AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Mustafa ŞİMŞEK

KİBYRA DOĞU NEKROPOLİSİ
CLAUDİİ ve FLAVİİ AİLELERİ MEZARLIĞI

Arkeoloji Ana Bilim Dalı
Doktora Tezi

Antalya, 2022

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Mustafa ŞİMŞEK

KİBYRA DOĞU NEKROPOLİSİ
CLAUDİİ ve FLAVİİ AİLELERİ MEZARLIĞI

Danışman
Prof. Dr. Nevzat ÇEVİK

Arkeoloji Ana Bilim Dalı
Doktora Tezi

Antalya, 2022

T.C.

Akdeniz Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Mustafa Şimşek'in bu çalışması, jürimiz tarafından Arkeoloji Anabilim Dalı Doktora Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Havva İŞKAN IŞIK (İmza)

Üye (Danışmanı) : Prof. Dr. Nevzat ÇEVİK (İmza)

Üye : Doç Dr. Şükrü ÖZÜDOĞRU (İmza)

Üye : Prof. Dr. Gül IŞIN (İmza)

Üye : Prof. Dr. Bilge HÜRMÜZLÜ KORTHOLT (İmza)

Tez Başlığı;

Kibyra Doğu Nekropolisi Claudii ve Flavii Aileleri Mezarlığı

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 29.04.2022

Mezuniyet Tarihi : 02/06/2022

Prof. Dr. Ebru İÇİGEN

Müdür

AKADEMİK BEYAN

Doktora Tezi olarak sunduğum “Kibyra Doğu Nekropolisi Claudii ve Flavii Aileleri Mezarlığı” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımca yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

Mustafa ŞİMŞEK

T.C.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

24/05/2022

TEZ ÇALIŞMASI ORİJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Mustafa Şimşek
Öğrenci Numarası	20135202003
Anabilim Dalı	Arkeoloji
Programı	Arkeoloji
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Nevzat ÇEVİK
Doktora Tez Başlığı	Kibyra Doğu Nekropolisi Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	1842710049 - 1842755824
Rapor Tarihi	24.05.2022
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %3 Alıntılar dahil: %5

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 752 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır.
Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:
(**X**) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise:
Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım.
( ) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise:
Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımca yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

Prof. Dr. Nevzat ÇEVİK

İ Ç İ N D E K İ L E R

TABLOLAR LİSTESİ ..... **vi**
KISALTMALAR LİSTESİ ..... **vii**
ÖZET ..... **ix**
SUMMARY ..... **xi**
ÖNSÖZ ..... **xiii**
G İ R İ Ş **1**

BİRİNCİ BÖLÜM
KİBYRA

1.1. Tarihsel Coğrafyası 3
1.2. Nekropolislerin Araştırma Tarihçesi 5

İKİNCİ BÖLÜM
KİBYRA NEKROPOLİSLERİ

2.1. Kent Planlamasında Nekropolislerin Yeri 12
2.1.1. Hellenistik Dönem 13
2.1.2. Roma İmparatorluk Dönemi 17
2.1.2.1. Güney Nekropolis 19
2.1.2.2. Batı ve Kuzey Nekropolis 21
2.1.2.3. Doğu Nekropolis 23
2.1.3. Geç Antikçağ 28

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
CLAUDİİ ve FLAVİİ AİLELERİ MEZARLIĞI

3.1. Claudii (Kuzey) Aile Mezarlığı 33
3.1.1. Kuzey Sektör 33
3.1.1.1. 3 No.'lu Basit Münferit Mezar 34
3.1.1.2. 4 No.'lu Basit Münferit Mezar 35
3.1.1.3. 5 No.'lu Basit Münferit Mezar 35
3.1.1.4. 5 No.'lu Bomikoslu Lahit 36

3.1.1.5. 6 No.'lu Bomikoslu Lahit 37
3.1.1.6. 6 No.'lu Basit Münferit Mezar 37
3.1.2. Anıtsal Yeraltı Oda Mezarı 38
3.1.3. Temenoslu Mezarlar 43
3.1.3.1. 10 No.'lu Yeraltı Oda Mezarı 43
3.1.3.2. 2 No.'lu Bomikoslu Lahit 44
3.1.3.3. 1 No.'lu Serbest Lahit 49
3.2. Flavii Temenosu 50
3.2.1. 11 No.'lu Yeraltı Oda Mezarı 50
3.2.2. 12 No.'lu Yeraltı Oda Mezarı 53
3.2.3. 3 No.'lu Bomikoslu Lahit 55
3.2.4. 13 No.'lu Yeraltı Oda Mezarı 56
3.2.5. 4A ve 4B No.'lu Serbest Lahitler 57
3.3. Claudii ve Flavii Aileleri Ortak Definliği 58
3.3.1. 11 ve 9 No.'lu Bomikoslu Lahitler 59
3.3.2. 14 No.'lu Yeraltı Oda Mezarı 61
3.3.3. 15 No.'lu Oda Yeraltı Mezarı 63
3.3.4. 7 No.'lu Bomikoslu Lahit 63
3.3.5. 8 No.'lu Serbest Lahit 64
3.3.6. 10 No.'lu Serbest Lahit 65
3.4. Claudii (Güney) Aile Mezarlığı 65
3.4.1. 12 No.'lu Bomikoslu Lahit 66
3.4.2. 13 No.'lu Serbest Lahit 67
3.4.3. 16 No.'lu Yeraltı Oda Mezarı 67
3.4.4. 17 No.'lu Yeraltı Oda Mezarı 68
3.4.5. 14 No.'lu Bomikoslu Lahit 69
3.4.6. 15 No.'lu Bomikoslu Lahit 70
3.4.7. 1 No.'lu Eksedra 71
3.4.8. 19 No.'lu Yeraltı Oda Mezarı 72
3.4.9. 16 No.'lu Krepidomalı Lahit 73
3.4.10. 17 No.'lu Krepidomalı Lahit 74
3.4.11. 18 No.'lu Krepidomalı Lahit 75
3.4.12. 18 No.'lu Yeraltı Oda Mezarı 76
3.4.13. 20 No.'lu Yeraltı Oda Mezarı 76
3.4.14. 7 ve 8 No.'lu Basit Münferit Mezarlar 77
3.5. Batı Yamaç 77

3.5.1. 1 No.'lu Basit Münferit Mezar 78
3.5.2. 2. No.'lu Basit Münferit Mezar 78

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
DEĞERLENDİRMELER

4.1. Planlama 80
4.2. Tipoloji 88
4.2.1. Mezarlar 89
4.2.1.1. Yeraltı Oda Mezarları 89
4.2.1.1.1. İki Odalılar 98
4.2.1.1.2. Tek Odalılar 122
4.2.1.2. Lahitler 152
4.2.1.2.1. Lahit Tekneleri 156
4.2.1.2.1.1. Yalın Sandık Tipler 156
4.2.1.2.1.2. Yivliler 161
4.2.1.2.1.3. Girlandlılar 165
4.2.1.2.1.3.1. Yarı Mamül Girlandlılar 166
4.2.1.2.1.3.2. Girlandlılar 173
4.2.1.2.1.4. Frizliler 190
4.2.1.2.2 Lahit Taşıyıcıları 210
4.2.1.2.2.1. Krepidomalar 212
4.2.1.2.2.2. Bomikoslar 216
4.2.1.3. Basit Münferit Mezarlar 224
4.3. Buluntular 228
4.3.1. İskeletler 229
4.3.2. Mezar Armağanları 234
4.3.2.1. Pişmiş Toprak Eserler 235
4.3.2.1.1. Seramik-Kaplar 236
4.3.2.1.1.1. Günlük Kullanım Kapları 236
4.3.2.1.1.2. Kozmetik Kapları 238
4.3.2.1.1.3. Kandiller 243
4.3.2.1.2. Terracotta Figürinler 244
4.3.2.1.2.1. Tanrı ve Tanrıça Figürinleri 244
4.3.2.1.2.2. Grup Figürinler 247
4.3.2.1.2.3. Hayvansal Figürinler 248

4.3.2.1.2.4. Bitkisel Figürinler 248
4.3.2.1.2.5. Aplikler 248
4.3.2.1.2.6. Amuletler 251
4.3.2.1.2.7. Parçalar 252
4.3.2.2. Cam Eserler 253
4.3.2.2.1. Kozmetik Kapları 253
4.3.2.2.2. Takılar 255
4.3.2.3. Kemik Eserler 256
4.3.2.3.1. Takılar 257
4.3.2.3.2. Küçük El Aletleri 260
4.3.2.4. Metal Eserler 263
4.3.2.4.1. Takılar 263
4.3.2.4.2. Aletler 272
4.3.2.4.3. Gereçler 275
4.3.2.4.4. Aplikler 276
4.3.2.4.5. Amuletler 276
4.3.2.5. Taş Eserler 278
4.3.2.5.1. Plastik Eserler 278
4.3.2.5.2. Basit El Aletleri 280
4.3.2.6. Sikkeler 280
4.4. Yazıtlar 284
4.4.1. Claudii Ailesi'ne Ait Yazıtlar 285
4.4.1.1. 5 No'lu Bomikoslu Lahit, "Claudius Menis ile Flavia Secunda" İçin 285
4.4.1.2. 2 No.'lu Bomikoslu Lahit, "Nikomedeia ve İndonios" İçin 286
4.4.1.3. 1 No'lu Serbest Lahit, "Claudius Zosimos" İçin 288
4.4.1.4. 9 No'lu Bomikoslu Lahit, "Tiberius Claudius Polyteimos ve Ailesi" İçin 289
4.4.1.5. 14 No.'lu Bomikoslu Lahit, "Tiberius Klaudius Philetos ve Ailesi" İçin 292
4.4.1.6. 15 No'lu Bomikoslu Lahit, "Aphthonetos Oğlu [?] Cornutus ve Ailesi" İçin 292
4.4.1.7. 17 No'lu Krepidomalı Lahit, "Tib. Cl. Philetos'un Torunu Cl. Paulina" İçin 293
4.4.2. Flavii Ailesi'ne ait Yazıtlar 294
4.4.2.1. 3 No'lu Bomikoslu Lahit, "Genç Titus Flavius Capito ve Ailesi" İçin 295
4.4.2.2. 4A No'lu Serbest Lahit, "Eukairos'un Yaptırdığı Lahit" 296
4.4.2.3. 11 No'lu Bomikoslu Lahit, "Titus Flavius Capito I. ve Eşi" İçin 296
4.4.2.4. 8 No'lu Serbest Lahit, "Flavii Ailesi'ne Mensup Bir Kişi" 297
4.5. Roma Dönemi Ölü Kültü ve Ritüelleri 308
4.6. Kent Seçkinleri, Kimlik ve Mezar Sahipliği 298

4.7. Tarihleme 325

SONUÇ 328
KAYNAKÇA KISALTMALARI 345
KAYNAKÇA 347
HARİTALAR LİSTESİ 392
HARİTALAR 393
RESİMLER LİSTESİ 399
RESİMLER 418
ÇİZİMLER LİSTESİ 494
ÇİZİMLER 500
GRAFİKLER LİSTESİ 536
GRAFİKLER 537
BULUNTU KATALOĞU 541
ÖZGEÇMİŞ 739

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2.1: Ana Yol Nekropolisi - Münferit Mezarlar 26
Tablo 3.1: Yeraltı Oda Mezarlar..... .32
Tablo 3.2: Lahitler ..... .32
Tablo 3.3: Basit Münferit Mezarlar..... .33
Tablo 4.1: Mezarlara Dair Genel Tipolojik İstatistik 89
Tablo 4.2: Anadolu, Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemi Oda Mezar Örnekleri 93
Tablo 4.3: Tipolojik ve Kronolojik İstatistik: Kibyra Yeraltı Oda Mezarları, 2013 96
Tablo 4.4: Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı Oda Mezarları Tipolojisi..... 98
Tablo 4.5: Kapı Metoplarında İzlenen Plastik Örgeler..... 104
Tablo 4.6: Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı-Lahitlerin Genel Analojisi ..... .155
Tablo 4.7: Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı Lahit Tipolojisi 156
Tablo 4.8: Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı Lahit Tipolojisi ..... .208
Tablo 4.9: Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı, Lahit Taşıyıcıları: Tipoloji ve Kronoloji 222
Tablo 4.10: Claudii ve Flavii Aileleri Mezarlığı, Basit Münferit Mezarlar 224
Tablo 4.11: Kibyra Doğu Ana Yol Nekropolisi - Münferit Mezarlar 226
Tablo 4.12: Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı, Basit Münferit Mezarların Kronolojisi ..... .228
Tablo 4.13: Mezarlığa Yabancı Olan Definlerdeki Popülasyon..... 229
Tablo 4.14: Mezarlıktaki İn-Situ Definlerin Genel Nitelikleri..... 230
Tablo 4.15a: Claudii Ailesi'ne Ait Mezarların Popülasyonları-1 230
Tablo 4.15b: Claudii Ailesi'ne Ait Mezarların Popülasyonları-2 ..... .231
Tablo 4.15c: Claudii Ailesi'ne Ait Mezarların Popülasyonları-3 231
Tablo 4.15d: Claudii Ailesi'ne Ait Mezarların Popülasyonları-4 232
Tablo 4.16: Flavii Ailesi'ne Ait Mezarların Popülasyonları 232
Tablo 4.17: Oda Mezarlar ve Lahitler Dışındaki Kontekstlerde Tespit Edilen Diğer Antropolojik Veriler 233
Tablo 4.18: Claudii ve Flavii Ailesi Mezarlığı Popülasyonu'nun Genel İstatistikleri 233
Tablo 4.19: Mezar Armağanları, Materyal ve İşlev 235
Tablo 4.20: Sikkeler 280
Tablo 4.21: Roma İmparatorluk Dönemi'nde Yerel Seçkinlerin Üstlendikleri Unvanlar-Sıfatlar 324

KISALTMALAR LİSTESİ

A.Ç.	Ağız Çapı
Abb.	Resim
AY.	Arka yüz
Ayom.	Anıtsal Yeraltı Oda Mezar
Bas.	Basit
Bkz.	Bakınız
cm.	Santimetre
Çev.	Çevirmen
Çiz.	Çizim
D.Ç.	Dip Çapı
dn.	Dipnot
ed.	Editör
Env.	Envanter
Et.	Etüt
Fig.	Figür
Gen.	Genişlik
Gir.	Girland-Girlandlı
gr.	Gram
İmp.	İmparatorluk
K.Ç.	Kaide Çapı
Kal.	Kalınlık
Kat.	Katalog
KBR	Kibyra
km.	Kilometre
Lev.	Levha

Mam.	Mamül
m.	Metre
mm.	Milimetre
Mün.	Münferit
MÖ	Milattan Önce
MS	Milattan Sonra
No	Numara
ÖY.	Ön yüz
Pl.	Plate
Res.	Resim
s.	Sayfa
S.	Sayı
Taf.	Tafel
Uz.	Uzunluk
vb.	Ve benzerleri
vd.	Ve diğerleri
Vol.	Volume
Yar.	Yarı
Yom.	Yeraltı Oda Mezar
Yük.	Yükseklik
yy.	Yüzyıl

ÖZET

Kibyra'da 2008 yılından itibaren çeşitli zaman dilimlerinde gerçekleştirilen nekrolojik araştırmalar ve edilenin arkeolojik bulgular, kentin Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemi ölü gömme geleneklerini ve ritüellerini anlayabilmek konusunda önemli bilgiler sunmuştur. 2013 yılında Doğu Nekropolis'de başlatılan arkeolojik araştırmalar ise; kent, Nekropolis ve ölü gömme gelenekleri denklemi üzerine çok yönlü yeni tartışmaları gündeme taşımıştır. Öyle ki bu çalışmanın da içeriğini oluşturan söz konusu alan, Kibyralı Claudii ve Flavii Aileleri'nce çeşitli mezar anıtlarıyla imar edilen büyük bir aile mezarlığına ev sahipliği yapar. Antoninus Pius Dönemi'nin ilk yıllarında kentin doğu anayol hattı üzerinde imar faaliyetleri başlatılan ve MS 4. yüzyıl ortalarına kadar kullanılan bu büyük aile mezarlığı özellikle kentin Roma İmparatorluk Dönemi ölü gömme geleneklerine dair bilgileri artırırken başkaca arkeolojik araştırmaların zorunluluğunu da kaçınılmaz kılmıştır.

Bu araştırmada esas olarak; mezarlığı karakterize eden farklı mezar tipleri çok yönlü arkeolojik analizlere tabi tutulmuş ve aynı zamanda demografik yapı içerisinde kimi vatandaşların ekonomik ve sosyo-politik güçleriyle elde ettiği bir takım ayrıcalıkların kentin nekropolis peyzajına yansıma biçimleri irdelenmiştir. Bu bağlamda; ilk olarak kentin Hellenistik Dönem itibarıyla beliren geleneksel urbanizasyonundan başlamak suretiyle Roma İmparatorluk Dönemi'yle evrilen kent ve yerleşim anlayışının Nekropolisler üzerindeki dönüştürücü etkisine ve bu aile mezarlığının ilgili dönemin Nekropolis yapılaşmalarındaki ayrıcalıklı yerine değinilmiştir. Ulaşım, lokasyon, parselasyon ve planlama gibi farklı açılardan tanıtlanan bu mezarlığı vücuda getiren farklı mezar tipleri de tipolojik, kronolojik, epigrafik, ikonografik ve ikonolojik açılardan analiz edilmiştir.

Alandaki mezar türlerinin ilki, mezarlığın plan ve görsel karakterini belirleyen asal unsurların ilki olan yeraltı oda mezarlarıdır. İki farklı mimari tipoloji altında tasniflenen bu mezarlar öncelikle Kibyra oda mezar geleneği ölçeğinde tartışılmış ardından Anadolu'da Erken Tunç Çağı'ndan itibaren farklı kültür bölgelerinde ortaya çıkan ve Erken Doğu Roma İmparatorluk Dönemi'ne kadar varlığını devam ettiren ilgili başkaca örneklerin referansıyla tipolojik ve kronolojik temelde analiz edilmiştir. Diğer mezar türleri ise lahitler ile az sayıdaki basit münferit mezarlardır. Münferit mezarların arkeolojik analizleri yalnızca Kibyra özelinde sınırlı tutulurken lahitler için ise geniş ölçekte tartışmalar yapılmıştır. Nitekim öncelikli olarak, Hellenistik Dönem itibarıyla Kibyralı yerel sanatçıların yaratısı olan münferit taş mezarların tekil temsilcileri ile bunlar üzerinde aktarılan sepukral plastik sanatın nitelikleri incelenmiş ve söz konusu atölyelerin sahip olduğu dinamik ile yetilerin Roma İmparatorluk

Dönemi lahit sanatına ulaşan olası etkilerine işaret edilmiştir. Öte yandan alandaki bu lahitler beş farklı tipolojik başlık altında tasniflenmişlerdir. Bu bağlamda ilk olarak Roma İmparatorluk Dönemi'nde faaliyette bulunan ve ekol haline gelerek yerel atölyelerin ilgili eserleri üzerinde açık etkileri görülen Roma merkez ile eyaletlerdeki diğer merkezi lahit üretim atölyeleri ve eserleri tanıtlanmıştır. Ardından malzeme, kanonik şema, tipoloji, kronoloji, stil-ikonografi ve ikonolojik açılardan değerlendirilen lahitlere ilişkin köken ve atölye sorunsalı açıklanmaya çalışılmıştır. Yakın bağlantılarıyla lahitlerin neredeyse vazgeçilmez taşıyıcıları olan krepidomalar ve bomikoslar da bu konuyla ilinti olarak yine tipolojik, kronolojik ve menşei zemininde genel tartışmaya dahil edilmiştir.

Son olarak mezar anıtları üzerinde tespit olunan çok sayıdaki epigram aracılığıyla defnedilen kişilerin kan bağları ve soy ağaçları açıklanmaya çalışılırken öte yandan mezarların hukuksal hakları ve bunlara bağlı oluşan resmi yaptırımlar üzerinde durulmuştur. Araştırmalarda belgelenen küçük bulgular iskeletlerden ve çok çeşitli mezar armağanlarından oluşmaktadır. Antropolojik veriler yalnızca bu mezarlık özelinde değerlendirilmiş ve gerekli demografik istatistikler oluşturulmuştur. Değişik türlerdeki çok sayıda mezar armağanı ise sadece mezar programındaki fonksiyonları ve anlamsal bütünlükleri bağlamında incelenmiş olup tipolojik ve kronolojik açılardan değerlendirmeye alınmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Kibyra, Nekropolis, Claudii, Flavii, Mezarlık

SUMMARY
CLAUDII AND FLAVII FAMILIES CEMETERY
IN EAST NECROPOLIS OF CIBYRA

The necrological researches and the archaeological findings obtained in various time periods in Cibyra since 2008 have provided important information about understanding the Hellenistic and Roman Empire Period burial traditions and rituals of the city. Archaeological researches initiated in the Eastern Necropolis in 2013, on the other hand, brought up new multidimensional discussions on the equation of the city, necropolis and burial traditions. So that; this area, which also constitutes the content of this study, hosts a large family cemetery, which was constructed with various tomb monuments by the Claudii and Flavii families of Cibyra. In the first years of the Antoninus Pius Period, while this large family cemetery, which started construction activities on the eastern main road line of the city and was used until the middle of the 4th century A.D, increased the knowledge about the Roman Empire Period burial traditions of the city, it made the necessity of further archaeological researches inevitable.

In this research, different types of tombs that characterize the cemetery were subjected to multi-dimensional archaeological analyzes and at the same time, the reflection of some of the privileges that some citizens obtained with their economical and socio-political powers in the demographic structure on the necropolis landscape of the city were examined. In this context, firstly, starting from the traditional urbanization of the city that emerged by the Hellenistic period, the transformative effect of the city and settlement understanding, which evolved with the Roman Empire Period, on the necropolises and the privileged place of this family cemetery in the Roman Empire Period necropolis structures are mentioned. Different types of tombs that brought this cemetery into existence, which were introduced from different aspects such as transportation, location, parcellation and planning, were also analyzed in terms of typological, chronological, epigraphical, iconographical and iconological aspects.

The first of the tomb types in the area are the underground chamber tombs, which are the first of the main elements that determine the plan and visual character of the cemetery. These tombs, which are classified under two different architectural typologies, were first discussed on the scale of the Cibyra chamber tomb tradition, and then analyzed on a typological and chronological basis with the reference of other relevant examples that emerged in different cultural regions from the Early Bronze Age in Anatolia and survived

until the Early Eastern Roman Empire Period. Other tomb types are sarcophagi and a small number of simple individual tombs. While the archaeological analyzes of the individual tombs were limited to Cibyra only, extensive discussions were carried out for the sarcophagi. As a matter of fact, first of all, the individual representatives of the individual stone tombs, which were the creations of local artists from Cibyra as of the Hellenistic Period, and the qualities of the sepucral plastic art transmitted on them were examined and the dynamics of these workshops and the possible effects of the competences reaching the Roman Empire Period sarcophagus art were pointed out. On the other hand, these sarcophagi in the area have been classified under five different typological titles. In this context, firstly, other central sarcophagus production workshops and pieces in the center of Rome and in the provinces, which were active in the Roman Empire Period and became a school and had clear effects on the relevant pieces of local workshops, were introduced. Then, the origin and workshop problematic of the sarcophagi, which were evaluated in terms of material, canonical scheme, typology, chronology, style-iconography and iconology, were tried to be explained. Crepidomas and bomikos, which are almost indispensable carriers of sarcophagi with their close connections, are also included in the general discussion on the basis of typology, chronology and origin, in relation to this subject.

Lastly, while trying to explain the blood ties and family trees of the people buried through the many epigrams on the tomb monuments, the legal rights of the tombs and the official sanctions related to them are emphasized. Small findings documented in the surveys consist of skeletons and a wide variety of funerary gifts. Anthropological data were evaluated only for this cemetery and necessary demographical statistics were constituted. A large number of tomb gifts of different types were examined only in the context of their functions and semantic integrity in the burial program and were not evaluated in terms of typology and chronology.

Key Words: Cibyra, Necropolis, Claudii, Flavii, Cemetery

ÖNSÖZ

Bu çalışma, yaşamımda uzun bir zaman dilimini geride bıraktığım Kibyra'daki arkeolojik edinimlerimin bir kısmını dile getirmeye vesile olduğu için özel bir anlam taşımaktadır. Bu mesleki öykünün içerisinde irdelediğim onca kavramın arasında en gizemli ve etkileyici olanını belki de nekropolisler gizlemişti. Hayata, ölüme ve yaşama dair daha pek çok şeyi farklı açılardan sorgulatarak uzunca manevi bir yolculuğa davet eden mezarlarıyla elbette. Her biri değişik yaşam hikayelerini saklayan çürümüş bedenlere ve henüz nefes alırlarken belki de ölümü de düşünerek samimice biçimlendirdikleri sayısız eserlerine dokunabilmek hayata dair öğrenmemiz gereken en önemli ilkeleri fazlasıyla anlatıyorlardı. Peki şimdi zamanın karanlığında kaybolanlardan, onlardan bir fısıltı dahi duyabiliyor muyuz? Tüm insanlık adına geçmişten gelen bu sessiz çığlıkları duyabilmemizi ve ihtiyacımız olan paha biçilemez mesajları almamızı ve de anlayabilmemizi büyük bir içtenlikle diliyorum.

Bu konuyu, kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Nevzat Çevik ile çalışmak gerçekten çok güzel ve özeldi. Önerileri, tavsiyeleri ve araştırma sahalarındaki fikirsel özgürlüğü benimseyen bilimsel yaklaşımları vesilesiyle kendisine çok teşekkür ederim. Tez izleme komitelerinde eleştirileri, farklı yorumları ve analizleri ile bu teze değerli katkılar sunan sevgili hocam Prof. Dr. Havva İşkan Işık'a müteşekkirim. Kibyra'da yıllarca çalıştığım, beraber yorulup, susadığım Kibyra kazıları başkanı değerli hocam-abim Doç Dr. Şükrü Özüdoğru'ya, çalışmanın ilk gününden bu yana sunmuş olduğu pozitif yaklaşımları ve destekleri için bir kez daha şükranlarımı ifade ediyorum. Tez savunma komitemize katılmaları isteğimizi büyük bir nezaket ve istek ile olumlayan sayın hocalarım Prof. Dr. Bilge Hürmüzlü Kortholt ve Prof. Dr. Gül Işın'a bu çalışmaya kattıkları bilimsel destekleri için teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayrıca bu tezin oluşmasında anlamlı ve değerli desteklerini sunan; Esra Sayın, Cemgil Öztürker, Tolga Karahan, Hatice Değirmencioğlu, Şevval R. Erdoğan, Murat Arpacı, Hatice Doğan, İnanç Yılmaz, Alper Y. Yavuz, Büşra Aladağ, Aykan Akçay ve Betül Gürel'e derinden şükranlarımı sunuyorum. Kaleme aldıkları değerli yayınlarından istifade ettiğim tüm bilim insanları ile araştırmacılara sunduğu maddi-manevi imkanlarla destek veren Akmed'e müteşekkirim. Ayrıca Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sekreteri Sayın Atiye Koyuncu ve tüm değerli çalışanlarına teşekkür ediyorum.

Tarlaya giden taşların talihsiz muhtemel akıbetini iyi kavrayan ve bu bilinçle kolları sıvayarak görünemeyeni görünen, okunamayanı okunan, bilinemeyeni bilinen kılan ve böylece bir hikayeyi baştan yazarak saha arkeolojisine dair ders niteliğinde örnek bir başarıya imza atan Kibyra Doğu Nekropolisi Kazı Ekibi'nin tüm fertlerine ve emekçi kardeşlerimize Anadolu Arkeolojisi ve şahsım adına teşekkürlerimi dile getiriyorum.

Ve Sevgili Ailem. Affınıza sığınarak size olan şükranlarımı ve duygularımı dile getirmekten aciz olduğumu belirtmek isterim. İyi ki hayatımdasınız, hayatınızdayım…

Mustafa Şimşek
Lysinia'22.

G İ R İ Ş

Çalışmanın ana konusunu; Kibyra'nın Doğu Nekropolis sınırları içerisinde yer alan, 2013, 2014 ve 2016 yıllarında arkeolojik kazı çalışmaları bütünüyle tamamlanan Cladii ve Flavii Aileleri'nin ortak mülkiyetindeki mezarlık oluşturur. Bu alan; kentin doğu kanadını oluşturan stadion yamacında, daha güncel bir ifadeyle yerel halk tarafınca "Topraklık Deresi" olarak bilinen küçük vadiye paralel bir şekilde uzanarak Kocayayla ve Böğrüdelik Mesireleri'ne ulaşımı sağlayan stabilize yolun hemen doğu eteğindedir. Ana hatlarıyla MS 2. yüzyılda yoğun olarak kullanım gördüğü tespit edilen bu aile mezarlığı kent propylaionundan başlamak suretiyle doğu yönde uzanan ve keskin bir dönemeçle küçük bir vadi üzerinden güney istikamette devam eden ana yolun kenarında, göl ve ova manzarasına nazır bir noktada inşa edilmiştir. Görselliği ve mimari özellikleriyle tüm Nekropolisler içerisinde ayrıcalıklı olan söz konusu definlik, adeta bir silsile şeklinde konumlandırılan farklı mezar türlerinin inşasıyla kuzey-güney yönde yaklaşık yetmiş m.'lik bir alanı işgal etmektedir.

Çalışmanın hedefi; söz konusu ailelere ait bu mezarlığı; arkeolojik, epigrafik, ikonografik ve antropolojik verilerin analiziyle ulaşılan bilimsel sonuçlar ışığında geniş ölçekte irdelemek ve ulaşılan bilimsel çıktılarla Kibyra'nın ölü gömme adetlerini daha iyi anlayabilmektir.

Bu amaç kapsamında öncelikle; Nekropolislerin tümünün sahip olduğu dönemsel ölü gömme adetlerinin kabaca tanımlanması ve ilerleyen süreç ile ortaya çıkan sosyo-kültürel etkenlerin bu geleneği nasıl etkilediği ve ne tür sonuçlar doğurduğu şeklindeki soruların dikkate alınmasıyla; Hellenistik, Roma İmparatorluk ve Erken Doğu Roma İmparatorluk Dönemi'nde farklı karakterleri yansıtan kentleşme anlayışının Nekropolislerle olan ilişkisi ve ilgili dönemlerde tercih edilen mezar tipleri ve defin usullerine ilişkin tespitler yapılacaktır. Bu noktada, konuyla yakından ilgili olması nedeniyle Doğu Nekropolis sınırları içerisinde bir kamu mezarlığı niteliğinde ortaya çıkan ve kentin demografik yapısına dikkat çeken mezarlık alanı da erken ve geç dönemlere ait farklı defin türlerini ve usullerini barındırması nedeniyle mezar kültürüne ve ölü kültüne ilişkin kronolojik ve tipolojik değişkenlikleri doğru saptayabilmek amacıyla kısaca değerlendirmeye alınacaktır.

Çalışmanın odak noktasını teşkil eden Claudii ve Flavii Aile Mezarlıkları'nın Kibyra ölü gömme adetleri içerisinde sosyolojik açıdan sahip oldukları konumun genel ve özel niteliğine dair sonuçlar ise alandaki mevcut mezar türlerinin barındırdığı mimari ve teknik özelliklerin belirlenmesi (tipoloji), ölü gömme konusunda dikkate alınan prensiplerin ve temel usullerin niteliğinin irdelenmesi, buluntu-kontekst ilişkilerinin sunduğu bilgiler ışığında

beliren defin ritüellerine dair genel bir tablonun ortaya konmasıyla her iki dünya hayatına dair beşeri yaklaşımların ve inançların yorumlanması, plastik eserlerin stilkritik ve ikonografik açıdan analizleri ile epigrafik ve antropolojik verilerin çözümlenerek demografik bir şemanın ortaya konması ile elde edilecektir. Ayrıca, konu kapsamında bu amaçlara paralel olarak yakın ve uzak yerleşimlerdeki mezarlıklar ile kent Nekropolisleri karşılaştırmalı incelemeye tabi tutularak köken, gelenek ve yayılım gibi temel konular üzerine saptamalar yapılmaya çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM
KİBYRA

1.1. Tarihsel Coğrafyası

Kibyra, Burdur/Gölhisar'ın hemen batısındaki bir tepeliğin yamacında olup doğusunda Gölhisar Ovası vardır, batısı ise kente ve ovaya su sağlayan Akdağ silsilesi ile sınırlanmıştır[1] (Har. 1, 2). Ortalama rakımı 1100-1300 m. olan kent, Gölhisar Ovası boyunca akan Dalaman (İndus) Çayı ile Böğrüdelik ve Deliyaraz Yaylaları'ndan kaynaklanan bol suya sahiptir. Tarım ve hayvancılığa elverişli bölgede geniş bir orman örtüsü izlenir[2] (Har. 3, 4).

Bu bölgenin Antikçağ'daki ismi "Kabalia"dır[3] (Har. 5). Kabalia, Persler Dönemi'nde Dareios'a, Lydia, Lasonia ve Hytenneia ile birlikte beş yüz talent gümüş vergi vermekle mükellef olan Sardes Satraplığı'na bağlıdır[4]. Herodotos, Kserkses'in Yunanistan Seferi esnasında Maionia'da yaşayan ve "Lasonialı" diye bilinen Kaballer'in Kilikyalılar'a benzer şekilde donatıldıklarından ve Lydialılar'ın önceden "Maionialılar" ismini taşıdıklarından ve sonraları bu isimlerini unuttuklarından bahseder[5].

Kibyra'ya dair yazınsal veriler çoğunlukla Strabon tarafından aktarılmaktadır. O'na göre; Kibyralılar'ın Lydia soylu oldukları ve Pisidce, Solymce, Hellence ile Lydce olmak üzere dört dil kullandıkları söylenirdi, ancak Kibyra'da Lydce'ye ait en küçük bir veri yoktur. Kibyralılar Kabalia'yı ve çevresindeki Pisidia topraklarını ele geçirip yerleştikten sonra kenti çevresi yaklaşık yüz stadia olan tahkimatlı bir başka yere taşıdılar. İyi yasaları sayesinde kuvvetlenen kentin köyleri Pisidia'ya ve komşusu Milias'a hatta Lykia ve Rhodoslular'ın peraiasına değin yayıldı. Kent civarında başka üç kent daha kurulmuş olup bunlar; Boubon, Balboura ve Oenoanda'dır. Bu dört kentin oluşturduğu konfederasyona Tetrapolis denir[6]. Strabon'un aktardığı olayların, ne zaman gerçekleştiği net olarak bilinmemektedir. Ancak bu siyasal oluşumun kuruluş tarihine dair değişik değerlendirmeler mevcuttur. MÖ 2. yüzyılda bölgenin Eumenes II.'ye bırakılmış olabileceği önerilir[7]. Pergamon Krallığı'nın yıkılmasından sonra Boubon, Balboura ve Oenoanda, Kibyra önderliğinde bir birlik oluşturmuşlardır[8]. Bu birlikte isimleri sayılan ilk üç kentin birer oy hakkı varken, Kibyra'nın ise iki oy hakkı vardır

[1] Hall ve Milner, 1998: 13; Ekinci vd., 2007: 22-28.
[2] Aksu, 1998: 2.
[3] Hall ve Milner, 1998: 13; Bölgenin ve Kibyra'nın tarihsel coğrafyası hakkında daha geniş bilgiler için bkz.: Özüdoğru, 2020: 24-38.
[4] Herodotos, III: 88.
[5] Herodotos, VII: 74-77.
[6] Strabon, XIII: 631.
[7] Akşit, 1965: 52.
[8] Akşit, 1965: 52.

ve bu durumun sebebi ise Kibyra'nın otuz bin piyade ve iki bin atlıdan oluşan askeri gücüyle[9] diğerlerine nazaran ayrıcalıklı olmasıdır. Bu başkentin her zaman tyranlar tarafınca idare edildiği ve bu düzenin Moagetes Dönemi'nde bittiğini de yine Strabon aktarmaktadır[10]. MÖ 189 yılında Scipio'nun veliahtı Roma Konsulü Manlius Vulso, Asia'daki Roma ordusunun komutanı olarak müttefikleriyle birlikte Antiochos'u yenmiş ve akabinde Galatlar'a karşı bir cezalandırma seferine çıkmıştır. Fakat daha faydalı bulduğu için bu amacından vazgeçip Karia'ya yönelmiştir. Thebae'den yirmibeş talent ile bin ölçek tahıl aldıktan sonra vadilerden ilerleyerek Kibyra yakınlarına gelmiştir. Kibyra tyranı ise, Romalı komutan ile yaptığı pazarlıklarla, tarlaların ve kentin yağmalanmasına engel olmak için bin talent para ve on bin ölçek tahıl ödemeyi kabul etmiştir[11]. Moagetes yönetimindeki Kibyra'nın Lykia ile ilişkilerinin pek dostane olmadığı, MÖ erken 2. yüzyıla ait Araksalı Orthagoras Yazıtı'nda geçen "Orthagoras'ın Kibyratis Tyranı Moagetes ve Boubonlular'la mücadele ettiği" bilgisiyle anlaşılmaktadır[12]. Kibyra'nın, Mithradates-Roma Muharebeleri I. (MÖ 89-85) esnasındaki tutumu net değildir. Kentin MÖ erken 1. yüzyılda Pontos kuvvetlerince ele geçirildiği görünmektedir[13]. MÖ 82' de ise Romalı General Murena'nın bölgeyi zaptetmesiyle Tetrapolis dağılmıştır[14] ve akabinde Kibyra ile birliğin öbür üç kenti de Lykia topraklarına dahil edilmiştir[15]. MÖ 1. yüzyılda kentte gerçekleşen gelişmelere dair Strabon'un verdiği bilgi; "Murena tyranlığı yıktı ve Balboura ile Bubon'u Lykia topraklarına kattı fakat bugün Kibyra'nın kaza yetkisi Asiadakiler'in en genişi sayılmaktadır" şeklindedir[16].

Kibyra'nın kurulmuş olduğu bölgede egemen güç haline gelmesi, bölgenin Roma İmparatorluk Dönemi'nde de politik olarak "Kibyratis" adıyla anılmasına sebep olmuştur (Har. 6)[17]. Kibyra'nın bu dönemde bağlı olduğu eyelat henüz net değildir. MS 43'de İmparator Claudius Lykia'yı bir Roma Eyaleti haline getirmiştir. Bu tarihte Lykia sınırlarının Kibyra'ya değin ulaştığı anlaşılmaktadır[18]. Nitekim bu düşünceyi destekleyen başka bir veri de Patara Yol Kılavuz Anıtı üzerinde tespit edilmiştir. Söz konusu anıt üzerinde, Lykia yolu güzergahının kuzeydeki Kibyra'ya kadar ulaştığı okunmaktadır[19]. Daha önce Asia Eyaleti'ne

[9] Strabon, XIII: 631.
[10] Strabon, XIII: 631.
[11] Magie, 1950: Vol. 1, 281.
[12] Arslan, 2007: dp. 1085; Larsen, 1956: 151.
[13] Arslan, 2007: 184.
[14] Strabon, XIII: 631.
[15] Magie, 1950: Vol. 1, 516.
[16] Strabon, XIII: 631.
[17] Hall ve Milner, 1998: 13. "Kibyratis Antikçağ'da oldukça önemli bir coğrafya üzerindedir**.** Bunun nedeni ise; Karia, Lykia, Pisidia ve Phrygia Kültürleri'nin kesişme noktasında konumlanmasıdır. Dolayısıyla Kibyra, bu dört bölgeyi birbirine bağlayan noktada, merkezi bir konumdadır", Ekinci vd., 2007: 22-28; Geniş bilgi için bakınız; Hall, 1986: XXXVI, 137-157.
[18] Akşit, 1971: 120.
[19] Işık vd., 1999: 48; Şahin, 2011: 23, 34, 38.

bağlı olan bölgedeki Sidyma'da keşfedilen bir yazıt ışığında Lykia Eyaleti'nin ilk Roma valisi olan Quintus Veranius'un aynı zamanda Kibyra Halkı için Claudius tarafından atanan yöneticisi (Legatus Pro Praetore) olduğu bilinmektedir[20]. Augustus ile birlikte Asia Eyaleti, daha iyi bir idari sistem için dokuz yargı merkezine (conventus) bölünmüştür[21]. Kibyra ise Asia Eyaleti'nin conventusu olarak bölgenin önemli kentlerinden birisi olmuştur. Kibyra Conventusu'nda yer alan kimi önemli kentler arasında; Laodikeia, Hydrela, Themisonium ve Hierapolis sayılabilir. Kibyra'ya dair bir başka tarihsel olay da MS 23'deki büyük depremdir. Bu depremin yarattığı tahribat Tiberius'un yardımlarıyla aşılmış ve halk imparatora karşı şükranının bir ifadesi olarak kentin ismini "Caesarea Kibyra" şeklinde adlandırmıştır[22]. Anadolu'nun genelinde yaşandığı gibi Kibyra da İmparator Hadrianus Dönemi'nde (MS 117-138) parlak bir zaman dilimine tanıklık etmiştir. MS 3. yüzyıldaki Got Akınları'ndan etkilenen kent küçülmeye başlamış, MS 4. yüzyılda büyük oranda terkedilmiş ve şimdiki Gölhisar ismiyle günümüze değin varlığını sürdürmüştür[23].

1.2. Nekropolislerin Araştırma Tarihçesi[24]

Kibyra Nekropolisleri'nde farklı zaman dilimlerinde olmak kaydı ile günümüze değin (epigrafik, arkeolojik, topografik) bir dizi bilimsel araştırmalar gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalarla birlikte kentin öz tarihçesi içerisinde kent Nekropolislerinin üstlendiği sosyal rolün niteliğini yorumlayabilmek adına gerekli olan multidisipliner nitelikte bir bilimsel zemin kısmen oluşturulmuştur.

Bilimsel çalışmaların ilki 1988 yılında, Gölhisar'ın merkezine 3 km. mesafede konumlanan Böğrüdelik Yaylası'na ait yol yapım çalışmaları esnasında, kentin Kuzey Nekropolis sınırları içerisinde açığa çıkartılan iki adet yeraltı oda mezarıyla ilgilidir. Çalışmalar esnasında söz konusu oda mezarlara ait dromoslar kısmen tahribata uğramış ve durum Burdur Müze Müdürlüğü'ne intikal etmiştir. Alanda yapılan kurtarma kazıları sonucunda her iki mezarın da oldukça büyük, sıralı oda mimari planına sahip olduğu görülmüştür. MS 2. ve 3. yüzyıl içerisinde yoğun bir şekilde kullanıldığı anlaşılan mezarların antik dönem soyguncuları tarafından bütünüyle talan edildiği izlenmiştir. Çalışmalar sonucunda her iki mezardan çok sayıda buluntu ele geçirilmiştir. Bunların arasında ağırlıklı

[20] Akşit, 1971: 120.
[21] Cinisli, 2001: 12.
[22] Bayburtluoğlu, 2004: 187.
[23] Bayburtluoğlu, 2004: 187.
[24] Kibyra ve teritoryumunda günümüze değin yapılan multidisipliner araştırmalar üzerine geniş bilgiler için bkz.: Özüdoğru, 2020: 14-23.

olarak Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait kandiller ve bronz sikkeler nitelik ve nicelik bakımından dikkat çekicidir[25].

T. Corsten'in[26] 1995 yılından itibaren kentin merkezi, nekropolisleri ve teritoriumunda gerçekleştirdiği epigrafik araştırmalar konu kapsamında ayrı bir yer tutar. Araştırmacı, farklı içerikleri barındıran çok sayıda Hellence ve Latince epigramın kaydını tutarak önemli demoğrafik sonuçlara ulaşmıştır. Bu bağlamda nekropolisler içerisinde tespitini yapmış olduğu çok sayıda yazıtla kentin sosyal yaşamı ve mezarlık alanlarıyla ilgili bilgilere ulaşmak yolunda ilk ciddi adımı atmıştır.

Diğer bir arkeolojik çalışma ise yine 2001 yılında Burdur Müze Müdürlüğü'nce Doğu Nekropolis'de yapılmıştır. Kente doğudan ulaşımı sağlayan ana caddenin her iki yanında konumlanan mezarlığın doğu sektöründe başlatılan küçük çaplı tesviye kazıları ve çevre düzenleme çalışmaları esnasında muhtemel bir anıt mezara ait çok sayıda friz bloğu ele geçirilmiştir. Gladyatör eğitimleri ve müsabakalarıyla ilgili kıymetli bilgiler sunan bu friz kuşağı günümüzde Burdur Müzesi'nde sergilenmektedir[27].

2007 yılında Kibyra Kazı Ekibi ve uzman topograflar tarafından kent merkezi ile yakın çevresini içine alan ve toplamda 405 hektar olduğu saptanan (I ve III. Derece) Kibyra sit alanı haritası oluşturulmuştur (Har. 9). Çalışmalar esnasında kent nekropolislerinde yüzeyde saptanabilen tüm mezarlık unsurlarının dijital koordinatlarla lokalizasyonu yapılmış böylece ilgili materyaller ve kalıntılar üzerinde gerekli kısa tanımlamalar ile istatistikler oluşturulmuştur[28].

2009 yılında kent Odeion'unda yapılan kazı çalışmaları esnasında yapının doğuda bulunan cephe kısmında ve batıdaki analemna hattında bulunmak kaydı ile MS 6. yüzyıla tarihlenen on iki adet basit kiremit çatma mezar tespit edilmiştir[29]. Aynı mezar türlerine kent stadionunda 2011 yılında yapılan kazı çalışmalarında yapının doğu istinat duvarında da rastlanmıştır. Bu definler kentin geç dönem inancı ve ölü kültü arasındaki sosyal anlayışa ışık tutması bakımından önemlidir[30]. Söz konusu alanın aynı sektöründe 2010 yılındaki araştırmalarda da Kibyra'nın Hellenistik Dönem ölü definleri konusunda fikirler sunan az sayıda ostotek ve kremasyon definlerin yapıldığı bir adet Dorik anıt mezar gün yüzüne kavuşturulmuştur. Ayrıca aynı alanda stadiona ait takın hemen doğusunda inşa edilen bir

[25] Başer, 1990: 235-260.
[26] Geniş bilgi için bkz.: Corsten, 2002.
[27] Ekinci, 2002: 668.
[28] Ekinci vd., 2008: 35-41.
[29] Özüdoğru ve Dökü, 2010: 37-45.
[30] Özüdoğru vd., 2011: 36-43.

martyrion Hristiyanlık Dönemi ölü kültlerine ilişkin mevcut bilgilerde artış sağlamıştır[31]. Böylelikle kentin kamu yapılarını hedef alan kazı çalışmaları dolaylı olarak Kibyra ölü gömme kültlerine ışık tutacak bilgileri de beraberinde getirmiştir.

Kent içi, nekropolisler ve yakın çevresinde farklı kazı sezonlarında yapılan yüzey araştırmalarıyla tespit edilmiş diğer arkeolojik unsurlar arasında ostotekler ve sunaklar sayısal anlamda önemli bir yere sahiptir. Silindirik ve dikdörtgen formlar sergileyen bu eserlerden on altı adedi D. Tarkan[32] tarafından "Kibyra Kabartmalı Sunakları: Tip, Biçem ve Atölye" başlığı altında kaleme alınmıştır. Eserlerin tip, biçem ve ikonografik açıdan değerlendirildiği ve de kronolojik analizlerin yapıldığı bu çalışmanın sonucunda; Kibyra sunaklarının tipolojik bağlamda özellikle bezeme biçimleriyle Anadolu'nun diğer bölgelerindeki emsal örneklerde rastlanılmayan niteliklere sahip olduğu anlaşılmış ve özgün kapı betimlemeleri ile diğer temsilcilerden ayrılan bu sunakların MS 1 ve 2. yüzyıl boyunca kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

2008 ve 2010 yıllarında Kibyra Kazı Ekibi'nce kentin Kuzey ve Güney Nekropolisleri'nde dokuz adet yeraltı oda mezarının kurtarma kazısı gerçekleşmiştir. Antik dönemde tamamen soyguna uğramanın yanı sıra doğal fiziki tahribatların da gerçekleştiği bu mezarlar "Kibyra Yeraltı Oda Mezarları - Mimari ve Tipoloji" isimli çalışmada incelemeye alınmıştır[33]. MÖ 3. Bin'den itibaren farklı coğrafyalarda inşa edilmeye başlanan bu mezar mimarisi özellikle Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemi'yle birlikte Anadolu'da ciddi bir yayılım alanı bulmuştur. Bu defin geleneği Kibyra'nın ölü kültlerinde ise MS 2. yüzyıl içerisinde güçlü bir yer edinmiştir. Bu çalışmada mezarlar öncelikle tipolojik açıdan ele alınmış, buluntu ve kontekst ilişkisi üzerindeki değerlendirmelerin yanı sıra epigrafik veriler aracılığıyla genel bir kronoloji oluşturulmuştur. Bu bağlamda; Kibyra'da oda mezar geleneği MS 1. yüzyıl içerisinde ortaya çıkarak Geç Antikçağ içlerine değin varlığını devam ettirmiştir.

Yukarıda belirtilen tarihler içerisinde kazı çalışmalarına mekanlık eden oda mezarlar ve kentin muhtelif kazı ve araştırma alanlarından ele geçen çok sayıda pişmiş toprak kandil H. Metin[34] tarafından "Kibyra Kandilleri" başlığı altında doktora tezi olarak kaleme alınmıştır. Bu çalışmada toplam 813 adet kandil tipolojik, stilistik, ikonografik ve kronolojik açıdan analiz edilmiştir. MS 1-6. yüzyıllar arasındaki varlığıyla tipolojik ve ikonografik anlamda son derece geniş bir repertuar sunan kandiller büyük oranda yerel üretim olup Kibyra seramik sanatı içerisinde nicelik ve nitelik bakımından önemli bir yere sahiptir.

---

[31] Özüdoğru ve Dökü, 2010: 37-45.
[32] Tarkan, 2011: 66, 67.
[33] Geniş Bilgi İçin Bkz.: Şimşek, 2013.
[34] Geniş Bilgi İçin Bkz.: Metin, 2012.

Nekropolis araştırmalarında bulunan göz apliklerinin ölü kültüne yönelik kontekst ve işlevsellikleri Ü. Demirer[35] tarafından yayınlanmıştır. Bu çalışma metodolojik olarak bir katalog niteliği arz etmektedir ve oluşturulan kronolojik dizin ile konuya ilişkin yaklaşımlar apliklere dair niceliksel bağlamda ender yayınlar arasındadır. Yine aynı yazar tarafından 2013 yılına kadar kentin çeşitli kamu alanları ve nekropolislerinde yapılan kazılar sonucu elde edilmiş farklı nitelikteki metal buluntular doktora tezi olarak çalışılmıştır. Bu çalışmada mezarlıklarda da kullanılan metal objelerin tanımlamaları ve fonksiyonellikleri üzerine yapılan analizler konu bağlamında önemlidir[36].

Bu çalışmaların dışında Kibyra Nekropolisleri'nde sistemli ve uzun soluklu arkeolojik çalışmaların yapıldığı alan ise Doğu Nekropolis'de yer alan Claudii ve Flavii Aileleri'ne ait mezarlıkta gerçekleştirilmiştir (Res. 1, 2). Çalışmanın da odak noktasını oluşturması nedeniyle kazı tarihçesi detaylıca anlatılacak olan bu mezarlık 2013, 2014 ve 2016 yıllarında yürütülen kazılarda bütünüyle açığa çıkartılmıştır. Esas itibariyle tonozlu anıtsal oda mezarı hedef alan 2013 yılı kazı çalışmalarının nihayetinde bu mezarın etrafında birbiriyle kan bağı bulunan insanlar için özenle tasarlanmış mezar mimarisinin açığa çıkartılmasıyla araştırma alanının beklenmeyen sayıda mezar örneklerini barındırdığı anlaşılmıştır[37]. Söz konusu çalışmalar öncesinde yapının ve bulunduğu alanın genel durumu şu şekildedir (Res. 3, 4): Yerel kalker taşlarından inşa edilen isodomik duvarlı yapı büyük oranda ayaktadır. Doğu-batı yönde konumlanan bina ana hatlarıyla dördül bir plan sergilemektedir. Cephede yüksek duvarlı bir temenos vardır ve yan ana duvarlar üzerinden yükselen tonoz bu alanı kısmen kapatmaktadır. Yapının üst kısmı ise düz olup bir stylobat şeklindedir. Temenosla sağlanan girişin ardından tonozla örtülen alanın bittiği noktadan başlamak suretiyle konglomera ana kaya içerisine oyularak açılmış iki adet sıralı mezar odası bulunur. Kent içerisindeki diğer kamu ve sivil yapılarıyla aynı doğal gelişmelere tanık olan yapı muhtemelen Geç Antikçağ içerisinde gerçekleşen güçlü bir deprem sonucu zarar görmüş olmalıdır. Bundan dolayı yapının üst podyumu büyük oranda deforme olmuş ayrıca temenosu çevreleyen blok taşlarla örülü kalın duvarlar da kapı konstrüksionuyla beraber tahribata uğramıştır. Böylece söz konusu temenos mimari bloklarla örtülü ağır bir yığın haline gelmiştir. Ayrıca yol çalışmaları esnasında alana itilen ve yapı tavanını oluşturan stylobat üzerine yerleştirildiği düşünülen lahitlere ait tekneler ve kapaklar da yapının kuzey kanadına dağılmıştır. Mezar odalarında da durum farklı değildir öyle ki; doğal oluşum sunucu kısmen toprakla dolan odalarda kaçak kazılarla birlikte duvar fasatlarının ve tavanların deforme edilmesinden ötürü bu tahribatın

[35] Geniş Bilgi İçin Bkz.: Demirer, 2016.
[36] Geniş Bilgi İçin Bkz.: Demirer, 2013.
[37] Özüdoğru, 2013: 55-61; Özüdoğru, 2014: 47-54; Özüdoğru, 2018b: 112-117.

ölçeği daha da genişlemiştir. Bunun yanında yapının güney yamacında bulunan diğer nekropolislere ait mimari unsurlar da büyük oranda tahribata uğramış durumdadır. Mezar cephesiyle ilgili en büyük doğal oluşum ise stadionun doğu yamacından gelen akıntı toprağın yapının etrafını ortalama yüksekliği üç metreyi bulan bir dolgu katmanıyla kapatmasıdır ve akıntıyla oluşan bu doğal rampanın oluşturduğu doğu-batı yönlü topografik eğim oldukça yüksektir. Bu durum mezarın kuzey ve güneyindeki arazide de kendini güçlüce hissettirir.

2013 yılında yapılan kazı çalışmalarıyla birlikte anıtsal oda mezarın iç donatıları da dahil olmak üzere etrafı büyük oranda açığa çıkartılmıştır. Ancak kuzey açmadaki çalışmalar tamamen bitmemiştir ve söz konusu alanda iki adet lahit bomikosu açığa çıkarılmıştır. Alanın en uzun soluklu ve yoğun çalışmaları ve buluntu bakımından en zengin sonuçları yapının güney kısmında bulunan Claudii ve Flavii Aile Temenosları'nda ortaya çıkarılmıştır (Res. 5). Sürpriz bir şekilde karşılaşılan Claudii Temenosu'nun defin adetlerine yönelik tasarlanmış oldukça zengin mimari mezar örneklerine ev sahipliği etmesi açma sınırlarını zorlamış ve kazı çalışmalarının güneye doğru genişlemesini zorunlu kılmıştır. Böylece çalışmalar Flavii Temenosu'nun da tamamıyla ortaya çıkarılmasına yönelik devam etmiştir. 2013 yılında yapılan kazı çalışmalarıyla birlikte anıtsal oda mezarın iç donatıları da dahil olmak üzere etrafı büyük oranda açığa çıkartılmıştır. Ancak kuzey açmadaki çalışmalar tamamen bitmemiştir ve söz konusu alanda sadece iki adet lahit bomikosu açığa çıkarılmıştır.

2014 yılı içerisinde yapılan arkeolojik kazı çalışmaları bir önceki sezonunda gerçekleştirilmiş olan nekropolis araştırmalarının devamı niteliğindedir ve elde edilen tüm yeni bilimsel bulgular mevcut bilgileri daha da pekiştirerek söz konusu araştırmalarla ilgili verilerde ciddi artış sağlamıştır. Öyle ki; kentin doğusunda konumlanan bu mezarlığın Kibyralı zengin aileler tarafından özel bir defin yeri olarak kullanıldığı özellikle güney açmada açığa çıkartılan müşterek oda mezarlar ve bomikoslu lahitlerin varlığı ile bir kez daha anlaşılmıştır (Res. 6). Çalışmalar öncelikle 2013 yılında kazısı tam olarak bitirilmemiş olan anıtsal oda mezarın kuzey açmasında başlamıştır. Bu sektörde net olarak izlenebilen kültür katmanları ve basit münferit mezarlar aracılığıyla alanın öncül definlerine dair net bilgilere ulaşılmıştır. İkinci aşamada çalışmalar Flavii Temenosu'nun güney kanadında devam etmiş ve bu açmada farklı bir mimari anlayış içerisinde tasarlanmış oda mezarlar ve ilintili bomikoslu lahitlerin keşfedilmesi alanın aynı nizamda güney yönde devam ettiğine işaret etmiştir. 2014 yılındaki çalışmalar sonucunda bu özel mezarlığın sahip olduğu çok yönlü defin anlayışı daha da anlaşılır duruma gelmiştir.

2016 yılı içerisinde yapılan kazı çalışmaları ise Claudii ve Flavii Aileleri Mezarlığı'nda sürdürülen araştırmaların son etabını oluşturur. Söz konusu nihai çalışmalar

alanın güney sektöründe bulunan ve sadece Claudii Ailesi'ne bağlı bireylerin definlerinden oluşan mezarlığın bulunduğu bölgeyi kapsamaktadır (Res. 8, 9). Burada açığa çıkan mezarların planı genel mezarlık alanının mimari niteliğiyle son derece ortak bir konsept arz etmektedir. Öyle ki; öncelikli olarak 12 No.'lu Bomikoslu Lahit'in hemen güneyinde başlayıp yine aynı yönde devam eden ve bazı oda mezarlar için fasat görevini de üstlenen bir istinat duvarı oluşturulmuştur. Ardından bomikoslu lahitler ve bunlara yeni bir alternatif olarak alana inşa edilen krepidomalar istinat duvarı boyunca geleneğe uygun bir şekilde özenle yerleştirilmiştir. Alandaki hyposorion ve tuğla tonozlu mezar girişleri bu aile mezarlığı mimari anlayışı arasına katılan yeni mimari unsurlardır.

Üç sezon boyunca devam eden kazı çalışmaları sonucunda çok az sayıda korunabilmiş münferit defin örneklerine rastlanırken alandaki mezarların bütünüyle talan edildiği gözlenmiştir. Ancak bu olumsuzluğa rağmen envanterlik ve etütlük nitelikte olmak üzere toplamda 395 adet küçük eser kayıtlara geçmiştir (Bkz. Buluntu Kataloğu).

Alandaki çalışmalarının en son etabını ise tüm mimari dokuları koruma altına alıp konsolidasyonunu sağlamak amaçlı gerçekleştirilen anastylosis, konservasyon, restorasyon ve restitüsyon faaliyetleri oluşturmuştur. Kazı çalışmaları sonucunda açığa çıkartılan mimari tablonun genelinde yüksek derecede doğal ya da kasıtlı tahribatların meydana geldiği gözlemlenmiştir. İlki yüksek olasılıkla MS 2. yüzyıl içerisinde gerçekleştiği düşünülen ikincisi ise MS 417 yılında kayda düşülen iki güçlü deprem sonucunda meydana gelen yıkıma ait ağır tahribatlar yoğun bir şekilde hissedilmektedir. Bu durum özellikle tonozlu anıt mezarın bünyesini oluşturan mimari unsurlardaki bariz ayrışmalarda ve moloz istinat duvarlarındaki göçmelerle ortaya çıkan yüksek hacimli doku kayıplarında izlenebilmektedir. Ayrıca alanda gerçekleşen dönem soygunları esnasında, dikkatlerin varlığı muhtemel hyposorion arayışlarına çevrilmesi daha küçük ebatlardaki mimari unsurların da ciddi oranda zarar görmesine neden olmuştur. Tüm bunların dışında Geç Antikçağ içerisinde değişik (kurşun demir vb.) malzeme ihtiyaçlarını gidermeye yönelik gerçekleşen talanlar nedeniyle alandaki mimari unsurların zarar vermesi özgün rölövede tamiri onanmaz eksilmelere yol açmıştır. Bu olumsuz durumun farklı zaman dilimlerinde günümüze değin sürdüğü de anlaşılmaktadır.

Konservasyon ve restorasyon çalışmaları yalnızca kazılar sonunda gün yüzüne çıkan korunabilmiş moloz duvarların özgün kotlarına kadar yükseltilip derzlenmesiyle ilgilidir. Bu duvarlar temenos sınırlarını belirleyen peribolosları ve alanın genel planını şekillendiren çok fonksiyonlu istinat duvarlarından oluşmaktadır. Bu çalışmalarda alan kazılarında açığa çıkartılan molozlar kullanılmış olup ilgili diğer uygulamaların tümünde özgün ham madde-

malzeme tercihine ve mimari dokuların yansıttığı iptidai karakterin korunmasına büyük özen gösterilmiştir**.** Restitüsyon çalışmaları da yine istinat duvarlarıyla aynı fasatı paylaşan oda mezar girişlerindeki arcadlı kapı tasarımlarıyla alakalıdır. Bu kapsamda toplamda farklı karakterlerden oluşan (tuğla, moloz, kesme taş) üç adet yeraltı oda mezar cephesi özgün malzemelerin kullanımıyla yeniden ihya edilmiştir. Ayrıca mezar soygunlarında ağır tahribata uğrayan kapı bloklarına ait parçalar da bir araya getirilerek ilgili mekanizmalar yerinde sağlam ve çalışabilir hale kavuşturulmuştur**.** Anastylosis çalışmaları ise soygunlar esnasında dağıtılan yüksek lahit bomikoslarının toparlanmasında gerçekleşmiştir. Bu konuda yedi adet bomikos kısmen ya da tamamen yeniden toparlanmıştır. Bu uygulamalar esnasında bloklar arasında herhangi bir bağlayıcı unsur kullanılmaksızın tüm elemanlar kendi statik kabiliyetleri içerisinde özgün yerlerinde tekrar konumlandırılmışlardır[38].

[38] Özüdoğru, 2013: 55-61; Özüdoğru, 2014: 47-54; Özüdoğru, 2018b: 112-117.

İKİNCİ BÖLÜM
KİBYRA NEKROPOLİSLERİ

2.1. Kent Planlamasında Nekropolislerin Yeri

Kibyra, geniş havzalı Gölhisar Ovası'nın hemen batısında yükselen tepeler üzerine imar edilmiştir. Kuzey, batı ve güney sınırları derin vadiler nedeniyle etraftan kısmen bağımsız bir görünüm sergileyen bu tepelerin en yükseği 1300 m. kotuna ulaşarak kent merkezinin batı sınırını oluşturur (Har. 9) ve topografya bu noktadan yine batıya doğru yumuşak bir senri ile Akdağlar'ın orta rakımlı kuzey uzantılarının eteklerine bağlanır (Har. 3, 4)[39]. Kent konuşlandığı bu arazi üzerinde oldukça müstahkem bir topografyada yayılım gösterir, doğuda ise küçük bir göle sahip geniş bir ova manzarası hakimdir. Bu ovada kente ulaşımı sağlayan önemli ana yol arterlerinden ikisi bulunmaktadır (Har. 8)[40]. Jeolojik tanımlamalarla konglomera olarak adlandırılan ana kayaç türü kent ve yakın çevresi için oldukça sağlam bir zemin oluşturmuştur. Öyle ki; kentte görülebilen birçok kamu binası ile diğer yapılar şiddetli depremlere[41] rağmen yüksek oranlarda korunabilmiştir ve bu durum aynı şekilde mezar mimarileri ile ilişkili olarak da güçlüce hissedilir. 2010 yılında kent ve çevresinde yürütülen jeolojik çalışmaların ulaştığı nihai bilgiler uzun bir zaman dilimi içerisinde vuku bulan doğal etkenlerden ötürü ana kaya yüzeylerinde ciddi aşınmaların ya da kütlesel kayıpların meydana geldiğine işaret etmektedir[42]. Bu durum topografik eğimin yüksek olduğu, kuzeyden ve güneyden kent sınırlarını belirgin kılan derin vadilerdeki uçurumlarda kendini daha açık bir şekilde hissettirir (Har. 7).

Kentin yerleşim görmeye başladığı dönemde (MÖ 3. yy.) mevcut olan siyasal, askeri ve ekonomik etkenlerin biçimlendirdiği genel sosyal konjonktür, çağdaş birçok kentte olduğu gibi Kibyralılar'ı da sarp bir arazi üzerinde yerleşmeye zorlamış olmalıdır. Özellikle kenti kuzeyden, güneyden ve batıdan mücavir coğrafyadan büyük oranda izole eden üç derin vadi kent yaşayanlarına daha güvenli bir yaşam alanı sunarken lojistik anlamda bazı dezavantajları da beraberinde getirmiştir ki; bunların ilki kente ulaşım konusudur (Har. 7, 8). İşaret edildiği üzere kentin kuzeyinde ve güneyinde doğu-batı yönde uzanan iki derin vadinin varlığını yitirdiği noktalarda ortaya çıkan rampalar kente ulaşım için mümkün olabilecek en uygun topografyayı sunmaktadırlar. Bu fiziki niteliklere sahip alanlar genel topografya üzerinde

[39] Ayrıca bkz.: Özüdoğru, 2020: 46.
[40] Kibyranın geniş ölçekte bölgesel yol ağları için bkz.: Özüdoğru, 2020: 38-57; Özüdoğru, 2016: 661-674.
[41] Bayburtluoğlu, 2004: 187.
[42] Elitez, 2010: 1-6.

kente ulaşım için ideal olan üç ayrı noktaya dikkat çekmektedir. Son derece basit ve stabilize dokular yansıtan bu ulaşım ağlarının kente farklı yönlerden olmak koşuluyla doğudan, güneyden ve batıdan temas ettikleri görülür (Har. 7). Bunların ilki ve en önemlisi kentin merkezi doğu sektörünü hedef alan ve "Nekropolis Yolu"[43] olarak isimlendirilen yol aracılığıyla Erken Roma İmparatorluk Dönemi takı ile taçlandırılmış kent girişine varan güzergâhtır[44] (Har. 8; Res. 11).

2.1.1. Hellenistik Dönem

Şehrin merkezi planını teşkil eden ana yapılar ve ilişkili diğer imari unsurlar ağırlıklı olarak kuzey ve doğuda yer alan iki yayvan tepelik üzerindeki düzlüklerde vücut bulur. Ancak; Hellenistik Dönem iskan politikasının kentin konumlandığı geniş topografyanın güneydoğu sektörünü şekillendiren tepeliğin üzerinde yoğunlaştığı görülür. Roma İmparatorluk Dönemi'nde ise bu alanın merkezi noktasını bazilikal kilisenin bulunduğu düzlük, doğu yamacını stadion, güney ve doğu yamaçlarını ise ağırlıklı olarak Roma İmparatorluk Dönemi mezarlıkları işgal eder (Har. 7; Res. 12).

---

[43] Bu tanımlamanın anakronik bir sorun içermesi nedeniyle yerinde bir ifade olmadığı, kent sınırlarında ortaya çıkan yapıların analizleriyle bu problemin çözüm önerileri konusundaki görüşler metnin ilerleyen kısımlarında ele alınacaktır.

[44] Kente doğudan ulaşımı sağlayan Hellenistik Dönem'e ait bu kaba taş döşemli ana yolu bugün de açık bir şekilde izleyebilmek mümkündür. Yolun devamlılığına dair net bir resmin oluşturulabilmesi için ilgili alanların kazılarla açığa çıkartılması zorunludur ancak mevcut topografyanın sunmuş olduğu izler bu konuda belli bir noktaya kadar sağlıklı öngörülerde bulunabilmek için yeterli ipuçlarını verir. Öyle ki; ana caddenin doğu uç kısmında sonlanan yol, günümüzde kullanılan yayla yolunu aştıktan hemen sonra güneye doğru keskin bir viraj yaparak istikameti üzerinde bulunan küçük sığ dere boyunca kabaca tesviye edilmiş geniş bir patika şeklinde ilerler ve MS 2. yüzyıl içerisinde inşa edilen Flavii ve Claudii Aileleri'ne ait mezarlıklara ulaşır. Bu noktadan sonra yolun varlığına dair somut bir ize rastlamak mümkün değildir fakat Topraklık Deresi Vadisi'nin batısında kalan yamaçların topografik olarak yolun aynı istikamette devamlılığını ve ovaya kadar ulaşmasını sağlayacak uygun zemine kısmen sahip olduğu söylenebilir. Ancak çağdaş yerleşimlerin varlığı ve ciddi zaman aşımı gibi nedenlerden ötürü somut izler yakalamak mümkün değildir. Bu konu şuan için bir hipotez olarak Kibyra'nın arkeolojik gündemindeki yerini korumaktadır. Aynı yolun kent merkezine yönelen kısmının devamlılığı konusunda muğlak noktalar söz konusu değildir. Yol, kent propylainonuna ulaştıktan sonra hemen kuzey-batı istikamette agorayı hedef alan hat üzerindeki yumuşak izohipslere sahip yamaç boyunca batıya doğru hafifçe yay çizerek devam eder, Ortalama 1170-1180 m. rakımlarına ulaştığı noktada kavşak yapması öngörülen yolun bir ucu güneye yönelerek Hellenistik Akropolis'e ulaşmalıdır, Kavşaktan ayrılan diğer ucun ise ilk hat boyunca devam ederek Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait sütunlu caddede bulunan Claudiuslar Takı'na ulaştığı konusu tartışmaya kapalıdır.

Güneydeki ana arter ise Armutlu Mahallesi'nden kuzeye doğru devam ederek Kanlıdere Vadisi'yle buluşur ve bu vadinin güneyindeki tepeliğin kuzey yamaçları boyunca devam ederek zirveye ulaşır. Varılan bu noktada mevcut olan sivil yapılaşmalar arasında söz konusu yola dair taş döşem zemin kalıntıları kısmen izlenebilmektedir. Yol bu noktadan aynı istikamette devam ederek odeionun güneyindeki meskûn mahallerden oluşan yamaçlara ulaşır (Har. 8).

Diğer bir ana yol ise kentin merkezi sınırlarının batısındaki Çukur Çeşme Mevkii'nden başlamak suretiyle doğuya doğru uzanır. Bu yol günümüzde son derece deformasyona uğramış adeta bir geniş patika niteliğindedir ve yakın zaman öncesine kadar yerel sakinler tarafından yayla yolu olarak kullanılmıştır. Doğu istikamette devam eden yol Batı Nekropolis'e ait mezarlık kalıntıları arasından geçerek kent merkezini görene dek aynı yönde devam eder ve bu noktadan sonra kuzeye dönerek odeionun yaslandığı yamaç üzerinden tiyatronun önündeki ana caddeye bağlanır (Har. 8).

Söz konusu bu tepelik alanda yapılan yüzey araştırmalarında ve stadion kazılarında kentin erken dönemine ait çeşitli arkeolojik bulgular ile karşılaşılmıştır. Özellikle stadionun yamaca yaslı batı cavealarındaki kazılar esnasında izlenen Hellenistik Dönem'e ait seramik örneklerine ait parçalar konu içerisinde önemli bir yere sahiptir[45]. Ayrıca yine stadionun doğu eteğinde açığa çıkartılan erken dönem nekropolis unsurları da bu değerlendirmeyi gerekli kılan diğer arkeolojik veriler arasındadır[46]. Burada sözü edilen tarihsel periyod MÖ 2. yüzyıl başlarına değin uzanmaktadır. Bu noktadan hareketle bazilikal kilisenin inşa edildiği tepelik alanda Hellenistik Dönem kent karakterine uygun olası bir akropolisin varlığı kent arkeolojisi gündemine düşmüştür. Bu tartışma konusuna ilişkin yapılan arkeolojik araştırmalarda ilgili tepeliğin kuzeydoğu uç sınırında bir erken dönem surun varlığıyla karşılaşılması da ileri sürülen hipotezleri desteklemiştir[47]. Ancak konunun odak noktasını belirleyen erken dönem yerleşiminin yer aldığı arazi içerisinde ihtiyaç duyulan geniş çaplı bir kazı çalışması gerçekleşmediği için akropolisin mimari açıdan ne tür bir karaktere sahip olduğu şu an için cevapsız kalacak sorular arasındadır. Ayrıca Hellenistik Dönem boyunca yerleşim alanlarının yayılım ölçeği, dönemdaş diğer yapılaşmaların niteliği ve niceliği de bu konuya dair diğer sorunsallar arasındadır.

Coğrafi olarak müstahkem, manzara perspektifi geniş ve aynı zamanda sert iklim koşullarında biokonfor açısından optimal ısı değerlerine ulaşabilecek ideal bir alanda imar edilen akropolis kente ulaşımın sağlanabileceği en uygun niteliklere sahip arazinin tam da üzerinde bulunmaktadır. Akropolis ve kentin diğer alanlarına ulaşımı sağlayan iptidai ana yolun ilerleyen süreçle birlikte kent yaşamına dair birçok somut unsurun bu alanda ortaya çıkmasına neden olduğunu vurgulamak gerekir. Her iki farklı dünyaya ait yaşam alanlarının akropolis ile olan yakın birlikteliği erken dönem kent-nekropolis ilişkilerinin niteliği üzerine algılanabilir bir tablo çizer. Burada nekropolis unsurları ve merkezi sosyal yaşam alanlarının ileri derece yakınlığı kent sakinlerinin Hellenistik Dönem içerisinde "kent-nekropolis münasebetlerine dair ortak-yakın bir yaşam alanını benimseme" anlayışına sahip olduklarını düşündürmektedir. Ancak; İmparator Septimius Severus ve Caracalla Dönemi'nde inşa edilen kent stadionu bu nekropolisin erken dönem kent planlamacılığıyla olan ilişkilerinin tam olarak hangi düzeyde olduğu konusundaki gerçekleri perdeleyen bir konuma sahiptir (Res. 13). Çünkü akropolisin batı yamacına inşa edilmiş Anadolu'nun en büyük stadionlarından biri olarak kabul gören bu yapı[48] erken dönem akropolis yerleşimi ve mezarlık alanları arasındaki

[45] Ekinci vd., 2007: 22-28; Kibyra'nın Hellenistik Dönemi'ne ilişkin arkeolojik, epigrafik ve nüzmizmatik verilerin desteklediği detaylı çıkarımlar için bkz.: Özüdoğru, 2020: 95-131.
[46] Özüdoğru ve Dökü, 2010: 37-45; Özüdoğru vd, 2011: 44-49.
[47] Bean, 1997: 168; Özüdoğru, 2014: 180.
[48] Genel Bilgi için Bkz., Dökü ve Kaya, 2013.

alanı bütünüyle işgal etmiş durumdadır[49]. Ancak; 2009 ve 2010 yıllarında yapının giriş takı ve doğu parapet duvarlarında yapılan arkeolojik kazılar erken dönemde alana inşa edilen mezarların niteliğine dair önemli bilgilere ulaşmıştır. Konumları itibariyle nekropolis yapılanmalarının sosyal yaşam alanlarıyla ne denli temas halinde olduklarını göstermeleri bakımından büyük ehemmiyet taşıyan bu mezarlar aynı zamanda ilgili dönem içerisinde mevcut ölü gömme gelenekleri ve ritüelleri hakkında bilgileri de barındırmaktadırlar.

Bu örnekler arasında Hellenistik gelenekte inşa edilen bir adet Dorik anıt mezar son derece ilgi çekicidir[50] (Res. 14). Mezar önemli bir aileye ait olmalıdır ki MS 2. yüzyılda inşa edilen stadionun doğu caveası altındaki parapet duvar blokajı içerisinde olduğu gibi bırakılmıştır[51]. Büyük olasılıkla Geç Roma İmparatorluk Dönemi'nde soyguna uğrayan ve üst yapısı ciddi tahribat alan mezarın mimari niteliği şöyledir. Yapı ana aksamlarıyla yüzeyde görselliği ön plana çıkaran Dor nizamında bir anıtsal konstrüksiyondan ve zemin altında bir mezar odasından oluşmak kaydı ile iki ana üniteden meydana gelir (Çiz. 1, 2). Üst yapı ana kaya yürüme zeminine oturtulmuş dört adet basamaktan oluşan bir krepidoma ve üzerinde yükselen kare formlu yüksekçe bir mimariden ibarettir. Tamamen yerli kalker bloklarla yapılan bu alanın içi masif blokajdır (Res. 15). Her köşedeki birer adet plaster yivli sütun üst yapıdaki Dorik entablaturü taşır, geisonun ulaştığı üst noktada ise tavan düz bırakılmıştır. Bu anıtın merkezi alt kısmındaki mezar odası ise aynı şekilde kare planlı olup tavanı yarım daire tonozla kapatılmıştır (Res. 16). Odaya giriş stadion pistine bakan batı cepheden olup dromos da aynı şekilde yürüme zemininden aşağı kotlarda kalır. İçe açılan tek kanat kapı ise monoblok olup kısmen tahribatlıdır (Res. 17). Tamamen konglomera ana kayaç bloklarla yapılan mezar odasının güney, doğu ve kuzey duvarlarında amphora urnelerin bırakılması için tasarlanan üç adet niş bulunmaktadır ve doğu duvarın dibine bir bank yerleştirilmiştir (Res. 18, 19). Oda tabanı ise kireç harcı ile tesviye edilen düz bir zemin şeklindedir. Herhangi bir epigrafik veriye ulaşmak mümkün olmadığından bu mezarın kime ya da kimlere adandığının bilinememesinin yanı sıra kazılar esnasında ele geçen arkeolojik bulgular[52] yapının MÖ erken 1. yüzyıla ait olduğuna işaret etmektedir ve yapı bu özelliğiyle Kibyra Nekropolisleri'nde karşılaşılan en erken tarihli mezar olma niteliğine sahiptir[53].

Hellenistik Dönem'e ait mezarın hemen doğusunda MI. ve MIII. No'lu mezarlara ait kalıntılar yer alır[54]. Kuzeyde bulunan MI. No'lu Mezar'a ait kalıntı altı basamaklı bir

[49] Ayrıca bkz.: Özüdoğru, 2020: 204-221.
[50] Özüdoğru, 2014: 180, 181; Özüdoğru, 2020: 257, 258.
[51] Bu mezar Kibyra Kazı Arşivleri'nde "Stadion (MII) II. No'lu Mezar" tanımlamasıyla kayıtlara geçmiştir.
[52] Buluntular için bkz.: Kibyra 2010 Yılı Kazı Sonuç Raporu "Env. No: 25-42, Etüt No: 18-23".
[53] Özüdoğru, 2014: 180, 181.
[54] Özüdoğru ve Dökü, 2010, 37-45; Özüdoğru, 2020: 258-265.

krepidomanın var olduğuna işaret eder (Res. 20). Oluşturulan bu yüksek stylobatın iç kısmı ise massivdir. MIII. No'lu Mezar'a ait kalıntı ise kısmen korunabilmiş üç sıra krepisten oluşur ancak bu sayının daha fazla olduğu da açıktır (Res. 21). Her iki masif mezar altlığı da soygunlar esnasında büyük oranda tahrip edilmiştir. Alan içerisinde yapılan kazılarla ortaya çıkartılan bir adet silindirik osthotek bu basamaklı stylobatların kremasyon amaçlı kullanılan osthotekleri taşıdığına dair güçlü ipuçları vermektedir. Nekropolis çalışmalarında ise işaret edilen bu mezar mimarisine ait in-situ bir örneğin ele geçmemiş olması konunun henüz netlik kazanması önündeki tek engeldir. MIII. kodlu Mezar'ın hemen doğusunda kısmen görülebilen aynı nitelikteki eksedral (banklı) kalıntı ise bu tip mezarların nicelik olarak daha fazla olduklarına ve daha geniş bir alanı işgal ettiklerine işaret etmektedir (Res. 22). Ayrıca; mezarların yakın ve belirli bir nizam içinde inşa edilmesi de burada stadionun doğu yamacı boyunca devam eden bir mezar silsilesinin varlığına dair deliller sunar. Öte yandan anıt mezara ait kapının batıya (stadion pistine) bakışımlı olması bu mezarlık alanı ile akropolis arasında yaya trafiğine açık bir yolun olması gerektiği konusuna dikkat çeken başka bir ipucudur. Ancak bu tartışma konusu ilerleyen dönemlerde stadion ve akropolis çevresiyle bağlantılı olarak yapılacak kazı çalışmaları ile net bir cevaba ulaşabilecektir.

Erken dönemdeki mezarlıkların yayılım alanı sadece yukarıdaki örneklerin konumlandığı bölgeyle sınırlı kalmamıştır. Hellenistik Dönem'de akropolise bakışımlı yakın konumlarıyla dikkatleri çeken kremasyon definli anıt mezarlar ve ostoteklerin dışında ana yol boyunca paralel uzanan boş alanların da MÖ 1. ve MS 1. yüzyıllarda ana kayaya açılan basit kiremit kapama kremasyon definler için kullanıldığını bu noktada belirtmek gerekir (Res. 11)[55]. Böylece görsel anlamda Roma İmparatorluk Dönemi'nde bütünüyle bir nekropolise evrilen ana yol erken dönemlerde bile bir mezarlık vazifesi üstlenmiş ve ölüler kenti doğu istikamette ilerleyerek yerleşim alanlarından kısmen uzaklaşmıştır. Buradaki basit kremasyon definler erken dönem mezarlığının yayılım alanını ve sosyal yapıdaki sınıfsal ayrılıkları saptayabilmek açısından önemlidir[56].

Tüm bu gelişmelerden bağımsız kent merkezi ve mezar alanlarından oldukça uzakta konumlanan dönemdaş bir mezar örneği de dönemin ölü kültü için önemli bir veridir. Bu örnek ana yol ile aynı aksta (doğu-batı) uzanan, Topraklık Deresinin hemen kuzeyindeki uzunca tepelik üzerindedir (Res. 23). Tepenin doğu üst sınırına yakın noktada yükselen küçük doruk üzerine konumlandırılmış bu anıt mezar sahip olduğu mimari niteliklerden ötürü Kibyra Nekropolisleri'nde günümüze kadar belgelenmiş mezar örnekleri arasında farklı bir yere sahiptir. Antik dönem soygunları esnasında ağır tahribata uğrayan mezarın mimari özellikleri

[55] Bu konuya" Doğu Nekropolis" başlıklı kısımda detaylıca değinilecektir.
[56] Ayrıca bkz.: Özüdoğru, 2020: 259.

şöyledir (Çiz. 3-8). Batıda stadiona nazır, doğuda ise ova manzarasına hakim bir noktada olmak kaydı ile kuzey-güney oryantasyona sahiptir. Tamamen yerel kireç taşı bloklardan inşa edilen yapı tabanda dikdörtgen formlu bir stylobat üzerine oturur (Res. 24). Kare planlı mezar odası ise bu zeminin güneyine tasarlanmıştır. Kuzeyde bulunan sahanlıkta ise stilize aslan ayakları tarafınca taşınan "U" formlu bir eksedra-bank tasarlanmıştır ve mezar odasına girişi sağlayan kapı da bu cephede yer alır. Mevcut rölöveden kapının eşik ve lentolarda bulunan iki mil yuvası arasında çalışan içe açılır tek kanatlı bir özelliğe sahip olduğu anlaşılmaktadır. Mezar odasındaki defin alanı ise merkezi zemin altına doğu-batı yönde tasarlanan dikdörtgen formlu küçük bir kripto sanduka şeklindedir (Res. 25). Bu hazne ancak bir kremasyon defin için ideal hacimlere sahiptir. Odanın tavanı ise geometrik desenlerin işlendiği kasetlerden oluşur. Büyük olasılıkla (en geç!) MS erken 1. yüzyıla ait olan mezarın alanda dağınık vaziyette bulunan bloklarının analiziyle mezarın genel rekonstrüksiyonunu tasarlayabilmek mümkündür. Stylobat üzerine oturtulan alçak mezar odası iç ve dış bükey hatlara sahip silmelerin işlendiği üç faskialı dışa taşkın geniş rektalı bir arşitravla sonlanır. Bu sıranın üstünde ise tipik İonik friz ve geniş saçaklı geison yer alır. Bütünüyle masif olan entabulatür üzerinde üçgen alınlıklı çatı tasarlanmıştır. Stilize köşe ve tepe akroterlerine sahip alınlığın her iki cephesi oldukça yalın işçiliğe sahiptir. Ancak köşe akroterlerinde bulunan stilize İon volütlerinden başlayarak tepe akroterinde buluşan kabartma çizgiler simaları kısmen hareketlendirmiştir**.** Alandaki izlenebilen mimari unsurlar üzerinde herhangi bir epigrafik veri ile karşılaşmak mümkün olmadığından mezarın kimlerce yapıldığı ve kimlere adandığı sorusu şu an için cevapsızdır.

Yukarıda verilen örnekten bağımsız bir yaklaşımla erken dönemde nekropolis ve kent planlamasının büyük oranda müşterek olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu durum Roma İmparatorluk Dönemi'yle birlikte değişir. Özellikle; hakim Roma Kültürü'nün nüfuzu ve kentteki dönemsel popülasyonun artışı, öncelikle kent planlamacılığında yeni bir anlayışın geliştirilmesine neden olurken, öte yandan başta ekonomik ve tıbbi-hijyenik olmak üzere birtakım sosyal endişeler de ölü defni usullerinin evrilmesine yol açmıştır. Sonuç olarak bu durum nekropolislerin yerleşkeleri ile hacimlerini değiştirerek farklı bir kent-nekropolis ilişkisinin ortaya çıkmasını kaçınılmaz kılmıştır. Bu bağlamda Roma İmparatorluk Dönemi Nekropolisleri'nin farklı argümanlarla ayrıca tanımlanması gerekmektedir.

2.1.2. Roma İmparatorluk Dönemi

Kentin imar planlama ve yapılaşma sürecine ilişkin faaliyetlere sahne olduğu en etkin dönem MS 2. yüzyıldır. Öyle ki; bugüne değin ortaya çıkarılan arkeolojik veriler mimari

peyzajı bakımından kentin kamu yapılarıyla donatılmış bir "polis" niteliğine ancak MS 2. yüzyılda kavuştuğunu göstermektedir[57]. Fakat bu sürecin doğal öncül etabı ise agora ve tiyatro gibi büyük kamu yapılarının inşa edildiği MS 1. yüzyıldır. Bu yüzyılın ilk çeyreğinde meydana gelen şiddetli bir depremle (MS 23) kentin büyük oranda zarar görmesinin ardından İmparator Tiberius ve Roma Senatosu'nun kente ilişkin tasarrufu üç yıllık vergi muafiyeti yönünde olmuş ve akabinde şehir planı revize edilerek imari açıdan ihya edilmiştir. Bu yüzden Kibyra'nın Roma İmparatorluk Dönemi takvim miladını (era) bu büyük afet belirlemiştir[58]. Öncelikle kentin hakim olduğu düz topografyanın merkezine konumlandırılan agora[59] ile tholos nympheum[60], batıda bulunan tepeliğe yaslandırılarak geleneksel özelliklerle tasarlanan tiyatro[61] ile güney aksında bulunan İonik (propteron) tapınak (İmp. Claudius'a atfedilen Kaisareon) gibi yapılar inşa edilir. Agora'nın hemen doğusundan kent merkezine ulaşan Hellenistik yol ve üzerinde bulunan yine Claudiuslar Dönemi'ne ait monopyle tak ve hemen kuzey bitişiğindeki dikdörtgen planlı Bouleterion! yine erken dönem kent planlamacılığını belirginleştirerek mimari dokuyu zengin kılan diğer somut unsurlar arasındadır (Res. 1). Bu ana kamu yapıları ve caddeler üzerinde şekillenen öncül kent planı MS 2. yüzyılda inşa edilen doğu-batı ve kuzey-güney yönde uzanarak kent içi trafiğini sağlayan taş döşem sütunlu ana cadde ile tipik bir Roma kenti karakterine meyleder[62]. Bu çerçevede (Cardo Maksimus ve Documanus Maksimus ile) beklenen kimliği sunan ana cadde Roma Dönemi'nde şekillenen kent planını belirleyici en önemli unsur olarak ortaya çıkar. Benimsenen bu kent planlamacılığıyla birlikte Odeion[63], Roma Hamamı[64] ve Stadion[65] gibi büyük-kompleks yapılar belli bir nizam içinde farklı noktalarda inşa edilir. Bunların dışında kalan diğer alanlar ise sivil yapılar ve işlikler için kullanıma ayrılmıştır[66]. Kibyra'nın Roma İmparatorluk Dönemi'ne dair merkezi kent planlamacılığı ve yapılaşma anlayışı kabaca bu şekilde bir tablo sergiler.

---

[57] Özüdoğru, 2018a: 19, 20.
[58] Özüdoğru, 2018a: 19; Özüdoğru, 2020: 119, 120.
[59] Özüdoğru, 2020: 166-173.
[60] Özüdoğru, 2020: 173-175
[61] Özüdoğru, 2020: 225-231.
[62] Ayrıca bkz.: Özüdoğru, 2020: 138.
[63] Geniş bilgi için bkz.: Özüdoğru, 2020: 232-254.
[64] Geniş bilgi için bkz.: Özüdoğru, 2020: 219-224.
[65] Ayrıca bkz.: Özüdoğru, 2020: 204-218.
[66] Kent içi yüzey araştırmalarında özellikle odeionun yaslandırıldığı yüksekçe tepeye ait yamacın güneydoğu eteklerinde izlenen yoğun seramik bulgular bu sektörün seramik atölyelerine ayrıldığını düşündürür. Ayrıca stadionun kuzeyinden geçerek günümüzde yaylalara ulaşımı sağlayan stabilize yolun batı kesitinde Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait nitelikli sivil konutlara ilişkin kalıntıların görülmesi özellikle agoranın doğusunda bulunan kısmen meyilli arazinin insulalar şeklinde tasarlanarak sivil kullanımlara tahsis edildiğine işaret eder. Konuya ilişkin geniş bilgiler için bkz.: Özüdoğru, 2020: 391-447.

Ağırlıklı olarak MS 2. yüzyıl içerisinde farklı işlevleri olan kamu binalarının inşasıyla birlikte kent bulunduğu tepelik alanlar üzerinde hacimsel olarak üst düzeyde yayılım göstermiştir. Bu duruma istinaden ölü definlerinin farklı ihtiyaçlar ve zorunluluklardan ötürü kent dışına taşınması nekropolislerin zamanla çok geniş bir alana yayılmasına neden olmuştur. Kent merkezini bir çember gibi saran Roma İmparatorluk Dönemi Nekropolisleri'nin farklı başlıklar altında isimlendirilmesindeki temel faktör yön kaygısıdır. Böylece kent merkezinin baz alınmasıyla birbirinden ayrıştırılan dört belirgin mezarlığın varlığı söz konusudur. Kenti çevreleyen üç derin vadi topografik olarak bu gelişmelerin hacmini ve niteliğini biçimlendiren temel kriter olarak ortaya çıkar[67]. Kenti kuzeyden, batıdan ve güneyden oldukça keskin hatlarla mücavir coğrafyadan ayıran bu vadiler aynı zamanda kentin savunulmasını daha kolay kılacak doğal bir hendek rolü de üstlenir[68]. Söz konusu nekropolisler aşağıdaki şekilde ayrı başlıklar altında sırayla tanımlanacaktır.

2.1.2.1. Güney Nekropolis

Güney Nekropolis; stadionun apsisinin yaslandırıldığı geniş yamaçlara sahip tepeliğin doğu eteklerinden başlamak suretiyle odeionun güney batısında bulunan Kavaklıdere Vadisini'nin batı ucuna kadar aynı yamaç hattı boyunca devam eder (Har. 7; Res. 26, 27, 28). Bu vadi aynı zamanda Güney Nekropolis'i iki ana sektöre böler. Kentin en yoğun kullanılan mezarlıklarından biri olan bu nekropolisin kuzey sınırlarını stadion ve odeion hattı arasında kuzeybatı-güneydoğu yönde devam eden bir sığ vadi (Kanlıdere) belirler. Bu vadinin kuzey ve güneyinde paralel uzanan yamaçlar boyunca herhangi bir mezarlık unsuru görülmez. Böylelikle kent merkezi ve mezarlıklar bu topografya aracılığıyla doğal bir şekilde ayrışmıştır. Bunun dışında Kavaklıdere'nin kuzey yamaçlarından stadionun güneyinde bulunan dik yamaçlara değin uzanan arazide seyrek ya da yoğun bir şekilde nekropolis unsurları ile karşılaşmak mümkündür (Res. 29, 30).

---

[67] Konuyla ilgili ayrıca bkz.: Özüdoğru, 255.

[68] Söz konusu vadiler yerel halk tarafınca belirli isimlerle anılmaktadır. Kentin kuzeyindeki doğu-batı yönde uzanan derin ve uzun vadinin ismi "*İncirlidere"*'dir ve günümüzde Böğrüdelik Yaylası'ndan gelen suyun varlığı ile hala aktiftir. Güney kısımdaki ve aynı zamanda oldukça dik bir açıya sahip vadinin ismi ise "*Kavaklıdere*"dir ve akarsuyun mevsimsel varlığı görülür. Yine kent içinden yani odeionun hemen doğusundan bu vadiye bağlanan küçük dere *"Kanlıdere"* ismiyle anılmaktadır. Batıda bulunan, kuzey ve güneydeki vadileri yumuşak bir senri ile kısmen bölerek birbirine bağlayan vadi ise "*Çukur Çeşme Mevkii-Deresi"* olarak bilinir. Kentin doğusunda ise bu şekilde keskin hatlar oluşturan vadiler görülmez bu alanda topografya küçük tepeler ve yamaçlar şeklinde Gölhisar Ovası'na yumuşak bir şekilde bağlanır. Bu alanda biri doğu- batı yönünde uzanan iki adet sığ ve küçük vadi bulunmaktadır. Bunların ilki "*Safran Boğazı"* olarak anılırken daha güneyde yer alan ve kuzey batı -güney doğu yönde uzanan dere ise "*Fettah Kırı-Topraklık Deresi"* isimleriyle tanınmaktadır (Har. 7).

Kavaklıdere'nin güneyinde bulunan ve Güney Nekropolis'in güney sınırlarını belirleyen doğu-batı yöndeki tepelik ise Çamtepe (1230 m.) olarak bilinir (Res. 31). Bu tepeliğin üzerindeki düzlüklerde az nicelikte nekropolis unsurlarının varlığı görülür. Mezarların antik dönemde bütünüyle talan edildiği bu alanda; basit stylobat üzerine bırakılmış bir adet Aphrodisias tipi lahit ile bir bomikos üzerine yerleştirilen Efes[69] tipi yarı mamül lahdin varlığı dikkat çekicidir (Res. 32). Alanda dağınık durumda görülen mezar yapılarına ait az sayıda blokların yanı sıra tepeliğin kuzeye bakan yamaçlarında ve uçurumlarda ise yine az sayıda oda mezar örnekleri görülür.

Güney Nekropolis'de ölü definlerinde en yoğun şekilde kullanılan sektör ise stadionun güneyde yaslandığı tepeliğin ova manzaralı kısmıdır (Res. 34). Geniş ufuk çizgileriyle derin bir perspektife sahip bu alan yöneldiği manzara nedeniyle Kibyralılar tarafından yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Bu alanın kısmen düz topografyaya sahip olan üst kısımlarında bütünüyle talan edilmiş çok sayıda serbest yalın sandık lahit örnekleri ile karşılaşılır (Res. 35). Kapak ve tekne insi-tu durumda korunabilen örneklere rastlamak neredeyse mümkün değildir. Çoğunlukla tek kademe stylobat ya da yüksek bomikoslar üzerine bırakılan bu lahitlerin bazıları da doğrudan yeraltı oda mezarları üzerine yerleştirilmiştir. Oda mezar soygunları esnasında özellikle lahit stylobatlarının yerleştirildiği zeminlerde muhtemel hyposorion varlığına dair arayışlar alandaki tahribatların boyutunu artırmıştır. Yine aynı alan içerisinde Kavaklıdere manzarasına hakim durumda olan küçük ölçekte bir adet tonozlu oda mezar oldukça iyi korunmuş durumdadır (Res. 36). Bu mezar ön kısımda yapıya organik bağlı bir temenosa sahiptir. Defin oda-odalarına? (kuvvetle muhtemel iki odalı) ulaşım ise bu yapının fasatında asimetrik tasarlanmış küçük bir kapı ile yapılır. Yapının üst kısmı ise tonozla yükseltilmiş düz bir stylobatla son bulur. Bu üst alanda ise iki adet lahdin konumlandırıldığı anlaşılmaktadır. İzlenen bu mimari tasarımı az sayıda da olsa diğer mezarlık alanlarında görebilmek mümkündür. Bunların dışında sektör içerisinde doğrudan mezarlarla ilişkili kullanılan silindirik adak stelleri de izlenmektedir (Res. 37)[70].

Tepeliğin güney ve batı sınırlarında dik uçurumlara sahip olması bu alanlarda çok sayıda oda mezarın inşasına imkan tanımıştır. Buradaki oda mezar niceliği tüm nekropolisler için en büyük rakamı verir. Çoğunluğu tek odalı olan bu mezarlara ait dromosların-girişlerin bir kısmı doğal nedenler ya da talanlar yüzünden deformasyona uğramıştır. Birçok örnekte de mezar dromosları tamamen çökmüş ya da akıntı dolgu ile kapanmışken bazıları ise adeta bir kaya mezarı özelliği sergilediğinden doğal etkenler nedeniyle cephe kısımlarını büyük oranda yitirmiştir (Res. 38). Güney Nekropolis'in batıdaki sınırlarını belirleyen yayvan tepenin

[69] Ayrıca bkz.: Özüdoğru, 2020: 262.
[70] Kibyra adak stelleri-mezar sunakları için ayrıca bkz.: Özüdoğru, 2020: 263, 264.

bünyesindeki küçük vadilerde de oda mezar örnekleriyle karşılaşılır. Aynı tepeliğin Kavaklıdere Vadisi'ne bakan eğimi yüksek yamaçlarında da az sayıda stylobat üzerine yerleştirilen lahit örneklerini izlemek mümkündür (Bkz. Res. 29).

Kentin iskan edildiği coğrafyayı teşekkül eden ana kayaç konglomeranın basit el aletleriyle rahat bir biçimde şekillendirilebilmesi ve oda mezar mimarisinde tercihe göre plan tasarıma imkan tanıması, uzun zaman dilimlerine ve doğal etkenlere karşı direnebilen homojen bir yapıya sahip olması kent nekropolislerinde bu mezar mimarisinin yaygın olarak tercihine imkan tanımıştır. Bu durumun kentteki ölü gömme kültlerinde ortaya çıkan defin anlayışını derinden etkilemesi nedeniyle tüm nekropolislerde bu mezar örneklerine tanıklık etmek mümkündür[71]. Özellikle topografik eğimin oldukça dik olduğu Güney Nekropolis'de oda mezar niceliği son derece yüksektir. Kibyra'da MS 1. yüzyılda inşa edilmeye başlanan bu mezarlar çok çeşitli plan tasarıları sergiler. Hatta Roma mühendisliğinin sahip olduğu üstün mimari tekniğin doğrudan yansıtılması nedeniyle mevcut mimari repertuar daha da zenginleştirilmiştir. Dönemsel popülasyonun artışına bağlı olarak bu yüzyıl içerisinde en çok kullanım gören mezarlar tasviriyle ölü kültündeki yerini alan ve Geç Antikçağ içlerine değin sevilerek kullanılan oda mezar örneklerinin neredeyse her bir türüne Güney Nekropolis'de rastlamak mümkündür.

2.1.2.2. Batı ve Kuzey Nekropolis

Batı Nekropolis'in sınırları, Kavaklıdere Vadisi'nin batı ucundan başlayıp Akdağlar'ın etekleri ile kent merkezini ayrıştıran Çukur Çeşme Mevkii üzerinden geçerek kuzeydeki İncirlidere'ye uzanan eğimli topografyayı işgal etmekle belirir (Har. 7; Res. 26). Bu mezarlık, odeion ve tiyatronun yaslandığı kentin en yüksek tepesini (1311 m.) de bütünüyle içine alarak kuzeyde bulunan Roma hamamı ve yayla yoluna kadar varlığını devam ettirir. Doğuda ise tiyatro gibi büyük kamu yapılarını da barındıran merkezi kent yerleşimiyle son bulur.

Batı Nekropolis'in ana şemasını belirleyen bu yüksek tepenin merkezi noktasında Erken Hristiyanlık Dönemi'nde inşa edilen bir kilise yer alır. Bu yerleşim alanının hemen güney sektörünü şekillendiren yamaçlarda ise mimari kalıntılarının kısmen izlenebildiği Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait seramik işlikleri bulunur (Bkz. Res. 1). Burada izlenen seramik bulgular ve yamaç boyunca Kanlıdere'ye doğru akan amorf malzemelerin varlığı bu durumu destekleyici diğer somut veriler arasındadır[72]. Bu noktadan hareketle kilisenin ve seramik atölyelerinin üst merkezini işgal ettiği bu yüksek tepeliğin doğu yamacı dışında;

[71] Ayrıca bkz.: Özüdoğru, 260, 261.
[72] Bu alandaki seramik atıkların yağışlı mevsimlerde toplanıp dereye akan sulara kızıl bulanık bir renk vermesi bu küçük vadinin yerli halk tarafınca" Kanlıdere" ismiyle anılmasına neden olmuştur.

alanın güney, batı ve kuzey yamaçları nekropolis olarak kullanım görmüştür. Mezarlığın bu yayılım alanıyla kent merkezinden kısmen izole bir vaziyet içinde olduğu görülür. Yüzeyde görülen mezar kalıntılarından anlaşıldığı üzere bu nekropolis de Roma İmparatorluk Dönemi'nde zorunlu olarak ortaya çıkan diğer mezarlıklardan birisidir.

Alanın genelinde izlenen mezar türleri iki ana başlık altında toplanabilir. Bunlar lahitler ve oda mezarlardır. Tepenin kuzey, batı ve güney yamaçlarında dağınık vaziyette tesadüf edilmesi mümkün olan lahitlerin güney yamaçlarda daha yüksek niceliklere ulaştığı görülür. Kuzey ve batı yamaçlarda soygunlar nedeniyle tekneleri tamamen tahrip olan lahitler bütünüyle yalın sandık tip olup Roma İmparatorluk Dönemi'ne aittir (Res. 39). Alanın geneli içerisinde çok az sayıda izlenen yuvarlak adak stelleri dışında Roma Hamamı'nın hemen batı yamacında kazılar esnasında açığa çıkartılan iki adet eksedral banklı krepidomalı lahde ait mimari blokların varlığı tercih edilen mezar mimarisinin farklı yönlerine dikkat çeker (Res. 40, 41)[73]. Ayrıca batı yamaçta bulunan ve 1988 yılında müze müdürlüğünce kurtarma kazıları yapılan iki adet oda mezar da bu alan içerisinde görülen ender oda mezar örneklerindendir[74].

Yukarıda da değinildiği üzere alanın mezar nicelikleri ve nitelikleri bakımından en zengin verilerini sunan sektörü güney yamacıdır. Bu alanda tahribata uğramış çok sayıda oda mezar ve lahit örnekleriyle karşılaşmak mümkündür (Res. 42). Çoğunluğu tek odalı olduğu anlaşılan oda mezar örnekleri arasında farklı plan tasarlarıyla dikkatleri çeken başka bir mezar ile karşılaşılır. Bu örnek Kibyra Nekropolisleri'nin genelinde günümüze kadar belgelenebilen oda mezarların loculuslu tipine ait tek temsilcisi olması nedeniyle önemlidir (Res. 43, 44; Çiz 9)[75].

Bu sektörde mevcut çok sayıdaki lahdin tamamen talan edildiği görülür. Söz konusu lahitler içerisinde bulunan iki adet Aphrodisias[76] tipi yarı mamül girlandlı lahit (Res. 45) ile bir adet yalın sandık tipli lahit (Res. 46) oldukça iyi korunmuş durumda olmakla dikkat çekicidir. Yakın geçmişe kadar yerli halk tarafından yayla yolu olarak kullanılan ve Kibyralı halk tarafınca da büyük olasılıkla! ana yollardan birisi olarak kullanım gören patika hattı boyunca konumlandırılmış serbest vaziyetteki yalın sandık tip lahitlerin bazıları da basit stylobatlar üzerine bırakılmıştır (Res. 47). Alan içerisinde uzanan aynı yol üzerinde dağınık

[73] Bkz. Kibyra 2015 Yılı Kazıları Genel Sonuç Raporu.
[74] Başer, 1990: 235-260; Özüdoğru, 2020: 18.
[75] Batıda yer alan giriş kısmına ait ana kayanın çökmesiyle dromosu da kapanan mezar doğu-batı oryantasyona sahiptir. İç mekan uzunluğu 22 m. olan bu mezarın Kibyra'da belgelenen en yüksek hacimli oda mezarlardan biri olduğunu ifade etmek gerekir. Planın ana şemasını belirleyen uzun koridor zemininin defin (loculuslar'dan) alanlarından daha aşağı kotlarda olduğu anlaşılmaktadır. Bu koridorun her iki yanında paralel tasarlanmış altışar adet semerdamlı loculus yer alır. Koridorun ulaştırdığı doğu uç noktada ise dördül formlu ayrıca bir defin alanı bulunur. Merkezi koridoru bütünüyle dolgu toprakla kapanan mezarın defin alanlarında dağınık vaziyette kemik örnekleri de izlenmektedir.
[76] Özüdoğru, 2020: 262.

halde duran iki adet bomikoslu lahit örneği de bulunur (Res. 48). Bunların yanı sıra yamacın güney sınırını çizen dere içerisine yuvarlanmış az sayıda silindirik adak stelleri de diğer nekropolis unsurları arasındadırlar.

Kuzey Nekropolis ise İncirlidere ile kent merkezinin arasındaki adeta bir kanyonu anımsatan yüksek eğimli araziyi kapsamaktadır (Res. 26, 49, 50). Bu haliyle kentteki yaşam alanlarına karşın en soyut tavrı sergileyen definlikler burada yer alır. Mezarlık kültürüne ait nicelik bakımından en düşük değerleri sunan bu zorlu arazideki ilgili örnekler dik yamaçlara ve uçurumlara açılan çok az sayıdaki oda mezarlarla temsil edilirler.

2.1.2.3. Doğu Nekropolis

Bu nekropolisin sınırları kent stadionunun kuzeyinden İncirlidere'yi hedef alan sanal hattın doğusundaki yamaçlar ve vadilerden oluşan konglomera arazinin bütünüyle belirir (Har. 7, 8; Res. 26). Bu alanın doğu ve güney sınırlarını ise Gölhisar (Çeşme Mahallesi) belirler. Bu arazi içerisinde, stadionun kuzeydoğusunda bulunan yamaçlara bağlanmak koşuluyla doğu etekleri modern yerleşim sınırlarına temas eden iki uzun tepelik yer alır. Ortalama rakımları 1090-1130 m. arasında değişkenlik gösteren bu sırtların güney hatlarında oluşan iki ayrı vadinin yerel isimleri ise (kuzeyden sırasıyla) Safran Deresi ve Topraklık Deresi'dir (Har. 7, 8). Bu vadilerin tabanlarında rakımın 1050 m.'ye kadar düştüğü görülür (Har. 9).

Kibyra'daki tüm mezarlık alanları nitelik olarak geniş bir perspektif içerisinde irdelendiğinde Doğu Nekropolis'in her anlamda özel bir yere sahip olduğu kuşkusuzdur. Hellenistik Dönem içerisinde ilk çizgileri belirerek Roma İmparatorluk Dönemi'nde son formuna ulaşan ve kent planlamacılığına doğrudan entegre edilen bu mezarlığın mevcut fizibilite içerisinde kentin yaşam alanlarıyla da yakın temaslar kurabilen organik bir karaktere sahip olduğu izlenir.

Kent stadionunun batısında yükselen düz eğrilere sahip tepeliğin erken dönemde bir akropolis kimliğine sahip olduğu belirtilmişti. Bu dönem için kentin en önemli mimari sektörlerinden birini oluşturan söz konusu bu alana ulaşım ise doğu-batı istikamette uzanan kaba taş döşemli erken dönem (doğu) ana yol ile sağlanmıştır[77]. İlgili vetirenin ilk adımlarında yalnızca bu yolun varlığı ile son derece sade bir görünüm arz eden kent girişi, değişen ve gelişen süreçle birlikte daha fazla eserin belirmeye başladığı bir imar alanı haline gelmiştir. Hellenistik Dönem'de benimsenen kent ve nekropolis anlayışının varlığından hareketle söz konusu yolun batı ucuna öte dünya inancına dair mimari bağlamda ergonomik

[77] Kibyra'nın erken dönem kent planlamacılığı ve ulaşım ağları için ayrıca bkz.: Özüdoğru, 2020: 132-138.

tasarımları ihtiva eden mezarlar inşa edilmeye başlanmıştır. İleride daha detaylıca değinileceği üzere tamamı kremasyon definlerden oluşan bu öncül mezarlık alanı MS erken 1. yüzyıl içerisinde inşa edilen iki yanı silindir kuleli Dorik propylaion ile kent planlamacılığı içerisinde kalmaya başlamış ve alanın bütünündeki ıssız manzara nispeten değişime uğramıştır. Erken Roma İmparatorluk Dönemi'yle birlikte de alandaki defin usulleri de evrilerek inhumasyon definler tercih edilmeye başlanmıştır. Popülasyon artışına bağlı olarak başlangıçta var olan bu küçük mezarlık alanı çok farklı mezar modellerinin de ortaya çıkmasıyla birlikte MS 3. yüzyıla kadar daha çok doğu istikamette genişleyerek ana yola paralel uzanan sektörleri tamamen işgal etmiştir (Res. 11).

Kent planlamacılığına bağımlı olarak gelişim gösteren bu ana yol mezarlığından tamamen kayıtsız olmak koşuluyla özellikle MS 2. yüzyıl içerisinde doğuda ve kuzeydoğuda bulunan göl manzarasına hakim tepeler üzerine de serbest definler gerçekleştirilmiştir. Hatta bu alanın kullanım ölçeği son derece geniş hacimlere ulaşarak ilgili dönemde mevcut olan gölün kıyı hattına kadar ulaşmıştır. Bahsedilen bu bağımsız defin alanlarında MS 1-2. yüzyıl içerisinde inşa edilen çok farklı mezar tiplerinin mevcut olduğunu vurgulamak gerekir. Tüm bunların dışında özellikle MS 2. yüzyıl boyunca yerel halk arasında maddi-manevi anlamda sosyal nüfuz sahibi bazı Kibyralı ailelerin özel mülkiyetindeki mezarlık alanlarının da varlığına bu aşamada kısaca dikkat çekmek yerinde olacaktır. İleride detaylı bir şekilde tartışma konusu olarak ele alınacak bu mezarlıklar yine stadionun doğusunda bulunan yamacın eteklerinde göl manzarasına nazır bir şekilde konumlanmaktadır (Res. 10).

Erken dönem mezarlık alanı MS 1. yüzyıl içerisinde kent girişini taçlandıran propylaionun[78] içinde bulunduğu bölgeye doğru genişleyerek bir Roma Nekropolisi'ne dönüşümün ilk adımlarını atarken ana yolun her iki yanında bulunan serbest alanları da bünyesine dahil etmeye başlamıştır. Konuyla ilgili olarak 2008 yılında, kent kapısının hemen batısında gerçekleştirilen kazı çalışmalarında belgelenen yazıtlı adak stelleri bu süreçte ana yol nekropolisinin ölü kültleri konusunda nasıl bir peyzaja büründüğünü anlatması bakımından önemlidir[79]. Bu alanda var olan propylaiona ait çok sayıda dağınık taş blok alanda görülebilecek mezarlık unsurlarını büyük oranda gizlemektedir ancak; kent kapısının hemen doğusundan başlamak suretiyle ana yola paralel uzanan uzak tepelere değin yüzeyde izlenen mezarları ve ilişkili diğer unsurları tanımlayabilmek mümkündür. Kent kapısından günümüz modern yola kadar uzanan alanda, ana yolun her iki tarafındaki mezarlıklar kesintisiz olarak takip edilebilmektedir. Bütünüyle soyguna uğramış alandaki mezar tipleri arasında en çok dikkati çeken unsurlar yalın sandık tipteki serbest lahitlerdir (Res. 11). Ancak

[78] Özüdoğru, 2020: 137, 138.
[79] Ekinci vd., 2009: 32-39.

bu mezar tiplerinin arasında farklı mimari tasarımlarıyla dikkatleri çeken bazı örneklerin olduğunu belirtmek gerekir. Bunlardan ilki; kent kapısına ulaşmadan yolun sağ tarafında doğu-batı yönde yerleştirilmiş olan eksedral "U" planlı alçak bir banklı krepidoma üzerine yerleştirilen lahitdir (Res. 51-53; Çiz. 10-13). Dikdörtgen formlu bir stylobat üzerine tasarlanan oturma sekisi ve hemen üzerine bırakılan lahit ile birlikte üç ana aksamdan meydana gelen mezar bütünüyle talan edilmiştir. Lahdi taşıyan ikincil kaidenin cephesinde yer alan Hellence yazıt fragmanından hareketle bu mezarın Erken Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait olduğu anlaşılabilmektedir.

Eksedral-banklı krepidomalı lahdin hemen karşı tarafında ise (Kibyra Nekropolisleri'nde bu güne kadar bir başka benzerine tesadüf edilmeyen) yüksek bomikoslu lahitler yer alır (Res. 54, 55; Çiz. 14-18). Yerel kalker taş bloklarla doğu-batı yönde inşa edilen dikdörtgen planlı mezarın tabanında yüksek bir kaide bulunmaktadır. Bu kaidenin damında hafif içeri doğru girinti yaparak başlayan ve yapının sadece kuzey ve güney cephesinde en üst sırada tek sıra bir bank bulunduran krepidoma tasarlanmıştır (Res. 56). Krepidomanın hemen üzerinde ise alt ve üstte rekta ve reversaların şekillendirdiği tipik Roma silmeleri bulunduran yüksek bir podyum ile bomikos vücuda gelir (Res. 57). Bu bomikosun üzerinde de kuzey-güney yönde yerleştirilmiş iki adet yalın sandık tip lahit bulunur (Res. 58). Kimlere ait olduğu bilinemeyen bu mezarların konumuz açısından önemli oluşu ise bomikosun iç kısmında iki adet hyposorionun varlığından kaynaklanır (Res. 59). Nekropolislerin genelinde daha önce bu mimari niteliğe sahip başka bir bomikos örneği belgelenmemiştir. Her iki lahdin simetrik olarak altına tasarlanan bomikosun içindeki hyposorionlar yine kuzey-güney yönde ve dikdörtgen plandadır. Soygunlar esnasında lahitleri ve yapıyı oluşturan blokları tamamen dağıtılan bu anıtsal bomikos (doğu) kent yolunda bulunan mezar örnekleri arasında halen dikkatleri çekmektedir.

Bu noktadan doğuya doğru devam eden yolun her iki yanında bulunan mezarlıklardaki lahitlerin sayısı oldukça fazladır. Gözlenen bu definliklerden günümüze sağlam ya da in-situ olarak ulaşan tek bir örnek belgelemek mümkün olmamıştır. Alanda küçük ailelere ait olan lahitlerin bazıları basit ya da birkaç basamaktan oluşan stylobatlar (krepidomalar) üzerine, çoğu tekil olmak üzere bazıları da doğrudan ana kaya zemine bırakılmıştır. Yüzeydeki çok sayıda lahit arasındaki bazı örnekler barındırdıkları Hellence yazıtların varlığından ötürü ayrıca önem taşırlar. Yol boyunca görülen in-situ birkaç silindirik adak steli ise nekropolis peyzajını teşekkül eden diğer mimari öğeler arasındadır (Res. 11)[80].

[80] Konuya ilişkin ayrıca bkz.: Özüdoğru, 2020: 255-288.

Bu alandaki ilk sistemli kazılar 2014 yılında ana yolun kuzeyinde bulunan mezarlığın doğu sektöründe gerçekleştirilmiştir[81]. Kısmen ya da tümüyle tahribata uğramış lahitlerin bulunduğu bu alanda bazı lahitlerin de basamaklı stylobatlar üzerine belirli bir plan dahilinde bırakıldığı, bazılarının ise uygun zeminlere aynı şekilde doğrudan yerleştirildiği görülmektedir. Geç Hellenistik Dönem'den Geç Roma İmparatorluk Dönemi'ne değin uzun bir zaman dilimi boyunca kullanım gören mezarlıkta ana kaya içerisine açılmış çok sayıda münferit in-situ mezar ile karşılaşılmıştır. Buradaki definler, belirli bir plana bağlı kalınmaksızın oldukça asimetrik ve sıkışık bir düzen içerisinde ana kayaya açılan ve farklı örgü-kapama tekniklerinin uygulandığı ölü yataklarından oluşan çok sayıdaki mezarlarda gerçekleşmiştir. Belgelenen mezarların toplam sayısının 106'ya ulaştığı, bunların yirmi üç adetinin kremasyon, diğer seksen üçünün ise inhumasyon definler barındırdığı kayda düşülmüştür. Aşağıdaki gibi toplam yedi başlık altında tasniflenen bu mezarların genel istatistikleri şu şekildedir.

Tablo 2.1

Kibyra Ana Yol Nekropolisi - Münferit Mezarlar						
Grup	**Tipoloji**		**Adet**	**Defin Usulü**	**Dönemi**	**Resim**
I	Lahitler		12	İnhumasyon	MS 2 - 4. Yüzyıl	60
II	Pişmiş Toprak Tekne Mezarlar		2	İnhumasyon	MS 2. Yüzyıl	61
III	Tuğla Örgü Mezarlar		2	İnhumasyon	MS 2. Yüzyıl	62
IV	a	Basit Kiremit Kapama Mezar	25	Kremasyon	MÖ 1 - MS 1. Yüzyıl	63
	b	Basit Kiremit Çatma Mezar	14	İnhumasyon	MS 2 - 6. Yüzyıl	64
	c	Basit Kiremit Mezarlar	24	İnhumasyon	MS 2 - 3. Yüzyıl	65
V	Basit Tuğla Çatma Mezarlar		3	İnhumasyon	MS 1 - 2. Yüzyıl	66
VI	Basit Moloz Örgü Mezarlar		2	?	MS 2 - 3. Yüzyıl	67
VII	Basit Münferit Mezarlar		24	İnhumasyon	MS 1 - 3. Yüzyıl	68

2014 yılında Kent Yolu Nekropolisi'nde (Doğu Ana Yol Nekropolisi) gerçekleştirilen kazı çalışmalarıyla erken dönemde var olan kremasyon mezarlık alanlarının yol boyunca uzanarak ne denli bir bölgeyi işgal ettiği sorusu ve aynı alanı kullanan Roma İmparatorluk Dönemi mezarlarının niteliği de (defin usulleri, teknik/malzeme ve kronolojik bağlamda) büyük oranda açıklık kazanmıştır. Ancak şu an için Hellenistik Dönem'de var olan kremasyon defin alanlarının tam olarak sınırlarını çizmek mümkün değildir. Geçmişte olduğu gibi MS 2. yüzyıl içerisinde prensip olarak ana yolu kendine merkezi genişleme aksı olarak belirleyen Roma mezarlıklarının yayılım alanları ise bu konuda tatmin edici bir tablo çizmektedir. Kent içine ulaşımı sağlayan antik ana yol çağdaş stabilize yol tarafından bölünmüş durumdadır ancak; bu yayla yolunun hemen doğu yamacından antik yolun devamla viraj alarak güneye doğru mevcut küçük vadi içerisinde süreklilik gösterdiği daha önce de ifade edilmişti. Güneye

[81] Özüdoğru, 2015a: 47-54; Özüdoğru, 2020: 255-288.

doğru uzandıkça Topraklık Deresi yamaçlarıyla buluşan bu küçük vadinin merkez hattı boyunca kent yolu uzanır (Har. 8). Bu yolun her iki yanında ve yamaçlarında dağılmış vaziyette bulunan Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait serbest ya da bomikoslu lahitler ve kimisi in-situ olarak korunabilen silindirik adak stelleri yol boyunca var olan mezarlık unsurlarının bu bölgede de devam ettiğine işaret eder ve bu durum ise en güneyde genişçe bir alanı işgal eden "Claudii ve Flavii Aileleri Mezarlığı" ile son bulur (Res. 10).

MS 2. yüzyıl içerisinde mezarların temel yerleşim güzergahını belirleyen ana kent yolunun dışında da ölü definleri için kullanım gören ve ulaşımı kısmen daha zor olan sarp araziler de ölüler kentine dahil edilmiştir. Bu durumu açıklayan en güzel örnek ise kent yolunun tam olarak kente yöneldiği keskin dönemecin hemen doğusundan uzanan patikalar aracılığıyla varılan tepenin uygun sırtlarında görülür (Res. 69-71). Bu uzunca tepe doğu anayolun yönelimine paralellik gösteren bir konuma sahiptir ve doğrudan ana yola bağlanan temas noktalarıyla dikkat çeker. Tepenin kuzeyinde Safran Deresi (Res. 72), güneyinde ise Topraklık Deresi yer alır ve tepe bu haliyle ova manzarası için son derece hakim bir konuma sahiptir. Bu tepenin engebeli sırtları boyunca devam eden patika yolun her iki yanında bulunan inhumasyon mezarlar nicelik olarak dikkat çekicidir. Yol boyunca özellikle serbest tekil ya da bir grup şeklinde stylobatlar üzerine yerleştirilen aile lahitlerin tamamı soyguna uğramıştır (Res. 73, 74). Bu lahitler de yine diğer mezarlık alanlarından aşina olunan tipik özellikler arz eder ancak bunların arasında bir adet yivli lahdin belgelenmiş olduğunu ifade etmek gerekir (Res. 75). Ayrıca bu tepenin her iki yamacında talan edilmiş az sayıda oda mezarların varlığı da bilinmektedir[82].

Doğu Nekropolis sınırları içerisinde ölü definlerinin yapıldığı bir diğer sektör ise Safran Deresi'nin kuzeyindeki alanı bütünüyle kapsayan geniş yayvan tepedir. Bu tepenin kuzey yamaçları ise İncirlidere ile komşu vaziyettedir (Res. 76). Agoranın doğu yamacında inşa edilen sivil yerleşimler ya da konutların bulunduğu alan ile bu tepenin topografik olarak ilintili olduğu görülür. Bu tepe gerek konumlandığı alan gerek sahip olduğu rakım neticesiyle mücavir alanları etkisi altına alabilen son derece geniş bir perspektife sahiptir. Doğu Nekropolis'in kuzey sınırlarını oluşturan bu tepeliğin yaşam alanları ya da nekropolis yapılaşmaları için son derece müsait bir topografyayı barındırmasına rağmen, alan genel itibariyle bu konuda tam aksi bir manzara sunar. Öyle ki; alanın genelinde çok az sayıda lahit örneği ile karşılaşılır. Bu lahitler münferit olup basit subasmanlar üzerine yerleştirilmiştir ve bütünüyle talan edilmiş durumdadırlar. (Res. 77). Mezar niceliği bakımından son derece fakir

[82] Ekinci vd., 2009: 32-39.

olan bu tepeyi diğer defin alanlarına kıyasla nitelik olarak özel kılan iki adet Roma İmparatorluk Dönemi anıt mezarın varlığı ise önemlidir (Res. 78, 79).

Kent merkezine uzak, günümüz Çeşme Mahallesi'nde konumlanan Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait bir tapınak mezar Doğu Nekropolis sınırlarının hangi noktalara değin uzandığını ve Kibyra Nekropolisleri'nin sahip olduğu mezarların tipolojik çeşitliliğini göstermesi bakımından değinilmesi gereken bir örnektir (Res. 80, 81)[83]. Yapının cephe-giriş kısmının güneyde olması ve kuzey cephedeki bütün mimari detayların arka planda olması nedeniyle yarım işli bırakılması binanın hemen güney cephesini teğet geçen olası bir ana yola işaret etmektedir. Bu durum kente ulaşımı sağlayan yol güzergâhları da dikkate alındığında en azından alandan başlamak suretiyle kente doğru uzanan yolun görkemli mezarlarla mamur edildiğine işaret etmektedir. Bu noktadan hareketle yapının yakın çevresinde benzer ya da farklı niteliklerdeki çok sayıda mezar unsurunun varlığının yüksek ihtimal dahilinde olduğu öngörülmektedir.

2.1.3. Geç Antikçağ

Bu dönemde meydana gelen birtakım tabii ve sosyal gelişmeler şehir halkının Roma İmparatorluk Dönemi'nden miras aldığı kent planlamacılığını ve yapıları kaçınılmaz bir şekilde reforme etmeye zorlamıştır. Bu asal etkenler genel ve özel olmak koşuluyla beş ana başlık altında özetlenebilir. Geniş ölçekteki sosyal etkenlerin başında MS 391 yılında İmparator Teodosius Magnus tarafından Hristiyanlık'ın resmi din olarak kabulü gelir[84]. Her iki dünya yaşamını derinden etkileyen bu yeni inanç sistemi ölü kültünde farklı bir geleneğin

[83] Kent merkezine uzak günümüz Çeşme Mahallesi/Belen II. Sokak sınırları içinde konumlanan Roma İmparatorluk Dönemi'ne (MS Geç 2. yüzyıl) ait bu tapınak mezar III. Derece sit alanı içerisinde bulunmaktadır. 2017 yılında gerçekleştirilen kazı çalışmaları Burdur Müze Müdürlüğü ve Kibyra Kazıları Başkanlığı'nca müşterek bir şekilde yapılmıştır. Geniş Bilgi için Bkz.: 2017 Yılı Kibyra Kazı Çalışmaları Genel Sonuç Raporu. Bu mezar anıtı; kaide (hyposorionlu), podyum ve cella olmak üzere üç ana mimari aksamdan oluşmaktadır. Ana kayaya oturtulmuş eutynteria üzerinden yükselen ana kaide bosajlı blokların kullanıldığı isodomik bir özellik arz eder ve son derece sağlam bir yapıya sahiptir. Burada stylobata ulaşımı sağlayan herhangi bir merdiven yoktur. Podyum ise biraz daha dar olmakla birlikte altta ve üstte geniş-dar rekta ve reversalardan oluşan tipik Roma profili barındırır ve profiller kuzey cephede yarım işli bırakılmak kaydı ile yapının diğer cihetlerini dolaşır. Burada görülen işçilik ise son derece niteliklidir. Yapının ana cephesi güneydedir ve podyumda stylobata çıkışı sağlayan merdivenler yer alır. Yürüme zemininden oldukça yüksekte bulunan bu krepislere çıkış portatif bir ulaç ile (muhtemelen taşınabilir bir ahşap merdiven aracılığıyla) sağlanmaktadır. Merdivenlerin bitiş noktasında stylobat tabanında yer alan bir kapak bloğu ile hyposoriona ulaşımı sağlayan dromos daimi kapatılmıştır. Bu noktadan hareketle öncelikle alt mezar odasında definlerin yapılarak girişin kapatıldığı ve ardından cellanın inşasına devam edildiği anlaşılmaktadır. Hyposorionun tavanı ile topografik zemin yaklaşık olarak eş değer kotlardadır. Oda dördül formlu olup tavan son derece güçlü yarım daire tonoz ile örtülmüştür. Bir dehliz ile ulaşılan bu gizli oda içerisinde biri kuzey duvar dibinde diğeri ise oda merkezinde olmak suretiyle iki adet dikdörtgen basit stylobat yer alır. Masif bloklarla inşa edilen alan içerisinde başka mimari ayrıntı olmaksızın son derece sade bir işçilik görülür. Alanın özellikle batı cephesi ağırlıklı olmak üzere güney cephesinde de üst yapıya ait çok sayıda ve sağlam durumda akantus bezeklerinin yer aldığı (antebaşlığı, entablatur ve sima) blokları tespit edilmiştir. Böylelikle yapının MS geç 2. yüzyıla ait prostylos planda ve Korinth düzeninde inşa edilen son derece görkemli bir tapınak mezar olduğu anlaşılmıştır. Konuya ilişkin geniş bilgi için ayrıca bkz.: "Kibyra 2017 Yılı Çalışmaları Genel sonuç Raporu"; Özüdoğru, 2020: 260.

[84] Kaçar, 2015: 116.

ortaya çıkmasına ve hatta terkedilen geleneğin somut miraslarını da yok etmeye yönelik köktenci bir sosyal algıyı doğurmuştur. İkinci etken ise; Roma'nın MS 3. yüzyıl içinde karşılaşmış olduğu ekonomik krizdir[85]. Müteakip yüzyıl içerisinde Asia Minör'ün iç bölgelerini olumsuz anlamda etkisi altına alan İsaurialılar'ın eşkıyalık faaliyetlerinin yanı sıra MS 6. yüzyıl veba salgını da diğer temel etkenler olarak gösterilebilir[86]. MS 417 yılında vuku bulan ve doğrudan yakın bölgeyle ilgili olup Kibyra'yı da büyük etkisi altında bırakan güçlü deprem[87], kentte farklı ve daha niteliksiz bir peyzajın ortaya çıkmasını da beraberinde getiren diğer temel faktördür.

Öncelikle aynı yüzyıl içinde kent merkeze doğru bir küçülme yaşamış ve savunma kriterleri de göz önünde bulundurularak en uygun yer olan agora bir sur duvarıyla çevrilmiştir[88] (Res. 1, 82, 83). Bu durumda işlevini yitiren erken dönem kamu yapılarına ait mimari ögelerin bir kısmı yeni imar faaliyetlerinde devşirme malzeme olarak kullanılmıştır[89]. Temelde güvenlik amaçlı yeniden tasarlanan müstahkem agora eski ticari kimliğini (sur duvarlarına bitişik nizamda tasarlanan çok sayıda küçük dükkan ile) büyük oranda korumuştur[90]. Bu alanın dışında da geç dönemde yapılaşmaların meydana geldiği görülür. Bu durumu en güzel şekilde vurgulayan kalıntılar; agoranın doğusundaki ana cadde üzerine devşirme yapılan çeşme (castellum dividiculum)[91], odeionun hemen doğusunda inşa edilen ve MS 5. yüzyıla ait olduğu saptanan küçük hamam[92] ve seramik işlikleri başlıca örneklerdir[93]. Ayrıca kentin batısındaki yüksek tepenin merkezinde konumlanan kilise de ilgili dönemdeki sosyal yaşam alanlarının niteliğini kavramak konusunda önem taşır[94].

Marjinal ve güçlü telkinleriyle pagan hayatın içine sokulan bu monoteist dinin gölgesinde büyük bir değişime maruz kalan ölü kültünün geliştirdiği yeni defin anlayışı da Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait yaşam alanlarını plansız bir şekilde hedef haline getirmiştir. Bu nedenle belli bir alanın nekropolis olarak kullanıma tahsis edilme durumu şu an için zayıf bir ihtimal olarak görünmektedir. Bu durum 2009 yılında kazıları yapılan odeionun etrafında açığa çıkartılmış oniki adet basit nitelikteki münferit mezarla anlaşılır hale

[85] Dixon, 1999: 142-157; Özüdoğru, 2020: 555.
[86] Mango, 2008: 77-83; Mitchel, 2016: 633-675; Özüdoğru, 2020: 555.
[87] Marcell. Chr.: 417, 2; Ambraseys, 2009: 947; Özüdoğru, 2020: 556.
[88] Özüdoğru, 2020: 564-570.
[89] Ayrıca bkz.: Özüdoğru, 2020: 556, 557.
[90] Bu dönemde agora temel işlevini mimari niteliğindeki bazı ikincil değişimlerle devam ettirmiştir. Söz konusu bu değişimlerin başında binanın doğu ana duvarında statik açıdan uygun güvenliği sağlayan noktalarda asimetrik bir biçimde açılan eğreti kapılar gelir. Bu ikincil kapıların varlığı agoranın orjinalinde sahip olduğu iç mimari tasarımını büyük oranda kaybettiğini düşündürür.
[91] Özüdoğru, 2020: 559.
[92] Özüdoğru, 2020: 564-570.
[93] Özüdoğru ve Tarkan: 2018; Konuya ilişkin geniş bilgiler için bkz.: Özüdoğru, 2020: 577-583.
[94] Özüdoğru, 2018a: 36-39;. Konuya ilişkin geniş bilgiler için bkz.:Özüdoğru, 2020: 571-577.

gelmiştir[95]. Bu definlerin bir kısmı binanın cephe kısmında, bazı örnekler de analemna duvarına yakın bir noktada yapılmıştır. Son derece sistemsiz bir defin uygulamasına sahip bu mezarlarda tuğla, kiremit, moloz taş ya da kaba traşlı kesme taşlar gibi farklı malzemeler kullanılmıştır. Bazılarında ölü yatağı niteliksiz molozlarla örülmüş ve üzeri doğrudan büyük taşlarla kapatılmışken bazı örneklerde de sağlam ve büyük ebatlardaki çatı kiremitlerinin ölü yatağına ait zeminde ve üst kapaklarda kullanıldığı görülmüştür (Res. 84-87). Çoğunluğu doğu-batı oryantasyona sahip bu tekil definlerde cesetlerin sırt üstü yatırılarak ellerin karın bölgesine alındığı izlenmiştir. Mezar armağanı geleneğinin de terk edildiği bu mezarlar Kibyra'nın genelinde saptanabilmiş en geç tarihli defin örnekleri arasındadırlar.

Konuyla ilgili diğer bir önemli veri ise yine aynı yıl içinde (2009) stadion takının konuşlandığı kısımda yapılan kazılarla keşfedilen martyriumdur[96]. Stadionun kuzeydoğu köşesinde bulunan bu yapı dördül formlu olup in-antis plana sahiptir (Res. 88, 89). Kuzey-güney oryantasyondaki kagir bina iki katlıdır. Yapının ikinci katına ait zemin ile duvarlar korunamadığı için bu alana ait bilgiler kısıtlıdır. Ancak bu kısmın küçük bir ibadethane şeklinde kullanıldığı öngörülür. Alt kat ise kutsal bir mezar odasıdır[97].

[95] Özüdoğru, 2018a: 50; Ayrıca bkz.: Özüdoğru, 2020: 583-586.
[96] Özüdoğru, 2018a: 50, 51; Özüdoğru, 2020: 584.
[97] Bu defin alanına giriş cephede bulunan küçük bir geçit ile sağlanmaktadır. Definlerden sonra girişinin kapatıldığı görülen bu mezar odasının her üç duvarında birer adet arcasorion bulunur ve aynı zamanda bu arcadlar üst odaya ait zemini de taşımaktadırlar. Ayrıca doğudaki arcasorionda zemine doğu- batı yönde uzanan bir ölü yatağı da açılmıştır. Mezar odasında yapılan kazılarda batı ve doğu arcasorionlarda az sayıda parça kemik örnekleriyle karşılaşılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
CLAUDİİ ve FLAVİİ AİLELERİ MEZARLIĞI

Stadionun yaslandığı tepeliğin doğu yamacından kuzey yönde uzanarak kente ulaşımı sağlayan ana yolun batı kenarındaki bu mezarlık Kibyra Nekropolisleri'nde günümüze değin tespit edilen aile mezarlıkları içerisinde nicelik ve nitelik bakımından son derece özel bir konuma sahiptir (Res. 1, 2, 90-96). Doğudan batıya ve kuzeyden güneye doğru uzanan yüksek eğimli rampalarla şekillenmiş konglomera yapılı bir topografya üzerinde çok farklı mezar tiplerinin inşası ile vücut bulan bu özel definlik kuzey-güney yönde yaklaşık yetmiş m.'lik bir alana konuşlanmış durumdadır (Çiz. 19, 20). Lokasyonu ile derin ufuk çizgilerine sahip doğudaki göl manzarasına nazır olan bu mezarlık aynı zamanda kente ulaşımı sağlayan doğu ana arterin üzerinde konumlanmasıyla da dikkat çekicidir. 2013, 2014 ve 2016 yıllarındaki arkeolojik çalışmalarla kazı faaliyetleri tamamıyla bitirilen bu müstakil mezarlığın, alandaki lahitlere ait bomikoslar üzerinde okunan çok sayıda Hellence yazıt üzerinden Claudii ve Flavii Aileleri'ne ait olduğu anlaşılmıştır[98].

Kronolojik olarak kuzeyden güneye doğru yapısal ilerleme yaşadığı izlenen definliğin esas olarak üç ana mezar türü ile şekillendiği görülmektedir. Bunların ilki mezarlığın genel plan karakterinin belirmesinde asal etken olarak tanıtılabilecek yeraltı oda mezarlarıdır. Ana kayada oda mezar mimarisi için en ideal özellikleri yansıtan fiziksel hatların tercih edilmesiyle beliren bir aks üzerinde yan yana inşa edilen oda mezarlar ve alan için hem mesnet görevi üstlenen hem de mezarların cephe mimarisine karakterini kazandıran moloz örgü duvarlar mevcut plan ile mimari peyzajı büyük ölçüde çizen iki ana unsurdur. İlerleyen süreçlerde ortaya çıkacak yeni definlere dair ihtiyaçların karşılanması ve mezar alanlarının mahremiyetini korumaya yönelik tasarlanan temenoslar da planlamaya ait genel hatları belirginleştirmiştir. Bu alanlarda görülen mezarlar ise farklı varyasyonlarıyla dikkatleri çeken lahitlerle temsil edilir. Bazı örneklerde ise doğrudan oda mezar girişlerinin ön kısmına yerleştirilen bomikoslu ya da krepidomalı lahitlerin varlığı da söz konusudur.

Tamamen inhumasyon definlerin gerçekleştiği mezarlıkta dönem soygunlarıyla gerçekleşen talanlar nedeniyle özgün kontekstiyle korunabilen çok az sayıda defin örneğiyle karşılaşılmıştır. Öyle ki; oda mezarlar, lahitler ve özellikle bomikoslar bütünüyle tahrip edilmiş durumdadır. MS 2. yüzyıl içerisinde gerçekleşen olası bir deprem, 3. yüzyıl krizinin tetiklediği mezar soygunları ve son olarak farklı dünya-ahiret telkinleriyle kitleleri harekete

[98] Konuya ilişkin ayrıca bkz.: Özüdoğru, 2020: 260.

geçiren monoteist inancın mensuplarınca Pagan Kültürü'ne ait betimlerin ya da ikonografilerin yansıtıldığı plastik eserlerin bilinçli olarak yok edilmesi alandaki fiziksel tahribatın boyutunu ciddi ölçülere taşımıştır. Tüm bu olumsuzlukların yanı sıra araştırmalar esnasında geniş bir repertuar sunan toplam 395 adet envanterlik ve etütlük nitelikte küçük buluntu ele geçirilmiştir (Bkz. Buluntu Kataloğu). Alanın bütününde yer alan mezarlara ilişkin genel istatistiksel veriler aşağıdaki tablolarda (Tablo 3.1, 3.2, 3.3) ifade edilmiştir.

Tablo 3.1

Yeraltı Oda Mezarlar						
No	**Aile**	**Durum**	**Plan**	**Kontekst**	**Buluntu**	**Dönem**
A.Yom	Claudii	Sağlam	İki Odalı	Tahribat	Var	MS 141-143
10	Claudii	Tahribat	İki Odalı	Tahribat	Var	MS 141-143
11	Flavii	Sağlam	İki Odalı	Tahribat	Var	MS 141-143
12	Flavii	Sağlam	İki Odalı	Tahribat	Var	MS 141-143
13	Flavii	Sağlam	Tek Odalı	Tahribat	Var	MS Geç 2. yüzyıl
14	Claudii	Sağlam	Tek Odalı	Tahribat	Var	MS 141-143
15	?	Sağlam	Tek Odalı	Tahribat	Var	MS 141-143
16	?	Sağlam	Tek Odalı	Tahribat	Var	MS Geç 2. yüzyıl
17	?	Sağlam	Tek Odalı	Tahribat	Var	MS Geç 2. yüzyıl
18	Claudii	Sağlam	Tek Odalı	Tahribat	Var	MS Geç 2. yüzyıl
19	Claudii	Sağlam	İki Odalı	Tahribat	Var	Erken Antoninler
20	Claudii	Sağlam	Tek Odalı	Tahribat	Var	MS Geç 2. yüzyıl

Tablo 3.2

Lahitler						
No	**Aile**	**Taşıyıcı**	**Tipoloji**	**Durumu**	**Yazıt**	**Dönemi**
A.Yom	Claudii	Bomikos	Frizli	Tahribatlı	Yok	MS Geç 2. yüzyıl
1	Claudii	Serbest	Yarı Mamül Girl.	Sağlam	Var	MS Geç 2. yüzyıl
2	Claudii	Bomikos	Girlandlı	Restorasyon	Var	MS Geç 2. yüzyıl
3	Flavii	Bomikos	Girlandlı?	Tahribatlı	Var	MS Geç 2. yüzyıl
4A	Flavii	Serbest	Yalın Sandık	Sağlam	Var	MS 196
4B	Flavii	Serbest	Yalın Sandık	Tahribatlı	Yok	MS Geç 2. yüzyıl
5	Claudii	Bomikos	?	Tahribatlı	Var	MS 141
6	Claudii	Bomikos	?	Tahribatlı	Yok	Erken Antoninler
7	Claudii	Bomikos	?	Tahribatlı	Yok	Erken Antoninler
8	Claudii?	Serbest	Yalın Sandık	Tahribatlı	Var	MS Geç 2. yüzyıl
9	Claudii	Bomikos	Yivli	Tahribatlı	Var	MS 143-144
10	Flavii	Serbest	Yalın Sandık	Sağlam	Var	MS Geç 2. yüzyıl
11	Flavii	Bomikos	Yivli	Tahribatlı	Var	MS 143-144
12	?	Bomikos	Yarı Mamül Girl.	Tahribatlı	Yok	Erken Antoninler
13	?	Krepidoma	Yalın Sandık	Tahribatlı	Yok	MS Geç 2. yüzyıl
14	Claudii	Bomikos	?	Tahribatlı	Var	Erken Antoninler
15	Yabancı	Bomikos	?	Tahribatlı	Var	Erken Antoninler
16	Claudii	Krepidoma	?	Tahribatlı	Yok	MS Geç 2. yüzyıl
17	Claudii	Krepidoma	?	Tahribatlı	Var	Erken Antoninler
18	Claudii	Krepidoma	?	Tahribatlı	Yok	Erken Antoninler

Tablo 3.3

Basit Münferit Mezarlar						
No	**Aile**	**Durum**	**Tipoloji**	**Kontekst**	**Buluntu**	**Dönem**
1	Yabancı	Tahribat	Bas. Mün. Mezar	Sağlam	Var	MS 2. yy'ın 2. yarısı
2	Yabancı	Tahribat	Bas. Mün. Mezar	Sağlam	Var	MS 2. yy'ın 2. yarısı
3	Yabancı	Sağlam	Bas. Mün. Mezar	Sağlam	Var	MS Erken 2. yüzyıl
4	Yabancı	Sağlam	Bas. Mün. Mezar	Sağlam	Var	MS Erken 2. yüzyıl
5	Yabancı	Sağlam	Bas. Mün. Mezar	Sağlam	Var	MS Erken 2. yüzyıl
6	Claudii	Sağlam	Bas. Mün. Mezar	Tahribat	Var	MS Geç 2. yüzyıl
7	Claudii	Tahribat	Bas. Mün. Mezar	Tahribat	Yok	MS Geç 2. yüzyıl
8	Claudii	Tahribat	Bas. Mün. Mezar	Tahribat	Yok	MS Geç 2. yüzyıl

Yazıtlar ile rölöveden hareketle yakın akrabalık bağlarının bulunduğu bu iki büyük aile definliğinin ana hatlarıyla birbirleriyle organik ilişkili olduğu ve yapısal olarak ilintili dört alandan teşekkül ettiği görülür (Res. 97). Aşağıda detaylıca tanımlanacağı üzere bu mezarlık kendi içerisinde de altı ayrı başlıkla alt gruplara ayrılmaktadır. Dolayısıyla bu defin grupları metin akışı içerisinde kuzeyden güneye doğru sıralı bir yol izlenerek tanımlanacaktır.

3.1. Claudii (Kuzey) Aile Mezarlığı

Bu definlik; mezarlığın en kuzeyindeki dört adet basit münferit mezar, iki adet bomikoslu lahit, bir adet tonozlu anıt mezar ve en güneyinde bir aile temenosunuyla şekillenen komplike alandan ibarettir (Res. 98, 99). Mezarlığın genelinde bulunan en görkemli mezar anıtlarına sahip olmasının yanı sıra tespit edilen terminus antequem verilerini (mezar objeleri ve definleri) de bünyesinde barındırması nedeniyle özel bir anlam taşıyan bu aile mezarlığı, kuzeyden güneye doğru sıralanan mezarlar arasındaki mimari ilişkilerin yorumlanması ile kendi içinde toplamda üç ana başlık altında değerlendirilmeye alınmıştır.

3.1.1. Kuzey Sektör

2013 ve 2014 yılı kazı sezonlarında tamamen açığa çıkartılan bu mezarlar grubu alanın en kuzeyinde yer alır ve hemen güneyinde ise anıtsal oda mezar bulunmaktadır (Res. 100). Mezarlığın genelindeki en yüksek zemin kotuna sahip bu sektörün 5x14 m.'lik kısmı gün yüzüyle buluşturulmuştur. Bu alanda topografyanın özel amaçlar doğrultusundaki uygulamalar dışında olduğu gibi bırakılarak teraslanmadığı ya da tesviyelenmediği görülür ve bu yüzden doğal eğim oldukça yüksektir. Bu durum yoğun bir yüzey akıntısına neden olmakta, dolayısıyla sağlıklı bir stratigrafik değerlendirmeye imkan tanımamaktadır.

2014 yılında alanın genelindeki akıntı dolgunun kaldırılmasına yönelik yapılan ilk etap kazıları esnasında, anıtsal oda mezarın hemen batısı ve kuzey batı köşesine denk düşen yakın ana kaya zeminde erken döneme ait muhtemel bir kremasyon uygulamasının yapıldığı tabakanın tespiti kronolojik açıdan önemlidir. İlgili kültür katmanında korunabilmiş düzenli

bir kremasyon define rastlanmamıştır ancak; akıntı nedeniyle alanın muhtelif kotları ve noktalarında tespit edilen iğ formlu beş adet unguentariumun bu kontekstle bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır (Bkz.: Kat. No: 230, 231, 232, 292, 296, 297). Bunların dışında yine akıntı dolgu içerisinde farklı noktalardan ele geçen buluntular arasında dört adet sikke (Kat No: 211, 213, 295, 299) , bir adet bronz aplik (Kat No: 294), bir adet testicik (Kat. No: 128), bir adet terracotta ayak parçası (Kat. No. 298) ve bir adet kireç taşı ağırşak (Kat. No: 167) yer almaktadır. Mezarlığın en erken tarihli kültür katmanının ve ilintili arkeolojik bulguların burada tespit edilmesi ise alanı kronolojik anlamda özel kılmaktadır.

Alanda Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait toplamda dört adet basit münferit mezar ve iki adet bomikoslu lahit yer alır (Res. 101). 2013 yılında keşfedilen bomikoslu mezarlarda lahit teknelerinin ve kapaklarının tamamen tahrip edildiğinin yanı sıra taşıyıcı bomikosların da büyük oranda zarar gördüğü belgelenmiştir. Ancak 2014 yılında yapıları gereği özgün kontekstleriyle büyük oranda korunduğu belgelenen münferit definler mezarlığın genelinde rastlanabilen az sayıdaki bakir defin örnekleri arasındadır. Bunlar anıtsal oda mezarın kuzey duvarının yaslandığı eğimli ana kaya zemine doğrudan açılan asimetrik ölü yataklarından oluşmaktadır (Res. 102). Ana kayanın sağlam dokusu ve doğal toprak örtü nedeniyle son derece sağlam kalabilen ölü yatakları için yön kaygısı güdülmemiştir[99]. Bu münferit mezarlar tamamen kaba traşlı yüzeylere sahiptirler ve bu öncül işlemin dışında ikinci bir statik ya da dekoratif mimari uygulama görülmez.

3.1.1.1. 3 No.'lu Basit Münferit Mezar

6 No'lu Bomikoslu Lahit'in hemen batı eteğinde ana kaya yamaca doğu-batı yönde dikdörtgen formda açılan mezar 70 x 235 cm. ebatlarındadır ve 160 cm.'lik derinliğiyle zemini oldukça aşağıdadır (Res. 103). Özgün konteksti büyük oranda bozulan mezarda herhangi bir in-situ iskelet ile karşılaşılamamıştır ancak; kazılar esnasında -125 cm. seviyesinde dağınık şekilde olmak kaydı ile çok miktarda kemik parçasının varlığı izlenmiştir. Alandaki arkeolojik bulgular mezarın bir kadın bireye ait olduğuna işaret etmektedir. Bunlar mezarın -140 cm. seviyelerinde çeşitli noktalarda sağlam ele geçen mezar armağanları ve ziynet eşyalarıdır (Res. 104). Söz konusu buluntular arasında; bir çift altın küpe (Kat. No: 267, 268), birer adet olmak üzere testi (Kat. No: 293), kandil (Kat. No: 265), kase (Kat. No: 328), kemik saç iğnesi ve pyksis kapağı (Kat. No: 266) yer alır. Bunların dışında yine aynı

[99] Değerlendirme kısmında daha detaylıca ele alınacağı üzere; "Kuzey Sektör" ismi ile tanımlanan bu alandaki üç adet basit münferit mezarın, mezarlığın sahipleri Claudii ve Flavii Aileleri ile herhangi bir kan bağına sahip olmayan kimselere ait olduğu anlaşılmaktadır.

seviyede belgelenen kireç taşından mamül dikdörtgen formlu minyatür altar oldukça dikkat çekicidir (Kat. No: 264).

3.1.1.2. 4 No.'lu Basit Münferit Mezar

Bu mezar 3 No.'lu münferit mezarın güneyinde, 5 No.'lu münferit mezarın da batısında konumlanır (Res. 105). Mimari detayların net olarak sunmuş olduğu fiziki veriler de bu mezarların alanda ilk kullanılan gömütlük olduğunu göstermektedir. Öyle ki kuzey-güney yönlü uzanan bu mezar, anıt mezara ait kuzey ana duvarın kısmen altında kalmaktadır. Mezarın ölçüleri 210 x 70 cm., derinliği 140 cm.' dir. Kazılar esnasında -120 cm. seviyede defin üzerine kapatılan iki adet kiremit kapağının tamamen kırılarak mezarın çöktüğü görülmüştür. Bu katmanın hemen altıdaki çalışmalarda çok az sayıda ve küçük ebatta dağınık iskelet kalıntısına tesadüf edilmiştir.

Mezarın güney ucunda olmak kaydı ile zemin kotunda çeşitli buluntular ile karşılaşılmıştır (Res. 106). Çalışmalar sırasında -120 cm. seviyesinde birer adet olmak üzere; altın yüzük (Kat. No: 269), kandil (Kat. No: 271), kase (Kat. No: 270), unguentarium (Kat. No: 273), testi (Kat. No: 272) ve deniz kabuğu ele geçmiştir.

3.1.1.3. 5 No.'lu Basit Münferit Mezar

4 No.'lu münferit mezar ile fiziki bakımdan kısmen organik olan bu basit mezar da alana kuzey-güney yönünde açılmıştır. 210 x 90 cm. ebatlarına sahip bu mezar alandaki tek in-situ defin örneklerini barındırması nedeniyle önemlidir. Olasılıkla her ikisinin de kadın bireylere ait olduğu düşünülen bu definlerden ilki -130 cm. (Res. 107) diğeri ise -150 cm. seviyesindedir (Res. 108). Her iki defnin de baş kısmı kuzeye gelecek şekilde cesetler sırt üstü yatırılmıştır.

Üst kısımda sırt üstü düzgün bir şekilde bırakılan iskelet büyük oranda korunmuştur. Bu defne ait mezar hediyeleri cesetin ayak tarafına yani mezarın güney ucuna bırakılmıştır. -130 cm. seviyesinde belgelenen söz konusu buluntuların çoğunluğu birer adet olmak üzere; altın küpe (Kat. No: 275), testi (Kat. No: 278), unguentarium (Kat. No: 282), kase (Kat. No: 286), pyxis (Kat. No: 288), kandil (Kat. No: 289) ve 3 adet kemik iğne (Kat. No: 277, 329, 330) ile dört adet çividen oluşmaktadır. -150 cm. kotunda yine baş kuzeye gelecek şekilde yatırılan alttaki definin hemen alt ve üst kotlarında baş ve ayakucu kısmına gelecek şekilde çok sayıda mezar armağanı tespit edilmiştir. Bunlar; -130 / -150 cm. seviyelerinde; biri torba gövdeli olmak üzere dört adet unguentarium (Kat. No: 280, 283, 284, 285), bir adet pyksis kapağı (Kat. No: 291), az sayıda demir çividen oluşmaktadır. -150 / -170 cm. seviyesinde aynı noktalarda; bir adet altın yüzük (Kat. No: 276), iki adet altın küpe (Kat. No: 274), bir adet

kandil (Kat. No: 290), bir adet testi (Kat No: 279), bir adet torba gövdeli unguentarium (Kat. No: 281) ve bir adet kase (Kat. No: 287) belgelenmiştir.

3.1.1.4. 5 No.'lu Bomikoslu Lahit

Bomikos, Anıtsal Oda Mezar'ın hemen kuzey ana duvarına bitişik bir nizamda konumlanır (Res. 109). Cephe kısmı doğudaki geniş manzaraya bakan bomikos dikdörtgen planda olup kuzey-güney yönde yerleştirilmiştir (Res. 110). Tamamen yerel kireç taşı cevherin kullanımıyla inşa edilen bu bomikos tesviye edilen ana kaya zemine üst üste bindirilmiş iki adet basamak sırası üzerine yerleştirilmiştir. Özenle kesilip traşlanan bloklar yatayda ve dikeyde metal kenet ve dübellerle birbirine bağlanmıştır. Dikdörtgen prizma formunda olan bu ana taşıyıcının alt ve üst kısmında dışa taşkın profiller yer alır (Çiz. 21). Kaidedeki profil sırasıyla; düz alt silme ile başlar, torus ve kyma (reversa) ile devam şablon son olarak iki adet spira ile gövdeye bağlanır. Üst profil ise; üstte düz bir silme ile başlar ardından iki adet kyma (rekta-reversa) ile devam eder ve nihayetinde iki adet spira ile cepheye ulaşır. Bomikosun fasatında ise yüzeyi bütünüyle kaplayan derince bir dikdörtgen çerçeve (tabula) işlenmiştir. Burada aileye ait beş satırlık bir Hellence yazıt yer alır (Res. 111). Dar yüzlerde ise bu çerçeveden görülmez. Bomikosun arka kısmında genel form olduğu gibi korunmuştur ancak buradaki işçilik geri planda olması nedeniyle yarı işli olarak bırakılmıştır (Res. 112)[100]. Sol dar yüz ise alana sonradan inşa edilen anıtsal oda mezarın kuzey ana duvarı tarafından işgal edilmiştir.

Üzerinde bulunan lahde ait sadece kısmen korunabilmiş kapak ele geçirilebilmiştir. İnce uzun bir form sergileyen kapak kırma çatılıdır. Köşelerde ve tepede yarı işli bırakılmış akroterler bulunur. Alınlıklarda ise herhangi bir betimleme görülmez. Yan yüzlerinde ise ikişer adet konsol/kiriş yer alır. Kapağın doğu cephesindeki kirişlerin alt kısmında tek satır uzanan bir yazıt bulunmaktadır. Burada;

[Φλάβιος Μῆ]νις Κλαυδίᾳ Παρθενίῳ γυναικὶ καὶ Φλαβίᾳ Σεκούνδᾳ θυγατρί - - -

"[Flavius Me]nis, eşi Claudia Pathenion ile kızı Flavia Secunda için (bu mezarı yaptı[rdı]?)"

yazmaktadır. Bomikosun cephesinde ise;

ἔτους ηιρ΄

Κλαύδις Μῆνις καὶ Φλαβία Σεκούνδα ο[ἱ γ]ονεῖ{ε}⟨ς⟩

Φλαβίᾳ ⟨Ν⟩εβρίδι τῇ θ$^{vac.}$υγατρὶ μΖνήΖμης ἕνεκενὸ καὶ αὐτοῖς ζῶσι

καὶ ΦλαμΖηνεί⟨ῳ⟩· ἕτερο$^{vac.}$ς ἀνύξι θήσει τῇ πόλει

[100] Kazılar esnasında bomikosun üst profiline ait blokların bir kısmının yerlerinden söküldüğü saptanmıştır. Soygunlar esnasında bütünüyle tahrip edilen definlikte lahit teknesi tespit edilememiştir. Fakat lahde ait kapak kısmen korunmuş olarak belgelenmiştir. Bomikosun podyumu içindeki-altındaki muhtemel bir hyposorionun varlığına dair arayışlar hasarın derecesini artırmıştır.

vac. δισχίλια.

"141 yılında. Ebeveynleri Claudi(u)s Menis ve Flavia Secunda, kızları Flavia Nebris için anısı vesilesiyle ve hayattalarken kendileri ve de (damatları?) *Flameneios* (Flaminius*) için* (bu mezarı yaptırdılar)*; şayet biri* (bu mezarı) *açarsa kente 2000 denarii ödeyecek"*[101].

içerikli bir metin yer alır. Soygunlar dolayısıyla talan edilen mezara ilişkin herhangi bir objeye kazı alanında rastlamak mümkün olmamıştır. Ancak alan içerisinde batı yamaçtan yuvarlanarak gelen bir adet konik formlu ostotek kapağı tespit edilmiştir (Res. 113).

3.1.1.5. 6 No.'lu Bomikoslu Lahit

Bu mezar 5 No.'lu Bomikoslu Lahit'in hemen kuzeyinde konumlanmaktadır (Res. 114). Mezarın buraya bir sonraki aşamada yerleştirildiği 5 No.'lu Lahit bomikosunun krepisleri üstüne basmasıyla anlaşılmaktadır. Öyle ki; bomikosun bindiği ilk basamak sırasının güney kanadı güneyindeki komşu bomikosun ikinci basamağının kuzey hattı üzerine bindirilmiştir.

Dikdörtgen prizma formundaki bu bomikos da iki sıra bindirmeli krepis üzerine yerleştirilmiştir (Çiz. 22). Daha küçük bir ebatta tasarlanan bomikosun alt kısmındaki profilde sırasıyla; düz silme, ardından kyma (reversa) ile devam eden yüzey iki adet spira ile son bulur. Üst profilin ise tam olarak nasıl özellikler sergilediği ise talan esnasında alandan taşınan blokların eksikliği nedeniyle bilinememektedir. Tamamen yerel kireç taşlarından üretilen bomikos oldukça sade hatlara sahiptir, dört bir cephesi olduğu gibi düz bırakılmıştır ve üzerinde yazıt görülmez (Res. 112, 115). Alandaki araştırmalarda bu bomikosun taşıdığı lahde ait kapak, tekne ya da mezarla bağlantılı herhangi bir küçük buluntuya rastlanmamıştır. Ebatları nedeniyle bir çocuk mezarı olarak öngörülebilecek bu bomikoslu lahdin her iki aileden birine mensup bir bireye ya da bireylere ait olabileceği mimari anlamda görülen organik ilişkiden açıkça anlaşılmaktadır.

3.1.1.6. 6 No.'lu Basit Münferit Mezar

Kuzey sektörde tespit edilen definlerin son temsilcisi ise bu mezardır. 6 No.'lu Bomikoslu Lahit'in hemen doğu zemininde ana kayaya kuzey-güney yönde açılan basit ölü yatağı niteliğindeki bu mezar da dönem soygunları esnasında talan edilmiştir (Res. 116). Araştırmalarda mezar içerisinde muhtelif kotlarda az sayıda kiremit parçaları izlenmiştir. – 130 cm. kotunda bulunan zeminde ise iki adet kandilin varlığı belgelenmiştir (Kat. No: 233, 234). Bunların dışında mezar içerisinde bir ceset kalıntısına rastlamak mümkün olmamıştır.

[101] Kileci ve Şimşek, 2019: 264-266.

Alan içerisinde 5 ve 6 No.'lu Bomikoslu Lahitler'le olan yakın konumu itibariyle bu mezarın da Claudii Ailesi'ne bağlı bulunan şahıs ya da şahıslar için hazırlandığı ifade edilebilir.

3.1.2. Anıtsal Yeraltı Oda Mezarı

Tüm mezarlık alanının genelinde sahip olduğu mimari özellikler ile ön plana çıkan bu oda mezar gerek kuzey sektördeki mezarlar ile gerekse hemen güneyinde bulunan temenosla mimari açıdan yakınlığıyla dikkat çeker (Res. 117). Herhangi epigrafik bir veriyi barındırmayan bu anıtsal mezarın söz konusu iki aile ile yakından akrabalık bağı bulunan medfunlara ev sahipliği yaptığı açıktır. Doğu-batı yönde konumlanan yapı bütünüyle yerel kireç taşlarından oluşan yüksek niteliklere sahip masiv bloklardan inşa edilmiştir. Esas defin alanı ana kaya içerisinde yer alan mezar, mimari plan tasar olarak kendi içinde komplike üç ana aksamdan vücuda getirilmiştir. Sırasıyla bunlar; temenos, tonozla örtülmüş ana yapı ve ana kaya içerisine açılmış mezar odalarıdır (Çiz. 23-28).

Yapı genel hatlarıyla kareye yakın bir forma sahiptir ve tüm duvarlar metal bağlayıcılar kullanılmaksızın pseudoisodomik nitelikte örülmüştür. Ön kısımda tonozlu alana organik bağlı olan temenos yer alır (Res. 117-120). Bu temenosu vücuda getiren duvar bloklarları dış cephede kaba işlenmişken iç cephede ise çok daha nizami olup bosajlı yüzeylere sahiptirler. Yapıya giriş de merkez aksa asimetrik konumlandırılmış buradaki büyük ve zeminden yüksekte olan bir kapı ile yapılır (Çiz. 27). Kapının söveleri ve lentosunda faskialar işlenmiştir. Muhtemel taşınabilir bir ulaç ile varılan kapı eşiğinin iki yanında ve lentoda yer alan mil yuvaları çift kanat içeri açılan oldukça büyük ahşap bir kapının varlığına işaret eder. Kapıdan hemen sonra temenosun güney duvarına yaslandırılmış beş basamaktan oluşan bir taş merdiven ile alana iniş yapılır (Res. 121). Buradaki zemin ana kayanın tesviye edilmesiyle elde edilen düz bir satıhtan oluşur. Temenosun iç kısmı oldukça sade bir mimari konsepte sahip olmakla birlikte, biri güney diğeri kuzey ana duvarında olmak üzere yatayda ve düşeyde birbirine asimetrik konumda tasarlanmış iki adet kare formlu niş yer alır (Res. 122). "U" planlı temenosu biçimlendiren duvarların üst kısmında ise bu alanı bütünüyle dolaşan ve kesitte eşit kenar üçgen formu sunan kırma çatılı friz kuşağıyla son bulur.

Temenosa bağlı bir şekilde yükseltilen tonozlu alan ise bu ön avlunun yarısını örtmektedir. Tonozun bindirildiği ana duvarlarda daha kaliteli işçilik söz konusudur. Zeminde yarı işli profillere sahip topuklar üzerinde yükselen ana duvarlar yine aynı nitelikteki baştaban sırasıyla sonlanır. Bu noktalardan son derece güçlü bir yarım daire tonoz yükselir ve bu üst örtü geride ana kayaya kadar dayandırılmış vaziyettedir. İç kısımda kalan ana kaya yüzeyler ise tonoz altında bulunan ana duvar cephesiyle tamamen kapatılmıştır. Cephe kısmı faskia hatlarıyla hareket kazanan tonozun taşıdığı düz dam geniş rekta ve reversalarla

formlandırılmış bir friz kuşağı ile taçlanır (Res. 119). Bu friz kuşağını oluşturan bloklar yatayda çalışan demir kenetlerle birbirine bağlanmıştır. Yapının bu üst zemini ise kenarlardan içeri doğru girinti yapan bir krepis basamağıyla kısmen yükseltilmiştir (Res. 120). Burada üzerine bir adet lahdin yerleştirildiği dikdörtgen formlu tek sıra bir altlık tasarlanmış ve bu alan da boş bırakılmayarak mezar definleri için ayrıca değerlendirilmiştir (Çiz. 27). Buradaki fizibiliteyi oluşturan tonoz ile üst zemin arasında kalan kapalı aksamlar ve pandantifler kireç katkılı molozlar ile blokaje edilmiştir (Res. 120).

Tonozu taşıyan iki ana duvar arasında plana simetrik yerleştirilen dikdörtgen prizma formlu büyük bir lahit bomikosu yer alır. Bütünüyle yerel kireç taşından inşa edilen ve oldukça geniş hacimlere sahip bu bomikos kuzey-güney yönde yerleştirilen iki basamaklı bir altlık üzerine birndirilmiştir (Res. 122; Çiz. 28). Bu altlığı oluşturan blokların kimilerinde farklı ebatlarda küçük bosselerin bırakıldığı izlenmektedir. Üst kısımda yer alan bomikos aile mezarlığının genelinde bulunan diğer örneklere nazaran daha görkemlidir. Son derece sade işçiliğe sahip bomikosun alt ve üst kısmında profiller yer alır. Topuk kısmında bulunan profil düz bir silme ile başlar ardından genişçe bir kyma (reversa) yer alır ve son olarak bir spira ile ana karakterini bulur. Üst kısımda tasarlanan profil ise üstte bir silme, ardından sırasıyla iki adet kyma (reversa-rekta) ile devam eder ve son olarak bu profil iki adet spira ile cepheye geçiş yapar. Tüm yüzeyleri olduğu gibi düz ve ince traşlı bırakılan bomikos üzerinde yazıt yoktur. Diğerlerinden yüzeylerden farklı olarak arka cephe tüm aksamlarında kaba ve yarı işli yüzeylerle teşekkül etmiştir.

Bomikosun taşıdığı lahde ilişkin unsurlardan yalnızca tekne kısmına ait bir köşe parçası mevcuttur (Res. 123). Öyle ki; araştırmalar esnasında edinilen bilgiler lahdin yakın geçmişte alandan uzaklaştırıldığına işaret eder. Lahde ait bu köşe parçası teknenin dar ve geniş yüzlerinde betimlenen genel ikonografi ve plastik işçiliğe dair nitelikler konusunda önemli bigiler taşır. Lahit damarsız beyaz-bej bir mermerden üretilmiştir. Üzerinde bulunan farklı tasvirleri meydana getiren tüm plastik ayrıntılar büyük titizlikle ele alınarak vurgulanmıştır. Teknenin alt ve üst kısmında birer profil tasarlanmıştır (Res. 124-126b; Çiz. 29). Alttaki profil de iki ana silmeden meydana gelir. Bunlar dışa taşkın, aralarında geniş ve derin bir kanalla birbirinden ayrılan iki profildir. Üstteki profil aynı zamanda sahne içerisinde yer alan unsurların üzerine bastığı bir podes niteliğindedir. Teknenin üst kısmındaki profil ise dışa taşkın bir adet silme taşır. Lahdin geniş yüzünde ikonografik tasvirler friz boyunca devam ederken dar yüzde girlandlar tercih edilmiştir.

Girland taşıyıcı olarak köşelerde Nikeler yer alır. Mevcut örnek üzerinde baş ve sol kol eksiktir. Bu figür dar ve geniş yüzlerin her birinden eşit parçada görünmek suretiyle ortak

bir açı içerisinde ele alınmış olup iki cephelidir. Sol ayağını hafif öne atarak parmak uçlarıyla esnek bir duruş sergileyen Nike topuktaki podesa basmaktadır. Bu frontal duruşu basit bir bacak hareketiyle kısmen kıran vücut ve ortaya koyduğu hatların çizdiği genel anatomik form elbise altından hissedilebilir durumdadır. Kollar teknenin her iki yüzüne doğru yanlara hafifçe açılmıştır ve sol el peplosun ucundan tutarak kumaşı hafifçe dışa çeker. Aynı şekilde kanatlar da hafif açık pozisyonda teknenin her iki yüzüne yaslanmıştır. Sağlam olan sol kol ışığında figürün yumuşak ve dolgun bir anatomiye sahip olduğu izlenir. Bu anatomik yapının çizdiği duruş içerisinde figür oldukça dingin bir tablo sergiler. Figür boyundan ayak bileklerine kadar tüm vücudu saran bir peplos içerisindedir. Omuzlardan uzanan peplos iki kenarı göğüste "V" formlu bir yaka yapar ve ardından aşağı doğru dikeyde kalın kıvrımlar oluşturarak genital bölgeye kadar iner. Göğüs altında bulunan tokalı bir kemer ile kumaş sıkıştırılmış ve böylelikle göğüs bölgesine ait anatomik hatlar belirginlik kazanmıştır. Peplosta genel olarak vücudu saran ve az dalgalı bir yüzey işçiliği görülür. Ayak bilekleri hizasında iki yana doğru atılan etek uçları nedeniyle bacağın her iki yanında az sayıda düşey derin kıvrımlar meydana gelmiştir. Aynı kıvramlar iki bacak arasında daha yüzeysel bir işçilikle verilmiştir. Peplosun etek uçları ise yumuşak zigzag kıvrımlarla hareketlendirilerek sonlandırılmıştır. Figürün el, ayak ve kanatlarında da tüm fiziki detaylar büyük incelikle ele alınmıştır.

Lahdin geniş yüzünde ise muhtemel bir kline üzerinde betimlenmiş yaşlı bir erkek figürü yer alır. Bu figür sağ omzundan aşağı doğru dik bir şekilde inen kırık hatta kadar sağlam korunmuştur. Ayrıca yüzde ve sol elde parça kayıplı deformasyonlar vardır. Figür düz bir zeminde otururarak geriye doğru yaslanmış durumdadır. Bu harekete bağlı olarak vücut yumuşak bir yay çizmiştir. Hafifçe geriye atılarak dirsekten öne doğru kırılmış olan sol kola vücut ağırlığının bir kısmı bindirilmiştir. Sol el ise üzerinde bulunan şalın bir ucunu tutarak kumaşı toparlamaktadır. Dik bir pozisyonda duran başın yüzü büyük oranda yoktur. Oldukça uzun ve dikeyde dalgalı belikler yaparak omuzlara ve göğüse kadar dökülen saç ile sakal bu figürün tanrısal bir karakter olduğuna işaret eder. Yüzde korunabilen dolgun alt dudakta matkapla açılan bir damlacık kanalı işlenmiştir. Dudağın genel hareketi ise ağzın açık olduğuna işaret eder. Genel anatomi bireyin yaşına nispeten daha dinç, atletik ve gergin bir görünüm sunar. Figür sırtından aldığı şalı sol kolunun önce üzerinden sonra altından geçirerek ucunu podes üzerine doğru toplu halde salmıştır. Kumaş, üzerinde birbirine paralel uzanan derin, şematik ve kontrast sağlayan kıvrımlara sahiptir.

Lahdin dar yüzünde ise Nikeler tarafından taşınan bir girland yer alır. Akantus yaprakları ve haşhaş gibi yemişlerle bezenen girland üst kısımda büyük bir fiong ile taşıyıcıya bağlanır. Burada görülen plastik işçiliğin ortaya çıkardığı derin ve sığ yüzeylere ait kontrast

şemanın genelinde oldukça barok bir üslup ortaya koyar. Bu durum özellikle fiong ve akantus yapraklarında görülen ince ve derin matkap işçliğinde kuvvetlice hissedilir. Lünettede ise merkeze dairesel şekilde işlenmiş bir figür yer almaktadır. Bu portreden geriye sadece başın sağ yanına doğru şua şeklinde hareketli dalgalarla açılan saçın tutamlarına ait örnekler kalmıştır. Portreye ait mevcut anatomik ikonografi buradaki figürün bir Medusa! olabileceğine işaret eder".

Tonozun altında yer alan ana cephede temenos kapısına simetrik olarak yerleştirilmiş mezar odalarına girişi sağlayan küçük kapı yer alır (Res. 127). Dikdörtgen formlu bu girişte yer alan eşik ve lento üzerinde görülen mil yuvaları söz konusu kapının tek kanat içeri açılır bir prensiple çalışan taş bloktan teşekkül ettiğine işaret eder ancak bu kapı bloğu korunamamıştır. Kapı girişinin hemen devamında yer alan küçük geçit sayesinde daha aşağı kotta olan defin odalarının ilkine girilir. Ard arda sıralanmış bu iki mezar odasının tavanlarında ve yan duvarlarında kütlesel kopmalar ile bilinçli tahribatlar vardır ancak buna rağmen genel fizibilite planın tüm aksamlarını okumaya imkan tanımaktadır (Çiz. 23-28). Mezarın her iki odası da dikdörtgen prizma formundadır. İlk odanın kuzey ve güney duvar diplerinde doğu-batı yönde açılmış iki adet ölü yatağı bulunur (Res. 128, 129). Kuzeydeki ölü yatağı fazladan kireç harcı ile sıvanarak daha kullanışlı hale getirilmiştir (Res. 130). Ortadaki boş alan ise yaya trafiğini sağlamak amaçlı olduğu gibi bırakılmıştır. Ayrıca ilk odadan ikinci odaya geçişi sağlayan dehlizin giriş kısmında kuzey-güney uzanan üçüncü bir ölü yatağı daha mevcuttur (Res. 131). Bunların dışında oda genelini oluşturan mimari tasarım içerisinde başka bir detay görülmez.

İkinci odaya girişi sağlayan geçit zemin kotundan yukarıdadır ve burada da kısmen tahribat görülür (Res. 132). İkinci oda da ilk oda gibi sade bir plan arz eder ve büyük oranda aynı özelliklere sahiptir. Odanın kuzey duvarında ana kaya da kopmalarla oluşan deformasyonlar dışında genel fizibilite sağlam durumdadır. Özensiz işlenen ve batıya doğru hafif rampa yapan zemin de korunmuştur. Bu odada iki adet defin alanı yer alır. Bunların ilki batı duvarda kuzey-güney yönde zemine eşdeğer kotta açılan klinedir (Res. 133). Diğeri ise kuzey duvar dibine doğu- batı yönde açılan ölü yatağıdır (Res. 134).

Antikçağ'da yağmalanan mezar sonraki dönemlerde gerçekleşen deprem gibi doğal etkenler nedeniyle fiziksel tahribatlara da maruz kalmıştır. Bu durum özellikle üst stylobat ve temenos duvarlarında güçlüce hissedilirken mezar odaları ve temenosta ciddi anlamda kütlesel dolgular mevcuttur. Temenos içerisinde bulunan lahit bomikosunun da tüm mimari unsurları topuk kısmına kadar ayrıştırılıp yine aynı alan içerisine atılmıştır. Ayrıca bu alanda

anıt mezarın üst stylobatında konumlanan olası bir lahde ait krepis blokları da tespit edilmiştir.

Kazı çalışmalarına öncelikle mezarın üst stylobatı ve batı yamacında başlanmıştır. Ardından mezar odaları, temenos ve ön kısmı açığa çıkartılmıştır. Mezarın batı yamacında akıntı dolgu katmanları içerisinde küçük buluntu olarak yalnızca bir adet cam boncuk (Kat. No: 119) ve bir adet kemik kaşık (Kat. No: 202) belgelenmiştir. Bunun yanında alana stadion doğu yamacından yuvarlanarak gelen bir silindirik ostotek önemlidir (Res. 135; Çiz. 30, 31). Erken Roma İmparatorluk Dönemi'nde kullanılan bu girlandlı ostotek üzerinde barındırdığı ikonografik anlatımlar ve yazıtları nedeniyle dikkat çekicidir. Doğu kanat, yani temenos önündeki çalışmalarda ise kaba dolgu içerisinde beş adet bronz sikke (Kat. No. 002, 003, 004, 135, 206) ve bir adet kandil (Kat. No: 003) ile karşılaşılmıştır.

Mezarın her iki odasında bulunan definler gerçekleşen soygunlar sonucunda ileri derecede zarar görmüştür. Hatta mezar içerisinde zamanla çoğalan dolgu toprak farklı dönemlerde tekrar eden arayışlar nedeniyle tamamen alt üst edilmiştir. Dolayısıyla mezar içerisinde orijin kontekstiyle korunabilen tek bir gömüt ya da ilgili bir mezar objesiyle karşılaşılamamıştır. Araştırmalar esnasında her iki odanın orta alanlarında ve tüm ölü yataklarında dağınık vaziyette olmak kaydı ile az miktarda kemik parçalarıyla karşılaşılmıştır.

İlk oda içerisinde bulunan dolgu katmanında farklı kot ve noktalarda birer adet olmak üzere küpe (Kat. No:124), kemik iğ (Kat. No: 212), terrakotta (Kat. No: 214), göz apliği (Kat. No: 215), yüzük (Kat. No: 216) ve lekytos (Kat. No: 217) tespit edilmiştir. Kuzey ölü yatağındaki çalışmalarda ise yalnızca bir adet sikke (Kat. No: 220) ve bir adet ağırşakla (Kat. No: 221) karşılaşılmıştır (Res. 136). Batı ölü yatağında birer adet olmak kaydı ile kandil (Kat. No: 125), kase (Kat. No: 126), testi (Kat. No: 127) ve göz apliğine (Kat. No: 218) tesadüf edilirken güney ölü yatağında ise sadece bir adet göz apliği (Kat. No: 219) belgelenmiştir. Temenosun iç kısmında süren kazı çalışmaları esnasında ise yine farklı noktalarda ve seviyelerde bir adet bilezik (Kat. No: 129) ve iki adet sikkenin varlığı (Kat. No: 149, 150) kayıtlara düşülmüştür.

İkinci odadaki araştırmalar esnasında ise içerideki mevcut dolgunun muhtelif katman ve noktalarından dağınık vaziyette ahşap, seramik ve kemik parçalarına tesadüf edilmiştir. Oda içerisinde batı duvar dibinde konumlanan klinede ise yalnızca az miktarda cam parçaları izlenirken herhangi bir defin kalıntısı ile karşılaşılmamıştır. Kuzey ölü yatağında yapılan kazı çalışmalarında dolgu içerisinde ve yatak zemininde parçalar halinde seramik (kandil), kemik ve ahşap kalıntıları izlenmiştir.

3.1.3. Temenoslu Mezarlar

Kuzeyde yer alan Claudii Ailesi'ne ait mezarlığın güney paydasını bu defin alanı oluşturur (Res. 100). Bu temenosun kuzeyinde Anıtsal Oda Mezar, güneyinde ise Flavii Ailesi'ne ait komşu temenos yer alır. Mimari olarak bu alanlarla oldukça bütünleşik ve nizami bir yapıya sahip olan bu definliğin sınırlarını bir peribolosu andıran temenos duvarları belirler (Res. 137, 138). Bu duvarlar iç hatlarda kireç harcının bağlayıcı olarak kullanıldığı molozlarla örülürken cephe duvarında ise daha düzgün traşlanmış dikdörtgen forma yakın taşlar tercih edilmiştir. Doğu-batı yönde dikdörtgen forma sahip bu avluya giriş, doğu duvarda önünde bir basamak bulunan büyük kapı ile yapılır. Kapı eşiğinin üzerinde bulunan iki adet mil yatağı ve merkezdeki kilit çukuru bu kapının ahşap ve içe açılır çift kanatlı olduğuna işaret eder. Alanda üç adet definlik vardır. Bunların birincisi batıdaki ana kayaya açılarak esas defin alanı şeklinde kullanılan oda mezar iken diğerleri ise avlu içerisindeki biri bomikoslu diğeri ise serbest olan iki adet lahittir.

Bu alanı örten akıntı dolgularda yapılan kazı çalışmaları esnasında mezarlığın dönemsel özgün kontekstiyle doğrudan ilgisi sorgulanabilecek ve doğal erezyonlarla alana gelen buluntulara rastlanmıştır. Alanın muhtelif nokta ve kotlarında kayda düşülen bu eserler; on dört adet sikke (Kat. No: 005, 006, 007, 008, 012, 136, 137, 138, 140, 148, 149, 150, 152, 222), bir adet strigilis (Kat. No: 139), bir adet demir aplik (Kat. No: 151), bir adet demir anahtar (Kat. No: 153), bir adet demir yüzük (Kat. No: 225), bir adet Aphrodite betimli kemik öreke (Kat. No: 013), iki adet bardak (Kat. No: 065, 154), bir adet kase (Kat. No: 017) ve bir adet unguentariumdur (Kat. No: 232).

3.1.3.1. 10 No.'lu Yeraltı Oda Mezarı

Temenosun ana kayaya yaslandığı noktada konumlanan bu mezar da iki odalıdır (Res. 139; Çiz. 32, 33). Doğu-batı yönde açılan mezarın odaları dördül plandadır ve bunları birbirine kısa bir geçit bağlar. İlk odayı kapatan tavanın büyük bir kısmı ile doğu ana duvar tamamen çökmüş durumdadır ancak diğer mimari kısımların korunmuşluğu oda hakkında yeterli bilgileri sunar. Odanın kuzey ve güney duvarında olmak koşulu ile doğu-batı yönlü iki adet kline yer alır (Res. 140). Simetrik bir şekilde açılan bu iki klinenin arasındaki merkezi alan geniş olup düz bir zemin halinde bırakılmıştır. Bütünüyle korunan ikinci oda daha sade bir plan sergiler. Duvarlar, tavan ve zemin oldukça düzgün yüzeylere sahiptir. Burada sadece batı duvara girinti şeklinde zeminle aynı kotta açılan bir kline yer alır (Res. 141). Oda içerisinde başka bir mimari detay bulunmamaktadır.

Kazılar esnasında edinilen ilk izlenim mezarın birinci odasının tamamen çöküntü konglomera ana kaya parçalarıyla dolu olduğu yönündedir. Tipik sıralı oda mezar mimarisine

sahip olan bu mezarın kapı eşiğine ait doğal dokular çok az korunmakla birlikte ilk odadaki kuzey ve güney klineler oldukça iyi korunmuş durumdadır. Bu odadaki kazılarda kayda değer çok az bulguyla karşılaşılmıştır. İlk odaya ait tavanın göçmesiyle birlikte ikinci mezar odasının güvenliğini sağlamak isteyen mezar sahipleri odalar arasında kalan kısa dehlizi kaba kesme blok taşlarla kapatmışlardır fakat bu eğreti güvenlik önlemi de soygun esnasında patlatılmıştır.

Çalışmalarda elde edilen arkeolojik malzemenin çoğunluğu ikinci mezar odasından elde edilmiştir. Oda içinde yaklaşık olarak 70 cm.'lik kaba dolgu vardır. Bu dolgu içerisinde ana kaya parçaları ve oda giriş dehlizini kapatmakta kullanılan moloz örgü duvara ait taş bloklar ve klinenin kapatılmasında kullanılan bol miktarda tuğla ile karşılaşılmıştır. Odanın batı duvarında bulunan klinenin tuğlalardan oluşan cephe örgüsü soygun esnasında tamamen tahribata uğramış ve defin konteksti bütünüyle bozulmuştur. Yaklaşık 20 cm.'lik dolguya sahip kline içerisinden az sayıda dağınık halde kemik parçaları ele geçmiştir. Buluntular ise yer altı oda mezarlarında karşılaşılan tipik mezar hediyeleri niteliğinde olup; birinci oda dehliz önünden bir adet testi (Kat. No: 160) ve bir adet kase (Kat. No: 159), ikinci odada ise, klineden; bir adet göz apliği (Kat. No: 014), iki adet unguentarium (Kat. No: 020, 021), üç adet kase (Kat. No: 018, 019, 157), iki adet testi (Kat. No: 022, 023), dört adet kandil (Kat. No: 015, 016, 155, 156), üç adet demir çivi ve bol miktarda seramik parçası belgelenmiştir.

Mezarın ilk odasına ait tavanının aynı yüzyıl içerisinde çökmesiyle temenostaki defin işlemleri mimari olarak usül değiştirmiş ve daha geç evrelerde farklı mezar türleri kullanılmaya başlanmıştır. Söz konusu geç yani ikinci evrede ise zorunlu olarak lahit kullanımları görülür. Mezar cephesi ve tavanının göçmesiyle anıt mezarın güney duvarında ortaya çıkan statik tehlikeyi önlemek amaçlı mesnet niteliğinde ikinci bir dış duvar örülmüştür ve bu duvarın inşasında büyük kesme taş bloklar kullanılmıştır (Res. 138). Mezar cephesine ait deforme olmuş ana kaya zeminin yeniden tesviyesiyle 2 No.'lu Bomikoslu Lahdi yerleştirmek için uygun ortam elde edilmiştir.

3.1.3.2. 2 No.'lu Bomikoslu Lahit

10 No.'lu Oda Mezar'a ait ilk odanın tamamen yıkılmasıyla ortaya çıkan alana kuzey-güney yönde masiv bir bomikos inşa edilmiştir (Res. 142; Çiz. 34, 35). Yerel kireç taşının kullanımıyla yapılan bu dikdörtgen formlu bomikos İndonios'un defnolunduğu lahdi taşır[102]. Tabanda üç basamaktan oluşan krepidoma en üst kısımda iç bükey formlu ve köşelerinde birer stilize taşıyıcı aslan ayakların işlendiği bank sırasıyla sonlanır. Bu zeminde yükselen bomikos dikdörtgen prizma formunda tasarlanmıştır. Bütünüyle masif bir bünyeye sahip bu

[102] Söz konusu lahit ile ilgili ayrıca bkz.: Özüdoğru, 2020: 263.

bomikosun alt ve üst kısmında birer profil yer alır. Tabanda yer alan topuk profilinin alt sırasında silme ve bunun üzerinde torus yer alır ve ardından genişçe bir kyma (reversa) ile devam eden profil iki adet spira ile sonlanır. Üst kısımda yer alan profil ise yukarıda düz bir silme ile başlayıp iki adet kyma (reversa ve rekta) ile devam eder ve bir spira ile cepheye bağlanır. Krepidomaya ait arka cephe kaba düz traşlı bırakılırken aynı durum bomikosta da yarı işli profiller şeklinde görülür. Alanın giriş kısmına bakan cephelerde bu durumun aksi bir manzara söz konusudur. Bomikosun ön ve yan cephelerinde genel forma uygun özenli işçilikle yontulan birer dördül tabula görülür. Bu tabulaların yüzeyleri dış hatları belirleyen iç bükey profile sahip pervazlar ile derinleştirilmiştir. Ana cephedeki dikdörtgen tabula içerisinde özenle işlenen ve kırmızı aşı boyasıyla renklendirilerek daha belirgin kılınan uzun Hellence epigram ise şöyledir (Res. 143);

Ὠκύμορον νεὸν ἔρνος ἑαῖς παλάμαις κατέθηκεν[vac.]
Ινδονις Ινδονιον παίδα πάτηρ φιλίον[vac.]
vac. vac. vac.

Τίς δόμησε σορόν· Νεικητής· ποῖος· ὃς Ἰνδὸν δὴ σὲ γεφυραῖσιν
ζευξάμενος ποταμόν· ἐν οὔαροις ἐν οὔαροις · ὅθι ποῦ πῦρ ὁ
εἷς θεὸς ἐξανατέλλει· ὅθι ποῦ πῦρ ὁ εἷς θεὸς ἐξανατέλλει·
κεῖνος, ὃ ταῖς ἐλάαις συσκιάσας ὄρεα· ’κεῖνος, ὃ ταῖς ἐλάαις συσκιά-
σας ὄρεα· εἶπε δέ μοι, τίς ἔγραψε σορῷ ἐπιτήδ’ ἐπίγραμμα· Ινδονις,
ὃν πάππος τῷδε δομῷ δέχεται, οὗ γενέτης προσέταξεν ἑαῖς
δαπάναις τόδε τοὔργον Ἀττικός· ὅν ποτε Νεικήτης εἰς ἃ τέ-
❦κνοις ἐφίλει❦

“Vakitsiz ölen genç fidanı kendi elleriyle gömdü,
sevgili oğlu Indonios’u babası Indonis.
Kim yaptı bu lahdi? Neiketes! Nasıl biri? Sen Indos Nehri’ni
köprülerle donatan biri.
şarkılarda, şarkılarda...
Biricik tanrının ışığı yükselttiği yerde,
Biricik tanrının ışığı yükselttiği yerde,
Ki bu ışığı dağlar, zeytin ağaçlarıyla gölgeler;
Ki bu ışığı dağlar, zeytin ağaçlarıyla gölgeler;
söyle bana, bu lahde kim yazdı bu güzel şiiri?
Dede (Neiketes’in) bu haneye kabul ettiği Indonis;
atası olarak Atticus’da üstlendi bu işi masraflarıyla birlikte.

o zamanlar Neiketes bunlara istinaden çocuklarıyla birlikte severdi onu da"[103].

Bomikosun üzerinde konumlanan girlandlı lahde ait tekne Erken Hristiyanlık Dönemi'nde zihinlerde güçlü bir şekilde beliren antipaganist anlayıştan ötürü bilinçli olarak tümüyle tahrip edilmiştir (Res. 144; Çiz. 36-39)[104]. Lahit teknesinin sahip olduğu özellikler şöyledir (Res. 145). Teknenin alt kısmında iç bükey bir kavisle (kyma) dışarı doğru çıkıntı yapan oldukça sade bir topuk tasarlanmıştır. Topuk ve kapak pervazı arasında kalan tüm yüzey farklı betim ve örgelerle zengin bir görünüm kazanmıştır. Ön yüzlerde iki, yan yüzlerde birer adet yer alan girlandlar ve bunları taşıyan Nikeler ile bir Eros genel şemayı belirleyen temel unsurlardır.

Geniş yüzlerde köşelerde girland taşıyıcı olarak Nikeler yer alır. Özellikle ön cephe sağ taraftaki Nike, başı hariç büyük oranda korunmuştur. Lahdin dört köşesine kırkbeş derecelik açıyla yerleştirilen Nikeler topuk profili üzerine basarak ve bir ayağını öne atmak suretiyle uçmaya hazır hareketli bir pozisyonda betimlenmişlerdir (Res. 145). Eller vücuda bitişik, kanatlar ise geriye doğru açılarak her biri lahdin bir diğer dar cephesinde görülmek üzere yerleştirilmiştir. Üzerilerinde bir peplos bulunur ve göğüs altında bulunan bir kuşakla sıkıştırılmıştır durumdadır. Elbisenin karın bölgesinde bulunan kısmı ise oldukça kabarık ve geniş kıvrımlarla hareketli bir doku sergiler. Ayak bileklerine kadar uzanan elbisenin etek uçları öne atılan bacaktan ötürü iki yana doğru yığılmış durumdadır. Etek uçlarında da son derece kalın ve derin olan kıvrımlarla yanlara doğru hareket kazandırılmış ve anlık betimleme güçlendirilmiştir. Kasıklara kadar çıplak bir şekilde izlenen bacak etli ve yumuşak bir anatomiye sahiptir. Diz kapakları ve ayak parmak uçları da tüm detaylarına kadar incelikle işlenmiştir. Nikeler'e ait hiçbir baş ele geçmediğinden tam olarak nasıl bir portre niteliğine sahip olduğunu söyleyebilmek mümkün değildir.

Ortadaki girland taşıyıcı ise bir Eros' tur. Doğrudan cepheden betimlenen bu figür de yine Nikeler de olduğu gibi lahdin topuğuna basmaktadır. Çıplak vücudun sol bacağın öne doğru atılmasıyla kendi sağına doğru hafif yay çizdiği ve rahat bir duruş sergilediği görülür. Kollar iki yana açılmak üzere, sağ kol girlandın üzerinde yer alan bir fiong ucunu tutarken sol kol da çelenk manşetini koltuk altına alacak şekilde girlandın üzerine atılmıştır. Yuvarlak ve oldukça etli bir dokuya sahip yüzde bir çocuğun anatomisi tüm doğallığıyla izlenebilmektedir. Bu yumuşak doku tüm vücutta da kendini hissettirmektedir. Ağız kapalıdır ve tok yuvarlak çene etli bir yüzle büyük bir uyum içindedir. Gözler ve burunda ileri derece tahribat söz

[103] Alten-Güler ve Şimşek, 2019: 278-282, Res. 3-5.

[104] Söz konusu bomikoslu lahde ait tekne Kibyra kazı evi deposunda restore edilerek büyük oranda eski durumuna kavuşturulmuştur. Bkz.: "Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları", Kibyra 2015 Yılı Kazı Çalışmaları Genel Sonuç Raporu.

konusu olduğu için net bir tasvir yapmak zordur. Saçlar ise uzun olup alnın ortasından ayrılarak hafif dalgalarla kulakların üstüne doğru hareketlice indirilmiştir. Her iki girlandın ucu Eros'un omuzlarında büyük bir fiong ile birbirine bağlanır. Bu büyük kurdelenin uçları zeminde figürün arkasından aşağı doğru sarkar ve bacakların her iki yanında dışa doğru yumuşak kıvrımlarla uzanarak sonlanır.

Oldukça hacimli ve ayrıntılı işçiliğe sahip girlandlar meşe yaprakları ile bezelidir. Girland taşıyıcılardan başlayan bu yaprak düzenlemeleri birbiri üzerine binerek girland salkımının üzerinde antitetik bir şekilde buluşurlar. Yoğun matkap işçiliği ile cevherden soyutlanan bitkisel örgeler oldukça derin bir kontrast yansıtırlar (Res. 146). Ancak sol girlandta sadece kılavuz işlevli matkap deliklerinin açılmasıyla işçilik yarım bırakılmıştır. Sanatçının bu tercihi nedeniyle sol girlandta izlenen yapraklara ait hatlar iki boyutludur dolayısıyla bu durum plastik ve kontrast açısından daha sığ ve yapay bir tablo çizer (Res. 147).

Her iki girland salkımı ise küçük portrelerden oluşur. Sağdaki portrede fazlaca deformasyon mevcut olduğu için plastik işçilik ve portre kimliği net anlaşılır değildir (Res. 148). Fakat küçük ve yuvarlak yüz yapısı yanında alın üzerinde ortadan ikiye ayrılarak düz bir şekilde dudak hizasına kadar inen uzun saç bunun bir kadına ait olduğunu vurgular. Bu saç kulakların üzerini kapatan büyükçe ve yuvarlak buklelerle karakterize edilmiştir. Yüzdeki ileri fiziksel kayıp ve deformasyonlar portre analizini kısıtlayacak ölçektedir. Ancak soldaki girland salkımı bir yetişkin erkek portresinden oluşmaktadır (Res. 149). Bu portrede yuvarlak bir baş ve kemikli bir yüz anatomisi görülür. Ablak yüzde hafif bir gülümseme mevcuttur. Gözler derinde ve göz kapakları kapalıya yakın bir biçimde verilmiştir. Burun düz, geniş ve sert bir yapıya sahiptir. Ağız kapalı olup naso-labialler belirgindir. Saçlar alnın ortasından ayrılarak düz bir şekilde tertiplenmiş ve yanlara doğru dalgasız bir şekilde uzanarak kulakları kapatmıştır.

Lünettelerde iki adet büyük Medusa portresi yer alır. Bu portreler iki konuda farklılık gösterirler. Birincisi; soldaki Medusa'nın plastik işçiliği girlandta olduğu gibi tam olarak bitirilmemişken sağdaki portrenin işçiliği tamamiyle bitirilmiştir (Res. 150, 151). Diğer farklılık ise yüzlerdeki ifadelerde hissedilir. Sağdaki Medusa portresinde apotrepeik ifadeler ön plandadır. Ablak yüz tok bir çeneyle kompakt bir portre anatomisi çizer. Gözler yuvarlak olup derindedir ve göz kapakları kalın etli bir dokuda düzgün bir yay şeklindedir. Burunda tahribat vardır. İnce dudaklara sahip ağız aralıdır ve dişler izlenebilmektedir. Boyun ise son derece kalın ve kısa verilmiştir. Çalışmanın genelinde vurgulanan en barok dokular saçlarda görülür. Uzun saç alın üstünde iki ana kompartımana ayrılır. Burada bulunan iki adet saç

tutamı petasos niteliğinde bir anlatıma sahiptir. Alın üzerinde tertiplenen saçlar adeta bir şua şeklinde yanlara ve yukarı doğru kontrolsüz bir hareket içinde uzanırlar. Zengin kıvrımlarla oldukça değişken hatların varlığını belirgin kılan saç belikleri arasındaki derin işçilik güçlü bir barok anlatımı vurgular. Sol lünettede yer alan Medusa portresinde de yarı işli olmak kaydı ile aynı plastik nitelikler görülür ancak portrenin yüzündeki ifade diğerinden farklıdır. Bu portrenin yüzü daha genişdir ve genel hatlar daha yuvarlak bir anatomi sergiler. Gözler daha derinde iken çene ileri doğru çıkartılarak belirgin hale getirilmiştir. Yarı açık olan ağız aşağı doğru hafif yay yapar ve bu şema içerisinde dişler daha az belirgindir. Portrenin genelindeki pathetik anlatım sağdaki Medusa'ya göre daha yumuşak ve durağan bir ifade yansıtır.

Dar yüzlerde de yine aynı figür ve örgeler geniş cephelerde olduğu gibi tekrarlanır. Köşlerdeki Nikeler yine meşe yapraklarından oluşan bir girlandı taşırlar. Ancak lünettelerde farklılık görülür. Burada merkeze yerleştirilmiş çelengi andıran büyükçe rozetler yer alır. Daha büyük akanthus yapraklarından oluşan bu rozetler büyük oranda tahribata uğramışlardır. Kuzey dar yüzde akantus rozet merkezinde bir erkek çocuk betimlenmiştir (Res. 152, 153). Bu portrede geniş alın, tok çene ve vurgulu elmacık kemikleriyle yuvarlak bir baş ortaya çıkarılmıştır. Derinde işlenen gözler iri badem formludur, alt ve üst göz kapakları incedir. İnce dudaklı geniş ağız gülümseme ile açılmış ve böylece dişler tüm ayrıntılarıyla görülür haldedir. Burunda yüksek deformasyon vardır. Saçlar baş üstünde merkezde ikiye ayrılarak dalga ve belikler yapmadan kulak memelerine kadar iner ve bu noktada yuvarlak ve büyük bukleler yapar. Portrenin yüzünde güçlü bir gülümseme vardır. Güney dar yüz ise aynı noktada bir kız çocuğu betimlenmiştir (Res. 154, 155). Tok çene vurgulu elmacık kemikleri oldukça yuvarlak bir yüz ortaya koyar. Küçük ve kısık badem gözlerin torbaları belirgindir. Basık ve geniş burun yumuşak dokuludur ve delikler yuvarlak bir şekilde cepheden izlenir. Ağız ise ince dudaklardan oluşmak suretiyle geniştir ve yukarı doğru hafif bir yay yaparak kapalı pozisyondadır. Saçlar alın merkezinde üçgen yaparak merkezden ikiye ayrılmış ve düz kalın bir dokuyla kulakları kapatarak enseye doğru tertiplenmiştir. Alın üzerinde bulunan saç, kenar hatlarda işlenen küçük bukle ya da dalgalarla hareket kazanmıştır. Portrenin genel kompozisyonunda hüzünlü bir tebessüm hissedilmektedir.

Ön yüzde görülen figürler ve örgelerin oluşturduğu bütüncül anlatımı oluşturan şablona ait ana hatlar lahdin arka cephesinde tamamıyla yarı işli bırakılmıştır (Res. 156). Lahit teknesinin iç tabanında ise kırmızı damarlı bir mermer plakanın oturtulması için şekillendirilmiş pervazlara sahip sığ bir havuz bulunmaktadır. Bu kapalı hazne ortada bırakılan bir omurga ile iki ana kısma ayrılmıştır.

Lahit kapağı ise tekneye nispeten son derece sade bir işçilik sergiler (Res. 138). Kırma çatılı tipik bir forma sahip bu kapağın üst ve köşe noktalarında akroterler bulunur. Üçgen alınlıklar ise bütünüyle boş bırakılmıştır. Kapağın en alt kısmında bulunan yataydaki düz yüzeylerde ise konsollar/kirişler işlenmiştir. Bu kirişler dar yüzlerde birer, geniş yüzlerde ise ikişer adettir. Kapağın ön cephesinde yer alan kirişlerin alt kısmındaki düz satıhta iki satırlık şu Hellence yazıt okunmaktadır;

Νεικητοῦ θυγατὴρ Νικομήδια ἔνθαδε κεῖται

Ινδονιου μήτηρ οὔνομα ταῦτο δ’ ἔχει

“Burada yatıyor Neiketes kızı Nikomedia, Indonios’un annesi de sahip bu isme.”[105]

Bomikos çevresinde yapılan kazılar ve sondajlar esnasında zeminden ele geçen iki adet eserin bu mezar ile ilgili olduğu muhtemeldir. Bunlar bir adet kase (Kat. No: 168) ve bir adet kandildir (Kat. No: 011).

3.1.3.3. 1 No.’lu Serbest Lahit

Alan içerisine yerleştirilen son gömütlük ise 1. No’lu lahittir. 2. No’lu bomikoslu lahdin hemen doğu yanına alçak ve basit kesme bloklardan oluşturulan bir altlık üzerine doğu-batı yönünde yerleştirilmiş bu yarı mamül girlandlı lahit oldukça iyi korunmuş durumdadır (Res. 138,139; Çiz. 40, 41). Yerel kalker taşından imal edilen lahit soygunlar esnasında doğu dar yüzünden açılan bir delik aracılığıyla tamamen talan edilmiştir. Lahdin teknesinin alt kısmında dışa taşkın düz silmeli basit bir profil bulunur. Lahdin ana şemasında ise geniş yüzlerde üç, dar yüzlerde ise birer adet girland bulunmaktadır. Lahit üzerinde görülen diğer tüm örgeler (girlandlar, girland taşıyıcıları ve lünettelerdeki daireler) şematik olarak kaba traşlı bırakılmıştır. Girland pandantiflerinde görülen üzüm salkımları ise stilize özellikler arz eder. Daha kaba traşlı kapak ise kırma çatı formunda olup tüm akroterler de yarı işli bırakılmıştır. Lahdin kapağında dar yüzlerde bir, geniş yüzlerde ikişer adet konsol/kiriş bulunur (Res. 157). Doğu uzun yüzde bulunan kapak kirişleri arasında mezarla ilgili şu yazıt yer almaktadır;

Κλ(αύδιος) Νεικήτης Κλ(αυδίῳ) $^{vac.}$ Ζωσίμῳ τῷ ἀδελφῷ τὴν σόρον $^{vac.}$ μνείας χάριν.

“Claudius Neiketes, kardeşi Claudius Zosimos anısına bu mezarı (yaptırdı)”[106].

Tekne içerisinde gerçekleşen kazı-temizlik çalışmalarında tekne zemininde oldukça dağınık vaziyette bulunan bir iskeletin parçalarına rastlanmıştır. Baş kısmı batı yönde bulunan bu iskeletin bir kadına ait olabileceği elde edilen bulgular aracılığıyla söylenebilir. Lahdin tekne tabanına öncelikli olarak bir ahşap kline yerleştirildiği ve sonrasında defnin yapıldığına

[105] Alten-Güler ve Şimşek, 2019: 278-282, Res. 3-5.
[106] Alten-Güler ve Şimşek, 2019: 282-283, Res. 6.

dair somut ipuçları da (ahşap parçaları ve demir çiviler) diğer veriler arasındadır. Mezar içinde ölüye ait bir adet altın aplik (Kat. No: 010), bir adet akik yüzük taşı-gemma, (Kat. No: 009), on yedi adet boncuk (Kat. No: 142), bir adet kemik örekenin (Kat. No: 141) olduğu izlenirken bunların yanı sıra; bir adet göz apliği (Kat. No: 143), bir adet kalıp yapımı kandil (Kat. No: 144), bir adet kase (Kat. No: 145), bir adet testi (Kat. No: 146) ve bir adet unguentarium (Kat. No: 147) mezar içi armağanlarını oluşturmaktadır.

3.2. Flavii Temenosu

Claudii Temenosu'na ait definliğin hemen güneyinde aynı plansal tasarılar içerisinde inşa edilen bu aile mezarlığı da bir temenos niteliğindedir (Res. 160-162; Çiz. 20). Komşu aileye ait temenosla ve anıt mezarla aynı aks üzerinde nizami bir şekilde parsellenen bu dördül planlı temenos aynı şekilde kireç katkılı yüksekçe moloz örgü duvarlarla çevrelenmiştir. Alana giriş doğudaki kapı açıklığından sağlanır. Alan içi yürüme zemini doğrudan ana kayanın traşlanmasıyla elde edilen kısmen hareketli yüzeylere sahiptir. Bu temenos içerisinde üç oda mezar, bir bomikoslu lahit ve iki adet serbest lahit bulunur. Birincil defin alanlarını oluşturan iki adet oda mezar batıdaki ana kaya içerisinde konumlanır. Bu mezarların giriş kısımları moloz taşlarla inşa edilen yüksek bir istinat duvarının cephesinde yer alır. Alandaki ikincil definler ise sonraki süreçlerde temenos içine bırakılan çeşitli lahitlerden oluşmaktadır. Lahitler üzerinde izlenen epigramlar aracılığıyla Flavii Ailesi'ne ait olduğu saptanan bu temenos kompleksi antik dönemde gerçekleşen soygunlar ve depremlerden ötürü büyük zarar görmüştür. Temenos duvarları, lahitler, bomikoslar, mezar kapıları ve odaları tamamen tahribata uğramıştır. Özellikle oda mezarlarda orijin kontekstinde korunabilmiş defin unsurlarıyla nadiren karşılaşılmıştır.

3.2.1. 11 No.'lu Yeraltı Oda Mezarı

Alan içinde bulunan iki oda mezardan kuzeyde yer alanıdır ve tipik iki odalı plana sahiptir (Res. 163-165; Çiz. 42-45). Kuzey-güney yönde uzanan istinat duvarı fasatına tasarlanmış tonozlu giriş küçük bir anıt mezar görünümündedir[107]. Üst kısımda cepheyi örten yarım daire tonoz küçük kesme taş bloklarla özenle örülmüştür. Bu tonoz duvar köşelerinde yine düzgün kesimli taşlardan oluşan yastıklara basmaktadır. Mevcut konstrüksiyon altında kalan alan bir dromos niteliğine sahiptir. Bu geçişin her iki yanındaki duvar taşları da oldukça kalitelidir. Girişin taban kısmında oldukça düzgün işlenmiş bir eşik taşı yer alır. Bunun hemen üzerine yerleştirilen söve ve üst kısma bindirilen lento blokları da aynı kalitede olup üzerinde

[107] Sonraki aşamalarda gerçekleşen restitüsyon çalışmalarıyla mezara özgün görünümü yeniden kazandırılmıştır. Mezarın girişini oluşturan tonozun cephe kısmında düzgün kesilmiş kemer blokları kullanılmışken derinde ya da iç kısımda kalan mimari konstrüksiyonda moloz taşlar tercih edilmiştir.

tüm yüzeyleri dolaşan fascia yer alır (Res. 165). Lento ile tonoz arasında kalan yarım daire formlu kapı üst cephesi ise kaba traşlı dikdörtgen formlu molozlar ile kapatılmıştır.

Mezara giriş oldukça nitelikli plastik işçiliğe sahip monoblok bir kapı ile yapılır. Bu kapı, eşik ve lentoda bulunan iki adet mil yuvası arasında iç sağa doğru açılarak çalışmaktadır. Kare forma yakın kapı bloğunun cephesinde dört adet metop yer alır (Res. 165). Üstteki metoplar kare iken alttakiler dikdörtgendir. Metopları birbirinden ayıran pervaz profilleri iç bükeydir ve böylelikle metoplardaki çalışma zemini daha derinde yer alır. Bu metoplar içerisinde mezar kültleri veya ritüelleriyle ilgili ikonografileri yansıtan çeşitli unsurların kabartma şeklinde resmedildiği görülmektedir. Sağ üst metopta dairesel bir kapı tokmağı işlenmiştir. Yine bu metobun içinde sol alt köşede küçük ebatta kapı açar deliği yer almaktadır. Sol üst metopta ise yuvarlak bir kalkan betimlenmiştir. Kalkanın dış hatları bir band kuşağıyla belirgin hale getirilmiştir. Merkezinde ise küçük daire bir aplik yer alır. Merkez ve dış bant arasındaki tüm yüzey ise merkezden dışa doğru genişleyen ve birbiri üzerine binen yaprak motifleriyle bezenmiştir. Sol alt metopta da bir çiçek rozet bulunur. Bu çiçek, merkezden yanlara doğru uzanan dil şeklindeki dört adet yapraktan oluşmaktadır. Bu yaprakların arasında ise birer adet olmak üzere genelde bir haç formunu tamamlayan dört adet ince yaprak yer alır. Son olarak sağ alt metopta ise bir destekli krater işlenmiştir. Geniş konik bir kaide üzerinde duran yumuşak gövdenin ağız kısmında omuzlardan yükselen iki adet kulp bulunur.

Kapı bloğunun kilit sistemi ise iç yüzeydeki basit bir mekanizmadan ibarettir. Açar deliğinin alt kısmında bulunan derince iki adet dübel yuvası burada metal kroşenin aplike olunduğuna işaret eder (Res. 166). Belirli bir mesafe ile yerleştirilen bu halka başlı demir kroşeler arasında yatayda çalışan demir bir mil (sürgü) yer alır. Bu milin orta kısmında ise -iki kroşe arasındaki mesafenin merkezine denk düşen- iç bükey bir yuva anahtarın tutunabilmesini sağlamak amacıyla tasarlanmıştır. Dışardan sokulan metal anahtar bu yuvaya tutturulmak kaydı ile sağa ya da sola döndürülür. Bu döndürme esnasında mil üzerindeki anahtar yuvasına uygulanan güç, yatay pozisyondaki milin sağa ya da sola doğru hareket etmesini sağlar. İç cephede sağa doğru hareket eden mil karşı istikamette söve üzerinde bulunan mil çukuru içerisine girer ve böylece kapı kitlenmiş olur. Kapı kilidini açmak için de aynı mekanik prensipler içinde ters yöne doğru güç uygulanır[108].

Mezar doğu-batı yönde sıralı iki ana odadan meydana gelir. İlk odaya iniş iki basamaklı merdiven ile yapılır (Res. 167). Kapı eşiğinden aşağı bir kotta işlenmiş mezar

[108] Oda mezarlara ait taş blok kapılarda tasarlanan kilit sistemleri de aynı şekil ve mekanik çalışma prensiplerine sahiptir. Bu örneklere; Anıtsal Oda Mezar, Yom 12, Yom 18 ve 16 No.'lu Krepidomalı Lahdin hyposorionunda da rastlanır.

odalarının tüm yüzeyleri kaba tıraşlı olarak bırakılmıştır tavanlar da düz formludur. İki oda birbirine aradaki kısa bir geçişle bağlanır. Dikdörtgen planlı ilk odada kuzey ve güney duvar cephelerinde derinlemesine açılan birer adet kline bulunmaktadır (Res. 168-170). Bu klinelerde kapak bulunmayıp açık bırakılmıştır. Ayrıca güney klineye paralel duvar dibindeki zemine açılmış bir adet ölü yatağı bulunur (Res. 168, 170). İkinci oda ise ilk odadan daha aşağı bir kottadır. Tabanı ve tavanı düz olan odanın her duvarında birer adet derin kline bulunmaktadır (Res. 171-173). Batıdaki klinenin güney ucuna ise küçük bir niş tasarlanmıştır. Bu klinelerin cephesi büyük çatı kiremitleriyle verevli bir şekilde kapatılmıştır ve kenarları kireç harçı ile sıvanmıştır. Ayrıca batı duvarın hemen dibinde duvara paralel yönde zemine açılan oldukça derin derin bir ölü yatağı yer alır. Bunların dışında oda içerisinde başkaca mimari bir detay görülmez.

Çalışmalarda izlenen genel kontekst şu şekildedir. Mezarın her iki odası da konglomera parçaları ve dışardan gelen akıntı toprak ile büyük oranda dolmuş durumdadır. İlk odada yüksek seviyelere ulaşan dolgu batıdaki ikinci odaya doğru rampa yaparak azalır. Soygunlar esnasında ikinci odada bulanan klinelere ait kapaklar tamamıyla kırılmış ve bu alanlarda kullanılan tuğlalar ile kiremitler oda içerisine atılmıştır. Oda içerisinde ve klinelerde korunabilmiş bazı mezar armağanları ile karşılaşılmıştır. İlk oda da durum farklı değildir. Klinelerin bulunduğu kotlara kadar yükselen dolgunun kapattığı orta alandan tahrip edilen kapıya ait parçalar ele geçirilmiştir. Kuzey ve güney klinelerde ise çok az miktarda iskelet kalıntıları görülmesinin yanında kuzey kline zemininde; bir adet kandil (Kat. No: 031) kayda düşülürken güney kline zeminin de ise üç adet kandil (Kat. No: 033, 034, 035) ve bir adet kase (Kat. No: 036) belgelenmiştir. Odanın merkezindeki kazı çalışmalarında ise dağınık halde farklı kotlardan olmak üzere; altı adet kandil (Kat. No: 032, 043, 044, 045, 046, 158, 161), dört adet saç iğnesi (Kat. No: 040, 041, 042, 163), bir adet pergel (Kat. No: 038), bir adet tırnak makası (Kat. No: 039), bir adet cam unguentarium (Kat. No: 037), bir adet kase (Kat. No: 047, 159), bir adet testi (Kat. No: 049), bir adet kemik obje (Kat. No: 162) ve bir adet bardak (Kat. No: 048) ele geçirilmiştir. Soygunlar sırasında klinelerdeki tüm definler mezar ortasına atılmıştır. -25 cm.' de sürdürülen kazı çalışmalarında odanın orta alanında söz konusu definlere ait üç kafatası ve iskelet parçaları açığa çıkarılmıştır. Kazı çalışmaları kapsamında orijin konteksti korunabilmiş tek definle birinci odanın zemininde bulunan küçük ölü yatağında karşılaşılmıştır (Res. 174, 175). Basit çatma kiremit tekniğiyle kapatılan bu mezar tabanında kemiklerde oldukça deformasyonların saptandığı yalnızca şema olarak korunabilmiş bir orta yaş çocuk iskeleti açığa çıkarılmıştır. Ceset sırt üstü baş batıya gelecek

şekilde defnedilmiştir. Ölü yatağının kapağını oluşturan çatma kiremitler üzerinde ise bir adet kulplu pişirme kabı-çömlek/güveç tespit edilmiştir (Kat. No: 171).

İkinci odadaki cepheleri kireç harcı katkısıyla kiremitlerin kullanılarak kapatıldığı klinelerin hiç birinde iskelet kalıntısına rastlanmamıştır ancak bu alanlardan bazı mezar hediyeleri elde edilmiştir. Kuzey klinede; bir adet amphoriskos (Kat. No: 030), bir adet unguentarium (Kat. No: 027), batı klinede; bir adet testi (Kat. No: 028), güney klinede; bir adet kandil (Kat. No: 024), bir adet kase (Kat. No: 025), bir adet bardak (Kat. No: 026), bir adet testi (Kat. No: 029) belgelenmiştir. Oda içerisindeki dolgunun kaldırılması ve ardından zemindeki batı duvara koşut uzanan ölü yatağında yapılan çalışmalarda çok sayıda korunmuş eserle karşılaşılmış ancak çok az iskelet kalıntısı izlenebilmiştir. Odanın merkezi alanında yapılan çalışmalarda ise; bir adet ağırşak (Kat. No: 054), yedi adet kandil (Kat. No: 055, 056, 057, 058, 158, 164, 165) ve iki adet kase (Kat. No: 059, 060) tespit edilmiştir. Güney klinenin önünde zemine açılmış ölü yatağında da dört adet göz apliği (Kat. No: 050, 051, 052, 053), bir adet testi (Kat. No: 061) ve dört adet unguentariuma (Kat. No: 062, 063, 064, 166) rastlanılmıştır.

3.2.2. 12 No.'lu Yeraltı Oda Mezarı

11 numaralı oda mezarın hemen güneyinde konumlanır (Res. 176, 177). Mezarın cephesi de yine kuzeyinde kalan komşu oda mezar ile aynı duvar fasatını paylaşmaktadır. Temenosun güney batı köşesinde girişi bulunan bu mezar da iki odalı olup ana kaya içerisine doğu-batı yönde açılmıştır (Çiz. 46-49). Kuzeyinde kalan diğer oda mezara göre kapısı daha aşağı kotta bulunan bu mezarın girişinde görülen işçilik de kısmen farklılık gösterir. Burada kapı derinde olmayıp duvar cephe çizgisine oldukça yakındır. Kapının her iki yanındaki duvar köşeleri özenle işlenmiş ince traşlı bloklarla örülmüştür. Bu bloklar kemer altına kadar yükseltilmiştir. Yarım daire formlu kemer ise kaba bir şekilde işlenen kısmen merkezi radyal açılara sahip moloz taşlarla oluşturulmuştur. Zemine düzgün bir şekilde yerleştirilen eşik taşının her iki ucunda üzerinde iki sıra fascia desenleri olan söveler yükselir. Bu desenler lentoda da aynı şekilde devam eder. Lento ile kemer arasında kalan kapı cephesi de niteliksiz moloz taşların örülmesiyle kapatılmıştır.

Kapı ise yine blok şeklinde olup lento ve eşik üzerindeki mil yuvaları arasında çalışan tek kanatlı özelliğe sahiptir. Kapı bloğu üzerinde iç bükey hatlara sahip pervazların belirginleştirdiği yüzeye negatif işlenmiş dört adet metop yer alır (Res. 178). Bu metoplarda kabartma şeklinde işlenmiş mezar kültüne ait farklı unsurlar betimlenmiştir. Üstteki iki metop dikdörtgen forma yakın iken alttaki ikisi ise kare formludur. Sol üst metopta merkezinde tondosu bulunan bir patera yer alır. Sağdaki metopta plastik işçiliğiyle dikkat çeken bir çiçek

rozet bulunur. Merkezde yer alan tomurcuğun etrafında yedi adet yaprak dairesel hatlara uygun simetrik bir şekilde işlenmiştir. Her yaprağın arasında matkap işçiliği güçlüce hissedilir. Bu noktalarda derin kontrastlar dikkat çekicidir. Sol alt metopta bir kalkan betimlenmiştir. Yuvarlak kalkanın merkezinde yer alan ikincil daire oldukça pozitif işlenerek belirginleştirilmiştir. Kalkanın hemen arkasında çapraz yönde duran bir gladius yer alır. Bu gladiusun kabzasında işlenen papağan betimi ise genel anlatımı özel kılan detaylardan biridir. Son olarak sağ alt metopta ise kalın halka şeklinde bir kapı tokmağı işlenmiştir. Tokmağın sağ üst yanında ise kapı açarı için gerekli olan kare formlu delik yer almaktadır. Bu kapının kilidini oluşturan mekanizma da 11 No.'lu Oda Mezar'ın kapısında tasarlanan kilit sistemiyle aynı çalışma prensiplerine sahiptir.

Mezar odasına daha sonradan kapı önüne yerleştirilmiş iki taş basamakla inilir**.** Her iki odada da dördül planlıdır ve oda yüzeyleri tamamen kaba tıraşlı bırakılmıştır. Oda tavanı yassı tonoz formludur. İlk odada kuzey ve güney duvarda oldukça düzgün işlenmiş birer adet niş kline bulunmaktadır (Res. 179-181) ve bunların ebatları ortalama 220x140 cm.'dir. Diğer oda mezarlara ait iç mimariden farklı bir tasarım sergilemek kaydı ile planlanan bu klinelerin alt kısmına paralel vaziyette oldukça geniş hacimlere sahip birer adet geniş ölü yatağı da açılmıştır. Söz konusu ölü yataklarının ortalama derinlikleri 60 cm.'dir ve ebatları klinelerle yaklaşık olarak aynıdır. Merkezde kalan alan ise yaya trafiği için ayrılmıştır. İlk odadan ikinci odaya basit ve kısa bir dehlizle ulaşılır**.** İkinci odanın zemin kotu ilk odaya göre daha aşağıdadır ve genel anlamda ilk oda kadar mimari detaya sahip değildir (Res. 182). Sadece güney ve batı duvara koşut açılarak birbirine bağlanmış iki adet ölü yatağı bulunmaktadır. Duvarlar bütünüyle düz bırakılmıştır.

Mezar kazılarının başlangıcında odalar içerisinde oldukça yoğun bir dolgu ve bu dolgu içerisinde yer alan kaba kesme bloklarla karşılaşılmıştır. Mezar kapısını oluşturan parçalar ilk odanın muhtelif bölgelerinde olmak koşulu ile değişik kotlarda tespit edilmiştir. Diğer mezarlarda izlenen kontekstlere paralel olarak klinelerde korunmuş definlere ait iskeletlerle karşılaşılmamıştır ve ölü yataklarında da durum aynıdır ancak klinelerde çok az da olsa iskelet kalıntısı izlenebilmiştir. İkinci odada da durum farklı değildir; bu durum talan esnasında iskeletlerin bilinçli olarak mezardan uzaklaştırıldığına işaret eder. Kline ve ölü yataklarının oldukça geniş ebatlara sahip olması ise evli çiftlerin yan yana defnedildiğini düşündürmektedir. Ancak mezar içerisinde orijin kontekst içerisinde bulunabilen tek bir defin ile karşılaşılamamıştır. İlk odada gerçekleştirilen kazılarda üst klinelerde dahil olmak üzere özellikle her iki ölü yatağından çok sayıda buluntu elde edilmiştir. Mezar hediyelerinin de

değişik kotlardan dağınık bir şekilde ele geçmesi içeride gerçekleşen talanın ciddiyetini göstermektedir.

İlk odaya ait buluntular tipik hediyelik eserlerden oluşmaktadır bunlar; ağırlıklı olarak kandiller, unguentariumlar, kaseler ve testilerdir. Odanın merkezi alanında bulunan üst dolguda bir adet kandile (Kat. No: 076) ve yürüme zemininde ise bir adet kaseye (Kat. No: 075) rastlanmıştır. Kuzey klineden bir adet pyxis (Kat. No: 183), kuzey ölü yatağından iki adet kase (Kat. No: 085, 184), üç adet unguentarium (Kat. No: 089, 090, 192) ve üç adet kandil (Kat. No: 094, 107, 185) ele geçirilmiştir. Güney klinede bir adet bardak (Kat. No: 176), bir adet saç iğnesi (Kat. No: 177) saptanırken, güney ölü yatağından ise; üç adet kase (Kat. No: 086, 087, 193), iki adet unguentarium (Kat. No: 088, 179), beş adet testi (Kat. No: 091, 092, 093, 186, 198), on dokuz adet kandil (Kat. No: 095, 096, 097, 098, 099, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 108, 109, 187, 188, 189, 190, 191), üç adet testi (Kat. No: 180, 181, 182), bir adet fincan (Kat. No: 194), bir adet yüzük taşı (Kat. No: 195) ve bir adet terracotta phallus (Kat. No: 196) ele geçirilmiştir.

İkinci oda batı ve güney ölü yataklarından ele geçen az sayıdaki saç iğnesi, saç kıskacı, boncuk ve ağırşak buradaki her iki definin de kadın bireylere ait olduğunu düşündürmektedir. Bunların yanında kazılar esnasında ele geçen göz aplikleri, deforme bronz sikkeler, şişecik, unguentariumlar, kaseler, kandiller diğer buluntular arasındadır. Mezar odası merkez alandan bir adet ağırşak (Kat. No: 175), batı ölü yatağından üç adet unguentarium (Kat. No: 071, 072, 074), bir adet kase (Kat. No: 075), iki adet kandil (Kat. No: 077, 078), üç adet göz apliği (Kat. No: 080, 081, 082), bir adet şişecik (Kat. No: 083), iki adet saç kıskacı (Kat. No: 084, 174) ve bir adet sikke (Kat. No: 173) ele geçerken güney ölü yatağında ise; bir adet unguentarium (Kat. No: 073), bir adet göz apliği (Kat. No: 079) ve bir adet boncuğa (Kat. No: 178) rastlanmıştır. Ayrıca mezar girişinin önündeki sahanlıkta da bir adet sikke (Kat. No: 224), bir adet terakotta incir (Kat. No: 223) ve bir adet kase (Kat. No: 197) ele geçirilmiştir.

3.2.3. 3 No.'lu Bomikoslu Lahit

Bu alandaki oda mezarlardan sonra temenos içerisine yerleştirilen ilk mezardır (Res. 161-163, 183; Çiz. 50). 11 ve 12 No.'lu Oda Mezarlar'ın arasına istinat duvarına yaslanır halde konumlandırılan bu bomikos ve taşıdığı lahit yerel kireç taşından imal edilmiştir. Kazı çalışmaları sonrasında toparlanan bu bomikos, düzgün ve ince traşlı yüzeylere sahip üç kademeden oluşan bir krepidoma üzerine binmektedir. Tabandan ilk iki sırası normal basamaklarla yükselen krepidomanın en üst sırası iç bükey profile sahip bir bank şeklindedir. Bu bankın cephesine ait kuzey ve güney köşelerinde birer adet yarı işli aslan ayağı bulunur.

Hacim olarak oldukça büyük ve yüksek bomikosun kaidesinde iç ve dış bükey iki profilin genel şablonunu belirlediği bir silme yer alır. Üst friz kuşağı ise iki adet yassı dış bükey profilin yer aldığı daha yalın hatlara sahiptir. Kareye yakın bomikosun cephesinde iç bükey profillerin yer aldığı dış pervazla yüzeyde derinleşen bir dikdörtgen tabula işlidir. Bu çerçevenin üst silmeye yakın noktalarında başlayan iki satırlık Hellence yazıtta şu ibareler izlenir;

Τ(ίτος) · Φλ(άουιος) · Καπίτων νεώτε[ρ]ος
Οὐιλίᾳ · Σηöκρήτῃ · τῇö γλυκυτάτῃ
καὶ σεμνοτάτῃ γυναικὶ
καὶ ἑαυτῷ ζῶν.

"Genç Titus Flavius Capito hayattayken pek tatlı ve saygıdeğer eşi Vilia Secrete ve kendisi için (bu mezarı yaptırdı)*"*[109].

Bomikosun üzerine yerleştirilen lahitde ciddi anlamda tahribatlar vardır. Öyle ki; lahit teknesi topuk hariç korunamamıştır (Res. 184). Lahit kapağı ise kırma çatılı olup son derece sade bir işçilik gösterir. Köşe ve tepelerde bulunan akroterler de ana şemasıyla tamamen yalın bir şekilde bırakılmıştır. Kapak profilinin hemen altındaki düz satıhta ise dar yüzlerde bir, uzun yüzlerde iki adet konsol/kiriş yer alır. Alınlıklardan birinin merkezinde bir kadına ait diğerinde ise bir Medusa portresi betimlenmiştir. Lahit kapağı üzerinde yazıt yoktur.

3.2.4. 13 No.'lu Yeraltı Oda Mezarı

Mezar, 3. No.'lu Bomikoslu Lahit'in altında konumlanır öyle ki bu manzara mezar içerisinde farklı zamanlarda gerçekleşen yapılaşmaları net bir şekilde açıklamaya yardımcı olur (Res. 185). Doğu-batı yönde konumlanan mezarın dromosu 3 No.'lu Bomikoslu Lahit'in hemen doğusundadır (Res. 186; Çiz. 51-53). Oldukça derin olan dromos büyük oranda kaba işçilikliğe sahip yassı bloklarla kapatılmıştır. Mezara ulaşımı sağlayan dromosta merdivenler görülmez. Oldukça kaba traşlara sahip dromosun zeminine eşdeğer kotta kuzey ve güney duvara tasarlanan iki adet kline yer alır (Res. 187). Bu klineler oldukça derin olup cepheden dikdörtgen hatlara sahiptir ve tavanları içeri doğru iniş gösterir. Muhtemel olarak bu klinedeki definler mezarın son kullanım aşamasında gerçekleşmiş olmalıdır. Mezar odası oldukça basit olup tek bir odaya sahiptir ve bu oda tam olarak 3 No.'lu Bomikoslu Lahit'in altında konumlanır (Res. 188). Oda dördül plandadır yan duvarlar ve tavan düz hatlara sahiptir. Batı duvar içerisinde kırma çatı formlu tavana sahip bir kline yer alır. Mezarın kuzey ve güney duvar diplerinde doğrudan klineye bağlanan iki adet seki bulunmaktadır ve doğal olarak oda

[109] Kileci ve Şimşek, 2019: 268, 269.

merkezinde daha düşük kotta bir hareket alanı oluşmuştur. Bunun dışında oda içerisinde başka bir mimari tasarım görülmez.

Kazı çalışmalarına öncelikle dromosda başlanmış ve ardından oda içi bütünüyle açığa çıkarılmıştır. İç kısmı büyük oranda dolgu toprakla dolan bu mezar da gerçekleşen talandan payına düşeni fazlasıyla almıştır. Çünkü ana oda içerisinde ne sekilerde ne de esas defin alanı olan batı klinede in-situ bir ceset ile karşılaşılmamıştır. Sadece batı klinede ve kuzey sekide az miktarda kemik parçaları izlenmiştir. Kuzey sekiden iki adet kandil (Kat. No: 201, 204) sağlam şekilde ele geçirilirken güney sekide ise bir adet testi (Kat. No: 203) ve bir adet kandil ile (Kat. No: 205) karşılaşılmıştır. Oda orta alanındaki dolguda da iki adet kandil (Kat. No: 117, 207), kemik ve seramik parçalarına tesadüf edilmiş olup mezar odası buluntu yönünden fakirdir.

Dromosda bulunan kuzey ve güney klinelerde de doğal konteksti içerisinde korunmuş bir defin ile karşılaşılmazken her iki klinede de az miktarda kemik kalıntısı izlenebilmiştir. Ancak ele geçen arkeolojik bulgular mezarın kullanımı ve kronolojisi hakkında bilgi verir niteliktedir. Dromosun güneyinde yer alan klinede bir adet stilize Medusa betimli taş amulet plaka (Kat. No: 210), iki adet kase (Kat. No: 115, 116), bir adet testi (Kat. No: 118) ve bir adet kandil (Kat. No: 122) tespit edilirken, kuzey klinede ise bir adet kandil (Kat. No: 123) bir adet beddua metinli kurşun amulet-levhanın (Kat. No: 121) varlığı kayıtlara düşülmüştür. Bu kurşun levhanın her iki yüzü de damgalıdır. Kurşun levha, bilinmeyen ancak kadın olması muhtemel bir kişi tarafından akrabası "Anatole kızı Claudia'ya edilen bir beddua metni taşımaktadır". Dromos içindeki dolguda ise bir kadın portresinin betimli olduğu plastik eser parçası (Kat. No: 209), bir adet testi (Kat. No: 208) ve bir adet demir çivi (Kat. No: 120) ile karşılaşılmıştır.

3.2.5. 4A ve 4B No.'lu Serbest Lahitler

Temenos içierisindeki son definlikler bu iki lahit ile temsil edilir. 13 No.'lu Oda Mezar'a ait dromosun hemen güneyinde ya da başka bir ifadeyle temenosun güneybatı köşesinde konumlanan bu lahitler "L" planlı basit bir stylobat üzerinde durmaktadır (Res. 187). Yerel kalker taşından mamül oldukça ince traşlı bloklarla inşa edilen bu tek sıra stylobatın doğu kısmı sonradan eklendiği için temenosun doğu duvarının üzerine basmaktadır. İç kısımda kalan "4A" kodlu lahit kuzey-güney yönde dururken "4B" kodlu lahit ise doğu-batı yönde konumlandırılmıştır (Res. 188).

Kuzey-güney yönde yerleştirilen Lahit 4A oldukça iyi korunmuş durumdadır (Res. 190; Çiz. 54-56). Tekne ve kapak tamamen sade işçilikler sergiler ve teknenin alt kısmında düz silme profil bulunur. Kapak ise tipik kırma çatı formundadır, köşe noktalarında akroterleri

sağlamdır ve kapağa ait yan fasatlarda ikişer, dar yüzlerde ise birer adet konsol/kiriş işlenmiştir. Lahit teknesinin doğu geniş yüzünde tek satırlık şu Yunanca yazıt okunmaktadır;

vac. vac. Ἔτους · γορ΄ · Εὔκαιρος τὴν σόρον
[–]

"Eukairos bu mezarı 196 yılında [falanca için yaptırdı]"[110].

Lahit, teknenin dogu geniş yüzünden kırılıp kapağın aşağı itilmesiyle soyguna uğramıştır. Ancak çalışmalar esnasında tekne kısmından küçük buluntular elde edilmiştir. Eukaioros'un yaptırdığı bu lahitteki kazılarda biri bronz diğer gümüş olmak üzere iki adet sikke ele geçmiştir (Kat. No: 068, 069). Bunların dışında ne bir iskelet kalıntısına ne de bir mezar hediyesine rastlanmamıştır. "4B" olarak kodlanan lahit kazı çalışmaları esnasında yerleştirildiği altlığın hemen doğu eteğinde devrik vaziyette bulunmuştur. Soygunlar esnasında her iki lahit de tahribata uğramıştır özellikle Lahit 4B'ye ait teknenin gövde kısmı kısmen korunabilmiştir. Kapağı ise tamamen parçalanmıştır (Çiz. 57, 58). Bundan dolayı "Lahit 4 B" ile ilgili çok fazla bilgi yoktur.

Temenos içerisinde yapılan genel kazı çalışmaları sırasında çok çeşitli noktalarda ve kotlarda talanlarla birlikte özgün kontekstlerinden ayrılan az sayıda mezar objesiyle karşılaşılmıştır. İlgili eserlerin tam olarak hangi definlere ait olduğunu belirtmek oldukça zordur. Bu eserler; dört adet sikke (Kat. No: 001, 066, 067, 169, 170), bir adet bardak (Kat. No: 070), bir adet kare göz apliği (Kat. No: 110), bir adet kandil (Kat. No: 172) ve bir adet fibuladır (Kat. No: 199).

3.3. Claudii ve Flavii Aileleri Ortak Definliği

Bu alanda her iki aileye mensup birey ya da bireylere ait mezarların bütüncül şekilde planlanan bir mimari alan içerisine yerleştirildikleri görülür. Bu alan; Flavii Ailesi'ne ait temenosun hemen güneyinde yer alır (Res. 192, 193). Bu temenosun güney duvarına dayandırılan bir istinat duvarı güneye doğru uzun bir şekilde devam eder. Esas itibarıyla batı yamaçtan gelecek doğal akıntıları önlemek amacıyla inşa edilen bu moloz duvarın ön kısmındaki düz alana söz konusu mezarlar belli bir nizam içerisinde yerleştirilmiştir. Mevcut plan oda mezarlardan sonra bomikoslu lahitlerin yerleştirilmesiyle farklı bir plan niteliği kazanmıştır. İki aile arasındaki yakın akrabalık bağlarını net olarak ifade eden bu ortak definlike; üç adet bomikoslu lahit, iki adet serbest lahit ve iki adet oda mezar bulunmaktadır. Alanın genelinde gerçekleşen soygunlar ve fiziki tahribatlardan oldukça etkilenen bu mezarlarda da korunabilen herhangi bir defin örneğiyle ya da kontekst buluntuyla karşılaşılamamıştır.

[110] Kileci ve Şimşek, 2019: 269, 270.

3.3.1. 11 ve 9 No.'lu Bomikoslu Lahitler

Bu iki lahit kuzey-güney doğrultulu uzanan aynı stylobat üzerine konumlandığı için birlikte ele alınacaktır. Güneyde bulunan 11 No.'lu Bomikoslu Lahit, kuzeyde yer alan ise 9 No.'lu Bomikoslu Lahit'tir (Res. 192). Soygun esnasında olası hyposorion arayışları nedeniyle kısmen tahrip olan stylobat oldukça düzgün traşlanmış bloklarla meydana getirilen iki sıra krepisten oluşmaktadır.

Güneyde konumlanan 11 No.'lu bomikosun topuk profilleri en altta düz bir silme ile başlar ve bunun üzerinde bir torus yer alır. Ardından geniş bir kyma (reversa) ile devam eden şablon iki spira ile bomikos cephesine bağlanır (Res. 194; Çiz. 59). Üst profil ise daha fazla hat barındırır, öyle ki; üstte düz bir silme ile başlayan yüzey bir kyma (reversa) ile içeri dönüş yapar. Bunun ardından bir kyma (rekta) gelir ve sonrasında iki adet spira ile devam eden profil daha dar bir kyma (reversa) aracılığıyla cephe ile buluşur. Bu profilin hemen altındaki düz yüzeyde birbirinden uzak iki adet bosse yer alır. Bomikosun cephesini oluşturan geniş yüzeyin merkezine dikdörtgen formlu büyük bir tabula tasarlanmıştır. Kenar çerçevelerde izlenen iç bükey profillerle yüzeyde derinleşen bu alanda beş satırlık şu Hellence yazıt okunmaktadır;

Τίτος Ϝ Φλάουι$^{vac.}$ος Τ[ί]-
του Ϝ Φλ(αουίου) Ϝ Ἐπαφρο$^{vac.}$δείτου
υἱὸς Κ[υ]ρείνᾳ Καπίτων
Κλαυ$^{vac.}$δί$^{vac.}$ᾳ Κουάρ$^{vac.}$τῃ τῇ γυναικὶ
καὶ ἑαυτῷ Ϝ ζῶν.

"Titus Flavius Epaphroditos'un oğlu, Quirina Tribusu'ndan Titus Flavius Capito, eşi Claudia Quarta ve kendisi için (bu mezarı) *hayattayken* (yaptırdı)"[111].

Bomikos üzerinde ise Kibyra Nekropolisleri'nde ender rastlanan yivli lahit örneklerinden biri durmaktadır (Res. 195-198; Çiz. 60-62). Teknesi büyük oranda sağlam olan bu lahdin kapağı bütünüyle korunmuştur. Oldukça geniş ebatlara sahip teknenin topuğuna ait genel profil altta ve üstte yer alan iki silme arasındaki geniş bir kanal ile ortaya çıkar. Teknede üst profil görülmez. Topuk profilinin hemen üstünden başlayıp teknenin üst sınırına kadar devam eden tüm yüzeyde düşey şekilde işlenen iç bükey yivler yer alır. Bu işçilik teknenin her üç yüzünde de mevcuttur. Ancak teknenin arka yüzeyi tamamen düz bırakılmıştır. Aynı durum yarım işli olmak kaydı ile topuk profilleri için de geçerlidir. Lahit kapağı ise basık kırma çatılıdır. Lahit kapağının profilleri dar yüzlerde detaylıca verilirken geniş yüzlerde ise yarı işli bırakılmıştır. Aynı yarı işli durum akroterler için de söz konusudur. Alınlıklar düz ve

[111] Kileci ve Şimşek, 2019: 267, 268.

boş bırakılmıştır. Kapak profilini oluşturan yatay hat üzerinde geniş yüzlerde iki, dar yüzlerde birer adet konsol/kiriş yer alır.

9 No.'lu Bomikoslu Lahit de aynı stylobatın hemen kuzeyini işgal eder (Res. 199, 200; Çiz. 63). 11 No'lu Bomikos'la büyük oranda aynı ebatlara sahip olan bu bomikosun bazı farklılıkları da vardır. Bomikosun topuk profilinde alttan sırasıyla; düz silme, torus, kyma (reversa) ve iki adet spira yer alır. Üst profilde ise öncelikle iki adet düz silme vardır. Bunların hemen ardından her ikisi de kyma (reversa) olan iki adet profil gelir. Son olarak iki adet ince spira ile profil bomikos cephesiyle buluşur. Üst profilin hemen altındaki düz satıhta ise geniş ve dar yüzlerde ikişer adet olmak üzere konsollar/kirişler yer alır. Arka yüz ise tamamen yarı işli bırakılmıştır. Bomikosun cephesi hariç tüm cephelerinde fazladan herhangi bir işçilik olmayıp bütün yüzeyler ince düz traşlıdır. Cephe kısmında ise on satırlık bir Hellence yazıt bulunur. Bu yazıtın içeriği şöyledir;

Τιβέριος Κλαύδιος Πολυτείμος τὴν σόρον σὺν
τῷ ὑποκειμένῳ βωμίκῳ τῇ σόρῳ παντὶ ἑαυτῷ
ζῶν καὶ Νανᾷ Τ[ρ]ω[ΐ]λου τῇ γυναικὶ ζώσῃ κατεσκεύ-
<α>σεν· Μηδενὸς ἑτέρ[ου] ἔχοντος ἐξουσία[ν ἐν]
τῇ σόρῳ ἀλλόν τινα καταθέσ{τ}<θ>αι· ἐπεὶ ἀπο[δώ]-
σει τῇ βουλῇ δηνάρια δισχείλια πεντακόσια·
τούτου ἀντίγραφον ἐτέθη εἰς τὰ ἀρχεῖα· vac. ἔτο[υς] vac. κρ΄
vac. vac. vac.
Ἐν τοῦτῳ τῷ ὑπογείῳ οἴκῳ {τετάπται} <τεθάφθαι> Τύχη καὶ Κλαύδις
Διογένης καὶ μονοῖς ἐξέσται θάπτειν τούς κατὰ
ἰδιότητα Κλαυδίῳ Πολυτείμῳ.

"Tiberius Claudius Polyteimos, lahdi ve lahdin altında duran sunak biçimli (kaideyi-bomikosu) bir bütün olarak henüz hayattayken kendisi ve hala yaşayan karısı Troilos kızı Nana için yaptırdı. Başkasının diğer bir kimseyi bu mezara gömmeye izni yoktur. Aksi takdirde boule'ye 2500 denarii ödeyecektir. Bunun bir kopyası arşive konuldu.
Yıl 120 (= MS 143/4).
Bu yeraltı odasında (mezarda-hypojede) Tykhe ve Claudi(u)s Diogenes gömülüdür ve yalnızca Claudius Polyteimos'a akraba olan kişilerin gömü yapmasına izin vardır"[112].

Son derece sade işçiliği olduğu gözlemlenen bu bomikos alandaki iki yivli lahitten birini taşımaktadır. Söz konusu lahde ait teknenin soygunlardan ötürü büyük oranda deforme olduğu gözlemlenir. Sadece gövdenin orta kısmından aşağısı korunabilen teknenin, 9 No.'lu

[112] Alten-Güler ve Şimşek, 2019: 283-287, Res. 9-12.

Bomikoslu Lahit'de izlenen özelliklerin aynısına sahip olduğu görülmektedir. Aynı durum kapak için de geçerlidir.

3.3.2. 14 No.'lu Yeraltı Oda Mezarı

Bu mezar doğrudan 9 No.'lu Bomikoslu Lahit ile ilişkilidir ve mezarın girişi lahdin yer aldığı stylobatın hemen doğu eteğinde bulunmaktadır (Res. 201; Çiz. 64, 65, 66, 67, 68). Giriş oldukça derin dikdörtgen formlu bir dromos şeklindedir. Bu dromosta mezara inişi sağlayan sabit bir merdiven yoktur. Ana kayanın traşlanmasıyla elde edilen yüzeylerin tekrardan kagir bir duvar ile kaplanarak güçlendirilmesiyle son şeklini alan bu dromos ile doğu-batı yönde konumlanan mezarın kapısına ulaşılır (Res. 202). Kapı eşiği ana kaya içerisine sağlamca oturtulmuştur. Eşik üzerinde bulunan söveler ise düz yüzeylere sahiptir. Lentoda ise iki adet genişçe işlenmiş kesitte zikzak profilleriyle oluşturulan basit bir taç tasarlanmıştır (Res. 203). Lento ve mezar odasına ulaşımı sağlayan koridorun tonozu arasında kalan yarım daire boşluk ise bir korkuluk ile kapatılmıştır. Üstteki tonoza dübellerle tutturulan bu korkuluğun üzerinde dördül formlu çok sayıda gözenek bulunmaktadır. Mezar odasıyla hava ve ışık irtibatını devamlı hale getiren bu korkuluk mezar girişine son derece ünik bir karakter kazandırmıştır. Kapı bloğu ise sürgülüdür. Kuzey söve ile mezar odasına ait ana kaya arasında kalan boşluğa yerleştirilmiş kapı eşiği üzerindeki kılavuzun eşliğinde sağa ve sola olmak üzere hareket eden kapı bloğu tamamen sağlam durumdadır. Kapı eşiği üzerinde bir adet, eşik üzerinde ise iki adet küçük çukur bulunur. Bu yuvalar kapının açılmasında ya da kapatılmasında kullanılan manivela için tasarlanmış mesnet yuvalarıdır. Kapı bloğunun görsel karakterini belirleyen ana şemada ahşap işçiliğinin güçlü yansımaları görülür (Res. 204). Dört ayrı panelle bölümlere ayrılan cephenin merkez aksında düşey şekilde tasarlanan geniş-mantar başlıklı mıhlarla (kabaralar) tutturulmuş bir kenet izlenir. Cephe üzerinde görülen diğer yatay düzlemlerde de aynı nitelikteki mıhlar daha küçük hacimlerle işlenmiştir. Esas plastik tasarım ve ikonografik anlatımlar pervazlarla dış hatları belirlenen dört adet panel ile ortaya çıkar. Bu panellerde yine çeşitli ikonografik ifadelere sahip plastik betimlemeler yer alır. Üstteki kare formlu her iki çerçevede dört yapraklı çiçek rozetler (leylak) yer alır. Merkezi noktalarında yuvarlak tomurcukları bulunan çiçeğin yaprakları dar ve uzuncadır. Alt kısımdaki dikdörtgen panellerde ise iki asma dalının birbiri üzerine yumuşak zikzaklar yaptığı ve ortaya çıkan merkezi boşluklara lotuslar ve gül rozetlerin yerleştirildiği görülür.

Kapı sonrası mezar odasına ulaşım uzunca bir dromos aracılığıyla sağlanır (Res. 205). Dromosun her iki yanını yine kireç katkılı moloz örgü duvarlar oluşturur. Bu duvarlar üst kısımda üç sıra tuğla örgüyle oluşturulan bir atkı ile son bulur. Bu alanın üstü ise doğrudan ana kayadan kesilmiş kırmızı konglomera blokların kullanılmasıyla inşa edilen bir yarım daire

tonoz ile kapatılmıştır. Koridorun yürüme zemini de moloz taşların kireç harcı ile desteklenmesiyle düzenlenmiş kaba ve sağlam bir dokuya sahiptir. Bu zemin üzerinden daha düşük kotta olan mezar odasında girilir.

Definlerin gerçekleştiği alan dördül planlı tek odadan meydana gelir (Res. 206). Odanın tavanı ve yan duvar fasatları genel hatlarıyla düz sayılabilir ancak çok fazla değişken hatlar nedeniyle yüzey oldukça hareketlidir. Estetik anlamdaki bu olumsuz durum tuğla katkılı kireç harcının sıvanmasıyla asgariye indirilmiştir. Söz konusu sıva uygulaması oda içerisindeki klineler ve taban hariç tüm yüzeylerde görülür. Odanın her duvarında kabaca işlenmiş birer adet açık kline yer alır (Res. 207, 208). Merkezi alan ise daha aşağıda olup bütünüyle düz bırakılmıştır. Kuzeydeki klinede yer alan soygun deliği haricinde oda tümüyle sağlam durumdadır (Res. 208).

Soyguna uğrayan mezarın özgün kontekstini büyük oranda kaybettiği görülmüştür. Kapı üzerindeki korkuluğun kırılmasıyla başlayan soygunda özellikle mezar odasında bulunan kline tavanlarında büyük tahribatlar meydana gelmiştir ve oda merkezinde büyük bir enkaz oluşmuştur (Res. 209). Oda içerisinde mevcut dolguya ilişkin yapılan ilk gözlemlerde klinelere ait tuğla ve kiremitlerin yanında yoğun miktarda konglomera parçaları, dağınık halde mezar hediyeleri ile cesetlerin yatırıldığı ahşap sallara ait parçalar tespit edilmiştir. Dromosda başlayan kazı çalışmaları dehlizde ve daha sonra mezar odasında devam etmiştir. Sadece kuzey ve batı klinelerde kısmen in-situ kemik kalıntılarına rastlanmıştır ve bu klineler de dahil olmak üzere oda içerisinde muhtelif noktalarda çok sayıda tipik mezar hediyesiyle karşılaşılmıştır (Res. 210).

Klineler içerisinde bulunan mezar objelerinin soygun esnasında büyük oranda oda içerisindeki boş alana atıldığı izlenmiştir. Dolgu içerisinde karşılaşılan bu eserler; bir çift altın küpe (Kat. No: 237), beş adet pişmiş toprak göz apliği (Kat. No: 238, 239, 240, 305, 306), yedi adet kandil (Kat. No: 241, 242, 243, 244, 245, 246, 319), bir adet kapak (Kat. No: 248), bir adet fincan (Kat. No: 249), on üç adet unguentarium (Kat. No: 250, 251, 252, 253, 254, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315), bir adet oinocheia (Kat. No: 255), bir adet terakotta güvercin figürini (Kat. No: 256), üç adet kase (Kat. No: 317, 318, 322) ve bir adet kaşıktan (Kat. No: 323) oluşmaktadır. Ayrıca; batı klinede bir adet dikiş iğnesi (Kat. No: 304), bir adet cam iğne (Kat. No: 263), bir adet kase (Kat. No: 321); kuzey klinede bir adet koku çubuğu (Kat. No: 307) ve güney klinede ise bir adet unguentarium (Kat. No: 316) belgelenmiştir. Oda dehlizinde bir adet kapak (Kat. No: 247) ile karşılaşılırken dromostaki kazı çalışmalarında ise iki adet kase (Kat. No: 324, 325), bir adet testi (Kat. No: 326) ve bir adet bardak (Kat. No: 320) tespit edilmiştir.

3.3.3. 15 No.'lu Oda Yeraltı Mezarı

Bu oda mezarın tespiti de 14 No.'lu Oda Mezar ile eş zamanlı olarak gerçekleşmiştir. 14 No.'lu Oda Mezar'ın soyulması esnasında mezarın kuzey klinesi patlatılarak bu mezar odasına girilmiştir (Res. 207). Öyle ki her iki oda arasındaki ana kaya plan tasar nedeniyle oldukça ince bir cidara sahiptir. Mezar aynı şekilde doğu batı-yönde olup oldukça sade ve dördül bir plan sergiler (Çiz. 64, 65, 67, 69). Odanın tavanı, tabanı ve yan duvarları tamamen düz hatlara sahiptir ve kaba traşlı işlenmiştir. Mezarın kuzey ve batı duvarında zemine eş kotta tasarlanan birer adet kline yer alır (Res. 211, 212). Mezara inişi sağlayan dromos boşluğunun hemen önünde iki basamaktan oluşan basit bir merdiven yer almaktadır. Giriş kısmı ise moloz taşların örülmesiyle oluşan kaba bir yığın ile kapatılmıştır (Res. 213). Söz konusu giriş dış kısımda görülen istinat duvarının cephesinde kalır. Ancak 7 No.'lu Bomikoslu Lahit'in bu girişin önüne yerleştirilmesiyle mezar kapısı bir daha giriş yapılmamak üzere kapatılmıştır. Bunların dışında mezar içerisinde başka bir mimari detay yoktur.

Soygunlar esnasında kline tavanlarında ciddi fiziksel tahribatların meydana gelmesi oda içerisinde bir konglomera katmanının oluşmasına yol açmıştır. Çalışmalar sonucundaki gözlemler mezarın özgün defin kontekstini de büyük oranda kaybettiği yönündedir. Odada yapılan definlere ait tüm iskeletler mezar odasına dağıtılmıştır ve mezar hediyeleri de aynı şekilde soygundan olumsuz yönde etkilenmiştir. Araştırmalarda ölü gömme geleneği içerisinde sıkça kullanılan türden az sayıda mezar hediyesi belgelenmiştir (Res. 214). Bunlar; oda içi dolgudan bir adet küpe (Kat. No: 257), bir adet kandil (Kat. No: 258), iki adet yüzük taşı (Kat. No: 261, 262), bir adet kasedir (Kat. No: 322). Batı klineden ise iki adet unguentarium (Kat. No: 259, 260) ve bir adet kase (Kat. No: 321) ele geçirilmiştir.

3.3.4. 7 No.'lu Bomikoslu Lahit

En kuzeye yerleştirilen bu lahit ailelerin oluşturduğu ortak defin alanındaki bomikoslu lahitlerin sonuncusudur (Res. 215, 216; Çiz. 70). Arkasında yaslandığı istinat duvarında Yom 15'e ait kapatılmış giriş bulunurken kuzeyinde ise Flavii Temenosu'na ait güney duvar yer alır. Alandaki mevcut mimari ilişkiler büyük stylobatın iki aşamada inşa edildiğine ve akabinde 7 No.'lu Bomikoslu Lahit'in alana asimetrik bir şekilde yerleştirildiğine işaret eder (Res. 217). Ancak stylobatın taban krepisinde bu evre farkı net olarak görülmez. Genel form olarak cephe kısmında diğer bomikoslarla aynı özelliği gösteren bu bomikos planda bir kare form sergiler. Kaidedeki profil tüm yüzeylerde tamamen yarım işçiliğe sahiptir ancak; bomikosun üst silmesinde ise 11 No.'lu Lahit'in bomikosunda görülen profil işçiliğinin aynısı görülür yani; üstte düz bir silme ile başlayan yüzey bir kyma (reversa) ile içeri dönüş yapar ve

ardından bir kyma (rekta) gelir ve sonrasında iki adet spira ile devam eden profil cephe ile buluşur. Bu profilin hemen altındaki düz yüzeyde üç adet konsol/kiriş yer alır. Bu bomikos üzerine muhtemelen iki adet lahit yerleştirilmiş olmalıdır ancak gerçekleşen ciddi tahribattan ötürü söz konusu lahitlere ait veriler çok kısıtlıdır. Bu olumsuz gelişmelerin yanında bomikos üzerinde herhangi bir yazıt olmaması da bilgileri kısıtlı hale getirmektedir. Fakat; bomikosun inşasında alt kısımda bulunan stylobatın 9 ve 11 No.'lu Bomikoslu Lahitler'in stylobatına yakın temasla dayandırılması aradaki kan bağlarına dikkatleri çeker. Bu bomikosun konumlandığı dar alandaki kazı çalışmalarında herhangi küçük bir bulguya rastlanmamıştır ancak lokasyon olarak alanla yakın ilgisinden dolayı istinat duvarının batısındaki yamaçta ele geçen bir adet sikkenin tespiti (Kat. No: 299) bu noktada belirtilmelidir.

3.3.5. 8 No.'lu Serbest Lahit

Alan içerisine serbest şekilde yerleştirilmiş iki lahitten biridir. 7 ve 9 No.'lu Bomikoslu Lahitler arasına sonradan yapma basit bir stylobat üzerine bırakılan bu lahit oldukça iyi durumdadır (Res. 218, 219; Çiz. 71). Yerel kireç taşından imal edilen lahdin kapağı yerindedir ve tüm detaylarıyla korunabilen teknenin sadece ön dar cephesinde bir soygun deliği yer alır. Doğu-batı yönde yerleştirilen bu yalın sandık lahdin tekne ve kapağı tamamen sade işçilikler sergiler ve teknenin alt kısmında topuk profili bulunur. Kapak ise tipik kırma çatı formundadır, köşe noktalarında akroterleri sağlamdır ve kapağa ait yan fasatlarda ikişer, dar yüzlerde ise birer adet konsol/kiriş işlenmiştir. Lahit teknesinin doğu dar yüzünde dört satırlık şu Hellence yazıt okunmaktadır;

ἔτ[ους – – – – – – – – – – T(ίτῳ)?]

Φλ[(αουΐῳ)? – – – – κατὰ τὴν δι]α

θή[κην? – – – – – – – – ἐτ?]έρῳ

ΤΕΙΙ[– – – – – – – –τὴν σό]ρον

[– – – – – – – – – – – – – – –]

"Falan yılda [T(itus)] Fl[avius falancaya?] vasiyet uyarınca? ... (bir başkası için?) *... bu mezara ..."*[113].

Cephe kısmında bulunan bu dört satırlık Hellence yazıt sağlıklı bir bilgi verebilecek durumda değildir. Aynı zamanda kazı çalışmaları esnasında tekne içerisinden iki adet kaval kemiği dışında herhangi bir bulguya rastlanmaması bu lahitle ilgili bilgileri sınırlı hale getirmiştir. Fakat yazıttan net bir şekilde anlaşıldığına göre bu lahde defnolunan kişi-ler Flavii Ailesi'ne mensuptur-lar.

[113] Kileci ve Şimşek, 2019: 270, 271.

3.3.6. 10 No.'lu Serbest Lahit

9 ve 11 No.'lu Bomikoslu Lahitler arasına yerleştirilen bu serbest lahit alandaki son mezar örneğidir (Res. 220, 221). Talanlar esnasında ortadan ikiye bölünerek büyük oranda tahrip olan lahit emsallerine göre daha küçük ebatlara sahiptir (Çiz. 72). Üst ve alt pervazlarında tipik yarı işli profiller bulunan lahdin kapağı da kısmen basıktır. Kapağın batı kısmında korunan akroterler de aynı şekilde yarı işlidir. Bu mezar hakkında bilgiler çok kısıtlıdır ancak; lahdin bir Flavii Ailesi'ne mensup şahsa ait 11 No.'lu Bomikoslu Lahit ile 9 No.'lu Claudii gömütlüğü arasına yerleştirilmiş olması söz konusu ailelerle yakın kan bağına sahip bir şahsa ait olduğunu açıkça ifade eder.

Kazılar sonrasında alanın genelinde izlenen mimari rölöve oldukça ileri derecede deformasyonlara sahip bir tablo sergiler (Res. 222). İstinat duvarları, oda mezarlar, bomikoslu ve serbest lahitlerin tamamı tahrip edilmişlerdir. Öyle ki; ilgili mezarların hiç birinde korunabilen bir defin örneğiyle karşılaşılmamıştır. Dolayısıyla alan içerisinde karşılaşılan mezar objelerinin doğrudan hangi definlere ait olduğunu tespit edebilmek mümkün değildir. Bu müşterek definliğin çeşitli noktalarından ele geçirilen az sayıda eser şunlardır; bir adet kase (Kat. No: 236), üç adet sikke (Kat. No: 235, 301, 302), bir adet öreke parçası (Kat. No: 300) ve bir adet kapak (Kat. No: 303).

3.4. Claudii (Güney) Aile Mezarlığı

Bu alan Claudii ve Flavii Aileleri'ne ait müşterek definliğinin hemen güneyinden başlamak suretiyle mezarlığın en güneyinde konumlanan krepidomalı lahitlere kadar uzanmaktadır (Res. 223, 224; Çiz. 19, 20). Söz konusu alan içerisindeki az sayıdaki yazınsal veriler ve mevcut rölöve bu mezarlar silsilesinin büyük oranda Claudii Ailesi'ne mensup bireylere ait olduğuna işaret etmektedir. Alan içerisinde epigrafik verilerin yoksunluğu nedeniyle hangi aileye ait olduğu tartışmaya açık olan mezar örnekleri de görülür. Bu alandaki mezarlar için geliştirilen mimari tasarının belirmesi doğrudan topografik özelliklerle ilgilidir. Flavii Ailesi'ne ait temenosun güney duvarına dayandırılarak kuzey-güney yönde uzanan duvar bu definliği oluşturan mimari karakterin ana hatlarını çizer. Topografyanın değişimine fiziki uyum sağlayan bu duvar büyük oranda mesnet özelliği gösterirken az sayıda oda mezar örnekleri için de cephe olma vazifesi üstlenmiştir. Mezarların inşa edildiği noktalarda alandaki yüksek eğim nedeniyle topografya üzerinde lokal tesviye ya da teraslama çalışmaları gerçekleşmiştir. Böylelikle bomikoslu mezarlar ve bunlara yeni bir alternatif olarak alana inşa edilen krepidomalar istinat duvarı boyunca özenle yerleştirilmiştir. Alandaki hyposorion ve tuğla tonozlu mezar girişleri bu aile mezarlığı mimari anlayışına renk katan diğer somut unsurlardır. Dört ayrı yapılaşma evresi ile genişlediği izlenen bu alan içerisinde;

biri tuğla tonoz cepheli toplamda beş adet yeraltı oda mezar, üç adet krepidomalı lahit, iki adet bomikoslu lahit, bir eksedra ve iki adet basit münferit mezar bulunmaktadır. Alanın genelinde görüldüğü üzere buradaki mezarların da tamamı soygunlar esnasında yağmalanmıştır. Ayrıca mezar mimarileri de ciddi anlamda tahribata uğramıştır (Res. 225). Hatta pazı lahit bomikoslarına ait bloklar günümüz halkı tarafından alandan taşınmıştır.

3.4.1. 12 No.'lu Bomikoslu Lahit

Bu mezar 13 No.'lu Serbest Lahit ve 16 No.'lu Oda mezarın hemen güneyine inşa edilmiştir (Res. 226, 227). Yerel kalker taşından üretilen bu bomikosun tahribatı geniş çaplıdır ve yalnızca eutynteriası korunabilmiştir. Nitekim krepis ve kaideye ait blokların bir kısmı yakın zaman içerisinde yüksek olasılıkla yerli halk tarafınca alandan taşınmıştır. Ancak çalışma alanı içerisinde dağınık vaziyette tespit edilen bazı ilgili mimari parçaların değerlendirilmesiyle bomikosun rekonstrüksiyonunu yapabilmek mümkün olmuştur (Çiz. 73). Alanda korunabilen eutynteria sırasının iç kısmı kireç harcı ve moloz ile blokaje edilmiştir. Bu alt yapının üzerine ise bir krepis sırası gelmektedir. Bu krepis sırasının cephe kısmında uzunca bir negatif çerçeve işlenmiştir. Üstte konumlanan bomikos ise tam bir dikdörtgen prizma formundadır. Bomikosun kaidesinde işlenen profilde alttan sırayla; düz bir silme, torus ve ardından bir kyma (reversa-rekta) işlenmiştir. Son olarak bir spirayla profilin cepheye bağlandığı görülür. Üst profilde ise üstten sırayla; düz silme, iki sıra kyma (rekta-reversa) son olarak bir spira ile profilin gövdeyle buluştuğu görülür. Bomikosun tüm cephesi düz traşlı olup arka yüzde ise profillerin tamamı yarı işli bırakılmıştır.

Bu bomikosun topuğa kadar tahribata uğramış yarı mamül girlandlı bir lahit taşıdığı (Res. 228, 229) ve sağlam kapağının da alanda mevcut olduğu tespit edilmiştir (Res. 230, 231). Lahit teknesinin topuktan girlandların bir kısmına kadar korunduğu görülür. Topukta dışa taşan geniş bir profil yer alır. Teknenin uzun yüzlerinde üç, dar yüzlerinde ise birer adet girland bulunur. Girland taşıyıcıları uzundur. Girland pandantiflerinde ise stilize işlenen üzüm salkımları mevcuttur. Tekne cidarı oldukça kalındır ve iç zemin düz işlenmiştir.

Üzerinde yazıt bulunmayan 12 No.'lu Bomikos'un kimlere ya da hangi aile bireylerine ait olduğu diğer soru başlıkları arasındadır. Ancak alanın komplike bir şekilde Flavii ve Claudii Ailesi'ne ait özel gömütleri içerir olmasından mütevellit bu iki aileyle yakından ilişkili olduğu açıktır. Bu mezarın yakın çevresindeki arkeolojik araştırmalarda az sayıda buluntu ile karşılaşılmıştır. Söz konusu buluntuların hangi mezarda muhafaza olunduğu ise bozulan kontekst nedeniyle bilinmemektedir. Bu mezar ile istinat duvarı arasında ele geçen objelerden bir adet külünk (Kat. No: 331) kontekst açısından önemlidir. Diğer eserler ise; bir

adet sikke (Kat. No: 327), bir adet terracotta figürin başı (Kat. No: 358) ve bir adet bardaktır (Kat. No: 359).

3.4.2. 13 No.'lu Serbest Lahit

Mezar 16 No.'lu Oda Mezar'ın dromosonun kısmen üzerine basmakta olup istinat duvarına yaslanmış vaziyette tasarlanan basit bir stylobat üzerinde yer almaktadır (Res. 232). Tabanda yer alan subasman niteliğindeki altlık kesme blokların özentisiz bir şekilde yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Bu basit platformun üzerinde altta ve üstte çıkıntı yapan profillere sahip dikdörtgen formlu bir alçak kaide yer almaktadır (Res. 233). Yerel kırmızı damarlı kalker taşından üretilen lahit teknesi ve kapağı bütünüyle dağıtılmıştır. Ancak mevcut buluntular bu lahdin yalın sandık tipte bir lahit olduğuna işaret eder. 16 No.'lu Oda Mezar'ın inşasından sonra dromos üzerine yerleştirilen bu lahdin kime ya da kimlere ait olduğu epigrafik verilerin yokluğu nedeniyle net olarak ifade edilememektedir.

3.4.3. 16 No.'lu Yeraltı Oda Mezarı

Mezar; 11 No.'lu Bomikoslu Lahit'in hemen güneyinde, doğu-batı aksta konumlanmaktadır (Res. 234, 235; Çiz. 74). Dromosa giriş üç parçadan oluşan kabaca işlenmiş yassı kapak taşları ile örtülmüştür. Dikdörtgen plandaki dromos dar ve oldukça derindir (Res. 236). Oldukça kaba traşlı yüzeylere sahip bu alan içinde iniş için gerekli olan merdiven tasarlanmamıştır ve bu zeminin oda girişine doğru bir rampa yaptığı görülür. Odaya girişi sağlayan kapı küçük olup üst kısmı bir kemer şeklinde biçimlendirilmiştir (Res. 237). Kapı önünde bulunan tek basamak ile mezar odasına iniş yapılır (Res. 243). Tavan ve yan duvarları düz olan mezar odası kare planlıdır (Res. 238). Odanın her duvarında oldukça düzgün hatlara sahip üç adet kline tasarlanmıştır (Res. 239-241). Batıda bulunan klinenin tavanı ise kırma çatı formunda işlenmiştir. Oda merkez zemini ise klinelerle aynı kotta olup düz satıhlıdır. Bu orta alanın merkezinde kare formlu bir sunu çukuru yer alır (Res. 242). Batı ve kuzey klinede orta çapta fiziksel tahribatlar görülürken bunlar dışında odanın anatomisi büyük oranda sağlamdır.

Çalışmalar esnasında dromostan 13 No.'lu Serbset Lahit'i taşıyan alçak kaidenin (krepis) blokları ile söz konusu lahde ait çok sayıda parçayla karşılaşılmıştır. Mezar odasında yapılan çalışmalar esnasında ise yüzeyde bir adet testi (Kat. No: 332) ele geçirilmiştir. Mezar antik dönem soygunlarıyla talan edildiği için orijin kontekstinde korunabilen bir defin ya da mezar objesiyle ile karşılaşılmamıştır. Mezar odası ve dromostan muhtelif seviyelerde seramik ve demir paçaları ile dağınık halde kemik parçaları ele geçirilmiştir. Ayrıca oda içi sunu çukurundan iki adet kase (Kat. No: 360, 361), bir adet testi (Kat. No: 362), üç adet

unguentarium (Kat. No: 363, 364, 365) ve dromostaki çalışmalarda ise dolgu içerisinden bir adet kemik kulak sondası (Kat. No: 333) ele geçirilmiştir.

3.4.4. 17 No.'lu Yeraltı Oda Mezarı

Mezar 12 No'lu Bomikoslu Lahit'in hemen güneyindedir ve daha düşük kotta olan dromos ve mezar odası doğu-batı eksende açılmıştır (Res. 244; Çiz. 75). Dikdörtgen plandaki dromosun ana kaya yürüme zeminindeki yüzeyleri düzgün traşlı iki sıra taş blok ile örülerek güçlendirilmiştir (Res. 245). Dromos örtüleri ise doğrudan lahit kapakları formunda işlenmiş bloklardan oluşmaktadır ve bu yönüyle alan içerisinde tekil bir örnektir. Mezar dromosu son derece derin olup basamaksızdır (Res. 246). Bu alanın duvarları oldukça düzgündür ve yüzeyler kırmızı aşı boyasıyla renklendirilen kireç harcı ile sıvanmıştır. Mezar kapısı dördül formlu olup küçüktür ve burda herhangi bir kapak unsuru yoktur. Bu kapıdan hemen iki basamak ile daha aşağı kottaki dördül planlı tek mezar odasına girilir (Res. 247, 248). Odanın tavanı ve yan duvarlarındaki yüzeyler oldukça dalgalı olup kaba bir tesviyeye sahiptir. Her duvarda birer adet kline yer alır (Res. 249, 250, 251). Bunlar oda merkezindeki yürüme zemininden aşağıdadırlar. Oldukça derin ve geniş olan bu klinelerin tavanları ise kemerleri andırır. Ancak buradaki çalışmalarda ortaya çıkan yüzeyler tam olarak geometrik bir karakter göstermeyip değişken hatlara sahiptir. Batı ve güney kline tavanları bir tonozu andırırken kuzey kline ise yassı kemer formundadır. Kuzey kline zemininde yan yana tasarlanan iki adet yatak çerçevesi dikkatleri çeker. Yine kuzey kline daha sonra gerçekleşen definler için güneye doğru bir ölü yatağı nispeti ve formunda genişletilmiştir. Batı klineye ait tonozun cephesine askılık amaçlı çakılmış bir adet demir çivi ise mezar içerisindeki başka bir detaydır**.** Söz konusu klinelerin ölü yatakları hariç mezar içerisindeki tüm yüzeyler zemin de dahil olmak üzere yine kırmızı renkli kireç harcı ile sıvanarak ana kaya yüzeyler tamamen kapatılmıştır. Bu haliyle mezar odası fiziki olarak son derece iyi korunmuş durumdadır.

Mezar soygunlar nedeniyle özgün kontekstini büyük oranda kaybetmiştir. Dağıtılan dromos kapakları yine dromos içerisine atılmıştır ve oda içi büyük oranda dolgu toprak ile kapanmıştır (Res. 245). Dromostaki kazılar esnasında farklı kotlardan çok sayıda kemik ve seramik parçaları ile karşılaşılmıştır. Burada tesadüf edilen dağınık haldeki MS 4. yüzyıla ait 212 adet sikke (Kat. No: 369) ve bir adet bronz sikke (Kat. No: 370) kontekst ve kronolojik ilişki açsından son derece önemlidir.

Mezar odasındaki çalışmalarda ise oda içerisinde farklı katmanlarda yoğun olarak demir, seramik ve kemik parçaları ile karşılaşılmıştır. Ayrıca bu alanda bir adet testi (Kat. No: 368) ve bir adet kase (Kat. No: 367) tespit edilmiştir. Mezarda talan söz konusu olduğu için batı ve kuzey klinede korunabilen bir defin unsuruna rastlanmamıştır. Kuzey klinede çok

sayıda seramik parçasının yanında bir adet sağlam unguentarium (Kat. No: 337) ve bir adet kandil (Kat. No: 338) ele geçirilmiştir. Ayrıca yine bu kline içerisinde çok sayıda metal, cam parçaları da izlenirken sağlam bir ceset ile karşılaşılmamıştır. Batı kline de korunmuş bir kontekste sahip olmayıp mevcut dolgu içerisinden dağınık halde kemik ve az sayıda seramik parçası ele geçirilmiştir.

Güney kline ise oldukça iyi korunmuş in-situ definler barındırması nedeniyle mezar konteksti açısından önemlidir. Bu alanda üç bireyin başları batıya gelecek vaziyette yan yana sırt üstü yatırıldığı tespit edilmiştir (Res. 252). Oldukça iyi korunan bu bireyler güneyden kuzeye doğru 1, 2 ve 3 No.'lu iskeletler olarak kodlanmıştır. 1 No.'lu ceset ile ilgili olan bir adet saç iğnesi (Kat. No: 335) ile bir adet kandil (Kat. No: 334) ve 3 No.'lu cesete ait olduğu saptanan bir adet göz apliği (Kat. No: 336) kontekst içerisinde ele geçirilen buluntulardır.

3.4.5. 14 No.'lu Bomikoslu Lahit

17 No.'lu Oda Mezar'ın güneyinde konumlanan bu lahdin hemen güneyinde bitişik nizamda 15 No.'lu Bomikoslu Lahit yer alır (Res. 253-257). Bu defin alanın hemen batısında bulunan istinat duvarının 12 No.'lu Bomikoslu Lahit'in bulunduğu alandan itibaren alçalarak 1 No.'lu Eksedra'nın konumlandığı köşeye kadar aynı kotta devam ettiği görülür. Kuzey-güney yönde konumlanan bomikosa ait mimari unsurların büyük oranda korunamadığı görülür. Öyle ki; mevcut rölöve içerisinde bu bomikosa ait özgün mimari dokunun talanlar esnasında büyük oranda tahrip edildiği izlenir. Soyguncuların bu alanda olası bir hyposorion arayışları hasarın ölçeğini daha da artırmıştır. Yerel kireç taşından üretilen bu bomikosa ait stylobatı oluşturan iki sıra krepisin yalnızca kuzey aksamı korunabilmiştir. Bunların dışında bomikos kaidesine ait kuzey batıdaki iki adet blok da in-situ durumdadır. Bu alanın iç kısmı ise toprak ve iri kesme taşlarla blokaje edilmiştir.

Alandaki kazılar esnasında bomikosa ait olduğu belirlenen az sayıdaki kaide, gövde ve üst profil blokları aracılığıyla söz konusu bomikosun rekonstrüksiyonunu oluşturmak mümkün olmuştur (Çiz. 76). Lahit teknesi ve kapağının tespit edilemediği bu dikdörtgen prizmatik bomikosun mimari özellikleri şu şekildedir. İki sıra krepisten oluşan stylobatın üst basamağına ait cephede ince ve uzun olmak suretiyle derinde işlenmiş bir çerçeve yer alır. Üste binen bomikosun kaide profilinde sırasıyla; bir silme, torus ve ardından bir kyma (reversa-rekta) gelir. Son olarak bir spira ile profilin gövdeye bağlandığı görülür. Üst profilde ise yine geniş bir silme ve hemen altında iki sıra kyma (rekta-reversa) ve nihai olarak bir spira bulunur. Profil bu noktadan itibaren bomikosun cephesine ulaşır. Arka cephedeki yüzeyler ise tamamen yarı işli bırakılmıştır. Bomikosun cephesinde ise tüm yüzeyi işgal eden dikdörtgen bir tabula yer alır. Bu tabula dış pervazlardaki iç bükey silmeler ile zeminde

derinleştirilmiştir. Üç ayrı bloğun yan yana konumlandırılmasıyla oluşan bu cephenin orta kısmındaki blokta dört satırlık bir Hellence yazıt bulunur. Yazıt şöyledir;

Τι(βέριος) Κλαύδιος Φίλητος
Καλλιόπῃ τῇ ἰδίᾳ γυναικὶ
σεμνῇ <μ>νείας ἕνεκα καὶ αὐτῷ
καὶ Ἐλπίδι ζῶν.*"Hala hayatta olan Tiberius Klaudius Philetos, dürüst anısı dolayısıyla kendi karısı Kalliope ve kendisi ve Elpis için (bunu yaptı[rdı])"*[114].

Yazıttan anlaşılacağı üzere Claudii Ailesi'ne ait bir çiftin defnedildiği bu bomikoslu lahdin bulunduğu alanda yazpılan kazılar esnasında arkeolojik ya da antropolojik herhangi bir buluntuya tesadüf edilmemiştir.

3.4.6. 15 No.'lu Bomikoslu Lahit

14 No.'lu Bomikoslu Lahit'in güneyine bitişik bir şekilde konumlandırılan bu bomikoslu lahit de büyük bir tahribat içindedir (Res. 253-257). Mezarı oluşturan mimari unsurların büyük bir çoğunluğu soygunlar esnasında özgün yerlerinden sökülerek alandan uzaklaştırılmıştır ve hatta bunların bir kısmı günümüz insanlarınca taşınmıştır. Mezar bu yanıyla mezarlık genelinde görülen yüksek tahribata sahip örnekler arasındadır. Bomikos stylobatını oluşturan krepislere ait yalnızca batı alt sıra dışında in-situ bir kalıntı yoktur. Yapı içerisinde görülen kireç harçı ile bir arada kullanılan molozlar stylobat tabanı içinde bulunan boş alanın blokaje edilmesinde kullanılmıştır. Alandaki araştrmalar esnasında tespit edilen az sayıda mimari malzeme ile bu bomikosun da rekonstrüksiyonunu oluşturabilmek mümkün olmuştur (Çiz. 77).

14 No.'lu Bomikos ile nitelik olarak aynı elden çıkmışçasına benzerlik gösteren bu bomikos şöyledir. Stylobat düz yüzeylere sahip iki sıra krepisten oluşur. Bomikosun kaidesindeki profil; düz silme, torus, düz silme ve son olarak yine küçük bir düz silmenin işlenmesiyle son bulur. Bomikosun üst profilinde ise alt silmenin aynalandığı görülür ancak sonrasında bir kyma (reversa), bir düz silme ve son olarak bir spira ile profil gövdeye ulaşır. Bomikosun arka cephesindeki tüm yüzeyler yarı işli bırakılmıştır. Dikdörtgen prizma formlu bu taşıyıcının cephesinde ise bütün yüzeye yayılım gösteren dikdörtgen bir tabula işlenmiştir. Bu tabulanın dış sınırlarını belirleyen pervaz üzerindeki iç bükey silmeler yazıt yüzeyini derine indirgemiş ve bu sınırlandırılmış fasatın merkezine dört satırlık bir Hellence yazıt işlenmiştir. Gövdeye ait bloklardan biri zayi olduğu için yazıtın başlangıç kısmı bilinmemektedir. Mevcut yazıtın içeriği şöyledir;

[114] Corsten, 2002: 218, 219.

[– – – τὸ μνη]μεῖον καὶ τὴν σορὸν . . . ΘΟ
– – – – – – Ἀφθονήτου Κορν[οῦ]τος ἑαυ-
[τῷ καὶ τῇ γυναικὶ] Καλλικλείαι ΤΕΜ . . . Ω[–]Ο
– – – – – – γι τῷ ἀδελφῷ κατεσκεύασεν.

"Bu anıtı ve lahti Aphtonetos oğlu […] Cornutus kendisi için, [eşi] TEM[…] kızı Kallikleia için ve kardeşi […]ks için yaptırdı"[115].

Kazılar esnasında bu defne ait lahit teknesi ya da kapağı tespit edilmemiş olup alan içerisinde mezar ile ilgili antropolojik ya da arkeolojik herhangi bir bulguya da rastlanmamıştır.

3.4.7. 1 No.'lu Eksedra

15 No.'lu Bomikoslu Lahit'in hemen güneyine daha düşük bir kotta ana kayanın tesviye edilmesiyle doğu-batı ekseninde yerleştirilen bu eksedranın-bankın aynı zamanda küçük bir lahit krepidoması olma ihtimali de vardır ancak bu konuya ilişkin üst yapı malzemesi mevcut değildir (Res. 258). Bu krepidomaya (?) ait mevcut veriler oldukça kısıtlıdır. Eutynteriası tam olarak korunmuşken üst kısımdaki iç bükey profilli eksedra-bank sırasına ait bloklar eksiktir. Küçük ebatlarda tasarlanan bu altlığa ait bank sırasının sol köşesinde yarı işli bir ayak profili yer alır. Alandaki kazılarda bu krepidomaya ait herhangi bir lahit teknesi ya da kapağı da tespit edilememiştir. Ancak yapının hemen batısında dolgu içerisinde özgün kontekstle ilişkisi olmayan MS 4. yüzyıla ait bir adet sikke (Kat. No: 366) belgelenmiştir.

Mezarların ön kısmına zincirler halinde yerleştirildiği istinat duvarı bu noktada keskin bir köşe yaparak batıya yönelir (Res. 259-263; Çiz. 19, 20). Mezarların inşası için gerekli olan defin alanının oluşturulmasından sonra duvar aynı şekilde dik bir köşe yaparak güneye yönelir ve son definliklere paralel bir şekilde eklemelerle uzayarak sonlanır. Böylelikle istinat duvarının biçimlendirdiği alan içerisinde "Γ" formlu bir plan ortaya çıkar. Alan içerisinde yapılan tesviye çalışmaları ve topografyanın bu noktadaki düşük eğimi istinat duvarının bu sektörde daha yüksek bir biçimde inşa edilmesini gerekli kılmıştır. Duvardaki genel fizibilite mezarlığın diğer kısımlarındaki örneklerle aynı özellikleri yansıtır. Kireç harcı ve moloz taşların kullanılarak yükseltildiği bu duvarın merkez hattında üç sıra tuğladan oluşan bir atkı yer alır. Bu atkı duvar boyunca devam eder. Duvar üzerindeki derz uygulamalarında ise taşlar arasındaki boşluklar geniş ve düz yüzeyli harçlarla doldurularak mastarlanmış ve son olarak çok çeşitli geometrik formları ihtiva eden çizgisel hatlarla yalancı derz uygulaması yapılmıştır. Böylelikle duvar estetik anlamda daha dekoratif bir görünüme kavuştrurulmuştur.

[115] Alten-Güler ve Şimşek, 2019: 291, 292.

Zemin ise alanın tamamında ana kayanın traşlanmasıyla oluşan düzgün ve doğal bir dokuya sahiptir. Duvar fasatında iki adet kiremit tonoz tasarlanmıştır. Bunlardan kuzeyde olanının iç kısmı doğrudan ana kayaya temas eder, yani mimari bir fonksiyonu yoktur. Batıda yer alan tuğla örgü kemer ise 19 No.'lu Oda Mezar'a aittir. Duvarın ön kısmında kalan defin alanlarında ise kuzey-güney doğrultulu yerleştirilen üç adet krepidomalı lahit ile bunların doğusunda tasarlanan iki adet yer altı oda mezar ve iki adet basit münferit mezar bulunur.

3.4.8. 19 No.'lu Yeraltı Oda Mezarı

Bu mezarın girişi kuzey-güney yönde bağlı devam eden yüksek istinat duvarının merkezinde yer alır (Res. 264). Doğu batı-yönde uzanan mezarın kapısı duvar yüzeyinden oldukça derindedir. Dromosun her iki yanında bulunan duvarların köşelerinde kısmen düzgün traşlanmış dördül formlu taşlar kullanılmıştır ve bu köşeler kaba yarım işli bırakılan profillere sahip bir topuk üzerine basmaktadır. Bu iki köşe üzerindeki yastık işlevli atkılara bindirilen tuğla örgülü tonoz ise hem mezarın cephesini hem de oldukça derin olan dromosun üst örtüsünü oluşturmaktadır. Bu tonoz kare formlu tuğlaların kullanımıyla yarım daire şeklinde örülmüştür.

Mezar kapısını oluşturan iç cephede ise fascialı söve ve lentolar yer alır ve fascialar dıştan içeriye doğru derinleşen yüzeyleri birbirinden ayıran üç çizgi ile oluşturulmuştur (Res. 265). Kapı eşiği ise tamamen ince traşlı ve düz bırakılmıştır. Lento ve tonoz arasında kalan alınlık da basit moloz taş örgüyle kapatılmıştır. Kapı, eşik ile lentoda bulunan mil yatakları arasında çalışan tek kanatlı içe açılır bir mekanizmaya sahiptir. Kilit sistemi diğer oda mezar örneklerinde görülen kapı kilit sistemleri ile aynı mekanik prensibe sahiptir. Yani kapı bloğu arasında bulunan iki adet metal kroşe arasındaki yatay aksta çalışan metal bir mil kullanılmıştır. Ancak bu mekanizmaya ait sadece dübel yatakları korunabilmiştir. Kapı bloğu cephesinde kare formlu dört adet metop tasarlanmıştır. İç bükey dış pervazlar metop zeminlerinin genel yüzeyden daha derinde olmalarını sağlamıştır. Her bir metopta mezar ikonografisiyle ilgili farklı kabartma betimlemeler işlenmiştir (Res. 265). Üst metoplarda; solda tam bir daire şeklinde tasarlanan bir kapı halkası yer alır. Bu halkanın hemen sol alt tarafında ise mezar kilit sistemine ait açar deliği bulunmaktadır. Sağ metopta ise yine dış hatları tam bir daire oluşturan çiçek rozet betimlenmiştir. Merkezde yuvarlak bir tomurcuk ve etrafında sekiz parçadan oluşan yapraklar yer alır. Bunların arasında görülen ince matkap işçiliğiyle ortaya çıkan plastik yapı ve yansıttığı kontrast genel yüzey üzerinde dikkat çekicidir. Alt kısımda ise sol metopta bir phiale işlenmiştir. İç bükey yüzeylere sahip bu sunu kabının merkezinde yuvarlak bir tondo bulunur. Soldaki metopta ise dış bükey ve sade

yüzeylere sahip yuvarlak bir kalkan ve altına çarpraz şekilde yerleştirilen bir gladius betimlenmiştir.

Mezar sırayla iki adet defin odasına sahiptir (Çiz. 78). Kapı eşiğinden kısmen aşağıda olan bu mezar odaları dikdörtgen planlara sahiptir ve her iki odanın tüm yüzeyleri oldukça düz işlenmiştir. İlk odanın güney duvar fasatındaki ağır tahribat haricinde iç mimari fizibilite son derece iyi korunmuştur (Res. 266, 267). İkinci odaya geçiş ise dikdörtgen formlu bir geçit aracılığıyla gerçekleşir. Her iki odada da kline, niş ya da ölü yatağı gibi mimari aksamlar tasarlanmamıştır. Bu halleriyle mezarlık alanındaki en sade mimari dizayna sahip mezar odalarıdır (Res. 268, 269).

Mezar antik dönem soygunlarıyla tamamen talan edilmiştir dolayısıyla özgün kontekste ait herhangi bir defin ya da ilgili bir unsur in-situ olarak korunamamıştır (Res. 270, 271). Az miktarda dolgu izlenen mezar odalarındaki kazılar esnasında birinci odanın kuzey-doğu köşesinde konumlanan dokuları oldukça iyi korunabilmiş yığıntı vaziyette bir iskelet ile karşılaşılmıştır (Res. 272). Ayrıca oda içerisinde dağınık vaziyette muhtelif noktalarda az sayıda kemik, tümlenebilir seramik ve cam parçaları, metal aksamlar, bir adet bronz sikke (Kat. No: 389), bir adet kase (Kat. No: 348) ve iki adet kandil (Kat. No: 346, 347) ele geçirilmiştir (Res. 273). İkinci odada ise çöküntü halde bulunan yüzeysel toprak dolgu alınarak ana kaya zeminin temizliği yapılmıştır. Bu alanda dağınık vaziyette az miktarda kemik dışında herhangi bir bulgu ile karşılaşılmamıştır. Mezar dromosundaki araştırmalarda ise bir adet kandil (Kat. No: 390) belgelenmiştir.

3.4.9. 16 No.'lu Krepidomalı Lahit

19 No.'lu Oda Mezar'ın ön kısmında kuzey-güney yönde inşa edilmiştir (Res. 274). Kuzey dar cephesinde ise kemerli duvar nişi yer alır. Üzerine iki adet lahdin yerleştirilmesine yönelik tasarlandığı için diğer krepidomalara göre daha uzundur ve oldukça iyi korunmuş durumdadır (Res. 263). Diğer altlıklarla aynı aksta simetrik uzanan bu krepidomanın tabanda üç adet basamağı bulunur. Bu basamakların en üst sırası ise iç bükey profile sahip köşelerinde aslan ayaklarının işlendiği bir banktan ibarettir (Res. 275). Bu alt yapıda kullanılan düzgün traşlı blokların üzerinde yer yer bosseler bırakılmıştır. En üst kısımda ise oldukça basit profillere sahip dikdörtgen formlu bir kaide tasarlanmıştır. Krepidomanın batı yüzü yani arka cephesi tamamen düz bir fasat şeklindedir (Res. 262).

Krepidoma üzerine bırakılan iki lahit de nerdeyse bütünüyle yok edilmiştir. Güneydeki yarı işli olduğu anlaşılan lahde ait teknenin sadece topuk kısmına ait güney doğu köşesi tespit edilebilmiştir (Res. 263). Bunun dışında söz konusu lahde ilişkin herhangi somut bir veri mevcut değildir. Kuzeydeki lahdin ise yalnızca tekne topuğu korunabilmiştir. Bilinçli olarak

geniş çapta gerçekleşen bu tahribat lahdin pagan anlatımlarıyla bezeli girlandlı ya da frizli bir özelliğe sahip olabileceğini düşündürür. Topuk altta ve üstte çapraz açılarla dışa taşan iki adet profile sahiptir (Res. 276). Tekne zemininde ise boyuna tasarlanan iki adet dikdörtgen çerçeve tasarlanmıştır (Res. 263). Bu zemin çerçeveleri merkezde kalın bir omurga ile birbirinden ayrılmıştır. Lahit kapağı ise bütünüyle sağlam durumdadır.

Krepidomanın alt bünyesinde Kibyra Nekropolisleri'nde ender rastlanan uzunca bir hyposorion tasarlanmıştır. Bu kripto defin odasına giriş kuzey dar yüzden içeri açılır bir kapı ile yapılmaktadır (Res. 277, 278). Kare formlu bu kapının iç ve dış yüzeyi tamamen düz traşlıdır (Res. 279). Kapı, lento ve eşik üzerinde tasarlanan iki adet yuvarlak mil yuvası arasında çalışmaktadır. Kilit sistemi ise kapının iç cephesinde bulunan iki adet metal kroşe arasındaki yatay aksta çalışan demir bir milin hareketiyle oluşturulmuştur. Bu milin hemen üst kısmında ise kilit sisteminde kullanılan açara ait delik yer almaktadır (Res. 280). Hyposorionun yan duvar fasatları tamamen kaba traşlı bırakılmıştır. Tavan, lahitleri taşıyan kaide bloklarınca kapatılmıştır. Zemin ise kısmen düzgün işlenmiş taşlarla döşenmiştir. Alandaki mezarlar soygunlar esnasında tamamen yağmalanmıştır. Ancak; hyposorionda gerçekleştirilen araştırmalarda defin alanının güney kanadında doğal dolguyla kapanmış bir adet in-situ defin ile karşılaşılmıştır (Res. 281, 282). Soygunların bu alan içerisinde de devam etmesine rağmen iskelet ve mezar armağanları oldukça iyi korunmuş durumdadır. Neredeyse tüm uzuvları ile korunan ve kafatası kuzey kısımda bulunan bu iskeletin defin pozisyonu büyük oranda bozulmuştur. Bu kontekste iskeletin ayak ucuna yerleştirildiği izlenen sağlam halde ve hepsi birer adet olmak üzere; unguentarium (Kat. No: 354), testi (Kat. No: 355), kase (Kat. No: 356), kandil (Kat. No: 357), göz apliği (Kat. No: 387) ve bronz sikke ele geçirilmiştir. Yine krepidomanın hemen güneyindeki kazı çalışmalarında üst kısma yerleştirilen lahitlerle ilgili olabileceği muhtemel olan bir adet kase (Kat. No: 342) ve bir adet bronz bilezik (Kat. No: 349), batısında ise bir adet kase (Kat. No: 384), iki adet kemik saç iğnesi (Kat. No: 382, 385) ve bir adet terracotta ayak parçası (Kat. No: 386), doğusunda ise bir adet kase (Kat. No: 371) belgelenmiştir.

3.4.10. 17 No.'lu Krepidomalı Lahit

Bu krepidoma kuzeyden güneye doğru yüksek bir şekilde devam eden istinat duvarına yaslandırılan daha düşük kottaki ve farklı nitelikteki son evreye ait istinat duvarının doğusunda konumlanır (Res. 283, 284). Kuzeyinde ise 16 No.'lu Krepidomalı Lahit yer alır. Alandaki mimari ilişkiden anlaşıldığı üzere alana 16 No.'lu Krepidomalı Lahit'ten daha önce yerleştirilen bu krepidoma da büyük oranda korunmuş durumdadır. Yerel kalker taşıyla kuzey-güney yönde inşa edilen bu taşıyıcı; üstte yüksekçe bir kaide ile alt kısımdaki üç

basamaklı bir krepidomadan oluşur. Bu alt yapıyı vücuda getiren ince traşlı blokların üstünde her cephede olmak üzere bosseler izlenir. Üstteki kaidenin doğu cephesinde altta ve üstte dışa taşkın iki adet basit profil yer alır. Yine kaidenin bünyesinde lahit ile krepidoma arasında kalan dikdörtgen formlu kapalı bir hyposorion tasarlanmıştır. Krepidomanın arka cephesinde ise krepisler çok daha az çıkıntılar yapmaktadır. Kaidenin doğu cephesinde ise mezar sahipleri ve adayanlarla ilgili bilgiler aktaran üç satırlık şu Hellence yazıt okunmaktadır;

Τιβέριος Κλαύδιος Φίλητος Κλαυδίᾳ Παυλείνῃ,
τῇ Κλαυδίας Ἰουλίας θυγατρί, ἐκγόνῃ ἰδίᾳ
[μ]νήμης ἕνεκεν

"Tiberius Claudius Philetos, Claudia Iulia'nın kızı ve kendisinin torunu olan Claudia Paulina için anısı vesilesiyle (bunu yaptırdı)"[116].

Bu alandaki kazılar esnasında lahde ait kapak ya da tekneye rastlanmamıştır. Hyposorion içerisinde de arkeolojik ya da antropolojik bir materyal tespit edilememiştir. Krepidomanın hemen batı eutynteriası üzerinde bu lahitle ilgili olması kuvvetle muhtemel çok az sayıda kemik parçaları yanı sıra mezar armağanları da belgelenmiştir. Bunlar; iki adet kase (Kat. No: 343, 344) ve bir adet terracotta grup figürindir (Kat. No: 345). Ayrıca krepidomanın batı kanadında zemin üzerinde rastlanan bir adet testi de (Kat. No: 388) mezara ilişkin buluntular arasındadır.

3.4.11. 18 No.'lu Krepidomalı Lahit

Bu definlik 17 No.'lu Krepidomalı Lahit'in hemen güneyinde aynı aksta ve bitişik bir nizam içinde yerleştirilmiştir (Res. 285, 286). Genel mezarlık alanının en güneyinde konumlanan bu krepidoma 17 No.'lu Krepidoma ile işçilik ve ebat açısından ortak özellikler barındırmaktadır. Soygunlar esnasında büyük oranda tahrip edilen bu lahit altlığının yalnızca üç sıra krepisi korunabilmiştir. Olası hyposorion arayışları da burdaki fiziksel dokuyu büyük oranda bozduğundan söz konusu krepislerin yalnızca batı, kuzey ve kısmen de güneydeki sıralarının sağlam olduğu izlenir. Yerel kırmızı damarlı kalker taşından üretilen krepidomadaki bloklar üzerinde yer yer bosseler bırakılmıştır. Alandaki mimari unsurlarının büyük oranda zayii olduğu görülen bu krepidomaya ait lahit teknesi ile kapağı da tespit edilememiştir. Krepidoma bir yazınsal veriye de sahip değildir. Araştırmalar esnasında krepidomanın hemen batısında, mezara ait olabileceği öngörülen yalnızca bir adet terracotta parçası (Kat. No: 383) belgelenmiştir.

[116] Alten-Güler ve Şimşek, 2019: 289, 290.

3.4.12. 18 No.'lu Yeraltı Oda Mezarı

17 No.'lu Krepidomalı Lahit'in hemen doğu eteğinde konumlanan mezar doğu-batı eksendedir ve mezar odası bu 17 ve 18 No.'lu Krepidoma'nın kısmen altında kalmaktadır (Res. 287, Çiz. 79). Dromosu ise doğudaki rampada yer alır. Amorf yassı taşlarla kapatılan bu dikdörtgen planlı dromos oldukça derindir (Res. 288). Ana kaya yüzeyleri kaba traşlar halinde bırakılan dromosda inişi sağlayan merdiven yoktur. Dromosun zemini düzdür ve bu yolla dördül formlu küçük mezar girişinr ulaşılır. Bu küçük girişte herhangi bir kapı tasarlanmamıştır. Girişin iç eşiğinde bulunan bir adet ana kayadan soyutlama basamak ile daha düşük kotta olan dördül planlı defin odasına girilir (Res. 289). Odanın tüm yüzeyleri düz hatlara sahip olup yine kaba traşlı bırakılmıştır. Oda içerisinde her bir duvarda yürüme zeminiyle eşdeğer kotta olan birer adet kline tasarlanmıştır**.**

Batı duvardaki klinenin tavanı kırma çatı formunda tasarlandığı için diğerlerine nispetle daha yüksekçedir. Kuzey ve güneyde kalan diğer klineler ise daha küçük ebatlara sahip olup tamamen dikdörtgen formludur yani tavanları düz işlenmiştir (Res. 290, 291). Ayrıca oda merkezinde kare formlu bir sunu çukuru yer alır (Res. 292, 293). Bunların dışında odada başkaca tasarlanan mimari aksamlar görülmez. Kuzey klinedeki lokal tahribat dışında mezar odası fiziki anlamda son derece iyi korunmuş durumdadır. Ancak soygunlar nedeniyle mezar içerisindeki definler bütünüyle tahrip edilmiş ve özgün kontekst bozulmuştur. Öyle ki; mezar odasında herhangi bir in-situ defin ile karşılaşılamamıştır.

Soygunlar esnasında dromos kapakları kırılmıştır ve dromos ile mezar odası büyük oranda doğal akıntılarla birlikte dolmuştur. Kazılar esnasında dromos ve mezar odasından farklı noktalar ve katmanlarda olmak üzere çok dağınık halde az sayıda kemik ve seramik parçaları ile çok sayıda demir çivi izlenmiştir. Klinelerdeki araştırmalarda ise hiç bir antropolijik veriye rastlanmamıştır. Ancak güney klinedeki çalışmalarda biri cam olmak üzere iki adet unguentarium (Kat. No: 351, 353) belgelenirken oda içi merkez alanda ise birer adet olmak üzere; minyatür şişe (Kat. No: 350), göz apliği (Kat. No: 352), saç iğnesi (Kat. No: 391), testi (Kat. No: 392) ve kasenin (Kat. No: 372) varlığı kayıtlara düşülmüştür.

3.4.13. 20 No.'lu Yeraltı Oda Mezarı

16 No.'lu Krepidomalı Lahit'in doğu yamacında yer alan mezar alanın genelinde bulunan oda mezarların son temsilcisidir (Res. 294). Doğu-batı aksta uzanan mezarın defin odası da bu krepidomanın altındadır (Çiz. 80). Değişken yüzeylere sahip rampa üzerinde açılan dromos tipik olarak derin ve basamaksızdır. Tüm yüzeyleri kaba traşlı bırakılan dromosun zemini de düz işlenmiştir (Res. 295). Kare formlu küçük kapının üst kısmı kemer formunda işlenmiştir. Daha aşağı kotlarda açılan mezar odasına ana kayada bırakılan tek bir

basamakla inilir (Res. 296). Dördül plana sahip mezar odasının tavanı ve tabanı düzdür. Yan duvarlar ise hafifçe iç bükey form sergileyen ana hatlara sahiptir. Fiziki anlamda oldukça sağlam korunabilen mezar odası hiçbir mimari detaya sahip olmayıp son derece sade bir tablo sergiler (Res. 297, 298). Bu nedenle oda içerisinde tasarlanmış özel bir defin alanı ile armağanlar-libasyonlar için açılmış niş ya da çukurlar görülmez.

Soygunlar nedeniyle dromosa ait kapakları alandan uzaklaştırılan mezar büyük oranda doğal akıntı ile dolmuştur. Mezar odasında da özgün kontekste dair hiçbir defin unsuruyla karşılaşılmamıştır. Kazı çalışmaları esnasında ise dromosta bir adet unguentarium (Kat. No: 393) ve bir adet terracotta kol parçası (Kat. No: 394) yanında az sayıda seramik parçalarına rastlanmıştır. Oda içi mevcut dolgularda ise yine muhtelif noktalarda dağınık vaziyette kemik ve seramik parçalarının varlığı izlenmiştir**.** Bu alandaki araştırmalarda ise bir adet testi (Kat. No: 395) belgelenmiştir.

Krepidomalı lahitler ve istinat duvarı arasında kalan yürüme alanı ve diğer mimari noktaları kaplayan dolgu topraktaki kazı çalışmaları esnasında üst kotlarda ve farklı noktalarda geç döneme ait buluntulara rastlanmıştır. Bu örneklerin ele geçirildiği stratigrafinin kronolojik olarak mezar kontekstleri ile eş zamanlı olmaması dikkat çekicidir. Bunlar MS 4. yüzyıla ait on üç adet bronz sikke (Kat. No: 339, 340, 341, 366, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381) olup kronolojik açıdan önemlidirler.

3.4.14. 7 ve 8 No.'lu Basit Münferit Mezarlar

Bu mezarlar mezarlıktaki en son münferit definlikleri oluşturan örneklerdir. Her iki mezar da 18 ve 20 No.'lu Oda Mezarlar'a girişi sağlayan dromoslar arasında bulunmaktadır yan yana konumlanan bu mezarlar kuzey-güney aksta açılmıştır (Res. 299). İçlerine yanlızca birer inhumasyon defnin yapılabileceği şekilde ebatlara sahip olan bu mezarlardan 7 No.'lu olanı (Res. 300) normal derinliklere sahipken 8 No.'lu mezarın yatağı ise doğal aşınmalar nedeniyle son derece sığlaşmıştır (Res. 301). Bu mezarlardaki kazılarda arkeolojik ya da antropolojik herhangi bir materyale rastlanmamıştır.

3.5. Batı Yamaç

Bu alan bütün aile mezarlıklarının batısında kalan dik yamacı kapsamaktadır (Res. 302). Batı sınırını günümüz stabilize yol, doğu sınırını ise aile mezarlıklarına ait istinat duvarları ve diğer defin unsurları çizer. Alanın kuzey sınırlarını ise 3, 4 ve 5 No.'lu Münfrerit mezarların batısında yer alan yamaç belirlerken güney ucunu ise 1 No.'lu Eksedra'nın bulunduğu alanda keskin köşe yaparak batıya yönelen yüksek istinat duvarı sınırlandırır.

Kuzey-güney yönde uzanan bu alanın topografyasını ise alan içerisinde aynı doğrultuda yükselen konglomera yapılı bir sırt şekillendirir.

Konuyu oluşturan mezar kontekstleri ile kronolojik açıdan farklı bir stratigrafi yansıtan bu alan stadionun batı yamacından akan dolgu içerisindeki farklı dönemlere ait buluntular sunması bakımından önemlidir. Alanın genelinde gerçekleştirilen kazı çalışmaları esnasında mezarlık alanına yabancı olan çok sayıda erken ya da geç döneme ait arkeolojik materyale rastlanmıştır. Bu objeler geride kalan metin içerisinde söz edilen ilgili mezarların konumlandığı noktalardaki yakın kazı alanları ya da akıntıyla gelen dolgu toprak içerisindeki mevcut eserler niteliğinde tanımlanmıştır. Bu alanı, mezarlık için önemli kılan bir diğer husus ise tespit edilen iki adet basit münferit mezar ile gündeme gelir. Konum olarak aile mezarlarıyla organik bağlar sergilemeyen bu iki mezarın yine bu ailelerle bir kan bağına sahip olmadığı açıktır. Söz konusu mezarların her ikisi de Claudii ve Flavii Temenosları'nın batısında yükselen ana kayanın yamaçlarındadır.

3.5.1. 1 No.'lu Basit Münferit Mezar

Mezar, 2 No.'lu Münferit Mezar ile günümüzde kullanılan stabilize yolun arasında konumlanmaktadır (Res. 302). Ancak şu an için alanı korumaya yönelik inşa edilen istinat duvarının altında kalmıştır (Res. 303). Kuzey-güney yönde uzunan mezar ana kayaya oldukça sığ açılan dikdörtgen formlu bir ölü yatağı şeklindedir. Yamaçtan gelen akıntıların oluşturduğu fiziksel baskılar nedeniyle ölü yatağı üzerine yatay biçimde kapatılan kiremitler kırılmış vaziyette yerinde korunmuştur. Öyle ki; mezar içerisindeki defin konteksti büyük oranda sağlam izlenebilmiştir. Baş kuzeye gelecek şekilde sırt üstü yatırılan ceset sağlıklı fikirler verebilecek şekildedir. Mezar içerisinde yapılan kazı ve temizlik çalışmaları sonucunda cesetin yanına bırakılan beş adet mezar armağanı tespit edilmiştir. Bunlar; bir adet kandil (Kat. No: 111), bir adet kase (Kat. No: 112), bir adet testi (Kat. No: 113) bir adet unguentarium (Kat. No: 200) ve bir adet maşrapadır (Kat. No: 114).

3.5.2. 2. No.'lu Basit Münferit Mezar

Bu mezar Claudii ve Flavii Temenosları arasındaki sınırı belirleyen müşterek duvarın hemen batısındaki yamaçta konumlanır (Res. 302). Kuzey-güney eksende konumlanan mezar ana kaya içerisine oldukça derin açılmıştır. Ölü yatağına ait batı duvar daha derine açılarak bu alanın tavanı bir kline gibi biçimlendirilmiştir (Res. 304, 305). Mezar içerisindeki defin de bu kline biçimli tavana yaslandırılmış büyük kiremit tuğlalar aracılığıyla oluşturulan üçgen boşluk içerisinde gerçekleştirilmiştir. Yalnızca ceset üzerine kapatılan kiremitler dışında mezarın özgün konteksti bütünüyle korunmuştur. Bu tahribat yine doğal akıntı ile oluşan

fiziksel baskılar sonucunda oluşmuştur. Mezar içerisinde yalnızca bir adet ceset izlenmiştir. Büyük oranda sağlam kalabilen ceset başı kuzeye gelecek şekilde sırt üstü yatırılmıştır. Mezar içerisindeki temizlik çalışmalarında cesedin bacak aralarına ve yanlarına bırakıldığı görülen ölü armağanlarıyla karşılaşılmıştır. Bunlar; beş adet unguentarium (Kat. No: 130, 131, 132 227, 229), bir adet testi (Kat. No: 133), bir adet pyksis (Kat. No: 134), bir adet sikke (Kat. No: 226) ve bir adet kasedir (Kat. No: 228).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
DEĞERLENDİRMELER

Bu kısımda çalışma konusunun odak noktasını teşkil eden Claudii ve Flavii Aile Mezarlıkları öncelikle kent urbanizasyonu bağlamında arkeomimari açıdan farklı değerlendirilmelere tabi tutulacaktır. İçerik kapsamında; konum ve parselasyon, mezarlığın kentin yaşam alanları ve diğer nekropolislerle ilgili olan soyut ve somut ilişkilerinin yanı sıra öncelikle mezarlığın karakter teşekkülünde birincil etmenler olarak ön plana çıkan mezar tipleri (malzeme, teknik ve stilistik açıdan) ikonografya ve de mezar objeleri (kontekst) gibi farklı unsurların analizi yapılacaktır. Bu noktada inanç ve uygulamalar konusunda büyük oranda birliktelik arz eden mevcut "Roma Ölü Kültü" içerisinde, mezarlığı vücuda getiren fiziki unsurlar üzerindeki yerel niteliklerin ya da ithal özelliklerin tespiti için ilgili başkaca benzer örnekler de çok yönlü olarak dikkate alınacaktır. Bu değerlendirme, farklı kentlerin bünyesinde bulunan nekropolisler, plastik atölyeler ya da özgün yerel unsurlardan oluşan ölü kültleri niteliklerinin bu mezarlık alanının sahip olduğu genel nitelikler ile ne denli paralellik gösterdiği ya da ayrıştığı noktasındaki sorunsala dair çok yönlü arkeolojik cevaplar edinmeyi hedeflemektedir. Son olarak mezar mimarisiyle bütünleşik epigrafik verilerin deşifrasyonu ile kent elitlerinin sosyal açıdan sahip oldukları ayrıcalıkların mezar mimarisine yansımaları tartışma konusu olacaktır.

4.1. Planlama

Kibyra'nın iskan edilmeye başlandığı en erken dönemlerden terkedildiği zaman dilimlerine değin sürekli değişime uğrayan kent peyzajının biçimlenmesindeki etken unsurları harekete geçiren temel dinamik topografyadır. Akdağlar'ın kuzey uzantılarını oluşturan orta rakımlı yükseltilerin doğu eteklerindeki bu coğrafya oldukça sarp ve hareketli eğrilerden müteşekkildir (Har. 3, 4). Üç küçük tepeliğin arasında biçimlenen düzgün bir senriyi kendine merkezi yerleşke edinen kentin ulaşım gereksinimi; güneydoğu, güney ve batı yamaçlar aracılığıyla kente yönelen uygun güzergahlar üzerinde planlanan ana yol arterleri ile karşılanmıştır. Bu üç ayrı yol ağı içerisinde birincil derecede önemli olan hat, güneydoğu-kuzeybatı yönde uzanarak kent merkezine doğudan kavuşan, ismi ile müsemma Doğu Anayol'dur (Har. 8). Anayolun güney doğusunda derince uzanan bir vadinin karakterize ettiği bu genel sarp alanın güncel ismi Topraklık Deresi'dir. Bu derenin batısında yer alan ve aynı zamanda kentin doğu merkezi sınırlarını çizen yamaç üzerindeki uygun yüzeylerden kıvrılarak kente ulaşan söz konusu ana yolun büyük bir kısmı, uzun zaman dilimi içerisinde

gerçekleşen güçlü erezyonların olumsuz etkileri nedeniyle somut bir şekilde izlenememektedir. Çağdaş meskün mahallere kadar (kuş uçuşu yaklaşık dört yüz metrelik bir kısmı) korunamayan bu yolun varlığına dair ilk belirtiler Doğu Nekropolis içerisinde konumlanan Claudii ve Flavii Aileleri'ne ne ait özel mezarlık alanının bulunduğu noktada ortaya çıkar. Burada son derece yalın ve ana kayanın kabaca tesviyelenmesi ile var olan yol kuzey yönde bulunan nekropolis unsurları arasından ilerler ve batıya doğru keskin bir viraj yaparak stadiona yönelen taş döşemli iptidai ana yola bağlanır (Res. 11). Bu noktada inşa edilen görkemli bir propylon ile kent girişi taçlanır[117].

Bu mevkii, ulaşım kolaylığı sunan topografyayla sıkı temaslar kurmasının yanı sıra doğudaki geniş ova ve göl manzarasıyla son derece derin bir perspektifi kucaklayan manzaraya da hakim durumdadır (Res. 1, 90, 95). Özellikle Roma İmparatorluk Dönemi'nde kent merkezinden uzak noktalara uzanan nekropolisler kente ulaşımı sağlayan bu yolları da eş zamanlı olarak bilinçli bir şekilde içine almaya başlamıştır. Görece sunduğu daha rahat bir ulaşımın konforuyla yoğun kent trafiğine klavuzluk eden bu yolun, geniş manzara hakimiyeti ile birlikte işlevsellik ve doğal-yapay peyzaj konusunda kent yaşayanları ve nekropolis unsurları için özel bir yer edindiği açıktır. Claudii ve Flavii Aileleri'nin mülkiyeti altında bulunan mezarlık da bu ayrıcalıklı güzergah üzerinde konuşlanmaktadır[118].

Yukarıda ifade edilen birden fazla unsurun belirleyiciliğiyle (topografya, kent, ulaşım, manzara, mezarların lokasyonu, ölçekleri ve ilişkileri) gelişim gösteren imar faaliyetleri ve nihai olarak ortaya çıkan nekropolis peyzajı içerisinde, Doğu Anayol'un (en güneyinde) üzerinde konuşlanmış Claudii ve Flavii Aileleri'ne ait bu müşterek mezarlığın ayrı bir yere sahip olduğu kuşkusuzdur. Kibyra Nekropolisleri'nde emsal sayılabilecek başka bir örneği şu ana dek saptanmamış olan bu mezarlık kuzey-güney eksendeki ana yola paralel bir yapısallık

[117] Roma İmparatorluk Dönemi'nde kentlere uzanan anayollara nekropolis unsurlarının entegre edilmesi kentleşme kültürünün son derece özümsenmiş bir parçası olarak belirir, Çevik vd., 2005: 73. Kibyra'nın Hellensitik ve Roma İmparatorluk Dönemi urbanizasyonu hakkında geniş bilgi için ayrıca bkz.: Özüdoğru, 2020: 132-140.

[118] Kentin diğer nekropolis alanlarındaki uygun noktalarda ya da doğrudan nekropolise bağlanan yol ağları üzerinde çok sayıda mezar kalıntısı izlenebilmektedir. Bunların büyük çoğunluğu belirli bir parselasyon içerisinde konumlanmayıp yollara paralel bir şekilde sıralanan ya da yol ağlarına yakın noktalardaki uygun alanlara yerleştirilen münferit mezarlardan oluşmaktadır. Aynı şekilde topografyanın elverişli ve basit yaya güzergahlarına yakın noktalarda aile mezarları olarak tasarlanan yeraltı oda mezarlarının da sistematik bir plan dahilinde inşa edilmedikleri ve belirli bir parselasyon oluşturmadıklarının yanı sıra büyük oranda birbirlerinden müstakil lokasyonlara sahip oldukları izlenebilmektedir. Ayrıca kent halkı arasında yüksek sosyal statülere erişen kişi ya da elit aileler için görülebilirlik kabiliyetine sahip alanlara inşa edilen tekil anıtsal mezarlar da diğer nekropolis unsurlarından izole bir tablo içerisinde dar alanları işgal etmiş durumdadırlar. Ancak nekropolisler içerisinde bu duruma aykırı resimler sergileyen ve ünik örnekler sayılabilecek küçük çaplı aile definlikleri vardır. Bunlar daha çok krepidomalar üzerine yerleştirilen az sayıdaki lahitlerin birlikteliğiyle teşekkül eden aile mezarlarıdır. İlgili örnekler Doğu Anayol'un kuzey ve güney sektöründe yer alan münferit mezarlar arasında açıkça izlenebilmektedirler.

içerisinde yetmiş metrelik uzunca bir alanı işgal etmektedir. Özellikle MS 2. yüzyıl içerisinde Roma İmparatorluk Dönemi Nekropolisi'nin ana yolun her iki yanındaki uygun alanları kullanarak söz konusu mezarlığın kuzeyine kadar ulaştığı izlenir. Aile mezarlığının bu noktaya konuşlanmış olması nekropolis planlamasının öne sürdüğü belirli bir zorunluluğun sonucunda gerçekleşmiş olabilir ancak; bu konu henüz kazı araştırma sahasına girmeyen alanın kuzeyindeki mezarlıkların kronolojik saptama dışında kalması nedeniyle tartışmaya açıktır. Fakat hangi nedenlerle olursa olsun bu aile mezarlığının defin konusunda hususiyetle tercih edilen bir alan üzerinde vücut bulduğu kendisini özel kılan çok sayıda niteliğin yanı sıra sahiplerinin bizzat finanse ettiği kent stadionuyla aynı görsel kareyi paylaşmasıyla da anlaşılmaktadır (Res. 12, 13). Kent ve nekropolis planlamacılığının olgunluğa ulaştığı bu dönem içerisinde böyle bir yapılaşma ancak hukuksal zeminlere isnat eden kazanılmış sosyal haklar sonucunda gerçekleşmiş olmalıdır. Öyle ki bu mezarlık alanının kentin imar planı içerisinde belirlenen bir parselasyon sistemine dahil edildiği ifade edilebilir. Ve böylesi yasal bir durumun, mezar sahiplerinin talepleri karşılığında kent hazinesine belirli ve yüklü bir miktar nakdi tahsilat yapması yoluyla mümkün olabileceği de anlaşılabilmektedir.

Mezarlık alanı doğu-batı yönde uzanan oldukça meyilli bir arazi üzerinde kuzey-güney yönde (ana yola koşut) şekilde planlanmıştır (Res. 90-96; Çiz. 19, 20). Bu plan tasarı somut kılan mezarlara ilişkin tipolojiyi belirleyen iki temel unsur dikkatleri çekmektedir. Bunların ilki topografyadır ve dolaylı olarak ikincisi ise ilgili dönem içerisinde revaçta olan mezar türleridir. Konglomera bir bünyeye sahip böylesi dik bir arazi üzerine inşa edilebilecek en uygun mezar türü kuşkusuz oda mezarlardır. Kısmi yüksek eğim ve sağlam kayaç yapısı, alan içerisinde doğu-batı yönde uzanabilecek çok sayıda yer altı oda mezarın inşasına imkan tanımıştır. Ancak bu uygulamanın gerçekleşebilmesi için öncelikle mezarlık hattının topyekün batıya doğru kaydırılarak planlanması ve açığa çıkan yüksek ana kaya kesitlerin mesnetlenmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Öyle ki; mezarlık alanının sahip olduğu genel plan-mimari karakterinin belirlenmesinde bu zorunluluğun etkisi açıkça izlenebilmektedir. Bu kaçınılmaz durum, düşeyde tesviye edilen ana kaya yüzeylere bitişik bir nizam içerisinde tasarlanan oda mezar cepheleri ve istinat duvarlarının inşasıyla sonuçlanmıştır. Alanın mimari ve çevre düzeni açısından biçimlenip gelişmesinde ilk belirleyici etken ise anıtsal oda mezarın inşası olmuştur[119]. Ana kaya içerisindeki asıl mezar odalarının ön kısmına tasarlanan yüksek tonozlu cephe ile organik bağlı temenos ve ayrıca temenos içerisine bırakılan bir adet bomikoslu lahitten müteşekkil anıtsal plan tasarımı daha sonraki aşamalarda yapılan aile

[119] Alanın kuzey sektöründe tespit edilen 3, 4 ve 5 No.'lu Münferit Mezarlar'ın bu mezarlık kompleksiyle ilişkili olmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum Anıtsal Oda Mezar'ın inşasında mezarın kuzey ana duvarının gayri ihtiyari 4 No.'lu Münferit Mezarı kısmen tahrip etmesiyle somut bir şekilde izlenebilmektedir.

temenosları için adete bir prototip statüsündedir (Res. 98). Bu mezarın hemen güneyine müteakip zamanda planlanan ve inşa edilen aile temenoslarında ise bu mimari anlayışın farklı malzeme ve tekniklerle daha küçük ölçekte uygulandığı görülür[120]. Yüksek bir istinat duvarı ve fasatında tasarlanan oda mezar girişleri ile içinde birden fazla bomikoslu ve serbest lahde ev sahipliği yapan temenoslar bu genel tasarımdaki birlikteliği vurgulayan unsurlar olarak dikkat çekmektedirler (Res. 96, 97)[121]. Bu noktada; mezarlık alanının öncelikle konumunu ve yayılım karakterini, ardından mezarlığı plan tasar açısından bütünleyen peribololar-temenosların soyut/somut işlevselliklerini ve de oda mezar kültüründe temenos geleneği uygulamalarını, tarihsel süreç ve benzer örnekler eşliğinde tanıtlamak gereklidir. Öyle ki; Anadolu'da MS 2. yüzyıl içerisinde geniş çaplı kent ve nekropolis yapılaşmalarının gerçekleştiği birçok kente rol model olan Roma merkez kentlerinin nekropolislerle olan ilişkilerini genel hatlarıyla analiz etmek esastır.

İtalya'da, Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait nekropolislerdeki imar faaliyetlerinin benzer şekilde kentlere uzanan ana yolların kıyılarında gerçekleştiği görülür. Bu defin alanlarının bir ya da daha fazla aile tarafından avlu duvarları-peribololar-temenoslar ile sınırlanarak belirlendiği ve bu planlamaların nekropolislerin geneline yansıyarak ortak bir mimari peyzajı vücuda getirdiği izlenir. Roma Dünyası sınırlarında zengin ve fakir insanlar benzer şekilde az ya da çok izole edilen ve yalnızca kendileri tarafından belirlenen oldukça basit mezarlara veya mimari olarak ayrıntılı niteliklerdeki anıt mezarlara kremasyonlar ya da inhumasyonlar şeklinde defnedilmişlerdir. Diğer taraftan şehirler kendilerine ait komünal bir nekropolise de ihtiyaç duymuştur ve birden fazla olan nekropolisler ise bir şehrin kenar mahallelerinde konumlanmışlardır. Roma yasaları katı bir şekilde; bir nekropolisin duvarlarının ya da onları biçimlendirici sınırların şehrin dışında olması gerektiğini yazmaktadır. Bundan dolayı; nekropolisler doğrudan ulaşım gereksinimi nedeniyle normal

[120] Mezarlığın inşasında kullanılan malzemeler bütünüyle yerel cevherden oluşmaktadır. Yapı duvarları, kemerler, mezar kapıları, bomikoslar, krepidomalar ve büyük oranda lahitlerin de yapımında kullanılan malzeme son derece kaliteli bej (bazen kırmızı damarlı) kalker taşlardır. Ayrıca özellikle mezar dromoslarında kullanılan kemer blokları da yerel kırmızı konglomera cevherden elde edilmiştir. Mimari anlamda alan içerisinde yabancı ham madde kullanımı yok gibidir. Konumuzun ilerleyen kısımlarında detaylıca değinileceği üzere Anıtsal Oda Mezar Temenosu içerisinde bulunan yüksek bomikosun taşıdığı lahit bölgeye tamamen yabancı bir mermerden imal edilmiştir.

[121] Temenosların hemen güneyinde yine güney yönde uzanan istinat duvarları ve ön kısmına yerleştirilen lahitlerden oluşan definlikler ise topografik eğimin azalmasından ötürü farklı bir plan tasarımı çizer. Burada ana kayanın traşlanarak batıya doğru daha derinlere kaydırılması yerine, mevcut topografyaya daha kolay uyum sağlayabilen basit bir plan geliştirilmiş ve temenos anlayışından uzaklaşılmıştır. Bu yeni planın karakteri topografik eğrilere uyum sağlayan değişken çizgili bir moloz istinat duvarının inşasıyla belirmiştir. Bu duvar aynı zamanda az sayıda oda mezar için bir fasat işlevi de üstlenmektedir. İstinat duvarıyla ana kayadan soyutlanarak ortaya çıkan düzgün zeminli paralel alanlar ise bomikoslu, krepidomalı ya da serbest lahitlerin yerleştirilmesiyle kuzeyde kalan temenoslu sektörden tamamen farklı bir tablo çizmektedir. Alan içinde sonradan planlanan derin (kuyu) dromoslu oda mezarlar ise mezarlığın genelinde izlenen mimari disiplinin dışında kalarak genel peyzajın kısmen bozulmasına sebep olmuşlardır.

olarak yan yana ya da en azından yerleşim alanlarına ulaşan yollarla bir birliktelik içerisinde gelişmişlerdir. Farklı tip ve ebatlardaki mezarların basit bir sırayla ve çoğunlukla boş aralıklarla ana yolun her iki yanında uzanarak dağınık vaziyette gelişen söz konusu bu nekropolis örnekleri, Roma yakınlarında bulunan ve Porta Appia'dan[122] itibaren güney yönde birkaç mil ilerleyen Antik Via Appia'da ve Pompei Herculaneum Kapısı'nın[123] dışındaki Via Dei Sepolcri Nekropolisleri'nde görülür. En azından İmparatorluk şehirlerinin birçoğu bu türdeki mezarlıkların bazı belirtileriyle yaratılmışlardır ancak; özellikle İtalya'daki Romalılar, tümülüs sıralarının ve birleştirilmiş oda mezar gruplarının eşlik ettiği düzenli cadde ağlarıyla ortaya çıkan daha geniş bünyedeki Etrüks Nekropolis sistemlerinin doğal mirasçılarıydılar[124]. Bu İtalyan şehirleri, Roma mezarlıklarının dışında benzer şekillerde ve kompakt bir nizamda yerleşen çok ilginç örneklere sahiplerdir. Söz konusu bu mezarlıklarda her mezar grubu aynı çizgiyi takip eden ortak bir hizalama üzerinde yer almışlardır. Basit bir mezarlıkta çeşitli gruplardan oluşan mezarların birbirlerinden çok farklı hizalandırılması bu mezarlıklarda halk kontrolünden uzak bir gelişmenin olduğuna da işaret eder ve bir mezarlıkta şehre en yakın mezarların daima en erken inşa edilenler olduğu da öngörülemez. Dolayısıyla, mezarların şehir kapılarından dışarıya doğru belirli bir gelişme içerisinde düzenlenmesini zorunlu kılan gelenek ya da kuralların olmadığı da görülür. Ancak; örnek olarak Dalmatia'daki Arguruntum Liburnian'da şehrin güney kapısından 1.5 km. boyunca uzanan ana yolun her iki yanında, dar geçitlerle birbrinden ayrılan ve duvarlarla çevrilen dikdörtgen planlı mezarlıklar görülür[125].

Tüm şehir mezarlıklarının görünümleri, kişisel ya da aile mezar anıtları ile ev mezarların inşa edildiği bir toprak parçasını sahiplenen zenginler tarafından ve yahut aynı amaç doğrultusunda bir spekülatör tarafından satın alınmış herhangi bir inşaat alanı üzerindeki hazır yapım ev mezarların oluşturduğu sistemli sıraların korunması için özel olarak geniş bir şekilde belirlenmiştir[126]. Bunların yanı sıra bir defin alanının veya mezarlık caddesi üzerinde konumlanan herhangi bir mezarın genişliğini ve yollara bakan cephesinin sınırlarını belirleyen ikaz nitelikli çok sayıda epigrafik kanıt vardır[127]. Genellikle mezar sahiplerinin iki

---

[122] Toynbee, 1971: 73.

[123] Toynbee, 1971: 73, dn. 265: R. C. Carrington, Pompeii, 1936, pp. 162-3; A. Maiuri, Pompeii (Guide Books to the Museum and Monuments of İtaly, No, 3), 1956, pp. 87-90, Fig. 14.

[124] Toynbee, 1971: 73, 74.

[125] Burada keşfedilen çok sayıdaki definlerin hepsi kremasyondur ve çoğuna mezar eşyaları eşlik etmektedir Mezarlarda keşfedilen sikkeler aracılığıyla bu mezarların şehre en yakın olanları Julius Claudiuslar Dönemi'ne, bir sonrakiler Flaviuslar Dönemi ile erken 2. yüzyıla ve en uzakta olan mezar grupları ise 3. yüzyıla aittirler. Toynbee, 1971: 74, dn. 266: J. J. Wilkes, Dalmatia, 1969, p. 359, Fig. 15, pp. 412, 413.

[126] Toynbee, 1971: 74, 75.

[127] Bu tanımlar; **H***(oc)* **M***(onumentum)* **H***(eredem-eredes)* **N***(on)* **S***(equiter-equetur)* şeklinde veya **H***(oc)* **M***(onumentum)* **H***(eredem)* **E***(xterum)* **N***(on)* **H***(abetit)* olarak mezar sahiplerinin varis(ler)i ya da bir başkasının varis(ler)inden geçen özellikleri korumak için tasarlanmıştır, Toynbee, 1971: 75. Aslında bu basit formülleri barındıran mezar yazıtları çok fazladır. Ancak; mezarların yabancılaşmasına engel olmak için alınan tedbirlerden daha fazla spesifik durumları içeren sayısız yazıt vardır. Ostia ve yine kuzeyinde bulunan İsola Sacra'daki Portus

temel kaygısı olduğu görülür. Bunlar, mezarın kötüye kullanılması veya ona zarar verilmesidir. Çünkü ölmüş bedenin dinlenme yerindeki rahatsızlık verici herhangi bir hareket daima ölünün ruhunu sıkıntıya sokan bir durum olarak telakki edilmiştir[128]. Roma'da bulunan bazı mezar metinlerinde, mezar sahibinin defnedildiği yeri ihlal edenler için lanet içerikli epigramlar da görülmektedir. Bu yazıtlar mezarların ortak bir mezarı sahiplenmek isteyen bir ya da daha fazla farklı aile üyeleri tarafından yabancılaştırılması ya da yağmalanması riskini kısmen azaltmıştır[129]. Öte yandan mezar sahiplerinin, henüz hayattalarken kendi mezarlarınının bir kısmını nakdi bedel karşılığında başkasına-başkalarına satabildikleri de bilinmektedir[130]. Böylelikle Roma'da bir mezarın ya da mezarlığın sahip olması gereken genel niteliklerin kent ve nekropolis planlamasını içeren hukuki düzenlemelere uygunluğunun son derece önemsendiği ve mezar haklarını korumak ya da sahiplerine daha geniş inisiyatif alanları sunmak amacıyla belirlenen özel yasaların yürürlüğe alındığı anlaşılmaktadır[131].

Kibyralı Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı'ndan hareketle kavramsal olarak; kent merkezlerine uzanan ana yolların kenarlarında geniş ailelerce parsellenerek bu alanlarda inşa

---

Augustus gibi nekropolislerde bu tarz suçlar için tanımlanmış para cezaları vardır. Örnek olarak; "Marcus Antonius Vitalis ve oğlu Marcus Antonius Verus bu mezarı; kendileri, kendi özgür adamları/kadınları ile kendi torunları için yaptı. Ama Marcus Antonius Vitalis'in ölümünden sonra herhangi bir kimse bu mezarı satar, verir ya da herhangi bir şekilde yabancılaştırırsa, aşağıda belirlenmiş listenin içerisinde olmayan başka bir kişinin vücudunu ya da kemiklerini mezarın ya da avlu duvarlarının içine koyarsa, Portis Augusti'deki Lares Kültü'nün koruyucularına her vücut için 3000 sesters ödesin" Toynbee, 1971: 75, dn. 269: İsola Sacra: H. Tylander, İnscriptions du Port d'Ostie, 1952, no. A 19 ve; "Bu mezarı kendisi için inşa eden Lucius Cocceius Adiutor; mezarının sol tarafında hiç kimsenin bir defin yapmamasını, eğer biri bunu yaparsa Ostia Kenti'ne 50.000 sesters ödemesi gerektiğini beyan eder", Toynbee, 1971: 76, dn. 270: Ostia: CIL xiv, 850. Roma'da bulunan bir kuyumcunun (margaritarius) mezarına ait yazıt, mezarları kötüye kullanmakla ilgili yasakları (ex testamento in hoc monumento neminem inferri neque condi licet nisei eos libertos quibus hoc testamento dedi tribique) mezarın zarar görmemesi ile ilgili bir talep ile (rogo te, viator, monumento huic nil male feceris) birleştirmektedir. Daha sonraları en yaygın/ortak kullanılan formül; **H**(uic) **L**(oco) or **M**(onumento) **D**(olus) **M**(alus) **A**(besto) olmuştur, Toynbee, 1971: 76, dn. 272: Ibid., 8174.

[128] "Violatio spulcri" aslında tekrarlanan bir cezai suç veya konu hakkındaki imparatorluk kanunlarının yasal bir biçimde derlenen şahitliği olmuştur, Toynbee, 1971: 76.

[129] Örnek olarak; "Gaius Tullius Hesper kendisi için yaptırdığı bu altarın içerisine kendi kemiklerini yerleştirilmiştir. Şayet biri onları rahatsız ederse veya oradan çıkarırsa; o kişinin hayattayken uzun süreli vücut ağrıları çekmesi ve öldüğünde de yeraltı tanrıları tarafından reddedilmesi için dua ediyorum", Toynbee, 1971: 76, 77, dn. 276: Dessau, op. cit., 8184.

[130] Örnek olarak; İsola Sacra Mezarlığı'ndaki (94 numaralı) bir mezar Valeria Trophime tarafından sahiplenilmiştir. Kendisi daha sonraki bir aşamada, mezarın cephe yönünü (içerisinde dört küçük mezar yapısının inşa edilebileceği bir alanı parçalar halinde satmak amacıyla) bir muhafaza duvarıyla çevirmiştir. İkisi iç kısmında ve biri mezarın yanında bulunan yazıtlar, henüz hayattayken bu mezarları satın alan üç ayrı kişiden bahsetmektedir; "Gaius Galgestius Helius, Valeria Trophime'den boş bir mezar yeri aldıktan sonra kendisi ve aile üyeleri için girişin sağ tarafında içinde on dört adet urne olan bir oda mezar yaptırdı. Trophime urnelerden bir tanesini Galgestius Vitalis'e verdi ve Vitalis de bu urnelerin birini Ponponius Chrisopolis'e verdi", Toynbee, 1971: 77, dn. 278: Thylander, op. cit., no. A 124; "İmparatorumuzun kölesi Trophimos ve Claudia Tykhe bu yapıyı (mezarı), henüz on beş yıl, altı ay ve üç günlük iken ölen sevgili kızları Claudia Saturnina ile özgür adamları/kadınları ve torunları için yaptırdı. Onlar bu anıtın dörtte birini bir mezar yeri olarak Valeria Tropimodan'dan aldı" , Toynbee, 1971: 77, dn. 279: Ibid., no. A 251; "İmparatorumuzun kölesi Euhodus ve Vennonia Apphis Valeria, Trophimo'dan bir mezar yeri aldıktan sonra kendileri, özgür erkek ve kadınları ile torunları için bu mezarı yaptı", Toynbee, 1971: 77, dn. 280: Ibid., no. A 96.

[131] Mezar haklarını korumakla ilgili yaptırımları ve cezaları dile getriren metinlerin Claudii ve Flavii Aile Mezarlıkları'ndaki bazı lahit bomikosları üzerinde bulunan Hellence epigramlarda da yer aldığı görülmektedir.

edilen tekil anıt mezarların ya da avlulu aile mezarlarının Roma'daki benzerleri; Aquleia, İsola Sacra ve Vatikan'daki örneklerle temsil edilirler. Anadolu'da ise başka emsallerin izlenebildiği kent ise Hierapolis'tir[132]. Claudii ve Flavii Aile Mezarlıkları'nın sahip olduğu yerleşim planının genelde; kent yolu-nekropolis ilişkileri açısından, özelde ise defin alanlarının ana hatlarını belirleyen temenosları bakımından bu kentlerdeki nekropolis anlayışıyla bir birliktelik arz ettiği izlenmektedir. Roma Dönemi'nde, insanların dikkatine açık bir şekilde ana yol ve büyük cadde kenarlarında konumlandırılmış mezarlarla biçimlenen tipik kent-nekropolis peyzajları MÖ 1-MS 3. yüzyıllar arasında görülmektedir. Bu durum için; Anemorium, Ariassos, Arykanda, Assos, Elaueia Sebaste, Hierapolis, Miletos ve Perge örnek olarak verilebilir[133].

Mezarlık planının genel mimari karakterini şekillendiren en önemli unsurların temenoslar olduğu daha önce ifade edilmişti. Bünyesinde organik bir temenosu barındıran tonozlu anıtsal oda mezarın genel mimari nitelikleriyle diğer aile mezarları için bir prototip (tapınak mezar) olması alanda izlenen diğer iki adet avlulu mezarlık alanını da temenos olarak tanımlamayı ayrıca desteklemektedir. Bu avlular yalnızca mezarların yerlerini belirtmek ya da onları muhafaz etmek amacıyla inşa edilen peribolosla olmayıp içlerinde ölü kültü ile ilgili birçok ritüelin gerçekleştirildiği alanlar olmaları nedeniyle peribolosladan kısmen uzaktırlar. Daha çok bir aile mezarının sınırlarını belirlemek ve de ritüel anlamda benzer uygulamaları gerçekleştirmek amacıyla ortaya çıkan basit peribolosların arkhetipleri MÖ 2. Bin'de Ege Coğrafyası'nda görülür[134]. Hellenistan'da; MÖ 8-6. yüzyılara ait Vari[135], Atina Agorası (Aeropagos Caddesi) ve Keramaikos Nekropolisi; (Batı Anadolu'da ise yine aynı dönemlere ait olmak üzere); Klazomenai, Samos, Pitane[136], Samotrake[137], Tenedos[138], Neandreia[139],

[132] Buradaki düz damlı ev tipi büyük anıt mezarlar bir zengin ailenin bütün bireylerinin defnedildiği özel mezarlardır. MS 2-3. yüzyıllarda kullanılan söz konusu mezralarda aile büyüklerinin defnedildiği serbest lahitler mezarın düz tavanına açık bir şekilde bırakılırken diğer küçük bireyler ise genellikle mezar odasının iç kısmına defnedilmişlerdir. Kentin kuzey nekropolisinde izlenen avlulu aile mezarları ise avlu içerisinde yükseltilmiş podyumlar üzerine bırakılan lahitlerden müteşekkil mahrem definlikler olup Kibyra'daki Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı'nda görülen mimari anlayışla benzeşmesi nedeniyle önemlidir. Hierapolis'teki bu avlulu aile mezarlıkları da MS 2-3. yüzyıllara aittirler, Şimşek, 1997: 30, Res. 14-17, Çiz. 4-24, Res. 21, Çiz. 28-30. Kibyra'da görülen bu aile mezarlığı anlayışı Anadolu'da Hierapolis'te de izlenirken Roma-İsola Sacra Nekropolisi yolunda izlenen aile mezarlıklarıyla da benzeşmektedir, Şimşek, 1997: dn. 296.

[133] Özbek, 2005: 82, 83. Liman kentlerinde ise Patara Nekropolisi'ndeki seçkin kimselere ait anıt mezarlarda da izlendiği üzere; kentin anayolu, liman ya da vadi gibi geniş perspektifli doğal unsurların bu yapılara kazandırılan konum ve yön tayininde birinci derecede etken olduğu görülmektedir, Gülşen, 2010: 4., Daha geniş bilgi için bkz.: Koçak, 2015: 275-285. Diğer bazı benzer liman kentleri için bkz.; Andriake, Çevik, 2014; Uğurlu, 2013; Phaselis, Pirson, 2014.

[134] Foça, 2019: 28; Garland, peribolosla hakkında yaptığı analizlerde bu planlamanın kesin olmamakla birlikte! Kıta Yunanistan'da ortaya çıktığını belirtmektedir, Garland, 1982: 125.

[135] Walter, 1940: 178; Alexandridou, 2012: 3.

[136] Atina Agorası'nda MÖ 8-6 yüzyıllar boyunca taş duvarlarla çevrili aile mezarlıklarının yanı sıra Keramaikos Nekropolisi'nde de birbirine peralel nizamda planlanmış taş duvarlı mezarlık avlularının yetişkin ve çocuk bireylerden oluşan en az on üç define ev sahipliği yaptığı görülür. Klazomenai'de de birbirine paralel konumlandırılan ve aralarında yaya trafiğini sağlayan geçitlerin bırakıldığı dikdörtgen planlı aile mezarlıkları

Phokaia[140] ve Teos[141] gibi yerleşimlere ait nekropolislerde bu uygulamanın benzer örneklerle devam ettiği belgelenmiştir.

Temenoslar[142]; kutsal alanları, tapınakları ya da bazı kitlelerce kutsal sayılan mezar anıtlarını veya daha küçük bünyedeki mezar gruplarını çevreleyerek mahrem bir sınır içine alan dinsel ya da ölü kültü ile ilgili çok yönlü ritüellerin gerçekleştirildiği özel avlulardır. Anadolu-Pers Dönemi'nde özellikle Lykia bey mezarlarında izlenen bu mimari gelenek Roma İmparatorluk Dönemi içlerinde de aynı karakteri ile tapınakların yanı sıra tapınak planlı anıt mezarlarda da soylu veya varsıl ailelerce hususiyetle tercih edilmiştir. Aphrodisias[143], Side[144], Patara[145], Trebenna[146] ve Etenna[147] gibi kentlerde temenosla çevrelenen tapınaklar ya da tapınak (planlı) mezarlar bu geleneğin izlenebildiği ideal örnekler arasındadır. Yine aynı dönemde anıtsal mezarlar dışında, bir anayol kenarında bütünüyle bir aile için tahsis edilmiş defin alanlarını çevreleyen ve lahitler gibi münferit mezarları içinde barındıran temenosların (peribolosların) tercih edilmişliği de Hierapolis'teki örnekler aracılığıyla bilinir[148].

---

bulunmaktadır. Samos'ta ise MÖ 6. yüzyıla ait aile mezarlıklarının dikdörtgen formlu defin alanlarıyla sınırlandırıldığı izlenirken Pitane'de ise kremasyon urne usulünde oluşturulan bu mahrem defin alanlarının yuvarlak formlarla belirlendiği kaydedilmiştir, Hürmüzlü, 2008: 6-8.

[137] Samothrake Nekropolisi'nde peribolos duvarlarıyla çevrelenen ve birbirleriyle akrabalık bağı olduğu belirtilen bu mezarların Geç Hellenistik-Erken Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait olduğu ifade edilmektedir, Dusenbery, 1998: 65, 66.

[138] MÖ 8-7. yüzyıla tarihlenen sanduka tipli mezar gruplarında izlenen örgü taş sıralarının definleri çevreleyen peribloslar olduğu kaydedilmiştir, Arslan ve Sevinç, 2003: 247.

[139] Burada mezarları daire şeklinde çevreleyen taş sıralarının birer işaretleyici olduğu ifade edilmiştir, Koldewey, 1891: 17.

[140] Kentin Güney Nekropolisi'nde Arkaik Dönem'e ait olduğu tespit olunan taş lahit mezarların nispeten düzgün biçimlendirilmiş taşlarla sınırlandırılması aile mezarı geleneğiyle ilgilidir, Özyiğit, 2003: 337; Özyiğit, 2001: 4.

[141] Kentin Batı Nekropolisi'nde tespit edilen dokuz adet peribolusun, farklı ebatlardaki moloz taşların (bazen ana kayaya bağlı hybrid uygulamalarla) farklı formlardaki (yuvarlak, yamuk ve Π formlu) peribolosları oluşturduğu görülür, Foça, 2019: 35-39, Plan I-VI.

[142] "Homeros'un tanımına göre temenos, bir kralın veya bir tanrının kullanımına ayrılmış, sınırları duvarla belirtilmiş alandır. Daha sonraları hemen her zaman tanrının arazisi olarak kullanılmıştır. Daha dar bir anlamda temenos, bir kutsal alan, hieron veya bölge, peribolos, kült yapısını ve tanrının sunağını içeren kutsal sahadır", Bkz.: Oxford Classical Dictionary, 1950, 882; Akt.; Doruk, 1990: 89, dn. 1; "Temenos Mezar" terimi, çevresi bir kutsal duvarla kuşatılan bey mezarını tanımlar. MÖ 380 dolaylarında Trysa'da yapılan görkemli anıt mezarla simgeleşen bu tipin kökeni Hititler'in Gavurkale'den bilinen tek kral ya da prens mezarına kadar izlenir; bir Urartu tapınağı geleneğinde Kyros'un Mezarı'nı, Phrygia Ankyra Tümülüsleri önündeki kutsal alanları kuşatır, oradan da Lykia'ya geçer. Lykia'da bilinen erken uygulaması ise Trysa Dikme Mezarı çevresindedir. İzleyen Klasik Çağ'da Apollonia ve Phellos bey mezarları ile yaygınlaşırak Trysa'da heroon ile doruğa ulaşır. Beyler Lykia'da erken Anadolu kralları gibi tanrılaşmaktadır. Hellen kültür toprağında ne böyle bir mezar tipi vardır ne de tanrılaştırma düşüncesi. Ölünce tanrılığa yükselmek salt krallara ve yönetici beylere ait değil soylulara da hak olmuştur. Bu olgu en somutuyla tapınak biçimli mezarlarda kanıtını bulur", Işık, 2011: 84.

[143] Doruk, 1990: 89-102.

[144] Mansel, 1963: Res. 152.

[145] Işık, 2000: 45-46; İşkan, 2002: 253.

[146] Çevik vd., 2005: 53-79.

[147] Çevik, 2000: 101, 102, Res. 21.

[148] Kibyralı Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı'ndan hareketle kavramsal olarak; kent merkezlerine uzanan ana yolların kenarlarında geniş ailelerce parsellenerek bu alanlarda inşa edilen tekil anıt mezarlar ya da avlulu aile mezarlarının önemli örnekleri Hierapolis'te izlenir. Kentin kuzey nekropolisinde izlenen ilgili bu aile mezarları, avlu içerisinde konumlanan yükseltilmiş podyumlar üzerindeki lahitlerden müteşekkil mahrem definlikler olup Kibyra'daki Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı'nda görülen mimari anlayışla benzeşmesi nedeniyle önemlidir.

Kökeni, Hititler'le Tunç Çağı'na kadar uzanan kutsal avlu kavramının oda mezarlarda uygulanmaya başladığı dönem! ise Demir Çağı'dır ve ilk uygulayıcıları da Urartulular'dır. Bu geleneğin en azından Geç Hellenistik Dönem'den itibaren! yer altı oygu oda mezar mimarisinde de yer edinmeye başladığı; Tripolis (MÖ 1. yüzyıl)[149] örneğiyle anlaşılırken, Doliche[150] Edessa[151] ve Kibyra gibi farklı kentlerde görülen temenoslu–avlulu oda mezarlar aracılığıyla da Roma İmparatorluk Dönemi'nde daha yaygın hale geldiği görülmektedir[152].

Bir ailenin tüm bireylerine mahsus mezarları kuşatan temenosların aynı zamanda içinde ata kültünün devamlılığını sağlamak adına gerçekleştirilen ölü kültü ritüellerinin de yapıldığı özel-kutsal alanlar olduğu daha önce ifade edilmişti. Dönemin mezar ritüelleri içerisinde mekânsal olarak önemli bir işleve sahip olan temenosların niteliklerini daha iyi anlayabilmek için Roma ölü gömme kültleri hakkındaki genel bilgiler kısmına bakınız[153].

4.2. Tipoloji

Bu kısımda alanı vücuda getiren mezarlar öncelikle mimari temelde tipolojik bir değerlendirmeye tabi tutulacak, genel hatlarıyla tartışmaya açılması hedeflenen stilkritik ve kronolojik analizlerin ardından mezarlarda izlenen plastik unsurlar da ikonografik açıdan irdelenecektir.

Hierapolis'teki bu avlulu aile mezarlıkları da MS 2-3. yüzyıllara aittirler, Şimşek, 1997: 30, Res. 14-17, Çiz. 4-24, Res. 21, Çiz. 28-30.

[149] Tripolis Doğu Nekropolis'de keşfedilen bir oda mezarda (1 No.'lu Mezar), mezarın ön kısmına tasarlanan bir temenosun örgü duvarlarla vücuda getirildiği izlenir. Büyük oranda tahrip olan dikdörtgen formdaki temenosun içinde ise bir adet lahit konumlanmaktadır. Bu oda mezar ve temenos kompleksi MS 1. yüzyıla tarihlenmektedir, Erdoğan ve Aktaş, 2011: 1-81, Res. 10-17.

[150] Doliche Nekropolisi'nde "Ön Avlulu" olarak adlandırılan ilgili oda mezar tiplerinde arazi eğiminin azlığına bağlı olarak mezar girişlerinde kaçınılmaz olarak ön avlular açılmıştır. Ancak; arazi faktörünün ötesinde bazı insanlar bu tip girişli oda mezarları özellikle tercih etmişlerdir. Mezar odasına ait ön avlu köken olarak Urartu ile ilişkilendirilir fakat bazı sosyal grupların inanç temelli istekleri nedeniyle ölü kültü ritüelleri için bu tip girişler özellikle önemsenmektedir, Ergeç, 1995: 135-137, Kat. No: 10, 12, 18, 33, 36, 45, 50, 52, 55.

[151] Kommagene Edessa'da (Urfa) bulunan ilgili mezarlar (MS 2. yüzyıl) ana kaya cepheye bütünleşik bir program dahilinde yanyana açılmışlardır. Bir temenos duvarıyla kutsallaşan alandaki üç adet mezar odasının giydirme cepheleri minyatür bir tapınak formunda tasarlanmıştır. Burada temenos ve tapınak formlu girişle bütünleşen bir mezar, bünyesinde tuttuğu ölüleri yücelttiği ya da kutsadığı yönünde mesajlar vermektedir. Bu temenos içerisinde ölü kültüne has ritüelleri icra etmek için tasarlanmış yuvarlak sunu çanakları da izlenmektedir, İlaslan ve Yıldırım-İlaslan, 2019: 141-143, Res. 247.

[152] Farklı kentlerde karşılaşılan oda mezar temenoslarının yapımında, mevcut anakaya ya da topografyanın sunduğu doğal şartların temenos fizibilitelerinin belirmesinde birincil etken olduğu görülmektedir. Buna göre; masif anakayaç topografyalarda açılan oda mezarlarda tasarlanmış temenosların, doğrudan ana kayanın traşlanmasıyla organik bir biçimde şekillendiği ve dört yanı kapalı mekanlar olmayıp geniş bir ön avlu ya da ön oda şeklinde ortaya çıktıkları görülür. Ancak içlerinde herhangi bir mezar barındırmayan bu alanların da (temenoslar gibi) ölü kültüne ilişkin ritüellerde kutsal bir fonksiyonelliğe sahip olmaları kavramsal olarak temenoslarla aynı işlevi paylaştıklarını düşündürmektedir. Doliche'deki ön avlulu oda mezarlar konu bağlamında iyi birer örnektirler. Edessa ve Tripoliste'ki gibi dik anakayaç yüzeylere açılan oda mezarların girişlerinde oluşan geniş düz alanlarda ise temenoslar zorunlu olarak örgü duvarlar şeklinde vücuda gelmektedirler. Bu nedenle Edessa ve Tripolis'teki ilgili örnekler, tasarım, malzeme ve işçilik bakımından Kibyralı Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı'nda tasarlanan temenoslarla benzerlik içerisindedirler.

[153] Bkz.: "4.5. Roma Dönemi Ölü Kültü ve Ritüelleri".

4.2.1. Mezarlar

Alanın bütününde görülen mezarların nicelik ve nitelik istatistiğini oluşturan genel değerler aşağıdaki gibi olup bunlar üç ana grup altında tasniflenmektedirler.

Tablo 4.1

Mezarlara Dair Genel Tipolojik İstatistik				
Grup	**Tip**			**Adet**
1.				12
2.				18
	Bomikoslu	Krepidomalı	Serbest	
3.	Basit Münferit Mezarlar			8
Toplam				**38**

4.2.1.1. Yeraltı Oda Mezarları

Bu aile definliğinin özgün karakterini belirleyen en somut etken oda mezar mimarisi anlayışıdır. Bu kanıksama, özellikle kentin Roma İmparatorluk Dönemi Nekropolisleri'nde çok geniş ölçekli bir etki alanına sahiptir. Bu noktada kent nekropolislerinin Roma İmparatorluk Dönemi peyzajını biçimlendiren en büyük faktörün (lahitlerin yanı sıra) benimsenen oda mezar geleneği olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır[154]. Mevcut örneklerden hareketle MS Erken 1. yüzyılda Kibyra ölü kültündeki yerini alan bu mezar anlayışının ardıl kullanımlarca MS 5. yüzyıla kadar varlığını devam ettirdiği bilinmektedir[155]. Kibyralılar için de böylesine önemli bir konuma sahip olan bu mezar geleneğinin tarihsel kökleri oldukça derinlere uzanmaktadır. Alandaki mevcut örnekleri irdelemenin öncesinde Kibyra oda mezar geleneğinin temel nitelikleri ile bu kültürün kökenini ve yayılımını tarihsel boyutta kısaca tanıtlamak şu aşamada elzemdir.

Küçük Asya; Balkanlar'dan İran'a kadar uzanan yarımadanın bütünüdür[156]. Coğrafi olarak bir bölgeyi belli nitelikler kapsamında etrafından izole edebilen bir tanımlamaya tabi tutmak mümkündür ancak; inançta, sanatta, bilimde ya da kültürel anlamda bir bölgeyi keskin çizgilerle diğerlerinden ayrıştırabilmek olası değildir. Bu bağlamda; insanlığın tümünü yakından ilgilendiren ölüm ve öte dünya inancı ve de bu inançlar parelelinde herhangi bir toplumda ortaya çıkan kanıksanmış bir ölü gömme kültünün coğrafyaları aşkın noktalarda da etkin olacağını önermek yanlış olmayacaktır. Dolayısıyla kökleri Mezopotamya'ya dayanan oda mezar geleneğinin başka coğrafyalara ve Anadolu'ya ulaşması da son derece tabii bir

[154] Konuya ilişkin ayrıca bkz.: Özüdoğru, 2020: 259-262.
[155] Geniş Bilgi İçin Bkz.: Şimşek, 2013.
[156] Efe, 2003: 92.

durumdur. Bu ölü evi geleneği zamanla değişik halk grupları tarafından benimsenmiş ve oldukça geniş bir coğrafya ile zaman diliminde varlığını sürdürmüştür.

Ölüm sonrası yaşamın devam edeceğine dair gelişen ahiret inancı kavramsal olarak ölmek ve mezara yerleşmek eyleminde somutlaşmış ve ölenler -henüz hayattayken- bilinmezliklerle dolu öte dünya içerisinde hayal ettikleri güzel yaşamın resmini kendi mezarlarına yansıtmaya çalışmışlardır[157]. Sümerler'de Erken 3. Bin'de (Er Hanedanlar Dönemi, MÖ 2850-2350) ilk örnekleri ortaya çıkan bu mezar geleneği *"Ölüler Evi"* düşüncesinin bir yansıması şeklinde yorumlanmaktadır. Ağırlıklı olarak Ur'da açığa çıkartılan bu mezarlar toprağa açılan çukurlarda tuğla ya da kerpiç gibi benzer malzemelerle örülen dördül formlu odalardan oluşmaktaydılar. Yine atkılar üzerine aynı malzemelerin kullanılmasıyla tertiplenen düzdam ya da kubbe formlu üst örtüye sahip bu mezarlara girişler ise merdivenler ya da basit rampalarla sağlanmaktaydı[158]. Diğer erken örneklere ise Eski Assur'da rastlanılmaktadır ve bu mezarlar yer altına taş malzemenin kullanımıyla örülen odalara ve yalancı kemer sistemlerine sahiptirler. Bu mezar geleneğinin Asur Ticaret Kolonileri Dönemi'nde Anadolu'da yayıldığı Kültepe'de (MÖ 1790-760) belgelenen örnekler ışığında bilinir[159].

Erken Tunç Çağı boyunca Kıbrıs'ta (MÖ 3000-2000); Vaunos, Lapatsa ve Lapitkos gibi merkezlerde tespit edilen örnekler ise dörtgen kuyu tarzında girişlere sahiptirler[160]. Tek üniteden oluşan mezar odaları dörtgen veya yamuk formluyken iki ya da daha fazla mezar odalarına sahip örneklerin dromoslarında[161] nişler de tasarlanmışlardır. Mezar kapıları ise girişlere biçimlendirilen pervazlara oturtulmuş monoblok kapaklardan (stomion) oluşmaktadır ve dromoslar da büyük taşlarla kapatılmaktadır. Kıbrıs'ta Tunç Çağı sonlarına kadar varlığını sürdüren[162] bu geleneğin Anadolu'daki en erken temsilcileri ise; İonia da Erken Tunç Çağı'na ait (MÖ 3300-2000) Boyalık Mezarlığı'nda (İzmir Çeşme)[163] ve Karia'daki Erken Protogeometrik Dönem'e tarihlendirilen Müsgebi (Myken III a/MÖ 1450-1350 - Myken III b/MÖ 1300-1250)[164], Dirmil[165], Pedasa[166] ve Miletos'taki[167] oda mezar örnekleridirler.

---

[157] Çevik, 2000: 6.
[158] Ökse, 2002: 58.
[159] Çevik, 2000: 12, dn. 55, 58.
[160] Vesberg ve Vestholm, 1956: 18.
[161] Saygı ile kutsallığı ifade eden ve koridor anlamında kullanılan bu mimari detaya ilk kez Orta Kalkolitik Dönem'de Tel-Arpaçiya'da (Mezopotamya) tesadüf edilmiştir. Çeşitli Mısır yapılarında da tasarlanan bu dromosların foksiyonel bakımdan farklı mimari detaylara sahip olduğu görülmektedir. Girit'teki çeşitli sivil yapılarda ve şehirlere girişi sağlayan kapıların inşasında da aynı düşüncelerin etkili olduğu anlaşılmaktadır. Bütün bunlar konutlara yönelik tasarlanan mimari aksamlardır ve inşa edilme amacı Ugarit Mezarları (Fenike) ile Atreus ve Klytemnestra Tholosları'nda (Mykenai) olduğu gibi, mezar odasını bu dünyaya ulaştıran araçlardır, Ergeç, 1995a: 113, 114.
[162] Ergeç, 1995a: 101-102.
[163] Şahoğlu vd., 2009: 235-252.
[164] Boysal, 1964: 81-85; Boysal, 1967a: 5; Boysal, 1967b: 67-76.

Bölgede Arkaik ve Klasik Dönemler boyunca da tutunan bu mezar geleneği[168] MÖ 5. ve 4. yüzyıllarda adalarda da (Rodos, Girit, Thera) görülmektedirler[169]. Ayrıca Hydai Nekropolisi'nde[170] MÖ 8-7. ait olan ve yine MÖ 6-3. yüzyıllar arasına tarihlenen Kelenderis Nekropolisi'ndeki örnekler[171] söz konusu geleneği 1. Binyıl içerisinde devam ettiren diğer temsilcilerdir.

Bu geleneği Demir Çağ Anadolusu'nda en çok benimseyen kültür Urartu'dur. Urartular Mezopotomya ile olan ilişkileri nedeniyle (Asur ve Kuzey Suriye) kanıksadıkları oda mezarları bir tür sonsuzluğun simgesi olarak algılamışlardır[172]. Daha sonra büyük kaya kütlelerini işleyerek anıtsal oda mezarlarını yapan ilk kültür de Urartular'dır[173]. Urartu'da ölü kültünde uygulanan kremasyon ya da inhusmasyon definlerin yapıldığı oda mezarların yanı sıra Girit ve Kyklad kökenli Myken tholos mezar geleneği bu çağ boyunca Anadolu'yu belirgin bir biçimde etkilemişlerdir. Asia Minör'ün MÖ 6. yüzyılda Pers hakimiyetine girmesiyle birlikte Pers dininde var olan yer altı tapınak mezar anlayışı bu geleneğin yerleşmesine ve sürekliliğine katkıda bulunmuştur[174]. Coğrafi koşulların bu mezarların fiziki niteliğini belirleyici asal etken olduğunu ve bu bağlamda "*örme", "oyma"* ya da "*hybrid"* şeklinde başkaca örneklerinin ortaya çıktığını belirten Çevik, söz konusu geleneğin kaya mezar anlayışından çok fazla ayrıştırılamayacağına dikkat çeker[175].

Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemleri'yle birlikte Anadolu'nun tüm kültürel yörelerine sirayet eden bu mezar geleneği atfedilen dönemler içerisinde var olan yüksek sayıdaki örnekleriyle son derece homojen bir karaktere bürünmüştür. Plan tasar olarak büyük çoğunluğu tek, iki ya da çok odalı olan mezarlar arasına Hellenistik Dönem'le birlikte archasorionlu (Mezar içi ana plan şemasını belirleyen asal donatı olarak) modellerin de katılmasıyla bu mimari rerepertuar daha da zenginleşmiştir. Anadolu'nun sarp arazili bölgelerinde daha yaygın olan bu oda mezar[176] türünün (archasorion) kökeni ve kronolojisi üzerine farklı görüşler mevcuttur[177]. Ancak; yoğun olarak inşa edilen tek ya da iki odalı

---

[165] Diler, 2003: 146.
[166] Diler, 2004: 137.
[167] Waldbaum, 1966: 335.
[168] Paton, 1887: 73, 74.
[169] Kurtz ve Boardman, 1971: 193.
[170] Diler, 2001: 226-227.
[171] Zoroğlu, 1994: 33-38; Zoroğlu, 1998: 483-491; Zoroğlu ve Tekocak, 2011: 260-273; Tekocak, 2012: 305-315.
[172] Özgüç, 1969: 26.
[173] Geniş bilgi için bkz.: Çevik, 1992.
[174] Ergeç, 1995a: 66.
[175] Çevik, 2000: 8.
[176] Alföldi-Rosenbaum, 1971: 10; Ergeç, 2003: 187-210; Çelgin, 1990: 150; Machatschek, 1967: 57-58.
[177] Dörner ve Naumann, 1939: 17-29; Machatschek, 1967: 57-58; Mouterde, 1949: 50; Pagenstecher, 1919: 122.

tiplerin ısrarla tercihi ve genel olarak aynı mimari detayların tasarlanması bu anlayışın geleneksel çizgisini muhafaza etmesinde etken olmuştur.

Kısaca değinilen bu oda mezar tipleri ile ilgili olarak kronolojik ve tipolojik biçimde değerlendirilebilecek çok sayıda örneğin olduğunu belirtmek mümkündür. Lykia'da; Patara[178], Pamphylia'da; Attaleia[179], Karia'da; Börükçü[180], Lagina-Yaylalar Mevkii[181], İassos[182], Mylasa-Hıdırlık[183], Stratonikeia[184], Blaundos[185], Aprodisias[186] ve Magnesia Ad Meandrum[187], Kilykia'da; Adrassos (Balabolu)[188], Elaiussa Sebaste, Nagidus[189] ve Korykos[190], Kommagene'de; Doliche ve Jupiter Dolichenus Temenosu[191], Hacımallı, Yarımca-Yavuzeli[192], Yukarı Söğütlü[193], Besni[194], Perre[195], Seleukeia ad Euphrat (Zeugma) ve Edessa[196], İsauria'da; Malatya/Topsöğüt ve Samanköy-Delibaş Mevkii[197], Paphlagonia'da; Pompeipolis/Saraycık Dağı ve Taşköprü Kurban Tepesi[198], Pisidia'da; Isparta/Büyükkabaca[199], Senirkent/Gençali Köyü[200], Seleukeia Sidera[201] ve Termessos[202], Pontos'da; Amisos[203], Phrygia'da; Denizli-Honaz/Emirazizli[204], Tripolis[205], Attouda[206] ve Eumenia[207] gibi farklı bölge, kent ya da mevkilerde bu mezar geleneğini temsil eden pek çok örnek araştırmacılar tarafından belgelenmiştir. Aşağıdaki tablo bu içeriği oluşturan ilgili

[178] İşkan ve Çevik, 1998: 159; Demirer, 1998: 25.
[179] Büyükyörük ve Tibet, 2000: 115-127; Tosun ve Yalçınsoy, 2010: 135; Tosun ve Akman, 2011: 97; Akman ve Tosun, 2012: 47.
[180] Karaöz-Arıhan, 2007: 117.
[181] Tırpan ve Sögüt, 2002: 92.
[182] Karaöz-Arıhan, 2007: 154.
[183] Akarca, 1952: 374.
[184] Boysal ve Kadıoğlu, 1998: 213.
[185] Filges, 2006: 222-261.
[186] Doğan vd., 2017: 301-323.
[187] Koçak, 2013: 57, Lev. IV, Res. 5.
[188] Alföldi-Rosenbaum, 1971: 10; Alföldi-Rosenbaum, 1980: 27.
[189] Durukan, 2001: 14, Fig. 25-28.
[190] Machatschek, 1967: 49-61.
[191] Ergeç, 2003: 187-210.
[192] Erçeç, 1995: 116-134, Liste IX.
[193] Zeyrek, 2007: 117-144.
[194] Zeyrek, 2006: 157-161, 178-186.
[195] Eraslan vd., 2011: 363-377.
[196] İlaslan ve Yıldırım-İlaslan, 2019: 141, 142.
[197] Şahin ve Kılınç, 2011: 29-48.
[198] Summerer, 2011: II, 69-80.
[199] Özsait, 2010: 41.
[200] Mehmet Özsait tarafınca (2006) Isparta Bozdurmuş'da ondört adet oda mezar belgelenmiştir.
[201] Bingöl, 1994: 467-469.
[202] Çelgin, 1990: 151.
[203] Endoğru ve Ünan, 2010: 203-216; Kolağasıoğlu ve Şirin, 2016: 70-80; Ünan, 2016: 171-230; Şirin, 2017: 87-126.
[204] Yılmaz ve Yılmaz, 2010: 175.
[205] Erdoğan, 2011: 328-342; Erdoğan ve Aktaş, 2011: 1-81; Arıcı ve Erdoğan, 2017: 297-324.
[206] Şimşek, 2002: 229-245.
[207] Bilgin ve Okunak, 2011: 125-145.

mezar örneklerinin (bölgeleri, konumları, plan tasarıları ve dönemleri bağlamında) bir özetini sunmaktadır.

Tablo 4.2

Anadolu, Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemi Oda Mezar Örnekleri			
Bölge	**Kent- Mevkii**	**Plan Tasar**	**Dönem**
Phrygia	Hierapolis	Tek odalı	MÖ 1. yüzyıl
	Denizli- Emirazizli	Tek Odalı	MS 5 - 6. yüzyıl
	Tripolis	Tek Odalı	MS 2 – 3. yüzyıl
		İki Odalı	
		Çok Odalı	
		Arcasorionlu	MÖ 1. yüzyıl
	Attouda	Tek Odalı	MÖ 1 - MS 1. yüzyıl
	Eumenia	Tek Odalı	MÖ 1 - MS 1. yüzyıl
İsauria	Malatya/Samanköy	Tek Odalı	MS 2 – 3. yüzyıl
Karia	Börükçü	Tek Odalı	MÖ 4 – MS 2. yüzyıl
	Stratonikeia	Tek Odalı	MÖ 1 – MS 2. yüzyıl
	Blaundos	Tek Odalı	MÖ 1 – MS 2. yüzyıl
		Çok Odalı	MS 2. yüzyıl
	Lagina/Yaylalar Mevkii	Tek Odalı	MÖ 4 – 1. yüzyıl
	İassos	Tek Odalı	MÖ 2 - MS 4. yüzyıl
	Mylasa/Hıdırlık	Tek Odalı	Geç Roma İmp. Dönemi
	Kelenderis	Tek Odalı	MÖ 6 - 3. yüzyıl
	Aphrodisias	Tek Odalı	MS 1. yüzyıl
	Magnesia Ad Meandrum	?	?
Kibyratis	Kibyra	Tek Odalı	MS 1 – 2. yüzyıl
		İki Odalı	
		Çok Odalı	
		Arcosorionlu	
Kilikia	Adrassos	Arcosorionlu	MÖ 1 – MS 4. yüzyıl
	Elaiussa Sebaste	Tek Odalı	MÖ 1 – MS 1. yüzyıl
		Archasorionlu	MÖ 1 – MS 1. yüzyıl
	Korykos	Tek Odalı	MÖ 1 – MS 1. yüzyıl
		Archasorionlu	MÖ 1 – MS 1. yüzyıl
	Nagidus/Paşabeleni	Tek Odalı	?
Kommagene	Doliche Kent Nekropolisi	Tek Odalı	Hellenistik ve Roma İmp. Dönemi
		İki Odalı	MÖ 3. - MS 4. yüzyıl
		Çok Odalı	Hellenistik ve Roma İmp. Dönemi
		Archasorionlu	MÖ 3- MS 4. yüzyıl
	Jupiter Dolichenus Nekropolisi	Tek Odalı	Hellenistik ve Roma İmp. Dönemi
		İki Odalı	MÖ 3 - MS 4. yüzyıl
		Çok Odalı	Hellenistik ve Roma İmp. Dönemi
	Hacımallı	Tek Odalı	Hellenistik ve Roma İmp. Dönemi
	Yavuzeli Yarımca	Tek Odalı	Hellenistik ve Roma İmp. Dönemi
	Yavuzeli Üçgöl	İki Odalı	MÖ 3 - MS 4. yüzyıl
	Yukarı Söğütlü	Archasorionlu	MÖ 1 - MS 1. yüzyıl
	Besni	Archasorionlu	MÖ 1 - MS 1. yüzyıl

	Perre	Archasorionlu	MÖ 1 - MS 1. yüzyıl
		Tek Odalı	MÖ 1. - yüzyıl
	Seleukeia Ed Euphrat (Zeugma)	Archasorionlu	MÖ 1- MS 1. yüzyıl
	Edessa	Archasorionlu	MS 3. yüzyıl
Lykia	Patara	Tek Odalı	MS 2 - 3. yüzyıl
Paphlagonia	Pompeipolis/Saraycık	Tek Odalı	?
	Taşköprü Kurban Tepesi	Tek Odalı	?
Pamphylia	Attaleia	Tek Odalı	MÖ 3 – MS 4. yüzyıl
		İki Odalı	
Pisidia	Isparta/Büyükkabaca	Tek Odalı	?
	Isparta Senirkent/Gençali	Tek Odalı	
		İki Odalı	
	Seleukeia Sidera	Tek Odalı	
	Termessos	Archasorionlu	MÖ 1 – MS 2. yüzyıl
	Isparta/Bozdurmuş	Tek Odalı	?
		İki Odalı	
Pontos	Amisos	Tek Odalı	MÖ Geç 2. yüzyıl
		İki Odalı	MÖ 4 – 3. yüzyıl

Yeraltı oygu oda mezar geleneği Kibyra'da MS erken 1. yüzyılda başlar. Fakat kentte kavramsal olarak yeraltına bir mezar odası (ölü evi) yapma düşüncesinin Hellenistik Dönem'den beri var olduğu araştırmalarda belgelenen ilintili tek bir anıtsal mezar (kremasyon definli) örnek ışığında bilinmektedir (Res. 14, 19; Çiz. 1, 2)[208]. Kent nekropolislerinde farklı zaman dilimlerinde yapılan arkeolojik araştırmalar oda mezar geleneğinin muhafaza ettiği birçok bilgiyi çözümleyebilmiştir. Öyle ki elde edilen bilgilerin sunduğu mimari sonuçlar şimdilik Kibyra oda mezarlarının plan-tasar bazında altı üyeden oluşan bir tipolojiye sahip olduğuna işaret etmektedir[209]. Bunlar; Tek Odalılar, İki Odalılar, Çok Odalılar, Archasorionlular, Loculuslular[210] ve Lahitli Oda Mezarlar'dır.

Kibyra'da MS 6. yüzyıl içlerine kadar devam eden ve yerel bir anlayışla geliştirilen inhumasyon oda mezarların sahip olduğu genel geçer ya da özgün nitelikler şu şekilde sıralanabilir. Morfolojik olarak konglomera ana kayanın sahip olduğu yüksek eğimli rampalar ya da dik uçurumlar mezar lokasyonlarının tercihinde birincil faktördür. Bu nedenle kentin güney ve doğu merkezi sınırlarını teşekkül eden dik rampalarda ya da uçurumlarda oda mezar niceliği nispeten daha yüksektir. Ulaşılabilecek noktalara tasarlanan bu mezarların oryantasyonu yön kaygısından uzak olup tamamen topografik eğrilerin sunduğu imkanlara

[208] Konuya ilişkin ayrıca bkz.: Özüdoğru,2020: 256-258.
[209] Konuya ilişkin bkz.: Ekinci vd., 2009; Özüdoğru vd., 2011; Şimşek, 2013.
[210] Bu sınıfa ait tek örnek kentin batı nekropolisinde bulunmaktadır. Doğu-batı eksende konumlanan mezarın cephe/giriş kısmı bütünüyle çökmüştür fakat defin odası tüm aksamlarıyla oldukça iyi korunmuş durumdadır. Merkezi hat boyunca uzanan düşük kottaki bir koridorun sağında ve solunda simetrik paylaştırılan derince tasarlanmış toplamda on iki adet loculus, mezarın ana hat planını belirler. Bunların yanında mezarın doğu ucunda bir oda gibi diğer loculuslardan daha geniş olan birincil defin alanı tasarlanmıştır. Bu mezarda henüz arkeolojik bir çalışma gerçekleşmemiştir. Mezarın genel krokisi için bakınız: (Res. 43, 44; Çiz. 9).

bağlıdır. Mezar mimarilerinin özellikle giriş kısımları topografik eğimdeki oransal değişikliğe paralel olarak pratiksel farklılıklar göstermektedir. Eğimin az olduğu alanlarda dromoslar zorunlu olarak bir kuyu gibi derin ve uzun açılırken yüksek eğimli noktalarda ise dromoslar çok daha sığ ve kısadır (bu alanlarda inşa edilen mezarların girişlerine ayrıca basit ya da anıtsal mimari konstrüksiyonlar tasarlanabilmektedir), dolayısıyla arazi eğimi ile mezar girişlerindeki derinlik ilişkisi ters orantılı bir grafik çizer. Dromoslar düz satıhlı, rampalı, merdivenli ya da merdivensiz olup değişken bir fizyonomi yansıtırlar.

Mezar girişleri bazı örneklerde tamamen yalın olup ana kaya kaba tıraşıyla bırakılmış ve kapı boşluğu basit bir blok ile (geleneksel stomion) kapatılmıştır. Ancak bazı örneklerde ise oldukça nitelikli yerel malzemelerin kullanıldığı ve alttan sırayla; kaideli payeler, baştabanlar ve yarım daire tonozdan müteşekkil ana kayaya giydirme cepheler inşa edilmiştir. Bu cephenin iç kısmında eşik, söveler, lento ve alınlıktan oluşan ikincil dahili kurmada ise esas kapı yer alır[211]. Kapılar; eşik ve söve yüzeyine açılmış iki yuva arasında çalışan içe açılır monobloktan oluşur. Bu blokların üzerinde genellikle dört eşit parçaya bölünmüş metoplar yer alır. Kapı blokları, lentolar veya alınlıklar üzerinde mezar hakkında önemli bilgiler sunan Hellence epigramlar olabilir[212]. Kimi zaman girişlerde libasyon amaçlı ana kayaya açılan küçük çukurlara ya da mezar cephesinde doğrudan mezar odasına akar prensipte tasarlanmış künklere de rastlanmaktadır[213].

Farklı plan tasarlarına sahip mezar odalarına düzayak ya da basamaklar aracılığıyla girilir. Mezarlar ihtiyaç karşılığında tek odalı yahut kısa geçitlerle birbirine bağlanan birkaç odalı olabilir ve içerideki tüm yüzeyler ile diğer mimari aksamlar (az sayıda örnek hariç) ana kayadan soyutlandığı şekilde bütünüyle kaba traşlı olarak bırakılmaktadır[214]. Oda duvarlarında zeminle aynı kotta ya da daha yukarıda tasarlanmış girinti klineler yer almaktadır. Bazen sadece kapının karşısında bir adet kline bulunan tasarımlarda ise diğer iki duvarın dibinde sekiler tasarlanabilmektedir. Odaların zeminlerinde merkezde planlanan

---

[211] Bazı örneklerin girişleri sadece bu şekilde olan basit bir konstüksiyona sahiptir.

[212] Şimşek, 2013: 52, 53. Söz konusu yazınsal veriler Kibyra'daki sosyolojik yapı ve mezar geleneğinin kurumsallaşmasına dair önemli bilgiler sunar. Oda mezarlar halkın orta sınıf tabakasınca yoğunlukla tercih edilirken aynı zamanda bu mezarlara bir soylu, bir biliminsanı ya da meşru bir köle de defnedilebiliyordu. Mezar sahiplerinin henüz hayattayken kendileri ve aileleri için yaptırdığı bu mezarlara kan bağı bulunmayan insanların defnedilmesi kesinlikle yasaklanmıştır. Bu kanunu delenler ya da mezarlara fiziksel anlamda zarar veren kimselerin kent meclisine ağır nakdi cezalar ödemesi ve bu ceza metinleri kopyalarının da kent arşivinde saklanması söz konusudur. Bu mezarların hak sahipleri tarafından başka kişilere para karşılığı satılabilmesi de epigrafik verilerin aktardığı bilgiler arasındadır.

[213] Şimşek, 2013: 29-31, Res. 9, Lev. 4; 32-34, Lev. 6, Res. 17.

[214] Kibyra Güney Nekropolis'de belgelenen tek odalı arkasorionlu bir oda mezar sahip olduğu ikincil mimari uygulamalar nedeniyle bu çerçevenin dışında kalmaktadır. Bu mezarda zemin hariç mezar içi tüm yüzeyler ve defin ünitesini oluşturan archasorion bütünüyle tuğlalar ile kaplanmış ve ortaya çıkan yeni tuğla fasatlar kireç harcı ile sıvanarak kapatılmıştır. Ayrıca duvarlarda karşılıklı iki adet küçük niş de tasarlanmıştır. Bkz.: Şimşek 2013: 44, 45, Lev. XIV, XV, Res. 51-56.

dördül formlu bir hareket ya da sunu çukuru bulunabilmektedir. Mezar içerisindeki defin alanlarının kapasitesi dolduktan sonra oda zeminlerinde hatta dromoslarda çoğunluğu münferit olmak üzere ikincil definlerin yapıldığı ve üzerilerinin büyük tuğla ya da kiremitlerle kapatıldığı bilinen basit ölü yatakları ise asimetrik bir plan çizmektedir. Ayrıca mezar odalarına bırakılan serbest lahitler de defin anlayışını zengin kılan başkaca unsurları temsil etmektedir.

Karakteri gereği; maliyeti düşük, sağlam, ihtiyaca göre genişletilebilir olması nedeniyle sıklıkla tercih edilen ve büyük oranda MS 1. ve 2. yüzyıllarda inşaları tamamlanan oda mezarların mevcut arkeolojik veriler aracılığıyla MS 4. yüzyılda talana uğradığı ve MS 6. yüzyıl içlerine kadar da geleneksellik dışında kullanıldığı bilinmektedir. Roma imparatorluk Dönemi ölü kültü içerisinde tipik olarak tercih edilen ölü eşyaları ve armağanlarından farklı olmadığı anlaşılan mezar objeleri ise kandiller, unguentariumlar, çeşitli günlük kullanım kapları, terrakottalar, değişik cam eserler ve kozmetik kapları ile sikkeler, takılar ve başkaca metal el aletlerinden oluşan geniş bir repertuar sunmaktadır[215].

Tablo 4.3

Tipolojik ve Kronolojik İstatistik: Kibyra Yeraltı Oda Mezarları (2013).						
Yom	**Dromos**	**Cephe**	**Kapı**	**Epigram**	**Plan**	**T. Ante-Quem**
7	Var (Kuyu)	Yok	Kapak Taşı	Yok	İki Odalı	Claudiuslar Dön.
3	Var	Yok	Kapak Taşı	Yok	Tek Odalı	Flaviuslar Dönemi
4	Var	Yok	Kapak Taşı	Yok	Çok Odalı	Flaviuslar Dönemi
9	Var	Söveli	Monoblok	Yok	Tek Odalı	Flaviuslar Dönemi
5	Var	Söveli	Monoblok	Yok	Tek Odalı	Flaviuslar Dönemi
6	Yok	Tonozlu	Monoblok	Yok	Tek Odalı	Flaviuslar Dönemi
1	Var	Tonozlu	Monoblok	Var	İki Odalı	MS Geç 1. - 2. yy.
2	Var	Tonozlu	Monoblok	Var	Tek Odalı	MS 146.
8	Var	Yok	Kapak Taşı	Yok	Tek Odalı	MS Erken 2. yy.

Konumuzla yakından bağlantısı nedeniyle yukarıdaki tabloda oda mezarlarla ilgili belirtilen genel değerler üzerinde bir analoji oluşturmak son derece önemlidir. Bu durumda; Oda mezarlar MS erken 1. yüzyılda ölü kültünde yer almaya başlamış ve 6. yüzyıla kadar kullanılmışlardır. Genellikle sarp arazilerde ve ücra noktalarda izlenen bu mezarların dromosları sığdır. Oda planları kronolojik açıdan sabit bir gelişim göstermez yani aynı yüzyıl içerisinde farklı plan tasarılarının uygulandığı mezar tiplerinin birlikteliği söz konusudur ve dolayısıyla salt mimari plan olarak öncül ya da ardıl modelleri net olarak belirlemek en azından ilgili örnekler bazında mümkün değildir. Bu planlar aynı zamanda farklı cephe

[215]Şimşek, 2013: 24-26, 95-143; Ayrıca bkz.: Özüdoğru. 2020: 261.

düzenlemelerine de sahip olabilirler[216]. Yani mezarların cephe özellikleri mezar odasının karakteri konusunda sabit bir fikir vermezler. Ancak; oda planlarının aksine mezar girişleri başlı başına kronolojik bir gelişime-değişime bağlı kaldıkları konusunda açık mesajlar vermektedirler.

Cephesi olmayan yalın ve girişlerinde basit kapak taşları kullanılan (stomion) mezarlar Claudiuslar Dönemi'nden itibaren MS 2. yüzyıl boyunca devamlı tercih edilmişlerdir. Dolayısıyla kapak taşlı ve yalın cepheli mezarlar bu konuda primitif örnekler olup genelekselleşen bir model şeklinde kabul edilebilir. Bu yalın fizibilite tek, iki ya da çok odalı mezarların hepsinde tercih edilmiştir. Sadece; eşik, söve, lento ve kapı bloğundan müteşekkil olan mezar cepheleri-girişleri de Flaviuslar Dönemi'nden itibaren görülmeye başlar[217]. Bu mimari düzenlemenin de tüm plan tiplerinde uygulandığı anlaşılmaktadır. İlk olarak bu mezarlarda ortaya çıkan ve fasatlarında yalnızca dörtlü kare metopların işlendiği monoblok kapılar bu tür mezarlar için karakteristik bir donatı haline gelir. Oda mezar mimarisinde uygulanan tonozlu-alınlıklı cephelerin ise MS geç 1. yüzyıl itibarıyla ortaya çıktığı ve ağırlıklı olarak 2. yüzyıl içinde tercih edildikleri görülür[218]. Bunların aynı zamanda kapı blokları, lentoları ya da alınlıklarında epigramlar bulunabilir. Bu cephe mimarisi de farklı plan tasarlı oda mezarlarda da tercih edilebilmektedir. Dolayısıyla kronolojik olarak öncelikle; Claudiuslar Dönemi'nde yalın ana kaya girişli ve kapak taşlı modeller ortaya çıkmış, ardından Flaviuslar Dönemi'nde birkaç donatıdan oluşan kapı mimarisi uygulanmaya başlamıştır. Yine aynı dönem içerisinde başlamak suretiyle ağırlıklı olarak MS erken 2. yüzyılda bu kapı mimarisine bindirilen tonozlu konstrüksiyonlar mezar cephelerine daha görkemli ve komplike bir görünüm kazandırmışlardır. Hatta bu düzenlemeler MS 2. yüzyılın ilk yarısında çok daha büyük ölçekli ve temenoslu cepheleri olan örnekler ile anıtsal bir şema içerisinde geliştirilmiştir.

Oda mezarların gelişimine dair izlenen bu tablo aynı zamanda dönemin sosyo-ekonomik yapısına ilişkin de önemli ipuçları vermektedir. Demografik yapının alt tabanını oluşturan bireylerin MS erken 1. yüzyıldan itibaren basit kiremit çatma ya da benzer sade varyasyonları görülen inhumasyon mezarlara defnedildikleri bilinmektedir. Oda mezar girişlerinde görülen mimari çeşitlilik aynı zamanda halkın orta tabakasında bulunan bu

[216] Arcasorionlular'a dair tek örnek Antonius Pius Dönemi'ne aittir ve daha erken ya da geç bir tarihe yerleştirilecek ikinci bir örneği olmadığı için şimdilik bu konu kronolojik tartışmalara açıktır.

[217] Bu aksamlardan oluşan kapı modellerinin Doğu Nekropolis'deki (MÖ 1. yüzyıla tarihlenen kremasyon definli M2 No.'lu) Anıtsal Mezar'da da görülmesi bu mimari detayın Kibyra'da çok daha erken dönemlerde ortaya çıktığını ve mezar mimarisi içerisinde oldukça bilinen eski bir uygulama olduğu göstermektedir. Ancak bu mezar kapılarında demir mil ile sağlanan mekanik kapı güvenliklerinin henüz var olmadığı izlenmektedir.

[218] MS 2. yüzyıl içerisinde inşa edilen tonozlu anıt mezarların kapılarında ele alınan ikonografik betimler bu yüzyıl içerisinde ortaya çıkan yeniliklerdendir ve mezar girişlerinde fonksiyonelliğin ötesinde dikkate alınan estetik amaçlı plastik temalar oluşmaya başlar.

ailelerin ekonomik güç farklılıklarının bir yansımasıdır. Bu kitle tarafından kullanılan diğer bir alternatif de yalın sandık tip lahitlerdir. Yönetici grup ile seçkin üst sınıfa ait definlikler ise tapınak planlı anıt mezarlar, anıtsal oda mezarlar betili lahitler ve komplike aile mezarlıklarıdır. Bu noktada edinilen bir başka veri de MS erken 1. yüzyılda ilk örnekleri beliren inhumasyon oda mezarların, Hellenistik Dönem geleneğinde devam eden münferit kremasyon mezarlarla bir süreliğine eş zamanlı var olduklarıdır. Bu durum kremasyon geleneğinden inhumasyon definlere geçişin keskin bir kırılma ile gerçekleşmediğini gösterir.

Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı'ndaki oda mezarlar ise Kibyra Nekropolisleri'nin genelinde izlenen oda mezarlardan bazı yönleriyle ayrılmaktadır. Aşağıda detaylıca değinileceği üzere bu alandaki oda mezarların da (plan) tipolojik olarak iki ana başlık altında gruplaştığı görülür.

Tablo 4.4

Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı Oda Mezarları Tipolojisi					
Mezar	**Plan**	**Dromos**	**Cephe**	**Temenos**	**Aile**
Anıtsal Oda Mezar	İki Odalı	Yok	Var	Var	Claudii
Oda Mezar 10	İki Odalı	Yok	Var	Var	Claudii
Oda Mezar 11	İki Odalı	Yok	Var	Var	Flavii
Oda Mezar 12	İki Odalı	Yok	Var	Var	Flavii
Oda Mezar 13	Tek Odalı	Var	Yok	Var	Flavii
Oda Mezar 14	Tek Odalı	Var	Var	Yok	Claudii
Oda Mezar 15	Tek Odalı	Var	Var	Yok	?
Oda Mezar 16	Tek Odalı	Var	Yok	Yok	?
Oda Mezar 17	Tek Odalı	Var	Yok	Yok	?
Oda Mezar 18	Tek Odalı	Yok	Yok	Yok	Claudii
Oda Mezar 19	İki Odalı	Var	Var	Yok	Claudii
Oda Mezar 20	Tek Odalı	Var	Yok	Yok	Claudii

Tabloda izlenildiği üzere oda mezarların mimari tasarımı kendi grup üyeleri içinde tipolojik açıdan belirgin bir tutarlılık göstermektedir. Elbette bu durumun temel nedeni topografyaya uygulanan fiziki manipülasyon oranlarının-tercihlerinin mezar mimarisini (özellikle dromos ve cephe) belirlediğiyle ilgilidir. Alanda bulunan iki odalı oda mezar örnekleri kuzey sektörde nicelik olarak daha yoğundur. Bu nedenle açıklamaların kuzeyden güneye doğru devam ederek öncelikle iki odalı oda mezarların değerlendirilmeye alınması metin akışı bakımından daha uygun olacaktır.

4.2.1.1.1. İki Odalılar

Bu grubun temsilcileri; Tonozlu Anıtsal Oda Mezar (Res. 117-122; Çiz. 23-28), Yeraltı Oda Mezar-Yom 10 (Res. 139-141; Çiz. 32, 33), Yom 11 (Res. 163-173; Çiz. 42-45),

Yom 12 (Res. 176-182; Çiz. 46-49) ve Yom 19'dur (Res. 264-269; Çiz. 78)[219]. İki odalı bu örnekler mevcut cephe düzenlemeleriyle ya da bazılarının içinde kaldığı temenoslarıyla nekropolisler genelinde görülen oda mezar tiplerinden ayrılırlar. Bu küme üyelerinin ortak özelliklerden biri de planların dışında dromosların olmayışıdır ki bu durum tabi olarak tamamen cephe mimarisinin (aynı zamanda temenos ve giriş sahanlığı) karakterinden kaynaklanır. Cephelerde görülen söz konusu giydirme mimariler, bir topografya koşulundan öte hususi bir tercihe işaret eder[220]. Öyle ki; arazinin yüksek eğimi sade bir giriş düzenlemek veya mezar odasını şekillendirmek konusunda çok büyük avantajdır. Bunun yanında düşük eğimli yüzeylerdeki giriş sorunu da zaten derin kotlarda açılan kuyu biçimli dromoslarla pratik bir biçimde çözümlenmektedir. Bu özel tercih bütünüyle anıtsal bir görsellik kaygısı taşıyan idealist bir kaygının sonucunda ortaya çıkmıştır. Alan içerisindeki bu mimari konseptin ilgili örnekleri cephe özellikleri baz alınarak kendi içinde, "Anıtsal Oda Mezar" ve diğer "İstinat Duvarlılar" olmak üzere iki alt gruba ayrılır.

Anıtsal Oda Mezar'ı özel kılan temel nitelik sahip olduğu görkemli (giriş) cephesidir (Res. 117-122; Çiz. 23-28). Bulunduğu alanın ötesinde Kibyra Nekropolisleri için de oldukça önemli olan bu mezarın Anadolu oda mezar geleneğinde de ünik bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Oda mezar geleneneğinde cephe mimarisi ile ilgili ilk hybrid yapılaşmaların (eşik, söveler ve lentolarla bünyeye gelen basit kapı çerçevelerinin) Hellenistik Dönem'de başladığı, Roma İmparatorluk Dönemi'yle birlikte bu girişleri daha çok vurgulamak ve onlara kutsal anlamlar yüklemek için tonozlu cephe mimarisinin geliştirildiği bilinmektedir[221]. Ancak başkaca kültür bölgelerinde belgelenmiş olan ilgili diğer örnekleri de dikkate alarak sahip olduğu ayrıştırıcı mimari niteliklerle dikkatleri çeken bu anıt, oda mezar geleneğinin son evresinde ulaşılan ölü evi anlayışını daha iyi kavrayabilmek konusunda ideal bir örnektir.

Mezar; Roma İmparatorluk Dönemi mimarisinde uygulanan birden fazla yapısal öğenin yani, temenos, tonozlu cephe, düzdam ve mezar odalarından oluşan dört ana mimari unsurun[222] aynı tasarım potasında eritilmesiyle son derece eklektik bir bünyeye

---

[219] Bu kısımda mezarlar sırasıyla; cepheler, temenoslar, kapılar ve mezar odaları olmak üzere mimari değerlendirmeye alınacaktır.

[220] Bu gelişme öncellikle mevcut anakaya cevherin mukavemet derecesine bağlı olarak sunduğu imkanlarla da ilgilidir. Dolayısıyla böylesine bir anıtsal cepheyi kısmen yumuşak ve mikro ölçekte hetorojen olan mevcut ana kayada biçimlendirmek teknik olarak mümkün değildir.

[221] Bu konuyla ilgili olarak metnin ilerleyen kısımlarında detaylı bilgiler sunulmuştur.

[222] Nekropolislerde bu mevcut mimari tasarımın uygulandığı örneklerin sayısı oldukça azdır. Bu konuda sadece iki örnek bilinmekte olup bunların her ikisi de güney nekropolisde konumlanmaktadır. Oldukça küçük hacimlere sahip olan bu oda mezarların da aynı mimari ünitelerden teşekkül ettiği görülmektedir. Organik bir temenos, üzerinde lahitlerin konumlandırıldığı tonozlu cephe ve oygu defin odalarından oluşan bu mezarlar üzerinde henüz bir araştırma yapılmamıştır, Şimşek, 2013: 54, Res. 65. Dolayısıyla kaç adet mezar odasına sahip olduğu bilinmeyen (ancak büyük ihtimalle iki odalı olmalılar) bu mezarların olasılıkla aynı yüz yıl içerisinde inşa edildiği önerilebilir. Bu durum tonozlu ve temensolu oda mezarların MS 2. yüzyılın ilk yarısı içerisinde benimsendiğini fakat ender sayıda inşa edildiğini düşündürmektedir.

kavuşturulmıştur. Yani bu yapıda, daha önceden bilinip uygulanan ve her biri ayrı fonksiyonlara sahip mimari unsurlar komplike bir şekilde bağlantılanmıştır. Bu mimari tasarım, mezar için ayrılan değişmez yapılaşma alanının dayattığı kısıtlılık nedeniyle ortaya çıkan yer sorununu pragmatist bir şekilde çözmeyi hedeflemiş özel bir projenin ürünü olabilir. Bu bütünü vücuda getiren mimari unsurlar tekil analiz edildiğinde; anıt mezarlarda izlenen temenos işlevli peribolosla bu yapının sadece ön kısmına daha kompakt bir bünye içinde planlanarak organik bir biçimde eklenmiştir[223]. Tonoz ve hemen altında bulunan bomikoslu lahit ise daha çok ana kayalara açılan ya da serbest inşa edilen arcasorionlu (ölü yataklı ve ya lahitli) mezarlar[224] ile içinde lahit bulunan tonozlu mezar evlerin[225] genel şablonlarından esinlenilerek ele alınmış görünmektedir. Tonozun üzerinde yükselerek geniş bir rekta friz[226] ile sonlanan ve de lahitlerin yerleştirilmesinde de kulanılan kademeli düzdam aynı dönemde örnekleri mevcut olan "düz damlı ev mezar ve tonozlu düzdamlı anıt mezarların"[227] genel üst yapı konstrüksiyonuyla uyuşmaktadır. Dolayısıyla bu mezarın cephesinde izlenen mimari şema, Roma İmparatorluk Dönemi anıt mezarlarında tercih edilen temenosların, ev tipi (içten tonozlu) düzdamlı anıt mezarların ve de münferit kaya arcasorionlarının bir bütün içerisinde tasavvur edilmesiyle ulaşılan kompozit bir niteliğe bürünmüştür. Gerek üzerinde lahitleri taşıyan düz damıyla ve gerekse de içerisinde ölü kültüne ait ritüellerin gerçekleştirildiği mahrem temenosu ile çok fonksiyonlu bir mezardır. Farklı mimari unsurların aynı mimari şemaya entegrasyonu ile vücuda gelen bu mezar dört bin yıllık Anadolu yeraltı oygu oda mezar geleneğinin ulaştığı niteliğin son noktasına işaret etmektedir. Sonuç olarak; çeşitli mimari aksamlarla müteşekkil karma bir tablo ile anıtsal ve kutsal bir kimlik kazanan bu yapının[228], Anadolu oda mezar geleneği içerisinde bir başka emsaline henüz! tesadüf

---

[223] Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait bazı temenoslu anıt mezarlar için bkz.: Trebenna, Çevik vd. 2005: 53-79; Etenna, Çevik, 2000: 101, 102, Res. 21; Patara, Işık, 2000: 45-46; İşkan, 2002: 253; Side, Mansel, 1963: Res. 152. Bu alana giriş çift kanatlı ahşap büyük bir kapı ile sağlanır ve ardından merdivenlerle temenos zeminine inilir. Kapının bu denli büyük olması yapının aynı zamanda bir tapınak kimliğine sahip olmasıyla cevap bulmaktadır. Aynı zamanda büyük baş hayvanları sacral sunularda temenosla buluşturmak için böylesi büyük bir kapı tasarlamak kaçınılmazdır. Çok kanatlı kapılar konusunda daha geniş bilgi için bkz.: Varkıvanç, 2008: 323-339.

[224] Bazı benzer örnekler için bkz.: Doğanay, 2009: 323-345, Lev. 86, Res. 1, Lev. 98, Res. 1, Lev. 123, Res. 1-4, Lev. 124, Res. 1-3, Lev. 125, Res. 1-3, Lev. 126, Res. 1, Lev. 139 Res. 1; Çelgin, 1990: 154, Res. 125, 126, 138, 139, 141, 142, 144, 145, 147, 148, 149, 160.

[225] Tonozlu mezar ev örnekleri için bkz.: Eliüşük, 2009: 62, Plan 22, Res. 26.

[226] Benzer yapılardaki taçları sonlandıran friz örnekleri için bkz.: Şimşek, 1997: 29, 30, Res. 20, 24, 25, Res. 14-17, Çiz. 4-24.

[227] Hierapolis'te büyük bir tonozun taşıdığı düzdam ve üzerindeki lahitlerle büyük oranda aynı mimari özelliklere sahip anıt mezar örnekleri bilinmektedir. Ancak bu mezarlarda temenos ve oygu oda mezar kavramı yoktur dolayısıyla Kibyra örneği ile yalnızca cephe konstrüksiyonlarının mimari niteliklerinde bir paydaşlık görülür. Bunların yanı sıra kare planlı ve düzdamlı anıtsal ev mezarların da üzerilerinde mezar büyüklerine ait lahitleri taşıyor olmaları anıt mezar ve lahit ilişkileri konusunda diğer bilgilendirici örnekler arasındadır, Şimşek 1997: 29, 30, Res. 20, 24,25, Res. 14-17, Çiz. 4-24.

[228] Cormack, 2004: 237, Fig. 110, 111.

edilmediği için özel ve Kibyra'ya özgü bir tip olduğu ifade edilebilir[229] 10 (Res. 139-141; Çiz. 32, 33), 11 (Res. 163-173; Çiz. 42-45), 12 (Res. 176-182; Çiz. 46-49).

İstinat duvarları fasatında girişlere sahip olan iki odalı mezarlar ise; Yom 10 (Res. 139-141; Çiz. 32, 33), Yom 11 (Res. 163-173; Çiz. 42-45), Yom 12 (Res. 176-182; Çiz. 46-49) ve Yom 19'dur (Res. 264-269; Çiz. 78). Bu örneklerde yüksek eğimli ana kayaya açılan dik kesitlerdeki mezar girişleri ve yalın anakaya bütünüyle moloz örgü bir duvarla kapatılmıştır[230]. Bu duvarın yumuşak ve deformasyona müsait dokulardan oluşan ana kayayı muhafaza etmek adına zorunlu olarak inşa edildiği izlenmektedir. Bu koruyucu metod mezar girişlerini oluşturan özenli kapıların yapımını da beraberinde getirmiştir öyle ki her iki uygulama eş zamanlı planlanmış bir tasardır. Ancak söz konusu bu uygulama ilgili mezarları cephe mimarisi bağlamında (Kibyra ölçeğinde) ayrıcalıklı kılmamaktadır. Nitekim aynı girişlere sahip oda mezar örnekleri nekropolislerdeki öncül araştırmalarda belgelenmiştir[231]. Bu örneklerin sadece istinat duvarları yoktur yani girişin yaslandığı yalın ana kaya cephe olduğu gibi bırakılmıştır. Belki de bu durum morfolojik yapının farklı lokasyonlar arasında gösterdiği mukavemet değişkenliğinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla tipolojik tartışma zemininde dikkate alınması gereken mimari detay izolasyon duvarları değil daha çok kapılar ve onları çevreleyen ilintili donatılardır.

Anıtsal oda mezarın hemen güneyine bitişik nizamda inşa edilen Yom 10, 11 ve 12'in (Res. 306) giriş kısmını meydana getiren istinat duvarı ve ön kısımlarında bağlı bulunan temenoslar bütünüyle eş zamanlı bir planlama ile inşa edilmişlerdir. Hatta oda mezarların cephelerini içine alan bu istinat duvarı anıtsal oda mezarın tonozlu cephesiyle aynı izdüşüm-aks üzerine yerleştirilmiştir. Bu durum aynı zamanda temenoslu oda mezarların Anıtsal Oda Mezarı kendilerine prototip edindiği konusunda bir başka somut ayrıntı olarak belirir. 10 numaralı oda mezarın ön odasına ait tavanın muhtemel bir deprem ile yok olması ve yerine bir bomikoslu lahdin yerleştirilmesi bu mimari planlamanın özgünlüğünü kısmen yok etmiştir

[229] Bir oda mezar cephesine hybrid bir çephe oluşturmak anlayışının Tripolis'te belgelenen örnek ışığında en azından Geç Hellenistik Dönem'de ortaya çıktığı ve Roma İmparatorluk Dönemi içerisinde (Kommagene/Edessa örneklerinden harketle) ön avlulu bir tapınak formunda geliştirilerek devam ettiği görülür. Ancak Kibyra'daki bu örnek, organik temenos ve yalnızca Kibyra'ya özgü olan bir bomikos üzerindeki lahdin varlığı ve de anıtsallığı ile geleneğin diğer temsilcilerinden açık bir şekilde ayrılır. Öte yandan 1996 yılında kenti ziyaret eden Cormach bu mezarı bir hyposorionlu tapınak mezar olarak tanımlamıştır, Cormach, 2004: 237, Fig. 110, 111.

[230] Bu duvarların yükseklikleri topografyanın sahip olduğu değişken eğrilere bağlı olarak farklılık göstermektedir. Duvarlar ise mevcut malzemenin kullanımına göre iki farklı görüntü yansıtmaktadır. Özellikle güney sektörde konumlanan Yom 19'in yer aldığı duvarda moloz ve tuğla bir arada (almaşık) kullanılmıştır. Bunun dışında alanda izlenen bütün duvarlar moloz örgülerden teşekkül eder, Bkz.: "Üçüncü Bölüm".

[231] Söz konusu kapı modeline ilişkin diğer benzer örnekler Güney Nekropolis'deki 1, 2 ve 6 numaralı oda mezarlarda izlenir. Şimşek 2013: 34, Lev. XIII-IX, 45, 48. MS Geç 1. yüzyıl ile 2. yüzyılın ilk yarısı aralığında inşa edilmiş bu mezarlardaki mimari cepheler söz konusu cephe konstrüksiyonunun kentin başka nekropolis alanlarında ve daha erken tarihlerde uygulandığına işaret eder.

(Res. 139-142) ancak; güney kanatta korunabilen istinat duvarı cephesinde izlenen diğer iki oda mezar örneği konuyu yeterince algılanabilir kılmaktadır.

Yom 11 (Res. 163-173; Çiz. 42-45), Yom 12 (Res. 176-182; Çiz. 46-49) ve Yom 19'un cephe kısımları (Res. 264-269; Çiz. 78) ana mimari şablon ve teknik uygulama niteliğinde bir birliktelik arz eder. Ancak farklı niteliklerdeki malzeme tercihleri mezar girişlerini resim olarak birbirinden ayrıştırır. Girişleri karakterize eden ana hatlar şöyledir. İstinat duvarı üzerinde giriş boşluğunu biçimlendiren köşeler daha iri ve düzgün traşlı taşlarla örülmüştür. Belirli bir noktaya kadar yükseltilen bu köşelerin üzerine yarım daire arcad biner[232]. Arcadın yatayda bittiği içeri noktada ise esas kapı cephesi başlar. Zemine sağlamca oturtulan bir eşik taşı, bunun üzerinde iki yanda yükselen söveler ve düz silme taçlı lento ile kapının ana çerçevesi oluşur fakat Anıtsal Oda Mezar'ın kapısında bu düzenleme olmayıp oldukça yalın bir görünüm izlenir[233] Tüm örneklerde söveleri ve lentoyu dolanan fascialar işlenmiştir. Lento ve kemer-tonoz arasındaki alınlıklar ise yine kabaca formlanan dördül ya da polygonal molozlardan müteşekkildir. Ana kayaya açılan bir oda mezarın girişine, düzenleme ile anıtsallık kazandıran bu ikincil mimari uygulamanın farklı zaman ve coğrafyalarda değişik varyasyonlarda uygulandığı az sayıdaki yakın[234] ve uzak[235] örnekler üzerinden de bilinir. Dolayısıyla oda mezar geleneğinde girişler için ayrıca geliştirilen bu mimari düzenleme yalnızca Kibyra'ya özgü bir durum değildir.

---

[232] Bu arkadlar Yom 10 ve Yom 19'da derin olup "tonoz" biçimliyken 11 No.'lu oda mezarda oldukça sığ bir kemer şeklindedir. Aynı zamanda 10 numaralı oda mezarda bu arkad kesme taşlardan oluşurken, 11 No.'lu oda mezarda radyal açılara uyum gösteren kabaca yongalanmış molozlardan ibarettir. 19 No.'lu oda mezarın tonozu ise massiv ve kare olan tuğlalarla örülmüştür. Bu noktada mezar girişleri kullanılan malzeme açısından farklılık gösterir ancak formel mantık ve teknik tamamen aynıdır.

[233] Kazı çalışmaları esnasında anıtsal oda mezarın kapı bloğu tespit edilememiştir ancak söveler üzerindeki mevcut izler bu kapının diğer örneklerle aynı çalışma prensibine sahip olduğunu gösterir.

[234] Phrygia Tripolis'te belgelenen ve MÖ. 1. yüzyılda inşa edilmiş bir oda mezarın giriş kısmında arcadlı cephe mimarisinin olduğuna işaret eden güçlü kalıntılar mevcuttur. Cephede kısmen korunabilen kemer payeleri almaşık düzendedir. Üst yapının korunamaması kemer konstrüksiyonun niteliğini belirsiz kılar. Ancak buradaki cephe mimarisinin mezara anıtsal ve kutsal bir kimlik kattığı anlaşılmaktadır, bkz.: Arıcı ve Erdoğan, 2017: 301, 302, 306, Lev. 3.

[235] Kommagene Edessa'da (Urfa) bulunan ilgili mezarlar (MS 2. yüzyıl) ana kaya cepheye bütünleşik bir program dahilinde yanyana açılmışlardır. Bir temenos duvarıyla kutsallaşan alandaki üç adet mezar odasının giydirme cepheleri minyatür bir tapınak formunda tasarlanmıştır. Bunlardan birisi özellikle iyi korunmuş durumdadır ve diğerleri hakkında da sağlıklı fikirler vermekte olup Edesssa'daki tek örnektir. Distylos planda olan bu mezarın cephesi kompozit düzendedir ve sütunların taşıdığı yatay arcadlı entabylatur üçgen bir sima ile sonlanır. Simanın ortasında ise kötü ruhları defettiğine inanılan bir istiridye kabuğu tasarlanmıştır. Archasorionlu defin odasında ise bir adet lahit de bulunmaktadır. Burada temenos ve tapınak formlu girişle bütünleşen bir mezar, bünyesinde tuttuğu ölüleri yücelttiği ya da kutsadığı yönünde mesajlar vermektedir. (Kızılkoyun Nekropolisi) bu nekropolis yine benzer şekilde daha sert kayaçlardan oluşan bir topografyada yer alır. Burada ana kayaçlarda oluşan doğal dik yüzeyler kısmen tesviye edilerek oda mezarlar için kullanılmıştır. Bu alanda dik yüzeyler boyunca yan yana konumlanan çok sayıda oda mezarın varlığı söz konusudur, bkz.: İlaslan ve Yıldırım İlaslan, 2019: 141-143, Res. 247.

Kapılar: Her üç örnekte de mezar kapıları masiv monobloktur[236]. Oldukça nitelikli işçiliğe sahip bu kapıların çalışma (hareket ve güvenlik) prensipleri de tek elden çıkmışçasına bütünüyle benzerdir. Alt ve üst köşesinde organik biçimlendirilen kalın yuvarlak millere sahip masif kapı bloğu eşik ve lentoda açılan birer yuvaya yerleşmiş durumdadır. Kapı blokları bu radyal merkezde bir pergel gibi hareket ederek çalışmaktadırlar. İçeriye açılan bu kapıların mekanik kilitleme sistemleri de tamamen aynıdır. Blokların ön yüzünde dördül küçük bir delik tasarlıdır. Sağda ya da solda bulunan bu delikler kapının açılma yönüne dair bir ipucudurlar. Kapı bloğunun iç yüzeyinde ise bu açar deliğinin hemen altında iki adet dübel yatağı görülür ve bunlar aynı zamanda sövede bulunan mil yuvası ile aynı yatay izdüşüm (hat) üzerinde tasarlanmıştır (örnek olarak bkz.: Res. 280). Bu dübel yataklarına dikey olarak iki adet demir mıhlı kroşe akıtma kurşunla aplike edilmiştir. Halkası dikdörtgen kesitli bu kroşelerin iç yataklarından geçirilerek yatayda sağa ve sola hareket eden uzunca demir bir kilit mili (sürgü) bulunur. Bu demir milin, her iki kroşe arasındaki mesafenin merkezi noktasına denk düşen yüzeyinde iç bükey bir açar yuvası (yiv/yatak) tasarlanmıştır. Dışardan üst-alt delik aracılığıyla sokulan metal (muhtemelen demir) açarın ucu bu iç bükey mil yuvasına yerleştirilir. Sağa ya da sola hareket ettirilen açar, kilit milini yatayda ters yönde ittirerek mil ucunu kapı sövesi üzerinde bulunan yuvanın içine yerleştirir ya da bu yuvadan çıkartır. Böylece kapı açılmış veya kilitlenmiş olur[237]. Oda mezar mimarisinin önemli bir aksamı durumundaki bu sürgü kilitli kapı tasarımlarının (en azından) Geç Hellenistik Dönem'de var olduğu-geliştirildiği Phrygia-Tripolis'te[238] belgelenen tekil oda mezar örneğinden bilinmektedir. Aynı zamanda bu modelin Roma İmparatorluk Dönemi'yle birlikte daha geniş bir coğrafyada artan niceliklerle tercih edilmişliği de Kommagene-Edessa[239] ile

[236] Bu kapı karakteri Kibyra Nekropolisleri oda mezarlarında yaygın olarak tercih edilen bir modeldir, bkz.: Şimşek, 2013: 34-37, Yom I, 45, 46, Res. 27, Lev. VIII; Yom II, 29, 30, Res. 51, Lev. XIV; Yom V, Res. 7, Lev. IV. Ancak günümüze dek söz konusu kapılar üzerindeki metoplarda ikonografik unsurların izlendiği az sayıdaki örnek sadece bu aile mezarlığında görülmektedir.

[237] Mekanizmanın konumuna göre açarın hareket kombinasyonları: Kapı bloğu üzerinde yer alan açar deliğinin (sol metop ya da sağ metop) konumu aynı zamanda sürgü milinin konumunu ve hangi söveyle irtibat halinde olduğuna işaret eder!!!. Kapı bloğu yüzeyindeki açar deliği "iç sürgü milinden üst seviyede ve solda" ise (dolayısıyla mil yuvası da sol sövededir); mekanizmaya yerleştirilen açar saat yönünün tersine çevrildiğinde kilit açılır eğer saat yönünde çevrilirse kilit kapanır. Kapı bloğu yüzeyindeki açar deliği "iç sürgü milinden üst seviyede ve sağda ise (dolayısıyla mil yuvası da sağ sövededir); açar saat yönünde çevrildiğinde kilit açılır, kapatmak için de açar saat yönünün tersine çevrilir. Kapı bloğu yüzeyindeki açar deliği "iç sürgü milinden alt seviyede ve solda" ise (dolayısıyla mil yuvası da sol sövededir); mekanizmaya yerleştirilen açar saat yönünün tersine çevrildiğinde kilit kapanır eğer saat yöününde çevrilirse kilit açılır. Kapı bloğu yüzeyindeki açar deliği "iç sürgü milinden alt seviyede ve sağda ise (dolayısyla mil yuvası da sağ sövededir); açar saat yönünün tersine çevrildiğinde kilit açılır, kapatmak için de açar saat yönünde çevrilir.

[238] Arıcı ve Erdoğan, 2017: 301, 302, Lev. 3, 4.

[239] Yıldırım-İlaslan 2019: 174, Lev. 28a, 204, Lev. 59b, 205, Lev. 59; Aynı kapı modellerinin Suriye sınırına yakın noktalarda (Kilis/Çerçili Köyü) belgelenmiş olması bölgede yaygın bir kullanıma işaret etmektedir.

Doliche[240], Bitynia-Juliopolis[241] ve Kibyratis-Kibyra'daki[242] korunagelmiş diğer ilintili temsilciler aracılığıyla anlaşılmaktadır.

Yom 11, Yom 12 ve Yom 19'da konumlanan bu monoblok kapılar geometrik ana şema ve plastik işçilik bakımından büyük oranda benzerlik göstermektedirler. Her üç kapıda da yüzeyi dörde bölen metoplar yer alır. Yom 12 (Res. 178) ve Yom 19'daki (Res. 265) kapıların üst metopları dikdörtgen iken, Yom 11'deki (Res. 165) örnekte alt metoplar dikdörtgendir. Metopları sınırlayan çerçevelerdeki iç bükey silmeler, betili alanların fasatlarını yüzeyden daha derine indirgemiştir. Kapıların tümünde metoplar içerisinde işlenen bu betimler; kapı tokmağı (halkası), phiale-krater, kamalı ya da gladiuslu yuvarlak kalkan ve çiçek rozetlerden ibarettir. Diğer bir ortak nokta da açar deliklerinin daima kapı tokmağının betimlendiği metopların içerisinde yer almasıdır[243].

Tablo 4.5

Kapı Metoplarında İzlenen Plastik Örgeler				
Metop	**Üst Sol**	**Üst Sağ**	**Alt Sol**	**Alt Sağ**
Yom 11.	Kapı Tokmağı	Kalkan	Rozet Gül	Krater
Yom 12.	Phiale	Rozet Gül	Kalkan ve Gladius	Kapı Tokmağı
Yom 19.	Kapı Tokmağı	Rozet Gül	Phiale	Kalkan ve Kama
Yom 14	Rozet Leylak		Sarmaşık (Hera Helix), Lotus, Rozet Gül, Gül (Rosa)	

Tıpkı günümüzde olduğu gibi antik dünya yaşamında da üretilen sayısız beşeri unsurun, somut biçemleriyle ve yüklendikleri soyut anlamlarıyla kendi sanatkarı olan insanların maddi manevi değerlerine ve de inançlarına dair mesajlar fısıldayan tarihsel birer done oldukları görülür. Bilhassa etkili mimari karakterlerinin dekoratif unsurlarla daha da zenginleştrildiği izlenen mezar anıtları ise yalnızca bu dünyaya ait olmanın ötesinde ahiret inancına[244] da dair birçok anlamı ve bilgiyi himaye eden özel yapılardır. Cephe mimarisinden

[240] Ergeç, 1995: 134, 135, Kat. No: 14, 19.
[241] Cinemre, 2013: 407-426, Res. 5-7.
[242] Şimşek, 2013: 29, Lev. IV, Res. 7; 32, Lev. VI, Res. 16, 18, 19; 34, Lev. XIII-IX, 45, 48; 48, Lev. XVI, Res. 61, 62.
[243] Bu kapıları biçimleyen geometrik şemalar ve benzer plastik örgelerle şekillenen ikonografik temalardan müteşekkil olan yalancı kapı örnekleri Hadrianus Dönemi'nde Aizanoi'da görülür. Bu dönemde klişeleşen "Sahte Hades Kapısı" biçimli mezar taşları üzerindeki şemaya göre kapı üzerinde dört ana panel oluşur. Bu panellerin sol üstte olanında genellikle çiçek rozet, sağda olanında ise kapı kilidi; alttaki panellerde ise baklava dilimi içerisinde kapı tokmağı ve bazen de pelta (kalkan) betimi bulunur, bkz.: Waelkens, 1986: 47, 48.
[244] Antik Dönem'de ölenlerin mezarlarında yaşamaya devam ettiklerine inanılmış ve bundan dolayı ölenlerin günlük yaşamlarında kullandıkları elbiselerine, kaplarına, silahlarına ve diğer süs eşyalarına ihtiyaçları olacağı düşünülmüştür. Mezarların üzerine dökülen susuzluk şarapları (Coulanges, 1873: 17) mezarlara bırakılan yiyecekler ve ölenlere hizmet amaçlı öldürülen kölelerin efendilerinin yanına defnedilmesi (Herodotos, İlyada, XIII: 166) bu inançtan kaynaklanan birçok ritüelden yalnızca bir kaçıydı. Kommagene-Edessa Çakmaklı Nekropolisi'nde basamaklı dromasa ait tek odalı bir oygu oda mezarın tavanında mezar içine ulaşan havalandırma ve libasyon amaçlı yuvarlak bir delik tasarlanmıştır. Bu mezar konu bağlamında ideal bir örnektir, bkz.: Yıldırım-İlaslan, 2019: 11, Lev. 11ab. Hellen ve Romalılar'ın; ruhların ikinci bir varlık içerisinde yaşamını sürdürmek için başkaca dünyalara gitmeden insanların yakınlarında yer altında yaşamaya devam ettiklerine inandıkları ve onları iyi, mutlu, kutsal anlamına gelen "*manes"* adıyla andıkları aktarılmıştır, Coulanges, 1873:

mezar odasının her bir ayrıntısına kadar insan olmanın doğal ihtiyaçlarına tatmin edici cevaplar verebilmek amacıyla titizlikle tasarlanan bu ölü evlerinin kapıları ve bunlar üzerinde işlenen sepukral sanata dair bir takım plastik betimlemeler de mezarlık kültürünün sunduğu bilgiler bütününde önemli bir paya sahiptirler ve mezar sahiplerinin kendi yaşamlarında benimsedikleri maddi-manevi değerleri yansıtma gayretinin sembolleşmiş ürünleridirler. Öyle ki söz konusu simgeler mezarda medfun kişilerin cinsiyetleri, meslekleri ve ölüm çağları gibi kişisel bilgileri yansıtmalarının yanı sıra ilgili dönemin ölü kültü ve ritüellerine dair önemli bilgilere de işaret etmektedirler. Söz konusu bu plastik örgelerin ikonografik açılımlarını yapmadan önce antik dünyada mezar kapılarının salt bir kapı olmanın ötesinde gizledikleri soyut anlamların neler olduğuna ve bu anlayıştan hareketle ortaya çıkan sembolik-yalancı kapı betimlemelerinin uygulanma alanlarına bu noktada yer vermek konu bağlamında elzemdir[245].

Antikçağ'da kapılar yalnızca gündelik bir mekanın ya da alanın mahremiyetini sağlayan mimari unsurlar olmanın ötesinde başka öğelerde farklı spiritüel anlamlar altında da kullanılmışlardır. Kapıların yüklendiği bu gizemli misyonlardan en aşikar olunanı belki de ölüm ve Hades Ülkesi ile ilişkilendirilmesiydi ve bu algı dolaylı olarak bir ölü evinin gizemli hayatını örten kapılara aynı zamanda öte dünya hayatına açılan kutsal geçit anlamını da yüklemişti. Bu nedenle mimari açıdan bir kapı kullanımının zorunlu olduğu ölü evlerinin haricinde, bu unsurun bilinçli olarak lahitler, ostotekler ve mezar stelleri üzerinde de aynı anlamı barındıran soyut semboller şeklinde betimlenmesiyle her iki hayat (ölenler ve geride kalanlar) arasında manevi bir bağ kurmak amaçlanmıştır. Dolayısıyla münferit mezarlar, mezar stelleri ve bomoslar üzerinde sembolik kapıların betimlenmesinin asal nedeni de bu manevi bağları kurabilme kaygısıdır. Bu sebeple ölü evi kapıları, lahitler, ostotekler ve mezar stelleri üzerinde betimlenen farklı plastik simgelerin de aynı ikonografik anlamları paylaşmaları bir tesadüf değildir.

---

15. Cicero ise onların bu hayattan ayrılan ilahi varlıklar olarak telakki edilmesi gerektiğini ve bu ilahların tapınaklarının mezarları olduğunu ve tıpkı tanrıların tapınaklarındaki gibi bu mezarların önünde de sacral sunular için altarların bulunduğunu söylemiştir, Cicero, De Legib: II. 9. Yılın belli günlerinde ise mezarlara yemekler taşındığı, mezarların çiçek yaprakları, çörekler ve meyvelerden oluşan çelenklerle çevrildiği, mezarların üstüne çiçeklerin yerleştirildiği ve bu sunulara süt, şarap ve kurban kanı da eklendiği Ovidius (Ovidius, Fast: II, 525-542) ve Vergilius (Vergilius, Aeneas: III. 300, V. 77) tarafından aktarılmıştır.

[245] Ölmüş kişiler için özel tapınaklar şeklinde kanıksanan ölü evlerinin kapıları ve pencere açıklıkları da öte dünyaya açılan geçitler olması nedeniyle ahiret inancı bağlamında fazlaca önemsenmiştir. Örnek olarak Lykia' da; İsinda Mezarı, Ksanthos Aslanlı Mezar, Harpy Anıtı ve Trysa Mezarı ile bazı lahit kapaklarında izlenen küçük pencereler ya da açıklıklar bulunur, bkz.: Zahle, 1979: 300, 332. Kat. 29. Res. 20-22, 31. Bunların mezara ölenleri defnetmenin ötesinde ölenlerin ruhlarının dışarıya çıkabilmesini ve tekrar geri dönebilmelerini sağlayan iki dünya arasında bir köprü olduğu önerilmiştir, Tritsch, 1943: 113; De1tour-Levie, 1982: 198. Bu bağlamda; 14 numaralı oda mezara ait kapının üzerinde bulunan gözenekli korkuluk ölülerin ruhlarının dışarıdaki hayatla manevi bağlantılarını somutlaştırmak için tasarlanmış başka bir geçit formu olarak yorumlanmalıdır (Res. 203).

Anadolu'daki kapı betimlemeleri üzerine araştırmalar yapan Waelkens bu betimlemelerin mezar girişlerini simgelediğini ve bu durumun MÖ 3. Bin'den beri var olan ev formlu mezar geleneğiyle ilişkili olduğunu önermiştir. Ayrıca kapı betiminin Anadolu'da MÖ 6. yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlandığı ve Phrygia ile yakın bölgelerinde de MS 4. yüzyıla kadar devamlılık gösterdiğini belirtmiştir[246]. İtalya'da ise Hades ile ilişkilendirilen bu betimlemenin; Chiusi, Volterra ve Perugia gibi merkezlerde MÖ 3. yüzyıldan itibaren urneler üzerinde yer almaya başladığı bilinmektedir[247].

Antikçağ ölü kültünde oldukça sevilen bu öğeler; lahitler, ostotekler ve mezar stelleri gibi ilintili nekropolis unsurları üzerinde yalancı kapılar şeklinde sıklıkla vurgulanarak daha soyut anlamlar kazanmıştır. Hades Ülkesi'ne girişi temsil eden bu yalancı kapıların en erken örneklerinden birini üzerinde taşıyan Termessos-Alketas Mezarı'ndaki kaya ostoteği Roma İmparatorluk Dönemi'nde üretilen bazı lahitlerin genellikle dar yüzlerinde işlenen kapı örneklerine de esin kaynağı olmuştur[248]. Roma İmparatorluk Dönemi'yle birlikte bu betimlemenin niceliğinde ciddi artışlar olduğu da görülmüştür[249]. Örnek olarak bu kapı modellerinin rölyefler şeklinde betimlendiği çalışmalara Sidemara tipi lahitlerin dar yüzlerinde de rastlanmaktadır[250]. Ostoteklerde ise Hades kapılarının Kilikia[251], Pisidia[252] ve Pamphylia' da[253] yaygın olarak yer aldığı da bilinmektedir. Kibyra Nekropolisleri'nde ise bu betim Hellenistik Dönem ölü kültünün baskın etkileri altında MS 1. yüzyılda üretimi başlayan Kibyra'ya özgü yerel üretim silindirik ostotekler üzerinde sıklıkla tercih edilmiştir[254].

Hades kapılarının yoğun olarak betimlendiği bir diğer unsur ise mezar stelleridir. Anadolu'daki kapı biçimli mezar stellerine en erken ait örneklerin (MÖ 6-5. yüzyıllar) Karaburun ve İkiztepe Tümülüsleri'yle bağlantılı olarak kullanıldığı tespit edilmiştir[255] ve bu noktadan hareketle Anadolu'daki bu geleneğin doğrudan Phryg kaynaklı olabileceği önerilmiştir[256]. Daskyleion ve Sardis'te keşfedilen diğer erken örneklerin ise Anadolu-Pers Dönemi tümüslüsleriyle ilintili olarak tümülüslerin önlerinde sembolik olarak konumlandığı

[246] Waelkens, 1986: 15.
[247] Haarlow, 1977: 13.
[248] Uğurlu, 2000: 374, Res. 15.
[249] Waelkens, 1986: 15. Ayrıca bkz. Işık, 2001: Lev. 92, 1.
[250] Kommagene oda mezarı kapılarında ve lahitlerde tercih edilen bu ikonografi sivil ev kapılarının yansıması olmasının yanı sıra bir ölü evi düşüncesinin tezahürüyle örtüşmektedir, Yıldırım-İlaslan, 2019: 16, 17, Lev. 27ab.
[251] Geniş bilgi için bkz. Korkut, 2006.
[252] Köse, 1998: 249-262.
[253] Geniş bilgi için bkz. Korkut, 2006.
[254] İlgili çalışmadaki kronolojiyi sunan örneklerin erken döneme ait öncüllerinin olabileceği kuvvetle muhtemeldir. Geniş bilgi için bkz. Tarkan, 2011.
[255] Waelkens, 1980: 4; Waelkens, 1986: 4.
[256] Waelkens, 1986: 13-15.

düşünülür[257]. Steller üzerinde betimlenen kapıların ölen kişilerin ruhlarının gökyüzüne yükselmesini sembolize ettikleri için bu stellerin ölü kültüyle bağlantılı gerçekleştirilen seramonilerin önemli bir parçası olduğu öngörülmüştür. Mısır mezarlarındaki freskolarda tasvir edilen sanal kapı betimlerinin ölen kişilerin ruhlarının göğe yükseldiğine imkan vermesi inancı ise bu geleneğin Doğu Kültürleri'nde çok eski dönemlerden beri var olduğunu göstermektedir[258]

Roma İmparatorluk Dönemi'nde (MS 1. ve 2. yüzyıllarda) ise kapı betimli mezar stelleri oldukça geniş bir yayılım alanı bulur[259]. Troas, Mysia, Magnesia and Meandrum, Kuzey Lydia, Bitynia, Phrygia, Galatia, Kapadokia, Paphlagonia, Batı Pontos, Kuzey Pisidia, Kuzey Lykia, Pamphylia ve Kilikia'da olmak üzere neredeyse Anadolu'nun hemen her yerinde bu stellere ait oldukça fazla örnek belgelenmiştir[260]. Ancak belgelenen örneklerin nicelik olarak Phrygia'da yoğunluk arz ettiği ve hatta bu bölgenin iç kesimlerindeki Aizanoi, Akmonia, Dorylaion, Philomelion gibi merkezi yerleşimlerde daha yoğun bir şekilde var olduğu gözlemlenmiştir[261]. MS 3. yüzyıl ile birlikte kapı tasvirli mezar stellerin üretiminde ciddi bir azalma olduğu aktarılmaktadır[262].

Kapı betimli mezar stelleri üzerinde barındırdıkları çok çeşitli semboller nedeniyle mezar ikonografisi bağlamında oldukça zengin öğelerdir. Genel olarak bu unsurların; mimari anlatımlar, ornomentik örgeler, kişisel eşyalar, tanrısallığı ya da sonsuzluğu ifade eden farklı sembollerden oluşan geniş bir ikonografik repertuar oluşturduğu görülür. Mezar stellerinde mimari olarak bir tapınak formunun yansıtılma gayreti genel olarak ikonik bir yaklaşımdır. Kapı betimli stellerde görülen bu anlatım içerisinde, ana şemanın üst kısmını meydana getiren üçgen alınlıklar ve bu üst kurmayı taşıyan iki adet sütun yer alır. Bu tipolojide üretilen mezar stelleri sembolik olarak anıtsal-kutsal bir mimari kimlik taşırlar[263].

Bazı steller üzerindeki ana mimari şemaların da ahşap mimarisinin önemli bir aksamı olan salt kapı anlatımlarına sahip olduğu izlenir. Söz konusu kapı betimleri ahşap mimaride kullanılan kapıların sahip olduğu niteliklerin doğrudan yansıtılmasıyla oluşan tasvirler şeklindedirler. Bu kapı anlatımlarında ahşap kapı bünyesini teşekkül eden ana parçaları birbirine bağlamakta kullanılan demir perçinlerin/mıhların, anahtar deliklerinin ve kapı

[257] Polat, 2005: 1-23.
[258] Bozoğlu, 2010: 19.
[259] Roma İmparatorluk Dönemi'nde Dalmaçya ve İtalya'da da kapı tasvirli mezar stellerinin varyasyonlarına rastlanır. Geniş bilgi için bkz.: Verzar Bass, 1986: 183-207.
[260] Waelkens, 1986: 33, Lev. 1, Har. 1.
[261] Lohmann, 2003: 147.
[262] Lohmann, 2003: 184.
[263] İlgili örnekler için bkz.: Yaman, 2006: 71.

tokmağının kabartma olarak gerçeği yansıtan bir biçimde işlendikleri görülür[264]. Phrygia'da bu türden mezar stellerine fazlasıyla rastlanır. Kapılar üzerinde görülen ikonografik betimlerin en bilindik olanları anahtar aynaları ve kapı tokmaklarıdır. Sivil mekanların kapılarında kullanılan bu fonksiyonel detayların mezar stelleri kapıları üzerinde de sıklıkla kullanılması ölümden sonraki yaşama açılan kapı algısını vurgulamak-güçlendirmek içindir. Anahtar aynaları ise Hades Ülkesi'ne açılan kapının kilit ve anahtarının sahibi olduğuna inanılan Tanrıça Hekate ile ilintilidir. Böylece Hekate, atribütlerinin steller üzerinde sık sık betimlenmesiyle daima öte dünya ile ilişkili olan kimliğini hatırlatmıştır[265]. Kapı tokmakları ise mezar kapılarının daha da gerçekçi bir biçimde yansıtılması hedefine hizmet eden diğer önemli detaylardandır[266].

Ornomentik örgeler ise yalnızca doldurma bezeği olarak değil birçok soyut anlamın ifade edilmesinde kullanılan doğal unsurlar olarak mezar ikonografilerinde sıklıkla tercih edilmişlerdir. Bunlar genellikle; girlandlar[267], palmetler[268], rankeler[269], akantuslar, yapraklı kıvrık dallar, sarmaşıklar[270], asma dalları, üzüm salkımlarıdırlar[271]. Doğrudan insani nitelikleri, tanrısallıkları ya da alegorik içerikleri vurgulayan çiçek ve farklı bitki motiflerinin ise: Stilize olarak işlenen ağaçların hayat ağacıyla ilintili olduğu önerilir[272]. On iki ay boyunca yeşil kalan bir asma/sarmaşık ağacı (Hedera Helix) Dionysos'la ilişkilidir ve ölümsüz-ezeli hayatı simgeler. Bu bitkilerin mezarlardaki kullanımı ölen kişinin ezeli hayata ulaşmasının sembolik bir yansımasıdır[273]. Gençliğin, güzelliğin ve faniliğin simgesi olan Gül (Rosa) tanrı-tanrıçaların dışında ölen kişiler için gerçekleştirilen dinsel törenlerde kullanılmıştır[274]. Leylak (Syringa Vulgaris) ise mor renginden dolayı asil kimselerin tercih ettiği bir çiçektir[275]. Özellikle Girit'te kutsallığı bilinen manevi ve büyülü bir tabiata sahip safran (Crocus) güneşin ve güneşe tapımın sembolüdür[276]. Dört, beş, altı gibi farklı yaprak sayılarına sahip olan çiçek

---

[264] Drew-Bear, 2007: 12.
[265] Antikçağ'da aynalar son derece cilalanmış bronzlardan yapılırdı. Hatta heykelmişcesine şekillendirilmiş aynalar statünün güç sembolü olarak hayatın içinde ve sanatta kullanıldı. Bir aynadan alınan yansımanın gerçek dünyanın aksine yeniden üretilmiş diğer dünyayla ilgili olduğu düşünüldü. Aynalar doğaüstü dünyalar ve kehanetlerle oldukça derin bağlantılar kurdu. Etrüskler bir aynanın insanın ruhunu saklı tutacağına inandılar ve bu yüzden koruyucu-korkutucu bir eşya olarak korunmalıydı. Etruria'da kadınlar ve erkekler değer verilen bir armağan gibi birbirlerine ayna verirlerdi ve yeni evli çiftler için evlilik armağanı olarak da sunulurlardı, Clark, 2015: 7, 8.
[266] Ezgi-Duman, 2019: 39.
[267] Yaman, 2013: 235-237.
[268] Yaman, 2013: 209.
[269] Küçükcan, 2019: 22.
[270] İlgili bazı benzer örnekler için bkz.: Bozoğlu, 2010: 55-64.
[271] Yaman, 2006: 69.
[272] Kara, 2015: 442.
[273] Düşen vd., 2016: 371, 372.
[274] Özcan, 2012: 1.
[275] Koçak ve Gürçay, 2015: 36.
[276] Düşen vd., 2016: 375.

rozetleri ise sadece mezar ikonografileri ile bağlantılı olmayıp mimari alanlarda da dekoratif bezemeler şeklinde kullanılmışlardır[277]. Dört yapraklı rozetlerin evren ve güneşin yaratıcısını temsil etmelerinin yanı sıra insan doğasının spiritüel yönlerini ve kader çarkını da sembolize ettikleri düşünülmüştür. Altı yapraklı çiçek rozetler ise güneşi ya da bir yıldızı simgelemekte olup genellikle Yahudiler tarafınca mezar odalarını süslemek amacıyla kullanılmışlardır[278].

Tanrılara ait atribüsler ya da onlara atıfta bulunan bazı yerel ideogramlar da mezar ikonografilerinde sıklıkla tercih edilen öğeler arasındadır. Şimşek demeti bilindiği üzere Roma ve Hellen Panteonun'da baş tanrı Zeus'un atribüsleri arasındadır[279]. Hilal; Zeus, Men ve Selene'nin atribüsleridir[280]. Örneğin Kapadokia'da mezar stelleri üzerinde görülen üçgen sembollerin bölgenin en önemli dağı olan Argaios'u (Erciyes) stilize bir biçimde temsil ettikleri düşünülür. Konik biçimli tepe tasvirlerinin dinsel yüceliğin bir vurgulaması olduğu kabul görmektedir[281]. Stel alınlıkları üzerinde başkaca lyra, hilal ve phallos gibi atribusler de izlenmektedir. Lyra tasfirinin bölgede basılan kimi sikkeler üzerinde bir dağın üzerinde betimlendiği görülmektedir[282]. Bazı araştırmacılar lyra betimlemelerinin Argaios'ta yaşadığına inanılan Tanrı Apollon ile özdeş olduğunu belirtmişlerdir[283].

Mitolojik karakterler arasında belki de en yaygın olarak kullanılan figür Medusa'dır. Antikçağ'da Medusa betimleri kamusal ve dinsel alanların yanı sıra mezarlarda da sıklıkla yer alan bir unsurdur. Mezarlarda öncelikle apotropeik amaçlarla betimlenen Medusalar genellikle yaşam ile ölüm arasındaki geçitin bekçisi-sembolü şeklinde ya da ölünün bir metaforu olarak tasvir edilmişlerdir. Bu sebeple Medusa erken dönemlerden beri mezarlarla ilişkili özel bir karakter olmuştur[284].

Mezar betimlemelerinin oldukça önemli bir paydaşı olan hayvan figürlerinin; ölüm, tanrısallık/uluhiyet ve heroize edilmek gibi farklı soyut ikonografilerin alegorik bir üslupla vurgulanması amacıyla kullanıldıkları görülür. Genellikle stel alınlıklarında tercih edilen hayvan figürlerinden biri Zeus'un temsilcisi olan kartaldır[285]. Kartal kişinin naaşını simgeler

[277] Bozoğlu, 2010: 64.
[278] Duman, 2019: 39.
[279] Kara, 2015: 442.
[280] Cook, 1925: 980; Orta Anadolu'da Men'in yaygın bir şekilde tapımı olduğu bilinmektedir, Lane, 1971: 19-55; Pisidia-Komana'da tespit edilen bir silindirik bomos aracılığıyla kentte Men tapınımı olduğu bilinmektedir, Harper, 1972: 225, Fig. 1-2; Ayrıca ölenlerin ve mezarların koruyuculuğunu yaptığına inanılan Men, ölü kültü ile de yakından ilişkilidir, Cumont, 1942: 206; Lane, 1964: 1-58.
[281] Weiss, 1985: 40. Başka bazı mezar stellerinde birden çok üçgen alınlığın tasarlanması da teslis kavramı veya tanrılarla ilgili olabilir. Çünkü Argaios Dağı, Roma İmparatorluk Çağı'nda, Zeus, Serapis, Mithras, Men ve Helios gibi tanrılarla özdeşleştirilmiştir, Kara, 2015: 439.
[282] Sydenham, 1933: 19.
[283] Baydur, 1994: 75, dn.: 17; Kat. No. 31, 38, 69.
[284] Bozoğlu, 2010: 65.
[285] Bozoğlu, 2010: 66.

ve ruhunun tanrının yakınlarında olduğunu vurgular[286]. Ölen kişinin bir erkek ya da kadın olduğunu belirtmeyen kartallar[287], ölümsüzlüğü ve gücü temsil etmelerinin yanı sıra mezar sahibinin ruhuna klavuzluk edip onu güneşle buluşturulan soyut gücün sembolü olarak da düşünülmüşlerdir[288]. Anadolu'da son derece önemli olan aslan betimi MÖ 7. yüzyıldan itibaren mezarlarda kullanılmış olup[289] koruyucu-bekçi kimliğine sahiptir[290]. Bazen bir boğa ile mücadele halinde betimlenen aslanların Phrygia'da doğrudan Kybele ile ilintili oldukları bilinir. Aslanlar genellikle ölmüş erkekleri temsil etmişlerdir ancak nadir de olsa bir kadının aslan ile temsil edilmek istenmesi durumunda aslanın göğüs gibi dişil organları özellikle vurgulanmıştır[291]. Aslan ve boğa[292] mücadelesinden oluşan betimlemeler oldukça köklü bir Oriental anlatım olup Greko-Roman Kültürler'de de görülür. Aslanın mücadele sonunda boğayı öldürmesi kişinin ruhunun öte dünyaya gitmesini anlatan bir temsildir. Bununla birlikte bu betimlemenin ölen kişinin acımasızlığının sembolü olabileceği de önerilmiştir[293]. Güvercin kişinin ruhunu temsil eder ve bu sebeple ölmüş kimseler güvercini elinde tutarlar[294]. Yunusların yalnızca kadınları temsil eden özel bir figür oldukları aktarılmaktadır[295]. Balık figürünün ise Hristiyanlık'ın gizli sembolü olduğu bilinmektedir[296]. Yunanca'da balık "ιχτυσ" (ihtus) demektir. Bu**;** ***İesus Hristus Teos Vios Soter*** (Tanrının Oğlu Kurtarıcı İesus Khristus) kelimelerden oluşan isim tamlamasının baş harflerinin alınmasıyla oluşturulan bir kripto kelimedir. Hristiyanlık'ın ilk zamanlarında İseviler kendilerini gizli bir şekilde dindaşlarına tanıtmak için bu yolu seçmişlerdir. Dolayısıyla mezar stelleri üzerinde görülen balık figürleri Hristiyanlık'ın erken dönemlerinde sahip olduğu ezoterik yapının geleneksel bir şekilde yaşatılmasını ve de dışavurumunu ifade etmektedirler.

Mezar stelleri üzerinde izlenen insan figürleri ise diğer önemli ikonografik öğeler arasındadırlar. Realist portre[297] ya da figür[298] olarak görülen kadın ve erkek betimleri

---

[286] Lohmann, 2003: 211.
[287] Lohmann, 2003: 44. Ayrıca kartal betimleri; lahitler, urneler, ostotekler, altarlar, adak stelleri ve sikkeler üzerinde kullanılmış ve lejyon sancaklarında da yer almışlardır, bkz.: Yaman, 2013: 214, 215.
[288] Cumont, 1917: 34; Newbold, 1925: 362-365; Wujewski, 1991: 45.
[289] Bozoğlu, 2010: 67.
[290] Lohmann, 2003: 210.
[291] Lohmann, 2003: 210.
[292] Yakın Doğu Kültürleri'nde boğalar gücün bir sembolü olarak düşünülmüşlerdir, bu nedenle boğaların aslan protomları gibi kötülüğü ve şeytani güçleri uzak tuttuklarına inanılmıştır, Yaylalı, 2000: 145.
[293] Waelkens, 1986: 47.
[294] Johansan, 1951: 17, Res. 4.
[295] Bozoğlu, 2010: 64.
[296] Calder, 1955: 34; Waelkens, 1986: 207; Harrison, 1993: 156; Mullen, 2003: 119.
[297] Yaman, 2013: 222-231.
[298] Figürlü mezar stellerinin ölen kişilerin mezarlarını belirtmek üzere; Küçük Asya, Suriye ve Thracia'da Roma İmparatorluk Dönemi boyunca kullanıldıkları bilinmektedir. Bu tipolojideki örneklere; Kilikia'da (MS 2. yüzyılın ikinci yarısında), Thracia'da (MS 3. yüzyıla kadar) ve Phrygia'da (MS 3. yüzyılda) rastlanılmaktadır. Karagöz, 1984: 10-15; Slawisch, 2007; Mörel, 2014: 152-153.

(karıkoca) mezar sahipleri olarak aile müessesinin temsilcileridirler[299]. Açılmış şekilde betimlenen iki elin bulunduğu steller genç yaşta ölen kişilerin mezarlarında kullanılmışlardır. Bu iki el, kişinin erken yaşta veya şiddetli bir şekilde vukuu bulan ölümünün cezasız bırakılmaması için Helios'tan istenen yardımın ifadesi olmuşlardır[300].

Mezar ikonografisinde en sık tercih edilen örgeler ise kişilerin günlük yaşamlarında kullandıkları sıradan eşyalardır ve bunlar kişilerin cinsiyetlerine, mesleklerine dair en sağlıklı bilgileri yansıtan betilerdir. Kadın mezarlarında genellikle ev içerisindeki hayatın yansıtılması amacıyla; Hasır sepet[301], yün sepeti/calathos[302], ig/öreke[303], kirman[304], kilitli sanduka, mücevher çekmecesi, ayna/speculum, tarak/calamistrum[305], koku şişesi/unguentarium[306], alabastron, amphora[307], balta, bıçak ve oraklar[308], yer alırlar. Erkeklere ait olan betimler ise; çelenk[309], phiale (patera)[310], spatula, kürek, orak/falx vinitoria, bağ baltası ve çekiç/dolabralar'dır[311]. Ayrıca; tek saban ya da koşulu öküzlerle çekilen saban[312], eyerli koşum takımlı atlar ile katırlar ve öküz arabası gibi gündelik betimlerin yer aldığı örnekler de bulunur[313]. Mezar ikonografisinde karşılaşılan kalem/calamus, stylus kabı, diptychon/diptik ve rulo/volumen gibi objelerin (doğrudan bir kadın veya erkekle ilgili olmayıp) ailenin okur-yazarlığına ve bireylerin iştigal ettiği meslekleri anlattıkları aktarılmaktadır[314]. Ayrıca

[299] Kara, 2015: 445.
[300] Waelkens, 1986: 47.
[301] Sepet çeşitleri için bkz.: Yaman, 2013: 216-220.
[302] Kadınlar için kullanılan içi yün dolu sepetin ölen kadının ruhunu taşıyan kap olduğu ya da ev içindeki günlük işlerini, doğurganlığını, çalışkanlığı ve mükemmeliyeti ile ilişkili olduğu düşünülmektedir, Newbold, 1925: 365; Wujewski, 1991: 13-15. Diğer örnekler: Özdemir-Emekli, 2015: 19; Waelkens, 1986: 12-13; Lohmann, 2003: 44; Duman, 2019: 37.
[303] İğ ve örekenin olması ev içindeki günlük işlere işaret etmektedir, Görkay, 1999: 275-300; Özdemir-Emekli, 2015: 19. Roma İmparatorluk Dönemi'nde evlilik törenlerinin vazgeçilmezleri içerisinde bulunan ve doğrudan kadınlarla ilgili olan iğ ve öreke bereketi ile üretkenliği temsil eder. Kimi araştırmacıların kanaati ise; steller üzerinde belirtilmelerinin nedeninin (bir cinsiyet amacı taşımayıp) daha çok metaforik mesajlar amaçladığı yönündedir. Yaşamın sonsuz döngüsünü sembolize eden iğ ve öreke aynı zamanda insan hayatlarını ilmek ilmek ören kaderin dokumayla bağdaştırılmasıdır ve bu nedenle yaşam ile ölüm arasındaki döngüyü temsil ettiği de düşünülür, Duman, 2019: 37.
[304] Bozoğlu, 2010: 70; Kara, 2015: 444; Özdemir-Emekli, 2015: 19.
[305] Taraklar kadın mezarlarıyla ilintili ikonografik örgelerdendir. Her ne kadar bir cinsiyeti vurgulamış olsalar da soyut anlamlar da içermektedirler. Bu, antikçağ geleneklerinde ölünün ardından bir tutam saç yolmak ve bunu mezara yerleştirmek (Homeros, Odysseia, Bölüm 4/195, 10/565) ritüeline de bir gönderme olabilir ya da saçların sürekli uzayan yapıları nedeniyle yeniden varoluşun gücünü simgelediği de düşünülebilir, Wujevski, 1991: 20.
[306] Özdemir-Emekli, 2015: 18.
[307] Waelkens, 1986: 12-13, 46-48; Lohmann, 2003: 44; Yaman, 2006, 71; Özdemir-Emekli, 2015: 18.
[308] Yaman, 2006: 70.
[309] Bozoğlu, 2010: 70; Antik Dönem'de onurun sembolü olan çelenkler, dinsel seramonilerde, savaşlardan geri dönüşlerde ya da kazanılan zaferlerde kişilere bir şükran sembolü olarak sunulmuşlardır. Bunların yanı sıra çelenkler ölüye karşı duyulan saygının da somutlaşmış ifadesidirler, Güler, 1995: 32.
[310] Bozoğlu, 2010: 64; Yaman, 2013: 209.
[311] Özdemir-Emekli, 2015: 19; Bozoğlu, 2010: 70; Çekicin (bir mermer ustası ya da taş ocağında çalışan) mezar sahibinin mesleğiyle alakalı bir obje olduğu yorumlanmaktadır, Duman, 2019: 38.
[312] Ölen kişinin mesleklerine (çiftçiliğe) dair bir tasvirdir, Noack, 1894: 315-334.
[313] Drew-Bear, 2007: 16.
[314] Özdemir-Emekli, 2015: 19; Küçükcan, 2019: 24; Bozoğlu, 2010: 70.

kandiller de[315] mezarlarda herhangi bir cinsiyete özgü olmayıp karanlık Hades Dünyası'nı aydınlatmak amacıyla betimlenen örgelerdir.

Savaş aletleri de mezar tasvirlerinde kullanılan diğer unsurlar arsındadır. Savunma ya da saldırı silahları olarak kullanılan ve kişilerin kahramanlıklarını ya da askeri kimliklerini vurgulamak için tercih edilen bu silahların başlıcaları; kalkan[316]/pelta[317], kalkan+gladius[318] miğfer, hançer, zırh ve sivri mızraktır[319].

Claudi ve Flavii Aile Mezarlığı'nda bulunan tek ve iki odalı yeraltı oda mezarlarının kapılarında işlenen plastik anlatımların, aynı dönem içerisinde başka bölgelerde tercih edilen mezarlardaki ikonografik örgelerle biçimsel ve anlamsal açıdan büyük bir benzerlik içerisinde oldukları görülmektedir. Bu mezar odalarının girişlerini oluşturan kapı blokları üzerinde işlenmiş betimlerin; Kapı Tokmağı, Kalkan, Gladius + Kalkan, Kama + Kalkan, Çiçek Rozet, Asma Dalı (Hedera Helix), Lotus, Gül, Phiale, Krater, oldukları konunun başlangıcında ifade edilmişti. Bu örgeleri türlerine ve kendi içinde barındırdıkları anlamlarına göre alt başlıklara ayırarak ortaya çıkan genel ikonografik analizin sonuçları şöyledir: *Kapı Tokmağı:* Mezarlara açılan kapıların aynı zamanda Hades Ülkesi'ne açılan gerçek bir kapı olarak telakki edilmesi bu kapılar üzerinde bulunan unsurların da aynı gerçeklik içerisindeki tabii anlamlarını koruyarak ifadelendirilmeleriyle sonuçlanmıştır. Öyle ki; kapılar üzerinde görülen tokmaklar, gerçek bir kapının hayalinin yine gerçek bir dokuyla taşa yansıtma gayreti içerisinde verilen küçük detaylardan sadece biridir yani, içerisinde yaşayan insanların olduğuna inanılan bir eve girilmeden önce izin için vurulması gereken tokmaktır. Kapılar üzerinde görülen silahlar ise

---

[315] Yaman, 2006: 71.

[316] Lahitler ve mezar stelleri üzerinde betimlenen kalkanlar gerçek fonksiyonel anlamlarının yanı sıra mezar sahibinin savaşçı yahut asker olduğunu ifade etmek için kullanılan bir imge olmuşlardır. Ayrıca kalkanların kötülükleri ve fenalıkları savuşturucu apotropeik bir amaçla kullanıldıkları ve tüm bu soyut işlevselliklerinden öte kalkanların dekoratif amaçlarla tercih edildikleri de bilinir, Uğurlu, 2000: 367.

[317] Pelta; Phrygia-Aizanitis'de özgün bir betim olarak mezar stellerdeki kapıların alt panellerinde sıklıkla yer alır, Lochman, 2003: 49; Aizanoi Güneybatı Nekropolis'deki 1. No.'lu mezar odasında keşfedilen Amazonlar lahdi üzerinde de Amazonlar'ın pelta kullandıkları görülür, Türktüzen, 1993: 520.

[318] Benzer bıçakların, MÖ 7. yüzyılda Etrüria'da bulunması nedeniyle "Kopis" olarak isimlendirilen bu kılıcın kökeninin Etrüskler'e kadar gittiği ve Mısır'da görülen khopesh isimli silahtan türediği düşünülmektedir, Connolly, 2016: 63. Koch, kalkan ve kılıç betimlerinin, Hellenistik Dönem'den itibaren ostotheklerde bezeme öğesi olarak kullanıldığını belirtmiştir, Koch, 2001: 225. Ayrıca; bu tasvirin MS 1. yüzyıldan itibaren Pisidia, Phrygia, Kilikia ve Isauria'da aynı şekilde kullanıldığı da ifade edilmektedir, Köse, 2005: 49; Horsley, 2007: 146, 147; Koçyiğit, 2014: 6. Pisidia'ya özgü vazolarda, fresklerde, sikkelerde ve savaş sahnelerinde görülen silah tasvirlerinin gerçek işleviyle kullanıldığı; lahit, ostotek ve stellerde mezar sahibinin bir kahraman ya da asker olduğuna ithafen sembolik anlamlarıyla tasvir edildiği ve de apotropeik manalar da barındırdığı; sur duvarları, kent kapıları ve kulelerde ise düşmana karşı hazırlıklı ve güçlü olma anlamında yer aldıkları ifade edilir. Bölgede tespit edilen silah tasvirli lahit, ostotek ve mezar stellerinin yalnızca asker ya da savaşçı olmadıkları hatta statü, meslek ya da cinsiyet ayrımı yapılmaksızın kadın erkek ve çocuk mezarlarında sıklıkla betimlendiği epigramlar ışığında anlaşılmaktadır. Bölgedeki ostotekler üzerine işlenen umbolu yuvarlak kalkan ve ardına diagonal yerleştirilen kılıç-mızrak tasvirlerin öncülü Alketas mezarında izlenmektedir. Bu mezarda betimlenen bir süvarinin kuşandığı korutos, knemis ve yuvarlak umbolu kalkanının arkasına diagonal yerleştirilmiş (kartal başlı kabzalı) kılıç Makedon kültürüne has unsurlardır, Çelgin, 1990: 218-226.

[319] Özdemir-Emekli, 2015: 19; Küçükcan, 2019: 24.

öncelikle kişilerin yaşamlarından yansıtılmak istenen bazı gerçek kesitlerin sembolik halleridirler. Ayrıca bu unsurların spiritüel işlevleri de vardır. *Kalkan:* Kalkanlar mezar sahiplerinin kahramanlıklarını-yiğitliklerini ya da askeri kimliklerini vurgulayan sembollerdir. Ayrıca mezarların olası bir şekilde karşılaşacakları fenalıkları, kötü güçleri ya da ruhları caydırmak için apotropeik bir karaktere sahiptirler. 11 (Res. 65) ve 19 (Res. 265) numaralı oda mezar kapılarında betimlenen kalkanlar ve arkalarına diagonal yerleştirilen kartal başlı gladiuslar yine aynı soyut güçlerin temsilcileridir. Ayrıca söz konusu bu kalkan tasvirleri; ikonlaşan Makedon kökenli (umbolu) kalkan şemalarının Pisidia üzerinden Kibyra'ya uzanarak mezar ikonografileri arasında yer edindiklerini göstermeleri nedeniyle arkeolojik açıdan son derece önemlidirler. *Patera/Phiale, Krater:* Özellikle pateralar/phialeler erkek mezarlarında betimlenen plastik unsurlardandır. Bu objelerin hepsi mezarların içinde ya da dışında gerçekleştirilen libasyonlara birer atıftır. Ayrıca ziyaret için gelen mezar sahiplerine mezar içerisinde hayatın devam ettiğine ve bu sıvı sunuların ihmal edilmemesi konusunda birer uyarıcı piktograftırlar. *Sarmaşık:* Dört mevsim yeşil kalabilen sarmaşık ağacı Dionysos'la ilintilidir ve ezeli hayatı simgeler. Bu bitkilerin mezarlardaki kullanımı ölen kişinin ezeli hayata ulaşmasının sembolik bir yansımasıdır. *Lotus:* Doğu[320] ve Batı[321] Kültürleri'nde çok eski dönemlerden beri elit kişilerce benimsenen erguvan rengi, onların asaletini ayrıştırmaya yarayan özel bir imgedir. Bu bağlamda; Lotuslar da (mor) renginden ötürü asaleti ve seçkinliği vurgulayan çiçeklerdendir. Doğu Kültürleri'nde Lotuslar, ölümü, (ölünün ruhunun yükselişini)[322], güneşi ve yeniden doğuşu temsil etmektedirler[323]. *Gül:*

[320] Erguvan rengini asaletin bir sembolü olarak kullanan toplumlardan birisi de Eski Mısır'dı. Erguvani bir renge sahip olan Lotus'un tonu da asilleri sembolize ediyordu, Doğruyol, 2003: 57. Asur ve Pers kral kabartmalarında sıkça karsılasılan, bir elde lotus çiçegi tasıma; "soylulugun simgesi" olarak eski bir Dogu gelenegidir ve Hitit tasvir geleneginde görülmemesine karsın, Asur etkisiyle Geç Hitit Zincirli kabartmalarında da kullanılmıştır, Özüdoğru, 2008: 103, dn. 538 = Darga 1992, 275, Res. 274, 322, Res. 307; Akurgal 1995, Lev. 106, 116-117. Mısır tasvirlerinde de MÖ. 3. bin sonlarından itibaren karsımıza çıkmaktadır, örnekler için bkz.: Lange-Hirmer, 1985: Taf. XIII, XXI-XXII, 174, 178. Lostus bezemeleri ayrıca; Anadolu Pers Dönemi ya da Hellenistik Dönem'e ait tümülüslerin (Mangaltepe, Kızılbel, Bekçitepe, Laletepe) duvarlarını süsleyen fresk proğramları içerisinde tercih edilen tematik öğeler arasındadır, Yağan 2017: 42, 44, 46, 81, Tab. 16.

[321] Roma'da erguvani renkler imparatorluğa hastır ve Roma imparatorlarının bebekleri doğdukları zaman erguvani renkte özel bir beze sarılırlardı ve bu nedenle bebeğe "porfirojenet" (erguvanlar içinde doğmuş) denilirdi, Geniş bilgi için bkz.: Polatgenç, 1999.

[322] Sidal, 1986: 42.

[323] "Mısır'da Lotus'un hayatın her alanında ön plana çıktığı ve önemli bir sembol olarak kullanıldığı dikkati çekmektedir. Mısır Kültürü'nde Lotuslar; gün ışığıyla beraber yapraklarını açmalarından dolayı güneşi ve yeniden doğuşu temsil etmektedirler. Aynı zamanda Eski Mısırlılar lotus çiçeğini ölümle ilişkilendirmiştir. Yani ölen insanların yapılacak bir büyüyle lotusa dönüşebileceklerine ve yeniden doğabileceklerine inanmışlardır. Nil'in durgun sularında yetişen ve Lotus olarak isimlendirilen Nilüfer çiçeği, Mısırlılar'ın mezarlarını süsleyen bitkilerin başında gelmektedir", Özçalık, 2017: 24. "Antik Yunan kaynakları Odysseus' un Troya Savaşı'ndan sonra İthake Adası'na dönüşü sırasında güçlü kuzey rüzgarlarıyla Kıbrıs Adası'nın güneyine sürüklenip rotasından saptırıldıktan sonra çıktığı günümüzde Libya kıyılarında bulunan Cyrene' de Lotophagoslar (lotos yiyenler) yaşamaktaydı. Lotophagoslar, Odysseus'in arkadaşlarına yemeleri için lotos meyvesi ikram ederler... Uyku ve hafıza kaybına neden olan lotos meyvesini yiyen Odysseus'in arkadaşları artık İthake'ye dönme isteğinden vazgeçmişlerdi fakat Odysseus onları kuvvet zoruyla gemilere zor olsa da bindirebilmişti

Binlerce yıldır çok çeşitli kültürler tarafından saygı duyulan manidar bir sembol olmuştur. Tipik olarak belirgin feminen bir sembol olarak algılanan gül İsis ve Aphrodite gibi bakire tanrıçalarla bağdaştırılır. Roma ve Erken Hristiyanlık'taki güçlü birlikteliklerden dolayı gül Rahibe Mary ile de özdeş hale gelmiştir. Greko-Roma geleneğinde tanrısal birlikteliğin köklü geçmişinden dolayı güller öte dünya ile birleştirilmiştir. Bu yüzden yeniden dirilişin sembolü güller ölümle ilgili ikonografilerde de tercih edilmiş ve yaprakları mezarlara serpilmiştir[324]. *Çiçek Rozetler:* Çiçek rozetler sadece mezar ikonografilerinde değil mimari alanlarda da estetik kaygılar nedeniyle dekoratif örgeler şeklinde uygulanmışlardır. Farklı yaprak sayılarının anlamsallıkları ötesinde çiçek rozetler evreni ve güneşin yaratıcısını, insan doğasının spiritüel yönlerini ve kader çarkını ifade eden soyut imgelerdendirler. Burada; evren, insan, kader, ölüm ve güneş-aydınlık gibi farklı kavramların mezar ikonografisiyle ilgili tek bir simge bünyesinde buluşturulması söz konusudur. Manevi yönleri güçlü ve evrenin en önemli bireyi olan insanın kaderi gereği bir zaman ölümle tanışacağı ve karanlıklar ülkesine göçeceği gerçeği yalnızca bir sembol ile dile getirilmektedir. Aynı zamanda güneşi yani aydınlığı temsil eden çiçek rozetlerin; ölen kişilerin karanlık ülkesini aydınlatabileceği inancının, buna dair umulan gizemli bir güce sahipliğin veya bu yönde edilen bir duanın sembolü oldukları da anlaşılmaktadır. Ayrıca çiçek rozetlerin mezardaki ölülere karşı duyulan özlemi, sevgiyi ve saygıyı ifade edebilecekleri de günümüzde hala aynı anlamları barındırıyor olmaları nedeniyle gayet anlaşılabilir bir durumdur. *Leylak Rozetler:* Leylaklar ise mor renginden dolayı mezar sahiplerinin asil kimseler olduğunu seçici kılan bir çiçeklerdir.

Mezar Odaları: Mezarlıkta tamamı beş adet olan bu yeraltı oda mezarlarının sahip olduğu mimari özellikler yapılacak bütüncül bir analiz ile değerlendirilecektir[325]. Öncelikle bu mezarlarda izlenen ortak mimari yönler tespit edilecek ve aynı zamanda bu mezarlar içerisinde farklı tasarlara sahip olan örneklerin de ilgili aksamlarına ayrıca değinilecektir.

Anıtsal Oda Mezar (Res. 128-134; Çiz. 23-25), Yom 10 (Res. 140, 141; Çiz. 32, 33), Yom 11 (Res. 166-175; Çiz. 42-45), Yom 12 (Res. 179-182; Çiz. 46-49) ve Yom 19'un (Res. 266-269; Çiz. 78) bütününde izlenen ortak mimari özellikler şu şekilde sıralanabilir. Cephe mimarisi nedeniyle dromosu olmayan ve topografik eğime bağlı olarak farklı kotlarda yer alan bu mezarların hepsi tabii olarak doğu-batı oryantasyona sahiptir. Mezar odası planları yaklaşık aynı hacimlerde olup dikdörtgene yakın formlar sergilerler. Tüm mezar örneklerinde

---

(Homeros/Odysseia)", https://www.arkeotekno.com/pg_190_lotus-ciceginin-antik-caglar-ve-modern-fizik-ile-iliskisi.

[324] Mısır, Yunan ve Roma geleneğinde manidar bir sembol olan gül yeniden diriliş, öte dünya ve tanrısallık bağlamında çok benzer şekilde Etrüskler üzerinde de etkili olmuştur, Clark, 2015: 9, 10, Fig. 7, dn.; 37, bkz.: Cooper, 1978: 141-142.

[325] Mezarlara ilişkin detaylı mimari tanımlamalar için III. Bölüm'e bakınız.

duvar yüzeyleri kaba traşlı bir şekilde bırakılmıştır yani sıva gibi ikinci bir dekoratif uygulama görülmez.

Mezar odalarına inişi sağlayan merdivenlerin bazıları ana kayadan traşlanırken bazıları da kesme taş bloklarla oluşturulmuştur (Yom 11 ve 12 gibi). Bununla birlikte bazı örneklerde ise basamak ya da merdiven tasarlandığı görülmez (Anıtsal Oda Mezar, Yom 10 ve 19 gibi). Mezar örneklerinin büyük çoğunluğunda duvarlarda üst kotlarda (Yom 10, 11, 12 gibi) ya da zeminle aynı kotta yer alan (Anıtsal Oda mezar ve Yom 10 gibi) farklı ebatlarda klineler bulunmaktadır. Bunlar ilk odada iki adet ikinci odada ise üç adet olabilmektedirler (Yom 11 gibi). Bu klinelerin bazılarının cephe kısımları büyük kiremitlerle kapatılarak dış hatları kireç harcı ile sıvanmıştır (Yom 10 ve 11 gibi). Ancak klinelerin tasarlanmadığı oldukça sade hatlardan oluşan mezar odaları da izlenir (Yom 19 gibi). Ölü yatakları kline ya da duvar diplerine paralel bir biçimde açılmıştır. Bu örneklerden bazılarının duvar klinelerinin alt kısımlarına kadar giren geniş tasarımlara sahip oldukları da görülür (Yom 12 gibi). Mezar içi trafiğine engel olmayacak düzende zeminde planlanan ölü yataklarının bazen bu prensibi bozdukları da az sayıdaki mevcut örnek aracılığıyla bilinmektedir (Anıtsal Oda Mezar gibi). Ölü yataklarının kimilerinin de yine kireç harcı ile sıvanarak daha dekoratif bir yüzeye kavuşturulmaları tespit edilen diğer uygulamalar arasındadır (Anıtsal Oda Mezar gibi). Bazı oda mezar örneklerinde ise ölü yatağı da yoktur (Yom 19 gibi). İki mezar odasını birbirine bağlayan geçişler yükseklik ve uzunluk bazında farklılıklar arz edip boyutlar konusunda tutarsızdırlar.

Alandaki iki odalı oda mezar örneklerini ortak özellikler altında bir araya toplayan temel unsurlar; ulaşım, oryantasyon, giriş, genel plan ile form (ebat) ve mezar içi mevcut doğal fizibilitenin-yüzeylerin olduğu gibi bırakılmasından ibarettir. Bu temel mimari kriterler dışında mezar odaları içerisinde görülen ölü defni ile ilgili organik donatılar arasında nicelik ve nitelik bazlı bir takım farklılıklar izlenmektedir. Bunlar; merdivenler, odalar arası dehlizler, klineler (bazıları kapaklı), ölü yataklarıdır (bazıları sıvalı) ve işaret edilen bu mimari detayların varlığı ya da yokluğu defin odalarının iç tasarımı konusunda tutarlı ya da stabil bir planlamanın olmadığını göstermektedir. Mezarların cephelerinde görülen bir gelenekselciliğin aksine mezar odalarında izlenen bu somut değişkenliğin ölü kültü içerisinde beliren zaruri ihtiyaçları farklı şekillerde giderme tercihinden ya da pragmatik bir yolla çözme kaygısından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Bu durum (mezar odaları mimarisi baz alınarak); mezar odaları inşası ya da tasarımı konusunda katı gelenekselci yerel bir ekolün gelişmediğine ve bireysel tasarrufla hareket eden zanaatkarların konu temelinde bütünüyle özgür tavırlar sergilediklerine işaret etmektedir.

Anadolu'da Demirçağ'dan Roma Dönemi içlerine değin farklı kültür coğrafyalarında inşa edilen iki odalı yer altı oda mezarı mimarisi oldukça az sayıdaki örneklerle temsil edilirler. Kronolojik açıdan güçlü bir şekilde devamlılığı izlenemeyen bu oda mezar türünün bilinen ilk örnekler aracılığıyla ana karakterini kavrayabilmek ya da oda içi mimari tasarım anlayışları konusunda çıkarımlar yapabilmek kısmen mümkündür.

Urartu'da kaya mezarı geleneğinin öncül modelleri olarak belirtilen oygu oda mezarların en erken temsilcilerinden biri olan ve yerel sivil mimariyi yansıtan donanımlara sahip Pekeriç I. yer altı oda mezarı konu bağlamında ideal bir örnektir. Ana kayaya rampa şeklinde açılan ve üzeri kaba molozlarla örtülen dromos mezar girişine ulaşır. İki odadan oluşan bu mezarın iç tasarımı salt duvarlardan ibarettir. İkinci oda ilk odaya nazaran daha küçük bir hacme sahiptir dolayısıyla mezarın anahat planı asimetrik bir şema oluşturur. Her iki mezar odasında da kline, sunu çukuru ya da seki gibi herhangi bir organik donatı bulunmayıp iç tasarım son derece yalındır[326]. Tatvan'daki bir yeraltı oda mezarı ise kuyu biçimli dromos ve iki odası ile bu geleneğin başkaca yönlerine dikket çekmektedir. Mezar odasında izlenen nişler ve sekiler bölgedeki kaya mezarlarının öncesinde bu iç donanımın geliştiğine işaret eder. Kuyu biçimli dromoslar Doğu Anadolu'da Erken Demir Çağ'a ait Karagündüz, Dilkaya, Yoncatepe ve Hakkari gibi merkezlerde izlenen örneklerle de bilinir[327].

Kommagene-Doliche Kent Nekropolisi, Jupiter Dolichenus Temenosu ve Yavuzeli Üçgöl'de çok sayıda iki odalı oda mezar belgelenmiştir. MÖ 3 - MS 4. yüzyıllar boyunca kullanılan söz konusu mezarlıklar ya da tekil örneklerin bulunduğu diğer alanlar bu tip oda mezarların Anadolu'da en yoğun şekilde kullanıldığı yerlerden biri olması nedeniyle önemlidir. Araştırmacılar buradaki iki odalı oda mezar örneklerini mezar girişlerindeki farklılıklar nedeniyle üç alt grup "Basit Girişliler"[328], "Ön Avlulular"[329], "Ön Odalılar"[330] halinde tasniflemişlerdir. Bu mezarların temel ortak özellikleri dromosların olmaması, ilk odanın ikinci odaya göre daha büyük olması ve her iki oda arasında bulunan zemin ve tavan eşikleri ve de yanlarda ante çıkışlı duvarlar ile odaların birbirinden ayrılmasıyla belirmiştir.

---

[326] Çevik, 2000: 9, 10, Lev. 65a. Ayrıca dönemi ifade edilmemekle birlikte, Zonguldak Devrek'de belgelenen iki odalı bir oygu oda mezar genel hatları ile Pekeriç örneğini çağrıştırmaktadır. Söz konusu mezar dikey ana kaya kesite açılan stilize üçgen alınlıklı ve mezar odalarına asimetrik bir aksta tasarlanan ve aynı zamanda bir kapak taşı ile kapatılan kare formlu bir kapı boşluğundan oluşan sade bir cepheye sahiptir. Her iki oda da dikdörtgen olup ikinci oda yatay eksende programlanmıştır. Tavan tonoz formludur ve ikinci odaya geçiş dar ve daha alçak bir dehliz ile yapılır. Salt duvarlardan olşan mezar odalarının içerisinde ölü defni ile ilgili herhangi bir organik donatı tasarlanmamıştır. Girişte izlenen stilize üçgen alınlık kutsal bir alana (tapınağa) öykünmeyi ifade ederken oda içlerinde uygulanan tonoz tavan modeli ölü ruhlarının yüceltilmesine ilişkin tasarlanan bir diğer detaydır, Bkz.: Karauğuz vd, 2009: 89-102, Res. 23-28.

[327] Erdoğan, 2017: 68.

[328] Ergeç, 1995: 134, 135, Kat. No: 14, 49.

[329] Ergeç, 1995: 135-137, Kat. No: 10, 12, 18, 33, 36, 45, 50, 52, 55

[330] Ergeç, 1995: 137- 141, Kat. No: 5, 35, 37, 38, 40, 41, 43, 66, 100.

Bu ortak asal benzerliklerin yanı sıra mezar mimarisi detaylarında farklılıklar olduğu da gözlemlenir.

"Basit Girişli" tiplerde mezarların girişlerinde eğimi yüksek doğal anakaya görünüm hakimdir. Dolayısıyla cephe maliyeti diğer grup örneklerine nazaran daha düşüktür. İlk odaya girişte kapak taşı ya da kapı bloğu kullanılır. Mezar girişi ile defin odaları büyük oranda eşdeğer kotlardadır. Kapıdan odalara basamaklarla inilen örnekler de mevcuttur. İlk odada iki, ikinci odada ise üç adet arcasorion tasarlıdır. İç mimari tasarımlar bu donatılarla oldukça tutarlıdır. "Ön Avlulu" tiplerde ise arazi eğiminin azlığına bağlı olarak mezar girişlerinde kaçınılmaz olarak ön avlular açılmıştır. Arazi faktörünün ötesinde bazı insanlar bu tip girişli oda mezarları tercih edebilmektedirler. Mezar odasına ait ön avlu köken olarak Urartu ile ilişkilendirilir ancak bazı sosyal grupların inanç temelli istekleri nedeniyle ölü kültü ritüelleri için bu tip girişler özellikle önemsenmektedir. Kapılar düz geçit şeklindedir ve odalara bazen basamaklarla da inilir. Odalar hacmen farklıdırlar ancak bazen aynı ebatlarda olabilirler ve bunların yüzey işçilikleri farklı olabilir. Genellikle ilk odada iki, ikinci odada üç adet olmak üzere arcasorionlar ya da organik lahitler (kapaksız derin ölü yatakları) bulunur (bazen bu şablon bozulabilir). Ancak arcasorionlarda ebat farklılıları ve konumlarında asimetriklikler olabilir. Zamanla genişletilebilen bu mezarlar yakın akrabalarla da paylaşılabilmiştir. Bu grup örnekleri mimari iç tasarım olarak kendi içinde oldukça tutarlı bir grafik çizerler. "Ön Odalı" tiplerde ise kapı önünde küçük bir oda ile basit bir avlu yer alır. Avlular nitelik olarak belirli bir tutarlılık yansıtmazlar. Genel mimari aksa asimetrik açılan kapı örnekleri olabilir. Birbirine basit geçişlerle bağlanan odaların hacimlerinde ve zemin kotlarında farklılıklar olabilir. Defin odalarının düz tavanların yanı sıra beşik tonozlarla yükseltilen örnekleri de vardır. Örneklerin genelinde ilk odada iki, ikinci odada ise üç adet arcasorion tasarlıdır ve bazı örneklerde oda duvarlarında oturma basamakları da görülür. Kimi örneklerde hediye nişleri görülür. Bazıları kapaklı olan arcasorionlu lahitlerin cephelerinde Eros, bukranion ya da kantaroslar işlenmiştir. Özellikle ikinci odaya geçitte görülen plasterler üzerindeki yontular ölü evi algısını artıran diğer ayrıntılardır. Bunun yanında arcasorion lahitler üzerinde görülen plastik bezemelerin bölgedeki lahit sanatına paralellik taşıdığı ifade edilmektedir.

Pontos'ta Amisos ve teritoriumunda belgelenen iki adet yer altı iki odalı oda mezar konuyla ilgili başka örneklerdendir. Amisos'taki (Samsun/İlkadım) ilk örnek konglomera ana kayaya açılmıştır ve mezar doğu-batı oryantasyona sahiptir. Mezarın doğal ana kayaya açılan dik girişi ise molozlar ile kapatılmıştır. Ön girişten mezar odasına ulaşım merdivenli bir dehliz ile yapılır. İki odalı olan mezarın iç duvarları oldukça düzgün işlenmiştir. Mezar içi yürüme zemini ikinci odaya doğru inen bir rampa şeklindedir. İlk odada kuzey ve güney

duvarda defin için kullanılan birer adet seki tasarlanmıştır ve başka donatı yoktur. İkinci odaya ulaşım ise kısa ve yalın bir geçişle yapılır. Daha aşağı kotlarda olan ikinci odanın doğu duvarında ise derince bir ölü yatağı yer alır. Ayrıca bu odanın kuzey duvarında dördül formlu derince bir niş tasarlanmıştır. Mezar odaları içerisinde başka organik detay olmayıp genel mimari şablon son derece yalındır. Mezarın dönemi arkeolojik veri yoksunluğu nedeniyle tespit edilememiştir[331]. İkinci örnek ise Samsun merkeze bağlı Tekepınar Köyü'ndedir. Konglomera ana kayaya açılan mezar kuzeybatı-güneydoğu yönlüdür. Doğal ana kaya kesite açılan mezar girişi kapak taşı ile kapatılmıştır. İki odalı olan mezarın ikinci odasına ulaşım basit bir geçit ile yapılmaktadır. Mezar odası içinde ölü defni ya da mezar ritüeli ile ilgili bir mimari aksam olmayıp genel tasarım oldukça yalındır. Bu yüzden definler mezar odası duvarlarının dibine serbestçe yapılmıştır. MS 1. yüzyıla (Flaviuslar Dönemi) tarihlendirilen bu mezar hakkındaki bilgiler oldukça kısıtlıdır[332].

Phrygia-Tripolis Doğu Nekropolis'de keşfedilen ve "1. No.'lu Kaya Mezarı" olarak adlandırılan komplike oygu oda mezarlar MS 1. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Mezarların giriş kısmında bulunan ana kaya sahanlık doğu ve batı hatlarda örülen rampalı yüksek duvarlarla bir temenos haline getirilmiştir. Temenosun doğusunda, ana kayada yer alan merkezi iç galerinin her bir yönünde simetrik olarak açılmış üç adet oda mezar bulunur. Galerinin kuzey duvarında yer alan mezar sıralı iki odalıdır (kuzey ve güneydekiler ise birer odadan ibarettir) ve bu oda mezarın giriş cephesi kireç harcı ile sıvanmıştır. Mezar odasına giriş monoblok ve içe açılır bir kapı ile yapılır ancak bu kapı korunamamıştır. Kapıdan sonra medivenler aracılığıyla daha düşük kottaki mezar odalarına inilir. Mezarı meydana getiren iki adet kemer tavanlı odaların ebatları farklı olup arkadaki oda daha küçüktür. İlk odada merkezi aksta bir koridor yer alır ve odanın her bir duvarında simetrik tasarlanan üstü açık üç adet derince kline yer alır. İkinci odada ise yine merkezde bir sahanlık bırakılmıştır ve odanın yalnızca kuzey duvarında bir ölü yatağı ve bir seki tasarlanmıştır[333].

Anadolu'da belgelenen "iki odalı yer altı oda mezarların" öncülleri ve Roma Dönemi sonlarına kadar bu mimari tasarımı devam ettiren az sayıdaki ardıl örnekler konunun tipolojik zeminde ana hatlarıyla! kavranmasına yardımcı olmaktadır. Yukarıda açıklandığı üzere tespit olunan ilgili örnekler; Urartu, Kommagene, Pontos ve Phrygia'da karşımıza çıkmaktadır.

Urartu'da belgelenen örnek ana kayanın doğal dokusuna bağlı tasarlanan bir dromosa sahiptir ve oda planları hacmen asimetrik olup salt düz duvarlardan ibarettir ve oda tasarımları bu haliyle son derece yalındır. Pekeriç'deki bu iki odalı oda mezar örneği yalın yerel sivil

[331] Ünan, 2010: 94, 95, Lev. XXXVIII.
[332] Ünan, 2010: 99, Lev. CCXXVIII, CCXXIX.
[333] Erdoğan ve Aktaş, 2011: 1-81.

mimari niteliklerle bağlılığı nedeniyle oldukça primitif bir karakter taşımaktadır. Konuyla ilgili örneğin tekilliği Urartuda'ki iki odalı oda mezarları mimarisi üzerine yapılabilecek analitiğin ölçeğini kısıtlamaktadır. Konu bağlamında yüksek nicelikte örnekler sunan bölge ise Doliche merkezli Kommagene'dir. MÖ 3. yüzyılda yoğun olarak inşasına başlanan iki odalı oda mezarlar araştırmacılarca üç başlık altında tasniflenmiştir. Mezar girişlerinin niteliğine göre beliren bu gruplara ait her üyenin ana mimari şablon bağlamında büyük oranda belli bir tutarlılık yansıttıkları görülür. Ancak her üç grup içerisinde yer alan tüm örnekler "iki odalı oda mezarlar" bağlamında ortak bir analize tabi tutulduklarında belli başlı farklılıkların belirdiği de dikkatleri çekmektedir. Bu mezarların ortak özellikleri dromosların yokluğunda, tamamı farklı hacimlerden oluşan iki odalı plana sahip olmalarında ve genel olarak iç planda belli sayılarda arcasorionların (az sayıda örnek hariç) simetrik şekilde tasarlanmasındadır. Ayrıca her iki odayı birbirine bağlayan geçişlerde izlenen estetik kaynaklı dekorasyonlar bu mimari şablonu ortak bir çatı altında bütünleyici diğer detaylar arasındadır. Ancak arazi eğimi faktörü ya da tercihe bağlı olarak başkaca mezar girişi sahanlıklarının şekillendirilmesi cephelerde farklı bir resmin (böylece farklı bir giriş tipolojisinin) ortaya çıkmasına neden olmuştur. Tercihe göre kapı bloğu ya da kapak taşı kullanımı, odalara inişlerin merdivenlerle ya da düzayak sağlanması, odalardaki hemzeminlik ya da aralarındaki kot farkları, arcasorionlarda kapak kullanımın değişkenliği, oda içlerindeki sekilerin ve nişlerin tasarlanması ya da yokluğuyla geleneksel mimari şablonun özellikle oda içi detaylarla bozulduğu görülmektedir. Ayrıca bazı arcasorionlu lahit örnekleri üzerinde betimlenen mitolojik karakterler ya da ölü kültü ve mezar ritüeli ile ilgili diğer plastik örgeler ve de oda geçişlerinde izlenen plaster yontular iç mimari tasarımlardaki başkalıkları artıran diğer detay unsurlardır. Şu halde; topografik koşullar, mezar sahiplerin ekonomik güçleri ve görece gelenekselliğe bağlılıklarının yanı sıra definlerin miktarı ve bundan kaynaklı mezar planlarının dönüştürülmesi gibi asal (doğal ve insani) nedenler bu mezarlarda giriş mimarisi ve de ağırlıklı olarak mezar odaları iç tasarımında bir değişkenliği beraberinde getirmiştir. Her ne kadar mezar tasarımlarını belirleyen bu kriterlere rağmen giriş planlamaları dışında defin odalarının belirlediği ana mimari şemanın büyük oranda tutarlılık göstermesi de yerel bir oda mezar mimarisi geleneğine işaret etmektedir. Amisos ve yakınlarında belgelenen iki adet oda mezar ise küçük ölçekte bölgesel oda mezar mimarisinin görece farklılıklarına dikkat çekerken geniş ölçekte bu geleneğin ne denli özgür ya da kalıp dışı karakterler yansıttığını anlatmaktadırlar. Amisos'ta tespit edilen mezarın girişi herhangi bir cephe düzenlemesine sahip değildir ve rampa dromosun ulaştırdığı kapı molozlarla kapatılmıştır. Merdivenlerle inilen ilk defin odasından ikinci odaya uzanan yürüme zemini hafif rampa şeklindedir. İlk

odada iki seki yer alırken ikinci odada ise yalnızca bir ölü yatağı ve bir niş tasarlanmıştır. Tekepınar örneği ise ana kaya kesite açılan düz kesitli bir dromosa sahiptir ve kapı bir blok ile kapatılmıştır. Mezar odalarında ise ölü defni ile ilgili herhangi bir organik donatı olmadığı için son derece yalın bir mimari tasar yansıtır. Biri merkez diğeri kırsal yerleşimde bulunan bu iki mezar kendi aralarında topografya, ekonomik güç farklılıkları gibi temel nedenlerden ötürü defin ihtiyaçlarını karşılamak konusunda oldukça farklı karakterler yansıtmaktadırlar. Mezarlarda görülen temel ortak yön ancak iki odalı olmalarıdır. Tekepınar örneği salt duvarlardan oluşan yalın mimari tasarımıyla Demir Çağı'na ait primitif örneğe bir göndermede bulunmaktadır. Tripolis'te keşfedilen oda mezarı ise giriş kısmında bulunan temenosu ve mezar girişinde bulunan monoblok kapısı ile Kibyra örneklerine benzemektedir. Merdivenlerle inilen kemer tavanlı mezar odalarının ikincisi daha küçüktür ve bu durum Doliche örneklerini hatırlatmaktadır. Her iki defin odasında tasarlanan defin alanlarının niteliği ve sayısal dağılımı mezar iç planı bazında asimetrik bir şema çizmektedir. Bu durumda ikinci odanın daha sonradan ihtiyaç duyulan definlere yeterli cevabı verebilmek endişesiyle oluşturulduğuna ve böylelikle asal mezar planının ikincil mimari uygulamalarla sistemsizce dönüştürüldüğüne işaret etmektedir.

Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı'nda bulunan söz konusu iki odalı oda mezarlardan hareketle Urartu, Kommagene, Pontos ve Phrygia'da belgelenen ve farklı dönemlere ait olan diğer benzer örneklerin tipolojik bağlamdaki bütüncül analizi tartışma konusunu belirgin bir sonuca ulaştırmak adına bir takım arkeolojik önermeler ileri sürebilmeye imkan tanımaktadır. Tipolojik analizi yapılan örneklerin sunduğu genel geçer mimari çıkarımlar şu şekilde sıralanabilir. Defnedilmesi öngörülen potansiyel popülasyonun yüksek niceliği daha geniş hacimlere sahip iki odalı mezarların tercihindeki temel sosyal endişe olarak belirir. Dolayısıyla bunlar birey sayısı yüksek olan çekirdek aileler tarafından benimsenen mezarlardır. Diğer bütün oda mezar örneklerinde olduğu gibi topografyanın bakısı mezarların oryantasyonunu belirleyen asal kritertir ve bu nedenle mezar lokasyonlarında genellikle yön kaygısı güdülemez. Arazinin sahip olduğu eğim mezar girişlerinin ana karakterini belirler. Dik arazilerlerde sığ girişler, avlular, temenoslar, istinat duvarları ya da basit ana kaya mezar cepheleri inşa edilirken düşük eğimli arazilerde zorunlu olarak rampa dromoslar inşa edilmiştir. Ancak bu doğal kriterlerin yanı sıra ölü kültüne bağlılığın bir neticesi olarak tasarlanan ön avluların inşası bu kuralı tanımayan nadir ve özel durumlardandır.

İkincil önemli unsur ise mezarların ana hat planlarını ve oda içi dekorasyonların zenginliğini ya da yalınlığını belirleyen ekonomik güçtür. Bu dinamik, mezarların dış mimarisinden içerideki en ince ayrıntılara kadar kendisini tüm noktalarda hissettirmektedir.

Öyle ki; bir mezarın plan formatı, iç donatıların simetrisi ve niteliği ve de diğer dekoratif unsurların kalitesi ya da tüm bunlardan yoksun olma durumu (Amisos örneğinde olduğu gibi) bu minvalde gelişerek ortaya çıkan ayrıntılardır. Bu nedenle; mezar girişlerinde blok kapı sistemleri, kapak taşları ya da moloz örtüler olmak üzere farklı mimari donatılar ya da basit güvenlik tedbirleri ortaya çıkmıştır. Mezar içerisinde bulunan klineler, ölü yatakları arcasorionlar ve nişler gibi mimari detaylar maliyeti artıracağından bunların niceliksel varlıklarında değişkenlikler görülebilir. Bu durumun diğer bir nedeni de ihtiyaçlara cevap verebilecek sayıda definliğin yapılması mezar odaları içerisinde asimetrik bir düzenlemenin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ya da zamanla ölü defni için yeni mekanlara ihtiyaç duyulması ana hat planlarının asimetrik formlara evrilmesinde etkili olmuştur. Öte yandan mezar iç zeminlerinde ardıl definler için açılan münferit ölü yatakları bu plansal deformasyonu artıran ikincil unsurlardandır. Bunların yanında oda yüzeylerinin sıvanması, plaster mimari kabartmalar ya da özellikle klinelerde (arcasorionlarda) izlenen ölü kültü ile ilgili plastik örgeler yine bu ekonomik güçlerin birer yansımasıdırlar. Aynı zamanda bu durum yerel plastik sanatçılarca geliştirilen stilleri-ekolleri mezar sanatına senkronik bir yansıtmayla ölü evi düşüncesini somut anlamda daha da algılanabilir kılma kaygısının varlığına işaret eder[334]. Öte yandan oda mezarların mevcut ana kaya cevherin tanıdığı sınırsız imkanlar dahilinde özgürce manipüle edilebilmesi bu mimari gelenekte ölü kültü ihtiyaçlarına son derece paragmatist çözümler formüle edilebilen beşeri mentaliteye de geniş bir manevra alanı tanımıştır.

Özetle; bahsedilen bu doğal ve sosyal kriterler mezarların yalnızca iki odalı olmaları dışında birçok farklılıkları da beraberinde getirmiştir[335]. Öyle ki; mimari bazda izlenen bu değişkenlik detaylarda belli bir tipolojinin ortaya çıkmasına imkan tanımamaktadır. Dolayısıyla mezarlarda izlenen plastik örgelerin niteliği, epigramlar ve de defin kontekstlerinin sunduğu arkeolojik materyallerin ötesinde salt mimari bazlı bir tarihleme yapabilmek ya da kronolojik bir dizin oluşturabilmek de mevcut örnekler üzerinden makro ölçekte mümkün değildir. Ancak Kibyra ölçeğinde bu mezarlarda izlenen mimari nitelikler ışığında (cephe mimarileri) kronolojik bazda belirgin bir tipolojinin geliştiği ifade edilmişti. Ayrıca Kibyra'daki iki odalı yer altı oda mezarlarının kimilerinin sahip oldukları bazı mimari donatılarla ya da detay iç tasarımlarla Anadoluda'ki diğer benzer örneklerden ayrıldığını bu noktada vurgulamak gereklidir. Bunlar; mezar cephelerinin istinat duvarlarıyla

[334] Devrek'te belgelenen iki odalı oda oygu mezar örneğinde izlenen mezar cephe alınlığı ve odalardaki tonozlu tavan tasarımı burada defnedilen insanların en azından aile fertleri tarafından kutsandığı, yüceltildiği belki de ölümsüz kılındığı noktasında dikkate alınması gereken mimari detaylardandır.

[335] Ancak iki odalı oda mezarlarda dördül formlu merkezi sunu çukurlarının ya da hareket alanlarının yokluğu bu tip mezarları diğer tipolojik temsilcilerden ayıran detay özellikler olduğu söylenebilir.

mesnetlenmesi, girişlerin eşik, söve, lento ve bunlar arasında konumlanan ikonografik betimlerle süslü kapı bloklarına sahip olması, ve de bu konstrüksiyon üzerine bindirilen yarım daire kemerlerle yükseltilen anıtsal bir mimarinin tasarlanmış olmasıdır[336]. Ayrıca bu durum komplike mimari aksamlarla meydana gelen kompozit bir tasarıma sahip anıtsal oda mezarda çok daha büyük ölçekte izlenmektedir. Böylesine eklektik bir stille teşekkül eden bu oda mezar ünik cephe kompozisyonu nedeniyle konu bağlamında bilinen tek örnektir. Ayrıca mezar iç detay tasarımlarında izlenen iki katlı duvar klinelerinin de şu an için tekil bir nitelik olduğu belirtilmelidir (Yom 12'de olduğu gibi). Tüm bunlardan hareketle Anadolu'da belgelenen iki odalı oda mezarların özellikle mezar içi tasarımlarında belirli bir kalıba bağlı kalınmadan son derece özgür ve akılcı uygulamalarla inşa edildikleri ifade edilebilir.

4.2.1.1.2. Tek Odalılar

Bu grup altında incelenecek olan oda mezarlar ise; Yom 13 (Res. 185-188; Çiz. 51-53), Yom 14 (Res. 201-208; Çiz. 64-69), Yom 15 (Res. 211-213; Çiz. 64, 65, 67, 69), Yom 16 (Res. 235-243; Çiz. 74), Yom 17 (Res. 244-251; Çiz. 75), Yom 18 (Res. 287-293; Çiz. 79) ve Yom 20'dir (Res. 294-298; Çiz. 80). Metnin geride kalan kısımlarında "Genel Planlama" başlığı altında ifade edildiği üzere; Flavii Temenosu'nun hemen güneyindeki ortak aile mezarlıklarının konumlandığı alandan itibaren güneye doğru devam eden topografyanın eğimi kuzey sektöre göre oldukça düşüktür (Res. 96, 97). Bu durumda alan boyunca düzgünce ve de doksan derecelik kırılmalarla yön değiştirerek devam eden istinat duvarı bomikoslu ve krepidomalı lahitlerin yerleştirilmesi için uygun bir zemin ortaya çıkarmıştır. Böylece bu sektör içerisinde beliren mimari planlama temenoslar geleneğinden uzaklaşarak daha özgür ve basit bir peyzaj ortaya koymuştur. Batı yamaca doğru uygulanan tesviye çalışmaları doğal ana kayada yüksekçe kesite ulaşana dek devam etmiştir ve bu yapay kesitin önüne çekilen istinat duvarıyla birlikte doğu kanatta akıntılara karşı korunaklı genişçe ve oldukça düz bir zemin ortaya çıkarılmıştır. Ardıl yapılaşma evreleri dahilinde sürekli uzayan bu istinat duvarının oluşturduğu paralel alanlar boyunca farklı noktalarda olmak suretiyle söz konusu tek odalı yedi adet oda mezar inşa edilmiştir. Bu tek odalı oda mezarların ortak ya da farklı mimari özellikleri yine aynı şekilde topyekün bir değerlendirme altında irdelenecektir.

Rölöveler: Yom 16 (Res. 234-236) ve Yom 17 (Res. 244, 245) dışında diğer oda mezarların tavanları veya dromosları üzerinde lahitleri taşıyan krepidomalar ya da bomikoslar bulunur. Bunlar; Yom 13 (Res. 185, 186), Yom 14 (Res. 201), Yom 15, Yom 18 (Res. 287, 288) ve Yom 20'dir (Res. 294, 295). Rölövede görülen bu oda mezar ve lahit birliktelikleri

[336] Edessa örneğinde görülen giriş mimarisi daha çok tapınak mimarisine öykünmeyle teşekkül etmiştir. Dolayısıyla bu özgün tasarım formal ve kavramsal olarak Kibyra örneklerinden ayrılır.

yalnızca mimari bir duruş değil bunun ötesinde manevi bağları ve yasal hakları da vurgulamaktadırlar[337].

Girişler: Mezarların hepsi doğu-batı oryantasyona sahiptir. Tesviyeler sonrası lahit taşıyıcıları için oluşturulan düz alanlar oda mezar inşalarında bir dezavantaj haline dönüşmüştür ancak bu sorun oda mezarlarda çok eskiden beri uygulanagelen kuyu biçimli dromosların açılmasıyla son derece basit bir teknikle çözülmüştür. Bu yüzden bu gruptaki oda mezarların hepsinde kuyu dromoslar görülür dolayısıyla hiçbirinde cephe kavramı yoktur (Yom 14 hariç/Res. 201, 202)[338] ve de defin odaları oldukça derindedirler. Dikdörtgen plandaki dromosların hiçbirinde basamak işlenmemiştir[339] ve inmek için ahşap bir ulaca ihtiyaç duyulacak kadar derin oldukları görülür[340]. Bütün dromoslar definler sonrasında kaba traşlı ve yayvan formlardaki büyük kapak taşları ile örtülmüşlerdir ve bu yüzden kemer formlu yalın kapı boşluklarında kapak taşları kullanımına gerek duyulmamıştır, Ancak; yalnızca 17 numaralı oda mezarın dromosu diğerlerinden farklı olarak iki parçadan oluşan kırma çatılı bir lahit kapağının kullanımıyla kapatılmıştır (Res. 244). Mezar odaları bütün örneklerde yaklaşık aynı hacimlere sahip olup dördül formdadırlar.

---

[337] Oda mezarlar üzerine bırakılan lahitlerle oluşan mimari birlikteliklerin Hierapolis Güney Nekropolisi'ndeki (Höyük Tepesi) MS 1. yüzyıla ait hypojelerde (yeraltı oygu oda mezar) de tercih edildiği ve bu durumun Anadolu oda mezar geleneği içerisinde çok küçük bir bölge içerisinde benimsendiği izlenmektedir. İlgili Hierapolis örnekleri için bkz: Şimşek, 1997: 18, 19, Çiz. 60/b, Res. 231-233.

[338] Aynı grup içinde yer alan Yom 14 ise alanın mimari anlamda farklı bir amaç doğrultusunda revize edilmesi nedeniyle kendisini diğerlerinden farklı kılan bir takım tasarımlara kavuşmuştur. Flavii Temenosu'nun hemen güneyinde kuzey-güney yönde yapılan istinat duvarı ilk evrede inşa edilen iki adet moloz kemer girişli oda mezarla (Yom 14 ve 15) organik ilişkilidir. Bu mezarların her ikisinin cephesi de istinat duvarı fasatında yer alır. Alana ikinci evrede ortak bir stylobat üzerine konumlandırılan iki adet bomikoslu lahdin mezar girişlerini bütünüyle kapatma endişesi, oda mezarlarda var olan ata kültünün devamlılığını sağlayacak yeni bir mimari konstrüksiyonu zorunlu hale getirmiştir. Öncelikle Yom 14'ün giriş kısmına oldukça uzun bir dromos açılmıştır. Bu dromosun bomikos stylobatı tabanına denk düşen açık kısmı ise yukarıdaki ağır yükü taşıyacak mukavemete sahip uzun ve güçlü yarım daire bir tonoz örtü ile kapatılmıştır. Bu tonozun bastığı duvarlar ise almaşık düzende olup bir koridor şeklinde defin odasına açılır. Dromosun doğuda kalan açık uç tarafının tüm duvarları ise kireç katkılı moloz taşlar ile kaplanmıştır. Böylece mezara ulaşım sorunu çözümlenmiştir. Değişen mimari doku aynı zamanda farklı bir giriş ve kapı sistemi tasarımını da beraberinde getirmiştir. Kapı lentosu ile tonoz arasında kalan yarım daire boşluğa ise bir taş korkuluk yerleştirilmiştir. Üzerinde dokuz adet dördül formlu gözenek işlenen bu pencere sayesinde mezar dış hayatla daimi bir irtibata kavuşturulmuştur. Bu giriş konstrüksiyonu içerisinde tercih edilen kapı mekanik olarak sürgülü bir prensiple çalışmaktadır. Herhangi bir kilitleme sistemi olmayan bu kapının güvenliği yalnızca kendi statik ağırlığı ile sağlanmıştır. Yom 14'e ilişkin tipolojik değerlendirmeler ise "Tek Odalılar" başlığı altındaki metnin son kısımında daha detaylıca yapılacaktır.

[339] Daha önceki yıllara ait nekropolis araştırmalarında, kuyu dromoslu oda mezarların dromoslarında ana kayaya organik olarak şekillendirilmiş merdivenlerin varlığı tek bir örnek doğrultusunda (Yom 7) belgelenmiştir, Bkz.: Şimşek, 2013: 37, Lev. XVI.

[340]13 numaralı oda mezarın dromosunda kuzey ve güney duvarında zemin ile aynı kotta tasarlanan iki adet kline yer alır. Bu tasarım gerek bu aile mezarlığında gerek Kibyra Nekropolisleri'nde şu ana kadar tespit edilen tek örnektir. Bu durumu çağrıştıran diğer örnek ise Kibyra'nın Güney Nekropolisi'nde 2 No.'lu Oda Mezar'da izlenir. Burada sığ ve uzun olan dromosda açılan basit bir ölü yatağı bulunur. Ancak bu detay mezarın inşa edilmesi aşamasında olmayıp daha sonraki münferit definler için yapılmıştır, Bkz.: Şimşek, 2013: 45, Lev., XIV. Ayrıca söz konusu mimari donanıma ilişkin (Dromos Klinesi) örnek verilebilecek bir diğer temsilci ise MS 1-2. yüzyıla tarihlenen Attaleia'daki tek odalı bir yeraltı oygu oda mezarda da izlenir, bkz.: Böyükyörük ve Tibet, 2000: 119, Res. 9.

Mezar Odaları: Mezar odalarının plan detaylarında ve dekorasyonlarında bir takım farklılıklar izlenmektedir. Bunlar belli başlıklar altında şu şekilde sıralanmaktadır:

Basamaklar: Mezarlara iniş bir ya da iki basamaktan oluşan basit ana kaya merdivenler ile yapılır. Dolayısıyla mezar odaları dromos zeminlerinden daha aşağı kotlardadır. Ancak sadece Yom 14'de bu basamakların olmadığı görülür bu durum mezar odası ile dromos zemini arasındaki kot farkının çok az olmasıyla ilintilidir (Res. 205).

Klineler: Tüm örnekler bazında klinelerde; nitelik, nicelik ve kot gibi değerlerle ilgili zorunlu ya da tercihe bağlı asimetrik bir tasarımın ortaya çıktığı izlenir. Yom 13'de (Res. 188), Yom 16 (Res. 238) ve 18 (Res. 289) ile benzer şekilde batı duvarda kırma çatılı bir kline yer alır ancak; kuzey ve güney duvarlarda defin klinesi olmayıp duvar boylarınca uzanan sekiler bulunur ve merkezi alanda doğal olarak dikdörtgen bir hareket alanı ortaya çıkmıştır (Res. 188). Yom 14'te ise her bir duvarda dikdörtgen formlu birer adet kline tasarlanmış ve oda zemini kabaca düz bırakılmıştır (Res. 206-208). Yom 15 ise mezar odası tasarımı olarak yalnızca batı ve kuzey duvarda zeminle eşdeğer kotta birer adet klineye sahiptir ve oda içi düz bir zeminden ibarettir (Res. 211-213). Güney duvarda kline bulunmamasıyla ortaya çıkan asimetrik plan tasarım ise tamamen bir zorunluluktan kaynaklanmaktadır. Bu durum güneyde yakın komşusu olan 14 No.'lu oda mezar ile kendi arasında yeterince ana kaya cevherin bulunmamasıyla ilgilidir (Çiz. 65). Yom 16'da mezar odasında batı duvarda bir kırma çatılı kline, kuzey ve güney duvarlarda ise dikdörtgen formlu klineler vardır (Res. 238-242). Ayrıca oda merkezlerinde hareket alanları ya da sunu çukurları bulunur. Yom 17'de de aynı şekilde her duvar dibinde birer kline yer alır ancak burada klinelerin merkezi oda zemininden daha düşük kotlarda bir ölü yatağı gibi tasarlandığı görülür (Res. 247-251). Batıda yer alan klinenin ise tavanı kemerimsi bir form sergileyip arcasorionlu mezarları andırır fakat burada mimari teknik olarak bir kurma söz konusu değildir, sadece mevcut ana kaya kabaca bir arcad formunda işlenmiştir (Res. 249)[341]. Yom 18 mezar odası iç tasarımı olarak tamamen Yom 16 ile (Res. 238-242) aynı özelliklere sahip olup batı duvarda bir kırma çatılı kline, kuzey ve güney duvarlarda ise dikdörtgen formlu klineler vardır (Res. 289-293). Ayrıca oda merkezlerinde bulunan hareket alanları ya da sunu çukurları bir diğer ortak yönleridir. Söz konusu iki mezar adeta aynı ustaların elinden çıkmışçasına büyük bir benzerlik yansıtırlar. Yom 20 ise tüm hatlarıyla dördül bir odadan ibarettir öyle ki oda içerisinde kline, seki ya da sunu çukuru gibi donatıların olmayışı kendisini diğer örneklerden ayıran son derece yalın bir

[341] Bazı arcasorionlu oda mezar örnekleri için bkz.: Erdoğan, 2011: 24-28; Filges, 2006: 222-261; Ergeç, 1995: 141-149, Liste IX; Zeyrek, 2007: 117-144; Çelgin, 1990: 150; Machatschek, 1967: 49-61; Dörner-Naumann, 1939: 17-29; Mouterde, 1949: 50; Pagenstecher, 1919: 122; Alföldi-Rosenbaum, 1971: 10; Alföldi-Rosenbaum, 1980: 27; Wagner, 1975: 80.

tablo çizmiştir (Res. 296-298). Oda içerisinde kline, seki ya da ölü yataklarının tasarlanmaması ise cesetlerin doğrudan zeminlere bırakıldığını göstermektedir.

Sekiler ve Merkezi Haraket Alanları: Seki tasarımı yalnızca 13 numaralı oda mezarda görülür (Res. 188). Bu alanlara ikincil definlere ait cesetler ya da kırma çatılı kline içerisine ilkin defnedilen ölü-ler-e ait olan mezar armağanları bırakılmaktadır. Oda merkezinde yer alan dikdörtgen hareket çukuru ise eş kotta tasarlanan kline ve sekilerin zeminden daha yüksekte tutulması kaygısı nedeniyle ortaya çıkan doğal bir detay olarak yorumlanmalıdır.

Sunu Çukurları: Bu tasarımlar yalnızca tüm mimari aksamlarıyla aynı olan 16 (Res. 238) ve 18 (Res. 292) numaralı mezarların oda merkezlerinde görülür. Bu çukurlara mezar ritüeli ile ilintili libasyon (sıvı) ya da specral (tahıl vb.) sunuların yapıldığı anlaşılmaktadır.

Dekorasyon: Tek odalı bu mezarları vücuda getiren tüm mimari aksamlara (dromos, mezar odaları ve klineler) ait yüzeyler kaba traşlı olarak bırakılmışken Yom 14' de mezar odasının tavanı ile (Res. 206) Yom 17'de ise ilgili donatıların bütünü (kline zeminleri hariç) (Res. 247-251) zeminle birlikte kırmızı renkli kireç harcı ile sıvandığı için detayda diğerlerinden ayrılırlar. Bu sıvalı yüzeylerde herhangi bir epigram, ikona ya da mezar kültüyle ilgili bir grafito görülmez. Bu fazladan görsel uygulamanın öncelikle estetik kaygılarla ortaya çıktığı ve de ana kaya yüzeylerin mukavemetini artırarak kronik deformasyonlara mani olmak amacıyla yapıldığı anlaşılmaktadır. Elbette bu durumun mezar inşası için ayrılan harcamaların sahip olunan ekonomik güç ile de paralel olduğu görülmektedir.

Alandaki tek odalı mezar örneklerinin ortak yönleri yalnızca; oryantasyon, dromos, ana oda formlarının benzerliğinde buluşmaktadırlar. Öyle ki; tüm dromoslar merdivensiz olup kuyular şeklindedir ve üzerileri kapak taşları ile örtülmüşlerdir. Mezar kapılarında kapak bulunmayıp üst kısımları kemer formda işlenmişlerdir[342]. Oda planları ise dördül formdadır. Yukarıda açıklandığı üzere öncelikle mezarları esas olarak şekillendiren klinelerin konumlarında, kotlarında ve formlarında farklılar izlenir. Bunun yanında sekiler, sunu çukurları ve merkezi haraket alanları gibi diğer mimari donatıların dağılımında tercihe bağlı ya da mezar odalarının mimari karakterini biçimlendiren klinelerin niteliklerinden dolayı ortaya çıkan değişkenlikler söz konusudur[343]. 16 (Res. 234-243; Çiz. 74) ve 18 (Res. 288-293; Çiz. 79) numaralı oda mezarların mimari anlamda ortak paydalara sahip olmaları söz konusu mezarların aynı ustalar tarafından inşa edildiklerine işaret eder. Ancak tek odalı mezarlarda

[342] Yom 14 bu kuralın dışında kalmaktadır.

[343] Tek odalı oda mezarlarda izlenen sunu çukuru ve seki gibi donatılar alandaki iki odalı oda mezarlarda görülmez. Ayrıca yine bu mezarlarda ölü yatağının bulunmayışı ve kline cephelerinin (kiremit gibi ikincil uygulamalarla kapatılmayıp) açık bırakılması diğer farklılıklardır.

izlenen detay donatılar genel mimari tabloyu (mezar odaları bazında) nicelik ve nitelik bağlamında büyük bir tutarsızlığa itmiştir.

Bu mezarlıkta izlenen tek odalı oda mezarların Anadolu mezar geleneği içerisinde çok farklı bölgelerde ve tarihlerde beliren benzer örnekler arasında özgün ya da ortak yanlarının belirlenerek bir karakater şemasını çıkartmak elbette bu aşamada gereklidir. Erken Tunç Çağı'ndan Hristiyanlık Dönemi'ne kadar Anadolu ölü kültünde devamlılık gösteren bu mezar geleneğinin; ekonomik nedenler, gelenekselci anlayışlar, inançsal kaygılar ve dış etkiler doğrultusunda bir evrilme (ya da bazı noktalarda stabilizasyon) yaşadığı muhakkaktır. Böylesine uzun bir zaman dilimi içerisinde mezar ritüelleriyle ilgili sürekli sıkı ilişki içinde olan küçük objelerin dönemsel karakter-form farklılıkları dışında kullanım amaçlarında büyük bir değişim olmadığı gözlemlenir. Ancak yukarıda belirtilen bir takım sosyolojik dinamiklerin gücüyle ortaya çıkan farklılıklar özellikle mezar mimarisi tipolojisini köktenci bir şekilde değiştirmekten uzak duran oda içi donatılarda belirmektedir. Şu halde kronolojik bir gelişime kısmen bağlı olarak ortaya çıkan mezar mimarisi sanatının ortaya koyduğu geleneksel konjünktür içerisinde Claudii ve Flavii Aileleri'nin kullandığı tek odalı mezarları mimari analizler ışığında olması gereken bir noktada konumlandırmak esastır. Bu noktada Anadolu'da araştırmacılar tarafından belgelenen ve yorumlanan farklı dönemlerdeki oda mezar örneklerini irdeleyerek konuyu tarihsel boyutta derinleştiriyoruz.

Ölü evi şeklinde kimlik kazanan bu aile mezarlarının öncüllerine Batı Anadolu'da rastlanır ve bu geleneğin en erken temsilcilerinden biri olan Boyalık (İzmir/Çeşme) oda mezarı Erken Tunç Çağı'na aittir. Poroz ana kaya içerisine açılan mezar rampa şeklinde bir dromosa sahiptir ve odaya asimetrik bir pozisyonda açılan mezar kapısı büyük bir kapak taşı ile kapatılmıştır. Yuvarlak planda ve basık kubbe formlu olan mezar içerisinde ölü defni ile ilgili herhangi bir organik donatı ya da iç dekorasyonla ilgili ikincil bir uygulama olmayıp son derece yalın bir görünüm sergiler. Yastık taşı kullanılarak yapılan tekil defnin doğrudan oda içi düz zemine serbest bir şekilde mezar armağanlarıyla birlikte bırakıldığı izlenmiştir. Ayrıca mezarın dromosunda saptanan zengin buluntulara sahip bir adet pithos mezar da yine bu oda mezar ile bağlantılıdır[344]. Yunanistan Anakarası'nda Manika, Lithares ve Lunikia gibi çeşitli yerleşimlerin yanı sıra, Kyklad Adaları'ndan Milos Akrotiri, Girit/Aya Fotia, Kios/Emborio'da bu şekilde mezarlıklar ve mezar türlerinin varlığına işaret edilerek yerleşkeler arasındaki yakın bağlantıya dikkat çekilmektedir[345].

[344] Şahoğlu vd., 2009: 235.
[345] Massa ve Şahoğlu, 2011: 164-171.

Karia Müskebi'de (Muğla/Bodrum/Ortakent) belgelenen benzer örnekler Geç Tunç Çağı'na (Miken IIIa-MÖ 1200'ler) aittirler[346]. Sert kist topraktan müteşekkil yamaçları yer edinen bu mezarlar uzun bir rampa dromos ve bir mezar odasından oluşurlar. Farklı zamanlarda ardıl definlerin gerçekleştiği bu mezarların basit girişleri molozlarla kapatılmıştır. Mezar odalarında iki form izlenir; bunlardan ilkinin odaları dikdörtgen planlı olup zemin ve duvarları oldukça düzdür ve de tavanları basık kubbe şeklindedir. Diğeri ise daireye yakın planlı mezar odalarıdır ve bütüncül olarak bir tandır formunu yansıtırlar. Mezarların içerisinde herhangi bir organik donatı bulunmamaktadır. Bu mezarların bazı örneklerinde doğal kireçli toprağın su ile karıştırılıp mayalanmasıyla elde edilen harçla dromoslar ve mezar odaları sıvanmıştır. Genel formları bakımından Myken oda mezarlarıyla benzeşen bu mezarlarda kremasyon ve inhumasyon usüller bir arada tercih edilmiştir. İnhumasyon definler oda içerisine serbest bir şekilde yapılırken, kremasyon definler ise büyük kaplar içerisinde gerçekleşmiştir. Konteksti bozuk olan mezarlardaki hediyeler ise; fincanlar, tabaklar, pyksisler, kylixler, hançerler, mızrak uçları ve kadınlara ait ziynet eşyalarından oluşmaktadır.

Diğer örnekler ise Milas'a sekiz km. uzaklıkta olan Damlıboğaz'da (Hydia) belgelenmiştir[347]. Burada Geometrik Dönem'e ait bir nekropolis keşfedilmiştir[348] ve içerisinde iki adet tek odalı yeraltı oygu oda mezar saptanmıştır. Bu mezarların odaları dikdörtgen ve tavanları yamuk-dalgalı formludur ve dromosları küçük çukur rampa şeklindedir. Oldukça düzensiz hatlara sahip mezar odasının üç duvarında sekiler bulunur ve doğal olarak merkezde uzunca ve derin bir koridor oluşmuştur[349]. Bazen giriş karşısındaki seki diğerlerinden daha yüksekte olabilmektedir[350]. Mezarlar plan şema olarak simetriktir.

Demir Çağı'nda bu geleneğin en yoğun olarak devam ettiği bölge ise şüphesiz Urartudur. Urartu'da tek odalı yer altı oda mezarlarında iki tür giriş gözlenir. İlk grupta mezar girişleri doğrudan ana kaya yüzeye açılmıştır ve giriş küçük bir kapı aracılığıyla yapılır. Bu mezarlar çoğunlukla dörtgen bir plana sahiptirler. Oda tavanları ise düz, tonoz veya kırma çatılı olmak üzere farklılıklar gösterirler. Salt duvarlardan oluşan yalın tasarıma sahip modellerin yanı sıra içlerinde niş, seki, kline ya da oygu tekne gibi ölü defni ya da mezar kültü ile ilgili mimari ayrıntılar da izlenir[351]. Bu tür mezar odalarında izlenen sekiler daha geniş ve yüksek tutulmaktadır[352]. İkinci grup ise kuyu dromoslu (bazen merdivenli rampalı) örneklerdir. Urartu'da Demir Çağı'na ait tek odalı oda mezarların en belirgin özelliği kuyu

[346] Boysal, 1967: 67-76, Res. 1; Boysal, 1964: 81-85, Res. 1-4.
[347] Diler, 2001: 225, Çiz. 1, 2; Diler, 2005: 116.
[348] Diler, 2001: 225.
[349] Diler, 2005: 116.
[350] Diler, 2001: 227.
[351] Erdoğan, 2017: 72.
[352] Çevik, 2000: 29; Köroğlu, 2008: 29.

dromosların tercih edilmiş olmasıdır. Aynı zamanda girişi sağlayan küçük bir kapı (kapak taşı ile kapatılır), dikdörtgen (bazen yuvarlak köşeli dörtgenler, trapezidal, oval ya da şekilsiz) formlu mezar odası diğer temel mimari nitelikler arasındadır. Altıntepe[353], Kalecik ve Güleç Nekropolisleri'nde[354] bu türden plana sahip oda mezarlar bir arada izlenmektedir. Van, Bitlis, Ağrı ve Muş Bölgeleri'nde ağırlıklı olmak üzere neredeyse tüm Urartu coğrafyasında bu tip oda mezarlara rastlamak mümkündür. Urartu'nun çok odalı yeraltı oda mezarlarında olduğu gibi bu mezarlarda da niş[355] ve seki donanımları izlenir[356]. Aynı zamanda bu mezarlarda inhumasyon ve kremasyon da bir arada uygulanmıştır. Van Altıntepe'de belgelenen bazı yeraltı oda mezarlarda nişlerin zemininde açılan yuvarlak çukurlar bu durumu doğrulayan diğer somut verilerdendir[357].

Kilikia'da başkaca önemli bir merkez olan Kelenderis'de özellikle Klasik Çağ'da nüfusun ve de belirli bir kesimin ekonomik gücünün artması ile birlikte ortaya çıkan oygu oda mezarlar girişlerinden ötürü üç farklı tip olarak tasniflenmiştir[358]. Bunlar "Kuyu Dromoslular", "Rampa Dromoslular" ve "Merdivenli Dromoslular"dan oluşmaktadırlar. MÖ 5 - MS 1. yüzyıl boyunca kullanılan bu mezarlar sert kalker ana kayaç içerisine açılmışlardır ve oryantasyon birliktelikleri yoktur. Tüm mezarlarda dromos ve mezar odası aynı aks üzerinde olup simetrik bir mimari şema çizerler. Çukur (kuyu) dromoslularda; odaya paralel olan dikdörtgen formlu derin ve küçük dromos mezar odası kotuna kadar iner. Bu dromosun iki yanında oturma sekileri vardır. Kapak taşı ile kapatılan basit bir stomiondan sonra dikdörtgen, üç duvar dibi sekili ve merkezde bir çukur olan mezar odasına girilir. Oda yüzeyleri düzgün ve keskin hatlara sahip olup tavan hafif semerdam şeklindedir. Ölülerin yatırıldığı sekilerin ortasında kalan merkezi çukur ise mezar armağanları için kullanılmıştır. Dromosu rampalı olan örnekler de aynı şekilde bir girişe (stomion) sahiptirler. Farklı olarak yanlızca kapıda yüksekçe bir eşik bırakılmıştır. Tamamıyla aynı oda formlardan müteşekkil mezar odasında herhangi bir organik mimari donatı izlenmeyip iç tasarım son derece yalın bırakılmıştır[359]. Basamaklı dromoslar ise uzun ve inildikçe genişleyen bir form sergilerler. Kapı önünde bir sahanlık vardır ve giriş kapak taşlı basit bir stomiondan ibarettir. Mezar odası ise düz zeminli keskin köşeli ve semerdamsı bir tavandan oluşmaktadır. Oda içerisinde

[353] Sevin, 2012: 114.
[354] Çavuşoğlu ve Biber, 2008: 191.
[355] Urartu oda mezarlarında nişler genellikle giriş duvarı hariç diğer üç duvarda tasarlanmışlardır. Kare ya da dikdörtgen olan nişlerin üst kısımları kemerli ya da düz olabilmektedir. Erken Demir Çağ'dan itibaren yeraltı örgü mezarlarda yer verilen bu küçük mimari detay bu tür oygu mezarlarda tarihlendirme konusunda baz alınan önemli mimari aksamlar arasındadır, Sevin, 2012: 124.
[356] Erdoğan, 2017: 69, 70.
[357] Öğün, 1978: 667.
[358] Zoroğlu, 1994: 32-38, Res. 20-27.
[359] Bu tipin daha erken örneği (MÖ 6. yüzyıl) için bkz.; Tekocak, 2012: 305-315; Ayrıca başkaca benzer örnekler için bkz.: Zoroğlu ve Tekocak, 2009: 343-372, Plan 3, 4.

herhangi bir mimari detay olmayıp salt duvarlar görülür[360]. Doğu Kilikia'da Yüceören Nekropolisi'nde (Adana, Ceyhan/Kurtkulağı Beldesi) kurtarma kazılarıyla on iki adet yeraltı oygu oda mezarı saptanmıştır. Kalker ana kayaya açılan bu tek odalı oda mezarların MÖ 4-MS 7. yüzyıl gibi oldukça geniş bir zaman diliminde kullanıldıkları tespit edilmiştir[361]. Birbirinden uzak noktalarda olmayan bu mezarlarda oryantasyonlar son derece değişkendir. Mezarlara iniş çoğunlukla oda aksına simetrik (asimetrik örnekler de vardır) rampa şeklinde ve merdivenli dromoslar ile yapılmaktadır ve bu dromosların bir kanadında kapak taşlı küçük bir odanın yine ikincil defin amaçlı kullanıldığı mevcut bir adet örnek üzerinden bilinmektedir. Küçük ebattaki yalın yüzeyli kapılar (Stomion) kaba kesim taş bloklarla kapatılmışlardır. Ancak bunların birinde içeri açılılır monoblok bir mekanik kapının kullanıldığı da rölövede okunmuştur. Mezar odalarına inişler ise bir ya da üç basamaktan oluşan kısa merdivenler ile yapılır ancak bazı örneklerde mezarın derinde olmasına rağmen bu basamakların tasarlanmadığı görülür. Mezar odaları trapezoid ya da dördül formların türevlerine sahip olup son derece asimetrik bir şablon yansıtırlar ve hacimleri farklıdırlar. Odaların tüm hatları kaba traşlıdır ve tavanlar tonoz formludurlar. Dromoslarda ve mezar odalarında traşlama esnasında ortaya çıkan küçük ebattaki doğal düdenler moloz örgülerle kapatılarak anatomiye hybrid bir yapı kazandırılmıştır. Misis[362], Salamis[363], Anazarbos[364] ve Kelenderis'deki[365] oda mezar örneklerinde olduğu gibi dördül mezar odalarında genellikle her duvarda birer olmak üzere üçer adet yassı kemerli açık klineler (triclinum) tasarlanmıştır. Bu klineler de organik yastık taşları hep sağ taraftadır. Ancak bu sayısal kuralın dışında kalan tasarıma sahip örneklerin yanı sıra oda zemininde merkezi münferit bir ölü yatağından müteşekkil defin alanlarıyla oldukça yalın iç kompozisyonlara sahip mezar odaları da izlenmektedir. Bunlara ek olarak üç klineli tasarıma sahip bir oda içerisine yalın dikdörtgen formlu üzeri kare tuğlalarla kapatılan bir pişmiş toprak tekne mezarın geç dönemde yerleştirildiği görülmektedir. Mezarların hiçbirinde merkezi sunu çukuru ya da dördül hareket alanı tasarlanmamıştır.

Urartu'da Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemleri'nde kremasyon ve inhumasyon birlikteliği devam eden bu mezarlarda kuyu biçimli dromoslar ve ön girişli cephe tasarları devam etmekte olup tipik mezar odalarına giriş yine basit stomionlar ile yapılır. Bu dönemlerde basamaklı dromosların tercihinde bir artış izlenir. Mezar odalarında duvar

[360] Başka benzer örnek için bkz.: Zoroğlu ve Tekocak, 2011: 260-273, Res. 8.
[361] Şenyurt vd., 2006: 195-208.
[362] Taşyürek, 1975: 118.
[363] Karageorghis, 1970: 224.
[364] Ergeç, 2001: 397.
[365] Zoroğlu, 2000: 123.

diplerini dolanan sekilerin yanı sıra dikdörtgen formlu ölü klineleri ya da arcasorionlar izlenmektedir. Duvar önünde ya da girinti olarak tasarlanan bu sekilerin ölülere ayrılmasından çok mezar armağanları için tasarlandığı öne sürülmektedir[366]. Bu sekiler sadece bir duvar önünde tasarlanacağı gibi bütün duvarları dolaşan örnekler de bulunmaktadır ve bu detay mezar odaları genel şemasında asimetrik bir grafik oluşturur. Hiç seki olmayan yalın örnekler de vardır. Etrafında silmeler ya da çerçevelerle vurgulanan mezar odalarındaki nişlerin formları kare yahut dikdörtgendirler. Mezar tavanları kırma çatılı, tonoz formludur. Bu döneme ait mezarların en yoğun izlendiği merkezler Mollakent, Hazinetepe, Karaköy, Günyurdu, Güleç gibi yerleşim alanlarıyla Muş yöresi oldukça önemlidir ayrıca Van Gölü Havzası'nın batısında Bitlis ve Malatya Bölgeleri de başkaca işaret edilmesi gereken merkezler arasındadır. Bu dönemle ilgili oda mezar örnekleri üzerinde Mollakent'de belgelenen bir oda mezar iyi bir modeldir. Kemerli bir giriş sahanlığına sahip bu mezarın tonoz formlu tavanında izlenen havalandırma deliği Hellenistik Dönem Edesssa mezarlarını hatırlatmaktadır. Ayrıca yan duvarlar ve tonoz tavanın birleştiği yatay hatta sembolik bir ahşap kiriş süslemesi de düzenlenmiştir[367].

Kommagene, Doliche Nekropolisi, Jupiter Dolichenus Temenosu ve yakın civarlarında belgelenen tek odalı oda mezarlar Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemleri'ni kapsayan geniş bir zaman dilimi içerisine yerleştirilmektedir. Sert ana kayaç altına inşa edilen bu mezarlar "Dromoslular" ve "Ön Girişliler" olmak üzere iki grup halinde tasniflenmişlerdir. Ancak aynı alanda her iki türden girişe sahip oda mezarların yan yana inşa edilmiş olması girişler konusundaki bu değişkenliğin nedeni tespit olunamayan özel bir tercihten kaynaklandığıyla ifade edilmektedir. "Dromoslu"[368] mezarlarda ölü definlerinden sonra bu girişlerin tamamen kapatılması dinsel inançlar sonucunda (mezarın rahatsız edilmeme veya bu dünya ile olan ilişkinin bütünüyle kesilmesine) ortaya çıkan bir uygulama olarak yorumlanmaktadır. Tek odalı dromoslu mezarlarda rampa şeklinde mezar odasına ulaşan dromoslar sayıları üç, beş, yedi, dokuz gibi farklılık gösteren tek rakamlı basamaklardan oluşmaktadırlar. Dromos basamaklarındaki bu sayısal tutarlılık uğur veya uğursuzluk gibi batıl inançların etkisiyle açıklanmaktadır. Dromosun son basamağı ile kapı arasında mutlaka bir küçük sahanlık bulunmaktadır. Kapılar ise taşınabilir taş bloklardan veya kapının sağ ya da sol tarafına doğru girinti yapan sahanlıklarda yuvarlanarak hareket eden değirmen taşı formundaki bloklarından oluşmaktadır. Bir insanın ancak geçebileği ebatlara

[366] Derin, 1994: 100, 101.
[367] Erdoğan, 2017: 81-86.
[368] Ergeç, 1995: 116-123, Kat. No: 7, 9, 11, 31, 53, 60, 63, 64, 65, 67, 69, 70, 71, 74, 75, 102; Ayrıca bkz.: Bu modelde inşa edilen mezarlar Edesssa'da da belgelenmiştir; Yıldırım-İlaslan, 2019: 27-29, Kat. No: 1, 4, 6, 7, Çiz. 1, 2, 7, 8, 11, 12, 13, 14.

sahip kapı boşluklarından sonra gelen daha aşağıdaki oda zeminine ulaşım organik ya da ayrıca yerleştirilen bir veya iki basamakla yapılır. Kapının sağ ve solunda kare (bazılarının üstü kemerli veya üçgen prizma formlu) kandil nişleri vardır. Oda tabanları düzdür ancak bazı örneklerde her üç duvarı dolaşan sekiler de tasarlanmıştır[369]. Bazı az sayıda mezar odalarının ortasında ya da kapıya göre karşı duvarda kare ya da silindirik altarlar bulunmaktadır[370]. Mezar tavanları düz ve yalındır, yalnızca bir örnekte kabartma Medusa betimlenmiştir. Ağırlıklı olarak her üç duvarda birer adet (daha büyük hacimlere bağlı olarak bazen yan yana ikişer) derin üzerileri kapak taşı ya da tuğlalarla kapatılan archasorionlar bulunur. Bu simetrik tasarımı tamamen bozan ünik denilebilecek oda içi düzenlemler de izlenmektedir. Çok az sayıdaki karşı duvarda iki, diğerlerinde birer adet arcasorion olan modeller de vardır. Ayrıca bazen bu yatakların tavanının kırma çatı formunda ya da sade dikdörtgen şeklinde tasarlandığı örnekler de mevcuttur. Arcasorion zeminlerinin hepsinin sağ dar kenarında yastık bulunur. Bazen archasorionların yerine üç cephesi ana kayadan soyutlanmış kırma çatılı formlu kapaklı sabit lahdin yer aldığı modeller de tespit edilmiştir. Çok az sayıdaki örnekte oda köşelerinde (arcasorionların baş kısmı tarafında) organik bırakılan payeler tasarlanmıştır bunlar mezar içi ritüellerde kullanılmaktadır. Bunların yanı sıra tüm tasarımlarıyla diğer örneklere benzeyen ancak yanlızca yan duvarlarda birer adet arcasorion bulunan bir oda mezar ise tavanının olmayışıyla dikkat çeker. Araştırmacılar buranın üzerinde ayrıca anıtsal bir mimari kurma olabileceğini önermektedirler[371]. "Ön Girişli"[372] tek odalı oda mezarlarda ise cepheler bazıları

[369] Edessa/Urfa Kalesi Batı Yamacı Nekropolisi'nde belgelenen bazı mezarlar birkaç basamaklı dromosa sahip olup defin odaları kare planlıdır. Buradaki mezarların ön kısmına lahit bırakılan örnekler de vardır. Mezar odalarında bir ila beş adet arasında değişen sayılardaki arcasorionların tekneli, yataklı, yuvarlak kemerli ve çatı kemerli olmak üzere değişik tasarlı oldukları izlenir. Bazı mezarlarda boyalı sıva izleri görülmektedir. Taban mozaikli mezarlar ise Geç Roma İmparatorluk - Erken Doğu Roma Dönemi'ne aittirler. Buradaki 65 numaralı oda mezarın tabanında dış hatları bordürle çevrilen ve üzerinde geometrik desenlerin yanı sıra merkezdeki tabulada Süryanice epigramların işlendiği bir opus-tessera mozaik örneği görülür, Yıldırım-İlaslan, 2019: 19, Lev. 30a; Yine birkaç basamaktan oluşan bir girişe sahip tek odalı triclinum tasarlı 69 numaralı oda mezarın tabanındaki tessera mozaikte ise aile fertlerinin betimlendiği (iki kadın, iki erkek) dört adet portre yer alır. Figürlerin üzerinde geleneksel kıyafetler olup başlarında bir tür başlık görülür. Her portenin yanında iki ya da üç satırdan oluşan Süryanice yazıtlar işlenmiştir, Yıldırım-İlaslan, 2019: 19, Lev. 30b; 67 numaralı oda mezar da aynı şekilde birkaç basamaktan oluşan girişe sahip olup triclinum tasarlı dördül tek odadan ibarettir. Kare formda ve dış hatlarını bir bordürün belirlediği taban mozaiğinin merkezinde yazıtlı bir rozet ve orta kısmında ise bir Khristogram betimlenmiştir. Etrafında ise ornamentik örgeler görülür, Yıldırım-İlaslan, 2019: 19, Lev. 31.

[370] Bu mimari detayın yanlızca Jupiter Dolichenus Temenosu Nekropolisi'nde bulunan az sayıdaki oda mezarda izlenmesi bu alanın kutsal bir kimlik taşıyor olmasından hareketle mağaralı hatta yeraltı oda mezarları tapınak olarak kullanılan Mitras dini mensuplarının kullandığı Mitraerumlar'la ilişkilendirilmektedir. Bu detaylara sahip mezarların çok uluslu bir yapıya sahip Roma ordusunda görev alan Mithra dinine mensup askerlerce sahiplenilebileceği ileri sürülmektedir. Konuya ilişkin geniş bilgiler için bkz.: Ergeç, 1995.

[371] Doliche'deki bu örneklerin yanı sıra Edessa Nekropolisi'nde Geç Roma İmparatorluk - Erken Doğu Roma Dönemi'ne tarihlendirilen aynı türden bir oda mezar iç dizaynda izlenen resimsel anlatımlarıyla dikkat çeker. Bu mezar düz dromoslu ve tek odalıdır. Kapının söve ile lentoları yerindedir. Demonte halde oldukça sağlam durumda olan kapı bloğunun üzerinde bir açar deliği tasarlıdır. Defin odası kare formlu olup triclinum tasarlıdır. Girişin karşısındaki arcasorion kırma çatılı formlu doğu ve batıdaki ise arcadlıdır. Mezar odası bütünüyle freskolarla süslüdür. Doğudaki arcasorion önemlidir çünkü bu arcasorionun her iki yanında zeminden yükselen ikişer adet Korint düzeninde sütün, arkad hatlarına paralel dolaşan İon khymationlu ve ornamentik bezekli bir

ana kaya yüzeylerinde yüksekçedir ve kapıları monoblok taştır. Bu örneklerin birçoğu yalın yüksek cephe girişine sahip iken, mezar ön cephelerinde Doğu Kilikia Anavarza'daki kaya mezar modellerinde olduğu gibi kesme taşlardan inşa edilen koruma amaçlı bir ön girişe sahip ünik modeller de belgelenmiştir[373]. Bazı tek odalı örneklerde ise kökeni Urartu'ya kadar dayanan geniş ön avlular bırakılmıştır ve bunların kimilerinde traşlı ana kaya yüzeylerde kabartma mezar stelleri ve insan figürleri izlenmektedir[374]. Bazen bu avlular mezar kapılarının hemen önüne dikdörtgen formlu, girişleri kemerli ve üstü açık olan sahanlıklı örneklere yönelir[375]. Bu ön alanın iki dar ucunda tasarlanan sekiler mezar definleri sırasında ve mezar ziyaretlerinde ölü kültü ile ilgili ritüellerin yapıldığı kutsal bir mekan olduğuna işaret etmektedirler. Geniş kemerli niş biçimindeki mezar girişlerinde ise portatif ahşap veya taş kapı sistemlerinin yanında silindirik kapı bloklarının da uygulandığı belirtilmektedir[376]. Aynı mezarlarda izlenen monoblok kapı taşlarının ise eşik ve lento arasında çalışan bir sisteme sahip olduğu ve bu kapıların dördül metoplarla ayrılan yüzeylerdeki geometrik bezemeli kabartmalarla süslendiği bilinmektedir. Bu kapıların iç yüzde tasarlanan demir bir sürgüyle kilitlendiği kısıtlı veriler aracılığıyla anlaşılmaktadır. Aynı kapı modellerinin Suriye sınırına yakın noktalarda (Kilis/Çerçili Köyü) belgelenmiş olması bölgede yaygın bir kullanıma işaret etmektedir. Buna benzer kapı modellerinin rölyef olarak betimlendiği çalışmalara Sidemara tipi lahitlerin dar yüzlerinde de rastlanmaktadır. Kommagene oda mezarı kapılarında ve lahitlerde tercih edilen bu ikonografi sivil ev kapılarının bir yansıması olmasının yanı sıra bir ölü evi düşüncesinin tezahürüyle örtüşmektedir. Dördül formlu olan mezar odalarının yalnızca hacimlerinde ve iç donatılarında farklılıklar görülür[377]. Genellikle odanın hacmine göre her

---

kemeri taşımaktadır. Bu anlatımda izlenen mimari tasar bütünüyle bir tapınak karakteri yansıtır. Arcasorionun cephesinde ise muhtemel iki aziz tarafından taşınan bir tabula anzata yer alır. Bu Hellence yazıtta Hz. İsa'nın kendilerini kutsamasını isteyen ölmüş kişilerin isimleri zikredilmektedir. Tabulanın alt ve üstünde ise birer Khristogram betimlenmiştir. Batı arcasorionun tekne cephesinde de bu arcasorionun kimlere ait olduğunu yazan sadece bir tabula ansata resmedilmiştir, Yıldırım-İlaslan, 2019: 77, 78, Lev. 55-58, Çiz. 41-43.

[372] Ergeç, 1995: 123-129, Kat. No: 1, 7, 9, 15, 29, 31, 59, 64, 75, 99. Ayrıca bkz.: Edessa Kızılkoyun ve Kale Eteği Nekropolisi'nde bu türden oda mezarlar da izlenmektedir, Yıldırım-İlaslan, 2019: 29-31, Kat. No: 19-21, Çiz. 37- 43.

[373] Edessa/Durak Köyü Nekropolisi'nde tespit olunan tek odalı dromoslu bir oda mezarın girişi ise tapınak alınlıklarını anımsatan kırma çatı formunda tasarlanmıştır, Yıldırım-İlaslan, 2019: 11, 12, Lev. 12a.

[374] Ön avlulu tek odalı oda mezar modellerinin Edessa'daki diğer başkaca örnekleri için bkz.: Yıldırım-İlaslan, 2019: 32, Kat. No: 22, 23, 24, Çiz. 44-51.

[375] Bu modeldeki diğer benzerler için Edessa'daki örneklere bakınız; Yıldırım-İlaslan, 2019: 31, Kat. No: 2, 9, 10, 17. Çiz. 3, 4, 17, 18, 19, 20, 33, 34.

[376] Edessa Kızılkoyun Nekropolisi'nde inşa edilen tapınak cepheli bir oda mezarın (54 Nolu Mezar) girişinde tasarlanan oval dikdörtgen formlu ve düz traşlı kapı bloğu üzerinde izlenen sürgü mili ve yuvaları güvenlik sistemi hakkında bilgiler vermektedir. Ayrıca bu dış kapıdan sonra gelen asıl mezar odası girişi aynı sistem içerisinde çalışan silindirik bir blok kapı ile kapatılmıştır. Bu türden kapı sistemleri Edessa Territoryumu'nda yalnızca üç mezarda saptanabilmiştir, Yıldırım-İlaslan, 2019: 17, Lev. 28ab.

[377] Edessa Kızılkoyun Nekropolisi'nde belgelen tek odalı bir mezarın geniş ön sahanlığında konumlanan lahit bir aile temenosunu andırır. Mezar, defin odasının sağında ve solunda yer alan heykel nişlerinin birinde korunabilen teçhizatlı bir asker heykeliyle ayrıcalıklıdır. Mezarın sahibine ait olan ve normal insan boyunda üretilen (185 cm.) bu eserin baş kısmı Urfa Müzesi'nde korunmaktadır, Yıldırım-İlaslan, 2019: 16, 17, Lev. 27ab.

duvarda bir ya da iki arcasorion bulunur. Bazen kapının karşısındaki klinenin arcasorion yerine dikdörtgen ya da ev karakterini vurgulamaya yönelik kırma çatı formunda tasarlandığı az sayıdaki örnekler üzerinden bilinmektedir[378]. Büyük hacimli odalar arasında kapının her iki yanında birer, diğer duvarlarda üçer arcasorion bulunan ve tavanı pramidal tasarlanan bir model de bulunmaktadır. Aynı mezar içerisinde zemine kronik ihtiyaçlarla eşzamanlı asimetrik açılan on üç adet ölü yatağı yer almaktadır. Böyle geniş bir popülasyona sahip mezarın girişinde anıtsal bir cephenin inşa edildiği de mevcut rölövedeki blok kalıntılarından anlaşılmaktadır. Bu durum mezara bir heroon kimliği kazandırıldığını düşündürmektedir. Tüm bu mezar içi tasarımların yanı sıra arcasorionlar ve basit profilli kırma çatı kapaklı organik lahitlerin asimetrik şekilde bir arada biçimlendirildiği ya da yalnızca aynı tip organik lahitlerden oluşan mezar odalarının inşa edildiği de belgelenmiştir. Ayrıca bu mezarlarda kapıların üst kısmında oda ile dışarı arasında hava akımını sağlayan delikler de diğer detaylar arasındadır.

Tek odalı mezarlar arasında oda içi mimari tasarımı olarak az sayıda ve tamamen bölgeye ait (Kommagene ve Kuzey Suriye) olan modeller de vardır. Bunlar altıgen, yedigen veya sekizgen planlı polygonal hatlardan müteşekkil son derece simetrik defin odalarıdır[379]. Her bir duvarda birer arcasorion bulunur. Bazı örneklerde mezar odası ortasında organik tasarlanan sade profilli arka yüzü yarı işli bir lahit de görülebilir. Mezar girişi önlerinde kemerli geçişi olan dikdörtgen planda bir ön avlu yer alır ve bu avluların dar kanatlarında arcasorionlar, oturma sekileri ya da içlerinde yas tutan kadınların betimlendiği kemerli nişler izlenir. Bazılarında ise bu ön alanlar pramidal tonoz biçiminde organik kapalıdır. Kapıların üzerinde havalandırma menfezleri bulunur[380]. Dikkat çekici tezyinatlarla da dekorize edilen bu mezarların varsıl, yönetici ya da üst düzey askerlerce kullanıldığı bilinmektedir. Yükseltilmiş pramidal tavan burada yatan insanların ayrıcalıklı olmalarını vurgulamasının yanı sıra gökyüzü, sonsuzluk, dolayısıyla ruhun ölümsüzlüğüyle bütünleşen bir anlamı da içerir. Bazı örneklerde duvar köşelerinde plaster başlıklar ve bu başlıklar ile arcasorion kemerleri arasında kalan üçgenimsi alanlarda Nikeler betimlenmiştir. Mezar odasıyla tavanın birleştiği yatay keskin hatta paralel devam eden ve üzerinde arabesk bitki motifleri ve

[378] Edessa Teritoryumu Günece Nekropolisi'nde triclinum tasarlı tek odalı oygu mezar içerisindeki bir niş sunağın arcadını yarım daireli bir Roma tonozu şekillendirir ve bu haliyle genel kompozisyonda bir tapınağa ya da kutsal alana öykünmeler açıkça izlenmektedir, bkz.: Yıldırım-İlaslan, 2019: 12, Lev. 14ab; Edessa Nekropolisi içerisinde ön girişli tek odalı bir mezarın sağ ve sol duvarında birer adet sütunla yükseltilen arcadlı ve kırma çatılı olmak üzere ikişer adet arcasorion bulunur. Kapının karşısında ise her iki yanında ikişer adet ion başlıklı sütunlarla yükseltilen kırma çatılı ve planda apsisli bir arcasorion yer alır. Bu tasarım ölülerin ruhunun yüceltilmesiyle ilgili bir tapınak formu ihtiva eder. Klinenin alınlığının hemen üzerinde kabartma bir İkhtyo kentauros tasviri bulunmaktadır, bkz.: Yıldırım-İlaslan, 2019: 64, 65, Lev. 42, 43, Kat. No. 10.

[379] Ergeç, 1995: 129-133, Kat. No: 21, 22, 26, 29, 39.

[380] Edessa Çakmaklı Nekropolisi'nde basamaklı dromasa ait tek odalı bir oda mezarın tavanında mezar içine ulaşan havalandırma ve libasyon amaçlı yuvarlak bir delik tasarlanmıştır, Yıldırım-İlaslan, 2019: 11, Lev. 11ab.

Eroslar'ca avlanan vahşi hayvanların betimlendiği bordürler görülmektedir. Mezar odalarında, Psykhepompos sıfatı ile elinde kerykaion taşıyan Hermes, Hades Ülkesi'ne iltica eden ruh ve Persophone'den oluşan öte dünya inacıyla ilintili ikonografik anlatımlar da mevcuttur. Bu tür anlatımlar Anazarva Nekropolisi oda mezarlarındaki freskolar üzerinde de izlenmektedir.

Lykia, Patara'da Günlük Tapınak Mezarı bölgesinde keşfedilen tek odalı oygu oda mezarların, odaya inişi sağlayan basamakları, içeride izlenen merkezi hareket çukuru, duvar dibindeki sekileri ve dikdörtgen formlu duvar klineleri gibi mimari donatılarıyla Lykia kaya mezarlarında izlenen genel mimari tasarımlara çok benzediğine dikkat çeken araştırmacılar bu durumun kentteki kaya mezarlarının sayısal azlığına bir cevap olduğunu vurgulamışlardır. Bu mevkiide belgelenen bir oda mezarın girişinde düzgün bloklarla inşa edilen cephe tasarımı ve de kapı bloğunun sürgülü prensipte çalışması bu durumu güçlendiren diğer bir somut delil olarak eklenmektedir. Son defin işlemininin akabinde dromosların toprakla kapatılması ve mezarla ilgili bir belirtecin olmaması dromoslu mezarların yerlerini gizli kılmaktadır. Definlerin inhumasyonlar şeklinde yapıldığı bu mezarlarda cesetler klinelere ya da kiremitlerle oluşturulan basit zeminlere yön serbsetliğiyle yatırılmıştır. Araştırmacılar, MÖ 3. yüzyıldan Roma İmparatorluk Dönemi içlerine değin devam eden bu mezar geleneğinin Patara'daki temsilcilerine benzeyen örneklerin aynı dönem içerisinde Miletos, Samos ve Ksanthos'ta izlendiğine de işaret etmişlerdir[381]. Patara'daki Bodrum Mevkii de kalker cinsi ana kayaya açılan tek odalı oygu mezarlara ev sahipliği yapar. Bu mezarlar dördül planlıdır bazılarında tutarlı ya da asimetrik sayılar gösteren klineler varken bazıları ise organik iç mimari donatılar anlamında son derece yalın bir fizibiliteye sahiptirler. Kimi mezar odalarının yüzeylerinin sıvalı olduğuna dair somut emareler vardır. Bazı örneklerin merkezi sathında ise dikdörtgen formlu bazen sıvalı sunu çukurları tasarlanmıştır. Yalın ana kaya cepheli olan örneklerdeki oda girişleri (dromoslar) kaba moloz ile blokaje edilmiştir. Bunun yanı sıra cepheye ana donatılarıyla giydirilen kapı konstrüksiyonları ve kapı blokları üzerinde kilit sistemlerine ait izler veren ayrıca bir grup da yer alır[382].

Pontos, Amisos'ta (Samsun-İlkadım/Atakum/Yeşildere) belgelenen çok sayıda tek odalı yeraltı oda mezar MÖ 3. yüzyıl ile Erken Roma İmparatorluk Dönemi gibi geniş bir kronolojik dilime ışık tutmaktadırlar. Bu mezarlar bütüncül bir analitikle yorumlandığında başlıca şu mimari özelliklerle karşılaşılmaktadır. Mezarlar konglomera ana kayaya yön kaygısı güdülmeksizin açılmıştır. Mezar girişlerinde bazı örneklerde dromos görülürken bazılarında dikey ana kaya kesit izlenir. Genellikle kapılarda stomionlar tasarlanmıştır ve bu kısımlar kapak taşı ya da kaba moloz ile kapatılır. Erken Hellenistik Dönem'de nadiren bazı

[381] İşkan ve Çevik, 2011: 79, 80.
[382] Demirer, 1998: 25-42.

örneklerin girişleri söve ve lentolar ile düzenlenmiş ve düzgün kesme blokların yatay bir şekilde boşluğa yerleştirilmesi ile kapatılmıştır[383]. Mezar odaları kare ya da dikdörtgen planlı olup tavanlar düz ya da tonoz formlu traşlanmıştır. Oda içi donanımlarda farklılıklar görülmek üzere; sekiler, klineler, loculuslar, nişler ve ölü yatakları tasarlanabilmektedir. Bunlar büyük çoğunlukla organik ana kayadan soyutlanarak biçimlendirilen iç detaylardır. Mezarlar mimari konfigürasyon olarak şu şekilde bir iç dizayna sahiptir. Hellenistik Çağ içerisinde herhangi bir iç donatının olmadığı, salt duvarlardan ibaret ya da merkezde sadece bir adet ölü yatağının açıldığı mezarlar da izlenir. Bazen yalnızca asimetrik tasarlanan iki ya da üç adet duvar nişinin ve merkezde bir sunu çukurunun olduğu örnekler de vardır. Odalar içerisinde her duvarda birer adet (tricilinum) dikdörtgen formlu klinenin işlendiği modellerin yanı sıra yalnızca bir duvarda (cephesinde stilize girlandlı kabartmalarla bezenen) klinenin olduğu mezar odaları da belgelenmiştir. Bazen iki duvar klinesi ve diğer duvarda urnelerin bırakıldığı bir adet nişin tasarlanarak kremasyon ve inhumasyon definlerin birlikte yapıldığı mezarlarla da (Mithradates VI, MÖ 120-63) karşılaşılmıştır. Dikdörtgen klinelerin yanı sıra arcasorionların tercih edildiği de izlenir. Her iki yan duvarda birer arcasorionun tasarlandığı ve oda merkezine pişmiş toprak lahitlerinin bırakıldığı örneklerden başka, aynı durumun bu sefer duvara girinti yapan dikdörtgen formlu zeminde iki adet klinenin açıldığı duvar nişlerinde amphoralar içinde kremasyon definlerin yapıldığı görülmektedir. Ayrıca oda içerisinde asimetrik iki adet klinenin yanında torpido formlu pişmiş toprak lahitlerde inhumasyon ve oda içi serbest urnelerde kremasyon definlerin yapıldığı oda örnekleri de belgelenmiştir. Geç Hellenistik Çağ içinde tonoz formlu dördül odanın üç tarafını dolanan içleri çukur (ya da düz yüzeyli) sekilerden ve merkezi yürüme alanından müteşekkil tasarımalar da uygulanmıştır. Erken Hellenistik Dönem'de ise aynı oda içi şemanın başka şekillerde detaylandırıldığı da izlenir. Yan duvarlarda yan yana ikişer adet, karşı duvarda ise bir adet tasarlanan tuğla örgülü derin ölü yataklarının ve bütün fiziksel hatların sıvayla kapatıldığı tekil örnekler de belgelenmiştir. Hellenistik Dönem'in ortalarından başlamak suretiyle Roma İmparatorluk Dönemi'ne (MS 2. yüzyıl) kadar devam eden süreçte mezarlarda izlenen seki, duvar klinesi ve zeminlere açılan münferit ölü yatakları gibi ölü defninde birincil alanlar olarak kullanılan iç donanımların yanında loculuslar da mezar mimarisi geleneğinde yer bulmaya başlamıştır. Yalnızca çok sayıda loculuslar için özel olarak tasarlanan mezar odalarının yanı sıra ölü yatağı ve duvar klinesiyle bir arada simetrik ya da asimetrik olarak

[383] Karia-Börükçü'de Hellenistik Dönem'e tarihlendirilen dromoslu, tek odalı ve üç klineli bir yer altı oygu oda mezarındaki (05 BM 23 Numarlalı Mezar) eşik, söve ve lentolardan oluşan kapı şeması, bu uygulamanın HelLenistik Dönem itibariyle oda mezar geleneğinde yer edinmeye ya da nicelik olarak daha fazla tercih edilmeye başladığını desteklemektedir, bkz.: Karaöz-Arıhan, 2007: 117, Res. 44.

kompozit şekilde tasarlanan mezar odaları da bu dönem içinde ortaya çıkan başkaca dahili planlardandır[384].

Phrygia, Attouda/Asartepesi Mevkii'nde ana kayaya açılarak MÖ 2. yüzyılda inşa edilen oda mezarların dromosları yol yapım çalışması esnasında tahrip edilmiştir. Bu yüzden mezarların girişleri kısmen tahrip olmuştur. Yalnızca dördül trapezidal form yansıtan mezar odalarında herhangi bir iç donatı olmayıp salt duvarlar görülür. Mezarların tavanı ise kırma çatı formludurlar[385]. Tripolis Kuzey Nekropolisi'nde saptanan bir oygu oda mezar ise (1. No.'lu Kaya Mezarı), üstü kemer formlu geniş, uzun bir dromos ve dördül bir mezar odasından oluşur. Mezarın tavanı ise basık kemer formludur. Dromosun sağında mezar ziyaretleriyle ilintili bir seki ile solunda bir kline tasarlanmıştır. Bu iki yükselti arasında oluşan uzunca koridordan (kapak taşlı?) mezar odasına girilir. Oda içerisinde her bir duvarda tekne formunda organik üç kline tasarlanmıştır dolayısıyla merkezde bir koridor oluşmuştur. Kuzey klinenin önünde ise bir oturma sekisi bırakılmıştır. Derin ölü yatakları şeklinde tasarlanan bu klinelere benzer örnekler Eumenia Sarıbaba Tepesi Mevkii'ndeki kaya mezarlarında da belgelenmiştir[386]. Bu tek odalı mezar MÖ 1. yüzyıldan MS 4. yüzyıla kadar kullanılmıştır[387]. Tripolis'teki bir diğer benzer örnek ise kentin Doğu Nekropolisi'ndendir. Mezarın giriş kısmında dromosu örten bir mimari üst konstrüksiyonun olduğu anlaşılmaktadır. Dromosun her iki yanında kısmen korunan almaşık düzendeki duvarlar bu konuda somut kanıtlardan yanlızca biridir ancak üst yapının tam olarak hangi formda inşa edildiği veri eksikliği nedeniyle net değildir. Bir diğer veri ise kapıda kullanılan yekpare taş kapı bloğudur. Bu kapı bloğu Kibyra'da izlenen oda mezar kapıları ile bütünüyle aynıdır. Ana kaya içine açılmış doğal fasatlı mezar odası dikdörtgen formlu olup tonoz tavana sahiptir. Kapıdan itibaren odanın diğer ucuna ulaşan ince uzun koridor, alanı dikey anlamda ikiye böler. Aynı zamanda mezar odasının merkezi tavan kısmında bırakılan bir arcad omurga da yapıyı üst kısımdan ikiye ayırır. Oda içinde uzanan koridorun sağ ve sol kanatlarında daha yüksekte bulunan klineler yer alır. Aynı zamanda girişin karşı kısmındaki duvarda ise yüksekçe tasarlanmış kemeri olan iki adet derince yatağa sahip bir arcasorion izlenir. Sağ taraftaki klinenin dip ucunda yan yana tasarlı iki adet ölü yatağı bulunur. Sol tarafta kalan kline ise tamamen düz yüzeylidir. Bu mezarın oda içi kontekst bulgular ışığında MÖ 1.

[384] Ünan, 2010: 50-39, Lev. 1-7, 8-10, 11-14, 16-23, 24-26, 29, 31, 32, 34, 35, 37, 114, 115, 165-170, Ayrıca bu mezarlardan bazılarının tekil olarak değerlendirildiği ilgili çalışmalar için bakınız; Akyüz vd., 2010: 117-134; Şirin, 2017: 86-126; Ünan, 2016: 171-230; Kolağasıoğlu ve Şirin, 2016: 70-81.
[385] Şimşek, 2001: 233, 234, Res. 5, 6.
[386] Söğüt ve Şimşek, 2002: 310.
[387] Aksu, 2019: 31-43. Lev. 44, Fig. 21, 25-30, Çiz. 69.

yüzyıldan MS 6. yüzyılın ikinci yarısına kadar kullanıldığı ifade edilmektedir[388]. Phrygia'da bu geleneğin Hellenistik Dönem'de oldukça yaygın olduğunu gösteren diğer örnekler ise Hierapolis'te olup kentin güney nekropolisindeki traverten ana kayaya açılan altı adet oygu oda mezarıdır. Büyük çoğunluğu dolgu altında bulunan bu mezarların planları dikdörtgen ya da kareye yakın formlardadır. Mezar tavanları ise beşik çatılı olup girişler geleneksel stomionlardan ibarettir. Yoğun dolgu altında bulunan bu mezarlardan birinin rölövesini okumak mümkün olabilmiş ve oda planının tricilinium tasarda olduğu anlaşılmıştır. Söz konusu mezarlar MÖ 1. yüzyıla aittirler[389].

Pamphylia, Attaleia (Antalya-Eski Doğu Garajı) Nekropolisleri'nde saptanan ve Hellenistik Dönem'e (MÖ 2. yüzyıl) tarihlenen oda mezarların genel mimari karakteri şu şekilde sıralanabilir. Sert kalker kayaçlar içerisinde açılan mezarlara ulaşım rampa şeklinde basamaklı dromoslar ile yapılır. Kapı ile dromosun son basamağı arasında küçük bir ön sahanlık bulunur. Kapılar stomion şeklinde olup kaba traşlı monobloklarla ya da molozlarla kapatılmıştır. Bazı örneklerde dromosların bilinçli olarak dolgu ile kapatıldığı da tespit edilmiştir. Ayrıca dromoslarda kremasyonların yapıldığı urneler de diğer tespitler arasındadır. Mezar odaları dikdörtgen ya da kare plandadır. Oda tabanları düz iken tavanlar bazen düz bazen de beşik tonoz formludur. Kapı önünde ölü definleri ya da mezar hediyeleri için tasarlanan aynı zamanda hareket kabiliyetini artırdığı düşünülen dikdörtgen formlu bir çukur izlenir. Bazı örneklerde odaya iniş sağlayan merdivenler ve bunun iki yanında duvar nişleri ile duvar klinelerinin tasarlandığı da izlenmektedir. Bunun dışında mezarlar salt duvarlardan oluşur. Oda içine yapılan inhumasyon definler duvarlara paralel şekilde zemine bırakılmıştır. Bununla birlikte bazı kaplarda yapılan kremasyon definler de odalarda belgelenmiştir[390].

Karia, Stratonikeia (Akdağ Tepesi) Geli Nekropolisi'nde belgelen ve MÖ 2. yüzyıla tarihlenen oda mezarlar merdivenli veya kuyu dromosludurlar[391]. Kare formlu dromoslar mezar iç zeminiyle aynı kota kadar inmektedirler. Mezar odasını koruyan kapı; eşik, söveler ve lento arasına sabitlenen bir taş bloktan ibarettir. Kare planlı ve kubbemsi tavanlı olan odanın her duvarında birer adet dikdörtgen formlu açık kline yer alır. Merkezi alanda ise klinelerden aşağı kotta kalan oda zemini yer alır. Mezarın Roma İmparatorluk Dönemi içlerine kadar kullanıldığı anlaşılmaktadır. İdyma/İncipınar'da tespit edilen bir yeraltı oda mezarı ise son derece yalın bir şema çizer. Dromoslu girişi tahrip olan (stomion?) mezar kare planlıdır ve odanın tavanı tonoz formludur. Tabanı düz bırakılan mezar odasının her üç

[388] Arıcı ve Erdoğan, 2017: 298-310, Lev. 1-5.
[389] Şimşek, 1997: 71, Kat No. 94-99, Çiz. 57-59, Res. 225-228.
[390] Tosun ve Yalçınsoy, 2010: 143-145, Çiz. 3, Res. 6, 7; Tosun ve Akman, 2011: 102, 103, Çiz. 2.
[391] Boysal, 1998: 153-160, Çiz. 1-3.

duvarında dikdörtgen formlu birer adet niş tasarlanmıştır. Araştırmacılar bu mezarın Roma İmapartorluk Dönemi'ne ait olabileceğini önermektedirler[392].

Pisidia, Seleukeia Sidera'nın kuzeybatı yamaçlarındaki nekropolisde Hellenistik Dönem'e ait yalnızca rampa dromos, kapak taşı ve salt duvarlardan oluşan (ondört adet) tek odalı oda mezarlara da rastlanmıştır[393].

Troas, Parion (Çanakkale/Biga) Tavşandere Nekropolisi'nde belgelenen iki adet mezar yumuşak ana kayaca açılmıştır. Düz ve sığ bir dromos ile girilen mezar odaları kare ile yuvarlak arasında yumuşak hatlar sergileyen bir forma sahiptir. Mezar odası hiçbir donatı olmayıp sadece duvarlardan ibarettir. Girişleri molozlarla kapatılan bu mezarlar MS 1-2. yüzyıla aittirler[394].

Doğu Bithynia'da Kapadokia sınırlarına oldukça yakın bir noktada konumlanan Juliapolis'te (Ankara/Nallıhan/Çayırhan) ise kalker ana kaya içerisine açılmış çok sayıda düz dromoslu ve tek odalı oygu mezarlar dördül planlı olup triclinum tasardadır. Arcasorionlar düz tabanlıdır yani derin yatak yoktur. Bazı örneklerde (ardıl kullanım olarak) arcasorionlara ait arcad cephenin boyalarla stilize ornamentik betimlerle süslendiği ve arcasorionların iç cephelerinde ise Khristogramlar ve Hz. İsa'ya yakırışları içeren kısa Hellence yazıtların kaleme alındığı izlenir. Bu mezarlar Roma İmparatorluk ve Erken Doğu Roma Dönemi'ne tarihlendirilmiştir[395]. Belgelenen mezarlardan birinde (M392 numaralı mezar) oldukça iyi korunmuş bir kapı izlenir. Bu kapı ana kayadan oluşan tavan ve eşik arasına oturtulmuş içe açılır dikdörtgen monoblok şeklindedir. Kapının iç yüzeyinde görülen açar deliği ve hemen altında aplike edilmiş dikdörtgen kroşelerde hareket eden demir kilit sürgüsü oldukça sağlam durumdadır. Ayrıca sürgünün aynı yatay aks üzerinde buluştuğu yuva da kapının sol yanında sağlam bir şekilde izlenmektedir. Bu güvenlik sistemi Kibyra oda mezarlarında izlenen kapı kilit sistemleri ile model olarak aynı mekanik tasara sahiptir.

Erken Tunç Çağı'ndan Geç Antikçağ içlerine kadar uzanan bu geniş zaman dilimi içerisinde farklı bölgelerde inşa edilen tek odalı oygu oda mezar örnekleri bu geleneğin kronik olarak nasıl bir tipolojik stabilizasyon-değişim ya da gelişim yaşadıkları konusunda açık fikirler sunmaktadırlar. Özellikle Hellenistik Çağ ile birlikte coğrafi anlamda oldukça geniş bir ölçeğe yayılan bu mezar tipinin Anadolu'daki öncülleri; Tunç Çağı'nda İonia ve Karia, ardından Demir Çağı'nda ise Urartu'da ortaya çıkmaktadırlar. Klasik Çağ'dan itibaren Kilikia'da devamlılığı gözlenen bu geleneğin Hellenistik ve Roma İmpaearorluk Dönemi

[392] Gürbüzer, 2019: 62-88, Fig. 16.
[393] Bingöl, 1994: 465-467, Plan 7, Res. 18, 19,
[394] Sulan, 2018: 57-60, Res. 101, 102, 104.
[395] Cinemre, 2013: 407-426, Res. 5-7.

boyunca; Urartu, Kommagene, Pamphylia, Lykia, Karia, Troas, Phrygia, Pisidia, (Kibyratis), Bithynia, ve Pontos gibi neredeyse Anadolu'yu bütünleyen farklı kültür bölgelerinin ölü gömme gelenekleri içerisinde geniş bir yer işgal ettiği görülmektedir.

Erken Tunç Çağı'nda ölü kültüne katılan bu mezar türünün Anadolu'daki ilk temsilcileri Boyalık'ta izlenir. Geleneğin primitif modeli olan bu basit yeraltı oygu oda mezarlar bu mimari anlayışın vücuda gelmesinde gereksinim duyulan salt ana aksamlardan müteşekkildir. Bunlar yumuşak ana kayaç içerisinde uygun yamaçlara açılan rampa dromos, stomion (kapak taşlı), yuvarlak planlı oda ve kubbe tonozlu tavanlardan oluşan mezarlar olup oda içerisinde hiçbir mimari donatıya sahip değillerdir. Kıta Yunanistan ve Kyklad Adaları'ndaki oda mezar örnekleriyle yakın karakterler sergileyen bu mezarlarda definler mezar hediyeleri ile birlikte oda içlerine serbest bir biçimde (yastık taşlı) inhumasyonlar halinde yapılmıştır. Tunç Çağı'nın sonlarında Batı Anadolu-Müsgebi'de belgelenen mezar örnekleri temelde erken dönemde var olan mimari nitelikleri (rampa, dromos, stomion, kubbemsi tavan, yalın oda içi hatlar) büyük oranda muhafaza etmişlerdir. Ancak bu dönemde inşa edilen mezar örneklerinde odaların plan formlarında bazı farklılıklar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu değişim, dikdörtgen planlı ve yassı kubbe formlu odalar ile dairesel planlı oda ve kubbe formlu tavanlardan oluşan mezar örnekleriyle izlenir. Ayrıca oldukça basit bir niteliğe sahip harç ile dromosların ve mezar odalarının dekorasyon ve mukavemet amaçlı sıvanması ilk olarak bu dönemde gündeme gelmiştir. Oda içlerinde serbest şekilde yapılan inhumasyon definlerin yanı sıra büyük hacimli kaplar içerisinde kremasyon definlerin de eşzamanlı gerçekleştiği görülmektedir. Bu mezarlarda izlenen genel mimari şablonun aynı bölgede Geometrik Dönem içlerine kadar büyük oranda korunduğu Hydai örneklerinden bilinir. Fakat bu nekropolisde belgelenen temsilcilerde oda içlerinde izlenen dikdörtgen formlu üçlü duvar sekileri ve merkezi uzun koridorun zamanla mezar odası iç tasarımlarının genel ölü kültlerine daha doyurucu cevaplar vermek amacıyla geliştirildiğini anlatmaktadır.

Bu mezar geleneğinin mimari boyutta adeta bir devrim şeklinde ölü evi haline evrilmesi ise Demir Çağı'na ait Urartu'daki örneklerde kendini göstermektedir. Bu dönemde kullanılmaya başlanan demir cevherinin ivmelendirdiği teknolojinin ürünü olan yeni güçlü techizatlar mezar ustalarına-zanaatkarlarına topografyanın tercihinde özgürce hareket edebilme yetkinliğini sunmasının yanı sıra sert ana kayaçları çok daha etkili işleyebilme kabiliyetini de tanımıştır. Güçlü ve homojen yapıdaki kayaçlara açılan bu mezarlarda, "yalın düz cepheler", "merdivenli rampa dromoslar" ve "kuyu dromoslar" olmak üzere farklı mimari varyasyonlarla gelişim gösteren ana girişlerin en erken örnekleri ortaya çıkmıştır. Kuyu dromoslu mezar örneklerinde oda planlarının dikdörtgen, bazen yuvarlak köşeli dörtgenler,

trapezidal, oval ya da şekilsiz türevleri de denenirken mezar girişlerinde ise geleneksel stomionlar tercih edilmiştir. Öte yandan en büyük değişim ise özellikle oda içi mimaride maddi-manevi yönden var olan ölü kültü ihtiyaçlarını karşılama işlevselliğine sahip organik donatıların ve hatların tasarlanmasında izlenir. Bu bağlamda mezar odaları; sekiler, oygu tekneler, dikdörtgen klineler ve duvar nişleri gibi ilk kez denenen ergonomik donatılarla zengin bir kompozisyona kavuşmuştur. İnhumasyon definlerin yanı sıra kremasyon definlerde kullanılan urneler için açılan organik yuvalar bu mezarlarda karşılaşılan diğer mimari detaylardandır. Bununla birlikte doğrudan sivil mimariye öykünen ve salt düz duvarlardan oluşan geleneksel modeller de tercih edilmiştir. Yine ilk kez bu dönemde izlenen mezar tavanlarındaki tonoz ve kırma çatılı formlar da inanç ve mimarinin bütünsel ilişkisini olgunlaştırmakta etkin olan başkaca somut unsurlar arasındadır[396].

Bu geleneğin Klasik Çağ'a ait önemli temsilcileri olan Kilikia'daki Kelenderis ve Yüceören Nekropolisi'nde belgelenmiş mezarlar, bu mezar mimarisini teşekkül eden tüm ana hatların büyük oranda geleneğe bağlı kalınarak korunduğuna işaret etmektedir. Ancak kuyu dromoslu örneklerde dromos zemininin her iki yanında oturma amaçlı tasarlanan organik sekiler mezar kültünün icra edilmesi konusunda bu geleneğe katılan yeni mimari detaylardandır. Merdivenli rampa dromoslu örneklerde ise dromosun bir cephesine açılan küçük boyutlardaki kapalı ikincil bir defin alanının oluşturulması gibi ana şemanın dışına çıkan mimari tercihler de izlenir. Bunun yanında mezar girişinde ilk örneklerden beri benimsenen stomion girişlere yeni bir alternatifin uygulanması son derece dikkat çekicidir. Bu tasarım, ana kayada biçimlendirilen organik yapıdaki eşik ve lento yüzeylerinde açılmış mil yuvalarına bağlı hareket eden monoblok taş kapılardır. Bu yenilikçi mimari donanımın, yeraltı oda mezarlarını bir ölü evi şeklinde hayal etmenin ötesinde gerçek yaşama daha da yakınlaştıran önemli bir somut araç olduğu izlenir[397]. Bunların yanı sıra yine bu dönemde mezar odası zeminine bir ölü yatağının açılması gibi basit uygulamaların da ortaya çıktığı görülmektedir.

Doğu, Batı ve Güneydoğu Anadolu gibi dış kültürlerin etkisine daha açık olan coğrafyalarda ilk örnekleri izlenen bu geleneğin Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemi ile birlikte Anadolu'nun tüm kültür bölgelerine sirayet ettiği izlenir. Dolayısıyla bu dönemler oda mezarların nicelik ve nitelik bakımından en geniş yelpazeye ulaştığı dönemlerdir. Bunun

[396] Urartu'daki bu mezar anlayışı Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemleri'nde aynı karakteri tüm mimari aksamlarda büyük oranda koruyarak varlığını devam ettirmiştir. İnhumasyon ve kremasyon definlerin eşzamanlı devam ettiği bu dönemlerde basamaklı dromosların tercihinde artış gözlemlenir. Ayrıca mezar girişlerinde tasarlanan kemerli ön sahanlıklar bölgedeki oda mezar geleneğinde yenice denenen uygulamalardır.

[397] Bu yenilikçi mekanik kapı tasarlarının Roma İmparatorluk Dönemin'de de uygulandığı Julaipolis'te belgelenen oda mezarlar aracılığıyla anlaşılmaktadır.

yanı sıra bu süreçte ölü evi üzerine tahayyül edilen mimari düzenlemelerde ana mimari hatların ötesinde plastik sanatların da yer edinmeye başladığı izlenir ve elbette farklı nedenlerden ötürü geleneksel şema içerisinde inşa edilen oda mezar örnekleri de azımsanamayacak sayıda tercih edilmiştir. Bu bağlamda; Urartu, Kommagene, Lykia, Pontos, Phrygia, Pamphylia, Karia, Pisidia, Troas ve Bithynia'da belgelenen çok sayıdaki ilgili örnekler söz konusu dönemlerdeki oda mezar geleneğinin niteliğini yeterince anlaşılır kılmaktadır. Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait bu mezarlarda da jeolojik, ekonomik ve dinsel tercihler-zorunluluklar sonucunda şekillenen bir mimari fizibilitenin hakim olduğu görülmektedir. Ayrıca bu geleneğin çok erken dönemlerden beri var olduğu coğrafyalarda yerel zanaatkarlar tarafından sürekli olarak geliştirildiği ya da ilk kez ortaya çıktığı bölgelerde ise daha çok primitif mezar mimarisi şemalarının tercih edilebileceği de bu noktada belirtilmelidir. Dolayısıyla bu dönemde mezar mimarisi ile ilgili daha çok jeolojik[398] niteliklerin belirleyiciliğinde gelenekselci veya yenilikçi karakterlere sahip iki farklı anlayışın eşzamanlı var olduğu izlenmektedir.

Geleneksel mimari şemaları yansıtan örneklerde doğal olarak topografya eğrilerine göre değişkenlik gösteren mezar girişleri bulunmaktadır. Bu durum bu geleneğin en erken örneklerinden itibaren bilinen bir uygulamadır. Bunlar yalın cepheliler, merdivenli rampa dromoslular, rampa dromoslar ve kuyu dromoslulardır. Mezar kapılarında kaba blok ya da molozlarla kapatılan stomion örneklerin yanı sıra, Erken Hellenistik Dönem itibariyle söve ve lentolarla düzenlenerek birkaç düzgün kesme bloğun üst üste yatay (ya da bir bloğun dikey) bir şekilde boşluğa yerleştirilmesi ile kapatılan kapı girişlerinin de bu dönemde tasarlanmaya başlandığını Amisos ve Stratonikeia örneklerinden bilmekteyiz. Mezar kapılarına hybrid şekilde uygulanan bu ikincil yeni tasar daha sonraları ortaya çıkan sivil ya da tapınak formlu mezar cephelerinin geliştirilmesine öncülük eden ilk somut girişim niteliğindedir. Bunun daha gelişmiş bir versiyonu olarak eşik, söve ve lento arasında yatay sürgüde çalışan kapı sistemlerinin ilk olarak bu dönemde geliştirildiği de Patara örneklerinde gözlemlenir. Ayrıca Geç Hellenistik Dönem'e ait Tripolis mezarlarında görülmek üzere düz dromosun her iki yanında almaşık düzende örülen yüksekçe duvarlar ve bunların üzerine bindirilen arcadlı üst örtü konstrüksiyonu bu dönem için ayrıca önemlidir. Yumuşak ana kayaç içindeki mezarın

[398]Patara (Günlük Tapınak Mezarı Bölgesi), Amisos, Attouda, Tripolis, Stratonikeia, İdyma ve Parion'da belgelenen oda mezar örnekleri mevcut konglomera ya da yumuşak dokulu kist kayaçlara açılmışken, Attaleia, Seleukeia Sidera, Patara (Bodrum Mevkii) ve Juliapolis Nekropolisleri'nde tespit edilen temsilciler ise sert kalker kayaçlar içerisine inşa edilmişlerdir. Bu bağlamda benzer niteliklere sahip mezar örnekleri topluca değerlendirmeye alınacak ve karşılaşılan ünik mimari yönler ile yenilikler ayrıca belirtilecektir.

girişi önüne giydirme olarak inşa edilen bu mimari tasar içinde yer alan kapı bloğu, eşik, söve ve lento arasında çalışan hareketli (ayrıca sürgü kilitli) bir sisteme sahiptir. Bu durum mezar cephelerinde Erken Hellenistik Dönem'de başlayan ikincil basit hybrid kapı çerçevesi uygulamalarının bu dönemde büyük oranda olgunlaşarak anıtsal cepheler haline gelmeye başladığını göstermektedir.

Bu dönemlerdeki mezarlarda odalar dikdörtgen, kare, trapezoid ya da yamuk formlu olup değişkenlik gösterirler. Oda tavanları ise düz, tonoz, kubbemsi ya da kırma çatılı formlarda olabilirler. Oda içerisinde bilinen tipik defin ve kült donatıları izlenmekte olup bunların; sekiler, dikdörtgen duvar klineleri, archasorionlar, duvar nişleri ve zemindeki ölü yatakları oldukları görülür. Bunlar simetrik ya da asimetrik planlanmakla birlikte hepsinin bir arada uygulanabildiği serbest kompozit modellerle de karşılaşılmaktadır. Bazen ölü yataklarının tuğlalarla örüldüğü ve tüm oda yüzeylerinin de sıvandığı oda içi hybrid anatomiye sahip mezarlar da ilk kez bu dönem içerisinde izlenir. Hellenistik Dönem itibariyle mezar odalarında sunu ya da hareket çukurları da tasarlanmaya başlanmıştır. Bu dönemler boyunca içerisinde herhangi bir iç donatının olmadığı, salt duvarlardan ibaret olan ya da merkezde sadece bir adet ölü yatağının açıldığı yalın mezarlar da tasarlanmıştır. Erken Hellenistik Dönem'de mezar odalarının iç dizaynını oluşturan bu donatıların arasına loculusların da dahil olduğu ya da yalnızca loculuslardan müteşekkil mezar odalarının tasarlandığı modeller de ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte bazı mezarlarda oda içlerine bırakılan dikdörtgen ya da torpido formlu pişmiş toprak lahitlerin inhumasyon definlerde ilk kez kullanılmaya başlanmasının yanı sıra eşzamanlı olarak amphoralarda yapılan kremasyon definlerin de Hellenistik Çağ'ın sonlarına kadar da devam ettirildiği yine Amisos örneklerinden anlaşılmaktadır.

Bu mezar anlayışının oda içerisinde uygulanan yenilikçi bir takım donatı ya da plastik tezyinatlarla zenginleştirilerek ilerici kompozisyonlara evrildiği sürece Kommagene - Doliche ve Edessa'da belgelenen ilgili örneklerle tanık olunur. Öncelikle; bu bölgenin sert ve kaliteli kayaçlara sahip olması, bölge halkının ekonomik refahının görece yüksek olması, oda mezar geleneğinin kronik olarak Roma İmparatorluk Dönemi'nde olgunlaşması ve birtakım dinsel anlayışın mezar odalarına somut olarak özenle yansıtılma gayreti gibi farklı nedenler bölgedeki oda mezar mimarisi geleneğini son derece üstün niteliklerle buluşturmuştur. Öyle ki; daha önce herhangi bir coğrafyada belgelenen oda mezarlarda uygulanmamış bazı başkaca mimari yeniliklerin ilk olarak bu yerleşimlerde tasarlanarak ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Bu kentlerde belgelenen Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait tek odalı oygu oda mezarlarda izlenen başlıca mimari özellikler şu şekildedir. Mezar girişlerinde topografya eğrilerinin

değişkenliğine göre merdivenli rampa dromoslar ya da yalın düz girişler izlenmektedir. Ancak aynı alan içerisinde yakın noktalarda konumlanan mezarlarda bu iki farklı giriş karakterinin özgürce tercih edilebilir olması özel bir nedene işaret etmektedir. Bu durumun mezar güvenliği ile ilgili olmasının ötesinde özellikle (rampa dromosların definler sonrasında doldurulabilmesi) dış dünyadan bütünüyle izole edilmek istenen öte dünya hayatının mahremiyetine gösterilmiş özen ile ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Rampa dromoslu mezarların kapılarında geleneksel stomion uygulamalarından başka ilk defa kapı güvenlik sistemlerinde tasarlanan bir model son derece dikkat çekicidir. Bu yeni model kapının yan kanadında açılan derin ve uzun bir yatak içerisinde iki yana yuvarlanarak kapı boşluğunu açan ya da kapatan tekerlek formlu kapı bloklarıdır. Ön girişli örneklerde mezar stelleri ve insan figürlerinin betimlendiği rölyeflerle manevi atmosferin güçlendirildiği Urartu kökenli ön avlular mezar dışı ölü kültü için tasarlanan son derece özel planlamalar arasındadır. Bu mezarların ön kısmındaki küçük sahanlıklar ise girişleri kemerli, dikdörtgen planlı, seki ve niş gibi donatılar ile plastik betimlerden müteşekkil olup bütünüyle ölü kültüyle ilgili uygulamaların yapıldığı özel alanlardır. Öyle ki bu dış detay oda mezar mimari anlayışına yenice katılan düzenlemeler olarak dikkat çeker. Söz konusu girişlerin cephelerinde ana kayanın stilize bir tapınak alınlığı formunda işlenerek mezara kutsal bir alan kimliği kazandırılması gibi yaklaşımlar da bu dönem için özeldir. Mezar girişinin ön kısmına inşa edilen örgü anıtsal cephelerle de mezara kutsal bir alan kimliği kazandırılması ve defnedilenlerin somut olarak kahramanlaştırılmaya çalışılması gibi olgular da bu dönemde ortaya çıkmaktadır. Bu mezarların girişlerinde koruma amaçlı geliştirilen taşınabilir ahşap kapılar ise yeni ve basit bir uygulama olarak ilk kez karşımıza çıkar. Ahşap, stomion taşı, taş tekerlek ve içe açılır sistemde çalışan monoblok kapılarla mezar mimarilerinde izlenen güvenlik sitemlerinin bu dönemde çok çeşitlilik kazandığı görülmektedir. Hatta bazı örneklerde ön odanın girişinde bir monoblok açılır kapının ve ardındaki asıl mezar odasının girişinde ise tekerlekli bir kapının planlanarak güvenliğin artırıldığı örnekler gelenek içinde oldukça ilgi çekicidir. Ayrıca bu mezarların bazılarındaki kapıların üst kısmında oda ile dışarı arasında hava akımını sağlayan delikler de bu dönemde yenice uygulanan mimari detaylar arasındadır. Bu mezarların oda formları daha önceki dönemlerde de sıklıkla uygulandığı üzere kare ya da dikdörtgen olduğu ve oda içlerinde tasarlanan ölü kültü donatılarındaki niceliğin odaların hacmine paralel bir düzenleme içinde tasarlandığı anlaşılmaktadır. Yine bu dönemde simetrik çokgen-polygonal şemalı odaların da oda mezar planlamasına katıldığı görülür. Bu mezarların hepsinde de tipik olarak oldukça simetrik açılan sekiler, klineler, arcasorionlar, nişler ve ölü yatakları izlenir. Öte yandan dikdörtgen formlu duvar klinelerin üst kısmında ölü ruhunun yüceltilmesiyle ilgili

kırma çatılı hatların da bu dönemde oluşturulduğu izlenir. Tüm bunların yanı sıra tabanı ana kayaya organik bağlı kapaklı lahitler ilk kez bu dönemde tasarlanan oda içi definliklerdendir. Mezar odalarında merkezi noktalara yerleştirilen silindirik ya da kare altarlar ve archasorionların başucunda bırakılan organik payeler de mezar kültüyle alakalı foksiyonelliğe sahip unsurların arasına yenice giren diğer donatılar arasındadır. Mezar tavanlarında izlenen bilindik düz, kırma çatı ya da tonoz formların ötesinde tasarlanan piramidal örtüler de ruhun ölümsüzlüğünü vurgulamaya yönelik oluşturulan mimari yeniliklerdendir. Ayrıca bu dönemde (Urartu'dan beri bilinen) mezarların tavanında mezar odasına ulaşan havalandırma veya libasyon amaçlı açılan yuvarlak delikler de ölü kültü ve mimari ilişkisini bütünleyen diğer geleneksel somut detaylar arasındadır.

Roma İmaparatorluk Dönemi'nde mezarların iç ve dış düzenlemelerinde ortaya çıkan bu yeni mimari donatıların yanı sıra mezar odalarında uygulanan plastik ve resimsel anlatımlar da bu dönemin oldukça önemli konfigürasyon unsurlarındandır. Bunlar plaster mimari şemalar, Hades Ülkesi'ne ilişkin ikonografik rölyefler ve ata kültünü mezar odasında somutlaştıran mezar sahiplerine ait serbest heykellerdir. Mezar odasında planlanan duvar klineleri ya da kutsal nişlerde Klasik Dönem'den bu yana var olan tapınak mimarilerindeki bazı cephe formlarının (İonik ve Korint Nizam) doğrudan bu donatılarda kabartma olarak canlandırılması bu defin alanlarına oldukça yüce, kutsi ve de ölümsüzlük anlamlarını yüklemiştir. Ve bu anlatım bazı mitolojik karakterlerin ve ornamentik bezemelerin işlendiği kabartma frizlerle daha da güçlendirilerek mezar odasına tamamen kutsal bir naos niteliği kazandırılmıştır. Böylece mezar odaları sadece bir defin alanı olmanın ötesinde en azından aile bireylerince kutsal bir kült mekanı (tapınak mezar) olarak telakki edilmiştir. Mezar odaları duvarlarındaki mihrap formlu nişler içerisine ailenin büyük meftalarının individual karakterlerini yansıtan (realistik) serbest heykellerin yerleştirilmesi de bu kişilere ait yaşam hikayelerinin devamlı anımsanması ve ata kültünün daha hissedilir bir şekilde yaşatılmasını mümkün kılmıştır. Ayrıca yine mezar odalarındaki ölen kişinin kendisini, Hermes ve Persephone gibi başkarakterleri içeren yenilikçi ikonografik anlatımlar ölüm ve ölüm sonrası yaşam inancına ilişkin düşünsel dünyayı ölü evi kavramıyla özdeşleştirerek daha da somutlaştırmıştır.

Geç Roma İmparatorluk ve Erken Doğu Roma Dönemi'nde de bu mezarların aynı mimari şemalar içerisinde inşa edildiği ya da önceden var olan mezarların bu dönemlerde de kullanılmaya devam edildiği görülür. MS 391 yılında Roma imparatoru Büyük Theodosius tarafından resmi din olarak kabul edilen Hristiyanlık tek tanrılı bir inanç olarak dünya ve ahiret yaşamıyla ilgili oldukça farklı bir mesajı beraberinde getirmiştir. Ancak mümkün

olduğunca mütevazi bir yaşamı öngören bu dinin bazı mensuplarınca kullanılan oda mezarlarda tam olarak Hristiyanlık yaşam felsefesiyle bağdaşmayan bir takım mimari süslemelerin-konfigürasyonların tercih edilebildikleri de Edesssa' daki örnekler aracılığıyla görülür. Tricilinum ana tasardaki bu mezar odalarının tabanlarında opus tessera tekniğinde yapılan mozaikler bu zamana kadar oda mezar geleneğinde ilk kez uygulanan dekorasyonlardandır. Bu mozaiklerde mezar sahiplerinin realist yaklaşımlarla betimlendiği portreler ya da büstler ile bu kişilerin kim olduklarını tanımlayan epigramlar görülür. Ayrıca bu mezarlardaki mozaiklerde, duvarlarda ya da arcasorion cephelerinde, khristogramlar, kutsal haçlar, melekler ve azizlerin betimlendiği polycrom resimler de tasarlanmıştır. Yine tüm bunların yanı sıra mezar sahiplerinin öte dünya yaşamına dair dileklerinin kabulü için Hz. İsa'ya bulundukları dua içerikli epigramlar ile tabula ansatalar da bu kompozisyonlar arasında yer almışlardır.

Erken Tunç Çağı'ndan Erken Doğu Roma İmparatorluk Dönemi'ne kadar Anadolu'nun farklı kültür bölgeleriyle kesintisiz bir şekilde varlığını sürdüren yeraltı oygu oda mezar geleneğinin karakteristik mimarisini oluşturan ana hatlarını korumasının yanı sıra sürekli bir değişim ve dönüşüm içerisinde ilerleme kaydettiği, önceleri bir ölüyü sadece bir ahiret evine gömmek için yeterli görülen basit ve yalın mimari şemaların zamanla geliştiği ve Roma İmparatorluk Dönemi'yle birlikte nihayet bir tapınak mezara dönüştüğü görülmektedir. Bu gelişimin ortaya çıkışındaki temel dinamiklerin elbette inanç, ekonomi, teknik gibi bir takım sosyal nedenlerle ilintili olduğu görülmektedir. Öyle ki; bu mezarlarda kronolojik olarak gelişen bir mimariden bahsetmek mümkündür ancak; işaret edilen bu sosyal değerlerin toplum içerisindeki dengesizliği ile doğru orantılı olarak basit veya geleneksel şemadaki mezarların farklı modellerdeki mezarlarla eş zamanlı olarak inşa edildikleri de anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bir bölgedeki herhangi bir oda mezar modelinin (özellikle yalın tipler) tarihlenmesinde başka bölgelerdeki benzer örnekleri kıstas alarak bir kronolojik değerlendirme yapmak son derece sakıncalıdır (Bu noktada belirtimelidir ki; yeraltı oda mezar sanatına kronik olarak katılan bazı mimari aksamlar - hyrid kapı girişleri, arcasorionlar, loculuslar, anıtsal cepheler ve monoblok kapılar gibi - en azından terminus antequem konusunda şimdilik röper noktalar olarak kabul edilebilir, ancak bu argumanların genel geçer kıstaslar haline gelmesi için çok daha fazla oda mezar örneğinin keşfedilerek analiz edilmesi gerekmektedir). Bu nedenle Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı'ndaki tek odalı oda mezarları yalnızca mimari kriterler üzerinden bir tarihlendirmeye tabi tutmak da mümkün değildir. Bu mezarlarda izlenen birçok mimari aksamın (özellikle Demir Çağı'ndan itibaren) geleneksel oda mezar mimarisi içerisinde her dönemde zaten sıklıkla kullanıldığını belirtmek gerekir.

Şu halde; Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı'ndaki tek odalı oda mezarların her birinde görülen kuyu dromosların bütünüyle topografik eğime bağlı olarak kaçınılmaz bir şekilde tasarlandıkları ve stomionların da bu türden girişlere sahip mezarların vazgeçilmez bir parçası olduğu anlaşılmaktadır. Alandaki mezar girişlerinde stomionların taşlarla kapatılmaması ise dromosların büyük yayvan bloklarla örtülmüş olması ile ilgilidir[399]. Ancak birçok bölgedeki örneklerde stomionların taş ile kapatıldıkları bilinmektedir. Bu türden dromos ve stomionlardan müteşekkil girişlere sahip oda mezar örnekleri; Erken Tunç Çağı'nda Kıbrıs, Demir Çağı'nda Urartu, Klasik Çağ'da Kilikia, Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemi'nde Urartu ve Karia'daki bazı yerleşimlerde belgelenmiştir. Ayrıca Demir Çağ itibariyle mezar odalarının dromosdan daha da derine açılması dolayısıyla mezar odasına inişi sağlayan merdivenlerin tasarlanmaya başlandığı ve de bu tasarımın Klasik Dönem'le birlikte daha fazla tercih edildiği görülmektedir. Mezarların ana aksamlarını oluşturan kuyu dromoslar ve stomionların yanı sıra düz tavanlı, dördül planlı mezar odaları da geleneğin en erken örneklerinden bu yana bilinen tipik özellikleri arasındadır.

Bu mezarlarda (Yom 17'de olduğu gibi, Res. 247-251) tasarlanmış arcasorionu andıran duvar klineleri ile tonoz formlu tavanların da yine Demir Çağı Urartu örneklerinden başlamak suretiyle Roma İmparatorluk Dönemi sonlarına kadar tercih edildiği bilinmektedir. Odaların ya da klinelerin üstünü tonoz şeklinde örten-sınırlandıran yükseltilmiş tavan anlayışı ruhun yüceltilmesi, ölümsüzlük ve sonsuzluk (Aion/Eternitas) gibi soyut temaları mimariyle özleştiren bir ikonografiyi barındırmaktadırlar.

Oda içlerinde izlenen dikdörtgen duvar klineleri de yine Urartu'dan başlayarak var olan ve birçok mezarda izlenen tipik donatılar arasında yer alan ayrıntılardandır. Yom 13 (Res. 188), Yom 16 (Res. 238) ve Yom 18'de (Res. 289) tasarlanan, gökyüzü, ölümsüzlük ve ruhun yüceltilmesi anlamlarını barındıran kırma çatılı klinelerin ise Hellenistik Dönem'den itibaren kullanılmaya başlandığı izlenir ? Ayrıca, bir ya da daha fazla bireyin defnedilebildiği bu yatakların bilinenin aksine oda zemininden daha aşağı kotlarda tasarlanması gibi bir farklılık ise burada, Yom 17'de görülür (Res. 248-251). Bu planlama oda mezar sanatında nadiren görülebilecek bir tercih olabilir. Duvara gömme olan bu klinelerin zemin kotundan aşağıda yer alması definden sonra özellikle toprakla doldurulabileceklerini düşündürmektedir.

Odalardaki klinelerin yanı sıra ceset bırakma, mezar armağanlarını yerleştirme ya da mezar içi ziyaretlerde oturma amaçlı kullanılan sekilerin ise MÖ 2. Bin'in sonundan itibaren

[399] 17 numaralı oda mezarın dromosunu örten iki parçalı lahit formlu basit kapak bu gelenekte nadir karşılaşılabilecek durumlardandır. Burada çatı formlu üst örtü blokları (kapak taşı olarak kullanılmasının ötesinde) ölü evi inancında var olan sivil ya da tapınak mimarili definliklerde devam ettrilmek istenen ahiret yaşamına işaret eden bir anlamı da barındırmaktadır.

tasarlanmaya başlandığı ve her dönemde kendine yer bulduğu anlaşılmaktadır. Bu tasarımı 13 numaralı oda mezarda görmekteyiz (Res. 188).

Tek odalı mezarlarda mezar içi ritüellerin gerçekleştirilmesinde önemli bir işleve sahip olan dikdörtgen ya da kare formlu sunu çukurlarının ise Hellenistik Dönem'den itibaren mezar içi planlamasında ortaya çıktığı ve Roma İmparatorluk Dönemi'ndeki oda mezarlarda da çoğunlukla kullanıldığı izlenmektedir. Bu uygulama; 16 (Res. 238) ve 18 (Res. 289, 292) numaralı mezar odalarında görülür.

Dekorasyon ve mukavemeti artırma amaçlı dromoslar ve mezar odası yüzeylerinin sıvanması bu geleneğin en erken örneklerinden, yani MÖ Geç 2. Bin'den beri bilinen bir uygulamadır. Yalnızca dönemsel teknolojiye bağlı olarak kimyasal niteliğinde farklılıklar görülen bu uygulamanın erken örneklerinde son derece doğal ve basit bir yapı görülürken Hellenistik ve İmparatorluk Roma Dönemleri'nde kirecin kullanılmasıyla bu harç çok daha uzun ömürlü hale getirilmiş ve hatta sıvaların üzerileri boyanmıştır. Konglomera gibi yumuşak kayaçlara açılan mezarlarda kullanımı tercih edilen bu dekoratif uygulamanın 14 (Res. 206-209) ve 17 (Res. 247-251) numaralı oda mezarlarda uygulandığı görülür.

Ayrıca; Yom 16 (Res. 234-236) ve Yom 17 (Res. 244, 245) dışında, Yom 13 (Res. 185, 186), Yom 14 (Res. 201), Yom 15, Yom 18 (Res. 287, 288) ve Yom 20'nin (Res. 294, 295) tavanları üzerinde lahitleri taşıyan krepidomalar ya da bomikoslar bulunduğunu, rölövede görülen bu oda mezar ve lahit birlikteliklerinin yalnızca mimari bir duruşu değil bunun çok daha ötesinde manevi bağları ve yasal hakları da vurguladığı ifade edilmişti. Böylesi mezar mimarilerinin Kibyra dışında Hierapolis'te MS 1. yüzyıla ait hypojelerde (yeraltı oygu oda mezar) de tercih edilmesi bu durumun Anadolu oda mezar geleneğinde yalnızca belirli (lokal) bölgeler içerisinde var olabileceğini düşündürmektedir. Hatta Hierapolis'teki örneklerin Kibyra'daki ilgili örneklerden daha erken tarihlere ait olmaları mezarlıktaki bu geleneğin Phrygia-Hierapolis etkisi altında kentin oda mezar sanatı ile buluşmuş olduğu önerilebilir.

Sonuç olarak; Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı'nda inşa edilen tek odalı oygu oda mezarların, dromos, kapı, oda formu, defin ve kült donatılarından oluşan mezar mimarisi kombinasyonunda özgün dokular barındırmadığı, zaten bu mimari hatların ve aksamların çok eski dönemlerden beri Anadolu'nun diğer birçok bölgelerinde inşa edilen mezarlarda uygulanageldiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu mezarlarda büyük oranda ihtiyaçları gidermeye yönelik akılcı tasarlanmış donatılardan müteşekkil genel iç mimari konfigüsrayonların çeşitliliği-tutarsızlığı buradaki mezarların ekol haline gelebilmiş yerel bir zanaatın tipik ürünü olmadıklarını göstermektedir. Tabiatı gereği son derece pragmatist

mimari tasarların yapılmasına imkan sağlayan bu mezarları aynı zamanda Anadolu'daki herhangi bir bölgenin oda mezar geleneğiyle tipolojik (tüm hatlarıyla) anlamda örtüştürmek ya da mezar sanatına ilişkin herhangi bir etkileşimden söz edebilmek mümkün değildir[400]. Diğer yandan kentin ileri gelen büyük ailelerine ait bu mezarların son derece sade ve mütevazi bir mimari tablo yansıtıyor olmaları düşündürücüdür. Bu durum birkaç açıdan değerlendirilmelidir. Öncelikle jeolojik yapı bu fizibilitenin dışında yapılabilecek başkaca mezar mimarileri için yeterli teknik kolaylığı sağlamamaktadır. Aynı planı ikincil yapı elemanları ile (hybrid) donatmak ise pahalı ve zahmetli bir iş olacaktır. Belki de bu ailelerin belli bir dönem sonrasında (MS geç 2. yüzyıl) ekonomik güçlerinin azaldığı ya da böylesine sade mezar mimarisinin yalnızca mütevazi bir tercih ile belirdiği öngörülebilir. Ya da kentteki oda mezar zanaatının yenilikçi tasavvurlar ile beslenemeyip büyük oranda stabil kaldığı da düşünülebilir. Fakat bu tartışma konusunun temelindeki mutlak sosyal nedenlerin tastamam neler olduğunun cevabı önerilen birkaç hypotezin çok ötesindedir ve bu konunun aydınlatılabilmesinde salt arkeolojik verilerin sunduğu bilgilerin yetersiz kalacağı da açıkça anlaşılmaktadır.

Bu aşamada ilaveten; tek odalı olup aynı zamanda iki odalı oda mezarlarda görülen mimari cephelerin başka bir türevine sahip olan 14 numaralı oda mezarı müstakil bir şekilde değerlendirmeye alacağız (Res. 201-208; Çiz. 64-68). Tek odalı oda mezarlar grubu içinde yer alan Yom 14[401] alanın mimari anlamda farklı bir amaç doğrultusunda revize edilmesi nedeniyle kendisini diğerlerinden farklı kılan bir takım tasarımlara kavuşmuştur. Flavii Temenosu'nun hemen güneyinde kuzey-güney yönde yapılan istinat duvarı ilk evrede inşa edilen iki adet moloz kemer girişli oda mezarla (Yom 14 ve 15) organik ilişkilidir. Bu mezarların her ikisinin cephesi de istinat duvarı fasatında yer alır. Alana ikinci evrede ortak bir stylobat üzerine konumlandırılan iki adet bomikoslu lahdin mezar girişlerini bütünüyle kapatma endişesi, oda mezarlarda var olan ata kültünün devamlılığını sağlayacak yeni bir mimari konstrüksiyonu zorunlu hale getirmiştir.

Öncelikle Yom 14'ün giriş kısmına oldukça uzun bir dromos açılmıştır. Bu dromosun bomikos stylobatı tabanına denk düşen açık kısmı ise yukarıdaki ağır yükü taşıyacak mukavemete sahip uzun ve güçlü yarım daire bir tonoz ile kapatılmıştır (Res. 205). Bu tonoz, koridor şeklinde defin odasına ulaşan almaşık düzendeki duvarların üzerinde kurulmuştur. Dromosun doğuda kalan açık uç tarafının tüm duvar yüzeyleri ise kireç katkılı moloz taşlar ile

[400] Bu konuyla ilgili olarak "14 Numaralı Oda Mezar" ayrıca analiz edilecektir.
[401] 14 numaralı oda mezarın genel plan tanımlamaları için; "Üçüncü Bölüm, 14. No.'lu Oda Mezar" başlığına bakınız.

mantolanmıştır (Res. 203). Böylelikle mezara ulaşım sorunu akılcı bir biçimde çözümlenmiştir.

Değişen mimari doku aynı zamanda farklı bir giriş ve kapı sistemi tasarımını da beraberinde getirmiştir. Kapı lentosu ile tonoz arasında kalan yarım daire boşluğa ise bir taş korkuluk yerleştirilmiştir (Res. 203). Üzerinde dördül formlu dokuz adet gözenek bulunduran bu pencere sayesinde mezar dış hayatla daimi bir irtibata kavuşturulmuştur[402]. Bu giriş konstrüksiyonu içerisinde tercih edilen kapı mekanik olarak yatay sürgülü bir prensiple çalışmaktadır. Herhangi bir kilitleme sistemi olmayan bu kapının güvenliği yalnızca kendi statik ağırlığı ile sağlanmıştır[403].

Mezarın; 9 No.'lu Bomikoslu Lahit (Res. 200, 201) ile olan derin ilişkileri, giriş kısmında inşa edilen cephe mimarisindeki gözenekli alınlık korkuluğu, yatay prensipte çalışan sürgülü monoblok kapısı ve triclinum tasarda planlanan sıvalı defin odasının genel nitelikleri bu oda mezarı ayrı bir biçimde değerlendirmeye zorlayan temel mimari etkenlerdir. 9 No.'lu Bomikoslu Lahit'e defnolunan Tiberius Claudius Polyteimos, kendi lahdine ve yüksek bomikosunun altında konumlanan 14 Numaralı Oda Mezar'a yapılacak olan bütün defin işlemlerinin sınırlarını belirleyen tasarrufları bizzat şahsında toplamıştır. Ayrıca, belirtmiş olduğu bu hükümleri kent meclisinin kendine tanıdığı haklara istinaden resmi olarak güvence altına aldığını da yazınsal olarak ilan etmiştir[404]. Mezarlar konusunda şahısların resmi olarak almış olduğu bu kararların benzer öncül örneklerine Lykia'da tanık olunmaktadır. MÖ 6. ve 5. yüzyıllarda bu uygulamaların kurumsallaşarak ölü definleri konusunda tafsilatlı kararların alındığını belirten araştırmacılar bu yaptırımların Roma İmparartorluk Dönemi içlerine kadar

---

[402] Öyle ki; bu korkuluk mezar odasına ulaştırdığı ışık ve hava nedeniyle içeride defnedilmiş kişilerce adeta eski dünya hayatına açılan bir pencere karakteri kazanmıştır. Bu mimari ayrıntının mezar odasına, öte dünyadaki ideal yaşamın önemli bir parçası olan ölüler evi kavramı bağlamında çok daha gerçekçi bir atmosfer kazandırdığı kuşkusuzdur.

[403] Patara'da Günlük Tapınak Mezarı bölgesinde keşfedilen tek odalı oygu oda mezarların, odaya inişi sağlayan basamakları, içeride izlenen merkezi hareket çukuru, duvar dibindeki sekileri ve dikdörtgen formlu duvar klineleri gibi mimari donatılarıyla Lykia kaya mezarlarında izlenen genel mimari tasarımlara çok benzediğine dikkat çeken araştırmacılar bu durumun kentteki kaya mezarlarının sayısal azlığına da bir cevap olduğunu vurgulamışlardır. Bu mevkiide belgelenen bir oda mezarın girişinde düzgün bloklarla inşa edilen cephe tasarımı ve de kapı bloğunun sürgülü prensipte çalışması da bu tespiti destekleyen-güçlendiren diğer bir somut delil olarak eklenmektedir. Söz konusu oda mezar örneği, araştırmalarımız kapsamında karşılaştığımız yatay sürgülü monoblok kapıya sahip tek oygu oda mezar olup MÖ 3. yüzyıla aittir ve Lykia kaya mezarlarında uygulanan geleneksel kapı prensiplerinin denenmesi nedeniyle son derece önemlidir, bkz.: İşkan ve Çevik, 2011: 79, 80; Sürgülü kapı modeli hemen hemen Lykia'ya özgü bir ayrıntıdır, genel olarak bkz.: Mühlbauer, 2001: 159, Res. 169.

[404] 9 No'lu Bomikoslu Lahit üzerinde okunan ilgili Yunanca yazıtın tercümesi şöyledir: *"Tiberius Claudius Polyteimos, lahdi ve lahdin altında duran sunak biçimli kaideyi (Bomikosu) bir bütün olarak henüz hayattayken kendisi ve hala yaşayan karısı Troilos kızı Nana için yaptırdı. Başkasının diğer bir kimseyi bu mezara gömmeye izni yoktur. Aksi takdirde Boule'ye 2500 Denarii ödeyecektir. Bunun bir kopyası arşive konuldu. Yıl 120 (MS 143/4). Bu yeraltı odasında Tykhe ve Claudius Diogenes gömülüdür ve yalnızca Claudius Polyteimos'a akraba olan kişilerin gömü yapmasına izin vardır".*

(kısmen yadsınmasıyla birlikte) süregeldiğini de vurgulamışlardır[405]. Diğer bir önemli ayrıntı ise kapı üzerinde bulunan gözenekli bir korkuluğun tasarlanmış olmasıdır[406]. Bu mimari detayın öte dünya inanışı ve ilintili gelişen ölü kültü içerisinde önemli bir anlamı ve işlevi vardır[407]. Öyle ki; mezar içerisinde devam eden yaşamda bireylerin dış-eski dünya ile bağları sembolik olarak bu gözenekli korkuluk ile sağlanmıştır. Böylelikle mezar odası dış dünyadaki hava, ışık, ses ve koku gibi bazı temel yaşamsal unsurlarla olan bağlantısını korumuştur. Benzer şekilde bu inanç sistemine ait soyut tasavvurların ölü kültü ve mezar mimarisi tasarımlarında somutlaşmasına yine erken dönemde Lykia'da karşılaşılır. Örnek olarak; İsinda Mezarı, Ksanthos Aslanlı Mezar, Harpy Anıtı ve Trysa Mezarı[408] ile bazı lahit kapaklarında izlenen küçük pencereler ya da açıklıkların mezara ölenleri defnetmenin ötesinde ölenlerin ruhlarının dışarıya çıkabilmesini ve tekrar geri dönebilmelerini sağlayan iki dünya arasındaki bir köprü olduğu önerilmiştir[409]. Bu bağlamda; 14 numaralı oda mezara ait kapının üzerinde bulunan gözenekli korkuluk ölülerin ruhlarının dışarıdaki hayatla manevi bağlantılarını somutlaştırmak için tasarlanmış başka bir geçit formu olarak yorumlanmalıdır. Çok çeşitli

---

[405] "Lykialılar'ın gömü tahsisatları incelendiğinde, bunu belirli bir düzenlemeye koydukları anlaşılmaktadır. MÖ V. ve IV. yüzyıla ait mezar yazıtlarında mezar sahipleri genelde eşleri, çocukları bazen de yakın akrabaları veya hizmetçileri için gömüt yaptırmışlardır. Bazı örneklerde kimlerin nereye gömülmesi konusunda bilgiler verilmiştir", Uğurlu, 2000: 376. "TL 57 de, İda Makhzza'nın mezar yazıtında", 6. ve 7. satırda;"İda Makhzza ve karısı yerleştirilecek ve onların üstüne kimse konmayacak diye yazmaktadır, Bryce, 1986: 5. 118. Bundan, teknenin yalnızca İda Makhzza ve karısı için olduğu anlaşılmaktadır. Yazıtın devam eden bölümlerinde diğer kişilerden bahsedilir; İda Makhzza'nın çocuklarının, alt mezar odasına gömülecekleri vurgulanmıştır". Bazı mezar yazıtlarında (TAM II, 1920: 217. 4-5; 218. 5-6; 223. 16-17) gömü tahsisatında aile birliğinin çeşitli dış üyeleri için farklılıklar bulunduğu gözlemlenmektedir". "Azatlılar, köleler ve aile ile daha uzak akraba olanların mezarın hyposorionuna gömüleceği, daha yakın olanların ise, üst kısma defnedileceği belirtilmektedir. Roma İmparatorluk Dönemi'nde ise erken dönemlere kıyasla gömü tahsisatının oldukça değiştiği, mezar sahibinin, mezara gömülmesine izin verdiği kişilerin sayısının arttığı, akrabaların, arkadaşların, hizmetçiler ve kölelerin, bununla birlikte onaylamadığı şahısların da mezara illegal yollardan gömüldüğü ve bunu denetleyecek kurumun da erken dönem Minti'si kadar güçlü olamadığı gözlemlenmektedir", Uğurlu, 2000: 376.

[406] Mezar girişleri üzerinde bulunan ve mezar odası ile dış dünyayı birbirine bağlayan bu deliklerin daha basit ya da primitif örnekleri Demir Çağı'nda (oda tavanında olmak üzere) Urartu'da ve Roma İmparatorluk Dönemi'nde ise Kommagene'de belgelenen az sayıdaki oda mezarlarda gözlemlenmiştir.

[407] Antik Dönem'de ölenlerin mezarlarında yaşamaya devam ettiklerine inanılmış ve bundan dolayı ölenlerin günlük yaşamlarında kullandıkları elbiselerine, kaplarına, silahlarına ve diğer süs eşyalarına ihtiyaçları olacağı düşünülmüştür. Mezarların üzerine dökülen susuzluk şarapları mezarlara bırakılan yiyecekler ve ölenlere hizmet amaçlı öldürülen kölelerin efendilerinin yanına defnedilmesi (Herodotos, İlyada, XIII: 166) bu inançtan kaynaklanan birçok ritüelden yalnızca bir kaçıydı, Coulanges, 1873: 17. Komagene-Edessa Çakmaklı Nekropolisi'nde basamaklı dromasa ait tek odalı bir oygu oda mezarın tavanında mezar içine ulaşan havalandırma ve libasyon amaçlı yuvarlak bir delik tasarlanmıştır. Bu mezar konu bağlamında ideal bir örnektir: Yıldırım İlaslan, 2019: 11, Lev. 11ab. Hellen ve Romalılar'ın; ruhların ikinci bir varlık içerisinde yaşamını sürdürmek için başkaca dünyalara gitmeden insanların yakınlarında yer altında yaşamaya devam ettiklerine inandıkları ve onları; iyi, mutlu, kutsal anlamına gelen "*manes"* adıyla andıkları aktarılmıştır, Coulanges, 1873: 15. Cicero ise onların bu hayattan ayrılan ilahi varlıklar olarak telakki edilmesi gerektiğini ve bu ilahların tapınaklarının mezarları olduğunu ve tıpkı tanrıların tapınaklarındaki gibi bu mezarların önünde de sacral sunular için altarların bulunduğunu söylemiştir, Cicero, De Legib: II. 9. Yılın belli günlerinde ise mezarlara yemekler taşındığı, mezarların çiçek yaprakları, çörekler ve meyvelerden oluşan çelenklerle çevrildiği, mezarların üstüne çiçeklerin yerleştirildiği ve bu sunulara süt, şarap ve kurban kanı da eklendiği Ovidius (Ovidius, Fast: II, 525-542) ve Vergilius (Vergilius, Aeneas: III. 300, V. 77) tarafından aktarılmıştır.

[408] Zahle, 1979: 300, 332. Kat. No. 29. Res. 20-22, 31.

[409] Tritsch, 1943: 113; De1tour - Levie, 1982: 198.

kapı formlarını yansıtan oda mezarlarda sürgülü kapı sistemleri alışıldık bir durum değildir. Burada tipik mimari akşamlardan müteşekkil olan kapı çerevesi içerisinde tek kanatlı (içe açılan) monoblok bir kapının olası tasarımının ötesinde yatay sürgüde çalışan bir kapının tercih edilmesi başka özel bir nedenin sonucu olmalıdır. Mezarlarda uygulanan sürgülü kapı sistemlerinin de hemen hemen Lykia mezar mimarisine özgü bir ayrıntı olduğu bilinmektedir[410]. Oda mezar geleneğinde yatay sürgülü kapı sistemlerine sahip belki de! tek örnek ise Patara'da mevcut olup MÖ 3. yüzyıla aittir. Araştırmacılar bu durumun ilgili oda mezarın kapı ve iç plan tasarımının geleneksel Lykia kaya mezarlarına benzediğini ve de kentte görülmeyen kaya mezarı mimarisinin oda mezarlarda yaşatıldığına dikkat çekmişlerdir[411]. Yom 14'teki ilgili son mimari ayrıntı ise mezar odası yüzeylerinin (klineler hariç) tamamen kırmızı renk katkılı sıva ile kaplanmış olmasıdır[412]. Bu durumun kronik olarak yıpranmaya meyilli olan konglomera cinsi anakayayı korumak amacıyla ortaya çıktığının yanı sıra dekoratif amaçlarla da gerçekleştiği görülmektedir (Res. 206-208). Ancak söz konusu sıvanın bu iki temel mimari kaygının dışında başka amaçlarla da uygulanabileceği yine Lykia'daki bazı mezar örneklerinin dikkate alınmasıyla önerilebilir. Lykia'daki bazı kaya mezarlarında ve lahitlerde kırmızı, mavi ve krem renkli sıvaların koruyucu ve kötü cinleri kovalayıcı bir özelliğe sahip olduğuna inanılmış olabileceği iddia edilmiştir[413]. Benzer şekilde Yom 14 içerisinde görülen bu mimari uygulamanın (sıvanın) da aynı amaçlar doğrultusunda yapılmış olabileceğini yadsıyacak güçlü bir neden yoktur.

Dolayısıyla; yukarıda bahsedilen 14 numaralı oda mezarın, barındırdığı mimari ayrıntıların fonksiyonel anlamsallığı, üzerinde taşıdığı (Lykia Lahitleri'ni hatırlatan yüksek) bomikosun sahibi ile defin konuları hakkında hukuksal olarak sıkı ilişkilere tabi olması Lykia geleneğinde inşa edilen çeşitli mezar yapılarında görülen uygulamalarla ve onların üstlendikleri işlevselliklerle yakın benzerliklere sahip olduğu görülmektedir. Bu mezarın, doğrudan Lykia mezar geleneği etkisi altında ya da Lykia Kültürü'ne aşina olan ustalar tarafından inşa edildiği açık bir şekilde önerilemese bile, farklı coğrafyalarda aynı amaçlara hizmet eden işlevselliğe sahip değişik mezar mimarisi ayrıntıları, söz konusu dönem

---

[410] Sürgülü kapı modeli hemen hemen Lykia'ya özgü bir mimari ayrıntıdır, genel olarak bkz.: Mühlbauer, 2001: 159, Res. 169.

[411] İşkan ve Çevik, 2011: 79, 80;

[412] Bu uygulama alandaki 17 No.'lu Oda Mezar'da da görülür.

[413] Kabartma ya da protomlarla mezarlarını süsleyen Lykialılar bu ölü evlerinin daha estetik görünüme sahip olmaları için onları boyuyorlardı. Örnek olarak; Myra ve Antiphellos'taki kaya mezarlarının bazılarının boyandığı görülmektedir, Borchart, 1975: 114. Ayrıca Tyinda gibi bazı Lykia kentlerindeki az sayıda kimi lahitlerin de sıvanarak üzerilerinin boyandığı aktarılmaktadır, Kolb, 1997: 483. Limyra Araştırmaları'nda bazı mezar örneklerinde krem renkli boyaların tercih edildiği de gözlenmiştir, Schulz vd., 1984: 90; Schulz vd., 1988: 97, 150, 153. Diğer bölgelerdeki mezarlarda da rastlanılan farklı renklerdeki bu boya izleri Lykia'da bu uygulamanın yaygın olduğunu göstermiştir ve Lykialılar'ın bu dekorasyonun kötü cinleri savuşturmaya yönelik bir fonksiyonunun olduğuna inandıkları belirtilmiştir, Blakolmer, 1993: 49.

içerisinde var olan ölü kültü mentalitesinin ortak bir bilince sahip olduğuna ve de soyut olarak homojen bir yayılım gösterdiğine işaret etmektedir.

4.2.1.2. Lahitler

Alandaki lahitlere ilişkin tipolojik değerlendirmelerin öncesinde lahit geleneğinin tarihsel gelişimini kısaca tanıtlamak uygun olacaktır. Tarihsel dizin içerisinde ilk lahit[414] kullanımları Mezopotamya ve Mısır'da (3. Hanedanlık Dönemi/MÖ 2686-2613) gündeme gelmiştir. Bu dönem içerisinde üretilen sandukalardaki pencereler ve kapılar yeniden diriliş inancının var olduğuna işaret eder. Sonraki süreçte Mısır'da altın ve gümüşten üretilen antropomorfik sandukalar ortaya çıkmıştır. Ege Dünyası'nda ise lahitlerin en erken örnekleri Broz Çağı ile birlikte Minos Kültürü'nde izlenir. MÖ 2200'lerden itibaren üretilmeye başlanan lahitlerin genel olarak yaygın kullanımı ise MÖ 15-14. yüzyıllarda gerçekleşmiştir. Anadolu'nun en erken tarihli lahitleri ise pişmiş topraktan üretilmiş olup MÖ 7. yüzyılın sonlarına verilen Klazomenai Lahitleri'dir[415]. Roma İmparatorluk Dönemi öncesine ait yerel Anadolu lahitlerinin çoğunlukla semerdam formundaki kapağı ile tapınak modelinde tasarlandıkları ve çeşitli figürlerle bezenmiş oldukları bilinmektedir. Özellikle Satrap Lahti (MÖ 5. Yüzyıl)[416], Ağlayan Kadınlar Lahti (MÖ 4. yüzyıl)[417] ile İskender Lahti[418] bu dönem içerisinde görülen lahit repertuarının en güzel örneklerindendir.

Lahitler Roma Dünyası'nda izlenen temel mezar tipleri arasında önemli bir konuma sahiptir. Roma'nın erken evrelerinde lahit kullanımının nicelik bakımından az olduğu izlenirken imparatorluk döneminde ise üretimde ciddi bir artış gerçekleşmiştir. Sebepleri tam olarak bilinemese de MS 2. yüzyılın başlarından itibaren Roma İmparatorluğu'nun gömü geleneği değişerek kremasyon usullerden inhumasyonlara geçilmiş ve dolayısıyla lahit kullanımları da bu paralelde gelişim göstermiştir. Böylelikle en uç eyaletlere bile sirayet eden lahit geleneği imparatorluğun genelinde bir moda haline gelmiştir[419]. MS erken 4. yüzyılda imparatorluğun resmen tanıdığı Hristiyanlık'ın etkisi altında pagan kitlelerce tercih edilen lahitlerin kullanımında bir azalmaya tanık olunmuştur. MS 3. yüzyıldan itibaren beliren ve Hristiyanlık örgeleriyle bezenen lahitlerin üretiminde ise bir artış gerçekleşmiş ve bu durum

---

[414] Eski Yunanca'da lahit teriminin karşılığı "et yiyici" anlamına gelen *sarkophagos*'tur, Koch, 2001: 243.
[415] Orhan, 1997: 1088.
[416] https://tr.wikipedia.org/wiki/Satrap_Lahdi (E.T. Haziran 2019).
[417] Bayçın, 2001: 35.
[418] Işık, 1977: 280-283; Çelik, 2010: 13.
[419] MS 2. yüzyılın ortalarında kabartmalı lahitlerin tercihi gündemdedir. MS 2 ve 3. yüzyıl lahit üretimleri konusundaki başlıca merkezler Roma, Atina ve Dokimeion'dur. Bu merkezler dışında başkaca eyaletlerde ve oldukça dar alanlarda etkin olan yerel atölyeler de vardır. Bu lahitler; girlandlı, yarı mamül girlandlı, frizli ve sandık formlu gibi farklı türlerde üretilmişlerdir, Koch, 2001: 12, 17.

MS 5. yüzyılın başlarına kadar istikrarlı bir biçimde devam etmiştir[420]. Hristiyanlar'ca kullanılan bu lahitlerde dinsel simgelerin bulunmadığı örneklerin azlığı dikkat çekicidir[421].

Kibyra'da inhumasyon definlerin başlangıcı MS erken 1. yüzyıla denk düşer. Fakat bu yeni gömü geleneğinin temel ihtiyaçlarına cevap verebilecek formlarda tasarlanan MS 2. yüzyıl yerel lahitleri ise kentin münferit definler konusunda ürettiği "taş mezarların" ilk örnekleri değildirler. Öyle ki; kentin erken dönemlerinde uygulanan kremasyon definlerin muhafazasında kullanılmış nitelikli yerel silindirik ostotekler bu plastik sanatın aslında lahitlerin çok daha öncesinde var olduğunun kanıtıdırlar. Bu durum kentin Roma İmparatorluk Dönemi lahit sanatının yerel gelişimi konusunda bir ön safha, kent plastik sanatının gizlediği özgün bir yeti ve teknik potansiyel olarak düşünülmelidir.

Söz konusu az sayıdaki ostotek MS Erken 1. yüzyıla ait olup tamamıyla Kibyra yerel bej kalkerinden üretilmişlerdir[422]. Lokasyon olarak daha çok kentin Hellenistik yerleşkesi içerisinde basamaklı platformlarla (veya yuvarlak kasnak kaidelerle?) ilişkili belgelenen bu ostoteklerin ana bileşkeleri silindirik gövdeler ile konik kapaklarıdır (Res. 20, 21; Çiz. 30, 31). Büyük çoğunluğu tahrip olan bu kremasyon mezarların gövdeleri alt ve üst kısımda genel olarak kymalarla (rekta-reversa) şekillenen birer adet pervaz bulundururlar. Gövdenin üst kısmında yarım küre bir kül haznesi ve bu haznenin dış kontürlerinde bir kapak pervazı tasarlıdır. Kapaklar ise tabanda gövdeden dışa taşkın (saçaklı) konik formlu olup tepelerinde tabiatı gereği yalnızca (yuvarlak imame biçimli) bir akrotere sahiptirler. Kapağın tekneyle buluştuğu alt kısımda düz yüzeyli ve üzerinde iki adet konsolun/kirişin işlendiği bir silme izlenir. Yine aynı alan üzerinde kapak ve gövdeyi düşeyde birbirine bağlamak amaçlı kurşunla aplike edilmiş iki adet "Π " kenet (yatağı) bulunur. Plastik bezeme konusunda ise oldukça geniş bir yelpazeye sahiptirler. Bu konfigürasyonların vazgeçilmez unsurları yaygın olarak tercih edilen meyveli ve yapraklı girlandlar ile girlandlardan alt pervazalara kadar inen aslan ayaklı plaster sütünlarıdır. Girlandların üzüm salkımı, çam kozalağı, haşhaş, defne ile sarmaşık yaprağı ve de bereket boynuzlarıyla son derece zengin bir kompozisyon oluşturdukları gözlenir. Girland taşıyıcıları ise mezar sahiplerinin tasvir edildiği portreler-büstler, bukranionlar veya bukhephalionlardan oluşur. Bu taşıyıcıların hemen üzerinde ise iki ucu girlandlardan aşağılara kadar yumuşak kıvrımlarla salınan büyük fionglar vardır. Girland pandantiflerinde ise üzüm salkımları izlenir. Lünettelerde bazen portreler ve bazen de çiçek rozetler betimlenmişlerdir. Ayrıca birçok örneğin arka yüzlerinde karşılaşılan Hades kapıları

[420] Orhan, 1997: 1088; Koch, 2001: 88.
[421] Koch, 2001: 136.
[422] Ancak Kibyra'da yerel olarak üretilen silindirik ve dikdörtgen ostoteklerin öncül örneklerinin Hellenistik Dönem içerisinde de var olabileceği kuvvetle muhteldir.

ise bu mezarların klişeleşmiş ikonografik öğeleri arasındadırlar[423]. Kibyra silindirik ostotekleri, zeminden oldukça çözülmüş ve yüksek kontrastı yansıtan nitelikli plastik dokularıyla özellikle Roma İmparatorluk Dönemi'nde faaliyet gösteren Kibyralı taş sanatçılarının ilham kaynağı olarak uzun bir süre sivil yaşamın parçası olarak varolmuşlardır.

Kibyra'da kremasyon gömü usullerinin esnek bir şekilde terkedilerek inhumasyon definlere geçişlerin başladığı dönemin MS erken 1. yüzyıl olduğu ve bu dönemde özellikle aile definleri için tasarlanmaya başlanan yeraltı oygu oda mezarların ilk örneklerinin inşa edildiği bilinmektedir. MS 2. yüzyılın ilk yarısında ise, münferit definler için ideal olan lahitlerin de ilk kullanımlarının gündeme geldiği ve aynı yüzyılın ikinci yarısında sayı ve kalite bakımından ciddi oranda yükseliş kaydettiği görülmektedir. Böyle bir süreç içerisinde vücuda gelen Claudii ve Flavii Aile Mezarlıkları'ndaki lahitlerin de nitelik ve nicelik bakımından bu genel grafikle paralellik oluşturmaları olağan bir durumdur. Dolayısıyla bu aile mezarlığı içerisinde görülen bir diğer önemli mezar tipi ise lahitlerdir ve mezarlığın genel mimari karakterinin-peyzajının oluşmasında anıtsal ve temenoslu oda mezarların yanı sıra lahitlerin de önemli bir paya sahip olduğu görülür.

Temenoslara ya da istinat duvarları önündeki düz alanlara krepidomalarla, bomikoslarla ya da serbest bir biçimde yerleştirilen bu lahitlerin oryantasyonları büyük oranda kuzey-güneydir. Ancak alanın geç dönemlerinde temenoslara bırakılan az sayıdaki serbest lahit bu kuralın dışında kalır. Mezarlığın hemen ön kısmından kuzey-güney yönde uzanan ana yol ve doğuda kalan geniş ova manzarası mezarlık planlamasının ve doğal olarak lahit cephelerinin de doğuya bakışımlı olmasındaki temel faktördür. Ayrıca lahitlerin izleyicilere saklı olan arka cephelerinin genellikle yarı işli bırakılması da yine bu görsel prensipler ve endişelerle ilgili diğer bir detaydır. Lahitler, bomikoslar ve krepidomalar gibi taşıyıcıların üretiminde kullanılan doğal cevher tamamen yerli bej (bazen kırmızı damarlı) kalker taşlarıdır. Fakat yapımında birinci sınıf ithal bej mermerin kullanılarak sipariş yoluyla dışardan gelen bir adet frizli lahit örneği ise bu klişeleşen cevher ve üretim denkleminin dışında kalmaktadır (Res. 124-126b).

Geç Roma İmparatorluk Dönemi'ndeki mezar soygunlarından ve Erken Hristiyanlık Dönemi'nde vuku bulan şiddetli antipaganist tutumlardan lahitlerin de ciddi oranda olumsuz etkilendikleri izlenmektedir. Bu kapsamda özellikle üzerinde pagan örgeler barındıran birçok lahit teknesinin yanı sıra lahit taşıyıcıları da bu talanlarda geniş çapta zarar görmüşlerdir. Ancak birçok lahit teknesi tipolojik ve kronolojik bağlamda açık fikirler verebilecek nitelikte korunabilmişlerdir. Bu mezarlık, tercih edilen lahitlerin oluşturduğu tipolojik repertuarıyla

[423] Konuyla ilişkin genel bilgiler için bkz.: Tarkan, 2011.

Kibyra Nekropolisleri'nde günümüze dek belgelenebilen lahit tiplerinin neredeyse tümünü bünyesinde barındırırmaktatır. Bu nedenle kent nekropolislerini anlayabilmek konusunda didaktik bir yetiye sahiptir ve bu yönüyle küçük doğal bir müze niteliğindedir. Alanda bulunan tüm lahitler sahip oldukları genel nitelikleri ile aşağıdaki tabloda kabaca açıklanmıştır.

Tablo 4.6

Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı -Lahitlerin Genel Analojisi						
Lahit	**Aile**	**Taşıyıcı**	**Tip**	**Tekne**	**Yazıt**	**Dönemi - MS**
AYom	Claudii	Bomikos[424]	Frizli	Tahribatlı	Yok	Geç 2. yy.
1	Claudii	Serbest	Yarı Mamül Girlandlı	Sağlam	Var	Geç 2-3. yy.
2	Claudii	Bomikos	Girlandlı	Restorasyon	Var	Geç Antoninler
3	Flavii	Bomikos	Girlandlı?	Tahribatlı	Var	Geç Antoninler
4a	Flavii	Serbest	Yalın Sandık	Sağlam	Var	196.
4b	Flavii	Serbest	Yalın Sandık	Tahribatlı	Yok	Geç 2-3. yüzyıl
5	Claudii	Bomikos	?	Yok	Var	141.
6	Claudii	Bomikos	?	Yok	Yok	Erken Antoninler
7	Claudii?	Bomikos	?	Yok	Yok	Geç 2-3. yüzyıl
8	Flavii	Serbest	Yalın Sandık	Sağlam	Var	Geç 2-3. yüzyıl
9	Claudii	Bomikos	Yivli	Tahribatlı	Var	143-144.
10	?	Serbest	Yalın Sandık	Tahribatlı	Yok	Geç 2-3. yüzyıl
11	Flavii	Bomikos	Yivli	Tahribatlı	Var	143-144.
12	?	Bomikos	Yarı Mamül Girlandlı	Tahribatlı	Yok	Erken Antoninler
13	?	Serbest	Yalın Sandık	Tahribatlı	Yok	Geç 2-3. yy.
14	Claudii	Bomikos	?	Yok	Var	Erken Antoninler
15	Yabancı	Bomikos	?	Yok	Var	Erken Antoninler
16	Claudii?	Krepidoma	?	Tahribatlı	Yok	Geç Antonininler
17	Claudii	Krepidoma	?	Yok	Var	Erken Antoninler
18	Claudii?	Krepidoma	?	Yok	Yok	Erken Antoninler

Tabloda izlenildiği üzere; Anıtsal Yeraltı Oda Mezar (AYom) Frizli Lahti, 7, 16 ve 18 numaralı lahitlerin hangi ailelere ait oldukları, epigrafik yoksunluklar ve mevcut rölöve ilişkilerinin aile bağları üzerine net ipuçları sunamaması nedeniyle tartışmaya açıktır. 10, 12 ve 13 numaralı lahitlere ait teknelerin ise kısmen ya da tamamen korunmuş olmaları tipolojileri ile ilgili bilgiler sunmaktadır fakat 10, 12 ve 13 numaralı lahitler üzerinde de yazıtların olmayışının yanı sıra rölövelerinin de bu konuda kesin cevaplar sunamaması ilgili lahitlere hangi aile bireylerinin defnedildikleri sorusunu cevapsız kılmaktadır.

3, 5, 6, 7, 14, 15, 16, 17 ve 18 numaralı lahitlerin tekneleri mevcut değildir. Bu nedenle söz konusu lahitler tipolojik değerlendirmelerin dışında kalacaklardır. 3 ve 16

[424] Lahti taşıyan anıtsal bomikos mezar ile eş zamanlı inşa edilmiştir. Dolayısıyla bu bomikosun inşaası da MS 141-144 yılları arasındadır. Fakat üzerinde taşıdığı frizli lahit alana çok sonradan (MS geç 2. yüzyıl) getirilmiştir.

numaralı lahitlerin ise teknelerine ait topukları (kaide profilleri) kısmen ya da tamamen korunabilmişlerdir. Bu durum söz konusu lahitlerin büyük olasılıkla pagan örgelerle konfigüre edilmiş frizli, girlandlı ya da sütunlu gibi tipler olmaları nedeniyle Erken Hristiyanlık Dönemi'nde bilinçli olarak tahrip edildiklerini düşündürmektedir. Bu noktadan hareketle; 5, 6, 7, 14, 15, 17 ve 18 numaralı diğer lahitlerin de aynı plastik özelliklere sahip oldukları, dolayısıyla çağdaş olarak aynı yok edici sosyal algıların etkisi altında tahrip edilerek diğer iki örnek ile aynı kaderi paylaşmış olabilecekleri önerilebilir.

4A, 5, 9 ve 11 numaralı lahitlerin kullanım tarihleri tekne ya da bomikos cephelerinde belirtilen takvimler (etous-yıl) aracılığı ile net bir şekilde bilinmektedir. Diğer lahitler için ise dönemsel tarih aralıkları verilmiştir.

4.2.1.2.1. Lahit Tekneleri

Mezarlık içerisindeki toplam on sekiz adet lahitten on bir tanesinin teknesi tamamen veya (tipolojik açıdan fikir verebilecek oranda) kısmen korunabilmişlerdir. Bu on bir adet lahit ise; Ayom Bomikoslu Lahti (Res. 124-126b) ile 1 (Res. 157-159), 2 (Res. 144-156), 3 (Res. 184), 4A ile 4B (Res. 189-191), 8 (Res. 218, 219), 9, 10 (Res. 220, 221), 11 (Res. 195-198), 12 (Res. 228-231) ve 13 numaralı lahitlerdir. Dolayısıyla, alanda saptanabilen bu lahitlerin tasniflenmesiyle beliren tipolojik taksonomi aşağıdaki tabloda izlenmektedir.

Tablo 4.7

Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı Lahit Tipolojisi			
Tip		**Kodu**	**Adet**
Yalın Sandık		4A, 4B, 8, 10, 13 No.'lu Serbest Lahitler	5
Yivliler		9 ve 11 No.'lu Bomikoslu Lahitler	2
Girlandlılar	Yarı Mamül	1 ve 12 No.'lu Serbest ve Bomikoslu Lahitler	2
	Girlandlılar (Tam İşli)	2 ve (3?) No.'lu Bomikoslu Lahitler	2
Frizliler		Anıtsal Oda Mezar Temenosu Bomikoslu Lahit	1
Mevcut Olmayanlar		5, 6, 7, 14, 15, 16, 17, 18 No.'lu Lahitler	8
Toplam		20 Adet	

Bu aşamada her bir lahit grubunun öncelikle Kibyra Nekropolisleri'ndeki yeri açıklanacak, ardından sahip oldukları genel morfoloji, örge-bezek konfigürasyonları ve ikonografik temalardan hareketle Anadolu lahit sanatındaki durumları tipolojik bir zeminde değerlendirilecektir.

4.2.1.2.1.1. Yalın Sandık Tipler

Bu grubun üyeleri 4A ile 4B (Res. 189-191), 8 (Res. 218, 219), 10 (Res. 220, 221) ve 13 numaralı lahitlerdir. 4A, 4B ve 8 kodlu lahitlerin ait oldukları aileler (Flavii) net olarak bilinmekte iken diğer iki lahdin (10 ve 13) aidiyeti epigrafik yoksunluklar ve açık deliller

sunamayan mevcut rölöve nedeniyle bilinmemektedir. Bu sınıftaki 4A (Res. 189-191; Çiz. 54-56), ve 8 (Res. 218, 219; Çiz. 71) No'lu lahitlerin sağlam yapısı mezarlıkta bulunan diğer yalın sandık lahitlerin tamamını tipolojik bağlamda anlaşılabilir kılmaktadır. Bu iki lahdin sahip olduğu formların analiz edilmesiyle yalın sandık lahitlere ilişkin ulaşılan genel şema şu şekildedir. Bu lahitlerde izlenen ana form oldukça düz yüzeylerden ve sade geçişlerden oluşan basit profillerle belirir. Tekne ya da kapakların hiçbir yüzeyinde herhangi bir plastik unsura rastlanmaz ve bu yüzeylerde yalnızca; düz silmelerin, konsollar/kirişlerin ve akroterlerin şekillendirdiği son derece mütevazi bir hareketlilik görülür. Nitekim bu lahitler, inhumasyon definlerin ihtiyaç duyduğu (taşınabilirlik, korunaklılık ve yeniden kullanılabilirlik vb.) temel kriterleri karşılayacak biçimde tasarlanan basit ve sade bir anatomiye sahiptir. Öyle ki; seri üretim kaygısıyla ortaya çıktığı anlaşılan bu morfolojik şema; teknenin alt kısmındaki düz profilli topuk pervazı ile yine kapağın alt kısmında saçaklık şeklinde dışarı taşan ve üzerinde stilize dikdörtgen konsolların/kirişlerin tasarlandığı kapak profiliyle karakterizedir.

Dikdörtgen prizma formlu bu lahitlerin teknelerinde tabanda girinti ve çıkıntı yapan yüzeylerden ibaret bir topuk (kaide) vardır. Bu topuğun profilini şekillendiren verevli hatlar düz yüzeylerden oluşur ancak bazı örneklerde bu verevli kısımların reversalarla (4B kodlu lahitte olduğu gibi) hareketlendirilebildiği izlenir. Lahit teknelerinin tüm yüzeyleri düzdür ve bu yüzeylerde mezara ilişkin yazıtlar dışında (4A kodlu Eukarios'un lahdinde olduğu gibi) hiçbir plastik örge ya da betim görülmez. Teknenin üst dudak kısmında dışa taşkın profiller (üst pervaz) yoktur yani tekne düz sonlanır. Teknenin daha kaba traşlı işlenen iç zemini ise topuk profilinin üst sınırında bulunur. Burada cesetin yatırılacağı alanı belirgin kılan bir çerçeve görülür ve bu çerçevenin dolaştığı ana zemin biraz daha derindedir.

Kapağın alt genişlikleri tekne ile aynı ebatlara sahiptir ve bu iki ana unsurun ebat olarak birbirine tam iliştiği izlenir. Bazı örneklerde bu iki elemanın dar yüzeylerden dübellenerek (demir "Π" kenet ve akıtma kurşun ile) dikeyde birbirine kenetlendiği de bilinir. Kapağın tekneye bastığı alt yüzeyinde cephe bir miktar yükselir ve sonrasında topuktaki profile benzer dışa taşkın bir üst profilin/pervazın saçaklık şeklinde burada aynalandığı izlenir. Bu profilin bulunduğu yatay dar yüzlerde birer adet, geniş yüzlerde ise ikişer adet olmak üzere simetrik verilen hafif çıkıntılı dikdörtgen konsollar/kirişler yer alır. Kapak profilinin üst sınırından itibaren ise üçgen formlu kırma çatı yükselir ve kapağın iç yüzeyinde de kırma çatı formunun kabaca işlendiği izlenir. Kapakların alınlıkları ise genelde düz bırakılır ancak; nekropolisler genelinde izlenen bazı az sayıdaki yalın sandık tip lahit örneklerinden bu alanlarda simaların tasarlandığı ve bunların içerisinde phialalerin,

Medusalar'ın ya da figür-portrelerin betimlendiği bilinir. Kırma çatılı kapağın tepelerinde ve köşelerinde ise birer adet olmak üzere toplam altı adet stilize (yarı işli) akroter bulunur.

Kibyra Nekropolisleri'nin genelinde izlenen lahit tiplerinin nicelik olarak en yüksek rakamlarla oluşan grubu yalın sandık tip lahitlere aittir. Özellikle kentin batı, güney ve doğu nekropolislerinde bu türden lahitlerin çok sayıda örneği izlenir. Yerel bej kalkerdan mamül bu lahitler çoğunlukla serbest bir şekilde yol ağlarının kenarlarında sıralanırlar ya da bir aileye ait olan basit stylobatlar, krepidomalar veya bomikoslar üzerilerinde konumlanabilirler (örnek olarak bkz.: Res. 11, 42, 60). Yalın sandık lahitlerin genellikle kapak konsolları arasındaki düz yüzeylerde ya da tekneleri üzerinde okunan takvimli (Hellence) yazıt fragmanları bu lahitlerin en azından MS 2. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kullanılmaya başlandığına işaret ederken MS 3. yüzyılın sonlarına kadar da yoğun bir şekilde tercih edildiklerini söylemektedirler[425]. Nitekim Flavii Temenosu'ndaki Eukarios'un adadığı (4A kodlu) lahdin de (Res. 189-191; Çiz. 54-56) üzerindeki etouslu (tarih-yıl) yazıtı aracılığıyla MS 196 yılına ait olduğu bilinmektedir.

Morfolojik olarak diğer tiplerdeki lahitlerin yalın ana şemasına sahip Kibyra yalın sandık tip lahitlerinin[426] Kibyratis dışında üretildiği-kullanıldığı bölgeler son derece sınırlı olup bunlar Güneybatı Phrygia ile Merkezi İonia'dır. Phrygia'da bu türden lahitlerin belgelendiği kentler Hierapolis ve Tripolis'tir, İonia'da ise Magnesia Meandrum'dur. Bu bölgelerde tespit edilen söz konusu lahitler tekne ve kapak formları, profil detayları ve diğer sade dekoratif unsurlar bakımından tamamen aynı olmaları ile dikkat çekicidirler.

Hierapolis Nekropolisleri'nde en sık görülen başlıca mezar türleri çoğunlukla yerel traverten kayaçlardan ve az miktarda da mermerden üretilmiş olan lahitlerdir. Traverten lahitler dikdörtgen düz tekne ve köşeleri akroterlerle süslenmiş, üçgen alınlıklı (kırma çatılı) kapaklardan oluşur[427]. Lahit teknelerinin yüzeyleri yazıtlar haricinde genellikle boş bırakılmıştır ancak; bazı nadir örneklerde alçak kabartmalar şeklinde yük gemisi, vazo ve kuş[428] betimlemelerin yer aldığı da izlenir. Bu lahitler genellikle Güneybatı Anadolu'da yaygın bir şekilde benimsenen ölünün ruhunu yüceltmeye ilişkin tasarlanan podyumlar, basamaklı ayaklıklar veya kare kaideler üzerinde konumlanmakta olup mezar bahçeleri,

[425] Corsten, 2002: 174-335. Fakat bu dönemsel aralığın nekropolislerde yapılacak olan kapsamlı araştırmalarla daha erken tarihlere uzanabileceği olasılıklar dahilindedir.
[426] Bu yalın şemaya sahip lahitleri "Sandık-Lahitler" şeklinde tanımlayan Koch; Roma'da bu örneklere yalnız 1. yy.'dan kalma ilk üretim içinde rastlandığını, Atina ve Dokimeion' da ise hiç olmadığını ifade eder. İlaveten; bazı eyaletlerde, özellikle Yukarı İtalya ve Selanik'te ayrıca Anadolu'da, Bithynia, Pisidia, Lykaonia ve Isauria'da pek çok yüksek niceliklerde ve yerel varyasyonlarda mevcut olduğunu da vurgular, Koch, 2001: 41, 42, Res. 15/2.
[427] Şimşek, 1997: 19. Res. 216, 221, 222, 258, 264, 286, 302-323.
[428] Ferrero vd., 1987: 87.

büyük mezar odaları ve mezar evlerin çatılarına yerleştirilmeleri ile dikkat çekicidirler[429]. Bölgedeki zengin traverten yataklarından elde edilen cevherle imal edilen bu türden lahitler sade işçiliklerine bağlı olarak düşük maliyette üretilmeleriyle daha çok orta sınıf halk tarafından tercih edilmişlerdir. Kentteki taş işçiliğinin zamanla yüksek niteliklere ulaşması seri üretimlere dönüşerek esnaf loncalarının kurulmasını gerekli kılmış ve böylelikle lahit üretimindeki maliyetler olumlu yönde gelişim kaydetmiştir[430]. Ağırlıklı olarak MS 1-3. yüzyıllar arasında üretilen yalın sandık traverten lahitler MS 4. yüzyıl içlerine kadar kullanılmaya devam edilmiştir[431].

Phrygia'da bu türden yalın sandık tip lahitlerin izlendiği merkezlerden bir diğeri de Tripolis'tir. Kentin doğu, batı ve kuzey nekropolislerinde görülen çok sayıdaki tahribatlı lahitlerin konumlarının genellikle oda mezarlarla bağlantılı olarak belirdiği görülmektedir. Yerel traverten kayaçlardan yapılan bu lahitler basit subasmanlar üzerine yerleştirilmişlerdir[432]. Hierapolis ve Kibyra'nın yalın sandık lahitleriyle tamamen aynı anatomik şemayı paylaşan Roma İmparatorluk Dönemi Tripolis lahitleri de bu geleneğin coğrafi olarak Phrygia'dan Kibyratis'e değin bir silsile halinde var olduğunu göstermesi nedeniyle önemlidir.

Magnesia Meandrum Nekropolisleri'nde izlenen mezar türleri arasında nicelik olarak lahitlerin çok önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir[433]. Tipolojik olarak henüz araştırılması yapılmayan bu yalın sandık tip lahitlerin kalker ile mermerlerden imal edildiği, şema olarak da Hierapolis, Tripolis ve Kibyra yalın sandık tip lahitleriyle (daha hacimli ve yüksek olmak şartıyla) tamamen aynı hatlara ve detaylara sahip olduğu görülmektedir. Kronolojik olarak henüz bir döneme atfedilemeyen Magnesia lahitleri, bu lahit türünün tipolojik olarak İonia'da da var olduğunu göstermesi dolayısıyla söz konusu lahit şemasının yayılım ölçeğinin kabaca saptanabilmesi bakımından ehemmiyet teşkil etmektedir. Bu noktada Aphrodisias yerel üretimi yarı ve tam işli girlandlı lahitlerinin de "süsleme örgeleri göz ardı edildiği zaman" yalnızca tekne ve kapaktan müteşekkil ana formlarının Kibyra, Hierapolis, Tripolis ve Magnesia Meandrum yalın sandık tip lahitleri ile tamamen aynı özelliklere sahip olduğunu belirtmek gerekir. Aphrodisias Atölyeleri'nin ürettiği bu yarı mamül girlandlı lahitlerin MS 1. yüzyıldan itibaren var oldukları bilinmektedir[434].

---

[429] Ferrero, 1993: 164.
[430] Humann, vd., 1898: 52.
[431] Şimşek, 1997: 90.
[432] Aksu, 2019: 25, Lev. XIV, Fig. 23ab.
[433] Daha geniş bilgi için bkz.: Koçak, 2013.
[434] Asgari, 1977: 347, 362; Işık, 1984: 272.

Kibyra'da Erken Roma İmparatorluk Dönemi'yle birlikte orta ve üst sınıf halk kitleleri için inhumasyon definlerde birincil olarak tercih edilen ve ikonlaşan mezar tipinin oda mezarlar olduğu görülür ancak; özellikle MS 2. yüzyıl ile birlikte yükselen kent popülasyonu yerel halkı maliyeti daha ucuz ve daha pratik defin imkanı sunabilecek yeni mezar türlerini tercih etmeye zorlamıştır. Bu nedenle söz konusu dönem içerisinde genel olarak nekropolislerin sahip olduğu imar peyzajının yüksek nicelikteki lahitler tarafından şekillenmeye başladığı izlenir. Bu bağlamda; kentte izlenen lahit tipolojisi içerisinde, tamamen yerel kalker kayaçlardan üretilebilen, işçilik bakımından zanaatkarları zorlamayan sade formlara sahip ve dolayısıyla satın alımı bütçeler için daha uygun olan yalın sandık lahitlerin ortaya çıktığı görülmektedir.

Epigrafik veriler aracılığıyla Kibyra'daki bu grup lahitlerin MS 2. yüzyılın ikinci yarısında gündeme geldiği bilinmektedir. Ancak bu lahit şemasının kronolojik olarak Hierapolis'te ve de benzer şekilde yarı mamül lahitlerin salt tekne formlarıyla Aphrodisias'ta daha erken tarihlerde (MS 1. yüzyıl) ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. MS 1. yüzyılda orta kesim halk için çok yüksek niceliklerde yerel kayaçlardan üretilen bu yalın lahit türünün Roma İmparatorluk Dönemi'nde Güneybatı Phrygia ve Merkezi İonia'dan müteşekkil sınırlı bir hinterland içerisinde tercih edildiği-üretildiği görülmektedir. Tripolis ve Magnesia Nekropolisleri'nde izlenen yalın sandık lahitlerin tamamen yerel kayaçlardan üretildiği ve bu gelişmelerin Kibyra'da da benzer şekilde cereyan ettiği izlenmektedir. Konu Kibyra özelinde analiz edildiğinde, yalın sandık lahit şemalarının Kibyra'ya özgü bir tip olduğunu öne sürmek olası değildir. Öyle ki; mevcut örnekler üzerinden![435] kentte bu lahit üretiminin kronolojik olarak Hierapolis örneklerinden çok daha geç başlaması bu modelin dış etkiler yoluyla ortaya çıkmış olabilceğini düşündürmektedir. Hatta bunların yine Hierapolis'te olduğu gibi yüksek taşıyıcılar üzerine konumlandırma endişesiyle var olmaları da bu olası dış etkinin gücünü artırıcı yöndedir. Fakat bu lahitlerin kullanım amaçlı dışardan ithal edildiğini açıkça söylemek mümkün değildir çünkü nekropolislerin genelinde izlenen yalın sandık lahitlerin tamamı yerel kalkerden üretilmişlerdir. Bu bağlamda; başlangıçta bu geleneğin (belki Hierapolis kökenli) gezgin ustalar veya bu ustalardan etkilenen yerel zanaatkarlar aracılığıyla ya da başlangıçta doğrudan oradan sipariş edilen az sayıda lahit ile kente gelmiş olabileceği tartışmaya açık bir şekilde önerilebilir. Ancak Kibyra yalın sandık lahitlerinin kentte faaliyet gösteren yerel lahit atölyeleri ya da münferit faaliyette bulunan ustalar aracılığıyla üretildikleri tartışmaya kapalıdır. Ayrıca; bu lahitlerin form ve detay itibariyle son derece sade ve tek tipliğiyle kentteki yerel alıcıların özel isteklerine cevap vermekten uzak olmaları bunların doğrudan seri

[435] Kibyra Nekropolisleri'nde MS 1. yüzyıla tarihlenen bir yalın sandık tip lahit örneği henüz belgelenmemiştir.

üretim ve sürüm konusunda atölyelerde stoklanarak satışlara hazır bekletildiklerini de düşündürmektedir.

Mezarlık içerisinde bulunan söz konusu beş adet yalın sandık lahdin alanın özgün mimari planlamasına aykırı bir biçimde sonradan entegre edildiği görülür. 4A ve 4B numaralı lahitler Flavii Temenosu'nu sınırlayan doğu ana duvarın özgün formunu bozmak şartıyla yerleştirilmişlerdir (Res. 189). Diğer 8 (Res. 218, 219) ve 10 (Res. 220, 221) numaralı lahitler de bomikoslar arasına son derece eğreti bir şekilde yerleştirilerek özgün mimari peyzajı deforme etmişlerdir. Aynı durum 16 numaralı oda mezarın üst kısmına basit subasman ve alçak dikdörtgen bir kaide ile yerleştirilen 13 numaralı yalın sandık lahit için de geçerlidir (Res. 233-235). Bu durum MS 2. yüzyılın sonlarından çok önce alanın sabit mimari planlamasının oluştuğuna ve bundan sonraki etapta gerçekleşen mezar tercihlerinin (özgün plan tasarı bozan) yalın sandık tip lahitler yönünde olduğuna işaret etmektedir. Dolayısıyla söz konusu mimari deformasyon mezar sahiplerinin üretim konusunda sürüm kazanan daha ucuz yalın sandık lahitleri tercih ederek mezarlığın peyzajını ve prestijini göz ardı etmeye başladıklarını göstermektedir. Kastedilen durum bu varsıl ailelerin eski ekonomik güçlerini kaybetmeye başladıklarını ya da bu aile mezarlığının kullanımının artık büyük oranda sona yaklaştığını düşündürmektedir.

4.2.1.2.1.2. Yivliler

Bu lahit grubu Kibyra Nekropolisleri'nde ender rastlanan (üç adet)[436] örneklerle temsil edilir. Claudii ve Flavii Mezarlığı'nda bulunan bu lahitlerin ikisi ise 9 ve 11 (Res. 195-198; Çiz. 60-62) numaralı bomikoslar üzerinde konumlanır (Res. 307). Kibyra yivli lahitleri, MS geç 2. yüzyılda kentte yerel olarak yoğun bir şekilde üretilen yalın sandık lahitlerle "ana şemalar" açısından aynı formları paylaşmalarıyla (tekne topukları hariç) dikkat çekerler. Öyle ki; tekne ve kapakların genel şematik hatları bütünüyle aynı dış kontürlerden oluşur. Ancak yivli lahitlerin ebat olarak yalın sandık lahitlerden bariz bir biçimde daha büyük hacimlere sahip olmaları söz konusu lahit grupları arasındaki en güçlü farklılıklardan biridir. Diğer en büyük fark ise zaten bu tipe ismini veren teknelerdeki dikey yivlerdir. Bu bağlamda mezarlıkta bulunan yivli lahitlerin temel özellikleri şu şekildedir.

Oldukça geniş ebatlara sahip teknelerin topuğuna/kaidesine ait genel profil altta ve üstte yer alan iki silme arasındaki (tercihen) geniş bir kanal ile ortaya çıkar. Teknenin üst kısmında ise pervaz/silme görülmez düzdür ve bu tekne cidarı yüzeyinde hafif çıkıntı halinde

[436] Bu lahitlerin üçüncüsü, Topraklık Deresi ile Safran Deresi'ni birbirinden ayıran doğu-batı uzantılı uzun yüksek tepenin batı senrisinde, patika yolun kenarında tahribatlı bir şekilde bulunmaktadır. Bu lahit de tekne ve kapak özellikleriyle Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı'nda bulunan 9 ve 11 numaralı lahitlerle tamamen aynı formel özelliklere sahiptir.

kapak pervazları işlidir. Topuk profilinin hemen üstünden başlayıp teknenin üst sınırına kadar devam eden tüm yüzeyde dik işlenerek iç bükey şekilde derine indirgenen çok sayıda yiv yer alır. Bu yivler üst uçlarında iç bükey, alt uçlarında ise dış bükey kapalı hatlarla sonlanırlar. Bu simetrik dekorasyon teknelerin her üç yüzünde de mevcuttur fakat teknelerin arka yüzeyleri ilk izlenimden uzak olduğu için tamamen düz bırakılmıştır. Aynı durum yarım işli (şematik) olmak kaydı ile topuk profilleri için de geçerlidir. Teknelerin iç zeminleri ise topuk profilin üst çizgi kotuna kadar indirgenmiştir ve bu yüzeylerde ölü yatağını dört yandan dolaşan bir çerçeve bulunur. Kapaklar ise kısmen basık kırma çatılıdır, Lahit kapağının alt kısmında bulunan saçaklık profilleri dar yüzlerde reversalarla daha hareketli detaylandırılırken geniş yüzlerde ise yarı işli bırakılmıştır. Aynı yarı işli durum akroterler için de geçerlidir. Üçgen alınlıkların ise yüzeyleri tamamen düzdür ve boş bırakılmıştır. Kapak profilini oluşturan yatay hatlar üzerinde geniş yüzlerde iki, dar yüzlerde birer adet olmak üzere dikdörtgen stilize konsollar/kirişler yer alır. Yivli lahit kapaklarının genel formel yapıları itibarıyla yalın sandık lahitlere ait tekne ve kapaklarla büyük oranda aynı niteliklere sahip oldukları izlenir. Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı'nda bulunan bu iki adet yivli lahdin tarihi bomikos üzerinde okunan Hellence (etouslu) yazıtlarla net olarak bilinmektedir. Buna göre lahitlerin tarihi MS 143-144 olup Antonius Pius Dönemi'ne aittirler.

Arkeolojik literatür lahit sanatında tercih edilen bu bezeme biçiminin (yivlerin) az sayıda varyasyonlarla var olduğunu ifade etmektedir. Sadece bir yüzü ya da birden fazla cepheyi süsleyen bu yivlerin genellikle yumuşak "S" formlu olarak şekillendirildikleri görülür. Bu yivlerin yukarıdan aşağı oluk biçiminde inen örnekleri de vardır. Latince'de büklümlü lif anlamında kullanılan "strigilis" nedeniyle bu örgelerle süslenen lahitlere "Strigilis Sarcophagus" da denilir. Roma'da bu farklı süsleme anlayışının ilk örnekleri erken dönemlerde kullanılan urnelerde görülürken bunların kökeni ve sepukral plastik sanat içerisine ne zaman ve nasıl dahil oldukları konusu henüz açıklanamamıştır. Çoğunlukla "S" şeklinde yukarıdan aşağıya inen yivler bazen de seyrek olarak yatay pozisyonda işlenirken bunların bir lahdin tüm yüzeylerini kaplamaları çok az örnek üzerinde görülmektedir. Roma'da çok sayıda örneği bulunan bu lahitlerin değişik türleri mevcut olup kimi örneklerde uzun yüzler bu formlar ile bezenirken çoğunlukla yanlarda ve ortada birer aynanın ya da boş bölgenin bırakıldığı görülür. Yivli süslemelerin beş ayrı parçaya bölünerek bir orta ayna ve iki tane yan ayna olmak suretiyle aradaki alanların yivlere ayrılması da sıkılıkla tercih edilen bir durumdur. Roma'da üretilen yivli lahitlerin genel adeti sekiz yüz civarındadır ve çoğunlukla mütevazi bir görünüme sahip olsalar da büyük ve görkemli olanları da mevcuttur[437].

[437] Koch, 2001: 130.

Bu lahitlerin çok farklı ikonografilerden oluşan plastik kompozisyonları barındırdığı da izlenir. Bunların başlıcaları arasında; bukolik (kırsal hayata ilişkin) anlatımlar, evlilik akitleri (dextrarum iunctio), tanrı-tanrıça betimleri, çeşitli mitolojik karakterler ile kahramanlar, ilintili mitolojik kişiliklerle birlikte betimlenen bilgeler ve son olarak mevsimler gösterilebilir[438].

Roma'da yivli lahitlerin başlangıcı ve farklı türleriyle tipolojik bir kalıba ne zaman girdikleri konusu henüz muğlaktır. Ön yüzlerinde yalnızca yiv ve yan yüzlerinde ankalar betimlenen örneklerin Hadrianus ve Erken Antoninler Dönemi'nde çıkmış olabilecekleri önerilmiştir. İnsan figürlerinin betimlendiği yivli lahit örneklerinin ise Antoninler Dönemi'nin ortalarında başladığı anlaşılmaktadır. Aslan başlarının betimlendiği az sayıdaki diğer yivli lahit örneklerinin ise MS 2. yüzyılın ortalarına doğru ortaya çıktığı ve MS 3. yüzyılın ilk yarısında niceliksel artış kaydettikleri görülmektedir. Yivli lahitler üzerindeki mitolojik (Dionysiak) anlatımlar ise Antoninler Dönemi'nin sonlarında ortaya çıkmış ve MS 3. yüzyılın sonlarına kadar varlıklarını devam ettirmişlerdir[439]. Üzerinde yiv taşıyan bu lahitler MS 4. yüzyılda Hristiyanlar'ca da kullanılmıştır[440].

Atina'da bu türe ait örnekler son derece sınırlı sayıda olup sadece klineli yivli lahitler adında bir grup vardır[441]. Yirmi beşten fazla örneği bulunan bu grupta lahit kapakları kline biçimindedir ve plaster ayaklar arasındaki tüm yüzeye yivler işlenmiştir. Bu grubun MS 180 yılları civarında ortaya çıktığı ve 3. yüzyılın ortalarına kadar kullanıldığı düşünülmektedir. Söz konusu lahitlerin çoğu iyi işçiliklere sahip olup genel anlatım zengin bir ifadeye sahiptir[442].

Anadolu'da ise bu türden lahitlerin Dokimeion Atölyeleri'nde üretildiği açık bir şekilde öne sürülemese de eyaletlerde üretilmiş lahitlerde yivlerin bir süs öğesi olarak kullanılmasına ender olarak rastlanmıştır[443]. Bu nedenle yivli lahitlerin ana gruptan sayılıp sayılamayacağı konusu da açıklığa kavuşmamış olup yerel işliklerin ürünleri olabileceği önerilmiştir[444]. Anadolu'da çok az bulunan bir tiptir ve eldeki örnekler de birbirleriyle bağlantısızdır. Ancak bu lahitlerdeki yivler neredeyse hepsinde dikey işlenmiştir[445].

[438] Daha ayrıntılı bilgiler için bkz.: Koch, 2001: 93-131.
[439] Koch, 2001: 98.
[440] Koch, 2001: 130.
[441] Koch, 2001: 42, Res. 16/1-4.
[442] Koch, 2001: 153, Res. 63; Pariente, 1992: 838, Res. 8; Ambrogi, 1998: 12l.
[443] Koch, 2001: 42.
[444] Koch, 2001: 169; Waelkens, 1982: 39.
[445] Koch ve Sichtermann, 1982: 447.

Roma'daki yivli lahitlere has olan dalgalı yivlere sahip modellerin Anadolu'daki tek örneği ise Efes'tedir ama bunun bir kopya olup olmadığı sorunsalı şimdilik cevapsızdır[446]. Dikey yivli lahitlerin bilinen örnekleri arasında nitelik bakımınca en üstün olanı da Sardes'te belgelenmiştir[447]. Fakat bu lahdin yerelliği ya da Dokimeion Atölyesi'nde üretilmişliği de tartışmalıdır. Dikey yivlerden oluşan küçük hacimli başka bir örnek ise Konya'da bulunmuştur[448]. Anadolu'da yerel işliklerde üretildiği düşünülen dikey yivli lahitlerin diğer önemli bir grubu da Hierapolis'te izlenir[449]. Söz konusu tip Hierapolis lahit tipolojisininin dördüncü grubunu oluşturur[450]. Bu tipteki lahitlerin teknelerinde izlenen yivler sütun yivi gibidirler ve üzerilerinde köşe akroterli olan beşik çatılı kapaklar taşırlar. Sardes'e ait yivli lahit[451] ile büyük oranda benzer olan bu grubun üyeleri MS 2-3. yüzyıl aralığına tarihlendirilmişlerdir[452]. Bu lahit tipinin başkaca örnekleri yerel bir üslup ile Senaros'ta (Uşak-Selçikler) belgelenmiştir[453]. Anadolu'da bu tipin en sık karşılaşıldığı merkez ise Aphrodisias'tır. Bu lahitlerde teknenin ortasında bir tabula işlidir ve teknenin üç yanını dolaşan dikey yivler bulunur. Bazen tekne köşelerinin sütunlarla belirlendiği de görülmektedir. Kısa yüzlerin yivlerle dekore edilmediği örneklerde Medusa gibi karakterlerin kabartma şeklinde tercihleri söz konusu olmuştur.

Roma'da lahit sanatının öncülü olarak kabul edilen erken dönem urneleri üzerindeki bu süslemelerin varlığı söz konusu dekoratif geleneğin lahit kullanımlarından daha eski tarihlerde ortaya çıktığına işaret etmektedir. Aynı süsleme örgesinin lahitler üzerindeki ilk uygulanışı ise tarihsel açıdan henüz muğlaktır ancak araştırmacılar bu konunun Hadrianus Dönemi'nde gündeme geldiğini önermektedirler. Eyaletlerdeki önemli merkezlerden biri olan Atina Atölyeleri'nde bu tipin MS 180 yılları civarında üretilmeye başlandığı kabul edilirken Dokimeion Atölyeleri'nde ise bu lahit grubuna ilişkin bir üretimin olabileceği hala açıklık kazanmamıştır. Anadolu'da bu lahitlerden çok az örneğin var olması konuya ilişkin bilinmezliklerin temel nedenidir. Bu sebeple örnek olarak; Efes'te bulunan dalga yivli lahdin Roma'dan ithal edilmiş olabileceği ihtimali üzerinde durulmuştur ve benzer şekilde Sardes'te bulunan örneğin de Dokimeion menşeili olabileceği önerilmiştir. Öte yandan bölgeler arası

---

[446] Koch ve Sichtermann, 1982: 523; Asgari, 1981: 21, dn. 43, Forschungen in Ephesos IV/2, 56, Res. 59.
[447] Waelkens, 1982: 40, No 1, Lev. 12, Res. 1, 2; Asgari, 1981: 21.
[448] Asgari, 1981: 21, İstanbul Arkeoloji Müzesi Env. 509, Lahdin online görseli için bkz.: https://www.oguztopoglu.com/2014/04/yivli-lahit-istanbul-arkeoloji-muzesi.html
[449] Koch ve Sichtermann, 1982: 534; Asgari, 1981: 21.
[450] Verzone, 1965: 378-381, Fig. 19.
[451] İzmir Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmekte olan lahdin online görseli için bkz.: https://media-cdn.tripadvisor.com/media/photo-s/15/0a/c8/35/lahit-mezar.jpg
[452] Waelkens, 1982: 40, No 1, Lev. 12, Res. 1, 2.
[453] Aloudda 'da bulunan MS 3. yüzyıla ait bir yivli lahit parçasında, teknenin orta kısmında içerisinde bir erkek figürünün kabartma şeklinde işlendiği tabula olduğu, köşe taşıyıcısı olarak da bir koçbaşının tercih edildiği belirtilmiştir, Asgari, 1981: 21, Res. 5.

mesafelere rağmen Senaros'ta bulunan yivli lahit örneği üzerinde taşıdığı tabula nedeniyle (benzerlik açısından) Aphrodisias yivli lahitleriyle ilişkilendirilerek MS 2-3. yüzyıllara tarihlendirilmiştir. Anadolu'da Phrygia, Lydia, İonia, Karia ve Kapadokia'da az sayıda tespit edilmiş örnekler üzerinden yapılan araştırmalar bu lahitlerin kapalı bir grup oluşturamadığı ve net olarak ana lahit tipleri arasında da değerlendirilemediği için yerel atölyelerin eserleri olduğu sonucuna varmıştır. Dolayısıyla yivli lahitler merkezi bir atölyeye veya bölgeye has bir üretim ya da tipoloji içerisinde yer almamaktadırlar.

Kibyra lahit sanatı içerisinde günümüze değin belgelenen dikey yivli lahitlerin toplam sayısı üç olup bunlardan iki adeti Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı'nda bulunmaktadır. Bu alandaki 9 ve 11 No'lu Yivli Lahitler kentteki bu lahit tipinin anlaşılmasında önem arz etmektedirler. Söz konusunu lahitler üzerinde yapılan formel ve plastik gözlem; bu lahitlerde yerel kent atölyelerinin benimsemiş olduğu özgün salt formların doğrudan korunmuşluğu yönündedir. Dikey yivlerin bezeme örgesi olarak tercih edilmesi ise ilgili dönem içerisinde kısıtlı sayıda uygulanan bu dekoratif unsurlara olan özel bir tercih ile bağlantılıdır. Roma Atölyeleri'nde Hadrianus Dönemi'yle birlikte lahit sanatında yerini alan bu plastik biçemin Antonius Pius Dönemi'nde Kibyra'da yerel atölyelerce uygulanması ise söz konusu sanatın hızlı bir difüzyona sahip olduğuna işaret etmektedir. Bu durum kentin MS 2. yüzyıl içerisinde benimsediği Roma Kültürü'nün ölü gömme geleneklerine de ne denli dokunduğunu gösteren bir detay olması nedeniyle önemlidir. Sonuç olarak; Kibyra lahit atölyeleri üretmiş oldukları yivli lahitlerde kendi atölyelerinde şema olarak hazır bulunan salt lahit formlarını koruyup uygularken öte yandan ilgili dönem içerisinde lahit sanatında denenen farklı dekoratif unsurları da benimseyerek yeni sentetik formlarla plastik repertuarlarını zenginleştirmişlerdir. Bu mezarlığın sahiplerinin Anadolu'da çok kısıtlı sayıda var olan bir lahit tipini yerel atölyelere özellikle sipariş ederek defin alanının dikkat çekiciliğini artırmak istedikleri de anlaşılmaktadır. Son olarak eklenmelidir ki; Kibyra'da yivli lahit grubunun çok az sayıda örnekle temsil edilmesi doğal olarak bu lahit tipinin formel ve plastik çerçevede nasıl bir olası tipolojik evrilme yaşadığını öngörebilmeyi henüz mümkün kılmamaktadır. Dolayısıyla bu lahitlerin Kibyra ölçeğinde daha fazla tanınabilmesi nekropolislerde ve kent merkezi teritoryumunda yapılacak olan arkeolojik araştırmaların pozitif sonuçlarına bağlıdır.

4.2.1.2.1.3. Girlandlılar

Bu grupta iki farklı lahit tipinin varlığı söz konusudur. Bunlar; "Yarı Mamül Girlandlı Lahitler" ve "Tam İşli Girlandlı Lahitler" olarak iki alt gruba ayrılmaktadırlar. Bu nedenle her grup ayrı başlıklar altında değerlendirilecektir.

4.2.1.2.1.3.1. Yarı Mamül Girlandlılar

Bu grupta bulunan lahitler yarı mamül-işlenmiş lahitler olup bunlar 1 numaralı serbest yarı mamül girlandlı lahit[454] (Res. 157-159; Çiz. 40, 41) ile 12 numaralı bomikoslu yarı mamül girlandlı lahittir (Res. 228-231)[455]. Kibyra Nekropolisleri bazında bu tipteki lahitlerin de niceliklerinin son derece az oldukları görülmektedir. Bunlardan iki adeti Batı Nekropolis'in güney sektöründedir (Res. 45) ve Aphrodisias tipinde olan söz konusu lahitler alandaki diğer iki lahitle girlandların geometrik ana şeması bakımından ayrışmaktadırlar. Bu lahitlerin yanı sıra Güney Nekropolis Çamtepe Mevkii'nde de yarı mamül bir lahit daha bulunmaktadır. Söz konusu lahit de yerel üretimdir ancak bu lahdin yarı mamül genel şeması (koçbaşı girland taşıyıcıları nedeniyle) yine farklı olarak Efes tipindedir (Res. 33). Dolayısıyla Kibyra'daki yarı mamül girlandlı lahitlerin toplam güncel! sayıları beştir[456]. Nekropolisin farklı noktalarında konumlandığı belirtilen diğer dört adet lahit süsleme şemalarındaki temel farklılıklar nedeniyle doğal olarak tipolojik değerlendirmelerin dışında kalmaktadırlar.

Alandaki yarı mamül girlandlı lahitlerinin genel nitelikleri şu şekildedir. Bu lahitlerin üretiminde de yerel kalker kayaçlar kullanılmıştır. Bu gruptaki lahitler salt tekne formu baz alındığında yalın sandık tipli lahitlerle (tekne ve kapakla) tamamen ortak ana formlara sahiptirler. Dolayısıyla; teknelerde görülen profiller (düz yüzeyli ya da reversalı) ve kapak formları (kapak saçaklıkları, akroterler ve kapak konsolları/kirişleri ile) tamamen aynı şematik formları yansıtırlar. Tekne derinlikleri de yine topuk profilllerinin üst çizgi kotuna kadar derine indirgenmiştir. Bu zeminlerin düz bırakıldıkları izlenir. Kapak iç-alt yüzeyinde ise yine kırma çatı formları aynalanmıştır.

Söz konusu gruptaki beş adet lahdin farklı tipolojiler içerisinde bulunmaları onların girland taşıyıcılarındaki karakter farklılıkları ve girlandların geometrik biçimindeki değişkenlikleri ile ilgilidir. Bu lahitlerin karakterini belirleyip diğer örneklerden soyutlayan taksonomik özellikler bir girlandlı lahit üzerinde bulunabilecek tüm örgeleri betimlemek konusunda ihtiyaç duyulan doğal cevherin şematik bir çerçeve içerisinde simetrik hatlarla

---

[454] Claudii Temenosu içerisine yerleştirilen iki lahitten sonuncusudur. 2. No'lu Bomikoslu Lahit'in hemen doğu yanına alçak ve basit kesme bloklardan oluşturulan bir altlık (basit subasman) üzerine doğu-batı yönünde yerleştirilmiş bu yarı mamül girlandlı lahit oldukça iyi korunmuş durumdadır. Yalnızca doğu dar yüzünde bir soygun deliği vardır. Bunun dışında tekne ve kapak son derece iyi durumda olup alan içerisinde insi-tu bulunmaktadır. Lahit Neiketes'in kardeşi Claudius Zosimos'a aittir.

[455] Eutynteriasına kadar tahrip edilen bomikosun taşıdığı bu yarı hazır girlandlı lahdin kapağı da alanda mevcuttur ancak; lahit teknesinin bir geniş yüzü topuktan itibaren girlandların bir kısmına kadar korunabilmiştir. Diğer dar ve geniş yüzler tamamen tahribatlı olup parçaları kayıptır. Teknenin topuğu dışa taşan geniş ve yüksekçe bir profil ile belirir. Teknenin uzun yüzlerinde üç, dar yüzlerinde ise birer adet girland bulunur. Merkezde ve köşede yer alan girland taşıyıcıları uzundur. Girland salkımlarında ise stilize işlenen üzüm salkımları mevcuttur. Tekne cidarı oldukça kalındır ve iç zemin düz işlenmiştir. Kapak ise yalın sandık tip ve yivli lahitlerde görülen modellerle tamamen aynıdır. Kapak alınlığının bir yüzünde yuvarlak bir kalkan işlenmiştir.

[456] Konuya ilişkin ayrıca bkz.: Özüdoğru, 2020: 262, 263.

kaba traşlı bırakılmış olmasıyla belirir. Yani bu lahitleri tipolojik olarak ayrı bir sınıf altında toplamaya iten temel neden girlandlı bir lahdin teknesinde bulunan tüm konfigürasyonların ihtiyaç duyacağı fizibilitenin belirli bir şema dahilinde yarım işli bırakılmasıdır.

Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı'nda bulunan bu lahitlerin teknelerindeki yarı işli plastik anatomi ise şöyledir. Yarı işlenen plastik ana şema, lahit teknesinin üst çizgisine ve yine topuk profilinin üst çizgisine belirli bir mesafede bulunan sanal bir friz içerisinde tasarlanmıştır. Teknelerin geniş yüzlerinde üçer adet tam yarım daire girland bulunmaktadır. Bu girlandların dar yüzlerde birer adet oldukları görülür. Dar yüzlerin bir girland için daha geniş olması daha geniş bir daire çizen radyal açıların güdümünde ortaya çıkan daha düşük dereceli (basık, yaklaşık olarak bir dairenin 3/1'i) büyük bir girland yayını zorunlu kılmıştır. Dar yüzlerde girland kavsinin radyal merkezlerinin kapak konsollarında olduğu, uzun yüzlerde ise lünettelerdeki dairelerin merkezlerinde olduğu görülür. Bu nedenle dar yüzlerdeki girlandlar daha basık ve büyük iken geniş yüzlerdeki girlandlar daha küçük ve tam yarım daire şeklindedirler. Dolayısıyla dar ve deniş yüzlerdeki girlandlar arasında geometrik açıdan bir asimetriklik ortaya çıkmıştır.

Toplamda sekiz adet olan her bir girlandın arasında bir uzun girland taşıyıcısı bulunur. Dolayısıyla (köşelerdeki girland taşıyıcıları dar yüzler için de ortak olmak kaydıyla çift cephelidirler) uzun yüzlerde dört, dar yüzlerde ikişer girland taşıyıcısı izlenebilmektedir. Bu taşıyıcıların dikeyde uzun bırakılmaları prospektif olarak bu alanlara fionglar ile insani figürlerin yapılabileceğinin planlanmış olabileceğini? düşündürür. Her bir lünettede ise portre, mask, mitolojik karakterlere ait portre ya da floral betimlerin yapılmasına uygun anatomiye sahip dairesel cevherler bırakılmıştır. Girland salkımlarında ise yalnızca kaba formlu (stilize) üzüm salkımlarının işlendiği görülür. Tüm konfigürasyonların detaylı işlenmesi için hazır bırakılan bu birincil aşamadaki şematik anatomi oldukça hacimlidir ve tekne yüzeylerini belirgin bir biçimde geride bırakmıştır, dolgundur.

Lahit sanatında yarı mamül hazır lahitlerin atölyeler tarafından belirli bir noktaya kadar işlenerek stoklandıkları, ikinci etapta ise alıcıların özel isteklerine göre detaylarının ele alınarak son şekline kavuştuğu bilinmektedir. Örneğin Roma'da üretilen yivli lahitlerde tondolar içerisine resmedilecek olan portrelere ait alanların yarı işli yani cevherin kaba hatlarla bırakılması ve ardından alıcıların bizzat kendi (induvidual) portrelerinin bu alanlarda uygulanması buna güzel bir örnektir[457]. Yarı mamül girlandlı lahitlerin de ilk etapta bu amaçla üretildikleri görülür ancak ilgili birçok örneğin müşterilerin taleplerini yansıtan ikinci aşamaya geçmeksizin ilk halleriyle kullanıldıkları izlenir. Hatta Anadolu'da lahit üretiminde

[457] Koch, 2001: 63, dn. 213 bkz.: (ASR-Die Antiken Sarkophagreliefs V/4, Lev. 70, 2-4; 71, 4; 72, 2-4; 73, 1, 3-4).

önde gelen bazı ekol atölyelerin tasarladıkları yarı mamül girlandlı lahit şemaları başka uzak yerel atölyeler tarafından doğrudan kopyalanmış ve yine yerel cevherlerle olmak koşuluyla üretilmişlerdir[458].

Roma Eyaletleri'nde üretim yapan atölyelerin hemen hepsi lahit sanatında özgün örnekler üretmişlerdir. Anadolu'da yerel taş ocaklarının bulunduğu bu atölyelerin başlıcaları, Marmara Adası (Prokonnessos), Efes ve Aphrodisias'tır. Ayrıca Karia'da bulunan bir yerel ocakta da (Stratonikeia?) yarı mamül durumda lahitler üretilmiş ve bunlar başka uzak bölge kentlerine de satılmışlardır[459]. Aslında "yarı mamül" sözcüğüyle kastedilen durum (yarı hazır) girlandlı lahitlerle ilgilidir. Bunun dışında başka tipteki lahitler için yarı üretimler sadece Marmara Adası'nda yapılmıştır. Anadolu'daki bu dört ayrı atölyenin kendilerine has nitelikleri vardır ve ürettikleri yarı hazır-mamül girlandlı lahitler birbirlerinden rahatlıkla ayırt edilebilirler[460]. Bu lahitlerde izlenen yarı mamül taslaklar şöyledir.

Prokonnessos (Çiz. 81): Lahit teknelerin alt ve üst kısmında çıkıntılar yapan pervazlar bulunur. Girland taşıyıcıları için bırakılan yüzeyler dikine dikdörtgen formludurlar ve bu dikdörtgenlerin yan yüzleri içe doğru hafifçe bir yay çizerler. Girlandlarda pandantifler görülür ve lünettelerde yuvarlak levhalar veya diskler oluşturulur. Sunulmak istenen cephe eğer bir uzun yüz ise merkezi lünette içerisinde bir tabula tasarlanması kuraldır. Teknelerin dört yüzü genellikle girlandlıdırlar ve öne çıkan kesimlerin hepsinde kabartmalar için bir arka plan oluşturmak amacıyla düz yüzeyler vardır. Kapakları ise oldukça yüksek olup kırma çatı formludurlar ve ayrıca dört köşede birer adet büyük akroter olur. Tekne ve kapakların yüzeyleri ucu sivri keskilerle işlenebilecek durumda bırakılmışlardır[461]. Marmara Adası'nda (Prokonnessos) yarı işli lahitlerin üretiminin ne zaman başladığı kesin olarak öne sürülemese de MS 1. yüzyıl sonlarına tarihlenebilecek tek örnek ile genel bir yargıya ulaşılabilir[462]. Araştırmacılar konuyla ilgili daha güvenli dayanak noktalarını MS 2. yüzyılın ortalarından itibaren aramanın daha doğru olacağını önermişlerdir. Prokonnessos üretimi yarı mamül lahitlerin ne zaman sona erdiği konusu da karanlıktır ve MS 3. yüzyılın ikinci yarısına ait hiçbir örnek bilinmemektedir[463].

---

[458] "Bazı taş ocakları seri halde yarı mamul lahit yapımında uzmanlaşmıştır. Yalnızca üretim yerinin dar çevresine satılmakla kalmayıp uzaklara da ihraç edilen bu bitirilmemiş lahitler, Anadolu'nun başka sanat yörelerinde de bulunur. Bir bölümüyse Akdeniz Bölgesi içinde çok uzaklara yayılmıştır. En çok da içinde mermer ocağı bulunmayan yörelerde oturan kimseler özenli ve görkemli bir lahit istediklerinde bu ithal mallara yönelirlerdi. İthal edilen lahitler daha sonra her sanat çevresinin yerel biçemine uydurularak son işleniş gerçekleştirilirdi. Ancak, daha ileri bir işlemden geçirilmeksizin kullanılışına da çok rastlarız", Koch, 2001: 207, 208.

[459] Koch, 2001: 86.

[460] Koch ve Sichtermann, 1982: 483, 494, 510; Koch, 2001: 230, Res. 91.

[461] Koch, 2001: 229-231, Res. 94/1-4.

[462] Koch ve Sichtermann, 1982: 491.

[463] Koch, 2001: 233.

Efes (Çiz. 81): Efes taş ocaklarında yalnızca girlandlı lahitler yarı işli olarak hazırlanmışlardır. Efes örneklerinde sadece teknenin alt kısmında bir pervaz bulunur üst kısmında ise pervaz görülmez. Girland taıyıcıları son derece küçüktür fakat bazı örneklerde yukarıya doğru biraz uzanmış oldukları izlenir. Genel olarak girland kavislerinde salkımlar yoktur. Lünettelerde ise doldurma figürleri olarak levhacıklar vardır ve bu durum bazılarında hiç olmamaktadır. Örneklerin çoğunda teknelerin dört cephesinde girlandlar bulunur. Bazı örneklerde söz konusu kabartmalar dolgun iken bazılarında ise yükseklikleri düşüktür. Kapaklar çok alçak kırma çatı formludurlar ve akroterler küçüktür. Böylece kapakta teknenin kaidesine denk gelen profiller işlenebilmiştir. Küçük olan girland taşıyıcıları koç veya boğa başlarının betimlenmesi için tasarlanmışlardır. Fakat bu bölümlere Nike ya da Eroslar'ın betimlendiği de bilinmektedir[464]. Efes yarı mamül girlandlı lahitleri Efes'in ötesinde İonia ve Lydia'da da yaygındır. İhracatlar Prokonnesos üretimine nazaran çok daha az nicelikte gerçekleşmiştir. Söz konusu üretime ait örnekler yakınlarda Samos'ta, uzaklarda ise Pamphylia?, Kilikia, Suriye, Yukarı İtalya, Roma ve Campania'da belgelenmiştir[465]. Efes'te yarı mamül girlandlı lahitlerin üretiminin ne zaman başladığı henüz kesinlik kazanmamıştır. MS 1. yüzyıla ait ostoteklerin yanı sıra yarı üretim lahitlerin varlığı sorunsalı henüz cevapsızdır[466]. Efes üretimi girlandlı lahitlerin kronolojik açıdan kesin olarak bilinen tek örneği MS 115 yılına ait olan Celcus Lahti'dir. MS 3. yüzyıl içerisinde varlığını devam ettiren Efes yarı mamül girlandlı lahitlerinin üretiminin ise ne zaman sona erdiği şimdilik açıkça bilinmemektedir[467].

Aphrodisias (Çiz. 81): Bu kentin taş ocaklarında üretilen lahitlerin sağlam kalabilenlerinin çoğunlukla yarı mamül girlandlı lahitler olduğu görülür. Aphrodisias üretimi bu lahitlerin tekneleri oldukça yüksektirler ve yalnızca teknenin alt kısmında pervazlar bulunur. Uzun olan girland taşıyıcıları üst kısımda içeri doğru bir kavis yaparlar. Girlandlarda pandantifler vardır ve lünettelerde ise geniş yuvarlak levhalar tasarlanmıştır. Girland sayıları çoğunlukla üçtür ama bazı örneklerde dört adet oldukları da görülür. Dar yüzlerde çoğu kez iki adet girlandın yer alması Aphrodisias'a özgü bir durum olup aynı şema Dokimeion lahitlerinin bir grubu içinde de izlenir. Ayrıca orta girlandta bir levha bulunması Aphrodisias lahitlerine has bir durumdur. Lahit kapakları oldukça alçak kırma çatı formundadırlar. Kapağın alt kısmında ise tekne topuğu ölçüleriyle aynı ebatta dört yana çıkıntı yapan bir pervaz bulunur. Kapaklardaki kabaralar (konsollar/kirişler) ve akroterler genellikle oldukça

[464] Koch, 2001: 233, 234. Res. 93.
[465] Koch ve Sichtermann, 1982: 493. Suriye için: Koch, 1989: 181; Roma için: Koch, 1982: 195, No 1-5, Res. 31, 32, 34-42.
[466] Asgari, 1977: 337, K-5 492.
[467] Koch, 2001: 234.

küçüktürler. Girland taşıyıcılarının ebatları Eros'lar, Nikeler veya başka figürlerin yapımına uygun şekildedir. Fakat bazı örneklerde küçük hayvan başlarının tercih edildiği de gözlemlenir[468]. Aphrodisias yarı mamül girlandlı lahitlerinin yayılımının büyük oranda kentin kendisi ile Karia ve Phrygia'ya yakın olan mücavir alan içerisinde sınırlı kaldıkları bilinmektedir. Menderes Havzası'ndaki Nysa ve Germencik gibi kentler söz konusu örneklerin izlenebildiği en uzak yerleşimlerdir[469]. Öte yandan kente yine oldukça uzakta konumlanan Kibyra'da yerel taştan yapılan emsaller bu tipolojinin kopyalar şeklinde başka bazı yerlerde de ele alındığını göstermektedir[470]. Aphrodisias'ta yarı mamül girlandlı lahitlerin de üretiminin tam olarak ne zaman başladığı belli değildir. Yalnızca birkaç örnek MS 1. yüzyıla tarihlenmişlerdir. Ancak MS 2. yüzyıl üretimleri için çok daha sağlam veriler söz konusudur. Ayrıca oldukça fazla örneğin de MS 3. yüzyıl başlarında üretildikleri bilinirken bu üretimin tam olarak ne zaman sona erdiği muallaktır[471].

Karia (Çiz. 81): Karia yarı üretim girlandlı lahitleri büyük oranda Aphrodisias üretimi örneklere benzerler fakat her iki tip arasındaki en büyük farklılık Karia örneklerindeki girland taşıyıcılarının çok daha küçük ele alınarak baş tasvirleriyle son biçemine kavuşmasıyla belirir. Dolayısıyla Karia üretimi bu lahitlerin köşe taşıyıcılarında çok sayıda Pan başları izlenmektedir. Merkezde yer alan girland taşıyıcılarında figürler veya hayvan başlarınının işlendikleri de bilinir[472]. Bu bölgedeki yarı mamül lahit üretimi MS 2. yüzyılın ikinci yarısında başlamış ve MS 3. yüzyılın içlerine değin sürmüştür. Fakat bu üretimlerin tam olarak ne zaman sona erdiği belirgin değildir[473].

Anadolu'da yarı mamül girlandlı lahit üretimi yapan merkezi atölyelerin (Çiz. 81) benimsedikleri lahit şemaları formel olarak analiz edildiğinde Claudii ve Flavii Aile Mezarlıkları'nda bulunan 1 (Res. 157-159; Çiz. 40, 41) ve 12 (Res. 228-231) numaralı yarı mamül girlandlı lahitlerin bu merkezi lahit atölyelerinin ürünlerinden bazı noktalarıyla açık bir şekilde ayrıldıkları izlenir. Nitekim bu aile mezarlığındaki yerel üretim yarı mamül girlandlı lahitleri karakterize eden plastik unsurların biçimsel açıdan farklı oldukları izlenir. Lahitler üzerinde izlenen süsleme örgelerinin geometrik özellikleri ve hacmi ikinci aşamada ortaya çıkarılacak olan figüratif unsurlara dair geniş bir algoritmayı önerir. Dolayısıyla bu konu birkaç açıdan değerlendirilmeye ihtiyaç duymaktadır. Lahitlerin formu, Kibyra ve geniş ölçekte İonia, Karia ve Phrygia'da dar bir yayılım alanı içerisinde üretilen yalın sanduka tip

[468] Koch, 2001: 235, Res. 96.
[469] Koch, 2001: 236, Res. 103.
[470] Koch ve Sichtermann, 1982: 496.
[471] Asgari, 1977: 347, 362; Işık, 1984: 272.
[472] Koch, 2001: 236, 237, Res. 97.
[473] Işık, 1986: 161, 177.

lahitlerle birebir aynıdır ve bu durum Kibyra atölyeleri için de son derece olağandır. Bu bağlamda aynı lahit formunun Aphrodisias yarı mamül girlandlı lahitlerinde de izlenmesi şaşırtıcı değildir. Söz konusu lahitlerdeki esas farklılıklar ise girlandların geometrik formu ve diğer bağlı unsurlar ile igilidir. Öyleki mezarlıktaki bu lahitlerin geniş yüzündeki girlandlar üç adettirler ve tastamam yarım daire formludurlar. Yarım daireyi tamamlayan bu girland yaylarının benzeri sadece Efes Atölyesi'ne ait yarı mamül girlandlı lahitlerde mevcuttur. Dar yüzlerde büyük ve basık olan bir adet girland yayı ise yalnızca Karia'nın yarı mamül girlandlı lahitlerinde görülürken diğer atölyelerin ilgili örneklerinde bulunmazlar. Girland pandantifleriyle aynı noktada sonlanan girland taşıyıcılarının ise Aphrodisias örneklerini kısmen andırdığı izlense de Kibyra örneklerinde girlandların tam olarak yarım daire çizmeleri girland taşıyıcılarının çok daha kısa kalmalarına neden olmuş dolayısıyla ilgili noktalarda putto, Eros veya Nike gibi yüksek figürlerin biçimlendirilmesine imkan bırakmamıştır. Bu durum söz konusu lahitleri uzun girland taşıyıcılarına sahip Aphrodisias ve Karia'nın ilgili örneklerinden ayıran başka bir farklılık olarak ortaya çıkarmaktadır. Girland taşıyıcıların üst kısımda her iki yana doğru genişleyerek şekillenmesi ise bu alanlarda büyük fiongların düşünülmüş olabilceğini akıllara getirir. Fakat bu forma da diğer merkezi atölyelerin ilgili hiçbir örneğinde rastlanmamaktadır. Lünettelerde bırakılan diskler ise görece küçük ebatlarda olup Karia, Prokonnessos ve Efes tipi ilgili örneklerle benzeşirler. Girland pandantiflerde bulunan üzüm salkımları ve sonlandığı yatay hat ise sadece Aphrodisias örnekleriyle örtüşmektedirler.

Bu bağlamda; lahitleri oluşturan tekne ve kapakların, sahip oldukları morfolojik niteliklerin tüm detaylarıyla Aphrodisias yarı mamül girlandlı lahitleri ile aynı şemayı paylaşmaları geniş ölçekte bölgeler arası lahit sanatında görülen son derece sıradan bir durum olup tipolojik açıdan belirleyici bir kriter değildir. Bunun yanı sıra girland formlarının, girland taşıyıcılarının diğer merkezi atölyelerin ilgili örneklerinden tamamen farklı bir karaktere sahip oldukları izlenir. Bu nedenle mezarlık alanında bulunan bu iki lahit örneğinin söz konusu diğer atölyelerin etkilerine kapalı bir bilinç tarafından ele alındıkları açıktır. Son olarak girlandların biçemsel nitelikleri, girland taşıyıcılarının figürsel tercihleri ve lünettelerde bulunan disklerin hangi örgeler için bırakılmış oldukları tartışmaya açılarak bazı hipotezler sunulabilir. Girlandlarda bezeme olarak; defne yaprağı mı?, meşe yaprağı mı? ya da zengin meyveli bir dekorasyon mu? bunlardan hangisinin düşünülmüş olabileceği sorusunu mevcut fizibilite cevapsız bırakmaktadır. Girland taşıyıcılarında ise girlandların alt kısmında kalan dikdörtgen alana bir figürün yerleştirilmesi olanaksızdır dolayısıyla bu alanlara taşıyıcı olarak başkaca ünik örgelerin tasarlanmış olabilecekleri göz önünde bulundurulmalıdır. Taşıyıcıların

üst kısmında bulunan ve iki yana doğru genişleyen dikdörtgen cevhere büyük bir fiongun planlanmış olabileceği makul görünmektedir. Lünettelerde bulunan orta ölçekli disklere ise portre, mask ya da büyük ölçekli floral bezeklerden hangisinin tercih edilmiş olabileceği de şu an için önerilerden öteye geçememektedir. Dolayısıyla bu yarı mamül girlandlı lahitlerdeki ana şemaların gerçekte tam olarak hangi figürsel ya da bitkisel unsurlar için tasarlanmış olduklarını anlayabilmek sorunsalı bu karaktere sahip yerel üretim tam işli bir girlandlı lahdin varlığıyla çözümlenecektir. Ayrıca bu yarı mamül girlandlı lahit şablonlarının doğrudan mevcut halleriyle son kalıcı formlarına ulaştırılarak satışa sunulmuş olabileceği de göz ardı edilmemelidir. Bu olası durumun netleşmesi kentte var olan bir yarı mamül girlandlı lahit üretim ve kullanım geleneğinin de varlığını onayacaktır. Son olarak, Claudii ve Flavii Ailesi Mezarlığı'nda bulunan "1 ve 12 No.'lu Yarı Mamül Girlandlı Lahitler'in" yerel kalker taştan üretilmiş olmaları, lahitler üzerinde izlenen genel süsleme şemalarının özgün formlar barındırmaları söz konusu lahitlerin yerel atölyelerce üretilen (Kibyra menşeili) özgün ve de kompozit nitelikli eserler olduklarına işaret etmektedirler.

Kibyra özelinde kentteki yalın sandık lahitlerin yoğun üretimi ve kullanımı devam ederken söz konusu yarı mamül girlandlı lahitlerin bu mezarlıkta tercih edilme nedenleri yeterince açıktır. Nitekim Kibyra'daki yerel lahit atölyelerinin üretim konusunda yeterli üretim potansiyeline eriştiği dikkate alındığında söz konusu lahitlerin ancak gezgin ustalar tarafından özel istekler üzerine üretildikleri ya da bu ekolle yakından ilgilenen tecrübeli yerel ustalar tarafından kompozit biçimde özgürce yapılmış olabilecekleri öngörülebilir. Öte yandan kent nekropolislerinin genelinde tespit olunan yarı mamül girlandlı lahitlerin niceliksel fakirliği bu lahit modasının Kibyra'da yeterince yer edinemediğine de işaret eder. Üretim konusunda fazladan işçilik ve maliyet gibi çeşitli sorunları beraberinde getirmeleri nedeniyle yerel halkca fazla benimsenemeyen bu lahit tipinin azlığı, tamamen temel ihtiyaçlara hedeflenerek seri üretimler konusunda ön plana çıkan yalın sandık tip lahitlerin zengin varlığı ile makul bir cevap bulur. Ancak kentin ileri gelen iki ailesi tarafından nekropolisler için ünik sayılabilecek bu lahit türünün tercihi doğrudan yine alım gücüyle ve de özgün olana sahip olabilmek arzusunu elinde bulunduran belirgin sosyal ayrıcalıklarıyla ilintilidir.

Bu iki lahit kronolojik olarak irdelendiğinde; kentte bu türden lahit üretiminin gelişmemesi nedeniyle ilgili örneklerin çok az sayıda olması, lahitlerin zaten klişeleşen yarı mamül ana şemalara sahip olmaları dolayısıyla da kronik olarak gelişen bir tipolojinin izlenememesi söz konusu lahitler üzerinde yalnızca morfolojik özelliklerinden hareketle bir tarihlemede bulanabilmeyi mümkün kılmamaktadır. Nitekim benzer şekilde Aphrodisias'ta da

yarı mamül girlandlı lahitlerin üretimi tabi olarak değiştirmeye gerek duyulmaksızın aynı şemayla Antoninler Dönemi'nden Gallienus Dönemi'ne kadar devam etmiştir[474]. Ancak alanda mevcut olan diğer takvimli lahit örnekleri bu konunun aydınlatılmasına ciddi katkılar sağlamaktadırlar. Örneğin; 12 numaralı yarı mamül girlandlı lahit, alana MS 143/4 tarihinde yerleştirilen 9 ve 11 (Res. 307, 308) numaralı bomikoslu yivli lahitlerden daha sonraki süreçte yerini almıştır. Dolayısıyla 12 numaralı lahdin üretim tarihi MS 2. yüzyılın ortalarından kesinlikle sonradır. 1 numaralı yarı mamül grilandlı serbest lahit ise Claudii Temenosu'na en son dahil olan lahittir. Buradaki 10 numaralı oda mezarın ilk odasının tavanının MS 2. yüzyılın 3. çeyreğinde çökmesinden sonraki süreçte mezarın giriş kısmına 2 numaralı bomikoslu girlandlı lahit yerleştirilmiştir (Res. 137, 138, 145-153). Söz konusu lahit ise Geç Antoninler Dönemi'ne aittir. Alana son olarak bırakılan 1 numaralı serbest yarı mamül girlandlı lahit ise doğal olarak Geç Antoninler Dönemi ile Erken Severuslar Dönemi aralığına aittir (Res. 138). Dolayısıyla amacı gereği uzun bir süre için sabit bir şema içerisinde üretilen bu lahitlerin stilkritik bağlamda öne sürdüğü dönem bir asırdan daha fazladır ve sonuç olarak bu yarı mamül girlandlı lahitleri (eğer tarihli değil ise) kronolojik olarak dar bir aralığa yerleştirmek arkeolojik açıdan henüz mümkün değildir.

4.2.1.2.1.3.2. Girlandlılar

Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı lahit repertuarı arasında bu tipolojiden sadece bir örnek bulunur. Hatta Kibyra Nekropolisleri'nde bir başka girlandlı lahit örneği bir bütün olarak! henüz tespit olunmamıştır. Dolayısıyla alandaki 2 numaralı girlandlı lahit gerek bu mezarlık gerek Kibyra Nekropolisleri için özel bir anlama sahiptir[475] (Res. 145-156; Çiz. 36-39). Bu lahit alandaki yarı mamül girlandlı lahitlerde görülen şematik işçiliğin, prospektif olarak katedilen aşamaların ulaştığı plastik nitelikleri barındırması nedeniyle Kibyra lahit sanatı için ayrıca önemlidir. Yüksek bir bomikosun üzerinde konumlanan bu girlandlı lahdin teknesi Erken Hristiyanlık Dönemi'nde gelişen antipaganist anlayışlarla bilinçli olarak tamamen tahrip edilmiştir (Res. 144)[476].

Lahdin sahip olduğu özellikler şöyledir (Res. 145). Teknenin alt kısmında iç bükey bir kavisle (kyma) dışarı doğru çıkıntı yapan oldukça sade bir topuk tasarlanmıştır. Teknenin üst kısmında ise pervaz yoktur. Topuk ve kapak pervazı arasında kalan tüm yüzey farklı betim ve

[474] Örnek olarak bkz.: Işık, 2007: 105-143, Kat. No. 22, Taf. 45, Res. 1, 2, 4.
[475] Yalnızca tekne topuklarının korunabildiği 3 numaralı bomikoslu lahdin de girlandlı lahit olabileceği gerekli tipolojik tartışmaların ardından bu metnin sonunda değerlendirilecektir.
[476] Söz konusu bomikoslu lahde ait tekne Kibyra Kazı Evi Deposu'nda restore edilerek büyük oranda eski durumuna kavuşturulmuştur, bkz.: "Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları", Kibyra 2015 Yılı Kazı Çalışmaları Genel Sonuç Raporu. Ayrıca bkz.: Özüdoğru, 2020: 263.

örgelerle zengin bir kompozisyona sahiptir. Ön yüzlerde iki, yan yüzlerde birer adet olan girlandlar ve bunları omuzlarında taşıyan Nikeler ile bir Eros genel konfigürasyonu biçimlendiren temel unsurlardır.

Teknenin geniş yüzünde köşelerde girland taşıyıcı olarak Nikeler yer alır. Özellikle ön cephe sağ taraftaki Nike, başı hariç büyük oranda korunmuştur. Lahdin dört köşesine kırkbeş derecelik açıyla (daha çok ön cepheye yönelen bir duruş ile) yerleştirilen Nikeler topuk profili üzerine basarak ve bir ayağını öne atmak suretiyle uçmaya hazır hareketli bir pozisyonda betimlenmişlerdir. Eller vücuda bitişik, kanatlar ise geriye doğru açılarak her biri lahdin bir diğer dar cephesinden de görülebilecek şekilde yerleştirilmiştir (Res. 152, 154). Üzerilerinde göğüs altında bulunan bir kuşakla sıkıştırılmış peploslar bulunur. Elbisenin karın bölgesinde bulunan kısmı ise oldukça kabarık ve geniş kıvrımlarla hareketli bir doku sergiler. Ayak bileklerine kadar uzanan elbisenin etek uçları öne atılan bacaktan ötürü iki yana doğru yığılmış durumdadır. Etek uçlarında da son derece kalın ve derin olan kıvrımlarla yanlara doğru hareket kazandırılmış ve anlık betimleme güçlendirilmiştir. Kasıklara kadar çıplak bir şekilde izlenen bacak, etli ve yumuşak bir anatomiye sahiptir. Diz kapakları ve ayak parmak uçları da tüm detaylarına kadar incelikle işlenmiştir. Nikeler'e ait hiçbir baş ele geçmediğinden tam olarak nasıl bir portre niteliğine sahip olduklarını söyleyebilmek mümkün değildir.

Ortadaki girland taşıyıcı ise bir Eros'tur. Doğrudan cepheden betimlenen bu figür de yine Nikeler de olduğu gibi lahdin topuğuna basmaktadır. Çıplak vücudun sol bacağın öne doğru atılmasıyla kendi sağına doğru hafif yay çizdiği ve rahat bir duruş sergilediği görülür. Kollar iki yana açılmak üzere, sağ kol girlandın üzerinde yer alan bir fiong ucunu tutarken sol kol da çelenk manşetini koltuk altına alacak şekilde girlandın üzerine atılmıştır. Yuvarlak ve oldukça etli bir dokuya sahip yüzde bir çocuğun anatomisi tüm doğallığıyla izlenebilmektedir. Bu yumuşak doku tüm vücutta da kendini hissettirmektedir. Ağız kapalıdır ve tok yuvarlak çene etli yüzle büyük bir uyum içindedir. Gözler ve burunda ileri derece tahribat söz konusu olduğu için net bir tasvir yapmak zordur. Saçlar ise uzun olup alnın ortasından ayrılarak hafif dalgalarla kulakların üstüne doğru hareketlice indirilmiştir. Her iki girlandın ucu Eros'un omuzlarında büyük bir fiong ile birbirine bağlanır. Bu büyük kurdelenin uçları zeminde figürün arkasından aşağı doğru sarkar ve bacakların her iki yanında dışa doğru yumuşak kıvrımlarla uzanarak sonlanır.

Oldukça hacimli ve ayrıntılı işçiliğe sahip girlandlar meşe yaprakları ile bezelidir. Girland taşıyıcılardan başlayan bu yaprak düzenlemeleri birbiri üzerine binerek girland salkımının üzerinde antitetik bir şekilde buluşurlar (Res. 146, 147). Yoğun matkap işçiliği ile

cevherden soyutlanan bitkisel örgeler oldukça derin bir kontrast yansıtırlar. Ancak sol girlandta sadece kılavuz işlevli matkap deliklerinin açılmasıyla işçilik yarım bırakılmıştır (Res. 147). Sanatçının bu tercihi nedeniyle sol girlandta izlenen yapraklara ait hatlar iki boyutludur dolayısıyla bu durum plastik ve kontrast açısından daha sığ ve yapay bir tablo çizer.

Her iki girlandın pandantifleri ise küçük portrelerden oluşur. Sağdaki portrede fazlaca deformasyon mevcut olduğu için plastik işçilik ve portre kimliği net anlaşılır değildir (Res. 148). Fakat küçük ve yuvarlak yüz yapısı yanında alın üzerinde ortadan ikiye ayrılarak düz bir şekilde dudak hizasına kadar inen uzun saç bunun bir kadına ait olduğunu vurgular. Bu saç kulakların üzerini kapatan büyükçe ve yuvarlak buklelerle karakterize edilmiştir (Res. 146). Yüzdeki ileri fiziksel kayıp ve deformasyonlar portre analizini kısıtlayacak ölçektedir. Ancak soldaki girland salkımı bir yetişkin erkek portresinden oluşmaktadır (Res. 147, 149). Bu portrede yuvarlak bir baş ve kemikli bir yüz anatomisi görülür. Ablak yüzde hafif bir gülümseme mevcuttur. Gözler derinde ve göz kapakları kapalıya yakın bir biçimde verilmiştir. Burun düz, geniş ve sert bir yapıya sahiptir. Ağız kapalı olup naso-labialler belirgindir. Saçlar alnın ortasından ayrılarak düz bir şekilde tertiplenmiş ve yanlara doğru dalgasız bir şekilde uzanarak kulakları kapatmıştır.

Lünettelerde iki adet büyük Medusa portresi yer alır. Bu portreler iki konuda farklılık gösterirler. Birincisi; soldaki Medusa'nın plastik işçiliği girlandta olduğu gibi tam olarak bitirilmemişken (Res. 150) sağdaki portrenin işçiliği tamamiyle bitirilmiştir (Res. 151). Diğer farklılık ise yüzlerdeki ifadelerde hissedilir. Sağdaki Medusa portresinde apotropeik ifadeler ön plandadır. Ablak yüz, tok bir çeneyle kompakt bir portre anatomisi çizer. Gözler yuvarlak olup derindedir ve göz kapakları kalın etli bir dokuda düzgün bir yay şeklindedir. Burunda tahribat vardır. İnce dudaklara sahip ağız aralıdır ve dişler izlenebilmektedir. Boyun ise son derece kalın ve kısa verilmiştir. Çalışmanın genelinde vurgulanan en barok dokular saçlarda görülür. Uzun saç alın üstünde iki ana kompartımana ayrılır. Burada bulunan iki adet saç tutamı petasos niteliğinde bir anlatıma sahiptir. Alın üzerinde tertiplenen saçlar adeta bir şua şeklinde yanlara ve yukarı doğru kontrolsüz bir hareketle uzanırlar. Zengin kıvrımlarla oldukça değişken hatların varlığını belirgin kılan saç belikleri arasındaki derin işçilik güçlü bir barok anlatımı vurgular. Sol lünettede yer alan Medusa portresinde de yarı işli olmak kaydı ile aynı plastik nitelikler görülür ancak portrenin yüzündeki ifade diğerinden farklıdır (Res. 150). Bu portrenin yüzü daha geniştir ve genel hatlar daha yuvarlak bir anatomi sergiler. Gözler daha derinde iken çene ileri doğru çıkartılarak belirgin hale getirilmiştir. Yarı açık olan ağız aşağı doğru hafif yay yapar ve bu şema içerisinde dişler daha az belirgindir.

Portrenin genelindeki pathetik anlatım sağdaki Medusa'ya göre daha yumuşak ve durağan bir ifade yansıtır.

Dar yüzlerde de yine aynı figür ve örgeler geniş cephelerde olduğu gibi tekrarlanır (Res. 152- 154)). Köşelerdeki Nikeler yine meşe yapraklarından oluşan bir girlandı taşırlar. Ancak lünettelerde farklılık görülür. Burada merkeze yerleştirilmiş çelengi andıran büyükçe rozetler yer alır. Daha büyük akantus yapraklarından oluşan bu rozetler büyük oranda tahribata uğramışlardır. Kuzey dar yüzde akantus rozet merkezinde bir erkek çocuk betimlenmiştir (Res. 152, 153). Bu portrede geniş alın, tok çene ve vurgulu elmacık kemikleriyle yuvarlak bir baş ortaya çıkarılmıştır. Derinde işlenen gözler iri badem formludur, alt ve üst göz kapakları incedir. İnce dudaklı geniş ağız gülümseme ile açılmıştır ve böylece dişler tüm ayrıntılarıyla görülür haldedir. Burunda yüksek deformasyon vardır. Saçlar baş üstünde merkezde ikiye ayrılarak dalga ve belikler yapmadan kulak memelerine kadar iner ve bu noktada büyük yuvarlak bukleler yapar. Portrenin yüzünde güçlü bir gülümseme vardır. Güney dar yüz ise aynı noktada bir kız çocuğu betimlenmiştir (Res. 154, 155). Tok çene vurgulu elmacık kemikleri oldukça yuvarlak bir yüz ortaya koyar. Küçük ve kısık badem gözlerin torbaları belirgindir. Basık ve geniş burun yumuşak dokuludur ve delikler yuvarlak bir şekilde cepheden izlenir. Ağız ise ince dudaklardan oluşmak suretiyle geniştir ve yukarı doğru hafif bir yay yaparak kapalı pozisyondadır. Saçlar alın merkezinde üçgen yaparak merkezden ikiye ayrılmış ve düz kalın bir dokuyla kulakları kapatarak enseye doğru tertiplenmiştir. Alın üzerinde bulunan saç, kenar hatlarda işlenen küçük bukle ya da dalgalarla hareket kazanmıştır. Portrenin genel kompozisyonunda hüzünlü bir tebessüm hissedilmektedir.

Ön yüzde görülen figürler ve örgelerin oluşturduğu bütüncül anlatımı oluşturan şablona ait ana hatlar lahdin arka cephesinde tamamıyla yarı işli şekilde bırakılmıştır (Res. 156). Lahit teknesinin iç tabanında ise kırmızı damarlı bir mermer plakanın oturtulması için şekillendirilmiş pervazlara sahip sığ bir havuz bulunmaktadır. Bu kapalı hazne ortada bırakılan bir omurga ile iki ana kısma ayrılmıştır. Bu alanın kırmızı ince cidarlı (ve az sayıda küçük delikleri olan) bir mermer ile kapatıldığı alandaki ilgili bulgulardan anlaşılmıştır.

Lahit kapağı ise tekneye nispeten son derece sade bir işçilik sergiler (Res. 138). Kırma çatılı tipik bir forma sahip bu kapağın üst ve köşe noktalarında akroterler bulunur. Üçgen alınlıklarda güneyde bir omphaloslu phiale izlenirken kuzey alınlık ise bütünüyle boş bırakılmıştır. Kapağın alt kısmında bulunan pervazın profilleriyle aynı hat üzerinde ise dikdörtgen çıkıntılı konsollar/kirişler işlenmiştir. Bu konsollar dar yüzlerde birer, geniş

yüzlerde ise ikişer adettir. Kapağın ön cephesinde yer alan kirişlerin alt kısmındaki düz satıhta iki satırlık şu Hellence yazıt okunmaktadır;

Νεικητοῦ θυγατὴρ Νικομήδια ἔνθαδε κεῖται

Ινδονιου μήτηρ οὔνομα ταῦτο δ’ ἔχει

“Burada yatıyor Neiketes kızı Nikomedia Indonios’un annesi de sahip bu isme.”[477]

2 Numaralı Girlandlı Lahdi tipolojik, ikonografik ve kronolojik bağlamda analiz etmeden önce, Roma İmparatorluk Dönemi’nde girlandlı lahitlerin merkezi üretim bölgeleri olan Roma, Attika ve Dokimeion’un yanı sıra Anadolu’da faaliyet gösteren diğer önemli lahit atölyelerinin imal ettikleri girlandlı lahit örneklerini kabaca tanıtlamak gerekmektedir.

Roma girlandlı lahitleri genellikle ön yüzlerde iki girland ve bazen de yan yüzlerde birer adet bulundururlar. Girlandlar çoğu zaman meyveler ile defne yapraklarından oluşurlar. Girland taşıyıcıları ise alışılmış olarak Eros veya (Küçük Çocuk) puttolardır fakat farklı figürlerin tercih edilmişliği de az sayıdaki örnekle bilinir. Lünettelerde portreler, masklar ya da küçük sahneler yer alır. Ayrıca lünettelerde; levha, tondo, portre büst ya da ayakta duran bir insan betimi de tercih edilebilir. Bu lahitlerdeki süslemelerin ilk örnekleri Roma’da MS 1. yüzyıl ile MS 2. yüzyıl başlarında üretilen mezar bomosları ve urneler üzerinde aramanın gerekliliği öne sürülmüştür. Öyle ki girlandlı lahitlerin bazı erken tarihli örneklerinde izlenen süsleme şeritleri bu bomoslar ve urnelerden mülhem işlenmiştir. Roma’da üretilen girlandlı lahitler Roma Kenti’nin ürettiği lahitlerin ilk örneklerinden olup MS 2. yüzyılın başlarında (120 dolaylarında) ortaya çıkmıştır. MS 150’li yıllara kadar bu lahit tipinin çok sayıda üretimi yapılırken frizli lahitler bu konuda geride kalmıştır ancak Antoninler Dönemi’nde durum tersine dönerek frizli lahitlerin üretimi artarken girlandlı lahitlerin imalatı oldukça azalır ve nitelikleri düşer[478]. Roma girlandlı lahitleri Tetrarchlar Dönemi’nde de bir süre imal edilerek kullanılmaya devam edilmiştir[479].

---

[477] Alten-Güler ve Şimşek, 2019: 278-282, Res. 4.

[478] “Traianus-Erken Hadrianus Evresi (MS 110-130 dolayları, ana üretimin başlaması). Kısmen girland kavsinin içinde olan figürlü küçük sahnelerin (deniz yaratıkları, Dionysos'lu ya da bükolik konular, Aktaion veya Theseus gibi mitler) betimlendiği girlandlı lahitler görülür. Frizli lahitlerde; Araba Yolculuğu, Endymion, Pelops, Peleus ile Thetis, Dionysiak sahnelerle, Eroslar ve Anka Kuşları izlenir. İlk portre örnekleri de bu dönemde ortaya çıkmıştır. Biçem bakımından büyük ayrılıklar görülen bu evrede sadece girlandlı lahitlerin grup oluşturacak kapalı üretimi vardır. Geç Hadrianus-Erken Antoninler Evresi (MS 130-150 dolayları): Bu evrede örneklerin sayısı artarak devinimli ve birbiriyle yakından ilişkili olan insan betimlemeleriyle biçemde daha güçlü bir birlik oluşur. Girlandlı lahitler, insan yaşamından yansıttıkları sahnelerle, mitolojik öyküleri, Dionysiak konuları, deniz yaratıkları, Mousalar’ı ve Eroslar’ı ile hala önemlidir. Orta Antoninler Evresi (MS 150-170/80 dolayları): Lahitlerin büyük ölçüde diğer tipteki mezar anıtlarının yerini aldığı ve sayılarının hızla arttığı evredir. Konu seçimi genişler, ancak daha sonraları bir azalma görülür. Artık frizli lahitler öndedir ancak onlarla birlikte pek çok girlandlı lahit de vardır. Bunların yanı sıra uçan ya da ayakta duran Eroslar’ı ya da Nikeler’i betimleyen yivli ve sütunlu lahitlerden başka çarpışmaları, düğünleri, komutanları ve mevsimleri işleyen yeni türler de ortaya çıkar. Portre sık görülen bir şeydir. Biçem bakımından bir birlik vardır; devinimler ve giysiler hafifçe donuklaşır. Geç Antoninler Evresi (MS 170 /80-200 dolayları): Üretimin en yüksek olduğu ve bir dizi çok iyi nitelikteki

Atina'da belgelenen görece az sayıdaki lahit örnekleri yapılışları ve üzerine bindikleri dayanakların biçimleriyle Roma lahitlerinden ayrılırlar. Atina girlandlı lahitleri MS 140'lı yıllarda ortaya çıkmış ve en parlak dönemini aynı yüzyılın ikinci yarısında yaşamışlardır. Henüz MS 150'li yıllardayken bu lahit üzerinde işlenen girlandlar yan ve uzun yüzlerden silinerek yerlerini insan betimlerinin bulunduğu sahnelere bırakmışlardır. Tüm yönleriyle girlandlı olan lahitlerin yapımı MS 200 yılına varmadan başlamıştır ancak bu dönemin hemen akabinde teknelerin arka yüzlerindeki girlandlar ortadan kalkmıştır. Attika tipi girlandlı lahitlerinin ön yüzlerinde iki girland bulunur. Girland taşıyıcıları köşelerde boğa başları, Eroslar ve nadir olarak başkaca figürlerden oluşurlar. Çoğu zaman girlandları ortasından tutanlar Eroslar ya da kartallardır. Lünettelerde ise öncelikle aslan başları, ankalar, syphenksler, mücadele eden hayvan grupları ya da araba süren Eroslar betimlenmişlerdir. Girlandların yivler üzerine bindirildiği düzenlemeler ise tek bir girlandlı lahit örneğiyle bilinir[480]. Atina girlandlı lahitleri için sınırları kesin olmamakla birlikte kronolojik bağlamda birkaç evre tanımlanabilmiştir[481].

Anadolu'da ağırlıklı olarak Roma İmparatorluk Dönemi'nde üretilen girlandlı lahitlerin örgesel kompozisyon kökeni Roma ve Atina'ya nazaran çok daha eskilere dayanmaktadır ve ilgili arkhetipler Hellenistik Dönem'e ait yerel üretim girlandlı lahitler ve ostoteklerdir. Dolayısıyla dekoratif amaçlarla işlenen girlandların Roma İmparatorluk Dönemi'nin çok öncesinde dış etkilerden uzak bölgesel yerel atölyeler tarafından lahitlerde[482]

---

lahdin yapıldığı dönemdir. Çok hareketli, uzatılmış, sıyrılmış giysileriyle yukarı doğru kat kat dizilmiş figürler görülür. Matkaplar daha güçlü bir biçimde kullanılır. Sandukaların yüksekliği artar. İşlenen konu çeşidi azalır, örneğin; girlandlı lahitler önemlerini yitirirken Hippolytos'lu lahitler ortaya çıkar, oldukça gösterişsiz örneklerde çehreler ve vücutlar belirginleşir", Koch, 2001: 133-135, Res. 23, 24, 53, 29, 30, 37, 39, 42, 43, 44, 45, 48.

[479] Koch, 2001: 127-129.

[480] Koch, 2001: 152, 153, Res. 62.

[481] Erken Antoninler Evresi (MS 140-150): Attika lahitleri ancak Roma'daki ana üretimin başlamasından, yani MS 140 yılından sonra ortaya çıkmıştır. Eldeki en eski örnekler girlandlarla süslüdür. Bunlardan hemen sonra Eroslar'ı ve Dionysos ile ilgili kişileri betimleyen ilk figürlü lahitler ortaya çıkmıştır. Kapaklar bir çatı biçimindedir, uzun yüzlerin yaprak biçimli kiremitlerle kaplandığı görülür: Figürlü friz ve süslerin kesimleri birbirlerinden kesinlikle ayrılmıştır. Figürler arasında boş yerler vardır ve aplikler gibi zemine oturtulmuştur. Orta Antoninler Evresi (Deneysel Evre; MS 150-180): Bu evrede üretim çok artmış, sütunlu lahitler figürlüler arasına iyice yerleşmiştir. Süslemelerde aynı anda çeşitli olasılıklar bulunur. Birbirinden ayrı süsler taşıyan ve birbirinden açıkça ayrı kesimlerden süs pervazları çıkar. Konu seçimi zengindir. Örneğin; Av, Amazonlar, Hippolytos, Meleagros, Kentauroslar, Herakles, yan yüzlerde Bellerophon ile Oidipous, birçok Eros ve Dionysos ile ilgili figürler, girlandlar, dal sürgünleri, Nikeler ve çekmeceler gibi**.** Geç Antoninler Evresi (MS 170/80 - 200): Başlarda "deneysel evre" sürer ve örneğin, kapak kline biçimini alır, böylelikle klineli-yivli çeşit yaratılmış olur**.** Daha önce bulunanlara ek olarak, Skyros Adası'nda Akhilleus, Akhilleus ve Priamos, Mousalar, Orestes, Cehennem, Yediler Thebailılar'a Karşı, Leda ile Dioskurlar gibi o zamana kadar ele alınmayan mitolojik konular görülür. Kara ve deniz savaşlarını betimleyen örneklerle karşılaşırız. Girlandlar ise gittikçe daha çok olmak üzere arka yüze itilir. Bu evrenin sonuna doğru figürler birbirlerine yaklaşıp sıkışır. Bu zaman diliminin çok önemli bir yapıtı olarak bugün Paris'te bulunan ve portrelerine bakılarak MS 180 yıllarına tarihlenmiş olan Amazonlu Lahit gösterilebilir", Koch, 2001: 154-156, Res. 55, 58, 60, 62, 63.

[482] İlgili örnekler için bkz.: Kibyratis-Boubon (MÖ 3-2. yüzyıl) = Herdejürgen, 1981: 430; Koch ve Sichtermann, 1982: 481, 539, Lev. 524, 525; Işık, 1982: 77; Işık, 1983: 258, Res. 19; Prusias ad Hypium (MÖ 1. yüzyıl) =

ve ostoteklerde[483] uygulanmışlığı söz konusudur. Anadolu'nun neredeyse tüm bölgelerinde yerel sanat anlayışlarıyla üretilmiş çok sayıda girlandlı lahit vardır. Bu lahitlerde genel olarak teknelerin üzerinde üç adet yahut seyrek olarak da iki adet girland bulunur. Girland taşıyıcılarının ise koç ve boğa başları ile Nike veya Eroslar'dan oluştuğu görülür. Girland pandantiflerinde ise çoğunlukla yapraklar ya da üzüm salkımları gibi öğeler tercih edilmişlerdir. Geniş yüzünde üç girland taşıyan teknelerin orta yerlerinde bir levha bulunur ya da orta girlandın kapladığı alana yerleştirilen daha büyük levhalar da işlenmiştir. Girlandların kesik sütunlara veya duvar ayaklarına asılı vaziyette ele alınarak biçimlenen ve genel lahit şemaların dışına çıkan örnekler tamamen Anadolu'ya özgüdür ve çok yaygın olmakla birlikte toplam sayıları yüksek değildir. Lahit kapaklarının formları ise çatı biçimli olup çok çeşitlikleriyle özgündürler[484]. Anadolu'da Roma İmparatorluk Dönemi girlandlı lahitleri üretiminin tam olarak ne zaman başladığı sorunsalı yerini korumaktadır ancak bu konuya ilişkin bilinen en erken tarihli girlandlı lahit MS 115 yılına sahip Efes Celcus Lahti'dir[485].

Roma İmparatorluk Dönemi Anadolusu'nda ise faaliyet gösteren lahit atölyelerinin başında Dokimeion gelir. Dokimeion Atölyeleri'nde üretilen lahit ve ostotekler arasında girlandlarla bezenen oldukça büyük bir grubun varlığı söz konusudur. İlgili örnekler Roma ve Atina üretimi lahitlerden tamamen ayrı olup Anadolu'da var olan diğer yerel örneklere de benzemezler. Lahit teknelerinin çoğunlukla uzun yüzlerinde üç, dar yüzlerinde ise birer adet (nadiren iki adet) girland bulunur. Girlandların genellikle sıkıca bağlanan ve kurdelelerle çevrelenen meşe yapraklarından oluştuğu, orta kısımlarının bir çiçekle vurgulandığı ve birçok örnekte izlendiği üzere üzüm salkımları ve bu salkımları gagalayan kuşların betimlendiği görülür. Girland taşıyıcıları köşelerde Nikeler ve ortada Eroslar'dan oluşur. Bu taşıyıcı figürler kısmen çıkma destekler üzerine bassalar da genellikle yaprak donanımlı bir zemin üstünde, sfenksler ya da deniz hayvanları üzerinde yükselirler. Lünettelerde ise Gorgo başları, masklar, yaprak rozet içlerinde başlar ya da kartallar tercih edilmiştir. Bazı hallerde uzun yüzlerin yalnızca sağ ve solunda girlandlar bulunurken merkezi girland alanında Amazonlar, Akhileus ile Penthesilia, Perseus ile Andromeda gibi karakterleri barındıran mitolojik sahneler betimlenmiştir. Teknenin alt kısmında bir kural olarak çok ağır, oldukça keskin çizgiler

---

Koch ve Sichtermann, 1982: 483, 494, 510; Işık, 1982: 57. Milet = Koch ve Sichtermann, 1982: 483, 494, 525; Işık, 1986: 161, Lev. 50. Germencik (MÖ 2. yüzyıl sonları) = Koch ve Sichtermann, 1982: 483, 526, Lev. 516; Işık, 1984: 262, Res. 36; Işık, 1986: 163, Lev. 52, Res. 3, 4. Pamphylia ve Kilykia = Koch ve Sichtermann 1982: 483, 542, Lev. 534, 535; Koch, 1989: 178.

[483] İlgili örnekler için bkz.: Sagalassos (Geç Hellenistik Dönem) = Fleischer, 1978: 39, Koch ve Sichtermann, 1982: 481, 544; Köse, 1998: 249. Termessos (Hellenistik Dönem) = Pekridou, 1986. Side (MÖ Erken 2. yüzyıl) = Koch ve Sichtermann, 1982: 481, 540, Lev. 529. Efes (MÖ 1. yüzyıl) = Asgari, 1977: 337. Kibyra (MS 1. yüzyıl) = Tarkan, 2011.

[484] Koch, 2001: 212.

[485] Koch, 2001: 218.

taşıyan süslü bir kaide (topuk) vardır. Bazen bu kaidenin üzerinde figürlü bir friz tasarlandığı da olur. Kapak alçak bir kırma çatı formundadır. Çatı kiremitleri oldukça büyük olup antefiksleri aslan başlıdır. Dokimeion girlandlı lahitlerinin şimdilik MS 140 yılı dolaylarında ortaya çıkıp MS 170'li yıllara kadar üretildikleri saptanmıştır. Genel şemanın öncül modellerinin Efes lahitleri etkisi altında MS 110-115 yılları civarında ortaya çıkmış olabileceği de önerilmiştir[486]. Dokimeion lahitlerinin kopyalarla oldukça taklit edildiği bilinmektedir. Nikaia/İznik ve Tyrus/Sur gibi kentlerde belgelenen girlandlı lahitler gezgin ustaların müstakil faaliyetlerine ilişkin güzel örneklerdendir. Aphrosisias, Side ve Kilikia gibi Anadolu'nun başka yerlerinde de bu gruptan olan lahitlere ait özellikleri taşıyan lahitlere de rastlanmıştır[487].

Anadolu'da Dokimeion gibi yoğun lahit üretimi ve ihracatı yapan merkezi atölyelerin yanı sıra daha çok yerel üretimlerde bulunan çok sayıda çağdaş ikincil lahit üretim yerleri de bulunmaktadır. Söz konusu üretim merkezlerinin eserleri birbirinden açıkça ayrılabilen niteliklere sahip olup Roma'daki gibi eyaletlerin resmi ayrışmalarını izlemezler ve geleneksel birikimleriyle özgünlük oluşturmuşlardır[488]. Bithynia[489], Mysia ve Troas[490], İonia ve Lydia[491], Karia, Phrygia[492], Lykia ve Kibyratis[493], Pamphylia[494], Pisidia[495], Lykaonia ve İsauria[496],

[486] Koch, 2001: 165, 166.
[487] Koch, 2001: 249, 250.
[488] Koch, 2001: 237.
[489] Bölgenin çeşitli yerlerinde girlandlı lahitlere rastlanır. Bunların çoğu Prokonnesos yarı işli mamullerinden üretilmiş olup çok küçük değişikliklerle kullanılmışlardır. Girlandlar, girland pandantifleri ve taşıyıcıları ile diğer süsleme alanlarının işleniş biçimleri bakımından grup önekleri arasında yakın benzerlikler yoktur. Bundan dolayı Bithynia girlandlı lahitlerini belirleyen sabit bir özellik de saptanamaz. Fakat birçok örnekte girlandların hacim olarak yüzeyden soyutlanışları oldukça incedir, Koch, 2001: 240.
[490] Bölge için az sayıda lahit üzerinden örnekler verilebilir, Koch ve Sichtermann, 1982: 514, Lev. 500-501; Erdemgil, 1981: 64, Lev. 28/2, 29/1; Radt, 1986: 147, Lev. 45-49. Yalnızca Assos'ta yerel volkanik taşlardan üretilmiş geniş bir grup vardır. Diğer lahit örnekleri genellikle yarı mamül durumda ithal edilen Prokonnesos mermerleri ile üretilmişlerdir. İthal edilen ürünlerin ikinci işlemler sonrasında girlandların oldukça ince bir hacime kavuştuğu izlenir. Lünettelerde Bithynia'da karşılaşılan örneklerin tercih edildiği görülür. Bölgedeki lahit sanatının asıl kaynağının ne olduğu henüz netlik kazanmamıştır, Koch, 2001: 241, 242.
[491] Bölgede çok sayıda lahit tespit edilmiştir, Koch ve Sichtermann, 1982: 519; Işık, 1982: 131, Res. 55, 56; Waelkens, 1982: 30, Lev. 8, 3; Knibbe ve Thür, 1995: 49; Koch, 1995: 555; Karagöz, 1999: 55-59. Anadolu'da lahit merkezlerinin önde gelen isimlerinden biri de Aisa eyaletinin başkenti Efes'tir. Bunun dışında Smyrna, Hypaipa, Sardes ve Philadelphia da sayılabilir. Ayrıca bölgeye Atina, Dokimeion ve Roma'dan lahit ithalatı da yapılmıştır, Koch ve Sichtermann, 1982: 520. Efes'te seri halde üretilen yarı mamül lahitlerin son işlemi Yukarı Gediz Vadisi'nde tamamlanmıştır. Ustalar yerel kireçtaşı ve Prokonnesos'tan ithal edilen yarı hazır mamüller üzerinde çalışmışlardır. Efes'te çok çeşitli lahit üretimi yapılmıştır ve Anadolu'da Efes'i bu konuda geride bırakan tek merkez Aphrodisias olmuştur. Bölgenin üretim merkezleri Efes Atölyeleri'nin etkisi altında kalmışlardır. Efes yarı mamül girlandlı lahitlerinin girlandları çok incedir ve pandantifleri yoktur. Girland taşıyıcıları küçüktür ve buralara hayvan başları (koç gibi) işlenirken Nikeler ve Eroslar da tercih edilmişlerdir. Teknelerin arka ve yan yüzleri çoğunlukla perdahlanmamış durumda bırakılmışlardır. Lünettelerde işlenen figürler çiçekler ya da Gorgo başları olup son derece küçüktürler, Koch ve Sichtermann, 1982: 520, Lev. 505-09, 512-13; Koch, 2001: 243, 244.
[492] Phrygia'da Dokimeion Atölyeleri'nde üretilmiş üstün nitelikli lahitler dışında yerel örnekler oldukça azdır, Koch ve Sichtermann, 1982: 531; Asgari, 1981: 11, Lev. 11-19; Işık, 1982: 44, Res. 5. Yalnızca Hierapolis'te daha iyi bir üretimin olduğu bilinmektedir. Bölgenin başkaca yerlerinde tek parçalar halinde girlandlı duvar ayaklı, levhalı, yivli ve frizli lahitler bulunmaktadır. Bu yüzden Phrygia için belirleyici bir lahit grubundan bahsedilememektedir. Hierapolis'de Aphrodisias ve Dokimeion'dan getirilmiş çok sayıda yarı mamül lahit

Kapadokia[497], Pontos ve Paphlagonia[498] ile Kilikia'dan[499] müteşekkil son derece geniş olan bu coğrafyada söz konusu girlandlı lahitlerin birçok örneği ile karşılaşılır.

Anadolu'daki bu bölgesel-yerel işliklerin yanı sıra lahit sanatında oldukça ilerlemiş bir diğer önemli atölye ise Aphrodisias'tadır. Burada çok sayıda lahit üretilmiştir ve kentin atölyeleri biçem olarak büyük farklılıklar gösteren zenginliği ve yüksek nitelikleriyle Anadolu'nun diğer lahit gruplarını geride bırakmıştır. İthal mallara ilişkin de yalnızca bir girlandlı lahde ait parça bilinmektedir[500]. Aphrodisias girlandlı lahitlerinin uzun yüzlerinde üç, dar yüzlerinde birer adet veya Aphrodisias'a has olarak iki adet girland bulunur. Genellikle girland taşıyıcıları Nikeler ve Eroslar'dır ya da yapraklı motifler üzerinde duran başka figürler de görülür. Girlandlar son derece dolgun olup pandantiflerde üzüm salkımları

---

bulunur. Hierapolis yerel üretim girlandlı lahitlerinde üstünkörü bir çalışma izlenir. Birer çıkıntı üzerinde duran ve başlarında şişkin rozetler halinde bağlanan şeritlere sahip Eros ve Nike tasvirleri oldukça küçük hacimli olmalarıyla dikkat çekicidirler, Koch, 2001: 252, 253.

493 Bölgede girlandlı lahitlerin sayısı oldukça azdır ve dolaylı olarak Lykia'ya özgün bir biçimin varlığı gözlenmemektedir. Kibyratis Bubon'da bulunan ve Hellenistik Dönem'e ait olduğu düşünülen örnek ise tamamen üniktir, Herdejürgen, 1981: 430; Koch ve Sichtermann, 1982: 481, 539, Lev. 524/25; Işık, 1982: 78; Işık, 1983: 258, Res. 19.

494 Pamphylia'da mermerin bulunmaması nedeniyle mermer lahitler için dışarıdan ham madde temini sağlanmıştır, Asgari, 1977: 349. Bu ithalatların büyük çoğunluğu Prokonnesos'tan yapılmıştır. Bu mallar genellikle yarı mamül girlandlı lahitlerdir ve bunlar olduğu gibi ya da küçük işlemlerden geçirildikten sonra kullanılmışlardır, Koch, 2001: 257. Bölgede mermer işleme sanatında yerel bir gelenek bulunmadığı için mermer lahitleri yapan usataların başka yörelerden buraya geldikleri düşünülmektedir. Bu nedenle lahitlerin birbirlerinden oldukça farklı oldukları izlenmektedir. Söz konusu lahitlerde girlandların oldukça ince ve kabartma yüksekliklerinin az olduğu görülür. Bazı lahitler ise Dokimeion örneklerine sıkıca bağlıdırlar, Koch, 2001: 258, 259.

495 Bölgede izlenen lahitler arasında mermerden imal edilenlerin sayıları yüksektir. Süslemeler bakımından genellikle çok çeşitlilik gösteren girlandlı lahitler dikkat çekici olup bölge için belirleyici olan herhangi bir niteliğe sahip değillerdir, Koch ve Sichtermann, 1982: 544.

496 Bölgede tespit edilen lahitlerin sayısı azdır, Koch ve Sichtermann, 1982: 548. Bölgeye Dokimeion Atölyeleri'nden ithalat yapılmıştır ve söz konusu ithal ürünlerin arasında çok gösterişli örnekler de yer alır, Koch, 2001: 261.

497 Bu eyalette nitelik açısından büyük farklılıklar gösteren az sayıda lahit bilinmektedir. Bu lahitlerin bazıları oldukça sade işçilikli iken bazıları da şaşırtıcı derecede niteliklidirler. Bu tipler arasında girlandlı lahitler yahut girland parçaları bulunur. Bunların yanı sıra Kayseri ve Niğde'de girlandlı ostotekler de mevcuttur, Koch ve Sichtermann, 1982. 556. Avanos'ta üzerinde duvar ayakları ve girlandlar bulunan bir lahit bu grubun en güzel örneklerindendir, Işık, 1981: 33, Res. 1-2.

498 Bu bölgelerde çeşitli özelliklerde, niteliği yüksek olmayıp kapalı bir grup oluşturamayan az sayıda lahit belgelenmiştir, Koch ve Sichtermann, 1982: 554; Işık, 1983: 247, 275. Kastamonu'da bulunan bir lahit bölgeye ithalatın yapıldığını kanıtlar. Yerel üretim girlandlı lahitler arasında bulunan iki örneğin girlandlarının köşelerden yükselerek öteki yüzlere döndüğü ve bunun Amasya'ya has bir nitelik olduğu sanılır, Koch ve Sichtermann, 1982: 555; Işık, 1983: 247, 275, Res. 4, 8-11, 33-37. Alışılmamış süslerden, üzerinde duvar ayakları ve aralarında sarmaşık dalları bulunan lahit örnekleri Amasya'daki bir işliğin ürünleri arasındadır, Koch ve Sichtermann, 1982: 549; Işık, 1983: 278, Res. 39, 39; Yüce, 1998: 519, Çiz. 1, Res. 1. Çatı formlu bir lahit kapağının akroterlerinde bu bölgede ve Anadolu'da hiç tesadüf edilmeyen bukolik sahneler görülür. Bu örneğin MS 3. yüzyıl sonlarında üretildiği ve dönemin lahit sanatını yansıtan az sayıdaki lahitlerden biri olduğu düşünülmektedir. Bu betimlemenin bilinen benzerleri Roma kökenlidir, Koch, 2001: 263, 264.

499 Kilikia'da yerel lahitler kireç taşı yahut mermerden imal edilirken Atina ve Dokimeion'dan getirilmiş çok sayıda lahit de vardır. İthal edilen mermerlerin çoğunluğu Prokonnesos yarı mamül girlandlı lahitleridir. Koch 2001: 265, 266. Marmara Adası yarı mamül lahitlerinin çoğu zaman yerel taşlarla kopyalandığı da bilinmektedir ve bunların en çok yapıldığı yer Anazarbos'tur, Asgari, 1977: 335, Res. 11; Koch ve Sichtermann, 1982: 55. Kilikia'da kabartma süslü lahit geleneği olmadığı için yarı hazır mamüller çeşitli örneklerin kopyalarıyla farklı biçimlerde işlenmişlerdir, Koch ve Sichtermann, 1982: 551; Işık, 1983: 254, Res. 13.

500 Koch ve Sichtermann, 1982: 491; Asgari, 1977: 376.

bulunur. Figürlerin başları üzerinde kalın rozetler şeklinde bağlanan şeritler yer alır. Lünettelerde ölenlerin büstleri, Gorgo başları, kartallar, oturan syphenksler betimlenirken Dionysiak karakterler, Eros ve Psykhe veya Ganimedes'in kaçırılışı gibi mitolojik sahneler de işlenmiştir. Kalın ve şeritleri üst üste yığılmış girlandlı lahit örneklerinin MS 2. yüzyılın sonlarında veya MS 3. yüzyılın başlarında ortaya çıktığı düşünülmektedir. Bu üretimin ise tam olarak ne zaman sona erdiği konusu henüz netlik kazanmamıştır[501]. Aphrodisias lahitlerinde iki ana değişke belirleyici niteliktedir ve bunlar yalnızca Aphrodisias ile sınırlı kalmamıştır fakat burada diğer bölgelere nazaran çok daha fazla sayıdadırlar. Bazı örneklerde orta girland lünettesinde bir levhanın bulunduğu ve kimi zaman da bu levhanın girland üzerinden aştığı izlenir[502]. Girland taşıyıcılarının bir duvar ayağı ya da kesik sütunlardan oluşan örneklerine sıklıkla rastlanır. MS 2. yüzyılın ikinci yarısının ilk safhalarına ait bir girlandlı örnekte girland taşıyıcıları olarak köşelerde hayvan başları ve ortada Eroslar bulunmaktadır[503]. Burada girland kavisleri ise seyrek olup lünetteler tamamen boştur. Bu tip lahitlerin üretimine MS 2. yüzyılın ortalarında Efes'ten esinlenilerek başlanmıştır ve bu türün kısa bir zaman dilimi içerisinde Aphrodisias lahitlerinin belirleyici nitelikleri arasına girdiği görülmüştür[504].

Kibyra Batı Nekropolis'de belgelenen iki adet yarı mamül girlandlı lahit kentin lahit sanatının Aphrodisias ekolüne olan ilgisine işaret eder (Res. 45). Nitekim Anadolu girlandlı lahit sanatı üzerine yapılan değerlendirmeler Claudii Temenosu içerisinde konumlanan 2 numaralı girlandlı lahdin de aynı şekilde Aphrodisas girlandlı lahitleriyle bazı! yakın özellikler sergilediğini göstermektedir (Res. 145-156). Fakat söz konusu lahdin, biçim ve biçem çerçevesinde sahip olduğu kimi özelliklerin de nicelik ve nitelik olarak güçlüce ayrıştırıcı olduğu izlenir. Söz konusu lahdin Aphrodisias üretimi lahitlerle birleştirici ve ayrıştırıcı niteliklerinin tanıtlanması noktasında "ortak" olan başlıca özellikler şu şekilde sıralanabilir (Res. 145-156). Lahit teknesi sadece alt pervaza sahip olup teknenin üst kısmında ikinci bir pervaz yoktur[505]. Girland taşıyıcıları köşelerde Nikeler'den merkezde ise bir Eros'tan oluşmaktadır[506]. Bu figürler bazen teknenin tabanında bulunan pervazın üzerine de

[501] Koch, 2001: 249, 250.
[502] Koch ve Sichtermann, 1982: 528, Lev. 518; Işık, 1984: 245.
[503] Işık, 1984: 276.
[504] Koch, 2001: 249, 250.
[505] Bazı örnekler için bkz.: Işık, 2007: 105-143, Kat. No. 45, Taf. 26, Res. 1, 2; Kat. No. 45, Taf. 27, Res. 1-4; Kat. No. 48, Taf. 29, Res. 1-4; Kat. No. 78, Taf. 41, Res. 1-4; Kat. No. 79, Taf. 42, Res. 1-4; Kat. No. 80, Taf. 43, Res. 1-4; Kat. No. 92, Taf. 51, Res. 1; Kat. No. 107, Taf. 57, Res. 1-4, Kat. No. 106, Taf. 59, Res. 1-4; Ögüş, 2017: 648, Fig. 1.
[506] Bazı örnekler için bkz.: Işık, 2007: 105-143, Kat. No. 45, Taf. 26, Res. 1, 2; Kat. No. 45, Taf. 27, Res. 1-4; Kat. No. 48, Taf. 29, Res. 1-4; Kat. No. 78, Taf. 41, Res. 1-4; Kat. No. 79, Taf. 42, Res. 1-4; Kat. No. 80, Taf. 43, Res. 1-4; Kat. No. 92, Taf. 51, Res. 1; Kat. No. 102, Taf. 57, Res. 1-4; Kat. No. 106, Taf. 59, Res. 1-4; Ögüş, 2017: 648, Fig. 1.

(kyma) basmaktadırlar[507]. Lahdin dar yüzlerinde sadece birer adet girland yer alır. Geniş yüzlerde lünettelerde Medusa başları[508] ile girland pandantiflerinde de aynı şekilde portreler tercih edilmiştir[509]. Detaylardaki ortak özellikler ise; girland taşıyıcılarının omuzlarında büyük fiongların bulunması ve bunların yine taşıyıcı figürlerin her iki yanından aşağı doğru yumuşak dalgalarla uzanarak girland pandantiflerinin sağında ve solunda simetrik sonlanmasıdır[510]. Lahit teknesinin arka yüzü tamamen yarı işli haliyle bırakılmıştır. Aphrodisias (tabula anzatalı) girlandlı lahit teknelerinin arka yüzleri de genellikle yarı işli bırakılmışlardır[511]. Bu durum Roma merkez lahitlerinin de tipik bir özelliği olmakla birlikte Anadolu'da yaygın olarak görülmektedir[512]. Birleştirici son unsur ise, alt kısımda üzerinde dikdörtgen konsolların/kirişlerin yer aldığı pervazla ve her köşede birer adet küçük akroter ile biçimlenen (hafif basık) kırma çatı formlu sade işli kapaktır (Res. 138)[513]. İşaret edilen tüm bu şematik ve plastik özellikler Aphrodisias Atölyeleri'nde üretilen girlandlı lahitlerin ikonlaşan özellikleridirler.

Bu genel kompozisyonu meydana getiren temel bileşkelerin bazılarında izlenen nicel ve nitel başkalıklar ise bu lahti Aphrodisias lahitlerinin belirlediği ana şemanın dışına itmektedirler. Tamamen ornomentik bezemelerin niceliği ve niteliğiyle ilgili olan bu ayrıştıcı durum girlandlarda (Res. 145-147) ve lahdin dar yüz lünettelerindeki akuntus rozetli portrelerde görülmektedir (Res. 152-155). Aphrodisias girlandlı lahitlerinin geniş yüzlerinde genellikle üç adet girland bulunur. Şayet geniş yüzde yalnızca iki adet girlandın uygunlaması söz konusu ise bunun nedeni ortadaki girlandın yerine büyük bir tabulanın tasarlanmış olmasıdır[514]. Yani geniş yüzlerdeki girlandlar daima üç adet yarım daire formlu olacak şekilde ölçeklendirilmişlerdir. Fakat 2 numaralı girlandlı lahdin geniş yüzünde merkezde bir tabula olmamasına rağmen iki adet girland tasarlanmıştır. Bu nedenle girland kavislerinin daha büyük ve daha düşük derecelerde olduğu ve de yarım daire formunu tamamlayamadıkları

[507] Aphrodisias örneklerinde bu durum tabulalı girlandlı lahitlerde izlenir. Diğer örneklerde girland taşıyıcıları genellikle podesler, plinteler ya da yapraklar üzerinde durmaktadırlar. Işık, 2007: 105-143, Kat. No. 98, Taf. 53, Res. 1-4; Kat. No. 102, Taf. 57, Res. 1-4; Kat. No. 143, Taf. 82, Res. 1-4; Kat. No. 160, Taf. 88, Res. 1-3; Kat. No. 161, Taf. 89, Res. 1-4; Kat. No. 175, Taf. 96, Res. 1-4, Kat. No. 178, Taf. 98, Res. 1-3, Aynı yayın içerisinde bu örnekler çoğaltılabilir; Ögüş, 2017: 648, Fig. 1.

[508] Işık, 2007: 105-143, Kat. No. 34, Taf. 17, Res. 1, 2; Kat. No. 35, Taf. 19, Res. 1, 2; Kat. No. 38a, Taf. 20, Res. 1, 2.

[509] Işık, 2007: 105-143, Kat. No. 23, Taf. 45, Res. 5, 6.

[510] İlgili bazı örnekler için bkz.: Işık, 2007: 105-143, Kat. No. 45, Taf. 26, Res. 1, 2; Kat. No. 45, Taf. 27, Res. 1-4; Kat. No. 48, Taf. 29, Res. 1-4; Kat. No. 78, Taf. 41, Res. 1-4; Kat. No. 79, Taf. 42, Res. 1-4; Kat. No. 80, Taf. 43, Res. 1-4; Kat. No. 92, Taf. 51, Res. 1; Kat. No. 107, Taf. 57, Res. 1-4; Kat. No. 106, Taf. 59, Res. 1-4.

[511] Işık, 1975: 273.

[512] Sağlan, 2016: 243-250.

[513] Ögüş, 2017: 648, Fig. 1; Işık, 2007: 105-143, Kat. No. 6, Taf. 3, Res. 1-3, Kat. No. 48, Taf. 29, Res. 1-4, Kat. No. 92, Taf. 51, Res. 1-4; Kat. No. 178, Taf. 98, Res. 1-3; Kat. No. 179, Taf. 99, Res. 1-3.

[514] Ögüş, 2017: 648, Fig. 1, 656, Fig. 5; Işık, 2007: 105-143, Kat. No. 92, Taf. 93, Res. 1-3; Kat. No. 98, Taf. 53, Res. 1-4; Kat. No. 99, Taf. 54, Res. 1-4; Kat. No. 100, Taf. 55, Res. 1, 2.

görülür. Diğer bir farklılık ise girlandların niteliğinde olup yapraklarıyla ilgilidir. Aphrodisias lahitlerinde meyve örgeli, şeritli ve merkezi rozetli girlandlar tasarlanırken bu lahitte girlandlar tamamen meşe yapraklarından oluşmaktadırlar (Res. 146-147)[515]. Dolayısıyla, bu lahdin tekdüze tertiplenmiş meşe yapraklarından oluşan girlandları imalatın etkileşim alanlarını genişletmektedir. Geniş yüzlerinde çoğunlukla iki girland taşıyan lahitlerin karakteristik örnekleri; Roma (Hadrianus Dönemi), ve Atina (Antonius Pius Dönemi) Atölyeleri'nin ürettiği kapalı grup lahitlerde izlenir[516]. Anadolu özelinde ise meşe yapraklı üçlü girlandların MS 140 ile 170 yılları arasında Dokimeion Atölyeleri'nde yoğun bir şekilde uygulandığı bilinmektedir[517]. Ancak burada girlandların sıkıca bağlanmış kurdelelerden (taenia) yoksunluğu lahtimizi Dökümeion Lahitleri'nin detay biçeminden ayırmaktadırlar. Öte yandan yaprak girlandlı (üç girlandlı) lahitler konusunda Pamphylia Atölyeleri'nin de son derece önemli olduğu bu noktada vurgulanmalıdır. Öyle ki; Kilikia, Aphrodisias ve Lydia dışında Anadolu'da faaliyet gösteren diğer yerel lahit atölyeleri Pamphylia Atölyeleri'nin güçlü etkisi altında kalmışlardır. Ötesi Roma'da tespit edilen Anadolu tipi yaprak girlandlı lahitlerin Pamphylia ekolünden olmaları bu atölyenin müstesna önemini vurgulamakta tek başına yeterlidir[518]. Ancak; Pamphylia'nın meşe yapraklı girlandlı lahitlerindeki girland kavislerinin ortalarında bulunan ayraç, girlandlara dolaşıp aşağı sarkan taenialar ve merkezi çiçek rozet 2. numaralı lahitte bulunmamaktadır ve bu nedenle söz konusu lahit Pamphylia girlandlı lahitlerinden biçem olarak yine ayrıntıda farklılıklar arz eder[519]. 2. numaralı lahti

[515] Aphrodisias Atölyeleri hiçbir zaman için yaprak girlandlı lahit üretmemiştir, Işık, 1975: 273.

[516] Koch, 2001: 128, Res. 53, 152, Res. 62. Roma kenti lahitleri genel olarak kopyalama ya da ithalat yoluyla imparatorluğun batı eyaletlerinde yaygınlaşmıştır. Buna karşın doğu eyaletlerinde Roma lahitlerine az rastlandığı gibi kopyaları da çok azdır, Koch, 1977: 253; Koch ve Sichtermann, 1982: 267. Apenin Dağları'yla oluşan İtalya'nın doğu sınırlarının ötesinde çok az sayıda Roma lahdine rastlanmıştır. Adriatik Denizi'nin doğu kıyılarında Dalmaçya ve Makedonya'da yalnızca birkaç ithal Roma lahti görülür. Girit, Efes, Suriye ve Filistin'de oldukça az sayıda Roma lahti bulunur, Koch, 2001: 137. Çok uzaklara ihraç edilen Atina lahitleri imparatorluğun pek çok bölgesinde benimsenmiştir. Pahalı olan orjinal Atina lahitlerini satın almak yerine bazı bölgelere ihracı yapılmış bu örneklerden kopyalar alınmıştır, Koch ve Sichtermann, 1982: 470; Rizakes ve Touratsoglou, 1985: 69; Ciliberto, 1988: 53; Koch, 1993: 245. İşlenen cevherler ise kısmen mermer olup genellikle yerel kireçtaşlarından oluşmaktaydı. Söz konusu Attika kopyaları Roma eyaletlerinin hemen hepsinde görülmektedir. Bu sebeple kendi aralarında biçem bakımından ciddi farklılıklar izlenmektedir. Yerel atölyelerin hepsi Atina modellerini ayrı yollardan takip ederlerken öte yandan tüm betimlerin olduğu gibi uyglandığı örnekler de vardır. Bu nedenle bir lahdin Atina modeli olup olmadığı ancak yapılış biçiminden anlaşılabilmektedir. Öte yandan kimi örneklerde süs pervazı yoktur ama betimlemeler ile biçemlerden Atina lahitleriyle olan bağlantıları anlaşılabilmektedir. Ayrıca başkaca örneklerde izlenen az sayıdaki motifler Atina kaynaklı olduklarını gösterirler. Söz konusu taklit lahitler çoğunlukla MS 2. yüzyıla aittirler fakat MS 3. yüzyılda kopya ile yapılmış olan örnekler kural dışı kalırlar çünkü bu durumun MS 3. yüzyıl içerisinde Atina girlandlı lahitlerinin ithaline bağlı olarak gelişmiş olabileceği şimdilik net değildir, Koch, 2001: 161, 162. Anadolu'daki iki girlandlı başkaca lahit örnekleri için bkz.: Kayseri Müzesi, Başol 2004: 7. 22; Elausseia Sebaste Atina tipi yerel girlandlı lahit, Eker, 2019: 575-587, Fig. 4; Çorum Çağlamaz Lahti, İbiş, 2015, 243.

[517] Koch, 2001: 165; Waelkens, 1982: 7. Dokimeion menşeili (meşe) yaprak girlandlı mermer lahitlerin örneklerine Pamphylia'da da rastlanır. Side, Perge ve Aspendos'ta tespit edilen bu lahitler için bkz.: Turak, 2011: 70-82, Lev. 16-25, Res. 53-87.

[518] Işık, 1975: 274.

[519] Bkz.: Turak, 2011: 70-82, Lev. 16-25, Res. 53-87.

Aphrodisias ekolünün dışına iten bitkisel bezemelerle ilgili bir diğer farklılığın ise lahdin dar yüz lünettelerinde bulunan akantus rozetli portre başların da izlendiği ifade edilmişti. Bu örge de yine Dokimeion Atölyeleri'nde tercih edilen bir betim olup ilgili örnekler Pamphylia'da da izlenmektedir[520].

2. numaralı girlandlı lahdin şemasını biçimlendiren ana aksam ve bunların sahip oldukları dekoratif örgelerin plastik işçilikleri de kronolojik değerlendirmeler noktasında ayrıca ehemmiyet teşkil etmektedirler. Bu bağlamda girlandların, lünettelerde bulunan figüratif öğelerin ve girland pandatiflerinde bulunan portrelerin sahip olduğu fiziksel özellikler stilkritik açıdan yol gösterici temel unsurlardır. Bu konuda, lahdin plastik işçiliğinin genelinde izlenen en dikkat çekici çizgilerin derin matkap oygularıyla belirdiği görülür. Bu özellik bilhassa girlandlar, Medusa portreleri ve dar yüzlerdeki akantus rozetlerde kendini açıkça göstermektedir. Öyle ki; girland yapraklarının soyutlanması amacıyla yoğun matkap işçiliği sonrasında traşlanan atık yongaların sunduğu yüzeyler yapraklara üç boyutlu bir karakter kazandırmıştır. Yani bu keskileme-yontma işlemi yaprakların alt kısımlarını bile ayrıştırabilecek oranda en derinlere ulaşmıştır. Böylece her biri diğerlerinden büyük oranda ayrışmış bir örge biçiminde beliren yaprakların oluşturduğu genel kompoziyonda belirgin bir kontrast-barok meydana gelmiştir. Hatta meşe yapraklarının üst damarlarının kanallar şeklinde verilmesinin yanı sıra uç kısımlarının da aşağıya doğru hafifçe bükülmesi tekdüzeliği kırarak anlatıma daha yumuşak ve daha gerçekçi bir görünüm de kazandırmıştır. Buralarda uygulanan matkap işçliği ve ardından ortaya çıkartılan plastik dokular ve yansıttıkları kontrast dar yüzlerdeki akantus rozetlerin yapraklarında da izlenmektedir. Matkap işçiliğinin yoğun bir biçimde uygulanarak açığa çıkartılan çok boyutlu dokular Medusalar'ın saçlarında da aynı güçte hissedilmektedir. Yanlara doğru sanki bir rüzgar etkisiyle uçuşan kalın saç grupları arasındaki derin kanallar ve yuvalar zemin ile plastik arasında aynı şekilde güçlü kontrastlar oluşturarak Medusalar'ın yüzlerinde görülen pathetic ifadelerin derinleşmesine büyük katkıda bulunmuştur. Dolayısıyla bu betimlemelerde kontrasta bağlı ortaya çıkan genel pathetic ifadeler realistik açıdan daha tatmin edici bir noktaya ulaştırılmıştır. Girland taşıyıcı Nikeler'de ise aksi bir durum söz konusu olup gözü yormayan dokuların oluşturduğu çok daha yüzeysel bir resim izlenir. Bu figürlerde peplos üzerinde harekete bağlı oluşan büyükçe tomarların ve diğer paselerin sadece ana hatları belirginleştirilerek bırakılan basit kıvrımlardan meydana gelmekte olduğu ve böylece daha dingin ve kontrasttan uzak bir görünüme kavuşturuldukları izlenir.

[520] Örnek olarak bkz.: Side Lahti - Antalya Müzesi, Turak, 2011: 70-72, Lev. XVI, Res.53; Lev. XVII, Res. 54.

Ön yüzdeki sol girlandta ve dar yüzlerdeki her iki girlandta yaprakların çok boyutlu olarak soyutlanabilmesi amacıyla keskileme öncesi birinci aşamada uygulanan matkap klavuz deliklerinin olduğu gibi bırakıldığı ve ilgili örgelerin ayrıştırılmadan işçiliğin sonlandırıldığı görülmektedir (Res. 147). Kanal veya yivlerin oluşturulması için ikinci aşamada gerçekleşmesi beklenen ince keskileme işleminin öncesinde yüzeylerde olduğu gibi bırakılan çok sayıdaki bu matkap deliği özellikle meyve girlandlı lahitlerde sık karşılaşılan teknik ve görsel bir durum olarak dikkat çekicidir ve stil krtik açıdan da son derece önemlidir. Lahit sanatında bu işçiliği barındıran örnekler Roma, Malibu ve Aphrodisias'ta üretilen meyve girlandlı lahitler arasında da izlenmekte olup bu uygulamanın Geç Antoninler Dönemi'nde yani MS 2. yüzyılın sonlarına doğru gündeme geldiği ifade edilir[521]. Yine Aphrodisias'ta üretilen aynı plastik işçiliğe sahip başka benzer meyve girlandlı örnekler üzerinde yapılan stilkritik değerlendirmeler bu lahitlerin Gallienus Dönemi'ne (MS 253-268) ya da geniş aralıkla MS 3. yüzyıla ait olduklarına işaret eder[522]. Bunların yanı sıra Aphrodisias'ta yarı mamül başka bir girlandlı lahdin pandantiflerinde yarı işli portreler belirlenmiştir. Bu yarı hazır portre başlarda bırakılan ham saç şemaları 2. numaralı lahdin ön yüz girland pandantiflerindeki portrelerde izlenen saç tertipleri ile birebir aynıdır (Res. 148, 149). Söz konusu Aphrodisias örneği bu lahit Gallienus Dönemi'ne tarihlendirilmiştir[523]. 2 numaralı lahitte izlenen yoğun matkap delikleri dönemin plastik modasıyla değil, tamamen plastik işçiliğin yarım bırakılmışlığıyla ilgilidir. Bu bağlamda Roma ve Aphrodisias menşeili meyve girlandlı lahit örneklerinin stilistik açıdan 2 numaralı lahit ile farklı katagorilerde yer aldığı açıktır. Dolayısıyla 2 numaralı (yaprak) girlandlı lahdin stilkritik analizlerinin Anadolu'daki diğer benzer lahit örnekleri ışığında yapılması gerekliliği söz konusudur.

Konuyla ilgili olarak MS 2. yüzyılda Dokimeion'da üretilerek Pamphylia'ya ihraç edilen az sayıdaki lahit ve lahit parçaları dönemin yaprak girlandlı lahitlerinin (özellikle girlandlar üzerinden) stilistik gelişimini takip edebilmek konusunda ideal örneklerdir. MS 2. yüzyılın ilk yarısına (Geç Traianus - Erken Hadrianus Dönemi) ait bir örnekte[524]; Nikeler ve Eroslar'la taşınan girlandlardaki meşe yapraklarının daha çok dış hatlarının belirginleştirildiği, böylelikle her yaprağın diğerlerinden kısmen ayrışarak tekdüzeliğin kaybolmaya başladığı ve yontma işleminin kısmen yaprakların altlarını da hedef alarak hafif düzeyde bir kontrastın yakalandığı izlenir. Yapraklar hala etli ve dingin olup üst kısımlarındaki desenleri oldukça sığ, geniş ve yumuşak kanallar ile belirlenmiştir. Genel

[521] Koch, 2001: 47-51, Res. 21, 22, 24.
[522] Işık, 2007: 105-143, Kat. No. 171, Taf. 94, Res. 1, Taf. 95, Res. 1-3; Kat No. 206, Taf. 107, Res. 3.
[523] Işık, 2007: 105-143, Kat. No. 23, Taf. 45, Res. 5, 6.
[524] Turak, 2011: 70-72, Lev. XVI, Res. 53, Lev. VII, Res. 54, Antalya Müzesi Örneği.

plastik itibarıyla kıvrılma göstermeyen yapraklar henüz birbirinden üç boyutlu olarak soyutlanmamıştır ve daha derin dokulara ulaşarak barok izlenimi yaratan güçlü matkap işçiliği de şimdilik görülmemektedir.

Aynı yüzyılın ortalarında (MS 150-160) üretilen başka bir örnekte ise girland yapraklarında en dikkati çeken aşama artık matkap işçiliğinin daha güçlü bir şekilde kendini hissettirmesidir. Öyle ki; artık daha ince bünyeye kavuturulan meşe yapraklarının dış kontürleri doğasına uygun girintileriyle birlikte daha realist biçimlendirilmiştir. Bunun yanı sıra yaprak üstlerinde bulunan kanallar da daha derine indirgenmiş ve yaprakların kenarları yukarı doğru döndürülerek biçemde hareket artırılmıştır. Ayrıca matkap işçliğinin yaprak altlarında biraz daha derinlere ilerleyerek üç boyutlu görünüm güçlenmiş ve böylece parçalanmalar artarak kontrast ya da barok ifadeler yüzyılın başında üretilen örneklerdeki dingin plastik biçeme göre gözle görülür ilerleme kaydetmiştir[525].

Yüzyılın sonunda ise girland yapraklarına ilişkin en belirgin ilerleme artık matkap işçiliğinin yaprakların alt kısımlarından saplarına kadar ilerlerleyerek onları azami oranda zeminden soyutlanmasında görülür. Altları büyük oranda boşalan meşe yaprakları adeta bir basık kemer biçiminde (dış bükey) yukarı doğru hareketlendirilmişler ve her biri bir köprüye dönüşmüştür. Meşe yaprakları üzerindeki damarlar ise sadece ince ve derin bir oluk şeklindedir ve yaprakların doğal ve değişken dış hatları arasında matkap ile açılan ve doğrudan yuvarlak formunda bırakılan daireler ortaya çıkmışlardır. Yapraklar genel dizilim içerisinde artık belli bir hatta bağlı kalmayıp son derece özgür bir biçimde (adeta rüzgarın üfürmesiyle) farklı yönlere doğru hareketlenmişlerdir. Gerek derin matkap işçiliğinin ortaya koyduğu azami barokluk ve gerekse de yaprakların biçemindeki doğal formlar ve yakaladıkları hareketlerle yaprak girlandlar bu yüzyılın son çeyreğinde plastik sanattaki realizmi tam olarak yansıtmışlardır[526]. Bu bağlamda 2. numaralı girlandlı lahdin meşe yapraklı girlandlarında izlenen stilistik özellikler bu lahdin Geç Antoninler (Commodus, MS 180-193) Dönemi'nde üretildiğine işaret etmektedir.

Lahdin üzerinde görülen ornomentik bezeklerin ve mitolojik figürlerin barındırdığı ikonografik anlamlardan hareketle, lahit sanatında izlenen emsal örgeler üzerine birçok araştrmacının farklı önermelerde bulunarak konuyu aydınlatma çabasına girdikleri izlenmektedir. Bu konuyu Koch'un aşağıdaki ifadeleri ile açmak istiyoruz;

"İster açıkta görülebilir bir konumda, ister az kimsenin erişebileceği kapalı bir mezar yapısında olsun, Roma İmparatorluğu halkının büyük bir bölümü için bir lahit süslü olmalıydı. Doğal ya da düşsel varlıkları

[525] Turak, 2011: 79-81, Lev. XXIV, Res. 80, Side Müzesi Örneği.
[526] MS 2. ve erken 3. yüzyıl Anadolu yaprak girlandlı lahitlerin genel stilistik gelişimi için bkz. Işık, 1975: 165-256; MS Geç 2. yüzyıl Anadolu yaprak grilandlı lahitlerin ilgili örnekleri ve stilistik özellikleri için bkz.: Işık, 1975: 221-229, Lev. 78a,78b, 80a, 80b.

gösteren bu betimlerin, İmparatorluk Dönemi insanları için, herhalde süs işlevlerinin ötesinde daha fazla bir anlamı ya da anlamları olsa gerektir. Ancak ne yazık ki ne lahitlerin üzerinde, ne de Antikçağ yazılı kaynaklarında bu betimlerin anlamını aydınlatacak herhangi bir açıklama bulamayız. Ayrıca, Roma İmparatorluğu'nda ölümden sonraki yaşamı, öte dünyayı yeterince göz önünde canlandıran, örneğin ileride ortaya çıkacak Hıristiyanlık gibi, kurallarına herkesin uymak zorunda olduğu bir din de yoktu. Yani "bir kitap" içinde genelgeçer olarak yerleşmiş bir inanç yoktu. Şu halde ölümden sonra insanoğlunun başına neler geleceği konusunda herhalde apayrı şeyler düşünülüyordu"[527].

Girlandlar; çiçekler, meşe veya defne yaprakları, çam kozalakları ile değişik meyvelerin bir kurdele kullanılarak bir araya getirilmesiyle oluştrulan bezemelerdir[528]. İlk olarak sakral sunularda hayvanların boynuzlarında veya ahşap sandukaların üzerinde yer edinen girlandlar daha sonradan Geç Hellenistik ve Erken Roma İmparatorluk Dönemleri'ne ait lahitler üzerinde betimlenmişlerdir[529]. Girlandların lahitler üzerinde yer edinmesinin inaçlarla ilgili sembolik anlamlar yüklendiği ifade edilmiştir[530]. Bu sembolik sanatın ilk amacı ölenlerin onurlandırılmasına yöneliktir[531]. Örneğin defne yapraklarından oluşan girlandların zafer çelenkleri işleviyle Nikeler'i simgelemiş oldukları önerilmiştir[532]. Bazı araştırmacılar ise lahitler üzerinde betimlenen girlandların ve diğer süs bezeklerinin öte dünya algısı ile ilgili temsiller olduğunu ileri sürmüşlerdir[533]. Greko-Roman ve Etrüsk Kültürleri'nin tamamında meşe yaprakları gücü ifade eden bir unsur olarak kullanılmıştır. Zeus ve Hera'yı sembolize eden meşe, güç ve bereket gibi belirgin özellikleri kastetmektedir. Çünkü meşe, Zeus ve Hera'nın güçlü tanrısal birlikteliğine, evliliğin sadakatine ve mutluluğa işaret eder[534]. Dönem modası içerisinde sıklıkla tercih edilen girland taşıyıcı Nikeler'in ve Eroslar'ın da bizzat ölenlerin ruhlarını öte dünyada meyve ve yapraklardan meydana gelen süslerle karşılayacakları ve bu seremoninin Nikeler'in ellerinde bulunan palmiye yapraklarıyla taçlandırılacağı düşüncesiyle ortaya çıkmış olabileceği düşünülmüştür[535]. Mitoloji'de zaferle özdeşleşen Nikeler Antikçağ sanatında kanatlı genç ve güzel bir kız olarak tasvir edilmiştir. Atribüsleri arasında ise girlandlar, palmiye yaprakları - dalları ile phialeler bulunur[536]. Lahitlerde sıklıkla tercih edilen Gorgo başları ise mezarların korunması amacını yüklenmişlerdir[537]. Çünkü Hellen Mitolojisi'nde Gorgo Kardeşler'den ölümlü kız kardeşi temsil eden Medusa'nın yılan saçları, tunç elleri ve altın kanatlarıyla etrafına korkular salarak

[527] Koch 2001: 77, 78.
[528] Işık, 2007: 1.
[529] Işık, 1993: 9, 10.
[530] Işık, 2007: 1-3, 78.
[531] Herdejürgen, 1996: 25, 26.
[532] Işık, 2007: 79.
[533] Yıldız ve Şimşek, 2000: 142.
[534] Clark, 2015: 10.
[535] Şimşek, 1998: 55.
[536] Er, 2006: 451.
[537] Şimşek, 1998: 3, 4.

bakışlarıyla insanları taşa dönüştürdüğüne inanılmıştır[538]. Bu nedenle Medusalar, mezarları kötülüklerden korumak ve ard niyetli kişileri caydırmak amacıyla lahitler üzerinde de sıklıkla betimlenmişlerdir[539].

Sonuç olarak; tekne-kapak formlarıyla birlikte nicel ve nitel farklılıkları barındıran bütünleyici unsurların teşekkül ettiği plastik konfigürasyon 2. numaralı girlandlı lahdin tipolojisini belirleyen asal kriterler olarak belirmektedir. Bu iki ana değişke lahdin kapalı bir grup içerisine dahil olmasına engel olurken etkileşim alanının ölçeğini de artırmaktadır. Özetle bu lahdin; Kibyra lahit sanatında benimsenen farklı tiplerdeki lahitlerin tümünde uygulanarak (dekoratif hatlarıyla değişmeksizin) gelenekselleşen formlara sıkıca bağlı olduğu ve en yakın benzerlerini de Aphrodisias'taki mamüllerde bulduğu görülmektedir. Her iki kentin üretmiş olduğu lahitler sadece alt kısımda bir pervaza sahip ve arka yüzü yarı işli tekne, etrafında konsollu/kirişli pervazı ve her bir köşesinde bir akroter taşıyan kırma çatılı kapaklarıyla ana şemanın tamamen aynı oldukları görülür. Bunun yanı sıra girland taşıyıcılarında izlenen Eros ve Nike figürleri, bunların tekne pervazına basmaları ve girland padantiflerinde portrelerin bulunması Aphrodisias ekolü ile bağlantılı tercihlere işaret etmektedir. Yapraklı girlandların ve lünettelerde bulunan akantus rozetli portrelerin varlığı ise meyveli girland betileri benimseyen Aphrodisias biçeminden uzak olup Dokimeion ve Pamphylia Atölyeleri'nin ikonlaşan biçeminden mülhem bir uygulamaya işaret etmektedirler. Girlandlar üzerinde dolaşık taenia, ayraç ve merkezi rozetlerin bulunmaması dönemin diğer atölyelerinin etkisinden uzak olup sanatçıya özgü daha basit bir tercihtir. Sanatçının biçem şema konusunda Anadolu için klişe olan üç adet girland betisi yerine iki adet girlandı tercih etmiş olması ise onun Roma ve Atina Atölyeleri'nin ürettiği çağdaş lahit modellerinin etkisi altında kalarak özgür bir tasarrufla hareket ettiğini göstermektedir. Dolayısıyla lahdin ana şema ve genel süs konfigürasyonunu bütünleyen birbirine yabancı örgeler bu lahit üzerinde eklektik bir kompozisyon meydana getirmişlerdir. Nitekim bu lahit Anadolu'da aynı dönemde ekol haline gelen merkezi atölyelerin geliştirdiği kapalı lahit grublarının dışında kalmaktadır. Fakat lahdin tekne ve kapağında izlenen ana aksamların belirlediği genel yalın şema Aphrodisias Atölyesi eserleriyle son derece benzerdir ancak bu durum ilgili dönem içerisinde yerel atölyeleri etkisi altına alan bölgesel bir gelenekle ilintilidir. Geç Antoninler Dönemi'nde yerel kireç taşından üretilen 2 numaralı girlandlı lahit, dönemin geniş ölçekteki lahit modasını yakınen tanıyan, farklı atölyelere özgün biçim ve motifleri kendi işinde özgür bir biçimde icra eden ya da sipariş sahibinin şahsi tercihlerini doğrudan gerçekleştiren yerel veya gezgin bir sanatçının ürünü olmalıdır.

[538] Erhat, 1996: 242-243.
[539] Er, 2006: 250.

Son olarak konuyla doğrutan ilintili olması nedeniyle Flavii Temenosu'ndaki anıtsal bomikos üzerinde konumlanan 3. Numaralı lahdin de benzer şekilde bir girlandlı lahit olabileceği açıkça önerilebilir (Res. 184). Çünkü teknenin kapağı, korunabilen alt pervazı ile ölü yatağı zemininde işlenen haznelerin niteliği 2. numaralı girlandlı lahit üzerinde de aynı biçimde izlenebilmektedir. Öte yandan teknenin topuğa kadar bilinçli tahrip edilmiş olması da erken Hristiyanlık Dönemi'nde bilinçli olarak yok edilen pagan örgelerle süslü yerel girlandlı lahitlerden biri olabileceğini güçlüce desteklemektedir. Lahdin MS 196 yılından önce alana bırakıldığı 4A kodlu serbest düz profilli lahit ışığında anlaşılmaktadır (Res. 191). Ayrıca lahti taşıyan bomikosun[540] da Geç Antoninler Dönemi mimari özelliklerine sahip olduğu görülmektedir (Res. 183). Dolayısıyla 3. numaralı bomikoslu girlandlı lahit 2. numaralı girlandlı lahit için önerilen tarihi de kronolojik açıdan güçlü bir şekilde desteklemektedir.

4.2.1.2.1.4. Frizliler

Bu grup yalnızca tek bir örnekle temsil edilir. Alana MS 141 yılından hemen sonra inşa edilen Anıtsal Oda Mezar'ın temenosundaki yüksek bomikosun (Res. 122) üzerinde konumlanan söz konusu frizli lahit Kibyra lahit sanatında günümüze değin belgelenen tek örnektir ve bu bakımdan kentin plastik sanat repertuarı açısından da oldukça önemlidir (Res. 123-126b; Çiz. 29). Bomikosun taşıdığı frizli lahdin yalnızca tekne kısmına ait sağ köşesi ile bir diğer geniş yüzüne ait küçük bir friz parçası mevcuttur. Öyle ki; araştırmalar esnasında edinilen bilgiler lahdin yakın geçmişte alandan uzaklaştırıldığına işaret eder. Lahdin teknesine ait bu iki parça teknenin dar ve geniş yüzlerinde betimlenen genel ikonografiye ve plastik işçiliğe dair önemli ipuçları sunar.

Bu lahit alandaki diğer örneklerden farklı olarak; kente yabancı, salt beyaz (damarsız) ince ve orta kristal partikülasyonlu bir mermerden üretilmiştir. Üzerinde bulunan farklı tasvirleri tümleyen bütün plastik ayrıntılar büyük titizlikle ele alınmışlardır. Dikdörtgen prizmatik teknenin alt kısmında bir topuk tasarlanmıştır (Res. 123-126a; Çiz. 29). Bu topuk iki ana verev ve arasında kalan düz bir yüzeyden meydana gelir. Bunun üzerinde, aralarının geniş ve derin bir kanalla birbirinden ayrıldığı frizili sahnenin tekne yüzeyinden çıkıntı yapan alt pervazı bulunur. Bu alt friz pervazı aynı zamanda sahnede bulunan figüratif unsurların üzerine bastığı bir podes niteliğindedir. Frizin üst kısmındaki ikinci pervaz ise alttaki diğer friz pervazı gibi sahneyi sınırlayan dışa taşkın basit bir silmeden oluşur ve bu silmeden sonra teknenin az bir miktar yukarıda devam ederek sonlandığı görülür. Yani teknenin ana şemasında kendisine ait bir üst pervaz yoktur, düz sonlanır. İki ana friz pervazının arasında

[540] Alandaki bomikosların kronolojik özellikleri için "Taşıyıcılar/Bomikoslar" başlıklı kısıma bakınız.

olmak suretiyle teknenin geniş yüzünde ikonografik tasvirlerin friz boyunca devam ettiği izlenirken dar yüzde girlandların tercihi söz konusudur

Girland taşıyıcı olarak köşelerde Nikeler yer alır. Mevcut örnek üzerinde baş ve sol kol eksiktir. Bu figür dar ve geniş yüzlerin her birinden eşit parçada görünmek suretiyle ortak bir açı içerisinde ele alınmış olup iki cephelidir. Sol ayağını hafif öne atarak parmak uçlarıyla esnek bir duruş sergileyen Nike frizi alttan snırlayarak bir podes görevi üstlenen alt pervaza basmaktadır. Bu frontal duruşu basit bir bacak hareketiyle kısmen kıran vücut ve ortaya koyduğu hatların çizdiği genel anatomik form elbise altından hissedilebilir durumdadır. Kollar teknenin her iki yüzüne doğru yanlara hafifçe açılmıştır ve sol el peplosun etek ucundan tutarak kumaşı hafifçe dışa çekmektedir. Aynı şekilde kanatlar da hafif açık pozisyonda teknenin her iki yüzüne uzanmıştır. Sağlam olan sol kol ışığında figürün yumuşak ve dolgun bir anatomiye sahip olduğu izlenir. Bu anatomik yapının çizdiği duruşla figür oldukça dingin bir tablo sergiler. Figür tüm vücudu örten bir peplos giyimlidir. Omuzlardan uzanan bu peplosun iki kenarı göğüste “V” formlu bir yaka yapar ve ardından aşağı doğru dikeyde kalın kıvrımlar oluşturarak genital bölgeye kadar iner. Göğüs altında bulunan tokalı bir kemer ile kumaş sıkıştırılmış ve böylelikle göğüs bölgesine ait anatomik hatlar belirginlik kazanmıştır. Peplosun alt kısmında ise vücudu saran kumaşın az dalgalı bir yüzey işçiliğine sahip olduğu görülür. Ayak bilekleri hizasında iki yana doğru atılan etek uçları nedeniyle bacağın her iki yanında az sayıda düşey derin kıvrımlar meydana gelmiştir. Aynı kıvramlar iki bacak arasında daha yüzeysel bir işçilikle verilmiştir. Elbisenin etek uçları ise yumuşak zig-zag kıvrımlarla hareketlendirilerek sonlandırılmıştır. Figürün el, ayak ve kanatlarında da tüm fiziki detaylar büyük incelikle ele alınmıştır.

Lahdin geniş yüzünde ise muhtemel bir kline üzerinde betimlenen idealize edilmiş yaşlı bir erkek figürü yer alır. Bu figür sağ omzundan aşağı doğru dik bir şekilde inen kırık hatta kadar sağlam korunmuştur. Ayrıca yüzde ve sol elde parça deformasyonlar vardır. Figür düz bir zeminde oturur vaziyette geriye doğru yaslanmış durumdadır. Bu harekete bağlı olarak vücut yumuşak bir yay çizmiştir. Hafifçe geriye atılarak dirsekten öne doğru kırılmış olan sol kola vücut ağırlığının bir kısmı bindirilmiştir. Sol el ise üzerinde bulunan şalın bir ucunu tutarak kumaşı toparlamaktadır. Dik bir pozisyonda duran başın yüzü büyük oranda yoktur. Oldukça uzun ve dikeyde dalgalı belikler yaparak omuzlara ve göğüse kadar dökülen saç ile sakal bu figürün tanrısal bir karakter olabileceğini düşündürür. Yüzde korunabilen dolgun alt dudakta matkapla açılan bir damlacık kanalı işlenmiştir. Dudağın genel hareketi ise ağzın açık olduğuna işaret eder. Genel anatomi bireyin yaşına nispeten daha dinç, atletik ve sıkı bir görünüm sunar. Figür sırtından aldığı şalı sol kolunun üzerinde bir kez dolayarak ucunu friz

podesinin üzerine doğru toplu halde salmıştır. Kumaş, üzerinde birbirine paralel uzanan derin, şematik ve kontrast sağlayan kıvrımlara sahiptir.

Lahdin dar yüzünde ise Nikeler tarafından taşınan bir girland yer alır. Akantus yaprakları, haşhaş ve tanımlanamyan diğer bazı yemişlerle bezenen girland üst kısımda büyük bir fiong ile taşıyıcıya bağlanır. Burada görülen plastik işçiliğin ortaya çıkardığı girintili ve çıkıntılı yüzeyler arasındaki kontrast, şemaya kısmen barok bir üslup katmıştır. Bu çaba özellikle fiong ve akantus yapraklarında görülen yuvarlak ve derince verilen matkap işçliğinde daha fazla hissedilir. Lünettede ise merkeze dairesel şekilde işlenmiş bir figür yer almaktadır. Bu portreden geriye sadece başın sağ yanına doğru şua şeklinde hareketli dalgalarla açılan saçın tutamlarına ait örnekler kalmıştır. Portreye ait mevcut plastik ifade Medusa ya da Helios ikonografilerine güçlü bir gönderme yapmaktadır.

Lahit teknesine ait ele geçen bir diğer parça da yine frizdeki sahnelerden birine aittir. Bu parçanın teknenin arka geniş yüzüne ait olması kuvvetle muhtemeldir (Res. 126b). Korunabilen parçada iki figürün betimi görülür ve bunlar büyük oranda sağlam durumda olup kolay algılanabilmektedir. Sahnede kaotik bir ortamda bir erkek figürünün sağ koluyla ölmüş bir kadını kucağına alması söz konusudur. Cepheden verilen bu orta yaşlardaki erkek figürü ayakta? durmaktadır ve başı hafifçe kendi sağına dönüktür. Bu figürün burundan yukarı kısmı tahribatlıdır aynı zamanda sol kolu da eksiktir. Vücudu atletik bir anatomiye sahiptir ve arka zemininde ise başın arkasından gövdenin alt kısmına kadar uzanarak geniş daire çizen şal biçimli bir elbise yer almaktadır. Figürün uzun ve dalgalı parçalardan oluşan saçları kulakları da kapatarak enseye kadar uzanmaktadır. Kadının bedeni ise adamın kolu üzerinde iki yandan aşağı doğru son derece yumuşak bir kırılma ile yay şeklinde aşağıya salınmıştır. Bu pozisyon içerisinde saçlar aşağı doğru dökülerek anlatımın gerçekliği güçlendirilmiştir. Büyük oranda çıplak olan kadının kasık hizasında vücudunu çevreleyen dökümlü bir elbise bulunur. Kadının yüz ve göğüs bölgelerinde tahribatlar olup sağ kolu dirsekten, sol kolu ise omuza yakın bir noktadan eksiktir. Öte yandan bu iki figürün sağ tarafında parçanın kırık hattından içeriye kısmen sokulabilmiş bir ayak izlenir. Kaval kemiğinin orta seviyelerine kadar korunan bu ayak oldukça küçük ve tombulcadır. Bu ayağın koşar vaziyette sağa doğru yönelmiş bir Eros'a ait olduğu? kuvvetle muhtemeldir. Figürün bir Eros olabileceğini destekleyen ikinci unsur ise erkek figürünün arkasında bulunan elbiseye sağ taraftan temas eden bir kanat ucunun varlığıdır. Dolayısıyla sahneyi paylaşan bu Eros kompozisyonun bütünlenebilmesi açısından önemli bir ipucudur.

Figürler üzerinde bulunan elbiselerin yumuşak dokusu çoğunlukla birbirine parelel uzanan sığ kıvrımlardan-oluklardan oluşmaktadır. Plastik anatomide derin matkap işçilikleri

olmayıp dokular yalnızca iki boyutludur ve bu nedenle kontrast yansıtabilen barok ifadelerden bir yoksunluk söz konusudur. Fakat kabartma olarak figürlerin zeminden güçlüce soyutlanmışlığı, gözü yormayan biçemsel anlatımı ve kompozisyonun gerçekliğini artıran diğer önemli teknik detaylar arasındadır. Son olarak genel yontu işlemi sonrasında tüm plastik yüzeylerin perdahlanarak parlak ve saydam bir doku elde edildiği görülmektedir.

Alandaki yağmada gözlerden kaçan bu iki adet tahribatlı parça aracılığıyla; Anıtsal Oda Mezar Temenosu'ndaki büyük bomikosun üzerinde konumlandırılan kayıp lahdin, figürlü frizli ana tipoloji içerisinde yer aldığı açıkça anlaşılmaktadır. Daha çok figüratif kompozisyonların karakterize ettiği bu lahdin çok yönlü ilgili sorunsalları tipolojik, kronolojik ve ikonografik sahalarda yapılacak analizler ışığında çözümlenecek ve böylelikle başta lahdin menşeii olmak üzere ilintili diğer asal soru işaretleri de cevaplanmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda frizli lahitlerin ilgili dönem içerisindeki genel durumlarına kısa bir temasta bulunmak konunun tartışma zeminini gereken biçimde inşa edecektir. Dolayısıyla Roma İmparatorluk Dönemi lahit sektöründe merkezi atölyeler olarak faaliyette bulunan Roma, Atina ve Dokimeion Ekolleri'nin yanı sıra Anadolu'daki diğer ikincil-bölgesel atölyelerin ürettiği ilgili lahit gruplarına da kabaca değinmek istiyoruz.

Roma (İmparatorluk Dönemi) frizli lahitleri köşeleri ovalleştirilmiş dikdörtgen prizmatik tekneleriyle diğer atölyelerin mamullerinden kolaylıkla ayırt edilirler. Alçak dikdörtgen biçimli tekne modelleri de Roma Atölyesi'nin diğer bir tipidir. Ön yüzlerdeki figürler yüksek kabartmalar şeklinde verilirek cephe vurgulanırken dar yüzlerdeki kabartmalar daha alçak ele alınırlar. Teknelerin arka yüzlerinde ise genellikle bezeme bulunmaz ve bu durum Roma lahitlerinin anıt mezarlar içerisine yerleştirilmesiyle açıklanmıştır fakat kimi örneklerde ise arka yüzlerin sonradan işlendiği de görülmüştür. Teknelerin alt ve üst kısımlarında düz bir silme ve bir pervaz izlenir[541]. Kapakların ise kronik bir gelişim kaydettiği izlenirken; erken örneklerde kapak alçak bir kırma çatı biçimindedir ve ön yüzlerde rölyeflerle süslenen pervaz yukarıdan aşağı doğru iner. Bu pervazların MS 140-160'lı yıllarda parçalardan oluştuğu, kemerli ve yahut alınlıklı bir biçimde sıralandıkları görülür. Çoğu pervazlarda portre başlar ya da maskların betimlendiği akroterler bulunur. Bazı lahit teknelerinde ise pervazların ortalarında tabula ansataların varlığı söz konusudur. MS 160-170 yıllarında kapaklardaki çatı formları terkedilmiş ve MS 180'li yıllarda düz bir levhaya dönüşmüştür. "L" formlu olan bu kapaklara levha kapak adı verilmektedir. Roma'da beşik çatı ve kline formundaki kapakların az sayıda üretimi vardır. Beşik çatılar alçak olup kimi örneklerinin köşe noktalarında akroterler bulunur. Bazı lahit kapaklarının uzun yüzlerinin orta

[541] Turak, 2011: 38, Lev. VII, Res. 25, 26.

kısmında yazıt için tasarlanmış uzunlamasına bir blok görülür. Kline kapakların kullanımı ise Traianus Dönemi'nde başlamıştır[542]. Roma frizli lahitleri ikonografik olarak geniş bir yelpazeye sahip olup bunlar genel olarak iki ana tema altında gruplandırılmışlardır. Bunlar Hellen Mitolojisi'nden alınan sahnelerden[543] ve günlük yaşam[544] tasvirlerinden oluşmaktadırlar. Mitolojik tasvirlerin öncelikle MS 2. yüzyıl başlarında girlandlı lahitlerin lünettelerinde ortaya çıktığı ve akabinde ise (MS 130-140'lı yıllarda) bu betimlerin tamamen frizlere yayıldığı izlenmektedir. Bu tarihten itibaren konuların çeşitliliğinde artış görülürken aynı yüzyılın sonlarına doğru tekrar bir azalma gerçekleşmiştir. MS 3. yüzyılda mitolojik sahneli lahitlerin niceliği hala yüksektir fakat konu tercihlerinde bir daralma söz konusudur. MS 311-313 yılları itibariyle bu lahitlerin üretimi tamamen sona ermiştir[545].

MS 3. yüzyılda Atina ve çevresinde üretilen lahit grupları "Attika Tipi Lahitler" olarak isimlendirilmişlerdir. Söz konusu lahitlerin MS 2. yüzyılın başlarından itibaren üretilmeye başlandığı, MS 3. yüzyıl boyunca varlıklarının artarak devam ettiği ve Hristiyanlık Dönemi'nde de tekrardan kullanıldıkları görülmektedir[546]. Atina lahitleri yüksek teknedilirler ve bunların bir dar ve bir uzun yüzlerindeki kabartmalar diğer iki yüzde izlenen kabartmalara nazaran daha yüksek işlenmişlerdir. Erken üretim örneklerinde tasarlanan tekneler geç dönem mamullerine göre daha yüksektirler. Teknelerin üst ve alt kısımlarında bulunan pervazlar bezemelidir. Erken örneklerde ise kaidelerin basit profillerden oluştuğu görülür[547]. Tekne kaideleri genellikle bir plinthosla başlar ve ardından bir reversa ile gövdenin friz kısmına geçilir. Üst pervazda da bunun aynı şekilde aynalandığı izlenir. Özellikle bu durum girlandlı

---

[542] Koch, 2001: 28-30.

[543] "Mitolojik tasvirler içinde Akhilleus, Adonis, Aktaion, Alkestis, Amazonamakhia, Ares ve Aphrodite, Bellerophontes, Dionysos, Endymion, Eroslar, Herakles, Hippolytos, Iason ve Medeia, Leukipidler, Marsyas, Mevsimler, Mousalar, Meleagros, Niobidler, Odyseus, Orestes ve Iphigeneia, Paris'in Yargısı, Pelops, Persephone, Phaeton, Prometheus ile ilgili Hellen mitlerinin yer aldığı kapalı gruplar ile Aeneas, Mars, Rheia Silva, Romulus, Sabin Kızları'nın Kaçırılısı gibi Romalı anlatımlar gösterilebilir", Akt. Turak, 2011: 40, dn. 142= Friedrich Matz, Die Dionysischen Sarkophage ASR 4.1/4.2 Berlin; Hirmer, 1968; Friedrich, Matz, Die Dionysischen Sarkophage ASR 4.3/4.4 Berlin; Hirmer, 1969; Helmutt Sichtermann, Die mythologishen Sarkophage. Apollon, Ares, Bellerophon, Daidalos, Endymion, Ganymed, Giganten, Grazien, ASR 12. 2, Berlin; Hirmer, 1992; Dagmar Grassinger, Achill, Adonis, Aeneas, Aktaion, Alkestis, Amazonen, ASR 12. 1, Berlin; Gebr Mann, 1999. Aynı zamanda tekil örneklerden oluşan ve ağırlıklı olarak Yunan mitlerine bağlı tasvirler içeren lahitler de bulunur. Örnek olarak Gigantomakhia, Iloupersis, Kleobis ile Biton verilebilir, Turak, 2011: 40.

[544] "Gündelik yaşama ilişkin tasvirler arasında; savaş, av, evlilik bağının el sıkışma ile gösterildiği düğün sahneleri, ölenin başarılı memurluğunu anlatan tasvirler, pietas, clementia betimlerinin bulunduğu askeri başarıları gösteren kompozisyonlar, hayattan sahneler, kır hayatı ve meslek yaşamının tasvir edildiği görülmektedir. Birtakım Roma lahdinde yan yüzlerde Phoiniks betimlenmistir. Bazı lahitlerde ise ön yüzde yer bulmuslardır. Söz konusu grubun urne, mezar sunağı veya taşlarından esinlenerek Hadrianus Dönemi'nde üretilmeye baslandığı düsünülmektedir. Yine çok sayıda figürlü frizli lahitte ortada süsleme öğesi olarak Eros ve Nikeler kullanılmıstır. Uçarken ya da ayakta betimlenmis figürler simetrik yerlestirilmis olup, genelde ellerinde levha, tondo, çelenk gibi nesneler taşırlar", Akt. Turak, 2011: 40, 41, dn. 144=Koch, 2001: 129.

[545] Koch, 2001: 103.

[546] Turak, 2011: 41.

[547] Koch ve Sichtermann: 1982: 369.

lahitlerde kolayca fark edilebilir. Alt pervazların köşelerinde üzerilerinde aslanlar, geyikler, filler, köpekler ve Eroslar gibi farklı figürlerin yer aldığı postamente benzeyen çıkıntılı bezeme alanları oluşturulmuştur. MS 150'lerden itibaren üst pervazda süslemelerin inci dizisi, yumurta-ok dizisi, Lesbos khymationu ve bir düz silmeden oluştuğu ve MS geç 2. yüzyıldan itibaren de bu bezemelerin arasına meander motifinin katıldığı görülmektedir. MS 3. yüzyılda ise bazı örneklerin pervazlarında çeşitli figürler de betimlenmişlerdir[548]. Erken dönem Atina lahitlerinin kapakları yaprak şeklinde küçük kiremitlerle süslenen beşik çatı formludurlar. Köşelerdeki akroterleri paltmetlerden ibarettir. Kapak alınlıklarında kalkan, rozet, aslan ve boğa grupları ile krater taşıyan Satyrler gibi farklı betimler yer alır ancak bazı örneklerde süslemeler yoktur. Beşik çatılı Atina lahitlerinin erken örneklerinde kapak alçak iken geç dönem üretimlerinde daha yüksek formlandırıldığı görülür. MS 180'li yıllarda ise kapakların klinelere evrildiği, MS 3. yüzyıl ile birlikte bu kapakların yaygınlaştığı ve birkaç örnek dışında beşik çatı formlu kapakların tamamen ortadan kalktığı izlenir. Atina tipi lahitlerin kapak ve tekneleri farklı ebatlara sahiptir ve bu durum, kapakların tekneler için özel imal edilmediğini ve genellikle ihracat esnasında isteğe göre stoklardan çıkartıldığını düşündürmektdir[549]. Atina Atölyesi MS 150'li yıllarla birlikte frizli lahitlerin üretimine başlamıştır. Bu lahitler üzerinde de yine mitolojik karakterler ve gündelik yaşam sahneleri betimlenmişlerdir. Fakat bu iki tema birbirine karıştırılmamıştır, örnek olarak mitolojik figürlerin başlarında bazı Roma lahitlerinde olduğu gibi özel şahıslar betimlenmemiştir[550]. Bu frizli lahitlerin ön yüzü ile bir yan yüzü (bazen iki yan yüz) arasında tematik bir birliktelik vardır. Bir diğer yan yüzünde ise syphenks veya hayvan mücadeleleri izlenirken arka yüzlerde antitetik yerleştirilen hayvan betimleri olabilir. Bazı örneklerin üç yüzünde de tamanen farklı konuların işlenmesi de söz konusudur[551]. Mitolojik sahneler genellikle Hellen Mitosları'ndan alıntılanmıştır. Bunlar arasında lahitlerin en eski gruplarından olan Dionysos ve Eros betimlileri meşhurdur. Diğer sevilen konular arasında Troia Savaşı, Amazonomakhia, Akhilleus, Meleagros, Hippolytos gibi efsanevi karakterlerin tasvirleri yer alır. Pelops, Orpheus, Endymion, Persephone, Herakles, Mevsimler ve Mousalar gibi karakterlerin betimlendiği sahnelere sahip lahitlerin sayısı ise azdır[552]. Atina frizli lahitleri içerisinde günlük yaşamı yansıtan sahnelerin azlığı söz konusudur. Bu sahneler konuların çeşitliliğine göre savaş, av ve diğerleri olmak üzere üç ana grup altında tasniflenirler. Savaş betimleri bulunan lahitlerin sayısı az olup neredeyse hepsi mitolojik sahneli lahitler ile

[548] Koch ve Sichtermann: 1982: 370.
[549] Koch ve Sichtermann: 1982: 371-373.
[550] Koch, 2001: 141.
[551] Koch ve Sichtermann: 1982: 377.
[552] Turak, 2011: 44.

ilişkilendirilebilirler. Yaban domuzlarının, aslanların, geyiklerin ve dağ keçilerinin avlandığını sahneleyen çok sayıda örnek mevcuttur. Söz konusu grubu mitolojik av sahnelerinden ayrıştırmak da oldukça zordur[553]. Atina lahitlerinin tarihlenmeleri; üzerilerinde az sayıda portre taşımaları, Roma lahitlerinden farklı oldukları için aralarında analojik bağlar kurulamaması ve Atina üslubu dışında yer alan herhangi bir anıt ya da kabartmanın bulunmaması gibi nedenlerden ötürü zordur ve dolayısıyla lahit imalatının tam olarak ne zamanlar başlayıp bittiği de netlik kazanmamıştır[554]. Fakat bu lahitlerin tarihlenebilmeleri konusunda bazı kriterler söz konusudur. MS 140-150'li yıllarda girlandlı lahitlerin üretimi başlamış ve sonrasında frizli gruplarda Eros ve Dionysos tasvirli lahitler ortaya çıkmıştır. Erken dönem frizli lahitlerinde figürlerin az sayıda ve birbirinden ayrı oldukları, friz ile süsleme alanlarının sınırlarının da kesin olarak belirlendiği izlenir. Kapaklar ise beşik çatı formludurlar. MS 150-180 yılları arasında üretimin artmasına paralel olarak süslemelerin değişmesi ve birbirinden ayrı süslerle bezenen pervazların varlığı söz konusudur[555]. Meleagros, Hippolytos, Dionysos, Eros, Herakles ve Bellerophontes gibi çeşitli konuları içeren girlandlı ve frizli lahitler üretilmiştir. MS 180-200 yılları arasında klineli yivli tipler ortaya çıkar ve artık lahit kapakları da kline biçimine dönüşür[556]. Bunların yanı sıra daha önce işlenen konulara ek olarak Akhilleus, Mousalar, Yedilerin Thebai Seferi, Leda ve Dioskurlar gibi yeni tasvirler ortaya çıkmıştır. MS 200-230'larda figürler arka fondan iyice soyutlanarak süsleme örgelerinin üzerilerine taşmışlardır. Birçok eski konu yeniden işlenmek yerine bunlarla ilgili yeni kompozisyonlar oluşturulmuştur. MS 230-250 yılları arasında üretimin ve ihracatın arttığı izlenir. Artık yüksek nicelikteki figürler griftleşmiş, kabartmalar iyice derinleşmiş, tekne ve kapaklardaki süslemeler daha da zenginleşmiştir. MS 250-270'li yıllardan itibaren lahit sayısının azalmaya başladığı ve MS 267 yılında Atina'nın Germen kavmi Herullar tarafından istila edilmesiyle üretimin tamamen durduğu bilinmektedir[557]. Atina lahitlerinin Anadolu'da ithal edildiği merkezlerin en önemlisi Ephesostur. Ayrıca; Pamphylia'da Perge, Side, Attaleia; Lykia'da Telmessos, Kadyanda, Tlos, Ksanthos, Myra ve Kilikia'da Korykos ile Tarsus gibi kentlerde Atina tipi lahitlerin yaygınlığı söz konusudur[558]. MS 3. yüzyıla ait Atina lahitlerinin de bazı bölgelerde hatta eyaletlerin neredeyse hepsinde kopyalarının yapıldığı bilinmektedir. Süsleme örgelerinin ve tasvirlerin doğrudan taklit

[553] Koch ve Sichtermann, 1982: 379.
[554] Koch ve Sichtermann, 1982: 456.
[555] Koch, 2001: 155.
[556] Koch, 2001: 170.
[557] Koch, 2001: 156, 157.
[558] Koch, 2001: 159.

edildiği örneklerin yanı sıra süs pervazları olmayan bazı lahitlerdeki tip ve tasvirler söz konusu lahitlerin Attika tipi olduklarını göstermektedirler[559].

Anadolu'nun Roma İmparatorluk Dönemi'nde en önemli lahit üretim merkezi ise Phrygia'da bulunan Dokimeion'dur[560]. Bu atölyenin Roma İmparatorluk Dönemi öncesinde mermer üretimi ya da ticaretine dair herhangi bir faaliyeti bilinmemektedir. Dökimeion yerel üretimi lahitler kendine has nitelikleriyle Roma ve Atina lahitlerinden kolayca ayırt edilebilmektedirler. Ancak dönem rekabeti içerisinde oluşan lahit repertuarının zenginliğine rağmen Dökimeon lahitlerinin niceliği Roma ve Atina Atölyeleri'ne nazaran daha azdır. Bu atölyede üretilen lahitler bezemeleri üzerinden; "Girlandlılar", "Frizliler", "Torre Novalar" ve "Sütunlular" olmak üzere dört ana grup altında tasniflenmektedirler[561].

Roma ve Atina Atölyesi'nden çok farklı olan Dokimeion'un girlandlı lahitleri aynı zamanda Anadolu'da izlenen başka girlandlı lahitlere de benzemezler. Lahitler ve ostoteklerden oluşan oldukça geniş bir grubun örnekleri İtalya, Phrygia ve Pamphylia'da yaygındır[562]. Lahit teknelerinin çoğunlukla uzun yüzlerinde üç, dar yüzlerinde ise birer adet (nadiren iki adet) girland bulunur. Girlandların genellikle sıkıca bağlanan ve kurdelelerle çevrelenen meşe yapraklarından oluştuğu, orta kısımlarının bir çiçekle vurgulandığı ve birçok örnekte izlendiği üzere üzüm salkımları ve bu salkımları gagalayan kuşların betimlendiği görülür. Girland taşıyıcıları köşelerde Nikeler ve ortada Eroslar'dan oluşur. Bu taşıyıcı figürler kısmen çıkma destekler üzerine bassalar da genellikle yaprak donanımlı bir zemin üstünde, syphenksler ya da deniz hayvanları üzerinde yükselirler. Lünettelerde ise Gorgo başları, masklar, yaprak rozet içlerinde başlar ya da kartallar tercih edilmiştir. Bazı hallerde uzun yüzlerin yalnızca sağ ve solunda girlandlar bulunurken merkezi girland alanında Amazonlar, Akhileus ile Penthesilia, Perseus ile Andromeda gibi karakterleri barındıran mitolojik sahneler betimlenmiştir. Teknenin alt kısmında bir kural olarak çok ağır, oldukça keskin çizgiler taşıyan süslü bir kaide (topuk) vardır. Bazen bu kaidenin üzerinde figürlü bir friz tasarlandığı da olur. Kapak alçak bir çatı formundadır. Çatı kiremitleri oldukça büyük olup antefiksleri aslan başlıdır. Dokimeion girlandlı lahitlerinin şimdilik MS 140 yılı dolaylarında ortaya çıkıp 170'li yıllara kadar üretildikleri saptanmıştır. Genel şemanın öncül

[559] Koch, 2001: 161.

[560] "Afyon'un 25 km. kuzeydoğusunda bulunan İscehisar'dadır. Buranın 1.5 km. doğusunda yer alan mermer rezervleri, 9 km. uzunluğa ve maksimum 2.5 km. genisliğe sahiptir. Çok çesitli ve kaliteli olan mermeri, rölyef, heykeltraşi, mimari ve mimari bezeme gibi birçok alanda kullanılmıstır. Bugün "Afyon Şekeri" olarak adlandırılan yarı saydam, beyaz, ince kristalli ve sık dokulu cinsi heykeltıraşi ve lahitlerde kullanılır. MÖ 1. yüzyılın sonlarından MS 6. yüzyıla kadar çıkarılmıştır", Akt. Turak, 2011: 47, Dip. 182 = Hazel Dodge – John Brian Ward Perkins (ed.), Marble in Antiquity. Collected Papers of J. B. Ward-Perkins, Londra, BSR Series 6, 1992, 16.

[561] Turak, 2011: 48, 50.

[562] Turak, 2011: 50, Lev. III, Res. 29, dn. 190 = Mark Waelkens, Dokimeion. Die Werkstatt der Repräsentativen kleinasiatischen Sarkophage. Chronologie und Typologie Ihrer Produktion, Berlin, Gebr. Mann, 1982, 7, abb. 7.

modellerinin Efes lahitleri etkisi altında MS 110-115 yılları civarında ortaya çıkmış olabileceği de önerilmiştir[563]. Bezemeler ve formlar aracılığıyla gelişimleri kronolojik olarak takip edilebilen Dokimeion girlandlı lahitleri MS 165 yılında gelişimini tamamlamışlardır. Örneğin erken tarihli lahitlerde girlandların daha yukarı asılı oldukları fakat MS 115 yılından itibaren girlandların daha aşağılara alındıkları görülür. Yine erken örneklerde kaidelerin alçak oldukları ve alttan sırayla bir plinthos, bezemeli torus, palmet ve inci dizisinin işlendikleri görülür. MS 2. yüzyılın başlarından itibaren ise plinthosun üzerinde aşağıdan yukarıya uzanan sivri yapraklı girland, palmet dizisi, inci dizisi ve meanderler görülür ve bu bezek kompozisyonu Geç Traian - Erken Antoninler Dönemi'ne kadar devam eder[564]. Dokimeion lahitlerinin kopyalarla oldukça taklit edildiği bilinmektedir. Nikaia-İznik ve Tyrus-Sur gibi kentlerde belgelenen girlandlı lahitler gezgin ustaların müstakil faaliyetlerine ilişkin güzel örneklerdendir. Aphrosisias, Side ve Kilikia gibi Anadolu'nun başka yerlerinde de bu gruptan olan lahitlere ait özellikleri taşıyan başkaca lahitlere de rastlanmıştır[565].

Atölyenin ürettiği hem frizli lahitler hem de frizli ostotekler olup bunların birçok değişkesi bulunur. Bazı örneklerin köşelerinde frizler son bulmadan betimlerin teknenin dört bir yanını dolaştığı izlenir. Bazılarında ise köşelerde Nikeler ya da insanları betimleyen başka figürler oturtulmuşlardır. Kimi örneklerde ise betimlerin köşelerde bulunan sütunların ya da direklerin arasında kaldığı izlenir[566]. Figürlü frizli lahitlerin betimlerinde iki tip vardır. Bunların ilkinde frizli yüzlerden birindeki bütün formların içerik olarak tutarlılık içerisinde oldukları izlenir. Diğer tipte ise ayrı bağlamda figürler veya gruplar yanyana oturtulmuşlardır. Frizli lahitlerin az sayıdaki bazı örnekleri Eroslar ya da Nikeler'in, üzerinde Gorgo başı bulunan bir kalkana-madalyona sahip olmalarıyla kapalı bir grup oluşturmaktadırlar. Ayrıca uzun yüzünde karşı karşıya oturan çiftler ile dar yüzünde Gorgo başı betimlenen lahit örnekleri de biçem ve kullanılan maddelerin nitelikleri bakımından ana grubun dışında

---

[563] Koch, 2001: 165, 166.

[564] Turak, 2011: 51, dn. 192 = Mark Waelkens, Dokimeion. Die Werkstatt der Repräsentativen kleinasiatischen Sarkophage. Chronologie und Typologie Ihrer Produktion, Berlin, Gebr. Mann, 1982, 13.

[565] Koch, 2001: 173, Res. 110.

[566] "Böyle mimari bir çerçeveye sahip lahitlere "Torre-Nova Grubu" denilir. Bu ad, grubun en ünlülerinden birinin bulunduğu yerden, Roma yakınlarında, Via Labicana üzerindeki Torre Nova isimli yerdeki bir villadan alınmıştır. Betimlemeler çok çeşitlidir. Yunanlılar'ın Amazonlar'a karşı verdiği savaş, yani örneğini Anadolu'nun Hellenistik yapıtlarından alan ve bir araya gelmiş, birbirlerine yakın insanlar gösterir bir sahne sık rastlanan bir betimlemedir. Büyük ölçüde bozulmadan kalmış tek örnek (Aizanoi, Kütahya yakınları) konusunda yayınlanmış bir bilgi yoktur; öyle ki, bugüne kadar grubun geçirdiği aşamalar kesin biçimde belirlenememektedir. Çoğunlukla bir Dionysos kafilesi (Komos) içinde gösterilen Eroslar'ın Attika etkisi altında seçildiği anlaşılıyor. Kassel'deki ostotekin iki yanında bir kadın ve bir erkek figürü bulunan ön yüzünde Eroslar'ı bir Gorgo başı tutarlarken görürüz. Bu lahitlerin çoğu ihraç edilmiştir; ihracat özellikle Pamphylia'ya yönelikti ama aynı zamanda Anadolu dışındaki yörelere de mal gönderilirdi. Herakles'in işlerini gösteren lahitler çoktur; seyrek olarak da bir av sahnesine rastlanır. Epeyce bir miktar lahitte de bugüne kadar birer kez saptanmış konular betimlenmiştir. Bu çeşit örnekler arasında salt ihraç için yapılanlar ve ilk örneği Roma'dan esinlenilmiş olanlar (Providence'daki Akhilleus Lahdi, Subiaco'daki Dionysos Lahdi vb.) az değildir", Koch, 2001: 166, 167, Res. 65, 66.

kalmaktadırlar. Amazonomakhia, Dionysos Alayı ve Eroslar ile Herakles'in İşleri başta olmak üzere çok çeşitli sahneler ele alınmıştır. Bu atölyenin frizli lahitlerinde kaidelerin ve üst pervazlarının genellikle oldukça zengin süslü profilleri bulunurdu ancak özellikle ostoteklerde olmak üzere düşük nitelikli pervazların ele alındığı da görülmektedir. Kapaklar ise bir çatı biçimindedir. Teknenin üst kısmında bir düz silmenin bulunması kuraldır. Erken örneklerde bu silmenin inci-boncuk dizisiyle süslendiği görülürken daha sonraları düz silme üzerindeki bezemeler, yumurta ve inci dizisine dönüşmüştür. MS 2. yüzyılın üçüncü çeyreğinden itibaren ise düz silmeler yumurta dizisi ve faskialarla süslenmişlerdir. Dokimeion frizli lahitlerinin MS 140-150'li yıllarda ortaya çıktığı ve MS 170 yıllarında yerini sütunlu lahitlere bıraktıkları düşünülmektedir[567].

Anadolu'da bölgesel lahit üretiminde[568] kendine has bir ekol yaratan ve bu bağlamda Kibyra'yı da etki alanı içerisine alan bir diğer önemli merkez ise Aphrodisias'tır. Kentte yerel girlandlı lahitlerin[569] yanı sıra frizli figürlü lahitlerin de atölyelerin repertuarları içerisinde yer aldıkları bilinmektedir. Burada farklı çeşitlerde biçimlenen frizli lahitlerin niceliğinin oldukça kısıtlı olmaları ve bu örneklerin ikonografik olarak; Dionysiak tasvirleri, Eroslar'ı, Herakles'i, Amazonomakhia'yı, Cehennem Sahnesi'ni ve bir evli çiftin Mousalar'la birlikteliğini betimleyen değişik kompozisyonların varlığı söz konusudur. Bu lahitlerin yapımında her lahdin başka örneklere öykünülerek imal edildiği ve bunların bir kısmının Dokimeion'dan mülhem ele alındığı ya da Roma'dan ithal edilmiş olabilceği? önerilmiştir. Örnek olarak; tahribatlı durumda olan Amazon betimli bir frizli lahit üniktir. Araştırmacılar bu lahdin Klasik Dönem Atina örnekleri ışığında ele alındığını ve biçem konusunda ise MS 2. yüzyıla ait Atina yapıtlarıyla yakından ilintili olduğunu dolayısıyla bu lahti üretenin Atina'dan gelen bir sanatçı olabileceğini önermişlerdir. Mevcut Aphrodisias frizli lahitlerinin Orta ve Geç Antoninler

[567] Koch, 2001: 166-169.

[568] Dönemin en önemli heykeltıraşlık okullarından birine sahip olan Aphrodsias'ın çevresinde beyazdan sarı-kremsi renge dönük orta ve iri tanecikli mermer barındıran ocaklar bulunur, Turak, 2011: 55.

[569] Aphrodisias girlandlı lahitlerinin uzun yüzlerinde üç, dar yüzlerinde birer adet veya Aphrodisias'a has olarak iki adet girland bulunur. Genellikle girland taşıyıcıları Nikeler ve Eroslar'dır ya da yapraklı motifler üzerinde duran başka figürler de görülür. Girlandlar son derece dolgun olup pandantiflerde üzüm salkımları bulunur. Figürlerin başları üzerinde kalın rozetler şeklinde bağlanan şeritler yer alır. Lünettelerde ölenlerin büstleri, Gorgo başları, kartallar, oturan syphenksler betimlenirken Dionysiak karakterler, Eros ve Psykhe veya Ganimedes'in kaçırılışı gibi mitolojik sahneler de işlenmiştir. Kalın ve şeritleri üst üste yığılmış girlandlı lahit örneklerinin MS 2. yüzyılın sonlarında veya MS 3. yüzyılın başlarında ortaya çıktığı düşünülmektedir. Bu üretimin ise tam olarak ne zaman sona erdiği konusu henüz netlik kazanmamıştır, Koch, 2001: 249, 250. Aphrodisias lahitlerinde iki ana değişke belirleyici niteliktedir ve bunlar yalnızca Aphrodisias ile sınırlı kalmamıştır fakat burada diğer bölgelere nazaran çok daha fazla sayıdadırlar. Bazı örneklerde orta girland lünettesinde bir levhanın bulunduğu ve kimi zaman da bu levhanın girland üzerinden aştığı izlenir, Koch ve Sichtermann, 1982: 528, Lev. 518; Işık, 1984: 245. Girland taşıyıcılarının bir duvar ayağı ya da kesik sütunlardan oluşan örneklerine sıklıkla rastlanır. MS 2. yüzyılın ikinci yarısının ilk safhalarına ait bir girlandlı örnekte girland taşıyıcıları olarak köşelerde hayvan başları ve ortada Eroslar bulunmaktadır, Işık, 1984: 276. Burada girland kavisleri ise seyrek olup lünetteler tamamen boştur. Bu tip lahitlerin üretimine MS 2. yüzyılın ortalarında Efes'ten esinlenilerek başlanmıştır ve bu türün kısa bir zaman dilimi içerisinde Aphrodisias lahitlerinin belirleyici nitelikleri arasına girdiği görülmüştür, Koch, 2001: 249, 250.

Dönemi'ne ait oldukları ve hiç birinin MS 3. yüzyıl içerisinde yer alamayacağı belirtilmiştir. Aphrodisias'ta üretilen lahit grupları geniş ölçekte kentin çevresiyle sınırlı kalmışlardır fakat kentte yarı mamül lahitlerden başka imalatı tamamlanmış lahitlerin muhtemel varlığı üzerine oluşan sorunsal henüz cevapsızdır. Nysa, Tralleis ve Germencik'te bulunan örnekler bu lahitlerin kıyı boyunca bir güzergah üzerinden ithal edildiklerine işaret etmektedirler[570].

Tartışma konusunun odağındaki Anıtsal Oda Mezar'ın Temenosu'nda büyük bir bomikos üzerine yerleştirilen frizli lahdin niteliği, mevcut olan yalnızca bir tekne köşe bloğu ve bir friz parçası aracılığı ile tanımlanabilirken aynı zamanda kapağın tamamen ve teknenin büyük orandaki yokluğu konuya dair birçok soru işaretini de gündeme getirmiştir. Bu bilinmezlerin ilki atölye bağlamında olup bu durum "yerellik", "ithallik" ya da "öykünme" çerçevesi içerisinde belirmektedir. İkinci temel sorun ise ikonografi ile ilintili olup birinci tartışma başlığını tamamlayıcı niteliktedir. Üçüncü ve son olan analiz ise diğer iki ana sorunsalın akabinde yapılacak olan stilkritik ve kronolojik saptamaları amaçlamaktadır.

Lahdin üretiminde kullanılan mermerin Kibyra'ya yabancı olduğu konusu tartışmaya kapalıdır fakat bu mermerin menşeiini salt arkeolojik yetilerle saptayabilmenin mümkün olmadığı ve bu soru işaretinin ancak sağlıklı bir kimyasal analizle doğru cevabı bulacağı açıktır. Lahdin tekne kısmının neredeyse tamamen yok oluşu genel işçiliğin belirlediği ana biçemin tamamını çizebilmek şansını da büyük oranda beraberinde zayi etmiştir. Ancak mevcut tekne parçasının net olarak sunduğu bir takım bazı bilgiler lahdin tipolojik şeması ve dolayısıyla atölye sorunsalı üzerine bir takım önermelerde bulunabilmeyi mümkün kılmaktadır. Bu kapsamda lahdin ön yüzünde figürlü bir frizin yer aldığı, dar-yan yüzlerde ise Nikeler tarafından taşınan birer adet meyveli ve üzüm salkımlı pandantifli? girlandın işlendiği dolayısıyla bu lahdin tamamen frizlerden oluşan bir tekne biçemine sahip olmadığı net olarak anlaşılmaktadır. Yani bu lahit teknesi, geniş yüzlerde figürlü frizin ve dar yüzlerde girlandların ortaya koyduğu biçem ile iki ana değişkeden oluşmaktadır (Res. 124-126b).

Lahit teknesinin alt kısmında izlenen ve iki ana verev ile şekillenen yüksekçe kaide; Roma, Attika[571] ya da Dokimeion Atölyeleri'nin ürettiği frizli lahitlerde izlenen ilgili

[570] Koch, 2001: 250-252, Res. 104.

[571] Metnin geride kalan kısımlarında değinildiği üzere; Roma frizli lahitlerinin, teknelerin alt kısmında bir düz kaide ve üst kısmında da tekneyi sonlandıran bir düz pervaz sahip olmalarıyla ve de teknelerin köşelerde belirgin bir ovallikle biçimlenmeleriyle tartışma örneğiyle tekne ana şeması açısından ilgisiz oldukları görülür. Attika tipi frizli lahitlerinde ise teknenin altında oldukça yüksek (bazen yatayda derin kanallı) ve köşelerinde ikonik plinthelerin bulunduğu kaideler tipiktir ve aynı zamanda teknenin üst kısmında tekneyi bitiren bir üst pervaza sahip olmalarıyla da ana form bağlamında tartışma örneğinden uzaktırlar. Ayrıca, Atina lahitleri yüksek teknedilirler ve bunların bir dar ve bir uzun yüzlerindeki kabartmalar diğer iki yüzde izlenen kabartmalara nazaran daha yüksek işlenmişlerdir ancak örneğimiz de bu iki unsurun söz konusu olmadığı izlenir. Öte yandan; hem Roma hem de Attika Atölyeleri'nin ürettiği frizli lahitlerin tekne kaidelerinin ve tekne üst pervazlarının farklı örgelerle bezenmeleri Anıtsal Oda Mezar frizli lahitiyle olan farklılıklarının derecesini artırmaktadır öyle ki bu örneğimizde ilgili akşamların tamamen düz traşlı bırakıldıkları izlenir.

akşamlardan farklı olup tamamen Aphrodisias örnekleri ile benzer bir nitelik sergiler. Dokimeion frizli lahitlerinin tekne tabanında yüksek bir kaide ve bu kaideden bir mesafe sonra sahnenin alt sınırını oluşturan ve kabartma figürlerin üzerine bastığı çıkıntılı bir pervaz yer alır. Böylelikle bu iki silme arasında derin bir kanal oluşur[572]. Dokimeion frizli lahit teknelerinde ortaya çıkan bu formel nitelikler tartışma örneğimizde yer alan söz konusu kaide ve friz alt pervazının oluşturduğu biçim ile büyük benzerlik arz eder. Ancak; Dokimeion örneklerinde ilgili aksamların (dönemsel farklılıklara göre; inci - boncuk, yumurta - inci dizisi, yumurta dizisi ve faskia gibi) değişik örgelerle son derece zengin tezyinatlara kavuştrulmaları söz konusu iken tartışma örneğinde bu kısımların tamamen düz ve ince traşlı bırakıldığı ve böylece biçemde belirgin bir farklılığın ortaya çıktığı izlenir. Bunun yanı sıra Dokimeion frizli lahitlerinde teknenin üst kısmında tekne gövdesini sonlandıran bezemeli bir pervazın katı kurallarla tasarlandığı görülürken tartışma örneğimizin teknesinde bu üst pervaz yoktur ve bunun yerine doğrudan figürlü frizi sonlandıran bir sahne üst pervazının varlığı söz konusudur. Kısacası teknenin ana şemasında izlenen bu önemli değişkeler örneğimizi Dokimeion frizli lahitlerinden biçim olarak belirgin bir şekilde ayırır. Kısacası, Aphrodisias üretimi yarı mamül girlandlı ve meyve girlandlı lahitlerinde izlenen tekne ana şeması bu örnek üzerinde doğrudan uygulanmıştır. Fakat tekne üzerindeki genel konfigürasyonun bir figürlü frizin tasarımlanmasıyla belirmesi, söz konusu frizi altta ve üstte sınırlayan sahne pervazlarının zorunlu olarak biçime dahil edilmesiyle sonuçlanmıştır. Bu durum ana tekne şemasının yanı sıra biçimsel olarak da bu lahtimizi diğer atölyelerin kapalı frizli lahit gruplarından belirgin bir biçimde ayrıştırmaktadır.

Tekne köşelerinde Nikelerce taşınan meyveli ve pandantifli girlandlarla ve de lünettelerdeki Medusa başlarıyla oluşan genel biçem; MS 140-170'li yıllarda Dokimeion Atölyesi'nin[573] ürettiği frizli lahitlerin kapalı gruplarında bulunmaz. Fakat söz konusu dekorasyon, Geç Antoninler Dönemi'nden Gallienus (MS 253-268) Dönemi'ne kadar uzanan zaman diliminde Aphrodisias[574] Atölyesi'nin imal ettiği girlandlı lahitler üzerinde tercih edilen ikonik biçimle tamamen aynıdır. Özellikle meyveli girlandların Aphrodisias lahitlerinin değişmez bir örgesi oldukları bilinmektedir. Tartışma örneğinde girlandların küçük ölçekte sahip olduğu bir detay önemli olup bu da girland kavsinin iç çizgisinden köklenerek aşağı

[572] Bu iki unsur Dokimeion Atölyeleri frizli lahitlerinde klişe olup aynı zamanda atölyenin ürettiği Terra Nova ve Sütunlu Lahit gruplarında da benimsenen ortak bir durumdur. Daha geniş bilgi için bkz.: Koch, 2001: 163-173, Res. 65-69.
[573] Koch, 2001: 249, 250. Koch, 2001: 249, 250.
[574] Konuyla ilgili geniş bilgi için bkz.: Işık, F., Girlanden - Sarcophage Aus Aphrodisias, Sarcophag – Studien 5, Deutsches Archaologisches İnstitut, 2007.

doğru yönelmiş akantus yapraklarının varlığıyla ilgilidir. Bu floral biçemin emsal betimleriyle yine Aphrodisias girlandlı lahitlerinde karşılaşılır[575].

Lahdin ön yüz frizinde kısmen korunabilmiş figür ise sahnenin genelinde tasvir edilen kompozisyona ilişkin önemli bir fikri barındırmaktadır. Bu figür uzun saçları ve sakalı ile aynı zamanda çıplak betimiyle de tanrısal bir kişiliği temsil etmektedir. Olası alçak kline benzeri bir altlık üzerine kurulup bacaklarını dizlerden kırmak suretiyle yukarı toplayan ve geriye yaslanan bu figür Nehir Tanrısı Akheloos'dur[576]. Dikkatini sahnede yaşanan olaya toplamış durumda olan bu tanrısal figürün sol kolunun altında ağzından su boşalan amphoranın ve sağ elinde de bir palmetin bulunması söz konusu bireysel ikonografiyi bütünleyen diğer olası örgeler olarak düşünülmelidir[577]. Sahnenin devamında ise kuvvetle muhtemel olmakla birlikte Kalydon Domuz Avı'nın[578] anlatımıyla kompozisyonun

---

[575] Aphrodisias örneklerinde girland yayının iç kısmından tekne yüzeyine doğru uzanan akantus yapraklarının bu ornomentik kompozisyon içerisinde genişçe yer kapladıkları izlenirken söz konusu örgelerde güçlüce uygulanan matkap işçiliği bezemelerin genel doku itibarıyla daha yoğun bir kontrasta ulaşmalarını sağlamıştır. Akantus yapraklarının dış çizgileri daha fazla parçalanarak zeminden daha fazla çözülmüş ve böylelikle sırtları dış bükey hatlara evrilen yapraklarda bir hareket ve devinim meydana gelmiştir. Ayrıca bu girlandları meydana getiren diğer meyvelerin dış kontörlerini belirleyen yivlerin de aynı şekilde derinliği yakaladığı ve böylece genel plastik biçemin barok bir anlatıma kavuşturulduğu görülmektedir. Aphrodisias girlandlı lahitlerindeki bu biçem stil Geç Antoninler Dönemi'ne aittir ve bu üslubun Gallienus Dönemi'ne kadar devam ettiği izlenmektedir, Işık, 2007: 105-143; Kat. No. 73, Taf. 39, Res. 1-4; Kat. No. 74c, Taf. 38, Res. 4; Kat. No. 76, Taf. 40, Res. 2; Kat. No. 88, Taf. 48; Res. 6, Kat. No. 91, Taf. 49, Res. 1-5.

[576] Side'de keşfedilen ve günümüzde Antalya Müzesi'nde sergilenen ve de üzerinde Meleagros'un Kalydon Domuz Avı Sahnesi'nin betimlendiği bir frizli lahde ait sol köşe parçası bu ikonografinin analizini yapabilmeyi mümkün kılmaktadır. Araştırmacılar bu sahnenin Kalydon Domuz Avı'na ait olduğunu Eleusis'te bulunan Attika menşeili bir lahit aracılığıyla önermişlerdir. Side'de bulunan bu örnek MS Geç 2 ile erken 3. yüzyıl arasındaki döneme tarihlendirilmiştir, Turak, 2011: 134-135, Lev. LXX, Res. 224-225.

[577] "Hesiodos'a gore nehirler Okeanos'un kendisi gibi Titan olan kız kardeşi Tethys ile birleşmesinden meydana gelmişlerdir. Gaia ile Ouranos'un birleşmesinden doğan Okeanos bir denizden cok bir nehir ve bütün nehirlerin babası olarak anılmaktadır ve bu nedenle pek cok kez anaforlu olarak nitelendirilmektedir (Hesiodos, Theogonia. 133.). Antik Dönem'de yaşayan insanlar nehirlere tıpkı diğer tanrılara gosterdikleri saygı ve minnet duygularını göstermişlerdir. Nehir Tanrıları'na tapınım ilkin Homeros'ta karşımıza cıkmaktadır. İlias Destanı'nda adı geçen Skamandros Nehri'nin kendisine ait bir rahibinin olduğu ve bu rahibin Skamandros (Karamenderes) için sunular yaptığı görülmektedir (Homeros, İliada. V, 77). Bununla birlikte Akhilleus, Sperkheios Nehir Tanrısı'nın sunağından bahsetmektedir (Homeros, İliada, XXIII, 147). Homeros, nehir tanrıları icin yapılan üç farklı sunudan bahseder (Homeros, İliada, XXI, 131). İlkin adak olarak boğaların kullanıldığından söz etmektedir. İkinci olarak atların canlı bir şekilde nehirlere atılarak kurban edildiklerini anlatır. Atların nehirlere kurban edilmeleri Herodotos'ta da görülmektedir. Herodotos Maglar'ın Strymon (Struma) Irmağı'na vardıklarında dokuz tane beyaz at kurban ettiklerinden söz etmektedir (Herodotos, VII, 113). Son olarak karşılaşılan sunu saç adaklarıdır. Akhilleus Patroklos için düzenlediği cenazede saçlarını Sperkhios Nehri'ne adamak için uzattığını ancak tanrının dileğini yerine getirmemesinden dolayı saçlarını kesip adağını yerine getirmeyeceğini söyler ve saçlarını Patroklos için hazırlanan odun yığının üzerine bırakır (Homeros, İliada, XXIII, 140-150). Nehir Tanrıları'nın insan ya da hayvan biçimli olarak betimlendikleri ve Styks istisnası dışında genel olarak erkek figürler olarak tasvir edildikleri görülmektedir. Arkaik Çağ'dan MS 2-3. yüzyıllara kadar betimlenen Akheloos Nehir Tanrısı diğer nehir tanrıları icin ana karakter olarak kullanılmıştır. Sık sık değişimler geçiren Akheloos bazen boğa veya yılan olarak bazen insan yüzlü boğa ya da insan biçimli olarak görülmektedir. MS 5. yüzyılda da insan formlu nehir tanrıları ile karşılaşılmaktadır. Bu formlar değişiklik göstermekle birlikte küçük boynuzları bulunan sakallı veya sakalsız, genç veya ihtiyar erkek figürlerden oluşmaktadırlar. Roma İmparatorluk Dönemi'ne gelindiğinde ise kullanılan en yaygın tip uzanan ve yüzen nehir tanrılarıdır ve tanrıların genellikle içerisinden su akan devrik bir amphoraya yaslandıkları görülmektedir", Avcu, 2016: 206-208.

[578] "Kalydon Avı diye anılan bu serüvenin kahramanı Meleagros'tur. Efsanenin iki anlatımı vardır. Birini Akhilleus'un lalası Phoiniks, Agamemnon'un gönderdiği elçileri geri çevirip öfkesinden vazgeçmek istemeyen yiğide ibret dersi olsun diye anlatır. Şöyledir: Aitolia'da Kalydon Bölgesi'nin Kralı Oineus'la karısı Althaia'nın

bütünlendiği önerilebilir. Fakat olası sahnenin başkarakterleri olan Melagros ile Atalante'nin yanı sıra Kalydon Yaban Domuzu'nun, Kuretler ile Aitollar'ı temsil eden diğer figüranların konumlarını, tam olarak nasıl bir devinim içerisinde olduklarını ve bu kalabalık hareketle ortaya çıkan pathetik ifadelerinin de ne biçimde yansıtıldıklarını açıklayabilmek mümkün değildir.

Bu ikonografinin özellikle Roma ve Attika lahit sanatında yaygın ve de uzun bir dönem boyunca yer edindiği izlenmektedir. Roma'da mitolojik sahneli lahitler arasında av tasvirlerinin işlendiği lahitler büyük bir grup oluştururlar. Bu grup Antoninler Dönemi ortalarında belirerek Gallienus Dönemi'ne kadar varolmuşlardır ve bu grubun en önemli örneği Roma Conservatori Sarayı'nda bulunan lahittir. Ayrıca söz konusu grubun Tetrarşlar Dönemin'de de devamlılığı izlenir. Meleagros'un çatışmadan sonra eve dönüşünü tasvir eden sahnelerin MS 140 yılı dolaylarında betimlenmeye başlandığı, Antoninler Dönemi ortalarında çoğaldığı ve MS 2. yüzyıl sonlarına doğru yavaşça azalarak aynı yüzyılın sonunda tamamen bırakıldığı bilinmektedir. Ancak MS 160-200 yılları arasında betimlenen Meleagros'un Ölümü temalı sahnelerin ise MS 3. yüzyıl boyunca da var oldukları çok az sayıdaki ilgili lahit örnekleriyle anlaşılmaktadır[579]. Attika lahit sanatında özellikle Antoninler Dönemi'nin ortalarında artış gösteren av sahneleri arasında Hippolytos ve Meleagros'un yer aldığı ikonografik anlatımlar oldukça yaygındır[580]. Erken Severuslar Dönemi itibarıyla mitolojik sahnelerin tercihinde büyük bir değişim yaşanırken Akhilleus, Hippolytos, Meleagros ve Orestes'le ilgili temalar yeni kompozisyonlarla var olmaya devam ederken bazı örneklerde Akhilleus ve Hippolytos gibi eski ikonografiler artık lahitlerin arka cephelerine kaydırılmışlardır[581]. Geç Severuslar Dönemi'nde ise bu anlatımların çeşitliliğinde yeniden bir azalma yaşanır[582]. Roma ve Attika Atölyeri'nin yanı sıra Anadolu'da MS 170'li yıllarda

---

Meleagros diye bir oğulları olur. Oineus Artemis'e karşı suç işler, hasat bayramında bütün tanrılara kurban kestiği halde, Artemis'i unutur. Artemis bunun cezası olarak tanrıça Kalydon Bölgesi'ne korkunç bir yaban domuzu salar. Ekinleri yok eden bu canavar yüzünden ülke açlık ve kıtlıkla karşı karşıyadır. Meleagros bu hayvanı avlamaya kalkışır ve bu işte bütün komşu ülkelerden yardım görür. Kalydon Avı'na ünlü sanlı bütün yiğitler katılır. Aitollar'ın komşuları Kuretler de yardıma gelirler ve av iyi bir sonuç verir, canavar öldürülür. Ama Artemis kininden vazgeçmez, avın paylaşılmasında Aitollar'la Kuretler arasında kavga çıkartır, avcılar birbirlerine girerler, Meleagros bu sırada kendi dayılarını öldürür. Anası Althaia bunun üzerine oğluna lanet okur ve öç perileri Erinysler'i salar üstüne. Meleagros savaştan çekilir. Derken Kuretler Aitollar'ın kentini yakıp yıkmaktadır, karısı, anası, bütün dostları Meleagros'a öfkesinden vazgeçip yurdunu savunması için yalvarırlar. Meleagros sonunda savaşa döner ve Kuretleri Kalydon'dan kovar (Aynı efsanenin öbür anlatımında Meleagros'un anası Althaia'nın oğlunun ömrüyle yakından ilişkisi olan odunu yakıp yakmaması teması üstünde durulur). Kalydon avına kız kahraman Atalante de katılmıştır, av sona erince Meleagros yaban domuzunun postunu Atalante'ye vermek ister. Öbür avcılar buna karşı koyar, özellikle bir kadının kendilerinden üstün tutulmasına kızan Meleagros'un dayıları meydan okurken yiğit onları vurup öldürür, anası Althaia da odunu ateşe atarak oğlunun ömrüne son verir", Erhat, 1996: 202.

[579] Koch, 2001: 110-111, Res. 15, 47.

[580] Koch, 2001: 141, 155.

[581] Koch, 2001: 156.

[582] Koch, 2001: 156.

Dokimeion mamulü sütunlu kline kapaklı lahitlerde Herakles, Daidalos ile İkaros, Dioskurlar ve Mousalar dışında Meleagroslu sahnelerin yer aldıkları bilinmektedir[583]. Kişilerin bilgelikleri ve entelektüel yönlerini vurgulamak arzusu, onların defnolundukları lahitler üzerinde Hellen Mitosları'ndan uygun seçimleri yapmalarıyla belirir. Örneğin kişinin edindiği Virtus (Erdem); Adonis, Hippolytos ya da Meleagros'un avladığı bir yaban domuzu üzerinde alegorik olarak tasvir edilir[584].

Lahde ait ikinci bir kabartmalı friz parçası ise teknenin arka yüzüne ait olmalıdır (Res. 126b). Oldukça küçük bir sahnenin korunduğu söz konusu parçadan hareketle friz genelinde ele alınan ikonografiye dair açık bir fikir öne sürmek oldukça zordur. Fakat mevcut ikonografi, ilgili dönem içerisinde Roma, Atina ve Dokimeion Atölyeleri'nin frizli lahitlerinde betimlenen Troia Savaşı'nı ve bu savaşın hatırda tutulan sahnelerinden biri olan Akhileus[585] ve Pentesilia'nın öyküsünün farklı bir varyasyon ile betimlenmiş olabileceğini düşündürmektedir. Dolayısıyla kastedilen mitostan hareketle sahnedeki figürlerin Akhileus ile Penthesilia olabileceği tartışmaya açık bir biçimde önerilebilir[586]. Sahnedeki anlık betimde Troia önlerinde yapılan savaşta Hektor'un intikamını almak amacıyla Troialılar'la ittifak kuran Amazonlar'ın Kraliçesi Penthesilia'nın Akhileus tarafından öldürülmesi ve Penthesilia'yı kollarına alan Akhileus'un bu savaşçının çok güzel bir kadın olduğunu görerek ona aşık olması ve ardından derin bir pişmanlığa kapılması anlatılmış olmalıdır. Söz konusu kabartmalı friz parçası muhtemelen sahnenin merkezi bir noktasını paylaşıyor olmalıydı. Fakat bu savaş sahnesini bütünleyen konfigürasyonun detaylardaki niteliğini devinim ve duygu olarak resmedebilmek mümkün olmamakla birlikte bu konuyu araştırmacılarımızın dikkatine bırakıyoruz.

Roma merkezi lahit sanatında Hellenler'in Amazonlar'a karşı vermiş oldukları mücadelenin betimlendiği ilk sahneler MS 140 yılı dolaylarında ortaya çıkmıştır. Ancak MS 200 yılı dolaylarında kesintisiz olarak uzanmaya başlayan frizlerde betimlenen bu ikonografi içerisine başka konuların da dahil olduğu izlenir. Bu yeni kompozisyon; Akhilleus, Pentesilia ve Amazonlar'ın sahnelerin merkezine konuşlandırılmasıyla belirir. Bu anlatımın MS 250 yılı civarında son bulduğu ve Tetrarşlar Dönemi'nde birkaç lahit üzerinde farklı kompozisyonlarla

[583] Koch, 2001: 171.
[584] Koch, 2001: 80.
[585] İlgili erkek figürünün başında fiziksel tahribatlar bulunmaktadır ve bu kısımda bir miğfer olabileceği kırık yüzeyin genel hatlarının bir miğfer formu ile büyük oranda uyuşmasından hareketle düşünülebilir.
[586] "Penthesilia, adı Akhilleus efsanesine karışan ünlü Amazon kraliçesidir. Efsaneye göre, öbür Amazonlar gibi Penthesileia da Ares'in kızıymış, Kaystros (Küçük Menderes) adlı bir oğlu, Ephesos diye bir torunu olmuş. Hektor öldükten sonra Penthesileia bir bölük Amazon'la Priamos'un yardımına koşar ve çok yararlık gösterir. Akhilleus'a karşı koymayı göze alır, savaşta sağ memesinden vurularak ölür. Ama Akhilleus can çekişirken Penthesileia'nın güzelliğine vurulmuş ve onu bir türlü unutamamıştır", Erhat, 1996: 242.

yeniden ele alındığı bilinmektedir[587]. Attika Atölyeleri'nde de Troia önlerinde Hellenler'in Troialılar'la mücedelesini betimleyen sahneler oldukça yaygındır. Antoninler Dönemi'nin ortalarında ortaya çıkan zengin konu seçimlerinden biri de Amazonlar'la ilgili tasvirlerdir[588]. Bu ikonografiler içerisinde Akhilleus ve Amazonlar'ın savaşına da sık rastlanmaktadır[589]. Konu bakımından zengin bir repertuar sunan bu sahnelerde MS 200-230'lu yıllarda bir daralmanın gerçekleştiği ve dolayısıyla bazı konuların gündemden düştüğü izlenirken Akhilleus'u içine alan konuların varlığını koruduğu görülür. Bazı örneklerde ise bu karakterle ilgili sahnelerin artık lahitlerin arka cephelerine alınması söz konusudur. Attika lahitleri üzerinde tercih edilen Akhilleus ikonografilerinin MS 250'li yıllarda da devamlılığı izlenir[590]. Amazonları ve özellikle Akhilleus ile Pentesilia ikonografisinin MS 140-170 yılları arasında Dokimeion girlandlı lahitlerinde (uzun yüzde yer alan iki girland boşluğundaki alanda) betimlendiği de bilinmektedir[591]. Lahitler üzerinde kaderin yazgısından kurtulamayıp genç yaşta ölen Akhilleus veya Meleagros gibi kahramanların betimlenmesi, lahde defnolunan kişinin aynı acı kaderi paylaştığını yansıtan anlamlı bir mesaj olduğu düşünülmektedir[592].

Lahtimiz üzerine yapılan genel değerlendirmelerin tek hareket noktasını teşkil eden bu köşe bloğu teknenin form ve biçim özellikleri hakkında bilgiler sunarken öte yandan üzerinde barındırdığı girland ve diğer ilintili unsurların plastik nitelikleriyle de lahdin tarihlenmesi konusunda son derece önemli bir rol üstlenmektedir (Res. 124-126b). Öyle ki stilkritik bağlamda gerekli olan ipuçlarının girland taşıyıcısı Nike'nin hemen üst kısmında yer alan büyük fiong ile meyveli girlandta bulundukları görülmektedir. Girland üzerinde bulunan meyvelerin dış kontörlerinin güçlü yontu işlemiyle derinlere indirgenerek her birinin diğerinden büyük oranda soyutlandığı ve böylece girland yüzey dokusunun daha aşağılara çekilerek genel örgesel biçemin ayrıştığı görülmektedir. Özellikle girland iç yayında bulunan akantus yapraklarının girintilerinde dikine ve derin bir biçimde uygulanan yuvarlak matkap deliklerinin sıkça mevcut olduğu ve aynı zamanda akantus yapraklarının dış hatlarda yukarı doğru hafif kıvrılmalar yaparak bir devinim içerisine girdikleri izlenir. Öte yandan girland üzerindeki meyve ve diğer floral yaprakları birbirinden soyutlayan kanalların oldukça derinlere vararak bu noktalarda ilgili örgelerin birbirleri arasında yoğun kontrast sağlayan köprüler meydana getirdikleri de görülmektedir. Ayrıca girland taşıyıcısı üzerinde bulunan fiongu biçimleyen olukların da güçlü matkap işçiliğiyle beliren son derece derin ve dar

[587] Koch, 2001: 106.
[588] Koch, 2001: 155.
[589] Koch, 2001: 141.
[590] Koch, 2001: 156.
[591] Koch, 2001: 165.
[592] Koch, 2001: 80.

yivlerden meydana gelmeleri söz konusudur. Yoğun ve yuvarlak matkap delikleri, örgeler arasındaki çok boyutlu köprüler ve derin olukların biçimlendirdiği kontrastla ortaya çıkan bu plastik doku MS 2. yüzyılın sonlarına güçlü bir gönderme yapar. Nitekim Claudii Temenosu'nda konumlanan 2. numaralı girlandlı lahit üzerinde izlenen, aynı tekniklerle beliren figüral ve ornomentik örgelerin bütünlediği genel plastik ifade de bu durumu kronolojik bağlamda desteklemektedir.

Mevcut iki adet tekne parçası ışığında tipolojik, kronolojik, ikonografik ve ikonolojik analizlerle karakteri ve menşeii açıklanmaya çalışılan bu lahdin; dikdörtgen prizma formunda, ön ve arka geniş yüzlerinde mitolojik sahnelerin betimlendiği, dar yüzlerinde ise Nikeler tarafından taşınan meyveli ve üzüm salkımı pandantifli girlandlara sahip olan ithal beyaz mermerden üretilmiş nitelikli bir frizli-girlandlı lahit olduğu anlaşılmaktadır.

Teknenin; tabanda traşlanmış iki verevli yüzeyle şekillenen yüksek bir kaideye sahip olması ve üst dudak kısmının da pervazsız bir biçimde sonlanması, ayrıca mezarlıkta mevcut olan yalın sandık, yarı mamül girlandlı ve tam işli girlandlı lahitlerde izlenen tekne ana formlarıyla doğrudan aynı şemayı paylaşması bu lahdin Aphrodisias ekolüne ait bir ürün olduğunu kanıtlayan birinci detaydır. Nitekim Aphrodisias Atölyesi'nin ürettiği yarı mamül ve meyve girlandlı lahitlerini biçimleyen söz konusu tekne ana formunun ikonikliği ortadadır. Sahne frizini alttan sınırlayan ve aynı zamanda sahnedeki figürasyon için bir podes görevi üstlenen alt pervaz ise bölge ve atölye fark etmeksizin Roma İmparatorluk Dönemi figürlü frizli lahitlerinde yer alan kanonikleşmiş formel bir ayrıntıdır. Aphrodisias lahit şemalarında teknenin üst kısmında bir pervaz bulunmaması, söz konusu teknede sahnenin üst kısımını sınırlamak amacıyla zorunlu olarak tasarlanan ikinci bir pervazın varlığıyla sonuçlanmış ve böylelikle formel olarak ünik bir detay ortaya çıkmıştır. Fakat; frizin sınırlanması için ihtiyaç duyulan bu üst pervazın konumu teknenin düz bir şekilde sona ulaşma kuralını aşamayarak tekne dudağından bir miktar aşağıda (genel şemaya simetrik açıdan uyum sağlayacak ideal bir hat üzerinde) tasarlanmıştır. Teknenin yan-dar yüzlerinde; Nikeler'in taşıdığı üzüm salkımlı-meyveli-akantus yapraklı bir girlandla ve lünettelerde bir Medusa başının betimlenmesiyle oluşan genel konfigürasyon da yine Aphrodisias Atölyesi girlandlı lahitleri için karakteristiktir. Dolayısıyla tekne ana formunun yanı sıra dar yüzlerde tasarlanan söz konusu bezeme şeması da lahdin Aphrodisias Atölyesi'ne ait olduğuna işaret eden ikinci tipolojik veridir. Tespit olunamayan lahit kapağının niteliği ise; Aphrodisias lahitlerinin tipoloji fark etmeksizin sahip oldukları klişeleşmiş kapakları ışığında kolayca tahayyül edilebilir. Nitekim Kibyra lahit sanatında ve mezarlık alanında bulunan Aphrodisias etkili diğer lahit tiplerinin hepsinde de aynı biçime sahip lahit kapaklarının varlığı söz konusudur. Dolayısıyla tartışma

konusunun odağında yer alan bu frizli lahdin; her köşesinde bir akroter bulunan ve tüm yan yüzlerde profillerle saçaklık şeklinde aynı oranda dışarı taşan konsollu/kirişli pervazla biçimlenmiş (omurgalı?) kırma çatı formlu bir kapağı taşıdığı düşünülmelidir.

Lahdin ön yüz frizinde betimlenen "Meleagros-Kalydon Domuz Avı" ile arka yüz frizinde yer alan "Akhilleus ve Penthesilia" tasvirleri tamamen Hellen Mitolojisi'nden alıntılanmış ikonografilerdir. Bu anlatımların Erken Antoninler Dönemi'nde Roma ve Attika lahit sanatında ortaya çıktığı ve Tetrarşlar Dönemi'ne kadar ikonografik anlatımlar içerisinde geniş yer buldukları bilinmektedir. Bunların yanı sıra ilgili betimlemelerin Dokimeion girlandlı ve frizli lahitlerinin ikonografik repertuarları arasında tercih edildikleri de görülmektedir. Lahdin ana tekne formu ve dar yüzlerde bulunan girlandlı bezeme şemaları bu lahdin Aphrodisias girlandlı lahitleri kapalı grubu içerisinde yer aldığını gösterirken geniş yüzlerde bulunan tasvirler ise lahti kastedilen grubun kısmen dışına çıkarmakla birlikte ilgili dönem içerisinde Attika Atölyeleri'nin ikonografik açıdan Aphrodisias lahit sanatına olan etkisini de açık bir biçimde göstermektedir. Konuyu destekleyen bir diğer önemli detay ise lahdin üzerinde betimlenen ornomentik ve figüratif örgeler arasındaki, (yani uzun ve dar yüzler arasındaki) bariz teknik biçem farklılıklarıyla ilgilidir. Öyle ki; dar yüzlerde tercih edilen ornomentik şemada matkap işçiliğiyle ortaya çıkan kontrast ve dolaylı barok ifadeler dönemin stil üslubuyla doğrudan örtüşmektedir. Fakat frizlerde izlenen figürlerin uzun saç ve sakallarını biçimleyen sığ traşlama, barokdan yoksun ve dingin bir biçemi doğurmuştur. Bu durum lünette de betimlenen Medusa'nın saçlarında da izlenmektedir. Öte yandan zeminden fazlaca çözünmemiş figürlerin elbise kıvrımlarındaki olukların sığlığı ve topyekün geometrik yeknesaklığı da bu teknik anlayışla birliktelik sergilemektedir. Ayrıca uzun yüzlerdeki kabartma figürlerin zeminden zayıf çözünmüşlüğü, figürlerde izlenen anlık karelerin idealize edilmiş anatomilerle yansıtılması ve dolaylı olarak ortaya çıkan dinginlikler ise dönemin plastik stil anlayışına tezat anakronik bir resim sergilemektedir. Dolayısıyla burada sanatçının öznel bir tercih ile Klasik Dönem plastik sanatına retrospektif bir dokunuşta bulunduğu önerilebilir[593]. Yani lahdin dar yüz ornomentik betilerinde Aphrodisias'ın MS geç 2. yüzyıl biçem uslubu izlenirken frizlerinde ise Klasistik bir plastik anlayışın varlığı olasıdır. Bu

[593] Aphrodisias farklı çeşitlerde biçimlenen frizli lahitlerin niceliğinin oldukça kısıtlı oldukları ve bu örneklerin ikonografik olarak; Dionysiak tasvirleri, Eroslar'ı, Herakles'i, Amazonomakhia'yı, Cehennem Sahnesi'ni ve bir evli çiftin Mousalar'la birlikteliğini betimleyen değişik kompozisyonların varlığı söz konusudur. Bu lahitlerin yapımında her lahdin başka örneklere öykünülerek imal edildiği ve bunların bir kısmının Dokimeion'dan mülhem ele alındığı ya da Roma'dan ithal edilmiş olabilceği? önerilmiştir. Örnek olarak; tahribatlı durumda olan Amazon betimli bir frizli lahit üniktir. Araştırmacılar bu lahdin Klasik Dönem Atina örnekleri ışığında ele alındığını ve biçem konusunda ise MS 2. yüzyıla ait Atina yapıtlarıyla yakından ilintili olduğunu dolayısıyla bu lahti üretenin Atina'dan gelen bir sanatçı olabileceğini önermişlerdir. Mevcut Aphrodisias frizli lahitlerinin Orta ve Geç Antoninler Dönemi'ne ait oldukları ve hiçbirinin MS 3. yüzyıl içerisinde yer alamayacağı belirtilmiştir. Koch, 2001: 250-252, Res. 104.

durum, lahdin Aphrodisias'ta özgür ya da özel isteğe göre çalışan yerel bir sanatçı eliyle ya da bölgeye Attika'dan gelen bir başka sanatçı tarafınca üretilmiş olabileceğine işaret etmektedir[594].

Sonuç olarak; MS geç 2 - erken 3. yüzyıla ait olduğunu önerdiğimiz bu frizli lahdin kronolojik saptamasını destekleyen bir başka veri de ilgili yüzyılın sonlarında Achilleus'u içine alan sahnelerin özellikle Romalı lahit sanatçıları tarafından teknelerin arka yüzlerine kaydırılmalarındadır. Anıtsal Oda Mezar'ın Temenosu'ndaki bomikosun taşıdığı bu lahdin söz konusu mezarın inşasından yaklaşık elli-atmış yıl sonra Aphrodisias Atölyeleri'nde yerel mermerle özel bir istek minvalinde üretilerek Kibyra'ya sipariş yoluyla geldiği anlaşılmaktadır. Bu siparişin Claudii Ailesi'ne mebsup olan genç bir erkek bireyin ölümüyle ilgili olduğu da kuvvetle muhtemeldir. Nitekim epigrafik yoksunluklar nedeniyle ismi bilinmeyen bu şahsın idealize karakteri ile hazin kaderi, lahdin frizlerindeki mitolojik yüzlerle yani Meleagros ve Akhilleus üzerinden alegorik bir biçimde yansıtılmıştır. Bu gencin erdemliliği ön yüzdeki Meleagros! ile özdeşleştirilirken arka yüzdeki Achilleus! ise onun kahramanla paylaştığı acı kaderin ikonolojik bir yansıması olarak belirmiştir. Akheloos ise Karanlıklar Ülkesi'nin bilinmezliğinin ve ölenin ardından duyulan zorlu Styks engelinin kolaylıkla geçilebilmesi temennisinin bir personifikasyonu olarak tasvirdeki yerini almıştır.

Alanda izlenen lahitler teknelerin morfolojik özelliklerinden hareketle tipolojik bir analize tabi tutulmuş ve sonuç olarak aşağıdaki tabloda izlenen gruplara ayrılmışlardır.

Tablo 4.8

Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı Lahit Tipolojisi		
Tip	**Kodu**	**Adet**
Yalın Sanduka	4a, 4b, 8, 10 ve 13 No.'lu Lahitler.	5
Yivli	9 ve 11 No.'lu Lahitler.	2
Yarı Mamül Girlandlı	1 ve 12 No.'lu Lahitler.	2
Tam İşli Girlandlı	2 ve 3(?) No.'lu Lahitler.	2
Frizliler	Anıtsal Oda Mezar Temenosu Bomikoslu Lahti.	1
Bilinmeyenler	5, 6, 7, 14, 15, 16, 17, 18.	8
Toplam	20 Adet	

Tamamen Kibyra yerel kayaçlarından üretilen bu lahitlerdeki yalın ana şema, tip farketmeksizin tüm lahit türleri için genel geçerdir. Yani yalın sandık tip lahitlerin tekne ve kapağından müteşekkil salt taslak diğer tiplerde üretilen tüm lahitler için bir altlık-omurga niteliğindedir. Dolayısıyla yalın sandık tip lahitler, Roma İmparatorluk Dönemi Kibyra lahit

[594] Nitekim; MS 3. yüzyıla ait Atina lahitlerinin de bazı bölgelerde hatta eyaletlerin neredeyse hepsinde kopyalarının yapıldığı bilinmektedir. Süsleme örgelerinin ve tasvirlerin doğrudan taklit edildiği örneklerin yanı sıra süs pervazları olmayan bazı lahitlerdeki tip ve tasvirler söz konusu lahitlerin Attika tipi olduklarını göstermektedirler, Koch, 2001: 161.

sanatını en sade haliyle temsil ederlerken aynı zamanda bu sektörün ikonlaşan ürünleri olmuşlardır (Res. 189-191). Epigrafik veriler Kibyra yalın sandık tip lahitlerinin MS 2. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıktıkları yönünde iken örneğin bu tipin daha erken tarihli temsilcilerinin ise Hierapolis'te olduğu izlenir. Bu nedenle konuyla ilgili net kronolojik (menşei) saptamalara ancak nekropolislerin genelinde izlenen ilgili lahit örneklerinin çok daha kapsamlı araştırılmalarıyla ulaşılabileceği açıktır. Dolayısıyla Kibyra Nekropolisleri'nde nicelik olarak en yüksek paydaya sahip olan bu lahit türünün ilk kullanımlarının tam olarak ne zaman ortaya çıktığı sorunsalına bir şerh düşerek söz konusu yalın sandık lahitlerin Merkezi İonia, Phrygia ve Kibyratis'te benimsenmiş bir tür olduğunu vurgulamak da gerekir. Ayrıca bu lahitlerin sahip olduğu yalın ana şemaların Aphrodisias Atölyesi'nin ürettiği lahitler için de klişe olduğu görülmektedir. Dolayısıyla Kibyra yalın sandık lahitlerinin benzerlerinin yerel olarak üretildiği ve kullanıldığı kentler coğrafi olarak Güneybatı Anadolu içerisindedir ve oldukça sınırlı sayıdadır. Çoğunlukla kentteki lahit talebini karşılamaya yönelik seri bir biçimde üretilen ve stoklanan yalın sandık lahitlerin istikrarlı ana şeması Kibyra özelinde kapalı bir grup oluşturmaktadır ve bu şema diğer yerel lahit türleri için de değişmez bir şekilde uygulanmıştır.

Bezeksel açıdan herhangi bir ana lahit grubu içerisine dahil edilemeyen yivli lahitlerde tercih edilen yivlerin erken dönem Roma urnelerinde uygulanmışlığı bilinirken bu geometrik üslubun lahit sanatı içerisinde ne zaman uygulanmaya başlandığı henüz netlik kazanmamıştır. Roma atölyelerinin bu örgeyi Hadrianus Dönemi'nde üretilen lahitler üzerinde tatbik ettikleri anlaşılırken Atina'da ise Geç Antoninler Dönemi'nde yer edindiği anlaşılmaktadır. Kapalı bir tip oluşturamayan ve bu nedenle daha çok yerel atölyelerin ürünleri oldukları ileri sürülen yivli lahitlerin Anadolu'da da oldukça sınırlı sayıda örnekleri izlenir. Efes, Sardes, Konya ve Senaros'ta belgelenen örneklerin yanı sıra Aphrodisias ve Hierapolis'in bu konuda önemli bir yere sahip olduğu kuşkusuzdur. Anadolu'da belirli bir atölyenin ürünleri olarak nitelendirilemeyen bu lahit örneklerinin azlığı dolaylı olarak bu konudaki araştırmalarda köken, tipoloji ve kronoloji gibi temel sorunsallara yol açmıştır. Konuya ilişkin arkeolojik belirsizliklerin giderilmesi konusunda daha fazla örneğe ve araştırmaya ihtiyaç duyulduğu açıktır. Dolayısıyla Kibyra Nekropolisleri'nde az sayıda izlenen yivli lahit tipi üzerinden dönem lahit sanatı içerisinde tercih edilen bu bezeğin olası bir atölye etkisi altında uygulanmış olabileceği net olarak öne sürülemese de aksini ıspatlamak da mümkün değildir. Fakat söz konusu lahitler üzerinde Kibyra için kanonik olan formel şemanın korunmuşluğu bu bezemenin Kibyra yerel lahit sanatının temel nitelikleriyle büyük bir uyum içerisinde uygulandığına işaret etmektedir (Res. 195-198).

Kibyra lahit sanatındaki yerini çok az temsilciyle alan yarı mamül girlandlı lahitlerin bazılarının Aphrodisias ve Efes Atölyeleri'nin açık etkilerini gösteren yerel üretimler olduğu izlenirken, bu aile mezarlığında bulunan iki adet yarı mamül girlandlı lahit söz konusu merkezi ekol atölyelerin etkilerinden bağımsız olarak çalışan Kibyra Atölyeleri'nin özgün eserleri olması nedeniyle önemlidir (Res. 157-159). Söz konusu lahitlerin amaçları gereği çok uzun bir süre için aynı formel özelliklerle ve çok az sayıda üretilmiş olmaları stilkritik temelli kronolojik değerlendirmelerin önündeki en büyük engeldir. Ancak mezarlık alanında izlenen rölöveler bu lahitlerin Kibyra lahit atölyelerinin geç dönemde ürettikleri ünik örnekler olduklarını önermektedirler. Son olarak bu yarı mamül girlandlı lahitler üzerinde izlenen plastik ana şemaların tam olarak nasıl bir konfigürasyon için hazırlandıkları anlayabilmek için aynı tipte ele alınan tam işli girlandlı lahitlerin tespitine ihtiyaç olduğu da açıktır.

Alandaki 2. numaralı girlandlı lahit üzerinde ise yine genel bezeme şemasını bütünleyen örgelerin nicelik ve niteliklerinin son derece özgür bir tercihle belirlenmesi söz konusu lahdin dönemin herhangi bir kapalı lahit grubuna girmesine engel olmuştur. Dolayısıyla bu lahit üzerinde Dokimeion, Roma, Attika ve Aphrodisisas lahit sanatının etkisi altında kalan yerel veya gezgin bir sanatçının özgür tasarrufları izlenmektedir (Res. 144-156). Kibyra girlandlı lahitlerine ilişkin mevcut sınırlı bilgiler ilerleyen yıllarda yapılacak olan arkeolojik araştırmalarla gelişecektir.

Anıtsal Oda Mezar bomikosu üzerindeki mermer frizli lahit ise kentteki lahit sanatı üzerinde izlenen Aphrodisias etkisinin yanı sıra iki kent arasındaki lahit ticaretine ilişkin güzel bir örnektir. Kibyra lahit sanatı içerisinde yüksek niteliğiyle dikkatleri çeken bu ünik örnek aynı zamanda ailenin sahip olduğu maddi gücü de vurgulamaktadır (Res. 124-126b).

4.2.1.2.2 Lahit Taşıyıcıları

Bu kısımda mezarlıktaki lahitlerin yerleştirildikleri kaideler mimari ve soyut anlamda irdelenecektir. Alanda mevcut olan lahitler arasında yalnızca yalın sandık lahitlerin basit subasmanlar üzerine bırakıldıkları izlenirken diğer yivli, yarı mamül girlandlı[595], girlandlı ve frizli lahitlerin ise krepidomalar ya da yüksek bomikoslar üzerine yerleştirildikleri görülmektedir. Söz konusu taşıyıcıların yapımında tamamen yerel bej kalkerler kullanılmıştır ve hepsi de mezarlığın görsel ve teknik oryantasyon kuralına bağlı kalarak kuzey-güney yönde inşa edilmişlerdir. Daha öncelerde de belirtildiği üzere söz konusu bomikoslar ile krepidomalar geç dönem soygunları ve Erken Hristiyanlık Dönemi'nde ortaya çıkan bir takım dinsel olumsuz tutumlar nedeniyle ciddi oranda zarar görmüşlerdir.

[595] Yalnızca 12 numaralı yarı mamül girlandlı lahit bir bomikos üzerinde konumlanmakta olup söz konusu açıklamanın dışında kalmaktadır.

Söz konusu taşıyıcılar lahitlerin korunaklı ve de görsel açıdan daha dikkat çekici olmalarını sağlarken öte yandan ölü kültü içerisinde açıkça benimsenen ölü ruhunun yüceltilme amaçsallığını da mimari bir form ile buluşturmuşlardır. Bu mimari biçimin yalnızca Roma İmparatorluk Dönemi'nde değil erken zamanlarda da Anadolu yerel ölü kültleri içerisinde benimsendiği ve farklı mezar türlerinin özgün dokularına uygun ve estetik bir şekilde entegre edildikleri bilinmektedir. Aynı mentaliteden köklenerek bir mezarı yüksek bir platform üzerine yerleştirme kaygısıyla ortaya çıkan erken kült örneklerin başlıcaları arasında; Ksanthos Ev Mezar (MÖ 5. yüzyıl)[596], Nereidler Anıtı (MÖ 420-400)[597], Perikle Heroonu (MÖ 370-360)[598], Halikarnassos Mausoleionu (MÖ 350-340)[599], Knidos Aslanlı Mezar (MÖ 4-3. yüzyıl)[600] ve Belevi Anıtı (MÖ 3. yüzyıl)[601] sayılabilir. Bu mezarlar kent yaşam alanlarındaki özel konumları ve yüksek-anıtsal mimarileriyle defnedilenlerin ktistes gibi unvanlarını ön plana çıkartmakla kalmayıp onların heroize edilmişliğini de vurgulayan birer politik araç olarak Roma İmparatorluk Dönmei öncesi Anadolu ölü kültünde varolmuşlardır[602]. Anadolu mezar mimarisinde münferit inhumasyon definlerin tatbikinde kullanılan lahitlerin yüksek podyumlar üzerine bindirilme geleneğiyle ise ilk kez Lykia'da karşılaşılır. Çünkü Lykia'da MÖ 6. yüzyıldan beri var olan ölenleri hayattakilerden ayırarak yüceltme anlayışının esas olduğu ve nitekim Ksanthos'taki Aslanlı Mezar, Harpy Anıtı ve İsinda Mezar Anıtı gibi payeli örneklerin bu mentalite doğrultusunda yükseltilen mezarlar olarak var oldukları görülmektedir. Bu durumun zaman içerisinde paye kapaklarının üzerine mezar odası yerine bir lahit konularak tipik podyumlu Lykia lahitlerine evrildiği ve Roma İmparatorluk Dönem'inde ise bu taşıyıcıların krepidomalar şeklinde devam ettiği anlaşılmaktadır. Payeli mezarların ardılları olarak düşünülen bu yüksek podyumlu lahit kaidelerinin iç kısımları bazen masiftir bazen de bir mezar odası (hyposorion) şeklindedir. Bu yüksek lahit podyumlarının Roma İmparatorluk Dönemi'nde ise yerini birkaç basamaktan oluşan daha basık ve sade olan eksedral kerpidomalara bıraktığı görülmektedir[603]. Kibyra ölü kültünde aile-münferit definler için tasarlanan bir mezarın basamaklı platformlarla yükseltilmesi fikrinin ise Geç Hellenistik- Erken Roma İmparatorluk Dönemi'nde kremasyonların muhafazasında kullanılan anıt mezarlar ve silindirik-dikdörtgen ostoteklerle eş zamanlı varoldukları anlaşılmaktadır.

---

[596] Demargne, 1974: 24; Courtils, 2003: 48.
[597] Borchardt, 1970: 360; Lawrence, 1966: 190.
[598] Borchardt, 1990: 77.
[599] Hojlund vd., 1981: 95.
[600] Waywell, 1980: 7.
[601] Waywell, 1980, 8; Hoepfner, 1993: 123.
[602] Borchardt, 1999: 45, 46.
[603] Çelgin, 1990: 177, 178, Res. 225-234; Konuyla ilgili geniş bilgi için bkz.: İdil V., Lykia Lahitleri, 1985.

4.2.1.2.2.1. Krepidomalar

Mezarlıkta bulunan krepidomaların sayısı üç adettir. Bunlar alanın en güney sektöründe (Res. 260-263); 16 (Res. 274-279), 17 (Res. 283-284) ve 18 (Res. 285, 286) numaralı lahitlerin yerleştirilmesinde kullanılan basamaklı taşıyıcılardır**.** Söz konusu krepidomaların hepsi yerel kireç taşından imal edilmişlerdir. Alana kuzey-güney yönde inşa edilen bu altlıklar kaliteli işçilikleriyle dikkat çekicidirler. 18 numaralı krepidoma büyük oranda tahribatlıdır fakat 16 ve 17 numaralı krepidomalar son derece iyi durumda olup genel mimari tipoloji konusunda sağlıklı fikirler sunmaktadırlar. Bu iki örnek ışığında söz konusu taşıyıcıların genel mimari özellikleri şu şekilde tanıtlanabilir. Uzun ya da orta ebatlarda olan bu taşıyıcılar dikdörtgen planlıdırlar. İki dar ve arka yüzler basamaksız olup düz fasatlıdır yani tek cephelidirler (Res. 262, 263). Tabanda üç sıra şeklinde birbiri üzerinde simetrik daralarak yükselen basamaklar yer alır. En üstteki basamağın 17 ve 18 nolu krepidomalarda olduğu gibi düz işlenebildikleri görülürken 16 numaralı krepidomada izlendiği üzere iç bükey bir bank formunda tasarlanmaları da söz konusudur. Ayrıca bu bank sırasının sol ve sağ köşelerinde birer stilize veya tam işli aslan ayağı da yer almaktadır (Res. 275)[604]. Krepidomanın en üstünde ise alt ve üst kısımlarında düz silmelere sahip, lahitlerin konumlandırıldıkları alçak bir kaide bulunur. Bu kaide sırası aynı zamanda krepidoma içerisinde bulunan olası hyposorionunun tavanını da oluşturmaktadır. Söz konusu durum 16 numaralı taşıyıcıda izlenmektedir (Res. 274). Burada basamaklı platformun iç planı boyunca uzanan bir alt defin odası tasarlanmıştır. Bu kripto defin odasına giriş ise taşıyıcının kuzey dar cephesinde, monoblok içe açılır tek kanat bir kapı ile sağlanmaktadır (Res. 277-279). Bu kapıda da alandaki yeraltı oda mezar kapıları için tipik olan iç sürgülü bir kilit sisteminin varlığı söz konusudur (Res. 280).

Bu mimari formlar Roma İmparatorluk Dönemi Kibyra lahitleri için bütünleşik ve aynı zamanda klişeleşen bir tablo oluşturmuşlardır. Ancak bu taşıyıcı ünitelerin Hellenistik etkilerle Erken Roma İmparatorluk Dönemi'nde Kibyra mezar sanatındaki varlığı kent ana yoluyla ilintili tercih edilen (kent stadionunun kuzey doğusundaki) alanı yerleşke edinmiş Hellenistik Dönem Nekropolisi'ndeki ilgili bazı örnekler ışığında bilinmektedir. Söz konusu taşıyıcılar; MS Erken 1. yüzyılda Kibyra münferit mezar sanatının ilk plastik ürünleri olan yüksek kaliteli silindirik ostoteklerle (Res. 135) komplike tasarlanmış (çok basamaklı) krepidomalardır (Res. 13, 20, 21). Kremasyon definlerin muhafazasında kullanılan silindirik

[604] Krepidomalarda tasarlanan söz konusu bir bank sırasının belirlediği mimari biçim farklılığı aynı zamanda krepidomaların tasarımlarındaki kronolojik evrilmelere ışık tutan ayrıntılar olarak önemlidir. Öyle ki; krepidomalarda ya da bomikoslarda tasarlanmaya başlayan aslan ayaklı bankların Geç Antoninler Dönemi'nde ortaya çıktığı ve de bank bulunmayan diğer yalın krepidoma tiplerinin ise Erken Antoninler Dönemi'nde belirdikleri anlaşılmaktadır. Bu konuya" Bomikoslar" başlıklı metnin sonunda daha detaylı değinilecektir.

ostoteklerin yerleştirilmesi için ideal ergonomik formlarla beliren bu erken dönem krepidomaların nitelikleri sınırlı sayıdaki (üç adet) mevcut örnekler üzerinden şu şekilde açıklanabilir[605]. Bir ostoteğin genel fiziksel karakterinin belirlediği ana hatlar dahilinde tasarlanan bu taşıyıcıların mimari formu dikdörtgen ya da kare bir plan üzerinde şekillenir. Üzerine birden fazla ostoteğin konumlandırılabileceği ölçekte büyükçe hacme sahip platformların çok sayıda (beş adet) krepisten müteşekkil olduğu izlenir (Res. 20, 21). Platformların gözden uzak ikinci planda kalan arka ve yan yüzlerinin düz bırakıldığı görülürken ön cephedeki basamakların simetrik olarak birbiri üzerine bindirilmeleri söz konusudur. Basamakların en üst kısmında ise alt ve üst kısımlarında profiller bulunan ve basamaklara nazaran biraz yüksekçe kaide bulunur ve ostotekler bu son unsur üzerine dübellenerek konumlandırılırlar. Söz konusu az sayıdaki örnek arasında bulunan bir krepidomanın en alt basamak kısmında aslan ayaklı iç bükey bir bankın tasarlanması dikkat çekici değişik mimari detaylar arasındadır (Res. 22). Bu erken dönem krepidomaların iç kısımları tamamen kaba molozla blokaje olup hyposorionlara sahip değillerdir. Son derece ince traşlanan blokların yatayda birbirlerine kenetlerle bağlanmışlıkları da teknik ayrıntılar arasındadır. Bu mimari tasarım ile inşa edilen söz konusu erken dönem krepidomalar çok sayıda basamakları ile oldukça yüksek bir stylobat niteliğindedirler. Genellikle izleyicilerin dikkatine yönelik belirlenen oyantasyonları ve diğer ilintili mimari formları ile statik, estetik ve manevi algılar içerisinde gündeme gelen bu taşıyıcılar Kibyra'nın Roma İmparatorluk Dönemi lahit krepidomalarının bir prototipi niteliğindedirler.

Erken Roma İmparatorluk Dönemi'nde inhumasyonlara evrilen defin anlayışının lahit kullanımlarını gündeme getirmesi diğer yandan münferit mezarları taşıyan bu kerpidomaların da özellikle hacim ve plan bazında lahitlere uyum sağlayacak ideal ergonomik formlara evrilmelerini kaçınılmaz kılmıştır. Bu bağlamda MS erken 2. yüzyılda kullanımları artan lahitlerin öncelikle kapladıkları alan hacimleri dikkate alınarak daha geniş ve daha alçak olan değişik tiplerde krepidomaların tasarlanmaya başladıkları görülür. Bunların; eksedral "U Planlı", "Apsidal Planlı" veya "Düz Dikdörtgen Planlı" krepidomalar olmak üzere nispeten

[605]Hellenistik Dönem'e ait anıt mezarın hemen doğusunda MI. ve MIII. Kod'lu mezarlara ait kalıntılar yer alır (Res. 20, 21). Kuzeyde bulunan MI. Kod'lu Mezar'a ait kalıntı altı basamaklı bir krepidomanın var olduğuna işaret eder. Oluşturulan bu yüksek stylobatın iç kısmı ise massivdir (Res. 20). MII. Kod'lu Mezar'a ait kalıntı ise kısmen korunabilmiş üç sıra krepisten oluşur ancak bu sayının daha fazla olduğu da açıktır (Res. 21). Her iki masif mezar altlığı da soygunlar esnasında büyük oranda tahrip edilmiştir. Alan içerisinde yapılan kazılarla ortaya çıkartılan bir adet silindirik osthotek bu basamaklı stylobatların kremasyon amaçlı kullanılan osthotekleri taşıdığına dair güçlü ipuçları vermektedir. Fakat nekropolis çalışmalarında işaret edilen bu mezar mimarisine ait in-situ bir örneğin tespit edilememiş olması konunun henüz netlik kazanmasına imkan tanımamaktadır. MIII. Kod'lu Mezar'ın hemen doğusunda kısmen görülebilen aynı nitelikteki eksedral-banklı kalıntı ise bu tip mezarların nicelik olarak daha fazla olduklarına ve daha geniş bir alanı işgal ettiklerine işaret etmektedir (Res. 22). Ayrıca; mezarların yakın ve belirli bir nizam içinde inşa edilmesi de burada stadionun doğu yamacı boyunca devam eden bir mezar silsilesinin varlığına dair deliller sunar, ayrıca bkz.: Özüdoğru ve Dökü, 2010, 37-45.

zenginleşen bir tipolojik repertuar oluşturdukları izlenir. Özellikle diğer tiplere nazaran nicelik olarak daha fazla olmakla birlikte düz dikdörtgen planlı krepidomaların Güney, Batı ve Doğu Nekropolis sınırları içerisinde MS 2 ve 3. yüzyıla ait münferit-aile mezarlarında lahit taşıyıcıları olarak kullanıldıkları bilinmektedir. Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı'nda tercih edilen söz konusu 16, 17 ve 18 nolu lahit krepidomalarının Kibyra özelinde ağırlıklı olarak MS 2. yüzyıl içerisinde bir moda haline geldiğine tanık olunurken aşağı yukarı aynı dönemlerde benzer taşıyıcıların başka bölge kentlerinin nekropolislerinde de değişik (bazen yöresel) formlarıyla var oldukları görülmektedir. Konuya ilişkin örneklerin bazıları; Patara[606], Olympos[607], Arykanda[608], Andriake[609], Trebenna[610], Hierapolis[611], Perge[612] ve Termessos[613] gibi kentlerde izlenmektedirler.

Esas olarak bir veya daha fazla lahdin yükseltilerek konumlandırılması görevini üstlenen, mimari ve ölü kültüyle ilintili ritüeller gibi başka farklı ihtiyaçlara da cevap verebilecek kabiliyete sahip Roma İmparatorluk Dönemi krepidomalarının arketipleri erken dönem Lykia mezar-lahit mimarisinde izlenmektedir. Ancak yukarıda isimleri zikredilen

[606]Patara'da belgelenen üç adet "U" planlı (aslan ayaklı) eksedral taşıyıcılar sunak gömüt olarak tanımlanmışlardır. MS 2 ve 3. yüzyıla ait olan ve üç adet lahti taşıyan bu kaidelerinin arka gövde kısmında monoblok kapılı alt defin odaları yer almaktadır. Kısmen daha yüksek ve görkemli olan bu mimari biçim aynı zamanda ölü kültüne ilişkin ritüellerin-sunuların gerçekleştirildiği kutsal bir işlevelliğe de sahiptir. Bu mimari tipoloji yöresel bir özellik sergilemekte olup başkaca örnekleri İdebessos, Sura ve Apollonia gibi diğer Lykia kentlerinde de izlenmektedir, konuya ilişkin geniş bilgi için bkz.: Aktaş, 1994.

[607]Olympos'taki lahit taşıyıcıları ise dikdörtgen planlı olup alt kısımlarında girişleri yan yüzlerden olan hyposorion tasarlıdır. Bunun üzerine birkaç basamaktan oluşan krepidomalar yerleştirilmişlerdir ve üst kısımda konumlanan iç bükey fromlu eksedra-bank sırasının köşelerinde küresel bank ayakları tasarlanmışlardır. Araştırmacılar bu mimari tasarın bölgede Hellenistik Dönem'den itibaren ortaya çıktığını ve Roma İmparatorluk Dönemi'nde popüler hale geldiğini ifade etmektedirler, konuya ilişkin geniş bilgi için bkz.: Uğurlu, 2006: 47, 48.

[608]Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait tonozlu bir anıt mezarın sellasında bulunan dikdörtgen planlı ve hyposorionlu lahit krepidomaası, Özbek 2005: 118-122, Lev. 31, Res. 68.

[609] MS 1-3. yüzyıla ait dikdörtgen planlı hyposorionlu krepidomalar, Uğurlu, 2003: 355-366, Res. 8.

[610] Çevik, 2005: 203, Fig. 11.

[611] Hierapolis'te krepidomaların "U" ve "dikdörtgen planlı" olmak üzere her ikisi de izlenmektedir. Kentin kuzey nekropolisinde nekropolis yolunun batı kanadı boyunca sıralanan dikdörtgen planlı krepidomaların yüksek nicelikteki varlığı dikkat çekicidir. Merdiven şeklinde yükselen krepidomaların en üst kısmında iç bükey formlu bir eksedra-bank sırası yer alır. Mezar ziyaretçilerinin oturması için planlanan bu eksedra-bank sırasının köşelerinde aslan ayağı betimleri bulunmaktadır. Araştırmacılar dekorasyon amaçlı yapılan bu plastik betilerin aynı zamanda gücü ve kuvveti vurguladıklarını belirtirken bu türden uygulamaların İsauria, Lakonya ve Kilikia'da var olduğunu eklemektedirler. Krepidomaların en üst kısmında ise lahitlerin oturtulduğu alçakca düz kaideler bulunmaktadır. Ayrıca bu mimari biçime sahip lahit kaidelerinin MS 2. yüzyılda Sagalassos, Cretepolis, Selge, Kremna ve Trebenna'da da tercih edildikleri ifade edilmektedir, Şimşek, 1997: 22, 23.

[612] Perge Batı Nekropolisi, dikdörtgen planlı aslan ayaklı eksedralı-banklı krepidoma (MS 212), Yılmaz, 2016: 259-268, Res. 2.

[613]Termessos Nekropolisleri'nde MS 2. yüzyıla ait söz konusu krepidomaların dikdörtgen planlarla var olarak birer adet lahit taşıdıkları izlenmektedir. Araştırmacıların bu konudaki açıklamaları şöyledir; "Bu banklar da, uçlarında stilize edilmiş arslan ayakları kapsayan, esas cepheleri içe dogru kavisli profilli, "oturma bankları" şeklindedir. Bazen lahitlerin, ayrıca bu bankların üzerine konulmuş ikinci bir bank üzerine oturtuldugu görülmektedir. Üstteki bu ikinci bankların esas cepheleri düz olup, iç içe geçmiş çerçeve, yahut silmelerle hareketlendirilmiştir. Ayrıca, söz konusu banklar, uçlarında stilize arslan ayakları yerine, iç ve dışbükey profillerden oluşan birer çıkıntı kapsamaktadırlar ki, bu formlarıyla bir "ayak bankı"nın özelliklerine sahiptirler. Daha önce de belirttigimiz gibi, lahitlerin altlarındaki bu banklar, tamamen Lykia Bölgesi'nin etkilerini taşımaktadır", Çelgin, 1990: 199, Res. 259, 260, 261, 262, 263, 273.

kentlerdeki krepidoma örnekleri bu mimari geleneğin Roma İmparatorluk Dönemi'yle birlikte (MS 1-3. yüzyıl) daha basit formlara indirgenerek kültür bölgelerini aşkın bir yayılım alanı bulduğuna işaret etmektedirler. Öyle ki; Lykia, Phrygia, Pamphylia, Pisidia ve Kibyratis'te belgelenen örnekler lahitlerle bütünleşen bu mimari formun yayılım hacmi ve dönemleri konusunda açık fikirler sunmaktadırlar. Öte yandan planları ve diğer detay donanımlarıyla benzerlik konusunda büyük tutarlılık gösteren bu taşıyıcıların Roma İmparatorluk Dönemi'nde ortak bir biçime ulaştığı da anlaşılmaktadır.

Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı'nın güney sektöründe konumlanan 16, 17 ve 18 numaralı lahit krepidomalarının kısa ya da uzun dikdörtgen planlar içerisinde inşa edildikleri görülmektedir. Bu planlamanın asal nedeni mevcut alanın-topografyanın daha çok dikdörtgen planlı taşıyıcıların inşasına uygun bir forma sahip olmalarıyla ilintilidir. Nitekim kent nekropolislerinde "U" ya da "apsidal" planlı krepidomaların zaten mezar mimarisi içerisinde yer aldıkları bilinmektedir. Bu taşıyıcılar lahitlerin konumlandırılmasına ilişkin statik bazı sorunlara sağlıklı çözümler sunarken diğer yandan da mezarları daha korunaklı hale getirmişler ve hatta onların anıtsal-görkemli bir yapıya ulaşmalarını sağlamışlardır. Daha çok sosyal yapının üst kesimlerince tercih edilen bu yükseltilmiş mezar mimarisi ilgili ailelerin ölen yakınlarını kamu ya da en azından aile bireyleri nezdinde yüceltme-onore etme kaygısı taşıdıklarına işaret etmektedir. En üst basamakta ayrıca tasarlanan iç bükey bank sırası mezar ziyaretleri ve ritüellerinde insanların kullanımına dair düşünülmüş bir ayrıntıdır. Bu bankın köşelerindeki stilize ya da tam işli aslan ayakları ise manevi anlamda mezarın taşınmasına bir atıftır. Bu örge salt dekoratif bir unsur olmanın ötesinde Anadolu'da kökleri çok eskilere dayanan bir inanç sistemiyle ilintilidir. Ana Tanrıça Kybele'ye açık bir göndermeyi temsil eden bu örgeler gücü ve mezar koruyuculuğunu sembolize etmelerinin yanı sıra ölenleri yüceltme anlamlarını da barındırmaktadır[614]. Ataya ve soya olan bağlılığın mimariyle nasıl bütünleştirildiğini anlatan bu taşıyıcılarda ölü kültü sunuları için tasarlanmış ilintili herhangi bir sunağın yer almadığı anlaşılmakta hatta sunaklar dışında bu etkinliğin gerçekleştirildiğine kanıt olabilecek herhangi bir mimari detay da bulunmamaktadır. Krepidomanın iç kısmında bulunan hyposorionların ise; kölelerin, azatlıların veya görece uzak akrabalık bağı bulunan şahısların defnedilmeleri amacıyla tasarlanan ikincil defin odaları oldukları arkeolojik ve epigrafik veriler ışığında bilinen bir durumdur[615]. Konuyla ilgili olarak, 16 numaralı lahdin yokluğunun yanı sıra krepidoma üzerinde de bir yazıt bulunmayışı ilgili alt defin odasına kimlerin defnedileceği konusunun aydınlanmasına imkan tanımamaktadır. Fakat defin mimarisinde izlenen bu ayrışma aynı zamanda aile içindeki statü farklılıklarına ve muhtemel

[614] Daha geniş bilgi için bkz.: Aktaş, 1994: 22, 23.
[615] Uğurlu, 2000: 64, 65.

kan bağı uzaklıklarına işaret etmektedir. Aynı durum 16 ve 17 numaralı krepidomalar ile 18 ve 20 numaralı yer altı oygu oda mezarlarının yakın mimari ilişkisinde de gündeme gelmiş olabilir! (Res. 259, 260). Fakat bu statü farklılıklarının ya da kan bağı konularının söz konusu mimariyi nasıl bir hukuksal çerçevede biçimlendirdiği konusu epigrafik bir veri olmadığı için muğlaktır. Son olarak Kibyra'nın erken dönem ostotek taşıyıcılarından başlamak üzere Roma İmparatorluk Dönemi krepidomalarında da basamakların (üç ve beş gibi) tek sayılarda tasarlanmaları kentin yer altı oda mezarlarındaki dromos merdivenlerinde de izlenen ortak bir durumdur. Israrla korunan bu sayısallık, dönemin henüz bilinmeyen spiritüel bir inancının ya da toteminin mezar kültüne yansımasıyla ve dolayısıyla mezar mimarisi üzerindeki belirleyici gücüyle ilgili olmalıdır.

4.2.1.2.2.2. Bomikoslar

"Bomikos" Kibyra Roma İmparatorluk Dönemi lahitlerinin yerleştirilmesi amacıyla, altta bir krepidoma ve hemen üstünde dikdörtgen prizmatik yüksek bir podyum ile meydana gelen anıtsal taşıyıcılara verilmiş isimdir. Günümüze değin Kibyra Nekropolisleri'nde yapılan epigrafik araştırmaların ulaştığı sonuç bu kelimenin yalnızca iki adet ilgili taşıyıcı üzerinde zikredildiği yönündedir. Bunların ilki Corsten[616] tarafından Gölhisar-Horzum Mahallesi'nde tespit edilen MS 1-2. yüzyıla ait bir lahit kapağı üzerinde okunmaktadır. Bu kapak üzerindeki iki satırlık Hellence yazıtta; *"Tiberius Claudius Philemon bu lahdi kendisi ve oğlu? Heure/es için aşağıdaki "bomikosla" birlikte yaptırdı"* ifadeleri okunmaktadır. Fakat yazıtta lahdi taşıdığı kastedilen platformun mimari niteliğine dair herhangi somut bir veri yoktur. Diğer epigrafik veri ise Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı 2014 yılı alan kazılarında keşfedilen 9. No.'lu lahdin yüksek taşıyıcısının (bomikosunun) cephesinde okunmuştur (Res. 199, 200). Bu kaidenin cephesinde okunan on bir satırlık Hellence yazıtın çevirisi şöyledir:

"Tiberius Claudius Polyteimos, lahdi ve lahdin altında duran "bomikosu" (sunak biçimli kaideyi) bir bütün olarak henüz hayattayken kendisi ve hala yaşayan karısı Troilos kızı Nana için yaptırdı. Başkasının diğer bir kimseyi bu mezara gömmeye izni yoktur. Aksi takdirde bouleye 2500 denarii ödeyecektir. Bunun bir kopyası arşive konuldu. Yıl 120 (MS 143/4). Bu yeraltı odasında (hipoje mezarda) Tykhe ve Claudius Diogenes gömülüdür ve yalnızca Claudius Polyteimos'a akraba olan kişilerin gömü yapmasına izin vardır"[617].

Her iki yazıtta okunan "Bomikos" kelimesinin doğrudan mimari bir alt yapı olarak inşa edilen "anıtsal bir kaide" anlamını barındırdığı anlaşılmaktadır. Ancak ikinci yazıtta okunan "Sunak Biçimli" ifadesiyle, söz konusu bomikos strüktürünün yalnızca Roma Dönemi

[616] Corsten "Bomikos" terimine ilişkin epigrafik veya terminolojik bir açıklamada bulunmamış ve yazıtta kastedilen taşıyıcıyı "Alt/Temel Platform" şeklinde kayda düşmüştür, Corsten, 2002: 165, (147 No.'lu Yazıt).
[617] Alten-Güler ve Şimşek, 2019: 283-287, Res. 9-12.

dikdörtgen prizmatik altarlarla olan biçimsel benzerliğinin (sunak işlevselliği olmaksızın) kastedildiği açıkça anlaşılmaktadır[618]. Yani bu ifade işlevselliği değil bir mimari form birlikteliğini vurgulamaktadır. Nitekim Kibyra bomikoslarında ölü sunularında kullanılabilecek herhangi bir işlevsel mimari ayrıntının olmadığı açık bir şekilde görülmektedir. Dolayısıyla "Bomikos" terimi, lahitlerle ilişkili olarak dikdörtgen sunakları andıran bir formda inşa edilen anıtsal bir taşıyıcıyının-kaidenin Kibyra'ya özgün tipolojik adlandırmasıdır ve bu nedenle arkeoterminolojik açıdan önemlidir.

Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı'nda lahitler için kullanılan bomikoslar ikinci taşıyıcı biçimidir. Bunlar krepidomalara nispeten sayıca daha fazla tercih edilmiş olmakla birlikte; 2 (Res. 127, 138, 142, 143; Çiz. 34, 35), 3 (Res. 160, 183; Çiz. 50), 5 (Res. 109-112; Çiz. 21), 6 (Res. 112, 114, 115; Çiz. 22), 7 (Res. 215, 216; Çiz. 70), 9 (Res. 200, 201; Çiz. 63), 11 (Res. 194; Çiz. 59), 12 (Res. 226, 227; Çiz. 73), 14 (Res. 253-257; Çiz. 76), 15 No.'lu Lahitler'de (Res. 253-257; Çiz. 77) ve Anıtsal Oda Mezar Lahti'nde (Res. 121, 122; Çiz. 28) kullanılmışlardır[619]. Bu aile mezarlığında toplamları on bir adet olan söz konusu bomikosların Kibyra Nekropolisleri'nde de oldukça az sayılarda olmak suretiyle türdeşlerine

[618] "Bomos", "Bomikos" ve "Bomiskos" terimleri üzerine kısa bir analiz: Yunanca bir kelime olan "Bomos" geniş kullanımıyla sunak anlamına gelmektedir. Salt geometrik bir form olarak; uzunluğu, yüksekliği ve genişliği/derinliği birbirinden farklı olan "küboid"in mimariye yansıtılma biçimine ise "Bomiskos" denir ve bu iki terim (Küboid ve Bomiskos) kavramsal olarak eşanlamlıdır. Dolayısıyla "Bomiskos" adı, küboid formda inşa edilen "bir taşıyıcıyı/temeli veya platformu" karşılayan genel mimari bir terimdir, Konuyla ilgili geniş bilgi için bkz.: Coulton, 2005: 144. Kibyra mezar yazıtlarında okunan iki adet "Bomikos" ismi ise "Bomiskos" terimi ile olan yakın benzerliği nedeniyle ilgi çekicidir. Bu konunun analizinde birkaç ana tartışma başlığı söz konusudur. Bunların ilki etimolojik temeldedir. Şöyle ki; Kibyra'daki bu lahit taşıyıcıları için kullanılan ismin başlangıçta "Bomiskos" olduğu ve yerel ağızda zamanla fonetik ve gramer olarak "Bomikos"a evrildiğiyle ilgilidir ancak bu hypotezin tutarlılığı çok zayıftır. Bir diğer sorunsal ise yazıtları işleyen ustalara ait olası hatalardır. Tespit edilen iki mezar yazıtı üzerinde iki farklı ustanın yine farklı zamanlarda olmak kaydı ile ilgili kelimenin aynı harfi üzerinde (sigma'yı unutarak) hata yapmış olabileceklerini öne önermek makul görünmemektedir. Nitekim "Bomiskos" kelimesi "Küboid" formlarda inşa edilen mimari taşıyıcıların genel bir adlandırmasıdır. Kibyra Bomikosları'nda krepidomaların üstüne bindirilen yüksek podyumlar da küboid formludur ve şayet bu yüksek podyumlar krepidomalar olmaksızın salt taşıyıcı olarak tasarlanmış olsalardı "Bomiskos" isminin Kibyra'daki bu mimari form üzerinde daha fazla karşılık bulacağı açıktır. Fakat Kibyra Bomikosları'nı teşekkül eden iki ana unsur söz konusudur. Bunlar tabandaki krepidoma ve üstte bulunan yüksek podyumdur. Bu iki ana ünitenin bütünlediği form Roma İmparatorluk Dönemi'nde küboid formlu inşa edilen bomiskoslardan büyük oranda ayrılmaktadır. Ve bu nedenle Kibyrada'ki bu türden lahit kaidelerine verilen "Bomikos" ismindeki küçük farklılık mimari çerçevede büyük bir değişkeyi-özgünlüğü de barındırmaktadır. "Bomiskos" ve "Bomikos" terimleri arasındaki yakın benzerlik üzerinde beliren kavramsal-mimari temeldeki muğlak durumun etimolojik ve arkeolojik çerçevede ayrıca analiz edilerek açıklanması gerektiği önerisini sunan sevgili hocam Prof. Dr. Gül Işın'a müteşekkirim:).

[619] Alandaki arkeolojik araştırmalarda ağır tahribatlı olarak keşfedilen bomikosların çok az sayıdaki bazı örnekleri kısmen ya da tamamen sağlam olarak ortaya çıkarılmışken bunların çoğunluğunun geç dönem soygunlarında tamamen dağıtıldıkları gözlemlenmiştir. Üstelik bomikos altlıklarında muhtemel varlığı düşünülen hyposorionlara ulaşmak amaçlı ilerleyen talanlar bu yıkımı en üst düzeylere taşımıştır. Fakat kazılar esnasında belgelenen ilintili blokların özgün yerlerinde yeniden konumlandırılmasıyla bir kısmının anasytlosisi de mümkün olmuştur. Bu bağlamda 2 nolu lahit bomikosu tamamen korunmuştur. 5 ve 6 numaralı lahit bomikosları ise kısmen tahribatlı olup az sayıdaki ilgili parçaları özgün yerlerine yeniden konumlandırılmışlardır. 3, 7, 9, 11 ve Anıtsal Oda Mezar Temenosu'nda bulunan bomikosların tamamen dağıtıldığı izlenirken söz konusu taşıyıcıların mimari elamanları alanda keşfedilmiş ve bunlar özgün yerlerine tekrar yerleştirilerek anastylosisleri yapılmıştır. 12, 14 ve 15 numaralı lahit bomikoslarında ise ağır çaplı mimari eleman kaybı söz konusudur. Dolayıyısla bu taşıyıcılarla ilgili yalnızca rekonstrüksiyonlar yapılabilmiştir.

rastlanmaktadır[620]. Mimari unsurları büyük oranda alanda tespit edilebilen bu taşıyıcıların anastylosisleri de mümkün olabilmiştir. Böylece söz konusu mimari biçimin sahip olduğu formel özellikler net bir şekilde izlenebilmektedir[621].

Tamamen yerel kalker taşlarından üretilen bu taşıyıcılar alt kısımda bir krepidoma ve bunun üzerine bindirilen yüksek bir podyum ile iki ana üniteden vücuda gelmektedirler. Üst kısımda konumlanan yüksek podyumların genellikle kronik olarak aynı mimari karakteri korudukları izlenirken tabandaki dikdörtgen planlı krepidomaların ise bu bağlamda iki ayrı şemayla devamlılık sağladıkları görülür. Alt krepidomalardaki bu tipolojik farklılık aynı zamanda bomikosların kronolojik olarak mimari gelişimleri ve dolayısıyla tarihlenmeleri konusunda ciddi veriler sağlamaktadırlar.

İki ana tipoloji altında tasniflenen söz konusu bomikos krepidomalarının ayrıştırıcı mimari özellikleri şöyledir. Birinci grup krepidomalarda (Çiz. 82) yalnızca iki adet yalın krepis bulunur yani aslan ayaklı banklı üçüncü üst sıra olmaz. İkinci sıradaki basamakta yatayda olmak koşuluyla hafifçe derine indirgenen ve köşelerinde stilize kare papuçlar olan taşıyıcılar da diğer ayrıştırıcı detaydır. Bu grubun bazı örneklerinde görülen krepidoma ve podyum üzerinde bırakılan bosseler tipik özellikleri arasındadır ve bunların geç dönem banklı tiplerde artık tamaman terkedildiği izlenir. Sonuç olarak birinci tipler daha basıktırlar ve genel mimari hacimleri ikinci (geç tarihli) gruba göre çoğunlukla daha küçüktür. Bu grubun üyeleri anıtsal oda mezar temenos lahti (Res. 121, 122; Çiz. 28)[622] ile 5 (Res. 109-112; Çiz. 21), 6 (Res. 112, 114, 115; Çiz. 22), 7 (Res. 215, 216, Çiz. 70), 9 (Res. 200, 201; Çiz. 63), 11 (Res. 194; Çiz. 59), 12 (Res. 226, 227; Çiz. 73), 14 (Res. 253-257; Çiz. 76), ve 15 (Res. 253-257; Çiz. 77) numaralı lahitlere ait bomikoslar olup Erken Antoninler Dönemi'ne aittirler.

İkinci grup bomikosları ilk gruptan ayıran en belirgin mimari özelliklerin ise yine alt krepidomalarda ve dolaylı olarak anıtsallıkta ön plana çıktığı izlenir (Çiz. 83). Bu grupta krepidomalar üç basamaklıdırlar ve en üst sıradaki basamak iç bükey olup köşelerinde aslan ayakları bulunan banklar şeklindedir. Yani birinci tip krepidomaların ikinci basamaklarında bulunan stilize kare papuçların geç dönemde geliştirilerek aslan ayaklı banklara dönüştürülmesi söz konusudur. Dolayısıyla ikinci grup krepidomaların ikinci

[620] Söz konusu bomikoslar kentin Güney (Çamtepe), Batı ve Doğu (Anayol) Nekropolisleri'nde dağıtılmış vaziyette bulunmaktadırlar. Kastedilen bu taşıyıcılarla ilgili henüz arkeolojik bir çalışma yapılmamıştır. Ayrıca Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı'nın kuzeyinde uzunan yolun her iki yanında yüksek tahribatlı olmak koşuluyla az sayıda bomikos örneğinin olduğuna dair mimari kalıntılar da mevcuttur.

[621] Bomikosların taşıdıkları lahitlerin büyüklüğüne göre farklı ebatlarda yapıldıkları görülmektedir. Örneğin 6 No.'lu bomikosun ebatları diğer örneklere nazaran oldukça küçüktür.

[622] Anıtsal oda mezarın temenosunda konumlanan söz konusu bomikos mezar binası ile eş zamanlı inşa edilmiştir. Öyleki bu durumu açıklayan en güzel veriler Erken Antoninler Dönemi'ne ait bomikoslarda izlenen genel formel niteliklerin buradaki bomikosta da mevcut olmasıdır. Anıt mezarın MS 141-143 yılları arasında inşa edildiği kesindir. Dolayısıyla bomikos üzerine yerleştirilen Aphrodisias menşeili frizli lahdin alana çok sonradan katıldığı bir kez daha doğrulanmaktadır.

basamaklarındaki yüzeyler tamamen düz traşlıdırlar. Bu tipin üst kaideleri çok daha yüksektir ve genel resim oldukça anıtsal bir yapı ortaya koyar. Bu grubun temsilcileri ise 2 (Res. 127, 138, 142, 143; Çiz. 34, 35), ve 3 (Res. 160, 183; Çiz. 50) Numaralı Lahit Bomikosları'dır. Tanımlanan bu mimari özelliklere sahip ikinci tip bomikoslar ise Geç Antoninler Dönemi'ne aittirler. Dönemi farketmeksizin merdivenlerin dar yüzlerde de devam etmesiyle çok cephelilik! kazanan bu bomikos krepidomalarının bünyeleri tamamen masiftir yani iç kısımlarında veya eutynterialarında hyposorion yoktur.

Bomikosları mimari olarak karakterize eden esas ünite krepidomanın üzerinde konumlanan dikdörtgen prizma formlu yüksek podyumlarıdır. Bu taşıyıcıların Erken ve Geç Antoninler Dönemi boyunca mimari biçim açısından ana hatlarıyla bir stil birlikteliği içerisinde devamlılıkları söz konudur. Kaidelerin yükseklikleri tabandaki krepidomaların ortalama iki katıdır ve bunların gövdelerini alt ve üst kısımlarda rekta ve reversalarla hareketlenerek yüzeyden oldukça dışarı taşan pervazlar sınırlamaktadırlar. Bu mimari ayrıntı söz konusu bomikosların klişeleşen donatıları arasındadır. Üst podyumların genellikle cephelerinde, bazen de iki dar yüzünde olmak üzere reversalarla derine indirgenen yüzeye sahip çerçeveler-tabulalar tasarlıdır[623]. Genellikle podyumların ön cephesinde izlenen tabulalarda ise mezar sahipleri, mezarları adayanlar-yaptıranlar, kişisel vasiyetler ve mezar haklarının gözetimi konusunda hukuksal yaptırımlara dair bilgiler sunan yazıtlar yer alır. Bu yazıtların aşı boyalarıyla daha belirgin hale getirildikleri de 2 No.'lu Lahit'in Bomikosu üzerinde izlenen kırmızı pigment kalıntılarından anlaşılmaktadır. Alandaki bomikos podyumlarının hepsinin iç kısımları tamamen masif olup bir hyposorionun tasarlanmadığı görülmektedir[624]. Mezarlıktaki bu kaidelerin üstlerine ise (mevcut örnekler üzerinden!) yivli, yarı mamül girlandlı, girlandlı veya frizli lahitlerin konumlandırılmaları söz konusudur. Ancak Doğu Anayol Nekropolisi'nde bulunan hyposorionlu büyük bir bomikosun iki adet

[623] Anıtsal oda mezar temenosundaki bomikos ile 6, 7 ve 12 Numaralı Lahitler'in bomikos üst kaidelerinde tüm yüzeylerin düz bırakıldığı görülür. Bunun yanı sıra farklı dönemlere ait olan 5, 2, 3, 7, 9, 14 ve 15 numaralı lahit bomikoslarında bu çerçevelerin varlığı söz konsudur. Bu durum yazıt çerçevelerine dair kronolojik bir gelişimin oluşmadığına işaret etmektedir.

[624] Kibyra'da hyposorion tasarlı bomikoslara ilişkin bilinen tek örnek ise Doğu Anayol Nekropolisi'nin güney kanadında konumlanan anıtsal bomikostur ve bu mimari biçim içerisinde hyposorion geleneğinin varlığını göstermesi nedeniyle önemlidir (Res. 54-59; Çiz. 14-18). Burada tamamen aynı mimari özelliklere sahip olan büyük hacimli bir bomikosun yalın sandık tipte iki lahti taşıdığı izlenir. Fakat kaidenin iç kısmında arada organik bir duvar ile birbirinden ayrılan ve taşınan her iki lahdin altına denk düşecek şekilde tasarlanan iki adet hypsosorion bulunur. Bu kripto odaların üst kısımları kaidenin üst pervaz sırasına ait blok sırasıyla kapatılmıştır. Hyposoriona ulaşımın güney arka cepheden iki ayrı kapı ile yapıldığı anlaşılmakatadır fakat bu cephedeki yüksek mimari tahribat henüz bu olası kapıların niteliğinin ve çalışma prensibinin açıklanmasına engeldir. Ayrıca bu anıtsal bomikosun en tabanında bir değişke olarak yüksek bir kaide (bomiskos) bulunmaktadır. Bu mimari ayrıntı yapının inşa edildiği alanın topografik niteliğiyle ilgilidir. Nitekim ana yoldan daha aşağı kotlarda kalan yapı zemini inşa edilecek bomikosun görkemini indirgeyecek ciddi bir dezavantajdır. Bu olumsuzluk tabana ilkin inşa edeilen yüksek bir kaide ile makul bir biçimde çözümlenmiştir fakat bu uygulama Kibyra bomikoslarındaki tipolojiyi çeşitlendirecek bir mimari detay değildir.

yalın sandık tipteki lahitleri taşıması nekropolisler genelinde lahit ve bomikos birlikteliğine ilişkin katı bir tipolojik uyum kuralının olmadığına işaret etmektedir (Res. 54-59; Çiz. 14-18).

Altta bir krepidoma ve üstte yüksek bir kaidenin inşasıyla vücuda gelen Kibyra bomikoslarının kısmen benzer örneklerini! komşu bölgeler Lykia[625] ve Pisidia'da da[626] görmek mümkündür. Lykia'nın Patara, İdebessos, Sura ve Apollonia gibi kentlerinde izlenen "U" planlı, hyposorionlu, eksedral krepidomalı ve üst kısımda yüksekçe bir kaide ile müteşekkil olan sunak mezarların tamamen yöresel bir unsur olduğu ve bu mimari biçimin köklerinin Klasik Dönem Lykia lahitlerine uzandığı ifade edilmektedir[627]. Termessos'ta belgelenen az sayıdaki benzer örneklerle varolduğu anlaşılan Roma İmparatorluk Dönemi anıtsal lahit geleneğinin de Lykia lahit mezar mimarisinden bağımsız düşünülemeyeceği önerilmiştir. Çünkü Lykia'da MÖ 6. yüzyıldan beri var olan ölenleri hayattakilerden ayırarak yüceltme ve yükseltme anlayışının esas olduğu ve nitekim Ksathos'taki Aslanlı Mezar, Harpy Anıtı ve İsinda Mezar Anıtı gibi payeli örneklerin bu mentalite doğrultusunda yükseltilen mezarlar olarak var oldukları belirtilmiştir. Bu durumun zaman içerisinde paye kapaklarının üzerine mezar odası yerine bir lahit konularak tipik yüksek podyumlu Lykia lahitlerine evrildiği ve Roma İmparatorluk Dönem'inde ise bu taşıyıcıların yerini krepidomalara bıraktığı ifade edilmiştir. Dolayısıyla Termessos'ta bulunan krepidomalı ve yüksek podyumlu Roma İmparatorluk Dönemi anıtsal lahit mimarisinin de geleneksel Lykia lahit mezar mimarisi etkisi altında var oldukları belirtilmektedir[628].

---

[625] Patara'da belgelenen sunak gömütler (MS 2. yüzyıl) farklı bir mimari şemaya sahip olup "U" planlıdırlar. Dolayısıyla bu taşıyıcılar üzerine üç adet lahdin konumlandırılması da söz konusudur. Eksedralar üzerinde yükselen üst kaideler isodomik örgü sistemiyle yükseltilmişlerdir fakat Kibyra bomikosları kadar yüksek değillerdir. Patara örnekleri bir mezar kaidesi olmalarının yanı sıra sunak işlevi de üstlenen mimari tasarımlara sahiptir ancak Kibyra'daki örneklerin yalnızca taşıyıcı olarak tasarlandıkları ve formel olarak dikdörtgen prizmatik sunaklara bir göndermede bulundukları izlenmektedir. Bir diğer önemli mimari detay ise Patara sunak gömütlerinde podyum altında tasarlanan hyposorionlardır. Claudii ve Flavii Aile Mezarlıkları'ndaki bomikoslarda hyposorion tasarımları söz konusu değildir ancak kentin Doğu Anayol Nekropolisi'nde bulunan anıtsal bir bomikosun üst podyum içerisinde benzer şekilde hyposorionların tasarlandıkları izlenir. Bu nedenle Kibyra bomikos mimarisinde izlenen bazı formel ve iç plansal özelliklerin Lykia'nın yerel-geleneksel sunak gömütlerindeki mimari ayrıntılarla birliktelik sağladığı gözlemlenir, Geniş bilgi için bkz. Aktaş, 1994.

[626] Termessos Nekropolisleri'nde bulunan ve Kibyra bomikoslarına kısmen yakın benzerlikler sunan örneklerin temel nitelikleri şöyledir. Dikdörtgen bir plan üzerinde yükselen anıt çok cephelidir ancak arka cepheler ikinci planda kaldıkları için kaba işlidir. Tabanda dört basamaktan oluşan bir krepidoma bulunur. Bu krepidomanın en üst basamağı aslan ayaklı banklar şeklindedir. Üçüncü kademede bulunan basamak sırasında ise mezarın kitabesi vardır. Krepidomanın üstünde ise kare prizmatik ve basık bir podyum bulunur. Bu podyumun krepidomanın genel yüksekliği ile aynı yüksekliğe sahip olduğu izlenir. Bu üst podyumun anıtın esas cephesine bakan yüzünde yan yana üç adet derine indirgenmiş çerçeve tasarlıdır. Bu panolarda apotropeik amaçlı hayvan tasvirlerine yer verilmiştir. Üst podyumun üzerine ise yine ikinci bir aslan ayaklı, iç bükey formlu ve kare planlı bir bank sırası yerleştirilmiştir. Lahit bu bankın üzerinde yükselmektedir. MS 2. yüzyılda Aurelius Agathameros ve karısı Aurelia Armasta tarafınca kendileri için yaptırılan bu anıtsal lahdin bir heroon olduğu mevcut yazıt üzerinden anlaşılmaktadır, Çelgin, 1990: 174-178, Res. 216-224.

[627] Geniş bilgi için bkz. Aktaş, 1994.

[628] Çelgin, 1990: 176-177.

Bu konu öncelikle Kibyra özelinde analiz edildiğinde; Bomikos olarak adlandırılan bu kaide formunun esas olarak Kibyrada'ki banklı ya da banksız krepidomaların geliştirilen bir türevi şeklinde tasarlandıkları düşünülmelidir. Öyle ki bu iki taşıyıcı arasındaki mimari farkların iki ana mimari unsur üzerinden evrilerek bomikoslara dönüştüğü tabien önerilebilir. Birinci önemli farklılık bomikosların krepidomalara göre basamaklar konusunda çok cepheli olmalarıyla belirir. İkinci temel fark ise bomikoslarda lahti taşıyan üst kaidenin krepidomalardaki üst kaidelere nazaran çok daha yüksek olmalarındadır. Bu durum krepidomalarda bulunan üst kaidelerin büyütülerek çok daha anıtsal mimari bir formun bomikoslar şeklinde ortaya çıktığını düşündürür. Dolayısıyla bomikosların krepidomalardan mülhem yenilikçi bir yaklaşımla ele alınmış daha anıtsal taşıyıcılar olarak tasarlandıkları önerilebilir. Bölgesel anlamda ise coğrafi yakınlığı nedeniyle Lykia ve Pisidia kültürlerinin açık etki alanında bulunan Kibyra'nın Roma Dönemi anıtsal lahit mimarisinde söz konusu bu iki bölgenin mezar mimarisi anlayışından uzak kalacağını önermek makul görünmemektedir. Fakat öte yandan doğrudan bir etkinin varlığını iddia etmek de sakıncalıdır. Kibyra'daki bomikos podyumlarında tasarlanan hyposorionların Roma İmparatorluk Dönemi Lykia örneklerinde de var olması ve bu mimari anlayışın Klasik Dönem Lykia lahitlerinden köklenmesi en azından bu geleneğin arketipleri sorunsalına açık cevaplar sunabilmektedir. Dolayısıyla Pisidia gibi Kibyratis'in de Lykia'nın bu anıtsal mezar geleneğine aşinalığı kabul edilebilir bir durumdur. Bununla birlikte Kibyra bomikoslarının bazı belirgin kavramsal ve mimari özelliklerle çağdaş Pisidia ve Lykia örneklerinden açıkça ayrıştığını vurgulamak gerekir. Bunların ilki lahitleri taşıyan bu yüksek kaidelerin "bomikos" şeklinde adlandırılması etimolojik bağlamda yalnızca Kibyra'ya özgün bir durumdur. İkinci fark ise bomikosları karakterize eden üst kaidelerin diğer bölge örneklerine nazaran çok daha yüksek olmalarındadır. Dolayısıyla Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı'nda inşa edilen on bir adet bomikosun ve nekropolislerdeki diğer türdeş örneklerin tamamen Kibyra'ya özgü ayrı bir anıtsal lahit mimarisini bomikos adıyla temsil ettikleri anlaşılmaktadır. Sonuç olarak bu seçkin aile mezarlığındaki bomikosları yine alandaki ve nekropolislerdeki diğer krepidoma örneklerinden ereksel mimari özde ayrıştırmanın çok mümkün olmadığı görülmektedir. Bir mezarın yükseğe konumlandırılmasıyla ölünün ruhunun yüceltilmesi anlayışının yanı sıra mimari detaylar üzerinden bazı ikonografik mesajların verilme gayretinin her iki taşıyıcı türünün mimarisini karakterize eden en büyük ortak güç olduğu anlaşılmaktadır. Fakat bomikoslardaki üst kaidelerin krepidomalardaki kaidelere nazaran çok daha yüksek olmaları anıtsallık bağlamında açık ara bir fark yaratmıştır. Söz konusu durum, bu elit ailelerin bazı fertlerinin sahip oldukları maddi-manevi değerlerin belirlediği ayrıcalıklarının doğal bir

yansımasıdır. Ayrıca Termessos'taki benzer mezar yazıtlarında okunan "heroon" ifadesinden hareketle elbette bu bomikosların da birer heroon olabilecekleri açıkça öne sürülemese de en azından bomikoslu lahitlere gömülen şahısların kendi aileleri nezdinde heroize edilmiş olabileceklerini hatırda tutmak gerekir.

Aşağıdaki tabloda bu aile mezarlıklarında bulunan krepidomalar ile bomikosların epigrafik ve tipolojik veriler aracılığıyla oluşturulan kronolojik dizini sunulmuştur.

Tablo 4.9

Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı, Lahit Taşıyıcıları: Tipoloji ve Kronoloji						
Taşıyıcı	**No**	**Bank**	**Yazıt**	**Lahit Tipi**	**Aile**	**Dönemi**
Krepidoma	16	Var	Yok	Girlandlı/Frizli?	Claudii	Geç Antoninler
	17	Yok	Var	?	Claudii	Erken Antoninler
	18	Yok	Yok?	?	Claudii	Erken Antoninler
Bomikos	2	Var	Var	Girlandlı	Claudii	Geç Antoninler
	3	Var	Var	Girlandlı	Flavii	Geç Antoninler
	5	Yok	Var	?	Claudii	MS 141
	6	Yok	Yok	?	Claudii	Erken Antoninler
	7	Yok	Yok	?	Claudii	Erken Antoninler
	9	Yok	Var	Yivli	Claudii	MS 143-144
	11	Yok	Var	Yivli	Flavii	MS 143-144
	12	Yok	Yok	Yarı Mamül Gir.	Claudii?	ErkenAntoninler
	14	Yok	Var	?	Claudii	Erken Antoninler
	15	Yok	Var	?	Claudii?	Erken Antoninler
	AYom Temenosu.	Yok	Yok	Frizli	Claudii	MS 141-144[629]

Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı'nda bulunan lahitler ve taşıyıcıları ile ilgili tipolojik, ikonografik, ikonolojik ve kronolojik bağlamdaki değerlendirmelerinin genel arkeolojik çıkarımları şu şekilde özetlenebilir. Kibyra'nın Hellenistik Dönem'de başlayan urbanizosyonuna anıtsal mezarlarla karakterize olan nekropolisin büyük bir paya sahip olduğu görülmektedir. Nitekim kentin ileri gelen bireyleri için inşa edilen anıtsal mezarlarla tekil definlerin yapıldığı üstün plastik işçilikli taş mezarlar bu resmin en belirgin unsurlarıdırlar. Kentin mezar mimarisi geleneğinin ilk örnekleri sayılabilecek bu eserler Kibyra ölü gömme anlayışının mimari ve sepukral sanat bağlamında ulaştığı yüksek niteliği tanıtlamalarıyla önemlidirler. Öyle ki, Hellenistik Dönem'de yerel olarak yükselen bu birikimler Roma İmparatorluk Dönemi mezar sanatında da etkilerini güçlü bir şekilde hissettirebilmiştir. Bu nedenle Kibyra İmparatorluk Roma Dönemi mezar mimarisini doğru yorumlayabilmenin ilk koşulu kentin Hellenistik Dönem'den itibaren mezar sanatı konusunda sahip olduğu

[629] Anıtsal Oda Mezar'ın Temenosu'nda konumlanan bomikos, yapıyla eş zamanlı inşa edilmiş olup MS 141-144 yılları arasına aittir. Fakat bu bomikosun taşıdığı Aphrodisias tipi frizli lahit ise alana çok sonradan getirilmiş olup Geç Antoninler Dönemi'ne aittir. Aynı durum 12. Nolu Bomikoslu lahitte de izlenir. Bu lahdin bomikosu Erken Antoninler Dönemine ait iken lahdin kendisi ise Geç Antoninler- Erken Severuslar Dönemi'ne aittir.

dinamikleri ve yetileri anlayabilmektir. Bu bağlamda kentin diğer nekropolislerinde olduğu gibi Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı'nda bulunan lahitler ve ilintili taşıyıcılarının mimari arketiplerinin kentin Geç Hellenistik-Erken Roma İmparatorluk Dönemi mezar sanatında biçimlenen silindirik ostotekler ve basamaklı taşıyıcılar olduğu görülür.

Araştırmanın odak noktasını teşkil eden Kibyralı bu seçkin ailelerin mezarlığındaki en önemli mezar türlerinden biri de lahitler ve onları taşıyan kaidelerdir. Alanda bulunan 16, 17 ve 18 numaralı krepidomaların iki ayrı tipoloji içerisinde inşa edildikleri görülmektedir. Bunların ilki 17 (Res. 283, 284) ve 18 (Res. 285, 286) numaralı lahitlerin konumlandırıldığı krepidomalardır. Bankı olmayan basık ve yalın mimari özelliklerle planlanan bu taşıyıcıların Geç Hellenistik-Erken Roma İmparatorluk Dönemi silindirik-dikdörtgen ostoteklerinin konumlandırıldığı çok basamaklı krepidomaların bir tipolojik uzantısı şeklinde inşa edildiği anlaşılmaktadır (Res. 20-22). Dolayısıyla Erken Antoninler Dönemi'nde inşa edilen bu tip krepidomalar mimari karakterleri gereğince özgün ve gelenekselci bir form barındırırlar. İkinci tip olan banklı krepidomalar ise bu taşıyıcıların kronik gelişimlerini açıklayıcı bir kimliğe sahiptirler (Res. 274-280). En üst sırada aslan ayaklı bir bank ile daha da yükselen bu taşıyıcıların aynı dönem içerisinde diğer bazı bölgelerde yaygın bir kanıksama alanı buldukları izlenir. Öyle ki MS 1-3. yüzyıl içerisine ait Lykia, Phrygia, Pamphylia ve Pisidia'daki türdeş temsilcileri de bu mimari formun Roma İmparatorluk Dönemi'nde geniş bir coğrafyada homojenleşen bir geleneğin yaratısı olduğuna işaret etmektedirler. Alandaki ikinci grup krepidomalar olarak tanımlanan bu taşıyıcılar Geç Antoninler Dönemi için tipiktir. Bankların varlığı ya da yokluğu ile beliren tipolojik ayrım aynı zamanda bomikosların kronolojik analizleri konusunda da birinci dereceden önemlidir. Nitekim bomikosları taşıyan krepidomaların yalın banksız tipleri yine Erken Antoninler Dönemi'ne özgü bir formdur (Çiz. 82). Hacim konusunda kronik bir değişimin izlenemediği bu yalın banksız bomikoslar ise Anıtsal Oda Mezar Temenosu'ndaki bomikos (Res. 121, 122; Çiz. 28) ile 5 (Res. 109-112; Çiz. 21), 6 (Res. 112, 114, 115; Çiz. 22), 7 (Res. 215, 216, Çiz. 70), 9 (Res. 200, 201; Çiz. 63), 11 (Res. 194; Çiz. 59), 12 (Res. 226, 227; Çiz. 73), 14 (Res. 253-257; Çiz. 76) ve 15 (Res. 253-257; Çiz. 77) numaralı bomikoslardır. Bomikosların ikinci grubu ise banklı krepidomalar üzerinde yükselerek 2 (Res. 127, 138, 142, 143; Çiz. 34, 35) ve 3 (Res. 160, 183; Çiz. 50) numaralı lahitleri taşıyan görkemli kaidelerdir. Bunların alt krepidomalarında izlenen aslan ayaklı banklar bu geleneğe Geç Antoninler Dönemi'nde katılan mimari ayrıntılardır (Çiz. 83). Manevi ve mimari özde krepidomalardan çok da ayrıştırılamayacak olan bomikosların etimolojik ve mimari bağlamda tamamiyle Kibyra'ya özgü anıtsal bir mezar formu olduğu görülmektedir.

4.2.1.3. Basit Münferit Mezarlar

Bu büyük aile mezarlığındaki son mezar türü ise ana kayaya basit ölü yatakları şeklinde açılan münferit mezarlardır. Mezarlıkta az sayıda korunabilmiş insi-tu definlerin bazılarına sahip olan bu mezarların kimi üyeleri en erken tarihli definleri barındırmaları nedeniyle ayrıca önemlidirler. Bu mezarların sahip olduğu bazı temel nitelikler aşağıdaki tabloda kabaca sunulmuştur.

Tablo 4.10

Claudii ve Flavii Aileleri Mezarlığı, Basit Münferit Mezarlar					
Mezar	**Lokasyon**	**Yön**	**Kontekst**	**Aile**	**Ölçüleri En, Boy, Derinlik**
1	Batı Yamaç	Kuzey-Güney	Sağlam	Yabancı	70 x 190 x 20 cm.
2	Batı Yamaç	Kuzey-Güney	Sağlam	Yabancı	160 x 270 x 90 cm.
3	Kuzey Sektör	Doğu-Batı	Sağlam	Yabancı	70 x 230 x 165 cm.
4	Kuzey Sektör	Kuzey-Güney	Sağlam	Yabancı	70 x 210 x 140 cm.
5	Kuzey Sektör	Kuzey-Güney	Sağlam	Yabancı	90 x 210 x 150 cm.
6	Kuzey Sektör	Kuzey-Güney	Tahribatlı	Claudii	60 x 200 x 100 cm.
7	Güney Sektör	Kuzey-Güney	Tahribatlı	Claudii	60 x 245 x 100 cm.
8	Güney Sektör	Kuzey-Güney	Tahribatlı	Claudii	60 x 230 x 30 cm.

Bu mezarların toplam sayıları sekizdir. Bunların 1 (Res. 303) ve 2 (Res. 304, 305) numaralı olanları alanın batı yamacında (Res. 302) olup söz konusu ailelerle ilgisi olmayan tekil definlerdir. 3 (Res. 103, 104), 4 (Res. 105, 106) ve 5 (Res. 107, 108) numaralı münferit mezarlar ise Claudii Aile Mezarlığı'nın kuzey sektöründe yer alırlar (Res. 101, 102) ve söz konusu bu üç adet mezarın da Claudii Ailesi ile herhangi bir bağa sahip olmadığı alandaki mevcut yapılaşmadan anlaşılabilmektedir. 6 numaralı münferit mezar ise yine aynı sektör içerisinde olup 6 numaralı bomikoslu lahdin hemen doğusuna açılmıştır (Res. 115, 116). Rölöveden açıkça anlaşıldığı üzere söz konusu münferit mezar Claudii Ailesi'ne mensup birey ya da bireylere aittir. Son olarak, 7 (Res. 300) ve 8 (Res. 301) numaralı münferit mezarlar ise mezarlığın en güneyinde bulunan ve yine Claudii Ailesi'ne ait alanda yer almaktadırlar. Her ikisi de 17 numaralı krepidomalı lahdin doğusunda yan yana olup (Res. 299) Claudii Ailesi'ne ait definlerdir.

Bu mezarları karakterize eden genel nitelikler şu şekilde sıralanabilir. Genel olarak kuzey-güney oryantasyona sahiptirler fakat bu durumun katı bir kurala bağlı olmadığı 3 (Res. 103, 104) numaralı münferit mezarın doğu-batı eksende açılmasıyla anlaşılmaktadır. Mezarlar konglomera ana kaya içerisine açılan dikdörtgen ve derin basit ölü yataklarından ibarettir ancak ölçüler ve plan formlar topografik ya da özel tercihler gibi farklı etkenlerden dolayı değişkenlik gösterebilirler. İnşa edildikleri lokasyonların topografik özellikleri bu mezarların mimari karakterlerinde bazı küçük farklılıkların oluşmasına neden olmuştur. Örneğin batı yamaçtaki 2 numaralı münferit mezar oldukça eğimli bir yamaçta ve görece sığ

bir derinlikte açıldığı için ölü yatağı kuytu biçiminde batıya doğru zorunlu olarak kaydırılmış ve böylelikle ölü yatağındaki dikine dikdörtgen kesit terkedilerek yamuk bir form ortaya çıkmıştır (Res. 304, 305). Bu nedenle ölünün bırakıldığı girintili yatak, defin sonrasında çatılan büyük kiremitlerle kesitte üçgen formlu bir boşluk haline dönüştürülmüştür. 1 (Res. 303) ve 8 (Res. 301) numaralı mezarların ölü yatakları ise oldukça sığdır. Dolayısıyla mezarların derinliklerinde bazı küçük farklılıkların varlığı da söz konusudur. Bu anatomik tutarsızlıklar söz konusu basit münferit mezarların genel karakterini de kısmen değiştirmektedir. Ancak dikdörtgen planlı ve mümkün mertebe derine açılmak istenen bir ölü yatağı bu mezar geleneğinde baskın bir tercihtir. Sonuç olarak bu mezarların genel mimari karakterlerinin oldukça pragmatist yaklaşımlarla belirdiği ve bu nedenle kendi içlerinde sabit bir tipoloji oluşturamadıkları izlenmektedir.

Doğrudan konglomera ana kayanın kaba traşlanmasıyla açılan ölü yataklarının tabanları da dahil olmak üzere tüm yüzeyleri oldukları gibi yalın bırakılmıştır yani sıva gibi dekoratif veya mukavemeti artırmak amaçlı tasarlanan iç fasat uygulamaları yoktur. Ölü definlerinden sonra doğal toprak yürüme zemin kotuna kadar tamamen toprakla doldurulan ölü yatakları dışarıdan hiçbir şekilde görülmezler. Hatta bu mezarların yerini işaret eden herhangi sabit bir belirteç de (stel gibi) kullanılmamıştır. Bu tip mezarlar daha çok ihtiyacı hızlı bir şekilde karşılamaya yönelik hazırlandıkları için oldukça basit ve sade bir mimari karaktere sahiptirler.

MS 1. yüzyılda inhumasyon definlere evrilen ölü kültü içerisinde daha çok demografik yapının alt kitlelerince tercih edilen bu mezarlara kent nekropolislerinde de oldukça sık rastlanır. Konuya ilişkin örneklerin keşfedildiği sistematik araştırmalar 2014 yılında Doğu Ana Yol'un kuzeyinde bulunan mezarlığın doğu sektöründe gerçekleştirilmiştir (Res. 111)[630]. Kısmen ya da tümüyle tahribata uğramış lahitlerin bulunduğu bu alanda bazı lahitlerin de basamaklı stylobatlar üzerine belirli bir plan dahilinde bırakıldığı, bazılarının ise uygun zeminlere doğrudan yerleştirildiği görülmektedir. Geç Hellenistik Dönem'den Geç Roma İmparatorluk Dönemi'ne değin uzun bir zaman dilimi boyunca kullanım gören bu mezarlıkta ana kaya içerisine açılmış çok sayıda münferit in-situ mezar ile karşılaşılmıştır. Buradaki definler, belirli bir plana bağlı kalınmaksızın oldukça asimetrik ve sıkışık bir düzen içerisinde ana kayaya açılan ve farklı örgü-kapama tekniklerinin uygulandığı ölü yataklarından oluşan çok sayıdaki mezarda gerçekleşmiştir. Belgelenen mezarların toplam sayısının 106'ya ulaştığı, bunların yirmi üç adetinin kremasyon, diğer seksen üçünün ise inhumasyon definler

[630] Özüdoğru, 2015a: 47-54; Özüdoğru, 2020: 256, 257.

barındırdığı kayda düşülmüştür. Aşağıdaki gibi toplam yedi başlık altında tasniflenen bu mezarların genel istatistikleri şu şekildedir.

Tablo 4.11

Kibyra Doğu Ana Yol Nekropolisi - Münferit Mezarlar						
Grup	**Tipoloji**		**Adet**	**Defin Usulü**	**Dönemi**	**Resim**
I	Lahitler		12	İnhumasyon	MS 2 - 4. yüzyıl	60
II	Pişmiş Toprak Tekne Mezarlar		2	İnhumasyon	MS 2. yüzyıl	61
III	Tuğla Örgü Mezarlar		2	İnhumasyon	MS 2. yüzyıl	62
IV	a	Basit Kiremit Kapama Mezar	25	Kremasyon	MÖ 1 - MS 1. yüzyıl	63
	b	Basit Kiremit Çatma Mezar	14	İnhumasyon	MS 2 - 6. yüzyıl	64
	c	Basit Kiremit Kapama Mezar	24	İnhumasyon	MS 2 - 3. yüzyıl	65
V	Basit Tuğla Çatma Mezarlar		3	İnhumasyon	MS 1 - 2. yüzyıl	66
VI	Basit Moloz Örgü Mezarlar		2	(?)	MS 2 - 3. yüzyıl	67
VII	Yalın Oygu Münferit Mezarlar		24	İnhumasyon	MS 1 - 3. yüzyıl	68

Bu alandaki araştırmalar Roma İmparatorluk Dönemi'nde yaygın olarak münferit inhumasyon definlerde kullanılan söz konusu mezar tipinin ilk örneklerinin aslında MÖ 1. yüzyıldan itibaren kremasyon definler için tasarlanmış olduklarına işaret etmektedir (Grup IVa, MÖ 1- MS 1 yüzyıl) . MS 1. yüzyıl içlerine kadar devam eden bu kremasyon gömü definlerinde, ana kayaya açılan ölü yataklarının kimi örnekleri, doğrudan Roma İmparatorluk Dönemi'nde inhumasyon definler için tasarlanan münferit ölü yataklarının (form ve teknik açıdan) arkhetipleridir. Roma İmparatorluk Dönemi'nde yaygınlaşan inhumasyon defin geleneğiyle birlikte ana kayaya açılan bu yalın münferit ölü yataklarının kullanımı devam ederken (Grup VII, MS 1-3. yüzyıl) aynı zamanda farklı mimari malzemelerin kullanımıyla daha dekoratif ve korunaklı hale getirilmeleri söz konusudur. Öyle ki bunların ilki doğrudan ceseti topraktan izole etmek için kullanılan ve ölü bedeninin üzerine kapatılan kiremit (Grup IVc, MS 2-3. yüzyıl) veya çatılan tuğla-kiremitlerin (Grup IVb, MS 2-yüzyıl) uygulanmasıyla ilgilidir. Diğer bir değişim ise ölü yataklarının mukavemetini korumak ve mezar içini daha konforlu hale getirmek için mezar duvarlarını kapatan tuğla örgülerdir (Grup III, MS 2. yüzyıl). Ayrıca oval tabut biçimli pişmiş toprak tekneler de yine bu amaçlar doğrultusunda kullanılan diğer mimari unsurlar arasındadır (Grup II, MS 2. yüzyıl). Ana kayaya açılan bu münferit mezarların dışında doğrudan toprak içine açılan bir çukurun moloz taşlarla çevrilmesiyle oluşturulan oldukça basit nitelikli mezarlar da yine bu tekil definlerin dönemdaş farklı uygulamaları arasındadır (Grup VI, MS 2-3. yüzyıl?). Toprak içine yapılan bu basit münferit defin uygulamalarının kiremit çatma konstrüksiyonlarla oluşturulan ölü yataklarıyla Erken Doğu Roma İmparatorluk Dönemi'nde de devamlılığı söz konusudur (Grup IVb, MS 6-yüzyıl).

Bu mezarların yalınlıkları ya da fazladan kullanılan mimari malzemelerle daha donanımlı hale getirilmeleri dönemdaş bir durumdur dolayısıyla salt mimari karakterlerden yola çıkarak bu mezarların tipolojik bazda bir kronolojik dizin içerisine yerleştirilmeleri en azından mevcut örnekler üzerinden şimdilik olası değildir. Öyle ki bu mezarların tarihlendirilmeleri mezar içi objelerin morfolojik değerlendirmeleriyle mümkündür. Söz konusu mezar içi objeler ise Kibyra ölü kültünde sıklıkla tercih edilen çeşitli ölü armağanlarıdır. Çoğunlukla tekil definler için tasarlanan bu mezarların yalınlıkları-basitlikleri ya da kullanılan başkaca malzemelerle daha dekoratif ve mukavemetli hale getirilme durumları mezar sahiplerinin maddi imkanlarının ya da özel tercihlerinin bir yansıması olarak belirmektedirler. Fakat ana kayaya açılan bu mezarların tamamen toprakla doldurulmaları ve yüzeyden görünmez oluşları temel ortak noktalarıdır. Nitekim ardıl definler için açılan ölü yataklarının daha erken döneme ait olan ve görünmeyen mezarları kontrol dışı tahrip etmeleri bu durumun en güzel açıklamalarından biridir. Daha maliyetsiz ve hızla hazırlanabilmeleri nedeniyle toplumun alt kesimince tercih edilen ana kayaya oygu bu mezarlar fazladan malzemelerin kullanımıyla kendi içlerinde başkaca niteliklere bürünmüş olsalar da mimari özde birbirinden çok ayrıştırılamayacak derecede ortak bir kimliğe sahiptirler. Kentte ağırlıklı olarak MS 2. yüzyılda yoğun bir biçimde tercih edilen bu münferit mezar tipinin Claudii ve Flavii Aile Mezarlıkları'nda da var olmaları (6, 7 ve 8 numaralı münferit mezarlar) düşündürücüdür. Batı yamaçtaki 1 ve 2 numaralı münferit mezarlar ile Claudii Aile Mezarlığı'nın kuzey sektöründe bulunan 3, 4 ve 5 numaralı mezarlar bu ailelerle bağlantılı değillerdir. Ancak 3, 4 ve 5 numaralı münferit mezarların sistematik birliktelikleri bunların topluca aynı aileye ait definler olduklarını düşündürür. Yine bu sektör içerisinde konumlanan 6 numaralı münferit mezar ile Claudii Aile Mezarlığı'nın güney sektöründe yer alan 7 ve 8 numaralı münferit mezarların Claudii Ailesi ile yakından ilintili şahıslara ait oldukları anlaşılmaktadır. Fakat mezarlığın genel mezar mimari karakterine aykırı bir nitelik arz eden bu mezarların söz konusu aileler bünyesindeki evlatlıklara, azatlılara, kölelere ya da görece daha uzak kan bağı bulunan düşük statülü kimselere ait olabilecekleri önerilebilir. Çünkü söz konusu üç adet münferit mezar alandaki diğer anıtsal ve pahalı mezarlarla (bazıları daha geç tarihli olmak kaydıyla) neredeyse dönemdaştır. Mezarlıkta bulunan tüm münferit mezarların, mimari ilişkileri ve mezar içi objeleri ışığında ulaşılan tarihleri aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 4.12

Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı, Basit Münferit Mezarların Kronolojisi				
Mezar	**Lokasyon**	**Kontekst**	**Aile**	**Dönemi**
1	Batı Yamaç	Sağlam	Yabancı	MS 2. yüzyıl
2	Batı Yamaç	Sağlam	Yabancı	MS 2. yüzyıl
3	Kuzey Sektör	Sağlam	Yabancı	MS 2. yüzyılın ilk yarısı
4	Kuzey Sektör	Sağlam	Yabancı	MS 2. yüzyılın ilk yarısı
5	Kuzey Sektör	Sağlam	Yabancı	MS 2. yüzyılın ilk yarısı
6	Kuzey Sektör	Tahribatlı	Claudii	MS 2. yüzyılın ikinci yarısı
7	Güney Sektör	Tahribatlı	Claudii	MS geç 2 - erken 3. yüzyıl
8	Güney Sektör	Tahribatlı	Claudii	MS geç 2 - erken 3. yüzyıl

4.3. Buluntular

Claudii ve Flavii Aileleri Mezarlığı öncelikle; kentle ilişkili lokasyon, topografya, ulaşım ve oryantasyon gibi temel unsurlarla beliren genel planlama bağlamında değerlendirilmiştir. Bunun yanı sıra mezarlığın görsel karakterini belirleyen ve dönemin ölü kültünde yoğun şekilde tercih edilen yeraltı oda mezarları, lahitler ile basit münferit mezarlar tipolojik ve kronolojik bir değerlendirme içerisinde analiz edilerek mimari konu bütünlüğü sağlanmıştır. Bu kısımda ise araştırmalar esnasında mezar içi kontekstlerde ve dış dolgu alanlarında karşılaşılan antropolojik bulguların ve çok çeşitli küçük objelerin değerlendirilmesi yapılacaktır. Öncelikle ölü definlerinde naaşların mezarlarda nerelere ve hangi biçimlerde konumlandırıldıkları açıklanacaktır. Ardından mevcut in-situ ve tahribatlı iskelet örneklerinin antropolojik çalışmalar sonucunda sunduğu demografik istatistiklerle mezarlığın genel popülasyonu üzerine değerlendirmeler yapılacaktır. İkinci etapta ise Roma ölü kültünün vazgeçilmez uygulamalarından biri olan mezar armağanları nicelik ve nitelik bağlamında tanıtlanacak ve bunların ölü definleri ile özdeşleşen anlamsal bütünlükleri ışığında bir takım sosyal çıkarımlara varılacaktır.

Konuya ilişkin değerlendirmelerin hareket noktasını oluşturan mezar içi arkeolojik ve antropolojik bulguların analizindeki en büyük dezavantaj, MS 4. yüzyıl soygunlarının alandaki tüm mezarların orijin kontekstine vermiş olduğu ağır tahribatlardır. Erken Hristiyanlık Dönemi'nde daha çok pagan örgeli mimari unsurların bilinçli kırımı da bu olumsuz durumun ölçeğini artırmıştır. Mezarlığın yaslandığı yamaçtan akmak suretiyle mezarların içlerine kadar ulaşan dolgu toprağın nüfuzu ve bu doğal örtünün farklı zamanlarda defalarca karıştırılmaları da mezarlığın iç ve dış özgün kontekstlerinin bozulmasındaki ardıl etkenlerdir. Bu nedenle mezar definleri bağlamında umulan ideal tabloların yokluğu alanın özellikle antropolojik çıkarımlarını kısıtlı hale getirmiştir.

4.3.1. İskeletler[631]

Mezarlık defin kontekstinin neredeyse tamamen yok olması nedeniyle yalnızca oda mezarlar ile münferit mezarlarda çok az sayıda korunabilmiş definlerle karşılaşılmıştır öyle ki bu durum lahitlerin hiç birisi için söz konusu değildir[632]. Yağmalar esnasında oda mezarlardaki kline definlerinin kasıtlı bir biçimde tahrip edilerek oda içlerine atıldığı ve ilerleyen süreçlerde söz konusu kemik parçalarının dolgu topraklar içerisinde defalarca yer değiştirerek daha küçük parçalara bölündüğü anlaşılmıştır[633].

Araştırmalar esnasında insi-tu veya kısmen doğal tahribatlı defin örneklerine sahiplik eden toplam mezar sayısı sadece dokuzdur ve bunların dördü de zaten bu ailelerin definleri değildirler**.**

Tablo 4.13

Mezarlığa Yabancı Olan Definlerdeki Popülasyon							
Mezar Tipi	**Mezar No**	**Kontekst**	**Birey**	**Cinsiyet**	**Yaş**	**Toplam**	**Dönem -MS**
Münferit Mezar	1	Ölü Yatağı	1	?	?	1 Birey	2. yy.'ın 2. yar.
	2	Ölü Yatağı	1	?	?	1 Birey	2. yy.'ın 2. yar.
	3	Ölü Yatağı	1	Erkek	?	1 Birey	2. yy.'ın 1. yar.
	4	Ölü Yatağı	1	Erkek	35-49,9	1 Birey	2. yy.'ın 1. yar.
	5	Ölü Yatağı	1	Çocuk	8-9	2 Birey	2. yy.'ın 1. yar.
		Ölü Yatağı	2	Erkek	21-35		
Genel Toplam: 6 Birey							

Yukarıdaki tabloda izlenildiği üzere korunabilen in-situ definlerin basit münferit mezarlarda olmaları tamamıyla bu mezarların mimari karakteriyle bağlantılıdır. Öyle ki bu mezarların definler sonrasında tamamen toprakla kapatılmaları ve ilgili mezar steli gibi belirteçlerin kullanılmamaları onları gizlemiş ve talanlardan korumuştur. Söz konusu in-situ münferit definlerin yanı sıra yeraltı oda mezarları ile lahitlerde de az sayıda in-situ definlerle karşılaşılmıştır. Dolayısıyla mezarlığın tümünde in-situ halde belgelenen definlerin sunmuş olduğu istatstiksel çıkarımlar aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

---

[631] Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı'nda 2013, 2014, 2016 yıllarında belgelenen tüm iskeletler Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Antropoloji Bölümü Laboratuarı'nda analiz edilmiş ve istatistiksel raporları hazırlanmıştır. Bu bağlamda konu üzerinde özverili, yüksek enerjili çalışmaları sebebiyle Antropolog Dr. A. Yener Yavuz'a ve Uzm. Antropolog Büşra Aladağ'a derinden müteşekkir olduğumu belirterek sevgilerimi sunarım.

[632] Kibyra Nekropolisleri ve Claudii-Flavii Aile Mezarlığı'nda belgelenen antropolojik bulguların ortaya koyduğu genel istatistiki veriler için bkz.: Aladağ, 2020; Özüdoğru, 2020: 480-484.

[633] ''Bu durum kafatası ve uzun kemiklerin tahrip olmasına veya bazı bölgelerin sağlam bir şekilde bulunmasını zorlaştırmıştır. İskelet grubu içinde sağlam kafatası sayısının az olması nedeniyle, kafatasından alınması gereken antropometrik ölçümler alınamamıştır. Yine boy uzunluğu çalışmalarında kullanılan uzun kemiklerin çok azının sağlam şekilde bulunmasından dolayı, (Kibyra Genelinde!) popülasyonu oluşturan 215 bireyden sadece 25 yetişkinin boy uzunluğu hesaplanabilmiştir. Kibyra'daki antik dönem soygunlarının mezarlarda oluşturduğu tahribat, iskeletlerin cinsiyet tayini, yaş tahmini çalışmalarını ve özellikle paleopatolojik lezyonların tespitini olumsuz etkilemiştir'', Aladağ, 2020: 55, 56.

Tablo 4.14

Mezarlıktaki İn-Situ Definlerin Genel Nitelikleri						
Mezar Türü	**No**	**Aile**	**Birey**	**Yön**	**Pozisyon**	**Resim**
Münferit Mezar	1	Yabancı	1.	Kuzey-Güney	Sırt Üstü	302
	2	Yabancı	1.	Kuzey-Güney	Sırt Üstü	303
	5	Yabancı	2.	Kuzey-Güney	Sırt Üstü	107, 108
Yeraltı Oda Mezar	11	Flavii	1.	Batı-Doğu	Sırt Üstü	174, 175
	17	Flavii - Claudii	3.	Batı-Doğu	Sırt Üstü	251, 252
Lahit	16	Claudii	1.	Kuzey-Güney	Sırt Üstü	157
Genel Toplam: 9 Birey						

Yukarıdaki tabloda izlenildiği üzere mezarlıkta mevcut olan insitu definlerin sunmuş olduğu bilgiler ışığında; oda mezarlar ve lahitlerde yapılan definler zorunlu olarak oda klinelerin ve lahitlerin oryantasyonuna göre yapılmıştır. Ayrıca basit münferit mezarlarda da tamamen topografyayla uyumun gözetilerek açıldığı ölü yataklarında bir yön kaygısının olmadığı anlaşılmaktadır. Cesetlerin ise doğrudan sırt üstü bırakıldığı ve ellerin dirseklerden kırılarak karın bölgesinde buluşturulduğu görülmektedir.

Antropolojik araştırmalar sonucunda Claudii ve Flavii Aileleri'ne ait olan oda mezarlar ile lahitlerin barındırdığı definlere ilişkin genel istatistiki bilgiler aşağıdaki tablolarda topluca sunulmuştur. Bu bağlamda öncelikle Claudii Ailesi'ne ait definlerden elde edilen mezar içi veriler aşağıdaki tablolarda topluca sunulmuştur (Tablo 4. 15a, Tablo 4. 15b, Tablo 4. 15c, Tablo 4. 15d).

Tablo 4.15a

Claudii Ailesi'ne Ait Mezarların Popülasyonları - 1						
Mezar Tipi	**Mezar No**	**Kontekst**	**Birey**	**Cinsiyet**	**Yaş**	**Popülasyon**
Yeraltı Oda Mezarları	Anıtsal Oda Mezar	1. Oda	1.	Erkek	34-47	16 Birey
			2.	Erkek	28-34	
			3.	Erkek	37-48	
			4.	Kadın	43-56	
			5.	Kadın	31-36	
			6.	Kadın	32-43	
			7.	Çocuk	7-8	
			8.	Çocuk	10-13	
			9.	Çocuk	3-4	
			10.	Bebek	6-12 aylık	
			11.	*Fetüs*	----	
			12.	Genç Erişkin	16-20	
		2. Oda	1.	Erkek	47-56	
			2.	Erkek	35-49,9	
			3.	Kadın	?	
			4.	Çocuk	4-5	
		Temenos	1.	Erkek	?	
Toplam: 16 Birey						

Tablo 4.15b

Claudii Ailesi'ne Ait Mezarların Popülasyonları - 2						
Mezar Tipi	**Mezar No**	**Kontekst**	**Birey**	**Cinsiyet**	**Yaş**	**Popülasyon**
Yeraltı Oda Mezarları	Yom 10	x	x	x	x	x
	Yom 14	Oda içi	1.	Erkek	28-34	4 Birey
		Oda içi	2.	Kadın	?	
		Oda içi	3.	Çocuk	5-6	
		Oda içi	4.	Çocuk	8-9	
	Yom 15	Oda içi	1.	Çocuk	7-8	1 Birey
	Yom 16	x	x	x	x	x
	Yom 17	Güney Kline	1.	Erkek	34-47	8 Birey
		Güney Kline	2.	Erkek	34-47	
		Güney Kline	3.	Kadın	45+	
		Kuzey Kline	4.	Erkek	35-49,9	
		Kuzey Kline	5.	Bebek	18-24 Aylık	
		Kuzey Kline	6.	Çocuk	3-4	
		Kuzey Kline	7.	Genç	18-20	
		Batı Kline	8.	Erkek	35-49,9	
	Yom 18	Oda içi	1.	Çocuk	5-6	2 Birey
		Oda içi	2.	Çocuk	10-15	
Toplam: 15 Birey						

Tablo 4.15c

Claudii Ailesi'ne Ait Mezarların Popülasyonları - 3						
Mezar Tipi	**Mezar No**	**Kontekst**	**Birey**	**Cinsiyet**	**Yaş**	**Popülasyon**
Yeraltı Oda Mezarları	Yom 19	Oda içi	1.	Erkek	20-25	13 Birey
		Oda içi	2.	Erkek	28-34	
		Oda içi	3.	Erkek	47-56	
		Oda içi	4.	Erkek	47-56	
		Oda içi	5.	Erkek	47-56	
		Oda içi	6.	Erkek	47-56	
		Oda içi	7.	Erkek	56-70	
		Oda içi	8.	Kadın	32-43	
		Oda içi	9.	Kadın	43-56	
		Oda içi	10.	Çocuk	4-5	
		Oda içi	11.	Çocuk	4-5	
		Oda içi	12.	Genç	17-20	
		Oda içi	13.	Erkek	?	
	Yom 20	Oda içi	1.	Çocuk	8-9	1 Birey
Toplam: 14 Birey						

Tablo 4.15d

Claudii Ailesi'ne Ait Mezarların Popülasyonları - 4						
Mezar Tipi	**Mezar No**	**Kontekst**	**Birey**	**Cinsiyet**	**Yaş**	**Popülasyon**
Lahitler	1	Tekne İçi	1.	Kadın	?	2 Birey
		Tekne İçi	2.	Çocuk	?	
	2	x	x	x	x	x
	5	x	x	x	x	x
	6	x	x	x	x	x
	7	x	x	x	x	x
	9	x	x	x	x	x
	10	x	x	x	x	x
	12	x	x	x	x	x
	15	x	x	x	x	x
	16	Hyposorion	1.	Erkek	45+	1 Birey
	17	x	x	x	x	x
	18	x	x	x	x	x
Münferit Mezarlar	6, 7, 8	x	x	x	x	x
Toplam: 3 Birey						

Flavii Ailesi'ne ait definlerden elde edilen mezar içi verilerin genel sonuçları ise aşağıdaki tabloladır.

Tablo 4.16

Flavii Ailesi'ne Ait Mezarların Popülasyonları						
Mezar Tipi	**Mezar No**	**Kontekst**	**Birey**	**Cinsiyet**	**Yaş**	**Popoülasyon**
Yeraltı Oda Mezarlar	Yom 11	1. Oda İçi	1.	Erkek	45+	10 Birey
			2.	Erkek	45+	
			3.	Erkek	35-42	
			4.	Erkek	?	
			5	Erkek	?	
			6.	Kadın	43-56	
			7.	Kadın	25-30	
			8.	Belirsiz	20-50+	
			9.	Çocuk	7-8	
			10.	Çocuk	?	
	Yom 12	1. Oda İçi	1.	Erkek	47-56	8 Birey
			2.	Erkek	35-49,9	
			3.	Kadın	35-49,9	
			4.	Çocuk	3-4	
		2. Oda İçi	1.	Erkek	35-49,9	
			2.	Erkek	35-49,9	
			3.	Kadın	48-56	
			4.	Çocuk	7-8	
	Yom 13	x	x	x	x	x
Lahitler	3	x	x	x	x	x
	4A ve 4B	x	x	x	x	x
	8	x	x	x	x	x
Toplam: 18 Birey						

Mezarlık genelindeki oda mezarlar ve lahitlerin dışındaki diğer dolgu alanlarında belgelenen parçasal antropolojik verilerin çıkarımları da aşağıdaki tabloda verilmiştir (Tablo 4.17). Bu alanlarda karşılaşılan bulgular tespit noktaları gereği aidiyetleri kuvvetle muhtemel olan ailelerin popoülasyonlarına dahil edilmiştir. Claudii ve Flavii Ortak Mezarlığı'nda belgelenen diğer bulguların ise hangi ailelere ait oldukları açık olmadığı için söz konusu bireyler mezarlığın genel popülasyon tablosunda (Tablo 4.18) "Claudii-Flavii ?" şeklinde ifade edilerek istatistiğe dahil edilmiştir.

Tablo 4.17

Oda Mezarlar ve Lahitler Dışındaki Kontekstlerde Tespit Edilen Diğer Antropolojik Veriler						
Alan	**Mezar No**	**Kontekst**	**Birey**	**Cinsiyet**	**Yaş**	**Popülasyon**
Claudii ve Flavii Ortak Mezarlığı	Alan Genel	Dolgu	1.	Bebek	?	2 Birey
	Alan Genel	Dolgu	2.	Çocuk	4-5	
Claudii Güney	17 No.'lu Krepidoma	Dolgu	1.	Çocuk	4-5	1 Birey
Flavii Temenosu	Temenos İçi	Dolgu	1.	Erkek	38-44	1 Birey
Toplam: 5 Birey						

Her iki aileye ait tüm mezar tiplerinin barındırdığı popülasyon ile dolgu alanlarda belgelenen diğer antropolojik verilerin sunmuş olduğu" Genel Popülasyon Çıktıları" ise aşağıdaki tabloda topluca verilmiştir.

Tablo 4.18

Claudii ve Flavii Ailesi Mezarlığı Popülasyonu'nun Genel İstatistikleri					
Aile	**Cinsiyet**	**Toplam**	**Aile Popülasyonu**	**Ölüm Yaş Ortalaması**	**Genel Ölüm Yaş Ort.**
Claudii	Erkek	20	48	36,5	33
	Kadın	9			
	Genç	3			
	Çocuk	14			
	Bebek	2			
	Fetüs	1			
	Bilinemeyen	x			
Flavii	Erkek	10	19	29,5	
	Kadın	4			
	Genç	x			
	Çocuk	4			
	Bebek	x			
	Fetüs	x			
	Bilinemeyen	1			
Claudii-Flavii?	Çocuk	1	2	4,5	
	Bebek	1			
Genel Popülasyon: 69 Birey					

Tablo 4.18'de izlendiği üzere Claudii ve Flavii Aileleri'nin bu mezarlığa defnetmiş oldukları bireylerin toplam sayısı en az! 69'dur. Bu popülasyonu oluşturan cinsiyet gruplarının nicelikleri de ifade edilirken öte yandan genel popülasyonun ortalama ölüm yaşı ise 33'tür. Bu sayının Kibyra insanları için geçerli olan genel yaşam süresi ile son derece uyumlu olduğu anlaşılmaktadır[634]. Fakat öte yandan, mezarlığın barındırığı antropolojik bulgulardaki yüksek deformasyonlar kentin önde gelen bu iki büyük ailesi ile Kibyra halkı arasında sosyolojik sınıf farklılıklarından kaynaklanan çok yönlü demografik analizlerin yapılabilmesine engel olmuştur[635].

4.3.2. Mezar Armağanları

Sahadaki araştırmaların ulaştığı sonuçlar mezarlığın kullanıma terk edildiği dönemden itibaren doğa ve insanların ağır tahribatlarına maruz kaldığı yönündedir. Bu bağlamda yüksek eğimli bir topografyada inşa edilen mezarlık, alanın batı yamacından akan yoğun dolgu toprak ile büyük oranda kapanmıştır. Bununla birlikte farklı zaman dilimlerinde gerçekleşen soygunlarla dolgu toprak ve mimari unsurlar üzerindeki tahribat mezarlığın iç ve dış özgün kontekstini büyük oranda bozmuştur. Fakat tüm bu olumsuz gelişmelerin ardından yapılan araştırmalar esnasında yamaç akıntılarının, temenosların, lahitlerin ve mezar odalarının muhtelif lokasyonlarında ve kotlarında çok sayıda küçük obje ile karşılaşılmıştır. Söz konusu buluntular çok farklı materyallerden üretilen eşyalar olup bunların büyük çoğunluğu mezar kültü ile ilgili işlevselliğe sahiptirler. Kullanım amacına göre oldukça geniş bir repertuar sunan bu eserler etütlük ve envanterlik niteliktedir ve de toplam sayıları 395'tir (Bkz.: Buluntu Katoloğu; Res. 309-311; Grafik 1).

Mezar içerisinde beliren ölü defin programlarıyla sıkı birliktelik sağladığı saptanan bu objelerin bırakıldığı noktaların genellikle güçlü bir tutarlılık sergilediği izlenir. Öyle ki lahitlerde ve basit münferit oygu mezarlarda cesetlerin özellikle iki ayak arasına konuldukları, bazen de çok sayıda olmaları nedeniyle kol ile vücudun arasına, başuçlarına veya kural dışı olarak ölü yatağının herhangi bir noktasına bırakıldıkları da belgelenmiştir. Oda mezarlarda klinelere yapılan definler için de aynı konumlandırmalar söz konusudur fakat bu durumun yanı sıra duvar nişleri, merkezi sunu çukurları ile sekiler de bu eşyaların konumlandırılmasında ayrıca işlevseldirler. Küpe, taç, kolye, yüzük ve bilezik gibi ziynet eşyaları ise defin esnasında tabi olarak dokunulmaksızın cesetlerin ilgili uzuvlarında bırakılmışlardır. Mezarların iç ve dış kontekstlerinde belgelenen ve çok farklı materyallerin

[634] Aladağ, 2020: 71, Grafik 8; 74, Grafik 12.
[635] Aladağ, 2020: 56.

kullanımı ile üretilen değişik türlerdeki mezar eşyalarının genel tasnifi aşağıdaki tabloca kabaca sunulmuştur.

Tablo 4.19

<table>
<tr><td colspan="5">Mezar Armağanları, Materyal ve İşlev</td></tr>
<tr><td colspan="5">Pişmiş Toprak Eserler</td></tr>
<tr><td colspan="2">Seramik Kaplar</td><td colspan="3">Terracotta Figürinler</td></tr>
<tr><td colspan="2" rowspan="2">Günlük Kullanım Kapları</td><td colspan="3">Tanrı-Tanrıça Heykelcikleri</td></tr>
<tr><td colspan="3">Grup Figürinler</td></tr>
<tr><td colspan="2" rowspan="3">Kozmetik Kapları</td><td colspan="3">Hayvansal Figürinler</td></tr>
<tr><td colspan="3">Bitkisel Figürinler</td></tr>
<tr><td colspan="3">Aplikler</td></tr>
<tr><td colspan="2" rowspan="2">Kandiller</td><td colspan="3">Amuletler</td></tr>
<tr><td colspan="3">Figürin Parçaları</td></tr>
<tr><td colspan="5">Cam Eserler</td></tr>
<tr><td colspan="2">Kozmetik Kapları</td><td colspan="3">Takılar</td></tr>
<tr><td colspan="5">Kemik Eserler</td></tr>
<tr><td colspan="2">Takılar</td><td colspan="3">Küçük El Aletleri</td></tr>
<tr><td colspan="5">Metal Eserler</td></tr>
<tr><td>Takılar</td><td>Aletler</td><td>Gereçler</td><td>Aplikler</td><td>Amuletler</td></tr>
<tr><td colspan="5">Taş Eserler</td></tr>
<tr><td colspan="2">Plastik Eserler</td><td colspan="3">Basit El Aletleri</td></tr>
<tr><td colspan="5">Sikkeler</td></tr>
</table>

Alanda yapılan arkeolojik araştırmaların ulaştığı bu objeler dönemin ölü gömme kültlerine dair önemli bilgileri barındırmaları nedeniyle nekrolojik açıdan son derece önemlidirler. Bu bağlamda söz konusu mezar eşyaları ilgili dönemin din, sosyal hayat ve ölü defin usülleriyle şekillenen insan merkezli yaşamsal denklemin açıklanmasında güçlü bir paya sahiptir. Bu nedenle ilgili objeler daha çok kullanım amaçları ve ölü kültünde üstlendikleri manevi anlamlar çerçevesinde değerlendirilirken bunların tipolojik ve kronolojik analizleri konunun tartışma kapsamına dahil edilmeyecektir. Yukarıdaki tabloda da izlenildiği üzere her bir obje materyal türüne göre ayrı başlık altında gruplanacak ve müstakil açıklamalara tabi tutulacaktır. Bu bağlamda tüm eserler sırayla; "Pişmiş Toprak Eserler", "Cam Eserler", "Metal Eserler", "Kemik Eserler", "Taş Eserler" ve "Sikkeler" başlığı altında tanıtlanacaktır.

4.3.2.1. Pişmiş Toprak Eserler

On altı adet ayrı türdeki küçük objelerden oluşan bu grup, toplam 273 adet üyesiyle tüm mezar eşyalarının oransal dağılımında en büyük paya sahiptir (Grafik 2).

4.3.2.1.1. Seramik Kaplar

4.3.2.1.1.1. Günlük Kullanım Kapları

Testiler, (Kat. No: 22, 23, 28, 29, 49, 61, 91, 92, 93, 113, 118, 127, 128, 133, 146, 160, 180, 181, 182, 186, 198, 203, 207, 208, 255, 272, 278, 279, 293, 326, 332, 355, 362, 368, 388, 392, 395): Testi; kulplu, boyunlu, geniş veya oval formlu gövdelere sahip kaplar için kullanılan kapsamlı bir terimdir ve genel olarak sıvı gıdasal ürünlerin sunumunda kullanılan bir kap formudur. Dudakları yonca ya da düz bir şekilde biten bu seramikler şarap ve su gibi sıvıların sunumunda kullanılmışlardır. İsimleri özel olarak bilinen Oinochoe, Urceus, Khous ve Lagynos gibi farklı formlara sahip üretimleri mevcuttur[636]. Kırmızı astarlı testiler form ve işlev bakımından olpe ve lekytosların Roma İmparatorluk Dönemi masa kaplarına yansımış bir modelidir. Hellenistik Dönem'de daha çok lagynos şeklinde üretilen bu kaplar Roma İmparatorluk Dönemi'yle birlikte yerini testilere bırakmışlardır[637]. Roma İmparatorluk Dönemi'nde bu kap formu "Lagoena" olarak bilinmektedir[638]. Kibyra'daki testi grupları işlevsellikleri bakımından Hellenistik Dönem'de sıklıkla kullanılan lagynoslarla ilişkilendirilir[639]. Farklı yapım tekniklerinde üretilen tek kulplu, ince ve uzun boyunlu olan lagynoslar oldukça geniş bir kullanım sahasına sahiptirler. Günlük yaşamda sofra kabı ya da symposionlarda veya ticari amaçlar için kullanılmış oldukları aktarılmaktadır[640]. Lagynos formundaki bu kapların mezar eşyası olarak kullanıldıkları da bilinen bir durumdur. Kibyra Nekropolisleri'nde karşılaşılan ilgili örnekler sofra grubu olarak değerlendirilebilecek astar ve boyut özelliklerine sahiptirler[641].

Kaseler, (Kat. No: 17, 18, 19, 25, 36, 47, 59, 60, 75, 76, 85, 86, 87, 112, 115, 116, 126, 145, 157, 159, 168, 183, 184, 193, 197, 228, 236, 249, 270, 286, 287, 317, 318, 321, 322, 324, 325, 328, 342, 343, 348, 356, 360, 361, 367, 371, 372, 384): Antikçağ'da da kaselerin her türlü amaca yönelik tasarlanan farklı formlarının olduğu bilinir. Genellikle çapı yüksekliğinin iki katından az olan kap formları için "derin çanak" ya da "kase" terimleri kullanılmıştır[642]. Bu kase formlarının; Concha[643], Gabata[644], Sucutula[645] gibi farklı isimlendirmeleri söz konusudur. Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı'nda tespit edilen farklı formlardaki kaselerin gündelik kullanımlarda ve çorba gibi sıvı yiyeceklerin tüketilmesinde

[636] Güngör, 2019: 70.
[637] Uygun, 2011: 42.
[638] Hilgers, 1969: 61.
[639] Acar, 2021: 153.
[640] Rotroff, 1997: 226.
[641] Acar, 2021: 153.
[642] Ökse, 1999: 49.
[643] Delemen ve Çokay-Kepçe, 2009: 7.
[644] Delemen ve Çokay-Kepçe, 2009: 10; Akkurnaz, 2016: 147.
[645] Rich, 1890: 588-589; Delemen ve Çokay-Kepçe, 2009: 25.

sıklıkla kullanılan bir işlevselliğe sahip olduğu izlenir[646]. Bu aile mezarlığında tespit edilen kaselerin değişik boyutlarda ve formlarda olmak koşuluyla benzer işlevsellikte kullanılmış farklı dönemlerin varyasyonları olduğu önerilmektedir. Bunlar yemek ve içmek amaçlı kullanılan ve boyutları itibariyle tek kişilik olabilecekleri düşünülen gündelik kaplardır. Öte yandan yemek servisleri için ideal karaktere sahip olan bu kap formlarının sofralarda yağ, sos, baharat ya da kuru gıda servisleri yapmak için kullanılmış olduklarına da işaret edilmektedir[647].

Bardaklar, (Kat. No: 26, 48, 65, 70, 154, 176, 320, 359): Gündelik yemeklerde, özel kutlamalar veya toplu şölenlerde sıvı ürünlerin tüketilmesi gibi temel bir işleve sahip olan bardaklar, sürahi, testi ve kadehler ile ortak-benzer kullanım alanlarına sahiptirler[648]. Kullanım açısından bardaklar fincanlarla oldukça benzer özellikler göstermektedirler. İçeceklerin tüketilebilmesi amacına yönelik ideal tasarımları olan, değişik hacimli, kulplu veya kulpsuz, kaideli veya düz olarak çeşitli formlarda ve de metal ya da cam gibi farklı materyallerden üretilmiş olanları mevcuttur[649]. Latince'de "Diatreta" veya "Diatretum" sözcüğü ise camdan üretilmiş bardaklar için kullanılmıştır[650]. Kibyra'daki diğer örnekler gibi Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı'nda mezar hediyeleri arasında bulunan bardaklar; "ağız çapları ile gövde yüksekliklerinin birine yaklaşık olarak eşit olduğu kulplu ya da kulpsuz, tek kişilik kullanıma hitap ettiği düşünülen, içme, dökme ve aktarma işleviyle kullanılmış olabilecek kaplardır"[651].

Maşrapa, (Kat. 114): Maşrapa çoğunlukla geniş ve yuvarlak ağızlı, silindirik gövdeli, tek kulplu ve düz dipli formuyla bir bardağı andıran su kapları için kullanılan bir terimdir ve testiler gibi Antikçağ'a ait çok farklı formlardaki pek çok kap türünü kapsamaktadır[652]. Antik literatürde "Cupellae" veya "Cupulae"[653] olarak isimlendirilen maşrapaların oldukça küçük ebatlarda olanlarının bardak ya da kupa gibi sıvı tüketimi için, büyüklerinin ise sürahiler gibi masalarda kullanıldığı tahmin edilmektedir. Bu formu kupa, kadeh ya da fincan gibi seramik formlarından ayıran en belirgin özelliği daha hacimli bir gövdeye sahip olmalarıdır[654]. Mutfak kapları grubunda yer alan maşrapalarla ilgili genel kanı günlük kullanıma yönelik üretilmeleri

[646] Örnek olarak bkz.: Güngör, 2019: 84, Lev. 25, Kat. No: 113, 115.
[647] Konuyla ilgili geniş bilgi için bkz.: Acar, 2021.
[648] Güngör, 2019: 70.
[649] Güngör, 2019: 78.
[650] Tekçam, 2007: 58.
[651] Acar, 2021: 145.
[652] Tekocak ve Yıldız, 2015: 418.
[653] Hilgers, 1969: 54-56.
[654] Özdemir, 2009: 22.

nedeniyle değişen moda anlayışının dışında kalarak sürekli bir gelişim ya da değişim içerisinde olmadıkları yönündedir[655].

Çömlek-Güveç, (Kat. No: 171): Güveçler günümüzde de olduğu üzere yemek pişirme amacıyla üretilen kap formlarındandır. Özellikle daha az sulu yemeklerin pişirilmesine veya bol yağın içerisinde kızartmalar yapmaya uygun bir formda üretilmişlerdir[656]. Güveçlerin yassılaştırılmış gövde formları nedeniyle çömleklerin bir alt türü olduğu söylenebilir[657]. Güveçlerin kapaklı olarak üretilenleri ise saklama kabı olarak da kullanılmışlardır[658]. Kullanımına göre geniş veya dar ağızlı farklı formları olan, tencerelere veya çömleklere göre daha sığ gövdeli, iki kulplu ve kapaklı kaplardır. Genellikle gövdeleri dirseklidir, ağız kenarından dirseğe doğru genişleyen ve dirsekten alt kısma doğru daralarak devam eden genel hatlarıyla dışbükey bir görüntüye sahip olup yuvarlak diplidirler. Gövdenin cidar kalınlığı yukardan aşağı doğru incelir öyle ki pişirilecek yemeğe ısının daha fazla ulaşması sağlanır[659]. Güveçlerin orijinal ismi "Lapos"tur[660] ve erken örneklerinin balık ve ilgili bazı sosların pişirilmesi amacıyla kullanılmış oldukları düşünülür[661]. Antikçağ'da kentlerin en yoğun kullandıkları kap türlerinden olan, hamur ve astar nitelikleri açısından servis kaplarından ayrılan güveçler günlük kullanım amaçlı üretilmeleri nedeniyle çok uzun yıllar boyunca form açışından büyük bir değişime uğramamışlardır[662].

4.3.2.1.1.2. Kozmetik Kapları

Lekytos, (Kat No: 217): Atina'da MÖ 487-480 yılları arasında Solon tarafından mezarların için bir belirteç görevi üstlenen stellerin dikilmesi yasaklanmış ve bu yasak altmış yıl kadar devam etmiştir[663]. Mermerin kullanımın tasarrufuna yönelik uygulanan bu yasak Atinalılar'ı ve mermer sanatçılarını mezarlarda stel yerine kullanılacak başka bir belirteci arama yollarına itmiştir. Öyle ki bu sorun renginden dolayı "Beyaz Lekythoslar" olarak isimlendirilen ve pratik olarak bir mezarın yerini belirtmekte kullanılan yeni bir kap türünün ortaya çıkmasına neden olmuştur. Nitekim bu kaplar altmış yıl devam eden yasaklama döneminde mezar stellerinin yerine kullanılmışlardır[664]. Atina'da ve Atina'nın bir kolonisi olan Eretria'da ele geçen Atina menşeili beyaz lekythosların[665] MÖ 5. yüzyılın ilk yarısı ile 4.

---

655 Fırat, 2011: 80.
656 Tekocak, 2006: 75.
657 Aydemir, 1995: 66.
658 Amyx, 1958: 197.
659 Tekocak, 2006: 76.
660 Amyx, 1958: 169-310.
661 Rotroff, 2010: 178-179.
662 Fırat, 2012: 155.
663 Plutarkhos, Solon: 12, 21.
664 Konuyla ilgili geniş bilgi için bkz.: Fairbanks, 1907; Riezler, 1914.
665 Kurtz, 1975: 136, 138.

yüzyılın başları arasına tarihlendikleri ve bu nedenle mezar steli dikme yasağının olduğu period ile kronolojik olarak örtüştükleri görülmektedir[666]. Beyaz lekythosların bir tür mezar steli amacıyla üretilmeleri Atinalı sanatçıların onlara bir mezar steli formunu kazandırmasıyla sonuçlanan normal bir durumdu. Nitekim bu kapların beyaz renge sahip olmaları beyaz mermerden yapılan mezar stelleriyle olan renk uyumunu yakalayabilmek amacından kaynaklanıyordu[667]. Yine aynı nedenlerden dolayı bu kaplar üzerinde mezar kültüyle ilgili olarak betimlenmesi gereken üç temel unsur vardı. Bunlar; ölen kişiyi ölümsüz kahraman olarak gösterme (athanatos), tasvir içinde ölünün yakınlarına da yer verme ve kullanımı yasaklanan mezar stelinin kompozisyon içerisinde gösterilmesidir[668]. Beyaz lekythoslar üzerindeki betimler içerisinde mezarlarda kullanılan sunu kap formlarını da izleyebilmek mümkündür. Bunların başlıcaları; lekythos, hydria, oinochoea, phiale, lekane, pyxis ve pythoslardır[669]. Alabastronlar ve aryballoslar da içlerinde parfümlü zeytinyağı muhafaza edilen ve mezar stellerin bakımında kullanılan kaplardı. Plutarchos bu ritüelin özellikle Platia Savaşı'nda ölen askerleri anma seramonilerinde gerçekleştirildiğini ve archon olarak görev yapan kişinin bu askerlerin mezarlarına ait stelleri parfümlü zeytinyağı ile ovduğunu aktarmaktadır[670]. Kozmetik ürünlerin ve merhemlerin muhafaza edildiği lekythoslar aynı zamanda mezar armağanları arasında sıkılıkla tercih edilmişlerdir[671] ve Klasik Dönem'in sonlarına doğru yerini aynı amaçlar doğrultusunda kullanılan unguentariumlara bırakmışlardır[672].

Unguentariumlar, (Kat. No: 20, 21, 27, 62, 63, 64, 71, 72, 73, 74, 88, 89, 90, 131, 132, 166, 179, 192, 200, 229, 230, 231, 232, 250, 251, 252, 253, 254, 259, 260, 273, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 292, 296, 297, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 337, 353, 354, 363, 364, 365, 393): Hellenistik Dönem'in erken evrelerinden özellikle nekropolislerde sık rastlanılan unguentariumlar Erken Doğu Roma İmparatorluk Dönemi'ne kadar yaygın kullanımı olan bir seramik formudur[673]. Ölenlerin yakınlarının ve parayla tutulan ağlayıcıların gözyaşlarının içerisinde biriktirilerek mezar armağanları arasına bırakılan "unguentariaların" esasında antik dönemdeki isimlendirmesi farklıdır[674]. Bu isimlendirme 20. yüzyıl başlarında Kartaca'da araştırmalar yapan Fransız bilim insanlarınca verilmiştir[675]. Çağdaş olarak

[666] Bazant, 1986: 40.
[667] Hiller, 1975: 15, 16.
[668] Humpreys, 1980: 12.
[669] Vernant, 1982: 118, 119.
[670] Plutarkhos, Aristides, 21.
[671] Yıldız, 2013: 198.
[672] CVA 62, 1986: 8, Lev. 39-45.
[673] Anderson-Stojanovic, 1987: 105.
[674] Thompson, 1934: 473.
[675] Gaucker, 1915: 545.

kullanılan unguentarium sözcüğü sahip oldukları formların ve üretildikleri malzemelerin ötesinde içlerinde muhafaza ettikleri kozmetik sıvıları ya da jel ürünleriyle ilgilidir. Balsamarium kelimesi de yine bu kapların nitelikleri ile ilgili olmayıp onların muhafaza ettikleri ürünleri kastetmektedir[676]. Özellikle yağlar, kremler ve parfümlerin muhafazası[677] için kullanılan unguentariumlar aynı zamanda çeşitli baharat, bal ve sirke gibi ürünlerin taşınmasında da kullanılmışlardır[678]. Bu kapların Latince'deki isimlendirmesi ise "Olfactariolum"dur[679].

"Unguenta" sözcüğü antik dönemde kullanılan merhemler, yağlar ve sıvı aromaların genel tanımıdır. Ayrıca bu ürünler yıkanma ve agonlarda da kullanılmış[680] ve bu amaçlarla kullanılan kremlere unguentum veya lykion da denilmiştir[681]. Kimi zaman "Lacrimaria"[682] ismiyle de anılan bu küçük şişeler Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemi'nde Filistin'den İspanya'ya kadar Akdeniz Coğrafyası'nın tamamında özellikle mezar kültlerinde yaygın olarak kullanılmıştır[683]. Hellenler bu ürünleri çok eskiden beri kullanırken Romalılar arasında ise ancak Cumhuriyet Dönemi'nin sonlarında popüler hale gelmiştir. Varsıl Hellen ve Romalılar özellikle yıkanmak için yağlarını ve parfümlerini "Narthecia" ismi verilen küçük kutularda yanlarında bulundurmak suretiyle taşımışlardır[684].

Yunanistan ile Güney İtalya kentlerinde bu merhemler ve parfümler üzerinden yapılan önemli bir ticaret bulunmaktaydı. Bu işin ilgililerine "Unguentarii"[685] denilirken bu işi nispeten daha fazla yapan kadınlara "Unguentariae"[686] ve bu işin kendisine de "Unguentaria"[687] adı verilmektedir. Unguentariumların üretiminde birçok farklı malzeme tercih edilirken bunların arasında en yoğun olarak tercih edileni pişmiş topraklardır. Maliyeti ucuz olan seramik unguentariumların kalitesi, nitelikli killerden üretilen kaliteli astarlı örneklerden son derece itinasız yapılan astarsız basit örneklere kadar çeşitlilik gösterir. Kalitesiz killerden üretilen ve astar bulunmayan unguentarium örneklerinin genellikle nekropolislerde ele geçmesi bu kapların kalitesini kullanım amaçlarının belirlediğini göstermektedir. Bu nedenle ticari veya ölü kültünde kullanılmak için üretilen ilgili örneklerin

[676] Hellström, 1965: 23.
[677] Hellström, 1965: 24.
[678] Gürler, 1994: 63.
[679] Anderson-Stojanović, 1987: 106.
[680] Smith, 1870: 1214.
[681] Işın, 2002: 107-115.
[682] Thompson, 1934: 473; Hellström, 1965: 23.
[683] Anderson-Stojanović, 1987: 105.
[684] Smith, 1870: 1214.
[685] Cicero, I. 12; Horatius, II. 3. 228; Smith, 1870: 1214.
[686] Plinius, VIII. 5.
[687] Smith, 1870: 1214.

daha kalitesiz oldukları görülür[688]. Pişmiş toprak örneklerinin yanı sıra Roma'nın erken dönemlerinde cam yoğun olmak üzere, gümüş, altın, alabaster, akik, kurşun[689] ve onyks[690] de bu kapların üretiminde kullanılan materyaller arasındadır.

Unguentariumlarım kullanım alanları sadece kozmetik veya ölü kültü ile sınırlı değildir nitekim bu kapların kutsal alanlarda adak eşyası olarak kullanıldıkları da Pergamon Kapıkaya'daki Kybele kültünden bilinir. Buradaki unguentariumların tanrıça için düzenlenen bahar şenliklerinde Attis'e ölü hediyesi olarak sunulmuş olabileceği düşünülmüştür[691].

Mezar stellerinde izlenen bazı unguentarium betimleri de bu kapların işlevselliklerine dair farklı bilgiler sunar. Genellikle stelin üst kısmında, mezar sahibinin arkasında betimlenirken nadir olmakla birlikte bir çocuk hizmetçinin elinde taşınır halde de tasvir edilmişlerdir[692]. Unguentarium betili mezar stelleri genellikle kadınlara aittirler ve de çoğunlukla unguentariumlar yanında yine kadınlarca kozmetik amaçlı kullanılan pyksisler ve aynalar dikkat çekicidirler. Unguentariumların steller üzerindeki bu türden betimi bu kapların yalnızca kadınlar tarafından kullanılmış olabileceklerini düşündürür. Unguentariumlar mezar armağanı ya da kutsal alanlarda sunu veya adak amaçlı kullanımlarının yanı sıra gündelik yaşamda da kullanılmışlardır[693].

Unguentariumların Klasik Dönem'de mezarlara bırakılan özellikle bodur lekytosların yerini alan bir seramik formu olduğu sanılmaktadır[694]. Nitekim lekytoslar MÖ 4. yüzyıl sonlarına kadar mezar armağanları olarak kullanılmıştır[695]. Unguentariumların Klasik Dönem sonlarında lekytosların kaybolmasıyla eş zamanlı ortaya çıkması da bu savı güçlendirmektedir. Aynı zamanda unguentariumların da lekytoslar gibi kozmetik ürünlerin muhafazasında kullanılması ve de mezarlara ölü hediyesi olarak bırakılmaları bu düşünceleri desteklemektedir[696]. Antik kaynaklarda da bu konuya dair bazı bilgiler bulunur. Örneğin Aristophanes mezarlara ölü hediyesi olarak bırakılan lekytos geleneğine işaret ederken[697], Athenaios da Klasik Dönem lekytoslarının kullanımının son bulmasından sonra yine lekytos olarak adlandırılan şişelerin varlığından bahseder[698].

---

688 Anderson-Stojanović, 1987: 117.
689 Hellström, 1965: 24.
690 Plinius, XXXVI, 60.
691 Nohlen vd., 1978: 83.
692 Genel bilgi için bkz.: E. Pfuhl, H. Möbius, Die östgriechischen Grabreliefs, Mainz am Rhein, 1977.
693 Smetana-Scherrer, 1982: 88.
694 Anderson-Stojanović, 1987: 106.
695 Kurtz ve Boardman, 1971: 103.
696 CVA 62, 1986: 8, Lev. 39-45.
697 Hellström, 1965: 24, dn. 9.
698 Hellström, 1965: 25, dn. 1.

MÖ 4. yüzyılın ikinci yarısında ilk örnekleri ortaya çıkan ve Doğu Akdeniz Havzası boyunca yoğun olarak kullanılan unguentariumların[699] formlarında gerçekleşen bazı değişimlerle birlikte MS 7. yüzyıla kadar üretildikleri bilinmektedir[700]. MS 6. yüzyılda gerçekleşen siyasi ve dinsel reformlar unguentariumların üretimlerini de etkilemiştir. Bu süreçle birlikte ampulla şeklinde isimlendirilen ve genellikle Geç Antikçağ içerisine tarihlendirilen unguentariumlarla karşılaşılır. Bu dönemde kullanılan unguentariumlar esas işlevselliklerinin yanı sıra dinsel amaçlı olarak da kullanılmışlardır[701].

Pyksisler, (Kat. No: 134, 183): Genellikle kadınların yaygın olarak kullandığı bir kap formudur. Ziynet eşyaları ve makyaj malzemelerinin saklanması amacıyla üretildikleri öngörülen pyksislerin parfümler veya esanslar için kullanıldığı da düşünülmektedir. Eksaleiptron, skyphoid pyksis, stamnoid pyksis şeklinde isimlendirilen farklı formlarının ve ahşap örneklerinin olduğu bilinmektedir[702]. Ayrıca bazı arkeolojik veriler pyksislerin krem veya kuru ot türündeki malzemelerin muhafazasında kullanıldığına da işaret etmektedir[703]. Antik Yunan ve Roma'da daha çok mücevherlerin konulduğu kaplar olarak kullanılan pyksisler Hristiyanlık Dönemi'nde ise tütsü kabı veya dinsel seramonilerden arta kalan ekmekleri saklamak amaçlı kullanılmışlardır. MS 9. yüzyıldan itibaren daha çok rölikerler şeklinde altarların altında bulundurulmuşlardır[704].

Amphoriskos, (Kat. No: 30): Ağzı ve boynu dar olan aynı zamanda boyunda iki kulbu olan genellikle oval gövdeli ve sivri dipli taşıma kaplarıdır. Amphoriskos, Yunanca'da amphi/her iki kenarda, phero/taşımak sözcüklerinden türetilen bir isimdir[705]. Bu kap formu; aromatik yağların, merhemlerin ve tütsülerin muhafazasının yanı sıra kozmetik ürünlerin ve ilaçların saklanması gibi gündelik kullanımlara da sahiptir[706]. Amphoriskosların olasılıkla pişmiş toprak amhporaların bir imitasyonu olarak üretildikleri düşünülmektedir. Diğer pişmiş toprak kap formlarında olduğu gibi amphoriskosların da oval ve soğan gövdeli olan farklı formları mevcuttur. Oval gövdeli Amphoriskosların genellikle İtalya ve Yakın Doğu'da kullanıldığı, soğan gövdeli amphoriskosların ise daha çok batı üretimi oldukları ve daha geç dönemlere ait oldukları kabul edilmektedir[707]. Cam amphoriskoslar ise MÖ geç 6. yüzyıl ile 5. yüzyılın karakteristik kap türleridir. Bu türün en erken örnekleri beyaz zemin üzerinde mor

[699] Berlin ve Slane, 1997: 58.
[700] Şimşek ve Duman: 2007: 286.
[701] Şimşek ve Duman: 2007: 286.
[702] Kılınç, 2019: 16, dn. 54.
[703] Yener, 2016: 120.
[704] Aydın, 2005: 59-64, dn. 10.
[705] Er, 2004: 24.
[706] Lightfoot ve Arslan, 1992: 1.
[707] Isigns, 1957: 77.

çam ipliği betimleriyle süslenmişlerdir[708]. Geç dönem örneklerinde ise hamurun rengi koyu mavi, bezeme iplikleriyse çoğunlukla sarı, beyaz ve turkuaz renklere dönüşür. MÖ 7. yüzyıla kadar Mezopotomyalı cam sanatçıları bu yüzyıldan sonra Rodos'a giderek orada geliştirdikleri cam endüstrisi içerisinde bu tip kapları da üretmişlerdir. Nitekim Rodos Nekropolisi'nde bu kapların çok fazla örneği belgelenmiştir[709].

4.3.2.1.1.3. Kandiller

(Kat. No: 3, 11, 15, 16, 24, 31, 32, 33, 34, 35, 43, 44, 45, 46, 55, 56, 57, 58, 77, 78, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 111, 117, 122, 123, 125, 144, 155, 156, 158, 161, 164, 165, 172, 185, 187, 189, 190, 191, 201, 204, 205, 233, 234, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 258, 265, 271, 289, 319, 334, 338, 344, 346, 347, 357, 390).

Latince'den dilimize evrilen kandil; içine sıvı yağ ile fitil yerleştirilerek yakılan aydınlatma aracı anlamındadır. Latince kullanımı ise aydınlatan ve parlayan anlamındaki "Candela", "Luychnus" veya "Lucerna"dır. Hellence'deki karşılığı "Lychnos" olan kandilin Arapça'daki kullanımı ise "Kındil"dir[710].

Antikçağ'da gün ışığından çağımıza nispeten daha fazla istifade edilmekteydi ve bu yüzden her kitleden insanlar yapay ışık kaynaklarını kullanmışlardır. Sıradan halk daha çok kalıp ve çark yapımı kandilleri kullanırken varsıl kitle özenli işçiliğe sahip metal kandillerin kullanımlarını tercih etmiştir[711]. Kandiller doğal ihtiyaç gereği çok geniş bir kullanım alanına sahip olup bunların başlıcaları arasında madenler[712], evler, sokaklar, caddeler ile dükkanlar[713] ve eğlence mekanları[714] sayılabilir. Antikçağ yazarları kandillerin törenlerde kullanıldığını da aktarmaktadırlar. Cleopatra'nın Julius Ceaser adına yaptığı kutlamalarda ve Nero'nun Roma'ya dönüşü onuruna yakılan kandiller bunların zafer kutlamaları ve şenliklerde de kullanılmış olduklarını gösteren başlıca örnek etkinlikler arasındadır[715]. Caligula ve Domitanus Dönemleri'nde gladyatör ve tiyatro oyunlarının sergilendiği mekanların ve özellikle Hellenler'de gece gösterime giren teatral sahnelerin kandillerle aydınlatıldığı bilinmektedir[716].

Romalılar'ın yılbaşlarında birbirlerine sundukları hediyeler arasında üzerine iyi temennilerini yazdıkları kandiller de vardı. Bu kandillerin üzerinde çoğunlukla "Annum

[708] Daha geniş bilgi için bkz.: Honey, 1946.
[709] Harden, 1981: 52, 53.
[710] Çokay, 1996: 12.
[711] Bailey, 1972: 11.
[712] Bailey, 1972: 11.
[713] Karagöz vd., 1986: 42-58.
[714] Çokay, 1996: 21, 22.
[715] Arar, 1995: 6.
[716] Karagöz vd., 1986: 43.

Nown Faustum Felicem / Mutlu ve Verimli Bir Yıl" yazardı. Genellikle mezarlarda bulunan bu kandiller MS 1. yüzyıldan itibaren görülmeye başlanır[717]. Yeni doğan bir bebek için üzerine değişik isimlerin yazıldığı kandillerin yakılması ve bu kandillerden hangisi en son sönerse bebeğe o isim verilmesi bir gelenekti[718]. Evlenen çiftlere üzerinde erotik sahnelerin tasvir edildiği kandillerin "zifaf kandili" olarak verilmesi de bu adetler arasındaydı[719]. Kandillerin tapınak ve kutsal alanlarda temel işlevinin dışında adak eşyası olarak kullanıldıkları da bilinmektedir[720]. Kandillerin mezarlarda kullanımı ise ölümden sonraki hayatı aydınlatmak inancından kaynaklanmaktadır[721].

4.3.2.1.2. Terracotta Figürinler

4.3.2.1.2.1. Tanrı ve Tanrıça Figürinleri

Serapis, (Kat. No: 214): Büyük İskender'in ölümüyle birlikte Makedon İmparatorluğu İskender'in generalleri tarafından paylaşılmıştır. Mısır'da hükümranlığını ilan eden Ptolemaios I. Soter aynı zamanda ülkedeki Serapis kültünün kurucusu olmuştur. Serapis, Mısır Panteonu'nda yeraltı dünyası tanrısı olarak tanınan Osiris ve Boğa Tanrısı Apis ile özdeşleştirilmiştir[722]. Bu tanrılara ait atribüsler ve kültler esas alınarak Osirapis/Serapis şeklinde tapım görmüştür[723]. Hellen Panteonu'ndaki Dionysos, Asklepios, Hades ve aynı zamanda Zeus'un da dahil edilmesiyle yaratılan Serapis Yakındoğu ve Batı Paganizmi'nin sentezlenmesiyle oluşan senkritik bir kültün tanrısı olmuştur[724]. Bu tanrı Zeus Serapis adıyla özellikle İskenderiye'de "göğün efendisi" şeklinde tapım görmüş ve kent sikkelerinde Zeus Serapis olarak tanımlanmıştır[725]. Yardımsever bir tanrı olarak tapınılan Serapis Mısır Panteonu'nda İsis'in kocası ve Harpokrates'in babasıdır. I. Ptolemaios Mısır'ın bu yeni tanrısı için bir Serapeion inşa ettirmiş ve onun varlığını daha da kanıksanır kılmıştır[726].

Serapis'in yukarı doğru genişleyen, önlerde ve yanlarda ayçiçeği dallarıyla süslenen bir kalathosu taşıyarak betimlenmesi ikonografik olarak kanoniktir. Tanrının başında taşıdığı ve bazen üzerinde zeytin dalı tasvir edilen kalathos bir tahıl ölçeği olarak yorumlandığı için bereketi simgelemektedir. Serapis bu başlığı Osiris'in taşıdığı hükümdarlık tacından almıştır[727]. Serapis ikonografisi onun tanrısal kimliğinde gizlediği pek çok niteliği açıkça

---

[717] Walters, 1914: 16.
[718] Çokay, 1996: 23.
[719] Gök, 2004: 35.
[720] Kınal, 1960: 154.
[721] Tuluk, 1996: 9.
[722] Güçlü, 2006: 33.
[723] Şahin, 2001: 163.
[724] Güçlü, 2006: 33.
[725] Şahin, 2001: 165.
[726] Mansel, 1995: 514, 515.
[727] Dunand ve Zivie, 2004: 216.

yansıtmaktadır. Küçük bir atribüs onun hangi tanrısal sıfatları bünyesinde barındırdığını ya da kendisine ait olamayacak herhangi olası bir niteliği hangi Hellen veya Mısır tanrısından aldığını yansıtabilmektedir. Atribüslerinin yanı sıra saçlarının biçimi bile onun tanrısal özelliklerine dikkat çeker. Serapis'in saçlarında Zeus, Poseidon ve Asklepios gibi tanrılardan mülhem bir anlatım görülürken, alnına inen beş adet saç kahkülü onun ölüler ülkesindeki hakimiyetine gönderme yapar[728].

Hellenistik Dönem içerisinde güçlü bir devlet olarak otaya çıkan Ptolemaioslar sayesinde İsis ve Serapis kültünün özellikle ticaret alanları başta olmak üzere geniş bir coğrafyaya yayıldığı görülür. Anadolu'nun güneybatısı ve adalarda artan Ptolemaios egemenliği Mısır tanrılarının bu bölgelerde de etkin bir biçimde tanınmasına neden olmuştur. I. Ptolemaios'un MÖ 309 yılında Kaunos, Myndos, Ksanthos, Phaselis ve Kos gibi kentleri fethetmesi bu kültün yayılımındaki önemli mil taşlarından biri olmuştur[729]. Anadolu'da birçok bölgede bu kültün izlerine rastlanırken Adada[730], Sagalassos[731], Apollonia ile Kremna'da[732] tespit edilen mimari, plastik ve nümizmatik bulgular Serapis tapınımının Roma İmparatorluk Dönemi'nde Pisidia'da da var olduğunu kanıtlamaktadır.

"Pisidia'da Mısır tanrıları kültüne ait (Roma Dönemi Öncesi) daha erken bulguya rastlanmamıştır. Strabon Kibyra'da dört farklı dilin konuşulduğunu ve bunlardan birinin Pisidce olduğundan bahseder. Kentteki Pisid varlığı ve kentin bölgeye yakın coğrafi konumu Kibyra'nın Pisidia Kültürü'ne ve inancına izole bir durum içerisinde olamayacağını düşündürmektedir. Bu durum kentte yapılan arkeolojik araştırmalarda ele geçen az sayıda buluntuyla gündemdeki yerini korumaktadır"[733].

Aphrodite, (Kat. No: 358): Kibyra'da güncel olarak herhangi bir tapınağının varlığıyla karşılaşılamayan bu tanrıçanın kimi betimleriyle kent mezarlarında karşılaşılması söz konusu tanrıçanın ölü kültlerinde ya da sosyal yaşam içerisinde önemli bir yer edindiğini düşündürür. Öte yandan bölgede ele geçen çok sayıdaki Eros figürini de Aphrodite kültünün bölgedeki nüfuzu konusunda fikir vermektedir[734]. Hellenistik Dönem itibariyle erken dönemlerdeki katı ve vakur duruşlu ifadelerden uzaklaşan tanrı ve tanrıça betimleri artık gündelik yaşam normlarına dahil edilmiştir[735]. Özellikle Hellenistik ve Roma İmparartorluk Dönemleri'nde Hellen Panteonu'ndaki tanrı veya tanrıça figürinlerinin üretimi yaygınlaşmış ve bu bağlamda

[728] Geniş bilgi için bkz.: Verlag, A., Verlag, W., Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae, c. VII/1, 690, 1981-1999.
[729] Kart, 2008: 35.
[730] Magie, 1953: 178.
[731] Waelkens vd., 1993: 329.
[732] Magie, 1953: 179.
[733] Günal, 2019: 26.
[734] Günal, 2019: 7.
[735] Higgins, 1969: 23.

Geç Hellenistik Dönem'de Aphrodite betimleri de özel ve etkin bir alana sahip olmuştur[736]. Ev, bahçe veya mezar gibi toplumdan izole hususi alanlarda bu tanrıçaya ait betimlerin yoğun kullanımı tanrıçaya duyulan ileri sevgi ve saygı ile açıklanırken[737] aynı zamanda ilgili dönemlerde erotizm ve güzellik timsali olarak dünyevi bir nesne şeklinde algılanmasından kaynaklı olabileceği de önerilmiştir[738]. Geç Hellenistik Dönem Latin Edebiyatı'nda Aphrodite'nin ilahi niteliklerinden öte dişiliğinin ön plana çıkarıldığı özellikle Lucretius ve Ovidius'un dizelerinden bilinirken bu durum söz konusu dönem içerisinde tanrıçanın her iki yorumu da bünyesinde birleştiren özel bir kimlik içerisinde algılanması gerektiğini düşündürür[739].

Anadolu ölü kültlerinde mezar armağanı olarak bırakılan ilahi figürler arasında Aphrodite ve Eros en çok tercih edilen tipler arasındadır. Örneğin her iki kimlik de Myrina mezarlarında Erken Hellenistik Dönem'den Erken Roma İmparatorluk Dönemi'ne kadar takip edilebilen tiplerden olmuşlardır. Öte yandan Tanagra mezarlarına bırakılan figürinlerin büyük çoğunluğu ise dinsel anlamlardan uzak olup kişisel statüleri yansıtan örneklerdir[740]. İonia'da ise Diphilos'un imzalağı Knidos Aphroditesi ve onun yarı çıplak tasvir edilen imitasyonlarıyla mezarlarda çok kez karşılaşılması tanrıçaya olan ilgilin MS 1. yüzyılda da sürdüğünü göstermektedir[741]. Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemleri'nde mezar armağanları repertuarlarında Aphrodite'nin yoğun tercihini açıklayabilmek kolay değildir[742]. Delos'taki örnekler bu figürler sahip olan kişilerin sosyal statülerini veya isteklerini yansıtan domestik objelerdi[743]. Kimi araştırmacılar aynı şekilde Aphrodite figürinlerinin mezar sahiplerinin toplum arasındaki konumunun bir göstergesi olduğuna ve de bu objelerin bazen gündelik bir hediye, bazen de ölen kişi için özel anlamlar barındıran kişisel bir eşya şeklinde mezar armağanı olarak bırakıldıklarına dikkat çekmektedir[744]. Cinsiyet, yaş, statü veya güzel-çirkin farketmeksizin her ölenin yanına bırakılabilen Aphrodite figürinlerinde onun yeniden yaratıcı ilahi gücü önemli bir rol üstleniyordu çünkü; onun bu gücü, hayata yeniden dönüş yapabilmek isteğine cevap veren güçlü bir umut kaynağı şeklinde telakki ediliyor olmalıydı[745].

[736] Havelock, 1995: 110, 111.
[737] Havelock, 1995: 108.
[738] Brown, 1987: 22-28.
[739] Işın, 2007: 34.
[740] Işın, 2007: 34.
[741] Mollard-Besques, 1963: Lev. 15, 16, 17.
[742] Havelock, 1995: 110.
[743] Kreeb, 1988: 36-40, 200-215.
[744] Işın, 2007: 35.
[745] Havelock, 1995: 111.

4.3.2.1.2.2. Grup Figürinler

Paidagogos/Didaskalos, (Kat. No: 345): İlgili eser mezarlığın en güney sektöründe yer alan Claudii Ailesi'ne ait defin alanında 17 No.'lu Krepidomalı Lahit'in hemen batı eutyntheriasında belgelenmiştir. Kompozisyonda iki figür alçak bir kaide üzerinde yan yana oturmaktadırlar. Biri kadın ve diğeri erkek olan her iki figür de chiton üzerinde chimation giymektedirler ve dizlerinde birer adet diptik tutmaktadırlar. Sağ taraftaki yaşlı erkek figürü bir didaskalos sıfatında yanı başındaki genç kızın dikkatini bir el gestusu ile diptik üzerindeki metne çekmek istemektedir. Erkek figürü bu tasvir ile bir paidagogosa atıf halindedir[746]. Paidagogoslar çocukların eğitimleri ile ilgilenen kişiler olup köle sınıfı içerisinde ayrıcalıklı bir gruptur[747]. Gündelik sıradan sahneler içerisinde betimlenen figürinler içerisinde sıklıkla tasvir edilen paidagogoslar genellikle yaşlı bir erkek şeklinde eğtimiyle meşgul oldukları çocuklarla beraber betimlenirler[748].

Lahti taşıyan Krepidomanın doğu cephesinde *"Tiberius Claudius Philetos, Claudia Paulina'nın kızı ve kendi torunu olan Claudia Paulina anısına (bu lahti adadı)"* şeklinde okunan bir Yunanca epigram bulunmaktadır. Mevcut yazıt, eser ile mezar sahibi arasında ikonografik bir bağa dikkat çekmektedir. Bu bağlamda analize ihtiyaç duyan iki temel tartışma başlığı söz konusudur. Birincisi mezar sahibinin temsili bir anlatımına atıfta bulunma, ikincisi ise erkek figürünün bir öğretmen veya öğrenci olma ihtimalidir. Muhtemelen Paulina'nın yaşamından bir kesitin yansıtıldığı bu anlatımdaki genç kızın bizzat Paulina'nın kendisinin olduğunu öne sürmek mümkün değildir ancak onun bir temsili olduğu önerilebilir. Yazıt aracılığıyla genç bir yaşta öldüğü kestirilebilen Paulina'nın bir paidagogostan ders aldığı görülmektedir. Bu durum erkek figürünün dikkatinin öğrencide yoğunlaşarak sağ eliyle diptik üzerine işaret etmesiyle daha da algılanır. Yine bu figürün dudaklarının aralı olması da bir dialoğun varlığını ayrıca destekler. Bu sahnede açıkça bir eğitim konusu işlenmiştir. Burada; kadın figürünün genç yaşta ölen Paulina'nın bir temsili olabileceği tartışılabilir çünkü eserde betimlenen kadın orta yaşlardadır. Bu durum daha önceden üretilerek satışta bekletilen bir eserin mezar sahipleri tarafından satın alınarak mezara hediye olarak bırakıldığını da düşündürür. Ancak her açıdan bu eser Paulina'nın yaşamında aldığı eğitimi betimlemiş olması nedeniyle önemlidir[749].

Elinde bir diptik ile tasvir edilen kadın ve erkek figürlerine sıklıkla rastlanır[750]. Sadberk Hanım Müzesi'ndeki diptikli öğrenciler olarak isimlendirilen bir eser, küçük yaşta iki

[746] Günal, 2019: 80.
[747] Malay, 1990: 78.
[748] Ricther, 1953: 109, 128, 269.
[749] Günal, 2019: 82.
[750] Besques, 1971: Pl. 370, i-D 2426; Winter, 1903: 259.

öğrenciyi betimleyerek bu tür anlatımlar için güzel bir emsaldir[751]. Benzer olarak Tarsus Müzesi'ndeki Hellenistik Dönem'e ait başka bir figürin de tunik giyimli olup kucağında diptik taşımaktadır[752].

4.3.2.1.2.3. Hayvansal Figürinler

Güvercin, (Kat. No: 256): Tıpkı günümüzde olduğu gibi antik dönemde de güvercin ve kumrular insanlarla olan yakın bağları nedeniyle köpeklerden sonra önemli bir yere sahipti[753]. MÖ 6. yüzyıldan itibaren izlenen güvercin figürinleri özellikle erken dönemlerde masif el yapımı şeklinde üretilmişlerdir[754]. Sıklıkla tercih edilen güvercin betimli terracottalar genellikle adaklar veya oyuncaklar şeklinde mezar hediyeleri olarak kullanılmışlardır. Antik kaynaklar aracılığıyla güvercinin, özellikle Aphrodite ile yakından ilintili olduğuna ve Arkaik Dönem'le birlikte hemen her ana tanrıçaların kültsel tasvirlerinde yer bulduğuna dikkat çekilmektedir[755]. Mısır'da ruhun doğuşuyla ilgili bir kimlik olduğu düşünülen güvercinlerin insanların ruhlarını bilinmeyen bir yerden getirdiklerine ve ölüm sonrasında da tekrar oraya götürdüklerine inanılmıştır[756]. Güvercin kişinin ruhunu temsil eder ve bu sebeple ölen kimseler ilgili ikonografyalar içerisinde güvercini elinde tutar vaziyette betimlenirler[757]. Araştırmacılar tartışılan bu güvercin figürünün (mezar kontekstindeki diğer benzer bulguların dikkate alınmasıyla) çocuk mezarına bırakılan bir oyuncak olabileceğini de önermişlerdir[758].

4.3.2.1.2.4. Bitkisel Figürinler

İncir, (Kat. No: 223): Yunanca'da meyve taşıyan anlamına gelen "Karpophoros" özellikle Anadolu ve Yunanistan'da Demeter'in epitetlerinden biridir. Demeter'in ekinlerin filizlenerek olgunlaşmasını sağladığına ve böylelikle hasatları gerçekleştirerek doğurganlığı temsil ettiğine inanılmıştır. Bu nedenle Aphrodite rahibeleri genellikle ellerinde meyve tutar bir vaziyette tasvir edilmişlerdir[759]. Söz konusu yemişin olasılıkla mezara bırakılan bir adak figürini ile ilintili olduğu önerilmiştir[760].

4.3.2.1.2.5. Aplikler

Göz Aplikleri, (Kat. No: 14, 50, 51, 52, 53, 79, 80, 81, 82, 110, 143, 215, 218, 219, 238, 239, 240, 305, 306, 336, 352, 387): Ölü gömme geleneklerinde göz boşluklarına farklı

[751] Çokay-Kepçe ve Gerçeker, 2011: Res. 37.
[752] Besques, 1972: Pl. 297, i-D 2426.
[753] Işın, 2007: 97.
[754] Higgins, 1954: 692, 693.
[755] Işın, 2007: 97.
[756] Çekilmez, 2014: 119.
[757] Johansan, 1951: 17, Res. 4.
[758] Günal, 2019: 54.
[759] Çekilmez, 2014: 75, 90.
[760] Günal, 2019: 78.

malzemelerden üretilen nesnelerin yerleştirilmesinin MÖ 4. Bin'e uzanan bir adet olabileceği Köşk Höyük'te bulunan bir kafatasındaki iki adet siyah taş gözün varlığı ile anlaşılmaktadır[761]. Bir ölü yüzünün altın bir maskeyle[762] yahut sadece gözlerinin altın plaklarla örtüldüğü örnekler de MÖ 2. Binyıl'a kadar izlenmektedir. Kenotaphlarda dahi kişileri simgeleyen maskların ağız, göz ve kulaklarını kapatan altın plakalar kullanılmıştır[763]. Kültepe'de belgelenen göz bantları[764] ve Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde 231 envanter numarasıyla teşhir edilen altın örnek, materyal dışında form ve hacim olarak Kibyra'da ele geçen bir örnek ile birebir benzemektedir[765]. Aynı koleksiyondaki 233, 234 ve 238 numaralı Maraş ve Isparta gibi farklı yerlerden gelen ve Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait oval altın plakalar da defin seramonilerinde cesetlerin gözlerini kapamak için göz çukurlarında objelerin kullanıldığını kanıtlamaktadır[766].

Birçok kültürde ölüm bedeni terk eden ruhun başka bir dünyaya göçü şeklinde algılanır. MS 3. yüzyıla ait epigramlarda bu göçün-ölümün; *"beden dünyada kalır, ruh gökyüzüne katılır / rüzgarla akar gider"* gibi tümcelerle tanımlandığı görülür. İki dünya arasındaki nehirden ölünün ruhunu ücret karşılığı ölüler yurduna geçirecek olan bir kayıkçı karakterine olan inanç MÖ 3. Bin'den itibaren Mısır Mitolojisi'nde de yer almaktadır[767]. Kozmopolit yapısı nedeniyle Roma inancının sepisifik bir defin şeklini yahut ritüelini belirleyememesi çok erken dönemlere ait farklı kültürel ritüellerinin ve değişik gömü adetlerinin var olmasını özgür kılmıştır[768]. Bunlardan biri de MÖ 5. yüzyıldan beri Hellenler'in ve MÖ 2. yüzyıldan itibaren de Romalılar'ın benimsediği bir ritüel olarak "Kayıkçı Kharon'un Obolosu'dur"[769]. Samsatlı Lukianos'un "Kharon altını bilmez ve sadece bakır kabul eder" sözüne rağmen bu geleneğin pratiğinde farklı materyaller kullanılmıştır[770]. Örneğin, Obolos dışında değişik değerde ve madenden üretilen sikkeler cesedin sadece ağzına değil, Kharon'un daha kolay alabilmesi amacıyla gözlerine ya da sağ eline de yerleştirilmiştir[771]. Styks'ü geçerken Kharon'a ödenecek 1/6 drahmi ederindeki obolos tercih edilirken, zamanla hayalet sikke olarak isimlendirilen ve sikkelerin baskı yöntemiyle kopya edilmesiyle üretilen ince altın ve gümüş gibi metal plakalar da kullanılmıştır[772].

---

[761] Bonogofsky, 2005: 127.
[762] Witte, 1998: 50.
[763] Chapman vd., 2006: 160.
[764] Özgüç, 2005: 226, Res. 280.
[765] Bkz.: Demirer, 2016: 135, Kat. No. 27, Fig. 1.
[766] Demirer, 2016: 135, dn. 7.
[767] Demirer, 2016: 135.
[768] Retief ve Cilliers 2006, 129.
[769] Wardle ve Wardle, 2004: 476; Retief ve Cilliers, 2006: 138; Vlachou, 2012: 365.
[770] Doyen, 2012: 1.
[771] Crummy, 2010: 67.
[772] Grinsel, 1957: 257, 258.

Parion Nekropolisi araştırmalarında üçü iskeletlerin ağzına, biri de kremasyon kabı içine konmak suretiyle dilaltı pulu veya empresyon sikke şeklinde ve üzerilerinde Apollon veya Helios olması muhtemel figürlerin tasvir edildiği dört adet altın obje belgelenmiştir[773]. Bu objelerin Kharon için mi konuldukları ya da mezarlardaki altın takıların herhangi birinden mi kopmuş olabilecekleri tartışmaya açık kalmıştır. Söz konusu sikke biçimli objeler Antikçağ'da elbiselerde veya takılarda aplik olarak sıklıkla kullanılmışlardır[774]. Aynı gelenek dahilinde elbiselerde veya takılarda aplik şeklinde kullanılmak amacıyla sikkelerden alınan kalıplarla üretilen pişmiş toprak örneklerin üretilmesi ya da ön yüzdeki betimlerin kopyalanması da mümkündür[775]. 11 No.'lu Oda Mezar'da bulunan (Katalog No: 53) apliğin üzerinde pek çok sikkede betimlenen Zeus'un Ammon ikonografisi betimlenmiştir[776]. Dairesel bu aplik, altın varakla kaplanarak, bir çerçeve içinde madalyon vasfıyla da kullanılmış olabilir[777].

"Kibyra'da kazılar ilerledikçe, kentin başka bölgelerle, örneğin Suriye ile olan ilişkilerinin kanıtları da yavaş yavaş ortaya çıkmaktadır. Yom 6'da bulunan bir aryballos'un 7,6 cm. yüksekliğine dek, tıpatıp aynısı olan, aynı kalıp ve aynı ustanın elinden çıktığı düşünülebilecek benzeri Metropolitan Müzesi'ndedir ve 1900 yılında Suriye Hauran'dan satın alındığı not düşülmüştür. Kentin Suriye ile olan direkt ilişkisine başka bir örnek, Antalya Müzesi'nde sergilenen Aurelia Paulina'nın gerdanlığı üzerindeki taşlarda görülmektedir: Suriye kökenli bir soylu olan ve MS 2. yüzyıl sonunda Perge'de Artemis Rahibesi olduğu bilinen Paulina'nın Antalya Müzesi'ndeki heykeli ve yaptırdığı çeşmenin alınlığındaki yüksek kabartmasındaki betimlemesi, anavatanıyla olan ilişkilerini kuvvetle yansıtmaktadır" Paulina'nın göğsündeki, Artemis kültüyle ilişkilendirilen 6 sıralı ağır gerdanlığı oluşturan kare ve oval taşlar, form ve ölçü olarak apliklerle bire bir benzeşmektedir. Doğal taşlar kullanıldığında gerdanlığın ağırlaşacağı düşünüldüğünde, ortası parlak kırmızı, çevresi altın yaldızlı seramiklerin bu tip gerdanlıklara aplike edildiği düşünülebilir"[778]. 11 numaralı oda mezarda ele geçen yuvarlak apliğin (Kat. No 52) her iki yanında açılan delikler onun iplerle kullanılmış olduğunu göstermektedir. Aurelia Paulia'nın gerdanlığında alttan ikinci sıranın merkezinde bulunan apliğin de iki tarafı delikli olmalıdır ve bu nedenle Kat. No 4 (Buluntu

[773] Kasapoğlu, 2013: 119; Keleş, 2014: 117, 118.
[774] Keleş, 2014: 128, Fig. 7; Kovalenko, 2017: 26.
[775] Demirer, 2016: 136, Kat. No. 25.
[776] Fredricksmeyer, 1991: 199, 200; Dahmen, 2007: 11, Pl. 8, 1-4.
[777] Demirer, 2016: 136.
[778] Demirer, 2016: 136, Fig. 2.

Kataloğumuz'daki 52 numaralı eser) benzeri bir benzerinin burada kullanılmış olabilmesi de mümkündür[779].

"Kibyra'da bu denli yoğun bir buluntu grubunun sadece MS 2. yüzyıl mezarları ve çevresinden bulunmuş olması, eserlerin tiyatro biletleri veya oyun taşları olamayacağını göstermektedir. Belki de bu nedenlerle, benzer karşılaştırma örnekleri bulmak için "göz apliği, tiyatro bileti, oyun taşı" tanımlamalarıyla yapılan literatür taramaları şimdilik yetersiz kalmaktadır. Benzer buluntularla ilgili yapılan ilk değerlendirmede, oyun taşı olarak kare madalyon, tiyatro bileti veya aplik olarak tanımlanmış figürlü benzerlerinin başka bölgelerdeki kazılarda veya müzelerin envanterlerinde olabileceği düşünülmüştür. Bulunan tek benzerler Afyon Müzesi'ndedir ve 1960'lı yıllarda satın alma yoluyla elde edilmişlerdir. Portreli örneklerden dolayı müze envanterinde de tiyatro bileti olarak tanımlanmalarına rağmen, işlevlerine dair doğrudan bir kanıt bulunmamaktadır. İlginç bir özellik olarak, Afyon örneklerinde de, Kibyra benzerleri gibi dış çerçevede altın yaldız, içte parlak kırmızı boya kullanılmıştır. Özellikle İskender portreliler de göz önüne alındığında, Afyon ve Kibyra'daki tüm örnekler aynı kalıp ve aynı usta elinden çıkmış görünmektedir. Tamamı mezarlar, ölü yatakları ve iskeletler yakınında bulunmuş olan aplikler, cesetlerin gözlerini kapatmak için, göz çukurları üzerine yerleştirilmiş olmalıdırlar. Kenarlardaki deliklerde ip kullanıldığı düşünüldüğünde de, bazı örneklerin cesedin yerleştirilmesi veya çürümesi sürecinde göz çukurlarından kaymaması için gözlük benzeri bir düzenekle kullanılmış oldukları varsayılabilir"[780].

4.3.2.1.2.6. Amuletler

Phallus, (Kat. No: 196): Çoğunlukla sağlıkla ilgili olan Patolojik figürlerin Anadolu'daki en zengin örnekleriyle Smyrna'da karşılaşılır. Hellenistik Dönem itibariyle geniş bir buluntu grubunu oluşturan patolojik groteskler; varlığı bilinen tıp okulu, Pergamon Asklepios Kültü[781] ve şifalı sularıyla ünlenen Agamemnon Kaplıcaları'yla[782] bağdaştırılmıştır. Nitekim Smyrna gibi İskenderiye'de bulunan tıp okulunun varlığı orada belgelenen patolojik groteskslere bir cevap niteliğindedir[783]. Belgelenen figürinler söz konusu dönemle ilintili olarak guatr, obezite, çift cinsiyetlilik, genital rahatsızlıklar, ortopedik deformasyonlar, gerontolojik zayıflıklar ve deri deformasyonları gibi çok çeşitli hastalıklar hakkında bilgiler sunar. Kimi araştırmacılar tıp okullarının bulunduğu bölgelerde karşılaşılan bu figürlerin pek

[779] Demirer, 2016: 136, Kat. No. 4.
[780] Demirer, 2016: 137, 138, Fig. 4, 5.
[781] Cadoux, 2003: 201, 202, 206.
[782] Leyenaar-Plaiser, 1979: 73, 75; Sayın, 2018: 32.
[783] Sayın, 2018: 32.

çok hastalığın tanımlanmasında kullanılan eğitim amaçlı modeller olduğunu önermişlerdir. Fakat patolojik figürlerin hangi amaçlarla yapıldığını açıklamak konusunda temkinli olmak gereklidir. Çünkü, örneğin bir kambur duruş ya da büyük bir phallus patolojik figürler arasında yer alan betimlemeler iken aynı zamanda apotropeik maksatlar da taşımaktadırlar. Örnek olarak; Antioch on the Orontes'teki bir Roma villasında belgelenen "Kem Göz" isimli mozaikte kambur ve büyük bir phallusa sahip figür betimlenmiştir. Mozaikte izlenen göz apotropeik vasıflı olup kötülükleri savuşturan bir amulet niteliğindedir. Bu konuya ilişkin başkaca örnekler arasında iki eli boğazında acı çeker vaziyette betimlenen figürler gösterilebilir. Nitekim bu figürler de patolojik grotesklerdir fakat şifa amaçlı olmayıp apotropeik işlevselliğe sahiptirler. Cepholonia'daki bir Roma villası duvar mozaiğinde aynı kompozisyon içerisinde Yunan Mitolojisi'ndeki demonlardan biri olan Phthonos'un personifikasyonu betimlenmiştir. Dolayısıyla bu türden patolojik figürlerin bazen hastalıklara bazen de kötülüklere karşı savunma amaçlı apotropeik amuletler şeklinde kullanıldığı anlaşılmaktadır[784]. Antikçağ'da vücudun hastalıklı uzuvlarının temsillerini şifa dilemek niyetiyle tanrılara sunmak oldukça yaygındı. Varsılların altın veya gümüşten yapılmış parçaları, fakirlerin ise pişmiş topraktan yapılan adakları sunduğu bilinmektedir[785]. Hellenistik Dönem'de iyileştirici gücüne inanılarak değer verilen ve adaklarla tapım gören Asklepios her dönemde ve her yerde itibar gören bir külte sahip olmuştur. Bu tanrının Pergamon dışında terracotta heykelcik olarak çok fazla betimlemesiyle karşılaşılmasa da onun için adanan figürler insan vücuduna ait çeşitli uzuvların modelleri şeklinde olabiliyordu. Nitekim Asklepios kutsal alanlarında insanlara ait gövde parçalarından oluşan sunular bulunmaktaydı[786]. Bu adaklar arasında özellikle ayak, bacak, göz, kulak, göğüs ve cinsel organ figürleri bu kültün işlevine işaret eden arkeolojik kanıtlardır[787]. Sonuç olarak; 12 Numaralı Oda Mezar içerisinde belgelenen terracotta phallusun buluntu konteksti gereği apotropeik amaçlı kullanılan bir amulet olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

4.3.2.1.2.7. Parçalar

Kollar ve Bacaklar, (Kat. No: 383, 386, 394): Bu aile mezarlığında belgelenen başkaca terracotta örnekleridir ve söz konusu uzuvların nasıl bir bütünsel anlatımın parçaları olduğu konusu veri eksikliği nedeniyle muğlaktır[788].

---

[784] Mitchell, 2013: 283, 286.
[785] Günal, 2019: 51, dn. 178, H. McC., "Greek Votive Offerings", BMetrMus 15-2, 1920: s. 36-38.
[786] Günal, 2019: 51, dn. 179, Corinth, 1951: XIV, 114-128, Lev. 31-46.
[787] Işın, 2007: 102.
[788] Konuyla ilgili detaylı bilgiler için bkz.: Günal, 2019.

4.3.2.2. Cam Eserler (Grafik 3)

4.3.2.2.1. Kozmetik Kapları

Unguentariumlar, (Kat. No: 37, 130, 227, 350, 351): "Lacrimaria" veya "Balsamaria" isimleriyle tanınan, MÖ 4. yüzyıl ortaları itibariyle görülen ve çoğunlukla güzel kokulu yağların yanı sıra bal ve sirke gibi sıvı ürünlerin de muhafaza edildiği ve de mezar hediyesi olarak kullanılan küçük şişelerdir. Bu şişelerin yükseklikleri 4-5 cm. ile 20-30 cm. arasında olup değişkendirler[789]. Camdan üretilen Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait örneklerin serbest üfleme tekniği ile yapıldığı bilinmektedir. İsings, serbest üfleme tekniğiyle üretilen ilk cam eserlerin küçük unguentariumlar olduğunu ifade eder[790]. Pişmiş toprak unguentariumların görece daha geçirgen olma ihtimalleri dikkate alındığında, camdan üretilen unguentarimların değerli sıvı ürünlerin muhafazasında daha ideal olduğu görülmektedir[791]. Cam unguentariumların şu şekilde değişik formlardan oluşan türleri mevcuttur. *a) Torba Gövdeliler,* (Kat. No: 350): Hayes'in "İtalyan Tipi"[792] olarak adlandırdığı bu formun pişmiş toprak modelleri Geç Hellenistik-Erken Roma İmparatorluk Dönemi itibariyle iğ gövdeli unguentariumların ardılı olmuşlardır[793]. İsings ise söz konusu formu soğan gövdeli unguentariumlar olarak tanımlar ve bu tipin erken öncülleriyle Toscanella'daki MÖ 3-2. yüzyıla ait Etrüks mezarlarında karşılaşıldığını ancak bunların muhtemelen MÖ 1. yüzyıla ait olduklarını belirtir[794]. Bu tip, iğ formlu unguentraiumlarda izlenen uzun ayağın yokluğuyla ve bunun yerine düz bir tabana sahip olmalarıyla karakterizedir. Zamanla daha ince ve uzun bir bünyeye kavuşan bu tip, geniş olmayan dışa çekik ağızlıdır ve sarkık torba gövdelidir[795]. Serbest üfleme tekniğinin çalışma prensipleri için en ideal forma sahip olan bu tip, ekonomik, görsel ve fonksiyonel anlamda sunduğu avantajlarla piyasayı ele geçirmiştir[796]. MÖ 1. yüzyılın başlarına ait mezarlarda pişmiş toprak unguentariumlarla az sayıda karşılaşıldığı ve bunların zamanla yerini cam örneklere bıraktığı tespit edilmiştir. Anderson-Stojanovic'e göre bu formun pişmiş topraktan olan modelleri MS 1 yüzyılla beraber üfleme tekniği ile üretilen cam örneklerin yaygın kullanımına kadar popülerliklerini korumuşlardır[797]. *b) Tüp Biçimliler* (Kat. No: 351): Yeşil veya maviye dönük yeşil renkteki bu cam unguentariumlar MS 1. yüzyılın en yaygın bilinen şişeleridir[798]. Yükseklikleri ortalama 10-15 cm. arasında olan bu

[789] Anderson-Stojanovic, 1987: 106.
[790] Isings, 1957: 22.
[791] Dal, 2009: 33.
[792] Hayes, 1997: 86, Lev. 34.
[793] Dündar, 2006: 41.
[794] Isings, 1957: 22.
[795] Civelek, 2001: 114.
[796] Anderson-Stojanovic, 1987: 113.
[797] Anderson-Stojanovic, 1992: 81.
[798] İsings, 1957: 24.

unguentariumlar genellikle MS 1-3. yüzyıllar arasında görülmektedirler[799]. Bu formun erken dönem kısa boyunlu olanlarından geç dönem uzun boyunlu olanlarına doğru kronolojik bir gelişim izlenmektedir. Cam unguentariumların diğer tiplerine nazaran üretimi basit ve hızlı olması nedeniyle cam formlar içerisinde önemli bir yere sahip olan bu modelin genellikle mezarlardan sağlam olarak ele geçmeleri bunların mezar hediyeleri arasında oldukça rağbet gördüklerini açıklamaktadır. Bu tipteki unguentariumların formel olarak bölgeler arası farklılıklar yansıttıkları da görülmektedir[800]. Morfolojik olarak oran ve detay biçemlerdeki farklılıklardan hareketle bu objelerin alt varyantalarını tasnifleyen Lightfood söz konusu alt grupta yer alan modellerin Anadolu'ya özgün olduklarını önermiştir[801]. Bu unguentarium tipinin daha dar formlarda üretilen örneklerinin ise MS. 5. yüzyıla kadar kullanıldıkları saptanmıştır[802]. c) *Şamdan Biçimliler,* (Kat. No: 37, 130, 227): Cam unguentariumların bu türü genellikle uzun boylarıyla dikkat çekici olup gövdeleri konik, yarı küresel veya çan biçimlidir. Kimi örneklerinde boynun yukarıdan aşağıya doğru hafifçe genişlediği ya da boyun ile gövdenin birleştiği hatta bir boğum olduğu görülür[803]. Bu tipin uzun boylu olmasındaki amaç; muhafaza ettikleri sıvı maddelerin az ve ölçülü dökülmesini sağlamak ve kolayca buharlaşmasını önlemekle açıklanır[804]. Cam unguentariumların bu modellerine özellikle Suriye, Filistin ve Kıbrıs gibi merkezlerde rastlanılması üretici merkezlerin de buralar olduğunu düşündürmektedir[805]. Bu tipin yoğun olarak kullanıldığı dönemler ise MS 1-3. yüzyıllardır[806].

Şişecik/Merhem Kabı, (Kat. No: 83): Küçük ebatlı ve farklı formlarda olan bu kap türünün değişik varyasyonları mevcuttur. Bu küçük şişelerin bazı örnekleri bronz veya camdan karıştırma çubuklarıyla birlikte belgelenmişlerdir[807]. Serbest ya da kalıba üfleme yöntemi ile üretilen bu tür kaplarda gövde globular, sarkık veya konik formlu olabilir. Geç dönemlerde kullanımı yaygınlaşan bu kapların ağzı genellikle dışa çekilerek veya dışa çekilip içeriye katlanarak oluşturulurken kabın boynu neredeyse kaybolur ve tabanı düz ya da hafifçe yukarı doğru çökertilir[808]. Bu kapların özellikle merhem veya değerli kremlerin saklandığı

[799] Yağcı, 1993: 132, 133.
[800] Stern, 1977: 37.
[801] Lightfoot, 1991: 107-112, Lev. XXIV-XXVI.
[802] Isings, 1957: 41.
[803] Yağcı, 1993: 143.
[804] Vessberg, 1952: 136.
[805] Stern, 1977: 76.
[806] Isings, 1957: 98.
[807] Isings, 1957: 86, Form 67a; Rohde, 1980: 185, Abb. 99.
[808] Eker, 2018: 1253.

formlar olduğu düşünülmektedir. Karıştırma çubuklarıyla ile belgelenmeleri de bu amaçlar doğrultusunda kullanıldıklarını desteklemektedir[809].

4.3.2.2.2. Takılar

Boncuklar, (Kat. No: 119, 142, 178): Boncuklar her kültürde bulunan kimi zaman dinsel anlamı barındıran kimi zaman da süslenme amacıyla kullanılan aksesuarlar olup zenginliği ve gücü dolayısıyla da bir sosyal statüyü ya da bir gruba aidiyeti gösteren takılardır-objelerdir[810]. Araştırmacılara göre boncuğun geçmişi günümüzden yetmiş beş binyıl öncesinde dayanır ve Anadolu'da kırk bin yıl öncesine ait örnek bulgular vardır[811]. Konuya ilişkin araştırmalar "camdan" imal edilen boncukların ise MÖ 2. Bin'den itibaren üretilmeye başlandığına işaret etmektedir ve bunlar aynı zamanda ilk cam sanatı örnekleridirler. Bu nedenle cam zanaatının öncelikle boncuk ve bilezik gibi süs eşyalarının yapımında kendini gösterdiği ifade edilmektedir. Bundan sonraki tarihsel süreçte cam üretiminin izlendiği her yerde diğer cam objelerin yanı sıra boncuk üretimiyle de karşılaşıldığı görülmektedir[812] ve cam boncuklar evrensel bir unsur olup hemen her kültür tarafından üretilmişlerdir[813]. İlk olarak cam, firit, pişmiş toprak ve renkli sırlı boncuklarla MÖ Erken 5. Bin'de Mezopotamya'da karşılaşılmıştır[814]. Ardından Mısır'da MÖ 4. Bin'e tarihlenen siyah, mavi, ve yeşil renkli çok sayıdaki boncuk ile Mezopotamya'daki ilk örneklere benzeyen bir cam topağının Eridu'da bulunması ve son olarak Tell Asmar'da Akad Dönemi'ne ait olan başkaca örnekler bu geleneğin takibini mümkün kılmaktadır[815]. Anadolu'da Tunç ve Demir Çağı'na ait cam boncuk örneklerine rastlanan başlıca araştırma noktaları arasında; Boğazköy, Kaş (Uluburun Batığı), Müsgebi, Gelidonya Batığı, Panaztepe, Altıntepe, Yumuktepe, Kınık Höyük, Tasmasor (Erzurum), Maşat Höyük sayılabilir[816]. İlk camsı boncukların seramik boncuk formlarına dayanması ve camsı sır ortamında hazırlanmış olabileceklerine dair genel görüş nedeniyle maden eritilebilen ve pişmiş topraktan eserlerin üretildiği her yerde cam boncukların da yapılmış olduğu kabul edilmektedir. Cam boncuklar yuvarlak, silindirik, çok tüplü, muska, yassı ya da zeytin çekirdeği şekilleriyle farklı formlarda olabilmektedirler. Süsleme açısından monocron boncukların yanı sıra katmanlı bezeliler, nazarlık şeklinde çok gözlü olanlar, bin çiçek metoduyla üretilenler ve de cam ipliğiyle kaplanmış olanlar da görülmektedir. Tek renkli cam boncuklar ve özellikle renkli cam lifiyle kaplanarak bezenen

[809] Isings, 1957: 86, Form 67a; Rohde, 1980: 185, Abb. 99.
[810] Yağcı, 2007: 276
[811] Gönen, 2014: 48.
[812] Uysal, 2008: 474.
[813] Gönen, 2014: 48.
[814] Pekşen, 2006: 1.
[815] Esmer, 1996: 23.
[816] Konuyla ilgili geniş bilgi için bkz.: Gönen, 2014: 52-62.

boncuk örnekleri Roma İmparatorluk ve Doğu Roma Dönemleri'nde yaygındır. Farklı ya da aynı dönemlere ait cam boncukların genel biçimleri çok benzer olmaları nedeniyle esasen aralarında bir standart izlenemez çünkü; boncukların her biri geleneksel yöntemlerle tek tek şekillendirildikleri için başkasına tam olarak benzeyen bir boncuk örneği bulmak oldukça zordur[817].

Mezarlıkta yapılan araştırmalar esnasında ikisi kısmen grup olmak üzere belgelenen boncukların kadınlar tarafından tercih edilen kolyelerin yapımında kullanılan boncuklar olmaları kuvvetle muhtemeldir. Ancak tespit edilen parçaların nicelikleri ilgili süs takılarının bütününe ilişkin bilgi verecek oranda değildirler. Dolayısıyla bu konunun muğlaklığı ancak konuya ilişkin geniş çaplı spesifik bir araştırmayı gerekli kılmaktadır. Öte yandan söz konusu boncukların kadınların gündelik yaşamda kullandıkları kişisel aksesuarlar arasında oldukları açıktır ve dönem inancı gereği definler esnasında bu süs unsurlarının bazılarının dokunulmaksızın cesetler üzerinde bırakıldığı bilinmektedir. Sonuç olarak katalog numarası 119, 142, 178 olan cam eserlerin, ailenin kadın bireylerine ait gündelik kolyeler olabileceklerinin yanı sıra onların yakınları tarafınca mezara bırakılan benzer küçük armağanlar olabilecekleri de göz ardı edilmemelidir.

İğneler, (Kat. No: 263): İğnelerin gündelik yaşam ile ölü kültündeki kullanım alanları ve anlamları için bakınız**:** 4.3.2.3. Kemik Eserler, 4.3.2.3.1. Takılar, *İğneler/Saç ve Dikiş İğneleri.*

4.3.2.3. Kemik Eserler (Grafik 4)

Kemikler, temin edilebilme ve işlenebilme bakımından kolay olan doğal materyaller oldukları için Prehistorik Dönemler'den itibaren insanlığın gündelik yaşamında önemli bir yere sahip olmuşlardır. Kemik aletlerin primitif örneklerinin alt Paleolitik Dönem insanlarının besin değeri yüksek ilikleri bünyesinde barındıran büyük kemikleri kırmalarıyla ortaya çıkan parçalar olduğu düşünülmektedir. Tesadüfen ortaya çıkan bu kemikler zaman içerisinde gelişerek basit aletlere dönüşmüş ve Üst Paleotilik Dönem'den itibaren de günlük kullanım eşyaları ile dinsel objelerin yapımında kullanılmışlardır[818]. Prehistorik Dönem'le başlayan kemik alet tasarımları teknolojik ilerlemelerle birlikte gelişerek devam etmiştir. Kemikler, Antikçağ'da da küçük tezgahlar veya büyük atölyelerde çalışan zanaatkarların tercih ettiği önemli bir doğal materyal olma özelliğini korumuştur[819].

[817] Uysal, 2008: 475.
[818] Kaya, 2002: 46.
[819] Karaca, 2013: 235; Heinz-Mohr, 1974: 51.

4.3.2.3.1. Takılar

İğneler/Saç ve Dikiş İğneleri, (Kat. No: 40, 41, 42, 163, 177, 277, 304, 329, 330, 335, 382, 385): İğne; Yunanca'da "Belone", "Belonis" veya "Raphis" olarak bilinir, Latince'deki ismi ise "Acus" tur[820]. Elbise ve saç aksesuarları olarak kullanılan iğnelerin ilk örnekleri MÖ 3. Bin'den itibaren Mısır, Mezopotamya, İran, Anadolu ve Yunanistan'da görülür. Hitit mezar objeleri arasında yer alan ve topuzları haşhaş kozası şeklinde olan iğnelerin ise MÖ 2. Bin'de Anadolu'da yaygın bir biçimde kullanıldığı bilinir[821]. İğnelerin üretiminde kullanılan materyaller arasında önceleri kemik ve daha sonraları da tunç tercih edilmiştir. Bakır, gümüş, elektron ve altın da iğne üretiminde kullanılan diğer metaller arasındadır. Bu türden metal iğnelerin üretiminde; kalıba dökme, çekiçleme-dövme ve telden kıvırma gibi yöntemler uygulanmıştır[822]. Ayrıca iğne yapımında fildişi, ahşap ve cam gibi farklı malzemelerin kullanımı da söz konusudur[823].

Roma'da MS 1. yüzyılın sonlarına doğru popüler olan iğneler genellikle kemikten yapılmışlardır. Sade formlu örneklerle birlikte topuzlarında kuş, kadın başı-figürü betimleri bulunan ya da inci gibi değerli taşlarla süslenen modeller de üretilmişlerdir[824]. Kemikten üretilen iğnelerin daha çok yoksul insanlar tarafından, değerli metaller ve alaşımlardan yapılan iğnelerin ise varsıl kimseler tarafından kullanıldığı bilinmektedir[825]. Örneğin alım gücü zayıf halk tabakası değerli madenlerden üretilen iğneler yerine bronz, demir, cam veya kemikten yapılmış iğneleri kullanmışlardır[826]. Bu döneme ait saç iğneleri en az iki veya daha fazla farklı materyal kullanılarak da yapılabilmektedirler[827]. İğnelerin topuzları daha pahalı ve gösterişli malzemelerden yapılırken gövde kısımlarının daha ucuz malzemelerden yapılmaları da söz konusudur[828]. Öyle ki bazı iğne örneklerinde topuzların iğne miline geçirilerek aplike edildiği ve bu topuzların yarı değerli-değerli taş ve boncuklarla süslendikleri görülür[829].

Romalı kadınlar tunik ya da elbiselerini süslü iğneler ve broşlarla tuttururlardı[830] ama kullandıkları saç iğnelerinin baş kısımları bezemeli ve uçları sivriydi, aynı zamanda çeşitli

---

[820] Smith, 1870: 13.
[821] Higgins, 1961: 158.
[822] Işık-Bingöl, 1999: 37.
[823] Ayengin, 2006: 108.
[824] Higgins, 1961: 151.
[825] Jacobsthal, 1956: 89.
[826] Ersoy, 2017: 29.
[827] Goldman, 1950: 390.
[828] Bartus, 2010: 35.
[829] Işık-Bingöl, 1999: 37.
[830] "Daha küçük ve daha ince olan iğneler "giysiler" için; daha büyük ve kalın olanları da "saçlar" için kullanılmaktadır. Genellikle bronz iğneler ilk gruba, kemik ve siyah kehribarlar diğer gruba girer. Saç için kullanılan iğnelerin materyali, hafiftir ve saç biçimlendirmek için uygundur ve çoğunlukla orta tarafları, saç tutuşunu sağlamak için şişkindir", Yıldırım, 2019: 218.

materyallerden yapılmışlardı[831]. Bu nedenle iğneler kullanım amaçlarına göre materyal, ebat ve form açısından bazı değişkenlikler yansıtırlar. Saçlarda aksesuar olarak kullanılan iğnelerin topuz başlı olanlarına verilen Latince ismi "Acuscrinalis"dir[832] (Bkz. Kat. No: 385, 391). Öte yandan topuzu olmayan sade formlu saç iğnelerine verilen isim ise "Acusdiscrinalis"dir[833] (Bkz. Kat. No: 40, 41, 42, 163, 177, 335, 382). Ancak; bazı seramikler üzerinde izlenen ilgili betimlerin topuzu olan ve topuzu olmayan iğnelerin hem elbiseleri tutturmakta hem de saç tokası şeklinde kullanıldığına dair bilgiler sunduğu bu noktada belirtilmelidir[834]. Öte yandan topuzsuz iğnelerin saçlardaki kullanımlarının dışında stylos ve iğ yerine kullanıldıkları da düşünülmektedir[835]. Antik Dönem'de kumaş ve deri gibi malzemelerin dikilmesinde ise gözlü iğneler kullanılmıştır. Bunlar iki ana bölümden meydana gelmektedir. Dairesel ya da oval delikli yassı kısım ile başlayan iğne aşağı doğru yuvarlak kesitte devam eder ve uç kısımda sivrilerek sonlanır[836] (Bkz. Kat. No: 277, 304, 329, 330).

Yerleşim yerlerinde bulunmalarının yanı sıra en fazla iğne örneğine nekropolislerde rastlanır. Nitekim mezarlarda karşılaşılan iğneler aynı zamanda nazarlık olarak da kullanılmışlardır ve hatta onların kutsal alanlara adak eşyası olarak sunuldukları da bilinir[837]. Kadınlar doğası gereği hamilelik, doğum ve sonrası süreçte tarih boyunca koruyucu bir rol üstlenmişler ve bebeklerini kötü ruhlardan koruduğuna inanılan ilahi varlıklarla ilintili apotropeik tavırlar takınmışlardır. Bununla ilintili ilk pratikler fibulalar gibi kullanılan iğnelerin kadınlar ve tanrıçalar tarafından da kullanıldığı bilinen Yakın Doğu toplumlarında ortaya çıkmıştır. Olasılıkla fibula ve iğnelerin koruyuculuğuna dair inanç, kültür ve göç gibi sosyal faktörlerin sonucunda özellikle MÖ 1. Binyıl'da batılı toplumların dinsel geleneklerine de yansımıştır. Bu coğrafyalarda çeşitli nesnelerin, özellikle doğumla ilintili tanrıçaların kült alanlarına sunuldukları görülmektedir. Yazıtlarda ve ikonografik verilerde izlendiği üzere fibulalar ve iğneler genellikle tanrıçaların kimlikleriyle ilişkilendirilmiştir[838].

---

[831] Sözen, 2016: 22. Yunanistan'da da benzer bir durum söz konusu olup; peplosun sağ ve sol apoptygmasını bağlamak amacıyla iğneler kullanılmıştır ve bu iğnelerin topuzları, konik, pramidal, çift spiral, çengel, kutsal motif, labyris, halka, kuş başlı hayvan, meyva veya bitkisel motiflerle süslenmişlerdir. Bu iğnelerden bazıları da düşmemeleri amacıyla topuza yakın alt noktada açılan bir delikten zincir veya bir kordon ile elbiseye bağlanmışlardır, Jacobsthal, 1956: 19. MÖ 279'da Delos'un hazine kayıtlarında iğnelerin varlığından bahsedilmektedir[831]. Hellenler'de saç ve giysilerde kullanılan sade formlu iğnelerin yanı sıra süslerle bezenen topuzları gösterişli örnekler de vardır, Meriçboyu, 2001: 68, 69. Aynı dönemde erkeklerin kullandığı düşünülen İllyria tipi iğneler ise özel bir grubu oluşturur. Klasik ve Hellenistik Dönem'e tarihlenen iğne örnekleri ise oldukça sınırlı sayıdadır, Higgins, 1961: 120; Jacobsthal, 1956: 279.

[832] Petković, 1995: 29.

[833] Petković, 1995: 32.

[834] Davidson, 1952: 276; Jacobsthal, 1956: 92; Swift, 2003: 40; Yıldırım, 1989: 15.

[835] St. Clair, 2003: 93.

[836] Yıldırım, 2009: 366.

[837] Işık-Bingöl, 1999: 37.

[838] Erdan vd., 2021: 129.

Sümerce'de "Dudinatu/Dudinetu"[839] şeklinde adlandırılan sözcüğün anlamı tartışmalı da olsa "Lamastu" yazıtlarından hareketle iğne/çengelli iğnelere karşılık geldiği düşünülmüştür. "Tudittu" sözcüğünün ise süs iğnelerine veya gözlü iğnelere verilen isim olduğu belirtilmiştir[840]. Tudittu tanrıçaların ve kadınların göğüslerine taktıkları, düğünlerde gelinlere sunulan altın, gümüş, bakır, bronz, fildişi ve yarı değerli taşlardan yapılan bir tür süslemedir[841]. Tanrıça İştar/İnanna'ın dişiliğini ve tanrıça kimliğiyle özleşen tudittular esasında feminen nesnelerdir[842]. Lamastu metinlerinde de zikredilen bu iğnelerin fibulalarla eş değer tutularak hamile kadınlar ile yeni doğan bebeklerin kötü ruhlardan korunması amacıyla tılsımlı güçlere sahip olan nesneler arasında yer aldığı bilinir[843]. Bazı araştırmacılar bereket ve doğurganlık tanrıçası Artemis'in göğsünden salınan yumurtamsı nesnelerin de aslında bir tudittu eklentisi olabileceğini önermişlerdir[844]. Hititçe metinlerde de saplamak, çengelle tutturmak anlamına gelen "Tudittu" kelimesi ile karşılaşılmaktadır[845].

Mezopotamya'da kadınların doğumundan itibaren özel bir anlam ifade eden iğneler sosyal anlamda bir statü sembolü olarak da kullanılmışlardır[846]. Öte yandan erkeklerin cinsel iktidarsızlıklarını terapi eden Saziga büyülerinde iğnelerin de kullanıldığı aktarılmaktadır. Akadca "Kirid" ve Sümerce "Kirussu" sözcüklerinin karşılığı olan elbise/saç/dikiş iğnelerinin Lamastu muskası olarak kullanıldıkları bilinir[847]. Tanrıça sıfatı da bulunan Lamastu Sümer Mitolojisi'nde Tanrı Anu'nun kızıdır ve inanca göre kadınların doğum yapmasını zorlaştıran, bebekleri anne karnındayken ya da doğduktan hemen sonra öldürmek için saldıran ve lohosa kadınların düşmanı olarak anılan bir dişi demondur[848]. Lamastu tasvirlerinde ondan korunmak isteyen insanların kendisine taraklar, iğler ve süs iğneleri gibi armağanlar sunmaları söz konusudur. Tarak, iğ ve süs iğneleri Yakındoğu'da kadınların sembolleri arasında kabul görmektedir ve Genç Tunç Çağı itibarıyla ilgili betimlerde iğnelerin yerini fibulalar almaktadır[849]. Benzer inançların Mısır'da da var olduğu, hamilelik ve doğum sırasında kadın ve bebeğin üzerindeki kötü gözlerin uzaklaşmasını sağlayan ve büyüyen çocuklara eşlik ederek onların aile hayatını koruyan Tanrı Bes üzerinden bilinmektedir[850]. Fibulaların tapınaklar armağanı olarak bırakılmaları coğrafi ve kronolojik açıdan değişkenlik gösterse de

[839] Gelb vd., 2004: 168, 169.
[840] Klein, 1983: 255-284.
[841] Dales, 1963: 32.
[842] Tanaka, 2013: 48, 49.
[843] Dales, 1963: 32, 33.
[844] Hill, 1992: 94.
[845] Hoffner ve Güterborck, 1997: 207.
[846] Cooper, 2002: 92.
[847] McCaffrey, 2014: 77.
[848] Götting, 2011: 439.
[849] Wiggermann, 2000: 220, 221.
[850] Wiggermann, 2007: 126.

Anadolu ve Yunanistan'da çoğunlukla Artemis, Demeter, Hera, Aphrodite, Athena ve Apollon ile ilintili oldukları görülür. Sembolik olarak Matar Kybele ile bağdaştırılan Frig üslubu fibulaların özellikle tanrıçaların mabedleri ve kült alanlarıyla olan ilişkileri de dikkat çekicidir[851]. Fibulaların tapınak hediyeleri şeklinde kabul görülmelerinin nedeni ise tanrıça kültünden umulan özellikle doğum ile ilgili olaylarda aranmaktadır[852]. Örneğin; Sparta Artemis Orthia Tapınağı'nda bulunan ve MÖ 7. yüzyılın sonlarına ait olan bir iğnenin topuzunda "Eileithyia" ifadesini içeren bir epigramın bulunması, doğum ile ilişkilendirilen tanrıçaya fibulaların dışında iğnelerin de adak olarak sunulduğunu göstermektedir[853]. Doğum ile ilişkilendirilen Efes Artemisi de çocukların koruyucusu kimliği nedeniyle ergenlikten hamilelik dönemine kadar kadınların son derece önemsediği bir tanrıça olmuştur[854]. Artemis kutsal alanlarında, kadınların dokuma ürünleri ve onların yapımında kullandıkları aletleri ergenlik, evlilik, doğum ve doğum esnasında ölüm gibi hayatlarındaki önemli dönüm noktalarını belirtmek için tanrıçaya adadıkları bilinmektedir[855]. Bu alanda belgelenen iğnelerin ve fibulaların doğumlarla ilgili konularda tanrıçaya adanan kıyafetlerden kaldıklarına inanılmaktadır[856].

4.3.2.3.2. Küçük El Aletleri

İğ, (Kat. No: 212): Her zaman olduğu gibi Antikçağ'da da temel insani ihtiyaçlardan birisi de giyim olmuştur. İnsanlar için vazgeçilmez olan giysiler için bitkisel ve hayvansal doğal malzemelerden temin edilen iplerin ve onların dokunmaları Antikçağ'da önemli bir endüstri haline gelmiştir. Kadınların iğ, ağırşak ve öreke kullanarak yaptıkları ip eğirme işi onların en önemli görevlerinden biri olmuştur[857]. Antikçağ'dan günümüze değin hemen hiç deforme olmadan gelen, yün ve pamuk eğirmek amacıyla kullanılan iğlerin Yunanca'daki ismi "Atraktos", Latince'deki ismi ise Fusus'tur[858].

Ağırşaklar, (Kat. No: 54, 167, 175, 221): Yunanca'da[859] "Tolupe" olarak bilinen ağırşak, ip yapımında kullanılan yün gibi doğal hammaddelerin iğe bağlanarak eğirilmeleri esnasında iği ağırlaştırmak, güçlendirmek ve düzgün dönmesini sağlamak için iğ milinin alt kısmından geçirilen ağırlık taşıdır[860]. Günümüze değin devam eden ve ipi eğirmek için iğ miline takılan ağırşaklar pişmiş toprak, taş kemik ahşap ve fildişi gibi farklı materyallerden

[851] Detaylı bilgi için bkz.: Erdan, 2017: 51-60.
[852] Erdan, 2019: 233, 239.
[853] Kilian, 1978: 220, 221; Brøns, 2017: 377.
[854] Şare, 2010: 68.
[855] Simon, 1986: 200.
[856] Şare, 2011: 27.
[857] Forbes, 1956: 162.
[858] Smith, 1859: 565; Wissowa, 1894: 406.
[859] Smith, 1870: 565.
[860] Watson, 1979.

üretilmişlerdir[861]. Antik Dönem'de de önemli bir yeri olan tekstil önemli bir gelir kaynağı oluşturmaktaydı ve kadınların yapabildiği en önemli işlerden biri de ip eğirmekti[862]. Latincedeki ismi "Glomus"[863] olan dairesel veya yarı küresel forma sahip ağırşakların ortasında iğin geçirilmesi için bir delik bulunmaktadır. Anadolu'da Prehistorik Dönemler de dahil olmak üzere yapılan nerdeyse tüm Arkeolojik araştırmalarda yoğun miktarda belgelendikleri görülür[864]. Ağırşakların ebatları ve ağırlıkları değişiklik göstermektedirler[865].

Örekeler, (Kat. No: 13, 141, 162, 300, 391): Antikçağ'da cam, metal ve kemiklerden üretilen ve genellikle saç iğnesi, kozmetik aletleri, maryonetler (kukla) veya kozmetik çubuğu/sıvı karıştırıcı[866] olarak da tanıtlanan örekelerin mezar stellerindeki betimlerden ve etnoarkeolojik verilerden hareketle esasında ipleri sarmak için kullanılan basit aletler olduğu bilinmektedir[867]. Eğrilen ipin sarılmasında bir makara/yumak görevi üstlenen örekeler en altta bir halka, ortada silindirik bir mil gövde ile en üstte bir baş kısmından oluşmaktadırlar. Baş kısımları genellikle farklı figürlerle süslenirken bunların sade figürsüz örnekleri de vardır. Örekelere, özellikle kadınlara ait olan mezar stellerinde ve ayrıca lahitler ve seramiklerin üzerindeki tasvirlerde kadınlar tarafından ipi sarmakta kullanılırken rastlanır[868]. Örekelerin süsten uzak sade olanları günlük hayatta kullanılırken, insan veya hayvan gibi farklı bezeme unsurlarıyla süslenmiş olanlarının bekar ölen kızların mezarlarına hediye amaçlı koyuldukları düşünülmektedir[869]. Konu bağlamında 13 katalog No.'lu öreke parçası önemlidir. Ayakta yarı çıplak betimlenen Aphrodite tasvirine sahip bu öreke tipolojisi hakkında Biro; bu figürlerin doğu kökenli bir tanrıçayı betimlediğine ve ölümsüzlük sembolü olarak mezarlara bırakıldıklarını önermektedir[870]. Öyle ki bunların günlük hayatta (saç iğnesi olarak kullanılması) fonksiyonellik açısından zordur nitekim bir savaşçıya ait mezar stelinde bile böyle bir tasvirle karşılaşılabilmektedir[871]. Bu durumda tepelerinde figür taşıyan örekelerin günlük yaşamın bir parçası olmanın ötesinde dinsel anlamlara sahip semboller olduğu düşünülmektedir[872].

Kulak Sondası, (Kat. No: 333): Antik kentlerin birçoğunda Roma İmparatorluk ve sonrası dönemlere ait kontekstlerde sıklıkla belgelenen bu küçük kaşıklar kulak temizleme

[861] Ersoy ve Çelik-Ersoy, 2012: 99.
[862] Forbes, 1956: 162.
[863] Smith, 1870: 565.
[864] Duru, 1996: 55.
[865] Aytaç, 1989: 5, 6.
[866] Petković, 1995: 35, 36.
[867] Biro, 1994: 196-212.
[868] Karaca, 2012: 136.
[869] Çokay-Kepçe, 2008: 349, Res. 3.
[870] Biro, 1994: 228.
[871] Wujevski, 1991: 11.
[872] Çokay-Kepçe, 2008: 349.

aletleri arasındadırlar[873]. Formel açıdan küçük, dairesel, çukur bir hazneden ve boyun kısmında incelerek tekrar kalınlaşan bir saptan oluşmaktadırlar[874]. Yunanca'daki isimleri; "Melois-μήλωις", "Melotris-μήλωτρις" ya da "Apuromele-απυρομήλη" olan sondaların Latince'deki karşılıkları ise "Oricularium", "Specillum" veya "Auriscalpium"dur. Küçük bir kaşığı andırmasından dolayı kaşık sondalar olarak bilinen bu aletler; kulak içine kaçan istemeyen nesneleri çıkarmak, kirleri, kurtçukları ve yara kabuklarını temizlemek gibi farklı işlevleri vardır. Ayrıca ölçek olarak da kullanılan bu aletlerin diğer ucu da derin yaraları muayene etmek, kazımak, yün sarılarak çeşitli merhemleri uygulamak-karıştırmak amacıyla kullanılmıştır[875].

Kaşıklar, (Kat. No: 202, 323): Antikçağ'da da hayatın her noktasında kullanılan kaşıklar başlangıçta ihtiyacı karşılamaya yönelik, kemik, ahşap ve fildişinden yapılırken, sonraları bronz, demir ve gümüş gibi metallerden üretilmeye başlanmıştır. Fakat kemikten üretilen kaşıkların varlığı daimi olmuştur çünkü kemiğin kolaylıkla bulunabilir ve işlenebilir olması onun mutfak, tıp ve kozmetik gibi sahalarda yoğunlukla kullanımına zemin hazırlamıştır[876]. Yunanca'da, "Koxlidrion", Latince'de ise "Cochleare" veya "Cocleare" adıyla bilinen, oval yahut yuvarlak bir hazneye ve sivrilerek incelen bir sapa sahip olan bu kaşıklar günlük hayatın vazgeçilmez bir parçasıdır[877]. Bu tür kaşıkların sonda veya ilaç ölçme-karıştırma işleviyle kullanıldıkları bilinmektedir[878]. Ayrıca kozmetik[879] ürünlerin hazırlanmasında kullanılan bu küçük kaşıkların sapları da dilatatör[880] (genişletici) olarak kullanılmışlardır. Bu kaşıkların Latince'deki ismi "Cyathicomele"dir[881]. Tıbbi sahalarda kullanılan bu kaşıklar aslında çoğunlukla metallerden yapılmışlardır ancak, kemik veya fildişinden yapılan örneklerin de varlığı bilinmektedir[882].

Kozmetik Çubuğu, (Kat. No: 307): Antikçağ'da merhem veya değerli kremlerin saklandığı kaplarla birlikte belgelenen karıştırma/koku/kozmetik çubukları merhem veya parfüm gibi esanslı yağları sürmek amacıyla kullanılmışlardır[883].

---

[873] Davidson, 1952: 181, Pl. 82-1325.
[874] Ersoy ve Çelik-Ersoy, 2012: 100.
[875] Demirer, 2013: 71, 72; Baykan, 2010: 141; Uzel, 2000: 60.
[876] Akkaş, 2016: 249.
[877] Smith, 1859: 301.
[878] Ersoy ve Çelik-Ersoy, 2012: 100.
[879] Uzel, 2000: 69.
[880] Akarsu vd., 2011: 13.
[881] Uzel, 2000: 59.
[882] Kasapoğlu, 2013: 173.
[883] Ersoy, 2017: 63-65.

4.3.2.4. Metal Eserler (Grafik 5, 6)

4.3.2.4.1. Takılar

Romalılar Hellenistik Dönem etkilerinin henüz devam ettiği coğrafyalarda hakimiyet kurduklarında o bölgelerin kültürlerinden etkilenirken pek çok sanatçıyı ve atölyeyi de Roma'ya taşımışlardır. Bu nedenle Roma kuyumcu atölyelerinde çalışan sanatçılar ve zanaatkarlar da Roma takı sanatında Doğu üslubunun etkilerini belirgin kılmışlardır[884]. Roma eyaletlerindeki merkezi atölyeler ise geleneksel öğelerden esinlenerek yeni takılar üretmişlerdir ve bu nedenle eyaletlerde Hellenistik Dönem geleneğine benzer şekilde genel bir üslup birlikteliği söz konusudur[885]. Kendi döneminde moda olan takıların oluşturduğu bu biçimsel birliktelik MS 1. yüzyılın ikinci yarısıyla birlikte daha belirginleşir hatta artarak devam eder[886]. Roma takı sanatında izlenen Doğu ve Yunan menşeili etkiler bir süre daha devam etmiştir fakat MS 2. ve 3. yüzyıllarda Roma'nın bozulan ekonomisinin etkisi altında takılarda kullanılan altınların oranında bir azalma olmuş ve değerli taşların yerine de cam taklitler üretilmeye başlanmıştır[887]. Bu dönemde yarı değerli taşların kullanımında yeni bir üslup çıkar. Öyle ki taşları şekillendirmeden doğal haliyle ve gelişigüzel bir ipe dizmek ya da takıya uygulamak sıklıkla tercih edilen uygulamalardan biri olmuştur[888]. Öte yandan bir imparator sikkesinin ya da madalyonunun yüzük taşlarında, broşlarda ve kolye sarkaçlarında kullanımları da söz konusudur[889]. Takılarda "delik işi" tekniği (Opus İnterrasile) MS 2. yüzyılla birlikte sıklıkla izlenirken MS 3. yüzyılda ise "savatlama" süsleme (Niole) başlamıştır. Bu yöntem MÖ 15. yüzyılda Mykenler'de silahların süslenmesinde kullanılmış bir tekniktir ve Romalılar ise bunu altın kuyumculuğunda tatbik etmişlerdir[890]. Roma'nın sade takı anlayışına aykırı ve zor bir teknik olması yanı sıra fazlaca altın gerektiren granülasyon tekniği de terk edilmiştir. Ancak Anadolu ve Akdeniz'de geleneksel olan bu teknik devam etmiştir[891]. Roma takılarında izlenen Doğu etkileri konusunda en bilindik durum mezar kabartmaları ile mumya portrelerde her iki kola bilezik takılması, çok sayıda kolyenin birlikteliği ve kalın geniş bileziklerin kullanımıdır[892]. MS 2. yüzyılla birlikte Romalı kuyumcular karmaşık ve zarif düzenlemeli Hellenistik Dönem takılarından uzaklaşarak daha

[884] Higgins, 1965: 175.
[885] Örneğin; Hellenistik Dönem'in yaygın formlarından biri olan halka formlu sade küpeler Roma İmparatorluk Dönemi'nde de yoğun olarak kullanılmışlardır, Higgins, 1961: 183.
[886] Meriçboyu, 2001: 198.
[887] Higgins, 1965: 176.
[888] Meriçboyu, 2001: 199.
[889] Higgins, 1965: 173.
[890] Higgins, 1965: 75.
[891] Türe ve Yılmaz-Savaşçın, 2002: 117.
[892] Köroğlu, 2004: 34.

sade ve güzel tasarımları olan takılar üretmişlerdir[893]. Doğu Roma Dönemi'nde ise Konstantinapolis'te çalışan kuyumcu atölyelerinin ve sanatkarların vergiden muaf tutulmaları onların ciddi anlamda gelişmelerini sağlamıştır[894]. Erken Doğu Roma Dönemi'nde genellikle Roma İmparatorluk ve hatta Hellenistik Dönem takı sanatının etkileri hala devam etmektedir. Örneğin Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemi'nde kullanılan halka formlu yalın küpelerin bu dönemde de bazı reformlarla var olduğu ve genellikle gümüşten yapıldıkları bilinmektedir[895]. Roma sanatının Doğu Roma sanatı üzerindeki etkisini yitirmesiyle birlikte dinsel semboller, karakterler ve ikonografiler değişik objeler üzerinde betimlenmeye başlanır. MS 5. yüzyılın sonlarına doğru ise Hristiyanlık ile ilgili motifler ve anlatımlar yaygınlaşmıştır[896]

Takıların üretim amacı esasında bir giysinin güzelliğini ve fark edilebilirliğini artırmak ve giyimi tamamlamaktı. Takıları kullanan kimselerin statüleri ve zenginliklerine göre tercih edilen metaller genellikle altınlar olmuştur[897]. Takılar özellikle kadınlar için karşı cinse daha cazip olma amacıyla kullanılmışlardır. Yunan takılarının pek çoğunda Aphrodite'nin betimlenmesi bunun en güzel kanıtlarındandır. Takılar doğumlar ile doğum günü kutlamalarında ve düğünlerde hediye olarak da sunulmuşlardır. Bu durumlarda sunulan takıların onları sunanlar için bir statü aracı olduğu ve takıyı alan kimseye karşı da duyguların bir ifade şekli olduğu belirtilir. Özellikle kimi takıların yeni nesillere teslim edilmesi onların önemini artırmıştır. Nazarlık ya da tılsım gibi kullanımları olan takılar öte yandan dinsel anlamlar da taşımışlardır. Tanrılara sunulan ve kadınlar tarafından tercih edilen hediyelerin başında takılar yer almaktaydı. Tanrılara ya da tanrıçalara sunulan bu adaklar çeşitli şekillerde yapılmaktaydı. Örneğin; kadınlığa erişim dönemlerinde, sevgilileri-kocaları koruması-koruduğu için veya bu süreçlerin sıkıntısız atlatılması için Aphrodite'ye takılar sunulmaktaydı. Benzer biçimde Eileithyia'a sağlıklı ve kolay bir doğumun, Asklepios'a da şifalar için duyulan teşekkürün bir simgesiydiler. Öte yandan kadınların istedikleri adamın aşkını kazanmak için yaptıkları sunulara, Aspaisa'nın Perikles'in gönlünü kazanmak niyetiyle Parthenon'daki tahta sunağa altından bir stlengis adaması güzel bir örnektir[898]. Tapınakların kayıtlarından erkeklerin yüzüklerini ve eşlerinin de kolyelerini hediye ettikleri bilinmektedir. Tanrılara adaklar şeklinde sunulan değerli süs takıları, Hellenlerin yoksul olduğu dönemlerde

[893] Türe ve Yılmaz-Savaşçın, 2002: 115.
[894] Köroğlu, 2004: 38-39.
[895] Ergil, 1983: 11.
[896] Köroğlu, 2004: 43.
[897] Higgins, 1961: 3.
[898] Williams ve Ogden, 1994: 32.

dahi tanrılara yakışanı vermekten geri kalmadıklarını göstermektedirler[899]. Atina'daki Asklepios kült heykeli ve Delphoi'deki Apollon kült heykelinin birer altın çelenk taşımaları da takıların bu türden heykellerin süslenmesinde ve daha görkemli hale getirilmelerinde kullanıldıklarını göstermektedir. Öte yandan takıların başkaca rolleri arasında tapınakların zenginliklerini artırmaktaki faydaları da vardı. Atina'daki tapınaklarda yapılan araştırmalar bu sebeple sunulan çok sayıda altın çelengi belgelemiştir. Ayrıca Hellenler'in mezarlara altından ölü armağanları bırakma gelenekleri de vardı ve bu ritüel onların ekonomik anlamda güçlü oldukları dönemde ölülere duydukları saygının bir göstergesiydi. Bu gelenek Roma İmparatorluk Dönemi'nde de devam ettirilmiştir[900]

Küpeler, (Kat. No: 124, 237, 257, 267, 268, 274, 275): Antikçağ'da kadın ve erkekler tarafından sıklıkla kullanılan ve önemli takı gruplarından birini oluşturan küpeler erken dönemlerde kadınların yanı sıra erkeklere de mezar armağanları olarak sunulmuşlardır[901]. Antik kaynaklarda ve tapınak kayıtlarında küpeler için kullanılan kimi isimler "Enotia", "Enotidia", "Enotion" ve "Enoidion" şeklinde okunmaktadır[902]. Bu dönemlere ait küpelerin kullanımı için çoğunlukla kulakları delmek gerekirdi ve küpeler kulağa açılan bu delikten geçirilerek takılırlardı yani herhangi bir klips ile takılmaları söz konusu değildi[903].

Anadolu'da Troia II, Alacahöyük ve Eskiyapar gibi MÖ 3. Bin'e ait yerleşimlerde belgelenen küpeler teknik ve formel açıdan son derece nitelikli örneklerdir[904]. Arkaik ve Klasik Dönem'e ait mezarlarda da ince ustalıklı, hilal veya sarmal biçimli küpeler ile sarmal sarkaçlı küpe örnekleri belgelenmiştir[905]. Bölgesel farklılıkların azalarak takı formlarında bir bütünlüğün yakalandığı Hellenistik Dönem'de Doğu etkisi altında yarı değerli taşların kuyumculukta kullanılmaya başlanması önemli bir yenilik olmuştur. Bu dönemin küpeleri; "rozet başlıklı ve sarkaçlı küpeler", "rozetsiz sarkaçlı küpeler" ile "hayvan başlı halka küpeler" başlıkları altında üç ana grupla tasniflenirler[906]. Bu çağda aynı zamanda Roma İmparatorluk Dönemi içlerine değin örnekleri izlenen ve hatta Roma İmparatorluk Dönemi'nde son derece popüler hale gelen yalın "halka küpe" modelleri de ortaya çıkmıştır[907] (Bkz. Kat. No: 237, 267, 268, 274, 275). Oldukça sade bir form sergileyen bu küpelerin halkaları genellikle düz, yivli ya da burulmuş tellerden yapılmışlardır. Bazı örneklerinde taş veya boncuklardan başka halkaların üzerine dışbükey disklerin aplik edildiği ve bazılarına da

[899] Richter, 1984: 220, 221.
[900] Richter, 1984: 32, 33.
[901] Williams ve Ogden, 1994: 33, 34.
[902] Woodhouse, 1910: 259.
[903] Williams ve Ogden, 1994: 33, 34.
[904] Işık-Bingöl, 1999: 33; Duchene, 2002: 1-9.
[905] Ergil, 1983: 6.
[906] Meriçboyu, 2001: 47-50.
[907] Ergil, 1983: 10.

boncuk, üzüm salkımı, altın damlacık veya taştan sarkaçların eklendiği görülür[908] (Bkz. Kat. No: 257). MS 1. yüzyılda ortaya çıkan ve sonraki süreçlerde de devamlılığı olan "S" biçimli halkalı küpeler değişik levhacıklarla ve sarkaçlarla süslenmişlerdir. Her ne kadar Roma İmparatorluk Dönemi'nde güverse[909] tekniğinden uzaklaşılsa da MS 2. yüzyılla birlikte Doğu'nun ve Anadolu'nun etkisi altında küpe süslemelerinde telkâri ve güverseler yeniden görülmeye başlanmıştır. Erken Roma İmparatorluk Dönemi'nde yapılan başka bir süsleme de halkalara ve sarkaçlara yapılan tel dolamalardır[910]. Roma'nın geç evrelerinde yeni bir küpe tarzı ortaya çıkar. Özellikle MS 2. ve 3. yüzyıla doğru, küpelere asılan halkalar ve rozetler küpe kancalarının uçlarına tutturulur, rozet veya levhanın altındaki yatay çubuğa da iki ya da üç adet sarkaç asılırdı. Bunların yanı sıra kalıp baskı, delik işi ve kakma gibi teknikler kullanılarak yapılan rozetler de vardı[911]. Geç Roma İmparatorluk Dönemi'nde sarkaçlı küpelerde bazı değişimler gerçekleşir öyle ki sarkaçlar artık daha uzundur, levhalarda telkâri tekniği sıklıkla uygulanır, küpelerin halkalarına birden fazla halkacık takılır ve bu halkacıklara farklı şekillerde birkaç bölümden oluşan sarkaçlar asılırlardı. Geç dönemde popüler olan başka bir küpe türü de hilal biçimlilerdir. Doğu Roma İmparatorluk Dönemi küpelerinde ise metaller ile farklı taşların bir arada kullanıldığı ajur tekniğiyle üretilen bitki veya hayvan betimli küpeler önem kazanmıştır[912].

Bu aile mezarlığında tespit edilen toplamda yedi adet olan altın küpenin tipolojik olarak iki farklı gruba ayrıldıkları görülür. Bunların; "Halkası Yiv Bezemeli Halka Küpeler (Kat. No: 237, 267, 268, 274, 275)" ve "Halkası Bezemesiz, Sarkaçlı Halka Küpeler (Kat. No: 257)" oldukları görülür. Basit halka küpelerin ilk temsilcileri MÖ 1. yüzyılda ortaya çıkmışlar, MS 1. yüzyılda yaygınlaşmışlar ve MS 3. yüzyıla kadar kullanılmışlardır. Bu türden küpeler örnek olarak; MS 3. yüzyıla ait Filistin, Eleutheropolis, Selanik, Kıbrıs[913] ve Patara (MS 2. yüzyıl) [914] mezar buluntuları arasında da izlenir. Ergil'in bu küpe grubuna ilişkin yaptığı tanımlama şöyledir; basit halka biçiminde olan bu yüzüklerde öncelikle telin bir ucuna ilmek yapılır ve diğer ucu da bu ilmeğin içinden geçen bir çengel şeklinde sonlanır[915]. Roma İmparatorluk Dönemi'nde en fazla kullanılan küpe türüdür, bir ucu ilmektir ve diğer ucu da kanca şeklindedir[916]. Bu küpelere sarkaç boncuk veya disk eklenerek varyasyonları

[908] Özgülnar, 2007: 47.
[909] Türe ve Yılmaz-Savaşçın, 2002: 117.
[910] Meriçboyu, 2001: 197-241.
[911] Richter, 1968: 96.
[912] Işık-Bingöl, 1999: 32, 33.
[913] Higgins, 1961: 183.
[914] Uygun, 2000: 100-103, Lev. 23/ a.K11, b.K12, c.K13, Lev.24/a.K14.
[915] Ergil, 1983: 23.
[916] Demirtaş, 1996: 45; Meriçboyu, 2001: 199-205; Türe, 2005: 137-139; Dili, 2011: 76.

oluşturulmuştur[917]. Hellenistik Dönem'de ortaya çıkan bu halka formlu basit küpelerin halkaları genellikle düz, bazen de Akhamenid etkisiyle yivli veya burulmuş tellerden yapılmışlardır[918]. MS 1-4. yüzyıl aralığında disk ve sarkaçların bir arada eklenmiş olduğu örnekleri de görülür. MS 2. yüzyılda tek boncuklu basit örnekleri sıklıkla kullanılmıştır ve MS 5. yüzyıla kadar devamlılığı söz konusudur[919].

Yüzükler, (Kat. No: 195, 216, 225, 269, 276): Yunanca'da "Daktylious", "Daktylidion", "Kirkos" veya "Krikos"[920] isimleriyle bilinen yüzüklerin Latince'deki karşılıkları ise "Anulus", "Condalium" veya "Ungulustur"[921]. Binlerce yıldır kadınlar ve erkekler tarafından kullanılan yüzükler bir süs eşyası olmalarının yanı sıra asalet ve rütbe belirtme, mühür, nişan, tılsım, nazarlık, anahtar ve zehir kutusu gibi başkaca amaçlarla da kullanılmışlardır[922]. El ve bazen de ayak parmaklarına takılan yüzüklerin halka kesitleri yarım daire veya kare ince bant gibi olabilirler. Düz halka yüzüklerin dışında kalan diğer örneklerde üste gelecek yüzey genişletilir ve bu bölüme yüzük kaşı denilir. Bu kaşlar kabartma ya da oyma olarak betimlenen mühürler, motifler, ya da figürlerle bezenebilirler. Genellikle yüzük taşının yerleştirileceği alana bir montür tasarlanır ve bu montürün içine değişik formlardaki yüzük taşları/gemmalar oturtulur[923]. Aksesuar olarak kullanılan yüzükler genellikle kadınlar tarafından tercih edilmişlerdir. Bu yüzüklerde değerli metallerin yanı sıra yarı değerli taşlardan da yüzükler tasarlanmıştır. Yüzüklerin bir akseuar olmalarının dışında başkaca amaçlarla yapıldıkları da bilinmektedir. Çok eski dönemlerden beri mühür olarak kullanılan yüzükler Roma İmparatorluk Dönemi'nde de önemini korumuşlardır[924]. Yiyecek maddelerine kadar birçok şeyin damgalandığı bürokratik dönemlerde mühürlü yüzükler toplumun her kesimi tarafından kullanılmaktaydı[925]. Roma takı sanatında Etrüksler'den miras kalan bir gelenek de asalet ve rütbeleri simgeleyen yüzüklerin kullanılmasıydı. Cumhuriyet Dönemi'nde altın yüzüklerin ordunun tüm sınıflarınca takıldığı ve hatta imparatorluk döneminde ise siviller tarafından da kullanıldığı bilinmektedir. Askerlikte rütbe nişanı olarak kullanılan yüzükler sağ ele takılırdı ve bu yüzüklerin kaşlarında imparatorlara ait sikkeler bulunurdu[926]. Üzerinde iki elin tokalaştığı betimlenen yüzüklerin nişan yüzükleri oldukları

[917] Meriçboyu, 2001: 121; Sokullu, 2003: 174.
[918] Sokullu, 2003, 159.
[919] Dili, 2011: 76; Türe, 2005: 137-139, Meriçboyu, 2004: 199-205; Demirtaş, 1996: 45.
[920] A Greek-English Lexicon, Henry George Liddell, Robert Scott, (Revised by Sir Henry Stuart Jones. Roderick McKenzie), Oxford, Clarendon, 1996.
[921] Plinius, Naturalis Historia, XXXIII, 10 (Pliny the Elder, The Natural History eds. John Bostock, H.T. Riley)
[922] F. H. Marshall. Catalogue of the Finger Rings, Grek, Etruscan and Roman in the Department of Antiquites British Museum, Londra,1907.s.xv-xlix (BMCR).
[923] Işık-Bingöl, 1999: 35.
[924] Meriçboyu, 2001: 228, 229, Res. 46.
[925] Türe, 2005: 151.
[926] Meriçboyu, 2001: 226.

kabul edilmektedir ve bu tür yüzüklerde kadın ve erkek portreleri betimlenmişlerdir. Nişan yüzükleri önceleri demirden daha sonraları ise altından yapılmışlardır[927]. Kaşlarına kabartma veya kazıma yöntemiyle kurbağa, insan gözü ya da Herakles düğümü gibi betimlerin yapıldığı yüzükler ise tılsım amaçlı kullanılmışlardır ve bu türden betimler bilinçli olarak seçilmişlerdir. Roma İmparatorluk Dönemi'nde çok popüler olan anahtar yüzüklerde yüzüğün kaşında küçük bir çekmece veya bir kutu tasarlanır ve bunun içerisinde bir anahtar gizlenirdi. Parmaklarda devamlı takılı duran anahtar yüzüklerin çok sayıda bronz örneği vardır. Kimi yüzük örneklerinde ise yüzük kaşının altında zehir gizlendiği bilinir[928].

Gemmalar, (Kat. No. 9, 261, 262): Latince "Amuletum" kelimesinden türetilen amuletlerin Yunanca'da benzer işlevselliğe sahip objeler için kullanılan karşılığı ise "Phylakterion"dur[929]. Bu objelerin en bilindik işlevi-anlamı taşıyan kişileri koruyan ve kötü ruhları kovan muskalar olmalarıdır. Amuletlerin sadece koruyuculuğuna değil aynı zamanda iyileştirici (Therapeutik) güçlere sahip olduklarına da inanılmıştır[930]. Amulet ismi, başkasına yüklemek ve kurtulmak gibi anlamları barındıran "Amoliri" fiilinden köklenmiştir. Eski Yunanca'da "Telesma" fiilinden türeyen Talisman ise törensel bir anlamı karşılar. Amulet anlamsal olarak korunmayı ve kurtulmayı karşılarken Talisman ise mutlu bir olayı kasteder. Nitekim genellikle bu iki ayrı nesne ortak anlamlarda kullanılmışlardır. Muskaların göksel olaylarla ilintili nesneler olmaları nedeniyle yayılım sahaları daha sınırlıdır[931]. Antikçağ sosyal yaşamında amuletlerin önemli bir yere sahip olduğu yazılı kaynaklarda sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Pilinius, erkeklerin Harpokrates ve başka Mısır tanrılarını betimleyen yüzük ve kolyeleri takmaya başladıklarından bahseder[932]. Öyle ki bu takıların yoğun kullanımları nedeniyle onların bir dönem modası haline geldiği ifade edilir. Bu eserlerin yaygın kullanımına ilişkin görüşler; bir dileği olan veya dönem modasına uyan kişilerce kullanıldığı ya da Mısır ile kurulan ticari ilişkilerle bağlantılı olarak Romalılar tarafından sevildiği yönündedir. Aksesuar olmalarının ötesinde kötü ruhlardan koruyucu işlevselliği olan amuletlerin vücutta gizli bir şekilde taşınmaları durumunda daha etkili olacağına inanılmıştır. Bu taşların üzerinde Eski Mısır, Yunan ve Roma mitolojisine ait betimlemeler bulunurdu. Üretim tekniği ve biçimleri Doğu Roma İmparatorluk Dönemi'ne kadar değişmeyen bu taşların kökeninin Mısır'da aranması ilk örneklerinin orada ortaya çıkmasıyla ilintilidir. Bu objeler üzerinde eski Mısırca, Koptça, İbranice, Hellence, Latince ve

[927] Onurkan, 1988: 105.
[928] Meriçboyu, 2001: 229.
[929] Vakaoludi, 2000: 190.
[930] Kotansky, 2006: 61.
[931] Michel, 2004: 1.
[932] Plininius, Naturalis Historia, 37/41.

hatta henüz çözülemeyen alfabe ya da şekillerle oluşturulan yazıtlar yer almaktadır. Kimi örneklerde ise sadece tanrı isimleri vardır ve bunlar kullanıcılarına güç ve güven kazandırmaktadır[933].

Gem/Gemma arkeolojik literatürde; oyulmuş, parlatılmış, genellikle mücevherat ve başkaca objeler üzerinde süs olarak işlenmiş değerli ya da yarı değerli bir taş parçası olarak tanımlanır. Bu taşlar genellikle bir alet ile negatif (İntaglio) ya da pozitif-kabartma (Kameo)[934] olarak işlenirler. Oyma tekniğiyle oluşturulan betilere sahip yüzük taşları estetik ve çekici bir süs unsuru olmalarının ötesinde esasında mühür işlevine sahiptirler (Bkz. Kat. No. 9, 262). Bunlar; şahsi mülkiyeti işaretlemek, yetkileri belirtmek veya bazı eşyaların kişiye özel olduğunu (mektup gibi) vurgulamak için çok yaygın bir biçimde kullanılmışlardır. Bu oyma yüzük taşları mülkiyeti ya da bir yetkiyi belirtmek amacıyla bir bal mumu ve ya kil üzerine bastırılırlardı[935]. Antikçağ'da insanların çoğunlukla okuma-yazma bilmiyor olmalarından kaynaklanan kimlik işareti sorunu mühürlerle pratik bir şekilde çözülmüştür[936]. Çoğunlukla mühür olan oyma yüzük taşları aynı zamanda batıl inançlarla ilintili olarak bir büyü objesi şeklinde de kullanılmışlardır. Nitekim bu taşların koruyucu ve iyileştirici güçlere sahip olduğuna inanılmıştır. Örneğin Agat taşlarının örümcek ısırmaları ve akrep sokmalarına karşı etkili olduğu, hematit taşlarının gözlere ve karaciğere olumlu etki yarattığı veya ametist taşlı bir yüzük kullanan birisinin sarhoşluğu savuşturduğuna inanılmıştır[937]. Sihirli oldukları düşünüldüğü için muskalarda en çok tercih edilen taş cinsleri arasında Agat, Ametist, Granat, Kalsedon, Nicolo, Hematit, ve Jasper sayılabilir. Değerli ya da yarı değerli taşların imitasyonları şeklinde tasarlanan camdan yüzük taşlarının ve amuletlerin de kullanıldığı bilinmektedir[938].

Mezarlıktaki arkeolojik araştırmalarda toplamda üç adet gemma belgelenmiştir. Bunlardan ikisi kırmızı Agat/Akik taşı olup üzerinde intaglio tekniği ile yapılan betimler yer alır (Bkz. Kat. No: 9, "1 No'lu Yarı Mamül Girlandlı Lahit"; Kat. No: 262, "15 Numaralı Oda Mezar"). Diğeri ise yeşil Kalsedon taşından üretilen oval formlu bezemesiz gemmadır (Bkz. Kat. No. 261, "15 Numaralı Oda Mezar").

262 Katalog No'lu kırmızı akik taşı ovoid formludur ve üzerinde başında tacı olan bir erkek figürü negatif biçimde betimlenmiştir. Olasılıkla bir yüzükle birlikte tasarlanan bu

[933] Michel, 2004: 6.
[934] Farklı renklerde damarlara sahip taşların kabartma şeklinde işlenmesiyle oluşan Kameolar materyal ve işçilik bakımından sahip oldukları yüksek kalite nedeniyle toplumun üst tabaka bireylerine hitap etmiştir. Hellenistik Dönem'den itibaren üretilen Kameoların en güzel örnekleri özellikle Julius Claudiuslar Hanedanlığı'nda görülür, Konuk ve Arslan, 2000: 11.
[935] Konuk ve Arslan, 2000: 13.
[936] Arslan ve Delikan 2019: 61.
[937] Konuk ve Arslan, 2000: 13.
[938] Aslan ve Yeğin, 2021: 117.

gemmanın sahip olduğu teknik biçim gereği bir mühür olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu gemmada izlenen ender ikonografinin benzeri ise yeşil Kalsedon taşından yapılan başka bir örnek üzerinde görülür. Erken Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait söz konusu gemma üzerindeki ikonografiye ilişkin sunulan açıklama; "pedallı torna tezgahında çalışan bir adam tasviri" şeklindedir[939]. Karşılaştırması yapılan her iki örneğin birkaç küçük ayrıntı dışında birbirine oldukça benzediği anlaşılmaktadır fakat tartışma konumuzu oluşturan Kibyra gemmasının tam olarak! neyi betimlediği konusu yine Kibyra orijinli daha fazla benzer örnek aracılığıyla açıklığa kavuşacaktır. Ancak mevcut ikonografilerin güçlü tutarlılığı nedeniyle, 15 numaralı oda mezarda bulunan kırmızı akik gemmanın bir atölye sahibine ya da zanaatkara ait olduğunu ve bu taşı kendi eserlerini nişanlamak için kullanmış olabileceği önerebilir. Öte yandan bu gemmanın mezara defnedilen olası zanaatkar-lar için mesleki bir mezar hediyesi olduğu da anlaşılmaktadır. Diğer örnek ise 9 katalog numarasına sahip 1 No'lu Yarı Mamül Girlandlı Lahit'in teknesinden ele geçen gemmadır. Kırmızı Akik taşından üretilen ovoid bu gemma üzerinde ise biga koşan bir Nike betimlenmiştir[940]. İntaglio tekniğiyle yapılan bu ikonografide Nike kanatlarını açmış vaziyette hızla bir bigayı sürmektedir. Mevcut anlatım bu gemmanın doğrudan ölü kültüne ilişkin bir inanç bağlamında mezara bırakıldığına işaret etmektedir. Nitekim Nike tasvirlerinin ölü kültündeki sepukral sanatta özellikle betili lahitler üzerinde yoğun tercihi bilinmektedir. Mitoloji'de zaferle özdeşleşen Nikeler Antikçağ sanatında kanatlı genç ve güzel bir kız olarak tasvir edilmiştir. Atribüsleri arasında ise girlandlar, palmiye yaprakları-dalları ile phialeler bulunur[941]. Nikeler'in mezar sanatında sıklıkla betimlenmesiyle ilgili Onlar'ın bizzat ölenlerin ruhlarını Hades Ülkesi'nde bir seramoni ile karşılayacakları düşünülmüştür[942]. Son olarak; Romalılar akik taşlarını yaygın bir biçimde severek kullanmışlardır öyle ki birçok Romalı özel dolaplar içerisinde akik taşından yapılan cilalanmış kapları saklamaktaydılar. Bu taş aynı zamanda farmakolojik ve kimyasal ürünleri öğütmekte kullanılan havanlar ve avanelerin yapımında da kullanılmıştır. Susuzluğu gidermek için de ağızda tutulan akik taşları aynı zamanda yılan ve zehirli haşereler için bir panzehir olarak kullanılmışlardır. Her kim akik taşı bir objeyi takar ya da kullanırsa onun bütün kötülüklerden korunduğuna inanılmıştır. Ayrıca akikleri kullananların temiz kalpli olduğu kabul edilirken bu taşların uykuya ve güzel rüyalara sebep olduğu da diğer inançlar arasındaydı[943]. "Katolog Numarası 261" olan son gemma örneği ise yeşil Kalsedon taşından yapılan ovoid formlu betimsiz-sade taştır ve 15 Numaralı Oda Mezar'da tespit edilmiştir.

[939] Krzemnicki vd., 2019: 715, Fig. 7b.
[940] Başka benzer örnekler için bkz.: Boardman, 1970: Pl. 639, 790.
[941] Er, 2006: 451.
[942] Şimşek, 1998: 55.
[943] Hatipoğlu, 2017: 6, 7.

Üzerinde herhangi bir betim bulunmaması bu taşın büyük bir yüzüğün mortürüne yerleştirilmiş olabileceğini düşündürmektedir. "Kadıköy Taşı" ismiyle de bilinen bu taş adını Anadolu'daki Kalkedon'dan (Kadıköy) alır ve buradaki limanda ihracatı yapılmıştır[944]. Takı sanatında yoğun bir biçimde kullanılan bu sert taşın beyaz, gri, sarı, yeşil, açık mavi ve kırmızı gibi değişik renkleri mevcuttur. Antikçağ'da Kalsedonlar mühür, yüzük taşı ve boncuk yapımında sıklıkla tercih edilen bir süs taşı olmuştur[945].

Bilezikler, (Kat. No: 129, 349): "Pselia" veya "Psellia" olarak bilinen bilezikler kadınlar ve erkekler tarafından kullanılan bir takı formudur. Takıların üretiminde madenlerin kullanımıyla birlikte altın, gümüş ve bronzdan yapılan bilezikler tarihin her döneminde ilgi çekici olmuşlardır[946]. Anadolu'da; Yumuktepe, Canhasan, Kanlıtaş Höyük gibi erken dönem yerleşim alanlarında çeşitli kayaçlardan veya mermerden yapılmış bilezik örnekleri belgelenmiştir[947]. Erken Tunç Çağı itibariyle; Norşuntepe, Tülintepe, Arslantepe ve Baklatepe'de tespit edilen muhtelif metal eşyalar ve bilezikler Anadolu için erken örnekler arasındadır[948]. Hasanoğlan Mezarlığı'nda Hitit sanatıyla ilintili olduğu tespit edilen gümüş heykelcik üzerinde de bilezikler izlenmektedir[949]. Öte yandan eski Mezopotamya'da kabartma olarak tasvir edilen tanrı kral veya kralların kollarında bulunan metalden bilezikler dikkatte değerdir[950]. Erken Demir Çağa'a ait; Karagündüz, Yoncatepe, Evditepe, Üngör ve Hakkari-Belli gibi yerleşkelerde belgelenen mezarlarda metalden üretilmiş çeşitli mezar eşyalarının arasında bileziklerin de bulunduğuna işaret edilmektedir[951]. Urartu takıları içinde önemli bir yere sahip olan bilezikler aslan, yılan veya buzağı protomlarla süslenmişlerdir. Açık Asur etkilerinin izlendiği bu bileziklere Anadolu'nun başka bölgelerinde de rastlanır[952]. Arkaik ve Klasik Dönem'de yaygın olarak kullanılan iki ucu hayvan başı figürlü bileziklerin yanı sıra düz veya bezemeli bant şeklindeki bileziklerin tasarlandığı da bilinmektedir. Hellenistik Dönem'de de devamlılığı olan iki ucu hayvan başı figürlü bilezik örnekleri MÖ 2. yüzyılın ortalarına kadar takip edilebilmektedir. Hellenistik Dönem'de yaygın olarak görülen bilezikler ise uçları hayvan ya da insan başlı, halkaları yuvarlak ve ya burmalı, halkası yılan başlı tiplerden oluşurlar[953]. Bu tipteki bilezikler Roma İmparatorluk Dönemin'de de kullanılmaya devam edilmiştir. Öte yandan Roma İmparatorluk Dönemi'nde Pers etkisi altında sürgülü kilit

[944] Dokumacı, 2012: 18; Köroğlu, 2004: 6.
[945] Özgülnar, 2007: 17.
[946] Williams ve Ogden, 1994: 34.
[947] Baysal vd., 2015: 15, 235.
[948] Karpe, 1994: 11; Ateşoğulları, 2008: 215.
[949] Akurgal, 2001: 29.
[950] Köroğlu, 2013: 192.
[951] Gündüz ve Tekocak, 2018: 131.
[952] Türe ve Yılmaz-Savaşçın, 2002: 67, 68.
[953] Williams ve Ogden, 1994: 35.

sistemleri olan parçalı bilezikler de tasarlanmıştır. Bu dönemde bilezikler kakma veya delik işiyle süslenmişlerdir ve halkaları burmalı, parçalı, şeritli ve yılanlı bilezikler popüler bir grubu oluştururlar. MS 2. yüzyıl itibariyle bileziklerin cam veya yarı değerli renkli boncuklardan üretilmeleri de söz konusudur[954]. Roma İmparatorluk Dönemi'ne özgü olan başka bir bilezik tipi de; içi boş boruların oluşturduğu bilezik halkasının iki ucuna kalın tellerin lehimlenerek karşı halkalara dolandırıldığı modellerdir. Bu modelin kimi örneklerinde Herakles Düğümü tasarlı olabilir[955]

Fibula, (Kat. No: 199): Vücuda sarılan uzun bir kumaşın iki ucunu birbirine tutturmak amacıyla kullanılan fibulalar alet ve takı olarak kullanılmışlardır[956]. Her ne kadar kökeni üzerine tartışmalar olsa da işlevselliği nedeniyle oluşan genel görüş bu takıların MÖ 14. yüzyılda Avrupa'da çıktığı, Kuzey İtalya üzerinden Geç Myken aracılığıyla Ege'ye[957] ve oradan da kültürel ve ticari etkileşimlerle Anadolu'ya geçtiği yönündedir[958]. Anadolu'da ilk önce Phrygler'de yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanan fibulaların Geç Roma İmparatorluk Dönemi itibariyle tokaların ve broşların popüler hale gelmesiyle kullanımı azalmıştır[959]. Fibulaların kültsel kullanımlarına ilişkin bilgiler için bkz.: 4.3.2.4. Kemik Eserler, *İğneler (Saç ve Dikiş İğneleri)*.

4.3.2.4.2. Aletler

Strigilis, (Kat. No: 139): Latincesi "Strigilis" olan bu aletin Yunanca'daki adlandırması "Stleggis"tir[960]. Uzun zaman diliminde formel değişiklikler yaşayan strigilislerin kronolojik gelişimleri takip edilebilmektedir[961]. Genellikle demir ve bronzdan[962] üretilen strigilislerin az sayıda olmak koşuluyla; altın, elektron, gümüş, bakır, kurşun, fildişi, kemik, cam ve pişmiş topraktan ya da farklı metallerin alaşımıyla yapılan örnekleri de bilinmektedir[963]. Strigilislere dair bilgiler sunan yazılı kaynaklar MÖ 5. yüzyılın ikinci yarısından eskiye varmazken seramiklerdeki betilerin ilk örneği ise MÖ 6. yüzyılın ikinci yarısına aittir[964]. Arkeolojik verilerin sunduğu en erken tarihler ise MÖ 6. yüzyıldır[965]. Strigilisler genellikle sporcuların vücutlarına sürdükleri yağları temizlemek amacıyla

[954] Türe ve Yılmaz-Savaşcın, 2002: 116.
[955] Türe, 2005: 151.
[956] Fibulaların tipolojik tasnifleri hakkında geniş bilgiler için bkz.: Demirer, 2013: 33-35.
[957] Muscarella, 1965: 34.
[958] Waldbaum, 1983: 112.
[959] Şahin, 2010: 52.
[960] Zissu ve Ganor, 2004: 115.
[961] Amandry vd., 1972: 20.
[962] Kotera-Feyer, 1993: 89.
[963] Doğan, 2015: 145, dn. 8-17.
[964] Boardman, 1971: 136.
[965] Kotera-Feyer, 1993: 76.

kullanılan basit aletler olarak bilinir[966]. Ancak eskiçağ tarihi ve arkeolojiye ilişkin veriler strigilislerin bu tanımlamanın dışında başka işlevselliklere de sahip olduğuna işaret etmektedirler[967]. Öyle ki; atletlerin kullanmalarının yanı sıra, asker[968], kadın[969], çocuk[970] ve doktorlara[971] ait mezarlarda da strigilisler belgelenmişlerdir. Ayrıca onların, ecza-tıp[972] amaçlı kullanıldıkları, seramik betileri aracılığıyla bilindiği üzere atölyelerde[973] basit aletler şeklinde kullanıldıkları ve hatta aşkın sembollerinden biri[974] olarak kabul gördükleri anlaşılmaktadır.

Tırnak Makası, (Kat. No: 39): 11 No'lu Yeraltı Oda Mezar'ın ilk odasında belgelenen metal tırnak makası nitelikleri itibarıyla ünik bir eserdir. İki ana aksamdan oluşan makasın çalışma prensibi gereği iki farklı metalin kullanımıyla üretildiği görülmektedir. Makasın tutamak kısmı aynı zamanda "U" formlu bir yaydır ve bunun için kullanılan metal esneyebilir yapısından dolayı bronzdur. Tutamağın her iki ucuna ise adeta satır formlu iki adet demirden kesici uç puntalanmıştır. Tutamağın alt ve üst kısmından yapılan basit bir el baskısı ile demir kesiciler içeriye doğru hareket ederler ve baskılama bırakılınca bronz yayın esnek direnciyle dışarıya doğru açılarak tekrar ilk konumlarına geri dönerler. Bu tırnak makasının ölü kültleri bağlamında; mezara defnedilen bir kadın ya da erkek bireyin özel eşyaları arasında bulunması nedeniyle defin esnasında mezara bırakıldığı veya mezar ziyaretçileri tarafından bir mezar armağanı olarak ilgili kişi-kişilere sunulduğu anlaşılmaktadır.

Pergel, (Kat. No: 38): Yunanca'da "τορνοσ-Tornos" ve Latince'de "Circinus" ismiyle bilinen pergeller; metal, taş ve ahşap işleriyle ilgili zanaatkarların ölçü kopyalamak, bölümlemek, açı hesapları yapmak ve çeşitli desenleri çizmek için kullandıkları, ahşap veya metalden yapılan uçları sivri iki kolun pimli bir mavsalla açılıp kapandığı aletlerdir[975]. Çok fonksiyonlu ve imalatta önemli bir yeri olan bu aletlerin hangi meslek erbablarınca kullanıldığını anlamak başka benzer örnekler olmadıkça zordur[976]. 11 No'lu Oda Mezar'ın ilk odasındaki dolguda karşılaşılan bu bronz pergel çok sayıdaki küçük mezar objeleri arasında ünik bir parçadır. Ölen kişilerin mesleklerine dair bilgiler veren çeşitli basit el aletlerinin özellikle mezar stelleri üzerinde betimlenerek sepukral sanat içerisinde yer edindikleri

---

966 Saltuk, 1993: 167.
967 Doğan, 2012: 145.
968 Enckevort ve Willems, 1994: 131.
969 Bruneau, 1970: 530.
970 Thuillier, 1989: 339.
971 Kotera-Feyer, 1993: 81, 95.
972 Oransay, 2006: 83; "Strigilis, Antikçağ'da masaj için hamamlarda sıkça kullanılan bir aletti. Sporcular tarafından kullanılan ve "ter kaşığı" olarak da bilinen bu alet, kulak yoluna sıcak ilaç tatbiki ve sıvı ilacı kulağa akıtma için de tıpta sıkça kullanılırdı": Uzel, 2000: 77. (Akt.: Kasapoğlu, 2013: 169).
973 Kotera-Feyer, 1998: 11, 12.
974 Kotera-Feyer. 1998: 108.
975 Manning, 1985: 11, 12, Pl. 6, A39.
976 Demirer, 2016: 119.

arkeolojik bulgular itibariyle bilinmektedir. Nitekim söz konusu objenin mezar odasının içerisinde bir ölü armağanı niteliğiyle tespit edilmesi, mezarda defnolunan bir kişinin ya da mezara gelen bir ziyaretçinin mimar, mühendis, sanaatkar ya da bir taşçı ustası olabileceğini düşündürür.

Anahtar, (Kat. No: 150): Antikçağ'da kullanılan anahtarlar genel formları itibariyle üç ayrı ana tip altında tasniflenmişlerdir. Birinci tip, bir ucunda dişlerin ve diğer ucunda tutma kısmı olan çubuk anahtarlar; ikinci tip, bir ucunda dişleri bulunan çubuk ve diğer uçta ise halkaları olan anahtarlar; üçüncü tip ise bir ucunda halka olan ve kilit içerisine giren dişler ve çubuksuz olarak buna bağlanan anahtarlardır[977]. Anahtarların şekilleri ve dişlerinin yapıları onların kullanıldıkları kilit mekanizmasına göre belirlenir ve sınıflandırmaları da bu prensibe göre yapılır. Kibyra araştırmalarında bugüne değin belgelenen anahtarların hepsi (sadece bir örnek hariç) sürgülü kilit sistemlerinde kullanılmış örneklerdir[978].

"Çekmeli kilitler, sürgülü kilitlerin daha basit bir şeklidir; Öncül örnekleri genellikle ahşaptan yapıldığı için, günümüze ulaşan örnek bulunamamaktadır; ancak dağ köylerinde hala kullanımı süren Yörük kilitlerinin sisteminin, çekmeli mekanizma geleneğini sürdürdüğü düşünülebilir. Kutunun ortasındaki kanaldan sokulan uzun anahtar üzerindeki dişlerle, kutu içindeki dişler yukarı kaldırılarak, boşa çıkan sürgü dışarı çekilmekte ve kilit açılmaktadır. Bu işlem sırasında kutu içindeki dişleri karşılamak ve hareket ettirmek için biraz uğraşmak ve kuvveti anahtardaki dişler üzerine uygulamak gereklidir. Bu sistemde kullanılan anahtarların, kilit içindeki iri dişlere göre yapılmış karşı–dişler bulunan uzun gövdeli çubuklar şeklinde olmaları zorunludur"[979].

Claudii Temenosu'ndaki kaba dolgu içinde belgelenen 150 katalog numaralı küçük demir anahtarın da formu gereği sürgülü kilit sistemi için tasarlanmış bir anahtar olduğu anlaşılmaktadır. Bu küçük anahtarın oda mezarlar içerisine bırakılan sürgülü kilitli ahşap bir sandukaya mı ait olduğu yoksa alanın orijin kontekstiyle ilgisi olmayan bir bulgu mu olabileceği konusu muğlaktır fakat mezar odalarındaki araştırmalarda bu anahtarın kullanımıyla bağdaştırılabilecek ilgili ahşap bir kalıntı ya da metal kilit sistemi ile karşılaşılmamıştır. Bu arada anahtar aynaları ve kapı tokmakları mezar stelleri üzerinde sıklıkla tercih edilen kapılar üzerindeki ikonografik betimlerin en bilindik olanları arasındadır. Sivil mekanların kapılarında kullanılan bu fonksiyonel detayların mezar stelleri kapıları üzerinde de sıklıkla kullanılması ölümden sonraki yaşama açılan kapı olduğunu vurgulamak içindir. Anahtar aynaları ise Hades Ülkesi'ne açılan kapının kilit ve anahtarının sahibi

[977] Richter, 1915: 361-364.
[978] Demirer, 2016: 99, Kat. No: İ44-İ59.
[979] Demirer, 2016: 99.

olduğuna inanılan Tanrıça Hekate ile ilintilidir. Böylece Hekate, atribütlerinin steller üzerinde sık sık betimlenmesiyle daima öte dünya ile ilişkili olan kimliğini hatırlatmıştır[980]. Bu anahtarın Tanrıça Hekate'ye sunulmak üzere mezar içerisine bırakılmış soyut amaçlar barındıran bir ölü armağanı olma olasılığı da bulunmaktadır. Ancak söz konusu küçük demir anahtarın bu aile mezarlığı ile ilgili olmayan bir obje olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Külünk, (Kat. No: 331): Antikçağ'da günlük hayatın en önemli alanlarında kullanılan taş, sağlamlığı ve kalıcılığıyla mimarinin ve plastik sanatların vazgeçilmez doğal cevheri olmuştur. Taşların işlenmesi için öncelikle bulunduğu ocaktan koparılması, ideal ölçü ve formlarda yontulması gerekmektedir. Türlerine göre farklı mukavetlerde olan taşların işlenmesi konusunda özellikle demirden yapılan aletler kullanılmıştır[981]. Taşçı aletleri işlevsellikleri açısından kesme, kazma ve delme aletleri olarak üç farklı grup altında tasniflenmişlerdir[982]. Öte yandan kimi araştırmacılar da taşçı aletleri üzerine yapılan bu genel sınıflamanın söz konusu aletlerin yarma, koparma, çürütme, yontma, perdahlama, taraklama ve raspalama gibi başka kabiliyetlerinin de dikkate alınmasıyla genişletilebileceğini önermişlerdir[983]. Katalog no 331 olan ve 12 No.'lu Bomikoslu Lahit'in hemen batısındaki ana kaya zeminde bulunan söz konusu demir el aleti, ağırlığı çekiç ile hafif bir balyoz arasında olan külünktür. Tasarımı, sağlamlığı ve ağırlığı nedeniyle; kırma ve vurma gibi işlerde tek başına kullanılabilecek olan bu külünk aynı zamanda murç, keski ya da büyük çivi gibi ekipmanların çalıştırılmasında da kullanılabilecek bir niteliğe sahiptir. Bu büyük çekicin gerek kimliği ve gerekse buluntu kontekstinden hareketle mezarlıktaki ölü kültüyle bağlantılı bir obje olmadığı açıktır. Konuya ilişkin önerimiz bu külünkün MS 4. yüzyıl içerisinde gerçekleşen mezar talanları esnasında soyguncular tarafından mimari dokuların parçalanması amacıyla kullanıldığı yönündedir.

4.3.2.4.3. Gereçler

Çivi, (Kat. No: 120): Demir veya bakır alaşımlardan yapılan çiviler ahşap strüktürlerin bağlayıcısı olarak tasarlanmışlardır. Çiviler üzerine çalışan araştırmacılar onların boylarına ve baş şekillerine göre bir sınıflandırma yapmışlardır. Buna göre 15 cm.'den daha büyük çiviler ana taşıyıcı kirişlerde, daha küçük olanları ise ikincil destek bağlantılarında ve basit birleştirmelerde kullanılmışlardır[984]. Kibyra metal bulguları üzerine araştırmalar yapan

[980] Clark, 2015: 7, 8.
[981] Demirer, 2016: 107.
[982] Oransay, 2006: 113.
[983] Demirer, 2016: 108.
[984] Demirer, 2016: 125, dn. 525.

Demirer mevcut çok sayıdaki çivi örneklerini dört ana başlık altında gruplandırmıştır. Bunlar; Disk Başlı Çiviler, Dışbükey Başlı Çiviler, Mantar Başlı Çiviler, Çekiç Başlı Çiviler'dir[985]. Bu bağlamda 120 katalog numarasıyla tipolojik değerlendirilmeye alınan demir çivi örneği "Mantar Başlı Çiviler" grubunda yer almaktadır. Mantar başlı çivilerin uzun kare kesitli saplamaları üzerinde mantar şeklinde geniş bir baş bulunmaktadır. Bu başların kabarıklığı ve bazı örneklerde uçlarının dik açıyla kıvrılmaları onların uzun saplamalı kabaralar olarak bir kapı kuşağında kullanılmış olabileceklerini göstermektedir[986]. 13 numaralı oda mezarın dromosunda tespit edilen çalışma örneğinin özgün formu oldukça iyi korunmuş durumdadır. Öyle ki bir ahşaba çakıldıktan sonra sabitlemek maksadıyla sivri ucunun eğilmesi durumu da söz konusu değildir. Dolayısıyla oda mezarlarda muhtemel kullanımı açısından değerlendirildiğinde; mezar odalarının duvarlarına kandil ya da kozmetik kaplarının asılmaları amacıyla bu tür çivilerin çakıldıkları alandaki başka örnekler üzerinden belgelenmiştir ve söz konusu demir çivi de özgün konumunda bu amaç doğrultusunda kullanılmış olmalıdır.

4.3.2.4.4. Aplikler

Süs Aplikleri, (Kat. No: 151, 294): 151 katalog numaralı buluntu; demirden olup dört yapraklı bir forma sahiptir. İnce bir cidarlı olan bu metal plakanın her bir yaprağında bir çivi deliği bulunur. Merkezdeki kare formlu delikte ise bir halka ya da tutamağın puntalandığı anlaşılmaktadır. Obje bu haliyle ahşap bir fizibilite ile olan ilişkisine dair ipuçları sunar. Olasılıkla bir kapının çekilmesi veya bir sandığın taşınması için gerekli olan metal bir halkanın ya da kulbun bu plaka ile birlikte çivilenerek ilgili ahşaba raptedildiği anlaşılmaktadır. Bu metal aplik, kulbu ya da halkayı ahşap bünye ile birleştirirken aynı zamanda yüzeye estetik bir görünüm kazandırmaktadır. Bu objenin Kibyra metal eserleri arasında birebir emsal örneği henüz belgelenmemiştir ancak benzer amaçlarla tasarlanan farklı formlardaki apliklerin varlığı bilinmektedir[987]. İlgili objenin formel açıdan başka bir benzeri Parion Nekropolisi çalışmalarında belgelenmiştir. Söz konusu metal plakanın yine ahşap bir sandıkla ilişkili olduğu ama burada bir kulp ya da halka ile birlikte değil de bir kilit sistemi için tasarlanmış olduğu açıklanmaktadır[988].

4.3.2.4.5. Amuletler

Beddua Levhası, (Kat. No: 121): Flavii Temenosu'ndaki 13 No'lu Oda Mezar'ın dromosundaki kuzey klinenin zemininde tespit edilmiştir. Dikdörtgen bu kurşun levhanın her

[985] Geniş bilgi için bkz.: Demirer, 2016: 124-128, Kat. No. L14, L15.
[986] Demirer, 2016: 127.
[987] Geniş bilgi için bkz.: Demirer, 2016: 102-104.
[988] Kasapoğlu, 2013: 170, Res. 220, M72.

iki yüzünde okunan Hellence epigramın beddua içerikli olduğu bilinmektedir ancak söz konusu yazıtın içeriğine dair henüz detaylı bir epigrafik çalışma yapılmamıştır[989]. Antik Dönem'de kişilerin isteğine göre içeriğe sahip olan bir beddua metninin hazırlanmasından sonra onların bırakılacakları belli başlı bazı alanlar söz konusudur. Bunun için başlıca beş farklı mekan seçilirdi ve bunlar; mezarlar, yeraltı tanrılarına ait tapınaklar (genellikle Demeter tapınaklarından birisi), su kaynakları, beddua edilen kişinin özel bağlantılı olduğu alanlar ya da yer altı tanrılarına ait olmayan diğer tapınaklardı. Bir beddua metninin nasıl düzenleneceğini anlatan bir tarifede ilgili levhanın bir nehre, karaya, denize, dereye, tabuta ya da bir kuyuya bırakılması tavsiye edilmiştir. Selinus menşeili eski beddua levhalarında hali hazırda hem mezarlar hem de yeraltı tanrılarına ait tapınaklar betimlenmişse de bu iş için kullanılan ilk mekanların muhtemelen mezarlar olduğu düşünülmektedir. Levhaların yeraltı tanrılarına ait olmayan tapınaklara bırakılmaları ise özellikle bilindik tanrılara sunulan adalet dualarıyla ilgilidir. Roma İmparatorluk Dönemi öncesinde levhaları suya bırakma yöntemine hemen hiç başvurulmamış olması muhtemeldir. Beddua levhalarının mezarlarla ve ölülerin bulunduğu başka mekanlarla ilişkisinin tarihsel bir arka planı olduğu düşünülür ve bu bağlamda; bu metinlerin öncülleri sayılan Voodoo Bebekleri'nin başlarda huzura ermemiş ruhları bağlama büyüsüyle teskin etmek için özellikle mezarlara yerleştirildiği düşünülür. Ama genellikle ölülerin bulunduğu mekanların murdar sayılması büyüler için gayet uygundu ve muhtemelen kurbanın beddua levhasında yazılı adının bir ölüyle fiziksel temasta bulunmasının kurbanı da bir şekilde ölü gibi kımıldayamaz hale getireceğine inanılıyordu. Nitekim beddua metinlerinin bazen mezardaki ölünün sağ eline koyulmaları da söz konusudur. Tercih edilen mezarlar bir şekilde vakitsiz ölmüş kişilerin mezarlarıydı. Bu türden bir ölümle yüzleşen kişilerin ruhlarının özellikle mezarlarının ya da mezarlıklarının etrafında dönüp dolaşacaklarına inanılıyordu. Böyle ruhların aşırı hırsları ve öfkeleri sayesinde muhtemelen daha fazla yardım sağlayabilecekleri düşünülüyordu. Ruhların öfkesi, katillerine duydukları hınçtan ya da aşkın getirisi olan sevinçlerin ve soylarını devam ettirme umutlarının tükenmesine yol açan kaderden kaynaklanıyordu. İşte bu yüzden büyücüler ruhların bu öfkesini kendi belirledikleri bir hedefe yönlendirmeye çalışırlardı. Hatta bazı büyücülerin çeşitli amaçlarını gerçekleştirmek için çocukları kurban ederek ya da ceninleri rahimlerden söküp çıkararak kendilerine ait vakitsiz göçmüş ruhlar yaratacak kadar ileri gittiklerine inanılırdı. Duygudaşlık yaratma konularında da ölülerden yararlanılırdı çünkü ceset, henüz hayatta olan kişilerin eylemlerine engel olmaya kalkışanlar için cansızlığın ve işlevsizliğinin

[989] Kibyra'da belgelenen bir başka benzer örnek için bkz.: Ünal Demirer-Thomas J. Kraus, "Ein Bronze-Amulett Aus Kibyra Mit Reiterheiligem Und Griechischem Psalm 90, 1", Aus: Zeitschrift Für Papyrologie Und Epigraphik 195 (2015) 58-62.

en tipik örneğini oluşturuyorlardı. Nitekim kurbanların, kendilerine hitap edilen cesetler kadar dilsiz olmalarını, bir köpek yavrusu kadar zararsız hale gelmelerini, en derinlere gömülmelerini, vücutlarının tıpkı cesetler gibi buz kesmelerini, bir ceset kadar atıl hale gelmelerini ve vaktinden önce ölüp orada yatmakta olan ceset gibi perişan olup ölmesini dileyen taleplerle karşılaşılmaktadır[990].

4.3.2.5. Taş Eserler (Grafik 7)

4.3.2.5.1. Plastik Eserler

Minyatür Adak Sunağı, (Kat. No: 264): Mezarlıkta belgelenen küçük objeler arasında yalnızca bir adet minyatür sunak bulunmaktadır. Söz konusu sunak mezarlığın en kuzeyinde bulunan (ve aynı zamanda Claudii Ailesi'nin de bomikoslarla birlikte ölü definlerinde kullandığı kuzey sektörde) 3. No.'lu Münferit Mezar içerisinde belgelenmiştir. Eser oldukça küçük ebatlarda (Ortalama 11 cm.) dikdörtgen prizmatik bir adak sunağıdır. Sunağın üç yüzünde boğa başları (bukhephalion) tarafınca taşınan girlandlar betimlidir. Ana yüzünde ise zırhlı ve (muhtemelen bir sopa veya mızrak taşıyan) elini geriye uzatmış bir atlı betimlenmiştir. Doğal etkenler nedeniyle yüksek deformasyonlara uğrayan bu sunağın üzerindeki atlı betimlemesini net olarak her şeyiyle açıklayabilmek mümkün değildir. Ancak bu sunak ile bir mezar konteksti içerisinde karşılaşılması onun adak amaçlı bırakıldığını yeterince açıklamaktadır.

Temel bir tanımlamayla sunakların işlevselliği kült ateşlerinin yakılmasına yöneliktir ve bu bağlamda sunakların tüm tiplerinde ortak bir amaç söz konusudur fakat bunların ayrımları biçimsel zeminde yapılır[991]. Sunaklarla genellikle kamu yapılarında, kutsal alanlarda-konutlarda[992], tapınaklarda ve nekropolislerde karşılaşılır. Genellikle taşınabilir nitelikte olmaları onların in-situ konumlarında korunmalarını zorlaştırmaktadır. Büyük boyutlu sunakların açık alanlara, minyatürlerinin ise kapalı ve açık alanlardaki nişlerde yerleştirildikleri bilinmektedir[993]. Farklı formlardaki taşınabilir nitelikte olan sunakların anlamlarını ve kullanım amaçlarını kabartma ve mezar stelleri üzerindeki tasvirler aracılığıyla anlayabilmek mümkündür. Nitekim birçok ilgili örnek üzerinde karşılaşılan sunak betimlerinin tapınım ve özellikle ölü-yeraltı kültüyle ilintili oldukları görülür[994].

Bilindiği üzere Roma İmparatorluk Dönemi Anadolu halk sanatında atlı tasvirler çok sayıda tanrıyla özdeşleştirilmiştir. Özellikle Lykia, Pisidia, Phrygia ve bu bölgelerin yakın

[990] Ogden, 2015: 37-47.
[991] Diler, 1996: 6.
[992] Yavis, 1949: 141, 143.
[993] Diler, 1996: 6, 7.
[994] Diler, 1996: 7, dn. 23.

çevrelerinde Kakasbos, Sozon ve Men'in varyantları ile Apollon ve yöresel başka tanrılar da sıklıkla at üzerinde tasvir edilmişlerdir. Bu ikonografi içerisinde betimlenen atlı tanrılar; adak stelleri, adak heykelleri, kaya kabartmalarının yanı sıra sikkeler üzerinde de yer almışlardır[995], Kabalia'nın/Kibyratis kırsal kesimlerinde veya dağ yerleşimlerinde kült edinen Kakasbos, Herakles ve Dioskurlar'ın koruyucu tanrı kimliğiyle kaya kabartmalarında at üzerinde sıklıkla betimlendiği de bilinmektedir[996]. Kakasbos isminin kökleri Likçe'de bulunmadan önce bazı isim ve betimler üzerinden açıklamalarda bulunan bilim insanları onu; kötülük, kısmetsizlik ve dolaylı olarak yeraltı ile ilişkilendirmişlerdir. Öyle ki atın yeraltı güçlerini sembolize ettiği düşünülmüştür. Kakasbos stellerinin genellikle nekropolislerle ilişkili konumları bu tanrının khtonik görevlerine dair bir emare olarak kabul görürken, figürün elinde bulunan sopanın da ikonografik olarak ölümü sembolize edebileceği düşünülmüştür[997]. Kakasbos da Zeus Bronton, Helios, Men, Selene ya da Leto gibi ölenleri öte dünyada koruyan ve kötü güçlere karşı savunan bir tanrı olabilir ancak bu durum Kakasbos'u salt yeraltı tanrısı olarak kabul etmeyi gerektirmez[998]. Lykia'da özellikle adak stellerinde karşılaşılan Kakasbos tasvirlerinin varlığı, O'nun yeraltıyla ilintili karakterini ve aynı zamanda öte dünyada ölüleri kurtarıcı rolünü kanıksayan güçlü yerel bir inancın varlığıyla açıklanmaktadır[999]. Nitekim 3. No.'lu Münferit Mezar içerisinde belgelenen minyatür sunağın, gerek buluntu konteksti gerekse üzerinde taşıdığı bir atlı betimi nedeniyle yeraltı tanrılarıyla ilişkili bir adak olabileceği anlaşılmaktadır. Nitekim bölgedeki Kakasbos kültünün Kibyra halkınca da benimsenmesi ve ölü kültünde bu tanrıya ilişkin bazı ritüellerin uygulanması şaşırtıcı karşılanmamalıdır.

Amulet Tablet, (Kat. No: 210): Küfeki taşından yapılan bu plaka 13 Numaralı Oda Mezar'ın dromosunda tespit edilmiştir. Büyük oranda korunabilen eser görece ince ve amorf bir tablet niteliğindedir. Bu tabletin üzerinde dağınık saçları, iri badem gözleri, çatık kaşları, açık ağzı ve iri dişleriyle bir Medusa betimlenmiştir. Tamamen apotropeik bir ifade içerisinde tasvir edilen bu portrenin dışında tabletin ön ve arka yüzünde başka herhangi bir tanımlayıcı unsur bulunmamaktadır. Eserin salt ikonografisi onun mezarın korunmasına yönelik bir amulet olarak hazırlandığını düşündürmektedir. Nitekim Roma İmparatorluk Dönemi ölü kültlerinde mezarların ve göç eden ruhların korunmaları amacıyla defin alanlarına bırakılan terrakotta amuletlerin, gemmaların, beddua içerikli levhaların ve adak sunaklarının değişik örnekleriyle sıklıkla karşılaşılmaktadır. Üzerinde Medusa betimi taşıyan bu tabletin de aynı

[995] Delemen, 1996: 197, 198.
[996] Konuya ilişkin geniş bilgiler için bkz.: N. Beceren, Kibyratis ve Çevresi Kaya Kabartmaları, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Burdur, 2018.
[997] Kütük, 1986: 405-413.
[998] Delemen, 1993: 12.
[999] Çimen, 2011: 41.

amaçlar doğrultusunda söz konusu mezara bırakıldığı açıkça önerilebilir. Öyle ki özellikle lahitler ve mezar kapılarında koruyucu rolü ile tasvir edilen Medusa şüphesiz bu konunun en popüler karakteridir. Mezarlarda öncelikle apotropeik amaçlarla betimlenen Medusalar genellikle yaşam ile ölüm arasındaki geçitin bekçisi-sembolü şeklinde ya da ölünün bir metaforu olarak tasvir edilmişlerdir. Bu sebeple Medusa erken dönemlerden beri mezarlarla ilişkili özel bir karakter olmuştur[1000]. Çünkü Hellen Mitolojisi'nde Gorgo Kardeşler'den ölümlü kız kardeşi temsil eden Medusa'nın yılan saçları, tunç elleri ve altın kanatlarıyla etrafına korkular salarak bakışlarıyla insanları taşa dönüştürdüğüne inanılmıştır[1001].

4.3.2.5.2. Basit El Aletleri

Ağırşaklar, (Kat. No: 54, 167, 175, 221); Ağırşakların işlevleri ve birlikte kullanıldıkları diğer basit aletler için bkz.: 4.3.2.4. Kemik Eserler, 4.3.2.3.1. Küçük El Aletleri, *Ağırşaklar.*

4.3.2.6. Sikkeler (Grafik 5, 7)

Alanda tespit edilen sikkelerin toplam sayısı 53'tür. (Kat. No: 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 12, 66, 67, 68, 69, 135, 136, 137, 138, 140, 148, 149, 150, 152, 169, 170, 173, 206, 211, 213, 220, 222, 224, 226, 235, 295, 299, 301, 302, 327, 339, 340, 341, 366, 369, 370, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 389). Farklı dönemlere ait olup değişik materyallerden darp edilen bu sikkelerin başlıca bilgileri aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 4.20

Sikkeler			
İmparator-İmparatoriçe	**Dönem**	**Materyal**	**Adet**
Antonius Pius	MS 138-161.	Gümüş	1
Geta	MS 198-209.	Bronz	1
Gordianus III	MS 238-244.	Gümüş	3
Trajanus Decius	MS 249-253.	Bronz	1
Herennia Etruscilla	MS 250-251.	Bronz	1
Gallienus	MS 253-268.	Gümüş Kaplama	2
Claudius II (Gothicus)	MS 268-270.	Bronz	1
Aurelianus	MS 275.	Gümüş	2
Florianus	MS 276	Gümüş Kaplama	1
Tacitus	MS 276.	Bronz	1
Probus	MS 276-282	Bronz	1
Licinius I	MS 308-324.	Bronz	1
Constantinus I	MS 337-355	Bronz	1
Constantius Gallus	MS 351-354.	Bronz	1
Constantius II	MS 351-354	Bronz	7

[1000] Bozoğlu, 2010: 65.
[1001] Erhat, 1996: 242-243.

Valentinian	MS 364-367.	Bronz	1
Valens	MS 364-378	Bronz	2
Thedosius I	MS 379-383.	Bronz	1
Arcadius	MS 383-408.	Bronz	6
Kibyra	Roma	Bronz	1
Kibyra	Hellenistik	Bronz	2
Deformasyon	Roma	Bronz	15
Toplam			**53**

Bu sikkelerin yalnızca beş adeti mezar içi kontekstlerde ele geçirilmiştir (Bkz. Kat. No: 68, 220, 301, 302, 389). Geriye kalan sikkelerin tamamıysa; Anıtsal Oda Mezar Temenosu ve ön kısmı, Claudii Temenosu, Flavii Temenosu, Claudii ve Flavii Ortak Mezarlığı ve istinat duvarı boyunca uzanan bomikoslu lahitlerin bulunduğu alandaki akıntı dolgu içerisinde muhtelif kotlarda belgelenmişlerdir. Söz konusu sikkelerin yalnızca iki adeti Hellenistik Dönem'e ait bronz örnekler iken geriye kalan büyük grubu ise MS 2-4. yüzyıl aralığına ait olan Roma İmparatorluk Dönemi sikkeleri oluşturur[1002]. Ayrıca 17 No.'lu Oda Mezar'ın dromosunda karşılaşılan bir grup deforme sikke de yine MS 4. yüzyıla ait basımlardandır (Bkz. Kat. No: 369). Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait bu sikkelerin tamamının bronz, gümüş ve gümüş kaplama bronz gibi farklı materyal ve tekniklerle darp edildiği görülmektedir.

Mezar kontekstleri dışında belgelenen sikkelerin niceliği ve niteliği dönemin sosyo-ekonomik yaşamına ilişkin elbette değerli bilgileri saklamaktadırlar ancak araştırma bağlamında nekrolojik açıdan önem arz eden örneklerin mezar içi kontekstlerde belgelenen az sayıdaki sikkeler oldukları görülür. Bu sikkelerin sunduğu bilgiler iki ana tartışma başlığına sahiptir. Bunların ilki mezarlık alanının kronolojik açıdan kullanımına dair sundukları bilgilerdir. Öyle ki; sağlam durumda olan 68, 220, 301 katalog numaralı sikkeler bu aile mezarlığının kullanımına ilişkin ender terminus-postquem örnekler olarak arkeolojik açıdan son derece önemlidirler. Nitekim; Flavii Temenosu'ndaki 4A No.'lu Serbest Lahit içerisinde belgelenen sikke (Kat. No: 68) İmparator Tacitus Dönemi'ne (MS 276), Claudii ve Flavii Ortak Mezarlığı'nda konumlanan 10 Numaralı Lahit'ten ele geçen örnek (Kat. No: 301) İmparator Probus Dönemi'ne (MS 276-282) ve son olarak Anıtsal Oda Mezar'ın ilk odasındaki kuzey klinede tespit edilen sikke ise (Kat. No: 220) İmparator Constantius II, Dönemi'ne (MS 337-355) aittir. Bu üç sikke örneği alandaki lahitlerin en azından MS Geç 3. yüzyıla kadar, oda mezarların ise MS 4. yüzyıl ortalarına kadar ardıl definlerle defalarca kullanıldığını göstermektedirler. Özellikle 220 katalog numaralı Constantius II. bronz sikkesi

[1002] Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemi Kibyra sikkeleri hakkında geniş bilgi için bkz. Özüdoğru, 2020: 351-380.

alanının definlerde en son kullanıldığı dönemlere ışık tutması bakımından önemlidir. Öte yandan mezar kontekstleri dışında alanın muhtelif noktalarında dolgu katmanlar içerisinde karşılaşılan MS 3. ve 4. yüzyıla ait sikke örneklerinin mezarlık ile tam olarak nasıl bir bağ kurdukları konusunda net bir öneride bulunmak sakıncalıdır. Fakat bu sikkelerin alana akıntı ile birlikte gelmiş olabilecekleri ya da mezar talanları esnasında soyguncular tarafından dışarıya atılmış olabilecekleri unutulmamalıdır.

Mezarların orijin kontekstinde ele geçen beş adet sikkenin işaret ettiği ikinci önemli tartışma başlığı ise dönemin ölü kültü bağlamında uygulanan bazı ritüellerle ilişkilidir. Öyle ki; Antikçağ'da mezarlara bırakılan "Kharon Sikkeleri" dönemin inancından beslenen mezar ritüellerinde sıklıkla tercih edilen objelerdendir. Antik Yunan'da ölenlerin ruhlarının ölüler diyarına ulaşabilmesi için Styks adındaki bir nehirden geçmeleri gerektiğine inanılırdı. Bu inanca göre bu nehrin karşı kıyısına ulaşabilmek için nehrin kayıkçısı olan Kharon'a belirli bir ücret ödenmesi gerekmekteydi[1003] ve bu ücret az bir Yunan Obolosu olmalıydı[1004]. Bu nedenledir ki ölüler için mezarlara bırakılan bu sikkeler "Kharon Obolü" olarak adlandırılmışlardır[1005]. Antik Hellen Uygarlığı'nın kültürel açıdan en çok etkilendiği toplum Mısır'dır. Eski Mısır'da "Ölüm Kayıkçısı" inancının ne zaman başladığı net olarak bilinmemektedir fakat MÖ 3. Bin'den (Birinci Sülaleler Dönemi) itibaren çok sayıda kral mezarının yanına taş ya da ahşaptan yapılan devasa kayıklar bırakılmıştır. Esasında bu kayıkların ölenin bedenini Nil Nehri'nden cenaze töreninin yapılacağı yere ulaştırmak için kullanıldıkları bilinmektedir[1006]. Yeni Krallık Dönemi'yle birlikte Mısır ve Ege Dünyası arasında gerçekleşen ticari ilişkiler kültürel etkileşimlere de neden olmuştur. Nitekim Girit-Hagia Triada Lahti, üzerinde Mısır etkilerinin açıkça izlendiği tek mezar örneği olması açısından önemlidir. Bu lahit üzerindeki tasvirlerde ölü için yapılan sunular arasında bulunan bir kayık görülür. Bu betimleme Mısır'daki ölü kayığı unsurunun Hellen ve Ege Dünyası'na ulaştığını göstermesi nedeniyle önemlidir. Mısır Mitolojisi'nde arkasını gören adam şeklinde tanımlanan Kayıkçı Khu-en-ua Ege Dünyası'nda Kharon karakaterine dönüşmüş, Dolambaçlı Nehir veya Sunular Bataklığı ismiyle tanınan nehir de yine Hellen Dünyası'ndaki Styks Nehri'ne evrilmiştir[1007]. MÖ 5. yüzyılda Kıta Yunanistan'da Kharon sikkeleri mezarın herhangi bir yerine konulurken MÖ 4. yüzyıldan sonra ise ölünün ağzının içine koyma geleneği yaygınlaşmıştır. Küçük değişikliklerle dört yüz yıl boyunca süregelen bu ritüel

[1003] Toynbee 1971: 44.
[1004] Stevens, 1991: 215.
[1005] Vermeule, 1979: 212.
[1006] Yıldırım, 2009: 16, dn. 46.
[1007] Grinsell, 1957: 260.

Atinalılar ve diğer Yunanlar arasında bir gelenek haline dönüşmüştür[1008]. Mezarlara konulan bu sikkeler çok sayıda araştırmacı tarafından Yunan Mitolojisi'ndeki Kharon ile ilişkilendirilmiş ve "Kharon Obolosu-Ücreti" şeklinde isimlendirilmiştir ve de mezarlardaki diğer eşyalarla birlikte bir tür mezar armağanı olarak kabul görmüşlerdir. Genellikle ölünün ağzında karşılaşılan bu sikkeler kimi araştırmacılar tarafından da ölenin bütün mal varlığının sembolik biçimde bir sikkeye yüklenmesi şeklinde de yorumlanmışlardır. Öte yandan mezarlardaki bu sikkelerin Kharon ücreti olmadığı, bir metalin-özellikle yuvarlak bir metalin kötü ruhları ölü bedenlerden uzak tuttuğuna duyulan bir inançla ilgili olabileceğini öneren araştırmacılar da olmuştur. Kimi toplumlarda ruhun insanın ağzından çıktığına ve aynı şekilde kötü ruhların ya da şeytanın bedene ağız yoluyla girdiğine inanılmıştır. Ölü bedenleri bu kötü güçlerden korumak isteği, genellikle ağız içine, bazen de çeneye, baş altına, göz çukurlarına ya da gövde üstünde kavuşturulan ellerin içine bir sikke bırakma geleneğinde etkili olmuş olmalıdır[1009].

Antikçağ'da ölümden sonra devam ettiğine inanılan bilinmezliklerle dolu öte dünya inancı, geride kalan insanları tuttukları yaslarıyla birlikte ölenlerini memnun edebilme arzusuna itmiş ve böylelikle birçok farklı insani unsuru bünyesinde barındıran ölü kültleri ortaya çıkmıştır. Mimariden ölü defin usullerine, mezar armağanlarından sepukral plastik sanata kadar çok yönlü sanatsal ve spirütüel unsurların bileşiminden oluşan son derece zengin bir gelenek vücuda gelmiştir. Nitekim bu çok çeşitli ölü-mezar öğesinin kompozisyonu ile oluşan repertuarların sistemli bir biçimde uygulanacağı mezar mimarilerine de ihtiyaç duyulmuştur. Öyle ki ölünün öte dünyada süreceği hayatın zaruri ihtiyaçları öncelikle ölü defin usullerini ve mekan bağlamında mezar mimarisinin karakterini belirlemiş, sonrasında ölenlerin ihtiyaç duyacağı bir takım yaşam objelerinin mezarlara bırakılma fikri gündeme gelmiştir. Bu bağlamda yerin altına bir ölü evi inşa etmek yeraltı tanrılarına daha yakın olmak ve ölenler için uygun bir yaşam alanı yaratmak isteğiyle ortaya çıkmıştır. Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı'nda bulunan mezar tipleri de bu inançlar doğrultusunda ortaya çıkan değişik ihtiyaçlara cevap verebilir mimari kabiliyetlerde tasarlanmışlardır. Alandaki yeraltı oda mezarları, yükseltilmiş tavanları, klineleri, sekileri, nişleri ve giriş mimarileri ile bir ölünün içeride yaşayabileceği umulan ideal mimari tasarımlarla ortaya çıkmışlardır. Öte yandan ölüleri anma seremonilerinde ölenler ile hayattakileri bir araya getiren temenoslar da bu iki dünya arasındaki ilişkilerin devamlılığında rol alan diğer fiziksel detaylar arasındadır. Aynı durumun lahitler içinde geçerli olduğu onların dış görünüşleriyle birer ev mimarisi yansıtmalarından açıkça anlaşılabilmektedir. Mimari tasarımların yanı sıra ölü odalarına ya da

[1008] Stevens, 1991: 224.
[1009] Grinder-Hansen, 1991: 215.

defin alanlarına bırakılan çeşitli mezar objeleri de bu kültün oluşumunda büyük pay sahibi olan başat ritlerin temsilcileri arasındadırlar. Söz konusu mezar objelerinin değişik nedenler üzerinden ölü ve mezar odasıyla buluşturulduğu anlaşılabilmektedir. Öncelikle definler esnasında kişilerin günlük yaşamında kullandıkları, küpe, kolye, yüzük, bilezik, fibula saç iğnesi gibi takı ve aksesuarların kişilerin naaşı üzerinde doğrudan bırakıldıkları ya da mezar ziyaretleri esnasında yakınlarınca hediye olarak arz edildikleri anlaşılmaktadır. Bir diğer önemli sunu grubu ise ölünün öte dünya yaşamındaki hayatını devam ettirebilmesi için kendisine sunulan günlük kulanım kaplarıdır. Bunlar kandiller, pişirme kapları, testiler, bardaklar, kaseler, maşrapalar ve kaşıklar gibi gündelik kullanımda temel işlevselliğe sahip kap-alet formlarıdırlar. Lekytoslar, pyksisler, unguentariumlar, amphoriskoslar hem ölünün yaşamsal ihtiyacı, hem de ölünün bizzat yakınları tarafından ölüye sunulan aromatik kokular ile kremlerin muhafazası-sunumu amacıyla mezar odalarıyla buluşturulmuşlardır. Yine ölenlerin dünya hayatında sahip oldukları statüleri, meslekleri, uğraşları ya da hikayeleri hakkında fikirler sunan basit aletleri de sunular şeklinde defin odasındaki yerlerini almışladır. Öte yandan ölenler için yeraltı tanrılarına yapılan dualaların birer sembolü olan tanrı-tanrıça figürinleri veya onlarla özdeşleşen değişik figürasyonlardaki adak eşyaları da hayattakiler, tanrılar ve ölenler arasında var olan manevi irtibatın somutlaşmış araçlarıdırlar. Farklı formlarda yapılan ve farklı tanrısal güçleri veya tılsımları barındıran amuletlerin de mezarlarda yer edinmeleri, mezar hayatındaki huzurun ancak mezarın korunmasıyla mümkün olabileceği inancını açıkça dışa vuran sembollerdir. Ölenin öte dünya yaşamındaki en güzel yere-cennete varabilmesi için kendisine sunulan Kharon sikkeleri de bu kült içerisindeki en önemli ritlerden yalnızca birisidir.

4.4. Yazıtlar[1010]

Bu bölümde Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı'nda izlenen epigramların analizi yapılacaktır. Tamamı Eski Yunanca olan bu yazıtların sayısı on birdir. Söz konusu yazıtlar sadece lahitler (tekne veya kapak), krepidomalar ile bomikoslar üzerinde bulunmaktadırlar. Oda mezarların aidiyeti konusu ise arkeolojik verilerin yanı sıra epigrafik kanıtlarla doğrudan ya da dolaylı olarak desteklenmektedir. Yazıtlara ilişkin değerlendirmeler mevcut mezarlık rölövesine uygun bir biçimde kuzeyden güneye doğru bir sıra ile yapılacaktır. Dolayısıyla öncelikle Claudii daha sonra da Flavii Ailesi'ne ait epigrafik veriler üzerinde durulacaktır. Bu noktada belirtilmelidir ki; Kibyra'da iki ayrı eranın (takvim) kullanımı söz konusudur. Kentin

[1010] Kibyra Doğu Nekropolisi Claudii ve Flavii Aileleri Mezarlığı'ndaki tüm Hellence Epigramları analiz edilerek yayına hazırlanmasına fırsat tanıyan Kibyra Kazıları Başkanı Doç. Dr. Sayın Şükrü Özüdoğru'ya ve ilgili yayınları kaleme alan Araş. Gör. Elif Alten Güler ve Araş. Gör. Şenkal Kileci'ye derinden müteşekkirim!.

ilk (Hellenistik Dönem) erası MÖ 191 yılında başlar[1011]. İkinci erası ise kent tarihi için önemli olan ve şiddeti dokuz ile on bir arasında olabileceği önerilen depremle[1012] ilişkili olup MS 23 yılıdır[1013]. Bu nedenle Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait olan epigramların takvim hesabında MS 23 yılı erası baz alınmaktadır.

4.4.1. Claudii Ailesi'ne Ait Yazıtlar

Bu aileye ait toplamda yedi adet epigram bulunmaktadır.

4.4.1.1. 5 No'lu Bomikoslu Lahit, "Claudius Menis ile Flavia Secunda" İçin[1014]

Claudii Aile Mezarlığı'nın kuzey sektöründe konumlanan bu bomikoslu lahit Tonozlu Anıtsal Oda Mezar ile bitişik bir rölöve sergiler (Res. 109-111; Çiz. 21). Mezarlığa inşa edilen ilk anıt mezar olması onu arkeolojik-kronolojik açıdan önemli kılmaktadır. Ayrıca Claudii ve Flavii Aileleri arasında gerçekleşen akrabalık bağlarına dair açıklama yapan iki epigrafik veriden birine sahip olması da bu mezarın önemini artırmaktadır. Daha önceki yıllarda nekropolislerde yapılan epigrafik araştırmalar esnasında bu bomikos üzerinde duran lahde ait kapakta tespit edilen yazıt şöyledir.

[Φλάβιος Μῆ]νις Κλαυδί[ᾳ] Παρσενίῳ γυναικὶ καὶ Φλαβίᾳ Σεκούνδᾳ θυγατ[ρί])

Zengin Flavii Ailesi bireyi olan Secunda'nın ismi ilk kez burada kaydedilmiştir[1015]

Bomikosun cephesine işlenen beş satırlık Yunanca yazıt ise şu şekildedir:

ἔτους ηιρ΄
2 Κλαύδις Μῆνις καὶ Φλαβία Σεκούνδα ο[ἱ γ]ονεῖ{ε}⟨ς⟩
Φλαβίᾳ ⟨Ν⟩εβρίδι τῇ θν. υγατρὶ μνήμης ἕνεκενὸ καὶ αὐτοῖς ζῶσι
4 καὶ Φλαμηνεί⟨ῳ⟩· ἕτερον. ς ἀνύξι θήσει τῇ πόλει.
δισχίλια.

"*118 yılında. Ebeveyni Claudi(u)s Menis ve Flavia Secunda, kızları Flavia ⟨N⟩ebris için anısı vesilesiyle ve hayattalarken kendileri ve de (damatları?) Flameneios (Flaminius) için (bu mezarı yaptırdılar); şayet biri (bu mezarı) açarsa kente 2000 denarii ödeyecek!*".

Yazıt Kibyra erasına göre 118 yılına aittir. Nitekim bu yazıt üzerinde okunan tarih miladi olarak MS 141 yılına denk gelmektedir. Söz konusu yazıtlara göre Flavia Secunda'nın babası Flavius Menis'dir, annesi ise Claudia Parsenion'dur.

Flavia ⟨N⟩ebris'in ata soyu şu şekildedir:

[1011] Özüdoğru, 2014: 179.
[1012] Yaltırak vd., 2015: 567.
[1013] Tacitus, Annales, IV. 13. 11; Ayrıca bkz.: Özüdoğru, 2018a: 19, 20.
[1014] Kileci ve Şimşek, 2019: 264, 266.
[1015] Corsten, 2002: 154.

Flavius Menis ∞ Claudia Parsenion
↓
Flavia Secunda ∞ Claudi(u)s Menis
↓
Flavia ⟨N⟩ebris ∞ ? Flaminius

Yazıtın son iki satırında mezarın başka kişilerce açılması durumunda kent kasasına cezai yaptırım olarak ödenecek 2000 denariusluk bir meblağdan bahsedilmektedir. Bu nedenle mezar için vuku bulacak yasadışı bir hareketin cezasının nakdi olarak kent hazinesine tahsil edilmesine dair talep belirtilmiştir (ἕτερον.ς ἀνύξι θήσει τῇ πόλει | δισχίλια). Bu uygulamanın kent hazinesi için bir ek gelir olduğu düşünülebilir[1016]. Ayrıca Kibyra'daki ceza tahsil kurumları arasında; Kibyra Boulesi, Boule, Gerousia, Polis/Kent, Yüce Boule ve Fiscus kasaları bulunmaktadır ve de ismi bilinmeyen bir kölenin aile mezarı yazıtında efendilerine ödeme yapılacağı da ifade edilmektedir[1017]. Söz konusu mezar yazıtlarından anlaşıldığı üzere bu cezai ödemelerin miktarı 500 ile 2500 denarius arasında değişmektedir[1018].

4.4.1.2. 2 No.'lu Bomikoslu Lahit, "Nikomedeia ve İndonios" İçin[1019]

Claudisular Temenosu'nda bulunan bu bomikoslu lahit, lahit kapağı ve bomikos cephesinde olmak üzere iki adet yazıt taşımaktadır (Res. 137, 143; Çiz. 34, 35). Lahit kapağının kirişleri arasındaki düz fasatta okunan iki satırlık yazıt şöyledir:

Νεικητοῦ θυγατὴρ Νικομήδια ἔνθαδε κεῖται
2 Ινδονιου μήτηρ οὔνομα ταῦτο δ' ἔχει
"Burada yatıyor Neiketes kızı Nikomedia
Indonios'un annesi de sahip bu isme".

Bomikosun cephesindeki on iki satırlık yazıt ise aşağıdaki şekildedir:

Ὠκύμορον νεὸν ἔρνος ἑαῖς παλάμαις κατέθηκεν vac.
4 Ινδονις Ινδονιον παίδα πάτηρ φιλίοννac. vac. vac. vac.
Τίς δόμησε σορόν· Νεικητής· ποῖος· ὃς Ἰνδὸν δὴ σὲ γεφυραῖσιν
6 ζευξάμενος ποταμόν· ἐν οὔαροις ἐν οὔαροις · ὅθι ποῦ πῦρ ὁ
εἷς θεὸς ἐξανατέλλει· ὅθι ποῦ πῦρ ὁ εἷς θεὸς ἐξανατέλλει·
8 κεῖνος, ὃ ταῖς ἐλάαις συσκιάσας ὄρεα· 'κεῖνος, ὃ ταῖς ἐλάαις συσκιά
σας ὄρεα· εἶπε δέ μοι, τίς ἔγραψε σορῷ ἐπιτήδ' ἐπίγραμμα· Ινδονις,
10 ὃν πάππος τῷδε δομῷ δέχεται,

[1016] Avcu, 2018: 69.
[1017] Corsten, 2002: 119, 354 (τῇ Κιβυρατῶν βουλῇ); 363 (τῇ βουλῇ); 349, 376 (τῇ γερουσίᾳ); 382 (τῇ πόλει), 291 (τῇ κρατίστῃ βουλῇ); 133, 185, 271, 301, 317, 387, 390 (τῷ φίσκῳ); 297 (δώ]σει τοῖς κοιρίοις μου…)
[1018] Ceza tahsil kurumları için bk. Mason, 1974: 5, 91.
[1019] Alten-Güler ve Şimşek, 2019: 278-282.

οὗ γενέτης προσέταξεν ἑαῖς
δαπάναις τόδε τοὔργον Ἀττικός· ὅν ποτε Νεικήτης εἰς ἃ τέ
12 ❦κνοις ἐφίλει❦

"Vakitsiz ölen genç fidanı kendi elleriyle gömdü,
Sevgili oğlu Indonios'u babası Indonis.
Kim yaptı bu lahdi? Neiketes! Nasıl biri? Sen Indos Nehri'ni
Köprülerle donatan biri.
Şarkılarda, şarkılarda...
Biricik tanrının ışığı yükselttiği yerde,
Biricik tanrının ışığı yükselttiği yerde,
Ki bu ışığı dağlar, zeytin ağaçlarıyla gölgeler;
Ki bu ışığı dağlar, zeytin ağaçlarıyla gölgeler;
Söyle bana, bu lahde kim yazdı bu güzel şiiri?
Dede (Neiketes'in) bu haneye kabul ettiği Indonis;
Atası olarak Atticus da üstlendi bu işi masraflarıyla birlikte.
O zamanlar Neiketes bunlara istinaden çocuklarıyla birlikte severdi onu da."

1. Satır: Aslı Νικητής (Niketes) olan ve "Zafer" anlamındaki νίκη (Nike) kelimesinden türetilmiş Neiketes "kazanan kişi, galip" anlamına gelmektedir[1020]. Bu isimle Kibyra'da ilk kez karşılaşılsa da, Pisidia'da oldukça bilindiktir[1021]. Νικομήδης (Nikomedes) isminden türeyen femininum Νικομήδια (Nikomedia) ismi de Neiketes'in kızı olarak geçmektedir. Yazıttan anlaşıldığı üzere Nikomedia, babası Neiketes'ten önce ölmüştür.

2. Satır: Indonios ise Nikomedia'nın oğludur. Bu isim bölgedeki Indos Nehrin'den[1022] (Dalaman Çayı) türetilmiştir olup kent ile bölgede ilk defa tespit edilmiştir.

3 ve 4. Satır: Indonios ve babası olan Indonis isimlerine de ilk defa rastlanırken bu her iki isim de Indos Irmağı'nın[1023] adından türetilmiştir. Indonis, kaybettiği oğlu Indonios'u bu

[1020] Liddle ve Scott, 1996: 1176 s.v. νικάω.
[1021] Pisidia'daki Neiketes isimleri için bkz.: SEG LIII, 1607; Korkut-Tekoğlu 2003, 107, 5: Γάμος καὶ Νεικήτης καὶ Δόξα | οἱ Ἡγήμονος Ξάνθιοι Ἑρμαΐδα Κτή|μονος Ξανθίαν τὴν μητέρα | μνήμης χάριν. Hardie 1912, 141, 62: Φ. Νεικήτης Μη|νὶ Ἀσκαηνῷ | μετὰ τέκνων εὐ|χήν.
[1022] Romalı Tarihçi Titus Livius, Indos Nehri'nin bugünkü Kibyra/Gölhisar'a uzak olmadığını vurgular (XXXVIII. 14. 2-3). Plinius (V. 103) ise Indus Nehri'nin, Kibyralılar'ın yakınından yükseldiğini, yüzün üzerinde (dağdan akan) kaynak suyu ile altmış coşkun akan nehirle beslenip taştığını aktarır. Zira Coğrafyacı Strabon (XIV. 2. c 651) ve Pomponius Mela (I. 16) da bu nehirden Kalbis adı ile bahseder. Nehir bugün, Dalaman Çayı olarak adlandırılır ve Kibyra'nın (Gölhisar) güneyindeki Yeşilgöl Dağları'ndan doğar. Ortaca ve Dalaman İlçe sınırlarını çizerek Akdeniz'e dökülür. Dalaman çayı, Akdeniz ve Ege Bölgeleri'nin sınırını oluşturur ve yaklaşık 229 km. uzunluğundadır.
[1023] Okeanus ve Thetis'ten doğan çocuklardandır, bkz.: Ps.-Hyg. Fab. Preface. Nehir tanrısı olarak sikkelerde de yer almaktadır. BMC, 1906: 142 no. 63; SNG, 1989: München 24 no. 296.

bomikoslu lahde defnetmiştir. Sonuç olarak Indonis, eşi Nikomedia ile oğlu Indonios'u bu aile mezarlığına defnetmiştir.

5 ve 6. Satır: Bu satırlarda mezarı[1024] kimin inşa ettirdiği şiirsel bir üslupla dile getirilmektedir. Neiketes'in Indos Nehri'ni köprülerle donatan kişi olduğunun altı çizilirken bu olayın şarkılarda bile konu olarak ele alındığı belirtilmektedir. οὔαροις kelimesi ise "kısa ve basit şarkı, mani" anlamına gelmektedir.

7. Satır: Yazıttaki εἷς Θεός ifadesi ise Hristiyanlık'taki gibi "tek tanrı" anlamını barındırmazken pagan inancında bazen "benzersiz" veya "biricik" anlamına gelmektedir[1025]. Bu ifadenin değişik tanrı tapımı olan yerlerde ilgili tanrıyı yüceltmek veya onurlandırmak amacıyla kullanıldığı düşünülebilir[1026]. Şiirde, "ışığı yükselten tanrı" ifadesi için Helios veya Apollon' u düşünmek makuldur. Çünkü kentte Helios tapımı, MS 2. yüzyıla bir bir orakıl metniyle belgelenirken[1027] Apollon için ise iki ayrı epigrafik veri mevcuttur[1028].

8 ve 9. Satır: Nehrin kaynaklandığı nokta ile civarında bol zeytin ağaçlarının olduğu vurgulanmıştır öyle ki günümüzde dahi bu bölge zeytin ağaçlarının varlığıyla bilinir. 9. satırda ise mezara bu şiiri yazdıranın Indonis olduğu ve Neiketes'in de onu ailesine kattığı anlaşılmaktadır. Nitekim kişinin kendisine (erkek), eşine, çocuklarına ve kendinden sonra doğacak aile fertlerine mezarları bırakarak bir Antikçağ geleneğinin oluşması aile mezarı yazıtlarından bilinmektedir.

10 ve 11. Satır: "οὗ γενέτης" ifadesi ise Indonis'le ilgili olup "onun atası" anlamında kullanılmıştır. Atıfta bulunulan atasının adı ise on birinci satırda Ἀττικός (Atticus) şeklinde zikredilmektedir[1029]. "ἑαῖς δαπάναις" ifadesinden de mezara ait masrafların bizzat Atticus tarafınca karşılandığı anlaşılmaktadır.

4.4.1.3. 1 No'lu Serbest Lahit, "Claudius Zosimos" İçin[1030]

Claudii Temenosu'na, bu alanın en geç evresinde konumlandırılan yarı mamül girlandlı lahittir (Res. 157; Çiz. 40, 41). Lahit kapağının bir uzun cephesinde, iki kapak kirişinin arasındaki düz fasatta tek satırlık şu yazıt okunmaktadır:

[1024] σορός kelimesi insan bedeninin konulduğu tekne anlamına gelen oda mezar türüdür. Ölü gömmenin inhumasyon (ceset) ve kremasyon (yakma) olarak iki çeşit yapıldığı bilinirken, bu mezarda inhumasyon kullanıldığı görülmektedir. Kentteki mezar gömü şekilleri için bkz.: Özüdoğru, 2018b: 112-118.

[1025] Chaniotis, 2010: 119.

[1026] Aelius Aristides, Hieroi Logoi IV, 50.

[1027] Corsten, 2002: 97: "…….ζάλην μεγίστην φεῦγε, μή τι καὶ βλβῇς.| ἥλιός σ' εἰσορᾷ· ὁ λανπρὸς θεὸς τὰ πάντα ὁρ[ᾷ].|θεοὺς ἀρωγοὺς καὶ παραστάτας ἔχεις….."

[1028] Corsten, 2002: 60: ὁ δῆμο[ς κ]αὶ οἱ πραγμα-|τευόμενοι Ῥωμαῖοι ἐτείμ-|ησαν καὶ ἐστεφάνωσαν| Κ̣α̣λ̣λικλέ̣α Μάγαντος ἰε-|ρῆ Ἀπόλλωνος μνήμῃ τῇ| vacat ἀγαθῇ. Vacat; Corsten, 2002: 81: Αὐρ(ήλιος) Τατας Ἀπόλλων-| ει Χηρευσιειδεῖ. vacat

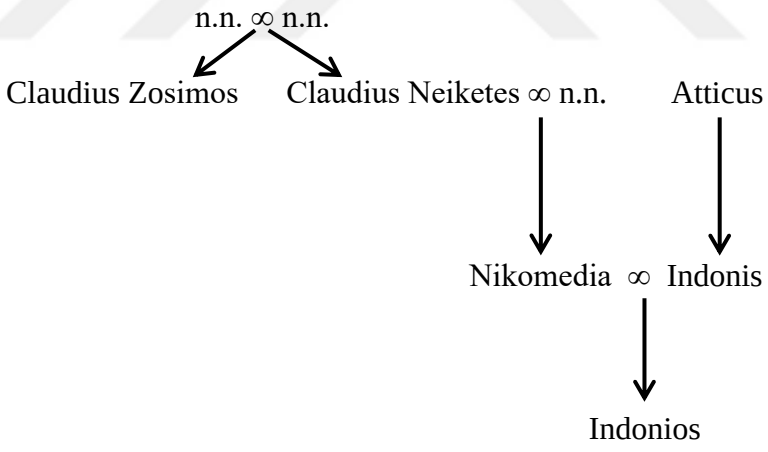
[1029] Kibyra'da kaydedilen Atticus adı için bkz. Corsten, 2002: 307

[1030] Alten-Güler ve Şimşek, 2019: 282, 283.

Κλ(αύδιος) Νεικήτης Κλ(αυδίῳ) vac. Ζωσίμῳ τῷ ἀδελφῷ τὴν σόρον vac. μνείας χάριν.

"*Claudius Neiketes, kardeşi Claudius Zosimos anısına bu mezarı (yaptırdı)".*

Neiketes tarafından kardeşi Zosimos için yaptırılan bu yarı mamül girlandlı lahitte "Claudius" praenomen'i lahit kapağının sol üst kısmındaki kırık akroterin hemen altında "Κλ" kısaltması şeklinde okunmaktadır. Bu ipucu bu lahdin kronolojik olarak 2. Numaralı Bomikoslu Lahit'ten sonra yapıldığını ve de en erken Claudii Ailesi'nden sonraki döneme tarihlenmesi gerektiğini göstermektedir. Fakat 2. Numaralı Bomikoslu Lahit'te Claudius praenomen'inin yer almaması, yazıttaki şiirsel dile ait ölçünün bozulmaması için atlandığı da önerilebilir. Öte yandan Zosimos[1031] ile Neiketes'in kardeş olduğu ve Zosimus'un da bu praenomeni aldığı görülmektedir. Claudius Zosimos, kardeşi Claudius Neiketes'ten önce ölmüş ve bu lahde defnedilmiştir. Neiketes'in bu yazıtta ise Claudius praenomen ile anılması söz konusudur. Zosimos da aynı şekilde bu ön ismi alarak Claudii Ailesi'ne dahil olmuştur. Fakat Zosimus'un "Claudii" praenomenini Neiketes sayesinde mi yoksa kent için bazı önemli vazifeleri üstlenerek bizzat kendisinin mi bu ismi aldığı konusu bu aileye ilişkin başka epigrafik veri olmaması nedeniyle henüz netlik kazanmamıştır. Yazıtlar ışığında bu temenosun içerisinde, Neiketes'in; kardeşi Claudius Zosimos, kızı Nikomedia ve torunu Indonios yatmaktaydı. Bu noktadan hareketle ailenin soy çizelgesi aşağıdaki gibi olmalıdır:

4.4.1.4. 9 No'lu Bomikoslu Lahit, "Tiberius Claudius Polyteimos ve Ailesi" İçin[1032]

Bu bomikoslu lahit Claudii ve Flavii Aileleri'nin ortak bir şekilde inşa ettiği definlikte bulunmaktadır (Res. 199, 200; Çiz. 63). Söz konusu bomikos bir yivli lahdi taşımaktadır. Lahit teknesi ve kapağında herhangi bir epigrafi bulunmazken taşıyıcı bomikosun cephesinde ise aşağıda sunulan on satırlık Yunanca epigram yer alır:

Τιβέριος Κλαύδιος Πολυτείμος τὴν σόρον σὺν

2 τῷ ὑποκειμένῳ βωμίκῳ τῇ σόρῳ παντὶ ἑαυτῷ

[1031] Zosimos ismi kentte daha önce iki kez kaydedilmiştir bkz.: Corsten, 2002: 358, 363.
[1032] Alten-Güler ve Şimşek, 2019: 284-287.

ζῶν καὶ Νανᾷ Τ[ρ]ω[ΐ]λου τῇ γυναικὶ ζώσῃ κατεσκεύ
4 σεν· Μηδενὸς ἑτέρ[ου] ἔχοντος ἐξουσία[ν ἐν]
τῇ σόρῳ ἀλλόν τινα καταθέσ{τ}αι· ἐπεὶ ἀπο[δώ]-
6 σει τῇ βουλῇ δηνάρια δισχείλια πεντακόσια·
τούτου ἀντίγραφον ἐτέθη εἰς τὰ ἀρχεῖα· vac. ἔτο[υς] vac. κρ΄
vac. vac. vac.
8 Ἐν τοῦτῳ τῷ ὑπογείῳ οἴκῳ {τετάπται} Τύχη καὶ Κλαύδις
Διογένης καὶ μονοῖς ἐξέσται θάπτειν τούς κατὰ
10 ἰδιότητα Κλαυδίῳ Πολυτείμῳ.

"Tiberius Claudius Polyteimos, lahdi ve lahdin altında duran sunak biçimli kaideyi (bomikosu) bir bütün olarak henüz hayattayken kendisi ve hala yaşayan karısı Troilos kızı Nana için yaptırdı. Başkasının diğer bir kimseyi bu mezara gömmeye izni yoktur. Aksi takdirde boule'ye 2500 denarii ödeyecektir. Bunun bir kopyası arşive konuldu. Yıl 120 (= MS 143/4). Bu yeraltı odasında (hipoje mezarda) Tykhe ve Claudi(u)s Diogenes gömülüdür ve yalnızca Claudius Polyteimos'a akraba olan kişilerin gömü yapmasına izin vardır".

1. Satır: Polyteimos ismi; "çok" anlamına gelen "πολύς, πολλή, πολύ" ve ün, şöhret, onur ve değer anlamındaki "ὁ τῖμος" kelimesinin birleşimiyle oluşur. Çok ünlü/saygıdeğer anlamındadır[1033]. Corsten, Tiberii Claudii ismindeki bu ailelerin kent için oldukça önemli olduğuna değinmiştir[1034]. İsim Polyteimos şeklinde okunmasına rağmen esasında kullanım açısından Polytimos şeklinde çevrilmektedir.

2. Satır: σὺν τῷ ὑποκειμένῳ βωμίκῳ kalıbının bir benzeri IKibyra 147 no'lu yazıtta geçmektedir: [Τι]βέριος Κλ(αύδιος) Φιλήμων τὴν σορὸν ἑαυτῷ καὶ Εὐρέτῃ τ[ῷ υἱῷ(?)]|[κατε]σ̣κ[εύα]σεν σὺν τῷ ὑποκειμένῳ βωμικῷ[1035].

3. Satır: Νανα[1036] ve Troilos[1037] ismi kent için daha önce bilinen isimler arasındadır.

4 ve 5. Satır: Μηδενὸς ἑτέρ[ου] ἔχοντος ἐξουσία[ν] ifadesi ise "başka kimsenin izni yoktur" anlamındadır ve kentte doğrudan bu formatta ikaz edici yazıtların önceden de varlığı bilinmektedir[1038].

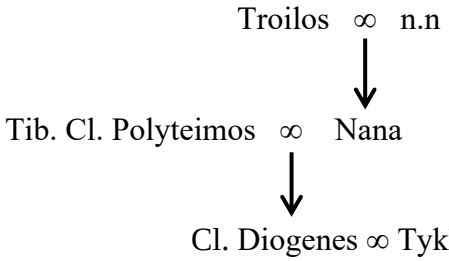
[1033] Liddle ve Scott, 1883: 1250, s.v. πολύτιμος, ον; Bailly, 1935: 1600, s.v. πολύτιμος, ον.
[1034] Corsten, 2002: 97, 166.
[1035] Cosrten, 2002: 147.
[1036] Cosrten, 2002: 192. Εὔτυχος δοῦλος Τρωΐλου| Μουσαίου ἀνέστησεν| ἑαυτὸν καὶ τὴν γυναῖκα| Νανναν ζῶντας καὶ| Εὔτυχον τὸν υἱὸν τελευτή| {τη}σαντα ἐτῶν ιβ΄| μνήμης καὶ φιλοστοργίας| χάριν. 207: Μολης Ἑρμαί|ου καὶ οἱ ἀδελ|φοὶ Ἑρμαῖον Μο|λητος τὸν πατέ|ρα καὶ Νανα ἡ γυ|νὴ αὐτοῦ μνή|μης χάριν. 272: Μῆνις Ἀπολωνί|ου ἑαυτῷ ζῶν| καὶ Νανᾳ τῇ γυναι|κὶ| vac . ζώσῃ ❦| ἱερεὺς Δήμητρος| κ̣αὶ Σαοάζου. 283: Ἐπαπρᾶς Νανᾳ| τῇ γυναικὶ μνή| μης ἕνεκα. 290: Μουσαῖς| Νείκῃ τῇ γυ|ναικὶ καὶ Νά| νᾳ τῇ θυγ[α]|τρὶ μνήμης| ἕνεκα. 343: Θόας δὶς Μαροισα καὶ Νανα Κρατέ|ρου ζῶντες ἑαυτοῖς κατεσκεύα|σαν τὸ ἡρῷον. 345: Νανα Ἱέρωνος ❦| Τίτῳ Νεμετωρί|ῳ τῷ ἀνδρὶ μνεί| ας · ἕνεκεν.
[1037] Troilos için bkz.: Cosrten, 2002: 39, 41, 42A-E, 44A-E, 47, 53, 87, 97, 112, 113, 115, 119, 183, 192, 203, 205, 209, 238, 249, 254, 255, 274, 298, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 359, 370.

6. Satır: Mezara başkasının defnedilmesi konusunda cezai yaptırımlar söz konusu olup bu miktar bomikos üzerinde 2500 denarius olarak okunmaktadır. Fakat bu cezai nakdi miktarların nasıl ve neye göre belirlendiği henüz açıklık kazanmamıştır[1039]. Buradaki işaret edilen nakdi miktarın ise bouleye ödenmesi gerektiği belirtilmektedir[1040].

7. Satır: εἰς τὰ ἀρχεῖα kalıbı ise bu yazıtın bir kopyasının arşive de konulduğuna işaret eder. Nitekim bu ifadeyle, mezar sahibi haklarının ayrıca bir kopya şeklinde arşivlenerek korunduğu ve olası mağduriyetlerin yaşanmamasının resmi olarak garanti altına alındığı vurgulanır[1041].

8. Satır: τῷ ὑπογείῳ ifadesi Kibyra'da ilk kez okunurken Anadolu'da ise yalnızca Ephesos'taki[1042] bir yazıtta bilinmektedir. Anadolu'daki Latin kökenli isimler Hellence transkripsiyonları esnasında sondaki ilk hecede yer alan /ιο/ seslerindeki omikron harfini düşürürler[1043]. Bu yüzden şahsın ismi Claudis değil Claudius şeklinde anılmalıdır.

9. Satır: Diogenes ismi kentte ikinci kez bu mezarda okunmaktadır[1044]. Claudius Diogenes, Tiberius Claudius Polyteimos'un oğlu olmalıdır. Yazıttaki kadın isimlerinin ise Claudii nomen gentilicumunu almamaları onların başka ailelerden haneye katıldıklarını göstermektedir. Polyteimos'un eşi Nana'nın bir gentilicumu olmamasının yanı sıra Tykhe'nin de praenomeni bulunmamaktadır. Nitekim Claudius Diogenes ve Tykhe karı-koca iken, Tykhe'nin ikinci bir isme sahip olmaması bu aileye evlilik üzerinden girmiş olabileceğini güçlendirmektedir. Polyteimos'un ailesine ilişkin soyağacı ise şu şekildedir:

[1038] Cosrten, 2002: 119. Ayrıca diğer ikaz formatları için bkz.: Cosrten, 2002: 130, 133, 156, 166, 194, 209, 271, 291, 301, 317, 349, 351, 354, 362, 363,372, 376, 382, 388, 390, 435.

[1039] Arkwright, 1911: 269; Avcu, 2014: 20, dn. 58.

[1040] Gelir olarak katkı şeklinde görülen bu cezalar için bkz: Avcu, 2014: 24. Kibyra'da para cezası olarak 500-2500 denarii arasında ceza miktarı görülürken ayrıca kentteki diğer ceza tahsil kurumları için bkz.: Corsten, 2002.

[1041] εἰς τὰ ἀρχεῖα için bkz. Cosrten, 2002: 106, 133, 194, 209, 291, 335, 354, 362, 363, 372, 376.

[1042] McCabe, 1991: no 2160: ἡ σορός ἐτιν καὶ | ὁ περὶ αὐτὸ τό|πος καὶ τὸ ὑπό|γειον ἡρῶον Μ(άρκου) | Ἀντωνίου Ἑρμεία | ἀργυροκόπου νεο|ποιοῦ καὶ Κλαυδίας | Ἐρωτίου γυναικὸς αὐτοῦ.

[1043] Gignac, 1975: 227, 228.

[1044] Cosrten, 2002: 52: ὁ δῆμος καὶ οἱ πραγμα|τευόμενοι ἐνταῦθα | Ῥωμαῖοι ἐτείμησαν | χρυσῷ στεφάνῳ Τατ|ειν Διογένους, φύσ|ει δὲ Ζωσᾶ, μνή|μης ἕνεκα.

4.4.1.5. 14 No.'lu Bomikoslu Lahit, "Tiberius Klaudius Philetos ve Ailesi" İçin[1045]

Claudii güney sektör aile mezarlığında bulunan bu bomikos 15 Numaralı Bomikoslu Lahit ile bitişim nizam olmak suretiyle aynı mimari özelliklerde inşa edilmişlerdir (Res. 253-256; Çiz. 76). Bu bomikosa ait lahit teknesi ya da kapağı mevcut değildir. Ancak rekonstrüksiyonu yapılan bu bomikos üzerindeki şu dört satırlık yazıt okunabilmektedir:

Τι(βέριος) Κλαύδιος Φίλητος
Καλλιόπῃ τῇ ἰδίᾳ γυναικὶ
σεμνῇ <μ>νείας ἕνεκα καὶ αὐτῷ
καὶ Ἐλπίδι ζῶν.

"Hala hayatta olan Tiberius Klaudius Philetos, dürüst anısı dolayısıyla kendi karısı Kalliope ve kendisi ve Elpis için (bunu yaptı[rdı])".

4.4.1.6. 15 No'lu Bomikoslu Lahit, "Aphthonetos Oğlu [?] Cornutus ve Ailesi" İçin[1046]

Bu bomikoslu lahit yukarı da ifade edildiği üzere Claudii güney sektör aile mezarlığındaki 14 Numaralı Bomikoslu Lahit ile bitişik nizamdadır (Res. 253-256; Çiz. 77). Bu bomikosun da lahit teknesi ya da kapağı mevcut değildir. Bomikosun rekonstrüksiyonu mümkün olsa da cephe kısmında kullanılan ve üzerinde yazıt bulunan bir bloğun yokluğu yazıtın bütünüyle çözümlenmesine olanak tanımamaktadır. Yazıt mevcut haliyle şu şekildedir:

[– – – τὸ μνη]μεῖον καὶ τὴν σορὸν . . . ΘΟ
2 – – – – – – Ἀφθονήτου Κορν[οῦ]τος ἑαυ-
[τῷ καὶ τῇ γυναικὶ] Καλλικλείαι ΤΕΜ . . . Ω[–]Ο
4 – – – – – – γι τῷ ἀδελφῷ κατεσκεύασεν

"Bu anıtı ve lahti Aphtonetos oğlu […]
Cornutus kendisi için, [eşi] TEM[…]
kızı Kallikleia için ve kardeşi […]ks için yaptırdı."

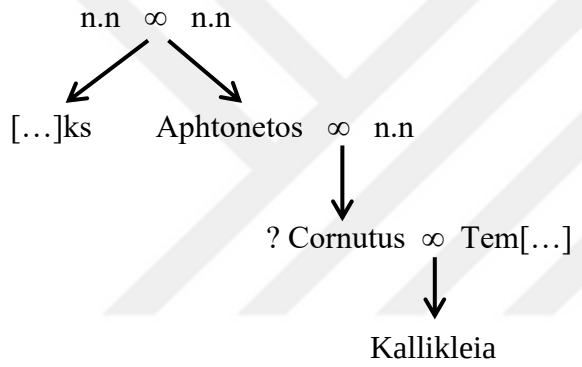
2016 kazı sezonunda tespit edilen ikinci yazıt bloğu daha önce yayınlanan yazıtı kısmen tamamlayabilmiştir. Bu nedenle söz konusu yazıta ilişkin bazı yeni öneriler sunulmuştur.

1. Satır: Corsten'in de ikinci kısımda σορόν kelimesini tamamlayıcı olarak önermesi yazıta ait ikinci parça blok üzerinde doğrulanmıştır. Fakat yazıtın devamı fiziksel deformasyon nedeniyle okunamamaktayken ilgili kısımda "ΘΟ" hecesini içeren bir isim beklenmektedir.

[1045] Corsten, 2002: 218, 219.
[1046] Alten-Güler ve Şimşek, 2019: 291, 292.

2. Satır: Aphthonetos adı kentte ilk defa belgelenmiştir. Corsten'in KOPN ifadesi için Κορνηλίου ya da Κοΐντου isimlerini önermişse de denominativus bir isim olan Κορνοῦτος ismi tamamlanmıştır. Böylece mezarı inşa ettiren şahsın Aphthonetos oğlu Cornutus olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Fakat Aphthonetos isminin hemen önünde Cornutus'la ilintili bir praenomen beklenmektedir. Kibyra'da Latin isimli yazıtlar dikkate alındığında baba isminin genetivus şekilde praenomen ile nomen arasında bulunduğu izlenmektedir[1047]. Bir Latin ismi olan Cornutus için de aynı durum beklenebilir.

3. Satır: ἑαυ[τῷ] ifadesi Καλλικλεῖ ismi gibi dativus singularis masculinum şeklinde bir kelime beklendiği için tamamlanması bu biçimde yapılmıştır. Kendinden sonra gelen Kallikleia ismi ise eşine ait olabilir. Böylelikle ἑαυτῷ tamamlamasından sonra τῇ γυναικὶ ifadesi eklenebilir. Kallikleia isminden sonra da "TEM" ile başlayan bir baba adı beklenmektedir. Cornutus Ailesinin şeması şu şekildedir:

Bu noktada ayrıca belirtilmelidir ki; Aphthonetos Oğlu [?] Cornutus ve ailesi için yapılan bu 15 No'lu Bomikoslu Lahit, 14 No'lu Bomikoslu Lahit ile bitişik nizamda ve aynı mimari özelliklerle yapılmıştır. Fakat yazıtta Cornutus'a ait bir praenomen olmaması onun hangi büyük aileye mensup olduğunu muğlak kılmaktadır. Ancak; Tiberius Klaudius Philetos ve ailesi için yapılan 14 numaralı lahit ile olan yakın mimari ilişki Cornutus Ailesi ile Claudii Ailesi arasında bir akrabalık bağı olabileceğini düşünmeye imkan tanımaktadır. Fakat bu konunun netlik kazanması ilgili yeni epigrafik verilerin keşfine ihtiyaç duymaktadır.

4.4.1.7. 17 No'lu Krepidomalı Lahit, "Tib. Cl. Philetos'un Torunu Cl. Paulina" İçin[1048]

Bu krepidoma tüm mezarlığın en güney sektöründe kuzey-güney eksende uzanan istinat duvarının genişlettiği terasa inşa edilmiştir (Res. 283). Bu alandaki üç krepidomadan biri olan bu definliğin lahit teknesine ya da kapağına ait herhangi bir kalıntı mevcut değildir. Üç basamaktan oluşan krepidomanın en üstünde konumlanan alçak kaide üzerinde iki satırlık şu yazıt okunmaktadır:

[1047] Corsten, 2002: 40, 41; 42A-E, 44, 55, 62, 130, 132, 196, 197.
[1048] Alten-Güler ve Şimşek, 2019: 289, 290.

Τιβέριος Κλαύδιος Φίλητος Κλαυδίᾳ Παυλείνῃ,
2 τῇ Κλαυδίας Ἰουλίας θυγατρί, ἐκγόνῃ ἰδίᾳ [μ]νήμης ἕνεκεν.

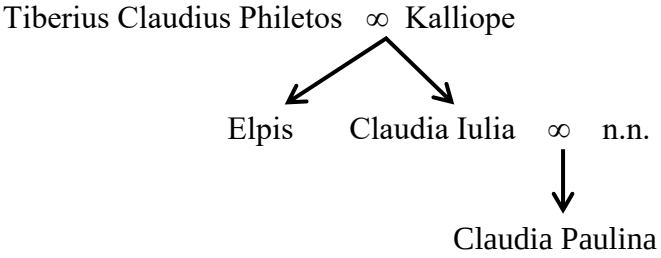
Tiberius Claudius Philetos, Claudia Iulia'nın kızı ve kendisinin torunu olan Claudia Paulina için anısı vesilesiyle (bunu yaptırdı).

Daha önce bir kısmı yayımlanmış olan ve Claudii Ailesi'ne mensup bir kişiye ait mezar yazıtının sol bloğu, 2016 yılındaki alan kazılarında tespit edilmiştir[1049]. Daha önce okunmuş olan blok yazıtın sağ tarafına aittir ve [——]λητος Κλαυδίᾳ Παυλείνῃ |,
[——] θυγατρί, ἐκγόνῃ ἰδίᾳ |
[——]νεκεν şeklinde okunmuştur[1050].

2016 yılında belgelenen ilgili ikinci yazıt bloğu ile söz konusu yazıt tamamlanmıştır. Öte yandan Corsten'in "IKibyra 231 no'lu" yazıtında, (Tiberius Claudius Philetos'un Ailesi'ne ilişkin yazıtta) şahsın ailesine ait bilgiler üzerinden üç kuşak tespit edilmiştir:

Τι(βέριος) Κλαύδιος Φίλητος |
Καλλιόπῃ τῇ ἰδίᾳ γυναικὶ |
σεμνῇ νείας ἕνεκα καὶ αὐτῷ |
καὶ Ἐλπίδι ζῶν.

İkinci satırda okunan "ἐκγόνη" ifadesi, Kibyra'daki üç ayrı yazıt üzerinde de "torun" anlamıyla çıkmaktadır[1051]. Yazıtlarda ismi okunan kişilerle ilgili soy ağacı ise aşağıdaki gibidir:

4.4.2. Flavii Ailesi'ne ait Yazıtlar

Bu aileyle ilgili toplam dört adet epigram bulunmaktadır.

[1049] Özüdoğru, 2018b: 143.
[1050] Cosrten, 2002: 155.
[1051] Cosrten, 2002: 69: Μαρκίαν Τληπολεμίδα, | μάμμην συγκλητικῶν, · ἀρ|χιέρειαν τρίς, · ἐκγόνην Φλ(αβίου) ·| Κρατέρου ἀσιάρχου δὶς καὶ | ἀρχιερέως, θυγατέρα Μαρ|κίου Δηιοτηριανοῦ λυκι|άρχου, · Τιβ(έριος) ·| Κλ(αύδιος) · Πολέμων | vacat τὴν μητέρα. vac.; Cosrten, 2002: 71: Κλαυδίαν Τληπολε|μίδα, τὴν κρατίστην | [θ]υγατέρα Κλ(αυδίου)· Ἰουλιανοῦ | [συ]γ[κ]λητικοῦ, Κλ(αυδίου) · Ὀρέσ|[τ]ο[υ] ὑπατικοῦ ἐκγόν[ην], | [ἀ]δελφὴν Κλ(αυδίου)· Ὀρέστου [συγ]|κλητ[ι]- κοῦ, γυναῖκα Αὐ[ρ(ηλίου)] | Πολέμωνος συγκλητι|κοῦ, μητέρα Ἀντ(ωνίου)· Ἰουλι|ανοῦ συγκλητικοῦ, | [Κλ(αύδιος)] Πολέμων, ἀσιάρχη[ς], |[ἱ]ππικός, τὴν γλυκυτάτην | vac. ἀνεψιάν. vacat

4.4.2.1. 3 No'lu Bomikoslu Lahit, "Genç Titus Flavius Capito ve Ailesi" İçin[1052]

Flavii Temenosu'nda 11 ve 12 Numaralı Oda Mezarlar'a ait kapıların arasında uzanan istinat duvarının önüne inşa edilmiş bu bomikoslu lahdin teknesi topuğuna kadar bilinçlice tahrip edilmiştir (Res. 183; Çiz. 50). Lahdin kapağı sağlamdır fakat üzerinde epigrafik veri yoktur. Lahdi taşıyan anıtsal bomikosun cephesinde ise dört satırdan oluşan şu Hellence yazıt okunmaktadır:

Τ(ίτος) · Φλ(άουιος) · Καπίτων νεώτε[ρ]ος
2 Οὐιλίᾳ · Σηöκρήτῃ · τῇ γλυκυτάτῃ
καὶ σεμνοτάτῃ γυναικὶ
4 καὶ ἑαυτῷ ζῶν
"Genç Titus Flavius Capito hayattayken
pek tatlı ve saygıdeğer eşi
Vilia Secrete ve kendisi için
(bu mezarı yaptırdı)".

1. Satır: Νεώτερος sıfatıyla anılan Genç Titus Flavius Capito, Titus Flavius Capito'nun oğludur. Bu kişinin ailesi Kibyra'nın seçkin ve imar faaliyetlerine maddi katkı sağlayan zengin bir ailedir. Nitekim kent stadionu araştırmalarında belgelenen başka bir yazıtta kendisinin ve kuzeninin MS 198-211 yılları arasında onarılan Stadion'un[1053] giderlerine katkı sağladığı anlaşılmaktadır[1054].

2-4. Satır: Bu bomikoslu lahit Genç Titus Flavius Capito ve eşi Vilia Secrete'ye aittir. Vilia Secrete'nin adı ise kentte ilk defa okunmuştur. Nekropolis yazıtlarına göre Titus Flavius Capitones Ailesi'ne ait soyağacı şöyledir:

Titus Flavius Epaphroditos ∞ n.n.
↓
Titus Flavis Capito (I) ∞ Claudia Quarta
↓
Titus Flavius Capito (Neoteros) II ∞ Vilia Secrete

[1052] Kileci ve Şimşek, 2019: 268, 269.
[1053] Dökü ve Kaya, 2013: 183; Özüdoğru, 2020: 204-218.
[1054] Bu konularla ilgili genel bilgi için ayrıca bkz. Milner, 1998: 32, no. 75; Corsten, 2002: 248; Özüdoğru, 2015a: 53; Özüdoğru, 2015b: 691.

4.4.2.2. 4A No'lu Serbest Lahit, "Eukairos'un Yaptırdığı Lahit"[1055]

Flavii Temenosu'na alanın geç evrelerinde bırakılan yalın sanduka tipli iki lahitten biridir (Res. 191; Çiz. 54-56). Büyük oranda sağlam durumda olan lahdin teknesinde tek satırlık şu Yunanca yazıt okunmaktadır:

1 vac. vac. Ἔτους · γορ΄ · Εὔκαιρος τὴν σόρον

[–]

"Eukairos bu mezarı 173 yılında

[falanca için yaptırdı]".

Monostikhos olarak korunabilen yazıt ile (Kibyra era'sında 173) bu lahit MS 196 yılına tarihlenmektedir. Lahdi yaptıran kişi Εὔκαιρος (Eukairos)'tur. Yazıtın devamı büyük olasılıkla teknenin kırık kısmında yer alıyor olmalıdır ve söz konusu kırık nedeniyle Eukairos'un bu lahdi kim-kimler için yaptırdığı bilinememektedir.

4.4.2.3. 11 No'lu Bomikoslu Lahit, "Titus Flavius Capito I. ve Eşi" İçin[1056]

Bu bomikoslu lahit Claudii ve Flavii Aileleri'nin ortak bir şekilde inşa ettiği definlikte, 9 No'lu Bomikoslu Lahit'le aynı stylobatın güneyinde bulunmaktadır (Res. 194; Çiz. 59). Söz konusu bomikos bir yivli lahti taşımaktadır. Lahit teknesi ve kapağında herhangi bir epigrafi bulunmazken taşıyıcı bomikosun cephesinde ise aşağıda sunulan dört satırlık Yunanca epigram yer alır:

Τίτος Φλάουιν.ος Τ[ί]-

2 του Φλ(αουίου) Ἐπαφρον. δείτου

υἱὸς Κ[υ]ρείνᾳ Καπίτων

4 Κλαυν. δίν. ᾳ Κουάρν. τῃ τῇ γυναικὶ

καὶ ἑαυτῷ ζῶν.

"Titus Flavius Epaphroditos'un oğlu,

Quirina Tribus'undan Titus Flavius Capito,

eşi Claudia Quarta ve kendisi için

hayattayken

(bu mezarı yaptırdı)".

1-3. Satır: Titus Flavius Capito'nun babası Titus Flavius Epaphroditos'un mezarı ise stadyuma doğru ilerleyen doğu kent yolu üzerindeki mezarlar arasında bulunmaktadır[1057]. Epaphroditos ismi Hellence ἐπί (-e göre) praepositio'su ile Ἀφροδίτη (Aphrodite)'nin birleşiminden oluşan theophorik bir isimdir ve "Aphrodite'ye göre, yakışıklı, çekici"

[1055] Kileci ve Şimşek, 2019: 269, 270.
[1056] Kileci ve Şimşek, 2019: 267, 268.
[1057] Kendisinin hayattayken yaptırdığı mezar için bkz. Corsten, 2002: 176.

anlamlarını taşımaktadır[1058]. Bu bomikoslu lahdi inşa ettiren Titus Flavius Capito, Quirina Tribusu'na kayıtlı bir Roma vatandaşıdır[1059] ve onun Mano ile Anthousa isimlerinde iki beslemeye sahip olduğu bilinmektedir[1060].

4. Satır: Titus Flavius Capito'nun eşi Κλαυδία Κουάρτη (Claudia Quarta)'a ait olan nomen gentilicium, onun kentin seçkin ailelerinden biri olan Claudii'lere mensup olduğuna işaret etmektedir. Böylece, Flavii ve Claudii Aileleri evlilik bağıyla bir kez daha akrabalık bağı kurmuşlardır. Claudia Quarta'nın ismi ise kent için ilk kez kaydedilmiştir.

4.4.2.4. 8 No'lu Serbest Lahit, "Flavii Ailesi'ne Mensup Bir Kişi"[1061]

Bu yalın sanduka serbest lahit Claudii ve Flavii Aileleri'nin ortak bir şekilde inşa ettiği definlikte, 7 ve 9 No'lu Bomikoslu Lahitler'in arasında yapılan basit bir altlık üzerine yerleştirilmiştir (Res. 218, 219; Çiz. 71). Bu lahdin teknesi ve kapağı oldukça sağlam durumdadır. Fakat teknenin dar yüzünde açılan soygun deliği aynı zamanda bu yüzeydeki yazıtı da kısmen yok etmiştir. Dört satırlık bu yazıtın korunabilmiş hali şöyledir:

ἔτ[ους – – – – – – – – – – T(ίτῳ) ?]
2 Φλ[(αουΐῳ)? – – – – κατὰ τὴν δι]α
θή[κην? – – – – – – – – ἐτ?]έρῳ
4 ΤΕΙΙ[– – – – – – – –τὴν σό]ρον [– – – – – – – – – – – – – – –]

Falan yılda [T(itus)] Fl[avius falancaya?]
vasiyet uyarınca? … (bir başkası için?) … bu mezara …

1. Satır: ἔτ[– –] şeklinde okunan ve devamında kırık olan bu kısım yıl anlamına gelen ἔτ[ους] şeklinde tamamlanmıştır. Bu ifadenin ardından beklenen nominal değerden sonra bir ay ismi gelmesi olasıdır[1062]. Fakat Doğu Nekropolis'de, özellikle Flavii Temenosu'nda bulunan mezar yazıtlarında herhangi bir ay ismi bulunmaması bu ihtimali zayıf kılmaktadır. İşaret edilen tarihsel ifadeye müteakip lahdi yaptıran şahsın isminin de bu satırda yer alması olasıdır.

2. ve 3. Satır: Birinci satırın sonunda ve ikinci satırın başında bulunan [T] | Φλ[– – –] ifadesi için Titus praenomen'i ve Flavius nomen gentiliciumu ve hemen ardında da kişinin adı beklenmektedir. Bu ifade lahdi yaptıran ya da lahitde yatan kişi olarak düşünülebilir. Ancak

[1058] Liddell ve Scott, 1883: 517, s.v. ἐπαφρόδιτος; Bailly, 1935: 726, s.v. ἐπαφρόδιτος, ος, ον.
[1059] Kibyra'da bu tribus'a kayıtlı olduğu bilinen bir diğer Roma vatandaşı ise Claudius Polemon'un oğlu Tiberius Claudius Celsus Orestianus'tur, Corsten, 2002: 62; Kibyra'da bilinen diğer Tribuslar Claudia, Clustumina ve Sergia olup bu Tribus'lara kayıtlı şahıslar için ayrıca bkz. Corsten, 2002: 193; 41; 42 A-E; 55; 381.
[1060] MS 1-2. yüzyıla tarihlenen bu iki yazıtta Titus Flavius Capito'nun beslemesi olarak bahsedilen Mano (Corsten, 2002: 248) ve Anthousa (Milner, 1998: 32, no. 75) söz konusu bu Capito'nun beslemeleri olarak nitelendirilmiş durumdadırlar. Harf karakterleri baz alınarak tarihlendirilmiş olan bu yazıtlardaki kişinin oğul Capito olabileceği de ihtimal dahilindedir.
[1061] Kileci ve Şimşek, 2019: 270, 271.
[1062] Kentten örnekler için bkz. Corsten, 2002: 109, 130, 133, 134, 138-141, 158-159, 180, 190, 196, 235, 237, 249, 296- 297, 351, 362, 423, 425, 427-433.

bu bilgilerin yer aldığı yazıt kısmı kırıktır. Fakat her durumda bu isim, bu lahdin Flavii Ailesi'nden bir kişiye ait olduğunu göstermektedir.

4.5. Roma Dönemi Ölü Kültü ve Ritüelleri

Latince "Cultus" kelimesinden türetilen kült; ilaha saygı, özen gösterme ve tapınma gibi çeşitli anlamlara gelmektedir. Fransızca'dan Türkçe'ye girmiş olan bu sözcük (culte) esasında din anlamında kullanılırken dinbilim açısından ise yerel niteliklere sahip dinsel törenler olarak tanımlanmaktadır. "Kült" sözcüğü arkeolojide kullanıldığı şekliyle coğrafya, kültür ve tarih gibi çeşitli etkenlerin şekillendirdiği kurallar üzerinde beliren ibadet anlamına gelmektedir. Bir kültün oluşabilmesi için öncelikle kendisine tapınılan doğaüstü bir varlığın ve onunla bütünleşen nesnelerin ve bunların temsilcilerine gerek vardır. Bu gereksinimler dahilinde tapınılanla ilişkileri biçimleyen ritüeller ve bunların başlıca ilkelerini belirleyen normlar oluşmakta ve bu davranışlar nesillerce aktarılarak bir gelenek haline dönüşmektedir. Bir kült tanrısal bir inancın varlığı altındaki düşüncelerin, ritüellerin ve başka bazı ilgili uygulamaların gelenekselleşip bir fenomene dönüşmesiyle oluşur. Gelişen bu sürecin toplum açısından kabul edilmesiyle de nesiller bu kültün devam ettiricileri olurlar. Nitekim bu güçlü sosyal algı insanların hayatında etkili bir rol üstlenir ve yaşama dair birçok gerçeğin kültlerin etkisi altında biçimlenmesi, kurallar edinmesi ve saygıyla karşılanması söz konusudur. Bu toplumsal saygının beraberinde ortaya çıkan bazı ritler; mağaralar, açık hava tapınım alanları, tepeler ve nehirler, evler ile tapınaklarda gerçekleştirilirler. İnsanların kutsal addettikleri, kültelerin kaynağı olduklarına inandıkları ve doğaüstü varlıklara kendilerini en yakın hissettikleri alanlar kültlerin kaynağı ve ritüellerin merkezleri olmuşlardır. Kültler doğaüstü güçler ile onlara inananlar arasındaki birliğe ve böylelikle inananların manevi olarak arınmasına, rahatlamasına imkan tanıyan sosyal bir kavramdır[1063].

Kültlerin çeşitliliği yaşamın kaynaklarının çeşitliliği ile doğru orantılıdır ve bunun temel kaynağı doğadır. Fakat doğanın bünyesinde barındırdığı kimi kaynaklar insanlar için daha önemlidir. Özellikle yaşam ve ölümün nedenleri hakkında belirli kültler oluşmuş ve bunlara dans, dua, kurban ve de ölü defin usulleri gibi belirli ritler ile bir takım ilgili eylemler dahil olmuştur. Örneğin saygın bir şahsın koruyuculuğunda bulunmak için ölüm sonrasında bile atalardan ayrılamamak ata kültüne düşünsel bir göndermedir[1064]. Kişi ölse bile evlerin tabanlarına cesetlerin defnedilmesi yüzyıllarca devam etmiş ve bir kültün kuralı haline gelmiştir[1065]. Ölüm; hayatın bitimi, bazı inançlarca da ruhun öte dünyaya göçmesi ve

[1063] Akçay, 2019: 262.
[1064] Tek, 2002: 121-148.
[1065] Mellaart, 1967: 204.

sonsuzlukla buluşmasıdır. Bu algı, sosyolojik yapıya, coğrafya ve zamana göre farklılaşan inanç sistemlerinin etkisi altında farklı biçimlerde yorumlanmıştır. Ölümün özellikle korkutucu, acı verici ve hayata devam edenlerin yaşamlarını doğrudan etkisi altına alan gücüne karşın yaşayanlar da kendi inanç sistemleri gereği bu olaya dair tavırlar geliştirmişlerdir[1066]. İnsan doğumuyla birlikte hayati tüm gerçekleri öğrenerek ve hayatın ölüm ile son bulacağını bilerek yaşar. Hayatın insana yüklediği ölümün önemli bir korku kaynağı olmasında; belirsizlikler, yalnız kalma, geride kalanların karşılaştığı acı ve endişeler gibi kaygılar etkindir[1067]. Bu sebeple insanlar yaşadıkları zaman zarfında ölüme karşı değişik önlemler almışlar ve ölüm sonrası hayata dair çeşitli açıklamalar getirmişlerdir. Bu bağlamda; ölüme ilişkin dinsel açıklamaları, inanç ve ritleri biçimlendiren, ölenlerin durumunu ve ölüm akabinde hayatta kalanların neler yapmaları gerektiğini düzenleyen "ölü kültleri" meydana gelmiştir. Tanrılarla iletişimi sağlayan inancın bir tarafı bolluk bereket ve sağlık ile ilgiliyken öte yandan korkunun kaynağı olan bilinmez ölüm ile bağlantılıdır. Dinin oluşumundaki en büyük gerçek insanların kendilerine ve toplumlarına ölümlerin kötülük getirmemesini arzu etmeleridir. Ölümden sonra nelerin olacağının bilinememesi hayatta kalanların ölenler için bir şeyler yapmak istemeleri ve aynı şeyleri kendileri için de dilemeleri onların inançlarının bir neticesi olarak ölü kültü ve ritüelleri ortaya çıkmıştır. Öyle ki ölü kültleri tanrılara olan bağlılığın ölümle ilintili ritüellerin ifadesidir. Bu vesileyle gelecek nesillere ölenlerin hatıraları taşınarak kültürel hafıza geleceğe aktarılabilmektedir. Bu bağlamda tüm inanç sitemlerinde ölü kültleri genellikle üç temel nitelikle kavramlaşır. Bunların birincisi; ölümden sonra yaşamın bir biçimde devam edeceğine dair "öte dünya" inancıdır. Beden yaşamını yitirmiş olsa da ruhun yer altı dünyasında bir hayata sahip olacağı inancı ölü kültünün temel ilkesidir. Bu yüzden ölenlerin hayatta kalanlarla benzer gereksinimlere sahip olacağı inancıyla mezarlara hediyeler ile onların öte dünyada kullanacakları eşyalar bırakılmaktadır. İkinci nitelik ise kimi insanların (genellikle rahipler) belli bazı yöntemler ile tanrılar veya ruhlarla irtibata geçmeleridir. Son nitelik ise ölenlerin ardından yapılan bazı ritüeller ile hayatın eski düzeni içerisinde devam edeceği inancıdır. Nitekim ölenlerin yerleşim alanları dışına defnedilmeleri, onların bazı belli zamanlarda törenlerle anılmaları ve öte dünya hayatında ruhlarının huzurunun sağlanması çabası onların bu dünyaya zarar getirmelerini engellemektedir[1068].

Ticaret ve kolonizasyon üzerinden yayılan Hellen Kültürü öncelikle Akdeniz olmak üzere birçok medeniyeti etkisi altına almıştır. Hellen nüfuzu altında yeniden şekillenen

[1066] Akçay, 2019: 263.
[1067] Hökelekli, 1991: 161-165.
[1068] Akçay, 2019: 263, 264.

Roma'nın sosyal yapısında yeni bir ritüel örüntü ortaya çıkmıştır. Roma'nın dinsel ve sosyal yapısını belirleyen Etrüsk gelenekleri de bu kültürel yapı içerisinde kendisini özellikle ölü gömme adetlerinde göstermiştir. Etrüskler'in öte dünya inançları ve Roma'nın hiçbir yerinde görülmeyen mezar sanatı belirgin niteliklere sahiptir ve Etrüksler'den miras kalan bazı düşünceler ve gelenekler zamanla Roma Dünyası'nda dönüşerek gelişmiş böylece mezar sanatları stil ve içerik yönünden oldukça geniş bir yelpazeye ulaşmıştır[1069].

Roma'da ölüm ve sonrası süreç, dönemin filozofları ve felsefi akımları tarafından da değerlendirilmiştir. Örneğin Epiküristler[1070] ruhun ölümsüz olduğuna inanmazlarken Stoacılar[1071] ise bu konuyu hiç ciddiye bile almamışlardır. Felsefi akımların ölüm sonrasındaki yaşama dair tavırları halkın ritüel uygulamalarında bir değişikliğe neden olmamış ve sadece filozofların arasında kalan bir tartışma konusu olarak sonlanmıştır. Nitekim felsefelerin ötesinde eski Roma dinlerinde de ölüm sonrası yaşama yer ayrıldığına pek rastlanmaz ve hatta din, bu konulara mesafelidir. Fakat mezar sanatları ile cenaze ritüelleri bu konuda tamamen farklı bir tablo yansıtmaktadırlar. Nitekim insanların mezarlara bıraktıkları armağanlar, ölüler festivalinde mezarlara sunulan adaklar ve libasyonlar gibi birçok ritüel ölümden sonra yaşamın devam ettiğine olan inancı açıklar. Ancak bu inancın temelinde ölenlerin insani ihtiyaçlarını gidermekten öte ata kültüne evrilen bir ritüelin gerektirdiği şeylerin yapıldığı da düşünülebilir[1072]. Roma İmparatorluk Dönemi'nde konuya ilişkin farklı görüşler olsa da büyük çoğunluk ölümden sonra bir yaşamın olduğuna inanmış, bu nedenle sosyal-sınıfsal ayrışmalara uygun olan çeşitli cenaze törenleri yapılmış ve hatta bunlar yasalarla düzenlenmişlerdir. Kimi etkileri Anadolu'da da izlenen Roma'nın benimsediği ölüme ilişkin inançlar bütününe dair bu bilgiler; antik yazarlardan, mezar epigramlarından, freskolardan, ölü defin usulleri ve mezarlara sunulan hediyelerden edinilmektedir[1073].

Epikürik ve Stoik anlayışa göre ruh bir malzemedir ve ölümle yok olur. Kimi mezar stelleri üzerindeki "biz ölümlüyüz, ölümsüz değiliz" (sumus mortales, immortales non sumus) ifadeleri bu inancın göstergeleridirler[1074]. Ölüm sonrası hayata dair inanç Roma da MÖ 1. yüzyıldan önce görülmez. Ruhları ifade eden "manes" sözcüğü Agustus Dönemi'nden itibaren mezar stelleri üzerindeki D(is) M(anibus) veya D(is) M(anibus) S(acrum) ifadeleri sistematik

[1069] Toynbee, 1971: 11.
[1070] Timuçin, 1998: 233.
[1071] Gökberk, 2007: 38.
[1072] Tek, 2002: 121, 124.
[1073] Civelek, 2007: 71.
[1074] Mac Donald, 1977: 36.

bir biçimde kişilerin isimleriyle beraber yer almaya başlamıştır[1075]. Birçok Romalı ölümden sonra bir yaşamın olduğuna inanmıştır ve bu nedenle geç dönemlerde de ölünün yaşamasını sağlamak için mezarlara yiyecekler bırakılmış ve hatta yağ ile kan akıtılmıştır.

Romalılar ölüm sonrası yaşamı, ölen kişilerin geride bıraktıkları hayatın gölgeler içindeki soluk bir benzeri şeklinde yorumlamışlardır. Ölüm ve ölenler Roma'nın tüm dönemlerinde saygı görmüş ve bu saygının bir ifadesi olarak çeşitli törenler gerçekleştirilmiştir. Fakat çok büyük bir coğrafyayı kapsayan Roma'nın her bölgesinde aynı adetlerin geçerli olduğu ve uygulandığı düşünülemez[1076]. Roma'daki ölü gömme gelenekleri temel olarak iki ana fikrin etkisinde kalmıştır. Bunların ilki ölümden sonra geriye bozularak kalanlardan temizlenmek ve ikinci olarak ölenin üzerine biraz toprak atmaktır. Antik Yunan geleneklerindeki gibi genellikle bulaşıcı hastalıkların sıklıkla yaşandığı Roma'da da ölü pis olarak kabul ediliyordu[1077]. Roma toplumunda ölenlerin mezarlarda yaşamaya devam ettiği inancının var olması nedeniyle ölenlerin bu dünya ile olan ilişkilerini engellemek için kimi definlerde cesedin üzerine ağırlıklar konulmuş ya da başı kesilmiştir. Ölen insanların ruhlarının yer altına gittikleri ve orada tanrılar tarafından reddedilenlerin iki dünya arasında kalarak bazı sorunlara yol açtıklarına inanılırdı[1078]. Bekar ölen kadınların ruhlarının iki dünya arasında dolaşan gölgeler olduklarına ve huzursuzluklara neden oldukları da kanıksanmıştı[1079]. Eski Yunan'da ölenlerin olağanüstü bir şey yapmadıkça tanrıların bulunduğu Elysium'a gitmelerinin imkansız olduğu inancı kısmen Roma'da da kabul görmüştür. Bu inanca göre insanların cenneti hak etmeleri için bu amaca göre bir yaşam biçimini benimsemeleri gerekiyordu[1080].

Roma Dönemi'nde ölüm kavramı basit bir olay şeklinde algılanmamış ve cenaze törenleri ile adetlerine büyük itina gösterilmiştir. Örneğin ünlü Romalılar'ın ölümlerinin ardından onlar için uygun bir cenaze töreni düzenlenmiş, ölü maskları ve cenaze nutukları gibi uygulamalarla ölüye verilen değer ifade edilmek istenmiştir. Köleler ve suçlu kimseler de dahil olmak üzere Romalı vatandaşların tümü gömülme hakkına sahip olmuşlardır. Hatta Styx Irmağı'nda ruhları Hades'e ulaştıran Charon'un bile gömülmemiş bir kişinin ruhunu taşımayı reddedeceğine inanılmıştır. Bu durumda cesedi gömülmeyenler kendini asarak intihar eden kişiler gibi ağır suç sahipleriydiler. Zamanla bu suçlara ilişkin cezai yaptırımların değiştiği, haklı bir gerekçe ile kendini asan kişilerin Tiberius Dönemin'de aksi muamele görmelerinden

[1075] Toynbee, 1971: 34, 35.
[1076] Tonybee, 1971: 39.
[1077] Jackson, 1999: 26-33.
[1078] Adkins ve Adkins, 2004: 393.
[1079] Denzey, 2007: 22.
[1080] Wright, 2002: 113-115.

ve hatta onurlandırılmalarından anlaşılmaktadır. Gömülmeme dışındaki farklı cezalar arasında cesetlerin tanınamayacak hale getirilmeleri de olmuştur. Örneğin MÖ 87'de Cinna ve Marius'un terör estirdiği dönemlerde öldürülen senatörler vahşi hayvanlara ve köpeklere parçalattırılmıştır. Ve yine Roma'ya isyan eden Spartaküs ve arkadaşlarının kilometrelerce uzanan yol kıyısındaki çarmıhlara gerilmeleri ve cesetlerinin çürüyene dek öylece bırakılmaları bu cezalara dair en iyi bilinen örneklerdendir[1081]. Roma toplumunda ölümün şekli cenaze seremonileri ve mezar türleri üzerinde de belirleyici bir etkendi. Vatana ihanet etmek gibi en ağır suçların failleri canlı canlı yakılmak, vahşi hayvanlara yem edilmek veya çarmıha gerilmek gibi ağır cezalara çarptırılırlardı. Toplumun alt tabakasından kişilere uygulanan bu ağır cezalar genellikle kamuya açık alanlarda ve tanrılar onuruna yapılırdı[1082]. Bu cezaların yasalarla uygulanması İmparator I. Constantinus Dönemi'nde (MS 305-337) görülse de ondan kısa bir süre sonra daha devam ettiği düşünülmektedir[1083].

Plinius ve Cicero'ya göre Roma'daki esas ölü gömme biçimi inhumasyondur. Fakat On iki Levha Kanunları'na göre her iki uygulamanın da MÖ 5. yüzyıldan itibaren birlikteliği söz konusudur. Lucretius Geç Cumhuriyet Dönemi itibariyle üç farklı ölü defin yönteminin olduğundan bahseder. Bunlar; kremasyonlar, inhumasyonlar ile mumyalamadır ve kremasyon usüller MS 1. yüzyıla kadar etkisini devam ettirmiştir. Fakat Hadrian Dönemi'yle birlikte Roma Dünyası'nda popüler hale gelen lahit sanatı kremasyon definlerin kademeli bir şekilde yerini inhumasyon definlere bırakmasına neden olmuştur. Bu durum MS 2. yüzyılda daha baskın hale gelerek MS 3. yüzyıl itibariyle tüm eyaletlerde inhumasyon definler kanıksanmıştır. Kremasyondan inhumasyon definlere evrilen ölü gömme usüllerinin Hristiyanlık'ın etkisi altında gerçekleşemeyecek kadar erken bir zaman diliminde olması bu durumun Hristiyanlık inancından bağımsız bir biçimde gerçekleştiğini yeterince açıklamaktadır. Kremasyon ya da inhumasyonlarla defnedilen ölülerin farklı bir biçimde hayat sürdükleri inancı bu dönemde de hakimdir. Mezarlarda izlenen bazı delikler ve borular, mezarlara yapılan sunular ve ölenler ile hayattakilerin aynı yemeği paylaşmaları ölüm sonrasında mezar içerisinde var olan hayata ilişkin Roma inancını kanıtlamaktadır. İnhumasyonların, kişiliğin devamı, ölümsüz ruhun aynası ve tapınağı olan vücudu ebedi dinlenmeye bırakmak için daha nazik ve saygılı bir davranış olduğu algılanabilir. Ölü defin geleneğindeki bu değişim kişilerin ölümlerinden sonraki mutlu hayatı için gösterilen özenin güçlendiğine dair önemli bir işarettir[1084]. Lucretius Roma'nın Geç Cumhuriyet Dönemi'nde

[1081] Kyle, 2001: 34.
[1082] Clark, 2003: 102.
[1083] Harries, 2004: 138.
[1084] Tonybee, 1971: 39-41.

vücudu onurlandırmak adına özel bir uygulama olan mumyalamanın yabancı bir gelenek olması nedeniyle genel olarak kanıksanmadığını aktarmıştır. Ancak Tacitus'a göre Popea'nın vücudu yalnızca gömülmekle kalmamış aynı zamanda da mumyalanmıştı. Öte yandan buna benzeyen bir defin örneği de Via Cassia'da keşfedilen bir mezarda da izlenmiştir. Mumyalamanın egzotik ve genelde pahalı bir uygulama olmasına karşın Roma ve eyaletlerde tercih edildiğine işaret eden arkeolojik kanıtlar vardır[1085]. Mumyalama dışındaki diğer defin usülleri tüm vatandaşlar için uygulanmıştır fakat yoksul sınıflara için yapılan inhumasyonlarda cesetler doğrudan toprağa verilirken, varsıllar mermer, taş, kurşun, pişmiş toprak veya ahşaptan yapılan süslemeli lahitlere yerleştirilmişlerdir. Söz konusu lahitler de oda mezarlara, tümülüslere ya da nadiren toprağa gömülmüşlerdir. Kremasyonların uygulandığı durumlarda ise cesedi yakma işi küllerin kapatılacağı yerlerde veya "Ustrina-Ustrinum" denilen özel yakma alanlarında gerçekleşmiştir. Bu işlemde ceset öncelikle yığılan odunların üzerine yerleştirilir ve odunların arasına da ateşi alevlendirecek papirüs gibi maddeler konulmuştur. Odun yığını üzerindeki cesedin gözleri açılır ve yanına hediyeler ile şahsi eşyaları bırakılmıştır. Kimi durumlarda ise ölenlerin hayvanları öte dünyada ölüye eşlik etmesi için kurban edilmişlerdir. Ölenin yakınları ve arkadaşları son bir kez kendisine ismiyle seslendikten sonra odun yığını meşalelerle tutuşturulmuş ve kremasyon işleminin sonunda da bu ateş şarap ile söndürülmüştür. Bedenden kalan yanmış kemik parçaları ve küller ölenin yakınları tarafından toplanarak cam kaplara, altar formlu mermerden kül kaplarına, taş ya da pişmiş topraktan yapılan değişik formlardaki kutulara, alabastronlara, altın/gümüş/bronzdan yapılan vazo veya urnelere ve özellikle zenginler tarafınca kullanılan ziynet kutularına ya da fakirlerin kullandığı çömleklerde toplanmıştır[1086].

Defin alanlarının belirlenmesinde esas olarak inançlar ve bir takım kültürel pratikler rol oynamaktadır. Fakat cesetlerin şehirlerde yaşayan insanlarca bir sağlık problemi olarak algılanmasıyla kent duvarları içerisinde kremasyon ve inhumasyon definlerin yapılması yasaklanmıştır[1087]. Cicero'nun da bu kanunlarla ilgili olarak belirttiği üzere Roma kanunları mezarlık bölgelerini kent surlarının dışında tutmak konusunda oldukça katıdır[1088]. Definler için geniş halk mezarlıkları (Loca Publica) ile resmi mezarlıklar (Loca Religiosa) kullanılmıştır. Yoksul ve kimsesiz vatandaşların defnedildiği mezarlıklar Loca Publicalar'dır. İmparatorlar, elitler ve varsıl kimseler için tahsis edilen ve ana yolların kenarlarında ailelerce satın alınmış mezarlıklar ise Loca Religiosalar'dır. Bu alanlardaki mezarların tonozlu veya

[1085] Tonybee, 1971: 41, 42.
[1086] Toynbee, 1971, 49.
[1087] Retief ve Cilliers, 2006: 134.
[1088] Hope, 1997: 103.

anıtsal formları kişilerin kendi tercihlerince belirlenmiştir ve böylece bu görkemli mezar anıtlarıyla alanın dinsel karakterine bir de zenginlik eklenmiştir[1089]. Nekropolisler için genellikle ulaşımda kolaylık sağlayan yol kenarları tercih edilirken kimi zaman da çok geniş ve sitemli yol ağlarının düzenlediği bölgeler kullanılmıştır. Yazınsal veriler mezarlıkların ağaçlar ve çiçeklerle bezendiğinden, havuzlar ve ziyaretçiler için yemek odaları olan bahçelerin düzenlendiğinden bahsederler. Planları, mezarların yapıları, bahçeleri ve mezar hediyeleriyle etkileyici olan bu alanlar mezar sayılarının gösterdiği artışlarla düzensiz bir gelişim göstermeye başlamışlardır[1090]. Genel hatlarıyla bir Roma nekropolisinde, fakirlerin topluca defnedildiği katakomplar, urnelerin yerleştirildiği nişlere sahip columbariumlar, bahçeli cenataphialar ve anıtsal mouseleionlar bulunmaktadır.

Ölenler için gerçekleştirilen seremoniler cenaze öncesi ve sonrası olmak üzere iki kısma ayrılabilir. Roma Dönemi'nde cenaze törenlerine dair bilgiler sunan kaynaklar genellikle antik yazarların kayıtları ile günümüze ulaşabilen kabartmalar ve epigramlardır. Ölümün yaklaştığı anlaşıldığı an ile birlikte kişinin ailesi toplanır ve kişi çıplak bir şekilde toprak üzerine yatırılır ve gerçekleşen ölümün ardından ölen kişinin en yakını ona son bir öpücük verir ve yakın akrabalar ise öleni son kez ismiyle çağırırlardı (Conclomare)[1091]. Cenazenin gözleri kapatıldıktan sonra bedeni yere yatırılır (Deponere), yıkanıp temizlenerek yağlanır ve Charon'a verilmesi için ağzına bir sikke yerleştirilirdi[1092]. Ardından ölünün sergilenmesi (Collocatio)[1093] amacıyla ona en iyi kıyafetleri giydirilip Lectus Funebris olarak bilinen yüksek ve büyük bir yatağın üstüne yatırılırdı[1094]. Evin kapısının kapalı olması bir matemin işaretiydi ve kapıya asılan çeşitli bitkiler ölünün evin içinde olduğu anlamına gelirdi. Öte yandan evdeki yasın bir sembolü olarak evin avlusunda yanan ateş söndürülür ve evde yas tutan kadınlar saçlarını yolup giysilerini parçalarlar ve göğüslerine vururlardı[1095]. Ölen sıradan bir erkekse hayatında adeta bir seferlik zafer kazanmışçasına başına bir taç yerleştirilir ve bir toga içerisinde sergilenirdi. Bu kişi eğer bir censor ise mor toga giydirilirdi ve ayrıca bir zafer de kazanmış ise bu toga altın süslemeli olurdu[1096]. Bunların yanı sıra ölen kişi eger bir magistrat ise cenazeye praetexta giydirilirdi. Varlıklı cenazelerin ayaklarının evin kapısına bakacak şekilde yatırılması da bu adetler arasındaydı[1097]. Cenaze yatağının başucunda

[1089] Retief ve Cilliers, 2006: 134.
[1090] Toynbee, 1971: 73, 95.
[1091] Paoli, 1992: 128.
[1092] Erhat, 1984: 188.
[1093] Flower, 1996: 92.
[1094] Paoli, 1992: 128.
[1095] Sevinç, 1996: 256, 257, Fig. 9, 10ab.
[1096] Shelton, 1988: 99.
[1097] Toynbee, 1971: 44.

kandiller ile meşaleler yakılarak etrafı çiçekler ve çelenklerle süslenirdi[1098]. Fakirler ise vespilliones denilen bir platform ve ya sandapila adındaki bir cenaze yatağı üzerinde taşınırdı. Bedenin yakılması "Ustores" ve mezarların kazılması ise "Fossores" ismindeki kimselerce yapılırdı ve zengin kişilerin cenazelerini ise "Dissignatores" denilen kimseler düzenlerdi. Ayrıca cenazelerin düzenlenişinde profesyonel olarak bu işi yapan "Libitanirii" denilen kişilerle onların yardımcıları olan "Pollinctoresler" görev alırdı[1099].

Ölülerin teşhir edilme süreleri kişinin önemine bağlı iken bu durum öte yandan iklimle de ilintilidir. Antik kaynaklarda açıkça ifade edilmese de bu süre genellikle bir gün ile bir hafta arasında değişmektedir[1100]. Fakat fakirler ve köleler hemen gömülmüşlerdir. Roma'nın ölü defin usüllerini de temelde belirleyen ölünün murdar olduğu ve etrafı kirlettiği inancı bu törenlerin sürelerini de belirleyen diğer bir kriter olarak değerlendirilmelidir[1101]. Cenaze törenleri toplumlar arasında farklı isimlerle anılsa da ölüye ilişkin seremoniler genellikle birbirine benzerler ve bu bağlamda sosyal sınıfların belirledikleri temel unsurlar arasında cenazelerin bekletilme süreleri, seremoninin ve mezarların görkemleri sayılabilir[1102].

"Funus" ölü kültlerindeki tüm gelenekleri ve seremonileri kapsayan bir kelimedir. "Pompa" olarak isimlendirilen cenaze töreninde ölenin yakın akrabalarının siyah renkli lugubria giymeleri bir gelenekti[1103]. Çoğunlukla meşalelerle geceleyin düzenlenen bu törenlerde cenazeyi ölenlerin dostları, akrabaları ve özgürleştirdiği köleler taşırdı, fakir cenazeleri ise yalnızca dört kişi tarafından taşınırlardı ama bu sayının sekize yükseldiği de olurdu. Bu grubun yanı sıra törene katılanlar arasında müzisyenler ve profesyonel ağlayıcılar da hazır bulunurlardı[1104]. Müzisyenler arasında "Tibicinesler" (Boru Üfleyenler), "Tubiceler" (Trampetçiler), "Cornicinesler (Boynuz Üfleyenler) yer alırdı. MÖ 2. yüzyılda soylular adına düzenlenen cenaze törenlerinden bahseden Polybios ölenin erkek olması durumunda bedeninin forumda duran bir kürsü üzerine yerleştirildiğini söyler. Polybios ile Yaşlı Plinius'un anlatımlarından cenaze törenlerinde bütün aile fertlerinin atalarına ait maskeleri giymeleri geleneğinin MS 1. yüzyılın ikinci yarısına kadar devamlılık gösterdiği anlaşılmaktadır[1105]. Aile üyelerinin cenaze törenlerinde kullandıkları ve "İmagines Maiorum" adı verilen bu maskeler genellikle bal mumundan yapılırdı ve evlerin atriumlarındaki

[1098] Toynbee, 1971: 65, Fig. 17; Flower, 1996: 94, Lev. 5.
[1099] Civelek, 2007: 73.
[1100] Jones, 1987: 813.
[1101] Şahin, 1996: 145.
[1102] Civelek, 2007: 73.
[1103] Civelek, 2007: 73.
[1104] Walker, 1985: 9, Fig. 2.
[1105] Civelek, 2007: 73.

dolaplarda gizlenirdi. Ata maskelerini takan bu kişiler aynı zamanda ölen kişinin elbiselerini de giyerlerdi[1106].

Savaşta ölen askerlerin cenazeleri topluca yakılır ya da gömülürdü ve masrafları ise askerlerden bu amaç doğrultusunda alınan paralarla karşılanırdı. Eğer bir komutan ölürse cenaze askeri bir yürüyüş ile onore edilirdi. Devlet memurlarının cenaze masrafları ise devlet tarafından karşılanmıştır ve bu cenazelere akrabalar, köleler ve müzisyenlerin yanı sıra arasında yüksek kademeli memurların bulunduğu bir halk kitlesi ve çok sayıda at katılırdı[1107]. Gladyatörler için de resmi cenaze törenleri düzenlenmiştir[1108] ve cenazelerin mezarlara götürülmeleri esnasında consüller ya da praetorlar tarafından onore etme ve yüceltme amaçlı cenaze söylevleri verilirdi[1109]. Fakirler ile çocuklar geceleri gömülmüşlerdir ve resmi cenaze törenleri ise çoğunlukla gün içerisinde yapılmışlardır[1110]. İmparatorlar için organize edilen cenaze törenlerinin ihtişamı imparatorluğun adeta güç simgesidirler ve bu nedenle tüm Roma imparatorları adına büyük ve muhteşem cenaze törenleri gerçekleştirilmiştir[1111]. Cassius Dio, Suetonius ve Tacitus imparatorluk cenazeleri hakkında söz etmişlerdir[1112]. İmparatorlar için organize edilen bu törenlerde de genellikle resmi cenazelerde gerçekleşen ritüeller izlenir ve imparator ile aileleri için tertip edilen törenlerin çok azı dışındakiler daima halka açık yapılmışlardır. Öteki cenaze törenlerindeki gibi cenaze yatağı resmi görevlilerce taşınır ve cenaze alayında lictorlar, trampetçiler, dansçılar, oyuncular, askerler ve kalabalık halk kitlesi yer almışlardır[1113]. Öte yandan imparator cenazelerine onları zafer kazanmış şekilde gösteren imagioları da eşlik ederdi. Cumhuriyet Dönemi'nin sonlarına yaklaşırken bu cenaze maskelerinin alternatifi olarak cenaze büstlerinin kullanılmaya başlandığı görülür[1114].

Cenaze seremonileri yalnızca tören öncesi ve esnasında değil defin işleminden sonra da devam ederdi. Öncelikle mezarın yasal olarak kabul görmesi için bir domuz kurban edilirdi. Aynı gün içinde cenaze evinde arınma başlar ve mezarın başında dokuzuncu gün yemeği yenirdi[1115]. Yas döneminin nihayetinde ölü için çeşitli armağanlar ve yiyecekler sunularak libasyonlar yapılırdı. Konuyla ilgili olarak yiyecekleri, içecekleri ve parfümleri mezar içine akıtmak için bazı boruların yerleştirildiği veya yiyeceklerin bırakılmaları için

[1106] Walker, 1985: 11, Fig. 4; Flower, 1996: 2-4, 32.
[1107] Toynbee, 1971: 55.
[1108] Toynbee, 1971: 56; Kyle, 1998: 155.
[1109] Şahin, 1996: 157.
[1110] Flower, 1996: 97.
[1111] Walker, 1985: 7, 8, Fig. 1.
[1112] Civelek, 2007: 76.
[1113] Davies, 2000: 8, 9.
[1114] Toynbee, 1971: 57.
[1115] Toynbee, 1971: 22, 55.

ayrıca bölmelerin tasarlandığı mezarlar da inşa edilmiştir[1116]. Doğrudan toprak içine yerleştirilen boyunlu amphoraların kullanıldığı basit mezarların ise fakir insanlara ait olduğu düşünülür[1117]. Mezar başındaki bu törenler yıllık ölü festivalinde ve ölülerin doğum günlerinde yinelenirdi. MÖ 1. ile MS 1. yüzyıla ait kaynakların aktardığına göre "Parentalia" ve "Lemuria" olarak isimlendirilen bu dinsel törenlerde mezarların ölü yakınlarınca ziyaret edildiği, mezarlara armağanlar bırakıldığı ve yine mezarların başında yemeklerin yendiği bilinmektedir[1118]. Parentelia, atalara ait bir festivaldir ve 13 ile 21 Şubat arasında kutlanırdı. Lemurialar ise 9, 11 ve 13 Mayıs tarihlerinde kutlanırdı[1119]. Mezar hediyeleri genellikle yiyecek-içecek kapları, kandiller, takılar, parfüm şişeleri, şahsi eşyalar, oyuncaklar, küçük ölü portreleri ve yeraltı tanrılarına ait küçük heykelciklerden oluşurlardı. Bu mezar armağanlarının nitelikleri kadın, erkek ve çocuk[1120] mezarlarına göre farklılıklar gösterirlerdi[1121]. Mezar sunularının temel amaçları arasında ölüyü onore etmek ve ölüm sonrası yaşamlarında kısmen de olsa kendilerini evlerinde gibi hissetmelerini sağlamak vardı[1122].

Roma kanunları yas sürelerini kanunlarla belirlemiştir ve buna göre altı yaşını doldurmuş çocuklar ve aileleri bir yıl boyunca; altı yaşın altındakiler ise sadece bir ay yas tutabilirlerdi. Öte yandan erkek eş on ay, yakınları ise sekiz ay ağlayabilirlerdi ve bu süreler boyunca bu kişiler yemek davetlerine katılamazlar, mor ya da beyaz kıyafetler giyemez ve mücevher takamazlardı[1123]. Roma kanunları cenaze organizasyonlarını da belli kurallara bağlamış ve cenaze harcamalarını kısıtlamaya çalışmıştır. Bir Romalı'nın mirası öncelikle karısına ve çocuklarına, eğer çocuk yoksa erkek tarafından gelen torunlara, sonra baba tarafına ait akrabalara yani öncelikle erkek kardeşe veya bekar kız kardeşe bırakılırdı[1124].

Roma eyaletlerinde de cenaze törenlerini biçimlendiren uygulamaların kanunlarla belirlendiği görülür. Ölünün hazırlık aşamasından cenaze törenlerine kimlerin katılacağına ve cenaze masraflarına kadar pek çok durumun ayrıntılıca belirlendiği anlaşılmaktadır. Roma'da cenazeler bizzat aile tarafından hazırlanırdı ama yoksullar ve köleler gibi toplumun alt

---

[1116] Toynbee, 1971: 136.
[1117] Walker, 1985: 10, Fig. 3; Toynbee, 1971: 66, Fig. 18, 19.
[1118] Jones, 1987: 814.
[1119] Mac Donald, 1977: 36.
[1120] Araştırmalara göre Antik Roma'da ölenlerin büyük çoğunluğunun çocuk oldukları ve bunların neredeyse yarısının on yaşına kadar hayatta kaldığı anlaşılmıştır. Hastalıklardan başka özellikle kız çocuklarının istenmemesi nedeniyle onların kasıtlı olarak öldürülmeleri bu durumun temel nedenleri arasında gösterilir. Roma'da erkek çocuklarının kızlara nazaran daha fazla değer görmesi kimi mezar epigramlarında da açıkça izlenmektedir, Davies, 1999: 153.
[1121] Civelek, 2007: 76.
[1122] Tonybee, 1971: 268.
[1123] Davies, 1999: 152; Shelton, 1998: 97.
[1124] Thomson, 1983: 98, 99.

kesiminde olan insanların cenazelerini organize eden "Collegia", "Sodalicia", "Sodalidates" gibi isimlerle bilinen bazı külüpler bulunurdu. Bu kulüplerin resmi cenaze işlemlerine ait olanı "Collegia Funeraticia" alt tabakadan vatandaşlara; kölelere ve özgürleştirilenlere ait olanı ise "Tenuiores"di. Bu kulüpler bazen bir araya gelerek toplu yemek gibi sosyal etkinliklerde bulunurlardı ve bu gruplara ait kişilerin cesetleri genellikle çoklu definlerin yapıldığı columbariumlara yapılırdı[1125].

4.6. Kent Seçkinleri, Kimlik ve Mezar Sahipliği

Epigrafik veriler söz konusu mezarlığın Kibyralı iki elit aileye mahsus olduğunu yeterince açıklamaktadırlar. Bu bağlamda; tarihsel süreç içerisinde izlenen demos ve siyasi erk nezdindeki sosyo-politik/psikolojik roller aracılığıyla belirginleşen ayrıcalıklı kent seçkinlerini ve bu zümreler ile diğer halk gruplarının sahip olduğu farklı değerler sonucunda ortaya çıkan değişik mezar türleriyle keskinleşen sosyal ayrışmaların açıkça izlenebildiği nekropolislere ya da anıtsal tekil örneklere değinerek konuyu retrospektif açıdan gerekli biçimde açıklamak faydalı olacaktır.

Yönetici sınıf, kent seçkinleri ve halk arasındaki sınıfsal ayrışmaları yansıtan somut manzaraların; idari, askeri ve ekonomik münasebetler ile ortaya çıkan çok boyutlu sosyal denklemler üzerinde inşa edilen sistemli polis devletlerinin öncüllerinden başlamak suretiyle Roma İmparatorluk Dönemi derinliklerine kadar aynı karakteristik çizgiyi muhafaza ettiği izlenir. Öyle ki; bu konu sosyo-arkeolojik temelde son derece geniş ölçekli hususi bir araştırmayı gerekli kılmaktadır. Fakat şu aşamada; işaret edilen toplumsal gerçeğin tarihsel süreç içerisindeki niteliğini ana hatlarıyla anlatabilmek maksadıyla; belirli (rolmodel) kültür bölgeleri dahilinde izlenebilen ve arkeoloji literatürüne kazandırılan bazı temel argümanların kritiğiyle genel kavramsal açıklamalarda bulunmanın konumuz ölçeğinde yeterli olacağı kanaatindeyiz. Bu noktada Klasik Dönem Anadolusu'nun sosyo-arkeolojik peyzajı konusunda; Lykia, Karia, Pisidia ve İonia'nın "sınıfsal kimlik bağlamında ayrıştırılabilir kent nekropolislerine ya da tekil mezar anıtlarına sahip olmaları nedeniyle" ideal örnekler oldukları dile getirilebilir.

Anadolu'da "erken dönem kent devletleri" ifadesiyle zihinlere çağrışımda bulunan bölgelerin ilki kuşkusuz Lykia'dır. Bölgede henüz tam olarak aydınlanamayan Arkaik Dönem öncesi şehirciliğine dair mevcut bilgiler çok açık fikirler sunamayan sınırlı sayıdaki birkaç yerleşimle (Ksanthos Akropolisi, Avşartepesi/Kyenai ve Patara Tepecik Akropolisi) temsil edilir[1126]. Dolayısıyla bölgedeki "polis/kent" anlayışının varlığı daha çok Klasik Dönem ile

[1125] Civelek, 2007: 77.
[1126] Korkut ve Uygun, 2017: 238.

başlatılmaktadır[1127]. Yüksek tepeleri yerleşke edinen Lykia kentleri, etrafı surlarla muhasara edilmiş yönetici ailelere ait yapılar kompleksi (akropolis[1128]) ve eteğinde sivil halkın yaşadığı mimari alanlar ile (polis) iki ana unsurdan oluşmaktadır[1129]. Öte yandan büyük oranda! yerleşim alanlarının dışında kalan bölgelerde ise kaya mezarları ve lahitlerden oluşan geniş mezarlıklar (nekropolis) yer alır[1130]. Lykia kentleri nekropolislerinde izlenen farklı nitelik ve niceliklerdeki mezarların toplum içerisindeki sosyal tabakalaşmayı açık bir şekilde yansıtmaları konuyla ilgili gerekli örneklendirmelerde tatmin edici cevaplar sunan ideal emsaller olarak karşımıza çıkmaktadır[1131].

Lykia'da mevcut kültürel yapının biçimlendirdiği sosyal pramidin zirvesinde kentleri idari ve askeri anlamda domine eden yerel beyler bulunurdu. Aynı şekilde üst düzey komutanlar, geniş toprak sahipleri ve güçlü tacirler bu sınıfın diğer seçkin üyeleridirler[1132]. Ksanthos Yazıtlı Dikmesi gibi mezarlar kent beylerine *(dynast)* hastılar[1133] ve "Piliye Mezarlar" ismiyle de anılan bu anıtlara ilişkin bölge genelinde günümüze değin otuz beş adet örneğin tespiti yapılmıştır[1134]. Ksanthos Nereidler[1135], Limyra-Perikle[1136] ve Trysa Mezar Anıtları gibi bilinen örneklerin de egemen sınıf içerisindeki seçkin bireylere ait oldukları bilinmektedir. Ayrıca plastik bezemelerle çok daha sanatsal niteliklerin kazandırıldığı lahitlerin de yüksek statülü askeri kimliklerce tercih edildikleri bu noktada vurgulanmalıdır[1137].

Bölgenin hemen her yerleşkesinde özellikle Telmessos, Pınara ve Limyra[1138] gibi kentlerde yüksek nicelikte bulunan sade işçilikli kaya mezarları ise daha çok orta tabakada yer alan insanlara ait mezarlardır[1139]. Bununla birlikte; bir kaya mezarının sahip olduğu formun ve plastik bezemelerle zenginleştirilmesinin doğrudan kişilerin ekonomik gücüyle bağlantılı

[1127] Borchhardt ve Bleibtreu, 2013: 44-52.
[1128] Ksanthos, Limyra, Myra, Pınara gibi kentlerin akropolislerinde bey sarayı, meydan kült anıtları, askeri alanlar mühimmat ve su depoları görülür, Çevik 2015: 177.
[1129] Korkut ve Uygun, 2017: 238; Çevik 2015: 176; Pınara Kaya Mezarı, Ksanthos Nereidler Anıtı, Merehi Lahdi, Zemuri Sarayı'nın kabartmalı altlıkları, Trysa Heroonu ve Tlos Izraza Anıtı gibi bazı anıtlarda izlenen Lykia kentleri betimlemelerinde şehirlerin yamaç ve tepelerde yerleştiği, kule ve surlarla da güvenlik altına alındığı görülür.
[1130] Daha geniş bilgi için bkz.: Hülden, 2006.
[1131] Zahle, 1983: 29, 30.
[1132] Özüdoğru, 2008: 52.
[1133] Bryce, 1979: 296-313; Çevik, 2015: 174.
[1134] Uğurlu, 2000: 359, 360.
[1135] Keen, 1992: 53-63; Çevik, 2002: 16.
[1136] Geniş Bilgi İçin Bkz.: Borchhardt, 1970.
[1137] Özüdoğru, 2008: 51.
[1138] Uğurlu, 2000: 360.
[1139] Zahle, 1983: 32, 33; Bryce, 1986: 115-171.

olduğuna ve bu mezar sahiplerinin yöneticilerden sonra gelen bir burjuvazi sınıfa ait olabileceğine de işaret edilmektedir.[1140]

MÖ 4. yüzyılda kullanımı yaygınlaşan dekorasyon ve süslemelerden uzak sade lahitler de orta sınıf aileler için üretilmiştir[1141]. Lahitler ve kaya mezarlarında okunan yazıtlar ışığında aileler arasındaki akrabalık bağlarının çözülebileceği de önerilmiştir[1142]. En alt sosyal tabakayı teşekkül eden halka ait definler ise genellikle basit kiremit mezarlardan oluşmaktadır[1143].

Lykia mezar mimarisi üzerinde yoğunlaşan araştırmacılar; mezarların konumu, mimari tasar ve dekorasyonlarının doğrudan sosyal statü ve ekonomik güç ile ilintili olduğunu belirtmişlerdir[1144]. Ayrıca; Lykia beylerine mahsus zengin rölyefli dikme mezarlar da politik amaçlı olup beylerin siyasi erklerini yansıttıkları birer semboldürler[1145]. Örnek olarak Çevik; Ksanthos'a hakim bir noktada konumlanan Nereidler Anıtı'na, Erbinna'nın kendi iktidar açığını kapatmak amacıyla inşa ettirdiği politik bir eser olarak işaret eder[1146]. Limyra Akropolisi'nde kente ve denize hakim bir şekilde inşa edilen Perikle Mezar Anıtı (MÖ 370-360)[1147] ise Perikle'nin Hellen Kültürü'ne duyduğu ilgiyi yansıtmasının yanı sıra Persler'le olan yakın ilişkiyi vurgulaması bakımından kültürel ve siyasal mesajlar taşımaktadır[1148]. Heroonda izlenen rölyefler Perikle'yi askeri anlamda Lykia'yı bütünleyen bir lider kimlik olarak yansıtır. Aynı zamanda anıtın Atina Akropolisi'ndeki yapılarla benzerliği ve Pers Kültürü'ne öykünen ikonografik unsurları da farklı kültürleri birleştirmeyi hedefleyen politik bir unsur olarak yorumlanır[1149]. Lykia'da binlerce mezar bulunmasına karşın araştırmacılar tarafından değerlendirmeye alınan örnekler, rölyef ve epigramlarıyla[1150] günümüze seslenen

---

[1140] Özüdoğru, 2008: 52.
[1141] Keen, 1998: 38.
[1142] Bryce, 1979: 296-313.
[1143] Kuban, 1999: 338.
[1144] Bu konuya dair Çevik; "Ev Mezarlar, Dikme Mezarlar, Tapınak Biçimli Mezarlar, Aediculalı Mezarlar, Arcasorion Mezarlar ve Lahitler"den her birinin form olarak günlük yaşamda bir karşılığının olduğuna işaret eder. Lykia'da farklı imkanlara sahip farklı sosyal grupların yine farklı sivil mimariler ortaya koyduğuna, Klasik Dönem ve öncesinde tapınak mimarisinde izlenen genel özelliklerin de sivil yapılarla (malzeme ve form bakımından) benzer olduğuna ve bu mimari anlayışın da doğrudan mezarlara yansıdığına vurgu yapar. Klasik Lykia'da genel olarak soylu ve köylü sınıftan vücuda gelen bir sosyal yapı bulunduğunu ve zengin sınıfa ait kaya mezarları mimarilerinin sadece sivil mimarilerdeki cephe özelliklerini değil iç tasarım niteliklerini de yansıttığını ifade eder. Dolayısıyla bir zenginin sahip olduğu evindeki oda sayıları, yine sahibi olduğu kendi kaya mezarının cephesine aynı sayıda kasetlerle yansıtılmıştır ve hatta triclinum formdaki mezar odaları da bir bey evi andronunun kopyasıdır, Çevik, 2015: 168-170.
[1145] Keen, 1998: 36.
[1146] Çevik, 2002: 16.
[1147] Borchardt, 1990: 77.
[1148] Alpaslan, 2005: 40.
[1149] Şare, 2013: 55-74.
[1150] Lykia'nın erken dönem mezar yazıtlarında sıklıkla "Malia" ismi okunurdu. Malia mezarlara herhangi bir şekilde zarar verecek insanları cezalandıracağına inanılan yerel tanrıçaydı, Athena'yla özdeşti ve mezarların koruyucu gücüydü. Ayrıca mezar hakları Mindis *(Minti)* adında sosyal bir kurum ile koruma altına alınmıştır. Minti'ye yapılan hizmet ya da ceza ödemelerine de "*adas*" denilmekteydi. Bu kurum zamanla önemini yitirerek

yerel seçkin karakterlerle ilgilidir. Bu seçkin kimseler, mezar ikonografilerinde (bir bütün olarak; konum, mimari, kabartmalar ve epigramlar) siyasal süreçlerin beraberinde gelen entellüktüel birikimleri ve kültürlerarası değer aktarımlarını özümseyerek sürmüş oldukları yaşama dair mesaj verme yollarını tercih etmişlerdir[1151].

Özetle; Klasik Dönem Lykia kent devletlerini teşekkül eden sektörel bileşenlerin yani akropolis, polis ve nekropolis ilişkilerinin yansıttığı genel tablo sosyo-kültürel ve ekonomik konjonkture dair açık mesajlar vermektedir. Akropolislerde ya da kamu alanlarında konumlanan dikme mezarlar ile heroonların beylere ve kent yöneticilerine mahsus birincil anıt mezarlar olduğu görülmektedir. Merkezi kent sınırları dışında yer alan kayaçlarda inşa edilmiş zengin plastik bezemeli kaya mezarlarının burjuvazi sınıftaki ailelere ait olduğu, sade form ve işçilik yansıtan ev tipi kaya mezarlar ile yalın işçilikli geleneksel semerdamlı lahitlerin ise orta sınıfta yer alan ailelerce tercih edildiği anlaşılmaktadır. Son olarak basit kiremit münferit mezarların ise sosyal yapının en alt tabakasını oluşturan insanlar tarafınca kullanıldığı görülmektedir.

Anadolu'da Geç Klasik ve Hellenstik Dönem içerisinde süregelen kent ve mezar ilişkileri çerçevesinde beliren sosyal manzaranın da büyük oranda aynı beşeri yaklaşımlar sonucunda şekillendiği izlenir. Karia'da MÖ 480-370 yılları arasındaki Pers istilaları nedeniyle lağvedilen kentler üzerine yeni satraplıklar kurulmuştur[1152]. Pers ve Yunan Kültürleri arasında başarılı bir siyasi denge kuran Hekatomnid Hanedenlığı'nın üyelerinden Mausolos, idareyi Mylasa'dan deniz kenarında konumlanan Halikarnassos'a taşıyarak burayı başkent yapmıştır. Kentin ortogonal (ızgara) bir imar planı içerisinde iskan edilmesine büyük önem veren kralın, agoraya yakın bir noktada kent planıyla doğrudan uyum içinde olan Maussolleion'u inşa ettirmesi ise kent planı ve anıt mezar arasındaki eş zamanlı (MÖ 367-366) organize imara işaret eder[1153]. Bu durum, siyasi erke ait bir mezarın kentin merkezi mimari plan ve tasarımını ne denli dizayn ettiği konusunda ideal bir örnektir. Ayrıca kentin tüm noktalarından görülebilen bu eşssiz yapıya kenti yüceltmek adına somut bir propaganda niteliği de yüklenmiştir[1154]. Knidos'un beş km. doğusunda bulunan ve denizden yüksekliği iki yüz m.'yi bulan bir kayalık üzerindeki anıt Aslanlı Mezar olarak bilinir. Denize nazır, Pers üslubunda[1155] yüksek pramidal bir podyum üzerine Dorik (poseido-peripteral) nizamda inşa edilen mezar anıtının kime ait olduğu tam olarak bilinmemektedir ancak; konu üzerinde

---

Roma İmparatorluk Dönemi'ne kadar varlığını devam ettirir ancak imparatorluk döneminde ise mezarların koruyuculuğunu bütünüyle bouleler üstlenir, Uğurlu, 2000: 363, 364.

[1151] Işın, 2017: 129-142.

[1152] Koca ve Akça, 2017: 44.

[1153] Koca ve Akça, 2017: 42.

[1154] Owens, 1991: 70, 71.

[1155] Dinsmoor, 1989: 257.

yoğunlaşan araştırmacılar anıtın Pers Donanması'nı komuta eden Atinalı Konon'un Spartalalar'a karşı MÖ 394 yılında kazandığı deniz zaferiyle ilintili inşa edilen bir propaganda aracı olabileceğini önermişlerdir. Fakat diğer bazı araştırmacılar ise yapı tarihiyle ilgili MÖ geç 4. yüzyıl ile erken 3. yüzyıl arasındaki geniş bir tarih aralığını önermektedirler[1156]. Labraunda Anıt Mezarı Milas'a bağlı kutsal bir yerleşke olan Labraunda'da temenos duvarının kuzeyindeki yamaç üzerine yapılmıştır[1157]. Kutsal alana hakim bir noktaya konumlandırılan bu mezar anıtının, kente büyük maddi yardımlarda bulunan İdreus'a ithafla yapıldığı düşünülmektedir (MÖ 351-344)[1158].

Hellenistik Dönem Anadolusu için polis-nekropolis ilişkileri ve bunun yanında dönemin sosyolojik yapısını okumaya imkan tanıyan erken örnek yerleşkelerden biri de Pisidia'daki Termessos'tur. Kentin nekropolis alanlarıyla ilgili yaptığı arkeolojik araştırmalarıyla konumuzla ilintili bilgiler sunan Çelgin; kentin bulunduğu arazinin sarp dokusu nedeniyle Roma İmparatorluk Dönemi definliklerinin bile büyük oranda kent suru içerisinde kaldığını, dolayısıyla Hellenistik Dönem'de daha az popülasyona sahip kent mezarlıklarının bütünüyle sur içerisinde teşekkül ettiğini ifade eder. Alketas Mezarı, diğer kaya mezarları ve kapı tasvirli ostoteklerin dışında nekropolisleri vücuda getiren başkaca tüm unsurların Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait olduğunu belirtir. Bununla birlikte mezarların niceliği, niteliği ve sahip oldukları epigramlar sebebiyle Roma İmparatorluk Dönemi nekropolisleri hakkında yeterli bilgiye sahip olunduğunu ancak; az miktarda ve epigramsız mezar örneklerini kapsayan Hellenistik Dönem'e ait nekropolis konusunda bilgilerin kısıtlı olduğuna ve hatta daha önceki dönemlere ait olası nekropolisler hakkında hiçbir verinin bulunmadığına dikkatleri çeker. Termessos'ta Hellenistik Dönem mezar tipolojisini belirleyen birincil örneklerin Lykia etkili inhumasyon kaya mezarları ve ostotekler olduğu belirtilirken Alketas Mezarı'nın da ayrı bir yere sahip olduğu da vurgulanır. MÖ 319 yılına ait bu mezar kentin tüm nekropolislerinin en eski tarihli mezarı olarak kabul edilmektedir. Büyük İskender'in Diadokhları'na ait mezarlar konusunda iyi bir örnek olan ve aynı zamanda Lykia-Makedonya etkilerini bir arada yansıtan bu mezar, bir lahit ve ostotek'e de ev sahipliği yapması nedeniyle inhumasyon ve kremasyon definlerin eş zamanlı vuku bulduğu bilgisini sunar. Alketas Mezarı'nın bir yabancıya (Makedon) ait olduğundan hareketle geriye kalan tüm kaya mezarlarının da -inşa masrafları göz önünde bulundurularak- kentin ileri gelen ailelerine ait olduğu önerilmektedir. Ayrıca mimari cepheli aediculalıların içerisinde yer alan ostotekler ile Hellenistik Dönem'e ait az sayıdaki diğer ostoteklerin de yine aynı sosyal sınıf

[1156] Waywell, 1980: 7.
[1157] Özdemir, 2014: 25.
[1158] Baran, 2012: 100.

üyeleri tarafından kullanıldığı belirtilmektedir. Hellenistik Dönem seçkinlerine ait az sayıda mezar örneğinin korunabilmesi, toplumun alt tabakasını oluşturan popülasyonun niceliksel çoğunluğuna işaret edilirken yine bu sosyal sınıfa ait definlerin de doğrudan inhumasyonlar ya da kremasyonlar şeklinde basit çukurlarda gerçekleştiği ve zaman içerisinde kaybolduğuna da dikkat çekilmektedir[1159].

Anadolu'da Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait kentlerdeki sosyal sınıflara dair ayrışmaların (mezar türleri bağlamında) nekropolislere bariz yansımalarını anlatan ideal yerleşimlerden biri de (Lykia) Trebenna'dır. Burada; kentin kuzey sınırında yüksekçe bir kayalığın üzerinde akropolis konumlanır. Akropolisin merkezi düzlüğü ya da kente bakan yüzünde farklı mezar türleri yer almaktadır. Akropolis içerisinde heroon, iki ostotek ve bir kaya mezarından oluşan az sayıda mezarlık unsurları da görülür. Akropolisin eteklerinde konumlanan ve kentin en erken mezarlığı olduğu düşünülen nekropolisdeki definlikler bütünüyle kaya mezarlarından oluşmaktadır. Bu bölgedeki en yoğun mezar yapılaşmaları ise akropolise giriş bölgesinde gerçekleşmiştir. Alan içerisindeki mezarlara yakın konumlarda tasarlanan nişler ve stel yuvaları da alanın topyekün eş zamanlı planlandığını ve ata kültünün güçlü bir şekilde hatırda tutulduğuna işaret etmektedir. Akropele girişi sağlayan sektör içerisindeki Trakondas'ın Kaya Mezarı ise yerleşkenin en önemli ve en erken tarihli mezarıdır. Konumu nedeniyle dikkatleri çeken bu mezar anıtı, kentin kurucusu olan aileye derin bir saygıyı (ölü ata kültünün devamlılığını) ifade etmektedir. Bu alanın dışında kentin batısında İrimli, güneyinde Elmin ve doğusunda Dereözü olarak adlandırılan üç nekropolis yerleşkesi daha bulunur. Bu mezarlıklar; anıt mezarlar, kaya mezarları, lahitler ve ostotekler ile bunların alt türlerinden oluşan geniş bir tipoloji barındırırlar. İrimli Nekropolisi; lokanizasyonu, topografik yapısı, akropolis ile olan yakın ilişkisi ve bünyesinde beş adet anıt mezarı barındıyor olması gibi farklı nedenlerle zengin zümreye ait bir defin alanı olarak yorumlanmaktadır. Engebeli bir yamaç üzerine konumlanan ve kayalara oyulu lahitler ile ostoteklerin Elmin Nekropolisi'nde yoğunlaşması da buranın başlangıçta bir halk mezarlığı resmi çizdiğini düşündürmektedir ancak; Lykiarch Mezarı, aediculalı mezar ve temenoslu bir anıt mezar ile çok sayıda bezemeli lahitlere de ev sahipliği yapması söz konusu nekropolisin İrimli Nekropolisi kadar önemli olabileceğini düşündürmektedir. Dereözü Nekropolisi'nde ise çoğunlukla khamasorionlar, lahitler ve ostotekler bulunur ve bunların dışında alanda bir adet aediculalı mezar dışında anıt mezarlara rastlanmaz[1160].

Kentteki tüm nekropolislerin çok farklı mezar türlerini bir arada barındırdığı da görülür ancak bu mezarların bazı tiplerinin nicelik ve nitelik olarak diğerlerine oranla daha

[1159] Çelgin, 1990: 547-550.
[1160] Çevik vd., 2005: 53-79; Daha geniş bilgi için bakınız: Çevik, 2006: 175-207.

baskın olmaları bulundukları nekropolisi diğerlerinden ayrıştırarak toplumun hangi zümreleri ya da bireylerinin sahipliği altında olduklarını açıklamaktadırlar. Öyle ki; yaşam içerisindeki sosyal statü farklılıkları dolaylı olarak ölüm sonrası sürece yansımış ve öte dünya hayatının gizlendiği mezarlarla vücuda gelen nekropolislerin özgün karakterini biçimlendirmiştir.

Roma makamlarının, tıpkı Hellenistik Dönem krallarının sahip olduğu gibi doğudaki güçlerinin pekiştirilmesine önem vermesi evrensel olarak kabul gören bir fikirdir. Hellenistik Dönem'de otoriteye itiraz etmeleri nedeniyle tehdit edilen kentlerin önde gelen üyeleri Roma'da kendilerine sadık müttefikler bulabilmişlerdir. Bu nedenle, kent seçkinleri ve Roma idareleri arasında karşılıklı çıkarlara dayanan bir anlayış ile işbirliği yapılmıştır. Zamanla bu ilişkiler gelişmiş ve Julius Claudius Hanedanlığı Dönemi'nden itibaren yerel seçkinler olarak yeni bir biçim, zamanla imparatorluğa daha da entegre olmuştur[1161]. "Hellenistik Dönem'in sonlarına doğru, özellikle Yunan şehirlerinin önde gelen vatandaşları, Roma'nın desteğiyle, siyasi ilişkilerin yürütülmesinde önemli bir rol oynamışlar ve kendi toplulukları ile merkezi güç arasında arabulucu olarak görevler yapmışlardır. Bu nedenle, Roma idaresinin muhtemel olumsuz yaptırımlarından kaçınmaya çalışırken, aynı zamanda Roma ile önemli ilişkiler meydana getirerek kazanılacak faydaların da yollarını aramışlardır. Roma aristokratlarının Yunan paideiasına verdiği önemler nedeniyle kolay gelişen bu bağlar, Augustus ve onun haleflerince Yunan Dünyası'ndaki Roma yönetiminin temelini oluşturmuştur. Yunanlılar ve Anadolu kentleri ile Roma aristokratları arasındaki ilişkiler Actium Savaşı'ndan (MÖ 31) sonra genişleyerek derinleşmiştir. Eyaletlerin hükümetlerini reforme etmeyi amaçlayan imparatorluk yönetimi, artık Romanophile elitlerini vatandaşlık (civitas) vasıtasıyla Roma sistemine dahil etme politikası uygulamıştır. Önde gelen bu vatandaşlar daha sonra tamamen sivil gücün temsilini üstlenmişlerdir. Romalılar ile anlaşmalarda rol alan söz konusu elit kişilikler imparatorluk kültünü tanıtmak için üstlendikleri rahiplik misyonunu da kullanmışlardır.

MÖ 1. yüzyıldan itibaren imparatorluk kültü, sivil peyzajın baskın bir parçası haline gelmiştir ve aristokrat aileler ile imparatorlar arasında bir bağ kurmuştur. Bu ayrıcalıklı ilişkiler kent elitlerinin kendi prestijlerini artırırken yerel bağlamda da mensup oldukları ailelerin statülerini yükseltmiştir[1162]. Örneğin, MÖ 29'da Pergamon, imparatorluk kültünün bir merkezi haline geldiği için Tanrıça Roma ve Augustus Tapınağı'nı kurma iznini almıştır. Üç günlük bir ticaret fuarını da içeren "Rhomaia Sebasta" oyunlarını planlamış ve daha sonra, Augustus'tan oyun dönemi için bir *"Ataleia Hibesi"* almıştır. Bu *Ataleia*, sadece ticaret fuarı için değil, aynı zamanda Pergamon Elaea Limanı için de iyi bir finansal kaynak olmuştur.

[1161] Rizakis, 2008: 269.
[1162] Rizakis, 2007: 317.

Yine antik yazıtlardan, bilhassa kent gymnasionunda okunan epigramlardan bilindiği üzere, köklü ve muteber bir aileye mensup varsıl ve de güçlü bir Pergamon vatandaşının MÖ 70'in akabinde çok defa yurttaşlar ile demos tarafından onurlandırması karar kılınmıştır. Bu kişinin adı Diodorus Pasparos'tur. O, Roma ile yaptığı başarılı görüşmeler sayesinde ülkesinin ağır vergiler ile haraçlardan muaf olmasını sağlamıştır. Henüz hayattayken demos birçok onurlandırmanın ötesinde onun adına Philetaireia'da bir heroon yapılmasını kararlaştırmış ve onun hero kültü için de özel bir rahip vazifelendirilmiştir. MÖ 1. yüzyılın erken dönemlerinde kentin bazı semtlerinde meydana gelen büyük yıkımın nedeni, Mithradates'in MÖ 80'li yıllardaki egemenliğine ve hemen ardından gerçekleşen Roma'nın intikam seferleri kapsamında askeri üsler konuşlandırmasına ve de uygulanan ağır vergilere bağlanmıştır. Bu ekonomik ve siyasal krizler döneminde Proconsul Lucullus'un teşvik edici idaresi altında dost isim Diodoros Pasparos'un özverili girişimleriyle kent hayatı eski günlerine geri dönebilmiştir. Diodoros bu büyük başarıları ve hayırlarına mukabil demos tarafından bir Diodorion ile onurlandırılmıştır[1163].

Şehirler umutlarını önde gelen ve tek başına gerekli entelektüel ve ahlaki niteliklere sahip vatandaşlarına bağlamışlardır çünkü soylular bazı durumlarda, kraliyet ailelerinden, yerel muhbirlerden veya en azından geniş bağlantı ağına sahip köklü ailelerden gelen bireyleri Roma'ya gönderme girişiminde bulunmuşlardır. Bir görevin başarısı, kişilerin Roma'ya ve imparatora olan bağlılıklarıyla paralel olduğundan bu temasları yürütmeyi taahhüt eden şahısların eyaletlerin önde gelen erkekleri ya da yüksek rahipleri olmaları şaşırtıcı değildir. Sivil seçkinlerin bazı üyeleri, soylu Romalı aileler ile olan kişisel ilişkileri sayesinde, Roma yönetimine daha doğrudan erişim imkânına kavuşmuşlardır. Bu şahısların retorik yeteneklere sahip olmaları da senato ve imparatoru etkileme amaçlı misyonların da başarılı olma şansını artırmıştır[1164]. Yerel seçkinlerin anavatanlarına sundukları çeşitli *"Euergetēs – Hayırsever"* faaliyetlerin kayda değer ve ayrıcalıklı olmaları, yararlanıcıların ve ailelerinin sosyal konumu üzerinde etkin bir nüfus meydana getirmiştir. Şehirler elitlerine sadık kalmışlar ve bunun karşılığını *"Huios Poleōs - Kentin Oğlu"* ve *"Patēr Poleōs - Kentin Babası"* gibi onursal unvanlarla ödemek istemişlerdir. Onlar adına şehir merkezlerine yerleştirilen statü ve unvanlarını tanıtan onur anıtları, vatandaşlara bir rol model projeksiyonunu sağlamıştır[1165]. Bu dönemde yerel seçkinlerin üyeleri, Roma'ya ve vatanlarına ikiz bağları ile dikkat çekmektedir. Zamanlarının gerçekliklerine sıkıca dayanarak, yararlarını tanıdıkları Roma

[1163] Radt, 2002: 246-248, Res. 197-200. Pergamon antik ana yolunun üstünde konumlanan (Demeter Kutsal Alanı'nın kuzeyinde) Hellenistik-Roma karakteri yansıtan bu yapılar bütünü ana hatlarıyla, dördül planda olup ön kısımda ortak bir parados ve gerisinde bulunan bir kült odası ve bir de toplantı salonundan meydana gelir.
[1164] Rizakis, 2007: 325.
[1165] Rizakis, 2007: 327.

otoritesini tamamen kabul eden seçkinlerin civitaslar üzerinden emperyalist sisteme siyasal bağlamda entegre olmaları toplumsal yapıdaki değişimin bireysel düzeydeki tezahürüdür. Bu şahıslar kendi kentleri ve Roma yönetimi arasında, yaşamlarına has kültürel ve politik gerçeklikler çerçevesinde çalışmak üzere aracı olarak ön plana çıkmışlardır. Yararlanıcılar da, kalıcı vakıflar kurarak yiyecek dağıtımı veya ziyafet organizasyonları yaparak elit ailelerinin etkilerini sürdürmeye çalışmışlardır[1166]. Bu alışkanlıklar Asia Minor ile Ege Dünyası'nda kısmen aynıydı.

MS 2. yüzyılda yaşanan barış ve sükunet ile imparatorluğun doğusundaki Hellenizm Rönesansı, şehirlerarası bağlantıları güçlendirmek için yeni fırsatlar doğurmuş ve sivil seçkinlere etkin olabilecekleri yeni bir arena sunmuştur. Şehirler çeşitli sorunlarla karşı karşıya kaldıklarında, özellikle polisin geleceğini ve refahını yakından ilgilerinden derin siyasi veya ekonomik sorunlar gündeme geldiğinde elit kimselerden yardım talep etmişlerdir. Bu sorunların valiler, senato ve hatta imparatordan önce yerel seçkinlere sunulması, onlara geniş bir izleyici kitlesi önünde vatanlarının çıkarları için ısrarcı olmak adına pozitif fırsatlar tanımıştır[1167]. Bu şartlar ayrıca, söz konusu şehirlere seçkinlerin sağladığı faydaları takdir etmek ve hizmetleri konusunda onları onurlandırmak gibi fırsatları da beraberinde getirmiştir. Doğal afet veya yangın gibi zor durumlarda, şehirler maddi yardım çağrısında bulunmuşlardır. Bazı istisnai durumlarda önde gelen vatandaşlar, bir elçilik kurulmasını beklemeden imparatorlara kişisel bir başvuru da yapmışlardır. Bu tür müdahalelerin tipik bir örneği, korkunç bir depremden zarar gören kendi kenti Smyrna lehine Aristeides'e aittir. Marcus Aurelius'a duygusal ve son derece retorik bir mektup gönderen Aristeides Smyrna'dan bir elçilik gelmesini beklemeden senatonun restorasyon için hemen para oylamasını istemiştir. Ayrıca imparatora piyasaların organizasyonu ile dinsel ve sportif festivallerin tarihleriyle ilgili sorunları da dile getirmiştir[1168].

Bu yüzyıl, Roma'nın Anadolu Eyaleti'ne bağlı birçok şehrinde, yaşadıkları ya da bağlı oldukları kentlerin yanı sıra başka çok sayıda kentlere de yapmış oldukları evergetic faaliyetlerle ismini duyuran elit kimliklerle dikkat çekicidir. İlgili isimlerin başında şüphesiz Rhodiapolisli Opramaos gelir. Bölgenin en zengin ailesinin en ünlü üyesi olmasının yanı sıra Lykia'nın başkaca ünlü aileleriyle de akrabalık bağları vardır. Komutan, başrahip, mahkeme başkanı ve aynı zamanda tüccar olan Opramaos'un yaşamı boyunca maddi manevi açıdan en yüksek verime ulaştığı çağı İmparator Antonius Pius Dönemi'ne (MS 138-161) tesadüf etmiştir. MS 114 yılında ilk görevi Arhipylakia'dır ve 136 yılında ise Lykia'nın birlik katipi,

[1166] Rizakis, 2007: 329.
[1167] Dio, Oratio: 44, 12.
[1168] Dio, Oratio: 32. 3; Philostratus, Vita Sophistarum: 2. 9.

Lykiarchos ve imparator kültünün başrahibi olmuştur. Neredeyse tüm Lykia kentlerine büyük yardımları olan Opramaos çok defa da onurlandırılmıştır. MS 141 yılında meydana gelen depremle zarar gören Lykia kentlerindeki bir takım kamu yapılarının onarılması için şaşırtıcı rakamlarla maddi yardımlar gerçekleştirmiştir. Lykia Birliği için geniş araziler hibe eden hayırsever, birlik üyelerine aidat ödemelerinde bulunmuş ve de tarım arazilerinin yıllık gelirini Tlos'ta düzenlenen pantaeterik bayramlara bağışlamıştır. Öte yandan sayısız sosyal aktiviteler ya da ihtiyaçlar için büyük maddi harcamalar yapmıştır. Kendisinin yaptığı bu yardımlar ve imparatorlar ile olan mektuplaşmaları ölümünden sonra Rodiapolis'te anısına inşa edilen tapınak planlı anıt mezarın cephesi ile yan duvarlarında nakşedilen ve antik dünyanın en uzun yazıtları arasında olan bir Hellence epigram ile detaylıca anlatılmıştır. Kentin merkezinde yer alan tiyatronun önündeki meydanda inşa edilen bu yapı yalnızca cepheden çıkılan yüksek bir podyum üzerinde prostylos planda ve Korinth nizamındadır. Üst yapı ise kenarları antefikslerle süslenen, köşe ve tepelerinde akroterler bulunan bir kırma çatıdan oluşur. Yine bu alanda inşa edilen stoanın -anıt mezar ve tiyatroyla plansal açıdan büyük bir uyum içinde olması nedeniyle- tapınak mezarla aynı proje kapsamında yapıldığı düşünülmektedir[1169].

Anadolu kentlerinin yetiştirdiği Pakt Romana Dönemi devlet adamlarından biri de Tiberius Julius Celsus Polemaeanus ya da bilinen kısa ismiyle Efesli Celsus'tur. Asya Eyaleti'nin Prokonsülü (Genel Vali) olan babası anısına oğlu Tiberius Julius Aquila Polemaeanus MS 113-118 yılları arasında mezar işlevi de olan bir kütüphane inşa ettirmiştir. Yapının girişinde bulunan birçok epigram onun yüksek kariyeri, ailesi ve Aquila Vakfı'nın hizmetlerini anlatmaktadır. Yapının görkemli cephesindeki çeşitli plastik eserler erdem ve entellektüel birikim yoluyla ulaşılan ölümsüzlüğün mesajını vermektedir. Dönem normları gereği bir ölünün kent içine defnedilmesi yasaktır[1170] ancak, bu kural kütüphanenin aynı zamanda Efes Meclisi'nin arşiv binası olarak kullanılması koşulu ile aşılmıştır. Dikdörtgen plandaki yapı iki katlı olup aedicula ve heykel mihraplarıyla hareketlendirilen cephenin ilk katı İon, ikinci katı ise Korinth nizamındadır. Yapının iç mekanı da yine her iki katın sütunlarla yükseltildiği revaklardan oluşur. Girişin karşı duvarında ise iki kat boyunca yükselen yarım kubbeli bir mihrap (apsis) tasarlanmıştır. Buradaki podyumda Baba Celsus'un defnedildiği Efes tipi girlandlı lahit konumlanır. Yapının cephesinde, alt kat entabülatürlerinin en üst kısımlarında kırmızıya boyanmış Yunanca bir yazıt yer alır. Buradaki metinde; Roma Konsülü Tiberius Julius Aquila'nın Asya Prokonsülü olan babası Tiberius Julius Celsus Polemaeanus anısına bu kütüphaneyi yaptırdığından ve Aquila Ailesi fertlerinin binayı

[1169] Çevik, 2008: 26-31.
[1170] Toynbee, 1971: 73.

bütünüyle tamamladığından bahsedilir. Vasiyeti yerine getiren birey Tiberius Julius Aristio olup kendisi üç defa Asiarch memurluğu yapmıştır. Yapının girişinde yer alan merdivenlerin her iki yanındaki parapet duvarlarındaki ise bilingual yazıtlarda (güneyi Yunanca, kuzeyi Latince) Roma geleneğine uygun olarak Tiberius Julius Celsus Polemaeanus'un üst düzey memuriyet yaşamı anlatılmıştır[1171].

MS 70-75'li yıllarda doğan oğlu Aquila, 110 yılında Roma'nın *Suffectus* Konsülü olmuş ve babasının Roma'daki imar faaliyetlerinde yer alan sanatçı ve ustaları Efes'e getirterek kütüphane projesinde görevlendirmiştir. Öyle ki bu kütüphanenin bezemelerinde Sezar ve Trajanus Formları'nda ortaya çıkan ve o zamana değin Asia Minor'de bilinmeyen motifler tercih edilmiştir. Ayrıca yapının cephesinde yer alan dört adet niş içerisinde duran heykel altlıklarında Celsus'a atfedilen dört ayrı faziletin isimleri büyük harflerle yazılmıştır. Günümüze ulaşan üç yazıtta ayrı ayrı "Celsus'un; Bilgeliği, Becerikliliği ve Deneyimi" okunmaktadır. Üst kat güney taberna duvarında yer alan yazıtta ise vakıf antlaşması uzun bir şekilde dile getirilmiştir[1172].

Bu dönemde yüksek statülerdeki devlet adamlarının kendini bir kütüphaneye defnettirme fikri revaçtadır. Aynı dönemde Bitynia'da Prusalı ünlü Retor Dion Chrysostomos ise inşa ettirdiği kütüphanenin avlusuna kendisi ve ailesi için özel bir definlik yaptırmıştır. Nysa'da da MS 130 yılında yapılan kütüphaneye ait avlunun alt kısmında kurucusunun mezarı yer almaktadır[1173]. 1992 yılında Sagalassos araştırmacıları tarafınca keşfedilen bir kütüphane önemli bir ailenin üyeleri ve inşaatın asıl kurucusu Titus Flavius Severianus Neon hakkında onur yazıtları içermektedir[1174]. Prosopografisi tamamen Devijver tarafından analiz edilen bu altı kişilik ailenin dört üyesi şehirle olan aile bağlarını gösteren sıfatları taşıyorlardı. Titus Flavius Severianus'un büyükbabası Titus Flavius Neon'un, meclis ve halk tarafından onurlandırıldığı da bir yazıt ile anlaşılmıştır[1175]. Titus Flavius Neon'un Sagalassos

---

[1171] Bir Romalı süvarinin oğlu olan Celsus MS 45 yılında Sardes'te doğmuştur. Hukuk üzerine eğitim aldıktan sonra kariyerine MS 68 yılında Aleksandria'daki bir askeri birlikte *Tribunus - Askeri Yargıç* olarak başlamıştır. Ertesi yıl imparatorluğunu ilan eden Vespasianus onu güvenilirliği nedeniyle senatörlüğe terfi ettirmiştir. Bundan sonra Roma'da "*Aedilis – Bayındırlık Memuru"* olarak ilk sivil görevine başlayan Celsus MS 70 yılında "*Praetor - Yüksek Yargıç"* olmuştur. MS 78-85 yılları arasında Kapadokia Eyaleti'ndeki "*Legatus Iuridicus – Büyükelçi"* görevinden sonra Suriye'de Lejyon Kumandanlığı ve son olarak da Bithynia ve Pontus Praetorlüğü'nü yapmıştır. MS 89-91 yılları arasında ise Kilikia'da "*Legatus - İmparator Vekili/Lejyon Komutanı"* olarak görevlendirilen Celsus başarıları nedeniyle imparator Domitianus tarafından "*Suffectus - Görev Dönemi İçinde Boşluk Doldurmak Üzere Atanmış Konsül"* Konsüllüğü'ne atanmış ve "*Quindecimviri Sacris Faciundus - On Beş Üyeden Oluşan Kutsal Heyet"* heyetine katılmıştır. Sonraki yıllarda Roma Formu'nda inşa edilen kamu yapılarının finansmanlığı ve korumasından mükellef olmuştur. Kariyerinin zirvesine ise İmparator Trajanus Dönemi'nde (MS 106/07) kazandığı prokonsüllükle başkenti Efes olan Asya Eyaleti'nin valisi olmuş ve MS 104 yılında burada ölmüştür.

[1172] Detaylı bilgi için bkz.: Strocka, 2005: 33-44.

[1173] Strocka vd., 2012: 247-259.

[1174] Devıjver, 1993: 107-123.

[1175] Devijver, 1993: 107.

İmparatorluk Kültü'nün kurucusu, daimi bir *"Agōnothetēs - Müsabaka Organizatörü"* ve Sagalassos'un imparatorluk kültlerine yönelik dini görevlerini yerine getirmeyi finanse eden bir hayırsever olduğunda şüphe yoktur. Aynı derecede önemli olan, Titus Flavius Neon da imparatorluk kültünün ilk başrahibi olarak onore edilmiştir. Konsey ve halk tarafından *"Mētēr Poleos - Kentin Annesi"*[1176] sıfatıyla onurlandırılan eşi Claudia Severa da Trajanus ve şehir onuruna bir anıt diktirterek emperyal ideolojinin sembollerini tanıtmaya katılmıştır. Bununla birlikte; Neon'un kızı Flavia Severa, aile geleneği olarak kurulmuş gibi görünen bu yaklaşımla *" Thugathēr Poleos - Kentin Kızı"* unvanıyla ödüllendirilmiştir[1177]. İmparatorluk kültüyle ilgili bazı münasebetleri, kentin dini yaşamı ile ilişkili oyunların organizasyonu ve finansmanı ile kamu binalarının inşasına katılımları bu ailenin itibarını ve sosyal konumunu artırmıştır. Ayrıca özel politik eylemler olan bu faaliyetler ailenin erkek ve kadın üyelerine, "*Thugathēr-Huios-Mētēr /Poleōs"* sıfatlarıyla ilgili meşru bir iddia öne sürmüştür[1178].

Severuslar Dönemi'nde, kentlerin Romalılar'a karşı gösterdiği sadakat ve hayırseverlikler (*Nomimophrosyne*) sıkça vurgulanmıştır. Bununla birlikte, bu argümanları kullanamayan şehirler ise, büyüklükleri, güzellikleri ve de kültürel anlamda tarihi bir merkez oldukları gerçeği üzerinden sağlanan ayrıcalıklardan yararlanmaya çalışmışlardır. Kamu alanlarında sergilenen taşlara haklar ve ayrıcalıklar yazılmıştır; bunun en muhteşem örneği Aphrodisias'taki "Arşiv Duvarı" dır. Bu duvar; şehrin ayrıcalıklarını ve Roma makamlarıyla kurdukları ilişkiler nedeniyle halk tarafınca onurlandırılmış seçkin bireyleri vurgulayan çok sayıda belgenin bir seçkisinden ibarettir[1179].

Öte yandan MS. 3. yüzyıla kadar şehirler, mükemmellik ve liderliği vurgulayan terimlerle zengin vatandaşların itibarlarını tanıtma ifadelerini artırmışlardır[1180]. *"Protheuontes - Önde Gelenler/Kişiler"* sıfatı onu kullanan kişinin üstün sosyal konumunu gösteren onurlu bir unvan olmuştur. Ancak MS 3. yüzyıldan sonra daha dar bir anlam kazanarak sadece maddi ofisler ve yetkinlikler ile bağlantılı hale gelmiştir. MS 3. yüzyıldan itibaren ise Euergetism'e tahsis edilen fonların oranında bir artış görülmektedir. Yunan tarzı atletik yarışmalar ve bazen de Roma tarzı oyunlar, festivaller ve kutlamalar da bu fonlarla karşılanmıştır. Büyük aileler bu zamanlarda birkaç gün devam eden festivalleri ve ziyafetleri kendilerini halka tanıtmak için kullanmışlardır[1181]. Bu fonlar, MS 2. ve 3. yüzyılda Pamphylia ve Pisidia'da *"Themides"*

[1176] Devijver, 1993: 108.
[1177] Detaylı bilgi için bkz.: Devıjver ve Waelkens, 1999: 293-314.
[1178] Devıjver, 1996: 117-118.
[1179] Rizakis, 2007: 322-323.
[1180] Geniş bilgi için bkz.: Zoumbaki S.,"Elis und Olympia in der Kaiserzeit". Das Leben einer Gesellschaft zwischen Stadt und Heiligtum auf prosopographischer Grundlage, (Meletemata 32), Athen, 2001.
[1181] Rizakis, 2008: 275.

(θέμιδες) olarak adlandırılır ve herhangi bir kült ile bağlantılı değildirler[1182]. Bu tür faaliyetler dışındaki *"Themides"* teriminin azlığı, yerel seçkinlerin oyunlarla daha fazla ilgilendiğini göstermektedir. Söz konusu törenlerin görece olarak daha geç ortaya çıkması, bu bölgelerin Hellenizm'in değerlerini diğerlerine göre sonradan kabul ettiğini ya da diğer alanlarda olduğu gibi burada da seçkinlerin dikkatini çeken yeni bir evergetizm faaliyeti olduğunu göstermektedir[1183].

Perge, Sagalassos, Stratonikeia ve diğer Asia Minor şehirlerinden toplanan kanıtlar, en yüksek mevkilere sahip kişilerin *"Huios - Dēmou / Boulēs / Poleōs"* gibi fahri unvanlarla onore edildiklerini ve bu kimselerin emperyal ideolojiyle yakından ilişkili güçlü yerel devlet adamları olduklarını göstermektedir[1184].

Adada'da yerel başrahip ve dört kez "*Proboulos - Sulh Hakimi"* olan Tlamoas oğlu Antiochos, *"Philopatris - Ülkesini Seven", " Ktistēs - Kurucu"* ve *"Huios Poleos - Kentin Oğlu"* gibi yüksek sıfatlarla onurlandırılmıştır. Antiochos, karısı Hoplon kızı Anna ve iki oğlu Tlamoas ve Antiochos'la birlikte, *"Philopatrisler - Ülkesini Sevenler"* ve *"Huioi Poleoi - Kentin Oğulları"* unvanlarıyla Afrodit Tapınağı'nda bir heykelin ve diğer dekoratif eserlerin kurulmasını finanse etmiştir[1185].

Stratonikeia'da *"Huios Poleōs"* unvanları genellikle üç veya dört kuşak boyunca en az iki yerel ailenin üyelerine atfedilen kalıtsal bir ayrım biçimini almıştır. En etkileyici durum ise, Zeus Panamaros ve Augustus rahibi olarak hizmet etmenin yanı sıra, Augusti için bir tapınağın kurulmasına da destek veren Tiberius Claudius Theophanes'in ailesiyle ilgilidir. Theophanes, *"Philocaisar - İmparatorun Dostu"* ve *"Philopatris - Vatanın Dostu"* ve ardından *"Huios Poleōs - Kentin Oğlu"* unvanları ile ödüllendirilmiştir. Ayrıca oğulları Tiberius Claudius Laenas, imparatorluk kültünün başrahibi olarak, aynı unvanını babasıyla paylaşırken, kızları Claudia Leontis de annesiyle paylaşmıştır[1186]. Paeonius'un oğlu Tiberius Claudius Menippus aile geleneğini sürdürmüş ve Kutsal Gerousia tarafından dikilen onursal bir yazıtta, Menippus *"Huios Poleos – Kentin Oğlu"* olarak tanımlanmıştır[1187].

Termessos'ta *"Philopatris" ve "Huios Poleōs"* olarak da belirlenen Tanrıça Roma'nın daimi rahibi Apollonios, kendi masrafları ile inşa ettirdiği bir su kemerini Tanrı

[1182] Geniş Bilgi İçin Bkz.: Farrington, 2008: 241-249, Θεμιδεσ and The Local Elites of Lycia, Pamphylia and Pisidia.
[1183] Rizakis, 2008: 276.
[1184] Giannakopoulos, 2008: 250.
[1185] IGR III, 1906: 364-365.
[1186] Tiberius Claudius Laenas: I. Stratonikeia, 169, 172-176, 183, 185, 1024; Claudia Leontis: I. Stratonikeia, 183, 185-187.
[1187] Tiberius Claudius Menippus: I. Stratonikeia, 1323.

Agusti ve yerel Demos'a adamıştır[1188]. Bu anıtta Apollonios'un, anavatanının su ile ilgili ihtiyaçlarını karşılaması emperyal kuruma olan sadakatinin ifadesi ile mükemmel bir şekilde birleştirilmiştir. Bununla birlikte, *"Kentin Oğulları'nın"* imparatora sadakati, yalnızca ideolojik ya da dini formda değildi[1189]. Aslında emperyal kuruma verilen destek, özellikle ihtiyaç zamanlarında daha pratik ve etkili olabilirdi. Böylece; Augusti'nin başrahibi, Dionysos'un sürekli rahibi olan aynı zamanda "*Philopatris"* ve "*Huios Poleōs"* unvanlarıyla onore edilen Termessoslu Hoples, askeri bir keşif sırasında Termessos tarafından gönderilen birliklerle müttefiki Marcus Aurelius'a yardımda bulunmuştur[1190].

*"Huios - Poleōs / Boulēs / Dēmou"*lar en üst düzey yerel siyasi ve dini ofislere odaklanan ve çoğu durumda emperyal kültün yerel ajanları olan ve de emperyal ideolojinin çeşitli yönleriyle yakından ilişkili güçlü yerel devlet adamlarıydı. Aynı ailelerde nesilden nesile aktarılan *"Huios Poleōs"* sıfatları boş bir onur değildi aksine; yasal sivil toplum organlarının yararlarını dava edinen ve özellikle vatanları ile tanrılar arasında arabuluculuk yapan kimselerin resmi olarak tanınması anlamını barındırıyordu[1191].

Toplumları vücuda getiren bireyler ve onların sosyal hayatlarını belirli normlar aracılığıyla farklı açılardan şekillendiren yönetim kurumları arasındaki maddi-manevi ilişkilerin çizdiği yaşam modellerinin her durumda ve zaman diliminde öte dünya inancı ile ilgili unsurları da dönüştürdüğü tarihsel bir gerçektir. Öyle ki bu insani değerin, içinde bulunduğu dönemin kültürel, ekonomik, politik ve askeri güçlerini elinde tutan egemen sınıfların kanıksadığı ideallere hizmet eden mekanizmaların etkilerine açık bir sosyal platformda var olduğu görülmektedir. Elbette bu durumun, tarihsel gerçeklerin insan topluluklarını hedef alan dayatmalarıyla yarattığı farklı sosyal yapılaşmalara bağımlı bir şekilde zorunlu olarak başkalaştığı izlenmektedir. Kronolojik bağlamda konu daha somut argümanlar üzerinden değerlendirildiğinde; inanç, doğal şartlar, ekonomik durum, politik uygulamalar ve kültürlerarası etkileşimler gibi değişik faktörlerin bütünlediği sosyo-kültürel yapıların Klasik Dönemler'den Roma İmparatorluk Dönemi sonlarına değin kaçınılmaz bir şekilde farklı karakterlere büründüğü görülür. Klasik ve Hellenistik Dönem Anadolu kent devletlerinde izlenen sosyal yapıların daha çok yerel ve geleneksel değerlerden beslenen bir kültürel zeminde meydana geldiği izlenmektedir. Coğrafi şartlar ile dönemin sunduğu askeri ve politik bazı zorunluluklar bu kentlerin oldukça kompakt ve de korunaklı yaşam alanları içerisinde inşa edilmesini zaruri kılmıştır. Dönem itibarıyla popülasyonun daha az olduğu bu

[1188] TAM III, 1941: 16.
[1189] TAM III, 1941: 98.
[1190] TAM III, 1941: 105-106.
[1191] Giannakopoulos, 2008: 262.

kentlerde sosyal pramidi bütünleyen halklar içindeki sınıfları ayrıştıran çizgilerin daha net olduğu söylenebilir. Bu olgu, yönetici sınıf ile toplumun en alt tabakasını oluşturan sosyal kitleleri birbirinden ayırt edici somut unsurlarla hayatın içine bilinçli bir şekilde entegre edilmiştir.

Lykia beylerinin defnedildiği dikme mezarlar ve heroonlar aynı zamanda onların politik ve askeri gücü ile ölümsüzlüğünü dile getiren birer sembol niteliğindedirler. Bazen bu yapılar onların politik açmazlarını kapatan enstrümanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Denizaşırı kültürleri tek bir potada eriterek yeni bir kültür sentezi hedefleyen ideolojik zihinler için de son derece uygun bir vitrin olan bu özel mezarlar, bazen de dönemin önde gelen siyasal güçleriyle oluşturulmak istenen iyi ilişkilere dikkatleri toplayan birer propaganda aracı olmuşlardır. Konumları itibarıyla bulunduğu kentlerin merkezi planlarını bile organize eden bu anıtsal mezarlara bazen kentlileri yücelten ve onları ünlü yapan eşsiz bir idol kimliği kazandırılmıştır. Askeri zaferlerin sonsuza dek hatırda tutulması amacını da içinde barındıran bu anıtların bazen de yardımları nedeniyle şehir halkı tarafından onore edilen üstün nitelikli yöneticilere ithaf edildiği de görülmektedir.

Klasik ve Hellenistik Dönem boyunca burjuvazi ya da orta sınıf halk tarafınca yaygın olarak benimsenen zengin bezemeli ya da sade işçilikli kaya mezarları ile nitelikli ostotekler de yine ait oldukları ayrıcalıklı aile fertlerinin yaşamları boyunca elde ettikleri başarılarını, insani birikimlerini ya da erdemlerini günümüze yansıtan birer ayna gibidirler. Toplumun en alt yapı taşlarını oluşturan emekçi alt sınıfın ise sahip oldukları sosyal konumları ve beraberinde gelen çok yönlü kısıtlı yaşamları ölülerini daha çok doğaya bağlı primitif yöntemlerle defnetmeye mecbur kılmıştır. Öyle ki basit kiremit ya da çukur şeklindeki ölü yataklarına inhumasyon veya kremasyon usulüyle defnedilen mezarlara ait az sayıda örneklerin tespiti toplumun bu kesimine ait insanların yaşam biçimleri konusundaki soru işaretlerini tam olarak cevaplayamamaktadır.

Uzun soluklu savaşlar nedeniyle ortaya çıkan kitlesel kaosların cereyan ettiği Hellenistik Dönem'in sonlarında siyasal, askeri ve idari olarak Anadolu'da söz sahibi olmaya başlayan Roma İmparatorluğu doğuda elde ettiği başarıları güçlendirmenin ve daimi hale getirmenin yollarını aramıştır. Kentler içerisinde köklü ailelerden gelen elit kimselerin Roma ile geliştirdikleri müşterek ilişkiler, birçok kenti zamanla Roma müttefiki haline getirmiştir. Karşılıklı çıkarlara dayanan bu ilişkiler özellikle Claudiuslar Dönemi'yle birlikte toplum içinde yerel seçkinler olarak yeni bir sosyal gücün siyasi erke adapte olmasıyla devam etmiştir. Bu sürecin hızlanmasında kentleri ayrıcalıklı kılan ve kökleri geçmişe uzanan bir takım öznel değerler bilinçli olarak diplomatik platformlarda araç olarak kullanılmışlardır.

Örnek olarak Roma'nın Yunan Paideiası'na ayrıcalık tanıması söz konusu kıtadaki kentlere siyasal ve ekonomik anlamda avantajlar sağlamıştır. Eyaletlerin yönetimini kolaylaştırmak adına kent senatolarını elinde tutmak isteyen Roma idaresi, vatandaşlık hakları *(civitas)* tanıdığı kendilerine yakın seçkin kimseleri *(Rhomanophile)* sisteme dahil etme siyaseti gütmüştür. Zamanla halkın sivil gücünün timsali olan bu seçkinler imparatorluk kültünü tanıtmak yolunda rahiplik makamlarını da kullanmışlar ve imparatorlar adına inşa ettikleri tapınaklarla *"Philokaisar"* ya da *"Philopatris"* unvanlarını kazanmışlardır. Kent meclisleri de bu konuya kayıtsız kalmayarak mükemmellik ve liderlik vasıflarını vurgulayan "*Proteuontes"* unvanı ile bu yerel insanların itibarlarını artırmışlardır. Özellikle Severuslar Dönemi'nde imparatorluğa sadakati ve hayırseverlikleri ile bilinen kentler ise *"Nomimophrosyne"* sıfatıyla anılmıştır. Bu dönemde kentler ve kent soyluları tarafınca icra edilen sosyal, siyasal, ekonomik ve askeri faaliyetleri Romasentrik bir siyasi mentalitenin yönlendirdiği açıkça izlenmektedir.

Kamuyu ilgilendiren sorunların baş gösterdiği zorlu süreçlerde (deprem, yangın, ekonomik krizler vb.) faal olan kent seçkinleri gerek kendi finanslarıyla gerekse Roma merkezden temin ettikleri maddi yardımlarla sosyal buhranları çözerek halkın büyük sempatisini kazanmışlardır[1192]. Bazı durumlarda uygulanan ağır vergilerden de muaf olmak konusunda da başarılar sağlayan kent elitleri sebastaionlar, gymnasionlar, hamamlar, su kemerleri, limanlar, stoalar, stadionlar ve kütüphanelerin inşası gibi oldukça geniş bir listeyi teşekkül eden imari faaliyet alanlarındaki büyük yardımları nedeniyle kent tarafından "*Ktistes – Kurucu"* unvanıyla onurlandırılmışlardır. Bunun yanı sıra seçkinlerin düzenlediği; yiyecek taksimleri, ziyafetler, ilahi şölenler, ticaret fuarları, imparatorluk kültü ihtiyaçları ve agonlarla ilgili maddi kaynak gerektiren sosyal organizasyonları üstlenmeleri (*Agonothetes*) kendilerine demoslar ve bouleler tarafından birçok onursal unvanın (başta "*Euergetēs"* olmak üzere) verilmesine meşru bir zemin hazırlamıştır. Epigrafik kayıtlarda sıklıkla rastlanan bu unvanları aşağıdaki tabloda olduğu gibi topluca açıklayabiliriz.

[1192] Konuyla ilgili olarak; MÖ 1 ile MS 3. yüzyılları arasında ardışık olarak yeni yapılaşmalarla büyütülen Kibyra Tiyatrosu'nun diazomasındaki on bir adet parapet bloğu epigramlarında, hayırsever vatandaşların Kibyra demosu ve Kibyralı elit ailelerce onurlandırıldıkları okunmaktadır. Onore edilen bu şahıslardan biri de dört kez Roma'ya giderek imparatorla görüşen ve başarılı sonuçlarla yurduna dönen Quintus Veranius Philagrus'tur. Ayrıca yine bu epigramlardan okunduğu üzere Kibyra'da önemli bir yere sahip olan gymnasion yöneticileri (Gymnasiarkh) övülmüştür ve hatta bunlardan bazıları ömür boyu Gymnasiarkh ilan edilerek onore edilmişlerdir, Corsten, 2002: 64, 42A-C. Konuyla ilgili daha geniş bilgi için bkz.: Özüdoğru, 2020: 225-227.

Tablo 4.21

Roma Dönemi'nde Yerel Seçkinlerin Üstlendikleri Unvanlar-Sıfatlar			
Unvan - Sıfat	**Anlamı**	**Unvan - Sıfat**	**Anlamı**
Philorōmaios	Roma Dostu	*Euergetēs*	Hayırsever
Philocaisar	İmparatorun Dostu	*Patēr Poleōs*	Kentin Babası
Philopatris	Ülkesini Seven	*Mētēr Poleōs*	Şehrin Annesi
Nomimophrosyne	Sadakatli	*Tygathēr Poleōs*	Şehrin Kızı
Civitas	Roma Yurttaşlığı	*Huios Poleōs*	Kentin Oğlu
Protheuontes	Önde Gelen (Kişi)	*Huios Dēmou*	Halkın Oğlu
Ktistēs	Kurucu	*Huios Boulēs*	Meclisin Oğlu

Bu unvanlar elit bir ailenin ardıl kuşakları tarafınca da uzun süreler kullanılan kalıtsal sıfatları olmuşlardır. Anıt mezarlar da söz konusu seçkinlerin çok boyutlu elde ettikleri onursal kazanımlarını ölümsüzleştiren ve bu konuda sosyal hafızaları her daim canlı tutabilen etkili bir enstrüman olarak kullanılmışlardır. Erken dönemlerden beri bu anlayışın birincil sembolleri olan Dikme mezarlar, heroonlar ile kaya mezarların yanı sıra Roma İmparatorluk Dönemi'nde benimsenen tapınak planlı mezarlar, lahitler ve hatta mezar içeren kütüphaneler bu ideolojiler bağlamında tasarlanan yapılar olarak dikkat çekmektedirler. Bu anıtlarda mezar sahiplerini yücelten özel sıfatların hususiyetle vurgulanmasıyla topluma her açıdan örnek olabilecek rol model bir şahsiyetin ideal karakteri ile ilgili açık mesajlar iletilmektedir. İlgili dönemlerde bir propaganda amacıyla ortaya çıkan bu geleneğin somut kalıntıları geçmiş toplumların sosyolojik yapısına ışık tutan son derece önemli argümanlar olarak epistemolojik tartışmalar zemininde Arkeoloji'ye ve Eskiçağ Tarihi'ne ciddi katkılar sağlamaktadır.

Araştırma konumuzun odak noktasını teşkil eden aile mezarlığının da kente ulaşımı sağlayan ana yolun hemen kenarında konuşlanmasının ve genel mimari hatlarıyla oldukça anıtsal bir görünüm sergilemesinin ötesinde çok daha farklı anlamları barındıran, sadece bir mezarlık olmayıp ait oldukları ailelerin maddi ve manevi kazanımlarını vurgulayan etkili bir teşhir alanı niteliğindedir (Res. 90, 96). Öyle ki kentin ileri gelen Claudii ve Flavii Aileleri, şahsi mülkiyetleri altında bulunan bu mezarlığa kendi sosyal statülerini çok yönlü ve etkili bir biçimde vurgulayabilen özel bir propaganda misyonu yüklemiştir. Mevcut arkeolojik ve epigrafik veriler araştırmacıları bu fikrin kanıksanması konusunda yeterince tatmin edici durumdadır. Alan içerisinde izlenen çok sayıda epigramın bu ailelerin künyeleri ya da akrabalık bağlarınına ilişkin bilgileri sakladığını daha önce dile getirmiştik ancak; söz konusu ailelerin isminin zikredildiği epigrafik veriler sadece alandaki yazıtlarla sınırlı değildir. 2009 yılında kent stadionuna ait takın konumlandığı alanda yapılan kazılarda saptanmış iki adet heykel altlığında yine bu ailelerden birinin, Flaviiler'in ismi okunmaktaydı. Tanrı Zeus, İmparator Septimius Severus ve Ailesi onuruna atfedilen stadionun imar finansörlüğünde,

demos ve boule tarafından onurlandırılan ailenin seçkin bireyleri Flavius Capiton ve kuzeni Titus Flavius Ovidianus da yer alıyordu[1193]. Söz konusu yazıtlar aracılığıyla halk ve kent yönetimi nazarında ne denli önemli bir yer edindiği mezarlık alanının keşfinden çok önce anlaşılan Kibyralı bu elit aile yüklendiği ktistes (kurucu) sıfatı ile demos belleğinde politik ve sosyo-psikolojik bir yer ediniyordu. Kent ana yolunun kenarındaki aile mezarlığı ile kent stadionunu bünyesinde barındıran görsel karenin, stadion (dolayısıyla Kibyra) ve Flavii Ailesi arasındaki maddi-manevi bağları en güçlü şekilde dile getiren politik karakter olduğu son derece açıktır. Böylece yerli veya yabancı sosyal zihinlere ustalıkla dokunabilen bu propaganda/algı enstrümanıyla Kibyra halkı içerisinde Flaviiler'İn ve de akrabaları Claudiiler'in sahip olduğu sosyal ayrıcalığın toplum hafızasında yaşatılması sağlanmıştır.

4.7. Tarihleme

Kibyra Doğu Nekropolis yayılım sahasında bulunan ve kente ulaşımı sağlayan ana yolun kenarındaki yaklaşık seksen metrelik bir alanı yerleşke edinen Claudii ve Flavii Aileleri'ne ait özel mezarlığın, epigrafik ve arkeolojik verilerin sunduğu bilgiler ışığında üç ardıl yapılaşma aşaması ile vücuda geldiği anlaşılmaktadır. İşaret edilen evrelerin kapsadığı zaman dilimleri ise kronolojik olarak; "Erken Antoninler Dönemi", "Geç Antoninler Dönemi" ve "Geç Antoninler–Erken Severuslar Dönemi" olarak belirmektedir. Söz konusu evrelerin ilkinin tekil yapılaşmalarla kendi içinde kronolojik ilerleyiş kaydettiği de izlenmektedir ve bu nedenle "Erken Antoninler Dönemi" alt yapılaşma evrelerine ayrılarak açıklanmıştır[1194].

Erken Antoninler Dönemi, I. Evre: Bu iki büyük ailenin söz konusu mezarlık alanıyla olan ilk münasebetleri alanın en kuzeyindeki 5 Numaralı Bomikoslu Lahit'in Claudius Menis, Flavia Secunda ve Aileleri için inşa edilmesiyle başlamıştır. Nitekim üzerindeki etousu ile MS 141 tarihine işaret eden bu gömüt aynı zamanda aileye ait mezarlığın doğrudan terminus antquem tarihini vermektedir (Res. 109, 110). İmparator Antoninus Pius yönetiminin ilk yıllarında gerçekleşen bu olayın akabinde bu iki büyük ailenin söz konusu mezarlık alanını özel mülkiyetleri altına aldıkları ve mimari yapılaşmaların kuzeyden güneye doğru hızlıca ilerleme kaydettiği anlaşılmaktadır. Bu sürecin ilk önemli adımı ise öncelikle Anıtsal Oda mezar, ve hemen akabinde Claudii Temenosu ve Flavii Temenosu'nun eş zamanlı bütüncül bir planlama ve mimari tasar dahilinde inşa edilmeleriyle atılmıştır (Res. 97). Mezarlığın adeta mimari karakterini de belirleyen bu defin alanları başlangıçta oda mezar mimarisi baz

[1193] Özüdoğru ve Dökü, 2010: 38; Dökü ve Kaya, 2013: 184.

[1194] Bu noktada öncelikle belirtilmelidir ki; bu aile mezarlığının yayılım alanında kalan ve ilk uygulanan definler söz konusu ailelerle ilgili olmayan üç adet basit münferit mezardan oluşmaktadır, Bkz.: Claudii Kuzey Sektör, Basit Münferit Mezar 3, 4 ve 5). Kimlerce yapıldığı bilinemeyen bu doğrudan inhumasyon definlerin söz konusu alandaki en erken tarihli gömüler olarak (Arkeolojik küçük bulgular ışığında) "MS Geç 1. Yüzyıl ile Erken 2. Yüzyıl" arasında uygulandıkları görülmektedir.

alınarak planlanmıştır. Bu etapta; Anıtsal Oda Mezar, Yom 10, Yom 11 ve Yom 12 ile bağlı temenoslar inşa edilmiştir ve bu yapılaşmaların gerçekleştiği tarihsel aralığın ise epigrafik veriler üzerinden "MS 141-143" yıllarına tekabül ettiği net bir biçimde anlaşılmaktadır.

Erken Antoninler Dönemi, II. Evre: Bu evrenin özgün niteliği mezar mimarisindeki temenos unsurundan vazgeçilerek kuzey-güney yönde inşa edilen yüksek bir istinat duvarının mezar konumlarını ve giriş sahanlıklarını belirlemesidir. Bundan sonraki mezarlık inşası için karakterize olan bu mimari biçimin ilk aşaması Flavii Temenosu'nun hemen güney duvarına bitişik nizamda inşa edilen istinat duvarı cepheli Yom 14 ve Yom 15'in inşasıyla başlamıştır. Bu iki oda mezarın inşa edildikleri dönemin yine MS 141-143 tarihleri arasına denk düştüğü anlaşılmaktadır. Yom 14 ve 15'in giriş fasatının hemen ön kısmına kondurulan ve her iki aile arasındaki akrabalık bağını bir kez daha vurgulayan 9 ve 11 Numaralı Bomikoslu Lahitler'in tarihleri ise yine üzerilerindeki epigrafik verilerin işaret ettiği üzere MS 143-144'dür (Res. 192, 194). Bu durumda alana ilk yerleştirilen 5. Numaralı Bomikoslu Lahit'in inşasından hemen sonra başlayan ardıl yapılaşmaların üç sene gibi kısa bir zaman diliminde Claudii ve Flavii Aileleri'nin bu ortak mezarlık alanını da imar ettiği açık bir biçimde izlenebilmektedir.

Erken Antoninler Dönemi, III. Evre: Bu dönemdeki yapılaşmalar aynı istinat duvarının güneye doğru uzatılmasıyla devam etmiştir ve bu yeni alana ilk inşa edilen mezarlar sırasıyla 12, 14 ve 15 Numaralı Bomikoslu Lahitler'dir (Res. 223, 224). Bu lahitlerin inşasından kısa bir süre sonra istinat duvarının önce batı yönde ilerleyip sonra tekrar güneye dönerek oluşturduğu geniş sahanlık ile 19 Numaralı Oda Mezar inşa edilmiştir (Res. 259-264). Ve bu mezarı 17 ve 18 Numaralı Bomikoslu Lahitler'in inşası takip etmiştir (Res. 283-286). Böylece mezarlık alanının mimari ana hattını belirleyen plan artık bütünüyle sonlandırılmıştır. Ayrıca bu dönemde Claudii ve Flavii ortak aile definliğinin kuzey ucundaki boşluğa 7 Numaralı Bomikoslu Lahit ile (Res. 215, 216) yine mezarlığın en kuzeyinde konumlanan 5 Numaralı Bomikoslu Laht'in kuzey bitişiğine 6 Numaralı Bomikoslu Lahit'in (Res. 114) iliştirildiğini de belirtmek gerekir.

Geç Antoninler Dönemi: bu dönem mimari plan olarak tamamiyle sona eren mezarlığın tekil mezar anıtlarıyla donatılarak mimari peyzajın başka bir çehreye evrilmeye başladığı dönemdir. Nitekim temenoslarda ve istinat duvarı boyunca önceden inşa edilen mezarların arasındaki boş alanlara yeni (tek odalı) oda mezarlar, (2. tip) bomikoslu lahitler ve (2. tip) krepidomalı lahitler yerleştirilmiştir. Bu süreçte inşa edilen lahitler ise; Anıtsal Oda Mezar Temenosu Bomikosu'na yerleştirilen frizli lahit (Res. 124-126b), 2 (Res. 142-156) ve 3 Numaralı Bomikoslu Lahitler (Res. 183) ile alanın en güney sektöründe konumlanan 16 Numaralı Krepidomalı Lahit'tir (Res. 274). Ayrıca 13 (Res. 185-188), 16 (Res. 234-243), 17

(Res. 244-252), 18 ve 20 (Res. 287-298) numaralı oda mezarlar da bu dönem içerisinde alandaki yerini alan mezarlardır. Bu dönemle birlikte bomikoslu ve krepidomalı lahitler ile oda mezarların inşasının tamamen sona erdiği görülmektedir.

Geç Antoninler - Erken Severuslar Dönemi: Bu süreç mezarlığın görkemini meydana getiren anıtsal mezar mimarilerinin tamamen terk edilerek ihtiyaçlar doğrultusunda serbest biçimde konumlandırılan ve büyük çoğunluğu yalın sandık tip lahitlerden oluşan bir defin grubunun tercihiyle şekillenmiştir. Öyle ki mezarlığa en geç evrede dahil olan bu yeni mezar üyeleri artık bu aile mezarlığının eski önemini ve ihtişamını kaybetmeye başladığına da işaret eder. Bu dönemde mezarlığa yerleştirilen lahitler; 1 Numaralı Yarı Mamül Girlandlı Lahit (Res. 157- 159) ile 4A-B (Res. 189-191), 8 (Res. 218, 219), 10 (Res. 220, 221) ve 13 Numaralı Yalın Sandık Tip (Res. 232-234) Lahitler'dir. Ayrıca son olarak alanın en güneyinde bulunan Claudii Ailesi'ne ait definlikteki 17 Numaralı Krepidomalı Lahit'in hemen doğu eteğine açılan 7 ve 8 numaralı iki adet basit münferit mezar da bu dönemde vücuda gelen tekil mezarlar grubu arasındadır (Res. 299-301). Bu noktada alana en geç evrede yerleştirilen lahitlere de tıpkı oda mezarlar gibi tekrar eden ardıl definlerle uzunca bir dönem sürekli yeni gömülerin yapıldığı 10 (Probus, MS 276-282) ve 4A (Tacitus, MS 276) Numaralı Yalın Sanduka Tip Lahitler'in koruduğu kontekste karşılaşılan nümizmatik veriler ile anlaşıldığı belirtilmelidir.

Sonuç olarak Antoninus Pius Dönemi'nde (MS 141) başlayan anıtsal mezar yapılaşmalarının Erken Severuslar Dönemi'nde daha basite indirgenerek tamamen sonlandığı anlaşılmaktadır. Ayrıca mezarlıkta bulunan oda mezarların ise (Anıtsal Oda Mezar içerisinde orijin konteksti ile korunabilen nümizmatik veriler ışığında) giderek azalan definlere mekanlık ettiği ve bu durumun en azından! İmparator Constantius II. Dönemi'ne (MS 337-355) kadar devam ettiği görülmektedir. Bu yüzyılın ikinci yarısında vuku bulan mezarlık soygunları ile bu büyük aile mezarlığı artık tamamen kullanım dışı kalmıştır. Nitekim aynı yüzyılın sonlarına doğru Roma'nın resmen kabul ettiği Hristiyanlık ile birlikte pagan döneminin ölü kültlerini şekillendiren mezar mimarilerinin ve defin usullerinin yerini genel olarak son derece basit çeşitli münferit mezarlara bıraktığı bilinmektedir.

SONUÇ

Strabon'un tarihsel aktarımlarını arkeolojik araştırmaların da büyük oranda doğruladığı üzere, Erken Hellenistik Dönem'de bugünkü yerleşkesi içerisinde kentin ilk imar faaliyetlerinde bulunan Lydia soylu Kibyralılar söz konusu öncül yapılaşmaları dönemin siyasal, kültürel ve askeri konjonktürüne büyük uyum sağlayan özel bir alan içerisinde gerçekleştirmişlerdir. Söz konusu yerleşke kent stadionunun doğu yamacına yaslandığı ve üzerinde oldukça düz bir topografyayı barındıran bir tepeliği merkez edinmiştir. Büyük olasılıkla bir sur duvarı ile istihkam edilen bu tepenin güney ve doğu yamaçları oldukça dik eğimli-uçurumlu eğrilere sahipken aynı zamanda kentin doğusundaki oldukça geniş bir görüş alanı sunan ovaya da hakim durumdadır. Kente ulaşım konusundaki en uygun arazi dokularıyla da ideal irtibatları olan bu tepe ulaşım, güvenlik ve mücavir alana görsel hakimiyet gibi konularda ciddi potansiyele sahiptir. Her ne kadar söz konusu alandaki arkeolojik çalışmaların kısıtlılığı bu tepeliğin tam olarak nasıl bir kentsel planlamaya sahip olduğuna dair açık bir resim ortaya koyamasa da, konuya ilişkin küçük çaplı bazı mimari veriler buranın kentin erken dönemdeki iptidai imar çalışmaları anlayışını bütünleyen bir akropolis olduğu yönündedir. Özellikle büyük kamusal yapıların sunduğu kronoloji, kentteki yaşamın Hellenistik Dönem boyunca büyük oranda bu tepelik ve yakın çevresinde süregeldiği yönündedir. Nitekim kentin bu ilk yerleşim alanının dışına taşarak agora ve tiyatro gibi büyük kamu yapılarıyla yaşam alanlarının hacmini genişlettiği sürecin Erken Roma İmparatorluk Dönemi olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

Hellenistik Dönem'de büyük oranda akropolis ve yakın çevresinden müteşekkil olan kent merkezinin dönemin sosyal anlayışının bir sonucu olarak ölüler yurduyla büyük oranda ortak sınırlar üzerinden temas halinde olduğu görülür. Bu bağlamda Roma İmparatorluk Dönemi'nde oldukça geniş bir alanı işgal eden stadionun bu iki unsur arasındaki somut bağlantıları büyük oranda perdelediği izlenir. Ancak buna rağmen Hellenistik Dönem'e ait birtakım bazı mezar türlerinin bilinçli olarak korunmuşluğu erken dönemdeki polis-nekropolis ilişkilerinin tasviri konusunda yeterince aydınlatıcıdır. Söz konusu mezarlar stadionun doğu parapet duvarının içinde ya da yanı başında belirli bir nizam içerisinde izlenmektedirler. Daha çok kentin yöneticileri ve seçkin ailelerince kullanıldığı anlaşılan bu mezarlar dönemin kremasyon defin usullerinin yapıldığı anıtsal mezar ve krepidomalar üzerine yerleştirilen az sayıdaki silindirik ya da dikdörtgen prizmatik ostoteklerden oluşmaktadır. Belli bir alan içerisinde kısmen sistematik olarak inşa edilen söz konusu mezar örnekleri gerek dönemin ölü defin usullerini ve gerek kentin yaşam alanlarının mezarlıklarla olan yakın münasebetini

göstermesi bakımından önemlidirler. Hellenistik Dönem boyunca uygulanan kremasyon definlerin yapıldığı basit münferit definlerden oluşan halk mezarlığının ise kente ulaşımı sağlayan doğu ana yolun kuzey sektörünü bütünüyle kullanarak oluştuğu anlaşılmaktadır. İhtiyaçlar doğrultusunda kronik bir büyümeyle kentten uzaklaşmaya başlayan bu nekropolis yine de büyük oranda kente yakın sınırlı bir alan içerisinde kalmıştır.

Kentin MS 2. yüzyılda; sütunlu cadde, stadion, odeion ve imparatorluk hamam kompleksi gibi büyük kamu yapılarının inşasıyla artık bir polise dönüştüğü ve üç büyük tepelik üzerine yayılım gösteren merkezi sınırlarının azami hacmine ulaştığı izlenmektedir. Bu dönemin ilk evrelerinde (MS 1. yüzyılda) Roma hakimiyetiyle birlikte kent için geleneksel olan kremasyon definlerin artık yavaş yavaş terk edilmeye başlandığı ve nedeni tam olarak açıklanamasa da en azından ölü bedenleri için daha nazik bir uygulama olduğu düşünülen inhumasyon definlere de geçilmişir. Yeni mezar türleriyle birlikte şekillenen inhumasyon definlerin artık kent merkezinden uzak alanlarda yapılmasında, polis ve nekropolis ilişkilerine dair katı kurallar belirleyen Roma kanunlarının yaptırım gücü de birincil etkenler arasındadır. Dolayısıyla, kent peyzajının büyük oranda anıtsallığa evrildiği bu dönemde mevcut topografyadaki birçok sektörü bünyesine katarak yaşam alanlarına paralel bir biçimde gelişen nekropolisler de kent merkezini kuşatan boş arazilerde azami yayılım göstermiştir. Öyle ki; öncelikle doğu anayol ve kent merkezini dört bir yandan çevreleyen vadilere ait boş yamaçlar inhumasyon definlerin yapılması amacıyla tasarlanan yeni mezar türleriyle büyük bir Roma İmparatorluk Dönemi Nekropolisi'ne dönüşmüştür. Bu vetirede inhumasyon mezar türlerinin başında ise yer altı oda mezarları gelir. Claudiuslar Dönemi itibariyle kentteki ilk örnekleri beliren bu mezarlar daha çok aileler için tasarlanan geniş tipolojik mimarileriyle dikkatleri çekerler. Bu yüzyıl içerisinde kremasyon ve inhumasyon definlerin eş zamanlı tercihi bir süre daha devam ederken bu birlikteliğin MS geç 1. erken 2. yüzyılda bozularak definlerin artık inhumasyonlarla devam ettiği görülür. Öyle ki bu dönem içerisinde oda mezarların yanı sıra münferit ya da ardıl çoklu definlerin kullanımında ilk kez gündeme gelen lahitler oldukça popüler olmuştur. Nitekim kentin Roma İmparatorluk Dönemi Nekropolisleri'ni karakterize eden mezar türlerinin bu iki ana tip olduğu görülür. Söz konusu mezarlar neredeyse kentin tüm nekropolis alanlarını ve bağlı yol ağlarını yoğun bir şekilde işgal ederken bu yeni peyzajın daha çok doğu anayol üzerinde güç kazandığı izlenir. Öyle ki kente ulaşımı sağlayan bu ana yola paralel uzanan boş sektörler, serbest ya da kaideli lahitlerin yerleştirilmesiyle dönemin tipik Roma mezarlıklarını bütünleyen unsurlar haline gelmişlerdir. Yeni definlerle sürekli genişleyen bu nekropolis, ana yolun günümüz adıyla Topraklık Deresi-Fettah Kırı Vadisi'ne yönelen yamaçlarını da bünyesine katmıştır. İşte tam bu süreçte kentin

seçkinlerinden olan Claudii ve Flavii Aileleri Antoninus Pius Dönemi'nin ilk yıllarıyla birlikte buraya, daha sonra görkemli bir aile mezarlığına dönüşecek definliğin ilk anıtlarını inşa etmeye başlamışlardır. Nitekim bu aile mezarlığına ait ilk anıtsal definliğin her iki aile arasındaki akrabalık bağını vurgulayan Claudius Menis ve karısı Flavia Secunda için inşa edilen bomikoslu lahit olduğu görülür (MS 141). Aynı yüzyılın sonlarına kadar oda mezarlar ve lahitlerle güney yönde ilerleyerek yaklaşık yetmiş metrelik bir alanı yerleşke edinen bu mezarlık sistemli planlaması ve görkemiyle Kibyra'nın en önemli aile mezarlığı haline gelmiştir. Stadion araştırmalarında belgelenen epigramlar, seçkin Flavii Ailesi'nin üyeleri olan Flavius Capiton ve kuzeni Titus Flavius Ovidianus'un; Tanrı Zeus, İmparator Septimius Severus ve ailesinin onuruna atfedilen kent stadionunun imarında maddi katkılarda bulunduklarını ve bu nedenle demos ile boule tarafından ''ktistes'' unvanıyla onurlandırıldıklarını belirtmektedirler. Stadionun imarından çok önce planlanan ve bir aile mezarlığı haline dönüşen bu definlik ise bu iki ailenin evvelce de kentin seçkinleri arasında yer aldıklarını ayrıca vurgulamaktadır. Dolayısıyla lokasyon, ulaşım, bakı ve parselasyon gibi unsurlarla özel olan bu mezarlığın kullanım hakkının bu iki aileye tahsis edilmesi de onların kent meclisi ve halk arasında kazanmış oldukları sosyal ayrıcalıklarla ilintilidir.

Alana MS 141-143 yılları arasında inşa edilen tonozlu anıtsal oda mezar bu mezarlık yapılaşmalarındaki en önemli adımlardan birini oluşturur. Nitekim Claudii ve Flavii Aileleri'ne ait temenosların işlevsellikleri ve genel mimari plana uyum sağlayan ana hat planlarının belirlenmesinde anıtsal oda mezarın bir prototip rolü oynadığı açıkça anlaşılmaktadır. Dolayısıyla mezarlığın erken Antoninler Dönemi'nde sahip olduğu mimari karakter, cepheli oda mezarlar ve bağlı temenoslar olarak iki asal unsur ile şekillenmiştir. Bu durum ilk yapılaşma evresinde mezarlığın mimari plan karakterine mümkün mertebe bağlı kalındığına da işaret eder. MS 143-144 yıllarında Tiberius Claudius Polyteimos ile Titus Flavius Capito I.'in bir araya gelerek bomikoslu lahitlerle inşa ettiği ortak definlik ise alanın mimari peyzajında başlayan büyük değişimde önemli bir mil taşıdır. Nitekim bundan sonra devam eden mezarlık imarı güney yönde uzanan bir istinat duvarı ve önünde sıralanan oda mezar girişleri ve bomikoslu-krepidomalı lahitlerle şekillenmiştir. Nihayetinde kente uzanan doğu anayolun kenarında bulunan tüm mezarlık da bu aile definliğiyle kesintisiz izlenebilen en uç sınırlara dayanmıştır[1195]. Böylece Roma İmparatorluk Dönemi'nde başka birçok kentte izlenen kent yolu ve nekropolis unsurlarıyla biçimlenen bir imar peyzajı ortaya çıkmıştır.

[1195] Ancak bu noktada belirtilmelidir ki; MÖ 8-6. yüzyıllarda daha basit olmak koşuluyla; Klazomenai, Samos, Pitane, Samotrake, Tenedos, Neandreia, Phokaia ve Teos gibi kentlerde vücuda getirilen ilgili arkhetipler, aile mezarlığı anlayışının Anadolu'da çok daha eski dönemlerden itibaren kanıksanmış olduğuna işaret etmektedirler.

Roma'da merkezde ise bu mimari kültürün çarpık yapılaşmalarla oluşan en bilindik örnekleri arasında Roma yakınlarında bulunan ve Porta Appia'dan itibaren güney yönde birkaç mil ilerleyen Antik Via Appia'da ve Pompei Herculaneum Kapısı'nın dışındaki Via Dei Sepolcri Nekropolisleri sayılabilir. Öte yandan kent merkezlerine uzanan ana yolların kenarlarında geniş ailelerce parsellenerek sistematik inşa edilen tekil anıt mezarların ya da avlulu aile mezarlarının Roma'daki emsalleri ise; Aquleia, İsola Sacra ve Vatikan'daki örneklerdir. Anadolu'da ise bu niteliklere sahip en güzel nekropolis örneklerinden birine de Hierapolis'te tanık olunur. Claudii ve Flavii Aile Mezarlıkları'nın sahip olduğu bu yerleşim planının genelde; kent yolu-nekropolis ilişkileri açısından, özelde ise defin alanlarının ana hatlarını belirleyen temenosları bakımından söz konusu kentlerdeki nekropolis anlayışıyla bir birliktelik arz ettiği izlenmektedir. Roma İmparatorluk Dönemi Anadolusu'nda, insanların dikkatine açık bir şekilde ana yol ve büyük cadde kenarlarında konumlandırılmış mezarlarla biçimlenen tipik polis-nekropolis peyzajlarının başkaca örnekleri ise MÖ 1-MS 3. yüzyılları arasında Anemorium, Ariassos, Arykanda, Assos, Elaueia Sebaste, Miletos ve Perge'nin yanı sıra Patara gibi kıyı kentlerinde de izlenebilmektedir. Genel olarak kent planlamacılığında benimsenen bu durumun nitel ve nicel olarak gelişmesi, Roma'nın siyasal ve kültürel anlamda Anadolu'daki nüfuzunu güçlüce hissettirdiği bir dönemle paralellik göstermektedir.

Mezarlığın mimari karakterini biçimlendiren asal mezar türü yeraltı oda mezarlarıdır. ''Tek Odalılar'' ve ''İki Odalılar'' olmak üzere iki tipolojik alt başlık altında değerlendirmeye alınan oda mezarların sunduğu arkeolojik çıkarımlar ise şu şekilde özetlenebilir. Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı'nda inşa edilen tek odalı oygu oda mezarların; oryantasyon, dromos, kapı, oda formu ile defin ve kült donatılarından oluşan mezar mimarisi kompozisyonunda özgün dokular barındırmadığı, zaten bu mimari hatların ve aksamların çok eski dönemlerden beri (Tunç ve Demir Çağı) Anadolu'nun diğer birçok bölgelerinde inşa edilen mezarlarda da uygulanageldiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu mezarlarda büyük oranda ihtiyaçları gidermeye yönelik akılcı tasarlanmış donatılardan müteşekkil genel iç mimarideki çeşitlilikler-tutarsızlıklar kentte ekol haline gelmiş katı kurallı yerel bir oda mezar zanaatının olmadığına işaret etmektedirler. Tabiatı gereği son derece pragmatist mimari tasarların yapılmasına imkan sağlayan bu mezarları aynı zamanda Anadolu'daki herhangi bir bölgenin oda mezar geleneğiyle tipolojik (tüm hatlarıyla) anlamda örtüştürmek ya da mezar sanatına ilişkin herhangi bir etkileşimden açıkça söz edebilmek de mümkün değildir. Diğer yandan kentin ileri gelen büyük ailelerine ait bu mezarların son derece sade ve mütevazi bir mimari tablo yansıtıyor olmaları düşündürücüdür. Çünkü alandaki tek odalı oda mezarların büyük çoğunluğu Geç Antoninler Dönemi'nde inşa edilmişlerdir. Belki de bu ailelerin belli bir

dönem sonrasında ekonomik güçlerinin görece azaldığı veya böylesine sade mezar mimarisinin doğrudan özel-mütevazi bir tercih ile belirdiği öngörülebilir. Ya da kentteki oda mezar zanaatının yenilikçi tasavvurlar ile beslenemeyip büyük oranda stabil kaldığı da düşünülebilir. Fakat bu tartışma konusunun temelindeki mutlak sosyal nedenlerin cevabı önerilen birkaç hypotezin çok ötesinde durmaktadır ve bu konunun aydınlatılabilmesinde salt arkeolojik verilerin sunduğu bilgilerin yetersiz kalacağı da açıkça anlaşılmaktadır. Ayrıca 14 numaralı oda mezarın barındırdığı mimari ayrıntıların fonksiyonel anlamsallığı, dromosunda taşıdığı bomikosun sahibi Tiberius Claudius Polyteimos ile defin konuları hakkında hukuksal olarak sıkı ilişkilere tabi tutulması, bu mezarın Lykia geleneğinde inşa edilen çeşitli mezar yapılarındaki uygulamalarla ve onların üstlendikleri işlevselliklerle yakın benzerliklere sahip olduğu görülmektedir. Söz konusu mezarın, doğrudan Lykia mezar geleneği etkisi altında ya da Lykia Kültürü'ne aşina olan ustalarca inşa edildiği açık bir şekilde önerilemese de, farklı coğrafyalarda aynı amaçları doğrultusunda benzer işlevselliklerle yapılan değişik mezarların mimari ayrıntıları, söz konusu dönem içerisinde var olan ölü kültü mentalitesinin ortak bir bilince sahip olduğuna ve de soyut olarak homojen bir yayılım gösterdiğine işaret etmektedir.

Mezarlıktaki iki odalı oda mezarların; Urartu, Kommagene, Pontos ve Phrygia'da belgelenen ve farklı dönemlere ait olan benzer örneklerin tipolojik bağlamdaki bütüncül analizi bu tip mezarlara dair bir takım arkeolojik önermelerde bulunabilmeyi mümkün kılmıştır. Tartışmaya açılan az sayıdaki ilgili örneklerin lokasyon ve bakı farklılıkları dışında onların iki odalı olarak inşa edilmelerini gerekli kılan temel etkenlerin yüksek popülasyon ve ekonomik güç olduğu görülür. İşaret edilen bu doğal ve sosyal kriterler mezarları yalnızca iki odalı olmalarıyla ortak bir paydada buluştururken öte yandan birçok farklılığın gündeme gelmesi de kaçınılmaz olmuştur. Öyle ki; özellikle "iç mimari donanımlarla'' ortaya çıkan bu değişkenlikler detaylar üzerinden belli bir tipolojinin ortaya çıkmasına imkan tanımamaktadır. Dolayısıyla, plastik örgelerin, epigramların ve defin kontekstlerinin barındırdığı arkeolojik materyallerin sunduğu bilgiler olmaksızın bu mezarlara dair salt mimari bazlı tarihlemeler yapabilmek ya da kronolojik bir dizin oluşturabilmek mevcut örnekler üzerinden makro ölçekte mümkün değildir. Ancak Kibyra özelinde, bu mezarlarda izlenen bazı mimari nitelikler (özellikle cephe mimarileri) kentte kronolojik bazda belirgin bir tipolojinin geliştiğine işaret etmektedirler. Öte yandan Kibyra'daki iki odalı yer altı oda mezarlarının kimileri sahip oldukları bazı mimari donatılarla diğer benzer örneklerden ayrılmaktadırlar. Bunlar; mezar cephelerinin istinat duvarlarıyla mesnetlenmesi, girişlerin eşik, söve, lento ve bunlar arasında konumlanan ikonografik betimlerle süslü kapı bloklarına sahip olması ve de bu konstrüksiyon üzerine bindirilen yarım daire kemerlerle yükseltilen anıtsal bir mimarinin

tasarlanmış olmasıdır. Ayrıca bu durum komplike mimari aksamlarla meydana gelen kompozit bir tasarıma sahip anıtsal oda mezarda çok daha büyük ölçekte izlenmektedir. Böylesine eklektik bir stille teşekkül eden bu oda mezar ünik cephe kompozisyonu nedeniyle konu bağlamında bilinen tek örnektir. Tüm bunlardan hareketle Anadolu'da belgelenen iki odalı oda mezarların özellikle mezar içi tasarımlarında belirli bir kalıba bağlı kalınmadan son derece özgür ve akılcı uygulamalarla inşa edildikleri ifade edilebilir.

Claudii ve Flavii Aileleri Mezarlığı'nda kullanılan diğer mezar türü ise MS 2. yüzyıl içerisinde inhumasyon definler için moda haline gelen lahitlerdir. Alandaki lahitlerin tipolojik tasnifiyle; "Yalın Sandık Tip Lahitler", "Yivli Lahitler", "Yarı Mamül Girlandlı Lahitler", "Girlandlı Lahitler" ve "Frizli Lahitler" adı altında olmak üzere toplam beş ana başlık belirmiştir. Bu lahitler üzerinde yapılan; epigrafik, tipolojik, stilistik, kronolojik, ikonografik ve ikonolojik analizlerin ulaştığı genel arkeolojik çıkarımlar şu şekilde özetlenebilir.

Tamamen Kibyra yerel kayaçlarından üretilen yalın sandık tip lahitlerdeki ana şema, tip farketmeksizin tüm lahit türleri için genel geçerdir. Yani yalın sandık tip lahitlerin tekne ve kapağından müteşekkil salt formel taslak, diğer tiplerde üretilen tüm lahitler için bir altlık-omurga niteliğinde olup kanoniktir. Dolayısıyla yalın sandık tip lahitler, Roma İmparatorluk Dönemi Kibyra lahit sanatını en sade haliyle temsil ederlerken aynı zamanda bu sektörün ikonlaşan ürünleri olmuşlardır. Epigrafik veriler Kibyra yalın sandık tip lahitlerinin MS 2. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıktıkları yönünde iken örneğin bu tipin daha erken tarihli temsilcilerinin ise Hierapolis'te olduğu izlenir. Bu nedenle konuyla ilgili net kronolojik (menşei) saptamalara ancak nekropolislerin genelinde izlenen ilgili lahit örneklerinin çok daha kapsamlı araştırılmalarıyla ulaşılabileceği açıktır. Dolayısıyla Kibyra Nekropolisleri'nde nicelik olarak en yüksek paydaya sahip olan bu lahit türünün ilk kullanımlarının tam olarak ne zaman ortaya çıktığı sorunsalına bir şerh düşerek söz konusu yalın sandık lahitlerin Merkezi İonia, Phrygia ve Kibyratis'te benimsenmiş bir tür olduğunu vurgulamak gerekir. Ayrıca bu lahitlerin sahip olduğu yalın ana şemaların Aphrodisias Atölyesi'nin ürettiği yarı mamül ve tam işli girlandlı lahitler için de klişe olduğu görülmektedir. Dolayısıyla Kibyra yalın sandık lahitlerinin benzerlerinin yerel olarak üretildiği ve kullanıldığı kentler coğrafi olarak Güneybatı Anadolu içerisindedir ve oldukça sınırlı sayıdadır. Çoğunlukla kentteki lahit talebini karşılamaya yönelik seri bir biçimde üretilen ve stoklanan yalın sandık lahitlerin istikrarlı ana şeması Kibyra özelinde kapalı bir grup oluşturmaktadır ve bu şema diğer lahit türleri için de değişmez bir şekilde uygulanmıştır. Söz konusu gruptaki lahitlerin bu aile mezarlığında MS 2. yüzyılın sonlarından Severuslar Dönemi'nin ortalarına değin kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Bezeksel açıdan herhangi bir ana lahit grubu içerisine dahil edilemeyen yivli lahitlerde tercih edilen yivlerin erken dönem Roma urnelerinde uygulanmışlığı bilinirken bu geometrik üslubun lahit sanatı içerisinde ne zaman uygulanmaya başlandığı henüz netlik kazanmamıştır. Roma atölyelerinin bu örgeyi Hadrianus Dönemi'nde üretilen lahitler üzerinde tatbik ettikleri anlaşılırken Atina'da ise Geç Antoninler Dönemi'nde yer edindiği anlaşılmaktadır. Kapalı bir tip oluşturamayan ve bu nedenle daha çok yerel atölyelerin ürünleri oldukları ileri sürülen yivli lahitlerin Anadolu'da da oldukça sınırlı sayıda örnekleri bulunur. Efes, Sardes, Konya ve Senaros'ta belgelenen örneklerin yanı sıra Aphrodisias ve Hierapolis'in bu konuda önemli bir yere sahip olduğu kuşkusuzdur. Anadolu'da belirli bir atölyenin ürünleri olarak nitelendirilemeyen bu lahit örneklerinin azlığı dolaylı olarak bu konudaki araştırmalarda köken, tipoloji ve kronoloji gibi temel sorunsallara yol açmıştır. Konuya ilişkin arkeolojik belirsizliklerin giderilmesi konusunda daha fazla örneğe ve araştırmaya ihtiyaç duyulduğu açıktır. Dolayısıyla Kibyra Nekropolisleri'nde az sayıda izlenen yivli lahit tipi üzerinden dönem lahit sanatı içerisinde tercih edilen bu bezeğin olası bir atölye etkisi altında uygulanmış olabileceği net olarak öne sürülemese de aksini ıspatlamak da mümkün değildir. Fakat söz konusu lahitler üzerinde Kibyra için kanonik olan formel şemanın korunmuşluğu bu bezemenin Kibyra yerel lahit sanatının temel nitelikleriyle büyük bir uyum içerisinde uygulandığına işaret etmektedir. Erken Antoninler Dönemi'ne ait olan az sayıdaki ilgili örnek aynı zamanda Roma İmparatorluk Dönemi lahit sanatında moda haline gelen plastik unsurların ne denli hızlı bir difüzyona sahip olduklarını göstermesi nedeniyle önemlidirler.

Kibyra lahit sanatındaki yerini çok az temsilciyle alan yarı mamül girlandlı lahitlerin bazılarının Aphrodisias ve Efes Atölyeleri'nin açık etkilerini gösteren yerel üretimler olduğu izlenirken, bu aile mezarlığında bulunan iki adet yarı mamül girlandlı lahit söz konusu merkezi ekol atölyelerin etkilerinden bağımsız olarak çalışan Kibyra Atölyeleri'nin özgün eserleri olması nedeniyle önemlidir. Söz konusu lahitlerin amaçları gereği çok uzun bir süre için aynı formel özelliklerle ve çok az sayıda üretilmiş olmaları stilkritik temelli kronolojik değerlendirmelerin önündeki en büyük engeldir. Ancak mezarlık alanında izlenen rölöveler ve epigrafik verilerin dolaylı desteği bu lahitlerin Kibyra lahit atölyelerinin geç dönemde (Geç Antoninler-Severuslar Dönemi) ürettikleri ünik örnekler olduklarına işaret etmektedir. Son olarak bu yarı mamül girlandlı lahitler üzerinde izlenen plastik ana şemaların tam olarak nasıl bir konfigürasyon için hazırlandıkları anlayabilmek için aynı tipte ele alınan tam işli girlandlı lahitlerin tespitine ihtiyaç olduğu da açıktır.

Geç Antoninler Dönemi'ne ait olan 2. numaralı (Bomikoslu) girlandlı lahit üzerinde ise yine genel bezeme şemasını bütünleyen örgelerin nicelik ve niteliklerinin son derece özgür

bir tercihle belirlenmesi söz konusu lahdin dönemin herhangi bir kapalı lahit grubuna girmesine engel olmuştur. Dolayısıyla bu lahit üzerinde Dokimeion, Roma, Attika ve Aphrodisisas lahit sanatının etkisi altında kalan yerel veya gezgin bir sanatçının özgür tasarrufları izlenmektedir. Kibyra girlandlı lahitlerine ilişkin sınırlı güncel bilgiler ilerleyen yıllarda yapılacak olan arkeolojik araştırmalarla gelişecektir. Yine Geç Antoninler Dönemi'ne ait olan ve Aphrodisias'tan ithal edildiği açıkça anlaşılan Anıtsal Oda Mezar bomikosu üzerindeki mermer frizli lahit ise kentteki lahit sanatı üzerinde izlenen Aphrodisias etkisinin ötesinde iki kent arasındaki lahit ticaretine ilişkin güzel bir örnektir. Kibyra lahit repertuarı içerisinde yüksek niteliğiyle dikkatleri çeken bu ünik eser aynı zamanda ailenin sahip olduğu maddi gücü de vurgulayan arkeolojik bulgular arasındadır.

Kibyra Nekropolisleri'nde yoğun olarak tercih edilen ve lahitlerle anıtsal bir bütünlük oluşturan krepidomalar ile bomikosların bu aile mezarlığında da sevilerek kullanıldığı ve böylece mezarlığın sahip olduğu anıtsal mimarinin bir bütün olarak korunduğu görülür. Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı'nda bulunan söz konusu lahit taşıyıcıları ile ilgili tipolojik, ikonografik ve kronolojik bağlamdaki değerlendirmelerinin genel arkeolojik çıkarımları şu şekilde özetlenebilir. Öncelikle, Kibyra'nın Hellenistik Dönem'de başlayan urbanizosyonunda anıtsal mezarlarla karakterize olan nekropolisin büyük bir paya sahip olduğu görülmektedir. Nitekim kentin ileri gelen bireyleri için inşa edilen anıtsal mezarlarla tekil definlerin yapıldığı üstün plastik işçilikli dikdörtgen prizmatik ve silindirik ostotekler bu resmin en belirgin unsurlarıdırlar. Kentin anıtsal mezar mimari geleneğinin ilk örnekleri sayılabilecek bu eserler Roma İmparatorluk Dönemi öncesi Kibyra ölü gömme anlayışının mimari ve sepukral sanat bağlamında ulaştığı yüksek niteliği tanıtlamalarıyla önemlidirler. Öyle ki, Hellenistik Dönem'de yerel olarak yükselen bu birikimler Roma İmparatorluk Dönemi mezar sanatında da etkilerini güçlü bir şekilde hissettirebilmiştir. Bu nedenle Kibyra Roma İmparatorluk Dönemi mezar mimarisini doğru yorumlayabilmenin ilk koşulu kentin Hellenistik Dönem'den itibaren mezar sanatı konusunda sahip olduğu dinamikleri ve yetilerini anlayabilmektir. Bu bağlamda kentin diğer nekropolislerinde olduğu gibi Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı'nda bulunan lahitler ve ilintili taşıyıcılarının mimari arketiplerinin kentin Geç Hellenistik-Erken Roma İmparatorluk Dönemi mezar sanatında biçimlenen dikdörtgen prizmatik ve silindirik ostotekler ile onları taşıyan çok basamaklı altlıklar olduğu görülür.

Alanda bulunan 16, 17 ve 18 numaralı krepidomaların iki ayrı tipoloji içerisinde inşa edildikleri görülmektedir. Bunların ilki 17 ve 18 numaralı lahitlerin konumlandırıldığı krepidomalardır. Bankı olmayan basık ve yalın mimari özelliklerle planlanan bu taşıyıcıların Geç Hellenistik-Erken Roma İmparatorluk Dönemi dikdörtgen prizmatik veya silindirik

ostoteklerinin konumlandırıldığı çok basamaklı krepidomaların bir tipolojik uzantısı şeklinde inşa edildiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Erken Antoninler Dönemi'nde inşa edilen bu tip krepidomalar mimari karakterleri gereğince özgün ve gelenekselci bir form barındırırlar. İkinci tip olan banklı krepidomalar ise bu taşıyıcıların kronik gelişimlerini açıklayıcı bir kimliğe sahiptirler. En üst basamakta aslan ayaklı bir bankla sırasıyla daha da yükselen bu taşıyıcıların aynı dönem içerisinde diğer bazı bölgelerde yaygın bir kanıksama alanı buldukları izlenir. Öyle ki MS 1-3. yüzyıl içerisine ait Lykia, Phrygia, Pamphylia ve Pisidia'daki türdeş temsilcileri de bu mimari formun Roma İmparatorluk Dönemi'nde geniş bir coğrafyada homojenleşen bir geleneğin yaratısı olduğuna işaret etmektedirler. Alandaki ikinci grup krepidomalar olarak tanımlanan bu taşıyıcılar Geç Antoninler Dönemi için tipiktir.

Bankların varlığı ya da yokluğu ile beliren tipolojik ayrım aynı zamanda bomikosların kronolojik analizleri konusunda da birinci dereceden önemlidir. Nitekim bomikosları taşıyan krepidomaların yalın banksız tipleri yine Erken Antoninler Dönemi'ne özgü bir formdur. Hacim konusunda bir tutarlılığın izlenemediği bu yalın banksız bomikoslar; Anıtsal Oda Mezar Temenosu'ndaki bomikos ile 5, 6, 7, 9, 11, 12, 14 ve 15 numaralı bomikoslardır. Bomikosların ikinci grubu ise banklı krepidomalar üzerinde yükselirler ve ilgili örnekler 2 ve 3 numaralı lahitlerin taşıyıcıları olarak yapılmışlardır. Bu tipin alt krepidomalarında izlenen aslan ayaklı banklar bu geleneğe Geç Antoninler Dönemi'nde katılan en önemli mimari ayrıntılardır. Sonuç olarak bu seçkin aile mezarlığındaki bomikosları yine alandaki ve nekropolislerdeki diğer krepidoma örneklerinden mimari özde ayrıştırmanın çok mümkün olmadığı görülmektedir.

Bir mezarın yükseğe konumlandırılmasıyla ölünün ruhunun yüceltilmesi anlayışının yanı sıra mimari detaylar üzerinden bazı ikonografik mesajların verilme gayretinin her iki taşıyıcı türünü karakterize eden en büyük güç olduğu anlaşılmaktadır. Fakat bomikoslardaki üst kaidelerin krepidomalardaki kaidelere nazaran çok daha yüksek olmaları anıtsallık bağlamında açık ara bir fark yaratmıştır. Söz konusu durum, bu elit ailelerin bazı fertlerinin sahip oldukları maddi-manevi değerlerin belirlediği ayrıcalıklarının doğal bir yansımasıdır. MS 2. yüzyılda Kibyra lahit sanatına entegre edilen ''Bomikoslar'' tamamiyle kente özgü anıtsal bir mezar mimarisi formudur.

Alanda tespit edilen son mezar türü ise basit münferit mezarlar olup bunların toplam adeti sekizdir. Bunların yalnızca üç adeti bu ailelerle ilintili mezarlardır, diğerleri ise bu mezarlık için yabancı definleri barındırmaktadır. Bu mezar türlerinin belirli bir tipolojiye bağlı kalmaksızın oldukça değişken mimarilerden meydana gelmeleri nedeniyle ilgili arkeolojik değerlendirmeler yalnızca Kibyra ölçeğinde yapılmıştır. Daha çok acil defin

ihtiyaçlarını karşılamak için oldukça pragmatist bir yaklaşımla vücuda getirilen bu mezarlara dair genel sonuçlar şöyle özetlenebilir. Kibyra Nekropolisleri'nin genelinde izlenebilen, özellikle doğu anayol mezarlığında sayıca yüksek belgelenen bu mezarların yalın anatomileri ya da fazladan kullanılan mimari malzemelerle daha donanımlı hale getirilmeleri kent içinde aynı tip mezarlar için dönemdaş bir uygulamadır dolayısıyla salt mimari karakterlerden yola çıkarak bu mezarların tipolojik bazda bir kronolojik dizin içerisine yerleştirilmeleri en azından mevcut örnekler üzerinden şimdilik olası değildir. Öyle ki bu mezarların tarihlendirilmeleri mezar içi objelerin kronolojik değerlendirmeleriyle mümkündür. Söz konusu mezar içi objeler ise Kibyra ölü kültünde sıklıkla tercih edilen çeşitli tipik ölü armağanlarıdır. Çoğunlukla tekil definler için tasarlanan bu mezarların yalınlıkları-basitlikleri ya da kullanılan başkaca malzemelerle daha dekoratif ve mukavemetli hale getirilme durumları mezar sahiplerinin maddi imkanlarının ya da özel tercihlerinin bir yansıması olarak belirmektedirler. Fakat ana kayaya açılan bu mezarların tamamen toprakla doldurulmaları ve yüzeyden görünmez oluşları temel ortak noktalarıdır. Nitekim ardıl definler için açılan ölü yataklarının daha erken döneme ait olan ve görünmeyen mezarları kontrol dışı tahrip etmeleri bu konunun açıklanmasında öne sürülebilecek en güzel argümanlardan biridir. Daha maliyetsiz ve hızla hazırlanabilmeleri nedeniyle toplumun alt kesimince tercih edilen ve ana kayaya ölü yatağı şeklinde açılan bu mezarlar fazladan malzemelerin kullanımıyla kendi içlerinde başkaca niteliklere bürünmüş olsalar da mimari özde birbirinden ayrıştırılamayacak derecede ortak bir kimliğe sahiptirler. Kentte ağırlıklı olarak MS 2. yüzyılda yoğun bir biçimde tercih edilen bu münferit mezar tipinin Claudii ve Flavii Aile Mezarlıkları'nda da var olmaları (6, 7 ve 8 numaralı münferit mezarlar) düşündürücüdür. Batı yamaçtaki 1 ve 2 numaralı münferit mezarlar ile Claudii Aile Mezarlığı'nın kuzey sektöründe bulunan 3, 4 ve 5 numaralı mezarlar bu ailelerle bağlantılı değillerdir. Öte yandan, 3, 4 ve 5 numaralı münferit mezarların sistematik birliktelikleri bunların topluca başkaca aynı aileye ait definler olduklarını düşündürür. Yine bu sektör içerisinde konumlanan 6 numaralı münferit mezar ile Claudii Aile Mezarlığı'nın güney sektöründe yer alan 7 ve 8 numaralı münferit mezarların Claudii Ailesi ile yakından ilintili şahıslara ait oldukları anlaşılmaktadır. Fakat mezarlığın genel mezar mimari karakterine aykırı bir nitelik arz eden bu mezarların, söz konusu aileler bünyesindeki evlatlıklara, azatlılara, kölelere ya da görece daha uzak kan bağı bulunan düşük statülü kimselere ait olabilecekleri önerilebilir. Kentin Roma İmparatorluk Dönemi'nde daha çok sıradan halk tarafından tercih edilen bu mezar tipleri Hristiyanlık'ın kabulünden sonra da varlığını devam ettiren mütevazi mezarlar olmaları nedeniyle önemlidirler.

Claudii ve Flavii Aileleri mezarlığındaki araştırmaların ulaştığı arkeolojik sonuçlara epigrafik verilerin de çok büyük katkılar sağladığı görülmektedir. Tamamı Yunanca olan on bir adet yazıtın yedisi Claudii Ailesi'ne ait iken diğer dördü ise Flavii Ailesi'nden olan bireylerin defnolunduğu mezarlarla ilgilidir. İlgili epigramlar mezarlığa dair bilinmeyen birçok konuyu deşifre etmiştir ve bunların başında kişiler ve onların bağlı oldukları soy ağaçları gelmektedir. Ayrıca mezarlıktaki yazıtı olmayan bazı mezarlara kimlerin defnedilmiş olabileceğine dair bazı ipuçları barındıran bu epigramlar konuya ilişkin bazı arkeolojik hypotezler sunabilmeye de imkan tanımıştır. Claudii ve Flavii Aileleri içerisinde bulunan çekirdek aileleri ve onların akrabalık bağlarını gösteren bazı soy ağaçlarına dair bilgiler kabaca şu şekilde özetlenmektedir. Bu iki aile arasında akrabalık bağlarının (şimdilik) tarihsel olarak ne kadar derinlere gidebileceğine ışık tutan ilk epigrafik veri 5 No.'lu Bomikoslu Lahit üzerinde okunmaktadır. Bu lahit MS 141 yılında alana inşa edildiğine göre iki aile arasındaki akrabalık bağların en azından! MS 2 yüzyıl başlarında oluştuğu önerilebilir. Nitekim yine bu epigrafik veriye göre! bu akrabalığa atılan ilk adıma Flavius Menis ve Claudia Parsenion arasındaki evlilik vesile olmuştur. Şimdilik bu çiftin mezarlarının nerede olduğuna dair bir veri yoktur. Bu çiftin çocukları ve torunları ise aşağıda izlendiği üzere alandaki 5. No'lu Bomikoslu Lahit'e defnedilmişlerdir.

Flavius Menis ∞ Claudia Parsenion

↓

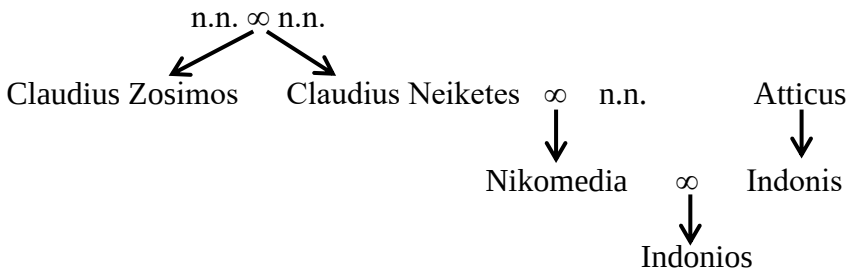
Flavia Secunda ∞ Claudi(u)s Menis

↓

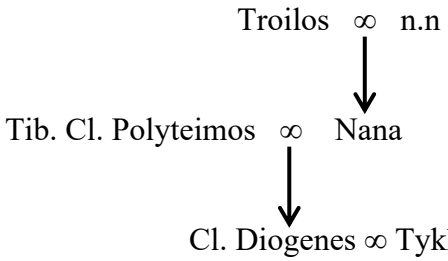
Flavia ⟨N⟩ebris ∞ ? Flaminius

Bu mezarlığın temenoslarla büyük bir aile mezarlığına dönüşmesinin ise Claudius Neiketes ve Titus Flavius Capito I.'in hemfikir olduğu ortak bir defin planlaması dahilinde gerçekleşmiş olma ihtimali çok yüksektir. Yine yazıtlara göre Claudii Ailesi'nin en yaşlı bireyi Claudius Neiketestir. Neiketes anıtsal oda mezarın hemen güneyinde beliren temenos içerisindeki oda mezarı ve lahitleri kendi aile bireyleri için planlamıştır. 10 Numaralı Oda Mezar'ın ilk odasının çökmesinden sonraki süreçlerde vuku bulan Nikomedia'nın (ve daha sonra oğlu İndonios) ölümü üzerine 2. Numaralı Bomikoslu Girlandlı Lahit inşa edilmiştir. (MS geç 2. yüzyıl). Bu mezar anıtını Dedeleri Neiketes ve Atticus ile oğlu (Damat) İndonis'un hep birlikte yaptırdığı anlaşılmaktadır. Nitekim anıt üzerindeki yazıtla Neiketes ve Atticus övgülerle onore edilmiştir. Baba İndonis de aynı lahde defnedilmiş olmalıdır. İlerleyen süreçte Neiketes kaybettiği kardeşi Zosimus'u ise (muhtemelen daha sonra karısını da) 1. Numaralı Serbet Lahit'e defnettirmiştir (Geç Antoninler-Erken Severuslar Dönemi).

Hepsinden sonra ölen Neiketes'in hangi mezara defnedildiği bilinemese de bu konuyla ilgili seçenekler arasında Claudii Temenosu içerisindeki 10 Numaralı Oda Mezar veya Anıtsal Oda Mezar tartışmaya açık olarak önerilebilir. Claudius Neiketes'in tespit olunabilen soyu ise şöyledir:

MS 143/144 yılında Flavii Temenosu'nun güneyinde bulunan 9 ve 11 Numaralı Bomikoslu Lahitler Tiberius Claudius Polyteimos ve Titus Flavius Capito I.'in müşterek kararları doğrultusunda eş zamanlı bir planlama ile inşa edilmişlerdir. Nitekim alanda bulunan iki adet yivli lahdin de bu iki şahıs tarafından tercih edildiği görülmektedir. 9. Numaralı Bomikoslu Lahit'e Tiberius Claudius Polyteimos ve karsısı Nana defnedilmişlerdir. Ayrıca bu bomikos üzerinde işlenen Tiberius Claudius Polyteimos'un vasiyeti gereği çok yakın kan bağı bulunan Claudius Diogenes ile Tykhe'nin 14 Numaralı Oda Mezar'a defnedildiği ve öte yandan ardıl definler konusunda yalnızca akrabaların gömülmesine izin verildiği anlaşılmaktadır. Tiberius Claudius Polyteimos'un aile şeması bu şekildedir:

Epigrafik verilerin tarihsel dizinde sunduğu sınırlı bilgiler Flavii Ailesi'nin bilinen en eski bireyinin Titus Flavius Epaphroditos olduğunu söylemektedir. Bu kişinin mezarı erken bir zamanda kentin doğu yolunda bulunan nekropolis alanına yapılmıştır. Oğlu Titus Flavius Capito I. ve eşi Claudia Quarta vasiyetleri gereği 11 Numaralı Bomikoslu Lahit'e defnedilmişlerdir. Titus Flavius Capito I. ve Claudia Quarta'nın evliliği bu aileler arasındaki akrabalık bağını kanıtlayan ikinci olaydır. Titus Flavius Capito I.'in oğlu Genç Titus Flavius Capito (Neoteros) ise karısı Vilia Secrete ile birlikte gömülmeyi istediği (3 numaralı) Bomikoslu Lahti babasının mezarına çok yakın olan Flavii Temenosu'nun içine inşa ettirmiştir (MS geç 2. yüzyıl). Bu durum başlangıçta temenosların başka amaçlar doğrultusunda boş bırakıldığını ama zamanla aile bireylerinin yaptırdığı mezarlarla dolmaya başladığını bir kez daha göstermektedir. Alana son olarak aile ile yakın bağı olduğu anlaşılan

Eukarios'un adadığı lahit bırakılmıştır (MS 196). Titus Flavius Capito I.'in bilinen soy ağacı bu şekildedir:

Titus Flavius Epaphroditos ∞ n.n.
↓
Titus Flavis Capito I. ∞ Claudia Quarta
↓
Genç Titus Flavius Capito I. (Neoteros) ∞ Vilia Secrete

Mezarlığın Erken Antoninler Dönemi'nde güneydeki en uca kadar çok kısa bir zaman dilimi içerisinde imar edildiği anlaşılmaktadır. Nitekim Claudii Ailesi'ne ait güney sektörde inşa edilen 14 ve 15 No.'lu Bomikoslar bu durumun önemli örnekleri arasındadır. Tiberius Claudius Philetos kendisiyle kuvvetle muhtemel akrabalık bağı bulunan Aphtonetos oğlu Cornutusla birlikte bu bomikoslu lahitleri yaptırmışlardır (Erken Antoninler Dönemi). Tiberius Claudius Philetos'un kendisi, eşi Kalliope ve çocuğu Elpis için yaptırdığı bu lahde dair hiçbir arkeolojik veri yoktur. Öte yandan Tiberius Claudius Philetos çok genç yaşta ölen torunu Claudia Pauleina için mezarlığın en güneyine 17 No'lu Krepidomalı Lahti yaptırmıştır (Erken Antoninler Dönemi). Tiberius Claudius Philetos'un aile ağacı ise şöyledir:

Tiberius Claudius Philetos ∞ Kalliope
↙ ↘
Elpis Claudia Iulia ∞ n.n.
↓
Claudia Paulina

Öte yandan 15 No'lu Bomikoslu Lahit'e ise Tiberius Claudius Philetos ile yakın akrabalık bağı olan Cornutus ile karısı ve kızları Kallikleia defnedilmişlerdir. Cornutus'un bilinen aile ağacı da bu şekildedir:

n.n ∞ n.n
↙ ↘
[…]ks Aphtonetos ∞ n.n
↓
? Cornutus ∞ Tem[…]
↓
Kallikleia

Mezar yazıtları soy ağaçlarının dışında başkaca bilgileri de sunmuşlardır. Bunlar ilgili yazıtlarda isimleri zikredilen kişilerin resmi ya da özel durumlarına ilişkindir. Edinilen bu bilgiler şu şekilde sıralanabilir. Bu yazıtlar mezarların henüz sahipleri hayatta iken yapılmış olduklarını da göstermektedir. Bu yaklaşım kişilerin içerisinde öte dünya hayatını yaşayacağı ölü evinin niteliğini ne denli önemsediklerine işaret etmektedir. Öte yandan mezar (erkek)

sahiplerinin yine yazıtlarda vurgulayarak belirttikleri üzere, eşine, çocuklarına ve kendinden sonra doğacak aile fertlerine mezarları bırakmış olmaları onların antikçağ mezar geleneğine sıkıca bağlılıklarını da göstermektedir. Sahiplerince büyük ehemmiyet gösterilen mezarların hakları yalnızca mezar epigramlarında kalmamış, ifade edilen bu hükümlerin kopyaları resmi devlet arşivinde saklanarak kişisel haklar polis tarafınca güvence altına alınmıştır. Mezar haklarını taciz eden aksi durumların caydırıcılığı ise kent hazinesine ödenecek nakdi cezalarla belirtilmiştir. Bu mezarlıkta defnolunan bazı kimselerin sahip oldukları isimler ilgili kişilerin yaşadıkları coğrafyada bulunan kimi doğal güzelliklerin etkileri altında kaldıklarını da söylemektedir öyle ki, "İndonis ve İndonion" adları ovadaki İndus-Dalaman Nehri ile ilgili bir isim olarak bu konu içinde güzel bir örnektir. Yazıtlarda bahsedilen bu bölgenin sahip olduğu doğal bitki örtüsüne dair tasvirlerin günümüzde de varlığını koruması arkeobotanik açıdan önemlidir. Neiketes'in İndos Nehri üzerinde kurmuş olduğu köprülere dair edebi bilgilerin, onun evergetik faaliyetlerine ilişkin mesajlar olmalarının ötesinde doğrudan kendi şahsını parlatan bir propaganda aygıtı olduğu da düşünülmelidir. Bu ailelerin üstlendikleri "Claudius" ve "Flavius" nomen gentile'leri söz konusu aile büyüklerinin Claudiuslar ve Flaviuslar Hanedanlıkları Dönemi'nde resmi Roma vatandaşlığı (civitas) hakkını elde ettiklerini vurgulamaktadır. Nitekim bu durum kentin Roma hakimiyetine girdiği erken dönemlerde de bu ailelerin kent ve Roma ilişkileri nezdinde bazı politik misyonlara sahip olduklarına ve aynı zamanda köklü aile geçmişlerine dikkat çekmektedir. Bununla birlikte, Titus Flavius Capito I.'in Quirina Tribusu'na kayıtlı olması bu aile bireylerinin uzunca bir süre resmi Roma vatandaşlıklarını tazelediklerine dair ayrıca güzel bir örnektir.

Claudii ve Flavii Aileleri'nin bu mezarlığa defnetmiş oldukları bireylerin toplam sayısı en az! 69'dur. Bu popülasyonu oluşturan cinsiyet gruplarının nicelikleri gerektiği biçimde belirtilirken öte yandan genel popülasyonun ortalama ölüm yaşının ise 33 olduğu anlaşılmıştır. Ulaşılan bu sayısal değerin Kibyra insanları için geçerli olan genel yaşam süresi ile son derece uyumlu olduğu anlaşılmaktadır. Fakat öte yandan, mezarlığın barındırığı antropolojik bulgulardaki yüksek deformasyonlar kentin önde gelen bu iki büyük ailesi ile Kibyra halkı arasında sosyolojik sınıf farklılıklarından kaynaklanan çok yönlü demografik analizlerin yapılabilmesine engel olmuştur.

Araştırmalar esnasında ele geçen nekrolojik bulgular arasında yer alan mezar objelerinin yorumlanması mezar içi ölü kültü programların anlaşılabilmesinde tamamlayıcı niteliğe sahip diğer önemli veriler arasındadır. Bu aile mezarlığında belgelenen toplam 395 adet küçük eserin materyal ve fonksiyonel bazlı genel tasnifleri yapılmış ve dönemin ölü kültünde üstlendikleri roller tanıtlanmıştır. Antikçağ'da ölümden sonra devam ettiğine

inanılan bilinmezliklerle dolu öte dünya inancı, geride kalan insanları tuttukları yaslarıyla birlikte ölenlerini memnun edebilme arzusuna itmiş ve böylelikle birçok farklı insani unsuru bünyesinde barındıran ölü kültleri ortaya çıkmıştır. Mimariden ölü defin usullerine, mezar armağanlarından sepukral plastik sanata kadar çok yönlü estetik ve spiritüel unsurların bileşiminden oluşan son derece zengin bir gelenek vücuda gelmiştir. Nitekim bu çok çeşitli ölü-mezar öğesinin kompozisyonu ile oluşan repertuarların sistemli bir biçimde uygulanacağı mezar mimarilerine de ihtiyaç duyulmuştur. Öyle ki ölünün öte dünyada süreceği hayatın zaruri ihtiyaçları öncelikle ölü defin usullerini ve mekan bağlamında mezar mimarisinin karakterini belirlemiş, sonrasında ölenlerin ihtiyaç duyacağı birtakım yaşam objelerinin mezarlara bırakılma fikri gündeme gelmiştir. Bu bağlamda yerin altına bir ölü evi inşa etmek fikri, yeraltı tanrılarına daha yakın olmak ve ölenler için uygun bir yaşam alanı yaratmak isteğiyle belirmiştir. Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı'nda bulunan mezar tipleri de bu inançlar doğrultusunda ortaya çıkan değişik ihtiyaçlara cevap verebilir mimari kabiliyetlerde tasarlanmışlardır. Alandaki yeraltı oda mezarları, yükseltilmiş tavanları, klineleri, sekileri, nişleri ve giriş mimarileri ile bir ölünün içeride yaşayabileceği umulan ideal "ölü evi" mimari tasarımlarına sahiptir. Öte yandan ölüleri anma seremonilerinde ölenler ile hayattakileri bir araya getiren temenoslar da bu iki dünya arasındaki ilişkilerin devamlılığında rol alan diğer fiziksel detaylar arasındadır. Aynı durumun lahitler içinde geçerli olduğu onların dış görünüşleriyle birer ev mimarisi yansıtmalarından açıkça anlaşılabilmektedir. Mimari tasarımların yanı sıra ölü odalarına ya da defin alanlarına bırakılan çeşitli mezar objeleri de bu kültün oluşumunda büyük pay sahibi olan başat ritlerin temsilcileri arasındadırlar. Söz konusu mezar objelerinin değişik nedenler üzerinden ölü ve mezar odasıyla buluşturulduğu anlaşılabilmektedir. Öncelikle definler esnasında kişilerin günlük yaşamında kullandıkları, küpe, kolye, yüzük, bilezik, fibula, saç iğnesi gibi takı ve aksesuarların kişilerin naaşı üzerinde doğrudan bırakıldıkları ya da mezar ziyaretleri esnasında yakınlarınca hediye olarak arz edildikleri anlaşılmaktadır. Bir diğer önemli sunu grubu ise ölünün öte dünya yaşamındaki hayatını devam ettirebilmesi için kendisine sunulan günlük kulanım kaplarıdır. Bunlar kandiller, pişirme kapları, testiler, bardaklar, kaseler, maşrapalar ve kaşıklar gibi gündelik kullanımda temel işlevselliğe sahip kap-alet formlarıdırlar. Lekytoslar, pyksisler, unguentariumlar, amphoriskoslar hem ölünün yaşamsal ihtiyacı, hem de ölünün bizzat yakınları tarafından ölüye sunulan aromatik kokular ile kremlerin muhafazası-uygulanması amacıyla mezar odalarıyla buluşturulmuşlardır. Yine ölenlerin dünya hayatında sahip oldukları statüleri, meslekleri, uğraşları ya da hikayeleri hakkında fikirler sunan basit el aletleri de sunular şeklinde defin odasındaki yerlerini almışladır. Öte yandan ölenler için

yeraltı tanrılarına yapılan dualaların birer sembolü olan tanrı-tanrıça figürinleri veya onlarla özdeşleşen değişik figürasyonlardaki adak eşyaları da hayattakiler, tanrılar ve ölenler arasında var olan manevi irtibatın somutlaşmış araçlarıdırlar. Farklı formlarda yapılan ve değişik tanrısal güçleri veya tılsımları barındıran amuletlerin de mezarlarda yer edinmeleri, mezar hayatındaki huzurun ancak mezarın korunmasıyla mümkün olabileceği inancını açıkça dışa vuran sembollerdir. Ölenin öte dünya yaşamındaki en güzel yere-cennete varabilmesi için kendisine sunulan Kharon sikkeleri de bu kült içerisindeki en önemli ritlerden yalnızca birisidir. Sonuç olarak bu büyük aile mezarlığında ölü kültüyle ilintilice mezarlara bırakılan armağanların ya da kişisel eşyaların Roma İmparatorluk Dönemi Anadolu ölü gömme geleneklerinde oluşan genel repertuarın içinde kaldıkları görülür.

Kibyra Doğu Nekropolisi'nde konuşlanan Claudii ve Flavii Aileleri'ne ait bu anıtsal mezarlık; arkeolojik, epigrafik, ikonografik ve antropolojik verilerin sunduğu verilerle farklı açılardan değerlendirilmeye alınmıştır. Bu bağlamda beliren mezarlığın genel kronolojisi ise kabaca şu şekildedir. Mezarlıkta Antoninus Pius Dönemi'nde (MS 141) başlayan ilk anıtsal mezar yapılaşmalarının Erken Severuslar Dönemi'nde daha basit biçimlere indirgenerek tamamen sonlandığı anlaşılmaktadır. Ayrıca mezarlıkta bulunan oda mezarların ise giderek azalan definlere ev sahipliği yaptığı ve bu durumun en azından! İmparator Constantius II. Dönemi'ne (MS 337-355) kadar devam ettiği görülmektedir. Aynı yüzyılın ikinci yarısında vuku bulan mezarlık soygunları ile de bu büyük aile mezarlığı artık tamamen kullanım dışı kalmıştır. Nitekim bu yüzyılın sonlarına doğru Roma'nın resmen kabul ettiği Hristiyanlık ile birlikte pagan döneminin ölü kültlerini şekillendiren mezar mimarilerinin ve defin usullerinin yerini genel olarak son derece sade ve basit münferit mezarlara bıraktığı bilinmektedir.

Kente ulaşımı sağlayan ana arterlerin en önemlisi doğu anayolun kıyısındaki geniş bir parseli kendi mülkiyetlerine alan Claudii ve Flavii Aileleri kentin kendilerine tanımış olduğu ayrıcalıklı statülerine yaraşır bir mezarlık imar etmişlerdir. Derin perspektiflere sahip bir manzaraya hakim lokasyonu, sistemli planlaması ve anıtsal mimarileriyle müteşekkil olan bu görkemli mezarlık aynı zamanda bu ailelerin kamu zihninde sosyo-psikolojik bir etki yaratan özel bir propaganda alanına dönüştürülmüştür. Roma'nın tanımış olduğu resmi vatandaşlık haklarının yanı sıra kent boulesi ve demosunun kendilerine verdiği ktistes-evergetes sıfatları, kent stadionu ile bu mezarlığının aynı görsel karede birleşmesiyle somutlaşmıştır. Bu bağlamda sadece bir öte dünya yurdu olmayan bu büyük aile mezarlığı, sahipleri olan bu ayrıcalıklı seçkin kesimin yaşam hikayelerine dair farklı mesajları da sunabilecek tematik bir teşhir alanı bilinciyle inşa edilmiştir. Sonuç olarak Kibyra'daki bu büyük aile mezarlığı, antikçağ sosyal arenasında ayrıcalıklı statüleriyle ön plana çıkan bazı seçkinlerin, dönemin

ölü kültlerindeki alışıldık nekropolis peyzajından ayrıştırdıkları şahsi mezarlıklarını ne denli ideolojik araçlara dönüştürdüklerini anlatan güzel ve etkili bir örnektir.

KAYNAKÇA KISALTMALARI

AA	Archäologischer Anzeiger
ActaArchHung	Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae
AJA	American Journal of Archaeology
AKMED	Suna ve İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Merkezi
AMS	Asia Minor Studien
ANMED	Anadolu Akdenizi Arkeoloji Haberleri
AnSt	Anatolian Studies
ASAtene	Annuario della Scuola archeologica di Atene e dellemissioni italiane in Oriente
AST	Araştırma Sonuçları Toplantısı
AW	Antike Welt
BABesch	Bulletin antieke beschaving. Annual Papers on Classical Archaeology
BCH	Ecole Française d'Athènes Bulletin de Correspondance Hellenique.
BIAA	British Instıtute of Archaeology at Ankara
BJb	Bonner Jahrbücher
BMC	A Catalogue of Greek Coins in the British Museum
BSA	The Annual of the British School at Athens
CAD	The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago
CVA	Corpus Vasorum Antiquorum
DOP	Dumbarton Oaks Papers
FiE	Forschungen in Ephesos
IGR	Inscriptiones Graecae ad Res Romanas Pertinentes
IstForsch	Istanbuler Forschungen
IstMitt	Istanbuler Mitteilungen
JANES	Journal of the Ancient Near Eastern Society
JdI	Jahrbuch des Deutschen Archäologischen Institut Berlin
JESHO	Journal of The Economic and Social History of The Orient
JHS	The Journal of Hellenic Studies
JRA	Journal of Roman Archaelogy

JRS	The Journal of Roman Studies
KST	Kazı Sonuçları Toplantısı
LGPN	Lexicon of Greek Personal Names
LibyaAnt Suppl.	Supplements to Libya antiqua,
MAKÜ	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
MedA	Mediterranean Archaeology
MJH	Mediterranean Journal of Humanities
MKKS	Müze Kurtarma Kazıları Semineri
MÜZEKK	Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu
ODTÜ	Orta Doğu Teknik Üniversitesi
ÖJh	Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Instıtute in Wien
RA	Revue d'Archéologigue et d'archéologie orientale
ReiCretActa	Rei Cretariae Romanae Favtorum Acta
ReiCretActa	Rei Cretariae Romanae Favtorum Acta
SDÜ	Süleyman Demirel Üniversitesi
SEMA	Studies in Eastern Mediterranean Archaeology III
SOA	Studia ad Orientem Antiquum,
TAD	Türk Arkeoloji Dergisi
TAG	Teorik Arkeoloji Grubu
TAM	Tituli Asiae Minoris
TAPA	Transactions of the American Philological Association
TAS	Tematik Arkeoloji Serisi
ThesCRA	Thesaurus Cultus et Rituum Antiquorum
TTK	Türk Tarih Kurumu
TTKong	Türk Tarih Kongresi
TÜBA	Türkiye Bilimler Akademisi
TÜBA-AR	Türkiye Bilimler Akademisi-Arkeoloji Dergisi
ZA	Zeitschrift für Assyriologie und vorderasiatische Archäologie
ZPE	Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik

KAYNAKÇA

Antik Yazarlar

Cicero, M. T., Miller, W. (ed.). (1913). *de Officiis*. (Loeb) Cambridge: Harvard University Press.

Horatius, *Quintus Horatius Flaccus*. Satires.

Marcellinus, Comes (1921-1924). *Chronicon*. (Çev. J. L. Heiberg, Paulus Aegineta I-II), Leipzig.

Plinius, (1855). *Naturalis Historia*. John Bostock (Ed.). M. D., F. R. S., H. T. Riley, Esq., B. A., London.

Strabon, (2000). *Geographika Antik Anadolu Coğrafyası XII-XIII-XIV*. (çev. Prof. Dr. Adnan Pekman), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Tacitus, C. (1942). *Annales*. A. J. Churc, W. J. Brodribb (Ed.). Kullanılan Metin: Complete Works of Tacitus. Tacitus. New York.

Modern Kaynaklar

Acar, G. (2021). *Kibyra'da Yerel Seramik Faaliyetlerinin Seçilmiş Form Grupları Üzerinden*

Adak-Adıbelli, I. Köse, B. (2018). ''Unguentaria from Kale Höyük in Kırşehir, Galatia'', Unguentarium. *A terracotta vessel form and other related vessels in the Hellenistic, Roman and early Byzantine Mediterranean. An international symposium, May 17-18,* Izmir.

Adkins, L., Adkins, R. (2004). *Handbook to Life in Ancient Roma.* London.

Akarca, A. (1952). "Mylasa'da Hellenistik Bir Mezar". *Belleten:* 374, Ankara.

Akarsu, S., Akarsu, B. M., Tırpan, A. A. (2011). "Roma Dönemi'nden Ortaçağ'a Tıp Aletleri", *Lokman Hekim Journal 1 (3),* Mersin University Medical Faculty, Mersin. (13-17).

Akçay, T. (2019). "Ölü Kültü Işığında Olba'da Kurban Ritüeli", *TAS 5*. (261-283).

Akkaş, İ. (2016). "Parion Tiyatrosu Kemik Objeleri", C. Başaran, H. E. Ergürer (Ed.). *Parion Roma Tiyatrosu 2006-2015 Yılı Çalışmaları*, İçdaş AŞ. Yayınları, Ankara.

Akkurnaz, F. B., (2016). *Eski Yunan ve Roma Kaplar İşlevler*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Akman, A. ve Tosun, A. (2012). "Attaleia Nekropolisi (Eski Doğu Garajı-Halk Pazarı Mevkii) Kurtarma Kazısı 2010 Yılı Çalışmaları". *20. MÜZEKK, 25-29 Nisan 2011 Bodrum,* Ankara, (47-70).

Aksu, M. (2019). *Tripolis Kuzey Nekropolisi'nde Tespit Edilen Kayaoygu Oda Mezarlar ve Buluntuları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi Arkeoloji Enstitüsü, Denizli.

Akşit, O. (1965). *Roma İmparatorluk Tarihi*. İstanbul.

Akşit, O. (1971). *Hellenistik ve Roma Devri'nde Likya*. İstanbul.

Aktaş, Ş. (1994). *Patara Sunak Gömütleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji ve Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, Antalya.

Akurgal, E. (2001). *The Hattian and Hittite Civilizations*. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Akyüz, U., Kolağasıoğlu, M., Şirin, O. A. (2010). "Samsun İli, Atakum İlçesi, Çakalca (Karacadoğan Höyük) Kurupelit Kurtarma Kazısı 2009". *19. MÜZEKK*, 29.04-01.05.2010, Ordu, İsmail Aygül Ofset Matbaacılık San. Tic. Ldt. Şti., Ankara, (117-134).

Aladağ, B. (2020). *Kibyra Antik Kenti'nden 2013-2018 Yılları Arasında Çıkarılan İnsan İskeletlerinin Paleoantropolojik Analizi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Antropoloji (Paleoantropoloji) Anabilimdalı, Ankara.

Aletleri", *Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi*, 1(3): 13-17.

Alexandridou, A. (2012). "The North Necropolis of Vari Revisited", *ΑΡΧΑΙΟΛΓΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ*, Cilt: 151.

Alföldi-Rosenbaum, E. (1971). *Anamur Nekropolisi (The Necropolis of Anemorium)*. TTK VI/12, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Alföldi-Rosenbaum, E. (1980). "The Necropolis of Adrassus (Balabolu) in Rough Cilicia Isauria. Österreichische Akademie der Wissenschaften. Philosophisch–Historische Klasse", *Asiae Minoris 10*, Wien.

Alpaslan, H. İ. (2005). *Anadolu'da Podyumlu Mezar Mimarisi-MÖ 6.-4. Yüzyıl*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Alten, Güler E., Şimşek, M., (2019). "Kibyra Doğu Nekropolisi'nden Bir Grup Mezar Yazıtı-II". LİBRİ V, Antalya, (275-297).

Amandry, P., Grandjea, Y., Holtzmann, B., Manffre, J. J., Rougemont, G. (1972). "Collection De L'école Française D'athenes", *Bulletin De Correspondance Hellenique 96(1)*, France, (5-115).

Ambraseys, N. (2009). *Earthquakes in The Mediterranea and Middle East, A Multidisciplinary Study of Seismicity up to 1900*, Cambridge.

Ambrogi, A. (1998). “Sarcofago Attico a kline, strigilato, conservato nella Chiesa di S. Maria Maddalena a Monterotondo”. L’Erma di Bretschneider (Ed.). *Xenia Antiqua, VII,* Roma, (124-141).

Amyx, D. (1958). “Attic Stelai Vases And Other Containers”, *Hesperia 27 (3),* (163-254).

Anderson-Stojanović, V. R. (1987). ‘’The Chronology and Function of Ceramic Unguentaria”. *AJA 91,* The University of Chicago Press, (105-122).

Anderson-Stojanovic, V. R. (1992). *Stobi: The Hellenistic and Roman Pottery Vol. I,* Princeton University Press, New Jersey.

Arar, A. (1995). *Konya Arkeoloji Müzesi’ndeki Roma Dönemi’ne Ait Rölyefli Kandiller*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Arıcı, S. ve Erdoğan, A. (2017). “Tripolis’teki 6 No.’lu Kaya Mezarı”. E. Erten, D. Favro, M. Özyıldırım, T. Akçay (ed). *Seleucia VII, Olba Kazısı Serisi*. Homeros Kitabevi ve Yayıncılık, İstanbul, (297-324).

Arkeolojik Ve Arkeometrik Yöntemlerle İncelenmesi (MÖ. 3. - MS. 3. Yüzyıllar), Yayımlanmamış Doktora Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Arkwright, W. (1911). “Penalties in Lycian Epitaphs of Hellenistic and Roman Times”, *Journal of Hellenic Studies 31,* (269-275).

Arslan, M. (2007). *Mithradates VI. Eupatörü Roma’nın En Büyük Düşmanı*, Odin Yayıncılık, İstanbul.

Arslan, M., Delikan, B. (2019). “Mehmet Durmaz Koleksiyonu’ndaki Yüzük Taşları: İncelemeler ve Yorumlar”. A. G. Türkmenoğlu, Ş. Demirci (Ed.). *V. ODTÜ Arkeometri Çalıştayı, 14-16 Kasım 2019*, Ege Yayınları, İstanbul, (59-72).

Arslan, N., Sevinç, N. (2003). “Die eisenzeitlichen Gräber von Tenedos”. *IstMitt, Cilt: 53*, Wasmuth, Tübingen, (223-250).

Asgari, N. (1977). “Die Halbfabrikate Kleinasiatischer Girlandensarkophage und İhrer Herkunft”. *AA*, Berlin, (329-382).

Asgari, N. (1981). “Uşak Selçikler ve Çevresi’nden Roma Çağı Lahitleri ve Mermer Ocakları”. *TAD XXV (2),* Ankara, (11-47).

Aslan, M., Yeğin, Y. (2021). “Ankara’dan Isis ve Harpokrates Betimli Sihirli Yüzük Taşları ve Amuletler”, *Seleucia XI, Olba Kazısı Serisi*. Homeros Kitabevi ve Yayıncılık, İstanbul, (113-136).

Ateşoğulları, S. (2008). *M.Ö. 3. Bin'de Altın, Gümüş ve Elektrum Süs Eşyasının Anadolu Arkeolojisi'ndeki Yeri ve Önemi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Ankara.

Atilla, C., Gürler, B., (2008). "Bergama Müzesi Cam Eserleri", *AST 26/1.* Ankara, (23-36).

Avcu, F. (2014). *Lykia Bölgesi Mezar Yazıtlarında Cezalar ve Ceza Tahsil Kurumları*, Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Antalya.

Avcu, F. (2016). "Küçük Asya Yazıtları'nda Nehir Tanrıları", A. V. Çelgin, N. E. Akyürek (Ed.). *Eskiçağ Yazıları VIII, Akron Eskiçağ Araştırmaları, Akdeniz Üniversitesi Akdeniz Dillerini ve Kültürlerini Araştırma Merkezi Dizisi 10*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, (205-246).

Avcu, F. (2018). "Lykia Bölgesi Mezar Yazıtlarında Cezalar ve Ceza Tahsilat Kurumları". T. Kahya, A. Özdizbay, N. Tüner-Önen, M. Wilson (Ed.), *Uluslararası Genç Bilimciler Buluşması II: Anadolu Akdenizi Sempozyumu 04-07 Kasım 2015*. Antalya, (65-78).

Ayalon, E. (2005). *The Assemblage of Bone and Ivory Artifacts from Caesarea Maritima, Israel 1st – 13th Centuries CE*, Oxford, Archaeopress.

Aydemir, A. (1995). *Phokaia Erken Roma Dönemi Pişirme Kapları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Aydın, A. (2005). "İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ndeki Fildişi Pyksis". *Belleten LXIX, Sayı 254, Nisan 2005*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, (59-64).

Ayengin, N. (2006). "Anadolu'da Erken Tunç Çağı'nda Kemikten İşlenmiş Süs İğneleri". *Hayat Erkanal'a Armağan; Kültürlerin Yansıması*, İstanbul, Homer Kitapevi ve Yayıncılık, İstanbul, (108-112).

Aytaç, Ç. (1989). *El Dokumacılığı*, Türk Hava Kurumu Basımevi, MEB Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.

Bailey D. M., Miller. M. O. (1980). *Catalogue of the Lamps in the British Museum. 2, Roman Lamps Made in Italy*. London.

Bailey, D. M. (1972). *Greek and Roman Pottery Lamps*, British Museum Press, Oxford.

Bailly, A. (1935). *Dictionnaire Grec Françaís*. (ed. Hachette Education), French and European Publication, France.

Baitinger, H., Völling, T. (2007). "Werkzeug und Gerät von Olympia", *Olympische Forschungen, Band XXXII,* Berlin.

Banti, A., Simonetti, L. (1972). *Corpus Nummorum Romanorum I*, Florence.

Baran, A. (2012). "Karya Bölgesi'nde Persler". M. Bezdan (Ed.). Aktüel Arkeoloji Yıl 5, Sayı 25, Ocak-Şubat 2012, (90-103).

Bartus, D. (2010). "Roman Bone Hairpins with Gold Head". M. Novotná, W. Jobst, M. Dufková, K. Kuzmová (Ed.). *Anados, Studies of the Ancient World 8*, Gupress, Bratislava, (35-43).

Başer, S. S. (1990). "1988-89 Yılları Kibyra Kurtarma Kazıları". *1. MKSS, 19-20 Nisan, Ankara 1990*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, (235-260).

Başol, A. (2004). *Kayseri Arkeoloji Müzesi'ndeki Lahitler*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.

Bayburtluoğlu, C. (2004). *Lykia*, Vehbi Koç Vakfı- AKMED Yayınları, Antalya.

Bayçın, N. (2001). "Tarihin Görkemli Yapıtları Arasında Arkeoloji Müzesi". Skylife, 2001, (26-35).

Baydur, N. (1994) *Anadolu'daki Kutsal Dağlar, Dağ-Tanrılar,* Graphis Yayınları, İstanbul.

Baykan, D. (2009). *Allianoi Tıp Âletleri* (Yayımlanmamış Doktora Tezi) İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klasik Arkeoloji Bilim Dalı, İstanbul.

Baykan, D. (2010). "100 Yıldır Bitmeyen Yağma: Anadolu Hekim Mezarları". *TÜBA Haberler, Sayı 30*, İstanbul, (1-6).

Baykan, D. (2012). "Allianoi Tıp Aletleri", *SOA 2,* Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları, İstanbul, (1-15).

Baysal, E., Baysal, A., Türkcan, A. U., Nazaroff, A. (2015). "Early Specialized Craft? A Chalcolithic Stone Bracelet Workshop at Kanlıtaş, Eskişehir, Turkey". *Oxford Journal of Archaeology 34 (3),* (235-257).

Bazant, J. (1986). "Entre la croyance et l'experience: le mort sur les lecythes a fond blanc". *Iconographie classique et identites regionales, BCH suppl. XIV,* (37-44).

Bean, G. E. (1997). Eski Çağda Lykia Bölgesi, Arion Yayınevi, İstanbul.

Berlin, A., Slane K. W. (1997). "Tell Anafa II, i, The Hellenistic and Roman Pottery: The Plain Wares", *Journal of Roman Archaeology*, Michigan.

Besques, S. (1971). "Catalogue Raisonne des Figurines et Reliefs en Terre-Cuite Grecs et Romains". *Illustrations, III-Volume I,* Epoques Hellenistique et Romaine Grece et Asie Mineure, Editions Des Musées Nationaux: Paris.

Bilgin M., Okunak, M. (2011). "Eumeneia Mezar Tipleri ve Ölü Gömme Gelenekleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme". B. Söğüt (Ed.). *Eumenia, Şeyhlü-Işıklı*, İstanbul, (125-146).

Bingöl, O. (1994). *Seleukeia Sidera*, Ankara.

Biro, T. (1994). “The Unknown Goddess of Late-Roman Popular Religious Belief”. *ActaArchHung, S. 4*, (195-229).

Blakolmer, F. (1993). “Die Grabung in der Nekropolise V von Limyra-Vorläufige Ergebnisse”.

Boardman, J. (1970). *Greek Gems and Finger Rings, Early Bronze Age to Late Classical*. Photographs by Robert L. Wilkins., N. Y., H. N. Abrams.

Boardman, J. (1971). “Sickles And Strigils”. *JHS 91*. Cambridge University Press, Cambridge, (136-137).

Bonogofsky, M. (2005). “A Bioarchaeological Study of Plastered Skulls from Anatolia: New Discoveries and Interpretations”. *International Journal of Osteo Archaeology 15 (2)*, (124-135).

Borchardt, J. (1970). “Das Heroon von Limyra. Grabmal des lykischen Königs Perikles”. *Jahrbuch des Deutschen Archäologischen Instituts, 85* (353-390).

Borchardt, J. (1990). *Das Heroon von Limyra, Götter Heroen Herrscher in Lykien*, Wien-München.

Borchhardt J., Bleibtreu E. (2013). *Structuren Lykischer Rezidenzstadte Im Vergleich zu alteren Stadten des Vorderen orients*, İstanbul.

Borchhardt, J. (1975). “Myra: ein Lykische Metropole in Antiker und Byzantinischer Zeit”. *IstForsch 30*, G. Mann, Berlin.

Borchhardt, J. (1999). *Limyra Zemuri Taşları, Arkeoloji* ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Bour, A. (2001). “Le mobilier de tabletterie de l'agglomération gallo-romaine de Bliesbruck (Ier-Ve siècle ap. J.-C.) : une source pour la connaissance d'une agglomération secondaire de la cité des Médiomatriques”, *Société d'histoire et d'archéologie de la Lorraine*, Les Cahiers Lorrains, (321-346).

Bovon A. (1966). *Lampes D’Argos, École Française D’Athénes Études Péloponnésienses V*, Paris.

Boysal, Y. (1964). “Milli Eğitim Bakanlığı Müskebi Kazısı 1963 Yılı Kısa Raporu”. *TAD XIII (2)*, Ankara, (81-85).

Boysal, Y. (1967a). “Karia Bölgesi’nde Yeni Araştırmalar”. *Anadolu/Anatolia 11*, Ankara, (1-29).

Boysal, Y. (1967b). “Müskebi Mevkii Dromoslu Oda Mezarları Kazı Kısa Raporu”. *Belleten XXXI*, Ankara, (67-76).

Boysal, Y. (1998). “1996 yılı Stratonikeia Kazı Çalışmaları”. *KST XIX/2*, T. C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, Ankara, (153-160).

Boysal, Y., Kadıoğlu M. (1999). "1997 Yılı Stratonikeia Nekropolis Çalışmaları". *KST XX/2*, T. C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, Ankara, (215-228).

Bozoğlu, İ. (2010). *Aizanoi Antik Kenti Kapı Biçimli Mezar Taşları ve Bezemeleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Mersin.

Böttger, B. (2002). *Die Kaiserzeitlichen Lampen vom Kerameikos,* München.

Brants, J. (1913). *Antieke Terra Cotta Lampen Uit Het Rijksmuseum Van Autheden te Leiden,* Leiden.

Broneer, O. (1930). "Terracotta Lamps", *Corinth Vol. IV*-2, Cambridge.

Brøns, C. (2017). *God & Garments: Textiles in Greek Sanctuaries in the 7th. to the 1st Centuries BC,* Oxbow Books, Oxford.

Brown, R. D. (1987*). Lucretius on Love and Sex: A Commentary on De Rerum Natura IV, 1030-1287 with Prologomena, Text and Translation*, Brill, Leiden-Netherlands.

Bruneau, P. (1970). "Tombes d'Argos". *BCH 94 (2),* (437-531).

Bryce, T. H. (1979). "Lycian Tomb Families and Their Social Implications". *JESHO 22,* (296-313).

Bryce, T. H. (1986). *The Lycians: The Lycians in Literary and Epigraphic Sources*. Museum Tusculanum Press, Kopenhag.

Büyükyörük, F., Tibet, C. (1999-2000). "1998-1999 Antalya Doğu Garajı Kurtarma Kazıları". *Adalya IV*, Antalya, (115-127).

Cadoux, C. J. (2003). *İlkçağ'da İzmir*. (Çev. B. Umar), İletişim Yayıncılık, İstanbul, 2003.

Calder, W. M. (1955). "Early Christian Epigraphs From Phrygia". *AnSt, vol. 5*, BIAA, Ankara, (25-38).

Cappelletto, E., Indgjerd, H. R. (2018).''Unguentaria from the necropoleis of Hierapolis, Phrygia'', *Unguentarium. A terracotta vessel form and other related vessels in the Hellenistic, Roman and early Byzantine Mediterranean. An international symposium May 17-18,* Izmir.

Čargo, B. (2010). *Martvilo. Istraživanja Jugozapadne İsejske Nekropole Do 1970.* Split.

Chaniotis, A. (2010). "Megatheism: The Search for The Almighty Dod and The Competition of Cults". S. Mitchell, P. van Nuffeln (Ed.). *One God: Pagan Monotheism in the Roman Empire*, Cambridge UP, Cambridge, (112-140).

Chapman, J., Higham, T., Slavchev, V., Gaydarska, B., Honch, N. (2006). "The Social Context of the Emergence, Development and Abandonment of the Varna Cemetery,

Bulgaria". *European Journal of Archaeology vol. 9 (2),* SAGE Publications, (157-181).

Ciliberto, F. M. (1988). "Un sarcofago ti tico attico con İppolito a S. Canzian d'lisonzo". Xenia 16.

Cinemre, O. (2013). "Juliopolis Nekropolisi 2012 Yılı Kazı Çalışmaları". *22. MÜZEKK, 14-17 Kasım 2013 Adan*a, İ. Aygül Ofset Mat. Ltd. Şti., Ankara, (407-426).

Ciugudean, D.(2002). "Noı Artefacte Dın Os De La Apulum", *Apulum 39,* (289-300).

Civelek, A. (2001). *Tralleis Nekropolisi Buluntuları Işığında Hellenistik ve Roma Dönemi Seramiği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Civelek, A. (2007). "Roma Cenaze Törenleri ve Gömü Gelenekleri", *Arkeoloji ve Sanat Dergisi, Sayı 124*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, (71-80).

Civelek, A. (2001).*Tralleis Nekropolisi Buluntuları Işığında Hellenistik ve Roma Dönemi Seramiği.* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Clark, A. E. (2015). "Symbolic Iconography of Etruscan Sarcophagi". *American Academy in Rome, Clark State Community College, Springfield, OH, July 31, 2015*. Rome, (1-14).

Clark, G. (2003). "Bodies and Blood: Late Antique Debate of Martyrdom, Virginity and Resurrection". D. Montserrat. (Ed.). *Changing Bodies, Changing Meanings: Studies on The Human in Antiquity*, Cambridge University Press, London-New York, (xvi+234).

Cocchiaro, A., Andreassi, G. (1988). *La Necropoli Di Via Cappuccini A Brindisi,* Fasano

Cohen, H. (1882). *Description Historique Des Monnaies Frappees Sous L'empire Romain, Communement Appelees Medailles Imperiales, Vol. II*, Paris.

Cohen, H. (1884). *Description Historique Des Monnaies Frappees Sous L'empire Romain, Communement Appelees Medailles Imperiales Vol. IV,* Paris.

Cohen, H. (1892). *Description Historique Des Monnaies Frappees Sous L'empire Romain, Communement Appelees Medailles Imperiales, Vol. VIII,* Paris.

Cohen, H., (1885). *Description Historique Des Monnaies Frappees Sous L'empire Romain, Communement Appelees Medailles Imperiales, Vol. V,* Paris.

Cohen, H. (1888). *Description Historique Des Monnaies Frappees Sous L'empire Romain, Communement Appelees Medailles Imperiales, Vol. VII,* Paris.

Connolly, P. (2016). *Greece and Rome at War*. Frontline Books, Yorkshire.

Cook, A. B. (1925). *Zeus, A Study in Ancient Religion I-III,* Cambridge.

Cooper, J. S. (2002). "Virginity in Ancient Mesopotamia". S. Parpola. R. M. Whiting (Ed.). *Sex and Gender in the Ancient Near East: Proceedings of the 47th Rencontre Assyriologique Internationale, Helsinki, July 2-6 2001*, Helsinki, (91-112).

Cormack, S. (2004). *The Space of Death in Roman Asia Minor*. Wien.

Corsten, T. (2002). *Die İnschriften von Kibyra I*. Bonn.

Corsten. T. (2010). "Coastal Asia Minor: Pontos to Ionia". *LGPN Vol. VA,* Oxford University Press, Oxford.

Coşkun, D. (2007). *Konya Ereğli Müzesi'nde Bulunan Roma Dönemi Kandilleri.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Coulanges, F. D. (1956). *The Ancient City 1873*. (Çev. W. Small), New York.

Coulton, J. J. (2005). "Pedestals as 'altars' in Roman Asia Minor". *AnSt 55*. (127-157).

Courtils des, J. (2003). *Ksanthos ve Letoon Rehberi*. Ege Yayınları, İstanbul.

Crummy, N. (2010). "Bears and Coins: The Iconography of Protection in Late Roman Infant Burials". *Britannia 41*. (37-93).

Crummy, N. (1979). "A Chronology of Romano-British Bone Pins", *Britannia 10,* (157-163).

Cumont, F. (1917). *Rechercher Surle Symbolisme Funeraie des Romains*. Paris.

Cumont, F. (1942). *Recherches sur le Symbolisme Funeraire des Romains*. Geuthner, Paris.

CVA (1986). Corpus Vasorum Antiquorum, Vol. 62: Grosseto, Museo archeologico e d'arte della Maremma (1), Libreria Editrice L'Erma di Bretschneider, A cura di Mangani E. e Paoletti O. Roma.

Çakmaklı Ö. D. (2007). *Uşak Arkeoloji Müzesi'nde Korunan Roma Dönemi'ne Ait Cam Eserler,* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji (Klasik Arkeoloji) Ana Bilim Dalı, Ankara.

Çavuşoğlu, R., Biber, H. (2008). "Van-Kalecik Urartu Nekropolisi Üzerine Bir Değerlendirme". E. Genç, D. Çelik (Ed.). *Aykut Çınaroğlu'na / Studies in Honour of Aykut Çınaroğlu*. Armağan. Ekici Form Ofset, Ankara, (189-212).

Çekilmez, M. (2014). *Tralleis Güney Nekropolisi Terrakotta Figürinleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

Çelgin, A. V. (1990). *Termessos Kenti Nekropolisleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Çelik, A. (2010). *Adana Müzesi Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Adana.

Çevik N., Bulut S., Aygün Ç. A. (2014). "Myra'nın Limanı Andriake". S. Ladstädter, F. Pirson & T. Schmidts (Ed.). *Häfen und Hafenstädte im Östlichen Mittelmeerraum. Harbors and Harbor Cities in the Eastern Mediterranean, Byzas 19, Band 1,* Ege Yayınları İstanbul.

Çevik, N. (1992). *Urartu Kaya Mezarları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Çevik, N. (1998). "Urartu Kaya Mezarları'nda Ölü Kültüne İlişkin Mimari Elemanlar". *TAD XXXI,* Ankara, (419-459).

Çevik, N. (1999/2000). "Tarih ve Arkeolojisiyle Melas Vadisi". *Adalya IV,* Antalya, (91-114).

Çevik, N. (2000). *Urartu Kaya Mezarları ve Ölü Gömme Gelenekleri*. TTK, Ankara.

Çevik, N. (2002). *Taşların İzinde Likya*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Çevik, N. (2006). "The Social Structure as Reflected through The Necropolii of Trebenna". *III. Likya Sempozyumu, Sempozyum Bildirileri 1. Cilt, 07-10 Kasım 2005*. K. Dörtlük, B. Varkıvanç, T. Kahya, J. des Courtıls, M. Doğan Alparslan, R. Boyraz (Ed.), Antalya, (175-207).

Çevik, N. (2008). *Arkeolojisi, Tarihi, Doğası ve Tarımıyla KUMLUCA Rhodiapolis*. N. Çevik (Ed.), Antalya.

Çevik, N. (2015). *Likya Kitabı*. Suna ve İnan Kıraç Vakfı, Antalya.

Çevik, N., Varkıvanç, B., Bulut, S., Kızgut İ., N. Çevik, B. Varkıvanç, E. Akyürek (ed.) (2005). *Trebenna: Tarihi, Arkeolojisi ve Doğası., Adalya Ek Yayın Dizisi-1, 2005,* AKMED Yayınları, İstanbul.

Çimen, M. (2011). *Lykaonia Bölgesi Süvari Betimlemeleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı Klasik Arkeoloji Bilim Dalı, Konya.

Çokay, S. (1996). *Antik Çağda Aydınlatma Araçları ve Perge Pişmiş Toprak Kandilleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Çokay-Kepçe, S. (2006). *Antalya Karaçallı Nekropolü.* Antalya.

Çokay-Kepçe, S. (2008). "Saç İğnesi? Maryonet? Öreke? Perge'de Bulunmuş Aphrodite Betimli Bir Eser Üzerine Tanımlama Denemesi". İ. Delemen, S. Çokay-Kepçe, Ö. Turak (Ed.). *Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu'na 65. Yaş Armağanı, EUERGETES 1. Cilt*. Suna - İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, Antalya.

Çokay-Kepçe, S. ve Gerçeker, S. Ö. (2011). *Kilden Suretler-Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonu'ndan Antik Çağ Terrakotta Figürinleri/Images In Terracotta-Ancient*

Terracotta Figurins In The Sadberk Hanım Museum Collection. Sadberk Hanım Müzesi, İstanbul.

Dahmen, K. (2007). *The Legend of Alexander the Great on Greek and Roman Coins*, New York.

Dal, Y. (2009). *Roma Dönemi'nde Anadolu'da Cam*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Ana Bilim Dalı Aydın.

Dal, Y. (2009). *Roma Dönem'inde Anadolu'da Cam* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

Dales, G. F. (1963). "Necklaces, Bands and Belts on Mesopotamian Figurines". *RA Vol. 57*. No. 1, Presses Universitaires de France, France, (21-40).

Davidson, G. R. (1952). *Korinth XII*. The Minor Objects, Princeton.

Davidson, G. R. (1952). "The Minor Objects", *Corinth Vol. XII,* Princeton, New Jersey.

Davies, J. (1999*). Death, Burial and Rebirth in the Religions of Antiquity (Religion in the First Christian Centuries)*. Routledge, New York.

Davies, P. J. E. (2000). *Death and The Emperor: Roman imperial funerary monuments, from Augustus to Marcus Aurelius.* Cambridge University Press, Cambridge.

De1tour-Levie, C. (1982). *Les Piliers Funeraires de Lycie*. Institut supérieur d'archéologie et d'histoire de l'art Collège Erasme, Neuve.

Degeest, R.(2000). "The Common Wares of Sagalassos, Typology and Chronology". *SEMA III,*

Delemen, İ. (1993). *Anadolu'da Atlı Tanrılar, Lykia, Pisidia, Lykaonia, Isauria, Phrygia, Lydia ve Karia Bölgelerinde Taş Eserler Üzerinde Bir İnceleme*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ve Saat Tarihi Bölümü Klasik Arkeoloji Anabili Dalı, İstanbul.

Delemen, İ. (1996). "Lykia İdebessos'ta Bulunmuş Olan Bronz Adak Heykelcikleri". *Anadolu Araştırmaları, Sayı 14,* Ankara, (197-212).

Delemen, İ., Çokay-Kepçe, S. (2009). *Yunan ve Roma Kap Formları Sözlüğü*. Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları, İstanbul.

Demargne, P. (1974). *Fouilles de Xanthos. Tome IV*. Paris.

Demirer, Ü. (1998). "1996 Yılı Patara Oygu Mezarları Kurtarma Kazısı". *VIII. MKKS 7-9 Nisan 1997 Kuşadası.* Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, Ankara, (25-42).

Demirer, Ü. (2013). *Kibyra Metal Buluntuları*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Antalya.

Demirer, Ü. (2016). "Kibyra Kazıları'ndan Yeni Bir Buluntu Grubu: Göz Aplikleri". *Phaselis Vol. II*. (133-148).

Demirtaş, P. (1996). *Takı Kültürü ve Tasarımı Üzerine Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Denzey, N. (2007). *The Bone Gatherers: The Lost Worlds of The Early Christian Women*. Boston.

Derin, Z. (1994). "Aşağı Fırat Havzasındaki (Elazığ-Malatya Bölgesi) Yerleşim Merkezlerinde Ele Geçen Doğu Sigillatası A Türü Keramikler". *Arkeoloji Dergisi 2*. İzmir, (149-172).

Deschler-Erb, S., Gostencnik, K. (2008). "Différences et identités de la vie quotidienne dans les provinces romaines :l'exemple de la tabletterie", *Le travail de l'os, du bois de cerf et de la corne à l'époque romaine : un artisanat en marge?,* Bertrand İ. (Ed.)., Montagnac, Association des Publications Chauvinoises, (283-309).

Devıjver, H. (1993). "The Inscriptions of The Neon-Library". M. Waelkens, J. Poblome (Ed.). *Sagalassos II. Report Of The Third Excavation Campaign Of 1992, (Acta Archaeologica Lovaniensa. Monographiae 6)*. Leuven, (107-123).

Devıjver, H. (1996). "Local Elite, Equestrians and Senators: A Social History of Roman Sagalassos". *Ancient Society 27*, (105-152).

Devıjver, H. ve Waelkens, M. (1999). "Roman Inscriptions From The Fifth Campaign At Sagalassos". M. Waelkens, J. Poblome (Ed.). *Sagalassos IV, Report on The Survey And The Excavations Campaigns Of 1994 and 1995, (Acta Lovaniensa. Monographiae 9)*. Leuven, (293-314).

Diler, A. (2001). "Damlıbogaz/Hydai Araştırmaları 2000". *AST 19(2)*. Ankara, (225-236).

Diler, A. (2003). "Bodrum Yarımadası Leleg Yerleşimleri, Mylasa/Damlıboğaz ve Çevresi Yüzey Araştırması-2002". *AST 21(2)*. Kültür ve Turizm Bakanlığı DÖSİMM Basımevi, Ankara, (143-154).

Diler, A. (2005). "Bodrum Yarımadası Leleg Yerleşimleri Pedasa, Mylasa Damlıboğaz ve Kedreai (Sedir Adası) Yüzey Araştırması-2003". *AST 22(2)*. Kültür ve Turizm Bakanlığı DÖSİMM Basımevi, Ankara, (137- 146).

Diler, N. K. (1996). *Anadolu Girlandlı Sunakları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniveristesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji ve Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, Erzurum.

Dili, Ş. (2011). *Anadolu'da Antik Çağ Altın ve Gümüş Takı Buluntuları: Araştırmaların Aşaması Hakkında Bir Değerlendirme*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Dinsmoor, W. B. (1989). *The Architecture of Ancient Greece*. London.

Dixon, P. (1999). "Kentler Bir Zaman Oldukları Gibi Yerleşik Değildir". J. Rich (Ed.). (Çev. S. Güven, E. Güven), *Geç Antik Çağ'da Kent*. Homer Kitabevi, İstanbul.

Doğan M. U., Akkemik, Ü., Demirer Ü., Demirtaş N. (2017). "Sıraharmanlar Çiftlik Mezarı: Buluntuları ve Özgün Mimarisi ile Aphrodisias Nekropolisi Mezar Tipolojisi'ne Yeni Bir Katkı". *Cedrus V,* Antalya, (301-323).

Doğan, T. (2012). *Antandros Nekropolisi'nde Ele Geçen Strigilis Buluntuları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.

Doğan, T. (2015). "Antandros Ölü Gömme Geleneği'nde Strigilis: Tipolojik ve Kronolojik Gözlemler". M. Kadıoğlu, H. Ürer, G. Sart, G. R. Tsetskhladze (Ed.). *TÜBA-AR 18 (18)*. Ses Reklam Paz. Tur. San. Tic. Ltd. Şti. Ankara, (143-174).

Doğanalp, D., Erdoğan, A., (2018). "Roman unguentaria from Tripolis, Lydia from the excavation seasons 2007-2009'', *A terracotta vessel form and other related vessels in the Hellenistic, Roman and early Byzantine Mediterranean. An international symposium May 17-18,* Izmir.

Doğanay, O. (2009). *Isauria Bölgesi Kaya Mezarları ve Ölü Gömme Gelenekleri*. Çizgi Kitabevi, Konya.

Doğruyol, H. (2003). "Erguvan Üzerine". *Uludağ Üniversitesi Dergisi 13*, Bursa, (57-59).

Doksanaltı, M. E., (2006). *Knidos Kap-Krio Kazı Alanı.* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Dokumacı, S. D. (2012). *Van Gölü Havzasında Erken Demir Çağı Mücevher Geleneği*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Van.

Doruk, S. (1990). "Aphrodisias'taki Aphrodit Tapınağı Temenosu". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 33*.Ankara, (89-102).

Doyen, J. M. (2012). "The Charon's Obel: Some Methodological Reflexions". *The Journal of Archaeological Numismatics 2, I-XVIII.*

Dökü, E., Kaya, M. C. (2013). "The Architecture And Function of Stadion of Cibyra". *Adalya XIV,* Antalya, (177-201).

Dörner, F., Nauman, R. (1939). "Forschungen in Kommagene" . *IstForsch 10*. Berlin.

Drew-Bear, T. (2007). “Ben Anadolu'da doğdum/I was born in Anatolia / Je suis né en Anatolie”. T. Drew-Bear, F. Demirkök, E. Ş. Dönmez, M. Türktüzen (Ed.). *Tugay-Kütahya Anadolu Kültür-Sanat ve Arkeoloji Müzesi*. TC Kültür ve Turizm Bakanlığı 1. Baskı, İstanbul.

Duchene, H. (2002). *Troia Hazineleri veya Schliemann’ın Düşü*. (Çev. A.Berktay), Yapı Kredi Yayınları: 1716, İstanbul.

Duman, E. (2019). *Afyon Müzesi’nde Sergilenen Kapı Tipi Mezar Stelleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisanas Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, İzmir.

Dunand, F., Zivie-Coche, C. (2004). *Gods and Men in Egypt from 3000 BC to 395*. (Çev. D. Lordon), Cornell University Press, 2004.

Duru, R. (1996). *Kuruçay Höyük II*. Ankara, TTK Basımevi, Ankara.

Durukan, M. (2001). *Dağlık Kilikya Mezarları ve Ölü Kültü,* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klasik Arkeoloji Ana Bilim Dalı, İzmir.

Dusenbery, E. B. (1998). *Necropoleis: The Necropoleis and Catalogues of Burials, Samothrace 11*, Princeton.

Dusenbery, E. ve K. Lehmann, P. Williams-Lehmann (Ed.). (1998). *Samothrace The Nekropoliseis and Catalogues of Burials, Sayı: 11*. PrincetonUniversity Press, Oxford.

Dündar, E. (2006). *Hellenstik ve Roma Dönemleri Patara Unguentariumları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimsler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Aydın.

Düşen, O., Gürcan, B., Sarpkaya U. (2016). “Aizanoi Mezar Stelleri’ndeki Bitkisel Motifler’in Değerlendirilmesi”. *Aizanoi II*. 369-378).

Edwards, G. R. (1959). “The Gordion Campaign of 1958: Preliminary Report”, *AJA* 63, 3, (263-268).

Efe, T. (2003). “Batı Anadolu Tunç Çağı Uygarlığı’nın Doğuşu”. *Arkeo-Atlas II*, İstanbul, (53-74).

Eker, F. (2018). “Antikçağ’da Cam Kap Formlarının Kullanımı Üzerine Bir Deneme”. *Gaziantep University Journal of Social Sciences,* 17 (4), (1248-1261).

Eker, F. (2019). “Ekinözü Lahdi Üzerine İlk Değerlendirme”. *Cedrus VII,* Antalya, (575-587).

Ekinci, H. A., Özüdoğru, Ş., Dökü, F. E. (2009). “Kibyra 2008 Yılı Kazıları/Excavations at Kibyra in 2008”. *ANMED 7*. Antalya, (32-39).

Ekinci, H. A. (2002). “Burdur İl Sınırları İçerisinde Yapılmış Olan Kazılar ve Araştırmalar”. *1. Burdur Sempozyumu*. Burdur, (661-670).

Ekinci, H. A., Özüdoğru, Ş., Dökü E., Tiryaki, G. (2008). "Kibyra Kazı Çalışmaları 2007". *ANMED 6*. Antalya, (35-41).

Ekinci, H. A., Özüdoğru, Ş., Dökü, E. F., Tiryaki, G. (2007). "Kibyra Kazı Çalışmaları 2006". *ANMED 5*. Antalya, (22-28).

Elitez, İ. (2010). *Çameli ve Gölhisar Havzaları'nın Miyosen-Kuvaterner Jeodinamiği, Burdur-Fethiye Fay Zonu, GB Türkiye*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniveristesi, İstanbul.

Eliüşük, M. (2009). *Orta Dağlık Kilikya Bölgesi Kıyı Kesimi Tonozlu Mezar Mimarisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Konya.

Endoğru, M., Ünan, S. (2011). "Samsun İli, İlkadım İlçesi, Dikilitaş Sokak Yeraltı Mezar Odaları Kurtarma Kazısı". *19. MÜZEKK, 29.04- 01.05.2010 Ordu*. Ankara, (203-216).

Er, Y. (2004). *Klasik Arkeoloji Sözlüğü*. Phoenix Yayınlari. Ankara.

Er, Y. (2006). *Klasik Arkeoloji Sözlüğü*. Phonix Yayınları, Ankara.

Eraslan, F., Zeyrek, T. H., Özman, R., Şancı, F., Akın, E., Arslan, M., Alkan, M., Karaca, M. N., Koca, M. S. (2011). "Perre Antik Kenti Nekropolis Alanı 2009 Yılı Kazı ve Temizlik Çalışmaları/Perre Nekropolisi Kazı ve Temizlik İşleri 2009". *19. MÜZEKK, 29.04- 01.05.2010, Ordu*. Ankara, (363-377).

Erdan, E. (2019). "Su Kuşlu Fibulalar ve Aydın Arkeoloji Müzesi'nden Bir Örnek". *Olba/XXVII*. (227-248).

Erdan, E., Toprak, G. T., Sıdal-Gökdağ, E. (2021). "Doğum ve Koruyuculuk İle İlişkili Fibula-İğne Kullanımı". *TÜBA-AR-27*. Ankara, (129-150).

Erdemgil, S. (1981). "Kestel Kazısı 1980 Yılı Çalışmaları". *KST III*. Ankara, (63-66).

Erdoğan, A. (2011). "Tripolis 2008-2009 Yılı Kazıları". *KST XXXII/3, 24-28 Mayıs 2010 İstanbul*. TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, (328-342).

Erdoğan, A. ve Aktaş, R. (2011). "Tripolis Doğu Nekropolisi Kazı Çalışmaları". M. N. Aytaçlar, M. B. Baştürk, F. Dedeoğlu, A. Erdoğan (Ed.). *Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi XVI*. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları. İzmir, (1-83).

Erdoğan, S. (2017). *Doğu Anadolu Bölgesi Tek Odalı Kaya Mezarları: Kökeni, Gelişimi ve Mimari Tipolojisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Van.

Ergeç, R. (1995). *Kommagene Bölgesi Ölü Gömme Adetleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Konya.

Ergeç, R. (2001). "Anazarbus Antik Kenti ve Nekropolisi". E. Jean, A. M. Dinçol, S. Durugönül (Ed.). *Kilikya Mekanlar ve Yerel Güçler (MÖ 2. Binyıl-MS 4. Yüzyıl), Uluslararası Yuvarlak Masa Toplantısı Bildirileri İstanbul 2-5 Kasım 1999, Varia Anatolica 13*. Institut français d'études anatoliennes George Dumézil, Paris.

Ergeç, R. (2003). "Nekropolisen und Gräber in Der Südlichen Kommagene". *AMS 47*. Bonn, (187-210).

Ergil, T. (1983). *Küpeler: İstanbul Arkeoloji Müzeleri Küpeler Kataloğu*. Sandoz Yayınları No: 5, İstanbul.

Erhat, A. (1984). *Mitoloji Sözlüğü*. Remzi Kitabevi, İstanbul.

Erhat, A. (1996). *Mitoloji Sözlüğü*. 6. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Erön, A. (2013). *Tralleis Hamam-Gymnasıon Kompleksi Seramikleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı, Aydın.

Ersoy, A. (2017). *Antik Dönem'den Osmanlı Dönemi'ne Smyrna/İzmir Kemik Objeleri*. Ege Yayınları, İstanbul.

Ersoy, A., Çelik-Ersoy, G. (2012). "Smyrna / İzmir Kazıları Kemik Buluntuları". *TÜBA-AR 15*. Ankara, (95-113)

Erten-Yağcı, E. (1993). *Başlangıcından Geç Antik Dönem Sonuna Kadar Anadolu'da Cam*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji ve Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, Ankara.

Esmer, H. (1996). *Işıklı Cam Resmi (Vitray)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Estiot, S. (2005). "Monnaies de l'Empire Romain, XII-1. D'Aurélien à Florien (270-276 après J.-C)", Revue Numismatique 161, (235-237).

Fairbanks, A. (1907). *Athenian White Lekythoi, I*.

Farrington, A. (2008). "Θέμιδες and The Local Elite of Lycia, Pamphylia and Pisidia". Athanasios D. Rizakis, Francesco Camia (Ed.). *Trıpodes 6, Pathways to Power, Civic Elites in the Eastern Part of the Roman Empire Scuola Archeologica Italiana di Atene, Proceedings of The International Workshop held at Athens Scuola Archeologica Italiana di Atene, 19 December 2005.* Athena.

Ferrero, D. B. (1993). *Hierapolis*. AHİK, Marsilio.

Ferrero, D. B., D'Andria, F., Ritti, T., Ronchetta, D. (1989). *Hierapolis Di Frigia, Bolletino, 2*. Torino.

Fırat, M. (2011). *Phokaia Geç Roma Dönemi Mutfak Kapları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klasik Arkeoloji Ana Bilim Dalı, İzmir.

Fırat, M. (2012). "Phokaia Roma Dönemi Mutfak Kapları: Güveç Formu". *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Aralık 2012, Sayı: 27*. Isparta, (153-166).

Fıratlı, N. (1972). ''Uşak Selçikler Kazısı ve Çevre Araştırmaları 1966-1970'', *TAD XIX-2,* Ankara.

Filges, A. (2006) "Blaundos", *IstForsch, Band 48*. Berlin, (222-261).

Fleischer, R. (1978). "Eine Späthellenistische Osthotek aus Pisidien". G. Schwarz, E. Porchmarski (Ed.). *Classica et Provincialia: Festschrift Erna Diez*. Graz.

Flower, H. I. (1996). *Ancestor Masks and Aristocratic Power in Roman Culture*. Oxford University Press, Oxford.

Foça, S. (2019). *Teos Batı Nekropolisi: Mezar Tipolojisi ve Buluntular*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, İzmir.

Forbes, R. J. (1956). *Studies in Ancient Technology, Vol. IV*. Leiden.

Fredricksmeyer, E. A. (1991). "Alexander, Zeus Ammon, and the Conquest of Asia". *TAPA 121*. Johns Hopkins University Press, (199-214).

Gaitzsch, W. (2005) "Eisenfunde aus Pergamon, Geräte, Werzeuge und Waffen", *Pergamenische Forschungen 14*,Berlin.

Garan, H. (2015). *Antik Çağ'da Kemik Endüstrisi ve Perge'de Bulunmuş Kemik Eserler,* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, İstanbul.

Garland, R. (1982). "A First Catalogue of Attic Peribolos Tombs". *BSA Cilt: 77*. Cambridge University Press, (125-176).

Gaucker, P. (1915). *Nécropolès Puniques de Carthage, 1-2,* Paris.

Gelb, I. J., Jabobsen, T., Landsberger, B. (2004). (Ed. Oppenheım A. L.), *The Assyrian Dictionary, CAD Vol. 3*. Fifth Printing, Chicago.

Giannakopoulos, N. (2008). "Remarks On The Honorary Titles Υιοσ Βουλησ, Υιοσ Δημου And Υιοσ Πολεωσ in Roman Asia Minor". Athanasios D. Rizakis, Francesco Camia (Ed.). *Tripodes 6, Pathways to Power, Civic Elites in the Eastern Part of the Roman Empire Scuola Archeologica Italiana di Atene, Proceedings of The International Workshop held at Athens Scuola Archeologica Italiana di Atene, 19 December 2005*. Athena.

Giard, J. B. (1976). *Bibliothèque Nationale, Cataloque Des Monnaies De L'empire Romain,* Paris.

Gignac, F. T. (1975). *A Grammar of the Greek Papyri of the Roman and Byzantine Periods, vol. I*. Milano.

Gisela, R. (1968). *Engraved Gems of the Greeks, Etruscans and Romans*. Londra.

Goldman, H. (1950). "The Miscellaneous Finds". *Excavations Gözlü Kule. Tarsus I*. (387-403).

Goldman, H. (1950). *The Hellenistic and Roman Periods, Excavations at Tarsus Gözlükule, Vol I.* Hetty Goldman (Ed.). Princeton.

Gök, S. (2004). "2000 Yılı Beçin Kazısı'nda Bulunan Cam Kandil Hakkında". *Sanat Tarihi Dergisi Sayı XIII (1), Nisan* 2004, (33-41).

Gökberk, M. (2007). *Felsefe Tarihi*, Remzi Kitanbevi, İstanbul.

Gönen, G. (2014*). Cam Boncuk Sanatı ve Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde Bulunan Cam Boncuk Eserler Üzerine Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Dekoratif Ürünler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Ankara.

Görkay, K. (1999). "Zeugma in Light of New Research". *Stephanèphoros de L'économie Antique À L'Asie Mineure Hommages à Raymond Descat. Ausonius Éditions Mémorires 28*. K. Konuk (drl.) Bordeux, (275-300).

Grinder-Hansen, K. (1991). "Charon's Fee in Ancient Greece?-Some Remarks on A Well-Known Death Rite". *Danish Studies in Classical Archeology: Acta Hyperborea 3,* (207-218).

Grinsel, L. V. (1957). "The Ferryman and His Fee: A Study in Ethnology, Archaeology and Tradition". *Folklore vol. LXVIII No. 1*. (257-269).

Güçlü, H. (2006). *Tekirdağ Çevresi Pişmiş Toprak Figürinleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Edirne.

Güler, O. (1995). *Antik Çağ İkonografisi'nde Erciyes*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Gülşen, F. F. (2010). *Patara Markia Anıt Mezarı Mimarisi ve Restitüsyonu*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Antalya.

Günal, B. (2019). *2006-2015 Yılları Arasında Kibyra Kazıları'nda Ele Geçen Terrakotta Figürinler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, MAKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Burdur.

Gündüz, R., Tekocak, M. (2018). "Akşehir Müzesi'nde Bulunan Metal Bilezikler". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 40, Arkeoloji/Araştırma*. Konya, (130-145).

Güngör, Z. T. (2019). *Pisidia Antiokheıası Yerel Üretim Seramikleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, SDÜ Sosyal Bilimleri Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Isparta.

Gürbüzer, M. (2019). "Hellenistik ve Roma Dönemleri'nde İdyma Ölü Gömme Gelenekleri Üzerine Bir Ön Değerlendirme". E. Özer (Ed.). *Aizonai IV, Anadolu'da Hellenistik ve Roma Dönemleri'nde Ölü Gömme Adetleri Uluslararası Sempozyumu Bildiri Kitabı 23–6 Temmuz 2018*, Bilgin Kültür Sanat Yaynları, Ankara, (61-88).

Gürler, B. (1994). *Metropolis'in Hellenistik Dönem Seramiği*. Yayınlanmamış DoktoraTezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji ve Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, İzmir.

Haarløv, B. (1977). *The Half-Open Door. A Common Symbolic Motif within Roman Sepulchral Sculpture. Odense University Classical Studies, 10*. Odense Unıversıty Press, Denmark.

Gürler, B. (2000). "A Tomb Group of Roman Ceramics from the Village Uzgur in Tire", *ReiCretActa* 36, *(*113-118).

Gürler, B. (2000). *Tire Müzesi Cam Eserleri,* Ankara.

Hall, A. S. (1986). "R.E.C.A.M. Notes and Studies No. 9: The Milyadeis and Their Territory". *AnSt. XXXVI*. London, (137-157).

Hall, A. S., Milner, N. P. (1998). "An Epigrafical Survey in Cibyra Olbasa Region". *BIAA Monograph vol. 24*. Oxford.

Harden, D. B. (1981*). Catalogue of Greek and Roman Glass in The British Museum 1, Core and Rod-Formed Vessels and Pendants Nad Mycenaean Glass Objects*. Bristish Museum Press, London.

Harden, D. B., (1936). *Roman Glass from Karanis Found By The University Of Michigan Archaeological Expedition in Egypt 1924-1929.* Ann Arbor.

Harper, R. P. (1972). "Inscriptiones Comanis Cappadociae Iterum Suppleti". *AnSt 22*. BIAA, Ankara, (225-239).

Harries, J. (2004). *Law and Empire in Late Antiquity*, Cambridge.

Harrison, R. M. ve Christie, N. (1993). "Excavation At Amorium: 1992 Interim Report". *AnSt 43*. BIAA, Ankara, (147-162).

Hatipoğlu, M. (2017). "Agat (Akik) Taşı Üzerine Efsaneler ve İnanışlar [Myths and Tales on Agate (Akik) Gems]". *V. Uluslararası Halk Kültürü ve Sanat Etkinlikleri Sempozyumu 12-14 Ekim, Ankara 2017,* Ankara, (1-9).

Havelock, C. M. (1995). *The Aphrodite of Knidos and Her Successors: A Historical Review of the Female Nude in Greek Art*. University of Michigan Press, Michigan.

Hayes, J. W. (1975). *Roman and Pre-Roman Glass in the Royal Ontorio Musem,* Toronto: Royal Ontario Museum.

Hayes, J. W. (1976): *Roman Pottery in The ontario Museum,* Toronto.

Hayes, J. W. (1983). "The Villa Dionysos Excavations, Knossos: The Pottery", *BSA 78,* (792-840)

Hayes, J. W. (1997). *Handbook of Mediterranean Roman Pottery*. University of Oklahoma Press, Oklahoma.

Hayes, J. W. (1980). *Ancient Lamps in the Royal Ontario Museum,* Toronto.

Hayes, J. W. (1985). "Sigillate Orientali", Atlante delle Forme Ceramiche II: Ceramica Fine Romana nel BacinoMediterraneo (Tarda Ellenismo e Primo Imperio)" *Enciclopedia dell'Arte Antica Classica e Orientale.* Roma, (1-96).

Head, B. V. (1906). *Catalogue of the Greek Coins of Phrygia*. BMC, London.

Heimerl, A. (2001). *Die Römischen Lampen Aus Pergamon,* Berlin 2001.

Heinz-Mohr, G. (1974). *Lexikon der Symbole, Bilder und Zeichen der Christlichen Kunst*. Eugen Diederichs, Duesseldorf-Berlin.

Hellström, P. (1965). *Labraunda. Swedish Excavations and Researches. Vol II. Part 1. Finds. Pottery of Classical and Later Date, Terracotta Lamps and Glass*, Lund.

Hempel, K. G. (2001). *Die Nekropole von Tarent im 2. und 1. Jahrhundert. Studien zur materiellen Kultur (La necropoli di Tarantonel II e I sec. a. C. Studi sulla cultura materiale),* Taranto.

Herdejürgen, H. (1981). "Frühkaiserzeitliche Sarkophage in Griechenland". *JdI, 96*. (413-436).

Herdejürgen, H. (1996). *Stadtrömische und Italische Girlanden-Sarkophage*. Gebr. Mann Berlin.

Higgins, R. A. (1954). *Catalogue of the Terracottas in the Department of Greek and Roman Antiquities. Britisch Museum I/II*. London.

Higgins, R. A. (1961). *Greek and Roman Jewellery*. Methuan and Co. Ltd., London.

Higgins, R. A. (1965). *Jewellery From Classical Lands*. Oxford University Press, Oxford.

Higgins, R. A. (1969). *Greek Terracotta Figures*. London.

Hilgers, W. (1969). *Lateinische Gefssnamen: Bezeichnungen, Funktion und Form römischer Gefässe nach den antiken Schriftquellen*. Rheinland, Düsseldorf.

Hill, A. E. (1992). "Ancient Art and Artemis: Toward Explaining the Polymastic Nature of the Figurine". *JANES Cilt 21, Sayı,1*. (91-94).

Hiller, H. (1975). *Ionische Grabreliefs der ersten Hälfte des 5. Jahrhunderts.v.Chr*. Tübingen.

Hoepfner, W. (1993). "Zum Mausoleum von Belevi", *AA*. (111-123).

Hoffner, H. A., Güterborck, H. G. (1997). *The Hittite Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago Vol. P. Chicago.* The Oriental Institute of the University of Chicago, Chicago.

Hojlund, F., Aaris-Sorensen, K., Jeppesen, K. (1981). *The Maussolleion at Halikarnassos Vol 1 The Sacrificial Deposit*. Aarhus University Press, Copenhagen.

Honey. W. B., Glass, A. (1946). *Handbook for The Study of Glass Vessels of All Periods And Countries & A Guide To The Museum Collection*. Victoria and Albert Museum, Shenval Press, London.

Hope, V. M. (1997). "Constructing Roman Identity: Funerary Monuments and Social Structure In The Roman Wold". *Mortality, Vol 2, No 2*. (103-121).

Horsley, G. H. R. (2007). *The Greek and Latin Inscriptions in the Burdur Museum*. *BIAA*, London.

Hökelekli, H. (1991). "Ölüm ve Ölüm Ötesi Psikoloji". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 3 (3)*. Bursa, (151-165).

Human, C., Cichorius, C., Judeich, W., Winter, F. (1898). *Altertümer Von Hierapolis Jahr, Eganzungsheft IV*. Berlin.

Humpreys, S. C. (1980). "Family Tombs and Tomb Cult in Ancient Athens: Tradition or Traditionalism". *JHS 100*. (96-126).

Hübinger, U. (1993). *Die Antiken Lampen des Akademischen Kunstmuseums der Universität Bonn*, Berlin.

Hülden, O. (2006) "Gräber und Grabtypen im Bergland von Yavu (Zentrallykien). Studien zur Antiken Grabkultur in Lykien", *Antiquitas 45 (1-2),* Bonn , (XXXII + 619).

Hürmüzlü, B. (2008). *Eski Yunan'da Ölü Gömme Gelenekleri*. Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları, Graphis Matbaası, İstanbul.

IGR III. (1906). *Inscriptiones Graecae ad Res Romanas Pertinentes*. R. Cagnat (Ed.). Paris.

Isings, C., (1957). "Roman Glass from Dated Finds", *Acheaologia Traiectina II,* Groningen/Djakarta.

Işık, F. (1975). *Anadolu Girlandlı Lahitleri*. Doçentlik Tezi, Atatürk Üniversitesi Arkeoloji Bölümü, Erzurum.

Işık, F. (1977). "Zur Datierung des Verschollenen Girlandensapkophags aus Alaşehir". *AA*. (380-383).

Işık, F. (1982). "Kleinasiatische Girlandensarkophage mit Pilaster-oder Säulenarchitektur". *ÖJh 53, Beiblatt*. (30-146).

Işık, F. (1983). "Das Kuppelgrab von Halifet Alp-Gazi in Amasya und sein wiederverwendeter römischer Girlandensarkophag". *Marburger Winckelmann-Programm*. (247-274).

Işık, F. (1984). "Die Sarkophage von Aphrodisias". *Marburger Winkelmann Programm*. (243-281).

Işık, F. (1986). "Ein wiedergefundener Girlandensarkophag aus Milet". *IstMitt 36*. (161-181).

Işık, F. (1993), "Zur Kontinuitatsfrage der Kleinasiatischen Girlandensarkophage Wahrend des Hellenismus und der Frühen Kaiserzeit". G. Koch (Ed.). *Grabeskunst Der Römischen Kaiserzeit*. Philipp Von Zabern. Mainz Am Rhein, Germany, (9-21).

Işık, F. (2000). *Patara: The History and Ruins of the Capital City of Lycian League*. Universal Holding, Antalya.

Işık, F. (2001). "Lokasierung der Wekstätten der Girlandensarkophage der Kleinasiatischen Hauptgruppe". G. Koch (Ed.). *Akten des Symposıums des Sarkophag Corpus, Sarkophag Studien Bd. 3*. Mainz, (279-289).

Işık, F. (2007). "Girlanden-Sarcophage Aus Aphrodisias". *Sarcophag Studien 5. Deutsches Archäologisches Institut*. Philipp von Zabern, Mainz.

Işık, F. (2011). *Caput Gentis Lyciae Patara. Capital of the Lycian League*. H. İşkan, Ş. Aktaş (Ed.). Scala, Antalya.

Işık, F., İşkan, H., Çevik, N. (1999). *Miliarium Lyciae: Patara Yol Kılavuzu Anıtı. Das Wegweisermonument von Patara. Önrapor/Vorbericht. Likya IV-1998/1999*. Antalya.

Işık-Bingöl, F. R. (1999). *Antik Takılar, Anadolu Medeniyetleri Müzesi*. TC Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara.

Işın, G. (2002). "Terrakotten als Grabbeigaben in den Nekropolisen von Patara". *BaBesch Supplements 8*. (107-115).

Işın, G. (2007). *Patara Terrakottaları, Hellenistik ve Erken Roma Dönemleri*, Ege Yayınları, İstanbul.

Işın, G. (2015). "Lykia'da Mezar Sahipliği ve Kültürel Kimlik Algısı", *TAG 2*. (129-142).

İbiş, R. (2015). "Çağlamaz "A" Tümülüsü'nde Bulunan Girlandlı Lahit Üzerine İlk Değerlendirmeler". *5. Çorum Kazı ve Araştırmalar Sempozyumu, 10 Aralık 2015 Çorum*. Dumat Ofset, Ankara, (239-252).

İlaslan, A., Yıldırım-İlaslan Z. N. (2019). *Geçmişin İzinde Şanlıurfa, Paleolitik Çağ'dan Roma Dönemi'ne Arkeolojik Yerleşimler*. Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Şanlıurfa.

İşkan, H. (2002). "Zwei Privatportrats Aus Patara, Bemerkungen Zur Chronologie Der Klinenportrats". *JdI 117*. (251-282).

İşkan, H., Çevik, N. (2000). "Patara Nekropolisi Kazıları". *KST XX/2, 24-28 Mayıs 1999 Ankara*. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, Ankara, (91-104).

J. Borchhardt, G. Dobesch (Ed.). *In Akten II. des Internationalen Lykien Symposions, Band 2*, Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, (149-162).

Jackson, R. (1999). *Roma İmparatorluğu'nda Doktorlar ve Hastalıklar*. (Çev. Ş. Mumcu), İstanbul.

Jacobsthal, P. (1956). *Greek Pins and their Connexions with Europe and Asia*. J. Beazley, P. Jacobsthal, (Ed). Oxford Monographs on Classical Archaeology, Clarendon Press, Oxford.

Johansan, F. (1951). *The Attic Grave-Reliefs*. Copenhangen.

Jones, R. (1987). "Burial Customs of Rome and The Provinces". J. Wacher (Ed.). *The Roman World II*. London.

Jovanovic, J. (2014). ''Hellenistik Ware From Salona – Unguentaria'', *Miscellanea Historiae antiquitatis proceedings of the first croatian – hungarian PhD conference on ancient history. Nemeth G (Ed.). Hungarian Polis Studies 21*, Budapest/Debrecen, (89-110).

Kaçar, T. (2015). *Geç Antik Çağ'da Hristiyanlık*. İstanbul.

Kampmann, U., Ganschow T., (2008). *Die Münzen der römischen Münzstätte Alexandria,* Battenberg.

Kara, M. U. (2015). *Kappadokia Bölgesi Mezar Stelleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klasik Arkeoloji Ana Bilim Dalı, İstanbul.

Karaca, E. (2012). "Allianoi'da Bulunmuş Kemik Ağırşak ve Örekeler". I. Şahin (Ed.). *İsmail Fazlıoğlu Anı Kitabı Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2012 (3)*. Edirne, (133-138).

Karaca, E. (2013). "Antik Çağ Kemik İşçiliği Üzerine Bir Değerlendirme". Ş. Dönmez (Ed.). Güneş Karadeniz'den Doğar/Lux ex Ponto Euxino, Sümer Atasoy'a Armağan Yazılar/Studies Presented in Honour of Sümer Atasoy. Hel Yayınları, Ankara, (235-244).

Karaca, E. (2009). *"Allianoi Kemik Eserleri",* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Edirne.

Karageorghis, V., (1970). *Excavations in The Necropolis of Salamis II*. Nicosia.

Karagöz, Ş. (1984). *Anadolu'dan Mezar Stelleri, Arkaik, Greko-Pers, Hellenistik, Roma, Bizans Çağları*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Karagöz, Ş. (1999). "Zur Lokalisierung einer Marmorwerkstätte in Ephesos". P. Scherrer, D. Knibbe (Ed.). *Steine und Wege. Festschrift für D. Knibbe zum 65*. Geburtstag. Sonderschriften des Österreichischen Archäologischen Institutes 32, Wien, (55-60).

Karagöz, Ş., Radt, W., Rheidt, K. (1986). "Ein römischer Grabbau auf dem Niyazitepe bei Pergamon". *IstMitt 36*. E. Wamuth, Tübingen, (99-160).

Karaöz-Arıhan, S. (2007). *Karia Bölgesi Ölü Gömme Adetleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezİ, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Karauğuz, G., Doğanay, O., Kunt, H. İ. (2009). "Devrek ve Çevresi'nden Roma Dönemi'ne Ait Birkaç Mezar Hakkında Düşünceler". *Arkeoloji ve Sanat Dergisi, Yıl 31, Sayı 130, Ocak-Nisan 2009*. İstanbul.

Karpe, A. M. (1994). *Anatolisches Metalhandwerk*. Wachholtz, Neuemünster.

Kart, E. (2008). *Anadolu'da İsis Serapis Kültü ve Bunun Kaunos'ta İzleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Muğla.

Kasapoğlu, H. (2012). "Kemik Objeler" *Antik Troas'ın Parlayan Kenti Parion 1997-2009 Yılları Yüzey Araştırmaları, Kazı Ve Restorasyon Çalışmaları,* Cevat Başaran (Ed.), İstanbul, (171-176).

Kasapoğlu, H. (2013). "Kemik Objeler". C. Başaran (Ed.). *Antik Troas'ın Parlayan Kenti PARİON, 1997-2009 Yılları Yüzey Araştırmaları, Kazı ve Restorasyon Çalışmaları*. Ege Yayınları, İstanbul, (171-176).

Kasapoğlu, H. (2013). "Metal Eserler". C. Başaran (Ed.). *Antik Troas'ın Parlayan Kenti PARİON, 1997-2009 Yılları Yüzey Araştırmaları, Kazı ve Restorasyon Çalışmaları*. Ege Yayınları, İstanbul, Ege Yayınları, (165-170).

Kaya, M. (2002). *Aşıklı Höyük 4 G-H Derin Sondaj Açması Kemik Buluntuları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klasik Arkeoloji Ana Bilim Dalı, İstanbul.

Keen, A. G. (1992). "The Dynastic Tombs of Xanthos - Who was Buried Where?". *AnSt 42,* (53-63).

Keen, A. G. (1998). *Dynastic Lycia. A Political History of the Lycians and their Relations with Foreign Powers C. 545-362 B.C.*

Keleş, V. (2014). "Parion Nekropolisi'nde Ele Geçen Dört Altın Obje Üzerine Yeni Bir Değerlendirme". *Olba XXII (9)*.

Kılınç, A. (2019). *Ephesos Grubu Seramikler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Aydın.

Kınal, F. (1960). "Kaunos Adak Lambaları". *Belleten, Cilt XXXIII, Sayı 130*. Ankara, (151-159).

Kileci, Ş., Şimşek, M. (2019). "Kibyra Doğu Nekropolisi'nden Bir Grup Mezar Yazıtı-I". *LİBRİ V.* (261-274).

Kilian, K. (1978). "Weihungen an Eileithyia und Artemis Orthia". *ZPE/31*. (219-222).

Klein, H. (1983). "Tudittum". *ZA 73/2*. (255-284).

Knibbe, D., Thür, H. (1995). "Via Sacra Ephesiaca II: Grabungen und Forschungen 1992 und 1993". *ÖJh Berichte und Materialien Heft 6*, Wien.

Koca, F. Akça, B. (2017). "Antik Karya'nın Başkenti Halikarnassos'da Kent Planlama Anlayışı". *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi, Cilt 18, Sayı 40, Güz/2017*. (42-54).

Koch, G. (1977). "Ein Endymionsarkophag in Arles". *BJb 177*. (245-270).

Koch, G. (1989). "Stadtrömische Marmorurnen". *BJb 189*. (623-628).

Koch, G. (1993). "Sarkophagoi tes romaikes autokratorikes epoches sten Arkadia kai te Lakonia (in Greek)". O. Palagia, W. Coulson (Ed.). *Sculpture from Arcadia and Laconia, Papers from the 1992 Conference in Athens, Oxbow Monographs in Archaeology*.

Koch, G. (1995). "Kaiserzeitliche Sarkophage in Ephesos". *100 Jahre österre ichische Forschungen in Ephesos Akten des Symposions*. Wien, (555-561).

Koch, G. (2001). *Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Koch, G., Sichtermann, H., Otto, W., R. Herbig (Ed.). (1982). *Römische Sarkophage. (I. von Müller, Handbuch der klassischen Altertumswissenschaft vi. Handbuch der Archäologie*. Munich: Beck.

Koçak, A. Gürçay, S. (2015). "Soyluluk Çiçeği Erguvan'a Kültürel Bir İnceleme". *Cyprus International University, Cilt:21, Sayı 84*. (33-44).

Koçak, İ. E. (2013). *Magnesia Ad Maeandrum Meza Tipolojisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klasik Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Ankara.

Koçak, M. (2015). "Su Kenarında Sonsuzluk: Patara Liman Nekropolisi Işığında Antik Limanlar ve Mezarlar İlişkisi Üzerine". *MJH, Vol. 2*. Antalya, (275-285).

Koçyiğit, O. (2014). "Beyşehir Gölü Kıyıları'nda Tespit Edilen Roma Dönemi Mezar Stelleri". Arkeoloji ve Sanat Dergisi, Sayı 147 (3), Eylül-Aralık 2014. Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, (79-92).

Kolağasıoğlu, M., Şirin, O. A. (2016). "Antik Amisos Kenti'nden Bir Yeraltı Odalı Mezar Örneği". *Bütünşehir Kent Kültür Dergisi, Yıl 12, Sayı 2*. Samsun, (78-80).

Kolb, F. (1997). "1995 Yılı Kyaneai ve Çevresi Yüzey Araştırması". *XIV. AST Cilt II 27-31 Mayıs 1996 Ankara*. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, Ankara, (477-495).

Koldewey, R. (1891). *Neandria, Einundfünfzigstes Programm Zum Winckelmannsfeste der archäologischen Gesellschaft zu Berlin*, Berlin.

Konuk, K., Arslan, M. (2000). *Anadolu Antik Yüzük Taşları ve Yüzükleri: Yüksel Erimtan Koleksiyonu/Ancient Gems and Finger Rings From Asia Minor*. Ankara.

Korkmaz, Z. (2003). *Sivas İli Hellenistik - Roma Seramiği Işığı Altında Yerleşim Şeması.* Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ensitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Korkut T., Uygun Ç. (2016). "Tlos Antik Kenti Şehircilik Anlayışı" *Antik Dönem'de Akdeniz'de Kırsal ve Kent, Sempozyum Bildirileri, 04-07 Nisan 2016,* Mersin. (236-247).

Korkut, T. (2007). "Die Spätantike Und Frühbyzantinische Keramik Aus Patara". *Byzas 7*. (147-168)

Korkut, T., Koch, G., Fittschen, K., Trillmıch, W. (Ed.). (2006). *Girlanden Ostotheken aus Kalkstein in Pamphylien und Kilikien, Untersuchungen zu Typologie, İkonographie und Chronologie. Deutsches Archäologisches Institut Sarkophag-Studien Band 4*. Pilipp von Zabern, Mainz am Rhein.

Korkut, T. (2007). "Die Spätantike Und Frühbyzantinische Keramik Aus Patara", *Late Antique and Medieval Pottery and Tiles in Mediternean Archoeological Contexts.* B. Böhlendorf-Arslan et al., (Ed.). *Byzas 7,* (147-168).

Kotansky, R. D. (2006). *Dictionary of Gnosis and Western Esotericism*. J. W. Hangraaff (Ed.). Brill, Leiden.

Kotera-Feyer, E. (1993). *Die Strigilis*. Frankfurt Am Main.

Kotera-Feyer, E. (1998). "Die Strigilis in der attisch-rotfigurigen Vasenmalerei Bildformeln und ihre Deutung", *Nikephoros. Zeitschrift für Sport und Kultur im Altertum, 11*. (107-136).

Kovalenko, S. A. (2017). "Ancient Coin-Shaped Appliques in the Northern Black Sea Littoral (Chersonesian and Bosporan)". *Coins & Medals III*. (113-126).

Köroğlu, G. (2004). *Anadolu Uygarlıkları'nda Takı*. Türk Eski Çağ Bilimler Enstitüsü Yayınları, İstanbul.

Köroğlu, K. (2008). "Urartu Kaya Mezar Geleneği ve Doğu Anadolu'daki Tek Odalı Kaya Mezarları'nın Kökeni". *Arkeoloji ve Sanat 127*. İstanbul, (21-38).

Köroğlu, K. (2013). *Eski Mezopotamya Tarihi*. İletişim Yayınları, Ankara.

Köse, V. (1998). "Eine Augusteische Ostothek aus Sagalassos in Pisidien". *IstMitt 48*. (249-261).

Kreeb, M. (1988). *Untersuchungen zur figürlichen Ausstattung delischen Privathauser*. Ares Publishers.

Krzemnicki, M. S., Butini, F., Butini, E., Carolis, E. (2019). "Gemmological Analysis of a Roman Sapphire Intaglio and Its Possible Origin". *The Journal Of Gemmology, 36 (8)*. (710-725).

Kuban, Z. (1999). "Bir Nekropolisin Siyasi ve Kültürel Boyutu: Limyra Örnegi". *OLBA II*. Mersin, (333-344).

Kurtz, D. C. (1975). *The Athenian White Lekythoi*. Oxford.

Kurtz, D. C., Boardman, J. (1971). *Greek Burial Customs*. Thames and Hudson, London.

Küçükcan, M. (2019). *Akmonia Antik Kenti Mezar Stelleri ve Bomoslar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Entitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Uşak.

Küçükpazarlı, N. (2006). *Konya Arkeoloji Müzesi'nde Bulunan Roma Çağı Cam Eserleri,* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Kütük, S. (1986). "Kakasbos ve Kültü". *IX. TTKong, Ankara 21-25 Eylül 1981, Kongreye Sunulan Bildiriler 1*. TTK, Ankara, (405-414).

Kyle, G. D. (1998). *Spectacle of Death in Ancient Rome*. Routledge, London- New York.

Ladstätter, S. (2005). "Keramik". Hanghaus 2 in Ephesos, Die Wohneinheit 4, Baubefund, Ausstattung, Funde. H. Thür (Ed.), *FiE VIII/6.* Vienna, (230-358).

Laflı, E. (2001). "2001 Yılı Güney Anadolu Müzeleri Antik Dönem Seramikleri Çalışması Raporu: İlk Geçici Sonuçlar", *Arkeoloji ve Sanat Dergisi 108*, (38-44).

Laflı, E. (2003). *Studien Zu Hellenistischen, Kaiserzeitlichen und Spätantikfrühbyzantinischen Tonunguentarien aus Klikien und Psidien (Süd Türkei): Der Forschungsstand und Eine Auswahl von Fundobjekten aus den Örtlichen Museen,* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Köln.

Landstätter, S. (2010). "Keramik", Das Hanghaus 2 in Ephesos. Die Wohneinheit 1 und 2". *Baubefund, Ausstattung, Funde, VIII/8.* (Ed. F. Krizinger). Wien.

Lane, E. N. (1964). "A Re-Study of the God Men I: The Epigraphic and Sculptural Evidence". *Berytus 15*. American University of Beirut, Beirut, (5-58).

Lane, E. N. (1971). *Corpus Monumentorum Religionis dei Menis I: The Monuments and Inscriptions*. Brill Archive, Leiden.

Larsen, J. A. O. (1956). "The Araxa İnscription and the Lycian Confederacy". *Classical Philology Vol. 51, No. 3*. The University of Chicago Press, (151-169).

Lawrence, A. W. (1966). *Greek Architecture*. Penguin Books.

Leyenaar-Plaisier, P. G. (1979). *Les Terres Cuites Grecques et Romaines: Catalogue de la Collection du Musée National des Antiquités à Leiden Vol.* 3. Rijks museum van Oudheden te Leiden, Press Pays Bas: Leiden.

Liddell, H. G., Scott, R. (1883). *Greek-English Lexicon*. New York.

Lightfoot, C. S. (1992). "Satala Yüzey Araştırması 1990". *IX. AST Cilt I*. Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, (289-302).

Lightfoot, C. S., Arslan, M. (1992). *Anadolu Antik Camları: Yüksel Erimtan Koleksiyonu*. Ankara.

Lightfoot, C. S., (2005). "Glass Finds at Amorium", *Dumbarton Oaks Vol: 59,* (173- 181).

Lindgren, H. C., Kovacs F. L. (1985). *Ancient Bronze Coins of Asia Minor and the Levant from the Lindgren Collection,* San Mateo 1985.

Lochmann, T. (2003). *Studien zu kaiserzeitlichen Grab-und Votivereliefs aus Phrygien*, Art Print, Basel.

Loeschcke, S. (1909). "Antike Laternen und Lichthauschen", *Bonner Jahrbucher 118,* (370-430).

Loeschcke, S. (1912). "Sigillata-Töpfereien in Tschandarli, Bericht über die Ergebnisse einer Versuchsgrabung im Jahre 1911" *Athenische Mitteilungen 37,* Berlin, (345-407).

Mac Donald, J. (1977). "Pagan Religion and Burial Practices in Roman Britain". R. Reece (Ed.). *Burial in the Roman World*. London, (35-38).

Macdonald, G. (1905). *Catalogue of Greek Coins in the Hunterian Collection, University of Glasgow, Vol. III,* Glaskov.

Machatschek, A. (1967). "Die Nekropolisen und Grabmäler im Gebiet von Elauissa Sebaste und Korykos im Rauhen Kilikien". *Asiae Minoris 96 (2)*. Wien, (49-61).

Magie, D. (1950). *Roman Rule in Asia Minor, To The End of The Third Century After Christ, I – II*. Princeton New Jersey Princeton University Press, New Jersey.

Magie, D. (1953). "Egyptian Deities in Asia Minor in Inscriptions and on Coins". *AJA 57 (3).* (163-187)

Malay H. (1990*). Çağlar Boyu Kölelik*. Ankara.

Mango, C. (2008). *Bizans Yeni Roma İmparatorluğu*. (Çev. G. Çağalı Güven), İstanbul.

Manning, W. H. (1985). *Catalogue of the Romano-British Iron Tool Fittings and Weapons in the British Museum*. British Museum Publications, London.

Mansel, A. M. (1963). *Die Ruinen von Side*. Walter de Gruyter, Berlin.

Mansel, A. M. (1995). *Ege ve Yunan Tarihi*. TTK, Ankara.

Mason, H. J. (1974). *Greek Terms for Roman Institutions: A Lexicon and Analysis*. Toronto.

Massa, M., Şahoğlu, V. (2011). "Erken Tunç Çağı'nda Batı Anadolu'da Ölü Gömme Gelenekleri". V. Şahoğlu, P. Sotirakopoulu (Ed.). *Karşıdan Karşıya, MÖ III. Bin'de Kiklad Adaları ve Batı Anadolu*, Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi 24, İstanbul, (164-171).

McCabe, D. F. (1991). *Ephesos Inscriptions. Texts and List. The Princeton Project on the Inscriptions of Anatolia*. The Institute for Advanced Study, Princeton.

McCaffrey, K. (2014). "Gendering for Fortune and Misfortune Ritual Gender Assignment in Ancient Near East". D. Olga, M. Sandowicz, O. Drewnowska-Rymarz (Ed.). *Fortune and Misfortune in the Ancient Near East: The Proceedings of the 60th Rencontre Assyriologique İnternationale at Warsaw 21-25 July 2014*, Eisenbrauns, (75-96).

Mellaart, J. (1967). *Çatal Hüyük: A Neolithic Town in Anatolia*. McGraw, New York.

Meriç, R. (2002). "Späthellenistisch-Römische Keramik Und Kleinfunde Aus Einem Schachtbrunnen Am Staatsmarkt İn Ephesos", *FiE IX/3*. Wien, (118-133).

Meriçboyu, Y. A. (2001). *Antik Çağda Anadolu Takıları*. Akbank Kültür ve Sanat Kitapları, No: 69, İstanbul.

Metin, H. (2012). *Kibyra Kandilleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal BilimlerEnstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Erzurum.

Michel, S. (2004). *Die Magischen Gemmen: Zu Bildern und Zauberformeln auf geschnittenen Steinen der Antike und Neuzeit. Studien aus dem Warburg-Haus Vol. 7*. Berlin.

Milner, N. P. (1998). *An Epigraphical Survey in the Kibyra-Olbasa Region Conduct*. A. S. Hall (Ed.). Ankara.

Mitchell, A. G. (2013). *Disabilities in Roman Antiquity: Disparate Bodies a Capite ad Calcem*. Boston.

Mitchell, S. (2016). *Geç Roma İmparatorluğu Tarihi MS 284-641*. (Çev. T. Kaçar), Ankara.

Mollard-Besques, S. (1963). *Musée national du Louvre. Catalogue Raisonné des Figurines et Reliefs en Terre-Cuite Grecs et Romains II: Myrina*. Editions des Musées Nationaux, Paris.

Mouterde, R. (1949-1950). *A Travers l'Apaméne, Melanges d l'Université Saint Joseph 28/4*.

Mörel, A. (2014). "Dağlık Kilikia Bölgesi'nde (Olba Territoriumu) Özköy Antik Yerleşimi: Tarımsal Organizasyon ve Yerleşim Düzenlemesi". *Arkeoloji'de Bölgesel Çalışmalar Sempozyum Bildirileri, YAS 4, 2014*. (147-171).

Mullen, R. L. (2003). *Expansion Of Christianity: A Gazetteer Of Its First Three Centuries*. Leiden.

Muscarella, O. W. (1965). "Ancient Safety Pins, Their Function and Significance". *Expedition Magazine 6.2. Penn Museum*. (34-40).

Mülhbauer, L. (2001). *Lykishe Grabarhitektur*. Vom Holz zum Stein.

Némethg, Y., Bajnokhempe, D. (2014). *Proceedıngs Of The Fırst Croatıan-Hungarıan Phd Conference On Ancıent Hıstory, Mıscellanea Hıstorıae Antıquıtatıs,* Budapest.

Newbold, R. (1925). "The Eagle and the Basket on the Chalice of Antioch". *AJA 29. 4*. (357-380).

Noack, F. (1984). "Dorylaion Grabreliefs". *Mittei-lungen des deutschen archaologischen Instituts, Athenische Abtheilung, Band XIX*. (315-334).

Nohlen, K., Furtwängler, A., Hoffmann-Töpperwein E., Radt, W. (1978). *Kapıkaya. Ein Felsheiligtum bei Pergamon*. de Gruyter, Berlin.

Ogden, D. (2015). *Eski Yunan ve Roma'da Büyü ve Büyücülük/Bölüm 1: Bağlama Büyüleri-Yunan ve Roma Dünyasında Beddua Levhaları ve Voodoo Bebekleri*. B. Ankarloo, S. Clark (Ed.). (Çev. Ç. Dürüşken, Y. Uyar), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Onurkan, S. (1988). *Doğu Trakya Tümülüsleri Maden Eserleri: İstanbul Arkeoloji Müzelerindeki Toplu Buluntuları*. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Oransay, B. S. A. (2006). *Arykanda Antik Kenti'nde 1971-2002 Kazı Sezonlarında Ele Geçen Madeni Buluntular ve Madencilik Faaliyetleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Klasik Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Ankara.

Orhan, M. (1997). "Lahitler". *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*. İstanbul, 1997.

Owens, E. J. (1991). *The City in The Greek and Roman World*. Routledge, Londra.

Oziol, T., Poilloux, J. (1969). *Les Lampes, Salamine de Chypre I,* Paris.

Öğün, B. (1978). "Die Urartäischen Bestattungsbräuche". *Studien Zur Religion und Kultur Kleinasiens Cilt II*. Festschrift für Friedrich Karl Dörner, Leiden, (639-678).

Öğüş, E. (2017). "The 'Sacrilegious, Accursed and Tomb-breaker': Sarcophagus Re-use at Aphrodisias". E. Kozal, M. Akar, Y. Heffron, Ç. Çilingiroğlu, T. E. Şerifoğlu, C. Çakırlar, S. Ünlüsoy, E. Jean (Ed.). *Questions, Approaches, and Dialogues in Eastern MedA, Studies in Honor of Marie-Henriette and Charles Gates*. Ugarit, Münster, (647-666).

Ökse, A. T. (2002). "Gre Virike: Fırat Kenarı'nda Bir MÖ. 3. Bin Kutsal Alanı". *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 19 (2)*. Ankara, (53-74).

Ökse, T. (1999). *Önasya Arkeolojisi Seramik Terimleri*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Özbek, Ç. (2005). *Arykanda Nekropolisi'ndeki Tonozlu Anıt Mezar Yapıları*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Ankara.

Özcan, F. (2012). "Grek ve Roma Dünyası'nda Gül". *SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 2012/2, Sayı:16*. Isparta, (1-29).

Özçalık, M. (2017). "Lotus Çiçeği'nin Farklı Kültürlerdeki Önemi ve Peyzaj Tasarımında Kullanımının İrdelenmesi". *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi 10*. (22-28).

Özdemir, B. Ş. (2009). *Patara Roma Dönemi Günlük Kullanım Seramikleri*. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya.

Özdemir, E. (2014). *Alabanda Klasik Dönem Oda Mezarı.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı, Aydın.

Özdemir-Emekli, M. (2015). *Konya Arkeoloji Müzesi'ndeki Roma Dönemi Mezar Stelleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klasik Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Konya.

Özet, A., (1998). *Dipten Gelen Parıltı-Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi Cam Eserleri,* Kültür Bakanlığı, Ankara.

Özgüç, T. (1969). "1969 Altıntepe II". *Belleten XXXIII (131)*. TTK Yayınları, Ankara.

Özgülnar, N. (2007). *Perge Kazıları'nda Bulunmuş Takılar* Özgüç, T. (2005). Kültepe, Kaniš/Neša. İstanbul. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Klasik Arkeoloji Bilim Dalı, İstanbul.

Özsait, M. ve Özsait, N. (2010). "2009 Yılı Isparta ve Burdur Yüzey Araştırmaları". *AST 28 (2)*. Ankara, (41-56).

Öztürk, N. (2003). *Kyzikos Kandilleri.* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Öztürk, N. (2013). *Erzurum Müzesi Cam Eserleri,* Erzurum.

Özüdoğru, Ş. (2014). "2013 Yılı Kibyra Çalışmaları/Work at Kibyra in 2013". *ANMED 12*. Antalya, (55-61).

Özüdoğru, Ş. (2014). "Kibyra'dan Hellenistik Dönem'e ait Yeni Veriler Üzerine Genel Değerlendirmeler". *Cedrus II*. Antalya, (171-188).

Özüdoğru, Ş. (2016). "Kibyra'nın Roma Dönemi Bölgesel Yol Ağları", E. Dündar (Ed). *Havva İşkan'a Armağan. Lykiarkhissa. Festschrift für Havva İşkan.* İstanbul, (661-674).

Özüdoğru, Ş. (2020). *Kibyra, Kazı ve Araştırmaları Monografi Serisi 1, Kibyra, Kibyra Maior/Caesarea Cibyra*. Arkeoloji Sanat Yayınları, İstanbul.

Özüdoğru, Ş. ve Dökü, F. E. (2010). "Kibyra 2009 Yılı Çalışmaları". *ANMED 8*. Antalya, (37-45).

Özüdoğru, Ş. ve Dökü, F. E. (2012). "Kibyra 2011 Yılı Çalışmaları". *ANMED 10*. Antalya, (46-52).

Özüdoğru, Ş. ve Tarkan, D. (2018). "Kibyra Geç Antikçağ Hamamı". *Adalya 21*. Antalya, (175-210).

Özüdoğru, Ş., Dökü, F. E., Dikbaş, G., Vanhavarbeke, H. (2011). "Kibyra 2010". *ANMED 9*. Antalya, (36-43).

Özyiğit, Ö. (2001). "1999 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları". *KST XXII/2,* Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, Ankara, (1-14).

Özyiğit, Ö. (2003). "2000-2001 Yılları Phokaia Kazı Çalışmaları". *KST XXIV/2*, Kültür Bakanlığı DÖSİMM Basımevi, Ankara, (333-350).

Pagenstecher, R. (1919). *Nekropolis*. Giesecke & Devrient, Leipzig.

Paoli, U. E. (1992). *Rome, Its People Life and Customs*. London.

Pariente, A. (1992). "1991 Yılında Yunanistan'da Arkeolojik Kazılar ve Keşiflerin Bir Araştırması". *Hellenic Correspondence Bülteni 116 (2)*. (833-944).

Paton, W. R. (1887). "Excavations in Caria". *JHS 8*. (64-82).

Pekridou, A. (1986). *Das Alketas-Grab in Termessos, IstMitt, Beiheft 32*, Tübingen.

Perlzweig, J. (1961). "Lamps of the Roman Period First to Seventh Century After Christ". *The Athenian Agora Vol. 7,* New Jersey. (255).

Petković, S. (1995). "Rimski predmeti od kosti i roga sa teritorije Gornje Mezije / The Roman items of bone and antler from the territory of Upper Moesia". P. Petković (Ed.). *Archaeological Institute, Monographies Vol. 28*. Belgrade, (9-150).

Petrie, W. M. F. (1917). *Tools and Weapons,* London.

Pick, B., Regling, K., Münzer, F., Strack, M. L., Von Fritze, H. (1898). *Die Antiken Münzen Nord-Griechenlands I,* Berlin.

Pirson, F. (2014). "Antike Hafenstädte. Gestaltung, Funktion, Wahrnehmung". S. Ladstädter, F. Pirson, T. Schmidts (Ed.). *Häfen und Hafenstädte im östlichen Mittelmeerraum. Harbors and Harbor Cities in the Eastern Mediterranean. Byzas 19 (2)*. Ege Yayınları, İstanbul, (619-643).

Polat, G. (2005). "Bir Anadolu-Akhaemenid Dönemi Ölü Kültü Geleneği: Tümülüs Önünde Steller ve Seremoni Alanları". *Olba XI*. (1-23).

Polatgenç, H. (2014). "Edebiyatımızda Erguvan". *Yağmur Dergisi 3*. 21 Mayıs.

Ponsich, M. (1961). *Les Lampes Romanies En Terre Cuite De La Maurèntanie Tingitane,* Rabat.

Radt, W. (1986). "Lampen und Beleuchtung in der Antike". *AW, 17 (1)*. Jahrgang, Wissenschaftliche Buchgesellschaft,(40-58).

Radt, W. (2002). *Pergamon, Geschichte und Bauten einer antiken Metropole-Pergamon, Bir Antik Kentin Tarihi ve Yapıları*. (Çev. S. Tammer), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Retief, F. P., Cilliers, L. (2006). "Burial Customs and the Pollution of Death in Ancient Rome: Procedures and Paradoxes". *Acta Theologica 26 (2)*. (128-146).

Rich, A. (1890). *A Dictionary of Roman and Greek Antiquities: With Nearly 2000 Engravings on Wood from Ancient Originals Illustrative of the Industrial Arts and Social Life of the Greeks and Romans*. Logmans, Londra.

Richter, G. (1984). *Yunan Sanatı*. (Çev. B. Madra), Cem Yayınevi, İstanbul.

Richter, G. M. A. (1915). *Greek, Roman and Etruscan Bronzes*. New York.

Richter, G. M. A. (1953). *Handbook of the Greek Collection*. Cambridge.

Riezler, W. (1914). *Weissgrundige Attische Lekythen*. Herausgegeben mit Unterstützung der Thereianos-Stiftung der Königlich Bayerischen Akademie der Wissenschaften, München.

Riha E. (1990). *Der römische Schmuck aus Augst und Kaiseraugst*, Augst, Römermuseum.

Riley, J. A. (1979). "The Coarse Pottery from Benghazi", Excavations at Sidi Khrebish Benghazi /Berenice II, *LibyaAnt Suppl. Vol. II*, Tripoli, (91–446).

Rizak's, Th., Touratsoglou, G. (1985). *Epigraphes anō Makedonias 1*. Ekdosē Tameiu Archaiologikōu kai Apallostriōseōn, Athēna.

Rizakis, A. D. (2007). "Urban Elites in The Roman East: Enhancing Regional Positions and Social Superiority". J. Rüpke (Ed.). A Companion To Roman Religion. Wiley-Blackwell, United Kingdom, (317-330).

Rizakis, A. D. (2008). "The World of Civic Elites: Concluding Thoughts, Pathways to Power, Civic Elites in the Eastern Part of the Roman Empire", A. D. Rizakis, F. Camia (Ed.). *Proceedings of The International Workshop held at Athens, Scuola Archeologica Italiana di Atene, 19 December 2005*. Athena, (269-276).

Roberts, A. (2007) "Worked Bone", *Nicopolis ad Istrum, A Late Roman and Early Byzantine City, The Finds and the Biological Remains.* Poulter A. G. (Ed.), Oxbow Books, Londra,

Robinson, H. S. (1959). "Pottery of the Roman Period: Chrononology", *The Athenian Agora V.*, Princeton, New Jersey.

Rohde, E. (1980). "Antikes Glas: Eine Vorlage aus den Beständen der Berliner Antiken-Sammlung". *Forschungen und berichte, 20 (150)*. Staatliche Museen zu Berlin-Preussischer Kulturbesitz, Berlin (147-187).

Rotroff, S. I. (1958). *The Athenian Agora: Hellenistic Pottery The Plain Wares Volume XXXIII*. The American School of Classical Studies at Athens, New Jersey.

Rotroff, S. I. (1997). *The Athenian Agora, Volume XXIX Part I, Hellenistic Pottery: Athenian and Imported Wheelmade Table Ware and Related Material*. The American School of Classical Studies at Athens, Princeton.

Rutti, B. (1991). *Katalog Der Romischen Glaser Aus Augustus Und Kaiseraugustus*, Basel.

Sackett, L. H. (1992). "Objects in Bone and Bone Working", *Knossos from Greek City to Roman Colony Excavations at The Unexplored Mansion II,* L. H. Sackett (Ed.), Oxford, Oxbow Books.

Sağlan, S. (2016). "A garland sarcophagus from Karaman". M. Novotná, W. Jobst, K. Kuzmová, V. Varsik (Ed.). *Anodos. Studies of the Ancient World 12/2012*. Trnava, (243-250).

Saldern, A. Von, (1980). "Ancient And Byzantine Glass From Sardis", Archaeological Exploration of Sardis / Monograph *6*. Cambridge, Mass.

Saltuk, S. (1993). Arkeoloji Sözlüğü. İnkılap Kitabevi, İstanbul.

Saraçoğlu, A. (2011). "Hellenistic and Roman Unguentaria from the Necropolis of Tralleis", *Anatolia 37*, (1-42).

Sayın, E. (2018). "Antik Çağ'ın Grotesk Figürinleri". B. H. Gürcüm (Ed.). *Akademik Sanat Dergisi, Sayı 6 Cilt 3*. Ankara, (28-49).

Scheltens, E. (1993). "Some Wheelmade Lamps of Sagalassos. A Preliminary Note, Report on The Third Excavation Campaign of 1992, Sagalassos II", *Acta Archaeolologica Lovaniensia Monographie*, Leuven, (191-208).

Schulz, K., Borchhardt, J., Neumann, G. (1984). "Das Grabmal des Sohnes des Ta aus Hoiran in Zentrallykien". *ÖJh 55*. Beibl, (68-131).

Schulz. K., Borchhardt. J., Neumann, G., Specht, E. (1988). "Die Felsgräber des Tebursseli und des Pizzi in der Nekropolise II von Limyra". *ÖJh 58*. Beibl, (74-154).

Seaby, H. A. (1979). *Roman Silver Coinage, Vol. II,* London.

Seaby, H. A. (1982). *Roman Silver Coinage, Vol. IV*, London.

Seaby, H. A. (1987). *Roman Silver Coinage, Vol. V*, London.

Sear, D. R. (2005). *Roman Coins and Their Values. Vol. III*, London.

Sear, D. R. (2014). *Roman Coins and Their Values, Vol. V: The Christian Empire: The Later Constantinian Dynasty and the Houses of Valentinian and* Theodosius *and Their Successors,* Constantine II *to* Zeno*, AD 337 – 491*, London.

Sevin, V. (2012). *Van Kalesi, Urartu Kral Mezarları ve Altıntepe Halk Mezarlığı*. Ege Yayınları, İstanbul.

Sevinç, N. (1996). "A New Sarcophagus of Polyxena From the Salvage Excavations at Gümüşçay". *Studia Troica 6*. Mainz am Rhein, (251-264).

Shear, T. L. (1927). "A Roman Chamber-Tomb at Sardis", *AJA Vol. 31, No. 1,* (19-25).

Shear, T. L. (1922). "Sixth Preliminary Report on the American Excavations at Sardes in Asia Minor", *AJA Vol. 26, No. 4*, (389-409).

Shelton, J. A. (1998). *As The Romans Did: A Sourcebook İn Roman Social History*. Second Edition, Oxford Unıversıty Press, New York.

Sidal, N. (1986). *Origine et Evolution des Decors Floraux sur Les Vases Corinthiens*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Lille.

Simon, C. G. (1986). *The Archaic Votive Offerings and Cults of Ionia*. Unpublished PhD Thesis, University of California, Berkeley.

Slawisch, A. (2007). *Die Grabsteine der Römischen Provinz Thracia: Aufnahme, Verarbeitung und Weitergabe überregionaler Ausdrucksmittel am Beispiel einer Binnenprovinz zwischen Ost und West, Schriften des Zentrums für Archäologie und Kulturgeschicte des Schwarzmeerraumes, Band 9*. Beier und Beran, Langenweißach. Smetana-Scherrer, R. (1982). "Spätklassische und Hellenistische keramik". In H. Walter (Ed.). *Alt-Ägina 2 (1)*. Mainz, (56-91).

Smith, W. (1859). *A Dictionary of Greek and Roman Antiquities*, 2. basım. Harvard University Press, Boston.

Smith, W. (1870). *A Dictionary of Greek and Roman Antiquites*. John Murray, London.

SNG. (1989). *Sylloge Nummorum Graecorum. Deutschland, Staatliche Münzsammlung, München, 24. Heft. Phrygien*. München.

Sokullu, Ö. (2003). *Antik Dönem Ege Kültürü'nde Takı Sanatı-İzmir Arkeoloji Müzesi Takı Koleksiyonundan Örnekler*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir.

Söğüt, B., Şimşek, C. (2002). "Çivril ve Çevresindeki Arkeolojik Yerleşmeler-Eumenia". *Dünden Bugüne Çivril Sempozyumu Bildirileri Eylül 2001*. Denizli, (279-299).

Sönmez, B. E. (2015). "Nevşehir Müzesi'nde Bulunan Cam Unguentariumlar Museum", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 8 Sayı: 41, (*733-746).

Sözen, D. (2016). "Antik Roma Sosyal Yaşamında Kadının Giyimi Kuşamı". D. Hanegelioğlu, M. B. Tohum, D. Sözen, G. Gündeş, M. Aysosyal, K. Balaban (Ed.). *TABVLA, İstanbul Üniversitesi Klasik Filoloji Topluluğu Dergisi, Sayı 2*. İstanbul, (16-21).

St. Clair, A. (1996). "Evidence for Late Antique Bone and Ivory Carving on the Northeast Slope of the Palatine: The Palatine East Excavation", *DOP, Vol. 50,* (369-374).

St.Clair, A. (2003). *Carving as Craft: Palatine East and Greco-Roman Bone and Ivory carving Tradition*. Johns Hopkins University Press, Baltimore-Londra.

Stern, E. M. (1977). "Ancient Glass At The Foundation Custodia (Collection Fritz Lugt)", *Arkhaelogico Traiectina XII*, Paris.

Stern, E. M. (1989). "Adana Bölge Müzesinde Sergilenmekte Olan Cam Eserler", *Belleten LIII,* (583-594).

Stevens, S. T. (1991). "Charon's Obol and Other Coins in Ancient Funerary Practice". *Phoenix, Vol. 45, No. 3*. (215-229).

Strocka, V. M. (2005). "The Celcius Library in Ephesos". *Ancient Libraries in Anatolia, 24th. Annual conference. The İnternational Association of Technological University Libraries. June 2-5 2003, (IATUL)*. (Çev. D. Göçmen), Ankara, (33-43).

Strocka, V. M. Hoffmann, S., Hiesel, G. (2012). *Die Bibliotek von Nysa am Mäander (Forschungen In Nysa Am Mäander) Band 2*. Philipp von Zabern, Mainz.

Sulan, S. (2018). *Parion Oda Mezarları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Samsun.

Summerer, L. (2011). "2009 Yılı Pompeiopolis ve Çevresinde Yapılan Yüzey Araştırmaları". *28. AST Cilt 2*, TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, (69-80).

Swift, E. (2003). *Roman Dress Accessories*. Buckinghamshire.

Sydenham, E. A. (1933). *The Coinage of Caesarea in Cappadocia*. London.

Szentléleky, T. (1969). *Ancient Lamps,* Amsterdam.

Şahin, F. (2010). *Patara Metal Buluntuları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Antalya.

Şahin, H., Kılınç, Z. (2011). "Malatya-Samanköy Kaya Mezar Odası Temizlik Çalışması". *19. MÜZEKK, 29.04-01.05.2010 Ordu*. TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, (29-46).

Şahin, N. (1996). "Beyaz Lekythoslar Işığında Klasik Devir'de Atina'da Ölüm İkonografisi ve Ölü Kültü". *Arkeoloji Dergisi 4*. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir, (143-167).

Şahin, N. (2001). *Zeus'un Anadolu Kültleri*. Pera Müzesi Yayınları, İstanbul.

Şahin, S., Başgelen, N. (Ed.). (2011). *Stadiasmus Patarensis, Likya Eyaleti Roma Yolları*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Şahoğlu, V., Vural, H., Karaturgut, E. (2009) "Çeşme-Boyalık Erken Tunç Çağı Mezarlığı". *26. AST Cilt 1*. TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, (235-252).

Şare, T. (2011). *Dress and Identity In the Arts of Western Anatolia: The Seventh Through Fourth Centuries BCE*. Unpublished PhD Thesis. Rutgers University, Graduate School-New Brunswick.

Şare, T. (2013). "The Sculpture of The Heroon of Perikle at Limyra: The Making of A Lycian King". *AnSt 63*. (55-74).

Şenyurt, S. Y., Akçay, A., Kamış, Y. (2006). *Yüceören, Doğu Kilikya'da Bir Hellenistik-Roma Nekropolisi*. Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı Projesi Arkeolojik

Kurtarma Kazıları Yayınları: 1, Gazi Üniversitesi Arkeolojik Çevre Değerleri Araştırma Merkezi, Ankara.

Şimşek, C. (1997). *Hierapolis Güney Nekropolisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Selçuk Üniveristesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Ana Dilim Dalı, Konya.

Şimşek, C. (1998). "Laodikeia Ana Küme (A-) Girlandlı Lahitleri". *Arkeoloji ve Sanat Dergisi, S. 85*. İstanbul, (2-28).

Şimşek, C. (2002). "Attouda Nekropolisi". A. A. Öztürk (Ed.). *Birinci Uluslararası Aşağı Büyük Menderes Havzası Tarih, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Sempozyumu/The First International Symposium of History, Archaeology and History of Art in Lower Basin of Meandros (15- 16 Kasım 2001, Söke-Aydın)*, İzmir, (229-246).

Şimşek, C., Duman, B. (2007). "Laodikeia'da Bulunan Geç Antik Çağ Unguentariumları". K. Dörtlük, T. Kahya, R. Boyraz (Ed.). *Adalya X*. Antalya, (285-307).

Şimşek, C. (2007). "2006 Yılı Laodikeia Antik Kenti Kazıları", *KST 29.3*, Ankara, (99-122).

Şimşek, C. (2011). *Laodikeia Nekropolü (2004-2010 Yılları)*, Ege Yayınları, İstanbul.

Şimşek, M. (2013). *Kibyra Yeraltı Oda Mezarları-Mimari ve Tipoloji*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsi, Isparta.

Şirin, O. A. (2017). "Amisos'ta Lahit Mezar Geleneği". *Uluslararası Amisos Dergisi, Cilt 2, Sayı 3*. Ankara, (86-126).

TAM II. (1920). *Tituli Asiae Minoris II-I*. E .Kalinka (Ed.).

TAM III. (1941). *Tituli Asiae Minoris III*. R. Heberdey (Ed.). Viyana.

Tanaka, T. W. P. H. (2013). *Dress and Identity in Old Babylonian Texts*. Unpublished PhD Thesis. University of California, Berkeley.

Tarkan, D. (2011). *Kibyra Girlandlı Sunakları, Tip, Biçem ve Atölye*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Taşyürek, O. A. (1975). "1973 Yılı Kilikya Araştırmaları". *TAD XXII (1)*. TTK Basımevi, Ankara, (117-125).

Tek, A. T. (2002). "Antik Literatür ve Yazıtlardan Örneklerle Roma Dünyasında Ölüm". *Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Anadolu Sanat Dergisi 12*. Eskişehir, (121-148).

Tekçam, T. (2007). *Arkeoloji Sözlüğü*. Alfa Yayınları, İstanbul.

Tekocak, M. (2006). *Kelenderis Roma Çağı Seramiği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Tekocak, M. (2012). "Kelenderis Batı Nekropolisi'nden Bir Mezarın Buluntuları Üzerine Değerlendirmeler". Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 27, Konya, (305-315).

Tekocak, M., Yıldız, V. (2015). "Akşehir Nasreddin Hoca Arkeoloji ve Etnoğrafya Müzesi'nde Bulunan Bir Grup Pişmiş Toprak Vazo". C. Atila, E. Okan (Ed.). Prof. Dr. Ömer Özyiğit'e Armağan. Ege Yayınları, İstanbul, (413-432).

Tekocak, M., (2006). *Kelenderis Roma Çağı Seramiği.* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Thompson, H. A. (1934). "Two Centuries of Hellenistic Pottery". *Hesperia Vol. 3, No 4*. The American School of Classical Studies at Athens, (311-476).

Thomson, G. (1983). *Tarih Öncesi Ege: Eski Yunan Toplumu Üstüne İncemeler*. (Çev. Celal Üster), Homer Kitabevi, İstanbul.

Thuıllıer, J. P. (1989). "Les strigiles de l'Italie antique". Revue Archéologique Nouvelle Série, Fasc. 2. Presses Universitaires de France, (339-342).

Tırpan, A. A., Söğüt, B. (2004). "2002 Yılı Lagina Kazıları". *KST XXV/2*, Kültür ve Turizm Bakanlığı DÖSİMM Basımevi, Ankara, (87-100).

Tırpan, A. (1996). "Lagina Hekate Temenosu 1995", *KST 18.2*, Ankara, (309-336).

Timuçin, A. (1998). *Felsefe Sözlüğü*. İnsancıl Yayınları, İstanbul.

Tosun, A. ve Akman, A. (2011). "Doğu Garajı-Halk Pazarı Mevkii (Attaleia Nekropolisi) Kurtarma Kazısı 2009 Yılı Çalışmaları". *19. MÜZEKK, 29. 04- 01. 05. 2010 Ordu*. TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, (97-116).

Tosun, A. ve Yalçınsoy, H. (2010). "Doğu Garajı -Halk Pazarı Mevkii-Attaleia Doğu Nekropolisi Kurtarma Kazısı 2008 Yılı Çalışmaları". *18. MÜZEKK, 27 - 30 Nisan 2009 Sivas*. TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, (135-158).

Tosun, A., Yalçınsoy, H. (2009). "Doğu Garajı - Halk Pazarı Mevkii-Attaleia Doğu Nekropolü Kurtarma Kazısı 2008 Yılı Çalışmaları", *MKKS 18.*, Sivas (135-158).

Toynbee, J. M. C. (1971). *Death and Burial in The Roman World*. Cornell University Press Ithaca, New York.

Trinkl, E. (2004). "Anhand Ausgewahlter Funde aus dem Hangaus 2 in Ephesos", *ÖJH, 73,* (281-303).

Tritsch, P. J. (1943). "False Door on Tombs". *JHS 63*. (113-115).

Tuluk, G. G. (1996). *İonia Bölgesi'nde Hellenistik Dönem Kandiller*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Turak, Ö. (2011). *Roma Dönemi Pamphylia Lahitleri ve Atölye Sorunu*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Klasik Arkeoloji Ana Bilim Dalı, İstanbul.

Türe, A. (2005). *Takının Öyküsü*. Goldaş Kültür Yayınları, İstanbul.

Türe, A., Yılmaz-Savaşçın, M. (2002). *Anadolu Antik Takıları*. Goldaş Kültür Yayınları, No. 2, İstanbul.

Türktüzen, M. (1993). "Çavdarhisar (Aizanoi) Nekropolisi Kurtarma Kazısı". *III. MKKS*. Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, (151-166).

Türktüzen, M., Wörrle, M. (1994). "Eine Neue Tür Grabstele Aus Dem Phrygischen Aioli" Chiron, 24. (95-101).

Uğurlu, E. (2000). "Likya Bölgesi Ölü Gömme Adetleri'ne Genel Bir Bakış". Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi Cilt I, Sayı 2. Eskişehir, (359-388).

Uğurlu, E. (2003). "Sarcophagi in the Necropoleis Andriake near Myra (Lycia)". *JRA 16*. (355-366).

Uğurlu, E. (2006). *Olympos Nekropolisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Ankara.

Ursula, K. (2011). *Die Münzen der Römischen Kaiserzeit.*

Uygun, Ç. (2011). "Tepecik Kırmızı Astarlı Seramikleri" (İ.Ö. 2. YY.-İ.S. 4 YY.). *Patara IV. 2*. Ege Yayınları, İstanbul.

Uysal, Z. (2008). *Kubad-abad Sarayı Cam Buluntuları (1981-2004)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Uzel, İ. (2000). *Anadolu'da Bulunan Antik Tıp Aletleri*. TTK, Ankara.

Ünan, S. (2010). *Samsun ve Çevresi Mezar Tipleri ve Ölü Gömme Adetleri (MÖ. III. Bin-MS. IV. YY.)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi Ana Bilim Dalı, Kütahya.

Ünan, S. (2016). "Amisos'ta Sıradışı bir Yeraltı Oygu Oda Mezar". M. Kadıoğlu, H. Ürer, H. Yalçın, G. R. Tsetskhladze (Ed.). *TÜBA-AR Sayı. 19*. Ankara, (247-772).

Vakaloudi, A. D. (2000). "Deisidaimonia and the Role of The Apotropaic Magic Amulets in the Early Byzantine Empire". *Byzantion LXX*. (182-210).

Van Enckevort, H. L., Wıllems, W. J. H. (1994). "Roman Cavalry Helmets in Ritual hoards from the Kops Plateau at Nijmegen, The Netherlands". *Journal of Roman Military Equipment Studies 5*, The Netherlands, (125-137).

Van Meter, D. (1991). *A Handbook of Roman Imperial Coins Types and Values of Roman Imperial Coinage.*

Vanderhoeven, M. (1961). *Verres Romains Des Musees Curties Et De Verre A Liege*, Liege.

Vapur, Ö. (2001). *Magnesia Ad Maeandrum Gymnasion'u Roma Dönemi Seramikleri,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Varkıvanç, B. (2008). "Antik Dönem'de Çok Kanatlı Kapılar". *III. ve IV. Ulusal Arkeolojik Araştırmalar Sempozyumu, Anadolu, Ek Dizi No: 2*. Ankara, (323-339).

Velay, P. (1996). *La tabletterie Gallo-Romaine et médiévale Unehistoire d'os Catalogue d'art et d'histoire du musée Carnavalet, tome XI,* Paris, Paris Musées.

Vermeule, E. (1979). *Aspects of Death in Early Greek Art and Poetry*. University of California Press.

Vernant, J. P. (1982). *Mythe et pensee chez les Grecs*. Paris.

Verzár, Bass, M. (1986). "Rapporti Tramı'alto Adriatico E La Dalmazia: A Proposito Di Alcuni Tipi Di Monumenti Funerari". *Antichita Altoadriatiche, 26, Aquileia, la Dalmazia e l'Illirico Vol. I*. EUT Edizioni Università di Trieste, Trieste, (183-208).

Verzone, P. (1965). "La Campagne 1962-1964 A Hierapolis Di Frigia". *ASAtene, XLI-XLII, 1963/1964*. Roma, (371-389).

Vessberg, O. (1952). "Roman Glass in Cyprus". *Opuscula Archaeologica 7*. (109-161).

Vessberg, O., Vestholm, A. (1956). "The Swedish Cyprus Expedition, Vol IV, Part 3-The Hellenistic and Roman Periods in Cyprus". *JRS 48 (1-2).* Stocholm, (204-206).

Vessberg. O. (1952). ''Roman Glass İn Cyprus'', *Opuscula archaeologica 7*, (109-165).

Vlachou, V. (2010). "Death and Burial in the Greek World". *ThesCRA VIII. Addeddum to Vol. VI*. The J. Paul Getty Museum, Los Angeles, (363-384).

Voetter, O. (1921). *Die Münzen der romischen* Kaiser, *Kaiserinnen und Caesaren von Diocletianus bis* Romulus*: Katalog der Sammlung Paul* Gerin, Vienna.

Von Göttıng, E. (2011). "Exportschlager Dämon? Zur Verbreitung altorientalischer Lamaštu-Amulette". *Exportschlager: Kultureller Austausch, wirtschaftliche Beziehungen und transnationale Entwicklungen in der antiken Welt*. J.Göbel, T. Zech (Ed.). Berlin, (437-456).

Von Saldern, A. (1962). "Glass from Sardis", *AJA 66*, (5-12).

Waelkens, M. (1980). "Das Totenhaus in Kleinasian". *AW, 11*. Jahrgang, Heft 4, (3-12).

Waelkens, M. (1982). "Two Dokimeion Sculpturs Form Iconium". *AnSt 32*. (151-155).

Waelkens, M. (1986). *Die Kleinasiatischen Türsteine, Typologische und epigraphische Untersuchungen der kleinasiatischen Grabreliefs mit Scheintür*. Phılıpp von Zabern, Maınz.

Waelkens, M., Hasendonckx, A., Owens, E. (1993). "The Excavations at Sagalassos 1991". *KST XIV/2,* Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, (325-354).

Wagner, J. (1975) "Die Römer am Euphrat, Kommagene". *AW, VI*. Berlin, (68-82).

Waldbaum, J. C. (1966). "Philistine Tombs at Tellfara and Their Aegean Prototypes". *AJA 70*. Amerika, (331-340).

Waldbaum, J. C. (1983). *Metalwork from Sardis*. Harvard University Press, London.

Walker, S. (1985). *Memorials to The Roman Dead*. British Museum Publications, London.

Walter, O. (1940). "Archäologische Funde in Griechenland von Frühjahr 1939, bis Frühjahr, 1940". *JdI 55*. Walter de Gruyter&CO, Berlin, (121-308).

Walters, H. B. (1914). *Catalogue of the Greek and Roman Lamps in the British Museum*. Londra.

Walters, H. B. (1914).*Catalogue of the Greek and Roman Lamps in the British Museum,* London.

Wardle, K. A., Wardle, D. (2004). "Glimpses of Private Life: Roman Rock cut Tombs of the First and Second Centuries AD at Knossos". *BSA 12*. (473-480).

Watson, P. J. (1979). *Archaeological Ethnography in Western Iran*. Tucson.

Waywell, G. B. (1980). "Mausolea in South-West Asia Minor". *Yayla Third Report of the Northern Society for Anatolian Archaeology, IV-1*. (5-7).

Webster, T. B. L. (1969). *Monuments Illustrating New Comedy,* London.

Weiss, P. (1985). "Argaios/Erciyes Dağı-Heiliger Berg Kappadokiens Monumente und Ikonographie". *JNG 35*. R. Pflaum, (27-51).

Wiggermann, F. A. M. (2000). "Lamaštu, Daughter of Anu. A Profile". M. Stol (Ed.). *Birth in Babylonia and the Bible: Its Mediterranean Setting*. Groningen, (217-252).

Williams, D., Ogden, J. (1994). *Greek Gold: Jewellery of the Classical World*. British Museum Press, London.

Winter, F. (1903). *Die antiken Terrakotten (Band III, Teil I-II): Die Typen der figürlichen Terrakotten*. Berlin & Stuttgart.

Wintermeyer, U. (2004). *Die Hellenistische und Frühkaiserzeitliche Gebrauchskeramik, Didyma,* Mainz.

Wissowa, G. (1894). Paulys Real Encylopadie der Classischen Altertumswissenschaft. Stuttgart.

Witte, R. (1998). "Heinrich Schliemann-ein pathologischer Lügner?". Gegenworte Heft 2. (51-53).

Woodhouse, S. C. (1910). *English-Greek Dictionary a Vocabulary of the Attic Language*. The University of Chicago Library, London George Routledge & Sons, Limited.

Wright, J. E. (2002). *The Early History of Heaven*. New York-London.

Wujewski, T. (1991). *Anatolian Sepulchral Stelae in Roman Times*. Adam Mickiewicz University Press, Ponzań.

Yağan, B. Ö. (2017). *MÖ 1. Binyılda Anadolu'nun Boya Bezemeli Tümülüs Geleneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Aydın.

Yağcı, G. (2007). *Mısır Boncuk ve Amuletleri, Boncuk İnanç, Güç ve Güzellik*. Seçil, İstanbul.

Yaltırak, C., Elitez, İ., Erkoç, S. (2015). "Batı Torosların Deprem Üreten Yapıları Burdur-Fethiye Fay Zonu, Finike ve Rodos Basenlerinin Jeolojisi ile Antik Kentlerin İlişkisi". H. İşkan, F. Işık (Ed.). *PATARA VII. 1, KUM'DAN KENT'E Patara Kazıları'nın 25 Yılı, Uluslararası Sempozyum Bildirileri 11-13 Kasım 2013 Antalya*. Ege Yayınları, İstanbul, (559-567).

Yaman, H. (2006), *Amorium Antik Kenti Mezar Stelleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Çanakkale.

Yaman, H. (2013). *Zeugma Mezar Stelleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı, Ankara.

Yaşar, A. (2010). *Milet Müzesi'nde Bulunan Hellenistik ve Roma Dönemi Unguentariumlar,* Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın.

Yavis, C. G. (1949). "Greek Altars: Origins and Typology". *JHS 70*. Saint Louis University Press, Missouri, (91-92).

Yaylalı, S. (2000). "Erzurum Müzesi'nde Graffiti Bezeli Bir Küp". OLBA III. Mersin.

Yener, A. (2016). *Antalya Doğu Nekropolis Kazısı, Buluntular Hakkında Gözlemler (1992-1993)*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Yener, E. Özkan M. K., Özkan H., Yılmaz E., Ertuğrul F., (2006). "Haydere Geç Roma Mezarı Kurtarma Kazısı 2005", *MKK 15,* Ankara, (193-207).

Yenisoğancı, V. (1990). ''Reyhanlı Esentepe Kaya Mezarları Kurtarma Kazısı'', *MKKS 1.,* Ankara, (215-224).

Yıldırım, B. (2009), *Antandros Nekropolisi Sikke Konteksli Mezarlar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı, İzmir.

Yıldırım, R. (1989). *Urartu İğneleri*. TTK Basımevi, Ankara.

Yıldırım, Ü. (2009). *Antik Dönem'de Kadın ve Süslenme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı Klasik Arkeoloji Programı.

Yıldırım-İlaslan Z. N. (2019). *Urfa ili Roma Dönemi Kaya Mezarları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Entitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı, Adana.

Yıldız, H., Şimşek, C. (2000). "Sarcofagi a Ghirlande dalla Necropoli di Laodicea al Lycos/ Laodikeia Ana Küme Girlandlı Lahitleri (A ve B)". *Ricerche Archeologische Turche Nella Vella Del Lykos, Universita Di Lecce: Scula di Specializzazione in Archeologia Classica e Mediovale-6*. Lecce, (99-165).

Yıldız, V. (2013). "Mersin Müzesi'nde Bulunan Bir Grup Attik Vazo". M. Tekocak (Ed.). *K. Levent Zoroğlu'na Armağan/Studies in Honour of K. Levent Zoroğlu*. AKMED, Antalya, (743-755).

Yılmaz, F. (2016). "Perge Batı Nekropolisi'nden Yeni Mezar Yazıtları". *Phaselis Vol. II*. (259-268).

Yılmaz, S., Yılmaz, K. (2010). "Honaz Emirazizli Kaya Mezarı". 18. *MÜZEKK*, 27 - 30 Nisan 2009 Sivas, TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, (175-192).

Yüce, A. (1998). "Merzifon Aktarla (Nureni) Lahiti Kurtarma Kazısı". *VIII. MKK, 07-09 Nisan 1997, Kuşadası*. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, Ankara, (517-528).

Yüce, A., Özdemir C. (2000). "Amasya İli Merkez İlçe Uygur Beldesi Kurtarma Kazısı", *MKKS 10*, Ankara, (49-58).

Zahle, J. (1979). "Lykische Felsgräber mit Reliefs aus dem 4 Jahrhunderts v. Chr. Neue und alte Funde. (Tombes rupestres lyciennes à reliefs du IVs. Av. J.-C. Nouvelles et anciennes découvertes)". *JdI Vol. 94*. Berlin, (245-346).

Zahle, J. (1983). Arkaeologiske studiere i lykiske klippegrave og deros relieffer fra ca. 550-300 f.Kr. Sociale og religiøse aspeketer, Copenhagen.

Zeyrek, T. H. (2007). "Yukarı Söğütlü Nekropolisleri'nden Kaya Mezarları". *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 6 (2)*. Gaziantep, (117-144).

Zissu, B., Ganor, A. (2004). "Metal Utensils from the Time of the Bar Kokhba Revolt discovered in the Southern Judaean Foothills, Israel". BABesch 29. (111-121).

Zoroğlu, L. (1994). *Kelenderis I: Kaynaklar, Kalıntılar, Buluntular*. Dönmez Ofset, Ankara.

Zoroğlu, L. (1998). “1996 Yılı Kelenderis Kazısı Raporu”. *KST XIX/2*, Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, Ankara, (483-491).

Zoroğlu, L. (2000). “Kelenderis Nekropolisi”. *Olba III*. Mersin, (115-133).

Zoroğlu, L., Tekocak, M. (2009). “Kelenderis 2007 Yılı Kazı ve Onarım Çalışmaları”. *KST XXX/3, 26-30 Mayıs 2008*. TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, (343-372).

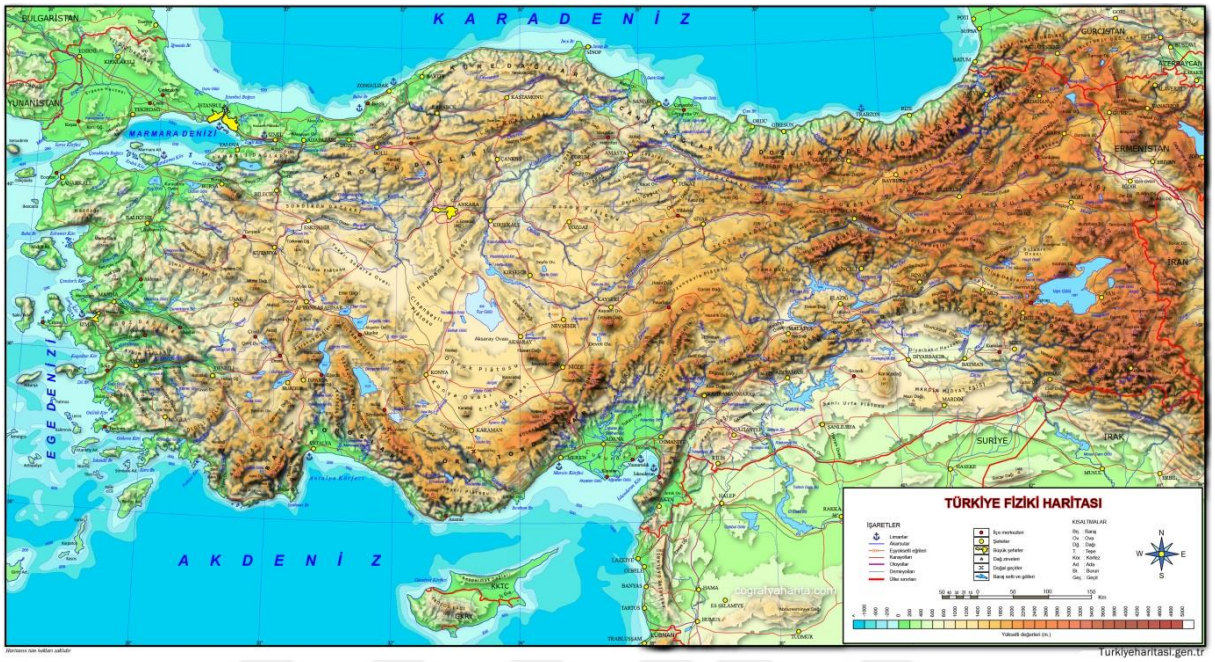
Zoroğlu, L., Tekocak, M. (2011). “Kelenderis 2009 Yılı Kazı ve Onarım Çalışmaları”. *KST XXXII/4, 24-28 Mayıs 2010 İstanbul*. TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, (260-273).

Zoumbaki, S. B. (2001). *Elis und Olympia in der Kaiserzeit: Leben einer Gesellschaft zwischen Stadt und Heiligtum auf prosopographischer Grundlage das Leben einer. Meletēmata/Kentron Hellēnikēs kai Rōmaïkēs Archhaiotētos 32*. Institut für Griec hische und Römische Antike Nationales Hellenisches Forschungszentrum, Athen.

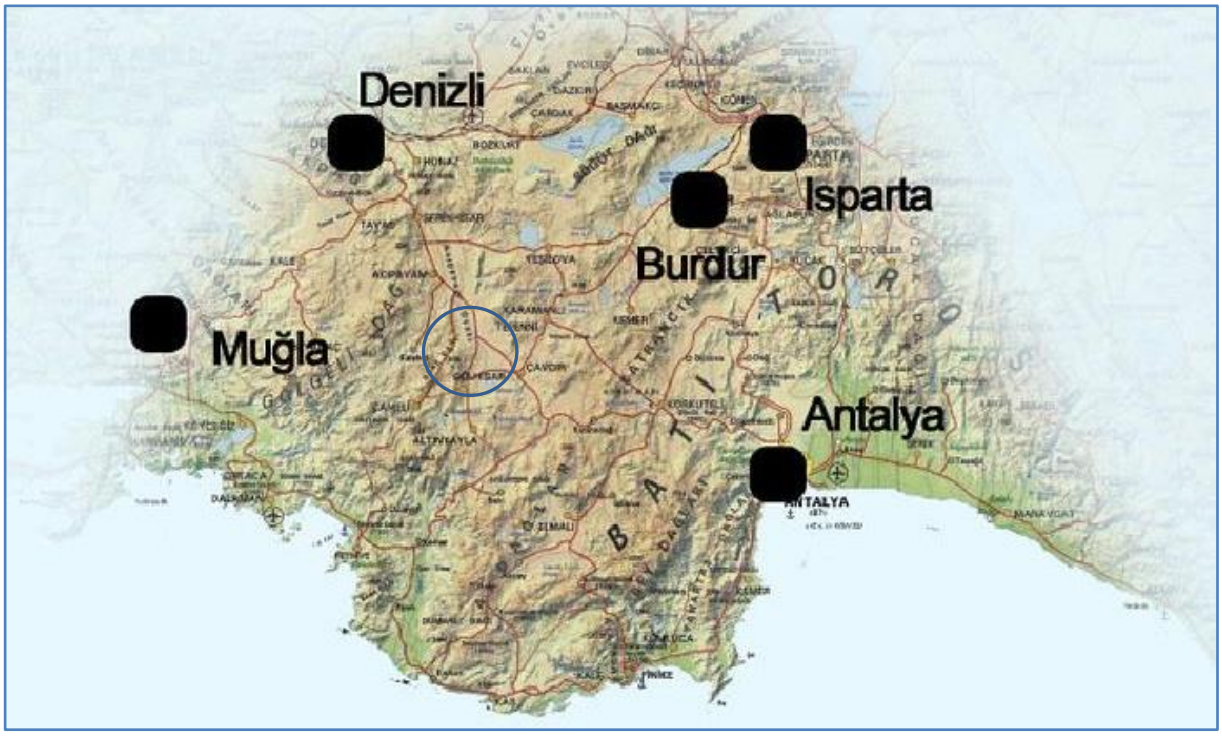
HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1: Türkiye Fiziki Haritası, (Türkiyeharitası.gen.tr, 2022) 393
Harita 2: Bölgenin (Teke Yöresi) Fiziki Haritası, (https://www.topragizbiz.com/konular/teke-yarimadasi-teke-yoresi-teke-platosu.11657/,) 393
Harita 3: Gölhisar Ovası ve Mücavir Alanı Fiziki Haritası, (F. Adıgüzel, 2016) 394
Harita 4: Gölhisar Ovası ve Mücavir Alanı Fiziki Haritası, (F. Adıgüzel, 2016) 394
Harita 5: Anadolu-Asia Minör Kültür Bölgeleri Haritası, MÖ 1. Bin, (The Historical Atlas by William R. Shepherd, 1923) 395
Harita 6: Bölgenin Roma İmparatorluk Dönemi Siyasi Haritası, (Barrington Atlas of The Greek and Roman World, 2000) 395
Harita 7: Kibyra Kent Merkezi ve Yakın Mücavir Topografya, (Google Earth, 2018) 396
Harita 8: Kibyra Kent Merkezi ve Ana Yol Güzergahları, (Google Earth, 2018) 397
Harita 9: Kibyra I ve III. Derece Sit Alanı, İzohips Harita, (Özüdoğru, 2007) 398

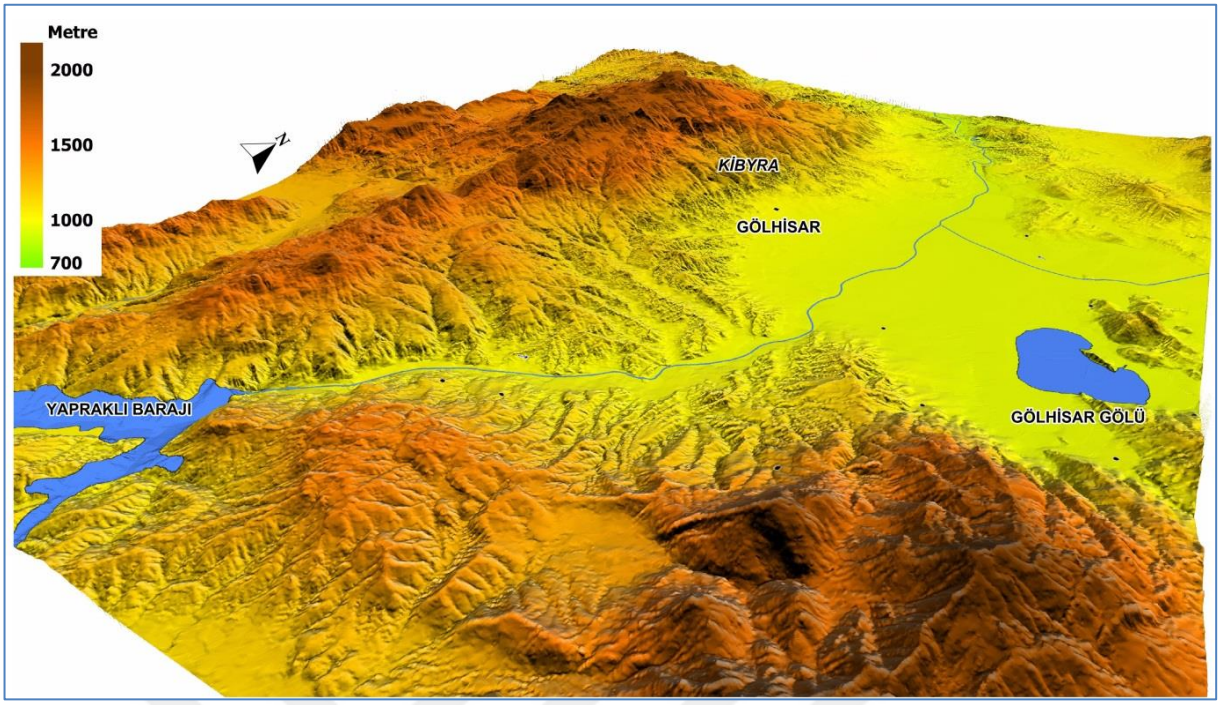
HARİTALAR

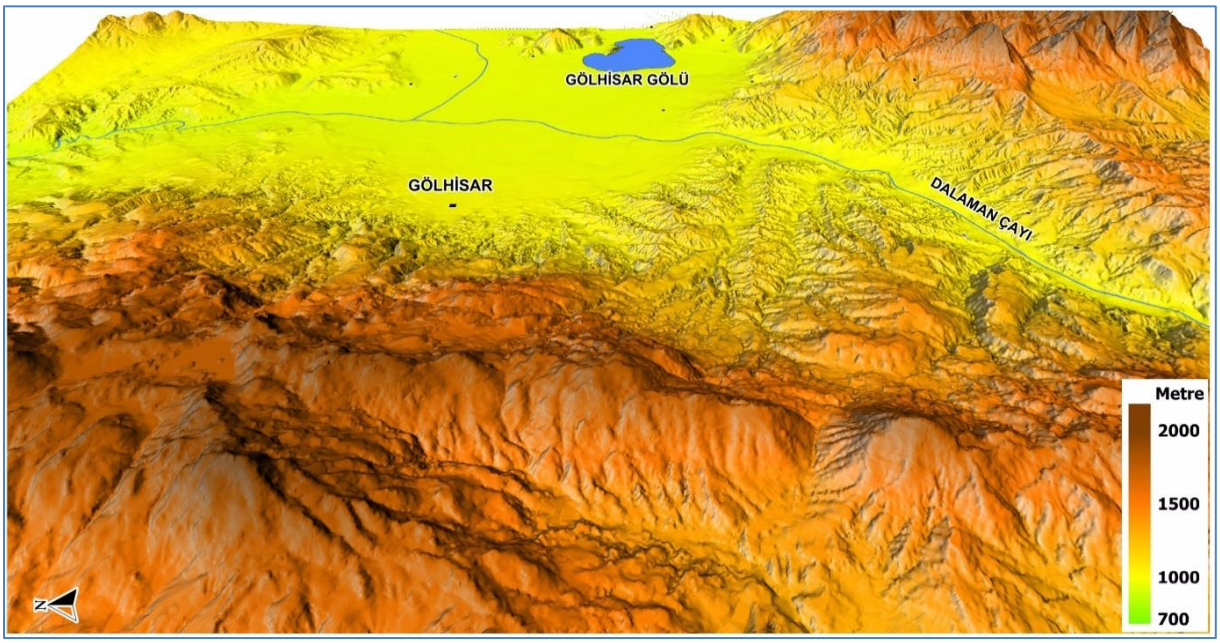
Har. 1.

Har. 2.

Metre
2000
1500
1000
700
KİBYRA
GÖLHİSAR
YAPRAKLI BARAJI
GÖLHİSAR GÖLÜ

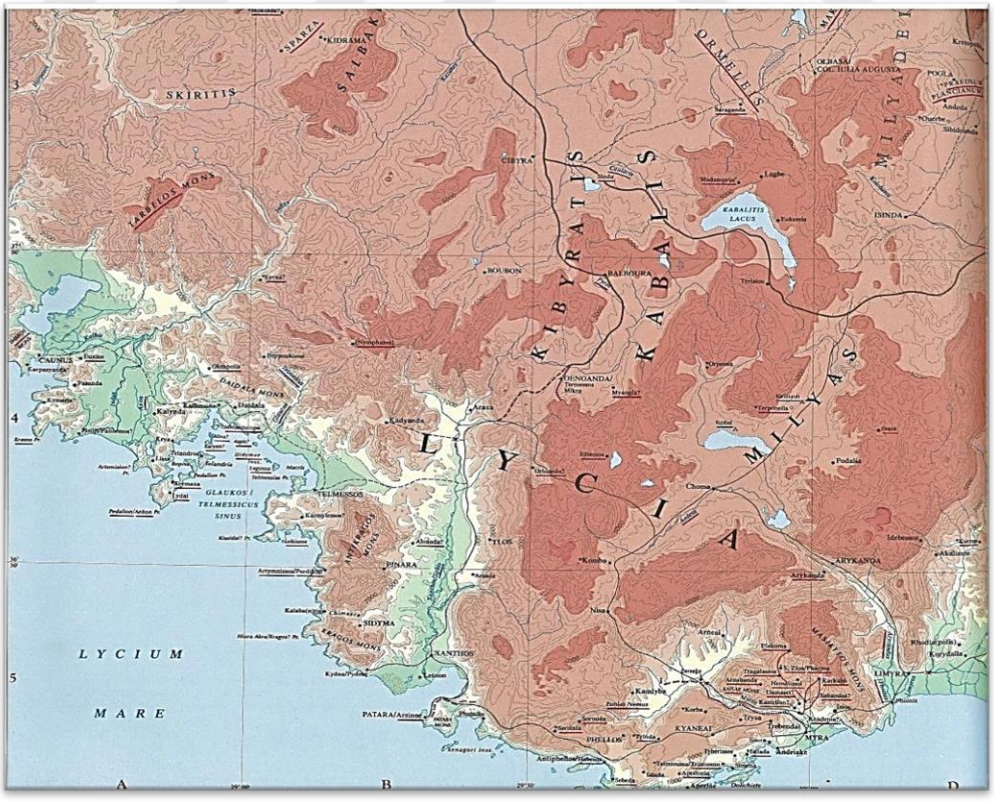
Har. 3.

GÖLHİSAR GÖLÜ
GÖLHİSAR
DALAMAN ÇAYI
Metre
2000
1500
1000
700

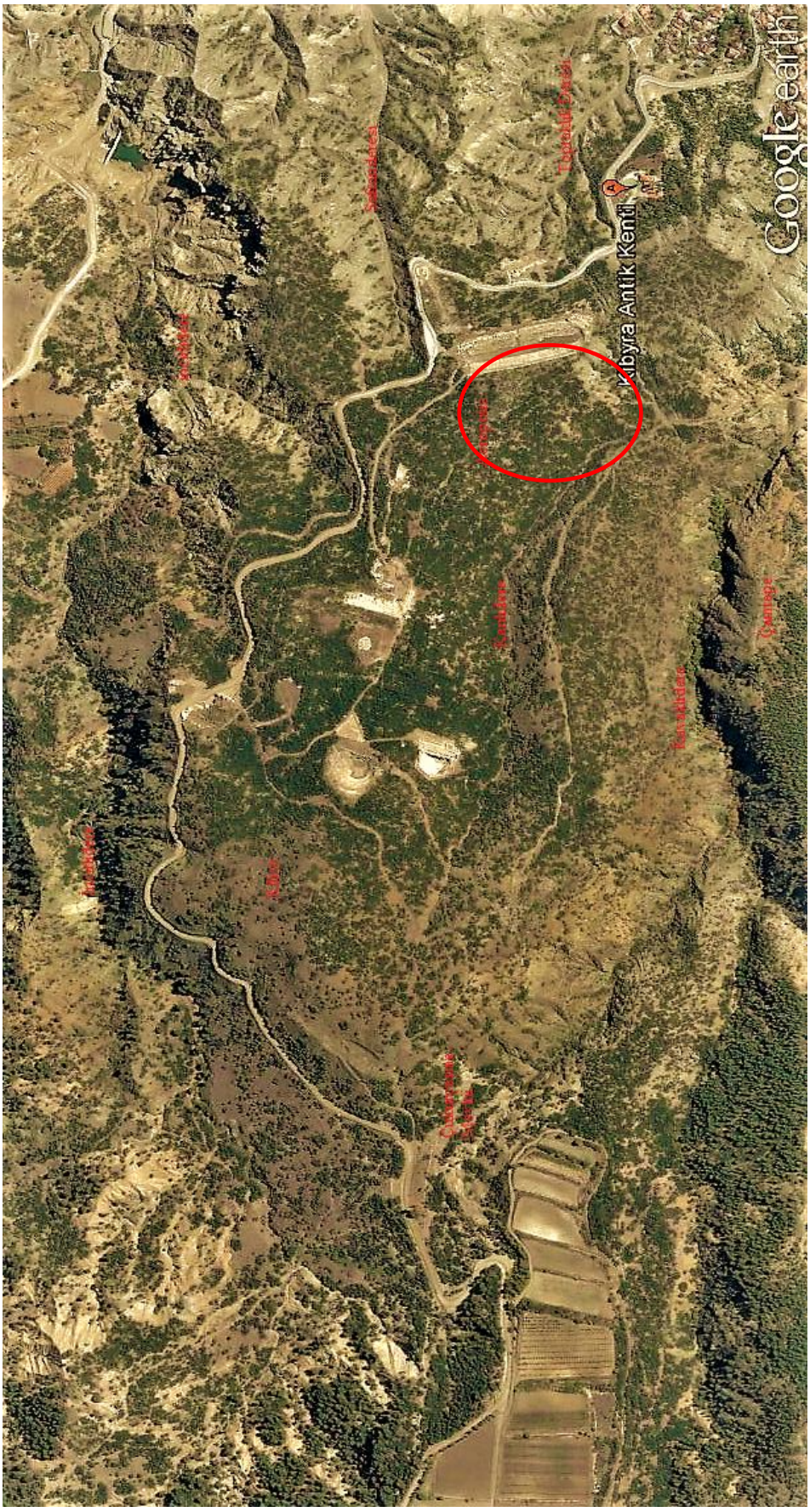
Har. 4.

ASIA MINOR.
Boundaries of the districts in Roman times.
March of Cyrus and retreat of the Ten Thousand.
Cities founded or renamed after the death of Alexander marked thus: Seleucia
Names of Greek colonies underlined.
Persian royal highway.
Scale 1: 8000 000
Miles
Pr.-Promontorium - Cape or promontory
PONTUS EUXINUS
BLACK SEA
MEDITERRANEAN SEA
Arabia Deserta
THRACE
PAPHLAGONIA
BITHYNIA
MYSIA
Galatia
PHRYGIA
LYDIA
CARIA
LYCAONIA
PISIDIA
PAMPHYLIA
LYCIA
CAPPADOCIA
ARMENIA
SYRIA
CYPRUS
Crete
Carpathus
COLCHIS
IBERIA
MESOPOTAMIA
ASSYRIA
BABYLONIA
PALESTINE

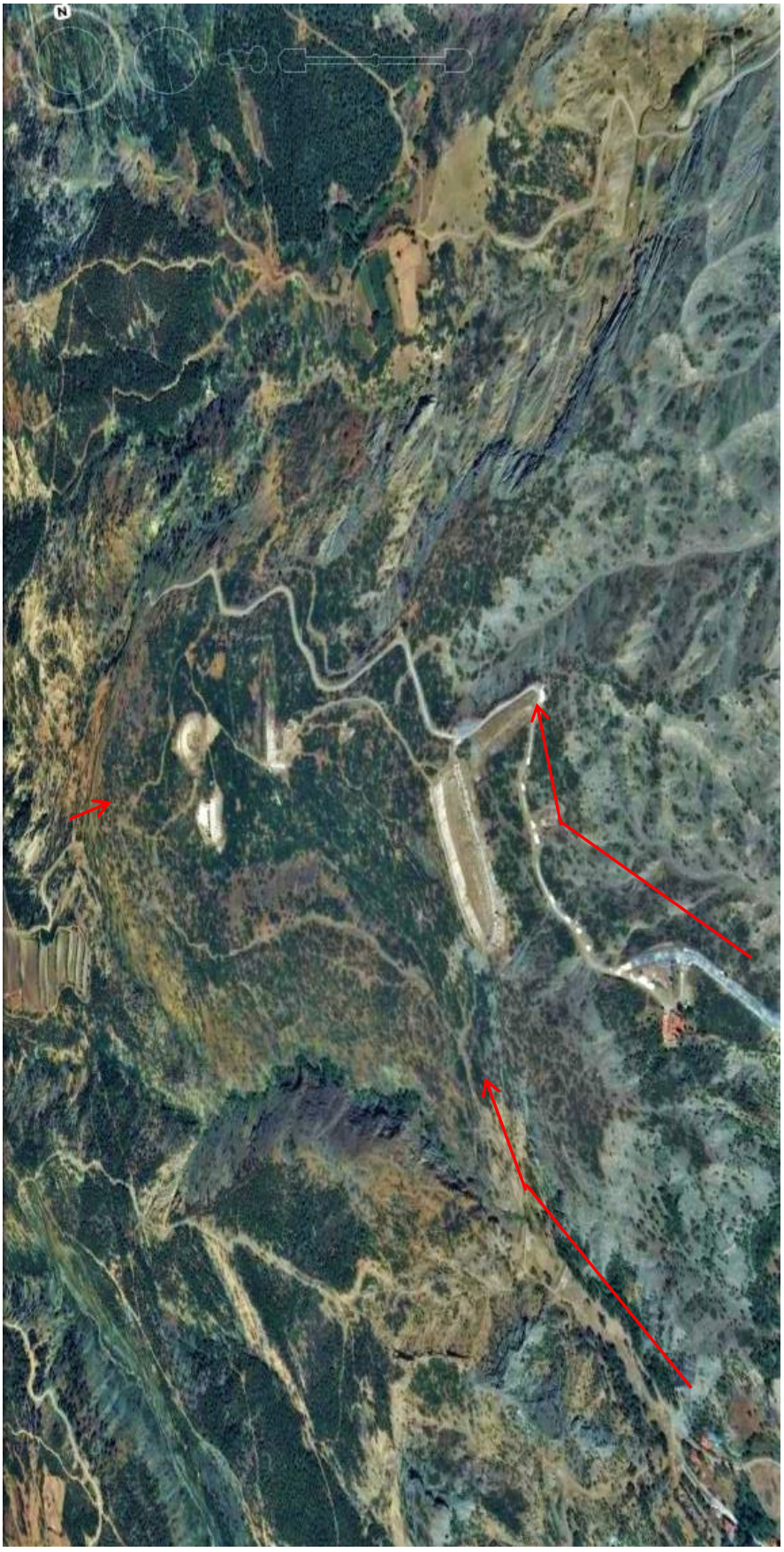
Har. 5.

SKIRITIS
KIBYRATIS
KABALIS
MILYAS
LYCIA
LYCIUM
MARE
CIBYRA
BALBURA
ISINDA
TLOS
PINARA
XANTHOS
PATARA/Arsinoe
PHELLOS
KYANEAI
MYRA
LIMYRA
TELMESSOS
GLAUKOS / TELMESSICUS SINUS
CAUNUS
KALYNDA
ARYKANDA
OINOANDA
KABALITIS LACUS
ROUBON
OLBASA
COCCIUIA AUGUSTA

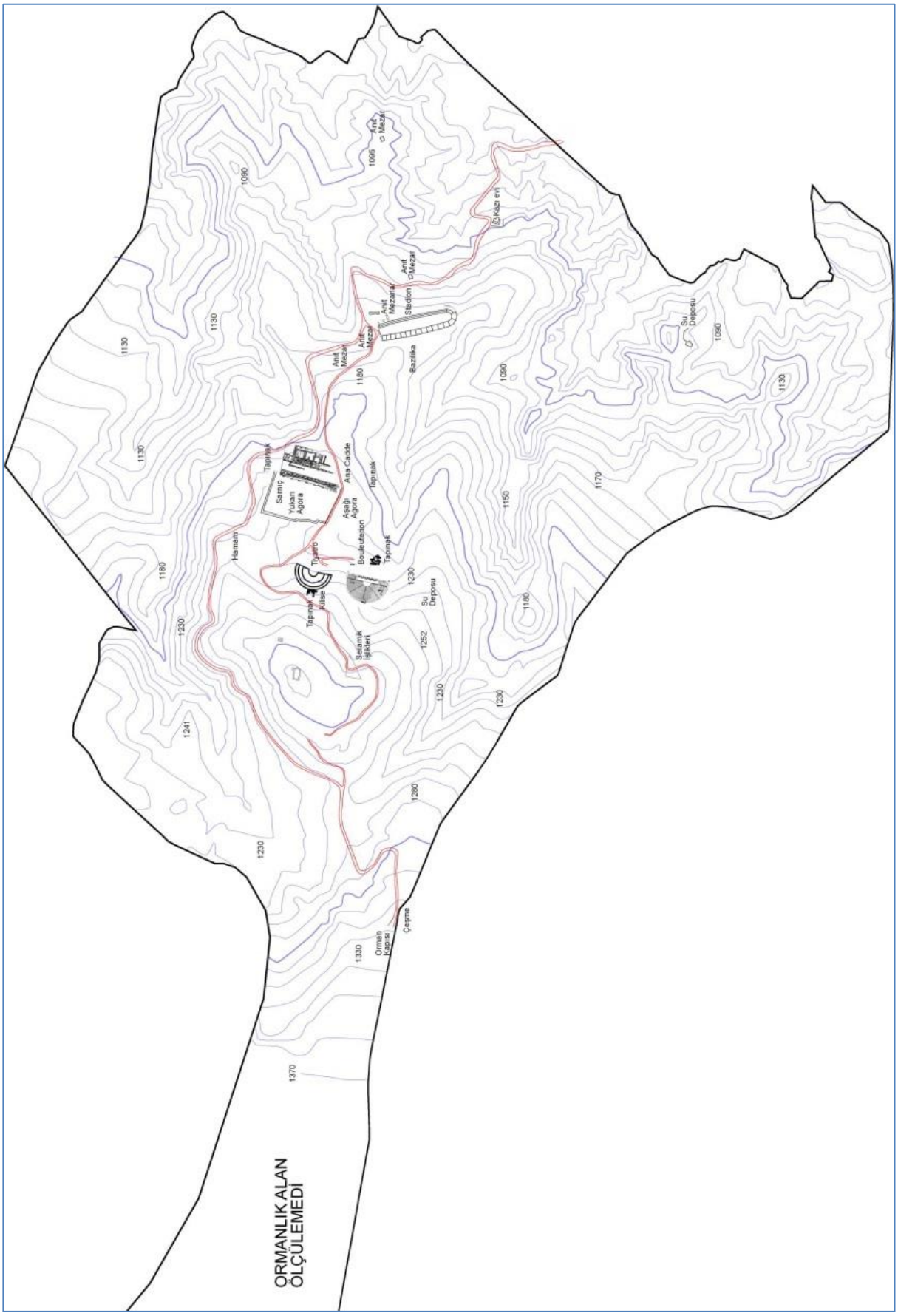
Har. 6.

Har. 7.

Har. 8.

ORMANLIK ALAN
ÖLÇÜLEMEDİ
Ant Mezarlar
Ant Stadion
Bazilika
Ana Cadde
Aşağı Agora
Samiç Yukarı Agora
Hamam
Tiyatro
Tapınak
Bouleuterion
Su Deposu
Setlerarası İşçileri
Çeşme
Orman Kapısı
Kazı evi

Har. 9.

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1: Kibyra Doğu Nekropolisi Claudii ve Flavii Aileleri Mezarlığı'nın Lokasyonu (Kibyra Kazı Arşivleri, 2007) 418
Resim 2: Mezarlık Alanının Araştırmalar Öncesindeki Genel Durumu (Kibyra Kazı Arşivleri, 2007) 418
Resim 3: Tonozlu Anıtsal Oda Mezarın Kazı Çalışmaları Öncesindeki Durumu (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 419
Resim 4: Tonozlu Anıtsal Oda Mezarın Kazı Çalışmaları Öncesindeki Durumu (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 419
Resim 5: Tonozlu Anıtsal Oda Mezar ve Temenosların 2013 Yılı Kazı, Konservasyon ve Restitüsyon Çalışmaları Sonrasındaki Durumu (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 420
Resim 6: 2014 Yılında Açığa Çıkarılan Alanın Kazı, Konservasyon ve Restitüsyon Çalışmaları Sonrasındaki Durumu (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 420
Resim 7: 2013 ve 2014 Yılı Çalışmaları Sonrası Alanın Genel Durumu (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 421
Resim 8: 2016 Yılı Kazılarında Açığa Çıkarılan Alan (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 421
Resim 9: 2016 Yılı Kazılarında Açığa Çıkarılan Alanın Restorasyon ve Restitüsyon Çalışmaları Sonrasındaki Durumu (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 422
Resim 10: Claudii ve Flavii Aileleri Mezarlığı'nın Kazı, Konservasyon, Restorasyon ve Restitüsyon Çalışmaları Sonrasındaki Genel Son Hali (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 422
Resim 11. Doğu Anayol Nekropolisi ve Kent Propylonuna Ait Kalıntılar (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 423
Resim 12: Hellenistik Dönem'de Akropolis Olarak Yerleşke Edinilen Olası Alan (Kibyra Kazı Arşivleri) 423
Resim 13: Kibyra Stadionu (Kibyra Kazı Arşivleri, 2011) 424
Resim 14: Hellenistik Dönem Anıt Mezar (MII), Doğu Cephe (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 424
Resim 15: Hellenistik Dönem Anıt Mezar, Üst Mimari (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 424
Resim 16: Hellenistik Dönem Anıt Mezar, Defin Odası Planı (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 424
Resim 17: Hellenistik Dönem Anıt Mezar, Defin Odası Kapısı (Kibyra Kazı Arşivleri, 2010) 424

Resim 18: Hellenistik Dönem Anıt Mezar, Defin Odası Urne Nişleri (Kibyra Kazı Arşivleri, 2010) 425
Resim 19: Hellenistik Dönem Anıt Mezar, Defin Odası Bankı (Kibyra Kazı Arşivleri, 2010) 425
Resim 20: Stadion MI. Kodlu Krepidoma (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 425
Resim 21: Stadion MIII. Kodlu Krepidoma (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 425
Resim 22: Stadion Banklı Krepidoma (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 425
Resim 23: Doğu Nekropolis Hellenistik Dönem Anıt Mezar Lokasyonu (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 425
Resim 24: Doğu Nekropolis Hellenistik Dönem Anıt Mezar, Eksedralı Kuzey Cephe ve Giriş (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 425
Resim 25: Doğu Nekropolis Hellenistik Dönem Anıt Mezar, Kapı Eşiği Mezar Odası ve Kremasyon Haznesi (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 425
Resim 26: Kibyra Nekropolisleri Sınırları (Google Earth, 2022) 426
Resim 27: Güney Nekropolis, Batıdan Genel Görümüm (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 426
Resim 28: Güney Nekropolis, Güney Batıdan Genel Görümüm (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 427
Resim 29: Güney Nekropolis, Kavaklıdere'nin Kuzey Yamaçlarında İzlenen Lahit Örnekleri (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 427
Resim 30: Güney Nekropolis, Kavaklıdere'nin Kuzey Yamaçlarında İzlenen Yeraltı Oda Mezar Örnekleri (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 428
Resim 31: Güney Nekropolis, Çamtepe Mevkii, Kuzey Doğudan Genel Görünüm (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 428
Resim 32: Güney Nekropolis, Çamtepe Mevkii, Lahit Bomikosu (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 429
Resim 33: Güney Nekropolis Çamtepe Mevkii, Efes Tipi Yarı Mamül Girlandlı Lahit (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 429
Resim 34: Güney Nekropolis, Stadion Güney Sektör Genel Görünüm (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 429
Resim 35: Güney Nekropolis, Stadion Güney Sektör'de Dağınık Halde İzlenen Yalın Sandık Lahit Örnekleri (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 429
Resim 36: Güney Nekropolis, Stadion Güney Sektör'deki Temenoslu-Tonozlu Yeraltı Oda Mezar (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 429

Resim 37: Güney Nekropolis, Stadion Güney Sektör'de İzlenen Silindir Adak Stellerinden bir Örnek (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 429
Resim 38: Güney Nekropolis'deki Yeraltı Oda Mezarlarından Bazı Örnekler (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 429
Resim 39: Batı Nekropolis'in Batı Yamacında İzlenen Dağınık Haldeki Bazı Lahit Örnekleri (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 429
Resim 40: Batı Nekropolis'in Kuzey Sektöründe Belgelenen Eksedral Banklı Krepidoma Örneği (Kibyra Kazı Arşivleri, 2015) 430
Resim 41: Batı Nekropolis'in Kuzey Sektöründe Belgelenen Eksedral Banklı Krepidoma Örneği (Kibyra Kazı Arşivleri, 2015) 430
Resim 42: Batı Nekropolis Güney Sektörde Bulunan Lahitlerden Bazı Örnekler (Kibyra Kazı Arşivleri, 2015) 430
Resim 43: Batı Nekropolis Güney Sektörde Bulunan Loculuslu Yeraltı Oda Mezar Örneği (Kibyra Kazı Arşivleri, 2015) 430
Resim 44: Batı Nekropolis Güney Sektörde Bulunan Loculuslu Yeraltı Oda Mezar Örneği (Kibyra Kazı Arşivleri, 2015) 430
Resim 45: Batı Nekropolis Güney Sektörde Bulunan Aphrodisias Tipi Lahitlerden Bir Örnek (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 431
Resim 46: Batı Nekropolis Güney Sektörde Bulunan Yalın Sandık Tipli Lahit Örneği (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 431
Resim 47: Batı Nekropolis Yolu ve Yol Hattında İzlenen Dağınık Vaziyetteki Yalın Sandık Tipli Lahitler (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 431
Resim 48: Batı Nekropolis Güney Doğu Sektörde Bulunan Tahribatlı Bomikoslardan Bir Örnek (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 431
Resim 49: Kuzey Nekropolis Genel Topografya (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 431
Resim 50: Kuzey Nekropolis Genel Topografya (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 432
Resim 51: Doğu Ana Yol Nekropolisi (Doğu Nekropolis) Eksedral Krepidomalı Lahit, Doğudan (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 432
Resim 52: Doğu Ana Yol Nekropolisi (Doğu Nekropolis) Eksedral Krepidomalı Lahit, Güney Doğudan (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 432
Resim 53: Doğu Ana Yol Nekropolisi (Doğu Nekropolis) Eksedral Krepidomalı Lahit, Güneyden (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 432
Resim 54: Doğu Ana Yol (Doğu Nekropolis) Hyposorionlu Anıtsal Bomikos, Kuzeybatı Genel Görünüm (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 432

Resim 55: Doğu Ana Yol (Doğu Nekropolis) Hyposorionlu Anıtsal Bomikos, Güney Cephe Genel Görünüm (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 432
Resim 56: Doğu Ana Yol (Doğu Nekropolis) Hyposorionlu Anıtsal Bomikos, Bomikosu Üzerinde Taşıyan Stilize Aslan Ayaklı Bank (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) ..... .432
Resim 57: Doğu Ana Yol (Doğu Nekropolis) Hyposorionlu Anıtsal Bomikos, (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 432
Resim 58: Doğu Ana Yol (Doğu Nekropolis) Hyposorionlu Anıtsal Bomikos'un Taşıdığı Yalın Sandık Tip Lahitlerden Biri (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 433
Resim 59: Doğu Ana Yol (Doğu Nekropolis) Hyposorionlu Anıtsal Bomikos Güney Cephe, Doğu Hyposorion (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 433
Resim 60: Doğu Ana Yol (Doğu Nekropolis) Kuzey Sektör, Yalın Sandık Tip Lahitler (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 433
Resim 61: Doğu Ana Yol (Doğu Nekropolis) Kuzey Sektör, Pişmiş Toprak Tekne Mezar (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 433
Resim 62: Doğu Ana Yol (Doğu Nekropolis) Kuzey Sektör, Tuğla Örgü Mezar (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 433
Resim 63: Doğu Ana Yol (Doğu Nekropolis) Kuzey Sektör, Kiremit Kapama Kremasyon Mezar (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 433
Resim 64: Doğu Ana Yol (Doğu Nekropolis) Kuzey Sektör, Basit Kiremit Çatma Mezar (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 433
Resim 65: Doğu Ana Yol (Doğu Nekropolis) Kuzey Sektör, Basit Kiremit Mezar (Kibyra Kazı Arşivleri,2014) 433
Resim 66: Doğu Ana Yol (Doğu Nekropolis) Kuzey Sektör, Basit Tuğla Çatma Mezar (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 434
Resim 67: Doğu Ana Yol (Doğu Nekropolis) Kuzey Sektör, Basit Moloz Örgü Mezar (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 434
Resim 68: Doğu Ana Yol (Doğu Nekropolis) Kuzey Sektör, Basit Münferit Mezar (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 434
Resim 69: Doğu Ana Yol Nekropolis'nin Doğusunda Uzanan Tepelik Arazinin Genel Görünümü (Kibyra Kazı Arşivleri, 2008) 434
Resim 70: Doğu Ana Yol Nekropolisi'nin Doğusunda Uzanan Tepelik Arazi, Detay (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 434
Resim 71: Doğu Ana Yol Nekropolisi'nin Doğusunda Uzanan Tepelik Arazi, Detay (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 434

Resim 72: Doğu Nekropolis Safran Deresi (Savran Boğazı), Batıdan Genel Görünüm (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 434
Resim 73: Doğu Ana Yol Nekropolisi'nin Doğusunda Uzanan Tepelik Arazide İzlenen Serbest Lahitlerden Bir Örnek, (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 434
Resim 74: Doğu Ana Yol Nekropolisi'nin Doğusunda Uzanan Tepelik Arazide İzlenen Grup Lahitler, (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 435
Resim 75: Doğu Ana Yol Nekropolisi'nin Doğusunda Uzanan Tepelik Arazide İzlenen Yivli Lahit (Kibyra Kazı Arşivleri, 2006) 435
Resim 76: Doğu Nekropolis, Safran Deresi'nin Kuzeyinde Bulunan Tepelik Genel Görünüm (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 435
Resim 77: Doğu Nekropolis Safran Deresi'nin Kuzeyinde Bulunan Tepelikte İzlenen Tahribatlı Lahit Kalıntıları (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 435
Resim 78: Doğu Nekropolis Safran Deresi'nin Kuzeyinde Bulunan Tepelikte İzlenen Tahribatlı Anıt Mezar Kalıntıları (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 435
Resim 79: Doğu Nekropolis Safran Deresi'nin Kuzeyinde Bulunan Tepelikte İzlenen Tahribatlı Anıt Mezar Kalıntıları (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 435
Resim 80: Gölhisar Çeşme Mahallesi Belen II. Sokak'ta Konumlanan Roma İmparatorluk Dönemi'ne Ait Prostylos Tapınak Mezar, Panaroma (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 435
Resim 81: Gölhisar Çeşme Mahallesi Belen II. Sokak'ta Konumlanan Roma İmparatorluk Dönemi'ne Ait Prostylos Tapınak Mezar (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 435
Resim 82: Agora ve Erken Doğu Roma İmparatorluk Dönemi Hisarlarının Çevrelediği Merkezi Alan (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 436
Resim 83: Agora Binası, Sütunlu Cadde ne Erken Doğu Roma İmparatorluk Dönemi Surları (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 436
Resim 84: Odeion, Erken Doğu Roma İmparatorluk Dönemi'ne Ait Basit Münferit Definlere Bir Örnek, "8 Numaralı Mezar" (Kibyra Kazı Arşivleri, 2009) 436
Resim 85: Odeion, Erken Doğu Roma İmparatorluk Dönemi'ne Ait Basit Münferit Definlere Bir Örnek "8 Numaralı Mezar" (Kibyra Kazı Arşivleri, 2009) 436
Resim 86: Odeion Erken Doğu Roma İmparatorluk Dönemi'ne Ait Basit Münferit Definlere Bir Örnek, "1 Numaralı Mezar" (Kibyra Kazı Arşivleri, 2009) 436
Resim 87: Odeion Erken Doğu Roma İmparatorluk Dönemi'ne Ait Basit Münferit Definlere Bir Örnek, "1 Numaralı Mezar" (Kibyra Kazı Arşivleri, 2009) 436
Resim 88: Martyrium Rölöve, Cephe (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 436
Resim 89: Martyrium İç Plan ve Hyposorium (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 436

Resim 90: Doğu Nekropolis Claudii ve Flavii Aileleri Mezarlığı Lokasyonu, (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 437
Resim 91: Doğu Nekropolis Claudii ve Flavii Aileleri Mezarlığı, Doğudan Kent Stadionu ile Birlikte Genel Görünüm (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 437
Resim 92: Claudii ve Flavii Aileleri Mezarlığı, Doğudan Genel Görünüm (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 438
Resim 93: Claudii ve Flavii Aileleri Mezarlığı, Kuzey Doğudan Genel Görünüm (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 438
Resim 94: Claudii ve Flavii Aileleri Mezarlığı, Güney Doğudan Genel Görünüm (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 439
Resim 95: Claudii ve Flavii Aileleri Mezarlığı, Batıdan Topraklık Deresi ve Gölhisar Ovası ile Birlikte Genel Görünüm (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 439
Resim 96: Claudii ve Flavii Aileleri Mezarlığı Panaroma (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 440
Resim 97: Claudii ve Flavii Aileleri'nce Belirlenen Defin Sektörleri (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 440
Resim 98: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017)..441
Resim 99: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017)..441
Resim 100: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı'nın Defin Sektörleri (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 442
Resim 101: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı'nın Kuzey Sektörü; 3, 4 ve 5 Numaralı Yabancı Münferit Mezarlar İle 5 ve 6 Numaralı Bomikoslar (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 442
Resim 102: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı'nın Kuzey Sektörü; 3, 4, ve 5 Numaralı Yabancı Münferit Mezarlar (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 443
Resim 103: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı'nın Kuzey Sektörü, 3 Numaralı Münferit Mezar Planı (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 443
Resim 104: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı'nın Kuzey Sektörü, 3 Numaralı Münferit Mezar Konteksti (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 443
Resim 105: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı'nın Kuzey Sektörü, 4 Numaralı Münferit Mezar Genel Konteksti (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 443
Resim 106: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı'nın Kuzey Sektörü, 4 Numaralı Münferit Mezar Kontekstinden Bulgular (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 443
Resim 107: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı'nın Kuzey Sektörü, 5 Numaralı Münferit Mezar Genel Konteksti (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 443

Resim 108: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı'nın Kuzey Sektörü, 5 Numaralı Münferit Mezar Genel Konteksti (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 443
Resim 109: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı'nın Kuzey Sektörü, 5 Numaralı Bomikoslu Lahit Lokasyonu (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 443
Resim 110: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezar Alanı'nın Kuzey Sektörü, 5 Numaralı Bomikoslu Lahit Cephe (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 444
Resim 111: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı'nın Kuzey Sektörü, 5 Numaralı Bomikoslu Lahit Cephe Yazıtı (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 444
Resim 112: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı'nın Kuzey Sektörü, 5 ve 6 Numaralı Bomikoslu Lahitlerin Arka Cepheleri (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 444
Resim 113: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı'nın Kuzey Sektörü'nde Belgelenen Bir Silindir Ostoteke Ait Kapak (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 444
Resim 114: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı'nın Kuzey Sektörü, 6 Numaralı Bomikoslu Lahit (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 444
Resim 115: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı'nın Kuzey Sektörü, 6 Numaralı Bomikoslu Lahit Kuzeyden Genel Görünüm (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 445
Resim 116: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı'nın Kuzey Sektörü, 6 Numaralı Münferit Mezar'ın Lokasyonu (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 445
Resim 117: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Anıtsal Oda Mezar Cephe ve Plan (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 445
Resim 118: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Anıtsal Oda Mezar Kuzey Doğudan Genel Görünümü (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 446
Resim 119: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Anıtsal Oda Mezar Güney Doğudan Genel Görünümü (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 446
Resim 120: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Anıtsal Oda Mezar Güney Batıdan Genel Görünümü (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 447
Resim 121: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Anıtsal Oda Mezar Temenosu Kuzey Doğudan Genel Görünümü (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 447
Resim 122: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Anıtsal Oda Mezar Temenosu (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 448
Resim 123: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Anıtsal Oda Mezar Temenosu, Frizli Lahit Buluntu Konteksti (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 448
Resim 124: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Anıtsal Oda Mezar Temenosu, Frizli Lahit'in Geniş Ön Yüzü (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 449

Resim 125: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Anıtsal Oda Mezar Temenosu, Frizli Lahit'in Geniş Ön ve Kuzey Dar Yüzü (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 449
Resim 126a: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Anıtsal Oda Mezar Temenosu, Frizli Lahit'in Kuzey Dar Yüzü (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 449
Resim 126b: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Anıtsal Oda Mezar Temenosu, Frizli Lahit'in Geniş Arka Yüzüne ait Kabartma Parçası (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 449
Resim 127: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Anıtsal Oda Mezar Defin Odaları Giriş Kapısı, (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 449
Resim 128: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Anıtsal Oda Mezar 1. Oda, Doğudan Genel Görünüm (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 449
Resim 129: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Anıtsal Oda Mezar 1. Oda, Batıdan Genel Görünüm (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 449
Resim 130: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Anıtsal Oda Mezar 1. Oda, Kuzey Ölü Yatağı (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 450
Resim 131: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Anıtsal Oda Mezar 1. Oda, Batı Ölü Yatağı (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 450
Resim 132: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Anıtsal Oda Mezar 2. Oda, Batıdan Genel Görünüm (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 450
Resim 133: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Anıtsal Oda Mezar 2. Oda, Doğudan Genel Görünüm (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 450
Resim 134: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Anıtsal Oda Mezar 2. Oda, Kuzey Ölü Yatağı (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 450
Resim 135: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Anıtsal Oda Mezar'ın Batı Yamacında Belgelenen Silindirik Ostotek (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 450
Resim 136: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Anıtsal Oda Mezar 1. Oda, Kuzey Ölü Yatağı Defin Konteksti (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 450
Resim 137: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Claudii Temenosu'nun Genel Görünümü (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 451
Resim 138: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Claudii Temenosu'nun İçeriden Genel Görünümü (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 451
Resim 139: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Claudii Temenosu 10 Numaralı Oda Mezar Lokasyonu (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 452
Resim 140: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Claudii Temenosu 10 Numaralı Oda Mezar, 1. Oda (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 452

Resim 141: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Claudii Temenosu 10 Numaralı Oda Mezar, 2. Oda (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 452
Resim 142: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Claudii Temenosu 2 Numaralı Bomikos (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 452
Resim 143: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Claudii Temenosu 2 Numaralı Bomikos Cephe-Tabula (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 452
Resim 144: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Claudii Temenosu 2 Numaralı Girlandlı Lahit, Restitüsyon ve Konservasyon Çalışması Öncesi (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 453
Resim 145: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Claudii Temenosu 2 Numaralı Girlandlı Lahit (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 453
Resim 146: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Claudii Temenosu 2 Numaralı Girlandlı Lahit, Geniş Yüz Sağ Girland Detayı (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 453
Resim 147: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Claudii Temenosu 2 Numaralı Girlandlı Lahit, Geniş Yüz Sol Girland Detayı (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 453
Resim 148: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Claudii Temenosu 2 Numaralı Girlandlı Lahit, Sağ Girland Pandantifi (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 454
Resim 149: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Claudii Temenosu 2 Numaralı Girlandlı Lahit, Sol Girland Pandantifi (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 454
Resim 150: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Claudii Temenosu 2 Numaralı Girlandlı Lahit, Sol Lünette Detay, Medusa (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 454
Resim 151: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Claudii Temenosu 2 Numaralı Girlandlı Lahit, Sağ Lünette Detay, Medusa (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 454
Resim 152: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Claudii Temenosu 2 Numaralı Girlandlı Lahit, Kuzey Dar Yüz (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 454
Resim 153: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Claudii Temenosu 2 Numaralı Girlandlı Lahit, Kuzey Dar Yüz, Lünette Detay (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 454
Resim 154: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Claudii Temenosu 2 Numaralı Girlandlı Lahit, Güney Dar Yüz (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 455
Resim 155: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Claudii Temenosu 2 Numaralı Girlandlı Lahit, Güney Dar Yüz, Lünette Detay (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 455
Resim 156: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Claudii Temenosu 2 Numaralı Girlandlı Lahit, Arka Yüz (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 455

Resim 157: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Claudii Temenosu 1 Numaralı Yarı Mamül Girlandlı Lahit, Cephe (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 455
Resim 158: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Claudii Temenosu 1 Numaralı Yarı Mamül Girlandlı Lahit, Doğu Dar Yüz (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 456
Resim 159: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Claudii Temenosu 1 Numaralı Yarı Mamül Girlandlı Lahit (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 456
Resim 160: Flavii Temenosu, Genel Görünüm (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 456
Resim 161: Flavii Temenosu, Kuzey Doğudan Genel Görünüm (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 457
Resim 162: Flavii Temenosu, İçerden Genel Görünüm (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 457
Resim 163: Flavii Temenosu 11 Numaralı Yeraltı Oda Mezar, Cephe (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 458
Resim 164: Flavii Temenosu 11 Numaralı Yeraltı Oda Mezar, Cephe (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 458
Resim 165: Flavii Temenosu 11 Numaralı Yeraltı Oda Mezar, Kapı Bloğu (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 458
Resim 166: Flavii Temenosu 11 Numaralı Yeraltı Oda Mezar Kapı Bloğu, İçeriden (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 459
Resim 167: Flavii Temenosu 11 Numaralı Yeraltı Oda Mezar, 1. Oda (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 459
Resim 168: Flavii Temenosu 11 Numaralı Yeraltı Oda Mezar, 1. Oda (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 459
Resim 169: Flavii Temenosu 11 Numaralı Yeraltı Oda Mezar, 1. Oda Kuzey Kline (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 459
Resim 170: Flavii Temenosu 11 Numaralı Yeraltı Oda Mezar, 1. Oda Güney Kline (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 459
Resim 171: Flavii Temenosu 11 Numaralı Yeraltı Oda Mezar, 2. Oda (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 459
Resim 172: Flavii Temenosu 11 Numaralı Yeraltı Oda Mezar, 2. Oda Kuzey Kline (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 459
Resim 173: Flavii Temenosu 11 Numaralı Yeraltı Oda Mezar, 2. Oda Güney Kline (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 459
Resim 174: Flavii Temenosu 11 Numaralı Yeraltı Oda Mezar, 1. Oda Ölü Yatağı (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 460

Resim 175: Flavii Temenosu 11 Numaralı Yeraltı Oda Mezar, 1. Oda Ölü Yatağı Konteksti (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 460
Resim 176: Flavii Temenosu 12 Numaralı Yeraltı Oda Mezar, Cephe (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 460
Resim 177: Flavii Temenosu 12 Numaralı Yeraltı Oda Mezar, Cephe (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 460
Resim 178: Flavii Temenosu 12 Numaralı Yeraltı Oda Mezar, Kapı Bloğu (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 460
Resim 179: Flavii Temenosu 12 Numaralı Yeraltı Oda Mezar, 1. Oda (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 461
Resim 180: Flavii Temenosu 12 Numaralı Yeraltı Oda Mezar, 1. Oda Kuzey Kline (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 461
Resim 181: Flavii Temenosu 12 Numaralı Yeraltı Oda Mezar, 1. Oda Güney Kline (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 461
Resim 182: Flavii Temenosu 12 Numaralı Yeraltı Oda Mezar, 2. Oda (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 461
Resim 183: Flavii Temenosu 3 Numaralı Bomikos (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 461
Resim 184: Flavii Temenosu 3 Numaralı Bomikoslu Lahit'e Ait Kapak (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 462
Resim 185: Flavii Temenosu 13 Numaralı Yeraltı Oda Mezar'ın Konumu (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 462
Resim 186: Flavii Temenosu 13 Numaralı Yeraltı Oda Mezar'ın Dromosu (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 462
Resim 187: Flavii Temenosu 13 Numaralı Yeraltı Oda Mezar'ın Dromosu'ndaki Klineler (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 462
Resim 188: Flavii Temenosu 13 Numaralı Yeraltı Oda Mezarı, Defin Odası (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 462
Resim 189: Flavii Temenosu 4A ve 4B Kodlu Yalın Sandık Lahitler'in Konumu (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 463
Resim 190: Flavii Temenosu 4A ve 4B Kodlu Yalın Sandık Lahitler (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 463
Resim 191: Flavii Temenosu 4A Kodlu Yalın Sandık Lahit (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 463
Resim 192: Claudii ve Flavii Aileleri Ortak Mezarlığı (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 463

Resim 193: Claudii ve Flavii Aileleri Ortak Mezarlığı, Konum (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 464
Resim 194: Claudii ve Flavii Aileleri Ortak Mezarlığı, 11 Numaralı Yivli Lahit Bomikosu (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 464
Resim 195: Claudii ve Flavii Aileleri Ortak Mezarlığı, 11 Numaralı Yivli Lahit, Güney Dar Yüz (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 465
Resim 196: Claudii ve Flavii Aileleri Ortak Mezarlığı, 11 Numaralı Yivli Lahit, Arka Yüz (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 465
Resim 197: Claudii ve Flavii Aileleri Ortak Mezarlığı, 11 Numaralı Yivli Lahit, Kapak Uzun Yüz (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 465
Resim 198: Claudii ve Flavii Aileleri Ortak Mezarlığı, 11 Numaralı Yivli Lahit, Dar Yüz (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 465
Resim 199: Claudii ve Flavii Aileleri Ortak Mezarlığı, 9 Numaralı Yivli Lahit Bomikosu, Konum (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 465
Resim 200: Claudii ve Flavii Aileleri Ortak Mezarlığı, 9 Numaralı Yivli Lahit Bomikosu (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 466
Resim 201: Claudii ve Flavii Aileleri Ortak Mezarlığı, 14 Numaralı Yeraltı Oda Mezarı, Dromos ve Lokasyon (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 466
Resim 202: Claudii ve Flavii Aileleri Ortak Mezarlığı, 14 Numaralı Yeraltı Oda Mezarı, Mezar Girişi (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 466
Resim 203: Claudii ve Flavii Aileleri Ortak Mezarlığı, 14 Numaralı Yeraltı Oda Mezarı, Mezar Girişi ve Kapı Bloğu (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 467
Resim 204: Claudii ve Flavii Aileleri Ortak Mezarlığı, 14 Numaralı Yeraltı Oda Mezarı, Kapı Bloğu Detay (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 467
Resim 205: Claudii ve Flavii Aileleri Ortak Mezarlığı, 14 Numaralı Yeraltı Oda Mezarı, Koridor-Dehliz (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 467
Resim 206: Claudii ve Flavii Aileleri Ortak Mezarlığı, 14 Numaralı Yeraltı Oda Mezarı, Mezar Odası (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 468
Resim 207: Claudii ve Flavii Aileleri Ortak Mezarlığı, 14 Numaralı Yeraltı Oda Mezarı, Mezar Odası Kuzey Kline (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 468
Resim 208: Claudii ve Flavii Aileleri Ortak Mezarlığı, 14 Numaralı Yeraltı Oda Mezarı, Mezar Odası Güney Kline (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 468
Resim 209: Claudii ve Flavii Aileleri Ortak Mezarlığı, 14 Numaralı Yeraltı Oda Mezarı, Mezar Odası Çalışmalar Öncesi Genel Kontekst (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 468

Resim 210: Claudii ve Flavii Aileleri Ortak Mezarlığı, 14 Numaralı Yeraltı Oda Mezarı, Mezar Odası Kontekstinden Buluntu Örnekleri, Kandil ve Bronz Kandil Askılığı (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 468
Resim 211: Claudii ve Flavii Aileleri Ortak Mezarlığı, 15 Numaralı Yeraltı Oda Mezarı, Mezar Odası Batı Kline (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 469
Resim 212: Claudii ve Flavii Aileleri Ortak Mezarlığı, 15 Numaralı Yeraltı Oda Mezarı, Mezar Odası Kuzey Kline (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 469
Resim 213: Claudii ve Flavii Aileleri Ortak Mezarlığı, 15 Numaralı Yeraltı Oda Mezarı, Mezar Odası Kapatılan Dromos ve Merdiven (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 469
Resim 214: Claudii ve Flavii Aileleri Ortak Mezarlığı, 15 Numaralı Yeraltı Oda Mezarı, Mezar Odası Batı Kline, Konteksten Buluntu Örnekleri (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 469
Resim 215: Claudii ve Flavii Aileleri Ortak Mezarlığı, 7 Numaralı Bomikoslu Lahit, Lokasyon (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 469
Resim 216: Claudii ve Flavii Aileleri Ortak Mezarlığı, 7 Numaralı Bomikoslu Lahit (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 470
Resim 217: Claudii ve Flavii Aileleri Ortak Mezarlığı, 7 Numaralı Bomikoslu Lahit, Rölöve (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 470
Resim 218: Claudii ve Flavii Aileleri Ortak Mezarlığı, 8 Numaralı Lahit, Lokasyon (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 471
Resim 219: Claudii ve Flavii Aileleri Ortak Mezarlığı, 8 Numaralı Lahit, Lokasyon (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 471
Resim 220: Claudii ve Flavii Aileleri Ortak Mezarlığı, 10 Numaralı Lahit, Lokasyon (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 471
Resim 221: Claudii ve Flavii Aileleri Ortak Mezarlığı, 10 Numaralı Lahit (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 471
Resim 222: Claudii ve Flavii Aileleri Ortak Mezarlığı, Kazılar Sonrası Genel Durum (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 472
Resim 223: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, Lokasyon (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 472
Resim 224: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, Genel Görünüm (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 473
Resim 225: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, Kazılar Sonrası Genel Görünüm (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 473

Resim 226: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, 12 Numaralı Bomikoslu Lahit (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 474
Resim 227: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, 12 Numaralı Bomikoslu Lahit, Detay (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 474
Resim 228: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, 12 Numaralı Bomikoslu Yarı Mamül Girlandlı Lahit, Geniş Yüz (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 475
Resim 229: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, 12 Numaralı Bomikoslu Yarı Mamül Girlandlı Lahit, Dar Yüz (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 475
Resim 230: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, 12 Numaralı Bomikoslu Yarı Mamül Girlandlı Lahit, Kapak Geniş Yüz (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 475
Resim 231: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, 12 Numaralı Bomikoslu Yarı Mamül Girlandlı Lahit, Kapak Dar Yüz (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 475
Resim 232: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, 13 Numaralı Yalın Sandık Tip Lahit Krepisi, Lokasyon (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 475
Resim 233: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, 13 Numaralı Yalın Sandık Tip Lahit Krepisi (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 475
Resim 234: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, 16 Numaralı Oda Mezar, Lokasyon ve Dromos Kapakları (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 475
Resim 235: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, 16 Numaralı Oda Mezar, Dromos (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 475
Resim 236: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, 16 Numaralı Oda Mezar, Dromos (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 476
Resim 237: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, 16 Numaralı Oda Mezar, Dromos ve Mezar Girişi/Stomion (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 476
Resim 238: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, 16 Numaralı Oda Mezar, Mezar Odası Genel (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 476
Resim 239: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, 16 Numaralı Oda Mezar, Mezar Odası Batı Kline (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 476
Resim 240: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, 16 Numaralı Oda Mezar, Mezar Odası Kuzey Kline (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 476
Resim 241: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, 16 Numaralı Oda Mezar, Mezar Odası Güney Kline (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 477
Resim 242: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, 16 Numaralı Oda Mezar, Mezar Odası Sunu Çukuru (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 477

Resim 243: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, 16 Numaralı Oda Mezar, Mezar Odası Basamağı ve Stomion (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 477
Resim 244: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, 17 Numaralı Oda Mezar, Lokasyon (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 477
Resim 245: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, 17 Numaralı Oda Mezar, Dromos Kontekst (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 477
Resim 246: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, 17 Numaralı Oda Mezar, Dromos (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 477
Resim 247: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, 17 Numaralı Oda Mezar, Stomion ve Mezar Odası Merdiveni (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 477
Resim 248: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, 17 Numaralı Oda Mezar, Mezar Odası Genel (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 477
Resim 249: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, 17 Numaralı Oda Mezar, Mezar Odası Batı Kline (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 478
Resim 250: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, 17 Numaralı Oda Mezar, Mezar Odası Kuzey Kline (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 478
Resim 251: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, 17 Numaralı Oda Mezar, Mezar Odası Güney Kline (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 478
Resim 252: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, 17 Numaralı Oda Mezar, Mezar Odası Güney Kline Orijin Konteskt (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 478
Resim 253: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, 14 ve 15 Numaralı Bomikoslu Lahitler, Lokasyon (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 478
Resim 254: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, 14 ve 15 Numaralı Bomikoslu Lahitler, Rölöve/Panorama (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 478
Resim 255: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, 14 ve 15 Numaralı Bomikoslu Lahitler, Rölöve/Doğudan (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 478
Resim 256: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, 14 ve 15 Numaralı Bomikoslu Lahitler, Rölöve/Kuzey Doğudan (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 478
Resim 257: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, 14 ve 15 Numaralı Bomikoslu Lahitler, Rölöve/Güney Doğudan (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 479
Resim 258: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, 1. Numaralı Eksedra Rölöve/Güneyden (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 479
Resim 259: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, Alanın Güney Sektörü, Panorama (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 479

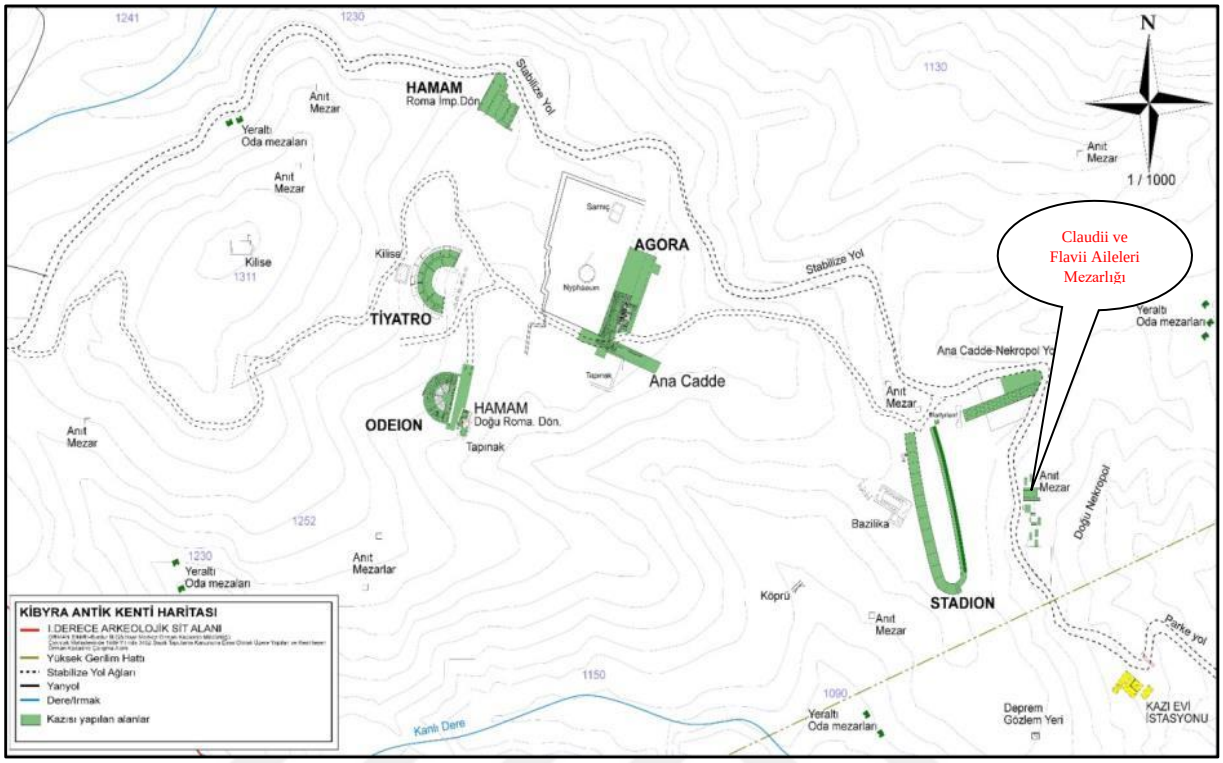
Resim 260: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, Alanın Güney Sektörü, Doğudan (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 479
Resim 261: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, Alanın Güney Sektörü, Güneyden (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 480
Resim 262: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, Alanın Güney Sektörü, Güneyden Detay (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 480
Resim 263: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, Alanın Güney Sektörü, Kuzeyden Detay (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 481
Resim 264: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, Alanın Güney Sektörü, 19 Numaralı Oda Mezar, Cephe (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 481
Resim 265: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, Alanın Güney Sektörü, 19 Numaralı Oda Mezar, Kapı Bloğu (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 482
Resim 266: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, Alanın Güney Sektörü, 19 Numaralı Oda Mezar, 1. Mezar Odası (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 482
Resim 267: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, Alanın Güney Sektörü, 19 Numaralı Oda Mezar, 1. Mezar Odası (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 482
Resim 268: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, Alanın Güney Sektörü, 19 Numaralı Oda Mezar, 2. Mezar Odası (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 482
Resim 269: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, Alanın Güney Sektörü, 19 Numaralı Oda Mezar, 2. Mezar Odası (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 482
Resim 270: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, Alanın Güney Sektörü, 19 Numaralı Oda Mezar, Kazılar Öncesi 1. Oda Konteksti (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 483
Resim 271: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, Alanın Güney Sektörü, 19 Numaralı Oda Mezar, Kazılar Öncesi 2. Oda Konteksti (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 483
Resim 272: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, Alanın Güney Sektörü, 19 Numaralı Oda Mezar, 1. Oda Kontekstinde Belgelenen İskelet (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 483
Resim 273: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, Alanın Güney Sektörü, 19 Numaralı Oda Mezar, Kazılar Öncesi Bulgulardan Bir Örnek (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 483
Resim 274: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, Alanın Güney Sektörü, 16 Numaralı Krepidomalı Lahit (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 483

Resim 275: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, Alanın Güney Sektörü, 16 Numaralı Krepidomalı Lahit, Bankda İzlenen Aslan Ayağı (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 484
Resim 276: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, Alanın Güney Sektörü, 16 Numaralı Krepidomalı Lahit, Lahit Teknesine Ait Kaide (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 484
Resim 277: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, Alanın Güney Sektörü, 16 Numaralı Krepidomalı Lahit, Hyposorion Girişi (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 484
Resim 278: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, Alanın Güney Sektörü, 16 Numaralı Krepidomalı Lahit Hyposorionu (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 484
Resim 279: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, Alanın Güney Sektörü, 16 Numaralı Krepidomalı Lahit Hyposorionu, Kapı Bloğu (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 484
Resim 280: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, Alanın Güney Sektörü, 16 Numaralı Krepidomalı Lahit Hyposorionu, Kapı Bloğu Kilit Mekanizması (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 484
Resim 281: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, Alanın Güney Sektörü, 16 Numaralı Krepidomalı Lahit Hyposorionu, Defin (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 484
Resim 282: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, Alanın Güney Sektörü, 16 Numaralı Krepidomalı Lahit Hyposorionu, Defin (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 484
Resim 283: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, Alanın Güney Sektörü, 17 Numaralı Krepidomalı Lahit, Doğudan (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 485
Resim 284: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, Alanın Güney Sektörü, 17 Numaralı Krepidomalı Lahit, Batıdan (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 485
Resim 285: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, Alanın Güney Sektörü, 18 Numaralı Krepidomalı Lahit, Doğudan (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 486
Resim 286: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, Alanın Güney Sektörü, 18 Numaralı Krepidomalı Lahit, Batıdan (Kibyra Kazı Arşivleri,2016) 486
Resim 287: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, Alanın Güney Sektörü, 18 Numaralı Oda Mezar, Lokasyon (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 487
Resim 288: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, Alanın Güney Sektörü, 18 Numaralı Oda Mezar, Dromos (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 487
Resim 289: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, Alanın Güney Sektörü, 18 Numaralı Oda Mezar, Mezar Odası (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 487
Resim 290: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, Alanın Güney Sektörü, 18 Numaralı Oda Mezar, Mezar Odası Güney Kline (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 487

Resim 291: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, Alanın Güney Sektörü, 18 Numaralı Oda Mezar, Mezar Odası Kuzey Kline (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 487
Resim 292: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, Alanın Güney Sektörü, 18 Numaralı Oda Mezar, Mezar Odası Sunu Çukuru (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 488
Resim 293: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, Alanın Güney Sektörü, 18 Numaralı Oda Mezar, Stomion ve Mezar Odası Merdiveni (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 488
Resim 294: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, Alanın Güney Sektörü, 20 Numaralı Oda Mezar, Lokasyon (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 488
Resim 295: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, Alanın Güney Sektörü, 20 Numaralı Oda Mezar, Dromos (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 488
Resim 296: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, Alanın Güney Sektörü, 20 Numaralı Oda Mezar, Stomion ve Mezar Odası Merdiveni (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 488
Resim 297: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, Alanın Güney Sektörü, 20 Numaralı Oda Mezar, Stomion ve Mezar Odası (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 489
Resim 298: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, Alanın Güney Sektörü, 20 Numaralı Oda Mezar, Stomion ve Mezar Odası (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 489
Resim 299: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, Alanın Güney Sektörü, 7 ve 8 Numaralı Basit Münferit Mezarların Lokasyonu (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 489
Resim 300: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, Alanın Güney Sektörü, 7 Numaralı Basit Münferit Mezar (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 489
Resim 301: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, Alanın Güney Sektörü, 8 Numaralı Basit Münferit Mezar (Kibyra Kazı Arşivleri,2016) 489
Resim 302: Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı Batı Yamaç; 1 ve 2 Numaralı Münferit Mezarların Lokasyonu (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 490
Resim 303: Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı Batı Yamaç; 1 Numaralı Münferit Mezar (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 490
Resim 304: Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı Batı Yamaç; 2 Numaralı Münferit Mezar (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 490
Resim 305: Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı Batı Yamaç; 2 Numaralı Münferit Mezar (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 490
Resim 306: Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı, Anıtsal Oda mezar ve Aile Temenoslarının Eşzamanlı Nizami Planlaması (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 490

Resim 307: Claudii ve Flavii Ortak Aile Mezarlığı, 9 ve 11 Numaralı Lahitler'i Taşıyan Bomikoslar (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 491
Resim 308: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, 12 Numaralı Bomikos'a Ait Kalıntı (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 491
Resim 309: Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı, 2013 Yılı Kazı Çalışmalarında Belgelenen Etütlük ve Envanterlik Nitelikteki Küçük Buluntular (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 492
Resim 310: Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı, 2014 Yılı Kazı Çalışmalarında Belgelenen Etütlük ve Envanterlik Nitelikteki Küçük Buluntular (Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 492
Resim 311: Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı, 2016 Yılı Kazı Çalışmalarında Belgelenen Etütlük ve Envanterlik Nitelikteki Küçük Buluntular (Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 493

RESİMLER

Res. 1.

Res. 2.

Res. 3.

Res. 4.

Res. 5.

Res. 6.

Res. 7.

Res. 8.

Res. 9.

Res. 10.

Res. 11.

Res. 12.

Res. 13.

Res. 14.

Res. 15.

Res. 16.

Res. 17.

Res. 18.

Res. 19.

Res. 20.

Res. 21.

Res. 22.

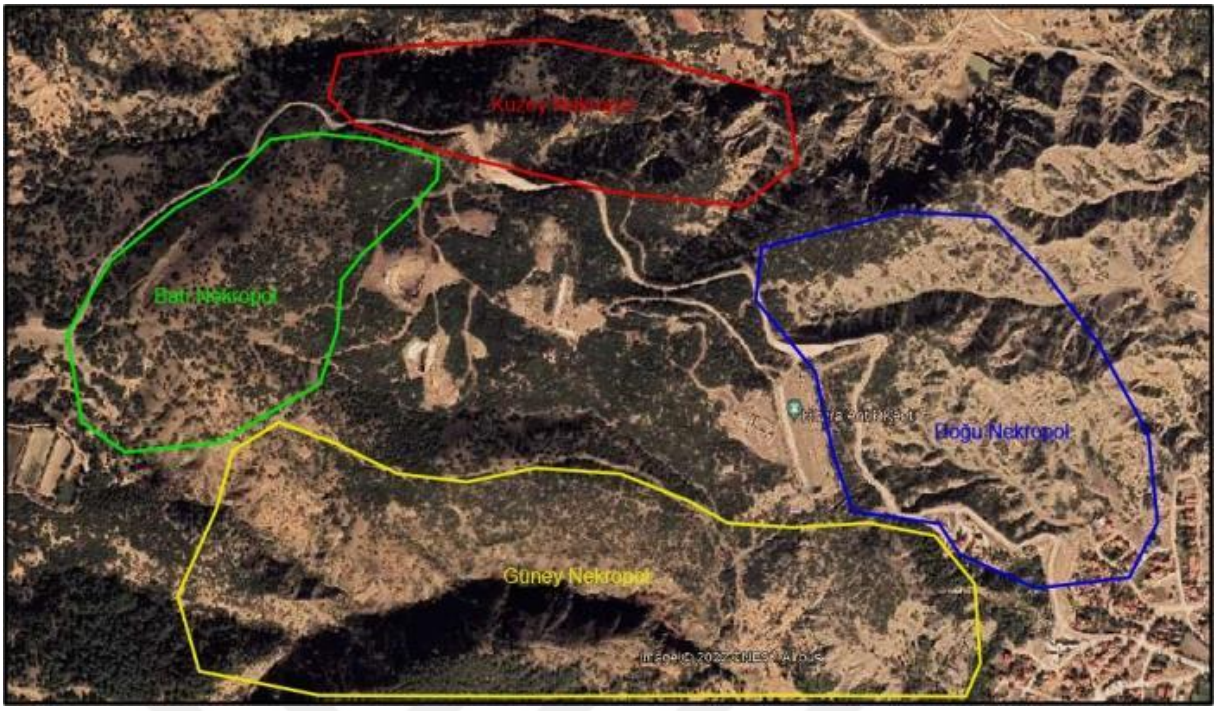
Res. 23.

Res. 24.

Res. 25.

Res. 26.

Res. 27.

Res. 28.

Res. 29.

Res. 30.

Res. 31.

Res. 32.

Res. 33.

Res. 34.

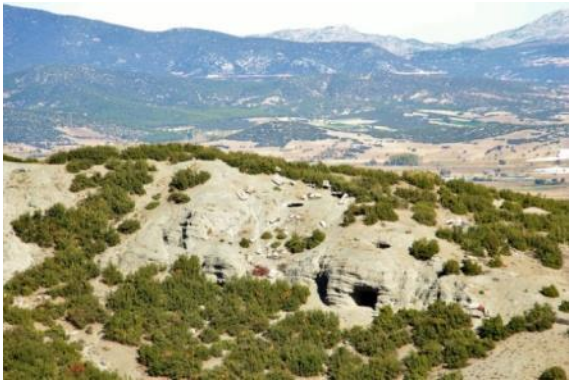
Res. 35.

Res. 36.

Res. 37.

Res. 38.

Res. 39.

Res. 40.

Res. 41.

Res. 42.

Res. 43.

Res. 44.

Res. 45.

Res. 46.

Res. 47.

Res. 48.

Res. 49.

Res. 50.

Res. 51.

Res. 52.

Res. 53.

Res. 54.

Res. 55.

Res. 56.

Res. 57.

Res. 58.

Res. 59.

Res. 60.

Res. 61.

Res. 62.

Res. 63.

Res. 64.

Res. 65.

Res.66.

Res. 67.

Res. 68.

Res. 69.

Res. 70.

Res. 71.

Res. 72.

Res. 73.

Res. 74.

Res. 75.

Res. 76.

Res. 77.

Res. 78.

Res. 79.

Res. 80.

Res. 81.

Res. 82.

Res. 83.

Res. 84.

Res. 85.

Res. 86.

Res. 87.

Res. 88.

Res. 89.

Res. 90.

Res. 91.

Res. 92.

Res. 93.

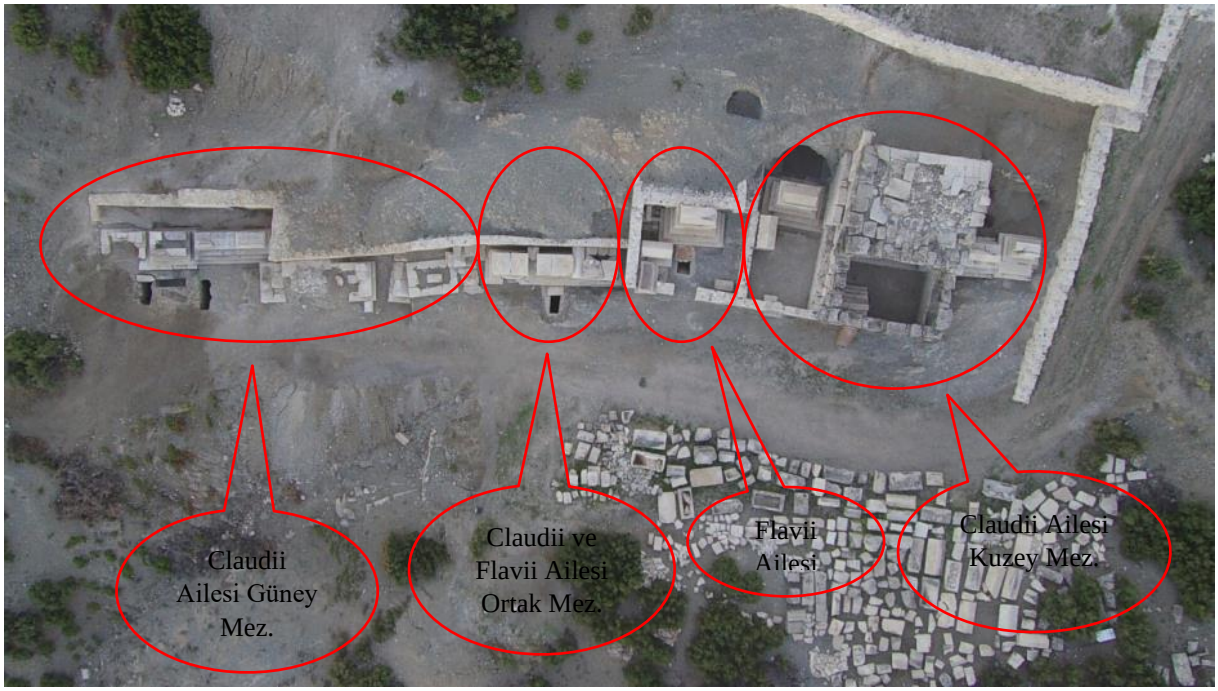
Res. 94.

Res. 95.

Res. 96.

Claudii
Ailesi Güney
Mez.
Claudii ve
Flavii Ailesi
Ortak Mez.
Flavii
Ailesi
Claudii Ailesi
Kuzey Mez.

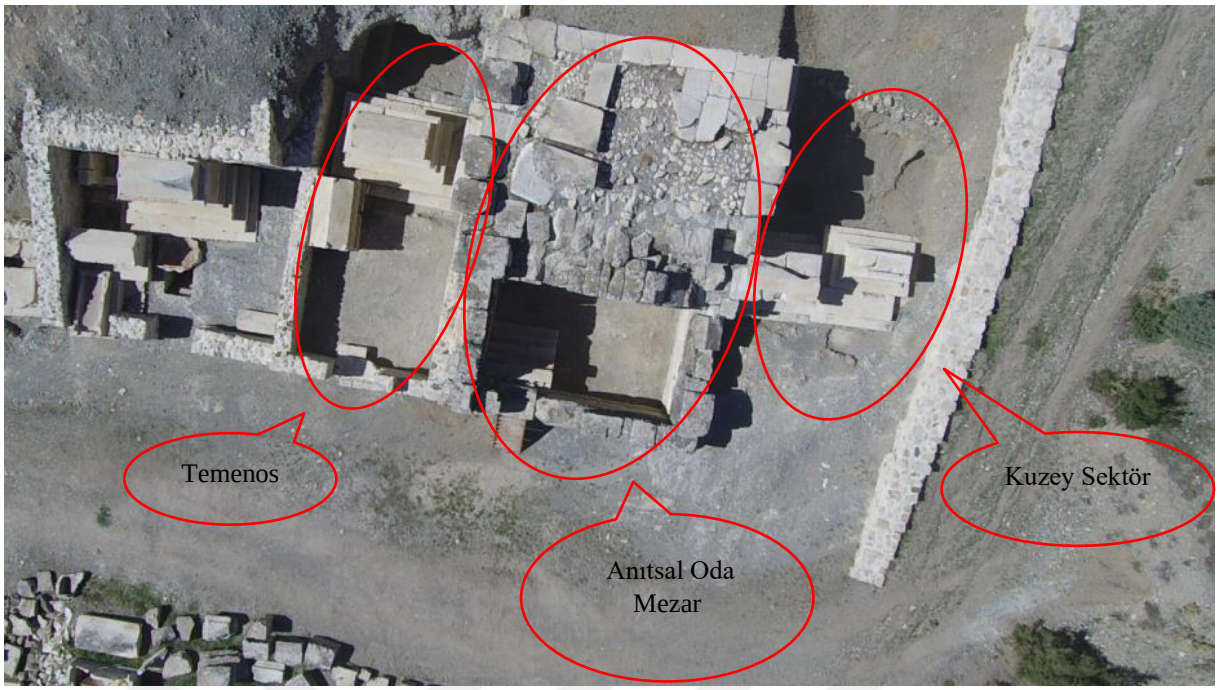
Res. 97.

Res. 98.

Res. 99.

Res. 100.

Res. 101.

Res. 102.

Res. 103.

Res. 104.

Res. 105.

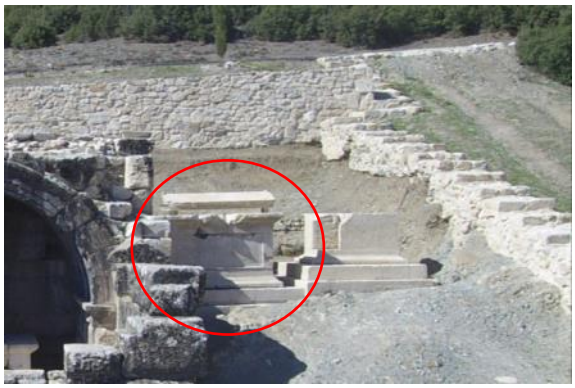
Res. 106.

Res. 107.

Res. 108.

Res. 109.

Res. 110.

Res. 111.

Res. 112.

Res. 113.

Res. 114.

Res. 115.

Res. 116.

Res. 117.

Res. 118.

Res. 119.

Res. 120.

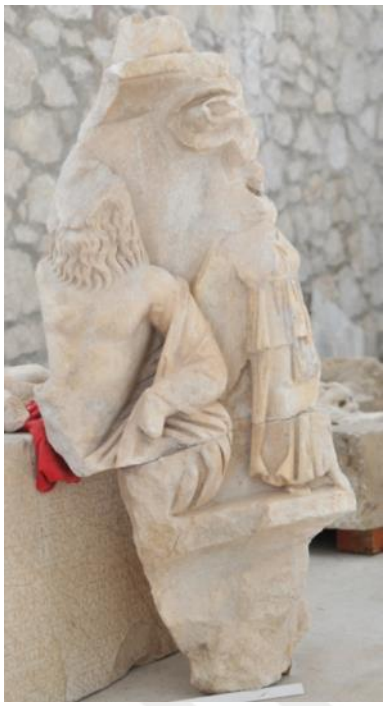
Res. 121.

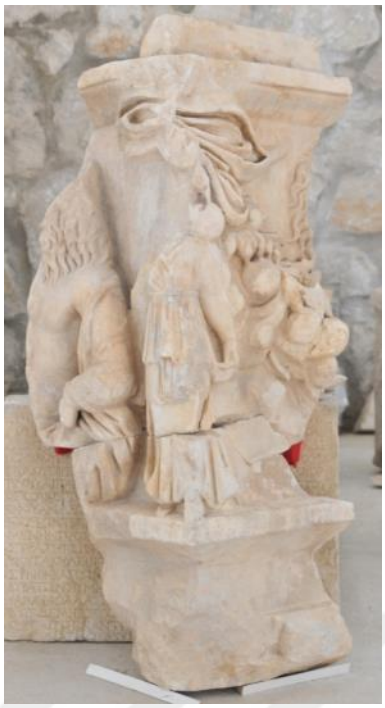
Res. 122.

Res. 123.

Res. 124.

Res. 125.

Res. 126a.

Res. 126b.

Res. 127.

Res. 128.

Res. 129.

Res. 130.

Res. 131.

Res. 132.

Res. 133.

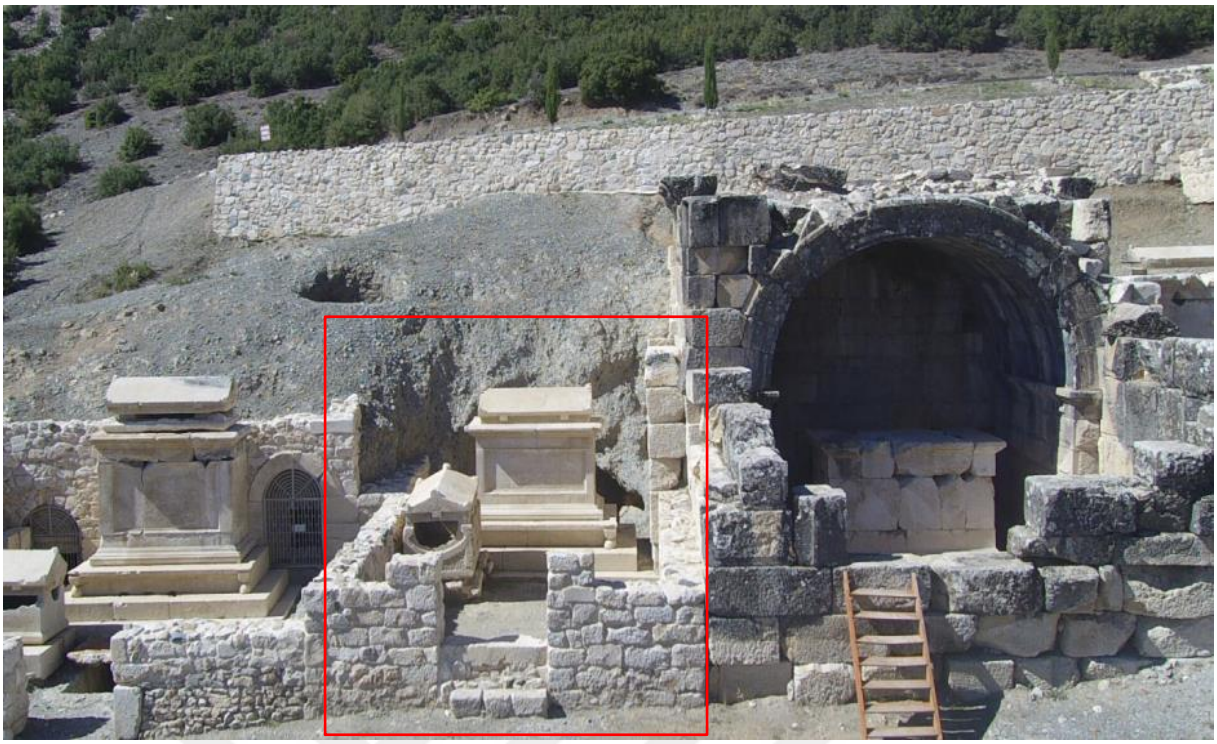
Res. 134.

Res. 136.

Res. 135.

Res. 137.

Res. 138.

Res. 139.

Res. 140.

Res. 141.

Res. 142.

Res. 143.

Res. 144.

Res. 145.

Res. 146.

Res. 147.

Res. 148.

Res. 149.

Res. 150.

Res. 151.

Res. 152.

Res. 153.

Res. 154.

Res. 155.

Res. 156.

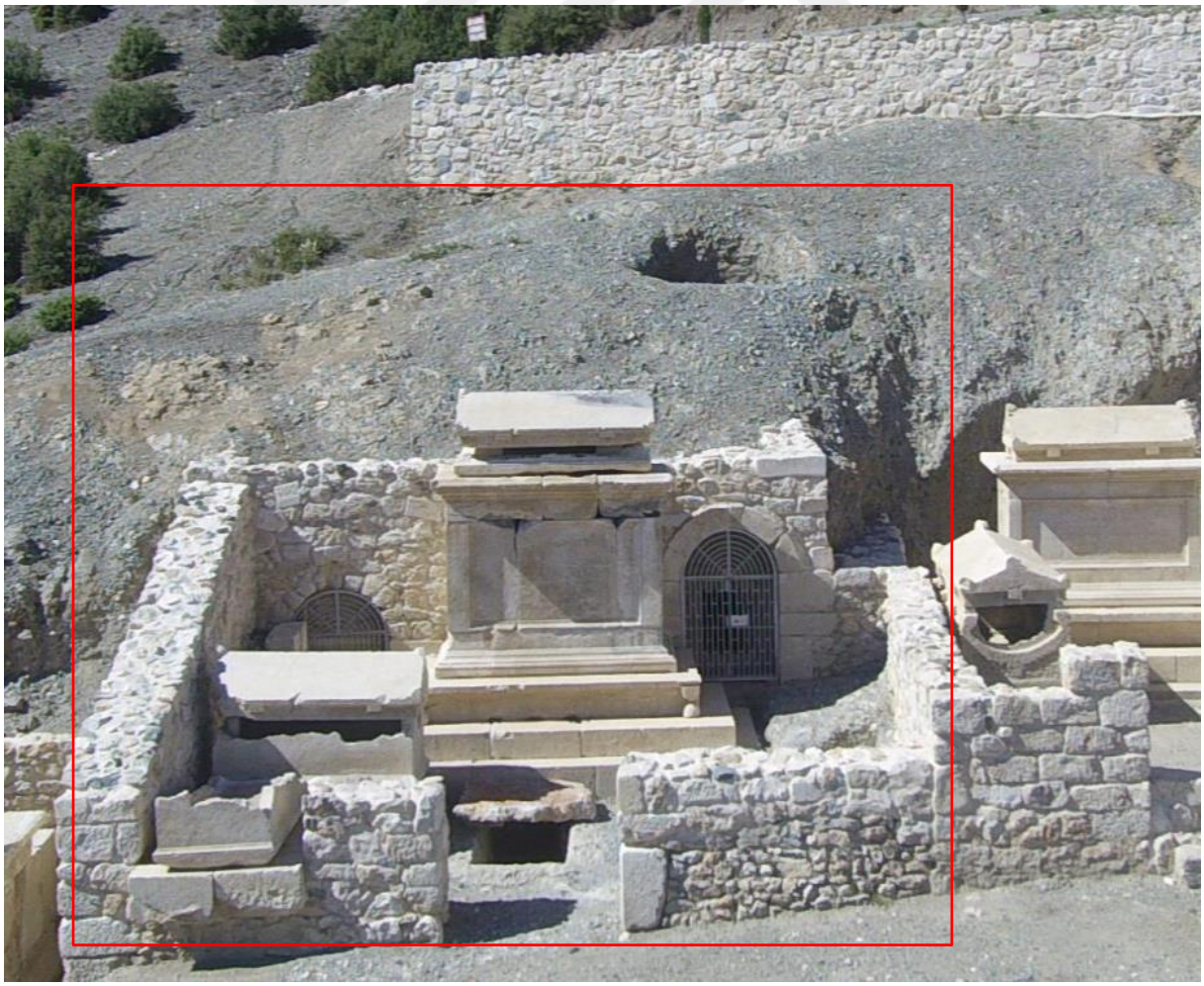
Res. 157.

Res. 158.

Res. 159.

Res. 160.

Res. 161.

Res. 162.

Res. 163.

Res. 164.

Res. 165.

Res. 166.

Res. 167.

Res. 168.

Res. 169.

Res. 170.

Res. 171.

Res. 172.

Res. 173.

Res. 174.

Res. 175.

Res. 176.

Res. 177.

Res. 178.

Res. 179.

Res. 180.

Res. 181.

Res. 182.

Res. 183.

Res. 184.

Res. 185.

Res. 186.

Res. 187.

Res. 188.

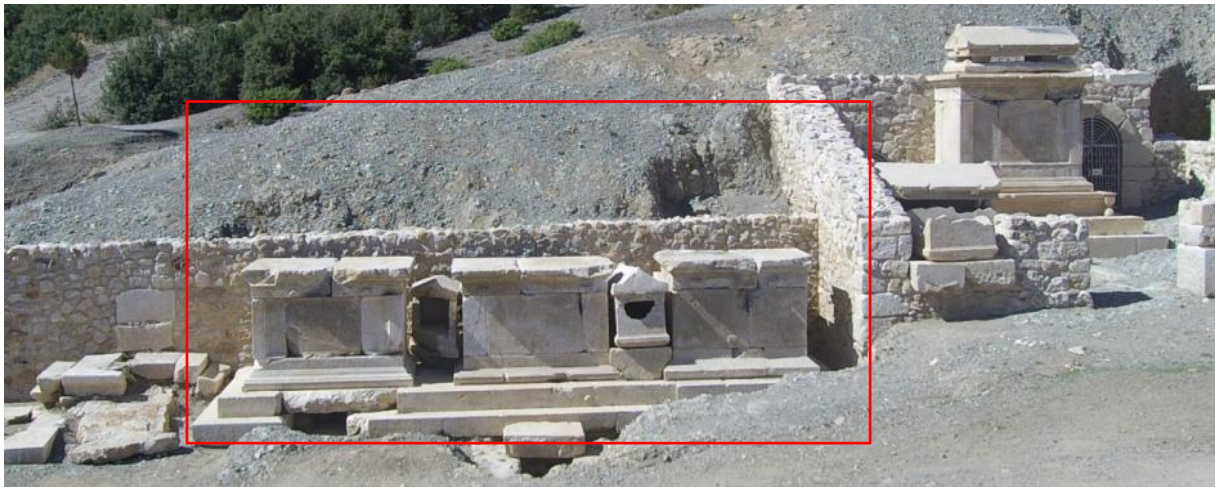
Res. 189.

Res. 190.

Res. 191.

Res. 192.

Res. 193.

Res. 194.

Res. 195.

Res. 196.

Res. 197.

Res. 198.

Res. 199.

Res. 200.

Res. 201.

Res. 202.

Res. 203.

Res. 204.

Res. 205.

Res. 206.

Res. 207.

Res. 208.

Res. 209.

Res. 210.

Res. 211.

Res. 212.

Res. 213.

Res. 214.

Res. 215.

Res. 216.

Res. 217.

Res. 218.

Res. 219.

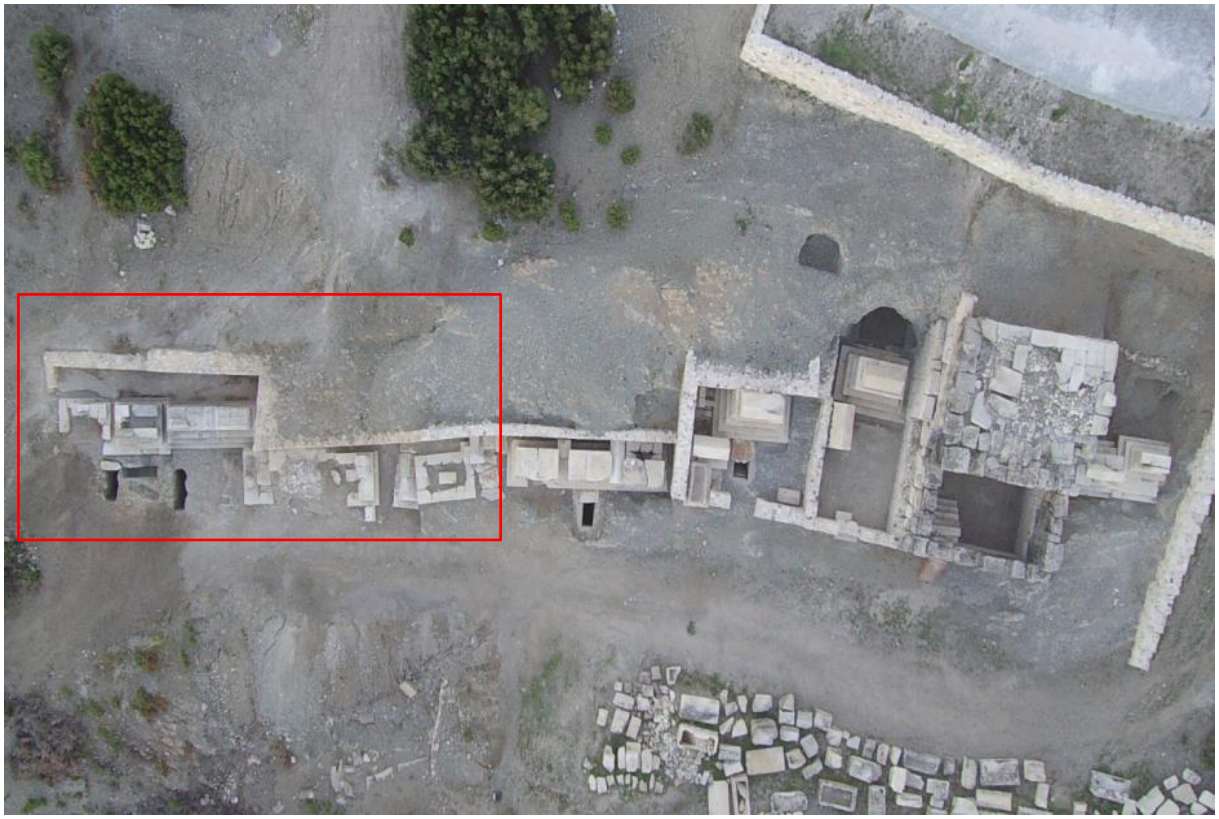
Res. 220.

Res. 221.

Res. 222.

Res. 223.

Res. 224.

Res. 225.

Res. 226.

Res. 227.

Res. 228.

Res. 229.

Res. 230.

Res. 231.

Res. 232.

Res. 233.

Res. 234.

Res. 235.

Res. 236.

Res. 237.

Res. 238.

Res. 239.

Res. 240.

Res. 241.

Res. 242.

Res. 243.

Res. 244.

Res. 245.

Res. 246.

Res. 247.

Res. 248.

Res. 249.

Res. 250.

Res. 251.

Res. 252.

Res. 253.

Res. 254.

Res. 255.

Res. 256.

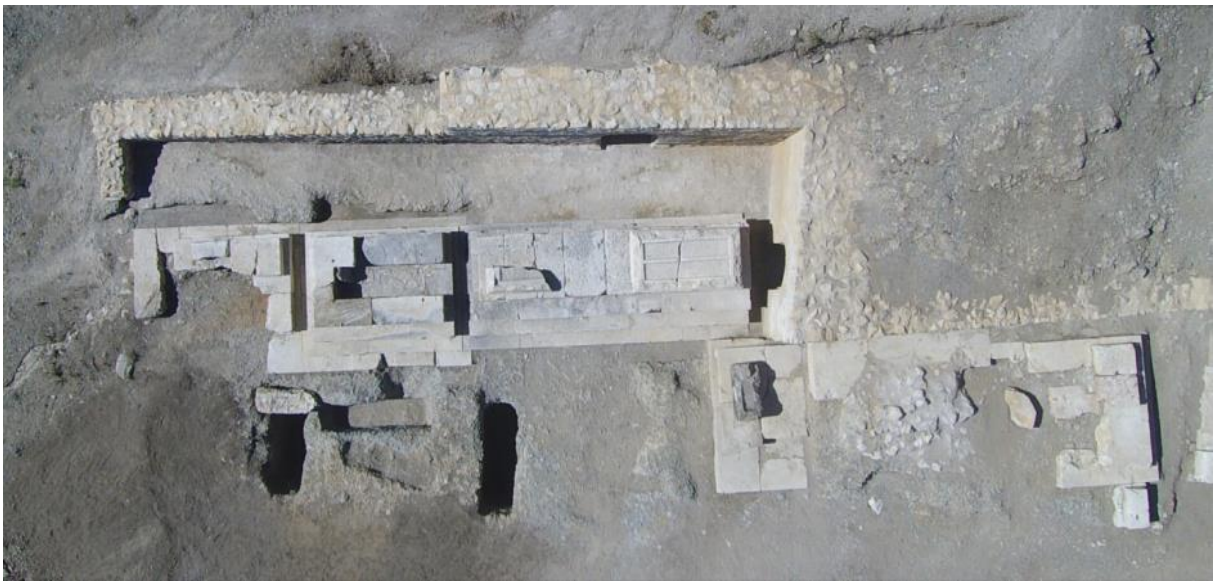
Res. 257.

Res. 258.

Res. 259.

Res. 260.

Res. 261.

Res. 262.

Res. 263.

Res. 264.

Res. 265.

Res. 266.

Res. 267.

Res. 268.

Res. 269.

Res. 270.

Res. 271.

Res. 272.

Res. 273.

Res. 274.

Res. 275.

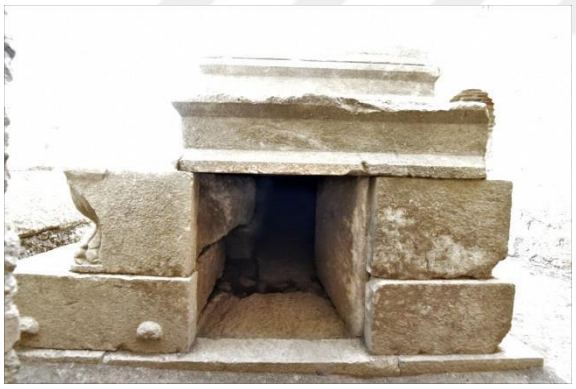
Res. 276.

Res. 277.

Res. 278.

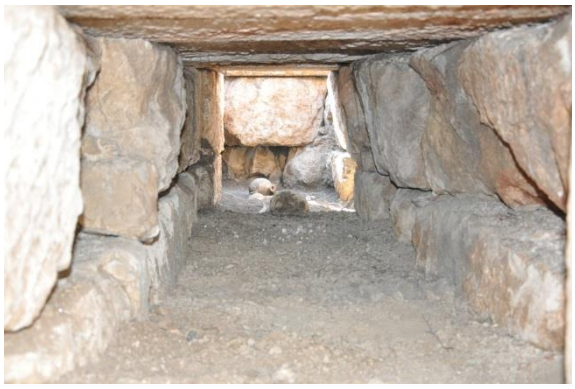
Res. 279.

Res. 280.

Res. 281.

Res. 282.

Res. 283.

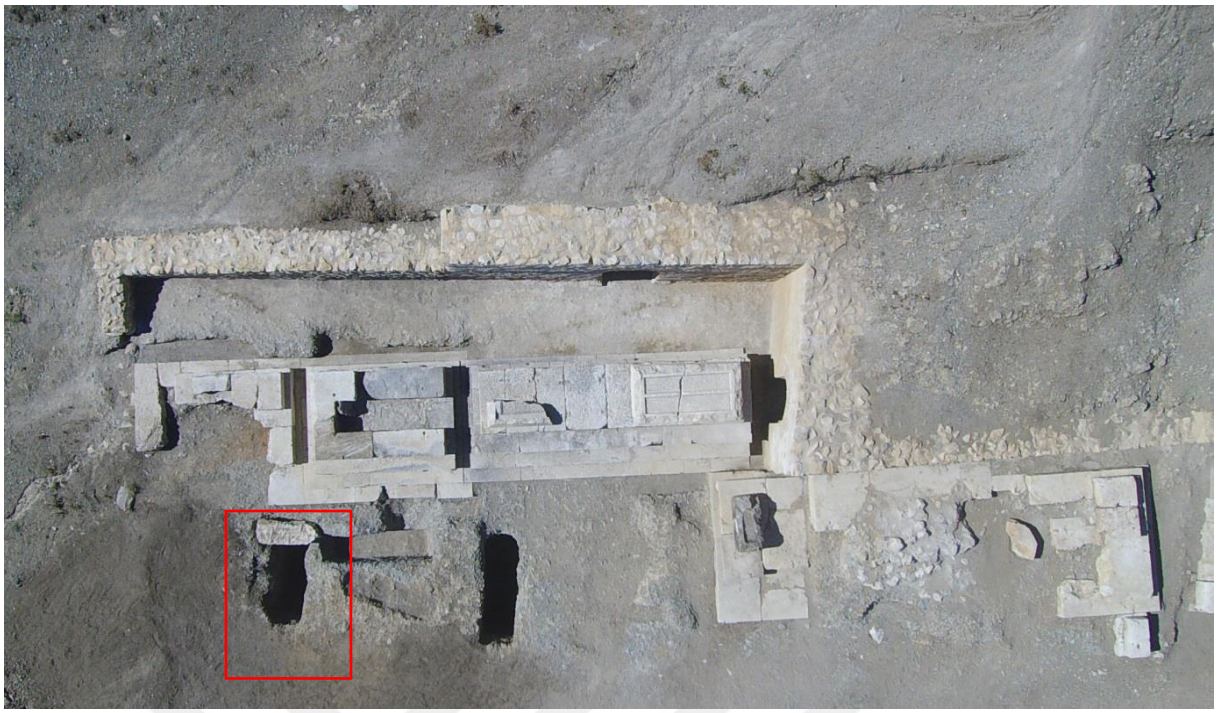
Res. 284.

Res. 285.

Res. 286.

Res. 287.

Res. 288.

Res. 289.

Res. 290.

Res. 291.

Res. 292.

Res. 293.

Res. 294.

Res. 295.

Res. 296.

Res. 297.

Res. 298.

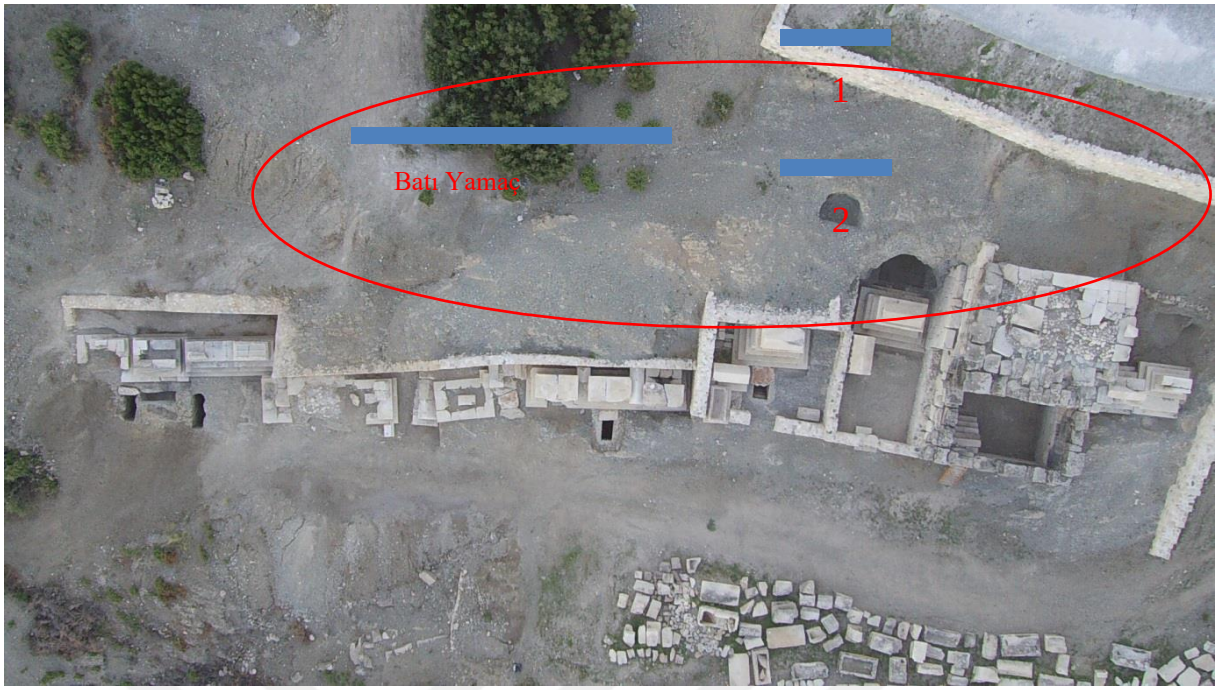
Res. 299.

Res. 300.

Res. 301.

Res. 302.

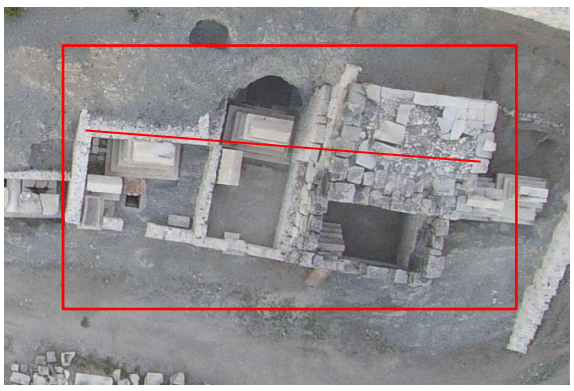
Res. 303.

Res. 304.

Res. 305.

Res. 306.

Res. 307.

Res. 308.

Res. 309.

Res. 310.

Res. 311.

ÇİZİMLER LİSTESİ

Çizim 1: Doğu Nekropolis-Stadion Hellenistik Dönem Anıt Mezar Rekonstrüksiyonu (Çizer: M. Şimşek, I. Akgül, N. Gürlesin, Kibyra Kazı Arşivleri, 2010) 500
Çizim 2: Doğu Nekropolis Stadion Hellenistik Dönem Anıt Mezar, Rölöve Kesiti ve Rekonstrüksiyon Kesiti (Çizer: M. Şimşek, I. Akgül, N. Gürlesin, Kibyra Kazı Arşivleri, 2010) 500
Çizim 3: Doğu Nekropolis Hellenistik Dönem Anıt Mezar, Plan (Çizer: M. Şimşek, E. Sayın, Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 500
Çizim 4: Doğu Nekropolis Hellenistik Dönem Anıt Mezar Rekonstrükisyonu Kuzey Cephe-Giriş (Çizer: M. Şimşek, E. Sayın, Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 500
Çizim 5: Doğu Nekropolis Hellenistik Dönem Anıt Mezar Güney Cephe Rekonstrüksiyonu (Çizer: M. Şimşek, E. Sayın, Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 501
Çizim 6: Doğu Nekropolis Hellenistik Dönem Anıt Mezar Güney Cephe Rekonstrükisyonu Kesiti (Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 501
Çizim 7: Doğu Nekropolis Hellenistik Dönem Anıt Mezar Doğu-Batı Cephe Rekonstrükisyonu (Çizer: M. Şimşek, E. Sayın, Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 501
Çizim 8: Doğu Nekropolis Hellenistik Dönem Anıt Mezar Doğu-Batı Cephe Rekonstrükisyonu Kesiti (Çizer: M. Şimşek, E. Sayın, Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 501
Çizim 9: Batı Nekropolis Güney Sektörde Bulunan Loculuslu Yeraltı Oda Mezar Örneği, Kroki (Çizer: M. Şimşek, B. Günal, M. Arpacı, Kibyra Kazı Arşivleri, 2015) 502
Çizim 10: Doğu Ana Yol (Doğu Nekropolis) Eksedral Krepidomalı Lahit, Plan (Çizer: M. Şimşek, E. Sayın, Kibyra Kazıları Arşivi, 2017) 502
Çizim 11: Doğu Ana Yol (Doğu Nekropolis) Eksedral Krepidomalı Lahit, Güney Cephe Rekonstrüksiyonu (Çizer: M. Şimşek, E. Sayın, Kibyra Kazıları Arşivi, 2017) 502
Çizim 12: Doğu Ana Yol (Doğu Nekropolis) Eksedral Krepidomalı Lahit, Doğu ve Batı Cephe Rekonstrüksiyonu (Çizer: M. Şimşek, E. Sayın, Kibyra Kazıları Arşivi, 2017) 503
Çizim 13: Doğu Ana Yol (Doğu Nekropolis) Eksedral Krepidomalı Lahit, Kuzey-Güney Kesit Rekonstrüksiyonu (Çizer: M. Şimşek, E. Sayın, Kibyra Kazıları Arşivi, 2017) 503
Çizim 14: Doğu Ana Yol (Doğu Nekropolis) Hyposorionlu Anıtsal Bomikos, Plan (Çizer: M. Şimşek, E. Sayın, Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 503
Çizim 15: Doğu Ana Yol (Doğu Nekropolis) Hyposorionlu Anıtsal Bomikos, Doğu ve Batı Cephe Rekonstrüksiyonu (Çizer: M. Şimşek, E. Sayın, Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 504

Çizim 16: Doğu Ana Yol (Doğu Nekropolis) Hyposorionlu Anıtsal Bomikos, Kuzey ve Güney Cephe Rekonstrüksiyonu (Çizer: M. Şimşek, E. Sayın, Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 504
Çizim 17: Doğu Ana Yol (Doğu Nekropolis) Hyposorionlu Anıtsal Bomikos, Doğu ve Batı Cephe Rekonstrüksiyonu Kesiti (Çizer: M. Şimşek, E. Sayın, Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 504
Çizim 18: Doğu Ana Yol (Doğu Nekropolis) Hyposorionlu Anıtsal Bomikos, Kuzey ve Güney Cephe Rekonstrüksiyonu Kesiti (Çizer: M. Şimşek, E. Sayın, Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 504
Çizim 19: Claudii ve Flavii Aileleri Mezarlığı, Genel Rölöve-Plan (Çizer: B. Günal, T. Karahan, Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 505
Çizim 20: Claudii ve Flavii Aileleri Mezarlığı, Genel Rölöve-Cephe (Çizer/Orthofotogrametri: T. Karahan, Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 505
Çizim 21: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı'nın Kuzey Sektörü, 5 Numaralı Bomikos (Fotogrametri-E. Sayın, Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 506
Çizim 22: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı'nın Kuzey Sektörü, 6 Numaralı Bomikos (Fotogrametri-E. Sayın, Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 506
Çizim 23: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Anıtsal Oda Mezar, Plan (Çizer: N. Kocaman, B. Günal, Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 507
Çizim 24: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Anıtsal Oda Mezar, A-A Kesiti (Çizer: M. Şimşek, M. Arpacı, C. Öztürker, Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 507
Çizim 25: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Anıtsal Oda Mezar, B-B Kesiti (Çizer: M. Şimşek, M. Arpacı, C. Öztürker, Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 507
Çizim 26: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Anıtsal Oda Mezar, C-C Kesiti (Çizer: M. Şimşek, M. Arpacı, C. Öztürker, Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 507
Çizim 27: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Anıtsal Oda Mezar, Cephe Rekonstrüksiyonu (Çizer/ Fotogrametri-M. Şimşek, M. Arpacı, Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 508
Çizim 28: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Anıtsal Oda Mezar Temenosu Bomikosu (Çizer/Fotogrametri-E.Sayın, Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 509
Çizim 29: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Anıtsal Oda Mezar Temenosu Bomikoslu Frizli Lahdi (Çizer/Fotogrametri: E. Sayın, Kibyra Kazı Arşivleri, 2017) 509

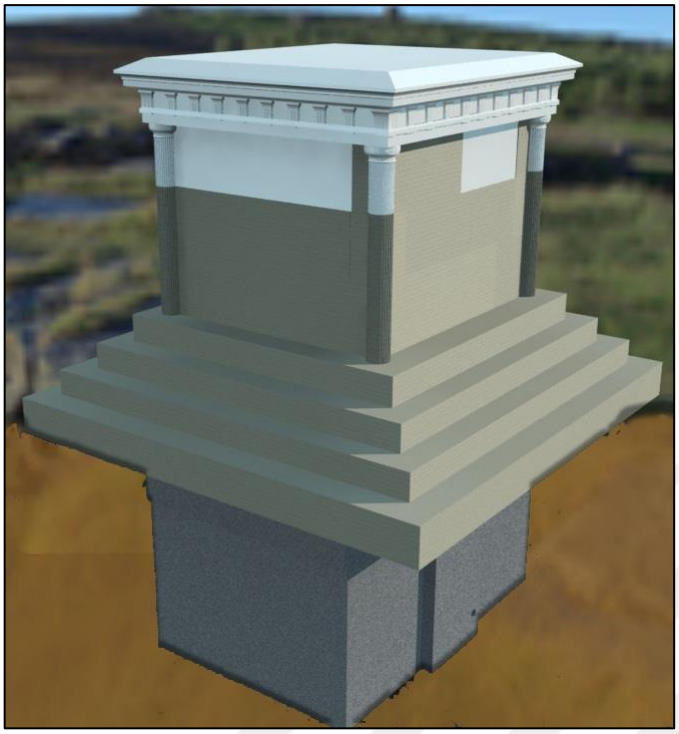
Çizim 30: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Anıtsal Oda Mezar'ın Batı Yamacında Belgelenen Silindirik Ostotek (Çizer: M. Şimşek, İ. Baytak, Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 510
Çizim 31: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Anıtsal Oda Mezar'ın Batı Yamacında Belgelenen Silindirik Ostotek (Çizer: M. Şimşek, İ. Baytak, Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 510
Çizim 32: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Claudii Temenosu 10 Numaralı Yeraltı Oda Mezarı, Plan (Çizer: N. Kocaman, B. Günal, Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 511
Çizim 33: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Claudii Temenosu 10 Numaralı Yeraltı Oda Mezarı, A-A Kesiti (Çizer: M. Şimşek, M. Arpacı, C. Öztürker, Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 511
Çizim 34: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Claudii Temenosu 2 Numaralı Bomikos, Cephe (Çizer: B. Günal, Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 512
Çizim 35: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Claudii Temenosu 2 Numaralı Bomikos, Kuzey Yan Yüz (Çizer: B. Günal, Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 512
Çizim 36: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Claudii Temenosu 2 Numaralı Bomikoslu Girlandlı Lahit, Cephe (Çizer/Fotogrametri: E. Sayın, Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 513
Çizim 37: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Claudii Temenosu 2 Numaralı Bomikoslu Girlandlı Lahit Kuzey Dar Yüz (Çizer/Fotogrametri: E. Sayın, Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 513
Çizim 38: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Claudii Temenosu 2 Numaralı Bomikoslu Girlandlı Lahit Güney Dar Yüz (Çizer/Fotogrametri: E. Sayın, Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 513
Çizim 39: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Claudii Temenosu 2 Numaralı Bomikoslu Girlandlı Lahit Arka Yüz (Çizer/Fotogrametri: E. Sayın, Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 513
Çizim 40: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Claudii Temenosu 1 Numaralı Yarı Mamül Girlandlı Lahit, Cephe (Çizer/ Fotogrametri: M. Arpacı, Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 514
Çizim 41: Claudii Ailesi'ne Ait Kuzeydeki Mezarlık Alanı, Claudii Temenosu 2 Numaralı Yarı Mamül Girlandlı Lahit Yan Yüz (Çizer/ Fotogrametri: M. Arpacı, Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 514

Çizim 42: Flavii Temenosu 11 Numaralı Yeraltı Oda Mezarı, Cephe (Çizer/Fotogrametri: E. Sayın, Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 515
Çizim 43: Flavii Temenosu 11 Numaralı Yeraltı Oda Mezarı, Plan (Çizer: N. Kocaman, B. Günal, M. Şimşek, M. Arpacı, (Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 516
Çizim 44: Flavii Temenosu 11 Numaralı Yeraltı Oda Mezarı, A-A Kesiti (Çizer: M, Şimşek, M. Arpacı, C. Öztürker, Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 516
Çizim 45: Flavii Temenosu 11 Numaralı Yeraltı Oda Mezarı, B-B ve C-C Kesiti (Çizer: M, Şimşek, M. Arpacı, C. Öztürker, Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 517
Çizim 46: Flavii Temenosu 12 Numaralı Yeraltı Oda Mezarı, Cephe (Çizer/Fotogrametri: E. Sayın, Kibyra Kazı Arşivleri 2017) 517
Çizim 47: Flavii Temenosu 12 Numaralı Yeraltı Oda Mezarı, Plan (Çizer: N. Kocaman, B. Günal, M, Şimşek, M. Arpacı, C. Öztürker, Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 518
Çizim 48: Flavii Temenosu 12 Numaralı Yeraltı Oda Mezarı, A-A Kesiti (Çizer: M, Şimşek, M. Arpacı, C. Öztürker, Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 518
Çizim 49: Flavii Temenosu 12 Numaralı Yeraltı Oda Mezarı, B-B ve CC Kesiti (Çizer: M, Şimşek, M. Arpacı, C. Öztürker, Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 519
Çizim 50: Flavii Temenosu 3 Numaralı Bomikos (Çizer: B. Günal, M. Arpacı, Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 519
Çizim 51: Flavii Temenosu 13 Numaralı Yeraltı Oda Mezarı, Plan (Çizer: Çizer: M, Şimşek, M. Arpacı, C. Öztürker, Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 520
Çizim 52: Flavii Temenosu 13 Numaralı Yeraltı Oda Mezarı, A-A Kesiti (Çizer: M, Şimşek, M. Arpacı, C. Öztürker, Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 520
Çizim 53: Flavii Temenosu 13 Numaralı Yeraltı Oda Mezarı, B-B Kesiti (Çizer: M, Şimşek, M. Arpacı, C. Öztürker, Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 521
Çizim 54: Flavii Temenosu 4A Kodlu Yalın Sandık Lahit Geniş Yüz (Çizer: B. Günal, M. Arpacı, Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 521
Çizim 55: Flavii Temenosu 4A Kodlu Yalın Sandık Lahit Dar Yüz (Çizer: B. Günal, M. Arpacı, Kibyra Kazı Arşivleri 2013) 522
Çizim 56: Flavii Temenosu 4A Kodlu Yalın Sandık Lahit Kesit (Çizer: B. Günal, M. Arpacı, Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 522
Çizim 57: Flavii Temenosu 4B Kodlu Yalın Sandık Lahit (Çizer: B. Günal, M. Arpacı, Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 522
Çizim 58: Flavii Temenosu 4B Kodlu Yalın Sandık (Çizer: B. Günal, M. Arpacı, Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 522

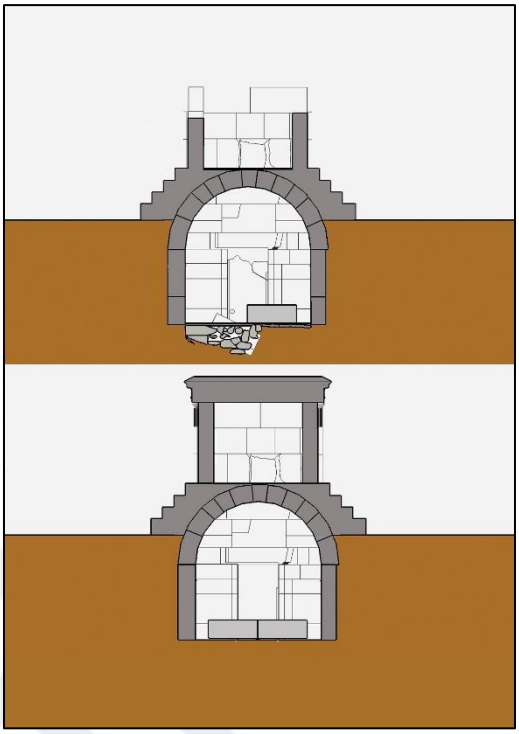
Çizim 59: Claudii ve Flavii Aileleri Ortak Mezarlığı, 11 Numaralı Yivli Lahit Bomikosu (Çizer: B. Günal, M. Arpacı, Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 523
Çizim 60: Claudii ve Flavii Aileleri Ortak Mezarlığı, 11 Numaralı Yivli Lahit Ön Yüz Rekonstrüksiyon (Çizer: E. Sayın, Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 523
Çizim 61: Claudii ve Flavii Aileleri Ortak Mezarlığı, 11 Numaralı Yivli Lahit, Güney Dar Yüz (Çizer/Fotogrametri: E. Sayın, Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 524
Çizim 62: Claudii ve Flavii Aileleri Ortak Mezarlığı, 11 Numaralı Yivli Lahit, Arka Yüz (Çizer/Fotogrametri: E. Sayın, Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 524
Çizim 63: Claudii ve Flavii Aileleri Ortak Mezarlığı, 9 Numaralı Yivli Lahit Bomikosu (Çizer/Fotogrametri: E. Sayın, Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 525
Çizim 64: Claudii ve Flavii Aileleri Ortak Mezarlığı, 14 ve 15 Numaralı Yeraltı Oda Mezarları, Anahtar Pafta (Çizer: M. Şimşek, B. Günal, E. Sayın, Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 525
Çizim 65: Claudii ve Flavii Aileleri Ortak Mezarlığı, 14 ve15 Numaralı Yeraltı Oda Mezarı, Plan (Çizer: M. Şimşek, B. Günal, E. Sayın, Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 526
Çizim 66: Claudii ve Flavii Aileleri Ortak Mezarlığı, 14 Numaralı Yeraltı Oda Mezarı, A-A Kesiti (Çizer: M. Şimşek, B. Günal, E. Sayın, Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 526
Çizim 67: Claudii ve Flavii Aileleri Ortak Mezarlığı, 14 ve 15 Numaralı Yeraltı Oda Mezarı, B-B Kesiti (Çizer: M. Şimşek, B. Günal, E. Sayın, Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 527
Çizim 68: Claudii ve Flavii Aileleri Ortak Mezarlığı, 14 Numaralı Yeraltı Oda Mezarı, Giriş (Çizer: M. Şimşek, B. Günal, E. Sayın, Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 527
Çizim 69: Claudii ve Flavii Aileleri Ortak Mezarlığı, 15 Numaralı Yeraltı Oda Mezarı, C-C Kesiti (Çizer: M. Şimşek, B. Günal, E. Sayın, Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 528
Çizim 70: Claudii ve Flavii Aileleri Ortak Mezarlığı, 7 Numaralı Lahit Bomikosu (Çizer: M. Şimşek, M. Arpacı, Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 528
Çizim 71: Claudii ve Flavii Aileleri Ortak Mezarlığı, 8 Numaralı Lahit (Çizer: B. Günal, M. Arpacı, Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 529
Çizim 72: Claudii ve Flavii Aileleri Ortak Mezarlığı, 10 Numaralı Lahit (Çizer: B. Günal, M. Arpacı, Kibyra Kazı Arşivleri, 2014) 529
Çizim 73: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, 12 Numaralı Lahit Bomikosu (Çizer/Rekonstrüksiyon: M. Şimşek, M. Arpacı, Kibyra Kazı Arşivleri, 2013) 529
Çizim 74: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, 16 Numaralı Yeraltı Oda Mezarı, Plan ile A-A ve B-B Kesitleri (Çizer: M. Şimşek, B. Günal, E. Sayın, Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 530

Çizim 75: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, 17 Numaralı Yeraltı Oda Mezarı, Plan ile A-A ve B-B Kesitleri (Çizer: M. Şimşek, B. Günal, E. Sayın, Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 530
Çizim 76: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, 14 Numaralı Bomikoslu Lahit (Çizer/Rekonstrüksiyon: M. Şimşek, M. Arpacı, Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 531
Çizim 77: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, 15 Numaralı Bomikoslu Lahit (Çizer/Rekonstrüksiyon: M. Şimşek, M. Arpacı, Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 531
Çizim 78a: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, 19 Numaralı Oda Mezar, Cephe (Çizer: M. Şimşek, B. Günal, E. Sayın, Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 532
Çizim 78b Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, 19 Numaralı Oda Mezar, Plan ile A-A ve B-B Kesitleri (Çizer: M. Şimşek, B. Günal, E. Sayın, Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 532
Çizim 79: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, 18 Numaralı Oda Mezar, Plan ile A-A ve B-B Kesitleri (Çizer: M. Şimşek, B. Günal, E. Sayın, Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 533
Çizim 80: Claudii Ailesi'ne Ait Güneydeki Mezarlık Alanı, 20 Numaralı Oda Mezar, Plan ile A-A ve B-B Kesitleri (Çizer: M. Şimşek, B. Günal, E. Sayın, Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 533
Çizim 81: Anadolu Roma Dönemi Yarı Mamül Girlandlı Lahit Üretimindeki Ekol Merkezlerin Kanonik Şemaları (G. Koch, 2001) 534
Çizim 82: Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı, 1. Tip Bomikoslar'a Örnek (Çizer/Rekonstrüksiyon: M. Şimşek, M. Arpacı, Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 535
Çizim 83: Claudii ve Flavii Aile Mezarlığı, 2. Tip Bomikoslar'a Örnek (Çizer: B. Günal, M. Arpacı, Kibyra Kazı Arşivleri, 2016) 535

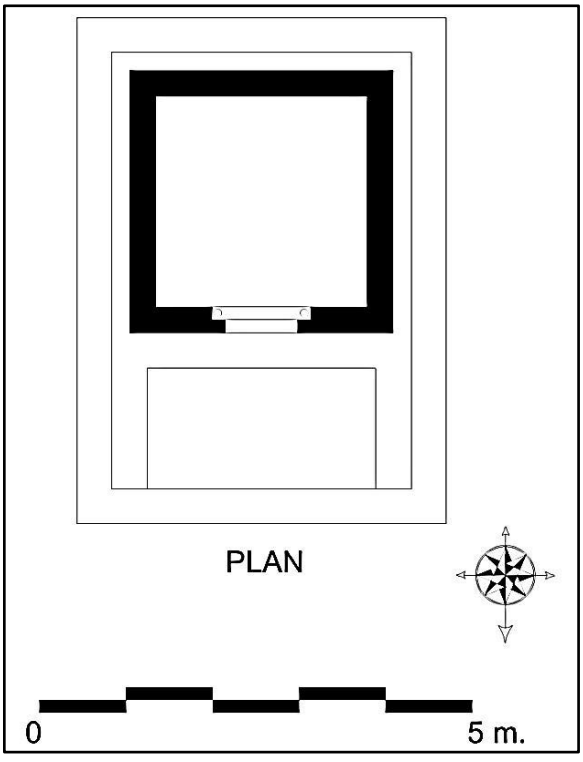
ÇİZİMLER

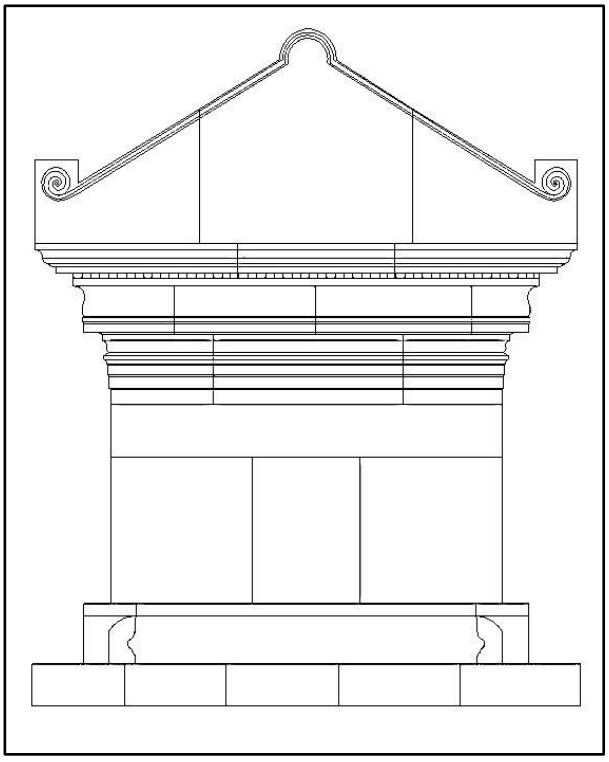
Çiz. 1.

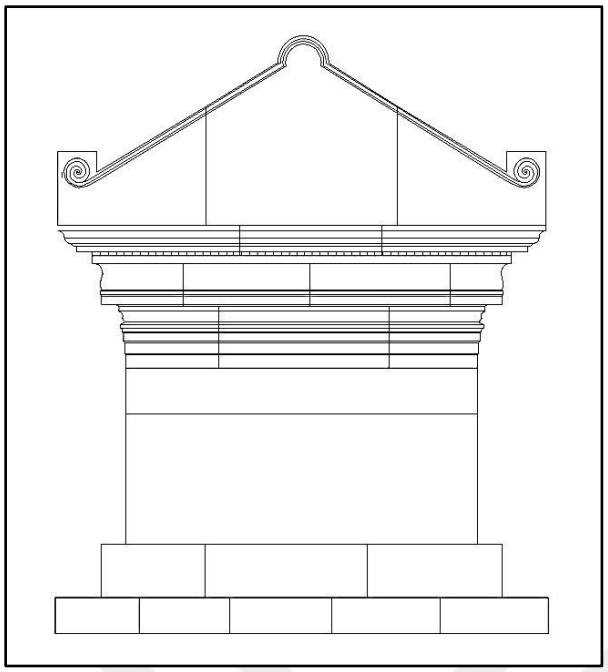
Çiz. 2.

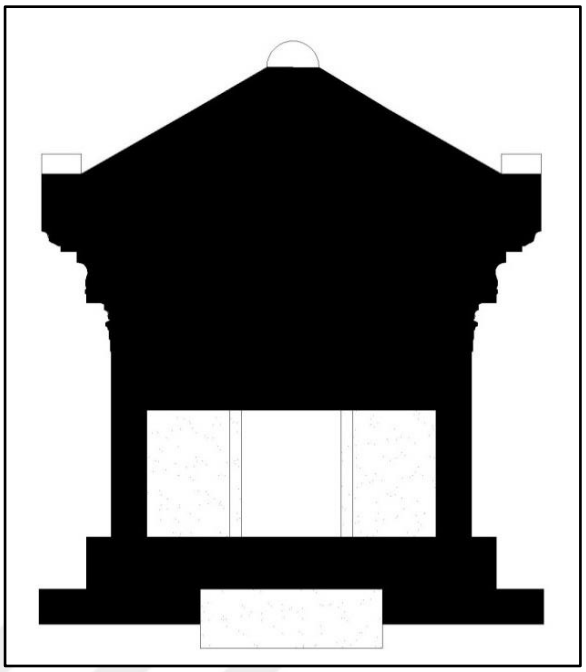
Çiz. 3.

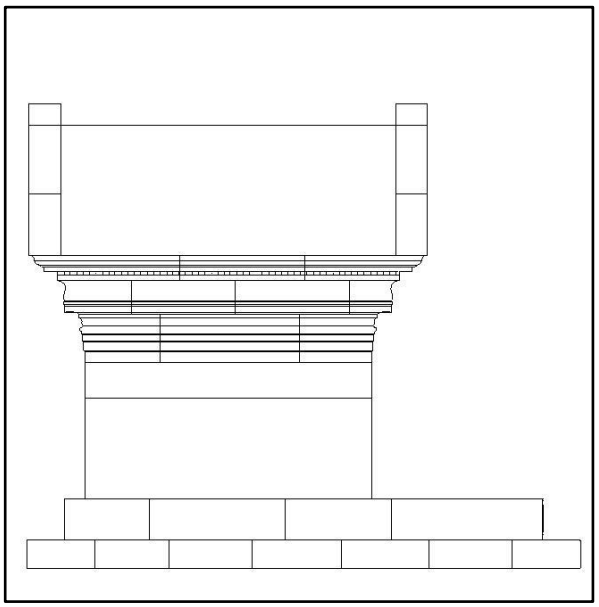
Çiz. 4.

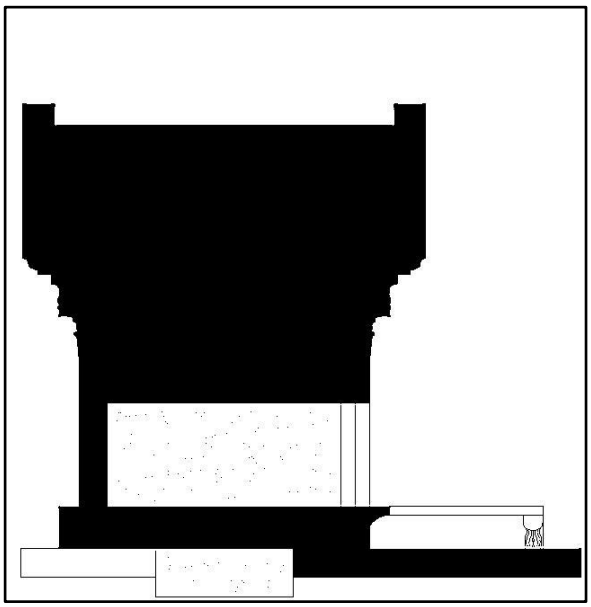
Çiz. 5.

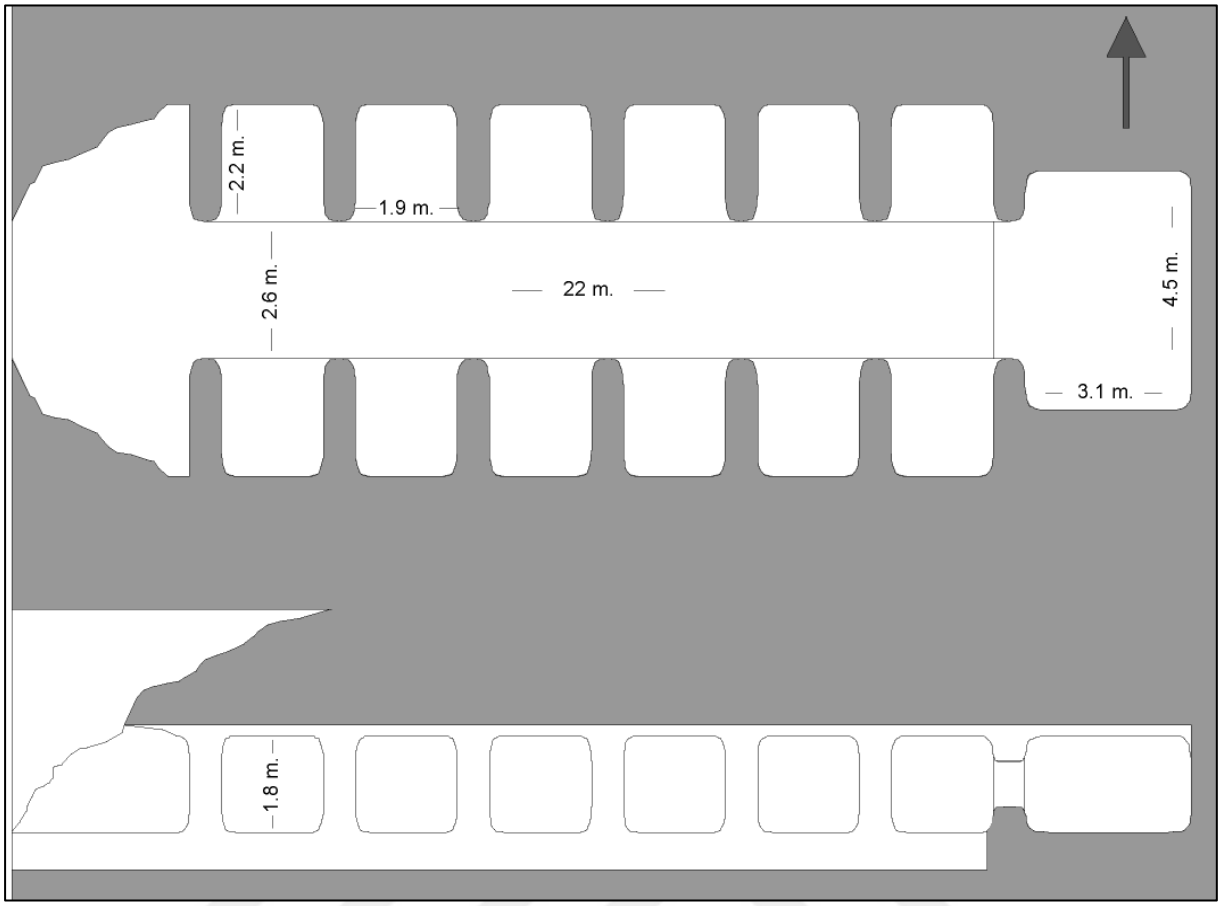
Çiz. 6.

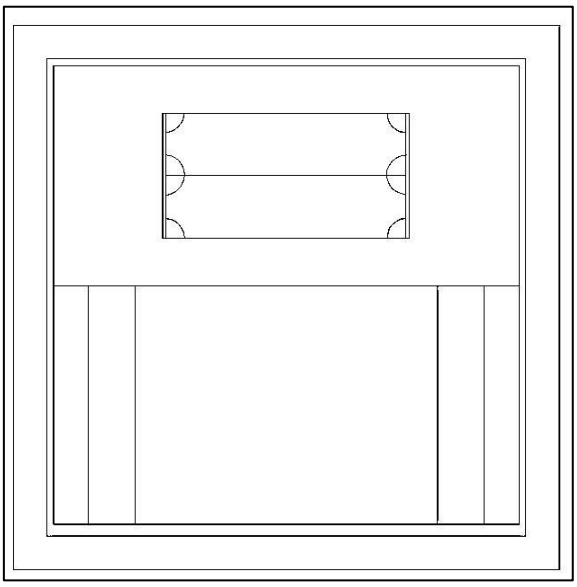
Çiz. 7.

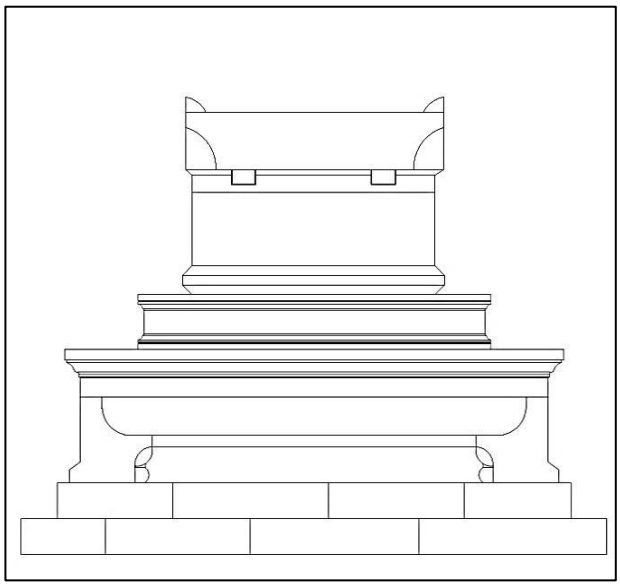
Çiz. 8.

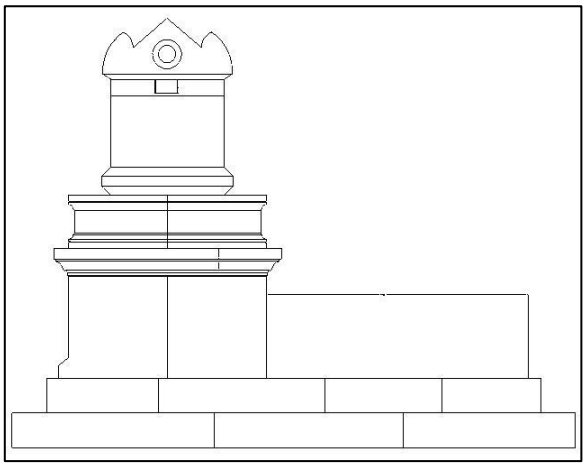
Çiz. 9.

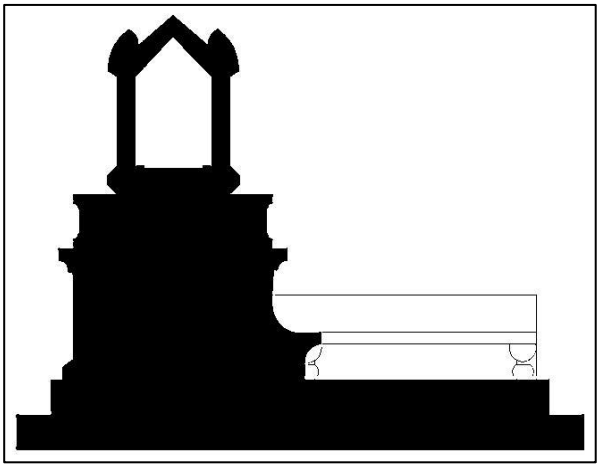
Çiz. 10.

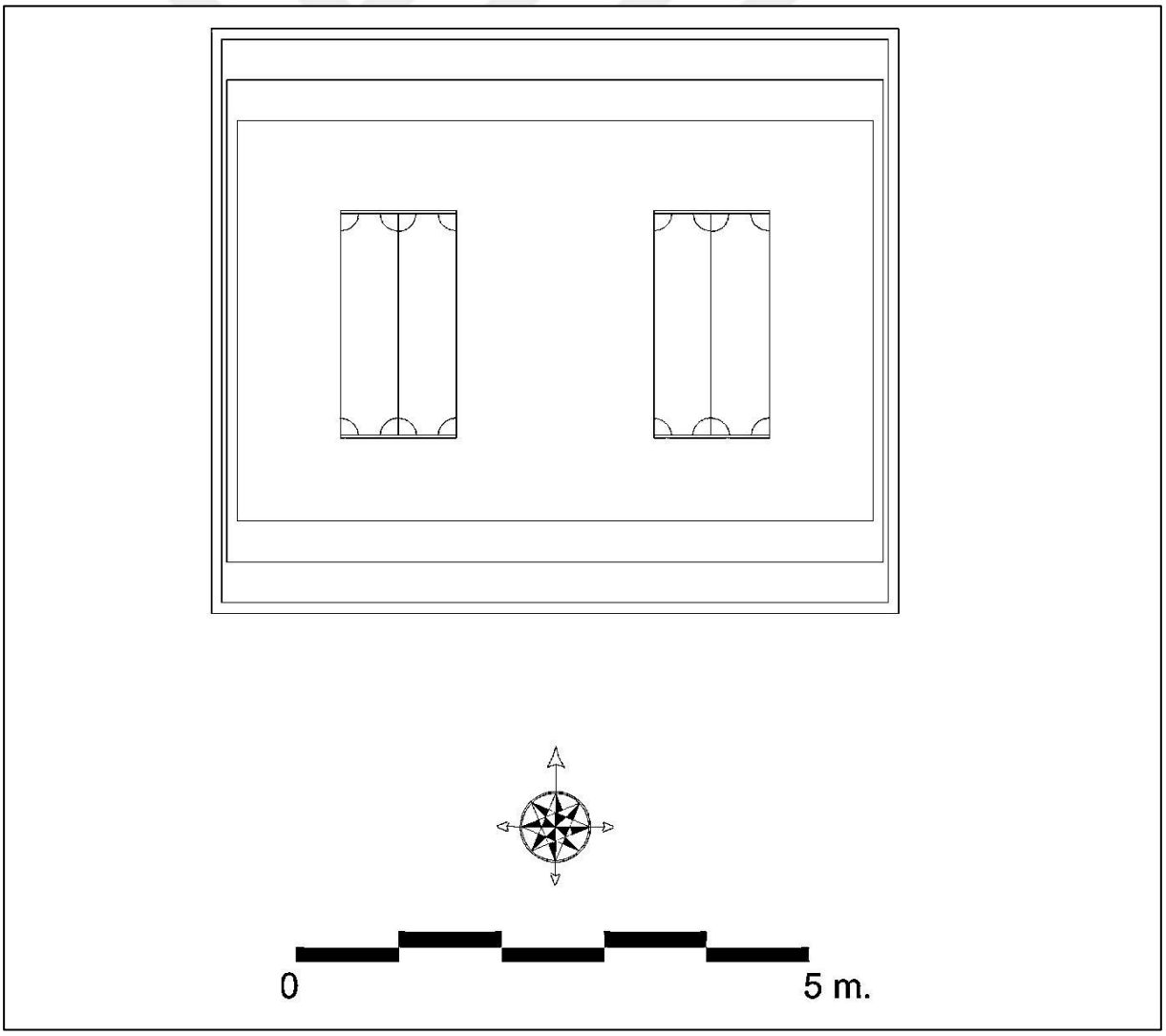
Çiz. 11.

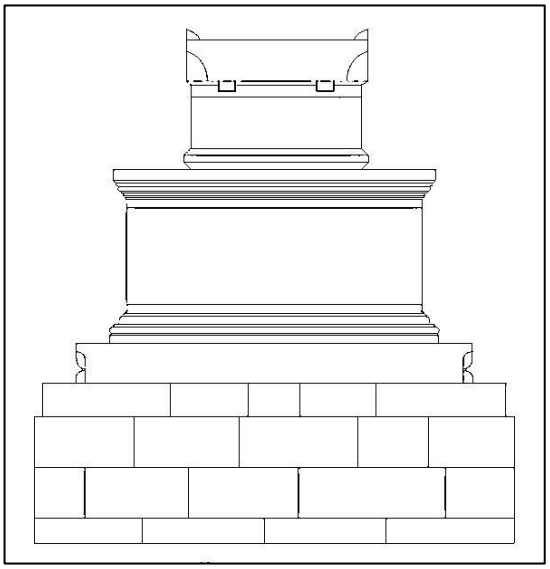
Çiz. 12.

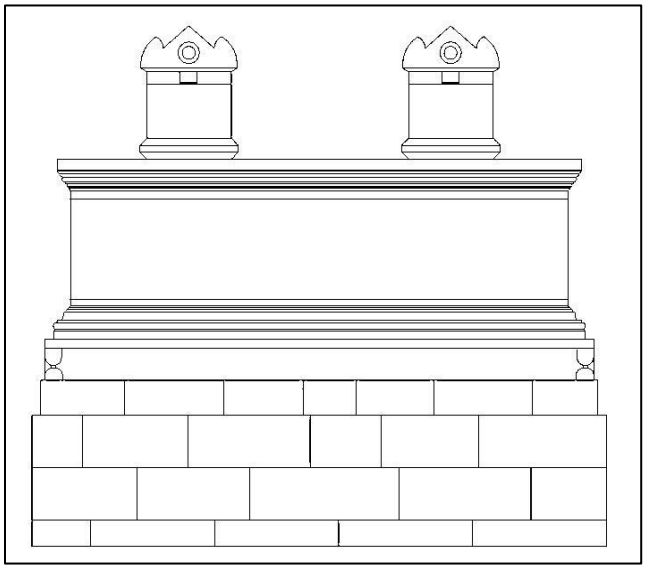
Çiz. 13.

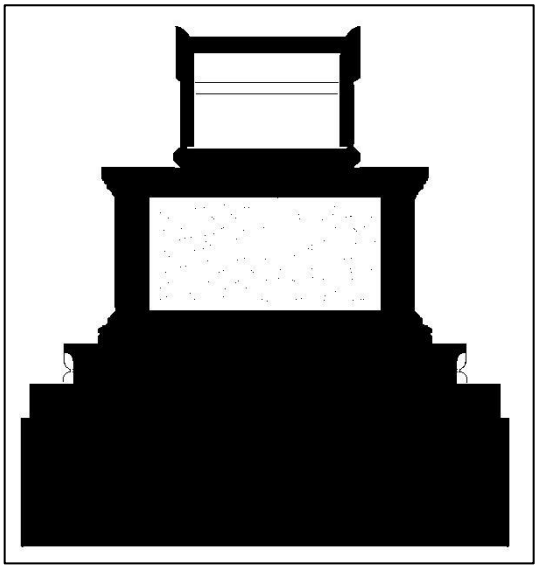
Çiz. 14.

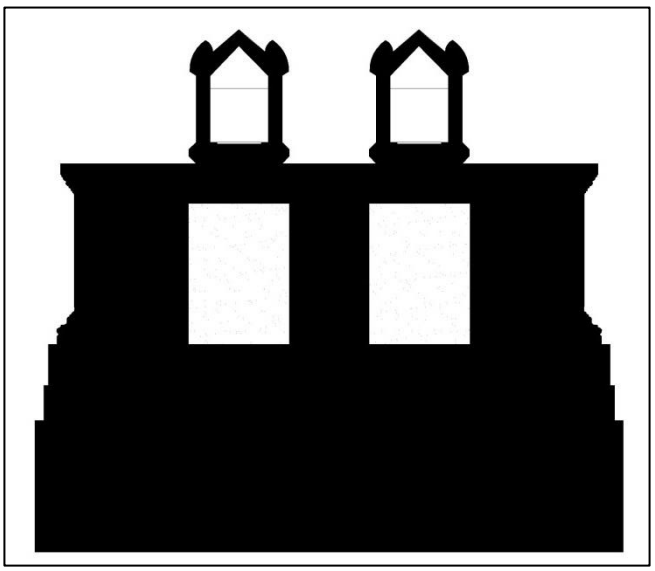
Çiz. 15.

Çiz. 16.

Çiz. 17.

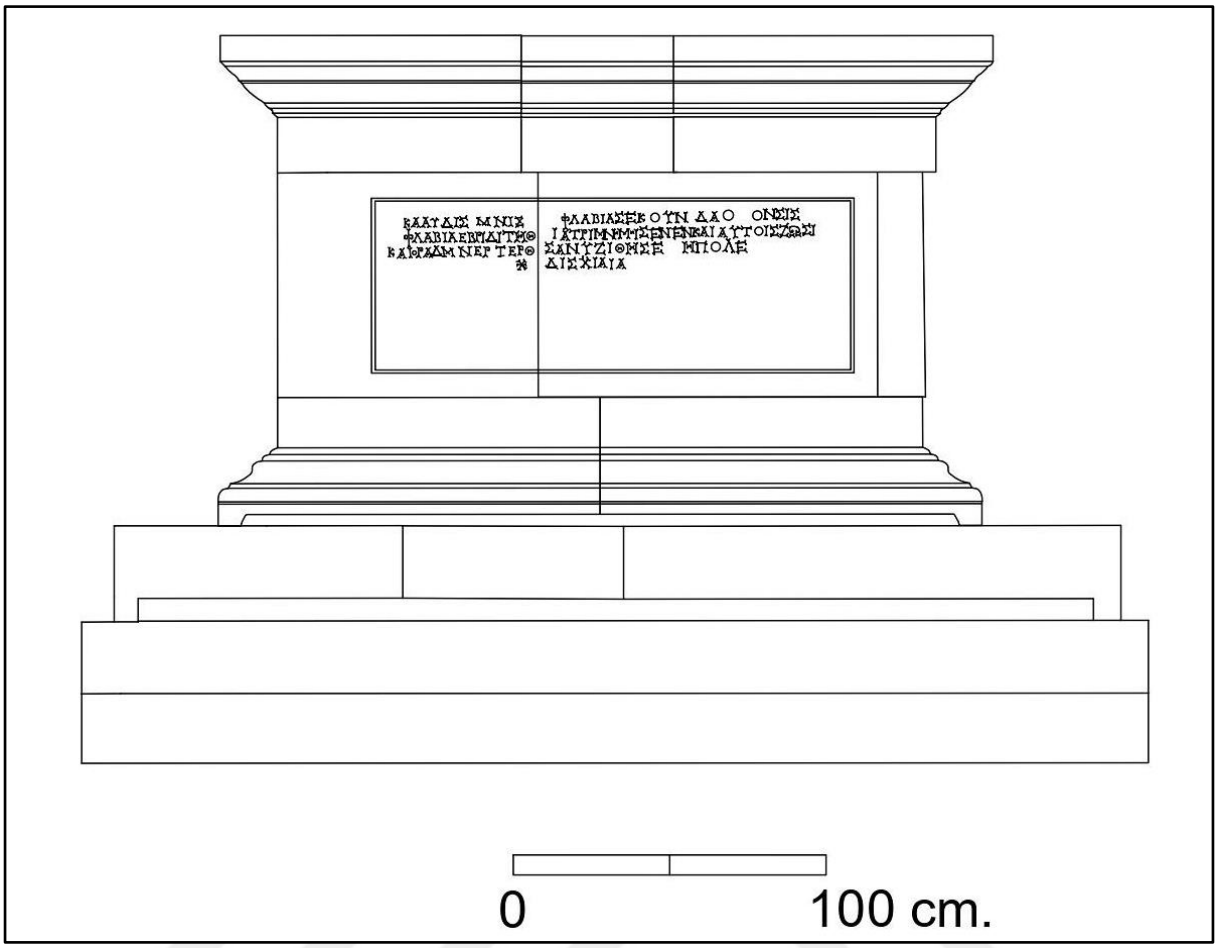
Çiz. 18.

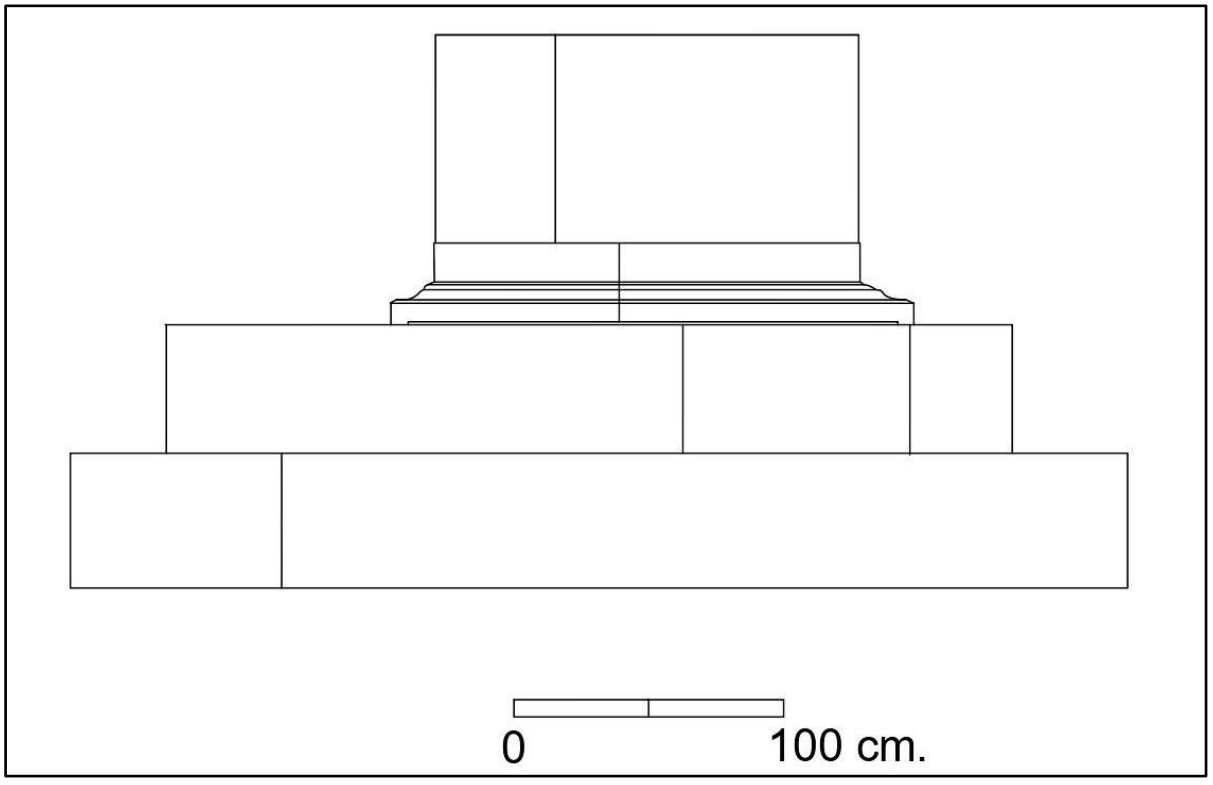
Çiz. 19.

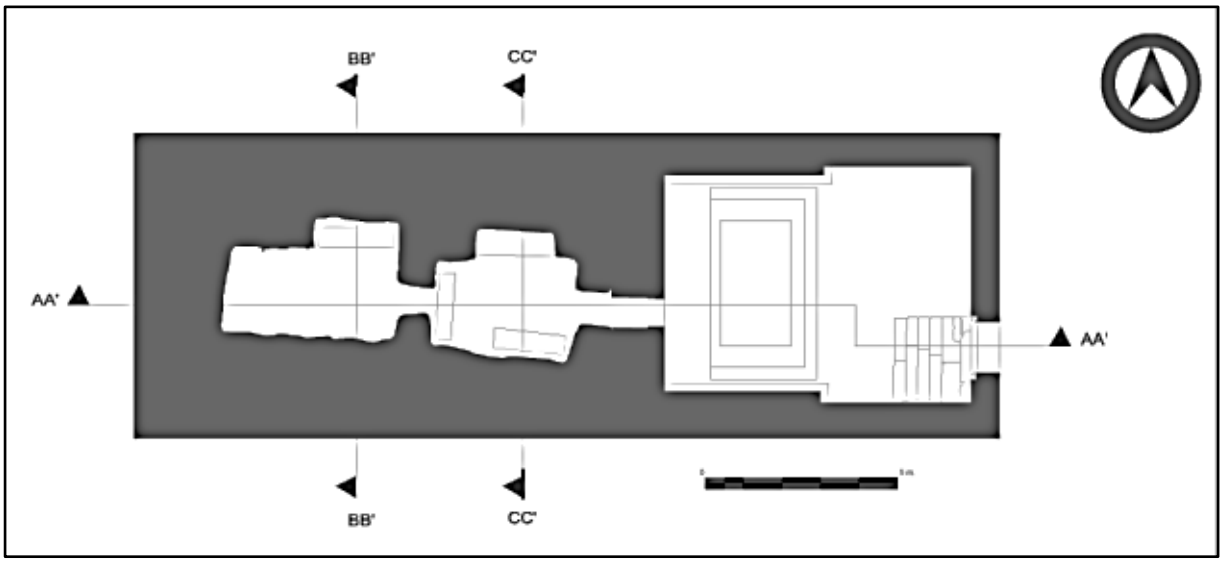
Çiz. 20.

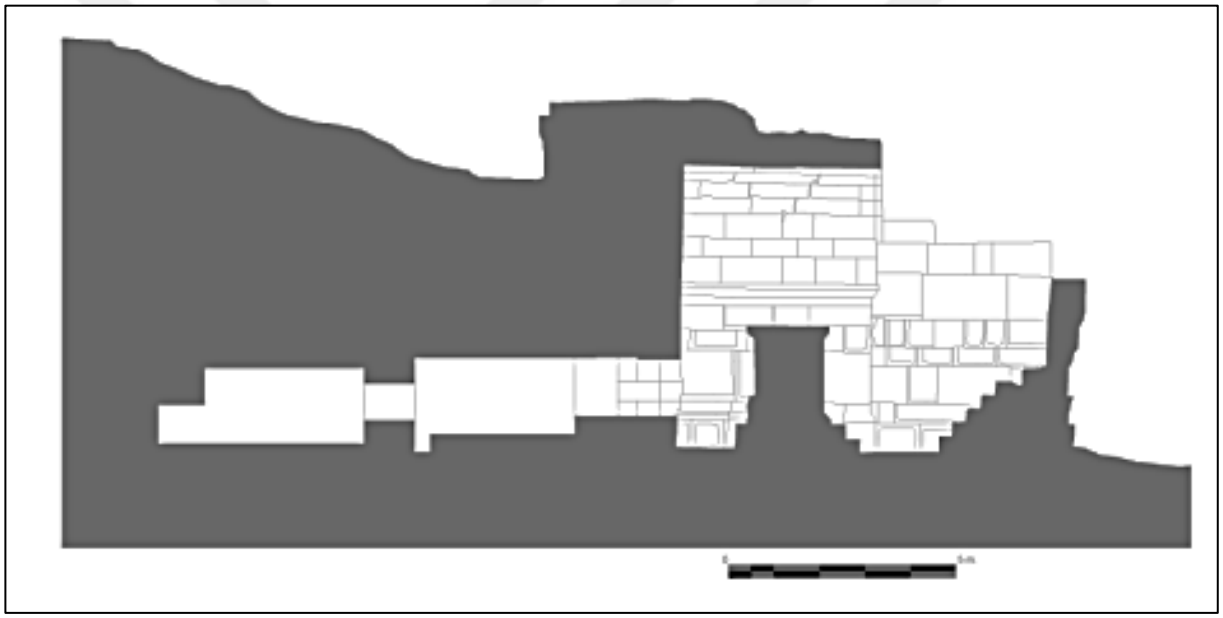
Çiz. 21.

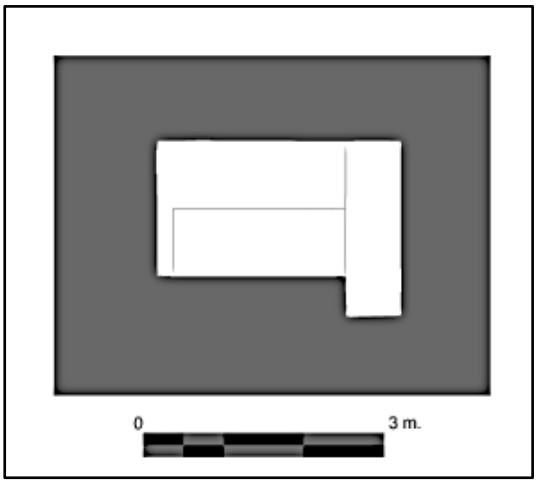
Çiz. 22.

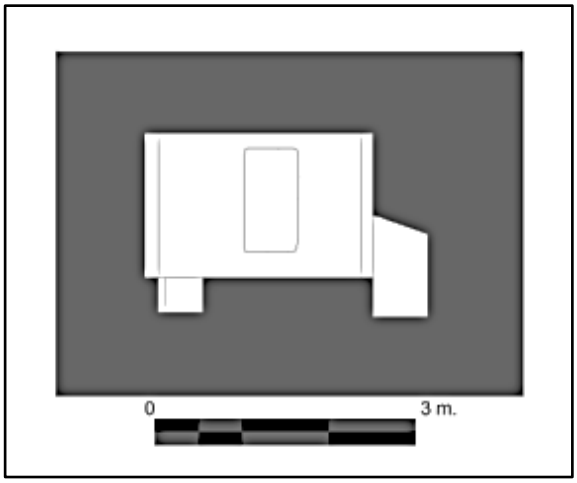
Çiz. 23.

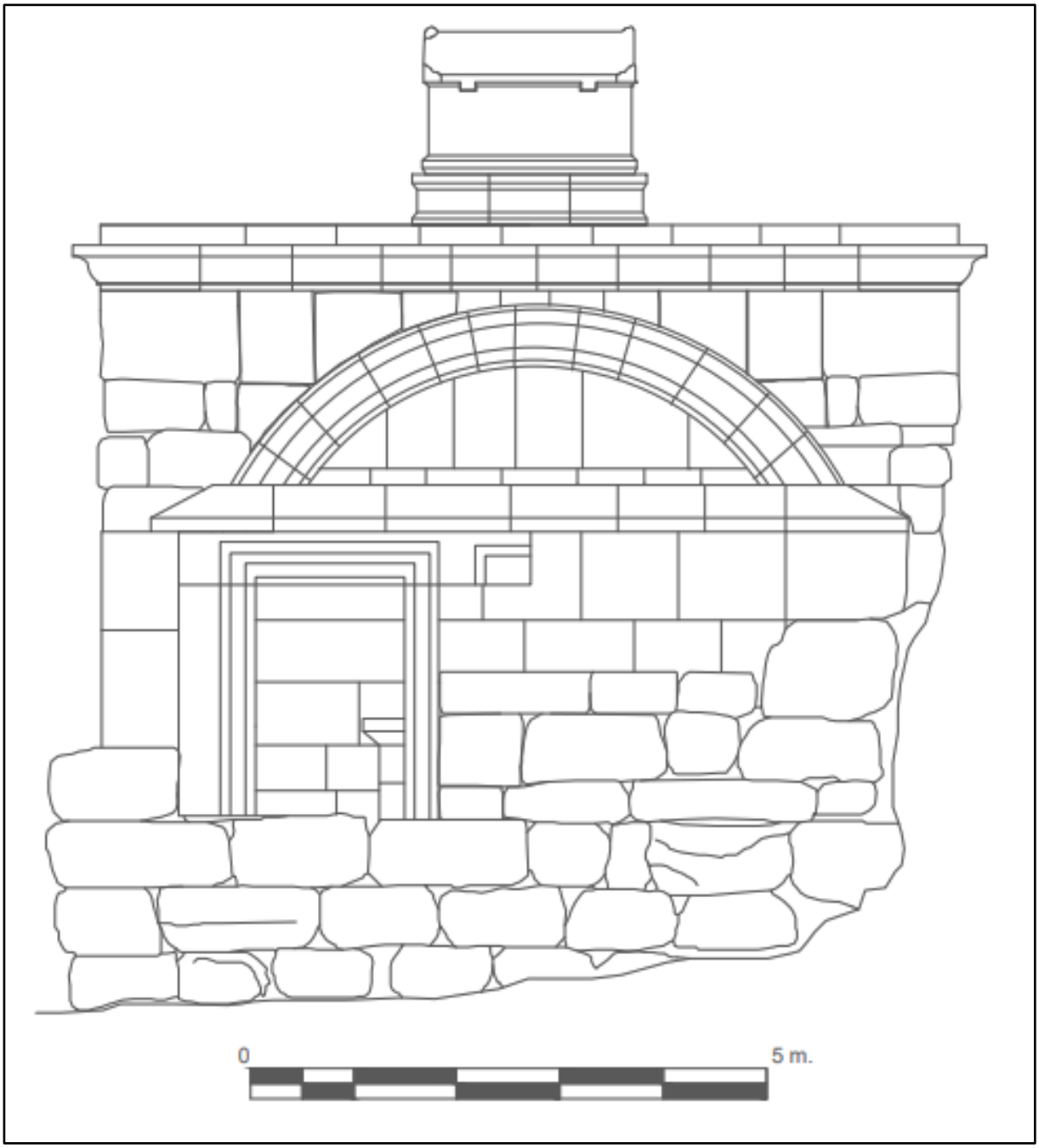
Çiz. 24.

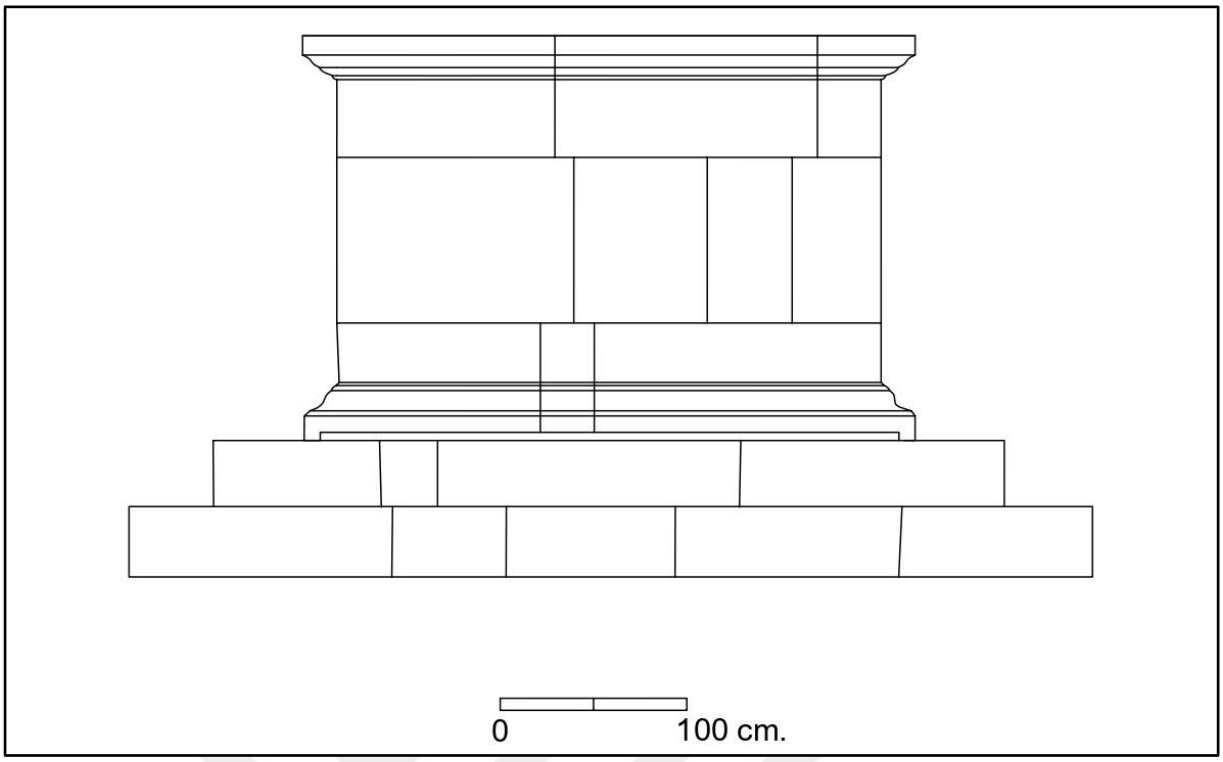
Çiz. 25.

Çiz. 26.

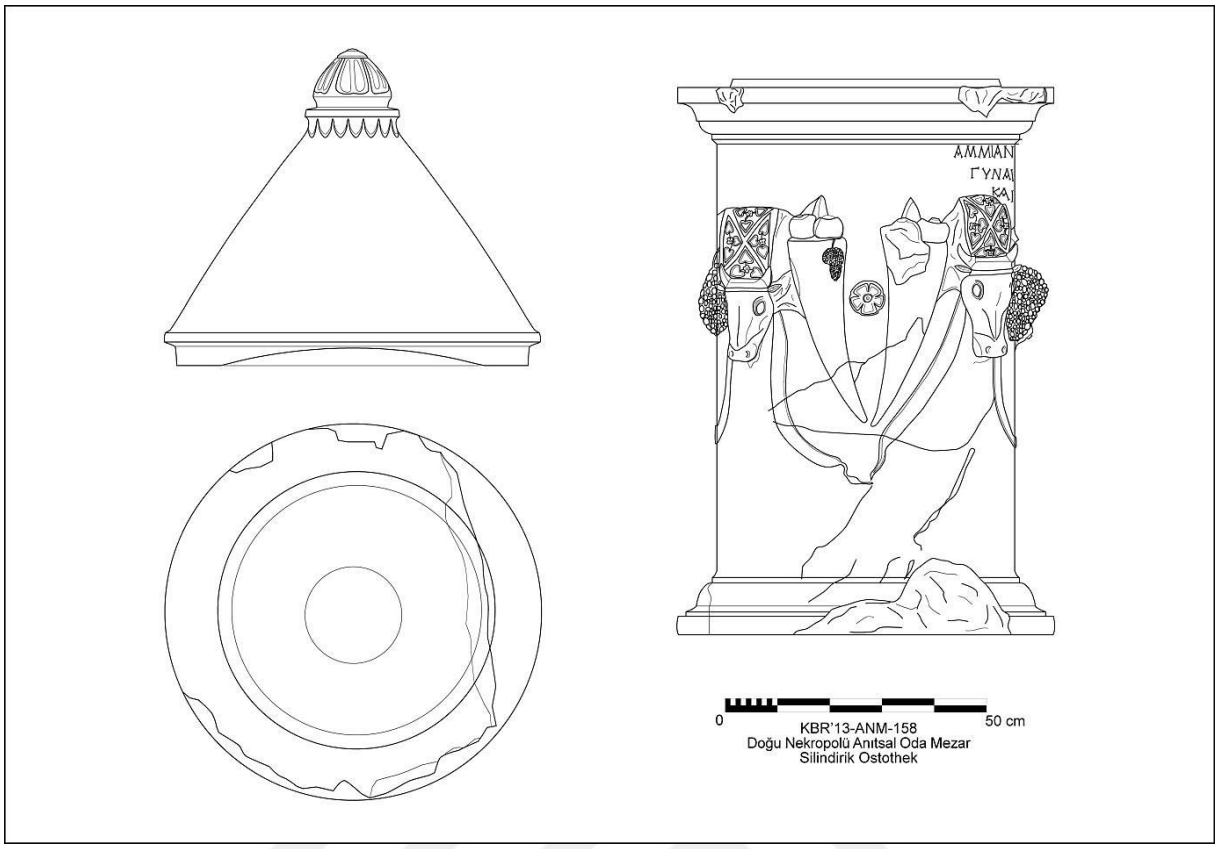
Çiz. 27.

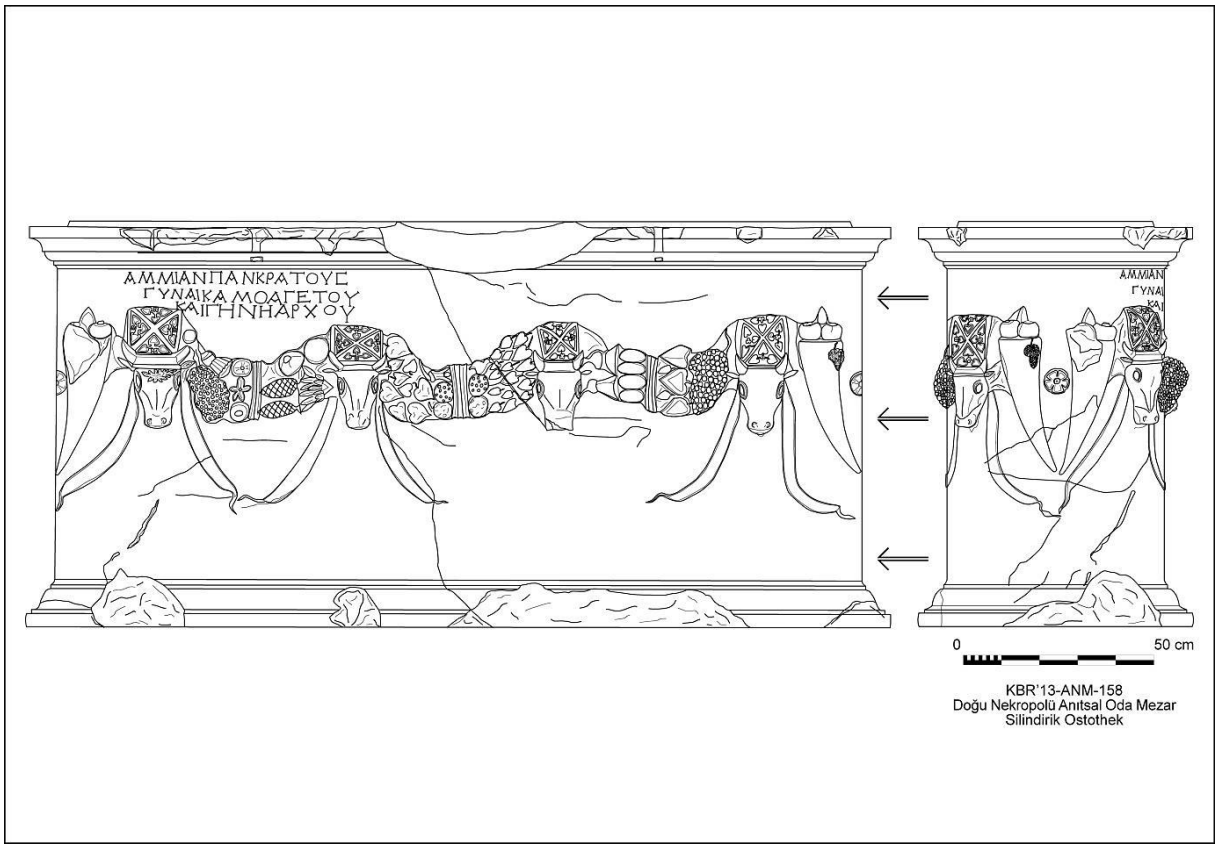
Çiz. 28.

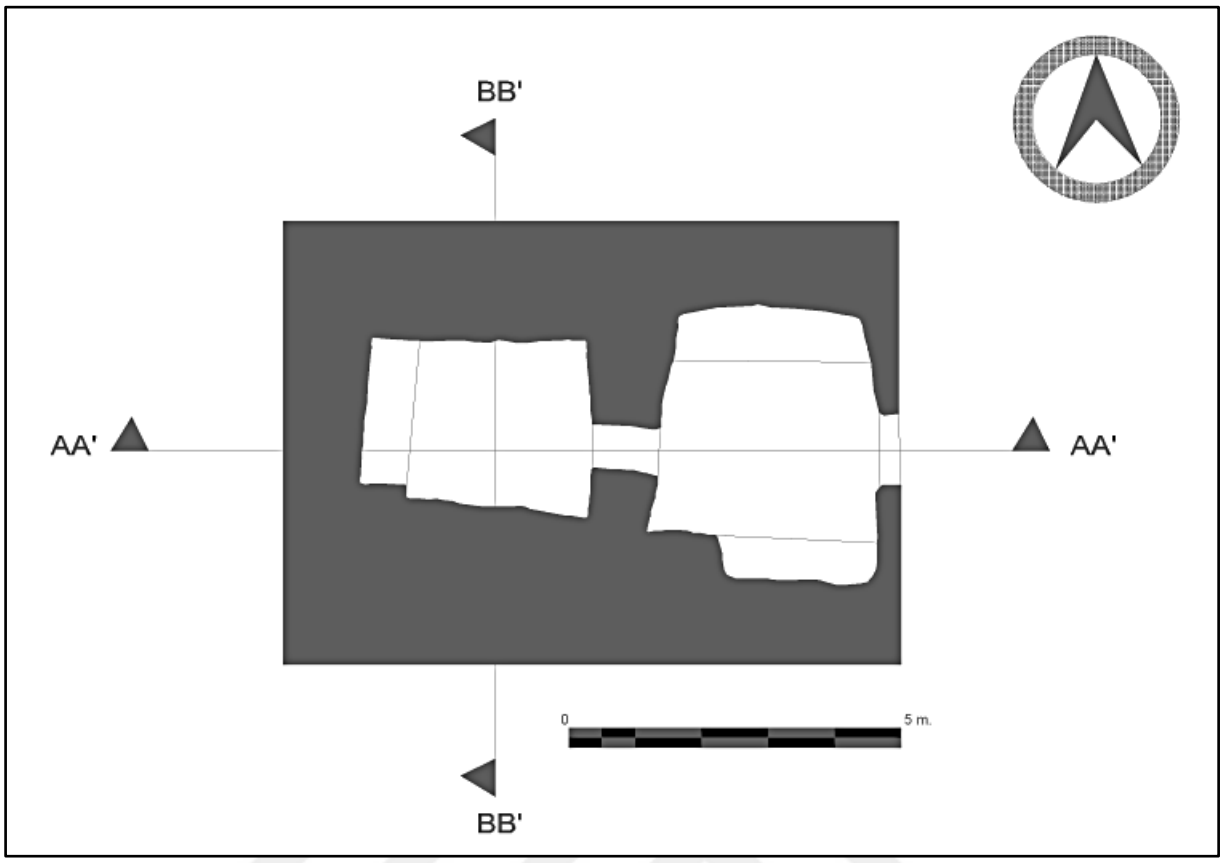
Çiz. 29.

0
50 cm
KBR'13-ANM-158
Doğu Nekropolü Anıtsal Oda Mezar
Silindirik Ostothek

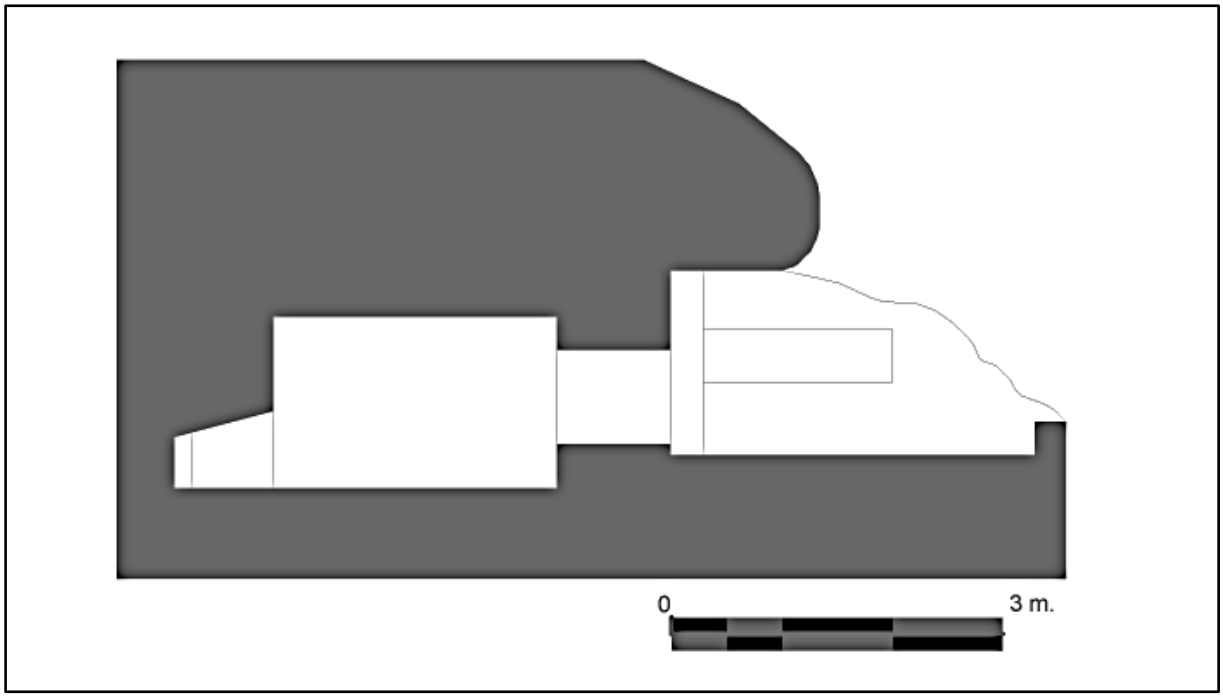
Çiz. 30.

ΑΜΜΙΑΝΠΑΝΚΡΑΤΟΥΣ
ΓΥΝΑΙΚΑΜΟΔΓΕΤΟΥ
ΚΑΙΓΗΝΗΑΡΧΟΥ
0
50 cm
KBR'13-ANM-158
Doğu Nekropolü Anıtsal Oda Mezar
Silindirik Ostothek

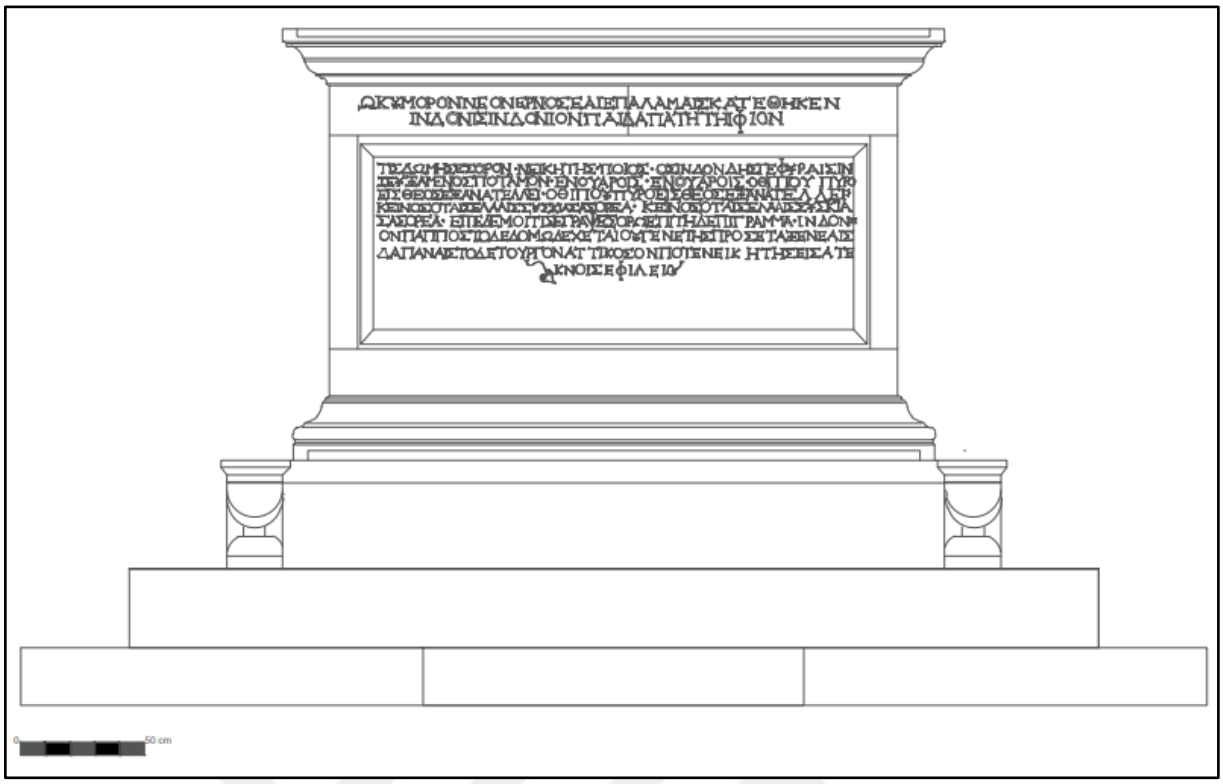
Çiz. 31.

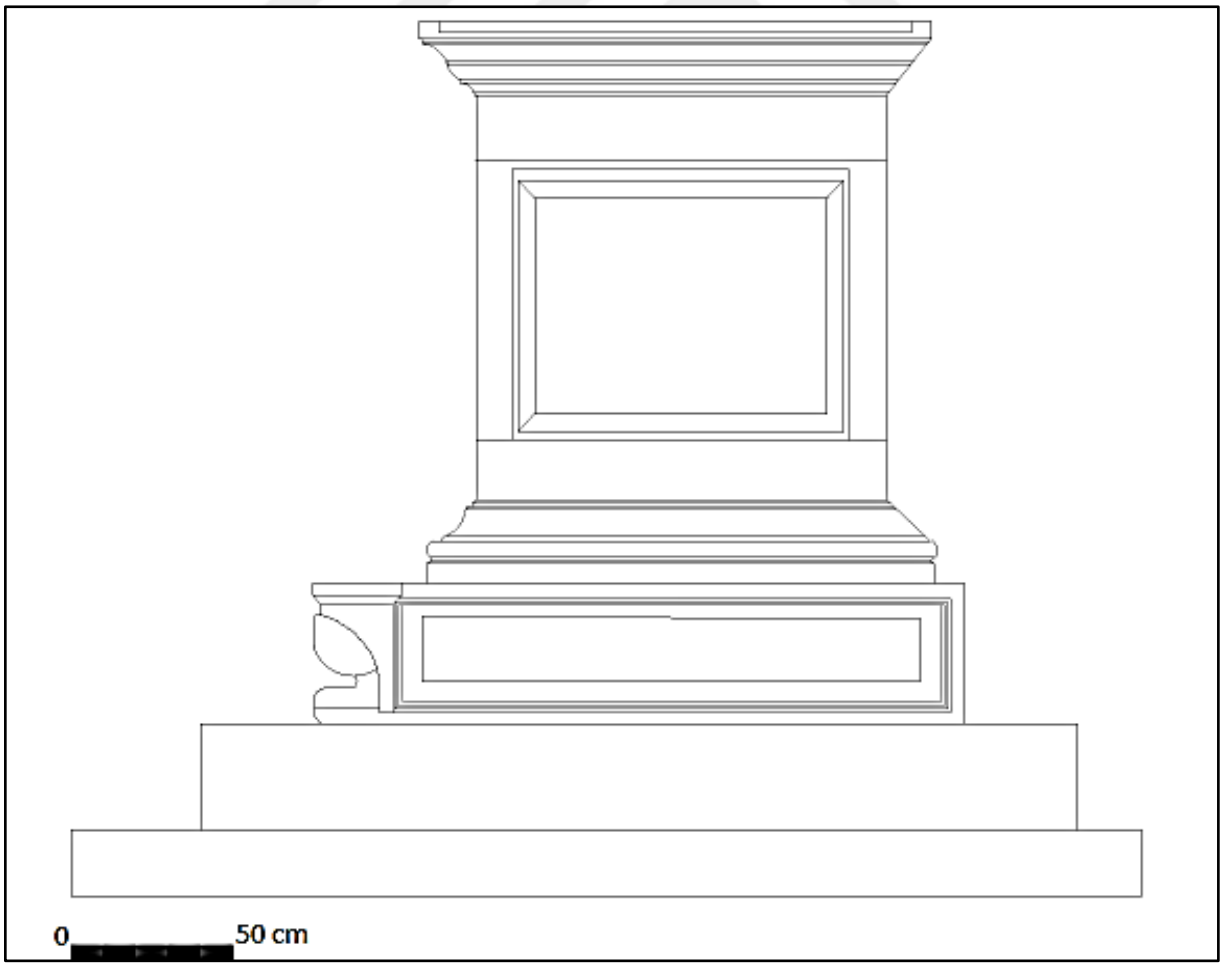
Çiz. 32.

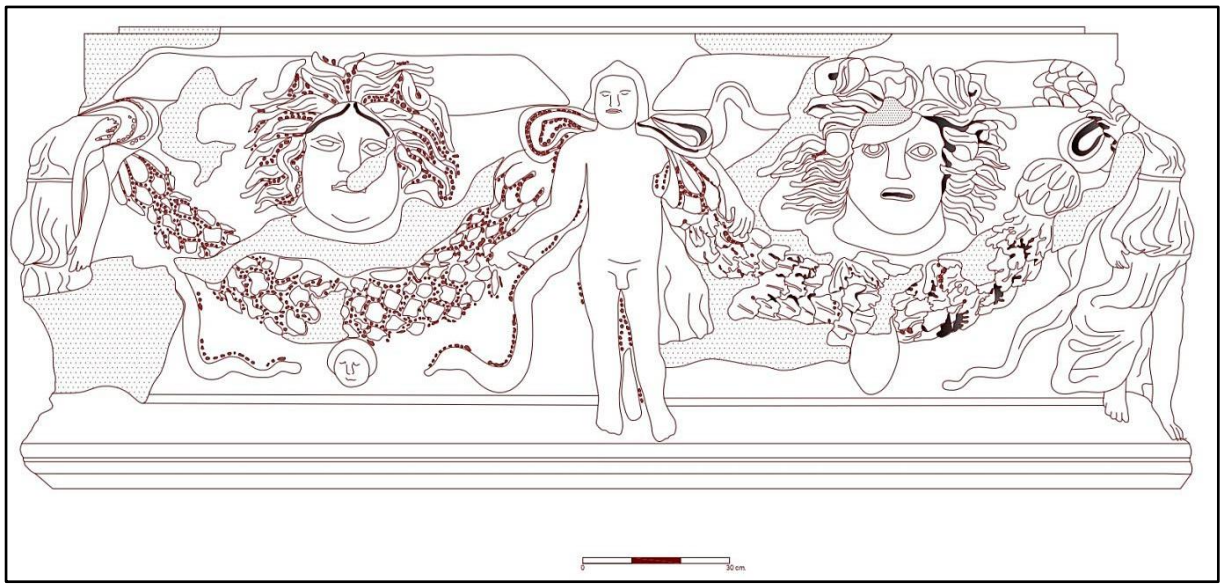
Çiz. 33.

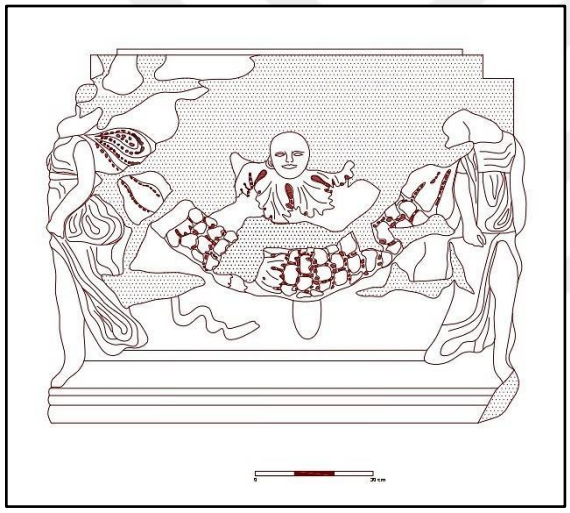
Çiz. 34.

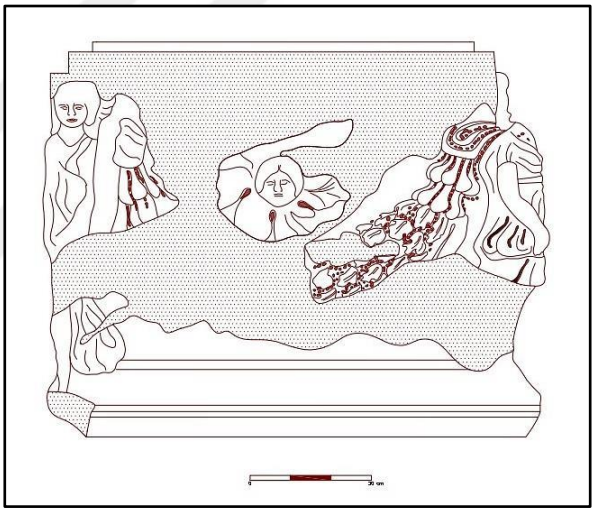
Çiz. 35.

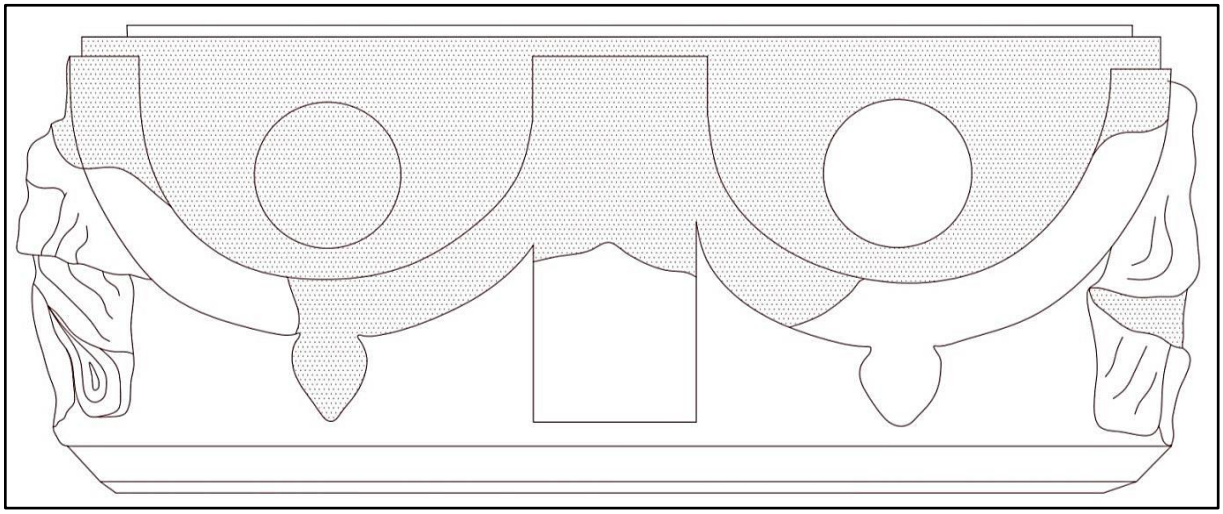
Çiz. 36.

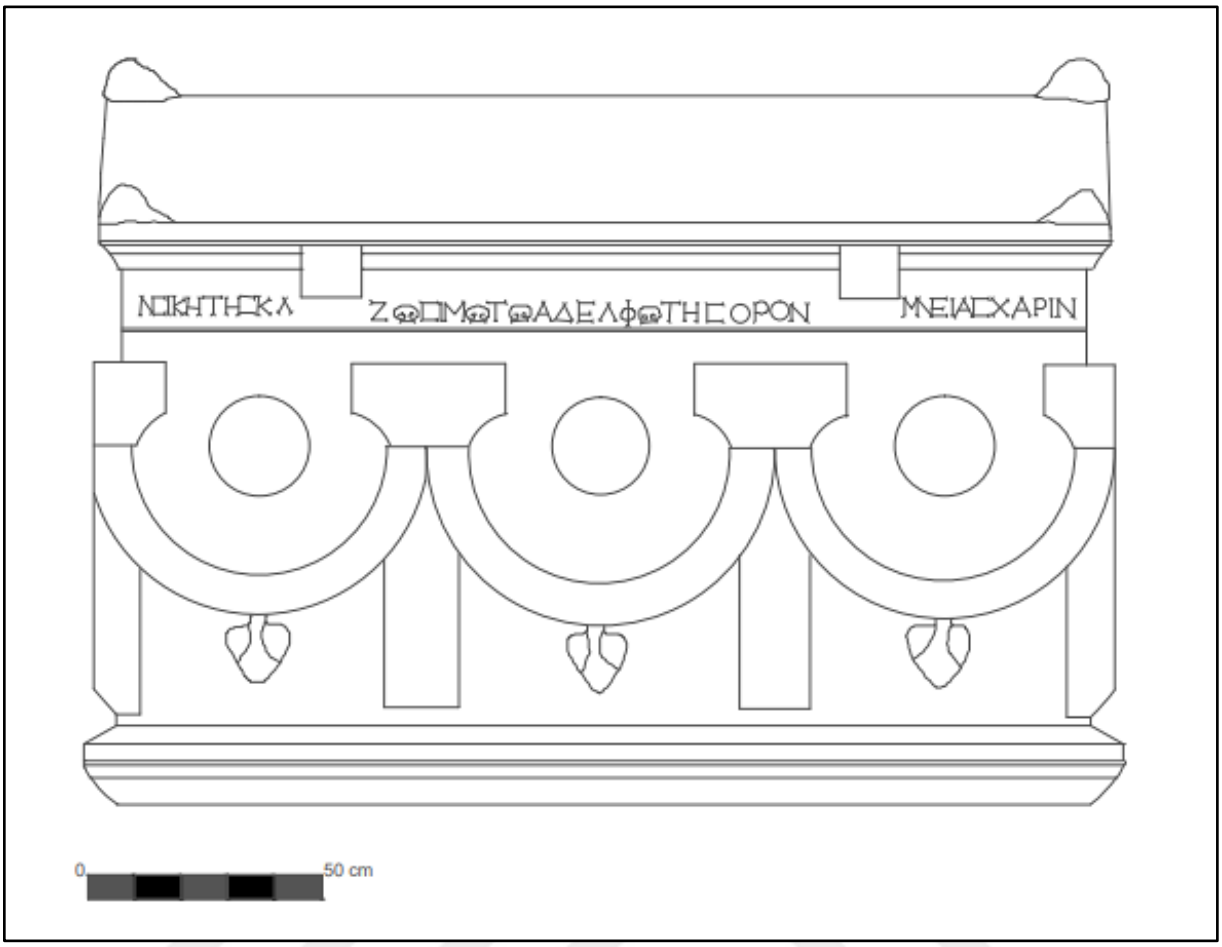
Çiz. 37.

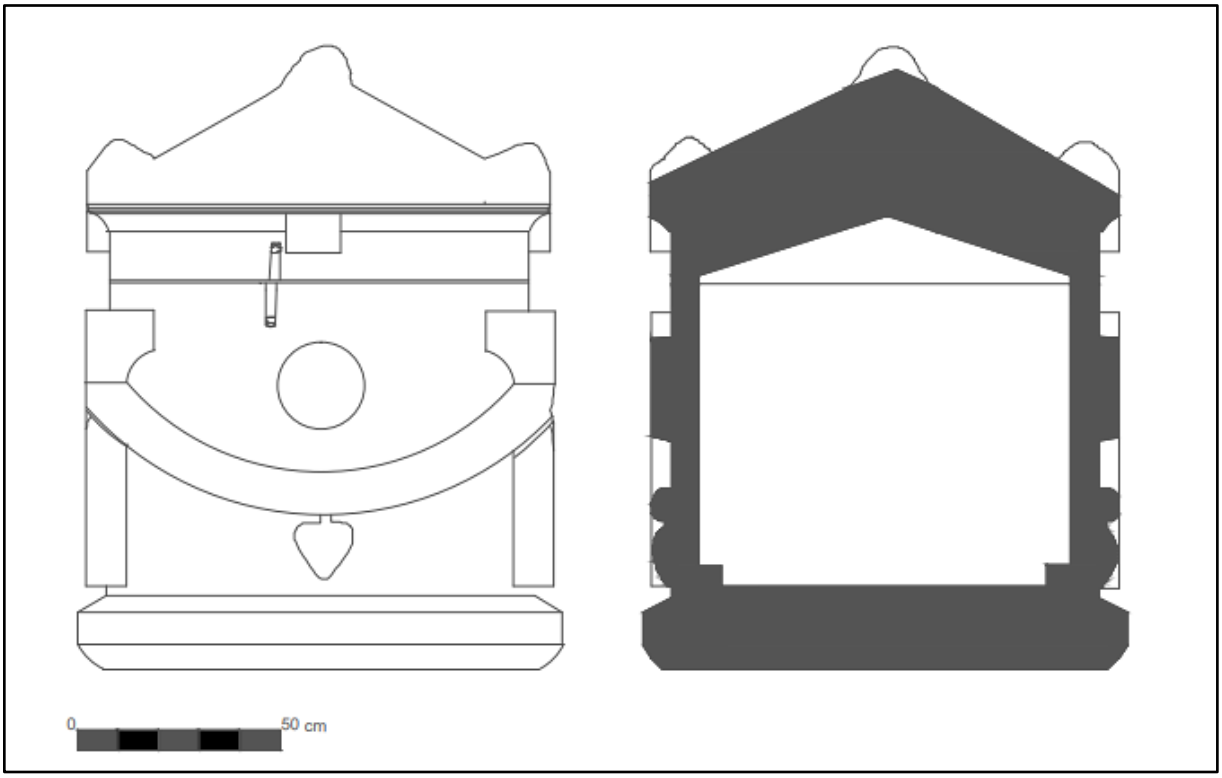
Çiz. 38.

Çiz. 39.

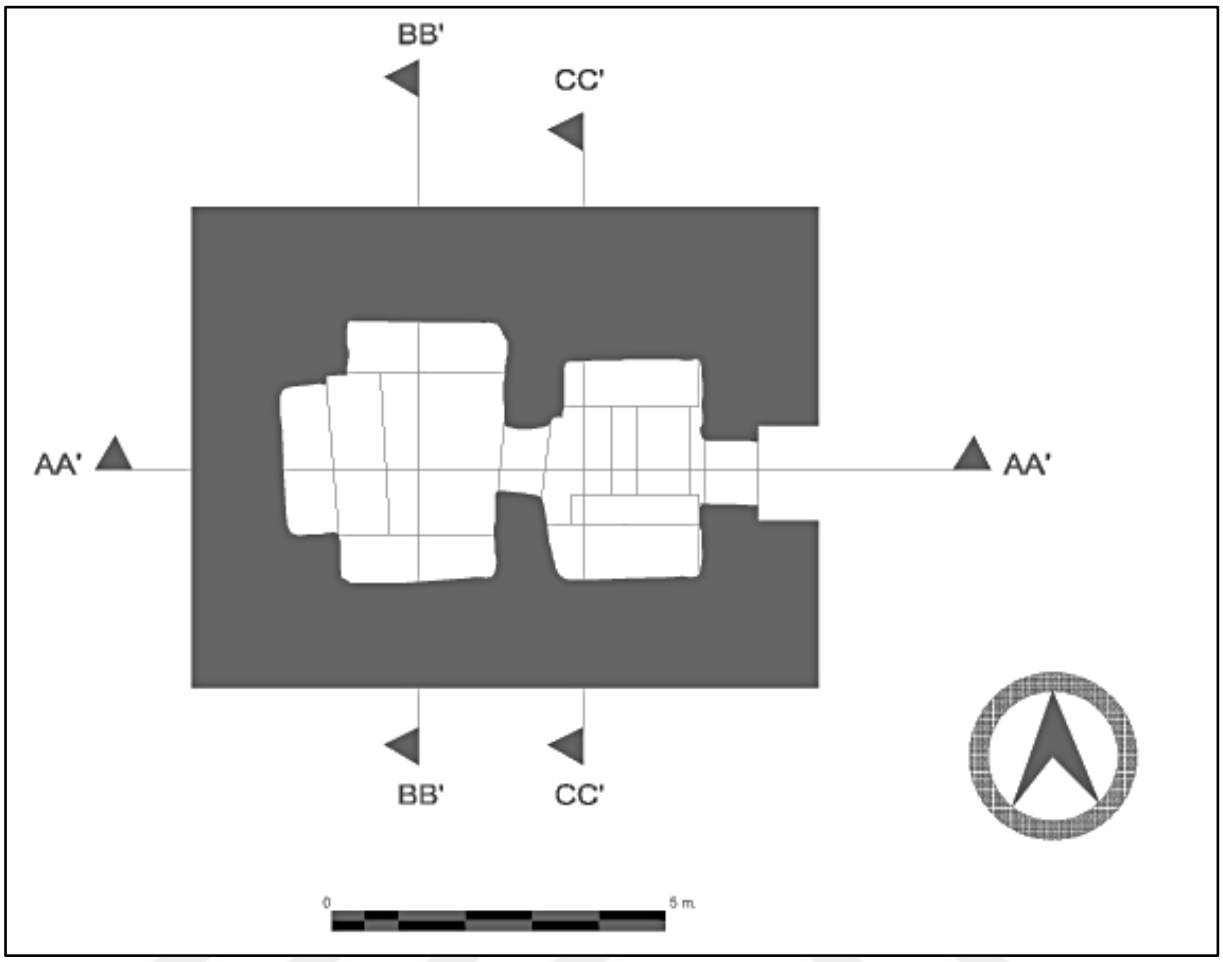
Çiz. 40.

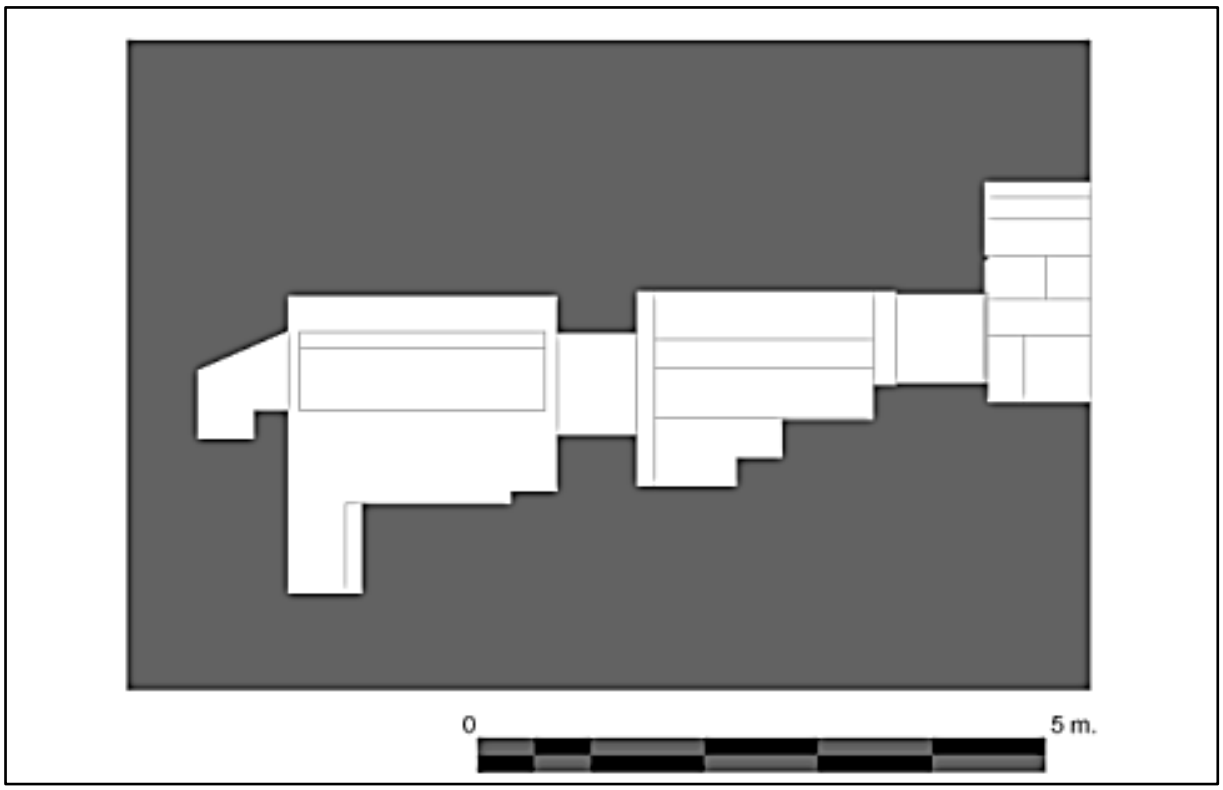
Çiz. 41.

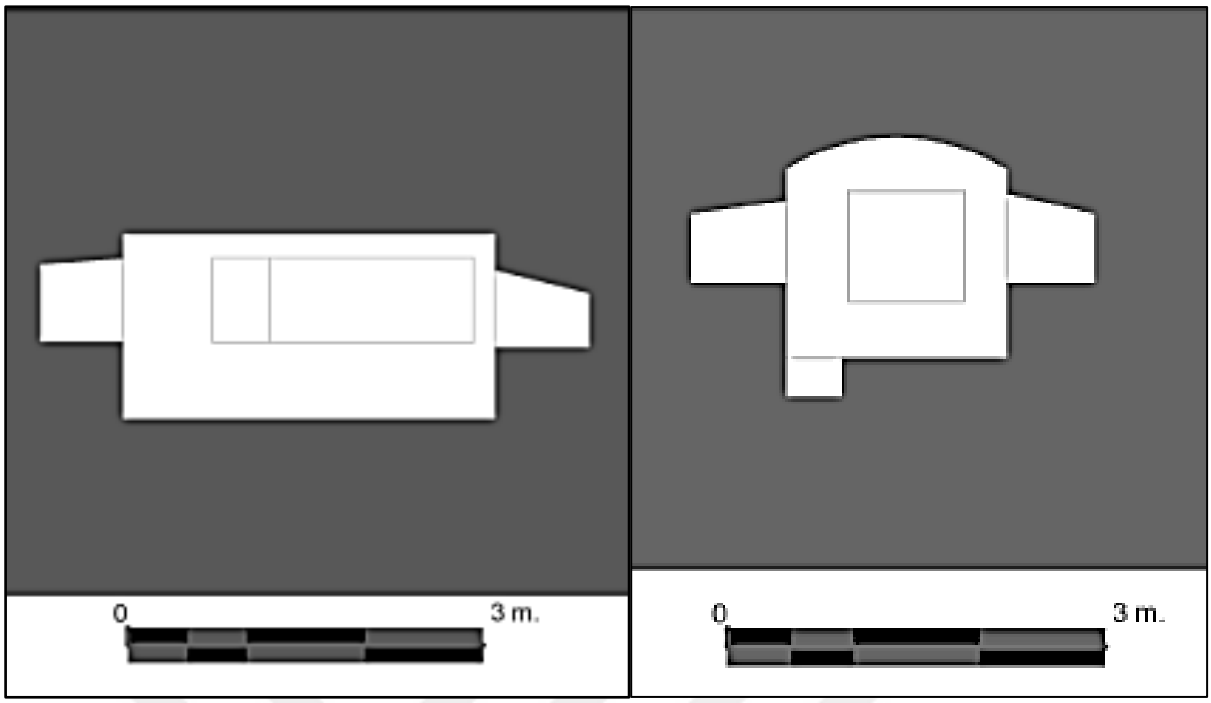
Çiz. 42.

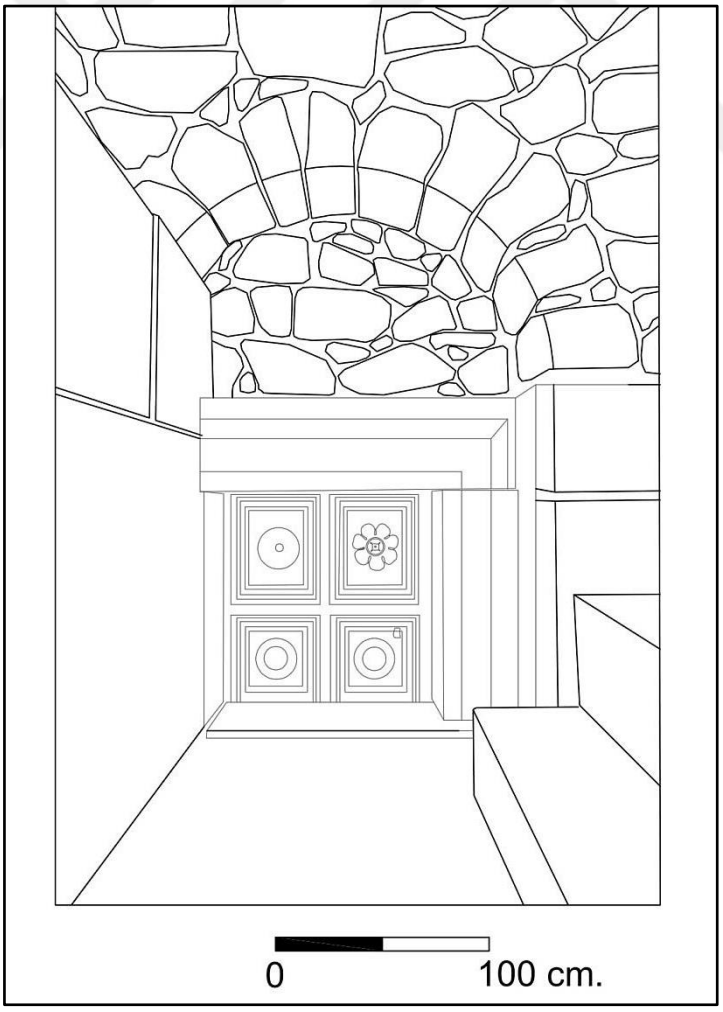
Çiz. 43.

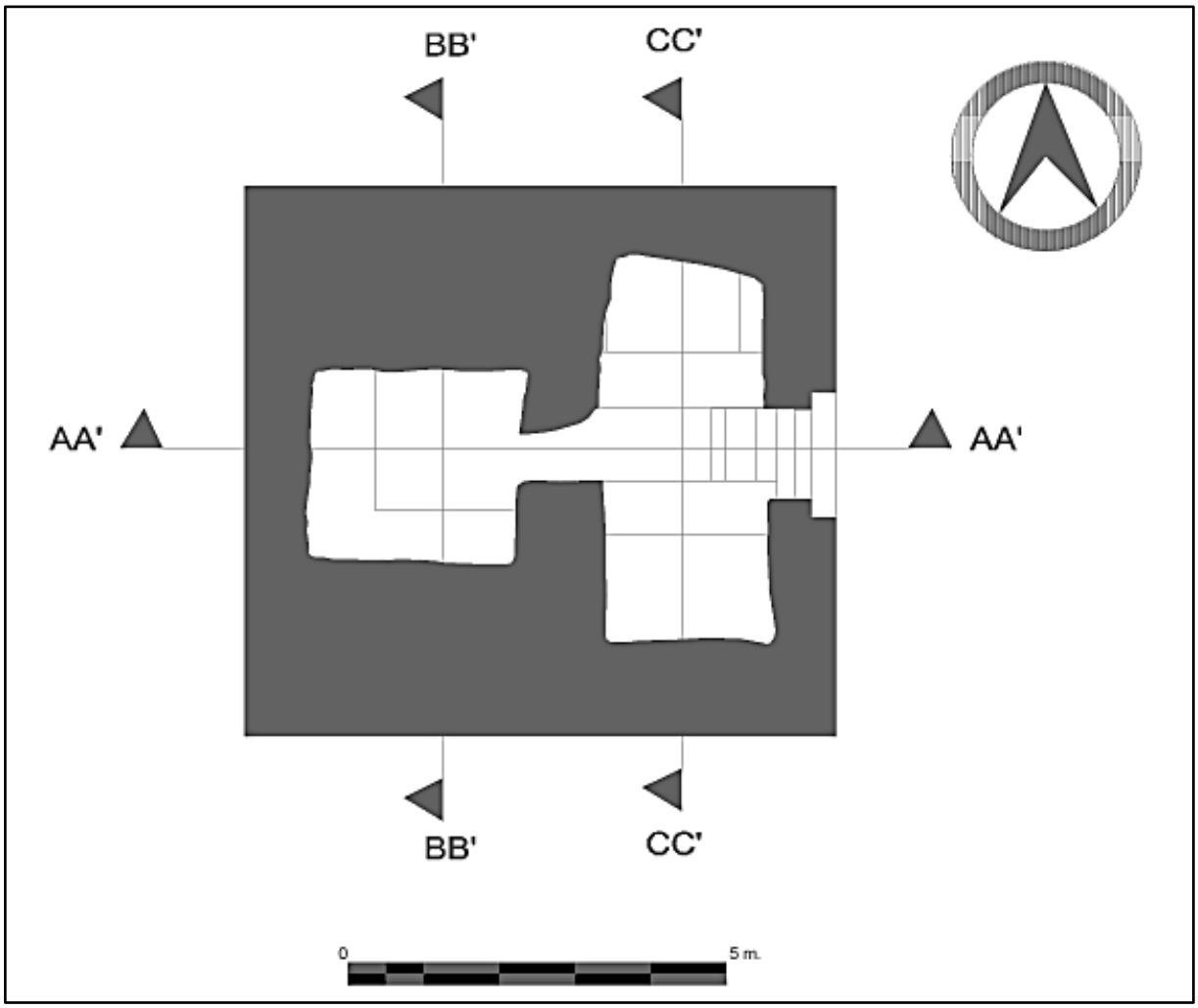
Çiz. 44.

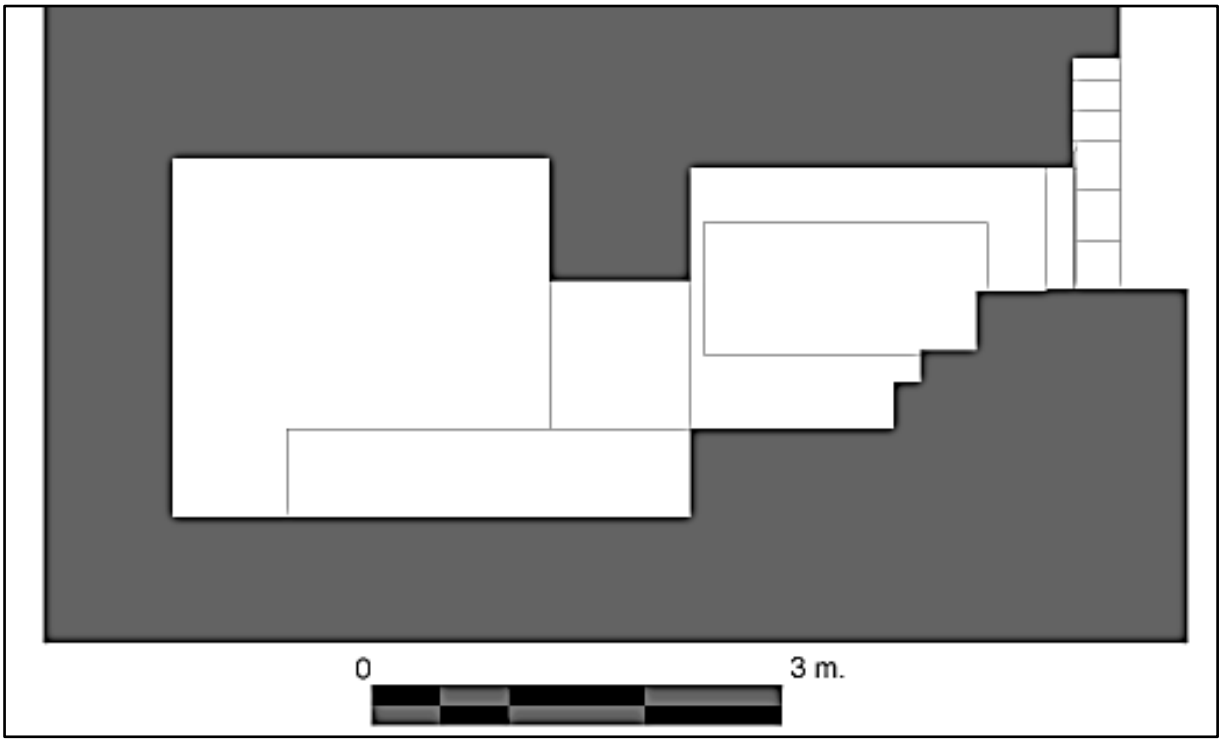
Çiz. 45.

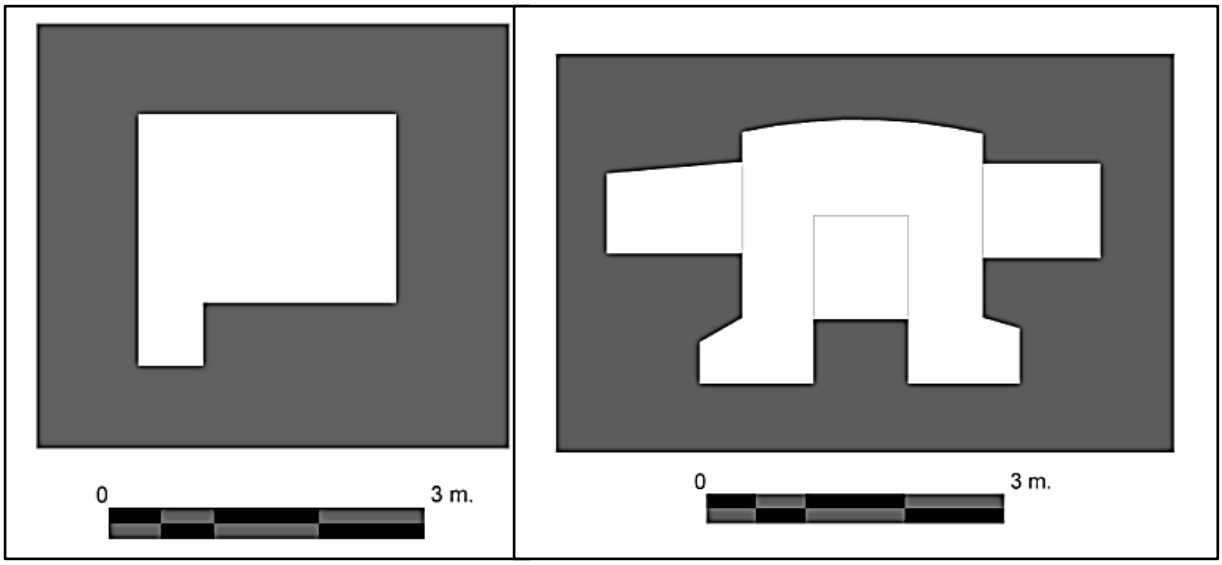
Çiz. 46.

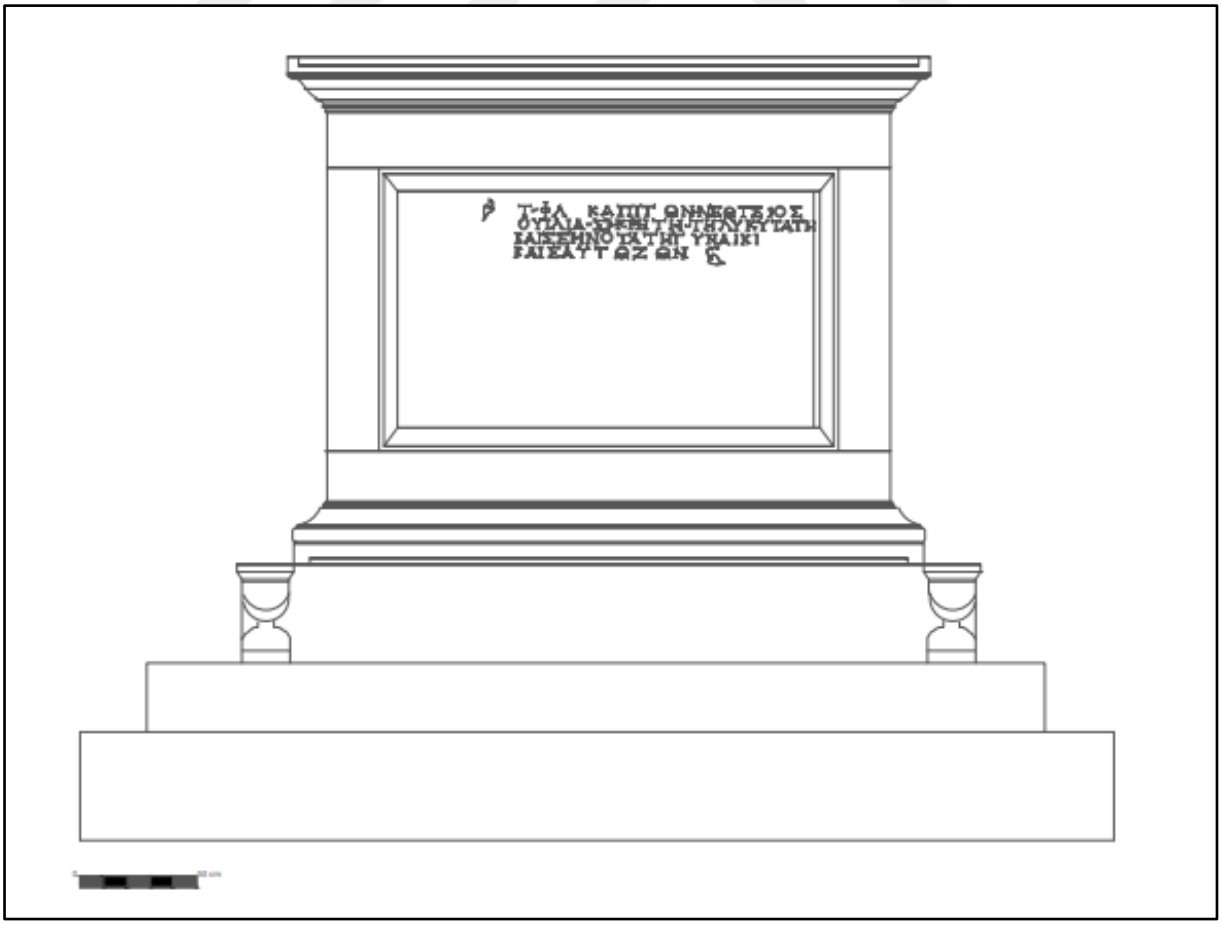
Çiz. 47.

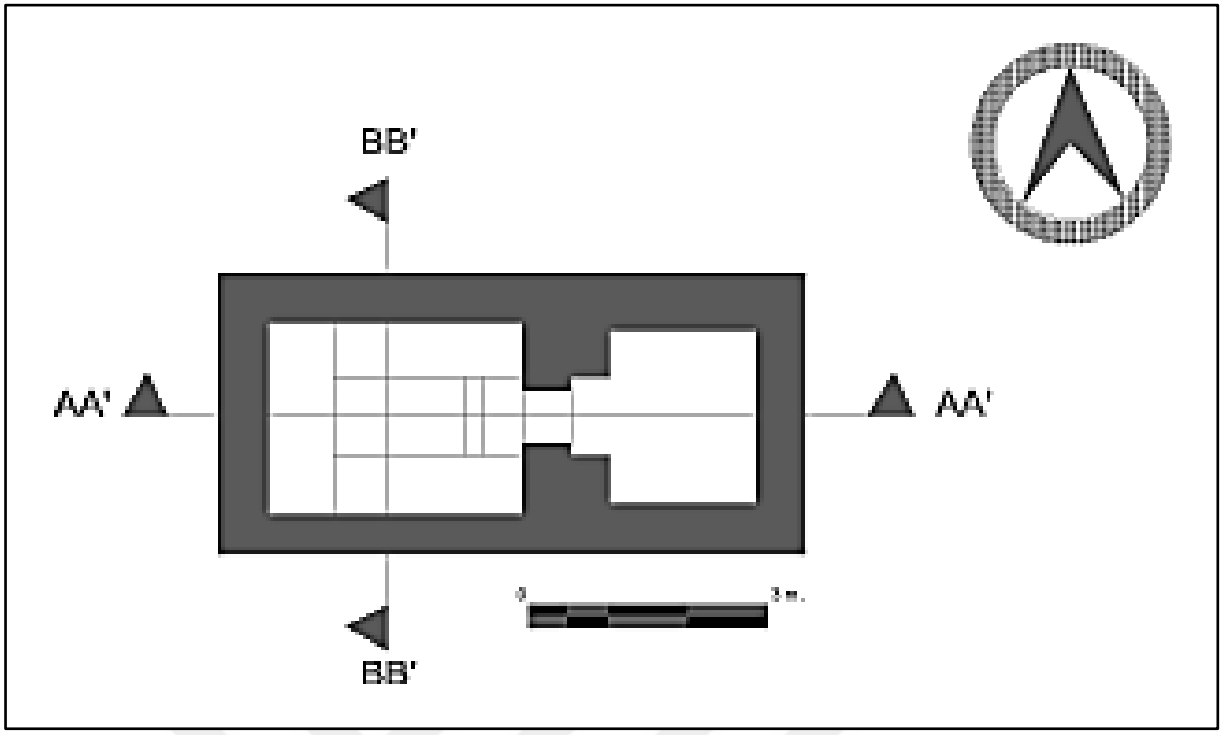
Çiz. 48.

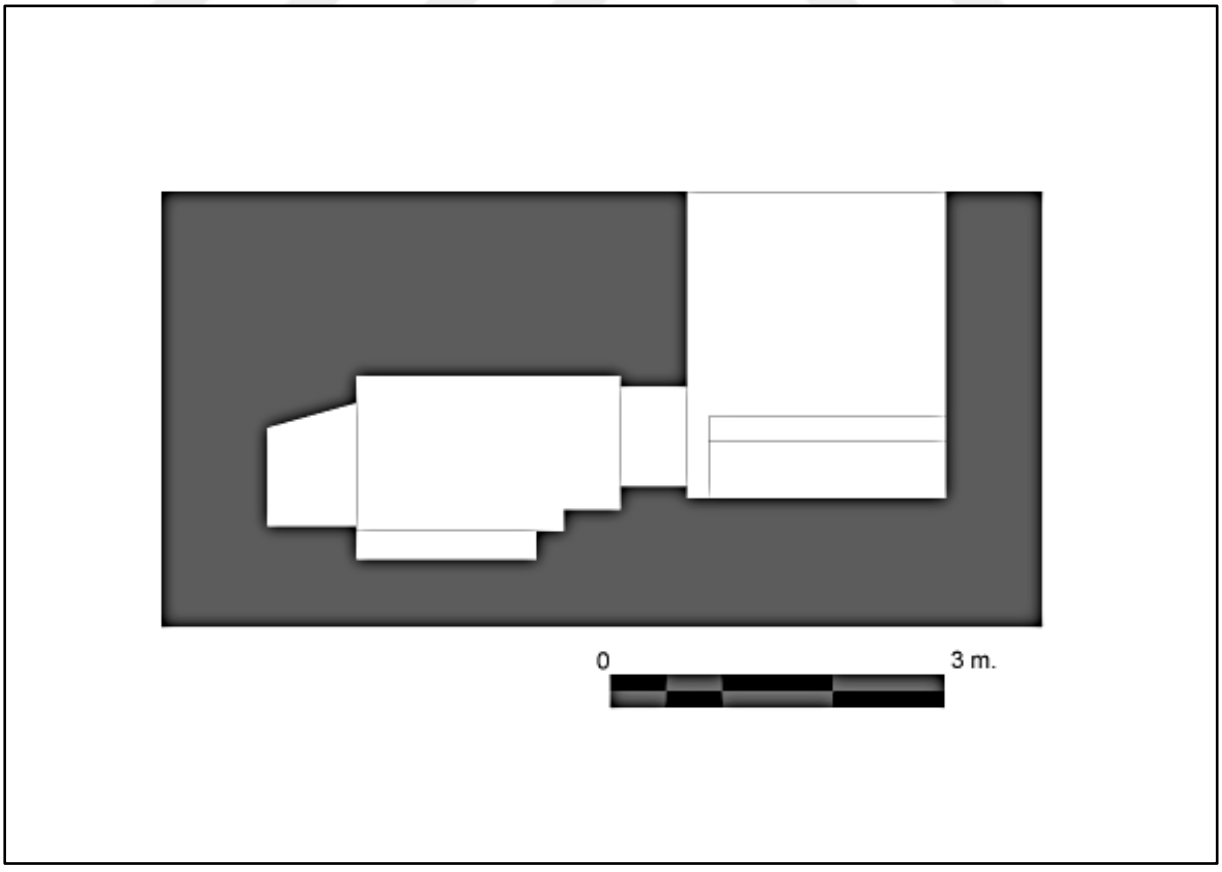
Çiz. 49.

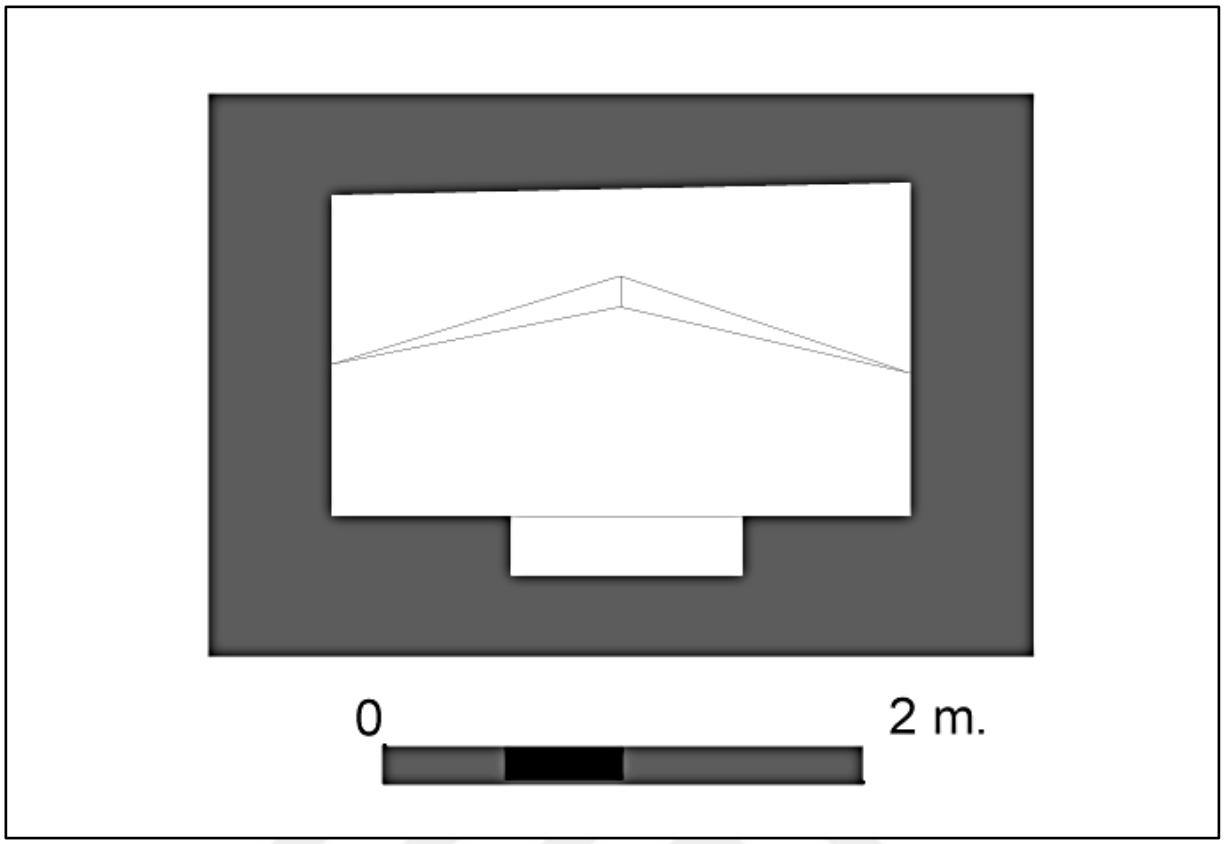
Çiz. 50.

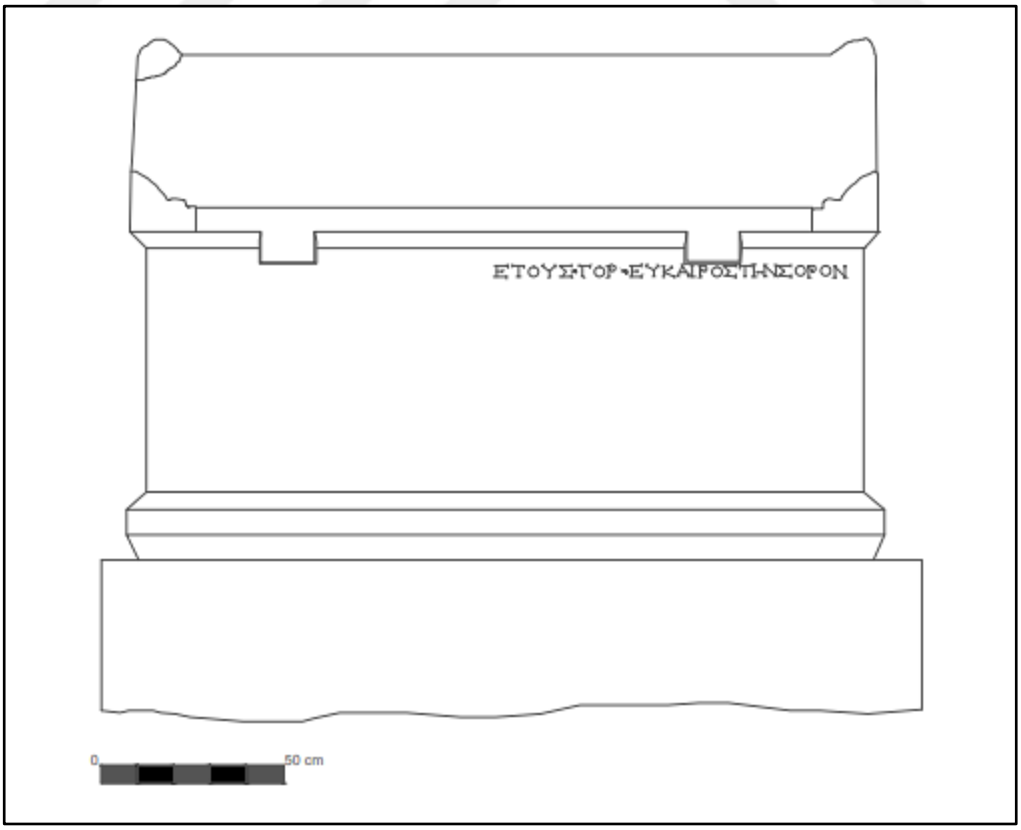
Çiz. 51.

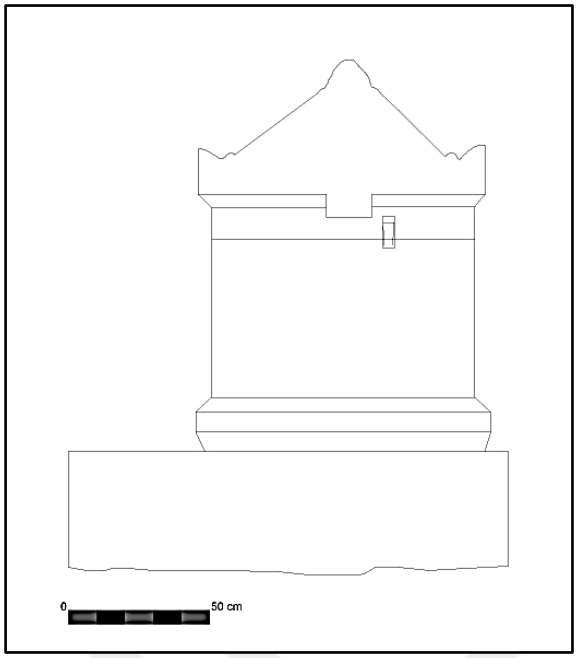
Çiz. 52.

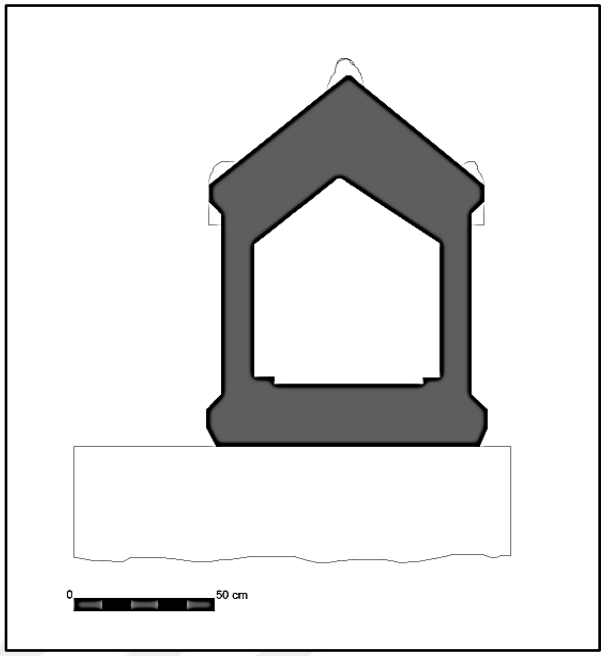
Çiz. 53.

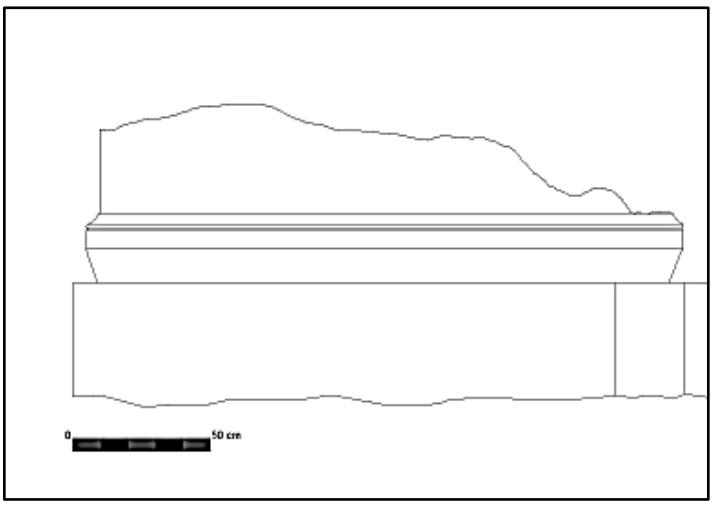
Çiz. 54.

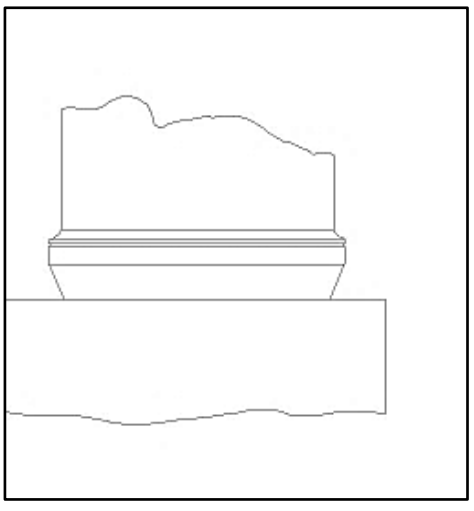
Çiz. 55.

Çiz. 56.

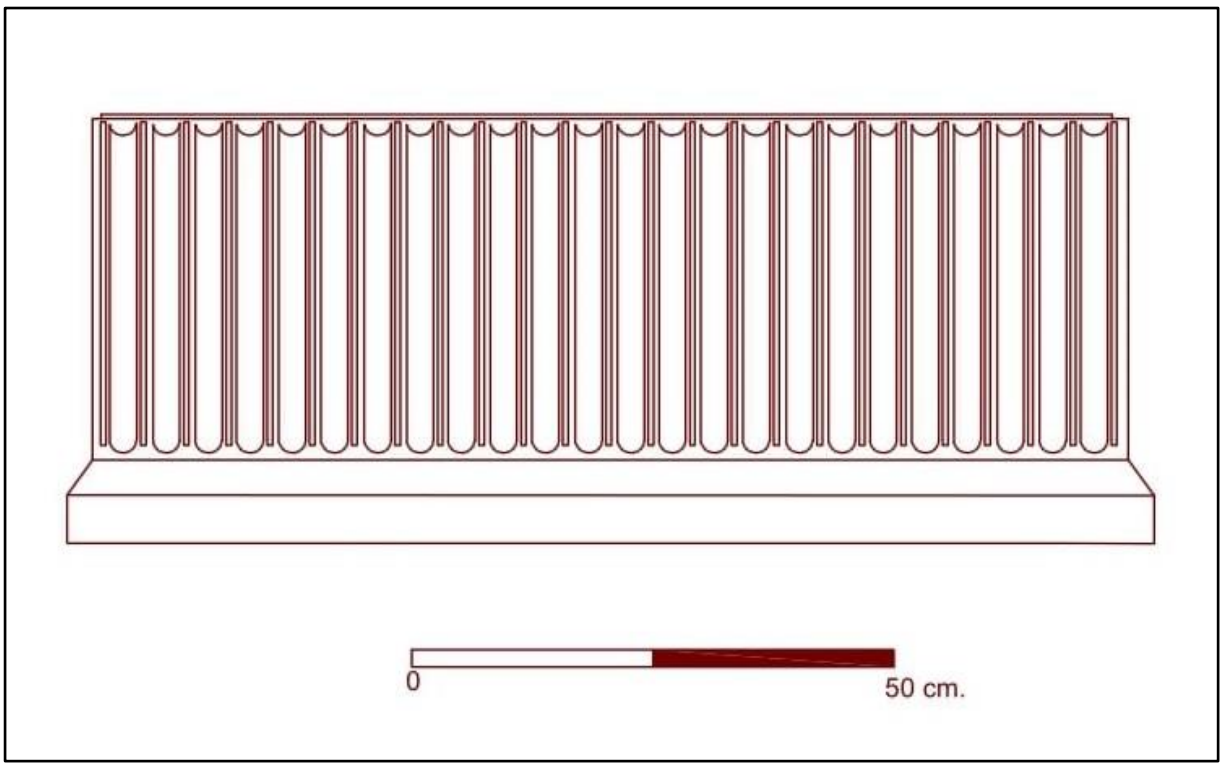
Çiz. 57.

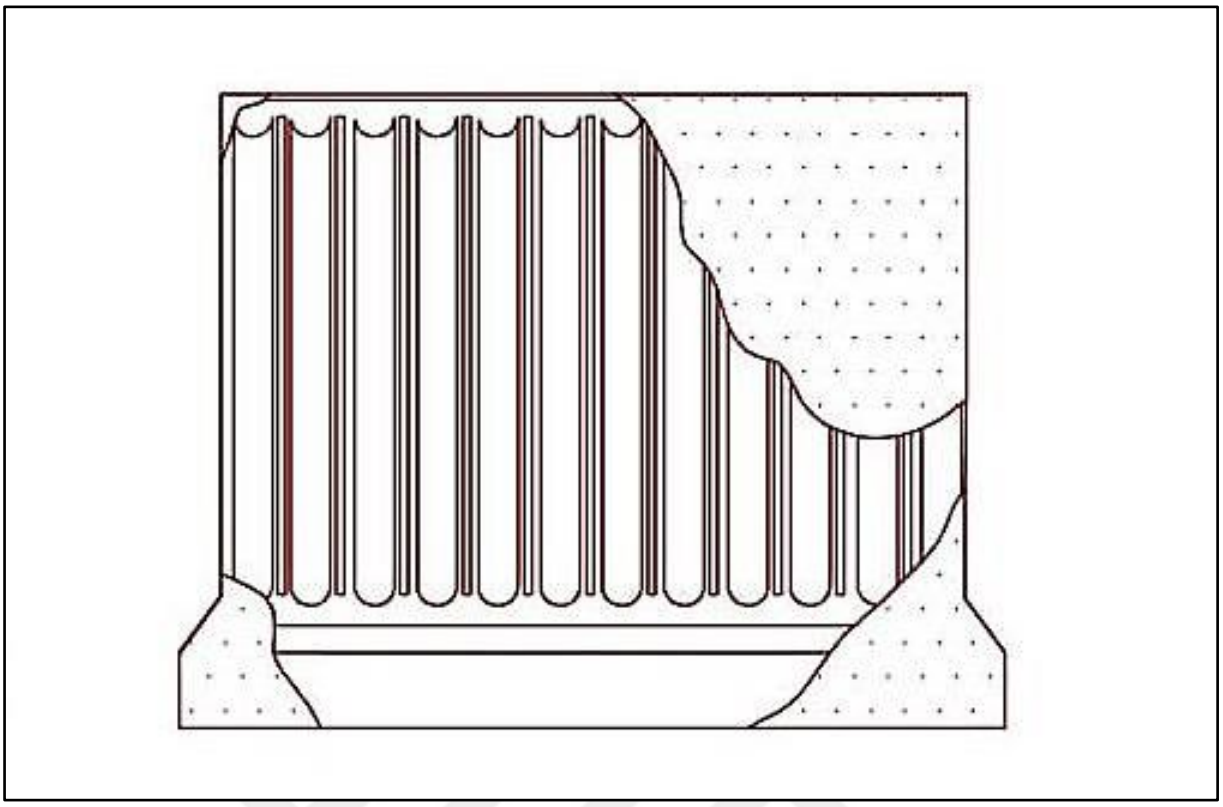
Çiz. 58.

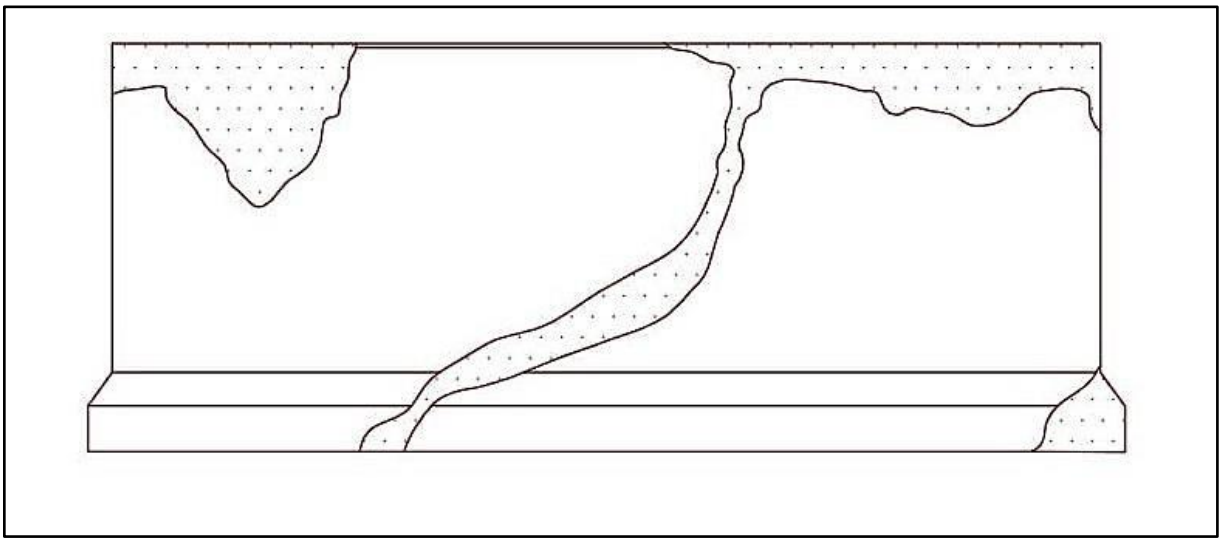
Çiz. 59.

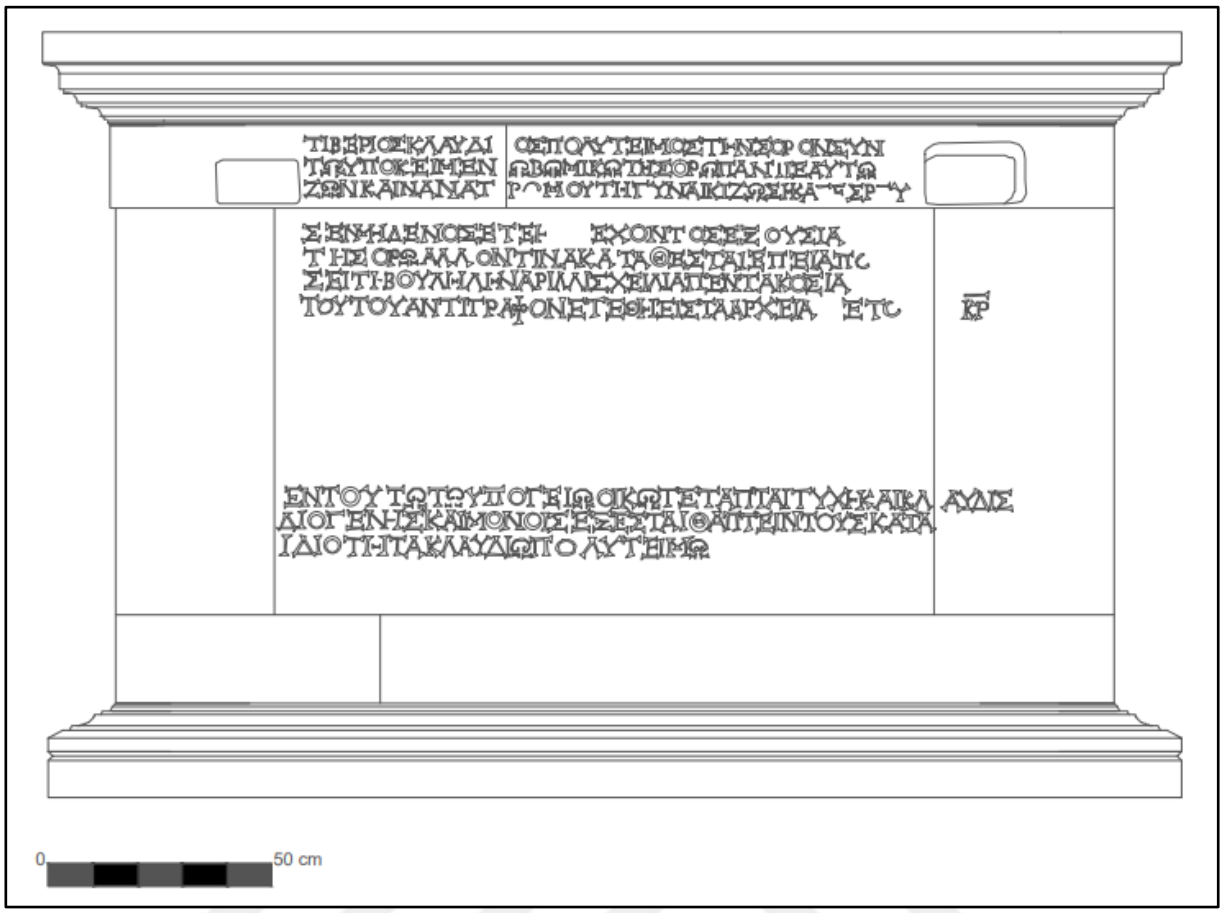
Çiz. 60.

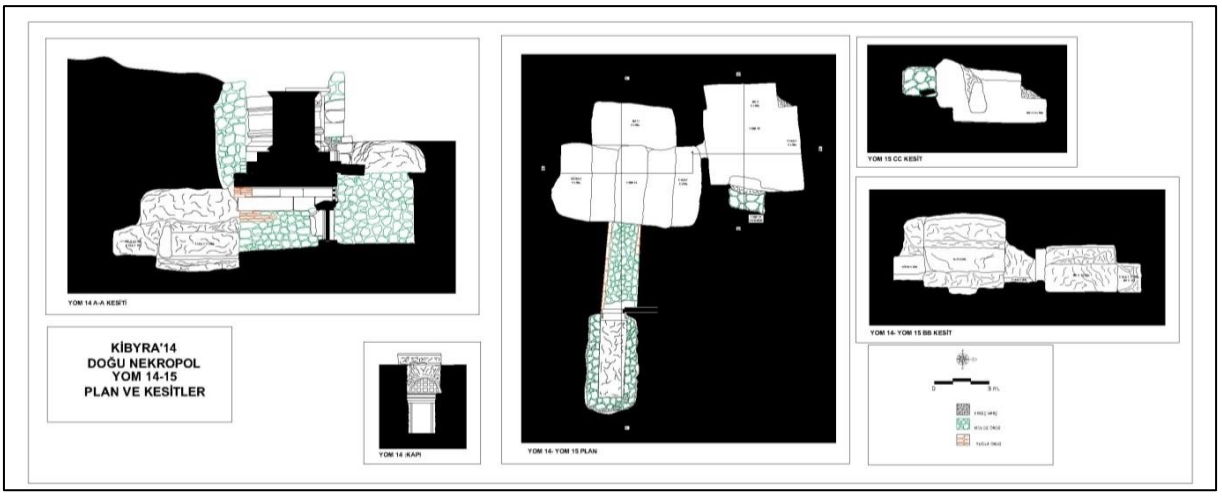
Çiz. 61.

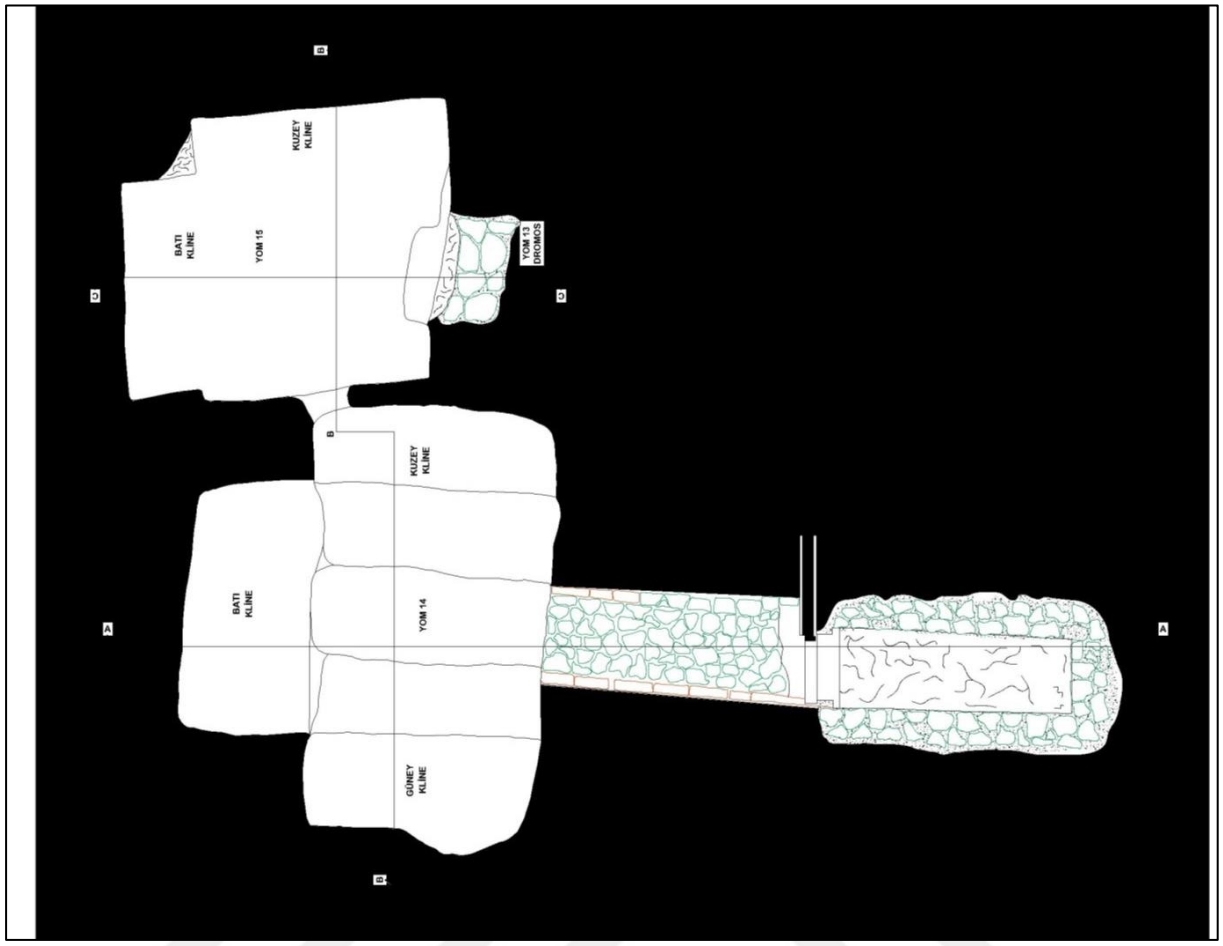
Çiz. 62.

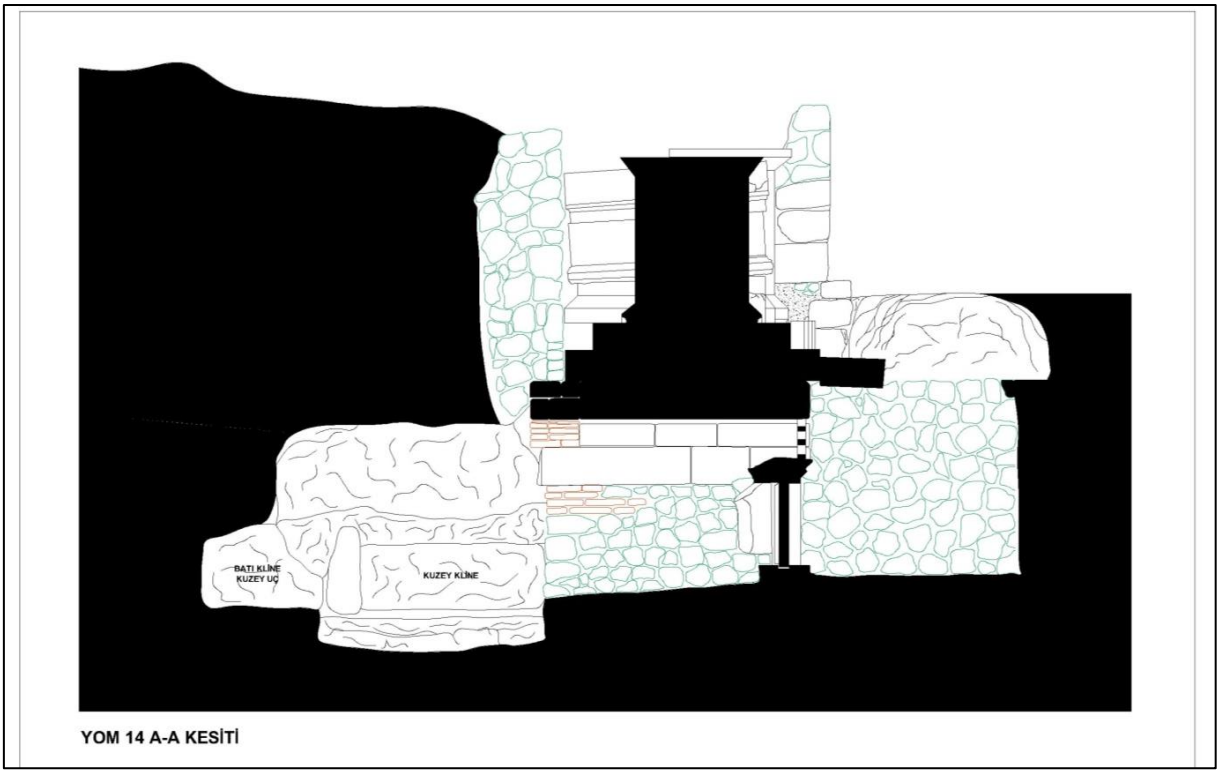
Çiz. 63.

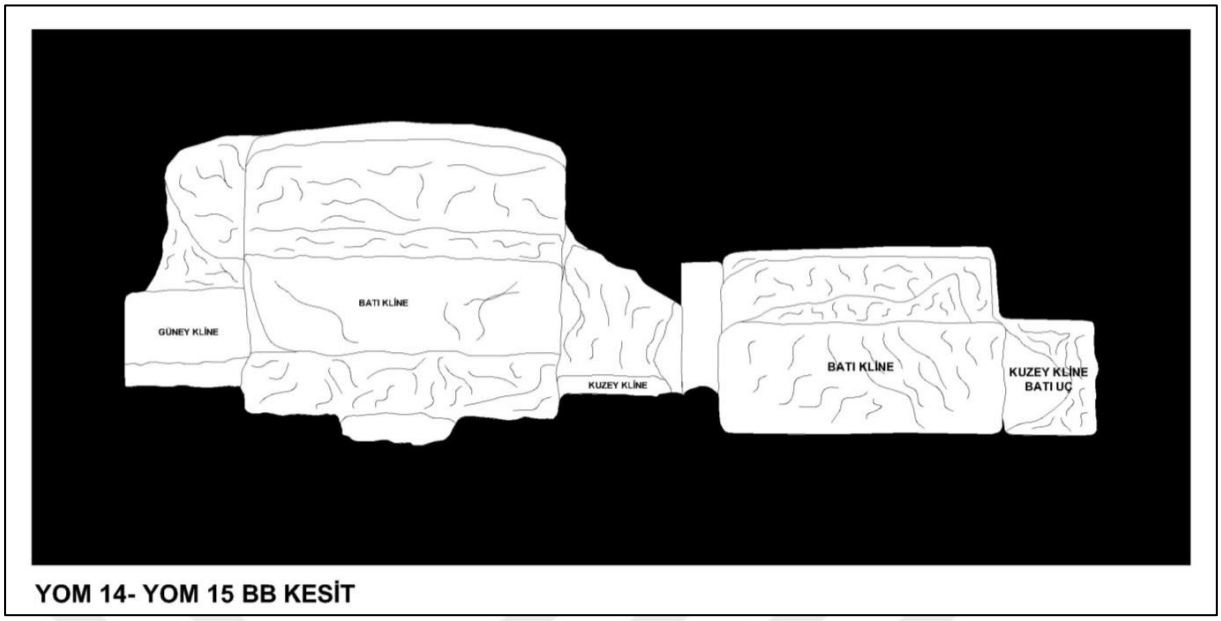
Çiz. 64.

KUZEY KLİNE
BATI KLİNE
YOM 15
YOM 13 DROMOS
KUZEY KLİNE
BATI KLİNE
YOM 14
GÜNEY KLİNE

Çiz. 65.

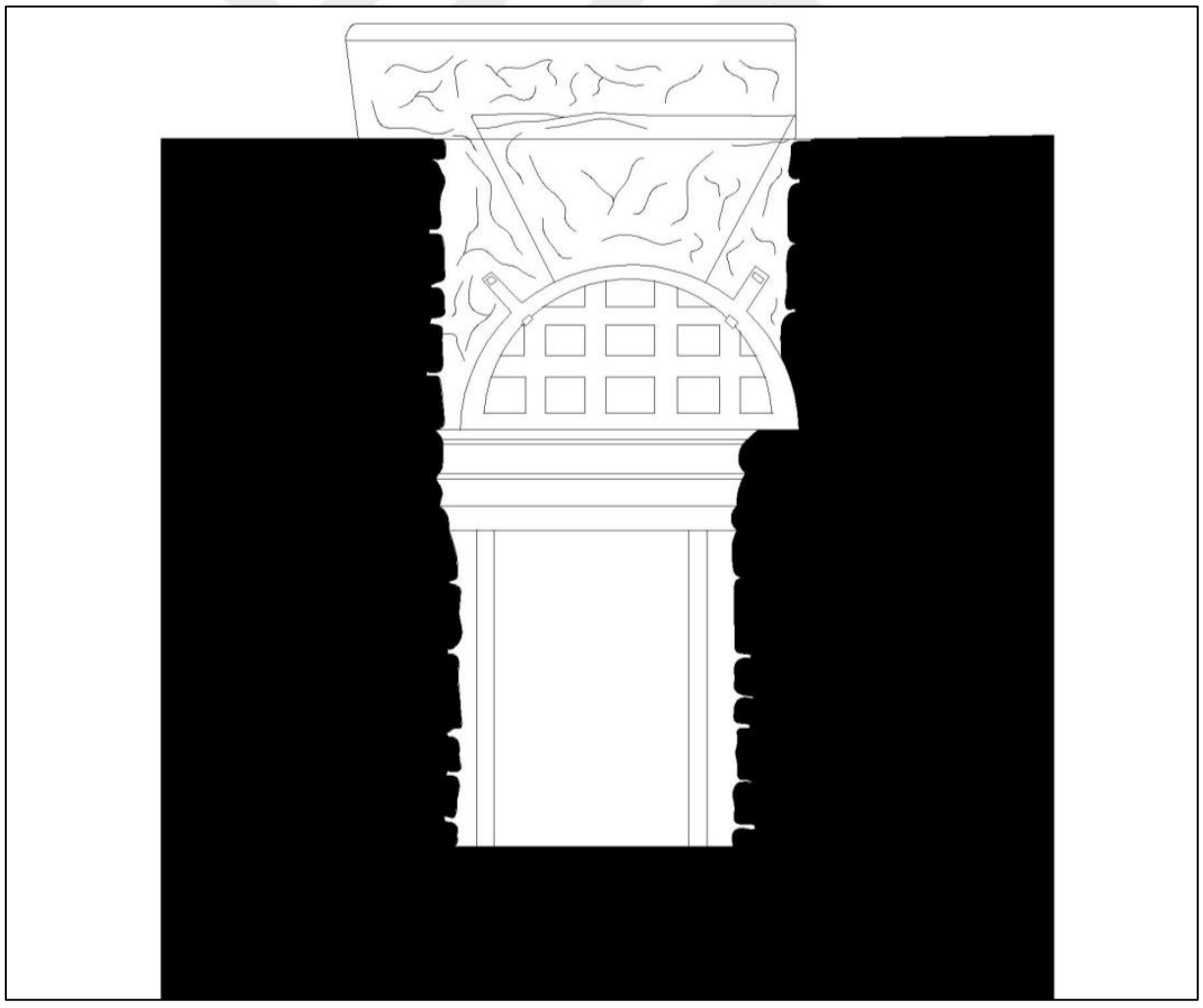

BATI KLİNE KUZEY UÇ
KUZEY KLİNE
YOM 14 A-A KESİTİ

Çiz. 66.

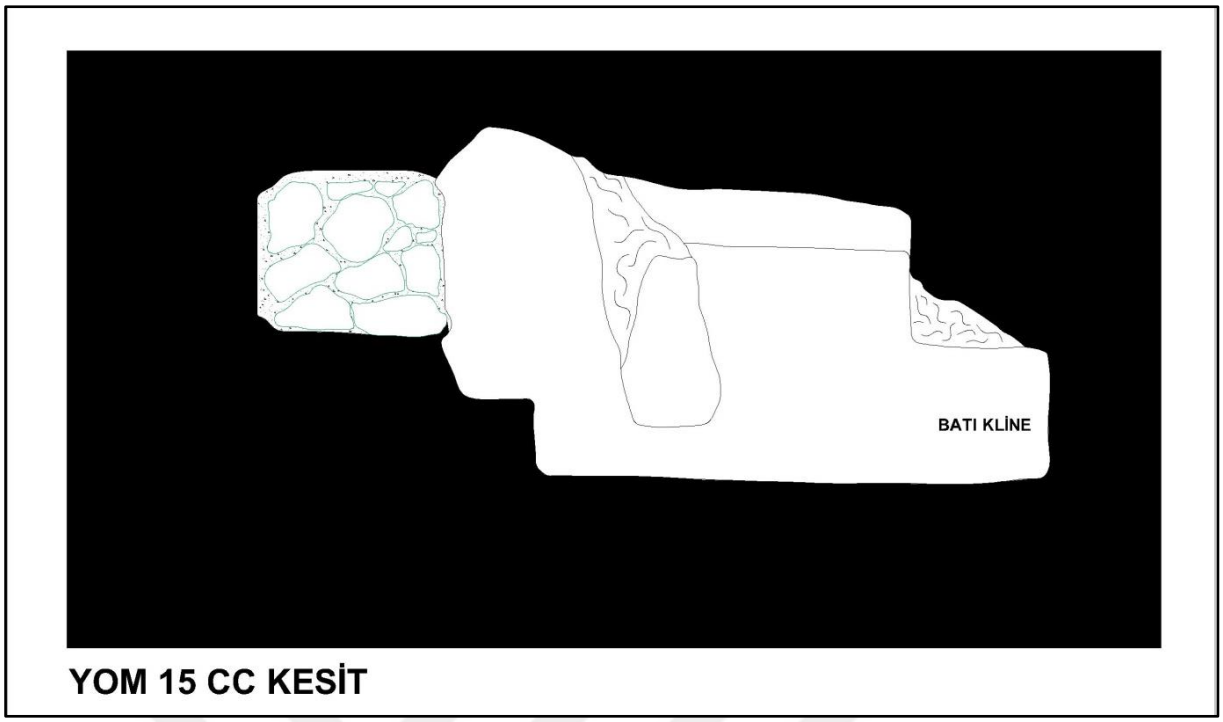

YOM 14- YOM 15 BB KESİT

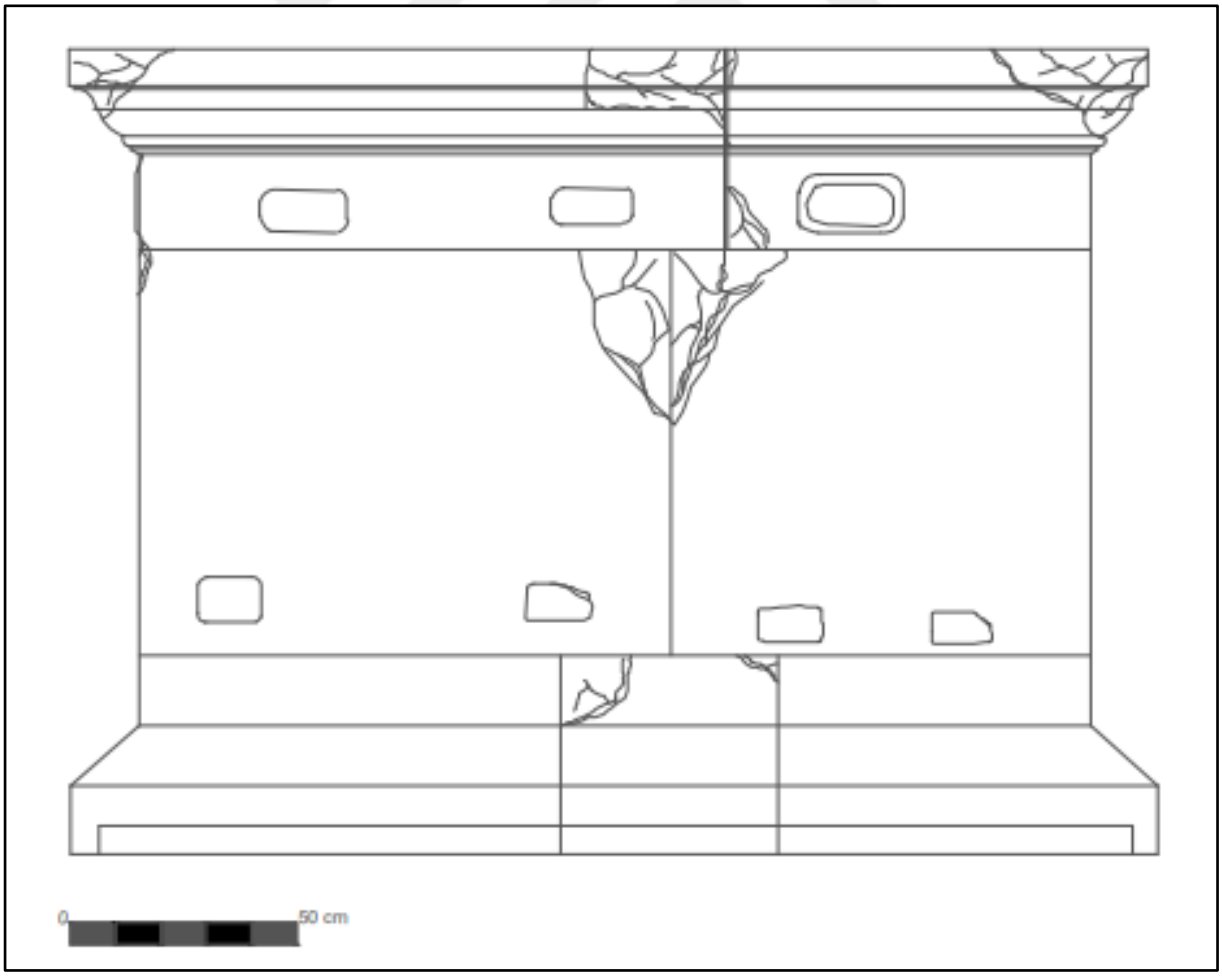
Çiz. 67.

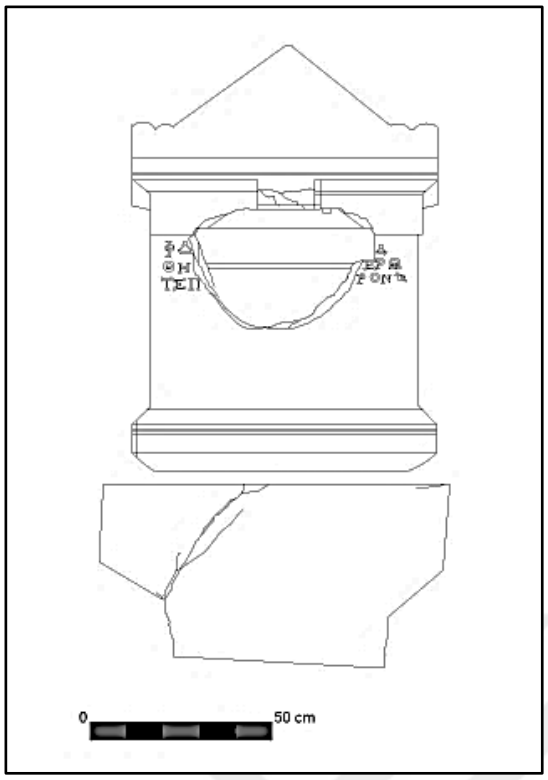
Çiz. 68.

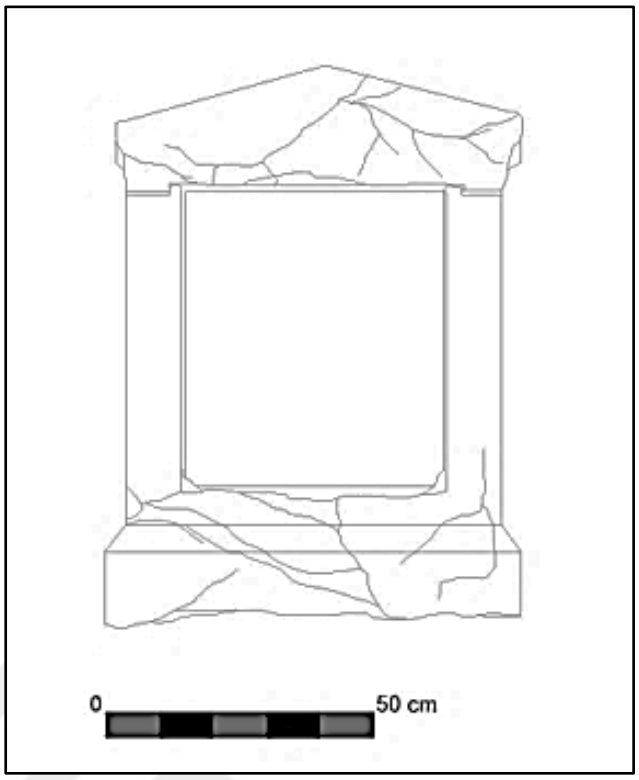
Çiz. 69.

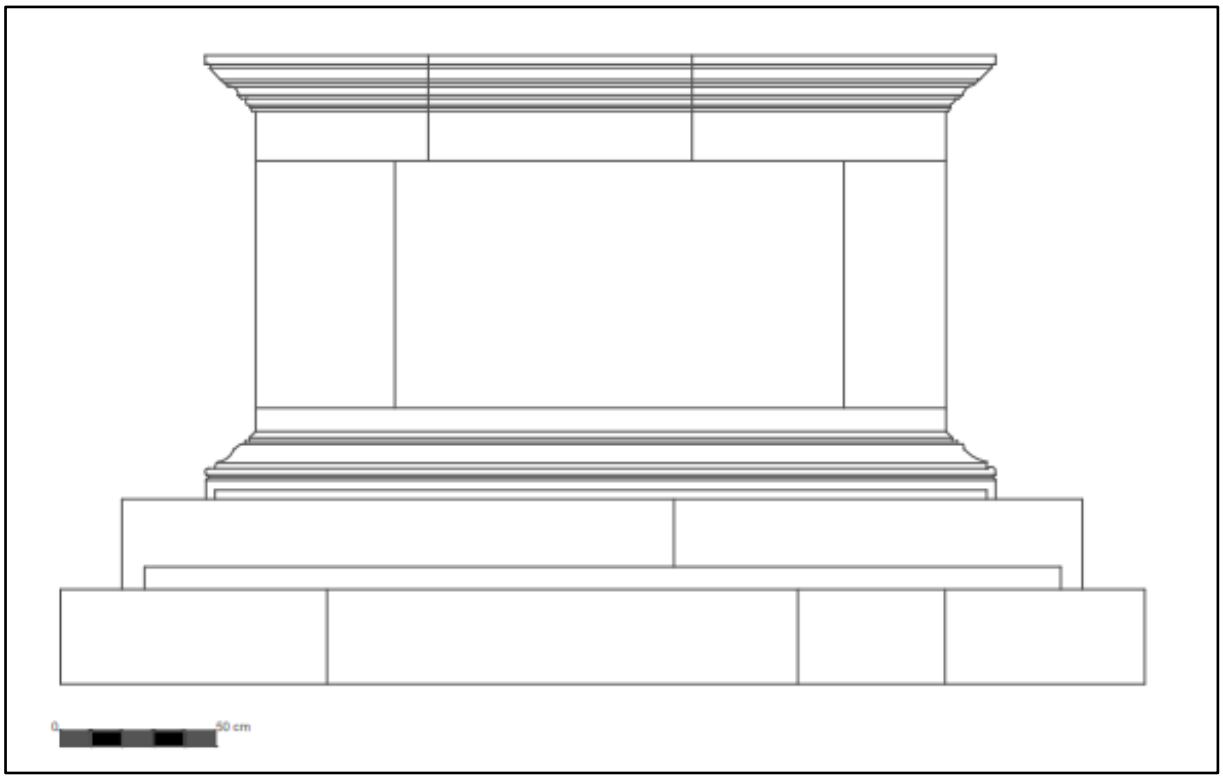
Çiz. 70.

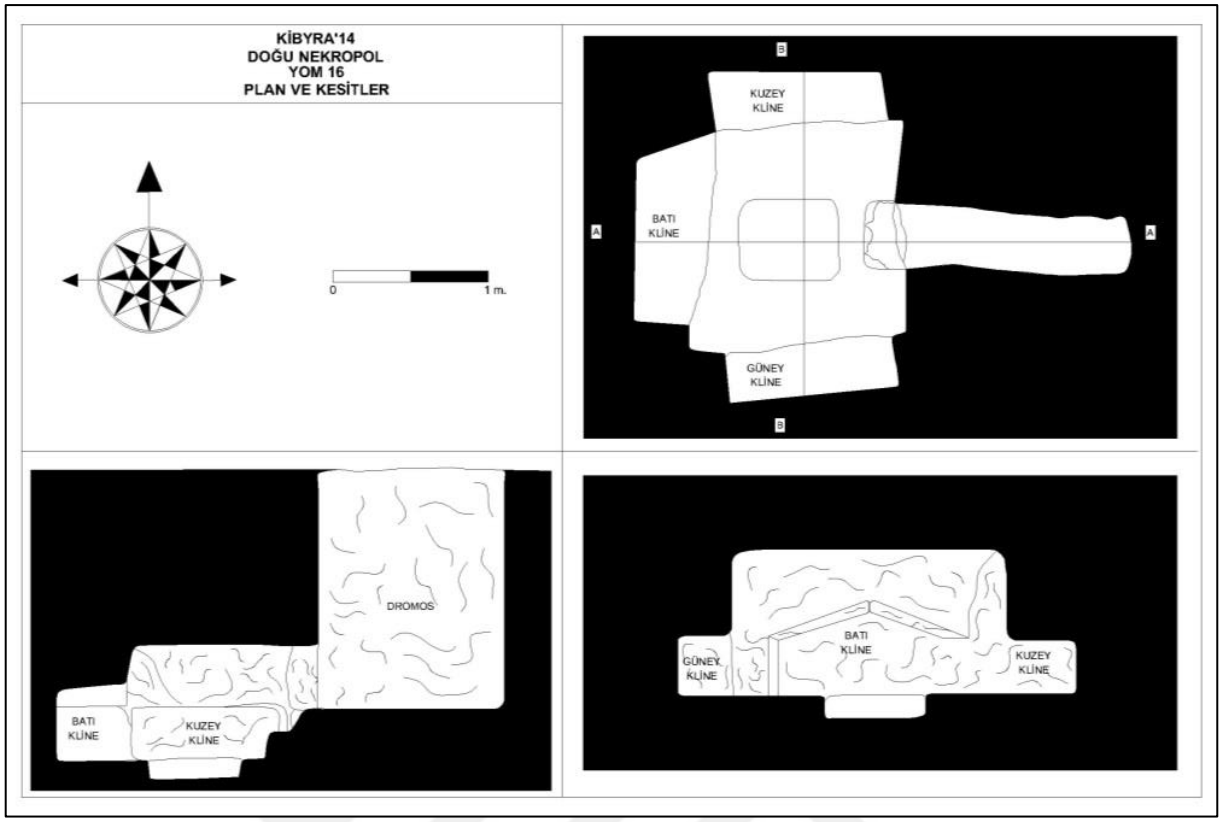
Çiz. 71.

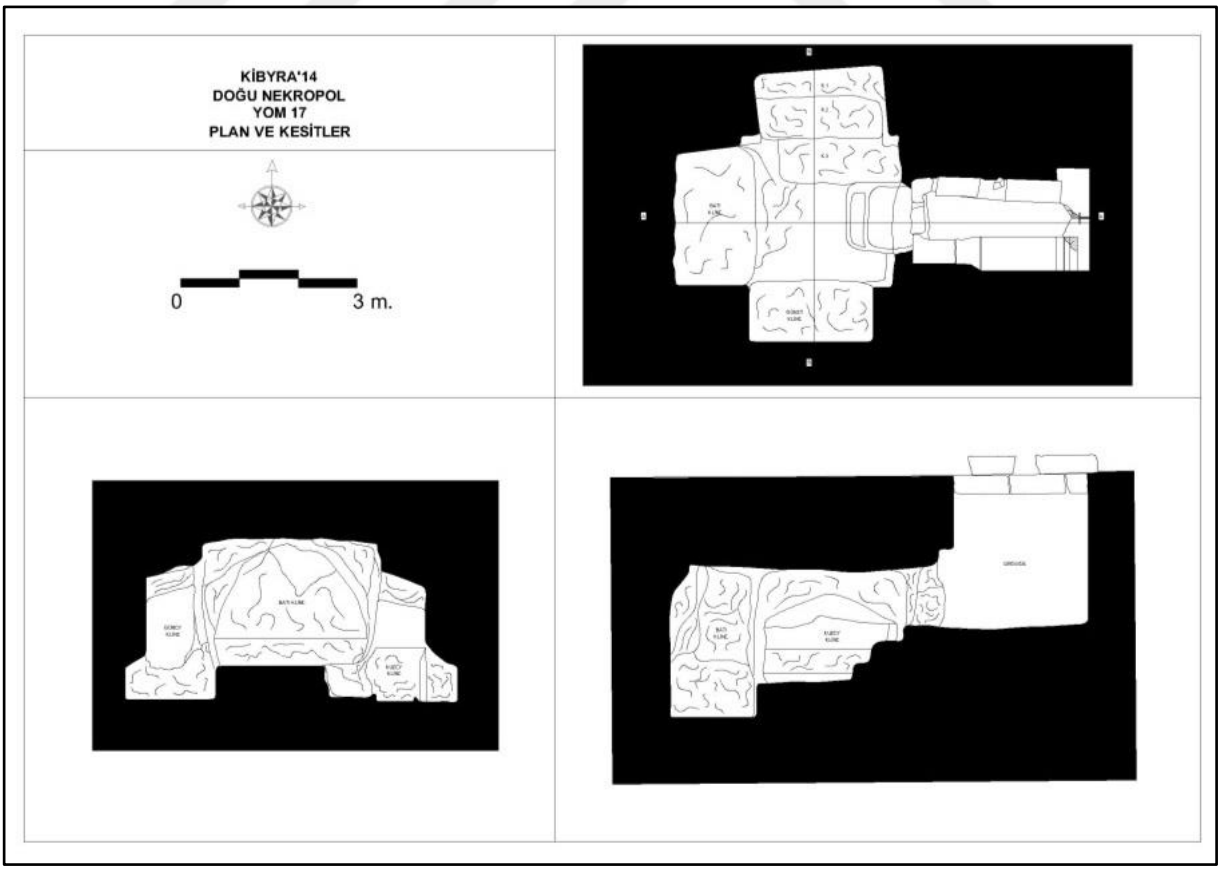
Çiz. 72.

Çiz. 73.

KİBYRA'14
DOĞU NEKROPOL
YOM 16
PLAN VE KESİTLER
0
1 m.
KUZEY KLİNE
BATI KLİNE
GÜNEY KLİNE
A
A
B
B
DROMOS
BATI KLİNE
KUZEY KLİNE
GÜNEY KLİNE
BATI KLİNE
KUZEY KLİNE

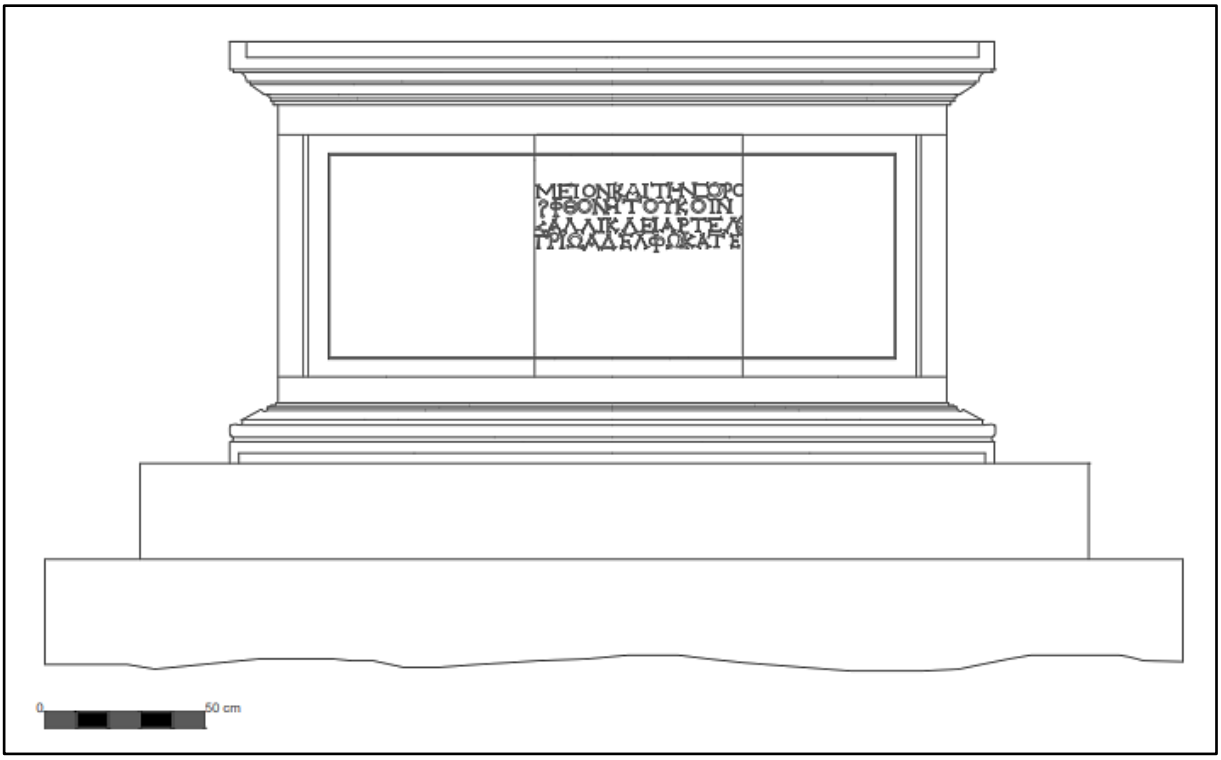
Çiz. 74.

KİBYRA'14
DOĞU NEKROPOL
YOM 17
PLAN VE KESİTLER
0
3 m.

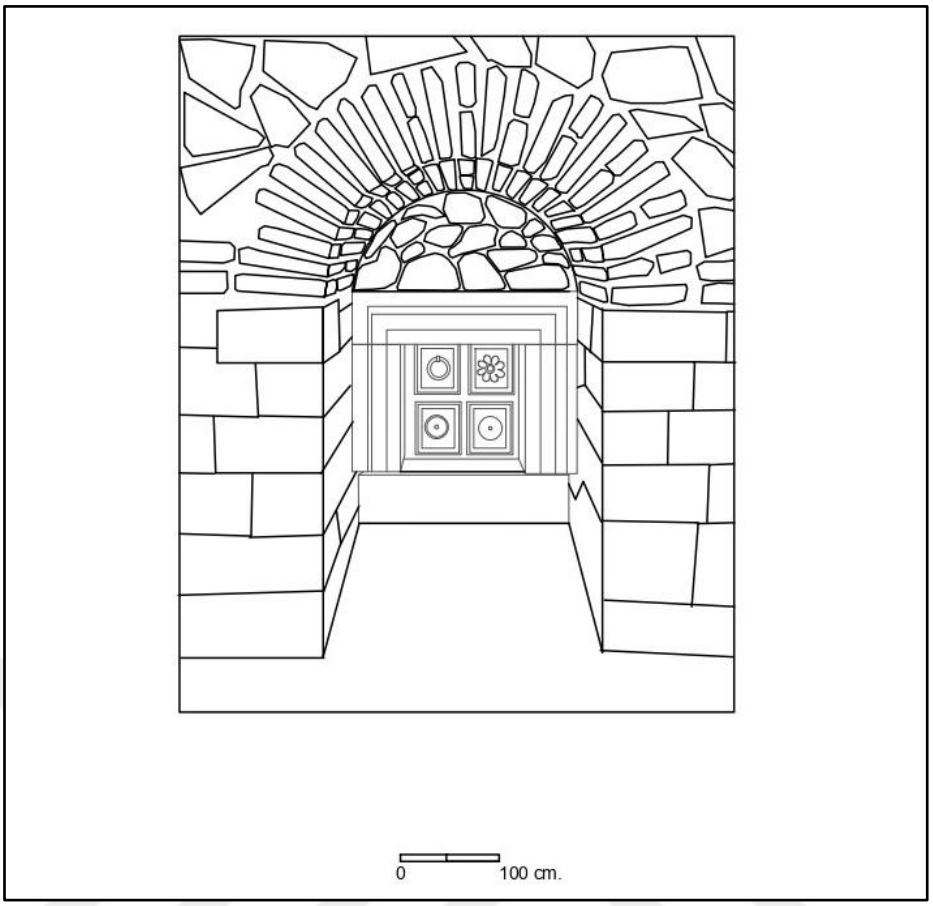
Çiz.75.

ΤΙ ΚΛΑΙΔΙΟΣ ΦΙΛΗΤΟΣ
ΚΑΛΛΙΟΠΗΤΗΙΔΙΑΓΥΝΑΙΚΙ
ΣΕΜΝΗΘΕΑΧΕΝΕΚΑΙΑΥΤΩ
ΚΑΙΕΛΠΙΔΙΖΩΝ
0
50 cm

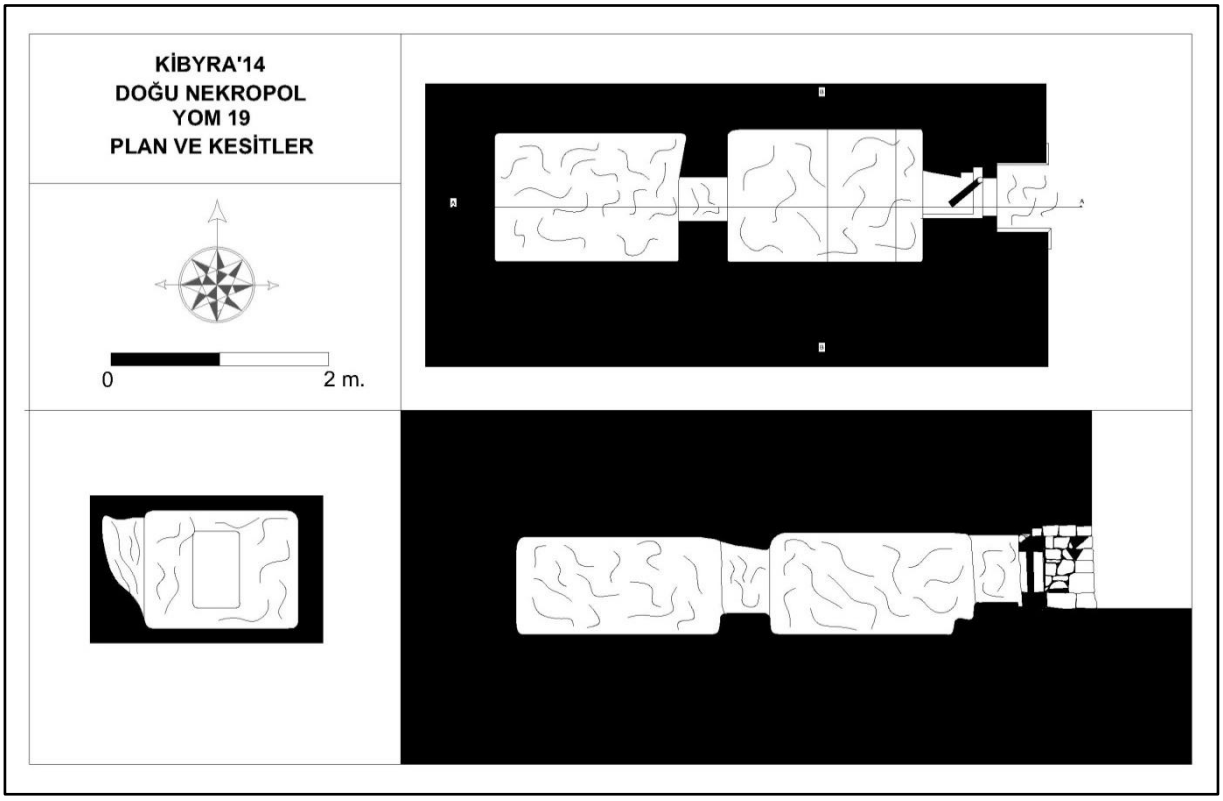
Çiz. 76.

0
50 cm

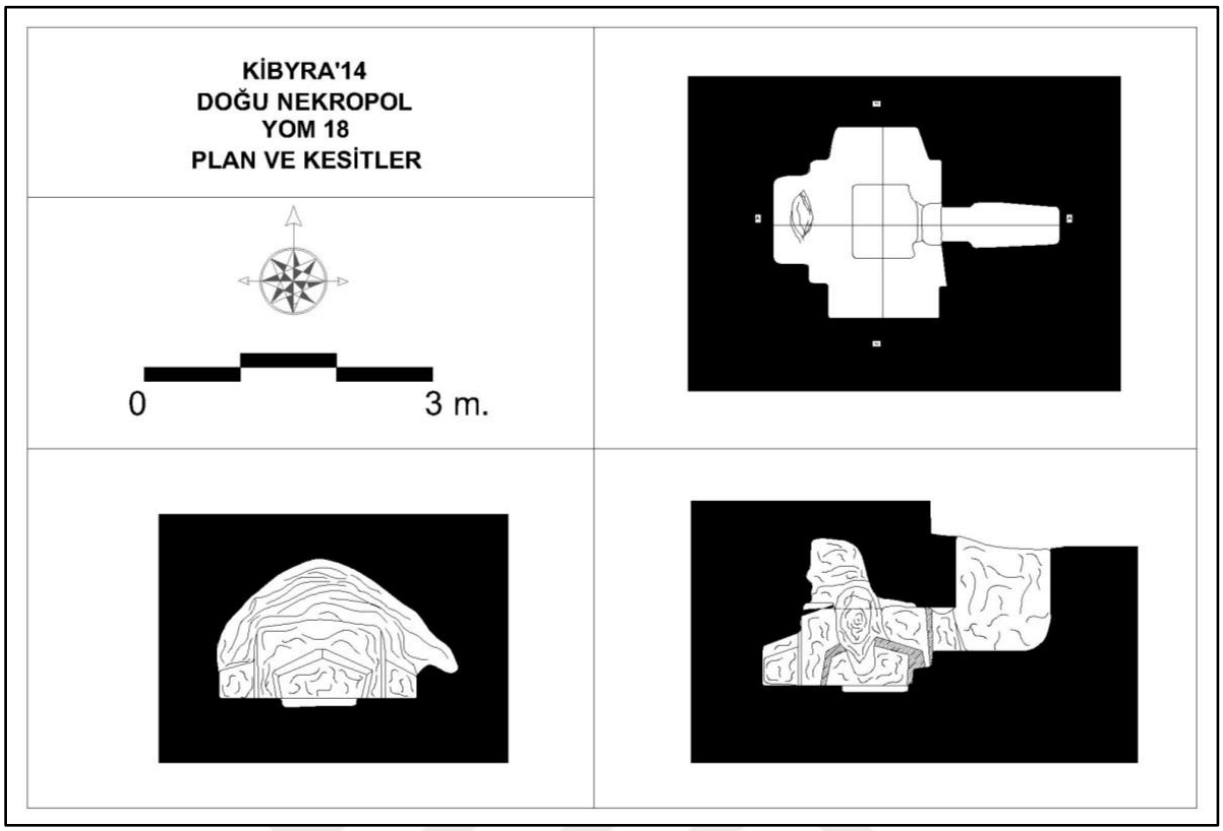
Çiz. 77.

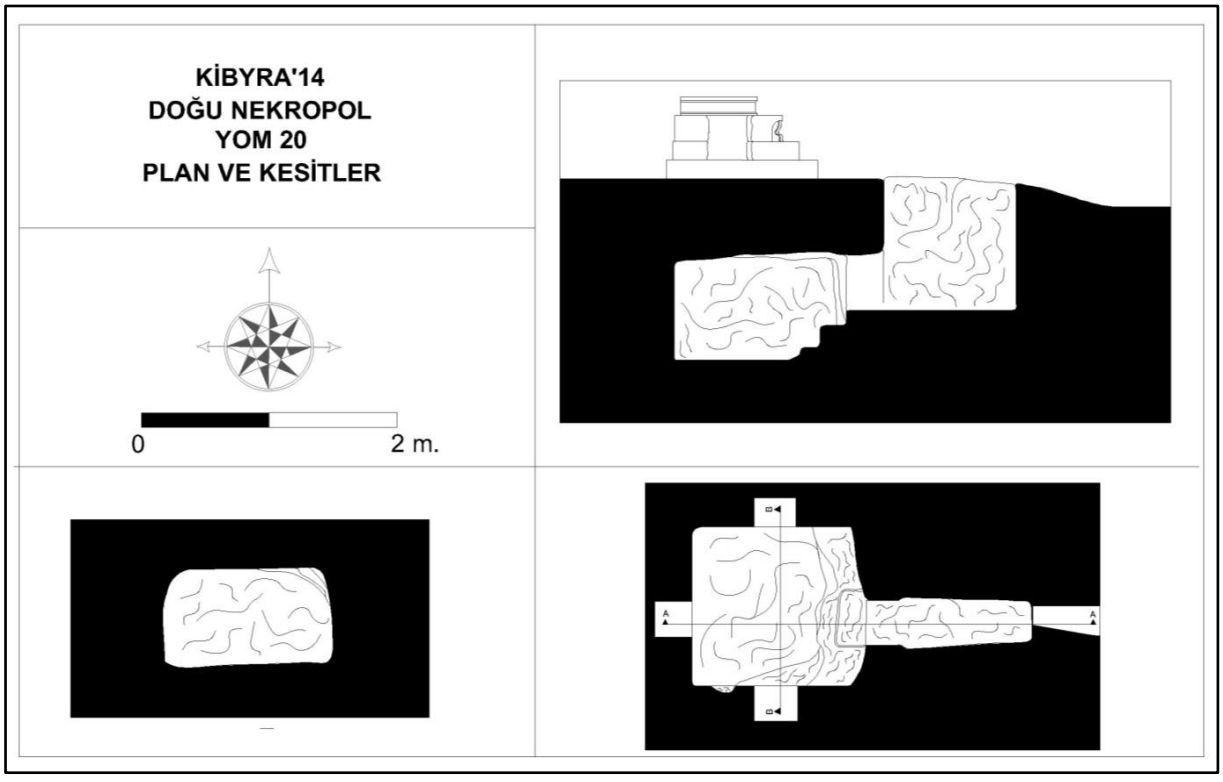
Çiz. 78a.

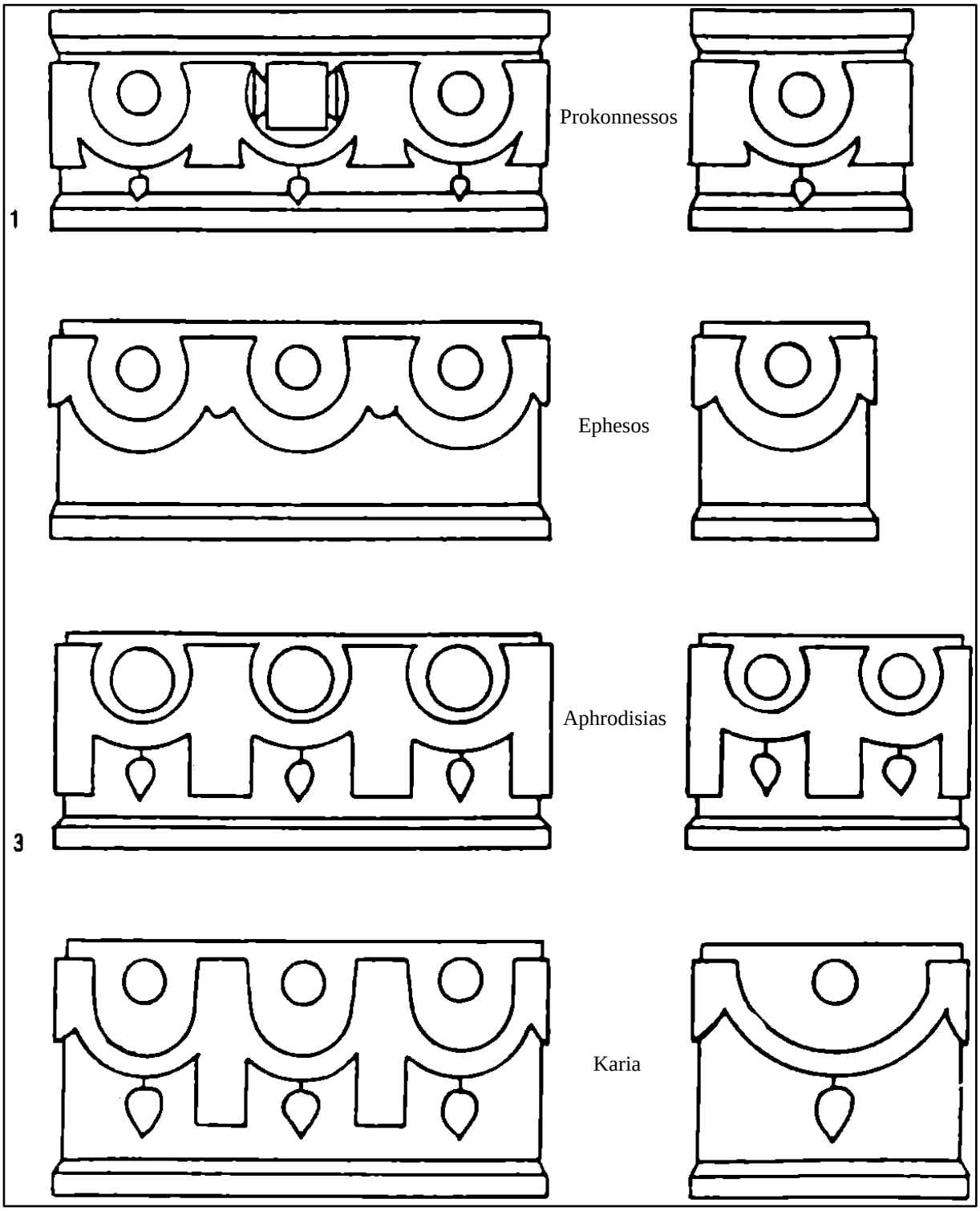
Çiz. 78b.

KİBYRA'14
DOĞU NEKROPOL
YOM 18
PLAN VE KESİTLER
0
3 m.

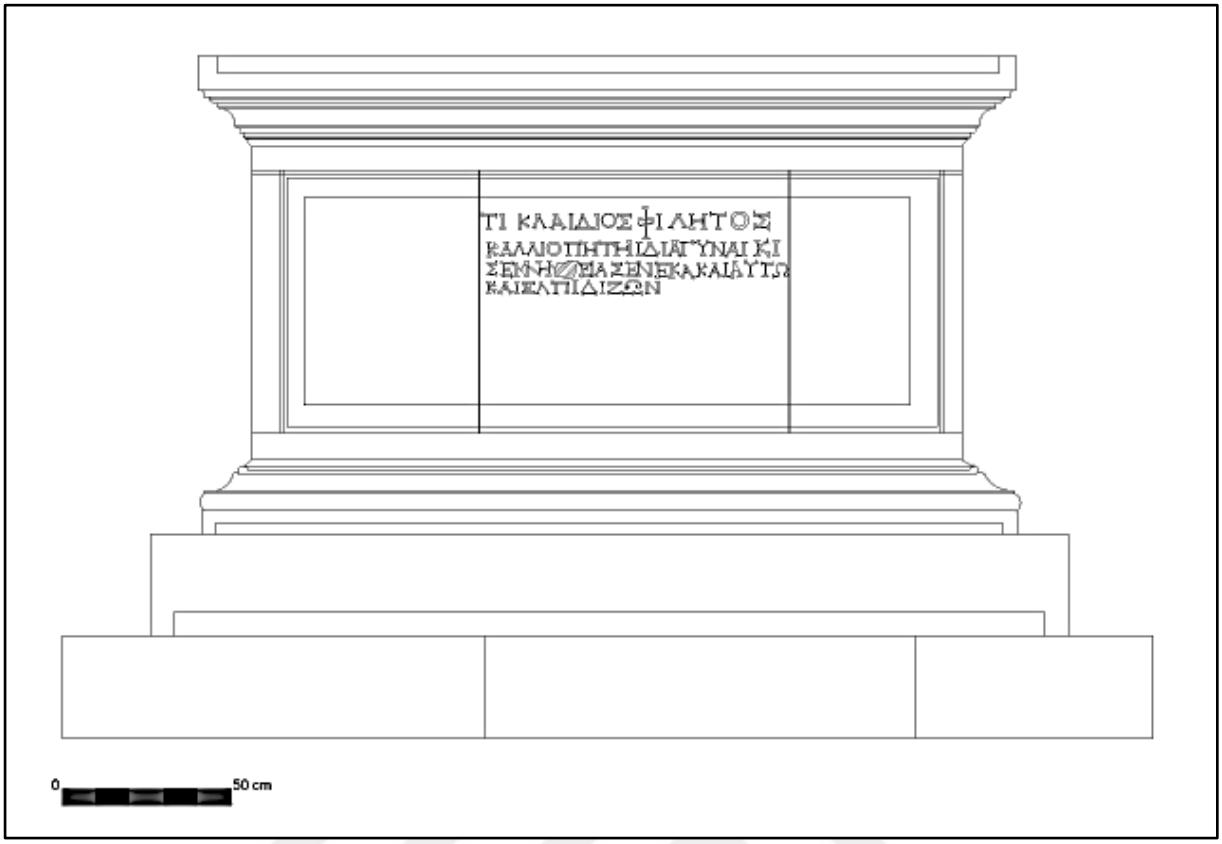
Çiz. 79.

KİBYRA'14
DOĞU NEKROPOL
YOM 20
PLAN VE KESİTLER
0
2 m.

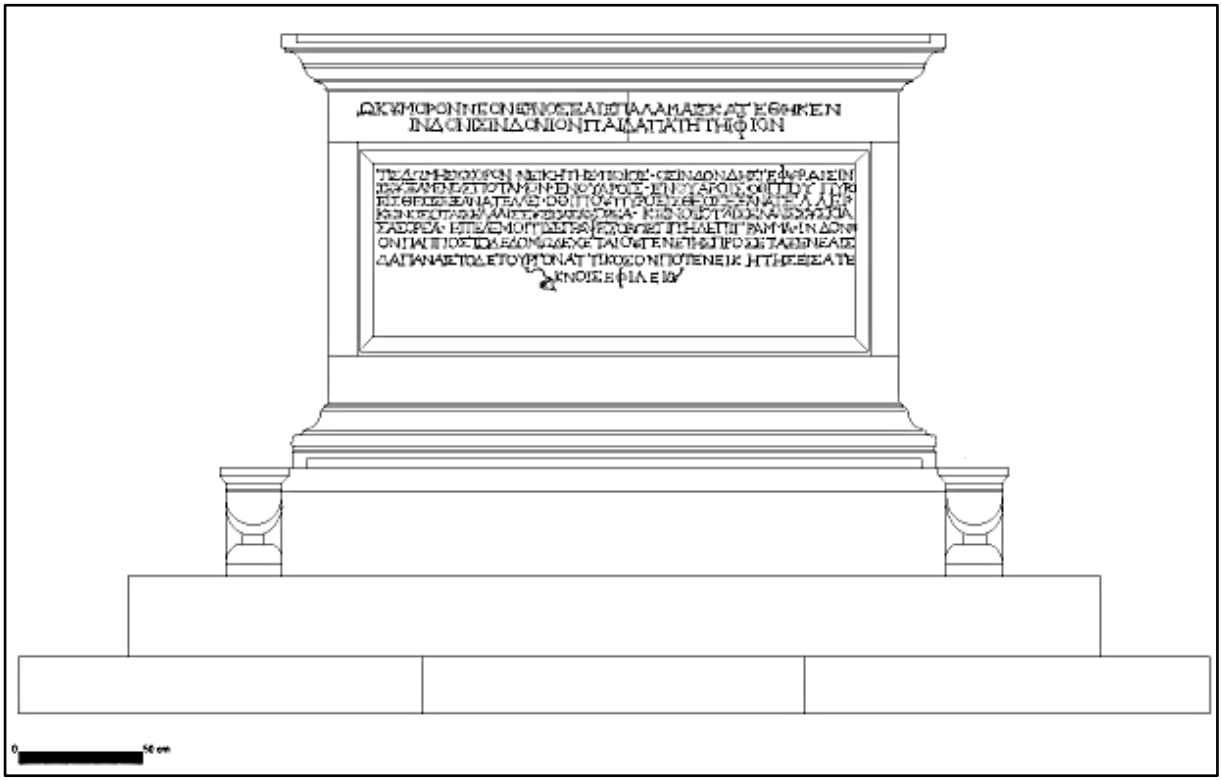
Çiz. 80.

Çiz. 81.

ΤΙ ΚΛΑΙΔΙΟΣ ΦΙΛΗΤΟΣ
ΚΑΛΛΙΟΤΙΝΗΤΗΙΔΙΑΙΓΥΝΑΙΚΙ
ΣΕΜΝΗΙΘΕΙΑΣΕΝΕΚΑΚΑΙΑΥΤΩ
ΚΑΙΣΑΤΠΙΔΙΖΩΝ
0
50 cm

Çiz. 82.

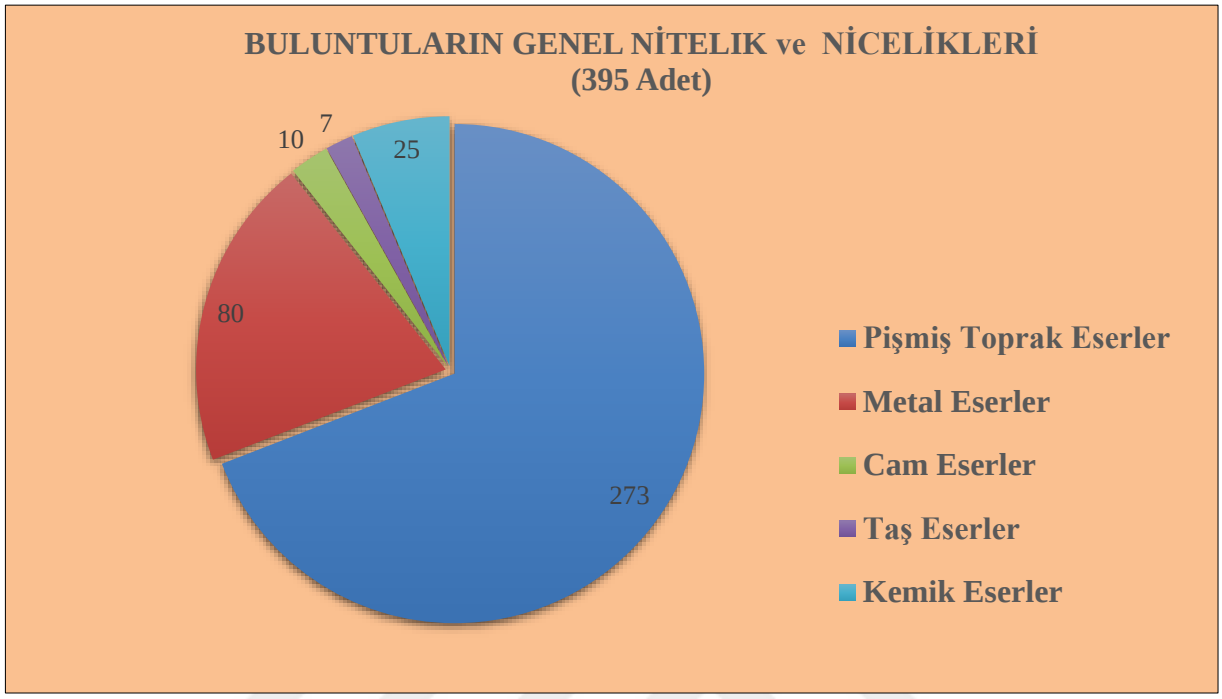

ΔΟΚΙΜΟΤΟΝΝΕΟΝΕΠΙΝΟΣΤΕΛΕΠΤΑΛΑΜΑΞΕΚΑΤΕΘΗΚΕΝ
ΙΝΑΟΙΣΙΝΕΙΝΑΓΩΝΙΤΑΙΔΑΤΑΤΗΤΗΦΙΩΝ
0
50 cm

Çiz. 83.

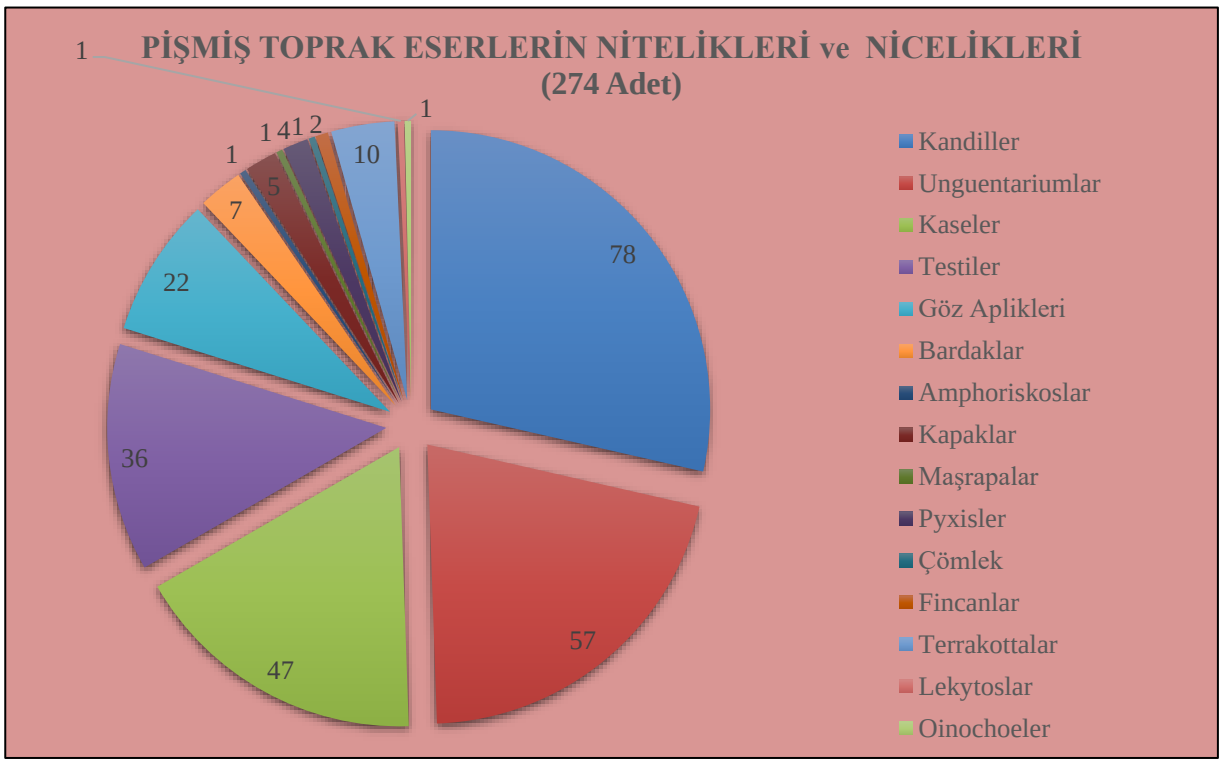
GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Buluntuların Nitelik ve Nicelikleri 537
Grafik 2: Pişmiş Toprak Eserlerin Nitelikleri ve Nicelikleri 537
Grafik 3: Cam Eserlerin Nitelikleri ve Oranları 538
Grafik 4: Kemik Eserlerin Nitelikleri ve Oranları 538
Grafik 5: Metal Eserlerin Nitelikleri ve Oranları 539
Grafik 6: Metal Eserlerin Nitelikleri ve Nicelikleri 539
Grafik 7: Taş Eserlerin Nitelikleri ve Oranları 540

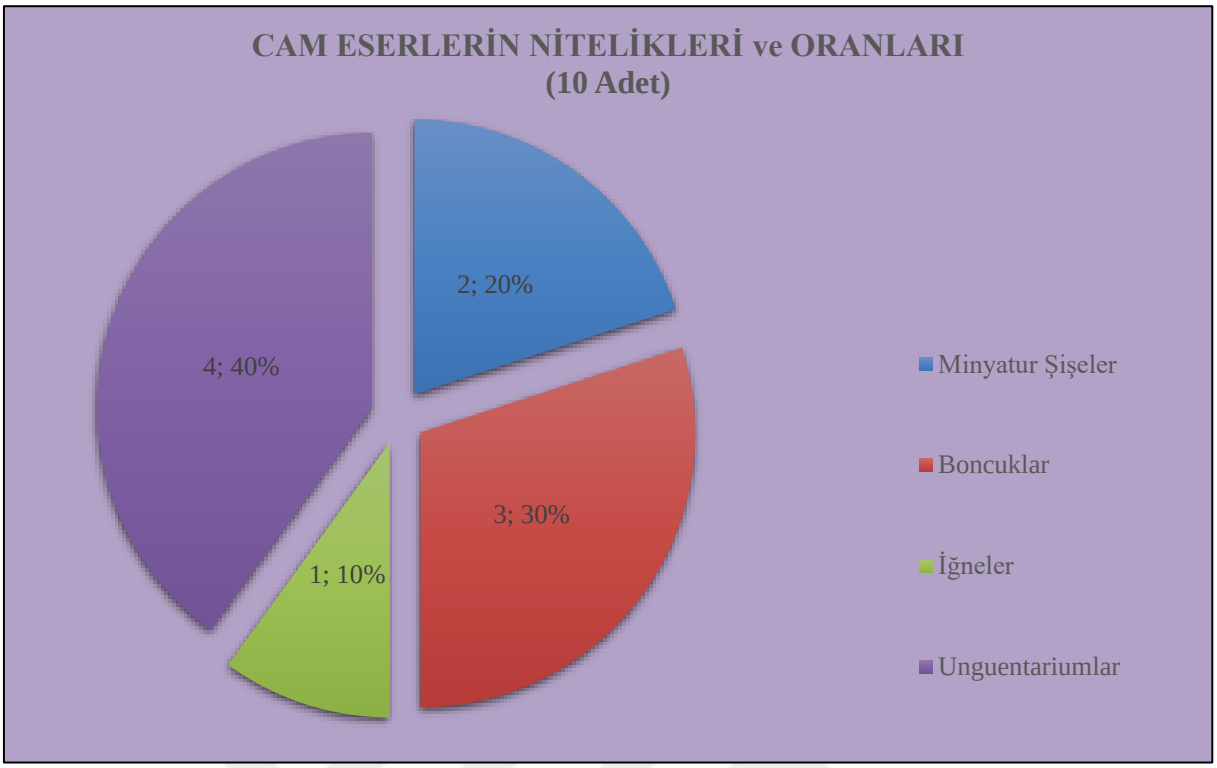
GRAFİKLER

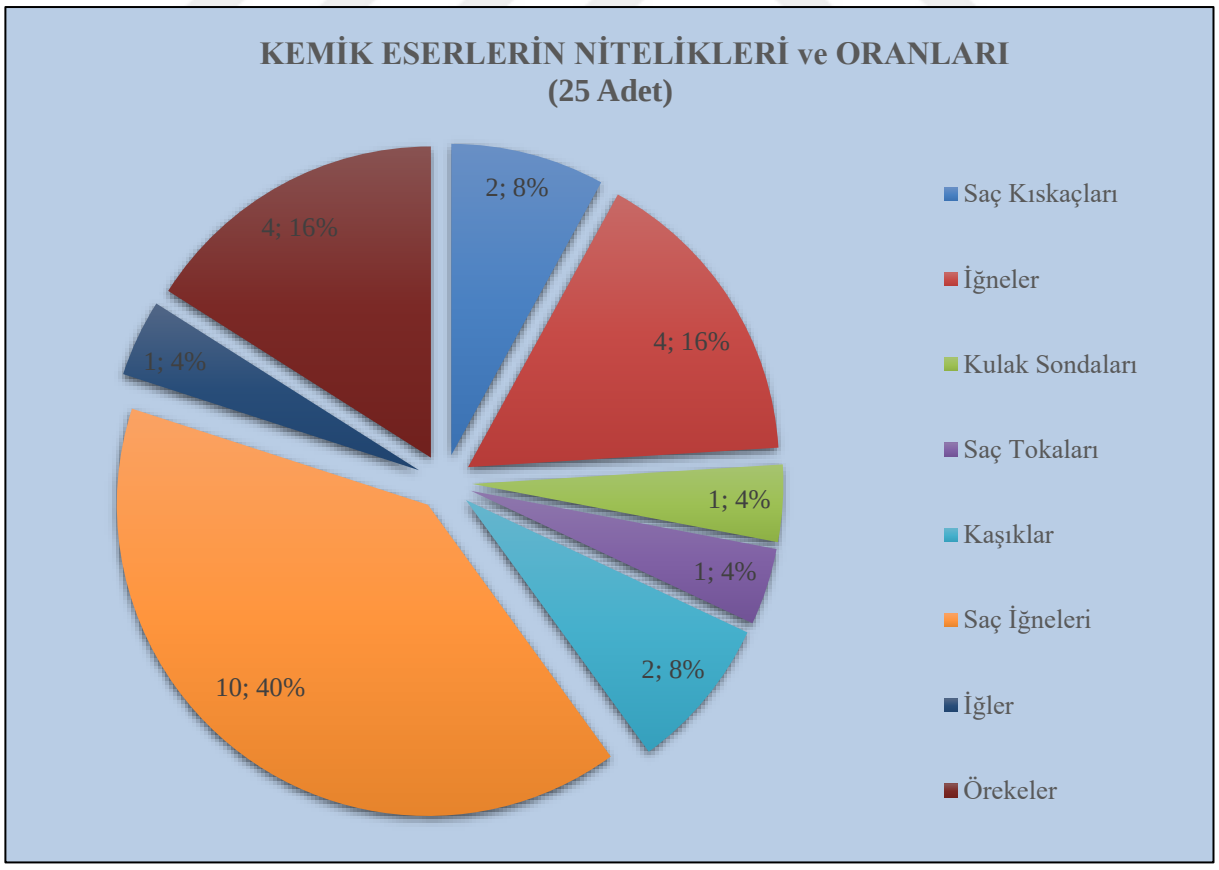
Grafik 1.

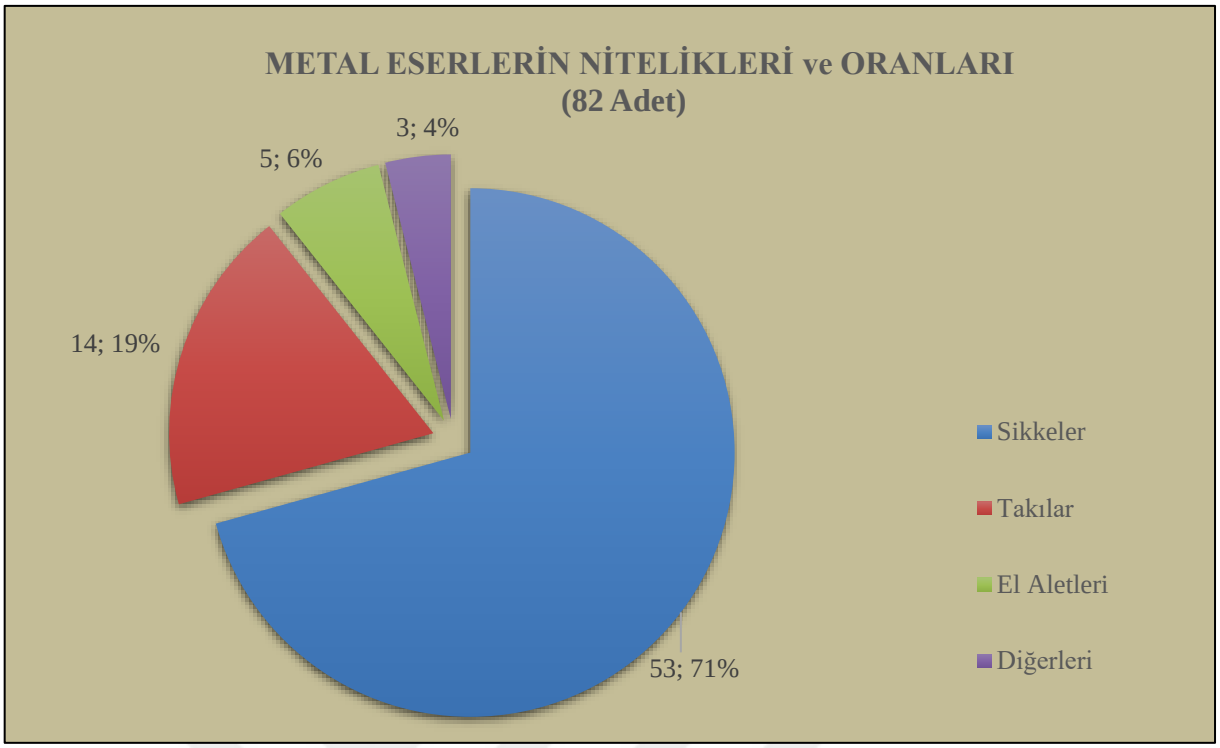
Grafik 2.

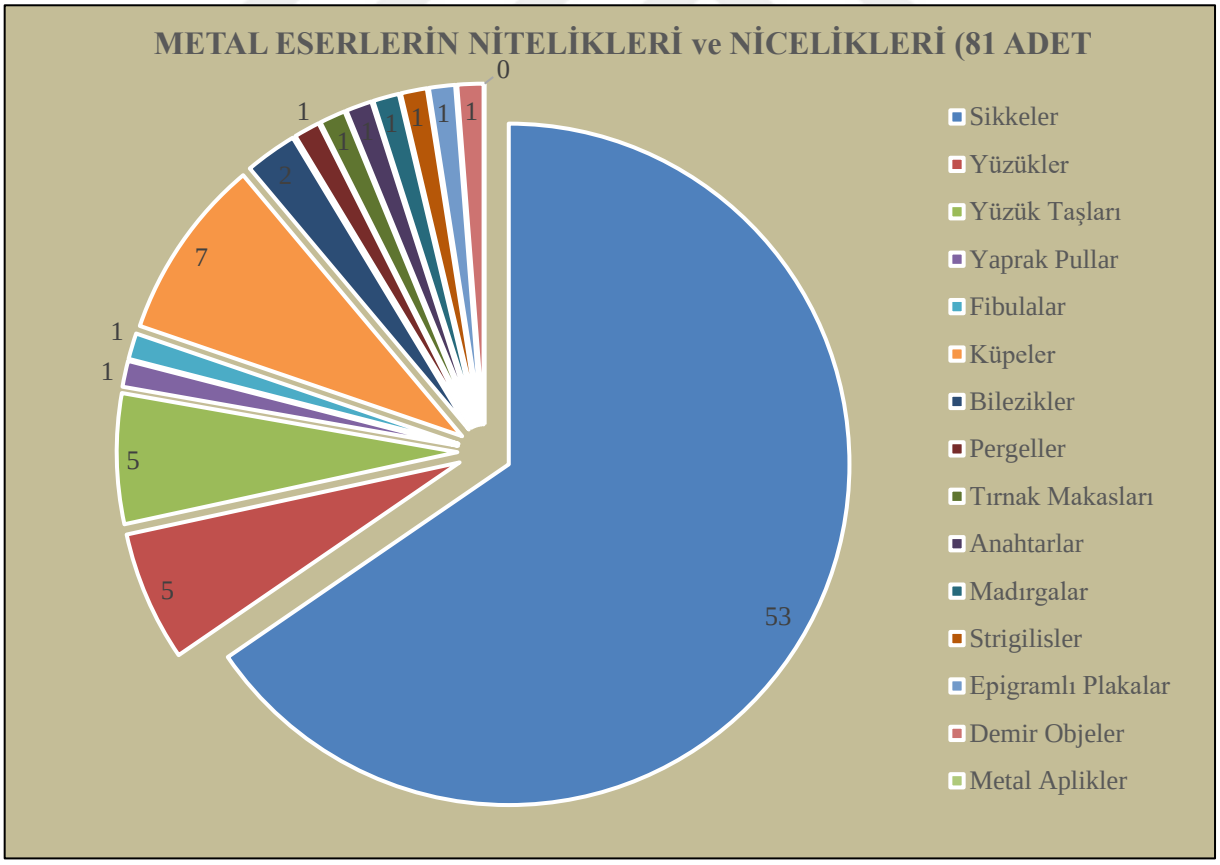
Grafik 3.

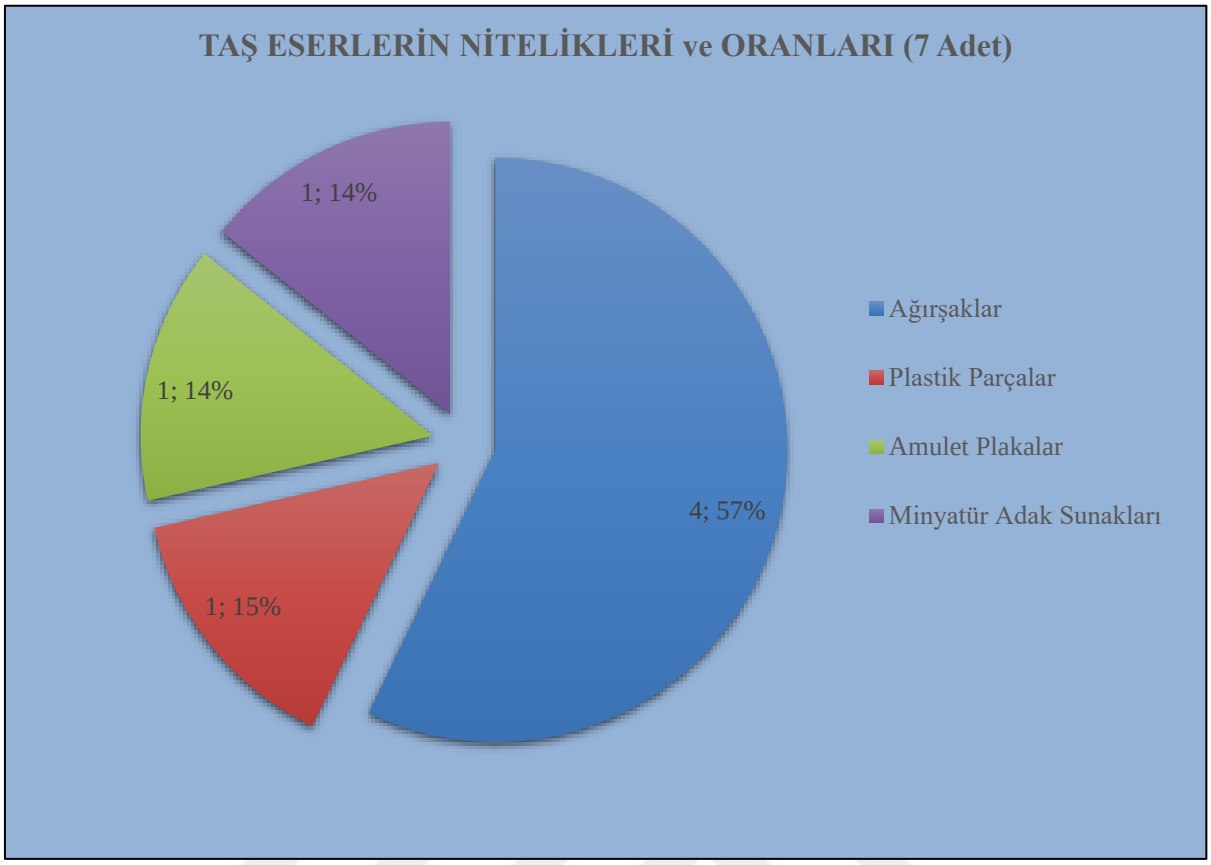
Grafik 4.

Grafik 5.

Grafik 6.

TAŞ ESERLERİN NİTELİKLERİ ve ORANLARI (7 Adet)
1; 14%
1; 14%
4; 57%
1; 15%
Ağırşaklar
Plastik Parçalar
Amulet Plakalar
Minyatür Adak Sunakları

Grafik 7.

BULUNTU KATALOĞU

Kat. No: 001

Adı: Sikke.

Kazı Env. No: KBR’13-03.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, 4 No.’lu Serbest Lahit’in Stylobat Kuzeyi**,** Seviye: 0/-30 cm.

Buluntu Tarihi: 29. 08. 2013.

Materyal: Gümüş.

Ölçüleri: Kal.: 1.07 cm., Çap: 2.00 cm.

Ağırlık: 2.98 gr., Denarius.

Yön: →

ÖY: Diademli imparator başı, etrafında; ANTONINVS AVG PIVS PP TRP COS III.

AY: Caesar başı, etrafında AVRELIVS CAESAR AVG PII F COS.

Dönemi: Antonius Pius, MS 138-161.

Benzerleri: Seaby, 1979: Vol. II, Fig. 21; Cohen, 1882: Vol. II, Fig. 21.

Kat. No: 002

Kazı Env. No: KBR’13-04.

Adı: Sikke.

Materyal: Gümüş.

Buluntu Yeri Anıtsal Oda Mezar, Temenos Önü, Seviye: -10 cm.

Buluntu Tarihi: 08. 07. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 0.2 cm., Çap: 2.03 cm.

Ağırlık: 4.47 gr.

Yön: →

ÖY: Şua taçlı imparator başı etrafında; IMP GORDIANVS FEL AVG

AY: Ayakta duran Liberalitas, sol elinde cornucopiae ve sağ elinde abaküs (para çalklayıcı), etrafında; LIBERALITAS AVG II**.**

Dönemi: Gordianus III, MS 238-244.

Benzerleri: Seaby, 1982: Vol. IV, Fig. 142; Banti ve Simonetti, 1972: Fig. 040.

Kat. No: 003

Kazı Env. No: KBR’13-05.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Anıtsal Oda Mezar Temenos Önü, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 09. 07. 2013.

Ölçüleri: Yük.: 3.07 cm., K.Ç.: 2.05 cm., D.Ç.: 4.07 cm., Uz.: 7.03 cm.

Hamur: 7.5 YR 7/6.

Astar: 2.5 YR 5/8.

Tanımı: Kalıp yapımı, oval formlu, basık haznelidir. İçbükey diskus çember biçimiyle sınırlanır. Geniş eğimli, omuzdan tutamaklı. Diskus: Ortada yağ deliği. Omuz: Kenarlarda plastik kabartma noktalar. Burun: Üçgenimsi. Taban: Düz.

Dönemi: MS 6. yüzyıl.

Benzerleri: Metin, 2012: 682, Kat. No 759; 687, Kat. No 770; Shear, 1922: Vol. 26, No. 4, Pag. 406-407, Fig. 14; Shear 1927: Vol. 31, No. 1, Pag. 24, Fig. 3-4.

Kat. No: 004

Kazı Env. No: KBR’13-06.

Adı: Sikke.

Materyal: Bronz.

Buluntu Yeri: Anıtsal Oda Mezar, Temenos Önü, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 09. 07. 2013.

Ölçüleri: Kal: 0.2 cm., Çap: 1.07 cm.

Ağırlık: 2.07 gr.

Yön: →

ÖY: Diademli İmparator başı etrafında; DN VALENTINIANVS PF AVG.

AY: Ayakta duran Victoria’nın sağ elinde defne çelengi, etrafında; SECVRITAS REIPVBLICAE, kesimde; SMKB (Kyzikos baskısı).

Dönemi: Valentinian, MS 364-367.

Benzerleri: Sear, 2005: Vol. III, Fig. 4103; Cohen, 1888: Vol. VIII, 92, Fig. 37.

Kat. No: 005

Kazı Env. No: KBR’13-07.

Adı: Sikke.

Materyal: Bronz, Gümüş Kaplama.

Buluntu Yeri: Claudii Temenosu, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 11. 07. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 0.2 cm., Çap: 2.04 cm.

Ağırlık: 4.29 gr.

Yön: →

ÖY: Şua taçlı İmparator başı, etrafında; IMP AVRELIANVS AVG.

AY: Askeri elbise içinde miğferiyle Mars, ayakta duran karşısındaki imparatora sağ eliyle globus uzatır. Aralarında elleri arkadan bağlı bir esir. Etrafında; MARS INVICTVS, kesimde; XXI.

Dönemi: Aurelianus, MS 275.

Benzerleri: Cohen, 1884: Vol. IV, Fig. 197.

Kat. No: 006

Kazı Env. No: KBR’13-08.

Adı: Sikke.

Materyal: Gümüş.

Buluntu Yeri: Claudii Temenosu, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 11. 07. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 0.2 cm., Çap: 2.01 cm.

Ağırlık: 4.37 gr.

Yön: →

ÖY: Şua taçlı imparator başı, etrafında: IMP GORDIANVS PIVS FEL AVG.

AY: Tahta oturan Apollon, sol kolunun altında lyr, sağ elinde ise buğday demeti, etrafında: PM TRP IIII COS II PP.

Dönemi: Gordianus III, MS 241-243.

Benzerleri: Cohen, 1884: Vol. IV, Fig. 13; Sear, 2005: Vol. III, Fig. 8643, 8645, 8651; Seaby, 1982: Vol. IV, Fig. 250.

Kat. No: 007

Kazı Env. No: KBR’13-09.

Adı: Sikke.

Materyal: Bronz.

Buluntu Yeri: Claudii Temenosu, K-1, Seviye: -60 cm.

Buluntu Tarihi: 12. 07. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 0.3,5 cm., Çap: 2.09 cm.

Ağırlık: 16.79 gr.

Yön: →

ÖY.: Şua taçlı imparator başı, etrafında: AVK M ANT ΓOPΔIAN.

AY.: Ayakta duran Tyche’nin sol elinde cornucopia.

Dönemi: Gordianus III, MS 238-244.

Benzerleri: Kampmann ve Ganschow, 2008: 72, 118.

Kat. No: 008

Kazı Env. No: KBR’13-10.

Adı: Sikke.

Materyal: Bakır, Gümüş Kaplama.

Buluntu Yeri: Claudii Temenosu, K-2, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 15. 07. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 0.1,5 cm., Çap: 2.03 cm.

Ağırlık: 3.79 gr.

Yön: ←

ÖY.: Şua taçlı İmparator başı, etrafında: GALLIENVS AVG.

AY.: Ayakta Aeqvitas’ın sağ elinde terazi, sol elinde cornucopiae, etrafında; AEQVITAS AVG, kesimde: SPQR.

Dönemi: Gallienus, MS 259-264.

Benzerleri: Sear, 2005: Vol. III, Fig. 10168, 10276; Cohen, 1885: Vol. V, Fig. 24a, 27, 30.

Kat. No: 009

Kazı Env. No: KBR’13-13**.**

Adı: Yüzük Taşı.

Materyal: Akat/Akik.

Buluntu Yeri: Claudii Temenosu, 1 No.’lu Serbest Lahit, Seviye: -50 cm.

Buluntu Tarihi: 16. 07. 2013.

Ölçüleri: Gen.: 1.01 cm**,** Kal.: 0.3,5 cm.

Tanım: Sola dönük biga üzerinde betimlenen Nike.

Dönemi: MS Geç 2. yüzyıl.

Benzerleri: Boardman, 1970: Pl. 639, 790.

Kat. No: 010

Kazı Env. No: KBR’13-14.

Adı: Aplik.

Materyal: Altın.

Buluntu Yeri: Claudii Temenosu, 1 No.’lu Serbest Lahit, seviye: -50 cm.

Buluntu Tarihi: 16. 07. 2013.

Ölçüleri: Gen.: 1.04 cm., Kal.: 0.0,5 cm.

Tanım: Altı yaprak biçiminde düzenlenen altın pul.

Dönemi: MS Geç 2. yüzyıl.

Kat. No: 011

Kazı Env. No: KBR’13-16.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Claudii Temenosu, 1 No.’lu Sondaj, Seviye: Zemin,

Buluntu Tarihi: 19. 07. 2013.

Ölçüleri: Yük.: 5.02 cm., K.Ç.: 3.00 cm.

Hamur: 5 YR 6/6

Astar: 2.5 YR 5/8.

Tanım: Çark yapımı, gövdesi disk formlu, alta doğru basık haznelidir. Geniş, eğimli omuzdan yükselen palmet kulplu. Diskus: İçbükey yuvarlak dış kontur, ortasında geniş yağ deliği. Omuz: Bezemesiz. Burun: Omuzdan yukarı doğru uzayan emzik biçimli, ucu düz kesilmiş oval fitil delikli. Taban: Geniş düz dairesel kaideli.

Dönemi: MS 1. yüzyılın sonları - 2. yüzyıl.

Benzerleri: Metin, 2012: 356-358 Kat. No: 166-169; Walters, 1914: 71, Fig. 83; Goldman 1950: 108, Fig. 107; Bailey, 1980: Vol. III, 322, Pl. 73, Fig. Q2645.

Kat. No: 012

Kazı Env. No: KBR’13-21.

Adı: Sikke.

Materyal: Bronz.

Buluntu Yeri: Claudii Temenosu, K-7, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 26. 07. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 0.3 cm., Çap.: 2.09 cm.

Ağırlık: 13.55 gr.

Yön: →

ÖY.: Defne yapraklı Diademli imparator başı, Etrafında: KIBVPATON.

AY.: Aslanların çektiği arabada taht üzerinde Kybele, Etrafında: AV KAICAR GALLIHNOC.

Dönemi: Gallienus, MS 253-268.

Kat. No: 013

Kazı Env. No: KBR’13-22.

Adı: Aphrodite Betimli Öreke Başı.

Materyal: Kemik.

Buluntu Yeri: Claudii Temenosu, K-7, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 26. 07. 2013.

Ölçüleri: Uz.: 5.05 cm., Gen.: 0.9 cm., Kal.: 0.7 cm.

Tanımı: Ayakta yarı çıplak, cepheden betimlenen Aphrodite sağ eliyle göğüslerini kapatırken, sol eliyle de kalçalarının altına kadar inen giysisinin önde tomar yapmış kısmını tutmaktadır.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Garan, 2015: 90, Kat. No. Ö6; Trinkl, 2004: 283- 284, Kat. No.1, 4, Res. 1 a-b, 4 a-b; Kasapoğlu, 2012: 174, Res. 223/M125.

Kat. No: 014

Kazı Env. No: KBR’13-23**.**

Adı: Göz Apliği.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 10, 2. Oda, Niş Kline, Seviye: -10 cm.

Buluntu Tarihi: 31. 07. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 0.8 cm., Gen.: 2.07 cm., Uz.: 3.05 cm.

Hamur: 2.5 YR 6/6.

Tanımı: Ovoid formlu, dış bükey, arkası düz kesitli göz apliği. Dış çerçevede altın yaldız kalıntıları olup, iç kısım kırmızı boyalıdır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Demirer, 2016: 139-143.

Kat. No: 015

Kazı Env. No: KBR’13-24.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 10, 2. Oda, Niş Kline, Seviye: -10 cm.

Buluntu Tarihi: 31. 07. 2013.

Ölçüleri: Yük.: 4.02 cm., K.Ç.: 3.00 cm., Uz.: 8.06 cm.

Hamur: 5 YR 5/6.

Astar: 10 R 3/1.

Tanımı: Kalıp yapımı, gövdesi dairesel formlu, kesik konik haznelidir. İçbükey diskus iç içe çemberlerle sınırlanır. Eğimli omuzdan tabana inen kulplu. Diskus: Sağ elinde buğday demeti tutan pelerinli Demeter (Ceres), sol altta yağ deliği. Omuz: Kısmi olarak görülebilen yumurta dizisi. Taban: Halka dipli.

Dönemi: MS 1. yüzyılın son çeyreği – 2. yüzyılın başları.

Benzerleri: Metin, 2012: 318, Kat. No: 97.

Kat. No: 016

Kazı Env. No: KBR’13-25.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Claudii Temenosu, Yom 10, 2. Oda, Niş Kline, Seviye: -10 cm.

Buluntu Tarihi: 31. 07. 2013.

Ölçüleri: Yük.: 4.05 cm., D.Ç.: 2.08 cm., Uz.: 8.03 cm.

Hamur: 5 YR 5/6.

Astar: 2.5 YR 4/8.

Tanımı: Kalıp yapımı, gövdesi dairesel formlu, kesik konik haznelidir. İçbükey diskus iç içe çemberlerle sınırlanır. Geniş eğimli omuzdan tabana inen, dışa taşkın yivli yüzük kulplu. Diskus: Ortada yağ deliği. Omuz: Bezemesiz. Burun: Kısa kalp formunda, yanlarda iki inci. Taban: Aşınmış halde halka dipli.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Metin, 2012: 350, Kat. No: 156; 351, Kat. No: 157; Heimerl, 2001: 135, Taf. 11, Abb. 459; Bailey, 1980: Vol. III, 380, Pl. 103, Fig. Q3080; Civelek, 2001: 76, Lev. 7, Kat. No. 35; Öztürk, 2003: 159, Lev. 28d.

Kat. No: 017

Kazı Env. No: KBR’13-26

Adı: Kase.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Claudii Temenosu, Seviye: -20 cm.

Buluntu Tarihi: 31. 07. 2013.

Ölçüleri: Yük.: 5.04 cm., A.Ç.: 9.02 cm., K.Ç.: 3.07 cm.

Hamur: 5 YR 5/6.

Astar: 2.5 YR 4/8.

Tanımı: İçe dönük ağız, keskin profilli gövdeye ve alçak halka kaideye sahiptir. Dışta kasenin ağzının alt kısmında biri geniş diğeri dar olarak verilmiş iç bükey iki adet yiv görülmektedir. Gövde kısmına askı deliği yapılmıştır. Kasenin astarı daldırma tekniği ile yapılmıştır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 74-143; Hayes, 1976: 75, Add. 84; Hayes, 1985: Pl. 6, Fig. 20; Tekocak, 2006: 98, Kat. No. 31; Doksanaltı, 2006: 698, Kat. No. 899.

Kat. No: 018

Kazı Env. No: KBR’13-27.

Adı: Kase.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Claudii Temenosu, Yom 10, 2. Oda, Seviye: -10 cm.

Buluntu Tarihi: 31. 07. 2013.

Ölçüleri: Yük.: 5.01 cm., A.Ç.: 9.03 cm., K.Ç.: 3.06 cm.

Hamur: 5 YR 5/6.

Astar: 5 YR 2.5/1.

Tanımı: İçe dönük ağız, keskin profilli gövdeye ve alçak halka kaideye sahiptir. Dışta kasenin ağzının alt kısmında biri geniş diğeri dar olarak verilmiş iç bükey iki adet yiv görülmektedir. Kasenin astarı daldırma tekniği ile yapılmıştır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Acar, 2021: 74-143.

Kat. No: 019

Kazı Env. No: KBR’13-28.

Adı: Kase.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Claudii Temenosu, Yom 10, 2. Oda, Niş Kline, Seviye: -20 cm.

Buluntu Tarihi: 31. 07. 2013.

Ölçüleri: Yük.: 5.03 cm., A.Ç.: 8.01 cm., K.Ç.: 3.06 cm.

Hamur: 5 YR 5/6. **Astar:** 7.5 YR 3/1.

Tanımı: İçe dönük ağız, keskin profilli gövdeye ve alçak halka kaideye sahiptir. Dışta kasenin ağzının alt kısmında biri geniş diğeri dar olarak verilmiş iç bükey iki adet yiv görülmektedir. Kasenin astarı daldırma tekniği ile yapılmıştır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 74-143; Hayes, 1976: 75, Add. 84; Hayes, 1985: Pl. 6, Fig. 20; Tekocak, 2006: 98, Kat. No. 31; Doksanaltı, 2006: 698, Kat. No. 899.

Kat. No: 020

Kazı Env. No: KBR’13-29.

Adı: Unguentarium.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Claudii Temenosu, Yom 10, 2. Oda, Niş Kline, Seviye: -10 cm.

Buluntu Tarihi: 31. 07. 2013.

Ölçüleri: Yük.: 23.01 cm., A.Ç.: 3.03 cm., K.Ç.: 3.09 cm.

Hamur: 5 YR 5/6.

Astar: 7. 5 YR 4/2.

Tanımı: Dışta taşkın dudak, uzun boyunlu, düz kaideli, iğ formunda unguentarium. Dudakta daldırma tekniği ile yapılmış astar bulunmaktadır. Boyunda ve gövdede çark izleri görülmektedir. Kaidenin üzerinde içbükey bir yiv mevcuttur.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Loeschcke, 1912: 392, Abb. 10, No.7; Şimşek, 2007: 110, 111, Res. 13; Yüce ve Özdemir, 2000: 35- 36, Res. 2; Laflı, 2002: 36-37, Res. 13; Laflı, 2003: 106, 107, Taf. 200a-b; Dündar, 2006: 115, Kat. No. 192, Lev. XXXIII; Degeest, 2000: 172, 388, Fig. 220; Hellström, 1965: Pl. 12, No. 185.

Kat. No: 021

Kazı Env. No: KBR’13-30**.**

Adı: Unguentarium.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Claudii Temenosu, Yom 10, 2. Oda, Niş Kline, Seviye: -10 cm.

Buluntu Tarihi: 31. 07. 2013.

Ölçüleri: Yük.: 18.04 cm., A.Ç.: 3.01 cm., K.Ç.: 3.01 cm.

Hamur: 7.5 YR 5/4 **Astar:** 2.5 YR 2.5/1

Tanımı: Dışa taşkın dudak, uzun boyun, torba formunda gövde, düz kaideye sahip Unguentariumun projeksiyon noktası aşağı doğru kaymıştır. Boyun, gövde ve kaidede çark izleri görülmektedir.

Dönemi: MS 1. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Dündar, 2006: 101, Kat. No. 137; Doğanalp ve Erdoğan, 2018: 22, 23, Res. 1; Meriç, 2002: Lev. 41, Kat. No. 486. Fig. FiE IX/3; Cappelletto ve Indgjerd, 2018: 20. Fig. 1; Robinson, 1959: Agora V, Pl. 2, Fig. 50, Pl. 5; Bruneau, 1970; Fig. 117, 61. 15; Anderson-Stojanović, 1987: 112, Fig. 7; Dusenbery, 1998: 143-1; FiE IX/3, Pl. 41, K 486; Saraçoğlu, 2011: 31, Kat. No. 42, Fig. 4/U42.

Kat. No: 22

Kazı Env. No: KBR’13-31.

Adı: Testi.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Claudii Temenosu, Yom 10, 2. Oda, Niş Kline Seviye: -10 cm.

Buluntu Tarihi: 31. 07. 2013.

Ölçüleri: Yük.: 16.06 cm., A.Ç.: 4.01 cm., K.Ç.: 5.07 cm.,

Hamur: 5 YR 5/6. **Astar:** 7.5 YR 2. 5/1.

Tanımı: : Dışa dönük, yonca dudak, kısa boyun, torba gövde ve alçak halka kaideli testi. Boyunda başlayan şerit, dikey kulp omuzda sonlanır. Daldırma tekniği ile yapılan astar kabın dışında izlenmektedir.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 152-160; Hayes, 1976: 79, Fig. 117; Doksanaltı, 2006: 677, Kat. No. 28, 616, Kat. No. 409, 410, 701, Kat. No. 995, 996; Erön, 2013: 284, Kat. No. 146, Lev. 156; Ladstätter, 2005: 321, Pl. 181, Kat. No. 551; Gürler, 2000: 114, Fig. 1/6; Vapur, 2001: 58, 59, 196-197, Çiz. 18, Kat. No. 134, 136, 137.

Kat. No: 023

Kazı Env. No: KBR’13-32.

Adı: Testi.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Claudii Temenosu, Yom 10, 2. Oda, Niş Kline, Seviye: -10 cm.

Buluntu Tarihi: 31. 07. 2013.

Ölçüleri: Yük.: 14.09 cm., A.Ç.: 4.00 cm., D.Ç.: 5.04 cm.,

Hamur: 5 YR 5/6. **Astar:** 2.5 YR 5/8.

Tanımı: Dışa dönük, düz dudak, kısa boyun, torba gövde ve alçak halka kaideli testi. Boyunda başlayan kulp, dikey şeritli olup, omuz başlangıcında sonlanır. Daldırma tekniği ile yapılan astar kabın dışında izlenmektedir.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 152-160; Hayes, 1976: 79, Fig. 117; Doksanaltı, 2006: 677, Kat. No. 28, 616, Kat. No. 409, 410, 701, Kat. No. 995, 996; Erön, 2013: 284, Kat. No. 146, Lev. 156; Ladstätter, 2005: 321, Pl. 181, Kat. No. 551; Gürler, 2000: 114, Fig. 1/6; Vapur, 2001: 58, 59, 196-197, Çiz. 18, Kat. No. 134, 136, 137.

Kat. No: 024

Kazı Env. No: KBR’13-33.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 11, 2. Oda, Güney Kline, Seviye: Yüzey.

Buluntu Tarihi: 01. 08. 2013.

Ölçüleri: Yük.: 4.09 cm., D.Ç.: 4.04 cm., Uz.:10.02 cm.

Hamur: 5 YR 7/6.

Astar: 10 R 4/8.

Tanımı: Kalıp yapımı, gövdesi dairesel formlu, kesik konik haznelidir. İçbükey diskus iç içe çemberlerle sınırlanır. Omuzdan tabana inen yivli yüzük kulplu. Diskus: Sola doğru yunus balığı, kuyruğuyla üç dişli yaba tutmakta, üst kısmında yağ deliği, orta alt kısımda küçük havalandırma deliği. Omuz: Yumurta dizisi. Burun: Kısa kalp formunda, üzerinde iki inci Taban: İçbükey yuvarlak dipli.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Metin, 2012: 337, 338, Kat. No: 134-137.

Kat. No: 025

Kazı Env. No: KBR’13-34.

Adı: Kase.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 11, 2. Oda, Güney Kline, Seviye: Yüzey.

Buluntu Tarihi: 01. 08. 2013.

Ölçüleri: Yük.: 5.00 cm., A.Ç.: 8.05 cm., K.Ç.: 3.04 cm.,

Hamur: 5 YR 5/6.

Astar: 2.5 YR 4/8.

Tanımı: İçe dönük ağız, keskin profilli gövdeye ve alçak halka kaideye sahiptir. Dışta kasenin ağzının alt kısmında biri geniş diğeri dar olarak verilmiş iç bükey iki adet yiv görülmektedir. Kasenin astarı daldırma tekniği ile yapılmıştır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 74-143; Hayes, 1976: 75, Add. 84; Hayes, 1985: Pl. 6, Add. 20; Tekocak, 2006: 98, Kat. No. 31; Doksanatltı, 2006, 698, Kat. No. 899.

Kat. No: 026

Kazı Env. No: KBR’13-35.

Adı: Bardak.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 11, 2. Oda, Güney Kline, Seviye: Yüzey.

Buluntu Tarihi: 01. 08. 2013.

Ölçüleri: Yük.: 6.09 cm., A.Ç.: 8.07 cm., K.Ç.: 3.08 cm.

Hamur: 5 YR 5/6.

Astar: 2.5 YR 4/8.

Tanımı: Dışa açık ağzı olan kısa boyunlu, torba gövdeli, ince kaideli bardak. Gövdede çark izleri bulunmaktadır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 145-152.

Kat. No: 027

Kazı Env. No: KBR’13-36.

Adı: Unguentarium.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 11, 2. Oda, Kuzey Kline Seviye: Yüzey.

Buluntu Tarihi: 01. 08. 2013.

Ölçüleri: Yük.: 19.08 cm., A.Ç.: 3.08 cm., K.Ç.: 3.08 cm.

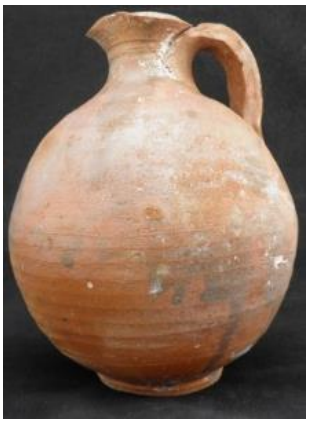
Hamur: 2.5 YR 5/6. **Astar:** 2.5 YR 3/2.

Tanımı: Dışa taşkın dudak, uzun boyun, torba formunda gövde, düz kaideye sahip Unguentariumun projeksiyon noktası aşağı doğru kaymıştır. Boyun, gövde ve kaidede çark izleri görülmektedir.

Dönemi: MS 1. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Dündar, 2006: 101, Kat. No. 137; Doğanalp ve Erdoğan, 2018: 22, 23, Res. 1; Meriç, 2002: Lev. 41, Kat. No. 486. Fig. FiE IX/3; Cappelletto ve Indgjerd, 2018: 20, Fig. 1; Robinson, 1959; Agora V, Pl. 2, Fig. 50, Pl. 5; Bruneau, 1970: Fig. 117, 61. 15; Anderson-Stojanović, 1987: 112, Fig. 7; Dusenbery, 1998: 143-1; FiE IX/3, Pl. 41, K 486; Saraçoğlu, 2011: 31, Kat. No. 42, Fig. 4/U42.

Kat. No: 028

Kazı Env. No: KBR’13-37.

Adı: Testi.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 11, 2. Oda, Batı Kline, Seviye: Yüzey.

Buluntu Tarihi: 01. 08. 2013.

Ölçüleri: Yük.: 14.03 cm., K.Ç.: 5.02 cm.

Hamur: 5 YR 5/6. **Astar:** 5 YR 3/2.

Tanımı: Dışa dönük, yonca dudak, kısa boyun, torba gövde ve alçak halka kaideli testi. Boyunda başlayan şerit, dikey kulp omuzda sonlanır. Daldırma tekniği ile yapılan astar kabın dışında izlenmektedir.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 152-160; Hayes, 1976: 79, Fig. 117; Doksanaltı, 2006: 677, Kat. No. 28, 616, Kat. No. 409, 410, 701, Kat. No. 995, 996; Erön, 2013: 284, Kat. No. 146, Lev. 156; Ladstätter, 2005: 321, Pl. 181, Kat. No. 551; Gürler, 2000: 114, Fig. 1/6; Vapur, 2001: 58, 59, 196, 197, Çiz. 18, Kat. No. 134, 136-137.

Kat. No: 029

Kazı Env. No: KBR’13-38.

Adı: Testi.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 11, 2. Oda, Güney Kline, Seviye: Yüzey.

Buluntu Tarihi: 01. 08. 2013.

Ölçüleri: Yük.: 14.07 cm., K.Ç.: 5.07 cm., A.Ç.: 4.01 cm.

Hamur: 7 YR 6/6.

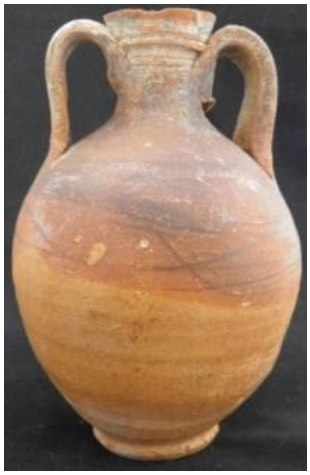
Astar: 5 YR 3/3.

Tanımı: Dışa dönük, düz dudak, kısa boyun, torba gövde ve alçak halka kaideli testi. Boyunda başlayan kulp, dikey şeritli olup, omuz başlangıcında sonlanır. Daldırma tekniği ile yapılan astar kabın dışında izlenmektedir.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 152-160 Hayes, 1976: 79, Fig. 117; Doksanaltı, 2006: 677, Kat. No. 28, 616, Kat. No. 409, 410, 701, Kat. No. 995, 996; Erön, 2013: 284, Kat. No. 146, Lev. 156; Ladstätter, 2005: 321, Pl. 181, Kat. No. 551; Gürler, 2000: 114, Fig. 1/6; Vapur, 2001: 58, 59, 196, 197, Çiz. 18, Kat. No. 134, 136-137.

Kat. No: 030

Kazı Env. No: KBR’13-39.

Adı: Amphoriskos.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 11, 2. Oda, Kuzey Kline, Seviye: Yüzey.

Buluntu Tarihi: 01. 08. 2013.

Ölçüleri: Yük.: 16.03 cm., A.Ç.: 4.00 cm., K.Ç.: 5.01 cm.

Hamur: 5 YR 6/8.

Astar: 5 YR 3/3.

Tanımı: Düz dudaklı, dudak dışından yivli, boyundan gövdeye doğru dik inen 2 kulplu konik gövdeli alçak kaideli amphoriskos. Astar daldırma tekniği ile yapılmıştır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Kibyra.

Kat. No: 031

Kazı Env. No: KBR’13-40.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 11, 1. Oda. Kuzey Kline, Seviye: Zemin.

Buluntu Tarihi: 02. 08. 2013.

Ölçüleri: Yük.: 4.3,5 cm., K.Ç.: 2.09 cm., Uz.: 9,05 cm.

Hamur: 5 YR 5/6. **Astar:** 5 YR 4/4.

Tanımı: Kalıp yapımı, gövdesi oval formlu, kesik konik haznelidir. İçbükey diskus çember biçimiyle sınırlanır. Eğimli omuzdan tabana inen, dışa taşkın yivli, yüzük kulplu. Diskus: Thraex ve hoplomachusun mücadele sahnesi, ortada yağ deliği. Omuz Yumurta dizisi. Burun: Yuvarlak, üzeri yarım volütlü, üstünde havalandırma deliği. Taban: İçbükey yuvarlak dipli.

Dönemi: MS 1. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Metin, 2012: 307-310, Kat. No: 78-82; Walters, 1914: 119, Pl. 19, Fig. 787; Perlzweig, 1961: Vol. VII, 86, Pl. 6, Fig. 158; Bailey, 1980: Vol. II, 185-189, Pl. 21-22, Fig. Q957-964.

Kat. No: 032

Kazı Env. No: KBR’13-41.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 11, 1. Oda, Seviye: -10 cm.

Buluntu Tarihi: 02. 08. 2013.

Ölçüleri: Yük.: 3.07 cm., D.Ç.: 3.02 cm., Gen.: 6.04 cm., Uz.: 8.03 cm.

Hamur: 7.5 YR 5/4. **Astar:** 10 YR 4/1.

Tanımı: Kalıp yapımı, gövdesi dairesel formlu, kesik konik haznelidir. İçbükey diskus çember biçimiyle sınırlanır. Eğimli omuzdan dışa taşkın kulplu. Diskus: Yelkenli gemi üzerinde kürek çeken bir figür, geminin altında balık figürü, sağ altta yağ deliği. Omuz: Yumurta dizisi. Burun: Kısa kalp formunda, üzerinde iki inci. Taban: İçbükey yuvarlak dipli.

Dönemi: MS 1. yüzyılın sonu - 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Metin, 2012: 328, Kat. No: 117.

Kat. No: 033

Kazı Env. No: KBR’13-42.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 11, 1. Oda, Güney Kline, Seviye: Zemin.

Buluntu Tarihi: 02. 08. 2013.

Ölçüleri: Yük.: 4.06 cm., K.Ç.: 4.00 cm., Uz.: 10.05 cm.

Hamur: 2.5 YR 6/8. **Astar:** 2.5 YR 4/8.

Tanımı: Kalıp yapımı, gövdesi dairesel formlu, kesik konik haznelidir. İç bükey diskus çember biçimiyle sınırlanır. Az eğimli omuzdan tabana inen ortası delik dışa taşkın yivli yüzük kulplu. Diskus: Ortada yağ deliği, çevresinde on altı yapraklı rozet. Omuz: Diskus halkasının etrafında ortası dikdörtgen panellerle kesilmiş buğday dalları. Burun: Açısal. Taban: İçbükey yuvarlak dipli, ortasında OѠΔOPOV.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Form olarak; Metin, 2012: 387-390, Kat. No: 226-228.

Kat. No: 034

Kazı Env. No: KBR’13-43.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 11, 1. Oda, Güney Kline, Seviye: Zemin.

Buluntu Tarihi: 02. 08. 2013.

Ölçüleri: Yük.: 4.08 cm., D.Ç.: 3.03 cm., Uz.: 10.01 cm.

Hamur: 2.5 YR 5/6. **Astar:** 10 R 4/6.

Tanımı: Kalıp yapımı, gövdesi dairesel formlu, kesik konik haznelidir. İçbükey diskus çember biçimiyle sınırlanır. Eğimli omuzdan tabana inen, dışa taşkın kulplu. Diskus: Ortada plastik halka içerisine alınmış yağ deliği, çevresinde on altı yapraklı bitkisel rozet. Omuz: Kulpun iki yanında inci. Burun: Kısa kalp formunda, üzerinde üç inci. Taban: Halka dipli, ortasında planta pedis.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Metin, 2012: 343, Kat. No: 143, 144; Heimerl, 2001: 133, Taf. 11, Abb. 431.

Kat. No: 035

Kazı Env. No: KBR’13-44.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 11, 1. Oda, Güney Kline Önü, Seviye: -10 cm.

Buluntu Tarihi: 02. 08. 2013.

Ölçüleri: Yük.: 5.01 cm., D.Ç.: 3.08 cm., Gen.: 7.07 cm., Uz.: 10.04 cm.

Hamur: 5 YR 6/6.

Astar: 2.5 YR 5/6.

Tanımı: Kalıp yapımı, gövdesi dairesel formlu, kesik konik haznelidir. Düz diskus çember biçimiyle sınırlanır. Eğimli omuzdan tabana inen kulplu. Diskus: Ön ayakları üzerine çömelmiş köpek, ayaklarının altındaki tilkiyi (?) avlamakta. Diskusun ortasına yağ deliği. Omuz: Bezemesiz. Burun: Kısa kalp formunda, iki yanda inci. Taban: İçbükey yuvarlak dipli.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Metin, 2012: 334, 335, Kat. No: 129, 130.

Kat. No: 036

Kazı Env. No: KBR’13-45.

Adı: Kase.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 11, 1. Oda, Güney Kline, Seviye: Zemin.

Buluntu Tarihi: 02. 08. 2013.

Ölçüleri: Yük.: 5.04 cm., A.Ç.: 8.04 cm., K.Ç.: 4.01 cm.

Hamur: 5 YR 5/6.

Astar: 5 YR 3/1.

Tanımı: İçe dönük ağız, keskin profilli gövdeye ve alçak halka kaideye sahiptir. Dışta kasenin ağzının alt kısmında biri geniş diğeri dar olarak verilmiş iç bükey iki adet yiv görülmektedir. Kasenin astarı daldırma tekniği ile yapılmıştır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 74-143.

Kat. No: 037

Kazı Env. No: KBR’13-46.

Adı: Unguentarium.

Materyal: Cam.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 11, 1. Oda Seviye: -10 cm.

Buluntu Tarihi: 02. 08. 2013.

Ölçüleri: Yük.: 8.07 cm., A.Ç.: 2.01 cm., D.Ç.: 3.02 cm.

Tanımı: Serbest üfleme, aletle şekillendirme. Ağız kenarı dışa döndürüldükten sonra içe katlanmıştır. Silindirik ince ve uzun boyunlu, ters konik gövdeye sahip, hafif konkav diplidir.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Doğanalp ve Erdoğan, 2018: 22, 23, Fig. 1; Hayes, 1975: 221, Res. 574; Lightfoot ve Arslan, 1992: 82, No. 38; Stern, 1989: 207, 208, Res. 7/1-4, Özet, 1998: 85.

Kat. No: 038

Kazı Env. No: KBR’13-47.

Adı: Pergel.

Materyal: Bronz.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 11, 1. Oda, Seviye: -20 cm.

Buluntu Tarihi: 03. 08. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 0.04 cm., Uz.: 7.00 cm., Gen.: 2.04 cm.

Tanımı: Birbirine üstten eklenmiş iki koldan oluşmaktadır. Pergelin iki kolunu sabitlemeye yarayan uç ve kolun açılmasını engelleyen parça bütün olarak işlenmiş. Sabitlemeye yarayan uç (1.04 cm), iki dışbükey hat ve arada bir bombe ile şekillendirilmiş.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Kat. No: 039

Kazı Env. No: KBR’13-48.

Adı: Tırnak Makası.

Materyal: Demir ve Bronz.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 11, 1. Oda, Seviye: -20 cm.

Buluntu Tarihi: 03. 08. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 0.02 cm., Uz.: 5.07 cm., Gen.: 2.07 cm.

Tanımı: Tutamak yeri bronz olup kesici tarafı demirden yapılmıştır. Birbirine bakan iki demir ucun ağzı keskinleştirilmiş olup, aradaki bronz parçanın birbirine bastırılmasıyla hareket oluşmakta ve sivriltilmiş uçlarla kesicilik özelliği sağlamaktadır. Aradaki bronz tutamağın üzerine çizgisel olarak üç yiv işlenmiştir.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Kat. No: 040

Kazı Env. No: KBR’13-49.

Adı: Saç İğnesi.

Materyal: Kemik.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 11, 1. Oda, Seviye: -20 cm.

Buluntu Tarihi: 03. 08. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 0.03,5 cm., Uz.: 9.09 cm.

Tanımı: Uzun-ince silindirik bir forma sahip olan saç iğnesi uca doğru sivrilir. Dairesel kesitlidir.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Karaca, 2009: 158-161, 165, Kat. No. 304 - 307, 312, 315, 325; Garan, 2015: 75, Kat. No. İ.48; Roberts, 2007: 66, Kat. No. 3.18, Pl. 3.1; Clair, 2003: 81-83, Kat. No. 251, 274, 284, 290, Fig. 19b, 21a, G 22c, Pl. 29b; Sackett, 1992: 385, 387, Kat. No. E61, E104, Pl. 321, 322; Riha, 1990: 182, Kat. No. 2661, Pl. 65; Crummy, 1979: 159-160, Fig. 1.

Kat. No: 041

Kazı Env. No: KBR’13-50.

Adı: Saç İğnesi.

Materyal: Kemik.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 11, 1. Oda, Seviye: -20 cm.

Buluntu Tarihi: 03. 08. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 0.03,5 cm., Uz.: 9.01 cm.

Tanımı: Uzun-ince silindirik bir forma sahip olan saç iğnesi uca doğru sivrilir. Dairesel kesitlidir.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Karaca, 2009: 158-161, 165, Kat. No. 304 - 307, 312, 315, 325; Garan, 2015: 75, Kat. No. İ.48; Roberts, 2007: 66, Kat. No. 3.18, Pl. 3.1; Clair, 2003: 81-83, Kat. No. 251, 274, 284, 290, Fig. 19b, 21a, G 22c, Pl. 29b; Sackett, 1992: 385, 387, Kat. No. E61, E104, Pl. 321, 322; Riha, 1990: 182, Kat. No. 2661, Pl. 65; Crummy, 1979: 159-160, Fig. 1.

Kat. No: 042

Kazı Env. No: KBR’13-51.

Adı: Saç İğnesi.

Materyal: Kemik.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 11, 1. Oda, Seviye: -20 cm.

Buluntu Tarihi: 03. 08. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 0.03 cm., Uz.: 8.09 cm.

Tanımı: Uzun-ince silindirik bir forma sahip olan saç iğnesi uca doğru sivrilir. Dairesel kesitlidir.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Karaca, 2009: 158-161, 165, Kat. No. 304 - 307, 312, 315, 325; Garan, 2015: 75, Kat. No. İ.48; Roberts, 2007: 66, Kat. No. 3.18, Pl. 3.1; Clair, 2003: 81-83, Kat. No. 251, 274, 284, 290, Fig. 19b, 21a, G 22c, Pl. 29b; Sackett, 1992: 385, 387, Kat. No. E61, E104, Pl. 321, 322; Riha, 1990: 182, Kat. No. 2661, Pl. 65; Crummy, 1979: 159-160, Fig. 1.

Kat. No: 043

Kazı Env. No: KBR’13-52.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 11, 1. Oda, Seviye: -25 cm.

Buluntu Tarihi: 03. 08. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 2.02 cm., Yük.: 3.06 cm., Uz.: 6.02 cm.

Hamur: 2.5 YR 5/6.

Astar: 2.5 YR 5/3.

Tanımı: Kalıp yapımı, gövdesi oval formlu, kesik konik haznelidir. İçbükey diskus çember biçimiyle sınırlanır. Çember içerisinde nokta bezek. Eğimli omuzdan tabana inen kulplu. Kulp altında sarmaşık ve üzüm salkımı. Diskus; Omuz: Sarmaşık dalı, üzüm salkımı bezemeli. Burun: yuvarlak formlu. Taban: İçbükey yuvarlak dipli.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Metin, 2012: 347, 348, Kat. No: 150, 151; Civelek, 2001: 77, Lev. 8, Kat. No.38.

Kat. No: 044

Kazı Kazı Env. No: KBR’13-53

Adı: Kandil

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 11, 1. Oda, Orta Alan, Seviye: -25 cm.,

Buluntu Tarihi: 03. 08. 2013.

Ölçüleri: Uz.: 9.01 cm., Yük.: 4.07 cm.

Hamur: 2.5 YR 4/6

Astar: 2.5 YR 4/1

Tanımı: Kalıp yapımı, gövdesi oval formlu, kesik konik haznelidir. İçbükey diskus iç içe çemberlerle sınırlanır. Geniş eğimli omuzdan tabana inen, dışa taşkın yivli yüzük kulplu. Diskus: Ortada yağ deliği. Omuz: Bezemesiz. Burun: Kısa kalp formunda Taban: İçbükey yuvarlak dipli.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Metin, 2012: 350, Kat. No. 156; 351, Kat. No: 157; Bailey, 1980: Vol. III, 380, Pl. 103, Fig. Q3080; Civelek, 2001: 76, Lev. 7, Kat. No. 35; Öztürk, 2003: 159, Lev. 28d.

Kat. No: 045

Kazı Env. No: KBR’13-54.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 11, 1. Oda, Orta Alan, Seviye: -30 cm.

Buluntu Tarihi: 03. 08. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 3.04 cm., Uz.: 9.00 cm., Yük.: 4.00 cm.

Hamur: 5 YR 5/6.

Astar: 2.5 YR 3/3.

Tanımı: Kalıp yapımı, gövdesi dairesel formlu, kesik konik haznelidir. İçbükey diskus çember biçimiyle sınırlanır. Düz omuzdan tabana inen yivli yüzük kulplu. Diskus: iki Satyr karşılıklı dans ederken. Altta yağ deliği. Omuz: Diskus halkasının etrafında ortası dikdörtgen panellerle kesilmiş yumurta dizisi. Burun: Açısal. Taban: İçbükey yuvarlak dipli.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Form olarak; Metin, 2012: 387-390, Kat. No: 226-228.

Kat. No: 046

Kazı Env. No: KBR’13-55.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 11, 1. Oda, Seviye: -20 cm.

Buluntu Tarihi: 03. 08. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 3.08 cm., Uz.: 9.00 cm., Yük.: 4.04 cm.

Hamur: 5 YR 6/6. **Astar:** 2.5 YR 4/8.

Tanımı: Kalıp yapımı, gövdesi dairesel formlu, kesik konik haznelidir. İçbükey diskus iç içe çemberlerle sınırlanır. Eğimli omuzdan tabana inen yüzük kulplu. Diskus: Erotik sahne (Symplegma-Zifaf), ortada küçük yağ deliği. Omuz: Diskus halkasının etrafında ortası dikdörtgen panellerle kesilmiş yumurta dizisi. Burun: Açısal. Taban: İçbükey yuvarlak dipli. Yazıt; ΓΑλ_Ν.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı ve biraz sonrası.

Benzerleri: İkonografik olarak; Metin 2012: 329, Kat. No: 118. Form olarak; Metin, 2012: 387-390, Kat. No: 226-228; Bailey, 1980: Vol. III, 363, Pl. 96, Fig. Q2991; Broneer, 1930: Vol. IV-2, 201, Pl. 28, Fig. 663. Form olarak; Metin 2012: 387-390, Kat. No. 226-228.

Kat. No: 047

Kazı Env. No: KBR’13-56.

Adı: Kase.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 11, 1. Oda, Seviye: -25/-30 cm.

Buluntu Tarihi: 03. 08. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 3.07 cm., A.Ç.: 9.01 cm., Yük.: 4.00 cm.

Hamur: 2.5 Y 4/8.

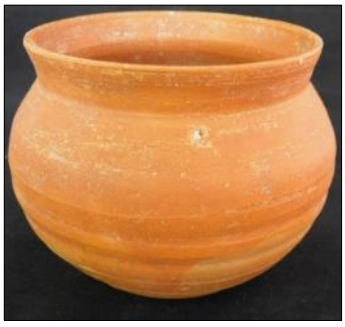
Astar: 5 YR 3/1.

Tanımı: İçe dönük ağız, yuvarlak gövde geçişli ve alçak halka kaideye sahiptir. Düz dudakta derin bir yiv görülür. Kasenin astarı daldırma tekniği ile yapılmıştır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 74- 143; Hayes, 1976: 75, Add. 84; Hayes, 1985: Pl. 6, Add. 20; Tekocak, 2006: 98, Kat. No. 31; Doksanaltı, 2006, s. 698, Kat No. 899.

Kat. No: 048

Kazı Env. No: KBR’13-57.

Adı: Bardak.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 11, 1. Oda, Seviye: -20 cm.

Buluntu Tarihi: 03. 08. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 3.07 cm., A.Ç.: 8.01 cm., Yük.: 7.09 cm.

Hamur: 5 YR 6/8.

Astar: 2 YR 4/8.

Tanımı: Dışa açık ağzı olan kısa boyunlu, torba gövdeli, düz kaideli bardak. Gövdede çark izleri bulunmaktadır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 145-152.

Kat. No: 049

Kazı Env. No: KBR’13-58.

Adı: Testi.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 11, 1. Oda, Seviye: -25/-30 cm.

Buluntu Tarihi: 03. 08. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 4.08 cm., A.Ç.: 4.05 cm., Yük.: 14.04 cm.

Hamur: 5 YR 5/6.

Astar: 5 YR 3/2.

Tanımı: Dışa dönük, düz dudak, kısa boyun, torba gövde ve alçak halka kaideli testi. Boyunda başlayan kulp, dikey şeritli olup, omuz başlangıcında sonlanır. Daldırma tekniği ile yapılan astar kabın dışında izlenmektedir.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 145-152; Hayes, 1976: 79, Fig. 117; Doksanaltı, 2006: 677, Kat. No. 28, 616, Kat. No. 409, 410, 701, Kat. No. 995, 996; Erön, 2013: 284, Kat. No. 146, Lev. 156; Ladstätter, 2005: 321, Pl. 181, Kat. No. 551; Gürler, 2000: 114, Fig. 1/6; Vapur, 2001: 58, 59, 196, 197, Çiz. 18, Kat. No. 134, 136, 137.

Kat. No: 050

Kazı Env. No: KBR’13-59.

Adı: Göz Apliği.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 11, 2. Oda, Ölü Yatağı. Seviye: -140 cm.

Buluntu Tarihi: 04. 08. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 0.05 cm., Gen.: 2.09 cm.

Hamur: 7.5 YR 6/4.

Tanımı: Kare formlu göz apliği. İçteki kare kısımda az miktarda kırmızı boya izleri görülmektedir.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Demirer, 2016: 144-146.

Kat. No: 051

Kazı Env. No: KBR’13-60.

Adı: Göz Apliği.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 11, 2. Oda, Ölü Yatağı, Seviye: -140 cm.

Buluntu Tarihi: 04. 08. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 0.05 cm., Uz.: 3.09 cm.

Hamur: 5 YR 6/3.

Tanımı: Kare formlu göz apliği. İçteki kare kısımda az miktarda kırmızı boya izleri görülmektedir. Dış çerçevede ise altın yaldız izleri vardır.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Demirer, 2016: 144-146.

Kat. No: 052

Kazı Env. No: KBR’13-61.

Adı: Göz Apliği.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 11, 2. Oda, Ölü Yatağı, Seviye: -140 cm.

Buluntu Tarihi: 04. 08. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 0.07 cm., Gen.: 3.04 cm., Uz.: 3.05 cm.

Hamur: 2.5 YR 6/6.

Tanımı: Ovoid formlu, dış bükey, arkası düz kesitli göz apliği. Dış çerçevede altın yaldız kalıntıları olup, iç kısım kırmızı boyalıdır. İnce iki kenarda ip geçme delikleri bulunmaktadır.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Demirer, 2016: 139-143.

Kat. No: 053

Kazı Env. No: KBR’13-62.

Adı: Göz Apliği.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 11, 2. Oda, Ölü Yatağı, Seviye: -140 cm.

Buluntu Tarihi: 04. 08. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 0.06 cm., Gen.: 3.02 cm.

Hamur: 7.5 YR 5/6.

Tanımı: Yuvarlak formlu, arkası düz kesitli, portre bezemeli göz apliği. Üzerindeki portrede başı sağa dönük Büyük İskender’in Zeus Ammon tipi betimlenmiştir.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Demirer, 2016: 147.

Kat. No: 054

Kazı Env. No: KBR’13-63.

Adı: Ağırşak.

Materyal: Kireçtaşı.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 11, 2. Oda, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 04. 08. 2013.

Ölçüleri: Çap.: 3.01 cm., Kal.: 0.06 cm.

Tanımı: Konik formlu, ortadan delikli, altı düz kesitli ağırşak.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Kat. No: 055

Kazı Env. No: KBR’13-64.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 11, 2. Oda, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 04. 08. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 3.04 cm., Uz.: 9.00 cm., Yük.: 4.02 cm.

Hamur: 2.5 YR 5/6. **Astar:** 5 YR 4/1.

Tanımı: Kalıp yapımı, gövdesi dairesel formlu kesik konik haznelidir. İçbükey diskus çember biçimiyle sınırlanır. Az eğimli omuzdan tabana inen ortası delik dışa taşkın yivli yüzük kulplu. Diskus: Ortada yağ deliği, çevresinde on altı yapraklı rozet. Omuz: Diskus halkasının etrafında ortası dikdörtgen panellerle kesilmiş buğday dalları. Burun: Açısal. Taban: İçbükey yuvarlak dipli, ortasında _ωΔ___.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Form olarak; Metin, 2012: 387-390, Kat. No: 226-228.

Kat. No: 056

Kazı Env. No: KBR’13-65.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 11, 2. Oda, Seviye: Zemin.

Buluntu Tarihi: 04. 08. 2013

Ölçüleri: K.Ç.: 3.5 cm., Yük.: 4.4 cm., Uz.: 9.5 cm.

Hamur: 5 YR 5/6.

Astar: 5 YR 4/1.

Tanımı: Kalıp yapımı, gövdesi dairesel formlu, kesik konik haznelidir. İçbükey diskus çember biçimiyle sınırlanır. Az eğimli omuzdan tabana inen dışa taşkın yivli yüzük kulplu. Diskus: Sola doğru büst şeklinde bereket boynuzu tutan silindirik taçlı Tycke (Fortuna) figürü, çenesinin altında yağ deliği, boynuza yakın yerde havalandırma deliği. Omuz: Diskus halkasının etrafında ortası dikdörtgen panellerle kesilmiş yumurta dizisi. Burun: Açısal. Taban: İçbükey yuvarlak dipli, yazıt; ΛAωNΛΛOC.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Form olarak; Metin, 2012: 378, Kat. No: 205; Broneer, 1930: Vol. IV 2, 197, Pl. 27, Fig. 600.

Kat. No: 057

Kazı Env. No: KBR’13-66.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 11, 2. Oda, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 04. 08. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 3.06 cm., Yük.: 3.09 cm., Uz.: 9.05 cm.

Hamur: 5 YR 5/6.

Astar: 2.5 YR 4/8.

Tanımı: Kalıp yapımı, gövdesi oval formlu, basık haznelidir. İçbükey diskus çember biçimiyle sınırlanır. Eğimli omuzdan tutamaklı Diskus: Murmillo ile Provocator tipli gladyatörlerin mücadele sahnesi, ortada küçük yağ deliği. Omuz dikdörtgen panellerle kesilmiş. Burun: Kısa düz, üzerinde kabartma noktalar. Taban: Halka dip kısmen belli olmaktadır.

Dönemi: MS 3. yüzyıl - 5. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Metin, 2012: 404- 406, Kat. No: 255-258.

Kat. No: 058

Kazı Env. No: KBR’13-67.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 11, 2. Oda, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 04. 08. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 3.02 cm., Yük.: 4.08 cm., Uz.:10.06 cm.

Hamur: 10 R 5/8.

Tanımı: Kalıp yapımı, gövdesi oval formlu, kesik konik haznelidir. İçbükey diskus çember biçimiyle sınırlanır. Eğimli omuzdan tabana inen kulp. Diskus: sade, ortada yağ deliği. Omuz: sade. Burun: Yuvarlak, üzeri yarım volütlü, üstünde havalandırma deliği. Taban: İçbükey yuvarlak dipli.

Dönemi: MS 1. yüzyılın ikinci yarısı

Benzerleri: Form olarak; Metin, 2012: 307-309, Kat. No: 79, 80; Heimerl, 2001: 114, Taf. 5, Abb. 206.

Kat. No: 059

Kazı Env. No: KBR’13-68.

Adı: Kase.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 11, 2. Oda Ölü Yatağı, Seviye: -120 cm.

Buluntu Tarihi: 04. 08. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 3.05 cm., A.Ç.: 8.01 cm., Yük.: 5.08 cm.

Hamur: 7.5 YR 6/6.

Astar: 2.5 YR 4/6.

Tanımı: İçe dönük ağız, keskin profilli gövdeye ve alçak halka kaideye sahiptir. Dışta kasenin ağzının alt kısmında biri geniş diğeri dar olarak verilmiş iç bükey iki adet yiv görülmektedir.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 74-143; Hayes, 1976: 75, Fig. 84; Hayes, 1985: Pl. 6, 20; Tekocak, 2006: 98, Kat. No. 31; Doksanaltı, 2006: 698, Kat. No. 899.

Kat. No: 060

Kazı Env. No: KBR’13-69.

Adı: Kase.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 11, 2. Oda, Seviye: Zemin.

Buluntu Tarihi: 04. 08. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 4.03 cm., A.Ç.: 10.03 cm., Yük.: 5.06 cm.,

Hamur: 5 YR 5/6.

Astar: 5 YR 2.5/1.

Tanımı: İçe dönük ağız, keskin profilli gövdeye ve alçak halka kaideye sahiptir. Dışta kasenin ağzının alt kısmında biri geniş diğeri dar olarak verilmiş iç bükey iki adet yiv görülmektedir. Kasenin astarı daldırma tekniği ile yapılmıştır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 74-143; Hayes, 1976: 75, Fig. 84; Hayes, 1985: Pl. 6, 20; Tekocak, 2006: 98, Kat. No. 31; Doksanaltı, 2006: 698, Kat. No. 899.

Kat. No: 061

Kazı Env. No: KBR’13-70.

Adı: Testi.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 11, 2. Oda, Ölü Yatağı, Seviye: -120 cm.

Buluntu Tarihi: 04. 08. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 5.05 cm., A.Ç.: 4.04 cm., Yük.: 14.01 cm.

Hamur: 7. 5 YR 6/6. **Astar:** 2. 5 YR 4/8.

Tanımı: Dışa dönük, düz dudak, kısa boyun, torba gövde ve alçak halka kaideli testi. Boyunda başlayan kulp dikey şeritli olup, omuz başlangıcında sonlanır. Daldırma tekniği ile yapılan astar kabın dışında izlenmektedir.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 152-160; Hayes, 1976: 79, Fig. 117; Doksanaltı, 2006: 677, Kat. No. 28, 616, Kat. No. 409, 410, 701, Kat. No. 995, 996; Erön, 2013: 284, Kat. No. 146, Lev. 156; Ladstätter, 2005: 321, Pl. 181, Kat. No. 551; Gürler, 2000: 114, Fig. 1/6; Vapur, 2001: 58, 59, 196, 197, Çiz. 18, Kat. No. 134, 136, 137.

Kat. No: 062

Kazı Env. No: KBR’13-71

Adı: Unguentarium

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 11, 2. Oda, Ölü Yatağı, Seviye: -135 cm.

Buluntu Tarihi: 04. 08. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 3.07 cm., A.Ç.: 3.04 cm., Yük.: 18.00 cm.

Hamur: 2. 5 YR 4/6. **Astar:** 7.5 YR 7/4. **Akıtma:** 10 R 4/6

Tanımı: Dışa taşkın dudak, uzun boyun, torba formunda gövde, düz kaideye sahip Unguentariumun projeksiyon noktası aşağı doğru kaymıştır. Boyun, gövde ve kaidede çark izleri görülmektedir.

Dönemi: MS 1. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Dündar, 2006: 101, Kat. No. 137; Doğanalp ve Erdoğan, 2018: 22, 23, Res. 1; Meriç, 2002: Lev. 41, Kat. No. 486. Fig. FiE IX/3; Cappelletto ve Indgjerd, 2018: 20. Fig. 1; Robinson, 1959: Agora V, Pl. 2, Fig. 50, Pl. 5; Bruneau, 1970: Fig. 117, 61. 15; Anderson-Stojanović, 1987: 112, Fig. 7; Dusenbery, 1998: 143-1; FiE IX/3, Pl. 41, K 486; Saraçoğlu, 2011: 31, Kat. No. 42, Fig. 4/U42.

Kat. No: 063

Kazı Env. No: KBR’13-72.

Adı: Unguentarium.

Materyal: Pişmiş Toprak

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 11, 2. Oda, Ölü Yatağı, Seviye: -135.

Buluntu Tarihi: 04. 08. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 4.00 cm., A.Ç.: 3.02 cm., Yük.: 22.07 cm.

Hamur: 7.5 YR 6/6. **Astar:** 7.5 YR 3/1.

Tanımı: Dışta taşkın dudak, uzun boyunlu, düz kaideli, iğ formunda unguentarium. Dudakta daldırma tekniği ile yapılmış astar bulunmaktadır. Boyunda ve gövdede çark izleri görülmektedir. Kaidenin üzerinde içbükey bir yiv mevcuttur.

Dönemi: MS 1. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Dündar, 2006: 101, Kat. No. 137; Doğanalp ve Erdoğan, 2018: 22, 23, Res. 1; Meriç, 2002: Lev. 41, Kat. No. 486. Fig. FiE IX/3; Cappelletto ve Indgjerd, 2018: 20. Fig. 1; Robinson, 1959: Agora V, Pl. 2, Fig. 50, Pl. 5; Bruneau, 1970: Fig. 117, 61. 15; Anderson-Stojanović, 1987: 112, Fig. 7; Dusenbery, 1998: 143-1; FiE IX/3, Pl. 41, K 486; Saraçoğlu, 2011: 31, Kat. No. 42, Fig. 4/U42.

Kat. No: 064

Kazı Env. No: KBR’13-73.

Adı: Unguentarium.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 11, 2. Oda, Ölü Yatağı, Seviye: -130 cm.

Buluntu Tarihi: 04. 08. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 3.05 cm., A.Ç.: 3.07 cm., Yük.: 19.00 cm.

Hamur: 10 R 4/8. **Astar:** 7. 5 YR 7/6.

Tanımı: Dışa taşkın dudak, uzun boyun, torba formunda gövde, düz kaideye sahip Unguentariumun projeksiyon noktası aşağı doğru kaymıştır. Boyun, gövde ve kaidede çark izleri görülmektedir. Dudak kısmında daldırma tekniği kullanılmıştır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Loeschcke, 1912: 392, Abb. 10, No.7; Şimşek, 2007: 110, 111, Res. 13; Yüce ve Özdemir, 2000: 35- 36, Res. 2; Laflı, 2002: 36-37, Res. 13; Laflı, 2003: 106, 107, Taf. 200a-b; Dündar, 2006: 115, Kat. No. 192, Lev. XXXIII; Degeest, 2000: 172, 388, Fig. 220; Hellström, 1965: Pl. 12, No. 185.

Kat. No: 065

Kazı Env. No: KBR’13-74.

Adı: Bardak.

Materyal: Pişmiş Toprak

Buluntu Yeri: Claudii Temenosu, K-7, Seviye: Duvar üstü.

Buluntu Tarihi: 05. 08. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 3.06 cm., A.Ç.: 6.00 cm., Yük.: 8.03 cm.

Hamur: 5 YR 5/6.

Astar: 5 YR 3/1.

Tanımı: Basit, dışa dönük ağızlı, düz, kısa boyunlu, boyundan gövdeye geçişin belirgin olduğu, küresel gövdeli, düz dipli. Ağız kenarının altından başlayan gövde üzerinde sonlanan oluklu dikey kulplu.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Acar, 2021: 145-152; Hayes, 1976: 77, Fig. 44.

Kat. No: 066

Kazı Env. No: KBR’13-75.

Adı: Sikke.

Materyal: Bronz, Gümüş Kaplama

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, K-10/11, Seviye: Dolgu,

Buluntu Tarihi: 12. 08. 2013.

Ölçüleri: Çap.: 2.02 cm., Kal.: 0.2 cm.

Ağırlık: 3.90 gr.

Yön: →

ÖY.: Şua taçlı imparator başı etrafında: IMP FLORIANVS AVG.

AY.: Ayakta duran Victoria, İmparator Florianus’a çelenk uzatırken, Etrafında: CONCORDIA MILITVM, Kesimde O.

Dönemi: Florianus, MS 276.

Benzerleri: Cohen, 1884: Vol. IV, Fig. 239.

Kat. No: 067

Kazı Env. No: KBR’13-76.

Adı: Sikke.

Materyal: Bronz.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, K. 9, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 14. 08. 2013.

Ölçüleri: Çap.: 3.00 cm., Kal.: 0.2,5 cm.

Ağırlık: 13.83 gr.

Yön: →

ÖY.: İmparatoriçe başı, etrafında: ERENNIA ETROVCKIλλA CEB.

AY.: Sol elinde bereket boynuzuyla ayakta duran, poloslu Thyche. KAICAPEΩN ET h K.

Dönemi: Herennia Etruscilla, MS 250-251.

Benzerleri: Cohen, 1884: Vol. IV, Fig. 209.

Kat. No: 068

Kazı Env. No: KBR’13-78.

Adı: Sikke.

Materyal: Bronz.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, 4A No.’lu Serbest Lahit, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 21. 08. 2013.

Ölçüleri: Çap.: 2.05 cm., Kal.: 0.1,5 cm.

Ağırlık: 3.14 gr.

Yön: →

ÖY.: Şua taçlı İmparator başı, etrafında: IMP C M CL TACITVS.

AY.: Elinde iki sancakla duran Fides, etrafında; FİDES MILITVM, Kesimde; XXIS.

Dönemi: Tacitus, MS 276.

Kat. No: 069

Kazı Env. No: KBR’13-79.

Adı: Sikke.

Materyal: Gümüş.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, 4A No.’lu Serbest Lahit, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 21. 08. 2013.

Ölçüleri: Çap.: 2.03 cm., Kal.: 0.1,5 cm.

Ağırlık: 3.49 gr.

Yön: →

ÖY.: Şua taçlı imparator başı, Etrafında: IMP C AVRELIANVS AVG

AY.: Aurelian’a taç uzatan uzatan bir kadın, Etrafında: RESTITVTOR ORBIS. Kesimde; Γ C.

Dönemi: Aurelianus, MS 270-275.

Benzerleri: Estiot, 2005: XII-1, Fig. 1186, 1192; Cohen, 1884: Vol. IV, Fig. 197.

Kat. No: 070

Kazı Env. No: KBR’13-80.

Adı: Bardak.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, K. 14, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 21. 08. 2013.

Ölçüleri: A.Ç: 7.03 cm., K.Ç.: 3.06 cm., Yük: 6.09 cm.

Hamur: 5 YR 5/8.

Astar: 7.5 YR 2. 5/1.

Tanımı. Dışa doğru açık ve geniş ağzı olan, torba gövdeli, alçak, iç bükey kaideli ve tek kulbu sağlam bardak. Dudak altında başlayan kulp gövde ortasında sonlanmaktadır. Boynun altında yivler bulunur. Kabın astarı daldırma tekniğiyle verilmiştir.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Acar, 2021: 145-152.

Kat. No: 071

Kazı Env. No: KBR’13-85.

Adı: Unguentarium.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 2. Oda, Batı Ölü Yatağı, Seviye: 0/-65 cm.

Buluntu Tarihi: 27. 08. 2013.

Ölçüleri: A.Ç.: 3.02 cm., K.Ç.: 3.08 cm., Uz.: 25.00 cm.

Hamur: 10 YR 6/4. **Astar:** 7.5 YR 7/4. **Akıtma:** 5 YR 7/6.

Tanımı: Dışa taşkın dudak, uzun boyun, iğ formunda gövde, düz kaideli Unguentarium. Gövde ve kaide birleşim yerinde çark izleri görülür. Dudak kırmızı astara daldırılmıştır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Loeschcke, 1912: 392, Abb. 10, No.7; Şimşek, 2007: 110, 111, Res. 13; Yüce ve Özdemir, 2000: 35, 36, Res. 2; Laflı, 2002: 36-37, Res. 13; Laflı, 2003: 106, 107, Taf. 200a-b; Dündar, 2006: 115, Kat. No. 192, Lev. XXXIII; Degeest, 2000: 172, 388, Fig. 220; Hellström, 1965: Pl. 12, No. 185.

Kat. No: 072

Kazı Env. No: KBR’13-86.

Adı: Unguentarium.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 2. Oda, Batı Ölü Yatağı, Seviye: 0/-65 cm.

Buluntu Tarihi: 27. 08. 2013.

Ölçüleri: A.Ç.: 3.00 cm., K.Ç.: 4.07 cm., Uz.: 23.03 cm.

Hamur: 5 YR 5/6. **Astar:** 7.5 YR 7/4. **Akıtma:** 7.5 YR 3/2.

Tanımı: Dışa taşkın dudak, uzun boyun, iğ formunda gövde, düz kaideli unguentarium. Gövde ve kaide birleşim yerinde çark izleri görülür. Dudak kırmızı astara daldırılmıştır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: 294-311, Çiz. 16, 17; Loeschcke, 1912: 392, Abb. 10, No.7; Şimşek, 2007: 110, 111, Res. 13; Yüce ve Özdemir, 2000: 35, 36, Res. 2; Laflı, 2002: 36-37, Res. 13; Laflı, 2003: 106, 107, Taf. 200a-b; Dündar, 2006: 115, Kat. No. 192, Lev. XXXIII; Degeest, 2000: 172, 388, Fig. 220; Hellström, 1965: Pl. 12, No. 185.

Kat. No: 073

Kazı Env. No: KBR’13-87.

Adı: Unguentarium.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri Tarihi: Flavii Temenosu, Yom 12, 2. Oda, Güney Ölü Yatağı, Seviye: 0/-55 cm., 27. 08. 2013.

Ölçüleri: A.Ç.: 3.07 cm., K.Ç.: 3.05 cm., Uz.: 20.00 cm.

Hamur: 5 YR 5/6. **Astar:** 5 YR 2.5/1.

Tanımı: Dışa taşkın dudak, uzun boyun, torba formunda gövde, düz kaideye sahip unguentariumun projeksiyon noktası aşağı doğru kaymıştır. Boyun, gövde ve kaidede çark izleri görülmektedir.

Dönemi: MS 1. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Dündar, 2006: 101, Kat. No. 137; Doğanalp ve Erdoğan, 2018: 22, 23, Res. 1; Meriç, 2002: Lev. 41, Kat. No. 486. Fig. FiE IX/3; Cappelletto ve Indgjerd, 2018: 20. Fig. 1; Robinson, 1959; Agora V, Pl. 2, Fig. 50, Pl. 5; Bruneau, 1970; Fig. 117, 61. 15; Anderson-Stojanović, 1987: 112, Fig. 7; Dusenbery, 1998: 143-1; FiE IX/3, Pl. 41, K 486; Saraçoğlu, 2011: 31, Kat. No. 42, Fig. 4/U42.

Kat. No: 074

Kazı Env. No: KBR’13-88.

Adı: Unguentarium.

Materyal: Pişmiş Toprak

Buluntu Yeri ve Tarihi: Flavii Temenosu, Yom 12, 2. Oda, Batı Ölü Yatağı, Seviye: 0/-65 cm., 27. 08. 2013.

Ölçüleri: A.Ç.: 3.07 cm., K.Ç.: 3,08 cm., Yük.: 19.08 cm.

Hamur: 5 YR 6/6. **Astar:** 2.5 YR 5/8.

Tanımı: Dışa taşkın dudak, uzun boyun, torba formunda gövde, düz kaideye sahip unguentariumun projeksiyon noktası aşağı doğru kaymıştır. Boyun, gövde ve kaidede çark izleri görülmektedir.

Dönemi: MS 1. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Dündar, 2006: 101, Kat. No. 137; Doğanalp ve Erdoğan, 2018: 22, 23, Res. 1; Meriç, 2002: Lev. 41, Kat. No. 486. Fig. FiE IX/3; Cappelletto ve Indgjerd, 2018: 20. Fig. 1; Robinson, 1959; Agora V, Pl. 2, Fig. 50, Pl. 5; Bruneau, 1970; Fig. 117, 61. 15; Anderson-Stojanović, 1987: 112, Fig. 7; Dusenbery, 1998: 143-1; FiE IX/3, Pl. 41, K 486; Saraçoğlu, 2011: 31, Kat. No. 42, Fig. 4/U42.

Kat. No: 075

Kazı Env. No: KBR’13-89.

Adı: Kase.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 2. Oda, Batı Ölü Yatağı, Seviye: 0/-50 cm.

Buluntu Tarihi: 27. 08. 2013.

Ölçüleri: A.Ç.: 8.02 cm., K.Ç.: 3.02 cm., Yük.: 5.03 cm.

Hamur: 5 YR 5/8.

Astar: 7.5 YR 2.5/1.

Tanımı: İçe dönük ağız, keskin profilli gövde ve yüksek kaideye sahip kase. Ağzın altında ve dış yüzeyde içbükey yivler bulunmaktadır. Kaidenin dışında dışbükey profil bulunmaktadır. Astar daldırma tekniği ile verilmiştir.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 74-143; Hayes, 1976: 75, Add. 84; Hayes, 1985: Pl. 6, 20; Tekocak, 2006: 98, Kat. No. 31; Doksanaltı, 2006: 698, Kat No. 899.

Kat. No: 076

Kazı Env. No: KBR’13-90.

Adı: Kase.

Materyal: Pişmiş Toprak

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu**,** Yom 12, 1. Oda, Orta Alan, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 27. 08. 2013.

Ölçüleri: A.Ç.: 7.07 cm., K.Ç.: 3.04 cm., Yük.: 5.00 cm.

Hamur: 5 YR 5/6.

Astar: 5 YR 2.5/1.

Tanımı: İçe dönük ağız, keskin profilli gövde ve alçak kaideye sahip kase. Ağzın altında ve dış yüzeyde içbükey yivler bulunmaktadır. Kaidenin dışında dışbükey profil bulunmaktadır. Astar daldırma tekniği ile verilmiştir.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 74-143.

Kat. No: 077

Kazı Env. No: KBR’13-91.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 2. Oda, Batı Ölü Yatağı, Seviye: 0/-65 cm.

Buluntu Tarihi: 27. 08. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 3.06 cm., Yük.: 5.02 cm., Uz: 10.00 cm.

Hamur: 5 YR 5/6.

Astar: 2.5 YR 4/8.

Tanımı: Kalıp yapımı, gövdesi dairesel formlu, kesik konik haznelidir. Düz diskus çember biçimiyle sınırlanır. Eğimli omuzdan tabana inen yüzük kulplu. Diskus: Ön ayakları üzerine çömelmiş köpek, ayaklarının altındaki tilkiyi (?) avlamakta. Diskusun ortasına yağ deliği. Omuz: Bezemesiz. Burun: Kısa kalp formunda, iki yanda inci. Taban: İçbükey yuvarlak dipli.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Metin, 2012: 134, 135, Kat. No: 129, 130.

Kat. No: 078

Kazı Env. No: KBR’13-92.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 2. Oda, Batı Ölü Yatağı, Seviye: 0/-50 cm.

Buluntu Tarihi: 27. 08. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 3.06 cm., Yük.: 4.04 cm.

Hamur: 5 YR 5/6.

Astar: 2.5 YR 4/8.

Tanımı: Kalıp yapımı, gövdesi dairesel formlu, kesik konik haznelidir. İçbükey diskus çember biçimiyle sınırlanır. Eğimli omuzdan tabana inen, dışa taşkın yivli yüzük kulplu. Diskus: Buruna yakın yerde yağ deliği. Omuz: Bezemesiz. Burun: Kısa kalp formunda, yanlarda iki inci. Taban: İçbükey yuvarlak dipli.

Dönemi: MS 1. yüzyılın sonları - 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Metin, 2012: 335, 336 Kat. No: 131; 319-352, Kat. No: 100, 115, 117, 122- 124, 128, 129, 133, 149, 154-159; Bailey, 1980: Vol. III, 379, Pl. 103, Fig. Q3079.

Kat. No: 079

Kazı Env. No: KBR’13-93.

Adı: Göz Apliği.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 2. Oda, Güney Ölü Yatağı, Seviye: 0/-55 cm.

Buluntu Tarihi: 27. 08. 2013.

Ölçüleri: Gen.: 3.02 cm., Uz.: 4.00 cm., Kal.: 0.07 cm.

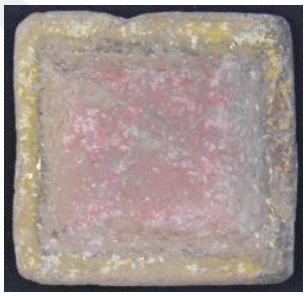
Hamur: 7.5 YR 6/3.

Tanımı: Ovoid formlu, dış bükey, arkası düz kesitli göz apliği. Dış çerçevede altın yaldız kalıntıları olup, iç kısım kırmızı boyalıdır.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Demirer, 2016: 139-143.

Kat. No: 080

Kazı Env. No: KBR’13-94.

Adı: Göz Apliği.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 2. Oda, Batı Ölü Yatağı, Seviye: 0/-40 cm.

Buluntu Tarihi: 27. 08. 2013.

Ölçüleri: Gen.: 3.02 cm., Uz.: 3.03 cm., Kal.: 0.07 cm.

Hamur: 7.5 YR 5/4.

Tanımı: Kare göz apliği. İçteki kare kısımda az miktarda kırmızı boya izleri görülmektedir. Dış çerçevede ise altın yaldız izleri vardır.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Demirer, 2016: 144-146.

Kat. No: 081

Kazı Env. No: KBR’13-95.

Adı: Göz Apliği.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 2. Oda, Batı Ölü Yatağı, Seviye: 0/-45 cm.

Buluntu Tarihi: 27. 08. 2013.

Ölçüleri: Gen.: 3.02 cm., Uz.: 4.00 cm., Kal.: 0.06 cm.

Hamur: 7.5 YR 5/3.

Tanımı: Ovoid formlu, dış bükey, arkası düz kesitli göz apliği. Dış çerçevede altın yaldız kalıntıları olup, iç kısım kırmızı boyalıdır.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Demirer, 2016: 139-143.

Kat. No: 082

Kazı Env. No: KBR’13-96.

Adı: Göz Apliği.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 2. Oda, Batı Ölü Yatağı, Seviye: 0/-45 cm.

Buluntu Tarihi: 27. 08. 2013.

Ölçüleri: Gen.: 3.02 cm., Uz.: 4.00 cm., Kal.: 0.06 cm.

Hamur: 7.5 YR 5/4.

Tanımı: Ovoid formlu, dış bükey, arkası düz kesitli göz apliği. Dış çerçevede altın yaldız kalıntıları olup, iç kısım kırmızı boyalıdır.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Demirer, 2016: 139-143.

Kat. No: 083

Kazı Env. No: KBR’13-97.

Adı: Şişecik.

Materyal: Cam.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 2. Oda, Batı Ölü Yatağı, Seviye: Zemin, 0/-67 cm.

27. 08. 2013.

Ölçüleri: A.Ç.: 2.03 cm., Yük.: 2.04 cm.

Tanımı: Hafifçe dışa çekik konik ağızlı kenarlı, daralan kısa boyunlu, aşağı sarkık torba gövdeli, düz tabanlı şişecik.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Kat. No: 084

Kazı Env. No: KBR’13-98.

Adı: Saç Kıskacı.

Materyal: Kemik.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 2. Oda, Batı Ölü Yatağı, Seviye: Zemin, 0/-67 cm.

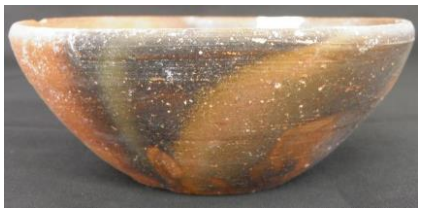
Buluntu Tarihi: 27. 08. 2013.

Ölçüleri: Çap.: 2.05 cm., Gen.: 1.01 cm., Kal.: 0.05 cm.

Tanımı: Dairesel kesitli, dış yüzeyin ortasından geçen derin yivli, kemik saç kıskacı.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Kat. No: 085

Kazı Env. No: KBR’13-99.

Adı: Kase.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 1. Oda, Kuzey Ölü Yatağı, Seviye: -60 cm.

Buluntu Tarihi: 28. 08. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 3.05 cm., A.Ç.: 8.04 cm., Yük.: 4.09 cm.

Hamur: 7.5 YR 6/6.

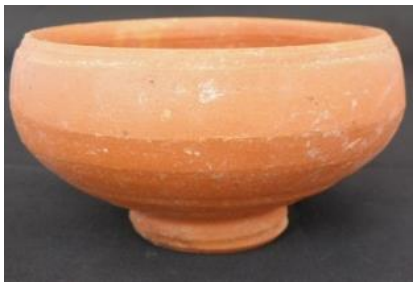
Astar: 2.5 YR 5/8.

Tanımı: İçe dönük ağız, keskin profilli gövde ve alçak kaideye sahip kase. Ağzın altında ve dış yüzeyde içbükey yivler bulunmaktadır. Kaidenin dışında dışbükey profil bulunmaktadır. Astar daldırma tekniği ile verilmiştir.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 74-143.

Kat. No: 086

Kazı Env. No: KBR’13-100.

Adı: Kase.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 1. Oda, Güney Ölü Yatağı, Seviye: -40 cm.

Buluntu Tarihi: 28. 08. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 4.03 cm., A.Ç.: 10.06 cm., Yük.: 4.03 cm.

Hamur: 5 YR 4/6.

Astar: 2.5 YR 5/8.

Tanımı: Dışa açık ağzı olan, düz kaideye sahip küçük kâse. Dış yüzeyde ağzın altında yivler görülmektedir. Astar daldırma tekniğiyle verilmiştir.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 74-143; Hayes, 1976: 75, Add. 84; Hayes, 1985: Pl. 6, 20; Tekocak, 2006: 98, Kat. No. 31; Doksanaltı, 2006: 698, Kat. No. 899.

Kat. No: 087

Kazı Env. No: KBR’13-101

Adı: Kase.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 1. Oda, Güney Ölü Yatağı, Seviye: -60 cm.

Buluntu Tarihi: 28. 08. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 3.05 cm., A.Ç.: 8.07 cm., Yük.: 5.03 cm.

Hamur: 2.5 YR 5/6. **Astar:** 5 YR 4/4.

Tanımı: İçe dönük ağız, keskin profilli gövde ve alçak kaideye sahip kase. Ağzın altında ve dış yüzeyde içbükey yivler bulunmaktadır. Kaidenin dışında dışbükey profil bulunmaktadır. Astar daldırma tekniği ile verilmiştir.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 74-143; Hayes, 1976: 75, Add. 84; Hayes, 1985: Pl. 6, 20; Tekocak, 2006: 98, Kat. No. 31; Doksanaltı, 2006: 698, Kat. No. 899.

Kat. No: 088

Kazı Env. No: KBR’13-102.

Adı: Unguentarium.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri ve Tarihi: Flavii Temenosu, Yom 12, 1. Oda, Güney Ölü Yatağı, Seviye: -40 cm., 28. 08. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 3.03 cm., A.Ç.: 3.03 cm., Yük.: 18.06 cm.

Hamur: 5 YR 5/8. **Akıtma:** 5 YR 2.5/1.

Tanımı: Dışa taşkın dudak, uzun boyun, torba formunda gövde, düz kaideye sahip Unguentariumun projeksiyon noktası aşağı doğru kaymıştır. Boyun, gövde ve kaidede çark izleri görülmektedir. Dudak kısmında daldırma tekniği kullanılmıştır.

Dönemi: MS 1. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Dündar, 2006: 101, Kat. No. 137; Doğanalp ve Erdoğan, 2018: 22, 23, Res. 1; Meriç, 2002: Lev. 41, Kat. No. 486. Fig. FiE IX/3; Cappelletto ve Indgjerd, 2018: 20. Fig. 1; Robinson, 1959; Agora V, Pl. 2, Fig. 50, Pl. 5; Bruneau, 1970: Fig. 117, 61. 15; Anderson-Stojanović, 1987: 112, Fig. 7; Dusenbery, 1998: 143-1; FiE IX/3, Pl. 41, K 486; Saraçoğlu, 2011: 31, Kat. No. 42, Fig. 4/U42.

Kat. No: 089

Kazı Env. No: KBR’13-103.

Adı: Unguentarium. **Materyal:** Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri ve Tarihi: Flavii Temenosu, Yom 12, 1. Oda, Kuzey Ölü Yatağı, Seviye: -60 cm., 28. 08. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.:3.06 cm., A.Ç.: 4.00 cm., Yük.: 19.06 cm.

Hamur: 7.5 YR 6/6. **Akıtma:** 5 YR 4/4.

Tanımı: Dışa taşkın dudak, uzun boyun, torba formunda gövde, düz kaideye sahip Unguentariumun projeksiyon noktası aşağı doğru kaymıştır. Boyun, gövde ve kaidede çark izleri görülmektedir. Dudak kısmında daldırma tekniği kullanılmıştır.

Dönemi: MS 1. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Dündar, 2006: 101, Kat. No. 137; Doğanalp ve Erdoğan, 2018: 22, 23, Res. 1; Meriç, 2002: Lev. 41, Kat. No. 486. Fig. FiE IX/3; Cappelletto ve Indgjerd, 2018: 20. Fig. 1; Robinson, 1959; Agora V, Pl. 2, Fig. 50, Pl. 5; Bruneau, 1970: Fig. 117, 61. 15; Anderson-Stojanović, 1987: 112, Fig. 7; Dusenbery, 1998: 143-1; FiE IX/3, Pl. 41, K 486; Saraçoğlu, 2011: 31, Kat. No. 42, Fig. 4/U42.

Kat. No: 090

Kazı Env. No: KBR’13-104.

Adı: Unguentarium. **Materyal:** Pişmiş Toprak

Buluntu Yeri ve Tarihi: Flavii Temenosu, Yom 12, 1. Oda, Kuzey Ölü Yatağı, Seviye: Zemin, 28. 08. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 3.05 cm., A.Ç.: 3.07 cm., Yük.: 20.02 cm.,

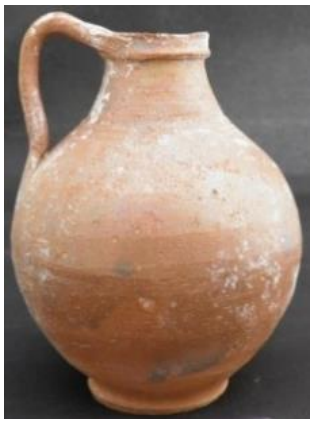
Hamur: 2.5 YR 2/8. **Akıtma:** 2.5 YR 5/8.

Tanımı: Dışa taşkın dudak, uzun boyun, torba formunda gövde, düz kaideye sahip Unguentariumun projeksiyon noktası aşağı doğru kaymıştır. Boyun, gövde ve kaidede çark izleri görülmektedir. Dudak kısmında daldırma tekniği kullanılmıştır.

Dönemi: MS 1. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Dündar, 2006: 101, Kat. No. 137; Doğanalp ve Erdoğan, 2018: 22, 23, Res. 1; Meriç, 2002: Lev. 41, Kat. No. 486. Fig. FiE IX/3; Cappelletto ve Indgjerd, 2018: 20. Fig. 1; Robinson, 1959; Agora V, Pl. 2, Fig. 50, Pl. 5; Bruneau, 1970: Fig. 117, 61. 15; Anderson-Stojanović, 1987: 112, Fig. 7; Dusenbery, 1998: 143-1; FiE IX/3, Pl. 41, K 486; Saraçoğlu, 2011: 31, Kat. No. 42, Fig. 4/U42.

Kat. No: 091

Kazı Env. No: KBR’13-105.

Adı: Testi.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 1. Oda, Güney Ölü Yatağı Seviye: -50 cm.

Buluntu Tarihi: 28. 08. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 3.05 cm., A.Ç.: 3.06 cm., Yük.: 8.09 cm.,

Hamur: 5 YR 6/6. **Astar:** 5 YR 5/4.

Tanım: Dışa dönük düz dudak, kısa boyun, torba gövde alçak halka kaideli testi. Boyunda başlayan dikey kulp omuzda sonlanır. Astar daldırma tekniği ile yapılmış olup kabın gövdesinde çark izleri görülmektedir.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 152-160; Hayes, 1976: 79, Fig. 117; Doksanaltı, 2006: 677, Kat. No. 28, 616, Kat. No. 409, 410, 701, Kat. No. 995, 996; Erön, 2013: 284, Kat. No. 146, Lev. 156; Ladstätter, 2005: 321, Pl. 181, Kat. No. 551; Gürler, 2000: 114, Fig. 1/6; Vapur, 2001: 58, 59, 196, 197, Çiz. 18, Kat. No. 134, 136, 137.

Kat. No: 092

Kazı Env. No: KBR’13-106.

Adı: Testi.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 1. Oda, Güney Ölü Yatağı, Seviye: -60 cm.

Buluntu Tarihi: 28. 08. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 3.08 cm., A.Ç.: 2.08 cm., Yük.: 10.04 cm.

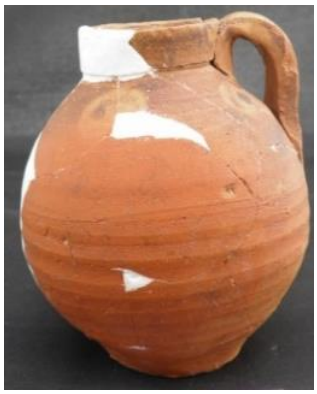
Hamur: 2.5 YR 5/6. **Astar:** 2.5 YR 5/8.

Tanım: Düz ağızlı, torba gövdeli, alçak, düz kaideli ve tek kulplu testi. Ağızda başlayıp yükselen kulp, gövde üstünde sonlanmaktadır. Kabın astarı daldırma tekniğiyle verilmiştir.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 152-160; Hayes, 1976: 79, Fig. 117; Doksanaltı, 2006: 677, Kat. No. 28, 616, Kat. No. 409, 410, 701, Kat. No. 995, 996; Erön, 2013: 284, Kat. No. 146, Lev. 156; Ladstätter, 2005: 321, Pl. 181, Kat. No. 551; Gürler, 2000: 114, Fig. 1/6; Vapur, 2001: 58, 59, 196, 197, Çiz. 18, Kat. No. 134, 136, 137.

Kat. No: 093

Kazı Env. No: KBR’13-107.

Adı: Testi.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 1. Oda, Güney Ölü Yatağı, Seviye: -60 cm.

Buluntu Tarihi: 28. 08. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 5.02 cm., A.Ç.: 4.06 cm., Yük.: 13.03 cm.

Hamur: 5 YR 6/6.

Astar: 5 YR 5/4.

Tanım: Dışa dönük düz dudak, kısa boyun, torba gövde alçak halka kaideli testi. Boyunda başlayan dikey kulp omuzda sonlanır. Astar daldırma tekniği ile yapılmış olup kabın gövdesinde çark izleri görülmektedir.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 152-160;

Kat. No: 094

Kazı Env. No: KBR’13-108.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 1. Oda, Kuzey Ölü Yatağı, Seviye: -40 cm.

Buluntu Tarihi: 28. 08. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 2.05 cm., Uz.: 8.01 cm., Yük.: 3.06 cm.

Hamur: 5 YR 5/6.

Astar: 5 YR 3/1.

Tanım: Kalıp yapımı, gövde oval formlu, kesik konik haznelidir. İçbükey diskus çemberle sınırlanır. Eğimli omuzdan tabana inen, dışa taşkın kulplu. Diskus: geniş yağ deliği. Omuz: Üç sıra kabartma nokta dizisi. Burun: Yuvarlak, üzeri yarım volütlü ve kanallı. Taban: Düz.

Dönemi: MS 1. yüzyılın ikinci yarısı - 2. yüzyılın birinci yarısı.

Benzerleri: Form olarak; Metin, 2012: 307-308, Kat. No: 78, 79; 311, 314 Kat. No: 84, 89 ve bezeme olarak; 344, 345, Kat. No: 146, 147; Brants, 1913: 27, Pl. 4, Fig. 399; Walters, 1914: 119, Pl. 19, Fig. 787.

Kat. No: 095

Kazı Env. No: KBR’13-109.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, YOM 12, 1. Oda, Güney Ölü Yatağı, Seviye: -60 cm.

Buluntu Tarihi: 28. 08. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 3.00 cm., Uz.: 8.06 cm., Yük.: 4.01 cm.,

Hamur: 2.5 YR 6/6.

Astar: 5 YR 5/8.

Tanımı: Kalıp yapımı, gövdesi dairesel formlu, kesik konik haznelidir. İçbükey diskus iç içe çemberlerle sınırlanır. Yüzük kulplu. Diskus: Başı sola, kanatlarını açmış tavus kuşu betimli ve sağ alt köşede yağ deliği. Omuz: Bezemesiz. Burun: Kısa kalp formunda, üzerinde iki inci. Taban: Halka dipli, ortasında planta pedis.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Metin, 2012: 339-341, Kat. No: 138-141; Brants, 1913: 48, Pl. 5, Fig. 882; Walters, 1914: 175, Pl. 33, Fig. 1129; Perlzweig, 1961: 86, Pl. 6, Fig. 164; Öztürk, 2003: 151, Lev. 26c.

Kat. No: 096

Kazı Env. No: KBR’13-110.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 1. Oda, Güney Ölü Yatağı, Seviye: -60 cm.

Buluntu Tarihi: 28. 08. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 3.01 cm., Uz.: 9.05 cm., Yük.: 4.04 cm.,

Hamur: 7.5 YR 6/6.

Astar: 7.5 YR 3/1.

Tanımı: Kalıp yapımı, gövdesi dairesel formlu, kesik konik haznelidir. İçbükey diskus çember biçimiyle sınırlanır. Yüzük kulplu. Diskus: Yelkenli gemi üzerinde kürek çeken bir figür, sağ altta yağ deliği. Omuz: Yumurta dizisi. Burun: Kısa kalp formunda, üzerinde iki inci. Taban: İçbükey yuvarlak dipli.

Dönemi: MS 1. yüzyılın sonları - 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Metin, 2012: 328, Kat. No: 117.

Kat. No: 097

Kazı Env. No: KBR’13-111.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 1. Oda, Güney Ölü Yatağı, Seviye: -50 cm.

Buluntu Tarihi: 28. 08. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 2.09 cm., Uz.: 8.07 cm., Yük.: 4.01 cm.,

Hamur: 7.5 YR 6/6.

Astar: 2.5 YR 5/8.

Tanımı: Kalıp yapımı, gövdesi oval formlu, konik haznelidir. İçbükey diskus çember biçimiyle sınırlanır. Yüzük kulplu. Diskus: Leda iki eliyle kuğu tutuyor, solda yağ deliği. Omuz: Diskus halkasının etrafında ortası dikdörtgen panellerle kesilmiş yumurta dizisi. Burun: Açısal. Taban: İçbükey yuvarlak dipli.

Dönemi: MS 1. yüzyılın sonları - 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Form olarak; Metin, 2012: 328, Kat. No: 117; 339-341, Kat. No: 138- 141.

Kat. No: 098

Kazı Env. No: KBR’13-112.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 1. Oda, Güney Ölü Yatağı, Seviye: -50 cm.

Buluntu Tarihi: 28. 08. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 3.06 cm., Uz.: 9.04 cm., Yük.: 4.03 cm.

Hamur: 5 YR 5/8.

Astar: 2.5 YR 5/8.

Tanımı: Kalıp yapımı, gövdesi oval formlu, kesik konik haznelidir. İçbükey diskus çember biçimiyle sınırlanır. Az eğimli omuzdan tabana inen dışa taşkın yivli kulplu. Sağ elinde kısa kılıç, sol elinde kalkanı ile Athena (Minerva), ayak hizasında sağa doğru kafasını yukarı kaldırmış bir yılan görülmekte, solda yağ deliği. Omuz: Diskus halkasının etrafında ortası dikdörtgen panellerle kesilmiş yumurta dizisi Burun: Açısal. Taban: Düz dipli.

Dönemi: MS 2. yüzyılın son çeyreği – 3. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Metin, 2012: 377, 378, Kat. No: 203, 204; Walters, 1914: 204, Fig. 309; Bovon, 1966: 48, Pl. 7, Fig. 259; Hayes, 1980: 81, Pl. 39, Fig. 329-330.

Kat. No: 099

Kazı Env. No: KBR’13-113

Eserin Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 1. Oda, Kuzey Ölü Yatağı, Seviye: Zemin.

Buluntu Tarihi: 28. 08. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 3.05 cm., Uz.: 8.08 cm., Yük.: 4.01 cm.

Hamur: 2.5 YR 6/8.

Astar: 2. 5 YR 4/8.

Tanımı: Kalıp yapımı, gövdesi oval formlu, basık haznelidir. İçbükey diskus çember biçimiyle sınırlanır. Eğimli omuzdan tutamaklı. Diskus: Sola doğru koşan aslan figürü, gövdesinin altında yağ deliği. Omuz: Tek sıra kabartma nokta dizisi. Burun: Kısa düz. Taban: Halka dipli.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı ve biraz sonrası.

Benzerleri: Metin, 2012: 333, 334, Kat. No: 127; Bailey, 1980: Vol. III, 380, Pl. 103, Fig. Q3085; Civelek, 2001: 78, Lev. 9, Kat. No. 45.

Kat. No: 100

Kazı Env. No: KBR’13-114.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 1. Oda, Güney Ölü Yatağı Seviye: -50 cm.

Buluntu Tarihi: 28. 08. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 3.04 cm., Uz.: 8.09 cm., Yük.: 4.00 cm.

Hamur: 5 YR 6/8.

Astar: 2.5 YR 5/8.

Tanımı: Kalıp yapımı, gövdesi dairesel formlu, kesik konik haznelidir. İçbükey diskus çember biçimiyle sınırlanır. Eğimli omuzdan tabana inen kulplu. Diskus: Sola doğru koşan aslan figürü, altında yağ deliği. Omuz: Bazı bölümleri aşınmış yumurta dizisi Burun: Kısa kalp formunda. Taban: Halka dipli, ortasında ayak baskı damgası (planta pedis).

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı ve biraz sonrası.

Benzerleri: Metin, 2012: 333, 334, Kat. No: 127; Bailey, 1980: Vol. III, 380, Pl. 103, Fig. Q3085; Civelek, 2001: 78, Lev. 9, Kat. No. 45.

Kat. No: 101

Kazı Env. No: KBR’13-115.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 1. Oda, Güney Ölü Yatağı, Seviye: -50 cm.

Buluntu Tarihi: 28. 08. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 3.05 cm., Uz.: 9.03 cm., Yük.: 5.02 cm.

Hamur: 5 YR 6/4.

Astar: 5 YR 5/6.

Tanımı: Kalıp yapımı, gövdesi dairesel formlu, kesik konik haznelidir. İçbükey diskus iç içe çemberlerle sınırlanır. Eğimli omuzdan tabana inen, dışa taşkın yivli yüzük kulplu. Diskus: Ortada yağ deliği. Omuz: Sade. Burun: Kısa kalp formunda, üzerinde iki inci. Taban: Halka dipli, ortasında planta pedis.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Metin, 2012: 350, Kat. No. 156; 351, Kat. No: 157; Bailey, 1980: Vol. III, 380, Pl. 103, Fig. Q3085; Civelek, 2001: 78, Lev. 9, Kat. No. 45.

Kat. No: 102

Kazı Env. No: KBR’13-116.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 1. Oda, Güney Ölü Yatağı, Seviye: -50 cm.

Buluntu Tarihi: 28. 08. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 3.01 cm., Uz.: 8.05 cm., Yük.: 3.06 cm.

Hamur: 5 YR 5/4. **Astar:** 10 YR 4/3.

Tanımı: Kalıp yapımı, gövdesi dairesel formlu, kesik konik haznelidir. İçbükey diskus çember biçimiyle sınırlanır. Düz omuzdan tabana inen yivli kulplu. Diskus: Zifaf sahnesi (symplegma), sol alta doğru kısımda yağ deliği. Omuz: Diskus halkasının etrafında ortası dikdörtgen panellerle kesilmiş yumurta dizisi. Burun: Açısal. Taban: İçbükey yuvarlak dipli.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Form olarak, Metin, 2012: 384, 385, Kat. No: 217, 218, 219, 220; Broneer, 1930: 201, Pl. 28, Fig. 663.

Kat. No: 103

Kazı Env. No: KBR’13-117.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 1. Oda, Güney Ölü Yatağı, Seviye: -60 cm.

Buluntu Tarihi: 28. 08. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 3.03 cm., Uz.: 9.04 cm., Yük.: 5.05 cm.

Hamur: 7.5 YR 6/6. **Astar:** 2.5 YR 4/8.

Tanımı: Kalıp yapımı, gövdesi oval, basık haznelidir. İçbükey diskus çember biçimiyle sınırlanır. Eğimli omuzdan yivli tutamaklı. Diskus: Sade. Omuz: Aşınmış. Burun: Omuzdan yukarı doğru uzayan emzik biçimli, ucu düz kesilmiş oval fitil delikli. Taban: Halka dipli.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Metin, 2012: 281-289, Kat. No: 26, 27, 30-41; Oziol ve Poilloux, 1969: 48, 49, Pl. 11, Fig. 102; Bailey, 1980: Vol. III, 418, Pl.125, Fig. Q3336; Scheltens, 1993: 195, Fig. 8; Coşkun, 2007: 25, Res. 2.

Kat. No: 104

Kazı Env. No: KBR’13-118

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 1. Oda, Güney Ölü Yatağı, Seviye: -60 cm.

Buluntu Tarihi: 28. 08. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 3.08 cm., Uz.: 6.07 cm., Yük.: 3.06 cm.

Hamur: 5 YR 6/6. **Astar:** 2.5 YR 5/8.

Tanımı: Çark yapımı, gövdesi disk formlu, alta doğru basık haznelidir. Geniş, eğimli omuzdan yükselen üç dilimli alçak kulplu. Diskus: İçbükey yuvarlak dış kontur, ortasında geniş yağ deliği. Omuz: Bezemesiz. Burun: Omuzdan yukarı doğru uzayan emzik biçimli, ucu düz kesilmiş oval fitil delikli. Taban: Geniş düz dairesel kaideli.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı ve biraz sonrası.

Benzerleri: Metin, 2012: 354, 355, Kat. No: 162, 163; Bailey, 1980: Vol. III, 380, Pl. 103, Fig. Q3080; Civelek, 2001: 76, Lev. 7, Kat. No. 35; Öztürk, 2003: 159, Lev. 28d; Landstätter, 2010: 582, Taf. 236, B-K. 461.

Kat. No: 105

Kazı Env. No: KBR’13-119

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 1. Oda, Güney Ölü Yatağı, Seviye: -60 cm.

Buluntu Tarihi: 28. 08. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 4.07 cm., Uz.: 10. 06 cm., Yük.: 4.07 cm.

Hamur: 2.5 YR 6/8.

Astar: 2.5 YR 5/8.

Tanımı: Kalıp yapımı, gövdesi dairesel formlu, kesik konik haznelidir. İçbükey diskus çember biçimiyle sınırlanır. Az eğimli omuzdan tabana inen yivli yüzük kulplu. Diskus: bezemesiz. Burna yakın havalandırma deliği. Omuz: Bezemesiz. Burun: Açısal. Taban: halka kaide. Yazıt; ΟΡθΑΓΟΡΟΥ.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Kibyra.

Kat. No: 106

Kazı Env. No: KBR’13-120.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 1. Oda, Güney Ölü Yatağı, Seviye: -60 cm.

Buluntu Tarihi: 28. 08. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 3.04 cm., Uz.: 9.04 cm., Yük.: 4.04 cm.

Hamur: 2.5 YR 6/8.

Astar: 2.5 YR 5/8.

Tanımı: Kalıp yapımı, gövdesi dairesel formlu, kesik konik haznelidir. İçbükey diskus çember biçimiyle sınırlanır. Dar omuzdan kulplu. Diskus: burna yakın yağ deliği, çevresinde dörtlü kalp yaprağından oluşan bitkisel rozet. Omuz: yumurta dizisi. Burun: U Burunlu. Taban: Yuvarlak düz. Ortasında rozet baskı.

Dönemi: MS 1. yüzyılın son çeyreği - 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Metin 2012: 319, 326, 392, Kat. No: 99, 112, 233, form olarak; 333-339, Kat. No: 127-130, 133, 135-138.

Kat. No: 107

Kazı Env. No: KBR’13-121.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 1. Oda, Kuzey Ölü Yatağı, Seviye: -50 cm.

Buluntu Tarihi: 28. 08. 2013.

Ölçüleri: Gen.: 5.09 cm., Uz.: 7.04 cm., Yük.: 3.06 cm.

Hamur: 2.5 YR 6/8. **Astar:** 2.5 YR 5/8.

Tanımı: Çark yapımı, gövdesi disk formlu, alta doğru basık haznelidir. Geniş, eğimli omuzdan yükselen yüksek kulplu. Diskus: İçbükey yuvarlak dış kontur, ortasında geniş yağ deliği. Omuz: Bezemesiz. Burun: Omuzdan yukarı doğru uzayan emzik biçimli, ucu düz kesilmiş oval fitil delikli. Taban: Geniş düz kaideli.

Dönemi: MS 2 - 4. yüzyıl.

Benzerleri: Metin, 2012: 371, 372, Kat. No: 193.

Kat. No: 108

Kazı Env. No: KBR’13-122.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 1. Oda, Güney Ölü Yatağı, Seviye: -50 cm.

Buluntu Tarihi: 28. 08. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 3.01 cm., Uz.: 8.09 cm., Yük.: 3.08 cm.

Hamur: 5 YR 6/4. **Astar:** 5 YR 4/3.

Tanımı: Kalıp yapımı, gövdesi oval formlu, kesik konik haznelidir. İçbükey diskus çember biçimiyle sınırlanır. Geniş, az eğimli omuzdan tabana inen kulbun yarısı eksik. Diskus: Perseus’un sağ elinde kısa kılıç, sol elinde kestiği Medusa başı. Ayaklarının arasında yağ deliği. Omuz: Diskus halkasının etrafında ortası dikdörtgen panellerle kesilmiş yumurta dizisi. Burun: Açısal. Taban: içbükey yuvarlak dipli

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı - 3. yüzyıl.

Benzerleri: Form olarak; Metin, 2012: 372-378, Kat. No: 195-205; 380-382, Kat. No: 218-228, 384-390, Kat. No: 210-214; Heimerl, 2001: 176, Taf. 21, Abb. 988; Broneer, 1930: 201, Pl. 28, Fig. 663.

Kat. No: 109

Kazı Env. No: KBR’13-123.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 1. Oda, Güney Ölü Yatağı, Seviye: -50 cm.

Buluntu Tarihi: 28. 08. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 3.03 cm., Uz.: 8.01 cm., Yük.: 4.05 cm.

Hamur: 2.5 YR 6/8.

Astar: 2.5 YR 4/8.

Tanımı: Kalıp yapımı, gövdesi oval formlu, basık haznelidir. İçbükey diskus çember biçimiyle sınırlanır. Diskus bezemesiz. Geniş eğimli omuzdan tabana inen yivli tutamaklı. Diskus: Ortada yağ deliği, çevresinde kabartma halka. Omuz: Asma dalları, aralarda üzüm salkımları. Burun: Kısa, açısal. Taban: Halka dipli.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Metin, 2012: 347, 348, Kat. No: 150 151; Hübinger, 1993: 120, Taf. 28, Abb. 224; Civelek, 2001: 77, Lev. 8, Kat. No. 38; Heimerl, 2001: 135, Taf. 11, Abb. 453.

Kat. No: 110

Kazı Env. No: KBR’13-124**.**

Adı: Göz Apliği.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, 3 No.’lu Bomikoslu Lahit Batısı, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 28. 08. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 0.06 cm., Gen.: 3.02 cm.

Hamur: 5 YR 6/6.

Tanımı: Kare formlu göz apliği. İçteki kare kısım piramidaldir.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Demirer, 2016: 144-146.

Kat. No: 111

Kazı Env. No: KBR’13-125.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Batı Teras Açması, 1. No.’lu Basit Münferit Mezar, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 02. 09. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 2.09 cm., Uz.: 10.01 cm., Yük.: 4.00 cm.

Hamur: 7.5 YR 6/8.

Astar: 2.5 YR 4/8.

Tanımı: Kalıp yapımı, gövdesi oval formlu, basık haznelidir. İçbükey diskus çember biçimiyle sınırlanır. Diskus-burun arası bir kanal ile birbirine bağlanır. Eğimli omuzdan yüzük kulplu. Diskus: Ortada yağ deliği, çevresinde kabartma halka, altında havalandırma deliği. Omuz: Bezemesiz. Burun: Uzun. Taban: Düz.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Kat. No: 112

Kazı Env. No: KBR’13-126.

Adı: Kase.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Batı Teras Açması, 1. No.’lu Basit Münferit Mezar Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 02. 09. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 3.06 cm., A.Ç.: 7.04 cm., Yük.: 5.03 cm.

Hamur: 7.5 YR 6/8.

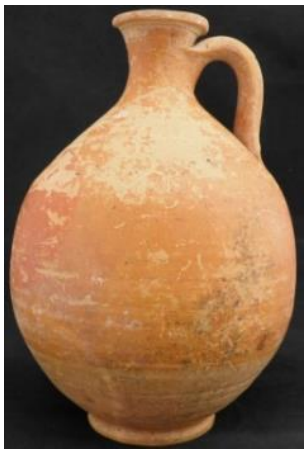
Astar: 2.5 YR 4/8.

Tanımı: İçe dönük ağız, keskin profilli gövdeye ve alçak halka kaideye sahiptir. Dışta kasenin ağzının alt kısmında biri geniş diğeri dar olarak verilmiş iç bükey iki adet yiv görülmektedir.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı

Benzerleri: Acar, 2021: 74-143; Hayes, 1976: 75, Add. 84; Hayes, 1985: Pl. 6, 20; Tekocak, 2006: 98, Kat. No. 31; Doksanaltı, 2006: 698, Kat No. 899.

Kat. No: 113

Kazı Env. No: KBR’13-127.

Eserin Adı: Testi.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Batı Teras Açması, 1. No.’lu Basit Münferit Mezar, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 02. 09. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 6.01 cm., A.Ç.: 4.01 cm., Yük.: 18.02 cm.

Hamur: 7.5 YR 6/6.

Astar: 10 YR 4/8.

Tanımı: Dışa dönük, düz dudak, kısa boyun, torba gövde ve alçak halka kaideli testi. Boyunda başlayan şerit, dikey kulp omuzda sonlanır. Dudakta ve kaide de küçük eksikler mevcuttur.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 152-160; Hayes, 1976: 79, Fig. 117; Doksanaltı, 2006: 677, Kat. No. 28, s. 616, Kat. No. 409, 410, 701, Kat. No. 995, 996; Erön, 2013: 284, Kat. No. 146, Lev. 156; Ladstätter, 2005: 321, Pl. 181, Cat. No. 551; Gürler, 2000: 114, Fig. 1/6; Vapur 2001: 58, 59, 196, 197, Çiz. 18, Kat. No. 134, 136-137.

Kat. No: 114

Kazı Env. No: KBR’13-128.

Adı: Maşrapa.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Batı Teras Açması, 1. Nolu Basit Münferit Mezar, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 05. 09. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 3.09 cm., A.Ç.: 7.03 cm., Yük.: 10.07 cm.

Hamur: 5 YR 5/8.

Tanımı: Hafif açık ağız, ince cidarlı, ağızdan gövdeye doğru dik inen, gövdeden dibe doğru daralan alçak kaideli maşrapa. Kulbu korunamamıştır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Kat. No: 115

Kazı Env. No: KBR’13-129.

Adı: Kase.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 13, Dromos Güney Kline, Seviye: -2.50 m.

Buluntu Tarihi: 07. 09. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 4.06 cm., A.Ç.: 9.09 cm., Yük.: 5.00 cm.

Hamur: 2. 5 YR 5/8.

Astar: 10 R 5/8.

Tanımı: İçe dönük ağız, keskin profilli gövdeye ve alçak halka kaideye sahiptir. Dışta kasenin ağzının alt kısmında biri geniş diğeri dar olarak verilmiş iç bükey iki adet yiv görülmektedir.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı

Benzerleri: Acar, 2021: 74-143; Hayes, 1976: 75, Add. 84; Hayes, 1985: Pl. 6, 20; Tekocak, 2006: 98, Kat. No. 31; Doksanaltı, 2006: 698, Kat. No. 899.

Kat. No: 116

Kazı Env. No: KBR’13-130.

Adı: Kase.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 13, Dromos Güney Kline, Seviye: Dolgu**.**

Buluntu Tarihi: 07. 09. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 4.01 cm., A.Ç.: 10.01 cm., Yük.: 5.03 cm.

Hamur: 7.5 YR 5/2.

Astar: 10 YR 4/1.

Tanımı: Hafif dışa açık ağız, gövde geçişi yumuşak, kaideye yakın yerde dönüş yapar. Alçak halka kaideye sahip. Gövde de bezeme. İç yüzeyde kabarta, pozitif bezek. Kalıp kase.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 74-143.

Kat. No: 117

Kazı Env. No: KBR’13-131.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 13, Orta Alan, Seviye: -25 cm.

Buluntu Tarihi: 07. 09. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 3.05 cm., Uz.: 9.00 cm., Yük.: 4.02 cm.

Hamur: 2.5 YR 6/4.

Astar: 2.5 YR 5/6.

Tanımı: Kalıp yapımı, gövdesi oval formlu, basık haznelidir. İçbükey diskus çember biçimiyle sınırlanır. Eğimli omuzdan yivli tutamaklı. Diskus: Sade. Omuz: Aşınmış. Burun: Taban: Halka dipli.

Dönemi: MS 1. yüzyılın sonları - 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Metin, 2012: 335, 336, Kat. No: 131; 319-352, Kat. No: 100, 115, 117, 122-124, 128, 129, 133, 149, 154-159; Bailey, 1980: Vol. III, 379, Pl. 103, Fig. Q3079.

Kat. No: 118

Kazı Env. No: KBR’13-132

Adı: Testi

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 13, Dromos, Güney Kline, Seviye: Zemin.

Buluntu Tarihi: 07. 09. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 6.01 cm., A.Ç.: 4.00 cm., Yük.:14.08 cm.,

Hamur: 2.5 YR 5/6.

Astar: 2.5 YR 4/8.

Tanımı: Dışa dönük, düz dudak, kısa boyun, torba gövde ve alçak halka kaideli testi. Boyunda başlayan şerit, dikey kulp omuzda sonlanır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 152-160; Hayes, 1976: 79, Fig. 117; Doksanaltı, 2006: 677, Kat. No. 28, s. 616, Kat. No. 409, 410, 701, Kat. No. 995, 996; Erön, 2013: 284, Kat. No. 146, Lev. 156; Ladstätter, 2005: 321, Pl. 181, Kat. No. 551; Gürler, 2000: 114, Fig. 1/6; Vapur, 2001: 58, 59, 196,197, Çiz. 18, Kat. No. 134, 136, 137.

Kat. No: 119

Kazı Env. No: KBR’13-133

Adı: Boncuk.

Materyal: Cam.

Buluntu Yeri: Batı Teras Açması, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 07. 09. 2013.

Ölçüleri: Uz: 2.09 cm., Ç.: 0.09 cm., Kal.: 0. 02 cm.

Tanımı: Uzun-ince, yuvarlak kesitli, siyah üzerine sarı renkli zikzaklar işlenmiş cam boncuk.

Dönemi: Hellenistik Dönem?

Kat. No: 120

Kazı Env. No: KBR’13-134.

Adı: Çivi

Materyal: Demir.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 13, Dromos, Seviye: -2.00 m.

Buluntu Tarihi: 07. 09. 2013.

Ölçüleri: Uz.: 10.08 cm., Baş Çapı.: 0.08 cm., Kal.: 0.03 cm.

Tanımı: Topuz başlı uç kısma doğru daralan kare kesitli, sivri uçlu çivi.

Dönemi: MS 2. Yüzyıl.

Benzerleri: Demirer, 2016: 124-128, Kat. No. L14, L15.

Kat. No: 121

Kazı Env. No: KBR’13-135.

Adı: Amulet.

Materyal: Kurşun.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 13, Dromos Kuzey Kline**,** Seviye: Zemin.

Buluntu Tarihi: 09. 09. 2013.

Ölçüleri: Uz.: 6.09 cm., Gen.: 5.05 cm., Kal.: 0.02 cm.

Tanımı: Dikdörtgen iki yüzü Hellence yazıtlı plaka.

Dönemi: MS geç 2. Yüzyıl.

Kat. No: 122

Kazı Env. No: KBR’13-136.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 13, Dromos Güney Kline, Seviye: Zemin.

Buluntu Tarihi: 09. 09. 2013

Ölçüleri: K.Ç.: 4.01 cm., Uz.: 10.05 cm., Yük.: 4.06 cm.,

Hamur: 2.5 YR 5/8.

Tanımı: Kalıp yapımı, gövdesi oval formlu, kesik konik haznelidir. İçbükey diskus çember biçimiyle sınırlanır. Geniş, az eğimli omuzdan tabana inen yüzük kulplu. Diskus: Zifaf sahnesi (symplegma), solda yağ deliği, burna yakın yerde havalandırma deliği. Omuz: Diskus halkasının etrafında ortası dikdörtgen panellerle kesilmiş yumurta dizisi. Burun: Açısal. Taban: İçbükey yuvarlak dipli. Yazıt: _ _ ΔΓ_ _ .

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı ve biraz sonrası.

Benzerleri: İkonografik olarak; Metin, 2012: 329, Kat. No: 118; Form olarak; 372-378, Kat. No: 195-205; 380-382, Kat. No: 210- 214; 384-390, Kat. No: 218-228, 387-390, Kat. No. 226, 227, 228.; Bailey, 1980: Vol. III, 363, Pl. 96, Fig. Q2991; Broneer, 1930: 201, Pl. 28, Fig. 663.

Kat. No: 123

Kazı Env. No: KBR’13-137.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 13, Dromos Kuzey Kline, Seviye: Zemin.

Buluntu Tarihi: 09. 09. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 3.09 cm., Uz.: 10.01 cm., Yük.: 4.03 cm.

Hamur: 5 YR 5/6.

Astar: 5 YR 4/2.

Tanımı: Kalıp yapımı, gövdesi dairesel formlu, kesik konik haznelidir. İçbükey diskus çember biçimiyle sınırlanır. Eğimli omuzdan tabana inen yivli yüzük kulplu. Diskus: Sola doğru koşan kentaur figürü, altında yağ deliği. Omuz: sade. Burun: Kısa açısal. Taban: Halka dipli, ortasında ayak baskı damgası (planta pedis)

Dönemi: MS 1. yüzyılın sonu - 2. yüzyılın başı.

Benzerleri: Form olarak; Metin, 2012: 335, 336, Kat. No: 131; 319-352, Kat. No: 100, 115, 117, 122-124,128, 129, 133, 149, 154-159; ikonografik olarak, Metin 2012: 407, Kat. No. 260, 261; Bailey, 1980: Vol. III, 379, Pl. 103, Fig. Q3079;

Kat. No: 124

Kazı Env. No: KBR’13-138.

Adı: Küpe.

Materyal: Altın.

Buluntu Yeri: Anıtsal Oda Mezar, 1. Oda, Orta Alan, Seviye: Zemin.

Buluntu Tarihi: 12. 09. 2013.

Ölçüleri: Uz.: 2.05 cm., Gen.: 1.06 cm., Boncuk Gen.: 0.05 cm.

Tanım: Dikdörtgen formlu, merkezinde yeşil renkli bir boncuk yer alan küpenin üst kısmında, kulağa geçme çengeli bulunmaktadır.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Kat. No: 125

Kazı Env. No: KBR’13-139.

Adı: Kandil

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Anıtsal Oda Mezar, 1. Oda, Batı Ölü Yatağı Seviye: -20 cm.

Buluntu Tarihi: 16. 09. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 3.03 cm., Uz.: 9.08 cm., Yük: 3.09 cm.

Hamur: 2.5 YR 6/8.

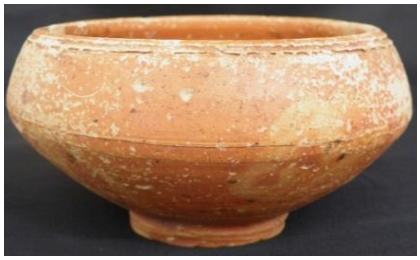
Astar: 2.5 YR 5/8.

Tanım: Kalıp yapımı, gövdesi oval formlu, kesik konik haznelidir. İçbükey diskus çember biçimiyle sınırlanır. Eğimli omuzdan gövdeye inen yivli kulp. Diskus: Thraex ve hoplomachusun mücadele sahnesi, ortada yağ deliği. Omuz: Diskus halkasının etrafında ortası dikdörtgen panellerle kesilmiş yumurta dizisi. Burun: Diskusa doğru daralan ucu kesik açılı. Taban: Hafif içbükey yuvarlak dipli.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı - 3. yüzyıl.

Benzerleri: Form olarak; Metin, 2012: 372-378, Kat. No: 195-205; 380-382, Kat. No: 210-214; 384-390, Kat. No: 218-228; ikonografik olarak; Metin 2012: 404-406, Kat. No. 255, 256, 257, 258. Heimerl, 2001: 176, Taf. 21, Abb. 988; Broneer, 1930: 201, Pl. 28, Fig. 663

Kat. No: 126

Kazı Env. No: KBR’13-140

Adı: Kase

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Anıtsal Oda Mezar, 1. Oda, Batı Ölü Yatağı, Seviye: -20 cm.

Buluntu Tarihi: 16. 09. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 4.04 cm., A.Ç.: 9.05 cm., Yük.: 5.07 cm.

Hamur: 7.5 YR 7/6.

Astar: 2.5 YR 5/8.

Tanım: İçe dönük ağız, keskin profilli gövdeye ve alçak halka kaideye sahiptir. Dışta kasenin ağzının alt kısmında biri geniş diğeri dar olarak verilmiş iç bükey iki adet yiv görülmektedir.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 74-143.

Kat. No: 127

Kazı Env. No: KBR’13-141.

Adı: Testi.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Anıtsal Oda Mezar, 1. Oda, Batı Ölü Yatağı Seviye: -10 cm.

Buluntu Tarihi: 16. 09. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 5.06 cm**.,** A.Ç.: 4.03 cm., Yük.: 15.00 cm.

Hamur: 5 YR 6/6.

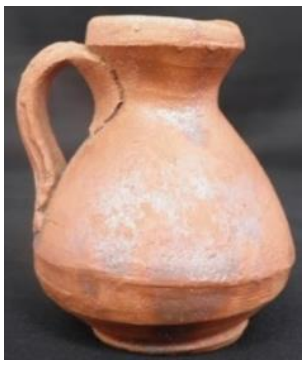
Astar: 5 YR 5/4.

Tanım: Dışa dönük, düz dudak, kısa boyun, torba gövde ve alçak halka kaideli testi. Boyunda başlayan şerit, dikey kulp omuzda sonlanır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 152-160; Hayes, 1976: 79, Fig. 117; Doksanaltı, 2006: 677, Kat. No. 28, 616, Kat. No. 409, 410, 701, Kat. No. 995, 996; Erön, 2013: 284, Kat. No. 146, Lev. 156; Ladstätter, 2005: 321, Pl. 181, Kat. No. 551; Gürler, 2000: 114, Fig. 1/6; Vapur, 2001: 58, 59, 196, 197, Çiz. 18, Kat. No. 134, 136, 137.

Kat. No: 128

Kazı Env. No: KBR’13-142

Adı: Testicik

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Kuzey Sektör, 6 No.’lu Bomikoslu Lahit Batısı, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 18. 09. 2013.

Ölçüleri: A.Ç.: 2.08 cm., K.Ç.: 2.08 cm., Yük.: 5.05 cm.,

Hamur: 2.5 YR 5/6.

Astar: 2.5 YR 5/3.

Tanım: İçe dönük dudak, kısa boyun, torbaya yakın gövde kaideye yakın yerde keskin profil yaparak kapanır. Dudak altında başlayan dikey kulp, gövde bitimine doğru sonlanır. Alçak halka kaidelidir.

Dönemi: MS 1. yüzyıl.

Benzerleri: Acar, 2021: 152-160.

Kat. No: 129

Kazı Env. No: KBR’13-143.

Adı: Bilezik.

Materyal: Gümüş.

Buluntu Yeri: Anıtsal Oda Mezar Temenosu, Seviye: -50 cm.

Buluntu Tarihi: 27. 09. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 0.03 cm., Gen.: 5.04 cm.

Tanım: Yuvarlak, düz kesitli bilezik, birleşim yerinde genişleyerek sonlanır. Her iki uçunda ortasında delik vardır. Birleşim yerinde muhtemel bir aksesuar olmalıdır.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Kat. No: 130

Kazı Env. No: KBR’13-144.

Adı: Unguentarium.

Materyal: Cam.

Buluntu Yeri: Batı Teras, 2. No.’lu Basit Münferit Mezar, Seviye: Zemin.

Buluntu Tarihi: 09. 10. 2013.

Ölçüleri: A.Ç.: 3.07 cm., K.Ç.: 5.04 cm., Yük.: 10.04 cm.

Tanım: Yuvarlatılmış, dışa sarkık ağızlı, ince uzun boyunlu, dörtgene yakın gövdeli, projeksiyon noktası aşağı kaymış, düz kaideli unguentarium.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Lightfoot ve Arslan, 1992: 80, Fig. 36; Gürler, 2000: 24-25; Çakmaklı, 2007: 80, No. 3; Stern, 1989: Res. 9/1-5; Dal, 2009: 114, Fig. 59, No. 165; Laflı, 2003: Taf. 33q; Tosun ve Yalçınsoy, 2009: 158, Res. 11.

Kat. No: 131

Kazı Env. No: KBR’13-145.

Adı: Unguentarium.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri ve Tarihi: Batı Teras, 2. No.’lu Basit Münferit Mezar, Seviye: Zemin, 09. 10. 2013.

Ölçüleri: A.Ç.: 3.04 cm., K.Ç.: 4.07 cm., Yük.: 26.05 cm.

Hamur: 7.5 YR 7/6. **Astar:** 7/5 YR 4/1.

Tanım: Dışta taşkın dudak, uzun boyunlu, düz kaideli, iğ formunda unguentarium. Dudakta daldırma tekniği ile yapılmış astar bulunmaktadır. Boyunda ve gövdede çark izleri görülmektedir. Kaidenin üzerinde içbükey bir yiv mevcuttur.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Loeschcke, 1912: 392, Abb. 10, No.7; Şimşek, 2007: 110-111, Res. 13; Yüce ve Özdemir, 2000: 35- 36, Res. 2; Laflı, 2002: 36-37, Res. 13; Laflı, 2003: 106-107, Taf. 200a-b; Dündar, 2006: 115, Kat. No. 192, Lev. XXXIII; Degeest, 2000: 172, 388, Fig. 220; Hellström, 1965: Pl. 12, No. 185.

Kat. No: 132

Kazı Env. No: KBR’13-146.

Adı: Ungurentarium**.**

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri ve Tarihi: Batı Teras, 2. No.’lu Basit Münferit Mezar, Seviye: Zemin, 09. 10. 2013.

Ölçüleri: A.Ç.: 3.02 cm., K.Ç.: 4.06 cm., Yük.: 26.09 cm.

Hamur: 10 YR 7/4. **Astar:** 10 YR 4/1.

Tanım: Dışta taşkın dudak, uzun boyunlu, düz kaideli, iğ formunda unguentarium. Dudakta daldırma tekniği ile yapılmış astar bulunmaktadır. Boyunda ve gövdede çark izleri görülmektedir. Kaidenin üzerinde içbükey bir yiv mevcuttur.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Loeschcke, 1912: 392, Abb. 10, No.7; Şimşek, 2007: 110-111, Res. 13; Yüce ve Özdemir, 2000: 35- 36, Res. 2; Laflı, 2002: 36-37, Res. 13; Laflı, 2003: 106-107, Taf. 200a-b; Dündar, 2006: 115, Kat. No. 192, Lev. XXXIII; Degeest, 2000: 172, 388, Fig. 220; Hellström, 1965: Pl. 12, No. 185.

Kat. No: 133

Kazı Env. No: KBR’13-147.

Adı: Testi.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Batı Teras, 2. No.’lu Basit Münferit Mezar, Seviye: Zemin,

Buluntu Tarihi: 09. 10. 2013.

Ölçüleri: A.Ç.: 5.02 cm., K.Ç.: 6.06 cm., Yük.: 18.02 cm.

Hamur: 10 R 5/6.

Astar: 10 R 4/2.

Tanım: Dışa dönük, düz dudak, kısa boyun, torba gövde ve alçak halka kaideli testi. Boyunda başlayan şerit, dikey kulp omuzda sonlanır. Tam ve sağlam.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı

Benzerleri: Hayes, 1976: 79, Fig. 117; Doksanaltı, 2006: 677, Kat. No. 28, 616, Kat. No. 409, 410, 701, Kat. No. 995, 996; Erön, 2013: 284, Kat. No. 146, Lev. 156; Ladstätter, 2005: 321, Pl. 181, Kat. No. 551; Gürler, 2000: 114, Fig. 1/6; Vapur, 2001: 58-59, 196-197, Çiz. 18, Kat. No. 134, 136-137.

Kat. No: 134

Kazı Env. No: KBR’13-148.

Adı: Pyxis.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Batı Teras, 2. No.’lu Basit Münferit Mezar, Seviye: Zemin,

Buluntu Tarihi: 09. 10. 2013.

Ölçüleri: A.Ç.: 6.00 cm., K.Ç.: 3.09 cm., Yük.: 7.09 cm.

Kapak Çapı: 8. 02 cm., Yük.: 3. 00 cm.

Hamur: 7. 5 YR 7/6.

Kapak Hamur: 5 YR 6/6.

Tanım: Dik, hafif dışa açılarak yükselen gövde, alçak halka kaide, tabanın altından iç bükey profil gösterir. Kapak; kısa tutamak, geniş ve yayvan bir gövde, gövdenin iç kısmı boş ve ağız kenarları, olasılıkla, kabın üzerine düz oturması için, aşağıya doğru düz bir biçimde sarkıktır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Kat. No: 135

Kazı Et. No: KBR’13-16.

Adı: Sikke.

Materyal: Bronz.

Buluntu Yeri: Anıtsal Oda Mezar Temenos Önü, Seviye: Yüzey.

Buluntu Tarihi: 03. 07. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 0.2 cm., Çap: 1.02 cm.

Ağırlık: 1.52 gr.

Yön: →

ÖY: İnci taçlı İmparator başı. etrafında: DN ARCADIVS PF AVG.

AY: Çelenk içerisinde: VOT X MVLT XX, Kesimde: AK.

Dönemi: Arcadius, MS 383-408.

Benzerleri: Seaby, 1987: Vol. V, Fig. 96c.

Kat. No: 136

Kazı Et. No: KBR’13-25

Adı: Sikke

Materyal: Bronz

Buluntu Yeri: Claudii Temenosu, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 11. 07. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 0.2 cm., Çap: 3.04 cm.

Yön: →

ÖY.: Herakles başı.

AY.: Uzanır vaziyette nehir tanrısı, sağ elini ileriye doğru uzatmış, elinde zeytin dalı. Etrafında; KIBYPA.

Dönemi: Roma İmparatorluk Dönemi.

Benzerleri: Lindgren ve Kovaks, 1985: Vol. III, Fig. 570.

Kat. No: 137

Kazı Et. No: KBR’13-27.

Adı: Sikke.

Materyal: Bronz

Buluntu Yeri: Claudii Temenosu, K-1, Seviye: -60 cm.

Buluntu Tarihi: 12. 07. 2013**.**

Ölçüleri: Kal.: 0.2,5 cm**.**, Çap: 1.01 cm.

Ağırlık: 1.34 gr.

Yön: …….

ÖY.: Deformasyon

AY.: Deformasyon

Dönemi: Roma İmparatorluk Dönemi

Kat. No: 138

Kazı Et. No: KBR’13- 31.

Adı: Sikke.

Materyal: Bronz.

Buluntu Yeri: Claudii Temenosu, K-2, Seviye: 0/-60 cm.

Buluntu Tarihi: 13. 07. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 0,1,5 cm., Çap: 1.04 cm.

Ağırlık: 1.68 gr.

Yön: →

ÖY.: Diademli İmparator başı. DN ARCADIVS PF AVG.

AY.: Ayakta duran Victoria’nın sağ elinde çelenk, sol elinde palmet dalı. Etrafında SECVRITAS.

Dönemi: Arcadius, MS 388-393.

Benzerleri: Seaby, 1987: Vol. V, Fig. 26b.

Kat. No: 139

Kazı Et. No: KBR’13-32.

Adı: Strigilis.

Materyal: Bronz.

Buluntu Yeri: Claudii Temenosu, K-2, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 15. 07. 2013.

Ölçüleri: Gen.: 1.07 cm., Uz.: 16.05 cm.

Tanım: Uç kısmı dikdörtgen formlu, iç bükeydir. Sap kısmı ise kare kesitli olup burgu biçimli yivlerle bezenmiştir. İp delikli olup, asma yeri vardır.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Kat. No: 140

Kazı Et. No: KBR’13-33.

Adı: Sikke.

Materyal: Bronz.

Buluntu Yeri: Güney Temenos 1, K-2, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 15. 07. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 0. 2 cm., Çap: 1. 01 cm.

Ağırlık: 1. 26 gr.

Yön: …….

ÖY.: Deformasyon

AY.: Deformasyon

Dönemi: Roma İmparatorluk Dönemi…….

Kat. No: 141

Kazı Et. No: KBR’13-37.

Adı: Öreke.

Materyal: Kemik.

Buluntu Yeri: Claudii Temenosu, 1 No.’lu Serbest Lahit, Seviye: -50 cm.

Buluntu Tarihi: 16. 07. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 0.07 - 1.01 cm., Baş Çapı: 2.09 cm., Uz: 18.07 cm.

Tanım: Baş kısmı yuvarlak olup, bu yuvarlağın merkezinden aşağıya doğru uzun-ince bir form izler. Aşağıya doğru genişleme yapan sap kısmına bir inci, bir çam kozalağı biçiminde şekillendirilmiş boncuk ile sivrilerek sonlanır.

Dönemi: MS Geç 2. yüzyıl.

Benzerleri: Garan, 2015: 86, Kat. No. Ö1, Şimşek, 2011: 385, Kat. No: 30; Trinkl, 2004: 286, Kat. No. 10, Res.10.

Kat. No: 142

Kazı Et. No: KBR’13-38.

Adı: Boncuk.

Materyal: Cam.

Buluntu Yeri: Claudii Temenosu, 1 No.’lu Serbest Lahit, Seviye: -50 cm.

Buluntu Tarihi: 16. 07. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 0.1,5-0.3 cm., Uz: 0.01- 1.07 cm.,

Tanım: Çeşitli boyutlarda, silindirik veya ovoid yirmi adet gri ve beyaz renkli boncuk.

Dönemi: MS Geç 2. yüzyıl.

Kat. No: 143

Kazı Et. No: KBR’13-39.

Adı: Göz Apliği.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Claudii Temenosu, 1 No.’lu Serbest Lahit, Seviye: -50 cm.

Buluntu Tarihi: 16. 07. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 0.07 cm., Uz: 4.04 cm.

Hamur: 2.5 YR 6/2.

Astar: 7.5 YR 6/4.

Tanım: Ovoid formlu, dış bükey, arkası düz kesitli göz apliği, kırık ve eksiktir.

Dönemi: MS Geç 2. yüzyıl.

Benzerleri: Demirer, 2016: 139-143.

Kat. No: 144

Kazı Et. No: KBR’13-40.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Claudii Temenosu, 1 No.’lu Serbest Lahit, Seviye: -50 cm.

Buluntu Tarihi: 16. 07. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 3.09 cm., Yük.: 4.07 cm.

Hamur: 5 YR 5/6.

Astar: 2.5 YR 5/8.

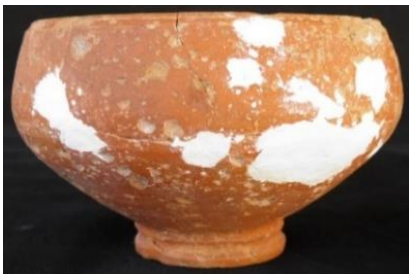

Tanım: Kalıp yapımı, gövdesi oval formlu, kesik konik haznelidir. İçbükey diskus çember biçimiyle sınırlanır. Eğimli omuzdan yükselen palmet kulplu. Diskus: sade, ortada yağ deliği. Omuz: sade. Burun: Yuvarlak, üzeri yarım volütlü. Taban: İçbükey yuvarlak dipli.

Dönemi: MS 1. yüzyılın sonları - 2. yüzyıl.

Benzerleri: Metin, 2012: 316, Kat. No: 93; Hayes, 1980: 100, Pl. 47, Fig. 395.

Kat. No: 145

Kazı Et. No: KBR’13-42.

Adı: Kase.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Claudii Temenosu, 1 No.’lu Serbest Lahit, Seviye: -50 cm.

Buluntu Tarihi: 16. 07. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 4.00 cm.**,** A.Ç.: 8.07 cm., Yük: 5.09 cm.

Hamur: 2.5 YR 6/8.

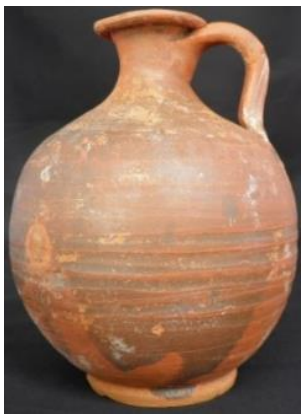
Astar: 2.5 YR 4/8.

Tanım: İçe dönük ağız, keskin profilli gövdeye ve yüksek halka kaideye sahiptir. Dışta kasenin ağzının alt kısmında biri geniş diğeri dar olarak verilmiş iç bükey iki adet yiv görülmektedir.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 74-143; Hayes, 1976: 75, Add. 84; Hayes, 1985: Pl. 6, 20; Tekocak, 2006: 98, Kat. No. 31; Doksanaltı, 2006: 698, Kat. No. 899.

Kat. No: 146

Kazı Et. No: KBR’13-43.

Adı: Testi.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Claudii Temenosu, 1 No.’lu Serbest Lahit, Seviye: -50 cm.

Buluntu Tarihi: 16. 07. 2013.

Ölçüleri: K. Çapı.: 3.07 cm., A. Çap: 3. 06 cm., Yük: 9.00 cm.

Hamur: 7. 5 YR 6/6**. Astar:** 2.5 YR 4/8.

Tanım: Dışa dönük, düz dudak, kısa boyun, torba gövde ve alçak halka kaideli testi. Boyunda başlayan kulp dikey şeritli olup, omuz başlangıcında sonlanır. Daldırma tekniği ile yapılan astar kabın dışında izlenmektedir.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı

Benzerleri:.: Acar, 2021: 152-160; Hayes, 1976: 79, Fig. 117; Doksanaltı, 2006: 677, Kat. No. 28, 616, Kat. No. 409, 410, 701, Kat. No. 995, 996; Erön, 2013: 284, Kat. No. 146, Lev. 156; Ladstätter, 2005: 321, Pl. 181, Kat. No. 551; Gürler, 2000: 114, Fig. 1/6; Vapur, 2001: 58, 59, 196, 197, Çiz. 18, Kat. No. 134, 136, 137.

Kat. No: 147

Kazı Et. No:

KBR’13-44.

Adı: Unguentarium.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Claudii Temenosu, 1 No.’lu Serbest Lahit, Seviye: -50 cm.

Buluntu Tarihi: 16. 07. 2013.

Ölçüleri: K. Çapı.: 3.08 cm., A. Çap: 3.04 cm., Yük: 15.06 cm.

Hamur: 5 YR 6/6.

Astar: 7.5 YR 6/6.

Tanım: Dışa taşkın dudak, uzun boyun, torba formunda gövde, düz kaideye sahip Unguentariumun projeksiyon noktası aşağı doğru kaymıştır. Boyun, gövde ve kaidede çark izleri görülmektedir

Dönemi: MÖ 1. yüzyıl - MS 1. yüzyıl.

Benzerleri: Némethg ve Bajnokhempel, 2014: 102, Kat. No. 18; Hempel, 2001: 302, T. 71, Kat. No. 6, 9; Anderson-Stojanović, 1992: 70, Kat. No. 588; Cocchiaro ve Andreassi, 1988: 123, Kat. No. 140.

Kat. No: 148

Kazı Et. No: KBR’13-48

Adı: Sikke

Materyal: Bronz

Buluntu Yeri: Claudii Temenosu, K-3, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 17. 07. 2013

Ölçüleri: Kal.: 0. 1,5 cm Çap: 1.03 cm

Ağırlık: 0.76 gr.

Yön: …….

ÖY.: Deformasyon

AY.: Deformasyon

Dönemi: Roma İmparatorluk Dönemi…….

Kat. No: 149

Kazı Et. No: KBR’13-53

Adı: Sikke

Materyal: Bronz

Buluntu Yeri: Claudii Temenosu, K-4, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 18. 07. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 0.1,5 cm**.,** Çap: 1.05 cm.

Ağırlık: 1.29 gr.

Yön:→

ÖY.: Diademli İmparator başı. D N ARCADIVS P F AVG.

AY.: Ayakta duran Victoria’nın sağ elinde çelenk, sol elinde palmet dalı. Etrafında SECVRITAS

Dönemi: Arcadius, MS 388-393.

Benzerleri: Seaby, 1987: Vol. V, Fig. 26b.

Kat. No: 150

Kazı Et. No: KBR’13-54.

Adı: Sikke.

Materyal: Bronz.

Buluntu Yeri: Anıt Mezar, K-4, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 18. 07. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 0.2 cm., Çap: 1.07 cm.

Ağırlık: 3.57 gr.

Yön:→

ÖY.: Diademli İmparator başı.

AY.: …….

Dönemi: Roma İmparatorluk Dönemi.

Kat. No: 151

Kazı Et. No: KBR’13-60.

Adı: Aplik.

Materyal: Demir.

Buluntu Yeri: Claudii Temenosu, K-5, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 20. 07. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 0.2 cm., Gen: 6.06 cm.

Tanım: Demir objenin dört köşesinde aplike edilebilmek için birbirine paralel olarak açılmış delikler bulunmaktadır. Gövdenin orta kare bir yuva yerleştirilmiştir. İnce cidarlı olup, yüzeyde yoğun korozyon vardır.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Kasapoğlu, 2013: 170, Res. 220, M72.

Kat. No: 152

Kazı Et. No: KBR’13-62.

Adı: Sikke.

Materyal: Bronz.

Buluntu Yeri: Claudii Temenosu, K-7, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 22. 07. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 1.05 cm., Çap: 0.1,5 cm.

Ağırlık: 1.58 gr.

Yön: →

ÖY.: Diademli İmparator başı.

AY.: …….

Dönemi: Roma İmparatorluk Dönemi

Kat. No: 153

Kazı Et. No: KBR’13-64.

Adı: Anahtar.

Materyal: Demir.

Buluntu Yeri: Claudii Temenosu, K-8, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 23. 07. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 0.6 cm., Çap: 2.03 cm., Uz.: 4.05 cm.

Tanım: Geniş halka saplı, daire kesitli halkasına dişli anahtar bölümü sabit, yüzeyde yoğun korozyon.

Dönemi: Roma imparatorluk Dönemi.

Benzerleri: Baitinger ve Völling, 2007: 137, Taf. 55, Fig. 621; Gaitzsch, 2005: 43, Taf. 43, Fig. S16; Oransay, 2006: 143, Şekil 21, Lev. XXVI, Res. J31, J33, J37; Petrie, 1917: 59, Pl. LXXII, Fig. 208; Richter, 1915: 362, Fig. 1247; Waldbaum, 1983: 74, Pl. 25, Fig. 393.

Kat. No: 154

Kazı Et. No: KBR’13-71.

Adı: Bardak.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Claudii Temenosu, K-4, Seviye: Dolgu

Buluntu Tarihi: 26. 07. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 4.05 cm., A.Ç: 6.01 cm., Yük.: 9.08 cm.

Hamur: 5 YR 6/6.

Astar: 5 YR 3/2.

Tanım: Dışa açık ağzı olan kısa boyunlu, torba gövdeli, ince kaideli bardak. Gövdede çark izleri bulunmaktadır.

Dönemi: MS 2 yüzyıl.

Benzerleri: Acar, 2021: 145-152; Hayes 1976: 77, Fig. 44.

Kat. No: 155

Kazı Et. No: KBR’13-76.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Claudii Temenosu, Yom 10, 2. Oda, Niş Kline, Seviye: -10 cm.

Buluntu Tarihi: 31. 07. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 3.05 cm., Yük: 4.01 cm.

Hamur: 2.5 YR 6/6.

Astar: 2.5 YR 5/6.

Tanım: Kalıp yapımı, gövdesi dairesel formlu, kesik konik haznelidir. İçbükey diskus iç içe çemberlerle sınırlanır. Omuzdan tabana inen yivli yüzük kulplu. Diskus: Amphoranın yanında, ayakta, sporcu betimi. Üst kısmında yağ deliğinin bir kısmı ve etrafında kırık. Omuz: Yumurta dizisi. Burun: Kısa kalp formunda, üzerinde iki inci Taban: İçbükey yuvarlak dipli.

Dönemi: MS 1. yüzyılın sonları - 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Form olarak; Metin, 2012: 328, Kat. No: 117; 339-341, Kat. No: 138-141.

Kat. No: 156

Kazı Et. No: KBR’13-77.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak

Buluntu Yeri: Claudii Temenosu, Yom 10, 2. Oda, Niş Kline, Seviye: -10 cm.

Buluntu Tarihi: 31. 07. 2013.

Ölçüleri: Gen.: 7.05 cm., Yük: 4.05 cm.

Hamur: 5 YR 6/6.

Astar: 2.5 YR 4/8.

Tanım: Kalıp yapımı, gövdesi dairesel formlu, kesik konik haznelidir. Düz diskus çember biçimiyle sınırlanır. Eğimli omuzdan tabana inen kulplu. Diskusun ortasında yağ deliği. Omuz: Bezemesiz. Taban: İçbükey yuvarlak dipli. Kaide, omuz ve burunda eksik ve kırıklar vardır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Kat. No: 157

Kazı Et. No: KBR’13-78.

Adı: Kase.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Claudii Temenosu, Yom 10, 2. Oda, Niş Kline, Seviye: -20 cm.

Buluntu Tarihi: 31. 07. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 3.07 cm., A.Ç.: 9.05 cm., Yük.: 6.03 cm.

Hamur: 5 YR 6/6.

Astar: 10 R 4/8.

Tanım: İçe dönük ağız, keskin profilli gövdeye ve alçak halka kaideye sahiptir. Dışta kasenin ağzının alt kısmında biri geniş diğeri dar olarak verilmiş iç bükey iki adet yiv görülmektedir. Kasenin astarı daldırma tekniği ile yapılmıştır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Acar, 2021: 74-143; Hayes, 1976: 75, Add. 84; Hayes, 1985: Pl. 6, 20; Tekocak, 2006: 98, Kat. No. 31; Doksanaltı, 2006: 698, Kat No. 899.

Kat. No: 158

Kazı Et. No: KBR’13-79.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 11, 1. Oda,

Seviye: Yüzey.

Buluntu Tarihi: 02. 08. 2013.

Ölçüleri: Gen.: 5.03 cm., Yük.: 4.00 cm.

Hamur: 5 YR 6/8.

Astar: 2.5 YR 5/8.

Tanım: Kalıp yapımı, gövdesi dairesel formlu, konik haznelidir. İçbükey diskus. Eğimli omuzdan yivli kulplu. Diskus: Ortada yağ deliği, diskus çemberinin çevresinde mask. Burun: Emzik biçimli, kırık. Taban: İçbükey yuvarlak dipli.

Dönemi: MS 6. yüzyıl.

Benzerleri: Form olarak; Metin, 2012: 679-683, Kat. No: 755-758, 761, 762; Shear, 1922: 406, 407, Fig. 14; Shear, 1927: 24, Fig. 3-4; Bailey, 1980: Vol. III, 388, Pl. 110, Fig. Q3165.

Kat. No: 159

Kazı Et. No: KBR’13-80.

Adı: Kase.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Claudii Temenosu, Yom 10, 1. Oda, Dehliz Önü, Seviye: Zemin.

Buluntu Tarihi: 02. 08. 2013.

Ölçüleri: A.Ç.: 7.00 cm. K.Ç.: 6.07 cm. Yük: 6.02 cm.

Hamur: 2.5 YR 6/6.

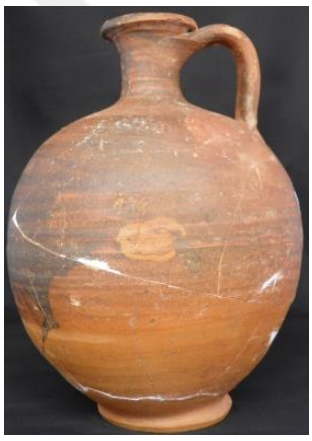
Astar: 10 R 4/8.

Tanım: Dışa açık ağız ve alçak halka kaideli kase. Dış yüzeyde ağzın altında yivler görülmektedir.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Acar, 2021: 74-143.

Kat. No: 160

Kazı Et. No: KBR’13-81.

Adı: Testi.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Claudii Temenosu, Yom 10, 1. Oda, Dehliz Önü, Seviye: Zemin.

Buluntu Tarihi: 02. 08. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 7.00 cm., A.Ç.: 5.03 cm., Yük.: 21.01 cm.

Hamur: 5 YR 5/8.

Astar: 5 YR 2. 5/1.

Tanım: Dışa dönük, düz dudak, kısa boyun, torba gövde ve alçak halka kaideli testi. Boyunda başlayan kulp dikey şeritli olup, omuz başlangıcında sonlanır. Daldırma tekniği ile yapılan astar kabın dışında izlenmektedir.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk Yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 152-160; Hayes, 1976: 79, Fig. 117; Doksanaltı, 2006: 677, Kat. No. 28, 616, Kat. No. 409, 410, 701, Kat. No. 995, 996; Erön, 2013: 284, Kat. No. 146, Lev. 156; Ladstätter, 2005: 321, Pl. 181, Kat. No. 551; Gürler, 2000: 114, Fig. 1/6; Vapur, 2001: 58, 59, 196, 197, Çiz. 18, Kat. No. 134, 136, 137.

Kat. No: 161

Kazı Et. No: KBR’13-87**.**

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu Yom 11, 1. Oda, Seviye: -20 cm.

Buluntu Tarihi: 03. 08. 2013.

Ölçüleri: Gen.: 6.09 cm., Yük: 4.07 cm.

Hamur: 5 YR 6/4.

Astar: 5 YR 3/2.

Tanım: Kalıp yapımı, gövdesi dairesel formlu, kesik konik haznelidir. Düz diskus çember biçimiyle sınırlanır. Eğimli omuzdan tabana inen kulp. Diskus: Ön ayakları üzerine çömelmiş köpek, ayaklarının altındaki tilkiyi (?) avlamakta. Diskusun ortasına yağ deliği. Omuz: Bezemesiz. Burun: Kırık, iki yanda inci. Taban: İçbükey yuvarlak dipli.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Metin, 2012: 134, 135, Kat. No: 129, 130.

Kat. No: 162

Kazı Et. No: KBR’13-91.

Adı: Öreke Parçası.

Materyal: Kemik.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 11, 1. Oda, Seviye: -20 cm.

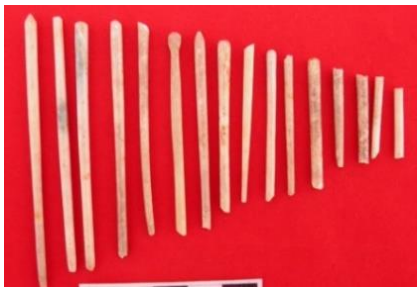
Buluntu Tarihi: 03. 08. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 0.3,5 cm., Uz: 6.06 cm.

Tanım: Uzun-ince form gösteren kemik obje iki inci, bir boncuk dizisinden oluşturulmuştur. Alt kısım ve ortadan itibaren yarısı dikey olarak kırıktır.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Kat. No: 163

Kazı Et. No: KBR’13-92.

Adı: Saç İğneleri.

Materyal: Kemik.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 11, 1. Oda, Seviye: -20 cm.

Buluntu Tarihi: 03. 08. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 0.1,5 - 0.3 cm., Uz: 7.09 - 2 .06 cm.

Tanım: Uzun-ince bir silindirik form gösteren saç iğneleri çeşitli boyutlarda, kırık halde ele geçmiştir. Bunlardan bir tanesi topuz başlıdır. Toplam on altı adettir.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Karaca, 2009: 158-161, 165, Kat. No. 304 - 307, 312, 315, 325; Garan, 2015: 75, Kat. No. İ.48; Roberts, 2007: 66, Kat. No. 3.18, Pl. 3.1; Clair, 2003: 81-83, Kat. No. 251, 274, 284, 290, Fig. 19b, 21a, G 22c, Pl. 29b; Sackett, 1992: 385, 387, Kat. No. E61, E104, Pl. 321, 322; Riha, 1990: 182, Kat. No. 2661, Pl. 65; Crummy, 1979: 159, 160, Fig. 1.

Kat. No: 164

Kazı Et. No: KBR’13-93.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 11, 2. Oda, Seviye: -60 cm. (Zemin).

Buluntu Tarihi: 04. 08. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 3.02 cm., Yük.: 4.02 cm.

Hamur: 5 YR 6/8.

Astar: 2.5 YR 4/8.

Tanım: Kalıp yapımı, gövdesi dairesel formlu, kesik konik haznelidir. İçbükey diskus iç içe çemberlerle sınırlanır. Omuzdan tabana inen kulp. Diskus: Ayakta, sporcu betimi. Üst kısmında yağ deliğinin bir kısmı ve etrafında kırık. Omuz: Yumurta dizisi. Burun: Açısal. Taban: İçbükey yuvarlak dipli.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Form olarak; Metin, 2012: 328, Kat. No: 117; 339-341, Kat. No: 138-141.

Kat. No: 165

Kazı Et. No: KBR’13-94.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 11, 2. Oda, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 04. 08. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 3.01 cm., Yük: 4.01 cm.

Hamur: 5 YR 6/6.

Astar: 2.5 YR 5/8.

Tanım: Kalıp yapımı, gövdesi dairesel formlu, kesik konik haznelidir. İçbükey diskus çember biçimiyle sınırlanır. Eğimli omuzdan dışa taşkın yüzük kulplu. Diskus: Yelkenli gemi üzerinde kürek çeken bir figür. Omuz: Yumurta dizisi. Burun: Kısa kalp formunda, üzerinde iki inci. Taban: İçbükey yuvarlak dipli. Diskus ve kaidenin bir kısmı kırık ve eksik.

Dönemi: MS 1. yüzyılın sonları - 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Metin, 2012: 328, Kat. No: 117.

Kat. No: 166

Kazı Et. No: KBR’13-95.

Adı: Unguentarium.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 11, 2. Oda, Ölü Yatağı, Seviye: Zemin.

Buluntu Tarihi: 04. 08. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 3.05 cm., A.Ç: 3.01 cm., Yük.: 19.03 cm.

Hamur: 2.5 YR 5/8.

Astar: 5 YR 2.5/1.

Tanım: Dışa taşkın dudak, uzun boyun, torba formunda gövde, düz kaideye sahip Unguentariumun projeksiyon noktası aşağı doğru kaymıştır. Boyun, gövde ve kaidede çark izleri görülmektedir. Dudak kısmında daldırma tekniği kullanılmıştır.

Dönemi: MS 1. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Dündar, 2006: 101, Kat. No. 137; Doğanalp ve Erdoğan, 2018: 22, 23, Res. 1; Meriç, 2002: Lev. 41, Kat. No. 486. Fig. FiE IX/3; Cappelletto ve Indgjerd, 2018: 20. Fig. 1; Robinson, 1959; Agora V, Pl. 2, Fig. 50, Pl. 5; Bruneau, 1970; Fig. 117, 61. 15; Anderson-Stojanović, 1987: 112, Fig. 7; Dusenbery, 1998: 143-1; FiE IX/3, Pl. 41, K 486; Saraçoğlu, 2011: 31, Kat. No. 42, Fig. 4/U42.

Kat. No: 167

Kazı Et. No: KBR’13-98.

Adı: Ağırşak.

Materyal: Kireçtaşı.

Buluntu Yeri: Anıtsal Oda Mezar, Kuzey Açma, Seviye: Dolgu,

Buluntu Tarihi: 10. 09. 2013.

Ölçüleri: Yük.: 1.03 cm., Çap: 2.01 cm.

Tanım: Konik formlu, ortadan delikli, alt kısmı düz ağırşak.

Dönemi: Hellenistik Dönem?

Kat. No: 168

Kazı Et. No: KBR’13-104.

Adı: Kase.

Materyal: Pişmiş Toprak

Buluntu Yeri: Claudii Temenosu, 2 No.’lu Bomikoslu Lahit Güneyi, Seviye: Zemin,

Buluntu Tarihi: 05. 08. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 6.07 cm., A.Ç: 16.08 cm., Yük.: 6.01 cm.

Hamur: 5 YR 6/6.

Astar: 5 YR 2. 5/1.

Tanım: Dışa açık ağzı olan, alçak halka kaideye sahip kase. Dış yüzeyde yivler görülmektedir.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Acar, 2021: 74-143.

Kat. No: 169

Kazı Et. No: KBR’13-110.

Adı: Sikke.

Materyal: Bronz.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, K-13, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 17. 08. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 0.3 cm., Çap: 1.07 cm.

Ağırlık: 4.58 gr.

Yön: →

Ö.Y.: İmparator başı, solda conturmark.

A.Y.: Deformasyon.

Dönemi: Roma İmparatorluk Dönemi.

Kat. No: 170

Kazı Et. No: KBR’13-111.

Adı: Sikke.

Materyal: Bronz.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, K-13, Seviye: Dolgu,

Buluntu Tarihi: 17. 08. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 0.1 cm., Çap: 1.8,5 cm.

Ağırlık: 2.58 gr.

Yön: →

Ö.Y.: Defne çelenkli imparator başı, etrafında; IMP C VAL LICIN LICINIVS PF AVG.

A.Y.: Ayakta sol elinde asa, sağ elinde Victoria tutan Jüpiter. Sol boşlukta K, sağ boşlukta Ω/X/B, etrafında; IOVI CONSERVATORI AVGG, kesimde; ALE (Alexandria baskısı.)

Dönemi: Licinius I, MS 308-324.

Benzerleri: Licinius I, MS 308-324.

Kat. No: 171

Kazı Et. No: KBR’13-112.

Adı: Güveç.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 11, 1. Oda, Ölü Yatağı. Seviye: -60 cm.

Buluntu Tarihi: 03. 08. 2013.

Ölçüler: K.Ç: 10.04 cm., A.Ç:18.05 cm., Yük: 24.04 cm.

Hamur: 2.5 YR 5/6.

Astar: 2.5 YR 4/8.

Tanım: Yuvarlak taban, dışa açık, bombeli gövde, dışa döndürülmüş dudak ve dikey kulba sahiptir.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Erön, 2013: 220, Kat. No 35, Lev. 45; Wintermeyer, 2004: 90, Abb. 640; Riley, 1979: 263-265, Fig. 104, K 519-520.

Kat. No: 172

Kazı Et. No: KBR’13-129.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, K-14, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 27. 08. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 4.00 cm., Yük.: 3.09 cm.

Hamur: 5 YR 6/8.

Astar: 2.5 YR 4/8.

Tanım: Kalıp yapımı, gövdesi dairesel formlu, konik haznelidir. İçbükey diskus. Eğimli omuzdan yivli kulplu. Diskus: Ortada yağ deliği, diskus çemberinin çevresinde masklar. Burun: Açısal. Taban: İçbükey yuvarlak dipli.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı ve biraz sonrası.

Benzerleri: Metin, 2012: 362-366, Kat. No: 175-181; Walters, 1914: 187, Fig. 268; Ponsich, 1961: 115, Pl. 5, Fig. 63; Webster, 1969: 206, Fig. 41; Bailey, 1980: Vol. II, 335, Pl. 72, Fig. Q1326; Hübinger, 1993: 118, Taf. 28, Abb. 219; Heimerl, 2001: 153-154, Taf. 16, Abb. 685.

Kat. No: 173

Kazı Et. No: KBR’13-132.

Adı: Sikke.

Materyal: Bronz.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 2. Oda, Batı Ölü Yatağı, Seviye: 0/-50 cm.

Buluntu Tarihi: 27. 08. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 0.2 cm., Çap: 2.02 cm.

Ağırlık: 5.00 gr.

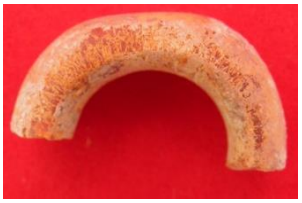
Yön: …….

Ö.Y.: Deformasyon

A.Y.: Deformasyon

Dönemi: Roma İmparatorluk Dönemi.

Kat. No: 174

Kazı Et. No: KBR’13-133.

Adı: Saç Kıskacı.

Materyal: Cam.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 2. Oda, Batı Ölü Yatağı, Seviye: 0/-50 cm.

Buluntu Tarihi: 27. 08. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 0.6 cm., Çap: 2.07 cm., Gen.: 1.01 cm.

Tanım: Halka biçimli, yarısı kırık, dairesel kesitlidir.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Kat. No: 175

Kazı Et. No: KBR’13-134.

Adı: Ağırşak.

Materyal: Mermer.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 2. Oda Orta Alan, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 27. 08. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 0.6,5 cm., Çap: 1.09 cm., Gen. 0.9 cm.

Tanım: Konik formlu, ortadan delikli, alt kısmı düz ağırşak.

Dönemi: MS 2. yüzyıl

Kat. No: 176

Kazı Et. No: KBR’13-135.

Adı: Bardak

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 1. Oda, Güney Üst Kline, Seviye: Zemin.

Buluntu Tarihi: 27. 08. 2013.

Ölçüleri: A.Ç.: 4.00 cm., K.Ç.: 2.09 cm., Yük: 6.02 cm.

Hamur: 5 YR 6/6.

Astar: 10 R 5/8.

Tanım: Dışa doğru açık ve geniş ağzı olan, torba gövdeli, düz kaideli ve tek kulplu bardak. Ağızda başlayan kulp gövde ortasında sonlanmaktadır. Kabın astarı daldırma tekniğiyle verilmiştir.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 145-152; Hayes, 1976: 77, Fig. 44.

Kat. No: 177

Kazı Et. No: KBR’13-136.

Adı: Saç İğnesi.

Materyal: Kemik.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 1. Oda, Güney Üst Kline, Seviye: Zemin.

Buluntu Tarihi: 27. 08. 2013.

Ölçüleri: Uz.: 9.05 cm., Kal.: 0.4,5 cm.

Tanım: Uzun-ince silindirik bir forma sahip olan saç iğnesi uca doğru sivrilir. Dairesel kesitlidir.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Karaca, 2009: 158-161, 165, Kat. No. 304 - 307, 312, 315, 325; Garan, 2015: 75, Kat. No. İ.48; Roberts, 2007: 66, Kat. No. 3.18, Pl. 3.1; Clair, 2003: 81-83, Kat. No. 251, 274, 284, 290, Fig. 19b, 21a, G 22c, Pl. 29b; Sackett, 1992: 385, 387, Kat. No. E61, E104, Pl. 321, 322; Riha, 1990: 182, Kat. No. 2661, Pl. 65; Crummy, 1979: 159, 160, Fig. 1.

Kat. No: 178

Kazı Et. No: KBR’13-137.

Adı: Boncuk.

Materyal: Cam.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 2. Oda, Güney Ölü Yatağı, Seviye: 0/-55 cm.

Buluntu Tarihi: 27. 08. 2013.

Ölçüleri: Uz.: 0.8,5 cm., Gen: 0.04 cm.

Tanım: Uzun-ince, ovoid formlu, altı adet mavi cam boncuk.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Kat. No: 179

Kazı Et. No: KBR’13-139.

Adı: Unguentarium.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 1. Oda, Güney Ölü Yatağı, Seviye: -50 cm. 28. 08. 2013.

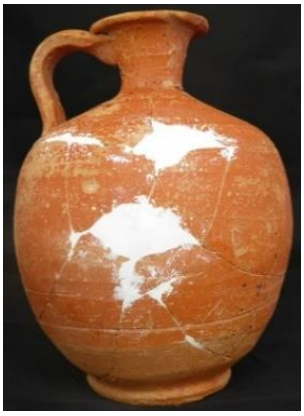
Ölçüleri: Yük.: 22.07 cm., A.Ç: 3.03 cm., K.Ç.: 4.03 cm. **Hamur:** 5 YR 6/8.

Tanım: Dışta taşkın dudak, uzun boyunlu, düz kaideli, iğ formunda unguentarium. Dudakta daldırma tekniği ile yapılmış astar bulunmaktadır. Boyunda ve gövdede çark izleri görülmektedir. Kaidenin üzerinde içbükey iki adet yiv mevcuttur.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Loeschcke, 1912: 392, Abb. 10, No.7; Şimşek, 2007: 110, 111, Res. 13; Yüce ve Özdemir, 2000: 35, 36, Res. 2; Laflı, 2002: 36, 37, Res. 13; Laflı, 2003: 106, 107, Taf. 200a-b; Dündar, 2006: 115, Kat. No. 192, Lev. XXXIII; Degeest, 2000: 172, 388, Fig. 220; Hellström, 1965: Pl. 12, No. 185.

Kat. No: 180

Kazı Et. No: KBR’13-140.

Adı: Testi.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 1. Oda, Güney Ölü Yatağı, Seviye: -50 cm.

Buluntu Tarihi: 28. 08. 2013.

Ölçüleri: Yük.: 13.00 cm., A.Ç: 4.02 cm., K.Ç.: 5.01 cm.

Hamur: 5 YR 6/8. **Astar:** 10 R 4/8.

Tanım: : Dışa dönük, düz dudak, kısa boyun, torba gövde ve alçak halka kaideli testi. Boyunda başlayan kulp dikey şeritli olup, omuz başlangıcında sonlanır. Daldırma tekniği ile yapılan astar kabın dışında izlenmektedir.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 152-160; Hayes, 1976: 79, Fig. 117; Doksanaltı, 2006: 677, Kat. No. 28, 616, Kat. No. 409, 410, 701, Kat. No. 995, 996; Erön, 2013: 284, Kat. No. 146, Lev. 156; Ladstätter, 2005: 321, Pl. 181, Kat. No. 551; Gürler, 2000: 114, Fig. 1/6; Vapur, 2001: 58, 59, 196, 197, Çiz. 18, Kat. No. 134, 136, 137.

Kat. No: 181

Kazı Et. No: KBR’13-141.

Adı: Testi.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri ve Tarihi: Flavii Temenosu, Yom 12, 1. Oda, Güney Ölü Yatağı, Seviye: -50 cm., 28. 08. 2013.

Ölçüleri: Yük.: 14.01 cm., A.Ç: 4.00 cm., K.Ç.: 5.04 cm.

Hamur: 2. 5 YR 4/8. **Astar:** 5 YR 3/3.

Tanım: Dışa sarkık, düz dudak, kısa boyun, torba gövde ve alçak halka kaideli testi. Boyunda başlayan kulp dikey şeritli olup, omuz başlangıcında sonlanır. Daldırma tekniği ile yapılan astar kabın dışında izlenmektedir.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 152-160; Hayes, 1976: 79, Fig. 117; Doksanaltı, 2006: 677, Kat. No. 28, 616, Kat. No. 409, 410, 701, Kat. No. 995, 996; Erön, 2013: 284, Kat. No. 146, Lev. 156; Ladstätter, 2005: 321, Pl. 181, Kat. No. 551; Gürler, 2000: 114, Fig. 1/6; Vapur, 2001: 58, 59, 196, 197, Çiz. 18, Kat. No. 134, 136, 137.

Kat. No: 182

Kazı Et. No: KBR’13-142.

Adı: Testi.

Materyal: Pişmiş Toprak

Buluntu Yeri ve Tarihi:: Flavii Temenosu, Yom 12, 1. Oda, Güney Ölü Yatağı, Seviye: -60 cm., 28. 08. 2013.

Ölçüleri: Yük.: 13.00 cm., A.Ç: 4.02 cm., K.Ç.: 5.01 cm.

Hamur: 5 YR 6/8. **Astar:** 10 R 4/8.

Tanım: Dışa sarkık, düz dudak, kısa boyun, torba gövde ve alçak halka kaideli testi. Boyunda başlayan kulp dikey şeritli olup, omuz başlangıcında sonlanır. Daldırma tekniği ile yapılan astar kabın dışında izlenmektedir.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 152-160; Hayes, 1976: 79, Fig. 117; Doksanaltı, 2006: 677, Kat. No. 28, 616, Kat. No. 409, 410, 701, Kat. No. 995, 996; Erön, 2013: 284, Kat. No. 146, Lev. 156; Ladstätter, 2005: 321, Pl. 181, Kat. No. 551; Gürler, 2000: 114, Fig. 1/6; Vapur, 2001: 58, 59, 196, 197, Çiz. 18, Kat. No. 134, 136, 137.

Kat. No: 183

Kazı Et. No: KBR’13-143.

Adı: Pyxis.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 1. Oda, Kuzey üst kline, Seviye: Zemin.

Buluntu Tarihi: 28. 08. 2013.

Ölçüleri: Yük.: 10.01 cm., A.Ç: 9.02 cm., K.Ç.: 5.04 cm.

Hamur: 2. 5 YR 5/8.

Astar: 5 YR 3/4.

Tanım: Dik ağızda, kapağın oturtulacağı yer belirgindir. Gövdeye doğru dik inen, gövdeden dibe doğru daralan, alçak kaideli kase.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Kat. No: 184

Kazı Et. No: KBR’13-144.

Adı: Kase.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 1. Oda, Kuzey Ölü Yatağı, Seviye: -50 cm.

Buluntu Tarihi: 28. 08. 2013.

Ölçüleri: Yük.: 5.04 cm., A.Ç: 8.06 cm., K.Ç.: 3. 05 cm.

Hamur: 5 YR 6/8.

Astar: 2.5 YR 4/8.

Tanım: İçe dönük ağız, keskin profilli gövdeye ve alçak halka kaideye sahiptir. Dışta iç bükey yivler görülmektedir. Astar daldırma tekniği ile yapılmıştır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 74-143; Hayes; 1976: 75, Add. 84; Hayes, 1985: Pl. 6, 20; Tekocak, 2006: 98, Kat. No. 31; Doksanaltı, 2006: 698, Kat No. 899.

Kat. No: 185

Kazı Et. No: KBR’13-145.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 1. Oda, Kuzey Ölü Yatağı, Seviye: -60 cm.

Buluntu Tarihi: 28. 08. 2013.

Ölçüleri: Yük.: 4.00 cm., Uz.: 6.07 cm., K.Ç.: 3.02 cm.

Hamur: 2.5 YR 5/8.

Astar: 2.5 YR 4/8.

Tanım: Kalıp yapımı, gövdesi dairesel formlu, kesik konik haznelidir. İçbükey diskus iç içe çemberlerle sınırlanır. Geniş eğimli omuzdan tabana inen, kulp. Diskus: Ortada yağ deliği. Omuz: Bezemesiz. Burun: Omuzdan yukarı doğru uzayan emzik biçimli, ucu düz kesilmiş oval fitil delikli. Taban: Geniş düz dairesel kaideli.

Dönemi: MS 2 - 4. yüzyıl.

Benzerleri: Metin, 2012: 371, 372, Kat. No: 193.

Kat. No: 186

Kazı Et. No: KBR’13-146.

Adı: Testi.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 1. Oda, Güney Ölü Yatağı, Seviye: -60 cm.

Buluntu Tarihi: 28. 08. 2013.

Ölçüleri: Yük.: 17.08 cm., A.Ç: 4.07 cm., K.Ç.: 5.09 cm.

Hamur: 5 YR 5/8. **Astar:** 5 YR 3/2.

Tanım: Dışa sarkık, düz dudak, kısa boyun, torba gövde ve alçak halka kaideli testi. Boyunda başlayan kulp dikey şeritli olup, omuz başlangıcında sonlanır. Daldırma tekniği ile yapılan astar kabın dışında izlenmektedir.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 152-160; Hayes, 1976: 79, Fig. 117; Doksanaltı, 2006: 677, Kat. No. 28, 616, Kat. No. 409, 410, 701, Kat. No. 995, 996; Erön, 2013: 284, Kat. No. 146, Lev. 156; Ladstätter, 2005: 321, Pl. 181, Kat. No. 551; Gürler, 2000: 114, Fig. 1/6; Vapur, 2001: 58, 59, 196, 197, Çiz. 18, Kat. No. 134, 136, 137.

Kat. No: 187

Kazı Et. No: KBR’13-147.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 1. Oda, Güney Ölü Yatağı, Seviye: -60 cm.

Buluntu Tarihi: 28. 08. 2013.

Ölçüleri: Yük.: 4.09 cm., Uz: 9.07 cm., K.Ç.: 4.05 cm.

Hamur: 5 YR 6/6.

Astar: 2.5 YR 4/8.

Tanım: Kalıp yapımı, gövdesi dairesel formlu, kesik konik haznelidir. İçbükey diskus iç içe çemberlerle sınırlanır. Geniş eğimli omuzdan tabana inen, dışa taşkın yivli kulp. Diskus: Kırık ve eksik. Omuz: Nokta bezekli. Burun: Kısa açısal. Taban: Halka dipli.

Dönemi: MS 6. yüzyıl.

Benzerleri: Metin, 2012: 552, 553, 556, Kat. No: 521, 522, 529; Brants, 1913: 64, Pl. 8, Fig. 1129; Hayes, 1980: 71, Pl. 36, Fig. 295; Bailey, 1980: Vol. III, 385, Pl. 107, Fig. Q3137;

Kat. No: 188

Kazı Et. No: KBR’13-148.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 1. Oda, Güney Ölü Yatağı, Seviye: -60 cm.

Buluntu Tarihi: 28. 08. 2013.

Ölçüleri: Yük.: 4.09 cm., Uz: 8.09 cm., K.Ç.: 2.03 cm.

Hamur: 5 YR 6/6.

Astar: 2.5 YR 4/8.

Tanım: Kalıp yapımı, gövdesi dairesel formlu, kesik konik haznelidir. İçbükey diskus iç içe çemberlerle sınırlanır. Eğimli omuzdan tabana inen, yivli kulp. Diskus: Ortada yağ deliği. Omuz: Sade. Burun: Kısa, Taban: Dairesel. Omuzda kırık ve eksik.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Metin, 2012: 350, Kat. No: 156; 351, Kat. No: 157; Heimerl, 2001: 135, Taf. 11, Abb. 459; Bailey, 1980: Vol. III, 380, Pl. 103, Fig. Q3080; Civelek, 2001: 76, Lev. 7, Kat. No. 35; Öztürk, 2003: 159, Lev. 28d.

Kat. No: 189

Kazı Et. No: KBR’13-149.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 1. Oda, Güney Ölü Yatağı, Seviye: -60 cm.

Buluntu Tarihi: 28. 08. 2013.

Ölçüleri: Yük.: 4.4,5 cm., Uz: 9.1,5 cm., K.Ç.: 3.4,5 cm.

Hamur: 5 YR 6/8.

Astar: 2.5 YR 4/8.

Tanım: Kalıp yapımı, gövdesi oval formlu, basık haznelidir. İçbükey diskus çember biçimiyle sınırlanır. Eğimli omuzdan yivli tutamaklı. Diskus: Sade. Omuz: Aşınmış. Burun: Taban: Halka dipli.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Metin, 2012: 350, Kat. No: 156; 351, Kat. No: 157; Bailey, 1980: Vol. III, 380, Pl. 103, Fig. Q3080; Civelek, 2001: 76, Lev. 7, Kat. No. 35; Öztürk, 2003: 159, Lev. 28d.

Kat. No: 190

Kazı Et. No: KBR’13-150.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 1. Oda, Güney Ölü Yatağı, Seviye: -60 cm.

Buluntu Tarihi: 28. 08. 2013.

Ölçüleri: Yük.: 3.1,5 cm., Uz: 6.02 cm., K.Ç.: 3.07 cm.

Hamur: 7.5 YR 6/6.

Astar: 10 R 4/6.

Tanım: Çark yapımı, gövdesi disk formlu, alta doğru basık haznelidir. Geniş, eğimli omuzdan yükselen üç dilimli alçak kulplu. Diskus: İçbükey yuvarlak dış kontur, ortasında geniş yağ deliği. Omuz: Bezemesiz. Burun: Omuzdan yukarı doğru uzanan yerden itibaren kırıktır. Taban: Halka dipli, ortasında ayak baskı damgası (planta pedis).

Dönemi: MS 2 - 4. yüzyıl.

Benzerleri: Metin, 2012: 371, 372, Kat. No: 193.

Kat. No: 191

Kazı Et. No: KBR’13-151.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 1. Oda, Güney Ölü Yatağı, Seviye: -60 cm.

Buluntu Tarihi: 28. 08. 2013.

Ölçüleri: Yük.: 3.03 cm., Uz: 5.09 cm., K.Ç.: 1.09 cm.

Hamur: 5 YR 6/8. **Astar:** 5 YR 4/6.

Tanım: Kalıp yapımı, gövdesi dairesel formlu, kesik konik haznelidir. İçbükey diskus çemberlerle sınırlanır. Eğimli omuzdan tabana inen, yivli kulp. Diskus: Ortada yağ deliği. Omuz: Sade. Burun: Kısa. Taban: Dairesel. Omuzda, diğer kandilin başladığı yerde kırık ve eksik.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Form olarak; Metin, 2012: 347, Kat. No: 150, 151; Civelek, 2001: 77, Lev. 8.

Kat. No: 192

Kazı Et. No: KBR’13-152.

Adı: Unguentarium.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 1. Oda, Kuzey Ölü Yatağı, Seviye: -50 cm.

Buluntu Tarihi: 28. 08. 2013.

Ölçüleri: Yük.: 21.00 cm., A.Ç: 3.06 cm., K.Ç.: 3.05 cm.

Hamur: 5 YR 6/6. **Astar:** 2.5 YR 4/8.

Tanım: Dışa taşkın dudak, uzun boyun, torba formunda gövde, düz kaideye sahip Unguentariumun projeksiyon noktası aşağı doğru kaymıştır. Boyun, gövde ve kaidede çark izleri görülmektedir. Dudak kısmında daldırma tekniği kullanılmıştır.

Dönemi: MS 1. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Dündar, 2006: 101, Kat. No. 137; Doğanalp ve Erdoğan 2018: 22, 23, Res. 1; Meriç, 2002: Lev. 41, Kat. No. 486. Fig. FiE IX/3; Cappelletto ve Indgjerd, 2018: 20. Fig. 1; Robinson, 1959; Agora V, Pl. 2, Fig. 50, Pl. 5; Bruneau, 1970; Fig. 117, 61. 15; Anderson-Stojanović, 1987: 112, Fig. 7; Dusenbery, 1998: 143-1; FiE IX/3, Pl. 41, K 486; Saraçoğlu, 2011: 31, Kat. No. 42, Fig. 4/U42.

Kat. No: 193

Kazı Et. No: KBR’13-153.

Adı: Kase.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 1. Oda, Güney Ölü Yatağı, Seviye: -50 cm.

Buluntu Tarihi: 28. 08. 2013.

Ölçüleri: Yük.: 5.9,5 cm., A.Ç: 9.02 cm., K.Ç.: 4.03 cm.

Hamur: 5 YR 6/6.

Astar: 2. 5 YR 4/8.

Tanım: İçe dönük ağız, keskin profilli gövdeye ve alçak halka kaideye sahiptir. Dışta kasenin ağzının alt kısmında biri geniş diğeri dar olarak verilmiş iç bükey iki adet yiv görülmektedir. Kasenin astarı daldırma tekniği ile yapılmıştır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 74-143.

Kat. No: 194

Kazı Et. No: KBR’13-154.

Adı: Fincan.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 1. Oda, Güney Ölü Yatağı, Seviye: -50 cm.

Buluntu Tarihi: 28. 08. 2013.

Ölçüleri: Yük.: 4.3,5 cm., A.Ç: 7.04 cm., K.Ç.: 3.05 cm.

Hamur: 7.5 YR 6/6.

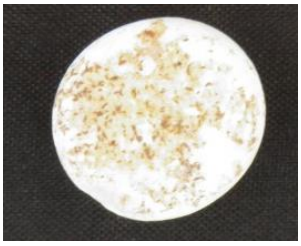
Astar: 5 YR 5/8.

Tanım: İçe dönük ağız, keskin profilli gövdeye ve alçak halka kaideye sahip fincan dikey iki kulba sahiptir.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 74-143; Doksanaltı, 2006: 532, Kat. No. 82.

Kat. No: 195

Kazı Et. No: KBR’13-155

Adı: Yüzük Taşı.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 1. Oda, Güney Ölü Yatağı, Seviye: -50 cm.

Buluntu Tarihi: 28. 08. 2013.

Ölçüleri: Çap.: 1.06 cm., Kal: 0.7 cm.

Tanım: Yuvarlak formlu, altı düz, üstü bombeli yüzük taşı.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Kat. No: 196

Kazı Et. No: KBR’13-157.

Adı: Amulet Phallus.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 1. Oda, Güney Ölü Yatağı, Seviye: -50 cm.

Buluntu Tarihi: 28. 08. 2013.

Ölçüleri: Uz.: 12.02 cm., Gen.: 6.02 cm., Kal.: 2.01 cm.

Hamur: 2.5 YR 4/6.

Astar: 2.5 YR 5/8.

Tanım: Başlangıçta üçgen form izleyen fallosun üst kısmı kırılmış olsa da, ip asma deliğinin bir kısmı korunmuştur.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Günal, 2019: 130, Kat. No: 47.

Kat. No: 197

Kazı Et. No: KBR’13-158.

Adı: Kase.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, Dromos Önü, Seviye: -30 cm.

Buluntu Tarihi: 29. 08. 2013.

Ölçüleri: Yük.: 2.07 cm., A.Ç.: 7.00 cm., K.Ç.: 3.05 cm.

Hamur: 5 YR 6/8.

Astar: 2.5 YR 4/8.

Tanım: Dışa açık ağzı olan, alçak halka kaideye sahip kase. Dış yüzeyde yivler görülmektedir.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 74-143.

Kat. No: 198

Kazı Et. No: KBR’13-159.

Adı: Testi.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, 1. Oda, Güney Ölü Yatağı, Seviye: -50 cm.

Buluntu Tarihi: 28. 08. 2013.

Ölçüleri: Yük.: 18.04 cm., A.Ç.: 2.08 cm., K.Ç.: 5.09 cm.

Hamur: 5 YR 6/6.

Astar: 5 YR 3/2.

Tanım: İçe dönük yükseltilmiş düz dudak, kısa boyun, torba gövde ve alçak halka kaideli testi. Boyunda başlayan kulp dikey şeritli olup, omuz başlangıcında sonlanır. Daldırma tekniği ile yapılan astar kabın dışında izlenmektedir.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 152-160; Hayes, 1976: 79, Fig. 117; Doksanaltı, 2006: 677, Kat. No. 28, 616, Kat. No. 409, 410, 701, Kat. No. 995, 996; Erön, 2013: 284, Kat. No. 146, Lev. 156; Ladstätter, 2005: 321, Pl. 181, Kat. No. 551; Gürler, 2000: 114, Fig. 1/6; Vapur, 2001: 58, 59, 196, 197, Çiz. 18, Kat. No. 134, 136, 137.

Kat. No: 199

Kazı Et. No: KBR’13-160.

Adı: Gümüş Obje (Fibula?)

Materyal: Gümüş.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, K-15, 3 No.’lu Bomikoslu Lahit Önü Seviye: 0/-30 cm.

Buluntu Tarihi: 29. 08. 2013.

Ölçüleri: Uz: 9.07 cm., Gen.: 1.09 cm., Kal.: 0.7 cm.

Tanım: Uzun ince bir form gösteren obje, başta çatal yaparak üçe ayrılır. Ortada haşhaş kapsülü betimlenmiştir. Gövde kırık ve eksiktir.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Kat. No: 200

Kazı Et. No: KBR’13-161.

Adı: Unguentarium.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Batı Teras Açması, 1. No.’lu Basit Münferit Mezar, Seviye: Dolgu,

Buluntu Tarihi: 02. 09. 2013.

Ölçüleri: Yük.: 23.08 cm., A.Ç.: 3.05 cm., K.Ç.: 4.05 cm.

Hamur: 5 YR 6/8

Astar: 5 YR 5/6.

Tanım: Dışa taşkın dudak, uzun boyunlu, düz kaideli, iğ formunda unguentarium. Dudakta daldırma tekniği ile yapılmış astar bulunmaktadır. Boyunda ve gövdede çark izleri görülmektedir. Kaidenin üzerinde içbükey bir adet yiv mevcuttur.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Loeschcke, 1912: 392, Abb. 10, No.7; Şimşek, 2007: 110-111, Res. 13; Yüce ve Özdemir, 2000: 35- 36, Res. 2; Laflı, 2002: 36-37, Res. 13; Laflı, 2003: 106-107, Taf. 200a-b; Dündar, 2006: 115, Kat. No. 192, Lev. XXXIII; Degeest, 2000: 172, 388, Fig. 220; Hellström, 1965: Pl. 12, No. 185.

Kat. No: 201

Kazı Et. No: KBR’13-162.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 13, Kuzey Seki, Seviye: Zemin.

Buluntu Tarihi: 06. 09. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 3.05 cm., Uz.: 9.08 cm., Yük.: 3.02 cm.

Hamur: 2.5 YR 5/6.

Astar: 10 R 5/8.

Tanım: Kalıp yapımı, gövdesi dairesel formlu, kesik konik haznelidir. İçbükey diskus iç içe çemberlerle sınırlanır. Geniş eğimli omuzdan tabana doğru inen kulp başlangıcı seçilse de kulp kırık ve eksiktir. Diskus: Boğa Protomu. Omuz: Solda üzüm salkımları, sağ işlenmemiş ya da kalıp aşınmasından dolayı çıkmamıştır. Burun: Kısa açısal. Taban: Halka dipli, ortada; yıldız damgası.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Form olarak; Metin, 2012: s. 350, 351, Kat. No: 156, 157; İkonografik olarak; Metin, 2012: 324, 325, Kat. No: 108-111; 334, Kat. No: 128; Bailey, 1980: Vol. III, 380, Pl. 103, Fig. Q3080; Civelek, 2001: 76, Lev. 7, Kat. No. 35; Öztürk, 2003: 159, Lev. 28d.

Kat. No: 202

Kazı Et. No: KBR’13-163.

Adı: Kaşık.

Materyal: Kemik.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Batı Teras Açması, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 07. 09. 2013.

Ölçüleri: Baş Ç.: 2.04 cm., Baş. Kal: 0. 2 cm., Uz.:8.01 cm., Kal.: 0.5 cm.

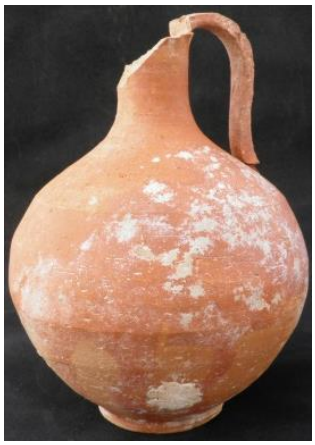
Tanım: Baş kısmı yuvarlak ve iç bükey olan spatülün üzerinde, sap kısmına geçişte kazımayla verilmiş çapraz çizgiler görülür. Uç kısmı kırık ve eksiktir.

Dönemi: Roma İmparatorluk Dönemi.

Benzerleri: Garan, 2015: 106, Kat. No. Ka.4; Karaca, 2009: 186, 187, Kat. No. 390, 391; Robert, 2007: 71, Kat. No. 3.139, Lev. 3. 3; Akarsu vd., 2011: 14, Res. 1.

Kat. No: 203

Kazı Et. No: KBR’13-164.

Adı: Testi.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri ve Tarihi: Flavii Temenosu, Yom 13, Dromos Güney Kline, Seviye: -2. 50 cm., 07. 09. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 4.04 cm., Yük.: 12.08 cm. **Hamur:** 2.5 YR 5/8

Tanım: Ağız kısmı korunamamış, kısa boyun, torba gövde ve alçak halka kaideli testi. Boyunda başlayan kulp dikey şeritli olup, omuz başlangıcında sonlanır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 152-160; Hayes, 1976: 79, Fig. 117; Doksanaltı, 2006: 677, Kat. No. 28, 616, Kat. No. 409, 410, 701, Kat. No. 995, 996; Erön, 2013: 284, Kat. No. 146, Lev. 156; Ladstätter, 2005: 321, Pl. 181, Kat. No. 551; Gürler, 2000: 114, Fig. 1/6; Vapur, 2001: 58, 59, 196, 197, Çiz. 18, Kat. No. 134, 136, 137.

Kat. No: 204

Kazı Et. No: KBR’13-165.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri ve Tarihi:: Flavii Temenosu, Yom 13, Dromos Kuzey Kline, Seviye: -2.75 cm., 09. 09. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 3.01 cm., Uz.: 8.05 cm., Yük.: 4.1,5 cm.

Hamur: 5 YR 5/6.

Astar: Gley 1 4/N.

Tanım: Kalıp yapımı, gövdesi dairesel formlu, kesik konik haznelidir. İçbükey diskus çember biçimiyle sınırlanır. Eğimli omuzdan dışa taşkın yüzük kulplu. Diskus: Thraex ve hoplomachusun mücadele sahnesi, ortada yağ deliği Omuz: Yumurta dizisi. Burun: Kısa kalp formunda, üzerinde iki inci. Taban: İçbükey yuvarlak dipli, , ortasında ayak baskı damgası (planta pedis). Gövdede kırık.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı

Benzerleri: Form olarak; Metin, 2012: 327, Kat. No: 113; 328, Kat. No: 117; 331, 332 Kat. No: 123, 124; 334, Kat. No: 128, 336-339, Kat. No: 133-137; İkonografik olarak; Metin, 2012: 307-310, Kat. No: 78-82.

Kat. No: 205

Kazı Et. No: KBR’13-166.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 13, Dromos Güney Kline, Seviye: -2.75 cm.

Buluntu Tarihi: 09. 09. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 3.02 cm., Uz.: 9.00 cm., Yük.: 4.00 cm.

Hamur: 5 YR 6/6.

Astar: 5 YR 3/2.

Tanım: Kalıp yapımı, gövdesi dairesel formlu, kesik konik haznelidir. İçbükey diskus çember biçimiyle sınırlanır. Düz omuzdan tabana inen kulp. Diskus; kalkanlı savaşçı, altta yağ deliği. Omuz: Diskus halkasının etrafında ortası dikdörtgen panellerle kesilmiş yumurta dizisi. Burun: Açısal. Taban: İçbükey yuvarlak dipli.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Form olarak; Metin, 2012: 387-390, Kat. No: 226, 227, 228.

Kat. No: 206

Kazı Et. No: KBR’13-167.

Adı: Sikke.

Materyal: Bronz.

Buluntu Yeri: Anıtsal Oda Mezar Temenos Önü, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 09. 09. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 1.08 cm., Çap: 0.2 cm.

Ağırlık: 3.69 gr.

Yön: …….

Ö.Y.: Deformasyon

A.Y.: Deformasyon

Dönemi: Roma İmparatorluk Dönemi.

Kat. No: 207

Kazı Et. No: KBR’13-168.

Adı: Testi.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 13, Batı Oda, Orta Alan, Seviye: -25 cm.

Buluntu Tarihi: 07. 09. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 6.1,5 cm., A.Ç.: 4.01 cm., Yük.: 16.02 cm.

Hamur: 7.5 YR 6/6. **Astar:** 7. 5 YR 3/4.

Tanım: Dışa sarkık, düz dudak, kısa boyun, torba gövde ve alçak halka kaideli testi. Boyunda başlayan kulp dikey şeritli olup, omuz başlangıcında sonlanır. Daldırma tekniği ile yapılan astar kabın dışında izlenmektedir.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 152-160; Hayes, 1976: 79, Fig. 117; Doksanaltı, 2006: 677, Kat. No. 28, 616, Kat. No. 409, 410, 701, Kat. No. 995, 996; Erön, 2013: 284, Kat. No. 146, Lev. 156; Ladstätter, 2005: 321, Pl. 181, Kat. No. 551; Gürler, 2000: 114, Fig. 1/6; Vapur, 2001: 58, 59, 196, 197, Çiz. 18, Kat. No. 134, 136, 137.

Kat. No: 208

Kazı Et. No: KBR’13-169.

Adı: Testi.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 13, Oda içi, Seviye: Yüzey.

Buluntu Tarihi: 06. 09. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 5.01 cm., A.Ç.: 4.01 cm., Yük.: 12.03 cm.

Hamur: 2.5 YR 6/8. **Astar:** 10 R 4/8.

Tanım: Dışa sarkık, düz dudak, kısa boyun, torba gövde ve alçak halka kaideli testi. Boyunda başlayan kulp dikey şeritli olup, omuz başlangıcında sonlanır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 152-160; Hayes, 1976: 79, Fig. 117; Doksanaltı, 2006: 677, Kat. No. 28, 616, Kat. No. 409, 410, 701, Kat. No. 995, 996; Erön, 2013: 284, Kat. No. 146, Lev. 156; Ladstätter, 2005: 321, Pl. 181, Kat. No. 551; Gürler, 2000: 114, Fig. 1/6; Vapur, 2001: 58, 59, 196, 197, Çiz. 18, Kat. No. 134, 136, 137.

Kat. No: 209

Kazı Et. No: KBR’13-170.

Adı: Kabartma Parçası.

Malzeme: Kireçtaşı.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 13, Dromos, Seviye: -1.50 m.

Buluntu Tarihi: 06. 09. 2013.

Ölçüleri: Gen.: 12.00 cm., Kal.: 15.00 cm., Yük.: 23.00 cm.

Tanım: Gözler yuvarlak, belirgin, burun biraz kırık, dudaklar yarı gülümser biçimde, boyundan itibaren kırık. Saçlar dalgalı, yukarıda topuz yapılmış, sağ kulak aşınmış, sol kulak kırık. Baş yukarıda, topuzdan itibaren kırık.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Kat. No: 210

Kazı Et. No: KBR’13-171.

Adı: Amulet Tablet

Materyal: Kalker/Küfeki Taşı

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 13, Dromos Güney Kline, Seviye: Zemin.

Buluntu Tarihi: 09. 09. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 2.08 cm., Uz: 9.01 cm., Gen: 10.03 cm.

Tanım: Plakanın üzerindeki figürün kıvırcık saçları üzerinden bir bant geçer. Gözler badem, kaşlar çatık, açık ağız ve iri dişlerle oluşan apotropeik ifadeyle olasılıkla bir Medusa betimlenmiştir.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Kat. No: 211

Kazı Et. No: KBR’13-172.

Adı: Sikke.

Materyal: Bronz.

Buluntu Yeri: Claudii Kuzey Sektör, K 5-6, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 10. 09. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 0.1,5 cm., Çap: 1.08 cm.

Ağırlık: 2.95 gr.

Yön: →

Ö.Y.: İmparator başı, etrafında, ΛCƐϘ.

A.Y.: Sazdan sepet etrafında; KIB [YRA TϘN], conturmark.

Dönemi: Geta, MS 198-209.

Kat. No: 212

Kazı Et. No: KBR’13-173.

Adı: İğ.

Materyal: Kemik.

Buluntu Yeri: Anıtsal Oda Mezar, 1. Oda, Orta Alan, Seviye: Zemin

Buluntu Tarihi: 11. 09. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 0.6,5 cm., Uz: 11.04 cm.

Tanım: Ortada bombe yapan mil, uç kısımlara doğru sivrilerek incelir. Dairesel kesitlidir.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Şimşek, 2011: 1051, Kat. No. 1550; Ayalon, 2005: 24, Kat. No 57, Res. 6; Garan, 2015: 94, Kat. No. İ.1; Kasapoğlu, 2012: 172, Res. 221/M72.

Kat. No: 213

Kazı Et. No: KBR’13-174.

Adı: Sikke.

Materyal: Bronz.

Buluntu Yeri: Claudii Kuzey Sektör, K7-8, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 11. 09. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 0.1,5 cm., Çap: 1.02 cm.

Ağırlık: 0. 95 gr.

Yön: …….

Ö.Y.: Deformasyon

A.Y.: Deformasyon

Dönemi: Roma İmparatorluk Dönemi.

Kat. No: 214

Kazı Et. No: KBR’13-175.

Adı: Serapis başı.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Anıtsal Oda Mezar, 1. Oda, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 11. 09. 2013.

Ölçüleri: Uz.: 3.05 cm., Gen: 2.03 cm., Kal.: 1.07 cm.

Tanım: Başında polosuyla betimlenen Tanrı Serapis, uzun, kıvırcık sakallıdır. Arka yüzde saçlar dalgalı olarak işlenmiştir. Boyun kısmından itibaren kırık ve eksiktir.

Dönemi: MS 2. yüzyıl

Benzerleri: Günal, 2019: 114, Kat. No: 19.

Kat. No: 215

Kazı Et. No: KBR’13-176.

Adı: Göz Apliği.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Anıtsal Oda Mezar, 1. Oda, Orta Alan, Seviye: Zemin.

Buluntu Tarihi: 12. 09. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 0.7 cm., Gen.: 3.03 cm., Uz.: 2.8,5 cm.

Tanım: Kare formlu göz apliği. İçteki kare kısım yükseltilmiştir. Uç kısmı kırık ve eksiktir.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Demirer, 2016: 144-146.

Kat. No: 216

Kazı Et. No: KBR’13-177.

Adı: Yüzük.

Materyal: Gümüş.

Buluntu Yeri: Anıtsal Oda Mezar, 1. Oda, Orta Alan, Seviye: Zemin.

Buluntu Tarihi: 12. 09. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 0.2 cm., Çap: 2.01 cm.

Tanım: Yuvarlak formlu, üzerinde yivli bezemeleri olan yüzük.

Dönemi: MS 2. yüzyıl

Kat. No: 217

Kazı Et. No: KBR’13-178

Adı: Lekythos.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Anıtsal Oda Mezar, 1. Oda, Orta Alan, Seviye: Zemin.

Buluntu Tarihi: 12. 09. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 6.05 cm., A.Ç.: 4.05 cm., Yük.: 17.02 cm.

Hamur: 5 YR 6/6.

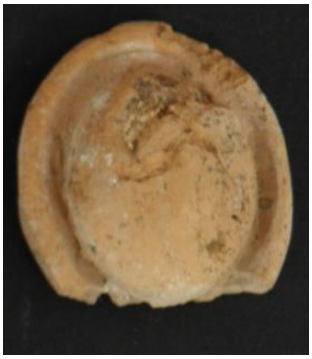
Astar: 10 R 5/8.

Tanım: İçe dönük düz ağız, gövdeye doğru dik inen, gövdeden dibe doğru daralan, alçak kaideli lekythos. Ağzın hemen altında başlayan dikey şeritli kulp, gövdeye keskin geçişin olduğu noktada sonlanır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 152-160.

Kat. No: 218

Kazı Et. No: KBR’13-179.

Adı: Göz Apliği.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Anıtsal Oda Mezar, 1. Oda Batı Ölü Yatağı, Seviye: Zemin.

Buluntu Tarihi: 16. 09. 2013

Ölçüleri: Uz.: 3.6,5 cm ., Gen.: 3.05 cm.

Hamur: 5 YR 6/

Tanım: Ovoid formlu, dış bükey, arkası düz kesitli göz apliği. Uç kısmı kırık ve eksiktir.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Demirer, 2016: 139-143.

Kat. No: 219

Kazı Et. No: KBR’13-180.

Adı: Göz Apliği.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Anıtsal Oda Mezar, 1. Oda, Güney Kline, Seviye: -20 cm.

Buluntu Tarihi: 17. 09. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 3.3,5 cm., Gen.: 3.02 cm.

Hamur: 7.5 YR 6/4.

Tanım: Kare formlu göz apliği. İçteki kare kısım yükseltilmiştir. Uç kısmı kırık ve eksiktir.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Demirer, 2016: 144-146.

Kat. No: 220

Kazı Et. No: KBR’13-181.

Adı: Sikke.

Materyal: Bronz.

Buluntu Yeri: Anıtsal Oda Mezar, 1. Oda, Kuzey Kline, Seviye: -10 cm.

Buluntu Tarihi: 17. 09. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 0.1 cm., Çap: 1.05 cm.

Ağırlık: 1.47 gr.

Yön: →

Ö.Y.: Defne diademli imparator başı, etrafında; DN CONSTAN-[TIVS] PF AVG.

A.Y.: Ellerinde mızrak tutan karşılıklı iki asker arasında labarum. Etraflarında; GLO[RIA] EXERC-ITVS, kesimde; SMKΔ, Kyzikos.

Dönemi: Constantius II, MS 337-355.

Benzerleri: Sear, 2005: Vol. III, Fig. 17699, 18003.

Kat. No: 221

Kazı Et. No: KBR’13-182.

Adı: Ağırşak.

Materyal: Kireç Taşı.

Buluntu Yeri: Anıtsal Oda Mezar, 1. Oda, Kuzey Kline, Seviye: -10 cm.

Buluntu Tarihi: 17. 09. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 0.4 cm., Çap: 1.09 cm.

Tanım: Konik formlu, ortadan delikli, alt kısmı düz ağırşak.

Dönem: MS 2. yüzyıl.

Kat. No: 222

Kazı Et. No: KBR’13-183.

Adı: Sikke.

Materyal: Bronz.

Buluntu Yeri: Claudii Temenosu, Kapı Eşiği, Seviye: Yüzey.

Buluntu Tarihi: 25. 09. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 0.1,5 cm.,Çap: 1.04 cm.

Ağırlık: 1.45 gr.

Yön: …….

Ö.Y.: Deformasyon

A.Y.: Deformasyon

Dönemi: Roma İmparatorluk Dönemi.

Kat. No: 223

Kazı Et. No: KBR’13-184

Adı: Terrakotta İncir.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, Dromos Önü, Seviye: Zemin.

Buluntu Tarihi: 27. 09. 2013.

Ölçüleri: Yük.: 4.03 cm., Gen.: 4.06 cm.

Hamur: 10 YR 6/6.

Tanım: İncir tasvirli objede damarlar dış bükey yivlerle vurgulanmıştır. Baş kısmı kırık ve eksiktir. Ortadan ikiye kırık olan parça birleştirilerek tümlenmiştir.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Günal, 2019: 152, Kat. No: 84.

Kat. No: 224

Kazı Et. No: KBR’13-185.

Adı: Sikke.

Materyal: Bronz.

Buluntu Yeri: Flavii Temenosu, Yom 12, Dromos Önü, Seviye: Zemin Üstü.

Buluntu Tarihi: 27. 09. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 0.2 cm., Çap: 1.7,5 cm.

Ağırlık: 2.39 gr.

Yön: …….

Ö.Y.: Deformasyon

A.Y.: Deformasyon

Dönemi: Roma İmparatorluk Dönemi.

Kat. No: 225

Kazı Et. No: KBR’13-186.

Adı: Yüzük.

Materyal: Demir.

Buluntu Yeri: Claudii Temenosu, K 5-6, Seviye: 0/- 60 cm.

Buluntu Tarihi: 02. 10. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 1.01 cm., Çap: 2.02 cm.

Tanım: Kaş kısmı daire biçiminde ve yükseltilmiş, halkası yuvarlak, yüzey deforme yüzük.

Dönemi: Roma İmparatorluk Dönemi.

Kat. No: 226

Kazı Et. No: KBR’13-187.

Adı: Sikke.

Materyal: Bronz.

Buluntu Yeri: Batı Teras Açması, 2. No.’lu Basit Münferit Mezar, Seviye: Zemin.

Buluntu Tarihi: 09. 10. 2013.

Ölçüleri: Kal.: 2.00 cm., Çap: 2.08 cm.

Ağırlık: …….

Yön: …….

Ö.Y.: Deformasyon

A.Y.: Deformasyon

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Kat. No: 227

Kazı Et. No: KBR’13-188

Adı: Unguentarium.

Materyal: Cam.

Buluntu Yeri: Batı Teras Açması, 2. No.’lu Basit Münferit Mezar, Seviye: Zemin.

Buluntu Tarihi: 09. 10. 2013.

Ölçüleri: A.Ç.: 3.03 cm., K.Ç.: 4.07 cm., Yük.: 12 00 cm.

Tanım: Yuvarlatılmış, dışa sarkık ağızlı, ince uzun boyunlu, dörtgene yakın gövdeli, projeksiyon noktası aşağı kaymış, düz kaideli unguentarium.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Hayes, 1975: 203, Res. 245; Küçükpazarlı, 2006: 29, Kat. No: 17; Gürler, 2000: 24, 25, No. 1/3; Öztürk, 2013: 72, Kat. No: 19; Stern, 1989: Res. 8/1; Laflı, 2003: 33j; Atilla ve Gürler, 2009: 36, Res. 39.

Kat. No: 228

Kazı Et. No: KBR’13-189

Adı: Kase

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Batı Teras Açması, 2. No.’lu Basit Münferit Mezar, Seviye: Zemin.

Buluntu Tarihi: 09. 10. 2013.

Ölçüleri: A.Ç.: 10.06 cm., K.Ç.: 3.06 cm., Yük.: 5.03 cm.

Tanım: İçe dönük, düz ağızlı kase, gövde de düz bir form izleyerek kaideye doğru keskin dönüş yapar. Alçak halka kaidelidir. Gövde merkezde derin iç bükey bir yivle ayrılır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 74-143.

Kat. No: 229

Kazı Et. No: KBR’13-190

Adı: Unguentarium.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Batı Teras Açması, 2. No.’lu Basit Münferit Mezar, Seviye: Zemin.

Buluntu Tarihi: 09. 10. 2013

Ölçüleri: A.Ç.: 3.04 cm., K.Ç.: 4.09 cm., Yük.: 26.08 cm.

Tanım: Dışa taşkın dudak, uzun boyunlu, düz kaideli, iğ formunda unguentarium. Dudakta daldırma tekniği ile yapılmış astar bulunmaktadır. Boyunda ve gövdede çark izleri görülmektedir. Kaidenin üzerinde içbükey bir adet yiv mevcuttur.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Loeschcke, 1912: 392, Abb. 10, No.7; Şimşek, 2007: 110-111, Res. 13; Yüce ve Özdemir, 2000: 35- 36, Res. 2; Laflı, 2002: 36-37, Res. 13; Laflı, 2003: 106-107, Taf. 200a-b; Dündar, 2006: 115, Kat. No. 192, Lev. XXXIII; Degeest, 2000: 172, 388, Fig. 220; Hellström, 1965: Pl. 12, No. 185.

Kat. No: 230

Kazı Env. No: KBR’14-02.

Adı: Unguentarium.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Anıtsal Oda Mezar, Batı Teras, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 11. 07. 2014.

Ölçüleri: A.Ç.: 2.07 cm., K.Ç.: 2.05 cm., Yük.: 12.01 cm.

Hamur: 2.5 YR 6/6.

Astar: 10 YR 4/1.

Tanım: İyi pişmiş sert yüzeyli ve sert kil dokulu. Üzerinde hafif çark izleri. Dışa taşkın dudak kısmı, silindirik boyun, içi dolu konik kaideli, iğ formlu, unguentarium.

Dönemi: MÖ 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Javanovic, 2014: 108, Kat. No. 108; Cargo, 2010: 195, Kat. No. 29; Dündar, 2006: 79, Kat. No. 60, Lev. IX; Thompson, 1934: 369, Fig. 52, Kat. No. 76; Hellström, 1965: 27, Pl. 12, No. 165; Edwards, 1959: 267, 268, Pl. 68, Fig. 21.

Kat. No: 231

Kazı Env. No: KBR’14-04.

Adı: Unguentarium.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Anıtsal Oda Mezar, Batı Teras, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 12. 07. 2014.

Ölçüleri: A.Ç.: 3.03 cm., K.Ç.: 2.09 cm., Yük.: 14.05 cm.

Hamur: 10 YR 7/4.

Astar: 5 YR 5/8.

Tanım: İyi pişmiş sert yüzeyli ve sert kil dokulu. Üzerinde hafif çark izleri. Dışa taşkın dudak kısmı, silindirik boyun, içi dolu konik kaideli, iğ formlu, unguentarium.

Dönemi: MÖ 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Javanovic, 2014: 108, Kat. No. 108; Cargo, 2010: 195, Kat. No. 29; Dündar, 2006: 79, Kat. No. 60, Lev. IX; Thompson, 1934: 369, Fig. 52, Kat. No. 76; Hellström, 1965: 27, Pl. 12, No. 165; Edwards, 1959: 267, 268, Pl. 68, Fig. 21.

Kat. No: 232

Kazı Env. No: KBR’14-05

Adı: Unguentarium.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Anıt Mezar, Batı teras Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 14. 07. 2014.

Ölçüleri: Yük.: 13.06 cm., K.Ç.: 2.04 cm., D.Ç.: 2.04 cm.

Hamur: 2.5 YR 4/6.

Astar: 7.5 YR 6/4.

Tanımı: İyi pişmiş sert yüzeyli ve sert kil dokulu. Üzerinde hafif çark izleri. Dışa taşkın dudak kısmı, silindirik boyun, içi dolu konik kaideli, iğ formlu, unguentarium.

Dönemi: MÖ 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Javanovic, 2014: 108, Kat. No. 108; Cargo, 2010: 195, Kat. No. 29; Dündar, 2006: 79, Kat. No. 60, Lev. IX; Thompson, 1934: 369, Fig. 52, Kat. No. 76; Hellström, 1965: 27, Pl. 12, No. 165; Edwards, 1959: 267, 268, Pl. 68, Fig. 21.

Kat. No: 233

Kazı Env. No: KBR’14-07.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: 6 No.’lu Basit Münferit Mezar, Seviye: 0/-130 cm.

Buluntu Tarihi: 21. 07. 2014.

Ölçüleri: Yük.: 3.09 cm., Gen.: 6.09 cm., Uz.: 10.05 cm.

Hamur: 2.5 YR 6/8.

Astar: 2.5 YR 5/8.

Tanımı: Kalıp yapımı, gövdesi oval formlu, kesik konik haznelidir. İçbükey diskus çember biçimiyle sınırlanır. Eğimli omuzdan tabana inen dışa taşkın kulplu. Diskus Ortada yağ deliği. Burun: Yuvarlak, üzeri yarım volütlü.

Dönemi: MS 1. yüzyılın son çeyreği - 2. yüzyılın başları

Benzerleri: Metin, 2012: 311-313, Kat. No: 84-86; Broneer, 1930: 80-82, Pl. 10, Fig. 463; Bailey, 1980: Vol. III, 238, Pl. 36, Fig. Q1949; Öztürk, 2003: 144, Lev. 23c.

Kat. No: 234

Kazı Env. No: KBR’14-08.

Adı: Kandil.

Malzeme: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: 6 No.’lu Münferit Mezar, Seviye: 0/-140 cm.

Buluntu Tarihi: 21. 07. 2014.

Ölçüleri: Uz.: 7.08 cm., Gen.: 5.06 cm., Yük: 3.06 cm.

Hamur: 2.5 YR 6/8.

Astar: 2.5 YR 5/8.

Tanımı: : Kalıp yapımı, gövdesi dairesel formlu, kesik konik haznelidir. Diskus iç içe çemberlerle sınırlanır. Diskus: Ortada yağ deliği. Omuz: Omuz kısmında karşılıklı spiral bulunur. Burun: Kısa ve düz. Taban: Düz.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Form olarak; Metin, 2012: 702, 703, Kat. No: 803.

Kat. No: 235

Kazı Env. No: KBR’14-19.

Adı: Sikke.

Materyal: Bronz.

Buluntu Yeri:10 No.’lu Bomikoslu Lahit, K. 17, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 01. 08. 2014.

Ölçüleri: Kal.: 0.01 cm., Çap: 2.02 cm.

Ağırlık: 2.88 gr.

Yön: →

Ö.Y.: Şua taçlı imparator başı, etrafında; IMP CLAVDIVS AVG.

A.Y.: Elinde zeytin dalı tutan Pax, ayakta ve sola dönük.

Dönemi: Claudius II (Gothicus), MS 268-270.

Benzerleri: Cohen, 1885: Vol. V, Fig. 198, 202; Sear, 2005: Vol. III, Fig. 11356, 11357.

Kat. No: 236

Kazı Env. No: KBR’14-57.

Adı: Kase.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: 7 No.’lu Bomikoslu Lahit Önü, Seviye: -130 cm.

Buluntu Tarihi: 20. 08. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 4.02 cm., A.Ç.: 9.06 cm., Yük.: 5.08 cm.

Hamur: 5 YR 5/8.

Astar: 2.5 YR 3/2.

Tanımı: İçe dönük ağız, keskin profilli gövdeye ve alçak halka kaideye sahiptir. Dışta kasenin ağzının alt kısmında iç bükey yiv görülmektedir. Kasenin astarı daldırma tekniği ile yapılmıştır. Tam ve sağlamdır.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Acar, 2021: 74-143; Hayes, 1976: 75, Add. 84; Hayes, 1985: Pl. 6, 20; Tekocak, 2006: 98, Kat. No. 31; Doksanaltı, 2006: 698, Kat No. 899.

Kat. No: 237

Kazı Env. No: KBR’14-58.

Adı: Küpe (Bir çift).

Materyal: Altın.

Buluntu Yeri: Yom 14, Orta Alan, Seviye: -20/-40 cm.

Buluntu Tarihi: 21. 08. 2013.

Ölçüleri: Gen.: 1.09 - 1.08 cm., Kal.: 0.2 cm.

Tanımı: Halka biçimli altın küpenin üzerinde çentik bezemeler bulunmaktadır. Kilit yeri kapalı olup, kulağa oturan kısımda kalınlık incelmektedir. Tam ve sağlamdır.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Kat. No: 238

Kazı Env. No: KBR’14-59.

Adı: Göz Apliği.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 14, Orta Alan, Seviye: -20/-40 cm.

Buluntu Tarihi: 21. 08. 2014.

Ölçüleri: Gen.: 3.00 cm., Kal.: 0.8 cm.

Hamur: 7.5 YR 5/4.

Tanımı: Ovoid formlu, dış bükey, arkası düz kesitli göz apliği. Dış yüzeyde hafif aşınma dışında sağlam.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Demirer, 2016: 139-143.

Kat. No: 239

Kazı Env. No: KBR’14-60.

Adı: Göz Apliği.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 14, Orta alan, Seviye: -20/-40 cm.

Buluntu Tarihi: 21. 08. 2014.

Ölçüleri: Gen.: 3.02 cm., Kal.: 0.06 cm.

Hamur: 7.5 YR 5/4.

Tanımı: Kare formlu göz apliği. İçteki kare kısım piramidal olup yüzeyde kırmızı boya görülmektedir. Dıştaki kare kısımda kısmen altın yaldız izleri vardır. Tam ve sağlamdır.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Demirer, 2016: 144-146.

Kat. No: 240

Kazı Env. No: KBR’14-61.

Adı: Göz Apliği.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 14, Orta alan, Seviye: -30 cm.

Buluntu Tarihi: 21. 08. 2014.

Ölçüleri: Gen.: 3.03 cm., Uz.: 4.01 cm., Kal.: 0.07 cm.

Hamur: 7.5 YR 7/6.

Tanımı: Ovoid formlu, dış bükey, arkası düz kesitli göz apliği. İçteki oval kısım dışbükey olup yüzeyde kısmen kırmızı boya izleri görülmektedir. Dıştaki kısımda kısmen altın yaldız izleri vardır. Tam ve sağlamdır.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Demirer, 2016: 139-143.

Kat. No: 241

Kazı Env. No: KBR’14-62.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 14, Kuzey Kline Önü Orta alan, Seviye: Yüzey.

Buluntu Tarihi: 21. 08. 2014.

Ölçüleri: Uz.: 8.3,5 cm., Gen.: 6.05 cm., Yük.: 4.00 cm.

Hamur: 2.5 YR 7/6.

Astar: 10 R 4/8.

Tanımı: Kalıp yapımı, gövdesi dairesel formlu, kesik konik haznelidir. İçbükey diskus çember biçimiyle sınırlanır. Eğimli omuzdan tutamaklı. Diskus: Ortada yağ deliği. Omuz: Bezemesiz. Burun: Kısa düz. Taban: İçbükey.

Dönemi: MS 3 - 4. yüzyıl.

Benzerleri: Metin, 2012: 372, Kat. No: 194.

Kat. No: 242

Kazı Env. No: KBR’14-63.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 14, Orta Alan, Seviye: 0/-20 cm.

Buluntu Tarihi: 21. 08. 2014.

Ölçüleri: Uz.: 9.09 cm., Gen.: 7.00 cm., Yük.: 4.6,5 cm.

Hamur: 5 YR 7/6.

Astar: 2.5 YR 5/6.

Tanımı: Kalıp yapımı, gövdesi dairesel formlu, kesik konik haznelidir. Düz diskus çember biçimiyle sınırlanır. Omuzdan tabana inen halka kulplu. Diskus: figür seçilememekte. Diskusun ortasında yağ deliği. Omuz: Bezemesiz. Burun: Kısa kalp formunda. Taban: İçbükey yuvarlak dipli. Tam ve sağlam.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Metin, 2012: 134, 135, Kat. No: 129, 130.

Kat. No: 243

Kazı Env. No: KBR’14-64.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 14, Orta Alan, Batı kline önü, Seviye: 0/-20 cm.

Buluntu Tarihi: 21. 08. 2014.

Ölçüleri: Uz.: 8.07 cm., Gen.: 6.00 cm., Yük.: 3.08 cm.

Hamur: 2.5 YR 6/8.

Astar: 10 R 5/8.

Tanımı: Kalıp yapımı, gövdesi dairesel formlu, basık haznelidir. İçbükey diskus iç içe çember biçimiyle sınırlanır. Eğimli omuzdan yivli tutamaklı. Diskus: Ortada yağ deliği, çevresinde defne yapraklı çelenk. Omuz: Sade. Burun: Kısa düz. Taban: Halka dipli.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Form olarak; Metin: 350, 351, Kat. No: 155, 156, 157, 158; Bailey, 1980: Vol. III, 380, Pl. 103, Fig. Q3080; Civelek, 2001: 76, Lev. 7, Kat. No. 35; Öztürk, 2003: 159, Lev. 28d.

Kat. No: 244

Kazı Env. No: KBR’14-65.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 14, Batı kline önü,
Seviye: 0/-20 cm.

Buluntu Tarihi: 21. 08. 2014.

Ölçüleri: Uz.: 9.00 cm., Gen.: 5.02 cm., Yük.: 4.3,5 cm.

Hamur: 2. 5 YR 6/6.

Astar: 10 R 5/8.

Tanımı: Kalıp yapımı, gövdesi dairesel formlu, çift konik haznelidir. İçbükey diskus geniş bir çemberle sınırlanır. Eğimli omuzdan bitkisel kulplu. Diskus: Ortada yağ deliği. Omuz: Bezemesiz. Burun: düz. Taban: Halka dipli.

Dönemi: MS 1. yüzyılın sonları - 2. yüzyıl.

Benzerleri: Metin, 2012: 354, 358, Kat. No: 166-169; Walters, 1914: 71, Fig. 83; Goldman, 1950: 108, Fig. 107; Bailey, 1980: Vol. III, 322, Pl. 73, Fig. Q2645.

Kat. No: 245

Kazı Env. No: KBR’14-66.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak

Buluntu Yeri: Yom 14, Kuzey kline önü, Seviye: Yüzey.

Buluntu Tarihi: 21. 08. 2014.

Ölçüleri: Uz.: 9.02 cm., Gen.: 6.07 cm., Yük.: 4.00 cm.

Hamur: 2.5 YR 6/6.

Astar: 10 R 4/8.

Tanımı: Kalıp yapımı, gövdesi dairesel formlu, kesik konik haznelidir. İçbükey diskus iç içe çemberlerle sınırlanır. Eğimli omuzdan tabana inen kulp. Diskus: Ortada yağ deliği. Omuz: Asma dalları ve üzüm salkımları. Burun: Kısa kalp formunda. Taban: İçbükey yuvarlak dipli, ortasında ayak baskı damgası kısmen belirgin (planta pedis).

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Form olarak; Metin, 2012: 350, 351, Kat. No: 155, 156, 157, 158; Bailey, 1980: Vol. III, 380, Pl. 103, Fig. Q3080; Civelek, 2001: 76, Lev. 7, Kat. No. 35; Öztürk, 2003: 159, Lev. 28d.

Kat. No: 246

Kazı Env. No: KBR’14-67.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 14, Orta Alan, Seviye: -35/-40 cm.

Buluntu Tarihi: 21. 08. 2014.

Ölçüleri: Uz.: 8.02 cm., Gen.: 6.09 cm., Yük.: 4.01 cm.

Hamur: 2.5 YR 6/8.

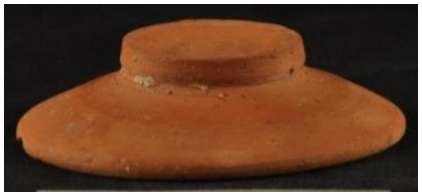
Astar: 10 R 4/8.

Tanımı: Çark yapımı, gövdesi disk formlu, alta doğru basık haznelidir. Geniş, eğimli omuzdan yükselen üç dilimli alçak volüt (makara) kulplu. Diskus: Dar, ortada geniş yağ deliği. Omuz: Ortada tek ince yiv. Burun: Omuzdan yukarı doğru uzatılmış emzik biçimli, ucu düz kesilmiş oval fitil delikli. Taban: Geniş halka dipli.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Metin, 2012: 279-281, Kat. No: 22-27; 283-289, Kat. No: 30-41; Bailey, 1980: Vol. III, 418, Pl. 125, Fig. Q3336; Scheltens, 1993: 195, Fig. 8; Coşkun, 2007: 25, Res. 2.

Kat. No: 247

Kazı Env. No: KBR’14-68.

Adı: Kapak.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 14, Koridor, Seviye: Yüzey.

Buluntu Tarihi: 21. 08. 2014.

Ölçüleri: Gen.: 7.01 cm., Yük.: 1.08 cm.

Hamur: 5 YR 6/8.

Tanımı: Kapak; kısa tutamak, geniş bir gövde, gövdenin iç kısmı boş.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Kat. No: 248

Kazı Env. No: KBR’14-69.

Adı: Kapak.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 14, Orta alan, Seviye: 0/-20 cm.

Buluntu Tarihi: 21. 08. 2014.

Ölçüleri: Gen.: 7.00 cm., Yük.: 2.03 cm.

Hamur: 5 YR 6/8.

Tanımı: Kapak; kısa tutamak, iç bükey göve gövde; gövdenin iç kısmı boş.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Kat. No: 249

Kazı Env. No: KBR’14-70.

Adı: Fincan.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 14, Batı kline önü, Seviye: Yüzey.

Buluntu Tarihi: 21. 08. 2013.

Ölçüleri: K.Ç.: 3.06 cm., A.Ç.: 9.03 cm., Yük.: 4.09 cm.

Hamur: 2.5 YR 6/8

Astar: 2.5 YR 4/8.

Tanımı: Hafif içe dönük ağız, keskin profilli gövdeye ve alçak halka kaideye sahip kulplu kase. İçte ve dışta astar.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı..

Benzerleri: Doksanaltı, 2006: 532, Kat. No. 82.

Kat. No: 250

Kazı Env. No: KBR’14-71.

Adı: Unguentarium.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 14, Orta alan, Dehliz önü, Seviye: Yüzey.

Buluntu Tarihi: 21. 08. 2014.

Ölçüleri: Yük.: 18.08 cm., A.Ç.: 3.06 cm., D.Ç.: 3.03 cm.

Hamur: 5 YR 6/6.

Astar: 2.5 YR 4/6.

Tanımı: İyi pişmiş sert yüzeyli ve orta sert kil dokulu. Üzerinde derin çark izleri. Dışa taşkın açık dudak kısmı, silindirik uzun boyun, düz kaideli, torba gövdeli unguentarium. Dudak ve boynun bir kısmında akıtma boya.

Dönemi: MS 1. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Dündar, 2006: 101, Kat. No. 137; Doğanalp ve Erdoğan, 2018: 22, 23, Res. 1; Meriç, 2002: Lev. 41, Kat. No. 486. Fig. FiE IX/3; Cappelletto ve Indgjerd, 2018: 20. Fig. 1; Robinson, 1959; Agora V, Pl. 2, Fig. 50, Pl. 5; Bruneau, 1970; Fig. 117, 61. 15; Anderson-Stojanović, 1987: 112, Fig. 7; Dusenbery, 1998: 143-1; FiE IX/3, Pl. 41, K 486; Saraçoğlu, 2011: 31, Kat. No. 42, Fig. 4/U42.

Kat. No: 251

Kazı Env. No: KBR’14-72.

Adı: Unguentarium.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 14, Orta alan, Kuzey Kline Önü, Seviye: Yüzey.

Buluntu Tarihi: 21. 08. 2014.

Ölçüleri: Yük.: 23.00 cm., A.Ç.: 3.04 cm., D.Ç.: 5.00 cm.

Hamur: 5 YR 7/6.

Tanımı: Dışta taşkın dudak, uzun boyunlu, düz kaideli, iğ formunda unguentarium. Boyunda ve gövdede çark izleri görülmektedir. Kaidenin üzerinde içbükey bir yiv mevcuttur.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Loeschcke, 1912: 392, Abb. 10, No.7; Şimşek, 2007: 110-111, Res. 13; Yüce ve Özdemir, 2000: 35- 36, Res. 2; Laflı, 2002: 36-37, Res. 13; Laflı, 2003: 106-107, Taf. 200a-b; Dündar, 2006: 115, Kat. No. 192, Lev. XXXIII; Degeest, 2000: 172, 388, Fig. 220; Hellström, 1965: Pl. 12, No. 185.

Kat. No: 252

Kazı Env. No: KBR’14-73.

Adı: Unguentarium.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 14, Orta Alan, Kuzey Kline önü, Seviye: Yüzey.

Buluntu Tarihi: 21. 08. 2014.

Ölçüleri: Yük.: 26.03 cm., A.Ç.: 3.04 cm., D.Ç.: 4.06 cm.

Hamur: 7.5 YR 5/4.

Boya: 10 YR 4/1.

Tanımı: Dışta taşkın dudak, uzun boyunlu, düz kaideli, iğ formunda unguentarium. Boyunda ve gövdede çark izleri görülmektedir. Kaidenin üzerinde içbükey bir yiv mevcuttur. Dudaktan boyna doğru akıtma boya.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Loeschcke, 1912: 392, Abb. 10, No.7; Şimşek, 2007: 110-111, Res. 13; Yüce ve Özdemir, 2000: 35- 36, Res. 2; Laflı, 2002: 36-37, Res. 13; Laflı, 2003: 106-107, Taf. 200a-b; Dündar, 2006: 115, Kat. No. 192, Lev. XXXIII; Degeest, 2000: 172, 388, Fig. 220; Hellström, 1965: Pl. 12, No. 185.

Kat. No: 253

Kazı Env. No: KBR’14-74.

Adı: Unguentarium.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 14, Orta Alan, Batı Kline, Seviye: Yüzey.

Buluntu Tarihi: 21. 08. 2014.

Ölçüleri: Yük.: 26.08 cm., A.Ç.: 3.04 cm., D.Ç.: 4.06 cm.

Hamur: 10 YR 6/4

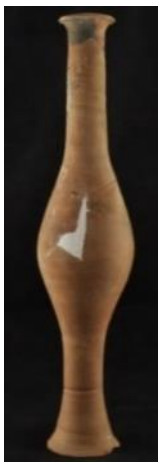
Boya: 10 YR 4/2

Tanımı: Dışta taşkın dudak, uzun boyunlu, düz kaideli, iğ formunda unguentarium. Boyunda ve gövdede çark izleri görülmektedir. Kaidenin üzerinde içbükey bir yiv mevcuttur. Dudak ve hemen altında akıtma boya izleri.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Loeschcke, 1912: 392, Abb. 10, No.7; Şimşek, 2007: 110-111, Res. 13; Yüce ve Özdemir, 2000: 35- 36, Res. 2; Laflı, 2002: 36-37, Res. 13; Laflı, 2003: 106-107, Taf. 200a-b; Dündar, 2006: 115, Kat. No. 192, Lev. XXXIII; Degeest, 2000: 172, 388, Fig. 220; Hellström, 1965: Pl. 12, No. 185.

Kat. No: 254

Kazı Env. No: KBR’14-75

Adı: Unguentarium.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 14, Orta Alan, Batı Kline, Seviye: Yüzey.

Buluntu Tarihi: 21. 08. 2014.

Ölçüleri: Yük.: 25.00 cm., A.Ç.: 3.08 cm., D.Ç.: 4.07 cm.

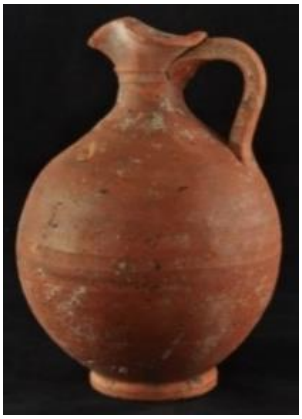
Hamur: 7.5 YR 7/6.

Tanımı: Dışta taşkın dudak, uzun boyunlu, düz kaideli, iğ formunda unguentarium. Boyunda ve gövdede çark izleri görülmektedir. Kaidenin üzerinde iç bükey bir yiv mevcuttur.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Loeschcke, 1912: 392, Abb. 10, No.7; Şimşek, 2007: 110-111, Res. 13; Yüce ve Özdemir, 2000: 35- 36, Res. 2; Laflı, 2002: 36-37, Res. 13; Laflı, 2003: 106-107, Taf. 200a-b; Dündar, 2006: 115, Kat. No. 192, Lev. XXXIII; Degeest, 2000: 172, 388, Fig. 220; Hellström, 1965: Pl. 12, No. 185.

Kat. No: 255

Kazı Env. No: KBR’14-76.

Adı: Oinocheia.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 14, Orta Alan, Kuzey Kline Önü, Seviye: Yüzey.

Buluntu Tarihi: 21. 08. 2014.

Ölçüleri: Yük.: 15.00 cm. A.Ç.: 4.03 cm., D.Ç.: 5.00 cm.

Hamur: 5 YR 6/6.

Astar: 2.5 YR 4/8.

Tanımı: Yonca ağız, kısa boyun, torba gövde ve alçak halka kaideli oinocheia. Boyunda başlayan şerit dikey kulp omuzda sonlanır

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 152-160; Hayes, 1976: 79, Fig. 117; Doksanaltı, 2006: 677, Kat. No. 28, 616, Kat. No. 409, 410, 701, Kat. No. 995, 996; Erön, 2013: 284, Kat. No. 146, Lev. 156; Ladstätter, 2005: 321, Pl. 181, Kat. No. 551; Gürler, 2000: 114, Fig. 1/6; Vapur, 2001: 58, 59, 196, 197, Çiz. 18, Kat. No. 134, 136, 137.

Kat. No: 256

Kazı Env. No: KBR’14-77.

Adı: Terrakotta Güvercin.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 14, Orta Alan, Kuzey Kline Önü, Seviye: Yüzey.

Buluntu Tarihi: 21. 08. 2014.

Ölçüleri: Uz.: 13.08 cm., Yük.: 10.02 cm.

Hamur: 7. 5 YR 6/6.

Tanımı: Alçak bir kaide üzerine oturtulan kuş figürininin kanatları kapalı, durur vaziyettedir. Kanatlarınıdaki teleler çizgisel olarak verilmiş, bacaklarında da tüy detayları işlenmiştir. Baş önde, dik, gözler ve gaga belirgindir.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Günal, 2019: 131, Kat. No: 49.

Kat. No: 257

Kazı Env. No: KBR’14-78.

Adı: Küpe.

Materyal: Altın.

Buluntu Yeri: Yom 15, Oda İçi, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 22. 08. 2014.

Ölçüleri: Kal.: 0.02 cm., Gen.: 1.02 cm.

Tanımı: Halka biçimli altın küpenin kilit kısmı kapalıdır. Burularak şekil verilmiştir.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Kat. No: 258

Kazı Env. No: KBR’14-79.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak

Buluntu Yeri: Yom 15, Oda İçi, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 22. 08. 2014.

Ölçüleri: Uz.: 7.03 cm., Gen.: 5.06 cm., Yük.: 4.00 cm

Hamur: 5 YR 6/6.

Astar: 2.5 YR 5/8.

Tanımı: Kalıp yapımı, gövdesi dairesel formlu, kesik konik haznelidir. İçbükey diskus iç içe çemberlerle sınırlanır. Eğimli omuzdan tabana inen yivli kulplu. Diskus: Ortada yağ deliği. Omuz: Asma dalları ve üzüm salkımları. Burun: Kısa kalp formunda. Taban: İçbükey yuvarlak dipli, ortasında ayak baskı damgası kısmen belirgin (planta pedis).

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Metin, 2012: 347, 348, Kat. No: 151; Hübinger, 1993: 120, Taf. 28, Abb. 224; Civelek, 2001: 77, Lev. 8, Kat. No. 38; Heimerl, 2001: 135, Taf. 11, Abb. 453.

Kat. No: 259

Kazı Env. No: KBR’14-80.

Adı: Unguentarium.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 15, Batı Kline, Seviye: Yüzey.

Buluntu Tarihi: 22. 08. 2014.

Ölçüleri: Uz.: 23.07 cm., A.Ç.: 3.05 cm., K.Ç.: 4.06 cm.

Hamur: 5 YR 6/6.

Boya: 2.5 YR 4/2.

Tanımı: Dışta taşkın dudak, uzun boyunlu, düz kaideli, iğ formunda unguentarium. Dudakta daldırma tekniği ile yapılmış astar bulunmaktadır. Boyunda ve gövdede çark izleri görülmektedir. Kaidenin üzerinde içbükey bir yiv mevcuttur.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Loeschcke, 1912: 392, Abb. 10, No.7; Şimşek, 2007: 110-111, Res. 13; Yüce ve Özdemir, 2000: 35- 36, Res. 2; Laflı, 2002: 36-37, Res. 13; Laflı, 2003: 106-107, Taf. 200a-b; Dündar, 2006: 115, Kat. No. 192, Lev. XXXIII; Degeest, 2000: 172, 388, Fig. 220; Hellström, 1965: Pl. 12, No. 185.

Kat. No: 260

Kazı Env. No: KBR’14-81.

Adı: Unguentarium.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 15, Batı kline, Seviye: 0/-10 cm.

Buluntu Tarihi: 22. 08. 2014.

Ölçüleri: Uz.: 26.05 cm., A.Ç.: 3.04 cm., K.Ç.: 4.08 cm.

Hamur: 5 YR 6/6. **Boya:** 2.5 YR 4/1.

Tanımı: Dışta taşkın dudak, uzun boyunlu, düz kaideli, iğ formunda unguentarium. Dudakta daldırma tekniği ile yapılmış astar bulunmaktadır. Boyunda ve gövdede çark izleri görülmektedir. Kaidenin üzerinde içbükey bir yiv mevcuttur.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Loeschcke, 1912: 392, Abb. 10, No.7; Şimşek, 2007: 110-111, Res. 13; Yüce ve Özdemir, 2000: 35- 36, Res. 2; Laflı, 2002: 36-37, Res. 13; Laflı, 2003: 106-107, Taf. 200a-b; Dündar, 2006: 115, Kat. No. 192, Lev. XXXIII; Degeest, 2000: 172, 388, Fig. 220; Hellström, 1965: Pl. 12, No. 185.

Kat. No: 261

Kazı Env. No: KBR’14-82.

Adı: Yüzük Taşı.

Materyal: Kalsedon.

Buluntu Yeri: Yom 15, Oda İçi, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 22. 08. 2014.

Ölçüleri: Kal: 0.03 cm., Gen.: 0.9,5 cm.

Tanımı: Ovoid formlu, altı düz, üstü dış bükey yeşil yüzük taşı tam ve sağlamdır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı

Kat. No: 262

Kazı Env. No: KBR’14-83.

Adı: Yüzük Taşı/Gemma

Materyal: Akat/Akik.

Buluntu Yeri: Yom 15, Oda içi, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 22. 08. 2014

Ölçüleri: Kal: 0.4 cm., Gen.: 0.8 cm.

Tanımı: Ovoid formlu, altı düz kesitli kırmızı yüzük taşı. Üstte sol ayağını öne atmış bir erkek figürünün başında taç vardır. Sol elini ileri uzatmış, bir nesneye dayanmaktadır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Krzemnicki vd., 2019: Fig. 7b.

Kat. No: 263

Kazı Env. No: KBR’14-84.

Adı: İğne.

Materyal: Cam.

Buluntu Yeri: Yom 14, Batı Kline, Seviye: Zemin.

Buluntu Tarihi: 22. 08. 2014.

Ölçüleri: Kal: 0.03 cm., Uz.: 12.09 cm.

Tanımı: Yuvarlak kesitli cam iğne, uç kısma doğru sivrilerek incelir. Baş kısmı kırık ve eksiktir.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Kat. No: 264

Kazı Env. No: KBR’14-90.

Adı: Adak Sunağı.

Materyal: Kireç Taşı.

Buluntu Yeri: 3 No.’lu Basit Münferit Mezar, Seviye: -1.40 m.

Buluntu Tarihi: 29. 08. 2014.

Ölçüleri: Yük: 11.07 cm., Gen.: 5.08 cm.

Tanımı: Dikdörtgen biçimli minyatür sunağın üç yüzünde boğa başlı (bukhephalion) girlandlı friz bulunmaktadır. Bir yüzünde ise zırhlı, bir elini geriye uzatmış atlı süvari betimlenmiştir.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Kat. No: 265

Kazı Env. No: KBR’14-91.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: 3 No.’lu Basit münferit Mezar, Seviye: -1.40 m.

Buluntu Tarihi: 29. 08. 2014.

Ölçüleri: Uz.: 6.01 cm., Gen.: 4.06 cm., Yük.: 2.08 cm.

Hamur: 7.5 YR 6/6.

Tanımı: Kalıp yapımı, gövdesi dairesel formlu, kesik konik haznelidir. Eğimli omuzdan tabana inen kulp. Diskus: Ortada yağ deliği. Omuz: Asma dalları ve üzüm salkımları. Burun: Kısa, üzerinde inciler. Taban: İçbükey yuvarlak dipli**.**

Dönemi: MS 2 - 4. yüzyıl.

Benzerleri: Form olarak; Metin 2012: 371, 372, Kat. No: 193.

Kat. No: 266

Kazı Env. No: KBR’14-92.

Adı: Kapak.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: 3 No.’lu Basit Münferit Mezar, Seviye: -1.40 m.

Buluntu Tarihi: 29. 08. 2014.

Ölçüleri: Gen.: 7.01 cm., Yük.: 2.01 cm.

Hamur: 2.5 YR 6/8.

Tanımı: Kapak; kısa tutamak, iç bükey göve gövde; gövdenin iç kısmı boş.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Kat. No: 267

Kazı Env. No: KBR’14-96.

Adı: Küpe.

Materyal: Altın.

Buluntu Yeri: 3 No.’lu Basit Münferit Mezar, Seviye: -1. 40 m.

Buluntu Tarihi: 29. 08. 2014.

Ölçüleri: Kal.: 0.2,5 cm., Gen.: 1.08 cm.

Tanımı: Halka biçimli altın küpenin kilit kısmı kapalı olup, halka kısmında çentik bezeme bulunmaktadır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Kat. No: 268

Kazı Env. No: KBR’14-97.

Adı: Küpe.

Materyal: Altın.

Buluntu Yeri: 3 No.’lu Basit Münferit Mezar, Seviye: -1.40 m.

Buluntu Tarihi: 29. 08. 2014.

Ölçüleri: Kal.: 0.03 cm., Gen.: 1.07 cm.

Tanımı: Halka biçimli altın küpenin kilit kısmı kapalı olup, halka kısmında çentik bezeme bulunmaktadır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Kat. No: 269

Kazı Env. No: KBR’14-103.

Adı: Yüzük.

Materyal: Altın.

Buluntu Yeri: 4 No.’lu Münferit Mezar, Seviye: -1.20 m.

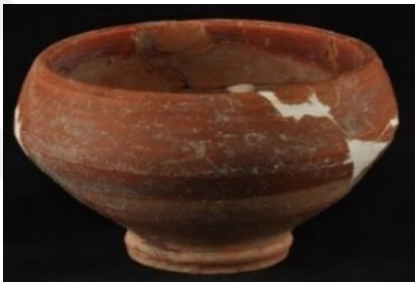
Buluntu Tarihi: 01. 09. 2014.

Ölçüleri: Gen.: 2.00 cm., Kal.: 0.06 cm.

Tanımı: Halka biçimli altın yüzüğün kaş kısmına mavi taş oturtulmuştur. Oldukça aşınmış durumda olup kırık ve eksiktir.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Kat. No: 270

Kazı Env. No: KBR’14-107.

Adı: Kase.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: 4 No.’lu Münferit Mezar, Seviye: -1. 20 m.

Buluntu Tarihi: 01. 09. 2014.

Ölçüleri: A.Ç.: 8.02 cm., K.Ç.: 3.05 cm., Yük.: 5.01 cm.

Hamur: 5 YR 4/6.

Astar: 5 YR 4/2.

Tanımı: İçe dönük ağız, keskin profilli gövdeye ve alçak halka kaideye sahiptir. Dışta kasenin ağzının alt kısmında biri geniş diğeri dar olarak verilmiş iç bükey iki adet yiv görülmektedir. Kasenin astarı daldırma tekniği ile yapılmıştır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 74-143.

Kat. No: 271

Kazı Env. No: KBR’14-108.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: 4 No.’lu Münferit Mezar, Seviye: -1.20 m.

Buluntu Tarihi: 01. 09. 2014.

Ölçüleri: Uz.: 9.06 cm., Gen.: 7.03 cm., Yük.: 4.2,5 cm.

Hamur: 5 YR 5/6.

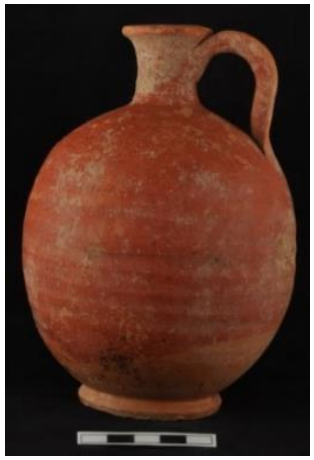
Astar: 5 YR 3/1.

Tanımı: Kalıp yapımı, gövdesi dairesel formlu, kesik konik haznelidir. Düz diskus çember biçimiyle sınırlanır. Omuzdan tabana inen halka kulplu. Diskus: figür seçilememekte. Diskusun ortasına yağ deliği, buruna yakın yerde havalandırma deliği. Omuz: Bezemesiz. Burun: Kısa kalp formunda. Taban: İçbükey yuvarlak dipli.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı ve biraz sonrası.

Benzerleri: Metin, 2012: 354, 355, Kat. No: 162, 163; Bailey, 1980: Vol. III, 380, Pl. 103, Fig. Q3080; Civelek, 2001: 76, Lev. 7, Kat. No. 35; Öztürk, 2003: 159, Lev. 28d; Landstätter, 2010: 582, Taf. 236, B-K. 461.

Kat. No: 272

Kazı Env. No: KBR’14-109.

Adı: Testi.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: 4 No.’lu Münferit Mezar Seviye: -1.20 m.

Buluntu Tarihi: 01. 09. 2014.

Ölçüleri: A.Ç.: 3.07 cm., K.Ç.: 6.02 cm., Yük.: 16.05 cm.

Hamur: 2.5 YR 5/6.

Astar: 10 R 5/6.

Tanımı: Düz dudak, kısa boyun, torba gövde ve alçak halka kaideli testi. Boyunda başlayan şerit, dikey kulp omuzda sonlanır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 152-160; Hayes, 1976: 79, Fig. 117; Doksanaltı, 2006: 677, Kat. No. 28, 616, Kat. No. 409, 410, 701, Kat. No. 995, 996; Erön, 2013: 284, Kat. No. 146, Lev. 156; Ladstätter, 2005: 321, Pl. 181, Kat. No. 551; Gürler, 2000: 114, Fig. 1/6; Vapur, 2001: 58, 59, 196, 197, Çiz. 18, Kat. No. 134, 136, 137.

Kat. No: 273

Kazı Env. No: KBR’14-110.

Adı: Unguentarium.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: 4 No.’lu Basit Münferit Mezar, Seviye: -1.20 m.

Buluntu Tarihi: 01. 09. 2014.

Ölçüleri: A.Ç.: 3.07 cm., K.Ç.: 4.01 cm., Yük.: 22.03 cm.

Hamur: 7.5 YR 5/6.

Boya: 7.5 YR 3/2.

Tanımı: Dışta taşkın dudak, uzun boyunlu, düz kaideli, iğ formunda unguentarium. Dudaktan boyna doğru akıtma boya izleri.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Loeschcke, 1912: 392, Abb. 10, No.7; Şimşek, 2007: 110-111, Res. 13; Yüce ve Özdemir, 2000: 35- 36, Res. 2; Laflı, 2002: 36-37, Res. 13; Laflı, 2003: 106-107, Taf. 200a-b; Dündar, 2006: 115, Kat. No. 192, Lev. XXXIII; Degeest, 2000: 172, 388, Fig. 220; Hellström, 1965: Pl. 12, No. 185.

Kat. No: 274

Kazı Env. No: KBR’14-112.

Adı: Küpe.

Materyal: Altın.

Buluntu Yeri: 5 No.’lu Basit Münferit Mezar, Seviye: -1. 50/-1.70 m.

Buluntu Tarihi: 02. 09. 2014.

Ölçüleri: Kal.: 0.03 cm., Gen.: 1.09 cm.

Tanımı: Halka biçimli altın küpenin kilit kısmı kapalı olup, halka kısmında çentik bezeme bulunmaktadır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Kat. No: 275

Kazı Env. No: KBR’14-113.

Adı: Küpe.

Materyal: Altın.

Buluntu Yeri: 5 No.’lu Basit Münferit Mezar, Seviye: -1. 30 m.

Buluntu Tarihi: 02. 09. 2014.

Ölçüleri: Kal.: 0.03 cm., Gen.: 1.8,5 cm.

Tanımı: Halka biçimli altın küpenin kilit kısmı kapalı olup, halka kısmında çentik bezeme bulunmaktadır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Kat. No: 276

Kazı Env. No: KBR’14-114.

Adı: Yüzük.

Materyal: Altın.

Buluntu Yeri: 5 No.’lu Münferit Mezar, Seviye: -1.50/-1.70 m.

Buluntu Tarihi: 02. 09. 2014.

Ölçüleri: Gen.: 2.01 cm., Kal.: 0.3,5 cm.

Tanımı: Halka biçimli altın yüzüğün kaş kısmına mavi taş oturtulmuştur.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Kat. No: 277

Kazı Env. No: KBR’14-115.

Adı: Dikiş İğnesi

Materyal: Kemik.

Buluntu Yeri: 5 No.’lu Basit Münferit Mezar, Seviye: -1.30 m.

Buluntu Tarihi: 02. 09. 2014.

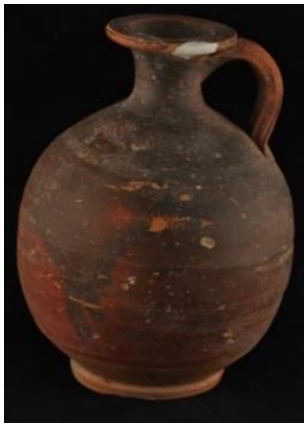
Ölçüleri: Kal.: 0.5 cm., Uz.: 14.07 cm.

Tanımı: Başında ip geçirme deliği bulunan kemik iğne, uca doğru incelerek sonlanır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Şimşek, 2011: 381, 762, Kat. No. 18, 839; Robert, 2007: 70, Kat. No. 3.121lv, 3.2, Fig. 3.122; Ayalon, 2005: 33, Kat. No. 106, 107; St. Clair, 2003: 101, Kat. No. 490, Pl. 33, Fig. L; Robinson, 1959: 53, Kat. No. J 15, Pl. 56, Fig. J 15; Garan, 2015: 102, Kat. No. Gİ.1.

Kat. No: 278

Kazı Env. No: KBR’14-117.

Adı: Testi.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: 5 No.’lu Basit Münferit Mezar, Seviye: -1.30 m.

Buluntu Tarihi: 02. 09. 2014

Ölçüleri: A.Ç.: 4.06 cm., K.Ç.: 5.09 cm., Yük.: 13.04 cm.

Hamur: 5 YR 7/6.

Astar: 2.5 YR 4/3.

Tanımı: Düz dudak, kısa boyun, torba gövde ve alçak halka kaideli testi. Boyunda başlayan şerit, dikey kulp omuzda sonlanır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 152-160; Hayes, 1976: 79, Fig. 117; Doksanaltı, 2006: 677, Kat. No. 28, 616, Kat. No. 409, 410, 701, Kat. No. 995, 996; Erön, 2013: 284, Kat. No. 146, Lev. 156; Ladstätter, 2005: 321, Pl. 181, Kat. No. 551; Gürler, 2000: 114, Fig. 1/6; Vapur, 2001: 58, 59, 196, 197, Çiz. 18, Kat. No. 134, 136, 137.

Kat. No: 279

Kazı Env. No: KBR’14-118.

Adı: Testi.

Materyal: Pişmiş Toprak

Buluntu Yeri: 5 No.’lu Münferit Mezar, Seviye: -1.50/-1. 70 m.

Buluntu Tarihi: 02. 09. 2014.

Ölçüleri: A.Ç.: 3.09 cm., K.Ç.: 5.03 cm., Yük.: 12.05 cm.

Hamur: 5 YR 6/8.

Astar: 2.5 YR 4/3.

Tanımı: Düz dudak, kısa boyun, torba gövde ve alçak halka kaideli testi. Boyunda başlayan şerit, dikey kulp omuzda sonlanır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 152-160; Hayes, 1976: 79, Fig. 117; Doksanaltı, 2006: 677, Kat. No. 28, 616, Kat. No. 409, 410, 701, Kat. No. 995, 996; Erön, 2013: 284, Kat. No. 146, Lev. 156; Ladstätter, 2005: 321, Pl. 181, Kat. No. 551; Gürler, 2000: 114, Fig. 1/6; Vapur, 2001: 58, 59, 196, 197, Çiz. 18, Kat. No. 134, 136, 137.

Kat. No: 280

Kazı Env. No: KBR’14-119.

Adı: Unguentarium.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: 5 No.’lu Münferit Mezar, Seviye: -1.30/-1.50 m.

Buluntu Tarihi: 02. 09. 2014.

Ölçüleri: A.Ç.: 3.01 cm., K.Ç.: 3.08 cm., Yük.: 16.09 cm.

Hamur: 10 YR 7/4. **Boya:** 7.5 YR 3/1.

Tanımı: İyi pişmiş sert yüzeyli ve orta sert kil dokulu. Dışa taşkın açık dudak kısmı, silindirik uzun boyun, düz kaideli, torba gövdeli unguentarium. Boyun kısmında derin yivler. Dudaktan boyna akan akıtma boya izleri.

Dönemi: MS 1. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Dündar, 2006: 101, Kat. No. 137; Doğanalp ve Erdoğan, 2018: 22, 23, Res. 1; Meriç, 2002: Lev. 41, Kat. No. 486. Fig. FiE IX/3; Cappelletto ve Indgjerd, 2018: 20. Fig. 1; Robinson, 1959; Agora V, Pl. 2, Fig. 50, Pl. 5; Bruneau, 1970; Fig. 117, 61. 15; Anderson-Stojanović, 1987: 112, Fig. 7; Dusenbery, 1998: 143-1; FiE IX/3, Pl. 41, K 486; Saraçoğlu, 2011: 31, Kat. No. 42, Fig. 4/U42.

Kat. No: 281

Kazı Env. No: KBR’14-120.

Adı: Unguentarium.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: 5 No.’lu Münferit Mezar, Seviye: -1.50/-1.70 m.

Buluntu Tarihi: 02. 09. 2014.

Ölçüleri: A.Ç.: 3.1,5 cm., K.Ç.: 3.04 cm., Yük.: 16.06 cm.

Hamur: 7.5 YR 6/6. **Boya:** 2.5 YR 5/6.

Tanımı: İyi pişmiş sert yüzeyli ve orta sert kil dokulu. Dışa taşkın açık dudak kısmı, silindirik uzun boyun, düz kaideli, torba gövdeli unguentarium. Boyun kısmında derin yivler. Dudaktan boyna akan akıtma boya izleri.

Dönemi: MS 1. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Dündar, 2006: 101, Kat. No. 137; Doğanalp ve Erdoğan, 2018: 22, 23, Res. 1; Meriç, 2002: Lev. 41, Kat. No. 486. Fig. FiE IX/3; Cappelletto ve Indgjerd, 2018: 20. Fig. 1; Robinson, 1959; Agora V, Pl. 2, Fig. 50, Pl. 5; Bruneau, 1970; Fig. 117, 61. 15; Anderson-Stojanović, 1987: 112, Fig. 7; Dusenbery, 1998: 143-1; FiE IX/3, Pl. 41, K 486; Saraçoğlu, 2011: 31, Kat. No. 42, Fig. 4/U42.

Kat. No: 282

Kazı Env. No: KBR’14-121.

Adı: Unguentarium.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: 5 No.’lu Münferit Mezar, Seviye: -1.30 m. 02. 09. 2014.

Ölçüleri: A.Ç.: 3.05 cm., K.Ç.: 4.03 cm., Yük.: 23.08 cm.

Hamur: 7.5 YR 6/4. **Boya:** 5 YR 2. 5/1.

Tanımı: Dışa taşkın dudak, uzun boyunlu, düz kaideli, iğ formunda unguentarium. Dudakta daldırma tekniği ile yapılmış boya izleri bulunmaktadır. Boyunda ve gövdede çark izleri görülmektedir. Kaidenin üzerinde içbükey bir yiv mevcuttur.

Dönemi: MS 2 yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Loeschcke, 1912: 392, Abb. 10, No.7; Şimşek, 2007: 110-111, Res. 13; Yüce ve Özdemir, 2000: 35- 36, Res. 2; Laflı, 2002: 36-37, Res. 13; Laflı, 2003: 106-107, Taf. 200a-b; Dündar, 2006: 115, Kat. No. 192, Lev. XXXIII; Degeest, 2000: 172, 388, Fig. 220; Hellström, 1965: Pl. 12, No. 185.

Kat. No: 283

Kazı Env. No: KBR’14-122.

Adı: Unguentarium

Materyal: Pişmiş Toprak

Buluntu Yeri: 5 No.’lu Münferit Mezar, Seviye: -1.30 -1.50 m.

Buluntu Tarihi: 02. 09. 2014.

Ölçüleri: A.Ç.: 3.05 cm., K.Ç.: 4.04 cm., Yük.: 24.00 cm.

Hamur: 10 YR 6/4.

Boya: 10 YR 4/1.

Tanımı: Dışa taşkın dudak, uzun boyunlu, düz kaideli, iğ formunda unguentarium. Dudakta daldırma tekniği ile yapılmış boya izleri bulunmaktadır. Kaidenin üzerinde içbükey bir yiv mevcuttur.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Loeschcke, 1912: 392, Abb. 10, No.7; Şimşek, 2007: 110-111, Res. 13; Yüce ve Özdemir, 2000: 35- 36, Res. 2; Laflı, 2002: 36-37, Res. 13; Laflı, 2003: 106-107, Taf. 200a-b; Dündar, 2006: 115, Kat. No. 192, Lev. XXXIII; Degeest, 2000: 172, 388, Fig. 220; Hellström, 1965: Pl. 12, No. 185.

Kat. No: 284

Kazı Env. No: KBR’14-123.

Adı: Unguentarium.

Materyal: Pişmiş Toprak

Buluntu Yeri: 5 No.’lu Münferit Mezar, Seviye: -1.30 -1.50 m.

Buluntu Tarihi: 02. 09. 2014.

Ölçüleri: A.Ç.: 3.6,5 cm., K.Ç.: 4.06 cm., Yük.: 25.05 cm.

Hamur: 2.5 YR 6/8. **Boya:** 2.5YR 4/6.

Tanımı: Dışa taşkın dudak, uzun boyunlu, düz kaideli, iğ formunda unguentarium. Dudakta daldırma tekniği ile yapılmış boya izleri bulunmaktadır. Kaidenin üzerinde içbükey bir yiv mevcuttur.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Loeschcke , 1912: 392, Abb. 10, No.7; Şimşek, 2007: 110-111, Res. 13; Yüce ve Özdemir, 2000: 35- 36, Res. 2; Laflı, 2002: 36-37, Res. 13; Laflı, 2003: 106-107, Taf. 200a-b; Dündar, 2006: 115, Kat. No. 192, Lev. XXXIII; Degeest, 2000: 172, 388, Fig. 220; Hellström, 1965: Pl. 12, No. 185.

Kat. No: 285

Kazı Env. No: KBR’14-124.

Adı: Unguentarium

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: 5 No.’lu Münferit Mezar, Seviye: -1.30/-1.50 m.

Buluntu Tarihi: 02. 09. 2014.

Ölçüleri: A.Ç.: 3.02 cm K.Ç.: 4.04 cm., Yük.: 25.00 cm.

Hamur: 7.5 YR 5/6.

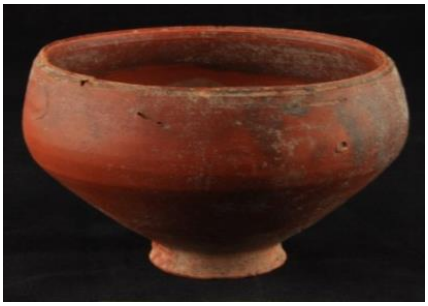
Boya: 7.5 YR 4/2.

Tanımı: Dışa taşkın dudak, uzun boyunlu, düz kaideli, iğ formunda unguentarium. Dudakta daldırma tekniği ile yapılmış boya izleri bulunmaktadır. Boyunda ve gövdede çark izleri görülmektedir. Kaidenin üzerinde içbükey bir yiv mevcuttur.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Loeschcke, 1912: 392, Abb. 10, No.7; Şimşek, 2007: 110-111, Res. 13; Yüce ve Özdemir, 2000: 35- 36, Res. 2; Laflı, 2002: 36-37, Res. 13; Laflı, 2003: 106-107, Taf. 200a-b; Dündar, 2006: 115, Kat. No. 192, Lev. XXXIII; Degeest, 2000: 172, 388, Fig. 220; Hellström, 1965: Pl. 12, No. 185.

Kat. No: 286

Kazı Env. No: KBR’14-125

Adı: Kase

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: 5 No.’lu Basit Münferit Mezar, Seviye: -1.30 m.

Buluntu Tarihi: 02. 09. 2014.

Ölçüleri: A.Ç.: 8.07 cm., K.Ç.: 3.05 cm., Yük.: 5.05 cm.

Hamur: 7.5 YR 7/6.

Astar: 10 R 5/8.

Tanımı: Hafif içe dönük ağız, keskin profilli gövdeye ve alçak halka kaideye sahiptir. İçte ve dışta astar.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 74-143; Hayes, 1976: 75, Add. 84; Hayes, 1985: Pl. 6, 20; Tekocak, 2006: 98, Kat. No. 31; Doksanatltı, 2006: 698, Kat. No. 899.

Kat. No: 287

Kazı Env. No: KBR’14-126.

Adı: Kase.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: 5 No.’lu Münferit Mezar, Seviye: -1.50/-1.70 m.

Buluntu Tarihi: 02. 09. 2014.

Ölçüleri: A.Ç.: 8.05 cm., K.Ç.: 3.07 cm., Yük.: 5.06 cm.

Hamur: 5 YR 6/6.

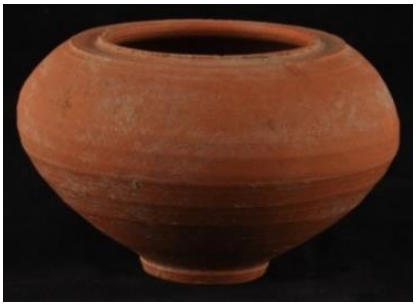
Astar: 2.5 YR 5/6.

Tanımı: Hafif içe dönük ağız, keskin profilli gövdeye ve alçak halka kaideye sahiptir. İçte ve dışta astar.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 74-143; Hayes, 1976: 75, Add. 84; Hayes, 1985: Pl. 6, 20; Tekocak, 2006: 98, Kat. No. 31; Doksanatltı, 2006: 698, Kat. No. 899.

Kat. No: 288

Kazı Env. No: KBR’14-127.

Adı: Pyksis.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: 5 No.’lu Basit Münferit Mezar, Seviye: -1. 30 m.

Buluntu Tarihi: 02. 09. 2014.

Ölçüleri: A.Ç.: 5.01 cm., K.Ç.: 3.00 cm., Yük.: 5.07 cm.

Hamur: 2.5 YR 6/8

Tanımı: Kaidede açılarak başlayıp gövdede torba formunu aldıktan sonra omuzdan itibaren kapanmaya başlayan kab düz, ince bir dudakla sonlanır. Alçak, halka kaideye sahiptir. Gövde de çark izleri.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Kat. No: 289

Kazı Env. No: KBR’14-128.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: 5 No.’lu Basit Münferit Mezar, Seviye: -1.30 m.

Buluntu Tarihi: 02. 09. 2014.

Ölçüleri: Uz.: 9.02 cm., K.Ç.: 3.06 cm., Yük.: 4.00 cm.

Hamur: 5 YR 6/6.

Astar: 2.5 YR 5/8.

Tanımı: Kalıp yapımı, gövdesi dairesel formlu, basık haznelidir. İçbükey diskus iç içe çemberle sınırlanır. Eğimli omuzdan yivli yüzük kulplu. Diskus: Ortada yağ deliği, çevresinde istiridye kabuğu. Sol tarafında ayakta duran Aphrodite saçlarını sıkıyor. Omuz: Tek sıra kabartma yumurta dizisi. Burun: Kısa düz, üzerinde. Taban: Halka dipli.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı ve biraz sonrası.

Benzerleri: Metin, 2012: 333, 334, Kat. No: 127; Civelek, 2001: 78, Lev. 9, Kat. No. 45.

Kat. No: 290

Kazı Env. No: KBR’14-129.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: 5 No.’lu Basit Münferit Mezar, Seviye: -1.50/-1.70 m.

Buluntu Tarihi: 02. 09. 2014.

Ölçüleri: Uz.: 10.07 cm., Gen: 6.05 cm., Yük.: 4.07 cm.

Hamur: 2.5 YR 6/8. **Astar:** 10 YR 5/8.

Tanımı: Kalıp yapımı, gövdesi oval formlu, kesik konik haznelidir. İçbükey diskus çember biçimiyle sınırlanır. Eğimli omuzdan tabana inen dışa taşkın kulplu. Diskus: Ortada yağ deliği. Omuz: Aşınmış halde yumurta dizisi. Burun: Yuvarlak, üzeri yarım volütlü. Yanlarda iki inci.

Dönemi: MS 1. yüzyılın son çeyreği - 2. yüzyıl başları

Benzerleri: Metin, 2012: 311, 312, Kat. No. 84; 312, 313, Kat. No: 86; Broneer, 1930: 80-82, Pl. 10, Fig. 463; Bailey, 1980: Vol. III, 238, Pl. 36, Fig. Q1949; Böttger, 2003: 86, Taf. 1, Abb. 13; Öztürk, 2003: 144, Lev. 23c; Yener vd., 2005: 197, Res. 6.

Kat. No: 291

Kazı Env. No: KBR’14-130.

Adı: Kapak.

Materyal: Pişmiş Toprak

Buluntu Yeri:5 No.’lu Basit Münferit Mezar, Seviye: -1.30/-1.50 m.

Buluntu Tarihi: 02. 09. 2014.

Ölçüleri: Gen.: 8.03 cm. Yük.: 2.04 cm.

Hamur: 2.5 YR 6/8.

Tanımı: Kapak; kısa tutamak, iç bükey gövde gövde; gövdenin iç kısmı boş.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Kat. No: 292

Kazı Env. No: KBR’14-138.

Adı: Unguentarium.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Anıtsal Oda Mezar, Batı Teras, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 15. 07. 2014.

Ölçüleri: Yük.: 15.04 cm., A.Ç.: 2.07 cm., D.Ç.: 2.04 cm.

Hamur: 10 YR 7/4.

Astar: 2.5 Y 8/2.

Boya: 2.5 Y 4/3.

Tanımı: İyi pişmiş sert yüzeyli ve orta sert kil dokulu. Üzerinde belirgin çark izleri. Dışa taşkın dudak kısmı, silindirik-uzun boyun, içi dolu konik kaideli, yüksek ayaklı, iğ formlu, unguentarium. Boyun ve gövdeye ikişer sıra kahverengi boya ile şerit geçilmiştir.

Dönemi: MÖ 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Gürler, 1994: 67, Lev. 27, No. 131; Civelek, 2001: Lev. XXVII, U7, Lev. XXVIII, U44; Javanovic, 2014: 108, Kat. No. 108; Cargo, 2010: 195, Kat. No. 29; Dündar, 2006: 79, Kat. No. 60, Lev. IX; Thompson, 1934: 369, Fig. 52, Kat. No. 76; Hellström, 1965: 27, Pl. 12, No. 165; Edwards, 1959, 267, 268, Pl. 68, Fig. 21.

Kat. No: 293

Kazı Env. No: KBR’14-158.

Adı: Testi.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: 3 No.’lu Basit Münferit Mezar, Seviye: -1.40 cm.

Buluntu Tarihi: 29. 08. 2014.

Ölçüleri: A.Ç.: 4.02 cm., K.Ç.: 5.02 cm., Yük.: 14.08 cm.

Hamur: 7.5 YR 7/6.

Astar: 2.5 YR 6/6.

Tanım: Düz dudak, kısa boyun, torba gövde ve alçak halka kaideli testi. Boyunda başlayan şerit, dikey kulp omuzda sonlanır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 152-160; Hayes, 1976: 79, Fig. 117; Doksanaltı, 2006: 677, Kat. No. 28, 616, Kat. No. 409, 410, 701, Kat. No. 995, 996; Erön, 2013: 284, Kat. No. 146, Lev. 156; Ladstätter, 2005: 321, Pl. 181, Kat. No. 551; Gürler, 2000: 114, Fig. 1/6; Vapur, 2001: 58, 59, 196, 197, Çiz. 18, Kat. No. 134, 136, 137.

Kat. No: 294

Kazı Et. No: KBR’14-11.

Adı: Aplik.

Materyal: Bronz.

Buluntu Yeri: Anıtsal Oda Mezar, Batı Teras, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 14. 07. 2014.

Ölçüleri: Kal.: 0.5 cm., Uz.: 4.01 cm., Gen.: 1.09 cm.

Tanım: Arkası düz kesitli bronz objenin yanlarında iki delik. Uç kısımlar yuvarlak bitimlidir.

Dönemi: Hellenistik Dönem?

Kat. No: 295

Kazı Et. No: KBR’14-14.

Adı: Sikke.

Materyal: Bronz

Buluntu Yeri: Anıtsal Oda Mezar, Kuzey Batı Teras, Seviye: Dolgu

Buluntu Tarihi: 15. 07. 2014.

Ölçüleri: Kal.: 0.2 cm., Çap: 1.00 cm.

Ağırlık: 1.46 gr.

Yön: →

Ö.Y.: Tanrı-Tanrıça? başı.

A.Y.: Hörgüçlü boğa, kesimde; KIBYRA.

Dönemi: Hellenistik Dönem.

Kat. No: 296

Kazı Et. No: KBR’14-16.

Adı: Unguentarium.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Anıtsal Oda Mezar, Batı Teras, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 15. 07. 2014.

Ölçüleri: A.Ç.: 3.00 cm., D.Ç.: 2.3,5 cm., Yük.: 15.07 cm.

Hamur: 7.5 YR 5/4.

Astar: 10 YR 7/3.

Boya: 7.5 YR 4/1.

Tanım: İyi pişmiş sert yüzeyli ve orta sert kil dokulu. Üzerinde hafif çark izleri. Dışa taşkın dudak kısmı, silindirik-uzun boyun, içi dolu konik kaideli, yüksek ayaklı, iğ formlu, unguentarium. Boyun ve gövdeye ikişer sıra kahverengi boya ile şerit geçilmiştir.

Dönemi: MÖ 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Gürler, 1994: 67, Lev. 27, No. 131; Civelek, 2001: Lev. XXVII, U7, Lev. XXVIII, U44; Javanovic, 2014: 108, Kat. No. 108; Cargo, 2010: 195, Kat. No. 29; Dündar, 2006: 79, Kat. No. 60, Lev. IX; Thompson, 1934: 369, Fig. 52, Kat. No. 76; Hellström, 1965: 27, Pl. 12, No. 165; Edwards, 1959, 267, 268, Pl. 68, Fig. 21.

Kat. No: 297

Kazı Env. No: KBR’13-19.

Adı: Unguentarium.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Anıtsal Oda Mezar, Kuzey Batı Teras, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 16. 07. 2014.

Ölçüleri: Yük.: 18.00 cm., A.Ç.: 3.01 cm., D.Ç.: 2.6,5 cm.

Hamur: 5 YR 5/4.

Astar: 7.5 YR 6/4.

Boya: 7.5 YR 3/2.

Tanımı: İyi pişmiş sert yüzeyli ve orta sert kil dokulu. Üzerinde belirgin çark izleri. Dışa taşkın dudak kısmı, silindirik-uzun boyun, içi dolu konik kaideli, yüksek ayaklı, iğ formlu, unguentarium. Boyun ve gövdeye ikişer sıra kahverengi boya ile şerit geçilmiştir.

Dönemi: MÖ 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Gürler, 1994: 67, Lev. 27, No. 131; Civelek, 2001: Lev. XXVII, U7, Lev. XXVIII, U44; Javanovic, 2014: 108, Kat. No. 108; Cargo, 2010: 195, Kat. No. 29; Dündar, 2006: 79, Kat. No. 60, Lev. IX; Thompson, 1934: 369, Fig. 52, Kat. No. 76; Hellström, 1965: 27, Pl. 12, No. 165; Edwards, 1959, 267, 268, Pl. 68, Fig. 21.

Kat. No: 298

Kazı Et. No: KBR’14-34.

Adı: Ayak Parçası

Materyal: Pişmiş toprak

Buluntu Yeri: Anıtsal Oda Mezar, Kuzey Sektör, Seviye: +30/Zemin.

Buluntu Tarihi: 20. 07. 2014.

Ölçüleri: Gen: 3.01 cm., Kal.: 2.05 cm., Yük.:10.01 cm.

Hamur: 10 YR 7/3.

Tanım: Ayak figürini parçası dizin alt kısmından itibaren kırık ve eksiktir. Ayakta parmaklar belirgindir. Bacak ortadan itibaren dikey bir yivle ayrılır.

Dönemi: Hellenistik Dönem?.

Kat. No: 299

Kazı Et. No: KBR’14-39.

Adı: Sikke.

Materyal: Bronz.

Buluntu Yeri: Anıt Mezar, Güney Açma, K20, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 22. 07. 2014.

Ölçüleri: Kal.: 0.1 cm., Çap: 1.06 cm.

Ağırlık: 2.20 gr.

Yön: →

Ö.Y.: Miğferli genç erkek büstü (Kibyratis?)

A.Y.: HK/KIBYRATΩN, koşar vaziyette hörgüçlü boğa protomu,

Dönemi: MÖ 2. yüzyıl.

Kat. No: 300

Kazı Et. No: KBR’14-61.

Adı: Öreke.

Materyal: Kemik.

Buluntu Yeri: 10 No.’lu Serbest Lahit, K17, Seviye: - 0.70/-1.30 m.

Buluntu Tarihi: 04. 08. 2014.

Ölçüleri: Kal.: 0.7 cm., Uz: 7.08 cm.

Tanım: Çam kozalağı biçiminde şekillendirilmiş baştan sonra iki inci yerleştirilmiştir. Aşağıya doğru genişleme yapan sap kısmının üzerinde verev yivler vardır. Yarıdan itibaren kırıktır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı

Benzerleri: Garan, 2015: 86, Kat. No. Ö1, Şimşek, 2011: 385, Kat. No: 30; Trinkl, 2004: 286, Kat. No. 10, Res. 10.

Kat. No: 301

Kazı Et. No: KBR’14-73.

Adı: Sikke.

Materyal: Bronz.

Buluntu Yeri: 10 No.’lu Serbest Lahit, Seviye: -60/-100 cm.

Buluntu Tarihi: 08. 08. 2014.

Ölçüleri: Kal.: 0.1 cm., Çap: 2.1,5 cm.

Ağırlık: 3.65 gr.

Yön: →

ÖY.: Şua taçlı İmparator başı etrafında; IMP C M AVR PROBVS PF AVG.

AY.: Ayakta elinde globus tutan Jüpiter, karşısında İmp. Probus ve onu taçlandıran Victoria. Etrafında lejant; CLEMENTIA TEMP.

Dönemi: Probus, MS 276-282

Kat. No: 302

Kazı Et. No: KBR’14-96.

Adı: Sikke

Materyal: Bronz

Buluntu Yeri:10 No.’lu Serbest Lahit, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 18. 08. 2014.

Ölçüleri: Kal.: 0.1 cm., Çap: 2.02 cm.

Ağırlık: 5.30 gr.

Yön: →

ÖY.: Diademli imparator başı, Lejant; okunamıyor.

AY.: Ayakta, elinde mızrak tutan figür.

Dönemi: Roma İmparatorluk Dönemi.

Kat. No: 303

Kazı Et. No: KBR’14-100.

Adı: Kapak.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: 10. No.’lu Serbest Lahit, Seviye: -1. 70/-1. 80 m. 20. 08. 2014.

Ölçüleri: A.Ç.: 7.08 cm., Y.: 2.00 cm.

Hamur: 5 YR 6/4.

Tanım: Kapak; kısa tutamak, dış bükey göve gövde; gövdenin iç kısmı dolu. Tam ve sağlam.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Kat. No: 304

Kazı Et. No: KBR’14-101.

Adı: Dikiş İğnesi.

Materyal: Kemik.

Buluntu Yeri: Yom 14, Batı kline, Seviye: Zemin,

Buluntu Tarihi: 21. 08. 2014.

Ölçüleri: Uz: 6.01 cm., Kal: 0.3 cm.

Tanım: Başında ip geçirme deliği bulunan kemik iğne, uca doğru incelerek sonlanır. Uç kısmı kırıktır.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Şimşek, 2011: 381, 762, Kat. No. 18, 839; Robert, 2007: 70, Kat. No. 3. 121lv, 3. 2, Fig. 3.122; Ayalon, 2005: 33, Kat. No. 106-107; St. Clair, 2003: 101, Kat. No. 490, Pl. 33, Fig. L; Robinson, 1959: 53, Kat. No. J 15, Pl. 56, Fig. J 15; Garan, 2015: 102, Kat. No. Gİ.1.

Kat. No: 305

Kazı Et. No: KBR’14-102.

Adı: Göz Apliği.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 14, Orta alan, Seviye: -20/-40 cm.

Buluntu Tarihi: 21. 08. 2014.

Ölçüleri: Kal.: 0.2 cm., Gen.: 2.8,5 cm.

Hamur: 7.5 YR 6/3

Tanım: Ovoid formlu, dış bükey, arkası düz kesitli göz apliği. Kenarlar kırık ve eksiktir. Merkez kırmızı renge boyanmış, kenarlarda sarı-parlak boya izleri vardır.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Demirer, 2016: 139-143.

Kat. No: 306

Kazı Et. No: KBR’14-103.

Adı: Göz Apliği.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 14, Orta alan, Seviye: 0/-20 cm.

Buluntu Tarihi: 21. 08. 2014.

Ölçüleri: Kal.: 0.4 cm., Gen.: 2.08 cm.

Hamur: 5 YR 6/4.

Tanım: Kare formlu, dış bükey, arkası düz kesitli göz apliği. Kenarı kırık ve eksiktir. Merkez kırmızı renge boyanmış, kenarlarda sarı-parlak boya izleri vardır.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Demirer, 2016: 144-146.

Kat. No: 307

Kazı Et. No: KBR’14-104.

Adı: Koku Çubuğu.

Materyal: Kemik.

Buluntu Yeri: Yom14, Kuzey kline, Seviye: Zemin**.**

Buluntu Tarihi: 21. 08. 2014.

Ölçüleri: Kal.: 0.2 cm., Uz.: 12.03 cm.

Tanım: Objenin baş kısmındaki yuvarlağın yarısı korunmuştur. Bu yarım yuvarlağın merkezinden aşağıya doğru uzun-ince bir form izleyerek uzar. Aşağıya doğru genişleme yapan sap kısmının sonunda ve yarım yuvarlak daire ile birleşim noktasında ikişer yiv bulunur. Sap kısmı yivden itibaren kırıktır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Kat. No: 308

Kazı Et. No: KBR’14-105.

Adı: Unguentarium.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 14, Orta alan, Batı kline Seviye: Yüzey.

Buluntu Tarihi: 21. 08. 2014.

Ölçüleri: A.Ç.: 3.01 cm., K.Ç.: 4.08 cm., Yük.: 27.02 cm.

Hamur: 5 YR 7/6.

Astar: Gley 1-4/N.

Tanım: Dışa taşkın dudak, uzun boyunlu, düz kaideli, iğ formunda unguentarium. Dudakta daldırma tekniği ile yapılmış astar bulunmaktadır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı

Benzerleri: Loeschcke, 1912: 392, Abb. 10, No.7; Şimşek, 2007: 110-111, Res. 13; Yüce ve Özdemir, 2000: 35- 36, Res. 2; Laflı, 2002: 36-37, Res. 13; Laflı, 2003: 106-107, Taf. 200a-b; Dündar, 2006: 115, Kat. No. 192, Lev. XXXIII; Degeest, 2000: 172, 388, Fig. 220; Hellström, 1965: Pl. 12, No. 185.

Kat. No: 309

Kazı Et. No: KBR’14-106.

Adı: Unguentarium

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 14, Orta alan, Batı kline Seviye: Yüzey.

Buluntu Tarihi: 21. 08. 2014.

Ölçüleri: A.Ç.: 3.03 cm., K.Ç.: 4.02 cm., Yük.: 26.09 cm.

Hamur: 5 YR 6/6.

Astar: 7.5 YR 6/4. **Boya:** 7.5 YR 4/2

Tanım: Dışa taşkın dudak, uzun boyunlu, düz kaideli, iğ formunda unguentarium. Dudakta daldırma tekniği ile yapılmış boya bulunmaktadır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Loeschcke, 1912: 392, Abb. 10, No.7; Şimşek, 2007: 110-111, Res. 13; Yüce ve Özdemir, 2000: 35- 36, Res. 2; Laflı, 2002: 36-37, Res. 13; Laflı, 2003: 106-107, Taf. 200a-b; Dündar, 2006: 115, Kat. No. 192, Lev. XXXIII; Degeest, 2000: 172, 388, Fig. 220; Hellström, 1965: Pl. 12, No. 185.

Kat. No: 310

Kazı Et. No: KBR’14-107.

Adı: Unguentarium.

Materyal: Pişmiş Toprak

Buluntu Yeri: Yom 14, Orta Alan, Batı kline, Seviye: Yüzey**.**

Buluntu Tarihi: 21. 08. 2014.

Ölçüleri: A.Ç.: 3.06 cm., K.Ç.: 4.01 cm., Yük.: 19.00 cm.

Hamur: 7.5 YR 7/4. **Boya:** 7.5 YR 4/2.

Tanım: Dışa taşkın dudak, uzun boyun, torba formunda gövde, düz kaideye sahip Unguentariumun projeksiyon noktası aşağı doğru kaymıştır. Boyun, gövde ve kaidede çark izleri görülmektedir. Dudakta daldırma tekniği ile yapılmış boya bulunmaktadır.

Dönemi: MS 1. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Dündar, 2006: 101, Kat. No. 137; Doğanalp ve Erdoğan, 2018: 22, 23, Res. 1; Meriç, 2002: Lev. 41, Kat. No. 486. Fig. FiE IX/3; Cappelletto ve Indgjerd, 2018: 20. Fig. 1; Robinson, 1959; Agora V, Pl. 2, Fig. 50, Pl. 5; Bruneau, 1970; Fig. 117, 61. 15; Anderson-Stojanović, 1987: 112, Fig. 7; Dusenbery, 1998: 143-1; FiE IX/3, Pl. 41, K 486; Saraçoğlu, 2011: 31, Kat. No. 42, Fig. 4/U42.

Kat. No: 311

Kazı Et. No: KBR’14-108.

Adı: Unguentarium.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 14, Orta Alan, Batı kline, Seviye: Yüzey**.**

Buluntu Tarihi: 21. 08. 2014.

Ölçüleri: A.Ç.: 3.02 cm., K.Ç.: 4.06 cm., Yük.: 26.08 cm.

Hamur: 5 YR 6/4.

Astar: 5 YR 4/2.

Tanım: Dışa taşkın dudak, uzun boyunlu, düz kaideli, iğ formunda unguentarium. Dudakta daldırma tekniği ile yapılmış boya bulunmaktadır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Loeschcke, 1912: 392, Abb. 10, No.7; Şimşek, 2007: 110-111, Res. 13; Yüce ve Özdemir, 2000: 35- 36, Res. 2; Laflı, 2002: 36-37, Res. 13; Laflı, 2003: 106-107, Taf. 200a-b; Dündar, 2006: 115, Kat. No. 192, Lev. XXXIII; Degeest, 2000: 172, 388, Fig. 220; Hellström, 1965: Pl. 12, No. 185.

Kat. No: 312

Kazı Et. No: KBR’14-109.

Adı: Unguentarium.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 14, Orta Alan, Batı kline, Seviye: Yüzey.

Buluntu Tarihi: 21. 08. 2014.

Ölçüleri: A.Ç.: 3.02 cm., K.Ç.: 4.07 cm., Yük.: 26.09 cm.

Hamur: 5 YR 5/6.

Boya: 5 YR 4/3.

Tanım: Dışa taşkın düz dudak, uzun boyunlu, düz kaideli, iğ formunda unguentarium. Dudakta daldırma tekniği ile yapılmış boya bulunmaktadır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Loeschcke, 1912: 392, Abb. 10, No.7; Şimşek, 2007: 110-111, Res. 13; Yüce ve Özdemir, 2000: 35- 36, Res. 2; Laflı, 2002: 36-37, Res. 13; Laflı, 2003: 106-107, Taf. 200a-b; Dündar, 2006: 115, Kat. No. 192, Lev. XXXIII; Degeest, 2000: 172, 388, Fig. 220; Hellström, 1965: Pl. 12, No. 185.

Kat. No: 313

Kazı Et. No: KBR’14-110.

Adı: Unguentarium.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 14, Orta Alan, Seviye: Yüzey**.**

Buluntu Tarihi: 21. 08. 2014.

Ölçüleri: A.Ç.: 3.03 cm., K.Ç.: 4.05 cm., Yük.: 26.08 cm.

Hamur: 10 YR 7/6.

Astar: 5 YR 5/3.

Tanım: Dışa taşkın düz dudak, uzun boyunlu, düz kaideli, iğ formunda unguentarium. Dudakta daldırma tekniği ile yapılmış boya bulunmaktadır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Loeschcke, 1912: 392, Abb. 10, No.7; Şimşek, 2007: 110-111, Res. 13; Yüce ve Özdemir, 2000: 35- 36, Res. 2; Laflı, 2002: 36-37, Res. 13; Laflı, 2003: 106-107, Taf. 200a-b; Dündar, 2006: 115, Kat. No. 192, Lev. XXXIII; Degeest, 2000: 172, 388, Fig. 220; Hellström, 1965: Pl. 12, No. 185.

Kat. No: 314

Kazı Et. No: KBR’14-111.

Adı: Unguentarium.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 14, Orta alan, Seviye: Yüzey**.**

Buluntu Tarihi: 21. 08. 2014.

Ölçüleri: A.Ç.: 3.03 cm., K.Ç.: 4.06 cm., Yük.: 27.01 cm .

Hamur: 5 YR 6/4.

Boya: 5 YR 3/1.

Tanım: Dışa taşkın düz dudak, uzun boyunlu, düz kaideli, iğ formunda unguentarium. Dudakta daldırma tekniği ile yapılmış boya bulunmaktadır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Loeschcke, 1912: 392, Abb. 10, No.7; Şimşek, 2007: 110-111, Res. 13; Yüce ve Özdemir, 2000: 35- 36, Res. 2; Laflı, 2002: 36-37, Res. 13; Laflı, 2003: 106-107, Taf. 200a-b; Dündar, 2006: 115, Kat. No. 192, Lev. XXXIII; Degeest, 2000: 172, 388, Fig. 220; Hellström, 1965: Pl. 12, No. 185.

Kat. No: 315

Kazı Et. No: KBR’14-112.

Adı: Unguentarium.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 14, Orta Alan, Seviye: Yüzey**.**

Buluntu Tarihi: 21. 08. 2014.

Ölçüleri: A.Ç.: 3.02 cm., K.Ç.: 4.08 cm., Yük.: 27.06 cm.

Hamur: 5 YR 7/6.

Boya: 5 YR 3/1.

Tanım: Dışa taşkın düz dudak, uzun boyunlu, düz kaideli, iğ formunda unguentarium. Dudakta daldırma tekniği ile yapılmış boya bulunmaktadır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Loeschcke, 1912: 392, Abb. 10, No.7; Şimşek, 2007: 110-111, Res. 13; Yüce ve Özdemir, 2000: 35- 36, Res. 2; Laflı, 2002: 36-37, Res. 13; Laflı, 2003: 106-107, Taf. 200a-b; Dündar, 2006: 115, Kat. No. 192, Lev. XXXIII; Degeest, 2000: 172, 388, Fig. 220; Hellström, 1965: Pl. 12, No. 185.

Kat. No: 316

Kazı Et. No: KBR’14-113.

Adı: Unguentarium.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 14, Güney kline, Seviye: Zemin**.**

Buluntu Tarihi: 21. 08. 2014.

Ölçüleri: A.Ç.: 3.02 cm., K.Ç.: 4.06 cm., Yük.: 23.01 cm.

Hamur: 5 YR 7/6.

Astar: 5 YR 4/2.

Tanım: Dışa taşkın düz dudak, uzun boyunlu, düz kaideli, iğ formunda unguentarium. Dudakta daldırma tekniği ile yapılmış boya bulunmaktadır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Loeschcke, 1912: 392, Abb. 10, No.7; Şimşek, 2007: 110-111, Res. 13; Yüce ve Özdemir, 2000: 35- 36, Res. 2; Laflı, 2002: 36-37, Res. 13; Laflı, 2003: 106-107, Taf. 200a-b; Dündar, 2006: 115, Kat. No. 192, Lev. XXXIII; Degeest, 2000: 172, 388, Fig. 220; Hellström, 1965: Pl. 12, No. 185.

Kat. No: 317

Kazı Et. No: KBR’14-114.

Adı: Kase.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 14, Orta Alan, Seviye: 0/-60 cm.

Buluntu Tarihi: 21. 08. 2014.

Ölçüleri: A.Ç.: 8.02 cm., K.Ç.: 3.05 cm., Yük.: 6.02 cm.

Hamur: 10 R 6/6.

Astar: 10 R 5/8.

Tanımı: İçe dönük ağız, keskin profilli gövdeye ve alçak halka kaideye sahiptir. Dışta kasenin ağzının alt kısmında biri geniş diğeri dar olarak verilmiş iç bükey iki adet yiv görülmektedir. Kasenin astarı daldırma tekniği ile yapılmıştır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 74-143.

Kat. No: 318

Kazı Et. No: KBR’14-115.

Adı: Kase

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 14, Orta Alan, Kuzey Kline Önü, Seviye: Yüzey.

Buluntu Tarihi: 21. 08. 2014.

Ölçüleri: A.Ç.: 9.09 cm., K.Ç.: 4.01 cm., Yük.: 6.05 cm.

Hamur: 7.5 YR 7/6.

Astar: 5 YR 5/8.

Tanımı: İçe dönük ağız, keskin profilli gövdeye ve alçak halka kaideye sahiptir. Dışta kasenin ağzının alt kısmında biri geniş diğeri dar olarak verilmiş iç bükey iki adet yiv görülmektedir.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 74-143; Hayes, 1976: 75, Add. 84; Hayes, 1985: Pl. 6, 20; Tekocak, 2006: 98, Kat. No. 31; Doksanaltı, 2006: 698, Kat. No. 899.

Kat. No: 319

Kazı Et. No: KBR’14-116.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 14, Orta alan, Güney kline, Seviye: Zemin.

Buluntu Tarihi: 22. 08. 2014.

Ölçüleri: Uz.: 8.09 cm., Gen.: 7.00 cm., Yük.: 4.03 cm.

Hamur: 7.5 YR 6/6.

Astar: 2.5 YR 4/8.

Tanımı: Kalıp yapımı, gövdesi dairesel formlu, basık haznelidir. İçbükey diskus çember biçimiyle sınırlanır. Eğimli omuzdan yivli tutamaklı. Diskus: Ortada yağ deliği. Omuz: Bezemesiz. Burun: Kısa düz. Taban: Halka dipli, ortasında ayak baskı damgası.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Form olarak; Metin, 2012: 327, 328, Kat. No. 115.

Kat. No: 320

Kazı Et. No: KBR’14-117.

Adı: Bardak.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 14, Dromos, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 23. 08. 2014.

Ölçüleri: A.Ç.: 5.09 cm., K.Ç.: 3.08 cm., Yük.: 7.04 cm.

Hamur: 2.5 YR 6.8

Astar: 10 R 5/8.

Tanımı: Dışa doğru açık ve geniş ağzı olan, torba gövdeli, düz kaideli ve tek kulplu fincan. Ağızda başlayan kulp gövde ortasında sonlanmaktadır. Kabın astarı daldırma tekniğiyle verilmiştir.

Dönemi: MS 2 yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 145-152; Hayes, 1976: 77, Fig. 44.

Kat. No: 321

Kazı Et. No: KBR’14-118.

Adı: Kase.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 15, Batı Kline, Seviye: 0/-10 cm.

Buluntu Tarihi: 22. 08. 2014.

Ölçüleri: A.Ç.: 9.03 cm., K.Ç.: 3.01 cm., Yük.: 5.07 cm.

Hamur: 5 YR 6/6.

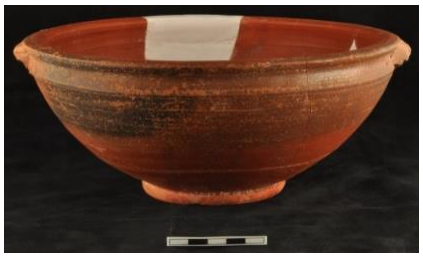
Astar: 5 YR 6/4.

Tanımı: İçe dönük ağız, keskin profilli gövdeye ve alçak halka kaideye sahiptir. Dışta kasenin ağzının alt kısmında biri geniş diğeri dar olarak verilmiş iç bükey iki adet yiv görülmektedir.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 74-143; Hayes, 1976: 75, Add. 84; Hayes, 1985: Pl. 6, 20; Tekocak, 2006: 98, Kat. No. 31; Doksanaltı, 2006: 698, Kat No. 899.

Kat. No: 322

Kazı Et. No: KBR’14-119.

Adı: Kase.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 15, Orta Alan, Seviye: Zemin**.**

Buluntu Tarihi: 22. 08. 2014.

Ölçüleri: A.Ç.: 24.00 cm., K.Ç.: 9.05 cm., Yük.: 10.02 cm.

Hamur: 2.5 YR 6/8**.**

Astar: 2.5 YR 4/8.

Tanım: Hafif dışa dönük düz dudak, keskin profilli gövdeye ve alçak halka kaideye sahiptir. Dışta kasenin ağzının alt kısmında geniş iç bükey bir yiv görülmektedir. Her iki tarafta dudağa paralel yatay sahte kulp yapılmıştır. İçte ve dışta astar.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 74-143.

Kat. No: 323

Kazı Et. No: KBR’14-120.

Adı: Kaşık.

Materyal: Kemik.

Buluntu Yeri: Yom 14, Orta Alan, Seviye: Dolgu.

Buluntu Tarihi: 23. 08. 2014.

Ölçüleri: Uz.: 3.07 cm., Gen.: 2.04 cm.

Tanım: Yuvarlak formlu, iç bükey kemik kaşığın sap ile birleştiği yere yakın yerden kırık ve eksiktir.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Karaca, 2009: 180, 181, 185, Kat. No. 371, 373, 387; Deschler-Erb ve Gostencnik, 2008: 295, Res. 9- 1, 9; Ciugudean, 2002: 293, No. 20, Lev. V 1; Davidson, 1952: No. 191, Lev. 851397,

Kat. No: 324

Kazı Et. No: KBR’14-122.

Adı: Kase.

Materyal: Pişmiş Toprak

Buluntu Yeri: Yom 14, Dromos Kapı Önü, Seviye: -1.60 cm.

Buluntu Tarihi: 23. 08. 2014.

Ölçüleri: A.Ç.: 14.09 cm., K.Ç.: 5.04 cm., Yük.: 5.06 cm.

Hamur: 10 R 6/8.

Astar: 10 R 5/8.

Tanım: İçe dönük ağız, keskin profilli gövdeye ve alçak halka kaideye sahiptir. Dışta kasenin ağzının alt kısmında iç bükey yivler görülmektedir.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 74-143.

Kat. No: 325

Kazı Et. No: KBR’14-123.

Adı: Kase.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 14, Dromos Kapı Önü, Seviye: -1. 60 m.

Buluntu Tarihi: 23. 08. 2014.

Ölçüleri: A.Ç.: 15.07 cm., K.Ç.: 5.03 cm. Yük.: 6.00 cm.

Hamur: 10 R 6/8.

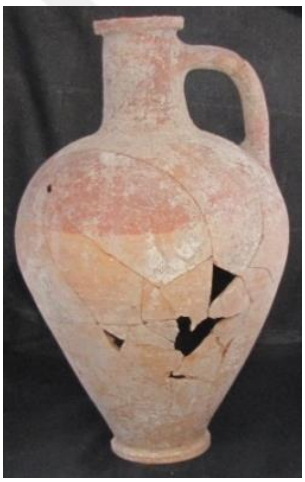
Astar: 10 R 5/8.

Tanım: İçe dönük ağız, keskin profilli gövdeye ve alçak halka kaideye sahiptir. Dışta kasenin ağzının alt kısmında derin iç bükey yivler görülmektedir.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 74-143.

Kat. No: 326

Kazı Et. No: KBR’14-125.

Adı: Testi.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 14, Dromos Kapı Önü, Seviye: -1.60 m.

Buluntu Tarihi: 23. 08. 2014.

Ölçüleri: A.Ç.: 8.01 cm., K.Ç.: 9.07 cm., Yük.: 41.05 cm.

Hamur: 2.5 YR 6/6**.**

Astar: 10 R 5/6.

Tanımı: Dışa doğru düz kalın dudaklı, boyundan dikey kulpla omuza inen kısa boyunlu, konik gövdeli, yüksek kaideli orta boy testi. Açık kiremit renkte hamurdan kırmızımsı astardan boyaya batırılmış üzerinde astar izleri var.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 152-160.

Kat. No: 327

Kazı Et. No: KBR’14-132.

Adı: Sikke.

Malzmesi: Bronz.

Buluntu Yeri: 12 No.’lu Bomikoslu Lahit Batısı, K 32, Seviye: -2.00/-2.30 m.

Buluntu Tarihi: 26. 08. 2014.

Ölçüleri: Kal.: 0.1 cm., Çap: 2.02 cm.

Ağırlık: 3.05 gr.

Yön: →

ÖY.: Diademli İmparatoriçe başı. HER ETRVSCILLA AVG.

AY.: Ayakta duran Fecunditas (Doğurganlık), sol elinde cornucopie ve sağ elinde çocuk.

Dönemi: Trajanus Decius, MS 249-253.

Benzerleri: Seaby, 1982: Vol. IV, Fig. 11; Cohen, 1885: Vol. V, Fig. 10, 12; Sear, 2005: Vol. III, Fig. 9507; Macdonald, 1905: Vol. III, Fig. 13.

Kat. No: 328

Kazı Et. No: KBR’14-139.

Adı: Kase.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: 3 No.’lu Basit Münferit Mezar, Seviye: -1.40. m.

Buluntu Tarihi: 29. 08. 2014.

Ölçüleri: A.Ç.: 8.08 cm., K.Ç.: 3.09 cm., Yük: 5.09 cm.

Hamur: 7.5 YR 6/6.

Astar: 2.5 YR 4/4.

Tanım: İçe dönük ağız, keskin profilli gövdeye ve alçak halka kaideye sahiptir. Dışta kasenin ağzının alt kısmında derin iç bükey bir yiv görülmektedir.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 74-143; Hayes, 1976: 75, Add. 84; Hayes, 1985: Pl. 6, 20; Tekocak, 2006: 98, Kat. No. 31; Doksanaltı, 2006: 698, Kat No. 899.

Kat. No: 329

Kazı Et. No: KBR’14-142.

Adı: Dikiş İğnesi.

Materyal: Kemik.

Buluntu Yeri: 5 No.’lu Basit Münferit Mezar, Seviye: -1.30 m.

Buluntu Tarihi: 02. 09. 2014.

Ölçüleri: Uz.: 7.05 cm., Kal: 0.4,5 cm.

Tanım: Başında ip geçirme deliği bulunan kemik iğne, uca doğru incelerek sonlanır. Uç kısmı kırıktır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Şimşek, 2011: 381, 762, Kat. No. 18, 839; Robert, 2007: 70, Kat. No. 3.121lv, 3.2, Fig. 3.122; Ayalon, 2005: 33, Kat. No. 106, 107; St. Clair, 2003: 101, Kat. No. 490, Pl. 33, Fig. L; Robinson, 1959: 53, Kat. No. J 15, Pl. 56, Fig. J 15; Garan, 2015: 102, Kat. No. Gİ.1.

Kat. No: 330

Kazı Et. No: KBR’14-143.

Adı: Dikiş İğnesi.

Materyal: Kemik.

Buluntu Yeri: 5 No.’lu Basit Münferit Mezar, Seviye: -1.30 m.

Buluntu Tarihi: 02. 09. 2014.

Ölçüleri: Uz.: 7.05 cm., Kal: 0.4,5 cm.

Tanım: Başında ip geçirme deliği bulunan kemik iğne, uca doğru incelerek sonlanır. Uç kısmı kırıktır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ilk yarısı.

Benzerleri: Şimşek, 2011: 381, 762, Kat. No. 18, 839; Robert, 2007: 70, Kat. No. 3.121lv, 3.2, Fig. 3.122; Ayalon, 2005: 33, Kat. No. 106, 107; St. Clair, 2003: 101, Kat. No. 490, Pl. 33, Fig. L; Robinson, 1959: 53, Kat. No. J 15, Pl. 56, Fig. J 15; Garan, 2015: 102, Kat. No. Gİ.1.

Kat. No: 331

Kazı Env. No: KBR’16-02.

Adı: Külünk.

Materyal: Demir.

Buluntu Yeri: 12 No.’lu Bomikoslu Lahit Batısı, Seviye: -0.50/-1.00 m.

Buluntu Tarihi: 19. 07. 2016.

Ölçüleri: Uz.: 11.07 cm.; Gen.: 6.04 cm.; Kal.: 3.7,5 cm., Baş Çapı: 5.01-5.09 cm.

Tanım: Her iki başı yuvarlatılmış olan demir objenin ortasında sapının geçeceği yuvarlak bir delik bulunmaktadır. Başlardaki dövülme izlerinden anlaşıldığı üzere çekiç/külünk olarak kullanılmıştır.

Dönemi: MS 4. yüzyıl.

Benzerleri: Kibyra.

Kat. No: 332

Kazı Env. No: KBR’16-04.

Adı: Testi.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 16, Mezar Odası, Seviye: Yüzey.

Buluntu Tarihi: 21. 07. 2016.

Ölçüleri: A.Ç.: 3.08 cm.; K.Ç.: 5.09 cm.; Yük.: 15.06 cm.

Hamur: 2.5 YR 6/8.

Astar: 2.5 YR 5/8.

Tanım: : Dışa dönük, düz dudak, kısa boyun, torba gövde ve alçak halka kaideli testi. Boyunda başlayan şerit dikey kulp omuzda sonlanır. Dışta daldırma astar.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 152-160; Hayes, 1976: 79, Fig. 117; Doksanaltı, 2006: 677, Kat. No. 28, 616, Kat. No. 409, 410, 701, Kat. No. 995, 996; Erön, 2013: 284, Kat. No. 146, Lev. 156; Ladstätter, 2005: 321, Pl. 181, Kat. No. 551; Gürler, 2000: 114, Fig. 1/6; Vapur, 2001: 58, 59, 196, 197, Çiz. 18, Kat. No. 134, 136, 137.

Kat. No: 333

Kazı Env. No: KBR’16-07

Adı: Kulak Sondası.

Materyal: Kemik.

Buluntu Yeri: Yom 16, Dromos**,** Seviye: Zemin.

Buluntu Tarihi: 23. 07. 2016.

Ölçüleri: Uz.: 12.00 cm.; Gen.: 0.4 cm.; Baş Çapı: 0.6 cm.

Tanım: Kaşık kısmı küçük, iç bükey haznelidir. Sap kısmı ortaya doğru kalınlaşır silindirik kesitli kulak sondası.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Kasapoğlu, 2012: 174, Res. 223; Baykan, 2009: (Bronz Emsaller) Kat. No. 17, 56, 60; Ersoy ve Çelik-Ersoy, 2012: 100, Res. 8/2; Baykan, 2012: 197, Lev. 5-3; Bour, 2001: 334, Fig. 10/6; Davidson, 1952: Pl. 82-1325.

Kat. No: 334

Kazı Env. No: KBR’16-13.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 17, Dromos, Seviye: - 3.20 /- 4.20 m.

Buluntu Tarihi: 28. 07. 2016.

Ölçüleri: Uz.: 8.02 cm.; K.Ç.: 3.00 cm.; Yük.: 3.09 cm.

Hamur: 2.5 YR 6/8.

Tanım: Kalıp yapımı, gövdesi oval formlu, basık haznelidir. İçbükey diskus çember biçimiyle sınırlanır. Geniş eğimli omuzdan tabana inen yivli tutamaklı. Diskus: Ortada yağ deliği, çevresinde kabartma halka. Omuz: Asma dalları. Burun: Kısa, açısal. Taban: Halka dipli.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı ve biraz sonrası (veya 5. yüzyıl?)

Benzerleri: Metin 2012: 332, 333, Kat. No: 125; 342, Kat. No: 142; 345, 346, Kat. No: 148; 379, 380, Kat. No: 207-209; 396, 398, Kat. No: 240, 241, 243.

Kat. No: 335

Kazı Env. No: KBR’16-16**.**

Adı: Saç İğnesi.

Materyal: Kemik.

Buluntu Yeri: Yom 17, Kuzey Kline, İskelet 1, Seviye: - 0.82/1. 07 m.

Buluntu Tarihi: 30. 07. 2016.

Ölçüleri: Uz.: 7.03 cm., Gen.: 0.4 cm.,

Tanım: Uzun-ince silindirik bir forma sahip olan saç iğnesi uca doğru sivrilir. Dairesel kesitlidir.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Karaca, 2009: 158-161, 165, Kat. No. 304-307, 312, 315, 325; Garan, 2015: 75, Kat. No. İ.48; Roberts, 2007: 66, Kat. No. 3.18, Pl. 3.1; Clair, 2003: 81-83, Kat. No. 251, 274, 284, 290, Fig. 19b, 21a, G 22c, Pl. 29b; Sackett, 1992: 385, 387, Kat. No. E61, E104, Pl. 321, 322; Riha, 1990: 182, Kat. No. 2661, Pl. 65; Crummy, 1979: 159-160, Fig. 1.

Kat. No: 336

Kazı Env. No: KBR’16-17**.**

Adı: Göz Apliği.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 17, Güney Kline, İskelet 3, Seviye: -0.82/-1.07 m.

Buluntu Tarihi: 30. 07. 2016.

Ölçüleri: Uz.: 3.09 cm., Gen.: 3.05 cm.; Kal.: 0.9 cm.

Hamur: 5YR 6/6.

Tanım: Ovoid formlu, dış bükey, arkası düz kesitli göz apliği. Dış çerçevede altın yaldız kalıntıları olup, iç kısım kırmızı boyalıdır.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Demirer, 2016: 139-143.

Kat. No: 337

Kazı Env. No: KBR’16-19**.**

Adı: Unguentarium.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 17, Kuzey Kline, Seviye: -90 cm.

Buluntu Tarihi: 01. 08. 2016.

Ölçüleri: K.Ç.: 4.00 cm.; A.Ç.: 3.3,5 cm.; Yük.: 24.05 cm.

Hamur: 5YR 6/6.

Tanım: Dışta taşkın dudak, uzun boyunlu, düz kaideli, iğ formunda unguentarium. Kaidenin üzerinde içbükey bir yiv mevcuttur.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Loeschcke, 1912: 392, Abb. 10, No.7; Şimşek, 2007: 110-111, Res. 13; Yüce ve Özdemir, 2000: 35- 36, Res. 2; Laflı, 2002: 36-37, Res. 13; Laflı, 2003: 106-107, Taf. 200a-b; Dündar, 2006: 115, Kat. No. 192, Lev. XXXIII; Degeest, 2000: 172, 388, Fig. 220; Hellström, 1965: Pl. 12, No. 185.

Kat. No: 338

Kazı Env. No: KBR’16-20

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 17, Kuzey Kline, Seviye: -0.95/-1.35 m.

Buluntu Tarihi: 02. 08. 2016.

Ölçüleri: Uz.: 9.05 cm.; Gen.: 5.00 cm.,

Yük.: 4.01 cm., K.Ç.: 3.01 cm.

Hamur: 5 YR 5/8**.**

Astar: 5 YR 3/1.

Tanım: Kalıp yapımı, gövdesi ovoid, kesik konik haznelidir. İç bükey diskus iki sıra nokta bezek sırasıyla sınırlanır. Diskus burun iki yana açılan bir bant ile birbirine bağlanır. Eğimli omuzdan tabana inen dışa taşkın yüzük kulplu. Diskus: Ortada yağ deliği, çevresinde iki sıra kabartma nokta. Omuz: buruna doğru iki yanda nokta kabartma ve köşegen kulak. Burun: Köşeleri yükseltilmiş uzun yuvarlak burunlu.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ortaları ve biraz sonrası.

Benzerleri: Metin, 2012: 359-361, Kat. No: 171-173; Brants, 1913: 32, Pl. 4, Fig. 476; Loeschcke, 1919: 257-260, Taf. 9; Broneer, 1930: 184, Pl. 11, Fig. 526; Szentléleky, 1969: 91, Fig 133; Bailey, 1980: Vol. III, 169, Pl. 7, Fig. Q1622; Hayes, 1980: 59, Fig. 260.

Kat. No: 339

Kazı Env. No: KBR’16-22

Adı: Sikke.

Materyal: Bronz.

Buluntu Yeri:16 No.’lu Krepidomalı Lahit Güneyi, Seviye: -0.96 /-1.86 m.

Buluntu Tarihi: 09. 08. 2016.

Ölçüleri: Çap.: 1.09 cm., Kal.: 0.1,5 cm.

Ağırlık: 2.58 gr.

Yön: →

ÖY.: Diademli İmparator başı, Lejant: DN THEODO-SIVS PF AVG.

AY.: Tahtta oturan İmparatorun sağ elinde asa, sol elinde globus, etrafında CONCOR-DI AVGGG, Kesimde; CONOB.

Dönemi: Thedosius I, MS 379-383.

Benzerleri: Sear, 2005: Vol. III, Fig. 21185, 21186; Cohen, 1892: Vol. VIII, 154, Fig. 8.

Kat. No: 340

Kazı Env. No: KBR’16-24

Adı: Sikke.

Materyal: Bronz.

Buluntu Yeri:16 No.’lu Krepidomalı Lahit Güneyi, Seviye: -0.96/-1. 86 m.

Buluntu Tarihi: 09. 08. 2016.

Ölçüleri: Çap.: 2,05 cm., Kal.: 0.1,5 cm.,

Ağırlık: 5.47 gr.

Yön: →

ÖY.: Diademli İmparator başı, DN CONSTANTIVS PF AVG.

AY.: Esir düşmüş asker başında, ayakta zırhlı asker, etrafında FEL TEMP REPERATIO, Kesimde; CONSE.

Dönemi: Constantius II, MS 348-351.

Benzerleri: Cohen, 1888: Vol. VII, Fig. 44, 46; Sear, 2014: Vol. V, Fig. 18148; Voetter, 1921: Fig. 26.

Kat. No: 341

Kazı Env. No: KBR’16-25.

Adı: Sikke.

Materyal: Bronz.

Buluntu Yeri: 16 No.’lu Krepidomalı Lahit Güneyi, Seviye: -0.96/-1.86 m.

Buluntu Tarihi: 09. 08. 2016.

Ölçüleri: Çap.: 2,03 cm.; Kal.: 0.1,5 cm.

Ağırlık: 5.04 gr.

Yön: →

ÖY.: Diademli imparator başı, etrafında, DN CONSTANTIVS NOB CAES.

AY.: Zırhlı asker etrafında, FEL TEMP REPERATIO.

Dönemi: Constantinus II, MS 351-354.

Benzerleri: Cohen, 1888: Vol. VII, Fig. 44, 46; Sear, 2014: Vol. V, Fig. 18148; Voetter, 1921: Fig. 26.

Kat. No: 342

Kazı Env. No: KBR’16-27

Adı: Kase.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri:16 No.’lu Krepidomalı Lahit Güneyi, Seviye: -2.36 m. 10. 08. 2016.

Ölçüleri: K.Ç.: 4. 00 cm.; A.Ç.: 8. 00 cm.; Yük.: 5. 06 cm.

Hamur: 5 YR 6/6.

Astar: 2.5 YR 5/8.

Tanım: İçe dönük ağız, keskin profilli gövde ve yüksek kaideye sahip kase. Ağzın altında iç bükey yivler bulunmaktadır. Astar daldırma tekniği ile verilmiştir.

Dönemi: MS 2. Yüzyıl.

Benzerleri: Acar, 2021: 74-143; Hayes, 1976: 75, Add. 84; Hayes, 1985: Pl. 6, 20; Tekocak, 2006: 98, Kat. No. 31; Doksanaltı, 2006: 698, Kat No. 899.

Kat. No: 343

Kazı Env. No: KBR’16-28.

Adı: Kase.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: 17 No.’lu Krepidoma Batısı, Eutynteria Üzeri, Seviye: -3.86 m.

Buluntu Tarihi: 19. 08. 2016.

Ölçüleri: K.Ç.: 4.3,5 cm., A.Ç.: 9.02 cm., Yük.: 5.3,5 cm.

Hamur: 7.5 YR 7/6.

Astar: 2.5 YR 4/4.

Tanım: İçe dönük ağız, keskin profilli gövde ve yüksek kaideye sahip kase. Ağzın altında iç bükey yivler bulunmaktadır. Astar daldırma tekniği ile verilmiştir.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Acar, 2021: 74-143; Hayes, 1976: 75, Add. 84; Hayes, 1985: Pl. 6, 20; Tekocak, 2006: 98, Kat. No. 31; Doksanaltı, 2006: 698, Kat No. 899.

Kat. No: 344

Kazı Env. No: KBR’16-29.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: 17 No.’lu Krepidoma Batısı, Eutynteria Üzeri, Seviye: -3.86 m.

Buluntu Tarihi: 19. 08. 2016.

Ölçüleri: K.Ç.: 3.08 cm., Gen.: 7.03 cm.; Yük.: 4.00 cm., Uz.: 9.04 cm

Hamur: 10 YR 5/3.

Astar: 5 YR 4/1.

Tanım: Kalıp yapımı, gövdesi oval formlu, kesik konik haznelidir. İçbükey diskus çember biçimiyle sınırlanır. Az eğimli omuzdan tabana inen dışa taşkın yivli kulplu. Diskus: Gövdeden yukarısı verilmiş, başında miğferi, göğsünde Aegisiyle Athena (Minerva), solda yağ deliği. Omuz: Diskus halkasının etrafında ortası dikdörtgen panellerle kesilmiş yumurta dizisi. Burun: açısal. Taban: Düz dipli.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Form olarak; Metin, 2012: 387-390, Kat. No: 226, 228.

Kat. No: 345

Kazı Env. No: KBR’16-30.

Adı: Grup Figürin, Paidagogos/Didaskalos.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri:17 No.’lu Krepidoma Batısı, Eutynteria Üzeri, Seviye: -3.86 m.

Buluntu Tarihi: 19. 08. 2016.

Ölçüleri: Gen.: 7.07 cm., Yük.: 14.07 cm., Cid. Kal.: 1.01 - 0.4 cm.

Hamur: 10 YR 5/3.

Astar: 7.5 YR 7/6.

Tanım: Yan yana oturmuş iki figürden sağdaki kadın, soldaki erkek olarak betimlenmiştir. Kadın figürün elleri dizlerinin üzerinde, erkek olan figürün ise sol eli dizi üzerinde, sağ eli ise kadın figürün dizi üzerinde duran yazı tahtasında bir noktaya işaret parmağıyla bir noktaya işaret etmektedir. Kadının başı işaret edilen yöne ve aşağıya doğru hafif eğim yaparak yönelmiştir.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Günal 2019: 153, Kat. No: 86.

Kat. No: 346

Kazı Env. No: KBR’16-31.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 19, Oda İçi Merkez, Seviye: -0.41 cm.

Buluntu Tarihi: 19. 08. 2016.

Ölçüleri: Uz.: 8.07 cm., Gen.: 6.03 cm., K.Ç.: 3.04 cm., Yük.: 4.00 cm.

Hamur: 10 R 6/6. **Astar:** 10 R 5/6.

Tanım: Kalıp yapımı, gövdesi dairesel formlu, kesik konik haznelidir. İçbükey diskus içiçe çemberlerle sınırlanır. Eğimli omuzdan tabana inen kulp. Diskus: Zifaf sahnesi (symplegma), altta yağ deliği. Omuz: İçe gömük yumurta dizisi. Burun: Kısa kalp formunda. Taban: İçbükey yuvarlak dipli.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Metin, 2012: 328, 329, Kat. No: 118; 386, Kat. No: 221; Bailey, 1980: Vol. III, 380, Pl. 104, Fig. Q3087.

Kat. No: 347

Kazı Env. No: KBR’16-32

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 19, Oda İçi Merkez, Seviye: -0. 41 m.

Buluntu Tarihi: 19. 08. 2016.

Ölçüleri: Uz.: 9.00 cm., Gen.: 6.07 cm., K.Ç.: 3.04 cm., Yük.: 4.00 cm.

Hamur: 5 YR 6/6.

Astar: 10 R 4/6.

Tanım: Kalıp yapımı, gövdesi dairesel formlu, kesik konik haznelidir. İçbükey diskus iç içe iki çemberle sınırlanır. Geniş eğimli omuzdan kulpludur. Diskus: Ortada yağ deliği. Omuz: Kulp yanından başlayıp aşağı sarkan küçük tomurcuk dalı, ortada küçük dikdörtgen panelle kesilir. Burun: Kısa emzik biçimli, ucu yukarı kalkık, iki yanında sarmal. Taban: Bilezik dipli.

Dönemi: MS 2 - 3. yüzyıl.

Benzerleri: Metin, 2012: 367, 368, Kat. No: 182-185.

Kat. No: 348

Kazı Env. No: KBR’16-33.

Adı: Kase.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 19, 1. Oda İçi, Seviye: -0.66 cm.

Buluntu Tarihi: 20. 08. 2016.

Ölçüleri: A.Ç.: 8.02 cm., K.Ç.: 3.03 cm., Yük.: 3.02 cm.

Hamur: 5 YR 6/6

Astar: 2.5 YR 5/8.

Tanım: İçe dönük ağız, yuvarlak gövde geçişli ve düz kaideye sahiptir. Düz dudaktan başlayan ve gövde üzerinde devam eden yivler görülür. Tam ve sağlamdır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 74-143.

Kat. No: 349

Kazı Env. No: KBR’16-34.

Adı: Bilezik.

Materyal: Bronz

Buluntu Yeri: 16 No.’lu Krepidomalı Lahit Güney Kanadı, Seviye: -1.86/-1.11 m.

Buluntu Tarihi: 08. 08. 2016.

Ölçüleri: Çap.: 5.08 cm.; Kal.: 0.1,5 cm.

Tanım: Yuvarlak, düz kesitli bilezik. Dış yüzeyinde iki sıra nokta bezek. Birleşim yerinde muhtemel bir aksesuar olmalıdır.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Kat. No: 350

Kazı Env. No: KBR’16-35**.**

Adı: Unguentarium

Materyal: Cam.

Buluntu Yeri: Yom 18, Oda İçi Merkez, Seviye: -0.74 m.

Buluntu Tarihi: 25. 08. 2016.

Ölçüleri: A.Ç.:1.9,5 cm., K.Ç.: 2.02 cm., Yük.: 6.01 cm.

Tanım: Dışarı çekildikten sonra içe katlanmış ağız kenarı. Boyun silindiriktir. Gövde kenarlardan çökertilerek kare biçimi verilmeye çalışılmıştır. Taban iç bükey.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Doğanalp ve Erdoğan, 2018: 22, 23, Fig. 1; Gürler, 2000: 80, No. 98; Lightfoot ve Arslan, 1992: 193, No. 128; Küçükpazarlı, 2006: 43, Kat. No. 46, Res. 46; Von Saldern, 1962: Plate 6, Fig. 10, Kat. No. 9c; J; Hayes, 1975: 228, Res. 669.

Kat. No: 351

Kazı Env. No: KBR’16-36**.**

Adı: Unguentarium.

Materyal: Cam.

Buluntu Yeri: Yom 18, Güney Kline, Seviye: -0.80 m.

Buluntu Tarihi: 25. 08. 2016.

Ölçüleri: A.Ç.: 1.6,5 cm., Yük.: 8.3,5 cm.

Tanım: Ağız kenarı içe katlanarak yuvarlatılmıştır. Uzun silindir boyuna ve boyundan biraz daha geniş gövdeye sahiptir. Dip yuvarlaktır.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Özet, 1998: 66, Lev. 32; Ising, 1957: 41, Form 27; Lightfoot, 2005: 174, Fig. 1; Lightfoot ve Arslan 1992: 204, No. 137; Hayes, 1975: 223, Fig. 611; Sönmez, 2015: 733-746, Res. 1-6, Çiz. 1-6.

Kat. No: 352

Kazı Env. No: KBR’16-37.

Adı: Göz Apliği.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 18, Oda içi Merkez, Seviye: -0.74 m.

Buluntu Tarihi: 25. 08. 2016.

Ölçüleri: Uz.: 3.09 cm., Gen.: 3.05 cm., Kal.: 0.9 cm.

Hamur: 5YR 6/6.

Tanım: Ovoid formlu, dış bükey, etrafı bordürle çerçeveli, arkası iç bükey göz apliği.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Demirer, 2016: 139-143.

Kat. No: 353

Kazı Env. No: KBR’16-38.

Adı: Unguentarium

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 18, Güney Kline, Seviye: - 0.80 m.

Buluntu Tarihi: 25. 08. 2016.

Ölçüleri: K.Ç.: 4.04 cm. A.Ç.: 3.05 cm. Yük.: 24.06 cm.

Hamur: 5YR 6/8.

Tanım: Dışta taşkın dudak, uzun boyunlu, düz kaideli, iğ formunda unguentarium. Kaidenin üzerinde içbükey bir yiv mevcuttur.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Loeschcke, 1912: 392, Abb. 10, No.7; Şimşek, 2007: 110-111, Res. 13; Yüce ve Özdemir, 2000: 35- 36, Res. 2; Laflı, 2002: 36-37, Res. 13; Laflı, 2003: 106-107, Taf. 200a-b; Dündar, 2006: 115, Kat. No. 192, Lev. XXXIII; Degeest, 2000: 172, 388, Fig. 220; Hellström, 1965: Pl. 12, No. 185.

Kat. No: 354

Kazı Env. No: KBR’16-39.

Adı: Unguentarium.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: 16 No.’lu Krepidomalı Lahit Hyposoriomu, Seviye: -2.65 m.

Buluntu Tarihi: 26. 08. 2016.

Ölçüleri: K.Ç.: 4.04 cm., A.Ç.: 3.07 cm., Yük.: 24.01 cm.

Hamur: 5YR 6/8.

Tanım: Dışta taşkın dudak, uzun boyunlu, düz kaideli, iğ formunda unguentarium. Kaidenin üzerinde içbükey bir yiv mevcuttur.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Loeschcke, 1912: 392, Abb. 10, No.7; Şimşek, 2007: 110-111, Res. 13; Yüce ve Özdemir, 2000: 35- 36, Res. 2; Laflı, 2002: 36-37, Res. 13; Laflı, 2003: 106-107, Taf. 200a-b; Dündar, 2006: 115, Kat. No. 192, Lev. XXXIII; Degeest, 2000: 172, 388, Fig. 220; Hellström, 1965: Pl. 12, No. 185.

Kat. No: 355

Kazı Env. No: KBR’16-40**.**

Adı: Testi.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: 16 No.’lu Krepidomalı Lahit Hyposoriomu, Seviye: -2.65 m.

Buluntu Tarihi: 26. 08. 2016.

Ölçüleri: A.Ç.: 4.03 cm., K.Ç.: 6.06 cm., Yük.: 16.00 cm.

Hamur: 5 YR 6/8.

Astar: 10 R 5/8.

Tanım: : Dışa dönük, düz dudak, kısa boyun, torba gövde ve alçak halka kaideli testi. Boyunda başlayan şerit dikey kulp omuzda sonlanır. Dışta astar kaidenin hemen üzerine kadar uygulanmıştır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 152-160; Hayes, 1976: 79, Fig. 117; Doksanaltı, 2006: 677, Kat. No. 28, 616, Kat. No. 409, 410, 701, Kat. No. 995, 996; Erön, 2013: 284, Kat. No. 146, Lev. 156; Ladstätter, 2005: 321, Pl. 181, Kat. No. 551; Gürler, 2000: 114, Fig. 1/6; Vapur, 2001: 58, 59, 196, 197, Çiz. 18, Kat. No. 134, 136, 137.

Kat. No: 356

Kazı Env. No: KBR’16-41.

Adı: Kase.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: 16 No.’lu Krepidomalı Lahit Hyposoriomu, Seviye: -2.65 m.

Buluntu Tarihi: 26. 08. 2016.

Ölçüleri: K.Ç.: 3.09 cm., A.Ç.: 8.02 cm., Yük.: 6.00 cm.

Hamur: 5 YR 6/6. **Astar:** 2.5 YR 5/8.

Tanım: İçe dönük ağız, keskin profilli gövde ve yüksek kaideye sahip kase. Ağzın altında içbükey yivler bulunmaktadır. Astar daldırma tekniği ile kasenin dışına ve dudağın iç kısmına uygulanmıştır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 74-143; Hayes, 1976: 75, Add. 84; Hayes, 1985: Pl. 6, 20; Tekocak, 2006: 98, Kat. No. 31; Doksanaltı, 2006: 698, Kat No. 899.

Kat. No: 357

Kazı Env. No: KBR’16-42**.**

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak

Buluntu Yeri:16 No.’lu Krepidomalı Lahit Hyposoriumu, Seviye: -2.65 m.

Buluntu Tarihi: 26. 08. 2016.

Ölçüleri: K.Ç.: 4.05 cm., Uz.: 9.02 cm., Gen.: 6.02 cm., Yük.: 2.08 cm.

Hamur: 5 YR 6/6.

Astar: 2.5 YR 5/8.

Tanım: Kalıp yapımı, gövdesi oval formlu, kesik konik haznelidir. İçbükey diskus çember biçimiyle sınırlanır. Eğimli omuzdan tabana inen, dışa taşkın yivli kulplu. Diskus: Ayakta kanatlı Victoria, sağ elinde tympanon, sol elinde ağaç dalı, altda yağ deliği, buruna yakın yerde havalandırma deliği. Omuz: bezemesiz. Burun: Yuvarlak, üzeri yarım volütlü. Taban: İçbükey yuvarlak dipli, ortasında ayak baskı damgası (planta pedis).

Dönemi: MS 1. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Form olarak; Metin 2012: Kat. No. 78-80; Heimerl, 2001: 114, Taf. 5, Abb. 206.

Kat. No: 358

Kazı Et. No: KBR’16-04.

Adı: Terrakotta Figürin Başı.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri:13 No.’lu Bomikoslu Lahit Güneyi,
Seviye: -0.50/-1.00 m.

Buluntu Tarihi: 19. 07. 2016.

Ölçüleri: Gen.: 2.07 cm., Yük.: 4.05 cm.

Hamur: 7.5 YR 6/6

Tanım: Terrakotta kadın figürinin sadece baş kısmı korunmuştur. Baş ¾ cepheden verilmiş, yüz aşınmıştır. Saçlar ensede topuz yapar, başındaki taç kısmen kırıktır. Sol kulağında küpe görülmektedir.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ortaları.

Benzerleri: Günal, 2019: 104, Kat. No: 2.

Kat. No: 359

Kazı Et. No: KBR’16-05.

Adı: Bardak.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: 13 No.’lu Bomikoslu Lahit Güneyi, Seviye: -0.50/-0.75 m.

Buluntu Tarihi: 19. 07. 2016.

Ölçüleri: A.Ç.: 6.00 cm., K.Ç.: 3.05 cm., Yük.: 7.08 cm.

Hamur: 2.5 YR 4/6

Tanım: Dışa doğru açık ve geniş ağzı olan, torba gövdeli, düz kaideli ve tek kulplu fincan. Ağızda başlayan kulp gövde ortasında sonlanmaktadır. Çok parçadan tümlenmiş olup, gövde kısmındaki kırık alanlar alçı ile tümlenmiştir.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Acar, 2021: 145-152; Hayes, 1976: 77, Fig. 44.

Kat. No: 360

Kazı Et. No: KBR’16-07.

Adı: Kase.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 16, Hareket Çukuru, Seviye: -0.42/-0.66 m.

Buluntu Tarihi: 22. 07. 2016.

Ölçüleri: A.Ç.: 8.03 cm., K.Ç.: 3.03 cm., Yük.: 5.07 cm.

Hamur: 5 YR 6/6**.**

Astar: 2.5 YR 4/6.

Tanım: İçe dönük ağız, keskin profilli gövde ve yüksek halka kaideye sahip kase. Ağzın altında ve dış yüzeyde içbükey yivler bulunmaktadır. Dış yüzeyde ağzın hemen altında iç bükey profil bulunmaktadır. Astar daldırma tekniği ile verilmiştir.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 74-143; Hayes, 1976: 75, Add. 84; Hayes, 1985: Pl. 6, 20; Tekocak, 2006: 98, Kat. No. 31; Doksanaltı, 2006: 698, Kat No. 899.

Kat. No: 361

Kazı Et. No: KBR’16-08.

Adı: Kase.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 16, Hareket Çukuru, Seviye: -0.42/-0.66 m.

Buluntu Tarihi: 22. 07. 2016.

Ölçüleri: A.Ç.: 8.02 cm., K.Ç.: 3.04 cm., Yük.: 5.05 cm.

Hamur: 2.5 YR 6/8

Astar: 10 R 5/6.

Tanım: İçe dönük ağız, keskin profilli gövde ve yüksek halka kaideye sahip kase. Ağzın altında ve dış yüzeyde içbükey yivler bulunmaktadır. Dış yüzeyde ağzın hemen altında iç bükey profil bulunmaktadır. Astar daldırma tekniği ile verilmiştir.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 74-143; Hayes, 1976: 75, Add. 84; Hayes, 1985: Pl. 6, 20; Tekocak, 2006: 98, Kat. No. 31; Doksanaltı 2006: 698, Kat No. 899.

Kat. No: 362

Kazı Et. No: KBR’16-09.

Adı: Testi.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 16, Hareket Çukuru, Seviye: -0.42/-0.66 m.

Buluntu Tarihi: 22. 07. 2016.

Ölçüleri: K.Ç.: 5.03 cm., Yük.: 11.7,5 cm.

Hamur: 2.5 YR 6/8

Astar: 2.5 YR 5/8

Tanım: Torba gövde ve alçak halka kaideli testi. Boyundan itibaren kırık olup ağız kısmı da korunamamıştır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 152-160; Hayes, 1976: 79, Fig. 117; Doksanaltı, 2006: 677, Kat. No. 28, 616, Kat. No. 409, 410, 701, Kat. No. 995, 996; Erön, 2013: 284, Kat. No. 146, Lev. 156; Ladstätter, 2005: 321, Pl. 181, Kat. No. 551; Gürler, 2000: 114, Fig. 1/6; Vapur, 2001: 58, 59, 196, 197, Çiz. 18, Kat. No. 134, 136, 137.

Kat. No: 363

Kazı Et. No: KBR’16-10.

Adı: Unguentarium.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 16, Hareket Çukuru, Seviye: -0. 42/-0. 66 m.

Buluntu Tarihi: 22. 07. 2016.

Ölçüleri: K.Ç.: 4.02 cm., A.Ç.: 3.05 cm., Yük.: 24.02 cm.

Hamur: 7.5 YR 6/4.

Astar: 5 YR 4/1.

Tanım: Dışa taşkın düz dudak, uzun boyunlu, düz kaideli, iğ formunda unguentarium. Dudakta daldırma tekniği ile yapılmış boya bulunmaktadır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Loeschcke, 1912: 392, Abb. 10, No.7; Şimşek, 2007: 110-111, Res. 13; Yüce ve Özdemir, 2000: 35- 36, Res. 2; Laflı, 2002: 36-37, Res. 13; Laflı, 2003: 106-107, Taf. 200a-b; Dündar, 2006: 115, Kat. No. 192, Lev. XXXIII; Degeest, 2000: 172, 388, Fig. 220; Hellström, 1965: Pl. 12, No. 185.

Kat. No: 364

Kazı Et. No: KBR’16-11.

Adı: Unguentarium.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri Tarihi: Yom 16, Hareket Çukuru, Seviye: -0.42/-0. 66 m.

Buluntu Tarihi: 22. 07. 2016.

Ölçüleri: K.Ç.: 4.06 cm., A.Ç.: 3.04 cm., Yük.: 24.02 cm.

Hamur: 2.5 YR 5/6

Astar: Gley 1-4/N.

Tanım: Dışa taşkın düz dudak, uzun boyunlu, düz kaideli, iğ formunda unguentarium. Dudakta daldırma tekniği ile yapılmış boya bulunmaktadır**.**

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Loeschcke, 1912: 392, Abb. 10, No.7; Şimşek, 2007: 110-111, Res. 13; Yüce ve Özdemir, 2000: 35- 36, Res. 2; Laflı, 2002: 36-37, Res. 13; Laflı, 2003: 106-107, Taf. 200a-b; Dündar, 2006: 115, Kat. No. 192, Lev. XXXIII; Degeest, 2000: 172, 388, Fig. 220; Hellström, 1965: Pl. 12, No. 185.

Kat. No: 365

Kazı Et. No: KBR’16-12.

Adı: Unguentarium.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 16, Hareket Çukuru, Seviye: -0. 42/-0. 66 m.

Buluntu Tarihi: 22. 07. 2016.

Ölçüleri: K.Ç.: 4.05 cm., A.Ç.: 3.07 cm., Yük.: 24.08 cm.

Hamur: 10 YR 5/3.

Astar: 7.5 YR 4/2.

Tanım: Dışa taşkın düz dudak, uzun boyunlu, düz kaideli, iğ formunda unguentarium. Dudakta daldırma tekniği ile yapılmış boya bulunmaktadır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Loeschcke, 1912: 392, Abb. 10, No.7; Şimşek, 2007: 110-111, Res. 13; Yüce ve Özdemir, 2000: 35- 36, Res. 2; Laflı, 2002: 36-37, Res. 13; Laflı, 2003: 106-107, Taf. 200a-b; Dündar, 2006: 115, Kat. No. 192, Lev. XXXIII; Degeest, 2000: 172, 388, Fig. 220; Hellström, 1965: Pl. 12, No. 185.

Kat. No: 366

Kazı Et. No: KBR’16-16.

Adı: Sikke.

Materyal: Bronz.

Buluntu Yeri:1 No.’lu Eksedralı Lahit Batı Kanadı, Seviye: Zemin.

Buluntu Tarihi: 28. 07. 2016.

Ölçüleri: Çap.: 1.06 cm., Kal.: 0.1 cm.

Ağırlık: 1.97 gr.

Yön: →

ÖY.: Diademli imparator başı, etrafında, DN CONSTANTIVS NOB CAES.

AY.: Ayakta duran miğferli asker, yere düşmüş atlı askere mızrağını saplarken. Etrafında FEL TEMP REPERATIO.

Dönemi: Constantius II, MS 337-361.

Benzerleri: Cohen, 1888: Vol. VII, Fig. 44, 46; Sear, 2014: Vol. V, Fig. 18148; Voetter, 1921: Fig. 26.

Kat. No: 367

Kazı Et. No: KBR’16-17.

Adı: Kase.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 17, Oda İçi, Seviye: -0.82 m.

Buluntu Tarihi: 29. 07. 2016.

Ölçüleri: A.Ç.: 8 04 cm., K.Ç.: 3.07 cm., Yük.: 5.05 cm.

Hamur: 5 YR 6/6.

Astar: 5 YR 3/3.

Tanım: İçe dönük ağız, keskin profilli gövde ve yüksek halka kaideye sahip kase. Ağzın altında ve dış yüzeyde içbükey yivler bulunmaktadır. Dış yüzeyde ağzın hemen altında iç bükey profil bulunmaktadır. Astar daldırma tekniği ile verilmiştir.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 74-143; Hayes, 1976: 75, Add. 84; Hayes, 1985: Pl. 6, 20; Tekocak, 2006: 98, Kat. No. 31; Doksanaltı, 2006: 698, Kat No. 899.

Kat. No: 368

Kazı Et. No: KBR’16-18.

Adı: Testi.

Materyal: Pişmiş Toprak

Buluntu Yeri: Yom 17, Dromos, Seviye: -0.82 m.

Buluntu Tarihi: 29. 07. 2016.

Ölçüleri: K.Ç.: 5.02 cm., A.Ç.: 4.01 cm., Yük.: 13.02 cm.

Hamur: 5 YR 6/6

Astar: 2.5 YR 4/6

Tanım: Dışa dönük, düz dudak, kısa boyun, torba gövde ve alçak halka kaideli testi. Boyunda başlayan şerit, dikey kulp omuzda sonlanır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 152-160; Hayes, 1976: 79, Fig. 117; Doksanaltı, 2006: 677, Kat. No. 28, 616, Kat. No. 409, 410, 701, Kat. No. 995, 996; Erön, 2013: 284, Kat. No. 146, Lev. 156; Ladstätter, 2005: 321, Pl. 181, Kat. No. 551; Gürler, 2000: 114, Fig. 1/6; Vapur, 2001: 58, 59, 196, 197, Çiz. 18, Kat. No. 134, 136, 137.

Kat. No: 369

Kazı Et. No: KBR’16-22.

Adı: Sikke Grubu.

Materyal: Bronz.

Buluntu Yeri: Yom 17, Dromos, Seviye: -3.35 m.

Buluntu Tarihi: 02. 08. 2016.

Tanım: 212 adet tam, 58 adet kırık bronz sikke. Yoğun korozyona uğradığı için okunamamış olup, içlerinden okunanları kataloğa ayrıca eklenmiştir.

Dönemi: MS 4. yüzyıl.

Kat. No: 370

Kazı Et. No: KBR’16-24.

Adı: Sikke.

Materyal: Bronz.

Buluntu Yeri: Yom 17, Dromos, Seviye: -3.35/-3.75 m.

Buluntu Tarihi: 02. 08. 2016.

Ölçüleri: Çap.: 2.02 cm.; Kal.: 0.2 cm.

Ağırlık: 5.47 gr.

Yön: →

ÖY.: Diademli İmparator başı, etrafında; DN ARCADIVS PF AVG.

AY.: Ayakta duran imparator, sol ayağını yerde yatan esir üzerine koymuş, sol elinde globus, sağ elinde labarum. Etrafında; VIRTVS EXERCITVS.

Dönemi: Arcadius, MS 387-395.

Kat. No: 371

Kazı Et. No: KBR’16-26.

Adı: Kase.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: 16 No.’lu Krepidomalı Lahit Doğusu, Seviye: -3.03 cm.

Buluntu Tarihi: 03. 08. 2016.

Ölçüleri: K.Ç.: 4.06 cm., A.Ç.: 10.09 cm., Yük.: 3.08 cm.

Hamur: 2.5 YR 5/8

Astar: 2.5 YR 4/8

Tanım: İçe dönük ağız, yuvarlak gövde geçişli ve düz kaideye sahiptir. Düz dudaktan başlayan ve gövde üzerinde devam eden yivler görülür.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Acar, 2021: 74-143.

Kat. No: 372

Kazı Et. No: KBR’16-27.

Adı: Kase.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 18, Oda İçi Merkez, Seviye: -0.74 cm.

Buluntu Tarihi: 05. 08. 2016.

Ölçüleri: A.Ç.: 8.02 cm., K.Ç.: 3.07 cm., Yük.: 5.08 cm.

Hamur: 2.5 YR 6/8**.**

Astar: 10 R 4/8.

Tanım: İçe dönük ağız, keskin profilli gövde ve yüksek halka kaideye sahip kase. Ağzın altında derin içbükey yiv bulunmaktadır Astar daldırma tekniği ile verilmiştir.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 74-143; Hayes, 1976: 75, Add. 84; Hayes, 1985: Pl. 6, 20; Tekocak, 2006: 98, Kat. No. 31; Doksanaltı, 2006: 698, Kat No. 899.

Kat. No: 373

Kazı Et. No: KBR’16-29.

Adı: Sikke.

Materyal: Bronz.

Buluntu Yeri: 16 No.’lu Krepidomalı Lahit Güneyi, Seviye: -83/-1.73 m.

Buluntu Tarihi: 06. 08. 2016.

Ölçüleri: Çap.: 1.06 cm., Kal.: 0.1 cm.

Ağırlık: 2.06 gr.

Yön: →

ÖY.: Diademli İmparator başı, Etrafında: DN ARCADIVS PF AVG.

AY.: Ayakta duran Victoria’nın sağ elinde çelenk, sol elinde palmet dalı, Etrafında: SALVS REI PUBLICAE.

Dönemi: Arcadius, MS 388-393.

Benzerleri: Seaby, 1987: Vol. V, Fig. 26b.

Kat. No: 374

Kazı Et. No: KBR’16-30.

Adı: Sikke.

Materyal: Bronz.

Buluntu Yeri: 16 No.’lu Krepidomalı Lahit Güneyi, Seviye: -83/-1.73 m.,

Buluntu Tarihi: 06. 08. 2016.

Ölçüleri: Çap.: 1.08 cm.; Kal.: 0.1 cm.

Ağırlık: 2.68 gr.

Yön: →

ÖY.: Diademli imparator başı, Etrafında; DN VALENS PF AVG.

AY.: Ayakta duran Victoria sağ elinde çelenk, Etrafında: SECVRITAS PVBLICAE

Dönemi: Valens, MS 364-378.

Kat. No: 375

Kazı Et. No: KBR’16-31.

Adı: Sikke.

Materyal: Bronz.

Buluntu Yeri: 16 No.’lu Krepidomalı Lahit Güneyi, Seviye: -83/-1.73 m.

Buluntu Tarihi: 06. 08. 2016.

Ölçüleri: Çap.: 1.05 cm., Kal.: 0.0,5 cm.

Ağırlık: 1.28 gr.

Yön: →

ÖY.: Diademli imparator başı, Etrafında: DN ARCADIVS PF AVG.

AY.: Ayakta duran Victoria sağ elinde çelenk. Etrafında: SALVS REI PUBLICAE.

Dönemi: Arcadius, MS 388-393.

Benzerleri: Seaby. 1987: Vol. V, 26b.

Kat. No: 376

Kazı Et. No: KBR’16-32.

Adı: Sikke.

Materyal: Bronz.

Buluntu Yeri:16 No.’lu Krepidomalı Lahdin Güneyi, Seviye: -83/-1.73 cm.

Buluntu Tarihi: 06. 08. 2016.

Ölçüleri: Çap.: 1.6,5 cm.; Kal.: 0.0,5 cm.

Ağırlık: 1.52 gr.

Yön: →

ÖY.: Diademli imparator başı, etrafında; DN VALENS PF AVG.

AY.: Ayakta duran Victoria sağ elinde çelenk. Etrafında: SECVRITAS PVBLICAE

Dönemi: Valens, MS 364-378.

Kat. No: 377

Kazı Et. No: KBR’16-35.

Adı: Sikke.

Materyal: Bronz.

Buluntu Yeri: 16 No.’lu Krepidomalı Lahit Güneyi, Seviye: -1. 86/-1.11 m.

Buluntu Tarihi: 08. 08. 2016.

Ölçüleri: Çap.: 1.07 cm.; Kal.: 0.1,5 cm.

Ağırlık: 2. 38 gr.

Yön: →

ÖY.: Diademli imparator başı, DN CONSTANTIVS NOB CAES.

AY.: Ayakta duran zırhlı asker yerde yatan esire mızrağını saplamış. Etrafında; FEL TEMP REPARATIO.

Dönemi: Constantius II, MS 337-361.

Benzerleri: Cohen, 1888: Vol. VII, Fig. 44, 46; Sear, 2014: Vol. V, Fig. 18148; Voetter, 1921: Fig. 26.

Kat. No: 378

Kazı Et. No: KBR’16-36.

Adı: Sikke.

Materyal: Bronz.

Buluntu Yeri: 16 No.’lu Krepidomalı Lahit Güneyi, Seviye: 0.96/-1.86 m.

Buluntu Tarihi: 08. 08. 2016.

Ölçüleri: Çap.: 1.07 cm., Kal.: 0.1 cm.

Ağırlık: 1.93 gr.

Yön: →

ÖY.: Diademli imparator başı, DN CONSTANTIVS NOB CAES.

AY.: Ayakta duran zırhlı asker yerde yatan esire mızrağını saplamış. Etrafında; FEL TEMP REPARATIO.

Dönemi: Constantius II, MS 337-361.

Benzerleri: Cohen, 1888: Vol. VII, Fig. 44, 46; Sear, 2014: Vol. V, Fig. 18148; Voetter, 1921: Fig. 26.

Kat. No: 379

Kazı Et. No: KBR’16-37.

Adı: Sikke.

Materyal: Bronz.

Buluntu Yeri:16 No.’lu Krepidomalı Lahit Güneyi, Seviye: -0.96/-1.86 m.

Buluntu Tarihi: 08. 08. 2016.

Ölçüleri: Çap.: 1.08 cm., Kal.: 0.1 cm.

Ağırlık: 1.28 gr.

Yön: →

ÖY.: Diademli imparator başı, DN CONSTANTIVS NOB CAES.

AY.: Ayakta duran zırhlı asker yerde yatan esire mızrağını saplamış. Etrafında; FEL TEMP REPARATIO, Kesimde; SMK∆.

Dönemi: Constantius Gallus, MS 351-354.

Benzerleri: Cohen, 1888: Vol. VII, Fig. 44, 46; Sear, 2014: Vol. V, Fig. 18148; Voetter, 1921: 26.

Kat. No: 380

Kazı Et. No: KBR’16-38.

Adı: Sikke.

Materyal: Bronz.

Buluntu Yeri: 16 No.’lu Krepidomalı Lahit Güneyi, Seviye: -96/-1.86 m.

Buluntu Tarihi: 09. 08. 2016.

Ölçüleri: Çap.: 1.08 cm., Kal.: 0.0,5 cm.

Ağırlık: 1.18 gr.

Yön: →

Ö.Y.: Diademli imparator başı, DN CONSTANTIVS NOB CAES.

A.Y.: Ayakta duran zırhlı asker yerde yatan esire mızrağını saplamış. Etrafında; NOB/FEL TEMP REPARATIO.

Dönemi: Constantius II, MS 337-361.

Benzerleri: Cohen, 1888: Vol. VII, Fig. 44, 46; Sear, 2014: Vol. V, Fig. 18148; Voetter, 1921: Fig. 26.

Kat. No: 381

Kazı Et. No: KBR’16-40.

Adı: Sikke.

Materyal: Bronz.

Buluntu Yeri: 16 No.’lu Krepidomalı Lahit Batısı, Seviye: -1.86/-2.36 m.

Buluntu Tarihi: 10. 08. 2016.

Ölçüleri: Çap.: 1.04 cm., Kal.: 0.1 cm.

Ağırlık: 1.37 gr.

Yön: →

ÖY.: Diademli imparator başı, DN CONSTAN-TIVS PF AVG.

AY.: Çelenk içerisinde VOT X MVLT XX.

Dönemi: Constantius II, MS 337-361.

Kat. No: 382

Kazı Et. No: KBR’16-42.

Adı: Saç İğnesi.

Materyal: Kemik.

Buluntu Yeri: 16 No.’lu Krepidomalı Lahit Güneyi,

Seviye: -1.86/-1.36 m.

Buluntu Tarihi: 10. 08. 2016.

Ölçüleri: Uz.: 8.05 cm.; Kal.: 0.4 cm.

Tanım: Baş kısmı kırık olan saç iğnesi uca doğru sivrilerek sonlanır.

Uç kısmı da kırık ve eksiktir.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Karaca, 2009: 158-161, 165, Kat. No. 304-307, 312, 315, 325; Garan, 2015: 75, Kat. No. İ.48; Roberts, 2007: 66, Kat. No. 3.18, Pl. 3.1; St. Clair, 2003: 81-83, Kat. No. 251, 274, 284, 290, Fig. 19b, 21a, G 22c, Pl. 29b; Sackett, 1992: 385, 387, Kat. No. E61, E104, Pl. 321, 322; Riha, 1990: 182, Kat. No. 2661, Pl. 65; Crummy, 1979: 159, 160, Fig. 1.

Kat. No: 383

Kazı Et. No: KBR’16-45.

Adı: Terrakotta Bacak Parçası.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: 18 No.’lu Krepidomalı Lahit Önü, Seviye: -3. 43 m.

Buluntu Tarihi: 17. 08. 2016.

Ölçüleri: Yük.: 6.00 cm., Ayak Uz.: 3.07 cm.

Hamur: 7.5 YR 7/6.

Tanım: Terrakotta figürininin sol bacağına ait olan parça diz kapağının üstünden itibaren kırık ve eksiktir. Ayak iyi durumda olup parmak detayları belirgindir.

Dönemi: MS 2. yüzyıl

Kat. No: 384

Kazı Et. No: KBR’16-46.

Adı: Kase.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: 16 No.’lu Krepidomalı Lahit Batısı, Seviye: -2.50/-3.00 cm.

Buluntu Tarihi: 18. 08. 2016.

Ölçüleri: A.Ç.: 10.04 cm., K.Ç.: 3.09 cm.**,** Yük.: 4.02 cm.

Hamur: 7.5 YR 7/6.

Tanım: Düz profille sonlanan dudak kenarına sahip derin kap iç bükey bir profille kaideye doğru daralır. Kaide düzdür. İnce astar kabın tüm yüzeyine uygulanmıştır.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Acar, 2021: 74-143.

Kat. No: 385

Kazı Et. No: KBR’16-48.

Adı: Saç İğnesi.

Materyal: Kemik.

Buluntu Yeri: 16 No.’lu Krepidomalı Lahit Batısı, Seviye: -2.80 m.

Buluntu Tarihi: 18. 08. 2016.

Ölçüleri: Uz.: 11.00 cm., Kal.: 0.5 cm **.**

Tanım: Uzun ince form gösteren saç iğnesi gövdeye doğru şişkinlik yapıp uca doğru incelerek sivrilir, uç kısmı kırık ve eksiktir. Baş kısmı dikdörtgen formda olup, üzerinde üç adet yiv bulunmaktadır. Baş kısmı yarıdan itibaren kırık ve eksiktir.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Karaca, 2009: 145, Kat. No. 266; Crumm, 1979: 161, 162, Fig.1/5; Davidson, 1952: 285, Kat. No: 2336, Pl. 119; Garan, 2015: 70, Kat. No. İ.37.

Kat. No: 386

Kazı Et. No: KBR’16-49.

Adı: Terrakotta Bacak Parçası.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: 16 No.’lu Krepidomalı Mezar Batısı,
Seviye: -2.77 m.

Buluntu Tarihi: 18. 08. 2016.

Ölçüleri: Yük.: 5.03 cm., Ayak Uz.: 3.03 cm.

Hamur: 7.5 YR 7/4.

Astar: 7.5 YR 5/2.

Tanım: Terrakotta figürininin sağ bacağına ait bir parçadır. Ayak bileğinden başlayan dikey kırık, diz kapağına yakın yerden tamamen kırık ve eksiktir. Ayak parmağı detayları verilmiştir.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Kat. No: 387

Kazı Et. No: KBR’16-51.

Adı: Göz Apliği.

Malzemezi: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: 16 No.’lu Krepidomalı Mezar,
Hyposorium Kapı Önü, Seviye: -3.00 m. 19. 08. 2016.

Ölçüleri: Uz.: 4.04 cm., Gen.: 3.07 cm., Kal.: 0.6,5 cm.

Hamur: Gley 1 7/5 GY.

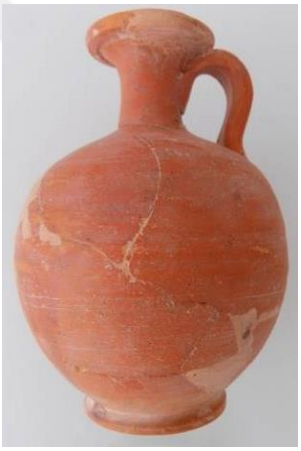
Astar: 10 YR 6/4.

Tanım: Ovoid formlu, dış bükey, arkası iç bükey göz apliği. İçteki tondoda kısmen yanık izleri görülmektedir.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Demirer, 2016: 139-143

Kat. No: 388

Kazı Et. No: KBR’16-52.

Adı: Testi.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: 17 No.’lu Krepidomalı Lahit Batısı, Seviye: Zemin,

Buluntu Tarihi: 19. 08. 2016.

Ölçüleri: A.Ç.: 4.08 cm., K.Ç.: 5.05 cm., Yük.: 14.00 cm.

Hamur: 10 R 6/8.

Astar: 2.5 YR 5/8.

Tanım: Açık düz dudak, kısa boyun, torba gövde ve alçak halka kaideli testi. Boyunda başlayan şerit, dikey kulp omuzda sonlanır.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Acar, 2021: 152-160; Hayes, 1976: 79, Fig. 117; Doksanaltı, 2006: 677, Kat. No. 28, 616, Kat. No. 409, 410, 701, Kat. No. 995, 996; Erön, 2013: 284, Kat. No. 146, Lev. 156; Ladstätter, 2005: 321, Pl. 181, Kat. No. 551; Gürler, 2000: 114, Fig. 1/6; Vapur, 2001: 58, 59, 196, 197, Çiz. 18, Kat. No. 134, 136, 137.

Kat. No: 389

Kazı Et. No: KBR’16-53.

Adı: Sikke.

Materyal: Bronz.

Buluntu Yeri: Yom 19, Oda İçi Merkez, Seviye: -0.41 m.

Buluntu Tarihi: 19. 08. 2016.

Ölçüleri: Çap.: 1.09 cm.; Kal.: 0.2 cm.

Ağırlık: 3.21 gr.

Yön: →

ÖY.: Herakles başı.

AY.: Uzanır vaziyette nehir tanrısı, zeytin dalı tuttuğu sağ elini ileriye doğru uzatmış, Etrafında; KIBYPA .

Dönemi: MS 2 - 3. yüzyıl.

Benzerleri: Lindgren ve Kovaks, 1985: Vol. III, Fig. 570.

Kat. No: 390

Kazı Et. No: KBR’16-54.

Adı: Kandil.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 19, Dromos, Seviye: Dolgu,

Buluntu Tarihi: 19. 08. 2016.

Ölçüleri: Uz.: 9.00 cm., Gen.: 8.00 cm., K.Ç.: 5.09 cm., Yük.: 3.03 cm.

Hamur: 2.5 YR 5/6.

Astar: 2.5 YR 4/8.

Tanım: Kalıp yapımı, gövdesi oval formlu, kesik konik haznelidir. İçbükey diskus iç içeçemberlerle sınırlanır. Eğimli omuzdan yivli kulplu. Diskus: İç içe geçmiş çemberler. Omuz: Bezemesiz, ortası dışa taşkın kulaklı. Burun: Yuvarlak. Taban: Halka dipli, ortasında yazıt; OPθYΓCP

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Kat. No: 391

Kazı Et. No: KBR’16-56.

Adı: Saç İğnesi.

Materyal: Kemik.

Buluntu Yeri: Yom 18, Oda İçi Merkez, Seviye: -0.6/ 0.37 m.

Buluntu Tarihi: 24. 08. 2016.

Ölçüleri: Uz.: 5.07 cm., Kal.: 0.3,5 cm.

Tanım: Uzun-ince silindirik formda, dairesel kesitli kemik objenin baş kısmı damla biçimli olup, başın gövde ile birleştiği yerde iki yiv bulunmaktadır. Yarıdan itibaren kırık ve eksiktir.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Benzerleri: Karaca, 2009: 140, Kat. No. 251; St. Clair, 2003: 96, No. 463, Res. 31n, Lev.38b; Velay, 1996: 43, No. 4; Davidson, 1952: 284, No. 2315, Lev. 119.

Kat. No: 392

Kazı Et. No: KBR’16-58.

Adı: Testi.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 18, Oda İçi Merkez, Seviye: -0.74 m.

Buluntu Tarihi: 25. 08. 2016.

Ölçüleri: A.Ç.: 4.04 cm., K.Ç.: 6.00 cm., Yük.: 14.07 cm.

Hamur: 10 YR 5/8.

Astar: 10 R 4/4.

Tanım: Açık düz dudak, kısa boyun, torba gövde ve alçak halka kaideli testi. Boyunda başlayan şerit, dikey kulp omuzda sonlanır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 152-160; Acar, Hayes, 1976: 79, Fig. 117; Doksanaltı, 2006: 677, Kat. No. 28, 616, Kat. No. 409, 410, 701, Kat. No. 995, 996; Erön, 2013: 284, Kat. No. 146, Lev. 156; Ladstätter, 2005: 321, Pl. 181, Kat. No. 551; Gürler, 2000: 114, Fig. 1/6; Vapur, 2001: 58, 59, 196, 197, Çiz. 18, Kat. No. 134, 136, 137.

Kat. No: 393

Kazı Et. No: KBR’16-59.

Adı: Unguentarium

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 20, Dromos, Seviye: 1.47 m.

Buluntu Tarihi: 26. 08. 2016.

Ölçüleri: K.Ç.: 1.09 cm., Yük.: 7.07 cm.

Hamur: 2.5 YR 6/8.

Tanım: Ağız kısmı kırık ve eksik, silindirik boyun gövde de şişkinlik yapar, iğ formlu, içi dolu konik kaideli, unguentarium.

Dönemi: MÖ 2. yüzyıl.

Benzerleri: Javanovic, 2014: 108, Kat. No. 108; Cargo, 2010: 195, Kat. No. 29; Dündar, 2006: 79, Kat. No. 60, Lev. IX; Thompson, 1934: 369, Fig. 52, Kat. No. 76; Hellström, 1965: 27, Pl. 12, No. 165; Edwards, 1959: 267, 268, Pl. 68, Fig. 21; Adak-Adıbelli ve Köse 2018: 11. Res. 1.

Kat. No: 394

Kazı Et. No: KBR’16-60.

Adı: Terrakotta Kol Parçası.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 20, Dromos, Seviye: -0/-2.25 m.

Buluntu Tarihi: 26. 08. 2016.

Ölçüleri: Uz.: 8.01 cm., Gen.: 3.02 cm.

Hamur: 5 YR 6/6.

Astar: 2.5 YR 5/6.

Tanım: Terrakotta kadın figürininin sol eline ait bir parçadır. El bileğin hemen üzerine kadar korunabilmiştir. Kadın avuç içerisinde derin, minyatür bir kase tutmaktadır. Kase içerisinde çok az da olsa kırmızı boya izleri görülmektedir. Kaseyi saran parmaklarından işaret parmağı kırıktır. Bileğinde bilezik bulunur. Bileğin hemen üzerinde giysi kıvrımları başlar. Kırık ve eksiktir. Yüzeyinde kireçle boyama izleri görülmektedir.

Dönemi: MS 2. yüzyıl.

Kat. No: 395

Kazı Et. No: KBR’16-61.

Adı: Testi.

Materyal: Pişmiş Toprak.

Buluntu Yeri: Yom 20, Oda İçi Merkez, Seviye: 0.82/-1.05 m.

Buluntu Tarihi: 27. 08. 2016.

Ölçüleri: K.Ç.: 8.03 cm., Yük.: 23.00 cm.

Hamur: 5 YR 5/8.

Astar: 10 R 4/4.

Tanım: Yonca ağızlı düz dudak, kısa boyun, torba gövde ve yüksek halka kaideli testi. Boyunda başlayan şerit, dikey kulp omuzda sonlanır. Boyunda çift yiv bulunmaktadır.

Dönemi: MS 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Benzerleri: Acar, 2021: 152-160; Hayes, 1976: 79, Fig. 117; Doksanaltı, 2006: 677, Kat. No. 28, 616, Kat. No. 409, 410, 701, Kat. No. 995, 996; Erön, 2013: 284, Kat. No. 146, Lev. 156; Ladstätter, 2005: 321, Pl. 181, Kat. No. 551; Gürler, 2000: 114, Fig. 1/6; Vapur, 2001: 58, 59, 196, 197, Çiz. 18, Kat. No. 134, 136, 137.

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Mustafa Şimşek
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Kızılcahamam Lisesi.
Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Antalya 2003-2008.
Yüksek Lisans Diploması	Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klasik Arkeoloji Ana Bilim Dalı Isparta 2010-2013.
Tez Konusu	Kibyra Yeraltı Oda Mezarları, Mimari ve Tipoloji.
Yabancı Dil/Diller	İngilizce.
BİLİMSEL FAALİYETLER	
▪ Ş. Kileci – M. Şimşek, "Kibyra Doğu Nekropolisi'nden Bir Grup Mezar Yazıtı – I", LİBRİ V, 2019. ▪ E. Alten – M. Şimşek, "Kibyra Doğu Nekropolisi'nden Bir Grup Mezar Yazıtı – II", LİBRİ V, 2019.	
İŞ DENEYİMİ	
Stajlar	-Kibyra Arkeolojik Araştırmaları, 2006-2007, Burdur.
Projeler	-Kibyra Arkeolojik Araştırmaları, 2008- 2017, Burdur, Bilim Heyeti Üyesi. -Patara Deniz Feneri Restitüsyon ve Restorasyon Projeleri, 2010, 2011 Antalya, Arkeolog. -Patara Meclis Binası Kuzey Sur Duvarı Arkeolojik Kazı Çalışmaları, 2010 Antalya, Arkeolog. -Antalya Arkeoloji Müzesi Phellos Hellenistik Dönem Tapınak Kurtarma Kazı Çalışmaları, 2010 Antalya, Arkeolog. -Phaselis Arkeolojik Araştırmaları, 2018-2021 Antalya, Bilim Heyeti Üyesi. -Kremna Arkeolojik Araştırmaları, 2021 Burdur, Bilim Heyeti Üyesi.
Çalıştığı Kurumlar	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü, İstiklal Yerleşkesi, 15000 Burdur.